

**T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**AYDIN VE YÖRESİ AĞIZLARI
(İnceleme-Metin-Sözlük)**

DOKTORA TEZİ

ALİ İHSAN YAPICI

PROF. DR. ALİ AKAR

**MAYIS, 2013
MUĞLA**

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

AYDIN VE YÖRESİ AĞIZLARI
(İnceleme-Metin-Sözlük)

ALİ İHSAN YAPICI

Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Doktora”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :20.06.2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi :21.05.2013

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali AKAR

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

Jüri Üyesi: Doç. Dr. M. Naci ÖNAL

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Namık Kemal ÖZTÜRK

MAYIS, 2013
MUĞLA

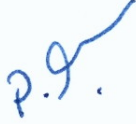
TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **10/05/2013** tarih ve **590-4** sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **38/6** maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora öğrencisi Ali İhsan Yapıcı'nın "Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)" adlı tezini incelemiş ve aday 21/05/2013 tarihinde saat 14.30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

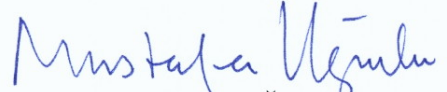
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **90** dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **ay. b. d. i. g. i.** ile karar verildi.

Prof. Dr. Ali AKAR
Tez Danışmanı

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN
Üye

Prof. Dr. Mustafa UĞURLU
Üye

Doç. Dr. M. Naci ÖNAL
Üye

Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU
Üye

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)’’ adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/06/2013

Ali İhsan YAPICI

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ			
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU			
YAZARIN			
Soyadı : YAPICI			
Adı : Ali İhsan		Kayıt No:	
TEZİN ADI			
Türkçe : Aydın ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metin-Sözlük)			
Y. Dil : The Dialects of Aydın and of Its Districts (Examination-Text-Dictionary)			
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans			
Doktora			
Sanatta Yeterlilik			
O X O			
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ			
Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi			
Fakülte : Edebiyat Fakültesi			
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü			
Diğer Kuruluşlar :			
Tarih : 21.05.2013			
TEZ YAYINLANMIŞSA			
Yayınlayan :			
Basım Yeri :			
Basım Tarihi :			
ISBN :			
TEZ YÖNETİCİSİNİN			
Soyadı, Adı : Ali AKAR			
Ünvanı : Prof. Dr			

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI : 882
TEZİN KONUSU (KONULARI): 1. Aydın İli Ağız İncelemesi 2. 3.	
TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER: 1. Ağız 2. Anadolu Ağızları 3. Aydın Ağızı 4.	
İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: 1. Dialect 2. Dialect of Aydın 3. Dialects of Anatolia 4.	
1- Tezinden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	X
2- Tezinden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	O
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir	O
	20/06/2013

ÖZET

Aydın ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metin-Sözlük)

Gramer incelemelerinin önemli kollarından biri durumundaki ağız çalışmaları, Türkiye Türkçesinde sorun teşkil eden bazı hususların aydınlatılmasına katkı sağladığı gibi o bölgeye özgü kültürel değerlerin hem bir ögesi hem de taşıyıcısı olan ağız özelliklerini ortaya çıkarmak bakımından da önemli bir yere sahiptir.

Son dönemlerde ağız çalışmalarının sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir. Çoğunluğunu lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerin oluşturduğu bu çalışmalar sonucunda, birçok yerleşim birimi ağız özellikleri bakımından incelenmiştir. Buna rağmen, henüz çalışma yapılmayan ağız bölgeleri bulunmaktadır.

Aydın ili de daha önce üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılmayan ağız bölgelerinden biridir. Bu bölgede, merkez ilçeyle birlikte 17 ilçe, 53 belediye ve 490 köy olmak üzere toplam 560 yerleşim birimi bulunmaktadır. 2011 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ilin toplam nüfusu 999.163 kişidir. Bu nüfusun 599.973'ü ilçe merkezlerinde, 399.190'ı ise belde ve köylerde yaşamaktadır.

Bu çalışmada, Aydın ili idari sınırları içinde yer alan söz konusu yerleşim birimlerinin ağız özellikleri incelenmiştir. Çalışmamız *İnceleme*, *Metin* ve *Sözlük* bölümlerinden oluşmaktadır. *İnceleme* bölümü, bölgenin kısaca tanıtıldığı *Giriş* bölümü ile fonetik ve morfolojik özelliklerin ele alındığı *Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümü, bölgeye mahsus ağız özelliklerinin kısaca özetlendiği *Sonuç* bölümü takip etmektedir. *Metinler* bölümünde, sahadan derlenen ve çevriyazı işaretlerine aktarılan 117 metin bulunmaktadır. *Sözlük* bölümünde ise ses, şekil veya anlam bakımından farklı olan kelimeler metin ve satır numarasıyla birlikte gösterilmiştir.

Aydın ve Yöresi Ağzları adını verdiğimiz bu çalışma, hem Aydın ili bünyesindeki ağız özelliklerinin hem de dil verileri aracılığıyla korunmuş kültürel özelliklerin tespiti açısından önemlidir. Ayrıca, ileride yapılması planlanan ağız atlasları için de bir referans teşkil edecektir.

ABSTRACT

The Dialects of Aydin and of Its Districts (Examination-Text-Dictionary)

Dialect studies which is one of the important fields of grammar examinations contribute to the clarification of some problematic points in Turkey Turkish. Dialect studies also are important for determining the dialect properties which is an element and carrier of region specific cultural values.

In recent years, there has been a serious increase in the number dialect studies. As a result of these studies majority of which are graduate, post graduate and doctorate thesis, various regions were examined in terms of dialect properties. In spite of this, there are many unexamined dialect regions.

City of Aydin is one of the regions in which a detailed examination has not been made before. There are 17 provinces (together with central province), 53 municipalities and 490 villages in that region (totally 560). According to address dependent population record system, the total population of the city is 999.163 as of 2011. 599.973 of this population live in province centers and 399.190 live in town and villages.

In this study which is named Dialects of Aydin and its Surroundings, the dialect properties of the mentioned accommodation units that are located within the borders of city of Aydin. Our study consists of examination, text and dictionary sections. Examination section consists of voice info and shape info where phonetic and morphological properties are examined. At the end of examination section, there is a result section where the region specific properties are summarized. In texts section, there are 117 texts which have been compiled from the field and transferred to transcription signs. In dictionary section, the words which are different in terms of voice, shape and meaning are shown with text and line number.

This study is important for determination of dialect properties and cultural properties which are protected through language data. Besides it will provide a reference for the dialect atlases which are planned to be created in the future.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
TABLolar DİZİNİ.....	IX
ÖN SÖZ	X
KISALTMALAR.....	XII
ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ	XIV
GİRİŞ.....	1
1. AYDIN İLİNİN COĞRAFİ DURUMU, TARİHİ VE DEMOGRAFİK YAPISI ...	1
1.1. Aydın İlinin Fiziki Coğrafyası	1
1.1.1. Coğrafi Konumu ve Yüzölçümü.....	1
1.1.2. Yeryüzü Şekilleri.....	1
1.1.3. İklimi ve Bitki Örtüsü.....	5
1.1.4. İldeki İdari Birimler.....	5
1.2. Aydın İlinin Tarihi	13
1.2.1. Antik Dönem.....	13
1.2.2. Selçuklu ve Beylikler Dönemi.....	14
1.2.3. Osmanlı Dönemi.....	15
1.2.4. Cumhuriyet Dönemi	17
1.3. Bölgenin Ağız Yapısını Oluşturan Boy, Oymak ve Aşiretler	17
1.4. Aydın ve Yöresi Ağızlarının Anadolu Ağızları İçindeki Yeri	24
1.5. Aydın ve Yöresi Ağızlarıyla İlgili Çalışmalar	25
1.6. Aydın ve Yöresindeki Ağız Bölgeleri	26
1.6.1. {-yo} / {-yuru} Bölgesi.....	27
1.6.1.1. {-yo} Bölgesi	27
1.6.1.1.1. hen / hân (< sen) - hiz (< siz) Bölgesi	27
1.6.1.2. {-yuru} Bölgesi.....	28
1.6.1.2.1. men (< ben) Bölgesi.....	28
1.6.2. {-yomaz} Bölgesi.....	28
1.6.3. {-yI} Bölgesi	28

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ.....	30
1.1. Sesler.....	30
1.1.1. Ünlüler	30

1.1.1.1. Ünlü Türleri	30
1.1.1.1.1. Alafon Ünlüler	30
1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler	36
1.1.1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler	37
1.1.1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi Sonucu Oluşan Uzunluklar	39
1.1.1.1.2.3. Hece Kaynaşması (Contraction) Sonucu Oluşan Uzunluklar	41
1.1.1.1.2.4. Geniş Zaman Çekiminde Oluşan Ünlü Uzunlukları	42
1.1.1.1.2.5. Çift Ünlülerin Birleşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları	42
1.1.1.1.3. Kısa Ünlüler	43
1.1.1.1.4. İkiz Ünlüler (Diftong)	48
1.1.1.1.4.1. Alçalan İkiz Ünlüler	48
1.1.1.1.4.2. Eşit İkiz Ünlüler	48
1.1.1.1.4.3. Yükselen İkiz Ünlüler	49
1.1.1.2. Ünlü Uyumları	49
1.1.1.2.1. Önlülük-Artlılık Uyumu	49
1.1.1.2.1.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi	49
1.1.1.2.1.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi	50
1.1.1.2.1.3. Ek ve Edatlarda Ünlü Uyumu	50
1.1.1.2.1.3.1. {-ken} Zarf-fiil Ekinde Ünlü Uyumu	50
1.1.1.2.1.3.2. {+ki} Aitlik Ekinde Ünlü Uyumu	51
1.1.1.2.1.3.3. ile Edatında Ünlü Uyumu	52
1.1.1.2.1.3.4. Ek Fiilin Çekimli Şekillerinde Ünlü Uyumu	52
1.1.1.2.1.4. Önlülük-Artlılık Uyumunun Bozulması	53
1.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	56
1.1.1.2.3. Dudak Benzeşmesi	57
1.1.1.3. Ünlü Değişmeleri	58
1.1.1.3.1. Ön Ünlülerin Artlılaşması	58
1.1.1.3.2. Art Ünlülerin Önlüleşmesi	58
1.1.1.3.3. Geniş Ünlülerin Daralması	59
1.1.1.3.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi	61
1.1.1.3.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	62
1.1.1.3.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	62
1.1.1.4. Ünlü Türemeleri	64
1.1.1.4.1. Başta Ünlü Türemesi	64
1.1.1.4.2. İçte Ünlü Türemesi	64
1.1.1.4.3. Sonda Ünlü Türemesi	65
1.1.1.5. Ünlü Düşmeleri	67
1.1.1.5.1. Vurgusuz Orta Hece Dar Ünlülerinin Düşmesi	67
1.1.1.5.2. Akıcı Ünsüz Yanındaki Geniş Ünlülerin Düşmesi	67
1.1.1.5.3. Bağlantılı Kelimelerde Ünlü Düşmesi	68
1.1.1.5.4. Yabancı Kelimelerde Ünlü Düşmesi	69
1.1.2. Ünsüzler	69
1.1.2.1. Ünsüz Türleri	69
1.1.2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları	72
1.1.2.2.1. Ünsüz Türemeleri	72
1.1.2.2.1.1. Başta Ünsüz Türemesi	72
1.1.2.2.1.2. İçte Ünsüz Türemesi	74
1.1.2.2.1.3. Sonda Ünsüz Türemesi	75
1.1.2.2.2. Ünsüz Değişmeleri	79
1.1.2.2.2.1. İlk Seste Ünsüz Değişmeleri	79
1.1.2.2.2.1.1. Tonlulaşma	79
1.1.2.2.2.1.2. Diğer Ünsüz Değişmeleri	83
1.1.2.2.2.1.2.1. Tonsuzlaşma	83
1.1.2.2.2.1.2.2. Süreklileşme	85
1.1.2.2.2.1.2.3. Süreksizleşme	86
1.1.2.2.2.1.2.4. Damaklılaşma	87
1.1.2.2.2.1.2.5. Dudaklılaşma	88
1.1.2.2.2.1.2.6. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	88

1.1.2.2.2.1.2.7. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	90
1.1.2.2.2.2. İç Seste Ünsüz Değişmeleri.....	92
1.1.2.2.2.2.1. Tonlulaşma	92
1.1.2.2.2.2.1.1. Kelime İçinde Tonlulaşma	92
1.1.2.2.2.2.1.2. Ekleme Sırasında Oluşan Tonlulaşma.....	94
1.1.2.2.2.2.2. Süreksiz Ünsüzlerin Gırtlak Patlayıcısına Dönüşmesi	96
1.1.2.2.2.2.3. İç Seste Diğer Ünsüz Değişmeleri.....	98
1.1.2.2.2.2.3.1. Süreklileşme	98
1.1.2.2.2.2.3.1.1. Sızıcılaşma.....	98
1.1.2.2.2.2.3.1.2. Akıcılaşma	101
1.1.2.2.2.2.3.2. Tonsuzlaşma.....	102
1.1.2.2.2.2.3.3. Süreksizleşme.....	102
1.1.2.2.2.2.3.4. Damaklılaşma.....	103
1.1.2.2.2.2.3.5. Dudaklılaşma.....	103
1.1.2.2.2.2.3.6. Genizlileşme.....	103
1.1.2.2.2.2.3.7. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	104
1.1.2.2.2.2.3.8. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	105
1.1.2.2.2.3. Son Seste Ünsüz Değişmeleri.....	105
1.1.2.2.2.3.1. Tonlulaşma	105
1.1.2.2.2.3.1.1. Bağlantılı Kelimelerde Tonlulaşma	105
1.1.2.2.2.3.1.2. Son Seste Diğer Tonlulaşma Örnekleri	107
1.1.2.2.2.3.2. Süreklileşme	108
1.1.2.2.2.3.2.1. Sızıcılaşma.....	108
1.1.2.2.2.3.2.2. Akıcılaşma.....	109
1.1.2.2.2.3.3. Son Seste Diğer Ünsüz Değişmeleri.....	109
1.1.2.2.2.3.3.1. Tonsuzlaşma.....	109
1.1.2.2.2.3.3.2. Süreksizleşme.....	109
1.1.2.2.2.3.3.3. Dudaklılaşma.....	110
1.1.2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi	110
1.1.2.2.3.1. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	110
1.1.2.2.3.1.1. Kelime İçinde İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	111
1.1.2.2.3.1.2. İki Kelime Arasında İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	113
1.1.2.2.3.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi.....	115
1.1.2.2.3.2.1. Kelime İçinde Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	115
1.1.2.2.3.2.2. İki Kelime Arasında Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	119
1.1.2.2.4. Ünsüz Düşmesi.....	121
1.1.2.2.4.1. İlk Seste Ünsüz Düşmesi	121
1.1.2.2.4.1.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi	121
1.1.2.2.4.1.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi.....	122
1.1.2.2.4.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi.....	122
1.1.2.2.4.2.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi.....	122
1.1.2.2.4.2.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi.....	125
1.1.2.2.4.2.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi	126
1.1.2.2.4.3. Son Seste Ünsüz Düşmesi.....	127
1.1.2.2.4.3.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi	127
1.1.2.2.4.3.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi.....	128
1.1.2.2.4.3.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi	128
1.1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	128
1.1.2.2.6. Ünsüz Tekleşmesi	130
1.1.2.2.7. Hece Kaynaşması (Contraction)	131
1.1.2.2.8. Ünsüzlerde Yer Değiştirme (Metathesis)	131

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEKİL BİLGİSİ.....	133
-----------------------	-----

2.1. İsimler	133
2.1.1. Adlar	133
2.1.2. Sıfatlar	134
2.1.2.1. Niteleme Sıfatları	135
2.1.2.2. Belirtme Sıfatları	136
2.1.2.2.1. İşaret Sıfatları	136
2.1.2.2.2. Sayı Sıfatları	136
2.1.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	137
2.1.2.2.2.2. Sıralama Sayı Sıfatları	137
2.1.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları	138
2.1.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları	138
2.1.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları	138
2.1.2.2.3. Soru Sıfatları	139
2.1.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	139
2.1.3. Zarflar	140
2.1.3.1. Yer ve Yön Zarfları	141
2.1.3.2. Zaman Zarfları	141
2.1.3.3. Niteleme ve Durum Zarfları	144
2.1.3.4. Azlık-Çokluk Zarfları	146
2.1.3.5. Soru Zarfları	147
2.1.4. Zamirler	148
2.1.4.1. Şahıs Zamirleri	148
2.1.4.2. Dönüşlülük Zamiri	150
2.1.4.3. İşaret Zamirleri	151
2.1.4.4. Soru Zamirleri	153
2.1.4.5. Belirsizlik Zamirleri	153
2.1.5. İsim Türetme Ekleri	154
2.1.5.1. İsimden İsim Türetme Ekleri	154
2.1.5.1.1. {+cA} Eki	155
2.1.5.1.2. {+cAk} Eki	155
2.1.5.1.3. {+cI} Eki	155
2.1.5.1.4. {+cIk} Eki	156
2.1.5.1.5. {+cİğAz / +cAğIz} Ekleri	156
2.1.5.1.6. {+DAş} Eki	156
2.1.5.1.7. {+II} Eki	157
2.1.5.1.8. {+II ...+II} Eki	157
2.1.5.1.9. {+IIk} Eki	158
2.1.5.1.10. {+sIz} Eki	160
2.1.5.1.11. {+ncI} Eki	160
2.1.5.1.12. {+Ar} Eki	160
2.1.5.1.13. {+mtItrAk} Eki	161
2.1.5.1.14. {+IAyIn} Eki	161
2.1.5.1.15. {+IA} Eki	161
2.1.5.2. Fiilden İsim Türetme Ekleri	161
2.1.5.2.1. {-mAk} Eki	162
2.1.5.2.2. {-mA} Eki	162
2.1.5.2.3. {-Iş} Eki	162
2.1.5.2.4. {-m} Eki	163
2.1.5.2.5. {-k} Eki	163
2.1.5.2.6. {-Ak} Eki	163
2.1.5.2.7. {-n} Eki	164
2.1.5.2.8. {-GI} Eki	164
2.1.5.2.9. {-GA} Eki	164
2.1.5.2.10. {-GIIn} Eki	165
2.1.5.2.11. {-GAn} Eki	165
2.1.5.2.12. {-GAç} Eki	165
2.1.5.2.13. {-IcI} Eki	165
2.1.5.2.14. {-ç} Eki	166

2.1.5.2.15. {-I} Eki.....	166
2.1.5.2.16. {-AcAk} Eki.....	166
2.1.5.2.17. {-A} Eki.....	167
2.1.5.2.18. {-tI} Eki.....	167
2.1.5.2.19. {-sI} Eki.....	167
2.1.5.2.20. {-AnAk} Eki.....	167
2.1.5.2.21. {-mIk} Eki.....	167
2.1.5.2.22. {-AlAk} Eki.....	168
2.1.5.2.23. {-mAç} Eki.....	168
2.1.5.2.24. {-bAç} Eki.....	168
2.1.5.2.25. {-cA} Eki.....	168
2.1.5.2.26. {-cAmA} Eki.....	168
2.1.6. İsim Çekim Ekleri.....	168
2.1.6.1. Çokluk Eki.....	169
2.1.6.2. İyelik Ekleri.....	170
2.1.6.3. Aitlik Eki.....	174
2.1.6.4. Küçültme Ekleri.....	176
2.1.6.5. Hâl Ekleri.....	177
2.1.6.5.1. İlgi Hâli Eki.....	177
2.1.6.5.2. Belirtme Hâli Eki.....	179
2.1.6.5.3. Yönelme Hâli Eki.....	182
2.1.6.5.4. Bulunma Hâli Eki.....	185
2.1.6.5.5. Ayrılma Hâli Eki.....	186
2.1.6.5.6. Eşitlik Hâli Ekleri.....	188
2.1.6.5.6.1. {+cA} Eki.....	188
2.1.6.5.6.2. {+cAk} Eki.....	190
2.1.6.5.6.3. {+lAyIn} Eki.....	190
2.1.6.5.7. Araç Hâli Ekleri.....	191
2.1.6.5.7.1. {+IIA} Eki.....	191
2.1.6.5.7.2. {+n} Eki.....	195
2.1.6.6. Soru Eki.....	195
2.2. Fiiller.....	197
2.2.1. Fiil Türetme Ekleri.....	197
2.2.1.1. Fiilden Fiil Türeten Ekler.....	197
2.2.1.1.1. {-mA-} Eki.....	197
2.2.1.1.2. {-n-} Eki.....	200
2.2.1.1.3. {-I-} Eki.....	200
2.2.1.1.4. {-ş-} Eki.....	200
2.2.1.1.5. {-r-} Eki.....	201
2.2.1.1.6. {-t-} Eki.....	201
2.2.1.1.7. {-DIr-} Eki.....	201
2.2.1.1.8. {-dAr-} Eki.....	201
2.2.1.1.9. {-Ar-} Eki.....	202
2.2.1.2. İsimden Fiil Türeten Ekler.....	202
2.2.1.2.1. {+IA-} Eki.....	202
2.2.1.2.2. {+I- / +Al-} Eki.....	203
2.2.1.2.3. {+A-} Eki.....	203
2.2.1.2.4. {+r- / +Ar-} Eki.....	203
2.2.1.2.5. {+DA-} Eki.....	204
2.2.1.2.6. {+k-} Eki.....	204
2.2.2. Fiil Çekim Ekleri.....	204
2.2.2.1. Şahıs Ekleri.....	204
2.2.2.1.1. Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	204
2.2.2.1.2. İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	205
2.2.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri.....	206
2.2.2.2.1. Bildirme Kipleri.....	206
2.2.2.2.1.1. Geniş Zaman.....	206

2.2.2.2.1.2. Bilinen Geçmiş Zaman	210
2.2.2.2.1.2.1. {-DI} Eki	210
2.2.2.2.1.2.2. {-Ip-durur} Yapısı	212
2.2.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	213
2.2.2.2.1.3.1. {-mİş} Eki	213
2.2.2.2.1.3.2. {-Ip-durur} Yapısı	216
2.2.2.2.1.4. Şimdiki Zaman	218
2.2.2.2.1.4.1. {-yo} Eki	220
2.2.2.2.1.4.2. {-yoru} Eki	222
2.2.2.2.1.4.3. {-yI} Eki	224
2.2.2.2.1.4.4. {-āri / -āri / -ēri} Eki	227
2.2.2.2.1.4.5. {-yomaz (<yori-maz)} Yapısı	231
2.2.2.2.1.4.6. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + durur Yapısı	233
2.2.2.2.1.4.7. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + batır (<-Ip + yatur) Yapısı	239
2.2.2.2.1.4.8. Fiil + zarf-fiil eki {-I} + batır (<-I + yatur) Yapısı	241
2.2.2.2.1.4.9. Fiil + zarf-fiil eki {-I} + vatur (<-I + batur) Yapısı	246
2.2.2.2.1.4.10. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + bakır (<-Ip + batur) Yapısı	251
2.2.2.2.1.4.11. Fiil + zarf-fiil eki {-I} + bakır (<-I + batur) Yapısı	252
2.2.2.2.1.4.12. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + barır Yapısı	256
2.2.2.2.1.4.13. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + yörür Yapısı	256
2.2.2.2.1.4.14. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + bürür (<-Ip-yörür) Yapısı	258
2.2.2.2.1.4.15. Fiil + zarf-fiil eki {-iK / -ig} + gelir (<-Ip-gelir) Yapısı	260
2.2.2.2.1.4.16. Fiil + zarf-fiil eki {-iK / -iK / -ig} + gider (<-Ip-gider) Yapısı	261
2.2.2.2.1.5. Gelecek Zaman	262
2.2.2.2.2. Tasarlama Kipleri	266
2.2.2.2.2.1. Emir Kipi	267
2.2.2.2.2.1.1. Birinci Teklik Şahıs Emir Eki	267
2.2.2.2.2.1.2. İkinci Teklik Şahıs Emir Eki	269
2.2.2.2.2.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Emir Eki	270
2.2.2.2.2.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Emir Eki	271
2.2.2.2.2.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Emir Eki	276
2.2.2.2.2.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Emir Eki	278
2.2.2.2.2.2. İstek Kipi	280
2.2.2.2.2.3. Şart Kipi	281
2.2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi	286
2.2.2.2.3. Soru Eki	289
2.2.2.2.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri	290
2.2.2.2.4.1. Hikâye Birleşik Çekimi	292
2.2.2.2.4.1.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	292
2.2.2.2.4.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	293
2.2.2.2.4.1.2.1. {-mİş + idi}	294
2.2.2.2.4.1.2.2. {-Ip-durur + idi}	294
2.2.2.2.4.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	295
2.2.2.2.4.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	295
2.2.2.2.4.1.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi	297
2.2.2.2.4.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi	298
2.2.2.2.4.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi	299
2.2.2.2.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi	299
2.2.2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	301
2.2.2.2.4.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti	302
2.2.2.2.4.2.3. Geniş Zamanın Rivayeti	303
2.2.2.2.4.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti	304
2.2.2.2.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti	306
2.2.2.2.4.2.6. İstek Kipinin Rivayeti	306
2.2.2.2.4.3. Şart Birleşik Çekimi	307
2.2.2.2.4.3.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı	307
2.2.2.2.4.3.2. Şimdiki Zamanın Şartı	309
2.2.2.2.4.3.3. Geniş Zamanın Şartı	311

2.2.2.4.3.4. Gelecek Zamanın Şartı.....	315
2.2.3. Birleşik Fiiller	316
2.2.3.1. Fiil + Fiil Yapısında Olanlar	318
2.2.3.1.1. Yeterlik	320
2.2.3.1.2. Tezlik	322
2.2.3.1.3. Süreklilik.....	324
2.2.3.1.4. Yaklaşma.....	327
2.2.3.2. İsim + Fiil Yapısında Olanlar.....	327
2.2.4. Ek Fiil (Cevher Fiili).....	330
2.2.4.1. Ek Fiilin Geniş Zaman Şekli.....	330
2.2.4.2. Ek Fiilin Bilinen Geçmiş Zaman Şekli.....	334
2.2.4.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Şekli.....	336
2.2.4.4. Ek Fiilin Şart Şekli.....	337
2.2.4.5. Ek Fiilin Zarf-Fiil Şekli.....	338
2.2.4.6. Ek Fiilin Olumsuzu.....	340
2.2.5. Fiilimsiler.....	341
2.2.5.1. İsim-fiiller.....	341
2.2.5.1.1. {-mAk} Eki.....	342
2.2.5.1.2. {-mA} Eki.....	343
2.2.5.1.3. {-mAsI} Eki.....	344
2.2.5.1.4. {-I} Eki.....	345
2.2.5.1.5. {-Iş} Eki.....	346
2.2.5.2. Sıfat-fiiller	346
2.2.5.2.1. {-AcAk} Eki.....	347
2.2.5.2.2. {-An} Eki.....	348
2.2.5.2.3. {-AsI} Eki.....	351
2.2.5.2.4. {-DIk} Eki.....	351
2.2.5.2.5. {-mIş} Eki.....	353
2.2.5.2.6. {-r /-Ar} ve {-mAz} Ekleri.....	354
2.2.5.2.7. {-Ip-durur} Yapısı	355
2.2.5.3. Zarf-fiiller	356
2.2.5.3.1. Asıl Zarf-fiil Ekleri	356
2.2.5.3.1.1. {-All} Eki.....	357
2.2.5.3.1.2. {-ArAk} Eki.....	358
2.2.5.3.1.3. {-IncA} Eki.....	359
2.2.5.3.1.4. {-IncAk} Eki.....	360
2.2.5.3.1.5. {-Ip} Eki.....	361
2.2.5.3.1.6. {-IşIn} Eki.....	363
2.2.5.3.1.7. {-ken} Eki.....	363
2.2.5.3.1.8. {-mAdAn} Eki.....	366
2.2.5.3.2. Zarf-fiil İşlevindeki Birleşik Yapılar.....	367
2.2.5.3.2.1. {...-r /-Ar ...-mAz} Yapısı.....	367
2.2.5.3.2.2. {-AsI} Sıfat-Fiil Eki + {- (y)A} Yapısı	368
2.2.5.3.2.3. {-AsI} Sıfat-Fiil Eki + {+(y)A} + kadar Yapısı.....	370
2.2.5.3.2.4. {-cIkA} (<{-DIk} Sıfat-Fiil Eki + {+çA}) Yapısı.....	372
2.2.5.3.2.5. {-IncA} Zarf-Fiil Eki + {- (y)A} Yapısı.....	373
2.2.5.3.2.6. {-IncA} Zarf-Fiil Eki + {- (y)A} + kadar Yapısı	374
2.2.5.3.2.8. {-Ip-durur} Yapısı.....	375
2.2.5.3.2.9. {-mAz} Sıfat-Fiil Eki + {+DAn} + (evvel) Yapısı	376
2.2.5.3.2.10. {-DIk} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + zaman Yapısı	377
2.2.5.3.2.11. {-DIk} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + {+DAn} Yapısı	378
2.2.5.3.2.12. {-DIk} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + {+InAn} Yapısı.....	379
2.2.5.3.2.13. {-DIk} Sıfat-Fiil Eki + (İyelik Eki) + sıra Yapısı.....	380
2.2.5.3.2.14. {-DIk} Sıfat-Fiil Eki + ara Yapısı.....	382
2.3. Edatlar	382
2.3.1. Ünlem Edatları	383
2.3.1.1. Ünlemler.....	383

2.3.1.2. Seslenme Edatları.....	384
2.3.1.3. Cevap Edatları.....	384
2.3.1.4. Gösterme Edatları.....	385
2.3.2. Bağlama Edatları.....	385
2.3.2.1. Sıralama Edatları.....	385
2.3.2.2. Denkleştirme Edatları.....	386
2.3.2.3. Karşılaştırma Edatları.....	386
2.3.2.4. Cümle Başı Edatları.....	387
2.3.2.5. Sona Gelen Edatlar.....	390
2.3.3. Çekim Edatları.....	395
SONUÇ.....	408
METİNLER.....	423
SÖZLÜK.....	819
KAYNAK KİŞİLER.....	846
KAYNAKÇA.....	851

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: 2011-ADNKS Veri Tabanına Göre Aydın İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları.....	6
Tablo 2: Aydın ve Yöresi Ağızlarındaki Ünlüler.....	47
Tablo 3: Aydın ve Yöresi Ağızlarındaki Ünsüzler.....	71
Tablo 4: İyelik Ekleri.....	149
Tablo 5: Şahıs Zamirlerinin Çekimi.....	149
Tablo 6: İşaret Zamirlerinin Çekimi	152
Tablo 7: Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	205
Tablo 8: İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri.....	205

ÖN SÖZ

Son zamanlarda, Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili çalışmaların sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu çerçevede birçok il, ağız özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Buna rağmen hâlâ üzerinde çalışma yapılmayan ağız bölgeleri bulunmaktadır.

Tez çalışması olarak bu konuyu seçmemizde, Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgeleriyle birçok ortak noktası bulunmasına rağmen yine de kendine mahsus bazı özellikler taşıdığını düşündüğümüz Aydın ve yöresi ağızları üzerine henüz ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olması etkili oldu. Tasvirî bir çalışma olsa da ağız çalışmaları alanındaki bir boşluğu dolduracağı ümit ve inancı, bu çalışmayı seçme aşamasında bizi iyiden iyiye cesaretlendirdi.

Çalışmamız *İnceleme*, *Metinler* ve *Sözlük* bölümlerinden oluşmaktadır. İnceleme bölümü de kendi içinde *Giriş*, *Ses Bilgisi* ve *Şekil Bilgisi* bölümlerini kapsamaktadır.

Ses Bilgisi ve *Şekil Bilgisi* bölümleri için bir ön bilgi niteliğindeki *Giriş* bölümünde, çalışma bölgemizin tarihi, fiziki coğrafyası ve demografik yapısı hakkında bilgi verilmiş; Aydın ve yöresi ağızlarının, Anadolu ağızları içindeki yerine temas edilmiş ve bu ağız bölgesi üzerine daha önce yapılmış çalışmalar kısaca tanıtılmıştır. Ayrıca, morfolojik verilerden hareketle çalışma bölgemizde tespit ettiğimiz ağız bölgeleri ana hatlarıyla tanıtılmış ve söz konusu ağız bölgeleri haritalar üzerinde gösterilmiştir.

Ses Bilgisi bölümünde, çalışma bölgemizde tespit edilen sesler tanıtılmış ve her fonem için beş örnek verilmiştir. Ses olayları ele alınırken de aynı yöntem izlenmiştir. Ancak, birincil uzun ünlüler gibi bazı özel konularda bu anlayışın dışına çıkılarak daha fazla örnek gösterilmiştir. Örnek sayısı beşten azsa, metinlerde tespit edilen örneklerle yetinilmiştir.

Şekil Bilgisi bölümünde, isimler, sıfatlar, zamirler, zarflar ve fiiller ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Ayrıca ekler de türlerine göre sınıflandırılmış ve her morfem için metinlerimizde tespit edilen örneklerden beş tanesi verilmiştir. Ancak gerekli görülen yerlerde daha fazla örnek gösterilmiştir. Cümle düzleminde görevi olan morfemlerle ilgili örnekler, kelime grubu veya cümle düzeyinde gösterilmiş;

daha anlaşılır olması için söz konusu dil birliklerinin Türkiye Türkçesi yazı diline aktarımları yapılmıştır.

Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi bölümlerinde örnek olarak gösterilen alıntı kelimelerin, kaynak dil ve bu dildeki asli şekliyle birlikte verilmiştir. Alıntı kelimelerin kökeni hakkındaki bilgiler, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlük'ten alınmıştır. Ayrıca, ilgili bölümlerde kullanılan kısaltmaların yazılışında, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Yazım Kılavuzu'na bağlı kalmıştır. Kılavuz'da bulunmayan kısaltmalar tarafımızdan oluşturulmuştur.

Metinler bölümünde, çalışma bölgemizdeki 55 yerleşim biriminden görüşme yöntemiyle derlemiş olduğumuz 115 transkripsiyonlu metin ağız bölgelerine göre tasnif edilmiştir. Metinlerin herbirine hem ağız bölgesini hem de metin numarasını gösteren işaretler verilmiştir. Ayrıca, her metnin satır numaraları beş ve katları şeklinde düzenlenerek metnin sol tarafında gösterilmiştir.

Sözlük bölümünde, bölge ağızlarının özelliklerini gösteren ve yazı diline kıyasla fonetik, morfolojik, semantik açıdan değişikliğe uğramış kelimelerin anlamları metinlerin bağlamına sadık kalınarak verilmiştir. Kelimelerin geçtiği yerler, ağız bölgesi, metin numarası ve satır numarasından oluşan kodlarıyla gösterilmiştir.

Çalışma esnasında hem manevi desteklerini hem de yardımlarını gördüğüm hocalarım Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN ve Prof. Dr. Ahmet NAHMEDOV'a; arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Ramazan BARDAKÇI, Erol ÇELİK, Gökhan TÜRK, Cihan DOĞAN, Nilüfer TANÇ, Ceyhun SARI ve Aysun DURSUN'a teşekkür ederim. Bu süreçte çoğu zaman ihmal ettiğim aileme, özellikle eşim Alperay YAPICI ve kızım H. Mehlika YAPICI'ya gösterdikleri anlayış için minnettarım. Ayrıca, tez aşamasında beni yönlendiren, fikirleriyle yol gösteren hocalarım Prof. Dr. Mustafa UĞURLU, Prof. Dr. Pervin ÇAPAN, Doç. Dr. M. Naci ÖNAL ve Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU'ya şükran borçlu olduğumu belirtmek isterim. Çalışmamın her aşamasında, alandaki engin bilgisi, rehberliği, en önemlisi de anlayışı ve sabrı ile yolumu aydınlatan hocam Prof. Dr. Ali AKAR'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Ali İhsan YAPICI

KISALTMALAR

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

Alm.: Almanca

Ar.: Arapça

bk.: Bakınız

C: Cilt

çev.: Çeviren

DLT: Divânu Lugâti't-Türk

DSİ: Devlet Su İşleri

ET: Eski Türkçe

EAT: Eski Anadolu Türkçesi

Gag.: Gagavuz Türkçesi

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

Hal.: Halaç Türkçesi

haz.: Hazırlayan

İng.: İngilizce

İsp.: İspanyolca

İt.: İtalyanca

KB: Kutadgu Bilig

Kırg.: Kırgız Türkçesi

km: Kilometre

km²: Kilometre kare

krş.: Karşılaştırmamız

Kzk.: Kazak Türkçesi

m: Metre

Mac.: Macarca

MDD: Metin dışı derleme

MÖ: Milattan önce

MS: Milattan sonra

Özb.: Özbek Türkçesi

Rum.: Rumca

S: Sayı

s.: Sayfa

Trkm.: Türkmen Türkçesi

Uyg.: Uygur Türkçesi

Yak.: Yakut Türkçesi

yay.: Yayımlayan

Yun.: Yunanca

ÇEVİRİYAZI İŞARETLERİ

ā: uzun a

ā̄: uzun açık e

ā̄: yuvarlaklaşmış uzun a (a-o arası a)

ē: uzun e

ē̄: kapalı uzun e

ē̄: yuvarlaklaşmış uzun e (e-ö arası e)

ī: uzun ı

ī̄: uzun i

ō: uzun o

ō̄: darlaşmış uzun o

ō̄: uzun ö

ū: uzun u

ū̄: düzleşmiş uzun u

ū̄: uzun ü

ä: açık e (e-a arası e)

ā̄: genizsi a

ē̄: genizsi e

ō̄: genizsi o

ă: kısa a

ĕ: kısa e

ĭ: kısa ı

ĭ̄: kısa i

ō̄: kısa o

ū̄: kısa u

ū̄̄: kısa ü

á: darlaşmış a (a-ı arası a)

è: darlaşmış e (kapalı e)

ó: darlaşmış o (o-u arası o)

ó̄: darlaşmış ö (ö-ü arası ö)

â: yuvarlaklaşmış a (a-o arası a)

ê: yuvarlaklaşmış e (e-ö arası e)

- ò: artlulaşmış ö (o-ö arası ö)
 ù: artlulaşmış ü (u-ü arası ü)
 ù: düzleşmiş u (u-ı arası u)
 í: önlüleşmiş ı (ı-i arası ı)
 Ç: yarı tonlulaşmış ç
 F: yarı tonlulaşmış f
 ğ: art damak ‘g’si
 ğ̇: süreklileşmiş ‘g’
 ğ̈: süreksizleşme eğiliminde olan ‘h’ sesine yakın ‘g’
 ħ: gırtlak h’si
 k̇: art damak ‘k’si
 K̇: yarı tonlulaşmış art damak ‘k’si (k̇-ğ̇ arası)
 k̈: gırtlak patlayıcısı hâline gelen art damak ‘k’si
 k: ön damak ‘k’si
 K: yarı tonlulaşmış ön damak ‘k’si (k-g arası)
 k̈: gırtlak patlayıcısı hâline gelen ön damak ‘k’si
 l̇: erimek üzere olan l
 ñ: erimek üzere olan n
 ñ̇: geniz sesine yakın diş ‘n’si
 ŋ: geniz ‘n’si
 ŋ̇: süreklileşmiş ‘g’ye yakın geniz ‘n’si
 P: yarı tonlulaşmış p (p-b arası)
 Ṗ: gırtlak patlayıcısına dönüşen p sesi
 ř: erimek üzere olan r
 T: yarı tonlulaşmış t (t-d arası)
 ẗ: gırtlak patlayıcısına dönüşen t sesi
 ˘: ulama işareti

GİRİŞ

1. AYDIN İLİNİN COĞRAFI DURUMU, TARİHİ VE DEMOGRAFİK YAPISI

1.1. Aydın İlinin Fiziki Coğrafyası

1.1.1. Coğrafi Konumu ve Yüzölçümü

Ege Bölgesi'nin kıyı kesiminde yer alan ve batısında Ege Denizi'ne kıyısı bulunan Aydın, kuzeyden İzmir ve Manisa, doğudan Denizli, güneyden ise Muğla illeriyle komşudur. 37°-44' ve 38°-08' kuzey enlemleri ile 27°-23' ve 28°-52' doğu boylamları arasındaki Aydın ili, kuzey ve güneyi dağlarla çevrili olan Büyük Menderes Havzası üzerinde 8007 km²lik bir alanı kaplamaktadır. Orta ve batı kesiminde verimli ovalar bulunan Büyük Menderes Havzası'ndaki Aydın il merkezinin rakımı 65 metredir¹.

1.1.2. Yeryüzü Şekilleri

Ege Bölgesi'nin batı kesimleri, coğrafi yapı ve yüzey şekilleri bakımından parçalı bir yapıya sahiptir. Bölgenin yüzey şekilleri, doğu-batı yönünde uzanan dağ sıraları (= *horst*) ve bunları birbirinden ayıran çöküntü ovalarından (= *graben*) meydana gelmiştir (Uğur 2003: 42). Bu özellikler, hem Aydın ilinin fiziki ve beşeri coğrafyasının şekillenmesinde hem de ilin idari sınırlarının belirlenmesinde önemli rol oynamıştır.

İlin kuzeyinde doğu-batı yönünde uzanan Aydın Dağları ile güneyde yine doğu-batı yönünde uzanan Menteşe Dağları, ilin doğal sınırlarını oluşturmaktadır. İki dağ silsilesi arasındaki bölgede de Büyük Menderes Nehri'nin geçtiği geniş düzlükler bulunmaktadır (Gökbel-Şölen 1936: 9; Uğur 2003: 42; Akdoğan 2004: 13). Bu yapı, bölgenin iklim, hidrografi, toprak ve bitki örtüsü gibi fiziki ortamının oluşması yanında, ulaşım ve yerleşimlerin dağılışı başta olmak üzere beşeri hayatın şekillenmesinde de etkili olmuştur (Uğur 2003: 42).

Büyük Menderes Havzası'nda iç kesimlere doğru uzanan ovalar, denizden gelen hava akımlarının bu alanlara ulaşmasını, dolayısıyla Akdeniz ikliminin iç

¹ Aydın iline dair sayısal veriler, Valiliğin http://www.aydin.gov.tr/default_b0.aspx?content=1009 ve http://www.aydin.gov.tr/default_b0.aspx?content=1228 adreslerinden alınmıştır (25.01.2013).

kesimlerde etkili olmasını sağlamıştır (Uğur 2003: 42; Akdoğan 2004: 18). Havza boyunca eğim ve yükseltinin az olması sebebiyle meydana gelen kalın alüvyon tabakaları, hem Büyük Menderes Nehri'nin akış şeklini belirlemiş hem de havzada verimli tarım arazilerininin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Aydın Dağları ile ovanın kesişme noktalarında doğu-batı yönünde oluşan uzun kırıklar, bu dağ silsilesinin eteklerinde havza boyunca uzanan zengin yeraltı su kaynaklarının oluşmasını sağlamıştır. Doğu-batı istikametinde uzanan dağlar, Anadolu'nun iç kısımlarını batıdaki Efes, Milet gibi limanlara, dolayısıyla Akdeniz ve Avrupa'ya bağlayan ticaret yollarının ovalardan geçmesini zorunlu kılmıştır. İç bölgelere doğru daha çok uzanan Büyük Menderes Havzası, kısa ve kolay bir güzergâh olması sebebiyle tarih boyunca önemli ticaret yollarından biri olmuştur (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 42).

Büyük Menderes Havzası, çeşitli tarım ürünlerinin yetiştirilebilmesine elverişli iklimi, sulanabilen verimli toprakları ve ulaşım yönünden uygun bir alan olması nedeniyle en eski dönemlerden günümüze kadar yoğun bir yerleşim alanı olagelmıştır. Yerleşim alanları, ticaret yoluna paralel olarak ovanın kuzey kesimlerinde yoğunlaşmıştır. Bu tercihte, Büyük Menderes yatağının, ovanın güney kısmına daha yakın olması ve nehre güneyden katılan akarsu kollarının ticaret yolları için engel teşkil edecek derecede fazla ve güçlü olması gibi etkenlerin payı vardır (Uğur 2003: 42).

Büyük Menderes Nehri'nin suladığı bereketli ovalar üzerindeki 800.700 hektarlık il topraklarının 395.494 hektarında tarım yapılmaktadır. İl genelindeki oranı %49 olan tarım alanları; toprak, iklim, topoğrafik yapı ve ekolojik özellikleri bakımından çok çeşitli tarım ürünlerinin yetişmesine elverişlidir. Tarımın her kolunda üretim yapılabilmektedir. Tarım alanları dışındaki arazilerin 319.177 hektarı orman, 24.705 hektarı çayır-mera, 14.271 hektarı göl-bataklık, 78.253 hektarı tarım dışı arazilerdir.

İldeki 395.494 hektarlık tarım arazisininin 201.888 hektarını, zeytin ve meyvelikler oluşturmaktadır. En geniş alanı oluşturan bu tarım faaliyetinin tarım alanları içindeki oranı %51'dir. 149.224 hektarı DSİ sulamaları, 2.198 hektarı toprak ve su kooperatifleri, 6.079 hektarı Köy Hizmetlerine ait gölet ve yerüstü sulamaları, 60.771 hektarı halk sulamaları olmak üzere toplam 218.272 hektarlık (%55.2) tarım alanında sulu tarım yapılmaktadır.

Katma değer oluşturan tarım ürünleri incir, zeytin, pamuk ve kestanedir. Zeytin, incir ve kestane üretiminde Türkiye’de 1. sırada bulunan Aydın, pamuk üretiminde ise 4. sırada yer almaktadır. İl genelinde 2009 yılında 153.314 ton yaş incir, 244.693 ton zeytin, 178.384 ton pamuk, 19.052 ton kestane üretilmiştir.

İklimi ve doğal yapısı hayvancılık için uygun olan Aydın’da, tarım alanlarının genişlemesi, ormanlık alanların bazı hayvan türleri için yasaklanması gibi nedenlerle hayvan sayısı azalmıştır. Sanayi ürünlerinin değer kazanması sonucunda pamuk, tütün, sebze ve meyve gibi gelir getiren tarım ürünlerinin üretimi artmıştır. Otlak ve meraların tarım arazisine dönüştürülmesine neden olan bu durum, hayvancılık faaliyetlerinde azalmaya yol açmıştır. Hayvancılık, tarımsal faaliyetler yanında ailenin kendi ihtiyaçlarına cevap verebilecek düzeyde yapılmaya başlanmıştır (Akdoğan 2004: 19).

Aydın ilinin kuzeyinde doğu-batı yönünde uzanan dağ sırasına Aydın Dağları denmektedir. Büyük Menderes ve Küçük Menderes çöküntü ovalarını birbirinden ayıran Aydın Dağları, doğuda Denizli’nin kuzeydoğusundan başlayarak Ege Denizi’ne kadar uzanmaktadır. Yer yer dik vadilerle bölünen bu dağ sırası üzerinde, düz alan yok denecek kadar azdır. Eteklerinde kum yığınlarını andıran küçük tepelerin bulunduğu bu dağ sırasındaki en yüksek nokta, 1831 metrelik yüksekliğiyle Köşk’ün kuzeyindeki Hacetdede Tepesi’dir. Dağ sırasındaki diğer yükseltiler, Horsunlu’nun kuzeyindeki Karlık Tepesi (1732 m), Üçkoz Tepesi (1646 m), Nazilli’nin kuzeyindeki Oyuk Dağı (1460 m), Kuyucak’ın kuzeyindeki Karadağ (1353 m), Sultanhisar’ın kuzeyindeki Malgaç (1343 m) ve Ortaklar’ın doğusundaki Çamlık’tır (1334 m). Dağ sırasının batı kısmında, güneye doğru bir yay çizen ve en yüksek noktası 1229 m olan Samson Dağı bulunmaktadır (Gökbel-Şölen 1936: 8; Akdoğan 2004: 14).

Güneyde ise yine doğu-batı yönünde uzanan Menteşe Dağları bulunmaktadır. Düz bir hat üzerinde bulunan kuzeydeki dağ sırasının aksine, güneydeki dağlar kuzey-güney yönünde uzanan düzlüklerle birbirinden ayrılmış dağ kütleleri görünümündedir (Akdoğan 2004: 14). Doğuda, Karacasu ilçesinin güneybatısında Karıncalı Dağı (1703 m) vardır. İlçenin güneydoğusundan çıkan Dandalas Çayı, Denizli sınırları içindeki Babadağ (2380 m) ile Aydın sınırları içindeki Karıncalı Dağı arasında Büyük Menderes Ovası’na doğru uzanan küçük düzlüğü oluşturmaktadır. Karıncalı Dağı ile Madran Dağı (1792 m) arasındaki Akçay Vadisi,

güneydeki dağ kütleleri içine sokulmuş geniş düzlükten oluşmaktadır. Madran Dağı ile Gökbel Dağı (1412 m) arasında ise güneye doğru sokulan Çine Ovası bulunmaktadır. Batı kısmında Beşparmak Dağları (1367 m) bulunan bu dağ sırası, Bafa Gölü'nün güneyinde sona erer (Gökbel-Şölen 1936: 8).

Kuzey ve güneydeki iki dağ silsilesi arasında, Büyük Menderes Nehri'nin geçtiği geniş düzlükler vardır. Doğudan batıya doğru uzanan ova, Büyük Menderes Nehri'nin taşıdığı alüvyonlu topraklardan oluşmaktadır (Uğur 2003: 42; Akdoğan 2004: 14). Bazı noktalarda genişliği 20 km'yi bulan ova, bulunduğu yere göre civardaki yerleşim birimlerinin adlarıyla adlandırılır. Büyük Menderes Ovası'nın çeşitli bölümlerine Balat Ovası, Söke Ovası, Koçanlı Ovası, Aydın Ovası, Çine Ovası, Karpuzlu Ovası, Yenipazar Ovası gibi adlar verilmektedir (Akdoğan 2004: 14).

İlin en büyük akarsuyu, Büyük Menderes Nehri'dir. Doğuda Denizli sınırından il topraklarına giren nehrin il içindeki uzunluğu 281 km'dir. Dandalas, Akçay ve Çine Çayları ile beslenen Büyük Menderes Nehri, Söke Ovası'ndan bir yay çizerek güneye yönelir. Bafa Gölü'nün kuzeybatısında tekrar batıya yönelen nehir, Ege Denizi'ne dökülür (Gökbel-Şölen 1936: 10). Ovanın az eğimli olması nedeniyle oluşan alüvyonlu topraklar, hem nehrin akış hızını yavaşlatmakta hem de kıvrımlı şekilde akmasına sebep olmaktadır. Nehre, kıvrımlı akış şekline dolayısıyla Menderes (*Maiandros*) adı verilmiştir (Akdoğan 2004: 15).

Karacasu ilçesinin güneydoğusundan başlayan ve kaynağına yakın yerlerde Geyre Çayı olarak bilinen Dandalas Çayı, Büyük Menderes Nehri'ni besleyen önemli kollarından biridir. Işıklar ve Akyer dereleriyle birleşerek Kuyucak yakınlarında Büyük Menderes Nehri'ne dâhil olan akarsuyun il içindeki uzunluğu 31 km'dir (Gökbel-Şölen 1936: 11).

Büyük Menderes Nehri'nin önemli kollarından biri de Akçay'dır. Muğla topraklarında doğarak Bozdoğan ilçesinden il sınırlarına dâhil olan bu akarsu üzerinde Kemer Barajı bulunmaktadır. Karıncalı Dağı ile Madran Dağı arasındaki geniş vadiye de adını veren Akçay, buradaki geniş düzlük alanı geçip Yenipazar yakınlarında Büyük Menderes'e katılır. Akarsuyun il içindeki uzunluğu 51 km'dir.

Muğla sınırları içinde doğup Çine ilçesinden il sınırlarına giren Çine Çayı, Sağan, Gökçay ve Madran dereleriyle birleşerek Madran Dağı'nın güneybatısında Çine Ovası'na ulaşır. Dalama Çayı'nın da bünyesine katılmasıyla özellikle ilkbahar

aylarında taşkınlara sebep olan bu akarsu üzerinde, bu yıl tamamlanan Çine Barajı bulunmaktadır. Karpuzlu Çayı'nı da bünyesine alan Çine Çayı, merkez ilçenin güneyindeki Çakırbeyli köyü yakınlarında Büyük Menderes'e dâhil olur. Akarsuyun il içindeki uzunluğu 34 km'dir (Akdoğan 2004: 15-16).

İldeki en büyük göl, Akbük Koyu'nun kuzeyinde bulunan Bafa Gölü'dür. Büyük Menderes'in Latmos Körfezi'ni toprakla doldurması sonucunda oluşan Bafa Gölü, 65 km²lik bir alanı kaplamaktadır. 26 km²'si Aydın sınırları içinde olan gölün diğer kısmı Muğla sınırlarındadır. Kapladıkları alan bakımından daha küçük olan Karina Gölü ile Azap Gölü de ildeki diğer doğal göllerdir. Akçay üzerindeki Kemer Barajı ile Dalama Çayı üzerindeki Topçam Barajı da kapasitelerinin genişliği bakımından ilin önemli su kaynaklarıdır.

1.1.3. İklimi ve Bitki Örtüsü

Akdeniz iklimin hâkim olduğu Aydın ilinde, kışlar ılık ve yağışlı; yazlar sıcak ve kuraktır. Doğu-batı yönünde uzanan sıradağlar Akdeniz iklimin iç kesimlerde etkili olmasını sağlamıştır. Akdeniz iklimine bağlı olarak yüksek kesimlerde palamut, sedir ve karaçam ağaçları bulunmaktadır. Bununla birlikte yüksek bölgelerde yetişen kestane, ceviz, kiraz, çam fıstığı gibi ürünler il ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Yükseltinin nispeten az olduğu kesimlerde ise makilik alanlar vardır. İklim özellikleri bakımından daha elverişli olan makilik alanların büyük bir kısmında incir ve zeytin yetiştirilmektedir. Yüksekliğin en az olduğu düzlük alanlarda da narenciye, erik ve şeftali gibi meyve ağaçları vardır. İklim şartlarının uygun olduğu Büyük Menderes Ovası'nda ise pamuk, mısır, karpuz, kavun, çilek gibi birçok tarım ürünü yetiştirilmektedir.

1.1.4. İldeki İdari Birimler

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (= *ADNKS*) 2011 yılı verilerine göre ilin nüfusu 999.163 kişidir. 599.973 kişi şehir merkezlerinde, 399.190 kişi belde ve köylerde yaşamaktadır. İlin genel nüfusuna oranlandığında, şehirlerdeki yerleşimin %60, kırsal kesimdeki yerleşimin %40 olduğu görülmektedir. Nüfus bakımından bazı il merkezlerinden büyük ilçelerin bulunduğu Aydın ilinde, merkez ilçe dâhil olmak üzere toplam 17 ilçe ile bunlara bağlı 53 belde ve 490 köy bulunmaktadır.

AYDIN	İl / İlçe Merkezi			Belde / Köy			Toplam		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	191.037	95.859	95.178	64.255	32.074	32.181	255.292	127.933	127.359
Bozdoğan	9.788	4.856	4.932	25.557	12.934	12.623	35.345	17.790	17.555
Buharkent	6.814	3.234	3.580	5.647	2.823	2.824	12.461	6.057	6.404
Çine	20.285	10.027	10.258	31.882	15.995	15.887	52.167	26.022	26.145
Didim	46.571	23.946	22.625	12.181	6.243	5.938	58.752	30.189	28.563
Germencik	12.669	6.186	6.483	30.355	15.063	15.292	43.024	21.249	21.775
İncirliova	20.291	10.174	10.117	23.784	11.830	11.954	44.075	22.004	22.071
Karacasu	6.191	3.073	3.118	13.883	6.887	6.996	20.074	9.960	10.114
Karpuzlu	2.043	1.028	1.015	9.915	4.946	4.969	11.958	5.974	5.984
Koçarlı	6.338	3.117	3.221	18.771	9.370	9.401	25.109	12.487	12.622
Köşk	9.950	4.959	4.991	17.281	8.815	8.466	27.231	13.774	13.457
Kuşadası	68.225	34.540	33.685	20.239	10.291	9.948	88.464	44.831	43.633
Kuyucak	7.593	3.635	3.958	21.131	10.453	10.678	28.724	14.088	14.636
Nazilli	110.401	53.925	56.476	36.223	18.069	18.154	146.624	71.994	74.630
Söke	69.446	34.748	34.698	46.246	23.301	22.945	115.692	58.049	57.643
Sultanhisar	6.037	3.025	3.012	15.056	7.414	7.642	21.093	10.439	10.654
Yenipazar	6.294	2.988	3.306	6.784	3.366	3.418	13.078	6.354	6.724
Toplam	599.973	299.320	300.653	399.190	199.874	199.316	999.163	499.194	499.969

Tablo 1: 2011-ADNKS Veri Tabanına Göre Aydın İl/İlçe Merkezi ve Belde/Köy Nüfusları²

² Aydın'daki yerleşim birimlerinin nüfus bilgileri, Türkiye İstatistik Kurumunun <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul> adresinden alınmıştır (25.01.2013).

1.1.4.1. Bozdoğan

Tanzimat'tan sonra yapılan idari düzenleme sonucunda, 1879 yılında ilçe olmuştur. Güneyde Muğla iliyle sınırı bulunan ilçenin doğusunda Karacasu, batısında Çine, kuzeybatısında Yenipazar ve kuzeyinde Nazilli ilçeleri bulunmaktadır. İl merkezine uzaklığı 76 km, rakımı 200 m'dir. Yüzölçümü 849 km² olan ilçenin ekonomisi tarıma dayalıdır. 2011 yılı verilerine göre 35.345 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 2 belediye ve 44 köy bulunmaktadır.

1.1.4.2. Buharkent

1901 yılındaki depremde oturulamaz hâle gelen Ortakçı köyü, Burhaniye adıyla yeniden kurulmuş ve 1908 yılında belediye teşkilatına kavuşmuştur. I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı esnasında azalan nüfusu sebebiyle tekrar köy hâline gelmiştir. Cumhuriyet döneminde, 1942 yılına kadar Nazilli'ye bağlı olan köy, 1942-1953 yılları arasında Denizli'nin Sarayköy ilçesine bağlı kalmıştır. 1953 yılından itibaren Kuyucak ilçesine bağlanan Burhaniye köyü, 1954 yılında tekrar belediye hâline getirilmiş, 1987 yılında da Buharkent adıyla ilçe yapılmıştır. Kuzey, doğu ve güneyde Denizli'ye sınırı bulunan ilçe, batıda Kuyucak ilçesiyle komşudur. Merkeze uzaklığı 86 km, rakımı 160 m'dir. Yüzölçümü 121 km² olan ilçenin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır. 2011 yılı verilerine göre 12.461 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 1 belediye ve 8 köy bulunmaktadır.

1.1.4.3. Çine

Beylikler döneminde Mentеше Beyliği sınırları içindeki Çine, 1426 yılında II. Murat tarafından Osmanlı Beyliği'ne dâhil edilmiştir. Önce Mentеше livasına, Tanzimat'tan sonraki düzenlemeyle Aydın sancağına bağlanan Çine, 1880 yılında II. Abdülhamit tarafından ilçe haline getirilmiştir (Akdoğan 2004: 109). Kuzeyinde merkez ilçe ve Köşk ilçesi, kuzeydoğusunda Yenipazar ilçesi, doğusunda Bozdoğan ilçesi, batısında Karpuzlu ilçesi bulunan Çine, güneyden Muğla iliyle komşudur. 957 km² alanı kaplayan ilçede, 2011 yılı verilerine göre 52.167 kişi yaşamaktadır. Merkeze uzaklığı 38 km olan ilçeye bağlı 2 belediye ve 65 köy bulunmaktadır.

1.1.4.4. Didim

Kuzeyde Söke ilçesiyle, doğuda Muğla iliyle komşu olan ilçenin batı ve güneyinde Ege Denizi bulunmaktadır. Söke ilçesine bağlı iken 1990 yılında Yenihisar adıyla ilçe hâline getirilen Didim, Yenihisar kasabası merkez olmak üzere Akbük, Akyeniköy beldeleriyle Akköy, Balat, Batıköy, Denizköy ve Yalıköy

köylerinden oluşmaktadır. Merkeze uzaklığı 123 km olan ilçenin adı, 1997 yılında Didim olarak değiştirilmiştir. Alanı 402 km² olan ilçede, 2011 yılı verilerine göre 58.752 kişi yaşamaktadır. Ekonomisi turizme dayalı olan ilçeye bağlı 3 belediye ve 5 köy bulunmaktadır.

1.1.4.5. Germencik

Doğusunda İncirliova, batısında Kuşadası, güneyinde Koçarlı, güneybatısında Söke ilçeleri bulunan Germencik, kuzeyden İzmir iline komşudur. 1900 yılında belediye teşkilatı hâline getirilen, 1948 yılında da ilçe yapılan Germencik, merkeze 22 km uzaklıktadır (Akdoğan 2004: 115). 2011 yılı verilerine göre 43.024 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 4 belediye ve 27 köy bulunmaktadır. İncir işletmeciliği alanında önemli bir yere sahip olan ilçede zeytin ve pamuk tarımı da oldukça yaygındır. Jeotermal kaynaklara sahip olan ilçede, elektrik üretiminin yanı sıra seracılık alanında altyapı çalışmaları yapılmaktadır.

1.1.4.6. İncirliova

1867 yılında bucak hâline getirilen, 1898 yılında belediye teşkilatına kavuşan Karapınar, 1934 yılında İncirliova adını almıştır (Akdoğan 2004: 117). Merkeze uzaklığı 10 km olan İncirliova, 1987 yılında ilçe yapılmıştır. Doğusunda merkez ilçe, batısında Germencik ilçesi, güneyinde Koçarlı ilçesi bulunan İncirliova, kuzeyden İzmir iliyle komşudur. 2011 yılı verilerine göre 44.075 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 2 belediye ve 21 köy bulunmaktadır. Alanı 181 km² olan ilçenin ekonomisi tarıma dayalıdır.

1.1.4.7. Karacasu

Kuzeyinde Kuyucak ilçesi, kuzeybatısında Nazilli ilçesi, batısında Bozdoğan ilçesi bulunan Karacasu, doğu ve güneyden Denizli'ye komşudur. Eski adı Yenişehir olan Karacasu, bir müddet Menteşe Beyliği daha sonra Aydınogulları Beyliği'nin hâkimiyetinde kalmıştır. 1426 yılında II. Murat tarafından Osmanlı Beyliği'ne katılmıştır. Önceleri Nazilli'ye bağlı olan Karacasu, 1879 yılında Nazilli'den ayrılarak kaza merkezi yapılmıştır. Merkeze uzaklığı 92 km olan ilçenin yüzölçümü 781 km², rakımı 600 m'dir. 2011 yılı verilerine göre 20.074 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 4 belediye ve 29 köy bulunmaktadır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan Karacasu, mermer yatakları bakımından da zengindir.

1.1.4.8. Karpuzlu

Batı ve kuzeybatısında Koçarlı ilçesi, doğu ve kuzeydoğusunda Çine ilçesi bulunan Karpuzlu, güneyden Muğla'ya komşudur. Önce Dolamanlı adlı mevkide Alinda antik kenti yakınında bulunan, daha sonra antik kentin güneydoğu eteğine kurulan Demircidere köyü, 1971 yılında belediye teşkilatı hâline getirilerek Karpuzlu adını almıştır. 1990 yılında ilçe yapılan Karpuzlu'nun kapladığı alan 272 km²'dir. 2011 yılı verilerine göre 11.958 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 1 belediye ve 18 köy bulunmaktadır. Merkeze uzaklığı 56 km olan ilçenin ekonomisi, tarıma dayalıdır.

1.1.4.9. Koçarlı

1260 yılında Selçuklular tarafından alınan Koçarlı, 1280 yılından itibaren Menteşeoğulları yönetimine bırakılmış, 1413 yılında da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Kanuni Sultan Süleyman tarafından 1520 yılında Cihanoğulları'na ayanlık olarak verilmiştir. Adını 1715 yılında bölgeye yerleştirilen Koçarlı aşiretinden alan ilçe, Sobuca nahiyesine bağlı bir köyken 1837 yılında ayanlık merkezi olmuştur (Akdoğan 2004: 123). Nüfusunun azalması sonucu Cumhuriyet döneminde tekrar köy durumuna getirilen Koçarlı, 1946 yılında belediye teşkilatı kurularak ilçe merkezi yapılmıştır. Kuzeyine İncirliova ve Germencik ilçeleri, doğusunda Çine ilçesi, batısında Söke ilçesi bulunan Koçarlı, güneyden Muğla'ya komşudur. Merkeze uzaklığı 22 km olan ilçenin yüzölçümü 471 km², rakımı 60 m'dir. 2011 yılı verilerine göre 25.109 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 3 belediye ve 44 köy bulunmaktadır. İlin eski yerleşim yerlerinden biri olan ilçenin ekonomisi, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Orman köylerindeki halkın geçim kaynağı, ağırlıklı olarak çam fıstığıdır.

1.1.4.10. Köşk

Doğusunda Sultanhisar ilçesi, batı ve güneyinde merkez ilçe bulunan Köşk, kuzeyden İzmir'e komşudur. Aydınoğulları Beyliği hâkimiyetindeyken 1426 yılında Osmanlı Beyliği topraklarına dâhil edilmiştir. 1876 yılında bucak yapılan ve belediye teşkilatına sahip olan Köşk, nüfus azlığı sebebiyle 1932 yılında köy hâline getirildi. 1958 yılında tekrar belediye teşkilatına kavuşturulan Köşk, 1990 yılında ilçe yapılmıştır (Akdoğan 2004: 125). Merkeze uzaklığı 18 km olan ilçenin alanı 188 km²'dir. 2011 yılı verilerine göre 27.231 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 1 belediye ve 24 köy bulunmaktadır. Ekonomisi tarıma dayalı olan ilçe, ildeki kestane üretiminde önemli bir paya sahiptir.

1.1.4.11. Kuşadası

Doğu ve güneyinde Söke ilçesi, batısında Ege Denizi bulunan, kuzeyinde İzmir'e komşu olan Kuşadası, ilin eski yerleşim yerlerinden biridir. Etiler, Karyalılar, İyonyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar ve Selevkoslar'ın hâkimiyetinde kalan şehir, MÖ 64 yılında Roma İmparatorluğu'na bağlanmış, imparatorluğun ikiye ayrıldığı MS 395 yılından sonra Bizans İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir. MS XIII. yüzyıl ortalarında Selçuklular tarafından alınan şehir, Selçuklu Devleti'nin yıkılması sonrasında Aydınoğulları Beyliği'ne bağlanmış, 1413 yılında Çelebi Mehmet tarafından Osmanlı Beyliği sınırlarına dâhil edilmiştir. Sadrazam Mehmet Paşa tarafından imar edilen şehir, 1834 yılında Güvercin Ada'da yapılan kalenin adıyla anılmaya başlamıştır (Akdoğan 2004: 127, 128). 1865 yılında ilçe olan Kuşadası, İzmir sancağına bağlı bir kaza merkezi durumundaydı. Cumhuriyet döneminde de 1957 yılına kadar İzmir'e bağlı olan ilçe, bu tarihte yapılan bir değişiklikle Aydın'a bağlanmıştır. Merkeze uzaklığı 71 km olan ilçe, 264 km²lik alana sahiptir. 2011 yılı verilerine göre 88.464 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 3 belediye ve 6 köy bulunmaktadır. Ekonomisi büyük oranda turizme bağlı olan ilçenin kıydan uzak bölgelerinde tarım ve hayvancılık yapılmaktadır.

1.1.4.12. Kuyucak

Batısında Nazilli ilçesi, güneyinde Karacasu ilçesi, doğusunda Buharkent ilçesi bulunan Kuyucak, kuzeyde Manisa'yla, kuzeydoğu ve güneydoğusunda Denizli'yle komşudur. XII. yüzyıldan sonra Selçuklu hâkimiyetine giren Kuyucak, Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Aydınoğulları Beyliği'ne bağlanmış, 1425 yılında II. Murat tarafından Osmanlı Beyliği topraklarına dâhil edilmiştir. Kestel (Nazilli) kazasına bağlı bir köyken 1903 yılında belediye hâline getirilmiş, 1953 yılında da ilçe yapılmıştır (Akdoğan 2004: 131). Yüzölçümü 465 km² olan Kuyucak, merkeze 59 km uzaklıktadır. 2011 yılı verilerine göre 28.724 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 6 belediye ve 23 köy bulunmaktadır. İlçe ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

1.1.4.13. Nazilli

Doğusunda Kuyucak ilçesi, batısında Sultanhisar ilçesi, güneyinde Bozdoğan ve Karacasu ilçeleri bulunan Nazilli, kuzeyinde İzmir ve Manisa'yla komşudur. Nazilli çevresindeki en eski yerleşim yeri, Lidyalılar tarafından kurulan Mastavra'dır. MÖ 546 yılından sonra Perslerin eline geçen bölge, MÖ 334 yılında

Büyük İskender'in hâkimiyetine girmiştir. Roma ve Bizans dönemlerinden sonra XII. yüzyıl sonlarında Selçuklu hâkimiyetine giren bölge, Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bir müddet Menteşeoğulları Beyliği'ne bağlı kalmış, daha sonra Aydınöğulları Beyliği'ne bağlanmıştır. 1425 yılında II. Murat tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilen bölgenin merkezi, Nazilli'nin kuzeyindeki Kestel köyüdü. Etraftaki köyler için pazar yeri olarak kullanıldığından Pazarköy diye adlandırılan Nazilli, sonraları Nazlıköy diye anılmaya başlamıştır. 1831 yılında kaza merkezi Kestel köyünden Nazilli'ye taşınmıştır (Akdoğan 2004: 134). Merkeze uzaklığı 47 km olan ilçe, 664 km²lik bir alanı kaplamaktadır. 2011 yılı verilerine göre 146.624 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 4 belediye ve 58 köy bulunmaktadır. 100.000'i aşan merkez nüfusuyla çevresinde bulunan Yenipazar, Sultanhisar, Bozdoğan, Buharkent, Kuyucak ve Karacasu ilçelerini içine alan bölgenin merkezi durumundadır. Ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayalı olan ilçede küçük ölçekli sanayi tesisleri bulunmaktadır.

1.1.4.14. Söke

Kuzeyinde Germencik ilçesi, kuzeybatısında Kuşadası ilçesi, doğusunda Koçarlı ilçesi, batısında Ege Denizi, güneybatısında Didim ilçesi bulunan Söke, güneydoğusunda Muğla'ya komşudur. Sırasıyla Karyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonyalılar, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyetine giren bölge, XIII. yüzyılda Selçuklular tarafından alınmıştır. Söke'nin Selçuklular dönemindeki adı Akçaşehir'dir. Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Aydınöğulları Beyliği'ne bağlanmıştır. Bir müddet Menteşeoğulları Beyliği'nin eline geçen Söke, 1451 yılında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. XIX. yüzyıl başlarında Sığla Sancağının merkeziyken 1864 yılında sancak merkezinin İzmir'e taşınmasıyla İzmir'e bağlı bir kaza hâline getirilmiştir (Akdoğan 2004: 137). 1867 yılında Aydın iline bağlanan Söke, 1891 yılında belediye teşkilatına kavuşmuştur. 1346 km²lik yüzölçümüyle Aydın ilinin en büyük ilçesi olan Söke, merkeze 53 km uzaklıktadır. 2011 yılı verilerine göre 115.692 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 8 belediye ve 34 köy bulunmaktadır. Ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayalı olan ilçede, küçük ölçekli sanayi tesisleri de vardır.

1.1.4.15. Sultanhisar

Doğusunda Nazilli ilçesi, güneyinde Yenipazar ilçesi, batısında Köşk ilçesi bulunan Sultanhisar, kuzeyden İzmir'e komşudur. Sırasıyla Lidyalılar, Persler,

Makedonyalılar, Selevkoslar, Bergamalılar, Romalılar ve Bizanslıların hâkimiyetinde kalan Sultanhisar, Selçuklular döneminde 1280 yılında Menteşeoğulları tarafından alınmıştır. 1308 yılında Aydınoğulları Beyliği'ne bağlanan Sultanhisar, II. Murat tarafından 1425 yılında Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. 1867 yılında bucak olarak Nazilli'ye bağlanan Sultanhisar, 1947 yılında belediye hâline getirilmiş ve 1958 yılında ilçe yapılmıştır (Akdoğan 2004: 141). Yüzölçümü 267 km², rakımı 84 m olan Sultanhisar, merkeze 32 km uzaklıktadır. 2011 yılı verilerine göre 21.093 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 3 belediye ve 11 köy bulunmaktadır. Ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı olan ilçe, zengin jeotermal kaynaklara sahiptir.

1.1.4.16. Yenipazar

Batısında merkez ilçe, kuzeyinde Sultanhisar ilçesi, kuzeydoğusunda Nazilli ilçesi, doğu ve güneydoğusunda Bozdoğan ilçesi, güneybatısında Çine ilçesi bulunan Yenipazar, merkeze 42 km uzaklıktadır. Bozdoğan kazasına bağlı bir nahiye iken 1850-1884 yılları arasında bucak hâline getirilen Yenipazar, 1884 yılında tekrar belediye teşkilatına kavuşmuş, 1957 yılında da ilçe yapılmıştır (Akdoğan 2004: 143). 2011 yılı verilerine göre 13.078 kişinin yaşadığı ilçeye bağlı 1 belediye ve 14 köy bulunmaktadır. Yüzölçümü 180 km², rakımı 110 m olan ilçenin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

1.2. Aydın İlinin Tarihi

1.2.1. Antik Dönem

Afrodias (Karacasu), Alabanda (Çine), Alinda (Karpuzlu), Apollon Tapınağı (Didim), Gerga (Çine), Harpasa (Nazilli), Magnesia (Germencik-Ortaklar), Mastaura (Nazilli), Milet (Didim), Nysa (Sultanhisar), Priene (Söke), Tralleis, (Aydın-Merkez) gibi önemli ören yerlerine sahip olan Aydın ili, tarihin bilinen devirlerinden beri çeşitli uygarlıklara merkez olmuştur.

Batı Anadolu'nun yerleşme yapısında MÖ 1200'lü yıllarda Balkanlar'daki kavimler göçüyle başlayan değişimler, Aydın ve yakın çevresini de etkilemiştir. Balkanlar'da yaşayan Trakyalılar, bu göç dalgasından etkilenerek ya boğazlar yoluyla ya da Ege Denizi'ni geçip Batı Anadolu'ya ulaşmışlardır (Rayet-Thomas 1997: 25). Aslında göçebe olan Trakya kabileleri, Büyük Menderes Ovası'nın tarıma uygun olması nedeniyle tarıma yönelerek ova kenarlarına yerleşmeler kurmuşlardır. Bu yerleşmelerden biri de bugünkü Aydın şehrinin yaklaşık 1,5 km kuzeyinde, Topyatağı denilen alanda kurulan ve Aydın şehir merkezinin temelini oluşturan Tralleis antik şehridir (Uğur 2003: 43). Gymnasiumunun günümüze ulaşan kemer kalıntıları nedeniyle halk arasında Üçgözler olarak bilinen bu antik şehrin nekropol alanı, bugünkü Kemer, Girne ve Zafer mahallelerine kadar uzanmaktadır. Tralleis'in Argoslular ve Trakya'dan gelen Tral kabileleri tarafından kurulduğu, ismini de bu kavimden aldığı, başta Strabon olmak üzere birçok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir (Strabon 2000: 213-214; Rayet-Thomas 1997: 24; Uğur 2003: 43).

MÖ 546 yılında Lidya Krallığı'nın Persler tarafından yıkılması sonucunda Pers hâkimiyetine giren Tralleis, Büyük İskender'in Anadolu'ya gelişiyle MÖ 334 yılında gönüllü olarak Makedonya Krallığı'na bağlanmıştır (Gökbel-Şölen 1936: 39; Rayet-Thomas 1997: 27; Uğur 2003: 43-44; Akdoğan 2004: 41). MÖ 323 yılında İskender'in ölümünden sonra, bir müddet onun komutanlarından Antigonos tarafından yönetilen şehir, MÖ 281 yılında Suriye Krallığı'na bağlanmış ve MÖ 190 yılına kadar bu krallığın hâkimiyetinde kalmıştır (Uğur 2003: 44). Bu tarihten sonra, Büyük Menderes Nehri'nin kuzeyindeki diğer şehirlerle birlikte Bergama Krallığı'na bağlanan Tralleis, MÖ 133 yılında Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetine girmiştir (Rayet-Thomas 1997: 27; Uğur 2003: 44).

Roma İmparatorluğu'nun MS 395 yılında ikiye ayrılması, Batı Anadolu şehirlerinin eski önemini kaybetmesine sebep olmuştur. Roma İmparatorluğu döneminde Anadolu'nun iç kısımlarını Ege kıyılarına bağlayan transit ticaret yolu, Doğu Roma (=Bizans) İmparatorluğu'nun başkent olarak İstanbul'u tercih etmesi sebebiyle kuzeybatıya yönelmiştir. Ticaret yollarının değişmesi, ticarete bağlı olarak gelişen Tralleis'i de olumsuz yönde etkilemiştir. Bizans döneminde yeni şehirlerin kuzeybatıda, özellikle de Marmara kıyılarında kurulması, ekonomik merkezin de kuzeybatıya kaydığını göstermektedir (Uğur 2003: 46).

Bizans İmparatorluğu'nun Sasanilerle yaptığı uzun süreli savaşlar iki devleti de zayıflattığından, İslâm dininin etkisiyle önemli bir güç haline gelen Arapların kuzeye doğru ilerlemeleri kolaylaşmıştır. Anadolu içlerine yaptıkları hücumlardan sonra Ege Denizi'nde de etkili olmaya başlayan Araplar, Batı Anadolu şehirlerinin fiziki yapılarında değişikliklere sebep olmuştur. Roma İmparatorluğu döneminde tepelerin eteklerine doğru yayılan Tralleis şehri, 685-695 yıllarında tekrar tepedeki düzlüklere çekilmiş ve şehrin korunaksız kesimleri surlarla çevrilmiştir. Artan deniz akınları, adalardaki ve Ege kıyılarındaki insanların iç bölgelerdeki daha güvenli yerleşim merkezlerine çekilmelerine sebep olmuştur. Güvenli şehirlerden biri olan Tralleis'in nüfusu, 950 yılında 36.000'e yükselmiştir (Uğur 2003: 46).

Artan nüfus ve Arap saldırılarının zamanla azalması sonucunda Büyük Menderes Nehri'ne doğru gelişmeye başlayan şehir, doğudan gelen Türk boylarının Selçuklular tarafından Bizans sınırına doğru kaydırılması sonucunda yeni bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır (Witteck 1944: 14-17). İmparator Andronicus Paleologus, 1278 yılında şehri eski güvenli yerinde yeniden kurmuştur. Bu defa da su kanallarının tamamlanamaması sebebiyle su sıkıntısı ortaya çıkmıştır (Uğur 2003: 46).

1.2.2. Selçuklu ve Beylikler Dönemi

Anadolu Selçuklularının zayıflamasıyla kendi başlarına hareket etmeye başlayan Batı Anadolu'daki uç beyleri, XIII. yüzyıl sonlarında kendi beyliklerini kurmuşlardı (Gökbel-Şölen 1936: 83). Doğudan gelen Türkmen göçleriyle iyice güçlenen ve 1261 yılında Karia sahillerine akınlar düzenlemeye başlayan Mentеше Beyliği, 1278 yılında Tralleis'i kuşattı. Oldukça korunaklı olan Tralleis, uzun süre dayanmasına rağmen susuzluk nedeniyle 1282 yılında Türklere teslim oldu (Gökbel-

Şölen 1936: 84; Wittek 1944: 25-26; Emecen 1991: 235). 1310 yılına kadar Menteşe Beyliği'ne bağlı olan Aydın ve çevresi bu tarihte Aydınogulları Beyliği'nin hâkimiyetine girmiştir (Wittek 1944: 36). Menteşe Beyliği zamanında Güzelhisar diye adlandırılan şehir, daha sonra Aydın Güzelhisarı diye anılmaya başlanmıştır (Emecen 1991: 235).

1.2.3. Osmanlı Dönemi

Osmanlı Beyliği'ne karşı Karamanoğulları Beyliği önderliğindeki ittifakta yer alan Aydınogulları Beyliği, 1390 yılında Yıldırım Bayezid tarafından ele geçirildi (Gökbil-Şölen 1936: 89). Yıldırım Bayezid'in 1402 yılında Timur'a yenilmesi sonucunda bağımsızlığını yeniden kazanan Aydınogulları Beyliği, 1426 yılında II. Murat tarafından kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine alındı (Gökbil-Şölen 1936: 104; Emecen 1991: 235; Akdoğan 2004: 44-45). Osmanlılar, Aydınogulları topraklarını ele geçirdikten sonra bu bölgeye "Aydın Eli" veya "Liva-i Aydın" adını vermişler ve merkezi Tire olan bir sancak şeklinde düzenlemişlerdir. Aydın Güzelhisarı, Tire'ye bağlı bir kaza merkezi olmuştur (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 48; Akdoğan 2004: 45).

Bizans İmparatorluğu'ndan sonra Osmanlılar döneminde de İstanbul'un ticaret merkezi olmaya devam etmesi, buna bağlı olarak ticaret yollarının da kuzeybatıda olması, Batı Anadolu şehirlerinin küçülmesine sebep olmuştur. Fatih dönemine ait 1451 tarihli bir tahrir defterine göre Güzelhisar; Mahalle-i Cami, Kilise Cami, Hacı İsa, Köprülü, Kadı, Hisar Yakası ve Yenice olmak üzere yedi mahalle ve tamamı Müslümanlardan oluşan 970 kişilik nüfusıyla küçük bir kasabaydı (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 48). 1529 yılında nüfusu 500'e kadar inen merkezde, 1 medrese, 7 mescit, 1 cami, 1 kervansaray, 1 mumhane ve 4 zaviye bulunmaktaydı (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 48). 1530 yılında, Mahalle-i Kilise Mescit, Hisar Yakası, Cemal, Cami, Köprülü ve Sinli olmak üzere 6 mahalle bulunduğu görülmektedir (Uğur 2003: 48).

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde meydana gelen Celali isyanları, kırsal bölgelerdeki halkın şehirlere göç etmesine sebep olmuştur. Bunun yanında, kapitülasyonların etkisiyle artan ticaret, Batı Anadolu'daki ticaret yollarının yeniden canlanmasını sağlamış ve şehirlere göçü hızlandırmıştır. XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar küçük bir kasaba olan Aydın Güzelhisarı, bu iki etkene bağlı olarak bu

yüzyılın sonları ile XVII. yüzyılın başlarında hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. 1573 yılında 6 mahalle ve 600'e yakın nüfusa sahip küçük bir yerleşim merkezi durumundaki şehrin mahalle sayısı, XVII. yüzyılın ikinci yarısında 20'ye ulaşmıştır (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 48). 1573 yılında, Sinli Mahallesi yerine Yenice Mahallesi'nin ortaya çıktığı, diğer mahallelerin varlıklarını devam ettirdikleri tespit edilmiştir (Uğur 2003: 48).

XVII. yüzyıl ortasındaki bir depremde büyük zarar gören Aydın Güzelhisarı, yeniden önem kazanan ticaret yolu üzerinde bulunması ve şehirlere göçler nedeniyle gelişimini XVII. yüzyılın ikinci yarısından sonra da sürdürmüştür. 1671 yılında Aydın Güzelhisarı'na gelen Evliya Çelebi, şehirde 6770 ev, 56 cami ve mescit, 200 tabakhane, 70 boyahane, 47 helva imalatçısı, 600 dükkân, 9 han, 40 kahvehanenin bulunduğunu, mahalle sayısının 26 olduğunu ifade etmiştir (Uğur 2003: 49). Altı yıl sonrasına ait bir avarız tahririnde, şehrin 22 mahalleden ve 2 gayrimüslim cemaatten oluştuğu belirtilmiştir (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 49).

Aydın Güzelhisarı, gelişimini XVIII. yüzyılda da sürdürmüştür. 1811 yılında sancak merkezinin Tire'den Aydın Güzelhisarı'na geçmesi ve 1826 yılında Saruhan, Menteşe ve İzmir'i de içine alan bir eyalet merkezi olması, bu gelişmeyi doğrulamaktadır (Emecen 1991: 236; Uğur 2003: 49; Akdoğan 2004: 46). 1844 yılında yapılan temettü sayımında, nüfusu 17.745 kişi olan şehrin 3'ü gayrimüslim olmak üzere 24 mahalleden meydana geldiği belirtilmiştir (Uğur 2003: 49).

Aydın Güzelhisarı, XIX. yüzyıl ortalarına kadar bugünkü İzmir, Denizli, Manisa, Muğla ve Aydın'dan oluşan geniş bölgenin idari merkeziydi. Eyalet merkezi, ticarete daha da önem kazanması sebebiyle 1850 yılında İzmir'e taşındı (Uğur 2003: 50; Akdoğan 2004: 47). 1867 yılında yapılan yeni düzenlemeyle merkezi İzmir olan Aydın vilayeti, İzmir, Saruhan, Aydın, Denizli ve Menteşe olmak üzere beş sancağa ayrıldı. Aydın Sancağı, nefsi Aydın, Nazilli, Söke ve Çine kazalarından oluşmaktaydı (Akdoğan 2004: 47). Buna rağmen, 1866 yılında tamamlanan İzmir-Aydın demiryolu ve giderek artan ticaretin etkisiyle Aydın Güzelhisarı, gelişmeye devam etmiştir. Aydın Güzelhisarı'nın 1890 yılındaki 36.250 kişilik nüfusu, bu gelişimin göstergesidir (Emecen 1991: 235; Uğur 2003: 50).

Aydın Güzelhisarı, XIX. yüzyıl sonlarında 27 mahalleden oluşmaktaydı. Bu yüzyılın sonuna doğru şehir, Aydın ismiyle anılmaya başlamıştır. Güzelhisar ismi ise Hisar, Kaynak Baba Sultan ve Torbacı mahallelerini içine alan bir mahalle adı olarak

kullanılmaktadır. Şehir, XX. yüzyıl başlarında da gelişmeye devam etmiştir. 1908 tarihli salnameye göre, şehirde 9621 hane, 1777 dükkân, 45 han, 8 hamam, 27 un değirmeni, 125 cami ve mescit, 105 tabakhane, 5 kiremithane, 7 fabrika, hükümet konağı, belediye, depo-yu hümayun, hapishane, 3 karakol, askerlik dairesi, redif deposu, telgrafhane, Duyun-i Umumiye İdaresi, Ziraat Bankası şubesi, reji idaresi, maarif idaresi, cebehane, 5 manastır, metropolithane, Ziraat Ticaret ve Sanayi Odası, 3 gureba hastanesi, 2 havra, 4 kilise, idadi (lise), 4 erkek okulu, 2 kız okulu ve hapishane okulu bulunmaktaydı (Uğur 2003: 50).

1.2.4. Cumhuriyet Dönemi

XX. yüzyıl başlarındaki uzun savaşlarda bütün Osmanlı toprakları nüfus kaybına uğrarken Aydın nüfusunun 40.000'e ulaşması, savaş sebebiyle meydana gelen göçlerden kaynaklanmıştır (Emecen 1991: 236; Uğur 2003: 50). Balkan Savaşı sonundaki göçlerde 3000 kişinin şehre yerleştirilmesiyle 1913 yılında Meşrutiyet Mahallesi kurulmuştur (Uğur 2003: 50).

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanlılar tarafından işgal edilen Aydın, büyük zarar görmüştür. XX. yüzyıl başlarında 40.000 olan şehir nüfusu, işgal sırasında halkın iç bölgelere göçmesiyle 1000 kişinin altına düşmüştür. 1927 yılındaki ilk nüfus sayımına göre Aydın'ın merkez nüfusu 11.978 kişidir (Uğur 2003: 50). 1935 yılında yapılan nüfus sayımında, Aydın ilinin genel nüfusu 260.709 kişi olarak tespit edilmiştir (Gökbel-Şölen 1936: 7).

1.3. Bölgenin Ağzı Yapısını Oluşturan Boy, Oymak ve Aşiretler

Bilindiği gibi, daha önce yapılan ve kalıcı olmayan göç hareketleri dikkate alınmazsa, Anadolu'ya Türk göçleri Büyük Selçuklu Devleti zamanında başlamıştır. Selçuklu Devleti'nin batıya yaptığı akınlar, kalabalık Oğuz kitlelerinin Anadolu'ya doğru ilerlemesini sağlamış; 1071 yılındaki Malazgirt Zaferi ile bu göçler hız kazanmıştır. Bu zaferden sonra Bizans ile yapılan anlaşma Diogenes'in ölümünden sonra bozulunca, Sultan Alp Arslan'ın emri üzerine Anadolu'nun fethi başlamış ve Türkmenler o zamana kadar ulaşamamış oldukları yerlere kadar ilerlemişlerdir. Türkmen akınlarına karşı koyamayan İmparator Mihael, Anadolu'daki Rumları Balkanlar'a nakletmiş; boşalan yerler de Türkmenler tarafından hızla

doldurulmuştur. Böylece, kıyı şeritleri dışındaki bütün Anadolu kısa bir sürede Türkmenlerin eline geçmiştir (Gündüz 2002: 266).

XIII. yüzyıldaki Moğol istilası, ikinci büyük Türk göçünü başlatmış ve bu göçler sonucunda konar-göçer Türkmenlerle birlikte Orta Asya'daki yerleşik Türk ahalisi de Anadolu'ya yönelmiştir. Tarihî kaynakların rivayetlerine göre, bu dönemde Denizli (Köyceğiz-Uşak-Denizli üçgeninde) civarında 200.000, Kastamonu havalisinde 100.000, Kütahya-Karahisar arasında 30.000 çadır konar-göçer Türkmen bulunmaktaydı. Abartılı da olsa bu rakamlar, Batı Anadolu'nun tamamıyla *Türkmen Ülkesi* hâline geldiğini göstermesi bakımından önemlidir (Gündüz 2002: 267).

Moğol istilası, Türk göçlerine hız kazandırdığı gibi Anadolu'nun siyasi yapısında da önemli değişikliklere yol açmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve otoritesini kaybetmesi üzerine kendi başlarına hareket etmeye başlayan Batı Anadolu'daki uç beyleri, XIII. yüzyıl sonlarında kendi beyliklerini kurmuşlardır.

Çalışma bölgemizi içine alan Aydın, yukarıda da belirtildiği gibi 1282-1310 yılları arasında Menteşe Beyliği'ne; 1310-1426 yılları arasında Aydınogulları Beyliği'ne bağlı kalmıştır (Wittek 1944: 36). 1426 yılında da II. Murat tarafından Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır (Emecen 1991: 235; Akdoğan 2004: 44-45).

Moğol istilasıyla birlikte Oğuz kitleleri arasında diğer Türk kavimlerinden unsurlar da Anadolu'ya gelmiştir. Ancak, Anadolu'daki Türk varlığının temelini Oğuzlar oluşturmaktadır. Oğuzların da kendi içlerinde yirmi dört boya ayrıldıkları bilinmektedir. Tarihî kaynaklar ve yer adları incelemelerine göre Anadolu sahasına Alka Evli boya dışındaki yirmi üç Oğuz boyuna mensup konar-göçer Türkmen unsuru yerleşmiştir³. Ancak, konar-göçer unsurların tedricen yerleşik hayata geçmeleri; bu aşamada boy adlarını terk ederek aşiret, oymak, cemaat veya sülale adlarını kullanmaları, bugün Anadolu'da yaşayan Oğuz unsurlarının hangi boya mensup olduklarını tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Tarihî kayıtlarda yeterince bilgi yoktur ve bunlarda da boy adlarından çok aşiret, oymak, cemaat veya sülale adlarının kullanıldığı görülmektedir.

³ Faruk Sümer'e göre, Anadolu'ya Alka Evli boyuna mensup Oğuz unsurları da gelmiş olabilir. Hazar ötesi Türkmenleri arasında da izlerine rastlanmayan bu boya ait herhangi bir yer adı bulunmaması, onun Anadolu'ya gelmemiş olduğu anlamına gelmez (1972: 211).

Anadolu'daki ağız bölgelerinin şekillenmesinde bu boylara ait dil özelliklerinin önemli rol oynadığı muhakkaktır. Ancak, hangi ağız özelliklerinin hangi boya ait olduğu konusunda da yeterince araştırma yapılmamıştır. Tarihî süreçte yaşanan göçler, devletin iskân politikaları gibi sebeplerle zaten bir arada yaşayan boylar iyice birbirine karışmış, buna bağlı olarak birbirine çok yakın yerleşim birimlerinde farklı dil özelliklerine sahip küçük ağız bölgeleri meydana gelmiştir (Korkmaz 1971: 23).

Yer adları, Oğuz boylarının Anadolu'daki izlerini takip etmede önemli bir gösterge durumundadır. XI. yüzyıldan başlayarak XIV. yüzyıla kadar devam göçler sonucunda Anadolu'ya yerleşen Oğuzlar, yerleştikleri bölgelere Türkçe isimler vermişlerdir (Gündüz 2002: 267). Bu isimlerden bazıları, onların etnik aidiyetlerini gösteren boy adlarıdır. Zeynep Korkmaz, buradan hareketle Kınık, Avşar ve Salur boylarına ait ağız özelliklerini tespit etmiştir (1971: 27-31).

Çalışma bölgemizde de boy adlarının kullanıldığı bazı yerleşim birimleri bulunmaktadır. Bunlar arasında, merkez ilçeye bağlı Dağeymiri köyü ve Ovaeymir beldesiyle Bozdoğan'ın Eymir mahallesi⁴, Söke'nin Avşar⁵ köyü, Nazilli'nin Bayındır ve Yazırlı köyleri, Karacsu'nun Yazır köyü sayılabilir. Tufan Gündüz'ün *Oğuzlar/Türkmenler* adlı çalışmasında, Avşar boyunun Sis (Kozan), Aydın, Bolu, Uşak ve Bozok bölgelerine; Ala Yundlu boyunun Konya, Ankara, Kastamonu, Uşak ve Menteşe bölgelerine; Kınık boyunun da Halep, Ankara, Çukurova, Kayseri, Aydın gibi geniş bir sahaya dağıldığı belirtilmiştir (2002: 269-271). Derleme çalışmalarımız esnasında, Koçarlı ilçesine bağlı Çallı köyünün eski adının Kınık olduğu tespit edilmiştir⁶. Ayrıca, Söke ilçesine bağlı Sofular köyünün Çepni boyuna mensup oymaklar tarafından kurulduğu bilinmektedir⁷.

⁴ Faruk Sümer, Aydın yöresindeki Karacakoyunlular arasında 111 vergi nüfuslu Eymirler ve 71 vergi nüfuslu Sarı Eymir-Oğlu İsa adında iki oymak bulunduğunu söylemiştir (1972: 347-348).

⁵ Faruk Sümer, Aydın'ın Bozdoğan kazasında Çullular adlı bir oymak arasında Avşar adında 28 vergi nüfuslu bir oba bulunduğunu söylemiştir (1972: 259). Ancak, bugün Bozdoğan ilçesinde bu bilgiyi teyit edecek herhangi bir yerleşim birimi bulunmamaktadır.

⁶ Faruk Sümer, Aydın sancağındaki Karacakoyunlu topluluğu içinde Kınıklar adında 37 vergi nüfuslu bir oymak bulunduğunu; XVI. yüzyılda yeni kollara ayrılan bu Kınıkların Tire ve Ayasuluğ (Selçuk) civarında yerleştiklerini söylemiştir (1972: 372).

⁷ Faruk Sümer, Sultan Süleyman zamanında Halep Türkmenleri arasında üç kola ayrılmış bir Çepni oymağı bulunduğunu; bunlardan büyük olan kolun Kantemir adıyla, diğer iki kolun Başım-Kızdılu adıyla anıldıklarını; XVII. yüzyılda batıya gelen Başım-Kızdılu Çepnileri ile XVIII. yüzyılda sürgün edildikleri Rakka'dan kaçarak batıya gelen Kantemir Çepnilerinin günümüzde Balıkesir, İzmir, Manisa ve Aydın illerinde yerleşmiş olduklarını söylemiştir. Dipnotta da Aydın'daki Çepnilerin Söke'ye bağlı Sofular, Terziler, Helvacılar köyü ile Tire'nin Çayırklar köyünde yaşadıkları

Asaf Gökbel ve Hikmen Şölen tarafından yazılan *Aydın İli Tarihi* adlı eserin *Aydın İlinde Oğuz Boyları Türkmen ve Yörükler* bölümünde, yer adlarından hareketle Aydın ilinde yirmi dört Oğuz boyundan dokuz tanesine ait unsurlar bulunduğu dile getirilmiştir. Buna göre, Söke kazasının Akköy nahiyesine bağlı Avşar köyü Avşar boyuyla; Nazilli kazasına bağlı Bayındır köyü Bayındır boyuyla; Aydın merkeze bağlı Dağeymiri, Ovaeymiri⁸, Eymirdoğan⁹, Eymür köyleri¹⁰, Karacasu ve Bozdoğan kazalarına bağlı Eymür köyleri¹¹, Karapınar nahiyesine bağlı Eymür Karagöz köyü¹² Eymür boyuyla; Nazilli kazasına bağlı Yazırlı köyü Yazır boyuyla; Bozdoğan kazasına bağlı Alamut köyü Ala Yundlu boyuyla; Bozdoğan'ın Yenipazar¹³ ve Söke'nin Bağarası nahiyelerine bağlı Çavdar köyleri Çavuldur boyuyla; Çine kazasının Karpuzlu nahiyesine¹⁴ bağlı Ektirli köyü İğdir boyuyla; Söke kazasına bağlı Kayıcılı¹⁵ köyü Kayı boyuyla; Germencik ilçesine bağlı Çarıklar köyü Çarukluğ¹⁶ boyuyla ilişkilendirilmiştir (1936: 232-234).

Aydın ilinde aşiret, oymak veya cemaat adıyla ilişkili yerleşim birimleri de bulunmaktadır. Gökbel ve Şölen'e göre, Araplı¹⁷, Musluca, Armutlu, Karahayıt, Kızılcaköy (Merkez); Araplı¹⁸, Haydara, Kızıltepe, Kızılcaköy, Körteke (Bozdoğan); Kızıldere, Savcılı (Buharkent); Cumalı, Kabalar, Kabasakallar¹⁹, Karahayıt, Kızılgüney, Kızıltepe²⁰, Sarıoğullar²¹, Sarıköy (Çine); Kızılcapınar, Kızılcagedik,

belirtilmiştir (1972: 330-331). Günümüzde Söke'ye bağlı Helvacılar adında bir köy bulunmamaktadır. Terziler de Sofular köyünün mahallesi durumundadır.

⁸ Ovaeymiri köyü, çeşitli dönemlerde gelen Yugoslavya göçmenleri ve 80'li yıllardan günümüze kadar devam eden iç göçler sebebiyle büyüyerek merkez ilçeye bağlı bir belde hâline gelmiştir.

⁹ Köyün günümüzdeki adı Emirdoğan'dır.

¹⁰ Günümüzde merkez ilçeye bağlı Eymür adında bir köy bulunmamaktadır.

¹¹ Günümüzde Karacasu ilçesine bağlı Eymür adında bir köy bulunmamaktadır. Bozdoğan ilçesindeki Eymür köyü ise zamanla ilçe merkezine dâhil edilerek Eymir mahallesi adını almıştır.

¹² Karapınar, İncirliova ilçesinin eski adıdır. İlçeye bağlı Eymür Karagöz köyü de bugün sadece Karagözler adını taşımaktadır.

¹³ Eskiden Bozdoğan kazasına bağlı bir nahiye olan Yenipazar, 1957 yılında ilçe merkezi olmuştur.

¹⁴ Eskiden Çine kazasına bağlı bir nahiye olan Karpuzlu, 1990 yılında ilçe merkezi olmuştur.

¹⁵ Günümüzde, Söke ilçesine bağlı Kayıcılı adında bir köy bulunmamaktadır. Burada bahsedilen Kayıcılı köyü, şimdiki Kaygılı köyünün eski adı olmalıdır.

¹⁶ Faruk Sümer, Kaşgarlı Mahmut tarafından Çarukluğ, Reşidüddin tarafından Yaparlı adıyla anılan Oğuz boyunun aynı boy olabileceğini dile getirmiştir (1972: 204). Yaparlı boyundan bahsederken de aynı noktaya temas eden Sümer, XIX. yüzyılda Aydın sancağının Sobuca (Koçarlı) kazasında çadırlarda yaşayan Carık adlı bir oymak bulunduğunu söylemiştir (1972: 259). Derleme çalışmalarımız esnasında, bugün Germencik ilçesine bağlı olan Çarıklar köyü sakinlerinin, Çine'nin Taşoluk köyünden gelerek buraya yerleştikleri tespit edilmiştir.

¹⁷ Merkez ilçeye bağlı Araplı köyünün günümüzdeki adı Gözpınarı'dır.

¹⁸ Bozdoğan ilçesine bağlı Araplı köyünün günümüzdeki adı Pınarlı'dır.

¹⁹ Daha çok Hacıkabasakallar adıyla bilinen köyün günümüzdeki adı Kirazderesi'dir.

²⁰ Günümüzde Çine ilçesine bağlı Kızıltepe adında bir köy bulunmamaktadır.

²¹ Günümüzde Çine ilçesine bağlı Sarıoğullar adında bir köy bulunmamaktadır.

Ömerbeyli, Tekin²² (Germencik); Acarlar²³, Karabağ, Sınırteke (İncirlioiva), Ömerler, Tekeler (Karpuzlu); Bıyıklı²⁴, Güdüşlü, Kızılcabölük, Kızılkaya, Tekeli (Koçarlı); Ahatlar, Kosan²⁵, Kızılcayer, Kızılcaköy (Köşk); Gencelli, Kayran, Sarıcaova (Kuyucak); Gedik, Gedikaltı, Haydarlı, Hocabeyli, İsabeyli, Kızıldere, Toygar (Nazilli); Argavlı, Karacahayıt, Kızılışiklı²⁶, Kızıllıklar²⁷, Sarıkemer, Sofular, Tatarlar²⁸ (Söke); Kabaca (Sultanhisar) köyleri ile Balcılar²⁹, Torlak (Merkez) mahalle ve semtleri aşiret, oymak veya cemaat adlarını taşımaktadır (1936: 234-240). Ayrıca, bugün ilçe merkezi durumundaki Bozdoğan, adını Bozdoğanlı aşiretinden almıştır. Koçarlı ilçesinin adı da Kaçarlı aşiretine dayandırılmaktadır (Gökbel-Şölen 1936: 235, 237).

Alanlı, Arapköy³⁰, Arapkuyusu³¹, Baklacık, Balıkköy, Danişment, Domalan³², Gödrenli, Horozköy, Işıklı, İlyasdere, İmamköy, Kadıköy, Kalfaköy, Karaköy, Kırıklar, Konuklu, Kuyucular, Mesutlu, Sıralılar, Terziler, Umurlu, Yağcılar, Yukarıkayacık (Merkez); Başalan, Hışımlar, Kamışlar, Karaahmetler, Kılavuzlar, Koyuncular, Sipahiler³³ (Bozdoğan); Akdam, Bedirler, Bereket, Bucak, Böcek, Çaltı, Camızağlı, Dorumlar, Evciler, Hallaçlar, İbrahimkavağı, Kabataş, Kadılar, Karakollar, Karanfiller, Kırsakallar, Mutaflar, Saraçlar, Seferler, Tatrmemişler, Umurköy, Yağcılar, Yörükler (Çine); Abdurrahmanlar, Balatçık, Dağkaraağaçlı, Dampınar, Habipler, Hıdırbeyli, Karaağaçlı, Naipli, Selatin, Turanlar (Germencik); Arzular, Beyköy, Erbeyli, Hacıaliobası, Hamitler, İsafakılar (İncirlioiva); Alemler, Dedeler, Işıklar, Karacaören, Tekeliler (Karacasu); Cumalar, Çobanisa, Hatıpkışlası, Işıklar, Meriçler, Umcular, Yahşiler (Karpuzlu); Çakırbeyli, Çallı, Çallıkebir³⁴, Çallısağır³⁵, Çulhalar, Dedeköy, Evsekler, Gaffarlar,

²² Köyün eski adı Teke'dir. Tekke kelimesine benzediği için Cumhuriyet döneminde Tekin'e dönüştürülmüştür.

²³ Günümüzde İncirlioiva ilçesine bağlı bir beldedir.

²⁴ Günümüzde Koçarlı ilçesine bağlı bir beldedir.

²⁵ Köyün yeni adı Sarıçam'dır.

²⁶ Günümüzde Söke ilçesine bağlı Kızılışiklı adında bir köy bulunmamaktadır.

²⁷ Günümüzde Söke ilçesine bağlı Kızıllıklar adında bir köy bulunmamaktadır.

²⁸ Günümüzde Söke ilçesine bağlı Tatarlar adında bir köy bulunmamaktadır.

²⁹ Balcıla, günümüzdeki Kurtuluş mahallesinin eski adıdır.

³⁰ Köyün yeni adı Alatepe'dir.

³¹ Köyün yeni adı Kuyulu'dur.

³² Köyün yeni adı Doğan köy'dür.

³³ Köyün yeni adı Çamlıder'dir.

³⁴ Köyün bugünkü adı Bağcılar'dır. Bir müddet Turluk adıyla da anılan köyün adı daha sonra Bağcılar olarak değiştirilmiştir.

Hacıhamzalar, Halilbeyli, Haydarlı, Karacaören, Kasaplar, Kullar, Satılar, Timinciler (Koçarlı); Akçaköy, Cumadere, Cumayanı, Gökkiriş, Karatepe, Koçak, Menteşeler (Köşk); Çobanisa, Gencellidere, Horsunlu, Karapınar, Musakolu (Kuyucak); Apaklar, Bekirler, Beğerli, Bereketli, Çobanlar, Dualar, Durasılı, Hamzallı, Işıklar, Karahallı, Kuşçular, Pirlibey, Rahmanlar, Sailer, Samailli³⁶, Sevindikli, Sinekçiler (Nazilli); Kılavuzlar, Malgaçemir, Malgaçmustafa, Salavatlı, Uzunlar (Sultanhisar); Balat, Çalışlı, Karakaya, Nalbantlar, Sayrakçı (Söke); Alhan, Alioğullar, Çulhan, Hacıköseler, Hamzabali, Karacaören, Karaçakal, Koyunlar (Yenipazar) adlı yerleşim birimleri de adlarını ya aşiret, oymak veya cemaat adından ya da bu gruplarda lider rolü üstlenen kişilerin adlarından almışlardır (Gökbel-Şölen 1936: 240-241).

Asaf Gökbel ve Hikmet Şölen, özellikle Çine, Koçarlı, Germencik, Söke ve Bozdoğan ilçeleri civarında birçok yörük köyü bulunduğunu belirttikten sonra Akkoyunlular, Araplı, Akdağlı, Afşar-Avşar, Bulacalı, Buhran, Bozdoğan, Cabarlar, Çiyan, Çepni, Çakal, Danişmentli³⁷, Farsak-Varsak³⁸, Geygel, Horzum-Harzem, Havniç, Hardallı, Kaçar, Karakaşlar, Karakoyunlu, Karatekeli, Karaçakal, Karahacılı, Kızılışıklı, Koyunlu, Manavlı, Mucan, Sazkabaklı, Sarıtekeli, Saçıkara, Sıçmaz, Tekeli adlarını taşıyan yörük oymak ve cemaatlerinin yukarıda söz edilen ilçelerde kışladıklarını; bunlardan bazılarının çeşitli dönemlerde Aydın'ın değişik yerlerinde iskân edildiklerini dile getirmişlerdir (1936: 242-245).

Tarihî kayıtlarda da bugün Aydın ili sınırları içinde bulunan bazı yerlerde çeşitli cemaatlerin meskun olduğu görülmektedir. 1532-1533 yıllarında Menteşe Sancağına bağlı olan Çine kazasında, Oturakbarza cemaatinden 4 köy, Mukataa-i İskender Bey cemaatinden 1 tir, Kayı cemaatinden 2 tir, Günebarza cemaatinden 3

³⁵ Köyün yeni adı Esentepe'dir. Çallı (<Çallıbayram), Çallıkebir ve Çallısağır isimleri, Bağcılar, Esentepe ve Çallı köylerinin aynı aşiret üyeleri tarafından kurulduğunu göstermektedir.

³⁶ Gökbel ve Şölen'in çalışmasında, köyün adı Hamaili olarak geçmektedir.

³⁷ Faruk Sümer, 1691 yılında beş bölgede iskân hareketine girildiğini; bunlardan birinin Danişmentlü adındaki büyük Türkmen oymağını Aydın, Balıkesir, Afyon, Isparta ve Denizli vilayetlerine yerleştirme faaliyeti olduğunu ve bunda da başarı sağlandığını dile getirmiştir (1972: 192).

³⁸ Ahmet Gökbel, *Anadolu'da Varsak Türkmenleri* adlı çalışmasında Aydın'daki Varsak nüfusunun ağırlıklı olarak Koçarlı ilçesinin köylerinde yaşadığını dile getirmiştir. Koçarlı'ya bağlı Çakırbeyli, Boydere, Boğaziçi, Çakmar, Gözkayası, Hacıhamzalar, Orhaniye, Bedirler ve Bahçearası köylerinin tamamına yakınının Varsak olduğunu ifade eden Gökbel, Cincin, Bağcılar, Birci, Gaffarlar, Karadut, Mersinbeleni, Tekeli, Yağhanlı ve Karacaören köylerinde de kısmen Varsak yerleşimi bulunduğunu; merkez ilçeye bağlı Savranderesi köyünün de tamamen bir Varsak köyü olduğunu söylemiştir. Bunun dışında Baltaköy, Gölhisar ve Şahnalı köylerinde de bir miktar Varsak nüfusu bulunduğunu dile getirmiştir (2007: 90). Yukarıda zikredilen köylerden Bedirler ve Bahçearası köyleri Çine ilçesine bağlıdır. Ayrıca, derleme çalışmalarımız esnasında merkez ilçeye bağlı Böcek ve Bademli köylerinin de Varsak köyü olduğu tespit edilmiştir.

köy ve 2 tir, Karacakoyunlu cemaatinden 10 tir kaydedilmiştir (Yazıcı 2002: 36). 1532-1533 yıllarında bugün Karpuzlu ve Koçarlı ilçelerini içine alan Mazon kazasında Oturakbarza cemaatinden 15 köy ve 1 tir; 1583 yılında ise 19 tir ve 5 cemaat, Karacakoyunlu cemaatinden de 5 tir kaydedilmiştir (Yazıcı 2002: 45).

1517 yılındaki tahrir defterinde Mazon kazasına bağlı Oturakbarza cemaati içinde tir olarak adı geçen Kızılcabörklü tiri, bugün Koçarlı'ya bağlı Kızılcabölük köyüne yerleşmiş olmalıdır. Aynı tahrirde cemaat olarak geçen Çakmar da bugün Koçarlı'ya bağlı bir köydür. 1517 ve 1532 tarihli tahrirlerde adları geçen Karakilise ve Mersin Bek (Bölüğü / Beyli) tirleri Koçarlı'ya bağlı Akmescit ve Mersinbeleni köyleridir. Aynı tahrirlerde zikredilen Temür Çayırı ve Aslan Sokduğu tirleri de bugün Söke'ye bağlı olan Demirçay ve Aslanyaylası köyleri olmalıdır (Yazıcı 2002: 52; Sarı 2008: 5-6).

1517, 1532 ve 1563 yıllarına ait tahrir defterlerinde Çine kazasına bağlı Kayı cemaatine mensup iki tirden bahsedilmektedir (Sarı 2008: 23-24). Aynı defterlerde Çine kazasına bağlı olarak Günebarza cemaatine mensup 3 tir bulunmaktadır. 1517 tarihli defterde Ovacık ve Segerdan, 1532 tarihli defterde sadece Ovacık, 1563 tarihli defterde de Ovacık ve Hisar adları geçmektedir. Bugün, Çine'ye bağlı Ovacık köyü bulunmaktadır (Sarı 2008: 54-56).

1517 tarihli defterde Karacakoyunlu cemaatine mensup 8'i Çine'ye, birer tanesi de Sobuca ve Mozon'a bağlı olmak üzere 10 tir; 1532 tarihi defterde 10'u Çine'ye, 2'si Mazon'a bağlı olmak üzere 12 tir; 1563 tarihli defterde de 10'u Çine'ye, 4'ü Mazon'a bağlı olmak üzere 14 tir bulunmaktadır (Sarı 2008: 63-65). 1517 tarihli tahrir defterinde Mazon kazasına bağlı 2 Alayuntlu tiri bulunmaktadır (Sarı 2008: 70). 1517 tarihli defterde Kösten cemaatine mensup 1 tirin Sobuca kazasına bağlı olduğu kaydedilmiştir (Sarı 2008: 72). 1517 tarihli defterde Çine kazasına bağlı olarak Sazak ve Sünükçü cemaatlerine mensup üçer tir bulunmaktadır (Sarı 2008: 80, 81). Aynı defterde, Çine kazasına bağlı olarak Alsever cemaatlerine mensup 17 tir bulunmaktadır (Sarı 2008: 80, 81).

Buraya kadar verilen bilgiler, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'yu mesken tutan Oğuz boylarına bağlı oymak, aşiret ve cemaatlerin, özellikle kış aylarında iklim ve coğrafya bakımından elverişli olan Aydın ve yöresini tercih ettiklerini, bu konar-göçer toplulukların zamanla ya kendiliklerinden ya da devlet eliyle bu bölgeye

yerleştirildiklerini göstermektedir. Yukarıda zikredilen aşiret, oymak ve cemaatlerin, çalışmamızın temelini oluşturan ağızların şekillenmesinde önemli roller oynadıkları muhakkaktır.

1.4. Aydın ve Yöresi Ağızlarının Anadolu Ağızları İçindeki Yeri

Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılması ve ağız atlaslarının hazırlanmasıyla ilgili yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Bu konudaki en eski çalışma Macar Türkolog Ignas Kúnos tarafından yapılmıştır. Anadolu ağızlarının yedi gruba ayrıldığı bu çalışmada *İzmir ile Bursa arasında Zeybekçe, Kızılırmak havzasında Ankara ağzı, Anadolu'da dağınık olarak yaşayan yörük ve Türkmenler* diye adlandırılan ağız bölgeleri, anadili Türkçe olanların ağızlarını temsil etmektedir. Diğer dört bölge ise Türkleştirilmiş unsurların ağızları olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada, Aydın ağzı müstakil bir ağız bölgesi olarak ele alınmamıştır (Karahan 1996: IX).

Kendi derlediği malzemeye dayanarak bir tasnif denemesi yapan Ahmet Caferoğlu, 1946 yılında yazdığı makalede Anadolu ağızlarını dokuz bölgeye ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Aydın ağzı, *Batı illeri ağızları* adı verilen yedinci gruba dâhil edilmiştir (Karahan 1996: X). Ahmet Caferoğlu tarafından 1959 yılında yapılan ikinci sınıflandırmaya göre Aydın ağzı, *Güneybatı ağızları (Bandırma'dan Antalya civarlarına kadar)* adı verilen birinci grupta değerlendirilmiştir (Karahan 1996: X; Akar 2004: 7-8).

Güneybatı Anadolu ağızlarını ses bilgisi yönünden inceleyen Zeynep Korkmaz, bölge ağızlarını beş ana gruba ayırarak Aydın ağzını, Denizli ağzıyla birlikte 3. grupta değerlendirmiştir (1994a: 92).

Anadolu ağızlarının sınıflandırılmasıyla ilgili en son çalışmayı Leyla Karahan yapmıştır. Küçük ağız bölgeleri üzerine yapılmış müstakil çalışmaların esas alındığı bu sınıflandırmada Anadolu ağızları *Batı Grubu, Doğu Grubu* ve *Kuzey-doğu Grubu* olmak üzere üç ana gruba ayrılmıştır. Ana ağız gruplarını tekrar sınıflandıran Karahan, *Batı Grubu Ağızları*'nı dokuz alt gruba ayırarak Aydın ağzını, I. grubun 3. alt grubuna dâhil etmiştir (1996: 155-156).

Anadolu ağızları üzerine yapılmış genel sınıflandırmalar dışında, daha dar bölgeler üzerine yapılmış tasnifler de mevcuttur. Bu çalışmalarda, ses ve yapı özellikleri bakımından birbirine benzeyen ve bu özellikleri sebebiyle de aynı

bölgedeki diğer ağızlardan ayrılan alt ağız bölgeleri ele alınmıştır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek çalışmalardan biri, Ali Akar'ın *Menteşe Bölgesi Ağızları* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada, tarihî süreçte Mentese Beyliği içinde yer alan ve hem ses hem de yapı özellikleri bakımından benzerlik gösteren ağızların Batı Anadolu ağızları içinde ayrı bir ağız bölgesi meydana getirdiği dile getirilmiştir. Aydın'ın Nazilli, Bozdoğan, Çine ve Söke ilçeleri de tarihî süreçte Mentese Beyliği sınırları içinde bulunmaları sebebiyle Mentese yöresi ağızları içinde değerlendirilmiştir (2007b: 303).

1.5. Aydın ve Yöresi Ağızlarıyla İlgili Çalışmalar

Son zamanlarda, Türkiye Türkçesi ağızlarıyla ilgili çalışmaların sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu çerçevede birçok il, ağız özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Buna rağmen hâlâ üzerinde çalışma yapılmayan ağız bölgeleri bulunmaktadır. Batı Anadolu ağızları içinde önemli bir yere sahip olan Aydın ve yöresi ağızları da ayrıntılı bir çalışmaya tabi tutulmamıştır. Çoğunluğunu lisans bitirme tezlerinin oluşturduğu çalışmalarda ise bütün yöreyi kapsayıcı genel bir ağız incelemesi yapılmamış, dar bir ağız bölgesinin özellikleri üzerinde durulmuştur.

Aydın ve yöresi ağızlarıyla ilgili en eski çalışma, 1900 yılında Karl Foy tarafından *Das Aidinisch-Türkische* adıyla yapılmıştır. Ignas Kúnos'un 1899 yılında Aydın-Konya arasındaki bölgeden derlemiş olduğu metinlere dayanılarak yapılan bu çalışma, kaynak malzemenin geniş bir sahadan derlenmesi ve bölgenin ses özelliklerine uygun olmayan örnekleri sebebiyle sağlam bir kaynak olarak kabul görmemektedir (Korkmaz 1994a: XXXIII).

Ağız araştırmaları alanında öncü isimlerden biri olan Ahmet Caferoğlu, Aydın ve yöresi ağızlarıyla ilgili bir yazı yayımlamıştır. *Aydın İli Ağızlarından Örnekler ve Etnografya Bakımından Özellikleri* adlı bu çalışmada, Aydın ve yöresi ağızlarının özellikleri üzerinde durulmamış, bölgeden derlenen manzum ve mensur halk edebiyatı ürünleri çevriyazıya aktarılarak sıralanmıştır.

Güneybatı Anadolu ağızlarını ses bilgisi yönünden inceleyen Zeynep Korkmaz, Aydın ve yöresinden derlenen on dört metni eserinde kullanmıştır (1994a: 74-94).

Aydın ve yöresi ağızları üzerine ilk ve tek akademik çalışma, Nuri Karasakaloğlu tarafından 2005 yılında tamamlanan *Aydın Merkez Ağzı* adlı doktora

tezidir. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yapılan bu çalışmada, merkez ilçe ve bağlı yerleşim birimlerinin ağız özellikleri üzerinde durulmuştur. Aydın ilinin tarihî ve coğrafi durumuna dair bilgilerin verildiği *Birinci Bölüm*'ü *Ses Bilgisi ve Şekil Bilgisi* bölümleri takip etmektedir. Üç ana bölümden oluşan çalışma, tespit edilen önemli ağız özelliklerinin verildiği *Sonuç* kısmıyla tamamlanmaktadır. Çalışmanın sonunda, alandan derlenen yetmiş metnin bulunduğu *Metinler* kısmı ve bu metinlerde geçen kelimelerin yazı dilindeki karşılıklarıyla birlikte verildiği *Sözlük* kısmı bulunmaktadır.

Bunların dışında, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde yapılmış lisans bitirme tezleri de vardır. Aydın ili idari sınırları içindeki dar bir ağız bölgesinin esas alındığı bu tezlerin künyeleri, *Kaynaklar* kısmında verilmiştir³⁹.

1.6. Aydın ve Yöresindeki Ağız Bölgeleri

Bir ağız bölgesi içindeki alt ağız bölgelerinin tespiti, ağız araştırmalarının önemli sorunlarından biridir. Bu sorunlar da iki farklı yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, ağız incelemeleri, genellikle bir idari birimin sınırları esas alınarak yapılmaktadır. Oysa bir idari birimin sınırlarıyla ağız bölgesinin sınırları çoğu zaman birbiriyle örtüşmemekte, bir ağız bölgesine ait özellikler diğer idari birim içinde de görülebilmektedir. İkincisi, tarihî süreç içerisinde bir ağız bölgesi içine yerleşen farklı bir etnik unsur, zamanla o ağız bölgesindeki unsurlarla karışmakta ve bu etnik unsurun ağız özellikleri, o ağız bölgesi içindeki ağız tabakalarını oluşturmaktadır. Herhangi bir ağız bölgesindeki özelliklerin hangi etnik unsura ait olduğunun tespiti ise o bölgeye ait demografik yapının ayrıntılı şekilde incelenmesiyle mümkündür. Bu konuyla ilgili sınırlı sayıdaki çalışma, ağız bölgesindeki bütün etnik unsurların tespiti için yeterli değildir. Öte yandan daha eski dönemlerde yerleşik düzene geçenler, köken bakımından hangi etnik unsura bağlı olduklarını bilmemektedirler. Daha yakın bir tarihte yerleşik düzene geçenlerde ise köken bilinci nispeten daha canlıdır.

Ağız araştırmalarının bu önemli sorunu, ağız bölgelerinin kesin çizgilerle belirlenmesini engellese de ağız verileri ışığında yapılacak bir değerlendirmeye yüzeysel bir tasnif yoluna gidilebilir. Biz de bölge içinde çeşitlilik gösteren şimdiki

³⁹ Lisans çalışmalarının künyeleri Tuncer Gülensoy'un *Türkiye Türkçesi Ağzları Bibliyografyası*, (Akçağ Yayınları 452, Ankara, 2011) adlı eserinden alınmıştır.

zaman ekinin farklı kullanımlarını esas alarak Aydın ve yöresi ağızlarını üç bölgeye ayırdık:

1.6.1. {-yo} / {-yuru} Bölgesi

Aydın ve yöresi ağızları içindeki en geniş ağız bölgesidir. Yazı dilindeki şimdiki zaman ekinin eskicil şekli {-yorur} ekinden sonda ünsüz düşmesiyle oluşan {-yuru} şekli ve yazı dilindeki şeklin bir ileri aşaması olan {-yo} ekinin bir arada kullanıldığı bölgedir. Bu bölgede birinci ve ikinci şahıslarda ekin {-yo} şekli kullanılırken üçüncü şahısta {-yuru} şekli kullanılmaktadır. Bu ağız bölgesi içinde, bütün şahıslarda {-yuru} şeklinin kullanıldığı alt bölgeler de vardır. Merkez ilçe ve bağlı birimler, Bozdoğan, Buharkent, Çine (Kirazderesi ve Taşoluk köyleri ile güneybatıdaki köyler hariç), Germencik (Çarıklar ve Dampınarı köyleri hariç), İncirliova, Karacasu, Koçarlı (Gözkayası ve Orhaniye köyleri ile güneydeki köyler hariç), Köşk, Kuyucak, Nazilli, Söke (güneydoğusundaki köyler hariç), Sultanhisar ve Yenipazar (Karaçakal köyü hariç) ilçeleri bu ağız bölgesine girmektedir. Bu ağız bölgesi, metinlerde *I* şeklinde gösterilmiştir.

1.6.1.1. {-yo} Bölgesi

Bu ağız bölgesinde şimdiki zaman şekli için {-yo} eki kullanılmaktadır. Birinci ve ikinci şahıslarda yaygın olarak kullanılan bu ek, üçüncü şahıslarda {-yuru} şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu ağız bölgesi Merkez ilçe, Bozdoğan (Olukbaşı köyü hariç), Buharkent, Çine (Kavşit, Kirazderesi ve Taşoluk köyleri ile güneybatıdaki köyler hariç), Germencik (Çarıklar ve Dampınarı köyleri hariç), İncirliova, Karacasu (Bingeç, Nargedik, Yaykın, Yolaltı, Yolüstü, ve Tekeliler köyleri hariç), Koçarlı (Gözkayası ve Orhaniye köyleri ile güneydeki köyler hariç), Köşk, Kuyucak, Nazilli, Söke (güneydoğudaki köyler hariç), Sultanhisar ve Yenipazar (Karaçakal köyü hariç) ilçelerinden oluşmaktadır. Bu ağız bölgesi, metinlerde *I-A* şeklinde gösterilmiştir.

1.6.1.1.1. *hen* / *hün* (< *sen*) - *hiz* (< *siz*) Bölgesi

Bu bölgede ikinci teklik şahıs zamiri *hen*, ikinci çokluk şahıs zamiri *hiz* şeklindedir. Bu bölge, Bozdoğan'ın Kılavuzlar, Güvenir, Körteke, Örencik köyleri (Akçay Vadisi'nin batı kısmındaki köyler) ile Çine'nin Kavşit köyünü içine almaktadır. İkinci çokluk şahıs zamiri, Nazilli'nin Kahvederesi köyünde Ayşe

Karakuş'tan derlenen metinde de bir defa *hiz* şeklinde kullanılmıştır. Bu bölgenin önemli özelliklerinden biri, ek fiilin görülen geçmiş zaman çekiminde olduğu gibi şart çekiminde de sonda /n/ ünsüzü türemesidir. Bu ağız bölgesi, metinlerde *I-A/I* şeklinde gösterilmiştir.

1.6.1.2. {-yuru} Bölgesi

Bu bölgede şimdiki zaman için eskicil biçim olan {-yuru} eki yaygındır. Önceki bölgeden farklı olarak birinci ve ikinci şahıslarda da {-yuru} şekli kullanılmaktadır. Şimdiki zaman için {-yuru} eki dışında bazen {-āru/-āri} eki de kullanılmaktadır. Bu ek, olumsuz fiil tabanlarına geldiğinde {-māru/-māri} şekline dönüşmektedir. Bu ağız bölgesi, Bozdoğan'ın Olukbaşı köyü ile Karacasu'nun Bingeç, Nargedik, Yaykın, Yolaltı, Yolüstü ve Tekeliler köyleri ile kapsamaktadır. Sultanhisar'a bağlı Atça beldesinin Demirhan köyünde de ekin bu şekline rastlanmıştır. Bu ağız bölgesi, metinlerde *I-B* şeklinde gösterilmiştir.

1.6.1.2.1. *men* (< *ben*) Bölgesi

Bölge ağızlarında, birinci teklik şahıs zamirinin ünsüz benzeşmesiyle *men* şeklinde kullanıldığı örneklere rastlanmaktadır. Ünsüz değişimi (/m-/ < /b-/) ile ortaya çıkan bu kullanımların aksine, Karacasu ilçesinin Nargedik, Yolüstü ve Tekeliler köylerinde *ben* zamirinin düzenli olarak *men* şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu ağız bölgesi, metinlerde *I-B/I* şeklinde gösterilmiştir.

1.6.2. {-yomaz} Bölgesi

Bu bölgede de şimdiki zaman için {-yo} ve {-yuru} ekleri kullanılmaktadır. Bu bölgeyi birinci ağız bölgesinden ayıran özellik, şimdiki zaman ve geniş zamanın olumsuz şeklinde {-yomaz} yapısının kullanılmasıdır. Metinlerimizde *II* şeklinde gösterilen bu ağız bölgesinde Çine (güneybatısındaki köyler), Karpuzlu, Koçarlı (güneyindeki köyler) ve Söke (güneydoğusundaki köyler) ilçeleri bulunmaktadır.

1.6.3. {-yI} Bölgesi

Bu bölgede şimdiki zaman için {-yI} eki kullanılmaktadır. Bir bütünlük arz etmeyen ve önceki iki ağız bölgesinin farklı yerlerinde adacıklar şeklinde bulunan bu bölgeye, Çine ilçesinin Taşoluk ve Kirazderesi köyleri, Germencik ilçesinin Çarıklar ve Dampınarı köyleri, Koçarlı ilçesinin Orhaniye ve Gözkayası köyleri ile Yenipazar

ilçesinin Karaçakal köyü girmektedir. Bu ağız bölgesi, metinlerimizde *III* şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SES BİLGİSİ

1.1. Sesler

1.1.1. Ünlüler

1.1.1.1. Ünlü Türleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, yazı dilindeki sekiz ünlü fonem dışında, ses etkileşimleri sonucunda farklı bir boğumlanma noktasında oluşan alafon ünlüler de bulunmaktadır.

1.1.1.1.1. Alafon Ünlüler

á: /a/ ünlüsüyle /ı/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yarı açık ve düz bir ünlüdür (Korkmaz 1994a: 9). Ünlüleri daraltma veya önlüleştirme eğiliminde olan /c/, /ç/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzleri yanındaki ve açık hecelerin son sesindeki /a/ ünlüleri /á/ şeklinde duyulur⁴⁰.

būdáyқан “buradayken” II/9-10

buvasá “babası” I-A/15-127

çarşambáyı “çarşambaya” I-A/20-6

ķasá “kasa” I-A/11-97

yaķlášdı “yaklaştığı” I-A/3-48

ã: /a/ ünlüsünün genizde boğumlanmasıyla oluşan ünlüdür⁴¹. Özellikle düşme eğiliminde olan geniz ünsüzleri yanındaki /a/ ünlüsü /ã/ şeklinde duyulmaktadır (Korkmaz 1994a: 24).

⁴⁰ krş. *a* (Gemalmaz 1978: 73), *ı* (Ercilasun 1983a: 51); *â* (Gülensoy 1988: 19), *â* (Korkmaz 1994a: 9), *â* (Ercilasun 1999: 46), *ã* (Gülsevin 2002a: 13), *ı* (Tok 2002: 19), *â* (Akyol 2006: 31), *â* (Mutlu 2008: 34), *â* (Erdem 2011: 52).

⁴¹ Bu ses, ağız çalışmalarının çoğunda gösterilmemiştir. Korkmaz ve Gülsevin bu ünlüyü *ã* işaretiyle gösterirlerken, Gemalmaz *Ayırt İşaretleri* tablosunda *genzelleşmiş ünlüler* açıklaması yaparak *a*ⁿ işaretini göstermesine rağmen, ne *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda ne de *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde bu sese dair bilgi vermiştir (Gemalmaz 1978: 68). Ercilasun ise çevriyazı

alāñ “alan” I-A/32-29
çóbancılīnāñ “çobancılıkla” I-A/30-5
duruḳāñ “dururken” I-A/30-24
ondāñ “ondan” I-A/33-8
tāsīyonum “tansiyonum” I-B1/5-66

â: /a/ ünlüsüyle /o/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yarı yuvarlak ve geniş art ünlüdür⁴². Dudak ünsüzleri yanındaki /a/ ünlüsü bu şekilde duyulmaktadır (Korkmaz 1994a: 9).

âvâçdı “ağaçta” I-A/10-92
dâvlara “dağlara” I-A/9-78
dâvûduruz “dağıdırız” I-A/4-6, I-A/6-21
ğâvûmu “kavurma” I-A/7-10
yâvunû “yağını” I-A/1-62

ä: /a/ ünlüsüyle /e/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yarı açık ve düz ön ünlüdür⁴³. Ön sesteki /e/ ünlülerinden bazılarıyla iç seste damak ünsüzleri yanında bulunan /e/ ünlüsü, /ä/ şeklinde duyulmaktadır. Son seste, eriyerek düşen /r/ ünsüzünün önündeki /e/ ünlüsü de bu şekilde duyulmaktadır (Karahan 1996: 117).

birâz “biraz” I-A/8-21
dâzâm “teyzem” I-A/2-3
gâliyoru “geliyor” I-A/15-1
gidâlâ “giderler” I-A/23-3
kâsdi “kestiği” I-A/1-34

işaretlerinde bu ünlü için bir işaret göstermemesine rağmen *ünlüler üzerinde damaksızlık işareti* açıklamasıyla $\tilde{}$ işaretine vurgu yapmıştır (Ercilasun 1999: 46).

⁴² Bu ses, sadece Tok tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Gemalmaz ve Gülensoy ise bu sesi göstermek için farklı birer işaret kullanmıştır. Diğer çalışmalarda bu sesin çevriyazı işaretleriyle gösterilmesi noktasında ortak hareket edildiği söylenebilir: *v* (Gemalmaz 1978: 74), *â* (Ercilasun 1983a: 51); *a°* (Gülensoy 1988: 20), *â* (Korkmaz 1994a: 9), *â* (Ercilasun 1999: 46), - (Tok 2002); *â* (Gülsevin 2002a: 13), *â* (Akyol 2006: 32), *â* (Mutlu 2008: 36), *â* (Erdem 2011: 52).

⁴³ Bu ses, sadece Gemalmaz ve Ercilasun (1983a) tarafından farklı işaretle gösterilmiştir. Gülensoy, bu ses için bir işaret kullanmamıştır. Korkmaz ise /a/ sesiyle /e/ sesi arasında boğumlanan ünlüyü *ä* işaretiyle gösterirken /*Û*/ sesiyle /e/ sesi arasındaki ünlüyü göstermek için *â* işaretini kullanmıştır. Diğer çalışmalarda bu sesin çevriyazı işaretleriyle gösterilmesi noktasında ortak hareket edildiği söylenebilir: *e* (Gemalmaz 1978: 75), *e* (Ercilasun 1983a: 52); - (Gülensoy 1988), *ä* / *Û* (Korkmaz 1994a: 6), *ä* (Ercilasun 1999: 46), *ä* (Gülsevin 2002a: 14), *ä* (Tok 2002: 20), *ä* (Akyol 2006: 32), *ä* (Mutlu 2008: 31), *ä* (Erdem 2011: 55).

ê: /e/ ünlüsünün genizde boğumlanmasıyla oluşan ünlüdür⁴⁴. Özellikle düşme eğiliminde olan geniz ünsüzleri yanındaki /e/ ünlüsü /ẽ/ şeklinde duyulmaktadır (Korkmaz 1994a: 24).

déyēñ “diyeyim” I-A/30-2
hepsindēñ “hepsinden” I-A/31-21
metireylēñ “metreyle” I-B/7-11
õlêkêñ “öyleyken” I-B/1-16
sêlânmäzlâ “söylenmezler” I-A/54-15

ê: /e/ ünlüsüyle /ö/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yarı yuvarlak, önlü ve geniş bir ünlüdür⁴⁵. Dudak ünsüzleri yanındaki /e/ ünlüsü bu şekilde duyulmaktadır.

bê^kmez “pekmez” I-A/11-208, I-A/27-65, I-A/45-60
dêvamnı “devamlı” I-A/1-49
dêvlet “devlet” I-B1/1-60
êveldēñ “evvelden” I-A/6-3
êvlenmiş “evlenmiş” II/4-6

ê: /e/ ünlüsüyle /i/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan kapalı ve düz ön ünlüdür⁴⁶. Bu ses, bazı eskicil kelimelerde varlığını sürdürdüğü gibi, daraltma etkisi olan /c/, /ç/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzleri yanındaki /e/ ünlüsünde de görülmektedir

dēñyōru “deniyor, söyleniyor” I-A/11-28
êkin “ekin” I-A/25-12
hêç “hiç” I-A/28-11

⁴⁴ Bu ses, sadece Gemalmaz ve Korkmaz tarafından ayrı bir işaretle gösterilmiştir. Gemalmaz bu sesi *Ayrı İşaretleri* tablosunda *genzelleşmiş ünlüler* açıklaması yaparak eⁿ işaretiyle göstermesine rağmen, ne *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda ne de *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde bu sese dair bilgi vermiştir (Gemalmaz 1978: 68). Korkmaz ê işaretini kullanmıştır (Korkmaz 1994a: 24-25). Ercilasun ise *ünlüler üzerinde damaksıllık işareti* açıklamasıyla ~ işaretini göstermiştir (Ercilasun 1999: 46). Diğer araştırmacılar bu ses için bir işaret kullanmamışlardır.

⁴⁵ Bu ses Korkmaz, Gülensoy ve Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Diğer çalışmalarda ise farklı çevriyazı işaretleriyle gösterilmiştir: ə (Gemalmaz 1978: 77), ê (Ercilasun 1983a: 52);- (Gülensoy 1988), - (Korkmaz 1994a), ê (Ercilasun 1999: 46), - (Tok 2002); - (Gülsevin 2002a), ê (Erdem 2011: 53).

⁴⁶ krş. e (Gemalmaz 1978: 76), ê (Ercilasun 1983a: 51); e (Gülensoy 1988: 21), e (Korkmaz 1994a: 5), ê (Ercilasun 1999: 46), é (Gülsevin 2002a: 13), e (Tok 2002: 20), ê (Akar 2004), ê (Akyol 2006: 31), ê (Mutlu 2008: 34), ê (Erdem 2011: 53).

vérilē “verirler” I-A/1-6

yēre “yere” I-A/9-9

í: /i/ ünlüsüyle /i/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan düz ve dar yarı ön ünlüdür⁴⁷. Ünlüleri önlüleştirme eğiliminde olan /c/, /ç/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzleri yanındaki ve açık hecelerın son sesindeki /i/ ünlüleri bu şekilde duyulur.

bazarí “pazarı” I-A/25-32

kınasí_olurdu “kınası yapırdı” I-A1/2-21

olmalímış “olmalıymış” I-A/25-64

onnarí “onları” I-A/25-47

parayí “parayı” III/14-91

õ: /o/ ünlüsünün genizde boğumlanmasıyla oluşan ünlüdür⁴⁸. Metinlerimizde iki yerde geçmektedir. Bu örneklerde de genizsi özelliği olan /n/ ünsüzünün düştüğü görölmektedir. İkinci örnekte önce /n/ < /l/ değişikliği, sonra ünsüz düşmesi gerçekleşmiş olmalıdır.

biliyõ “biliyor” I-A/47-66

bi yõ (<bir yol) “bir kez” I-B/7-79

õ: /o/ ünlüsüyle /u/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yuvarlak ve yarı kapalı art ünlüdür⁴⁹. Ünlüleri daraltma eğiliminde olan /c/, /ç/, /s/, /ş/, /y/ ünsüzleri yanındaki /o/ ünlüleri bu şekilde duyulur. Ancak, bazı zamir, sıfat ve zarflarda /o/ ünlüsünün herhangi bir etki olmaksızın darlaştığı görölmektedir.

⁴⁷ Bu ses, sadece Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Diğer çalışmalarda bu ses için farklı çevriyazı işaretleri kullanılmıştır: (ters) **i** (Gemalmaz 1978), **í** (Ercilasun 1983a: 53); **ı** (Gülensoy 1988: 21), **ı** (Korkmaz 1994a: 7), **í** (Ercilasun 1999: 46), - (Gülsevin 2002a), **í** (Tok 2002: 20), **ı** (Akyol 2006: 32), **ı** (Mutlu 2008: 32), **ı** (Erdem 2011: 55).

⁴⁸ Bu ses, sadece Gemalmaz ve Korkmaz tarafından ayrı bir işaretle gösterilmiştir. Gemalmaz bu sesi *Ayrırt İşaretleri* tablosunda *genzelleşmiş ünlüler* açıklaması yaparak **o** işaretıyla gösterirmesine rağmen, ne *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda ne de *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde bu sese dair bilgi vermiştir (Gemalmaz 1978: 68). Korkmaz **õ** işaretini kullanmıştır (Korkmaz 1994a: 24-25). Ercilasun ise *ünlüler üzerinde damaksılık işareti* açıklamasıyla **~** işaretini göstermiştir (Ercilasun 1999: 46). Diğer araştırmacılar bu ses için bir işaret kullanmamışlardır.

⁴⁹ Bu ses, Gülensoy ve Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Diğer çalışmalarda bu sesi göstermek için farklı çevriyazı işaretleri kullanılmıştır: **o** (Gemalmaz 1978: 74), **u** (Ercilasun 1983a: 54);- (Gülensoy 1988), **õ** (Korkmaz 1994a: 9-10), **õ** (Ercilasun 1999: 46), - (Gülsevin 2002a), **õ** (Tok 2002: 23), **õ** (Akyol 2006: 31), **õ** (Mutlu 2008: 36), **õ** (Erdem 2011: 58).

çócūñū “çocuğunu” I-A/15-21

ócā “ocağa” I-A/9-12

óķara “yukarı” I-A/1-2

ónnā “onlar” I-A/6-18

óraķ “orak” II/8-32

ö: /ö/ ünlüsüyle /ü/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yuvarlak ve yarı kapalı ön ünlüdür⁵⁰.

gótū “götür” I-A/28-54

góz “göz” II/9-62

öldük “öldük” II/9-72

óñümdēñ “önümden” I-A/30-30

ótéginnēñ “ötekilerini” I-A/49-95

ö: /o/ ünlüsüyle /ö/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yuvarlak ve geniş yarı art ünlüdür⁵¹. Özellikle üçüncü bölgede, damaksız /k/ ve /g/ ünsüzleri yanındaki /ö/ ünlüsü bu şekilde duyulmaktadır.

göşdüK “göçtük” III/14-8

kögüm “köyüm” III/14-21

kökü “kökü” III/13-95

⁵⁰ Bu ses, Gülensoy ve Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Gemalmaz ise *Ayırt İşaretleri* tablosunda *normalden kapalı ünlüler* açıklaması yaparak *ö* işaretini gösterdiği hâlde *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda bu işarete yer vermemiştir. *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde ise *ö* ünlüsü için “(o) ünlüsü için söz konusu edilen hususlara uyar.” açıklamasını yapmakla yetinmiştir. Bu açıklamadan *ö* ve *ü* ünlülerinin boğumlanma noktaları arasında oluşan bu ses için *ö* işaretinin kullanıldığı anlaşılmaktadır (Gemalmaz 1978: 68, 75). Diğer çalışmalarda bu sesi göstermek için farklı çevriyazı işaretleri kullanılmıştır: *ū* (Ercilasun 1983a: 54);- (Gülensoy 1988), *ö* (Korkmaz 1994a: 6), *ö* (Ercilasun 1999: 46), - (Gülsevin 2002a), *ô* (Tok 2002: 23), *ö* (Akyol 2006: 31), *ö* (Mutlu 2008: 36), *ö* (Erdem 2011: 58).

⁵¹ Bu ses, sadece Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Gemalmaz ise *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda bu işarete yer vermemiş, *Ayırt İşaretleri* tablosunda *geriye kaymış ünlüler* açıklaması yaparak *ö* işaretini göstermiştir. *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde ise bu sesle ilgili bir açıklama yapmamıştır. Bu bahiste o-u arası *o* ünlüsünü tanıtırken, Şenkaya-Olur Türkmen ağızlarında ilk hecedeki *ö* ünlülerinden oluşmuş örneklerine rastlandığını belirtmiştir. Bu durumda *o* işareti hem o-u arasındaki ünlüyü hem de o-ö arasındaki ünlüyü göstermektedir (Gemalmaz 1978: 68, 74). Diğer çalışmalarda bu sesi göstermek için farklı çevriyazı işaretleri kullanılmıştır: *ö* (Gemalmaz 1978), *ö* (Ercilasun 1983a: 53); *ö* (Gülensoy 1988: 21), *o* (Korkmaz 1994a: 8), *ó* (Ercilasun 1999: 46), - (Gülsevin 2002a), *ó* (Tok 2002: 22), *ó* (Akar 2004: 22); *ó* (Akyol 2006: 32), *ó* (Mutlu 2008: 32), *ó* (Erdem 2011: 57).

kõtù “kötü” III/14-136

köpäKlär “köpekler” III/13-67

ü: /u/ ünlüsüyle /ı/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan dar ve yarı düz art ünlüdür⁵². Bu ses değişikliği, çoğu zaman dudak uyumu sebebiyle meydana gelmektedir.

bozdüvanıñ “Bozdoğan’ın” I-B/7-16

bünnar “bunlar” III/13-23

bürdü “burada” I-B1/1-37

mühdar “muhtar” I-B1/3-17

sabün “sabun” I-A/20-37

ü: /u/ ünlüsüyle /ü/ ünlüsünün boğumlanma noktaları arasında oluşan yuvarlak ve dar bir ünlüdür⁵³. Özellikle, damaksı /k/ ve /g/ ünsüzleri yanındaki /ü/ ünlüsü bu şekilde duyulmaktadır. Bu ses değişikliği, ünlü benzeşmesi sonucunda da meydana gelmektedir.

⁵² Gemalmaz, hem *Ayirt İşaretleri* tablosunda *yuvarlaklaşmış ünlüler* açıklaması yaparak ters **ı** işaretini göstermiş hem de *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda bu işarete yer vermiştir. *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde de söz konusu ünlüyü “*Dudakların çok zayıf bir yuvarlaklaşma ile (ı)nın boğumlanmasına katılması sonucu oluşmuş (ı/u) arası bir ünlüdür. Çoklukla dudak ünsüzlerinin yanında veya yapısında diğer bir yuvarlak ünlü bulunduran kelimelerde düzleşme eğilimi gösteren (u) ünlüsü bu (ı)ya dönüşür.*” şeklinde tanıtmıştır (Gemalmaz 1978: 68, 77). Ercilasun ise **ı** işaretini *ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti* açıklamasının altında yuvarlaklaşma eğiliminde olan **ı** ünlüsü yerine önermiştir (Ercilasun 1983a: 53; Ercilasun 1999: 46). Tok, **ı**° işaretiyle gösterdiği bu sesi “*ı sesi ile u arasında, kalın, yarı dar yarı geniş, yarı düz yarı yuvarlak bir ünlüdür.*” şeklinde açıklamıştır (Tok 2002: 21). Mutlu da **ı** işaretiyle gösterdiği bu sesi “*u-ı arası, kalın ve yarı yuvarlak bir ünlüdür. Ağız bölgesinde seyrek olan bu ünlü, u>ı değişmesiyle ‘bura’ kelimesinin ilk hecesinde görülmektedir.*” şeklinde açıklamıştır (Mutlu 2008: 36). Metinlerimizde kullandığımız **ü** işareti ise düzleşme eğiliminde olan u ünlüsünü göstermektedir. Diğer araştırmacılar bu ses için bir işaret kullanmamışlardır.

⁵³ Bu ses, sadece Gülsevin tarafından bir işaretle gösterilmemiştir. Gemalmaz ise *Ayirt İşaretleri* tablosunda *yuvarlaklaşmış ünlüler* açıklaması yaparak ters **ü** işaretini göstermesine rağmen, ne *Ünlülerin İşaretleri* tablosunda bu işarete yer vermiş ne de *Ünlülerin Boğumlanma ve Oluşmaları* bahsinde ise bu sesle ilgili bir açıklama yapmıştır (Gemalmaz 1978: 68). Ercilasun da **ü** işaretini *ünlüler üzerinde yarı incelve işareti* açıklamasının altında önlüleşme eğiliminde olan u ünlüsü yerine önermiştir (Ercilasun 1999: 46). Metinlerimizde kullandığımız **ü** işareti ise artılılaşma eğiliminde olan **ü** ünlüsünü göstermektedir. Diğer çalışmalarda bu sesi göstermek için farklı çevriyazı işaretleri kullanılmıştır: **ú** (Ercilasun 1983a: 54); **ü** (Gülensoy 1988: 22), **u** (Korkmaz 1994a: 7), **-** (Gülsevin 2002a), **ú** (Tok 2002: 24), **ü** (Akar 2004: 22); **ú** (Akyol 2006: 32), **ü** (Mutlu 2008: 33), **ú** (Erdem 2011: 59).

- düğün* “düğün” III/13-62
düyün “dügün” I-A/49-30
gülüm “gülüm” I-A/25-17
günnüğümişim “günlükmüşüm” III/13-4
yüklâ “yükler” I-A/25-63

1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler

Aydın ve yöresi ağızlarında uzun ünlülü söyleyişlere sıkça rastlanmaktadır. Bu uzunlukların büyük bir kısmı, çeşitli ses olayları sonucunda oluşan uzunluklardır. Bununla birlikte, herhangi bir ses değişmesine uğramayan bazı kelimelerde de uzun ünlüler bulunmaktadır. Metinlerimizde karşılaşılan uzun ünlüler şunlardır⁵⁴:

- ā:** Normalden uzun duyulan /a/ ünlüsüdür⁵⁵.
ā̄: Normalden uzun duyulan açık /e/ ünlüsüdür⁵⁶.
ā̇: Normalden uzun duyulan yuvarlaklaşmış (a-o arası) uzun /a/ ünlüsüdür⁵⁷.
ē: Normalden uzun duyulan uzun /e/ ünlüsüdür⁵⁸.
ē̄: Normalden uzun duyulan kapalı /e/ ünlüsüdür⁵⁹.
ī: Normalden uzun duyulan /ı/ ünlüsüdür⁶⁰.

⁵⁴ Ağız çalışmalarında uzun ünlülerin ele alınışı noktasında farklı tercihler söz konusudur. Bu sesler, bazı çalışmalarda çevriyazı işaretleri tablosunda ayrı işaretlerle gösterilmiştir (Gülensoy 1988: XIX; Tok 2002: XVIII; Mutlu 2008: 16). Bazı çalışmalarda ise bu sesler çevriyazı işaretleri tablosunda ayrı işaretlerle gösterilmemiş, *ünlüler üzerinde uzunluk işareti* açıklaması yapılarak $\bar{\quad}$ işaretine yer verilmiştir (Korkmaz 1994a: IX; Ercilasun 1999: 46; Erdem 2011: XXVI). Bazı çalışmalarda ise çevriyazı işaretleri tablosunda gösterilmeyen bu ünlüler, farklı bir tabloda *normalden uzun ünlüler* açıklamasıyla gösterilmiştir (Gemalmaz 1978: 68). Ağız çalışmalarının çoğunda uzun ünlüler ayrı ayrı ele alınmamış, bunlarla ilgili genel değerlendirmeler yapılmıştır (Gemalmaz 1978: 80-84; Gülensoy 1988: 27-28; Korkmaz 1994a: 23-24; Gülsevin 2002a: 15-17; Tok 2002: 25-31). Bazı çalışmaların *Şekil Bilgisi* bölümlerinde bu ünlüler ayrı ayrı ele alınmıştır (Erdem 2011: 60-63; Mutlu 2008: 39-47).

⁵⁵ krş. \bar{a} (Gemalmaz 1978: 68), \bar{a} (Gülensoy 1988: XIX), \bar{a} (Korkmaz 1994a: 20), $\bar{\quad}$ (Ercilasun 1999: 46); \bar{a} (Gülsevin 2002a: 16), \bar{a} (Tok 2002: 26), \bar{a} (Mutlu 2008: 40); \bar{a} (Erdem 2011: 61).

⁵⁶ Bu ses, ağız çalışmalarının çoğunda gösterilmemiştir: \bar{e} (Gemalmaz 1978: 68), - (Gülensoy 1988), \bar{a} (Korkmaz 1994a: 20), $\bar{\quad}$ (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), - (Mutlu 2008); - (Erdem 2011).

⁵⁷ Bu ses, ağız çalışmalarının çoğunda gösterilmemiştir: \bar{v} (Gemalmaz 1978: 68), - (Gülensoy 1988), - (Korkmaz 1994a), $\bar{\quad}$ (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), - (Mutlu 2008); - (Erdem 2011).

⁵⁸ krş. \bar{e} (Gemalmaz 1978: 68), \bar{e} (Gülensoy 1988: XIX), \bar{e} (Korkmaz 1994a: 20), $\bar{\quad}$ (Ercilasun 1999: 46); \bar{e} (Gülsevin 2002a: 16), \bar{e} (Tok 2002: 26), \bar{e} (Mutlu 2008: 40); \bar{e} (Erdem 2011: 62).

⁵⁹ krş. \bar{e} (Gemalmaz 1978: 68), - (Gülensoy 1988), \bar{e} (Korkmaz 1994a: 20), $\bar{\quad}$ (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), \bar{e} (Mutlu 2008: 42); \bar{e} (Erdem 2011: 65).

- ĩ: Normalden uzun duyulan /i/ ünlüsüdür⁶¹.
 õ: Normalden uzun duyulan /o/ ünlüsüdür⁶².
 õ̇: Normalden uzun duyulan darlaşmış (o-u arası) /o/ ünlüsüdür⁶³.
 ṏ: Normalden uzun duyulan /ö/ ünlüsüdür⁶⁴.
 ũ: Normalden uzun duyulan /u/ ünlüsüdür⁶⁵.
 ũ̇: Normalden uzun duyulan düzleşmiş (u-ı arası) /u/ ünlüsüdür⁶⁶.
 ũ̈: Normalden uzun duyulan /ü/ ünlüsüdür⁶⁷.

1.1.1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

Türkçede birincil uzun ünlülerin varlığı, yüz yılı aşkın bir süredir tartışılmaktadır (Korkmaz 1994a: 16). Eski Türkçenin yazı sistemine göre kelime başı ve içinde ayrı bir işaretle gösterilmedikleri hâlde ünlüler için ayrı bir işaret kullanılması, Türkçedeki ünlü uzunluklarının varlığına delil sayılmıştır (Tuna 1960: 218). Yazıda ayrı bir işareti bulunmayan uzun ünlüler, bazı lehçelerde zamanla kısılırken Yakut, Türkmen, Halaç lehçelerinde ise düzenli bir şekilde korunmuştur (Tekin 1995: 38; Gülsevin 2002a: 15).

Türkiye Türkçesi sahasında yazı dilinde kısalan aslî uzun ünlüler, yazı diline oranla daha muhafazakâr olan ve bünyesinde birçok eskicil unsuru barındıran

⁶⁰ krş. i̇ (Gemalmaz 1978: 68), ī (Gülensoy 1988: XIX), ī (Korkmaz 1994a: 21), ī (Ercilasun 1999: 46); ī (Gülsevin 2002a: 17), ī (Tok 2002: 26), ī (Mutlu 2008: 42); ī (Erdem 2011: 1/50).

⁶¹ krş. i̇ (Gemalmaz 1978: 68), ī (Gülensoy 1988: XX), ī (Korkmaz 1994a: 21), ī (Ercilasun 1999: 46); ī (Gülsevin 2002a: 17), ī (Tok 2002: 27), ī (Mutlu 2008: 42); ī (Erdem 2011: 66).

⁶² krş. ȯ (Gemalmaz 1978: 68), õ (Gülensoy 1988: XX), õ (Korkmaz 1994a: 21), õ (Ercilasun 1999: 46); õ (Gülsevin 2002a: 16), õ (Tok 2002: 27), õ (Mutlu 2008: 45); õ (Erdem 2011: 65).

⁶³ Bu ses, ağız çalışmalarının çoğunda gösterilmemiştir: ȯ (Gemalmaz 1978: 68), - (Gülensoy 1988), - (Korkmaz 1994a), - (Ercilasun 1999); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), - (Mutlu 2008); - (Erdem 2011).

⁶⁴ krş. ö̇ (Gemalmaz 1978: 68), ṏ (Gülensoy 1988: XX), ṏ (Korkmaz 1994a: 21), ṏ (Ercilasun 1999: 46); ṏ (Gülsevin 2002a: 17), ṏ (Tok 2002: 29), ṏ (Mutlu 2008: 42); ṏ (Erdem 2011: 66).

⁶⁵ krş. u̇ (Gemalmaz 1978: 68), ũ (Gülensoy 1988: XX), ũ (Korkmaz 1994a: 21), ũ (Ercilasun 1999: 46); ũ (Gülsevin 2002a: 16), ũ (Tok 2002: 29), ũ (Mutlu 2008: 43); ũ (Erdem 2011: 65).

⁶⁶ Bu ses, ağız çalışmalarının çoğunda gösterilmemiştir: ters i̇ (Gemalmaz 1978: 68), - (Gülensoy 1988), - (Korkmaz 1994a), - (Ercilasun 1999); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), - (Mutlu 2008); - (Erdem 2011).

⁶⁷ krş. ü̇ (Gemalmaz 1978: 68), ũ̈ (Gülensoy 1988: XX), ũ̈ (Korkmaz 1994a: 20, 21), ũ̈ (Ercilasun 1999: 46); ũ̈ (Gülsevin 2002a: 17), ũ̈ (Tok 2002: 29), ũ̈ (Mutlu 2008: 44); ũ̈ (Erdem 2011: 65).

ağızlarda varlıklarını devam ettirmişlerdir⁶⁸. Çalışma bölgemizi de içine alan Batı Anadolu ağızlarıyla ilgili incelemelerde aslî uzun ünlülerin izi sayılabilecek bazı örnekler tespit edilmiştir (Gülensoy 1988: 25-26; Korkmaz 1994a: 20-21; Gülsevin 2002: 15-16; Akar 2004: 11; Korkmaz 2005f: 123-127; Mutlu 2008: 39-40)⁶⁹. Zikredilen çalışmalarda bulunan ve herhangi bir ses olayına dayanmayan uzun ünlülü kelimelerden bir kısmı, kurallı ve düzenli olmamak kaydıyla Aydın ve yöresi ağızlarında da görülmektedir.

*āl-*⁷⁰ “almak” III/13-2

*āṣ-*⁷¹ “açmak” I-B/1-1-58

āz = Özb. *āz*, *ās* = Trkm. *āz* (Tekin 1995: 51) “az” I-B/7-23

bīrā = Yak. *bīr* = Trkm. *bīr* (Tekin 1995: 43) “birer” I-A/55-98

bōynum <DLT *bōy(i)n* (Tekin 1995: 107) “boynum” I-B/1-64

çāl- “(müzik aleti) çalmak” I-B/8-3

dāṣ = Yak. *tās* < **tāṣ* = Trkm. *dāṣ* < **tāṣ* (Tekin 1995: 41) “taş” I-A1/5-228

*dē-*⁷² = Yak. *tie* < **tē* = Trkm. *dīy* < **tī* < **tē* (Tekin 1995: 42) “demek” I-A1/7-35

*dōl-*⁷³ = Yak. *tuol* < **tōl* = Trkm. *dōl* (Tekin 1995: 42) “dolmak” I-B/8-6

dōv- “dövmek” I-B/8-9

*āvlilā*⁷⁴ “evliler” I-B/8-18

ēt- < DLT *īt-* < Kök. *ēt-* (Tekin 1995: 91, 106) “etmek” I-A/47-35

*ğāl-*⁷⁵ = Yak. *hāl* < **kāl* = Trkm. *ğāl-* (Tekin 1995: 40) “kalmak” I-B/5-25

ğāri < Uyg. *qhāri* “yaşlı” *hāri-* “yaşlanmak” (Tekin 1995: 95) “kadın” I-A/27-115

⁶⁸ Aslî uzun ünlülerin Anadolu ağızlarındaki durumunu ele alan bir çalışma, Mehmet Dursun Erdem tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, Türkçedeki aslî uzun ünlüler üzerine yapılmış çalışmalar hakkında genel bilgiler verildikten sonra, aslî uzun ünlülerin Anadolu ağızlarındaki durumu ele alınmıştır. Ağız çalışmalarında tespit edilen aslî uzun ünlülü kelimeler, uzunlukları koruyan lehçelerdeki şekilleriyle karşılaştırılmış ve bu kelimelerden hangilerinde aslî uzunluk bulunduğu, hangilerinde uzunluğun başka sebeplere bağlı olarak ortaya çıktığı konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. (2008a: 502-562).

⁶⁹ Turgut Tok tarafından yapılan *Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları* adlı çalışmada birincil ünlü uzunluklarına yer verilmemiş, uzun ünlüler bahsinde herhangi bir ses olayı sonucunda ortaya çıkan söyleyişe dayalı uzunluklar ele alınmıştır (2002: 25-31).

⁷⁰ krş. *ā-* (Gülensoy 1988: 26); *āl-* (Gülsevin 2002a: 16); *āl-* (Akyol 2006: 33); *āldım* (Mutlu 2008: 40).

⁷¹ krş. *āç-* (Akyol 2006: 33).

⁷² krş. *dē-* (Gülensoy 1988: 26).

⁷³ krş. *dōl-* (Gülsevin 2002a: 16).

⁷⁴ krş. *āv* (Korkmaz 1994a: 20); *ēv*, *hēv* (Gülsevin 2002a: 16).

⁷⁵ krş. *ğāl-* (Korkmaz 1994a: 20); *ğāl-* (Gülsevin 2002a: 16); *ğāl-* (Akyol 2006: 33); *ğāldılā* (Mutlu 2008: 40).

*ġārışdır*⁷⁶ “karıştır-” I-A/11-242

*ġāl*⁷⁷ “gelmek” I-B/8-5

ġāz- “gezmek” I-A/52-61

ġēş- “geçmek” I-B/2-45

ġīş “kişi” I-A1/8-2

*ġōl*⁷⁸ <DLT *kōl* < Uyg. *kool* (Tekin 1995: 92, 108) “kol” I-B/7-83

*ōl*⁷⁹ = Yak. *buol*- < **bōl*- = Trkm. *bōl*- (Tekin 1995: 41) “olmak” I-B/7-3

*ōm*⁸⁰ *bēş* = Yak. *uon*- < **ōn* = Trkm. *ōn* (Tekin 1995: 41) “on beş” I-B/8-26

ōl- “ölmek” I-B/7-3

ōzeş- “özleşmek, karışmak” I-B/8-10

sūrū “sürü” I-A/7-35

*vēr*⁸¹ = Yak. *bier*- < **bēr*- = Trkm. *bēr*- (Tekin 1995: 42) “vermek” I-A/47-35

yārın = Gag. *yārın* (Tekin 1995: 63) “yarın” I-A/7-37

yē- = Yak. *sie*- < **yē*- = Trkm. *iy*- < **yī*- < **yē*- (Tekin 1995: 42) “yemek” I-A/11-102

*yēnç*⁸² (<ET *yenç*-) “ezmek, inceltmek” I-B/8-8

yēr <DLT *īr*, *yīr* (Tekin 1995: 105, 107) “yer” I-A/6-131,

*yīka*⁸³ “yıkamak” I-B1/6-6

1.1.1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi Sonucu Oluşan Uzunluklar

Aydın ve yöresi ağızlarında, özellikle hece sonundaki /ğ/, /h/, /k/, /l/, /r/, /n/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düşmesi sonucunda ünlü uzunlukları ortaya çıkmaktadır. Aydın ve yöresi ağızlarındaki ünlü uzunluklarının çoğu, bu gruptaki uzunluklardır.

⁷⁶ krş. *ġār*- (Akyol 2006: 33).

⁷⁷ krş. *ġāl*- (Korkmaz 1994a: 20); *ġēl*- (Gülsevin 2002a: 16); *ġēl*- (Akyol 2006: 33).

⁷⁸ krş. *ġōl* (Akyol 2006: 33).

⁷⁹ krş. *ōl*- (Korkmaz 1994a: 21).

⁸⁰ krş. *ōñ gün* (Korkmaz 1994a: 21); *ōn kilo*, *ōn gün* (Akar 2004: 11); *ōnaltı* (Akyol 2006: 33).

⁸¹ krş. *vēr*- (Akyol 2006: 33).

⁸² Eskiçil bir örnek olan “inceltmek, ezmek” anlamlarındaki bu fiil, bugün yazı dilinde kullanılmamaktadır:

(KB 4015) *anın ötrü begler bedütür küçin*
*yağı boynı **yencer** alır öz öçin*

⁸³ krş. *yāka*- (Gülensoy 1988: 26); *yāka*-, *yīki*- (Akyol 2006: 33); *yākadım*, *yīkallar*, *yīkardıK*, *yēkemış* (Mutlu 2008: 40).

/-ø/ < /-ğ/⁸⁴

āzına “ağzına” I-A/6-60, I-A/6-90

bāleyolā “bağlıyorlar” I-A/9-35

ōlan “oğlan” I-A/1-5

yālī “yağlı” I-A/15-29

yāmī “yağmur” I-A1/3-219

/-ø/ < /-h/⁸⁵

ğāveci (<Ar. *ḳahve*) “kahveci” I-A/44-10

ğāvī “kahvehane” I-A/7-57

*mārimāt*⁸⁶ (<Ar. *merḫamet*) “merhametli” I-A1/4-427

mēşurdū (<Ar. *meşhūr*) “meşhurdu” I-A/6-113

tātī “tahta” I-A1/5-95

/-ø/ < /-k/⁸⁷

āşamdan “akşamdan” I-A/7-5

āsī^klik “eksiklik” I-A/28-26

yōsu “yoksa” I-A/13-6

yūseK “yüksek” I-A/54-26

/-ø/ < /-l/⁸⁸

çoK_ōsa “çok olsa” I-A/1-79

gāseñiz “gelseniz” I-A/11-133

güzē “güzel” I-A/1-78, I-A/2-14, I-A/6-83

ḳāḳdı “kalktı” I-A/7-24, I-A/25-68

/-ø/ < /-m/⁸⁹

ğōşūlāmız “komşularımız” I-A/6-84

⁸⁴ krş. *ōlan*, *yāmır* (Gülensoy 1988: 24); *ōlum*, *yāmır* (Gülsevin 2002a: 17); *āzına*, *bālī*, *İneye*, *ōlum*, *yālamış*, *yāmır* (Tok 2002: 27); *bāladılā* (Akar 2004: 12).

⁸⁵ krş. *ğāfe* (Gülensoy 1988: 24); *ğāvecilik*, *mēşurdur*, *tātalı* (Tok 2002: 27); *ğāve* (Akar 2004: 12); *māsus*, *bōça* (Akyol 2006: 34).

⁸⁶ Örneklerdeki *mārimāt* ve *mēşur* kelimelerinde önce metatez meydana gelmiş, daha sonra hece sonundaki /h/ ünsüzü düşerek öndeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olmuştur.

⁸⁷ krş. *āşam*, *ēsik* (Gülensoy 1988: 24); *āşam*, *ēsik*, *yūsek* (Tok 2002: 28); *āşam*, *ēşi*, *ōsüz* (Akyol 2006: 34).

⁸⁸ krş. *ōsun*, *ōmadan*, *gözē* (Gülensoy 1988: 24); *ōmecēñ*, *gēmiş*, *gēsīñ*, *gözē* (Tok 2002: 28); *tēsiz*, *ğarātı* (Akar 2004: 12); *āman* (Akyol 2006: 34).

⁸⁹ krş. *gōşu* (Akyol 2006: 34).

$/-\emptyset/ < /-\mathfrak{n}/^{\theta 0}$

gēššīniz “gençsiniz” I-A/13-35

īsan (<Ar. *insān*) “insan” I-A/10-116

īsan (<Ar. *insān*) “insan” I-A/8-5

$/-\emptyset/ < /-\mathfrak{r}/^{\theta 1}$

ākīdeš “arkadaş” I-A/6-99

çōbalīk “çorbalık” I-A/6-122

dōt “dört” I-A/11-14

gāšīsīnī “karşısına” I-A/6-7

gīmicen “girmeyeceğim” I-A/9-67

$/-\emptyset/ < /-\mathfrak{v}/^{\theta 2}$

dēšīmeyī “devşirmeye, toplamaya” I-A/15-63

sēmīyom “sevmiyorum” I-A/7-19

yārūm “yavrum” I-A/30-14

$/-\emptyset/ < /-\mathfrak{y}/^{\theta 3}$

bēgirini (<Far. *bārgīr*) “beygirini” I-A/6-105

bōledi “böyleydi” I-A/6-45

buydē “buğday” I-A/1-61

dāzām “teyzem” I/3-14

pēniri (<Far. *penīr*) “peyniri” I-A/2-29

1.1.1.1.2.3. Hece Kaynaşması (Contraction) Sonucu Oluşan Uzunluklar

Bölge ağızlarında hece kaynaşması yoluyla da ünlü uzunlukları meydana gelmektedir. Aslında ünsüz düşmesine bağlı olan bu uzunluklar, komşu hecelerden birinde bulunan /ğ/, /h/, /r/, /v/, /y/ gibi ünsüzlerin erimesi ve yan yana gelen iki ünlünün birleşmesi sonucunda oluşmaktadır⁹⁴.

⁹⁰ krş. *gēčlīmiñ*, *īsan* (Tok 2002: 28); *īsanīñ*, *yanğıcılık* (Akar 2004: 12).

⁹¹ krş. *adamnā*, *ākēdeš*, *dōt*, *gādā* (Gülensoy 1988: 24); *ākīdaş*, *keyēdi*, *koğā* (Tok 2002: 28); *ğapāsa*, *ğāšīdan* *ğāšīya*, *yapādım* (Akar 2004: 12); *tāla*, *āka*, *bāmak*, *ēkek* (Akyol 2006: 34).

⁹² krş. *sēmese* (Gülensoy 1988: 25); *dēşirmiş* (Tok 2002: 29); *ēñize*, *mēlid* (Akar 2004: 12); *tōbe* (Akyol 2006: 34).

⁹³ krş. *pēnir* (Gülensoy 1988: 25); *bēgir*, *bōle*, *būdē*, *mādīnoz*, *pēniri*, *şē*, *şēler*, *zētīn* (Tok 2002: 29); *kōden*, *dēzem*, *bōle* (Akar 2004: 12); *āşe*, *sōle-* (Akyol 2006: 34).

⁹⁴ krş. *aşşā* *yağā*, *dūn*, *ürkmēcek* (Gülensoy 1988: 23); *aşā*, *dedīni* (Tok 2002: 29); *dūn*, *ğōyon* (Akar 2004: 13).

ācuḡū“(senin) avucuna” I-A/15-50

aṣā“aşağı” I-A/1-2

dīplēni“(ağaç) altlarına” I-A/6-109

ḡōcaḲ“koyacak” I-A/6-16

tārīni“tarihini” I-A/1-6

1.1.1.1.2.4. Geniş Zaman Çekiminde Oluşan Ünlü Uzunlukları

Aydın ve yöresi ağızlarında, geniş zaman çekiminde yardımcı ünlü veya ek ünlüsünün bazen uzun telaffuz edildiği görülmektedir. Türkmençe de son sesinde ünlü bulunan bir fiile geniş zaman eki getirildiğinde fiil tabanındaki ünlüyle ek ünlüsü birleşerek bir uzun ünlü meydana getirmektedir (Kara 2012: 129). Bölge ağızlarında ünsüzle biten fiillerden sonra da görülen bu ses değişikliği, geniş zaman ekinin vurgulu söylenmesinden kaynaklanıyor olmalıdır⁹⁵.

alīriz“alırız” I-A/2-17, I-A/7-43

dutāriz“tutarız” I-A/11-97

gidēriz“gideriz” I-A/6-37

örtēriz“örteriz” I-A/6-38

yapāriz“yaparız” I-A/6-114

1.1.1.1.2.5. Çift Ünlülerin Birleşmesiyle Oluşan Ünlü Uzunlukları

Arapçadaki ayın ve hemze sesleri, Türkçe konuşurlar tarafından zor telaffuz edilen seslerdir. Türkçeye giren Arapça kelimelerdeki bu ünsüzler, söyleyiş zorluğu sebebiyle eriyerek bazen iki ünlünün yanyana gelmesine sebep olur. Yazı dilinde korunan bu ikiz ünlüler, konuşma dilinde birleşirler ve uzun ünlü hâline gelirler⁹⁶.

inṣāt (<Ar. *inṣāʿāt*) “inşaat” I-A1/3-64

sāt (<Ar. *sāʿat*) “saat” I-A1/3-241, I-B1/2-14

zanāt (<Ar. *ṣināʿat*) “zanaat” I-A/53-12

Bölge ağızlarında, sonu ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, çoğu zaman ilk kelimenin son ünlüsü kısılır ve düşer (Gülensoy 1988: 27). Ancak, bazı örneklerde bu durumdaki iki ünlünün birleşerek uzun bir ünlü meydana getirdiği görülmektedir. Bu ses olayı, *yap-* fiilinin ikinci kelime olduğu örneklerde de görülmektedir. Bu durumda, önce *yap-* fiilinin ön

⁹⁵ Aynı ses olayı, Uşak ağızlarında da bir kaynak kişide tespit edilmiştir: *üş gün kına yap-āriz, gelin gıza gézmē gid-ēriz* (Gülsevin 2002a: 114).

⁹⁶ krş. *inṣāt, sāt* (Gülensoy 1988: 27); *inṣāt, sāTlik* (Tok 2002: 30).

sesindeki /y/ ünsüzü eriyip kaybolmakta, sonrasında birbirini takip eden ünlüler birleşerek uzun telaffuz edilmektedir⁹⁷.

b_İşimiz “bir işimiz” I-B1/6-3

hindî_İşlê golê. “Şimdi işler kolay.” I-A/26-61

n_āpcaŋ “ne yapacaksın” I-A/13-56

n_ētcez “ne edeceğiz” I-A/20-29

n_ōlcek “ne olacak” I-A/18-22

1.1.1.1.3. Kısa Ünlüler

Aydın ve yöresi ağızlarında, normal uzunluktaki ünlüler, bazı durumlarda söyleniş süresinden daha kısa bir sürede boğumlanmaktadır⁹⁸. Daha çok dar ünlülerde görülen bu ses olayına, nadiren düz geniş ünlülerde de rastlanmaktadır. Türkçede ilk hece dışında bulunmayan -şimdiki zaman eki hariç- yuvarlak geniş ünlülerde ise bu ses olayına çok nadir rastlanmaktadır. Çeşitli sebeplerle kısalan ünlüler, bir sonraki aşamada eriyerek kaybolmaktadır (Korkmaz 1994a: 24). Hem kısa ünlüler hem de eriyerek kaybolan bu ünlüler metinlerimizde aynı çevriyazı işaretiyle gösterilmiştir:

ă: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /a/ ünlüsüdür⁹⁹.

ê: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /e/ ünlüsüdür¹⁰⁰.

î: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /ı/ ünlüsüdür¹⁰¹.

⁹⁷ krş. *idār_ēdiñ*, *n_āpcek*, *derî_çün* “deri için” (Tok 2002: 30).

⁹⁸ Ağız çalışmalarında kısa ünlülerin ele alınışı noktasında farklı tercihler söz konusudur. Bu sesler, bazı çalışmalarda hem çevriyazı işaretleri tablosunda ayrı işaretlerle gösterilmiş hem de ilgili bölümde ayrı ayrı ele alınarak işlenmiştir (Tok 2002: 31-34; Mutlu 2008: 37-39). Bazı çalışmalarda ise bu sesler çevriyazı işaretleri tablosunda ayrı işaretlerle gösterilmemiş, *ünlüler üzerinde kısalma/kısalık işareti* açıklaması yapılarak ˘ işaretine yer verilmiştir (Korkmaz 1994a: X; Ercilasun 1999: 46; Erdem 2011: XXVI). Bazı çalışmalarda ise çevriyazı işaretleri tablosunda gösterilmeyen bu ünlüler, farklı bir tabloda *normalden kısa ünlüler* açıklamasıyla gösterilmiştir (Gemalmaz 1978: 68). Bazı çalışmaların *Ses Bilgisi* bölümlerinde ise bu ünlüler ayrı ayrı ele alınmamış, bunlarla ilgili genel değerlendirmeler yapılmıştır (Gemalmaz 1978: 82; Gülensoy 1988: 27-28; Korkmaz 1994a: 23-24; Erdem 2011: 63-65).

⁹⁹ krş. ^a (Gemalmaz 1978: 68), ^ă (Gülensoy 1988: XIX), ^ă (Korkmaz 1994a: 24), [˘] (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), ^ă (Tok 2002: 32), ^ă (Akyol 2006: 31), ^ă (Mutlu 2008: 37); ^ă (Erdem 2011: 64).

¹⁰⁰ krş. ^e (Gemalmaz 1978: 68), ^ê (Gülensoy 1988: XIX), ^ê (Korkmaz 1994a: Den. 39-25), [˘] (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), ^ê (Tok 2002: 32), ^ê (Akyol 2006: 32), ^ê (Mutlu 2008: 37); ^ê (Erdem 2011: 64).

¹⁰¹ krş. ⁱ (Gemalmaz 1978: 68), ^î (Gülensoy 1988: XIX), ^î (Korkmaz 1994a: 24), [˘] (Ercilasun 1999: 46); ^î (Gülsevin 2002a: 14), ^î (Tok 2002: 32), ^î (Mutlu 2008: 37); ^î (Erdem 2011: 64).

ĩ: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /i/ ünlüsüdür¹⁰².

õ: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /o/ ünlüsüdür¹⁰³.

ũ: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /u/ ünlüsüdür¹⁰⁴.

ũ̇: Normalden kısa duyulan ve erime eğiliminde olan /ü/ ünlüsüdür¹⁰⁵.

Türkçede vurgusuz orta hece ünlülerinin düşmesi, yaygın ses olaylarından biridir. Orta hecedeki /l/, /m/, /n/, /r/, /s/, /ş/, /y/ ve /z/ ünsüzleri, yanlarındaki /a/, /e/, /ı/, /i/, /u/, /ü/ ünlülerini kısaltırlar (Gemalmaz 1978: 82; Gülensoy 1988: 28). Aydın ve yöresi ağızlarında da bu şartları taşıyan orta hece ünlüleri bazen normalden daha kısa söylenmekte, bazen de düşmektedir. Bu ses olayı bölge ağızlarında o derece yaygındır ki ünsüz düşmesi sonucunda uzun telaffuz edilen ünlüler dahi orta hece durumundayken kısaltılmaktadır¹⁰⁶.

gätirĩlã “getirirler” I-A/28-108

gelĩnekdĩ “gelenekte” I-A/3-6

gelĩnnēñ “gelinlerin” I-A/6-15

göçũyoz “göçüyoruz” I-A1/5-94

şekãrĩni “şekerini” I-A/22-8

Son ses durumundaki ünlüler kısalma ve düşme eğilimindedir. Bu ses olayı, yalın hâldeki bir kelimenin son ses durumundaki ünlüsünde meydana gelebildiği gibi eklerle genişlemiş kelimelerin son ses durumundaki ünlülerinde de görülebilir¹⁰⁷.

aççı bazarĩ (< *Atça pazarĩ*) “çarşamba” I-A/26-106

çalışıyorũ “çalışıyor” I-A/38-49

dalmĩ (< *Dalama [pazarĩ]*) “salı” I-A/26-108

köpüreyĩ “köprüyü” I-A/27-156

¹⁰² krş. ⁱ (Gemalmaz 1978: 68), ^ĩ (Gülensoy 1988: XX), ^ĩ (Korkmaz 1994a: 24), ^ũ (Ercilasun 1999: 46); ^ı (Gülsevin 2002a: 14), ^ĩ (Tok 2002: 33), ^ĩ (Akyol 2006: 32), ^ĩ (Mutlu 2008: 38); ^ĩ (Erdem 2011: 64).

¹⁰³ krş. ^o (Gemalmaz 1978: 68), ^õ (Gülensoy 1988: XX), ^õ (Korkmaz 1994a: 24), ^ũ (Ercilasun 1999: 46); - (Gülsevin 2002a), - (Tok 2002), - (Mutlu 2008); - (Erdem 2011).

¹⁰⁴ krş. ^u (Gemalmaz 1978: 68), ^ũ (Gülensoy 1988: XX), ^ũ (Korkmaz 1994a: X), ^ũ (Ercilasun 1999: 46); ^u (Gülsevin 2002a: 14), ^ũ (Tok 2002: 33), ^ũ (Akyol 2006: 32), ^ũ (Mutlu 2008: 38); ^ũ (Erdem 2011: 64).

¹⁰⁵ krş. ^ü (Gemalmaz 1978: 68), ^{ũ̇} (Gülensoy 1988: XX), ^{ũ̇} (Korkmaz 1994a: X), ^{ũ̇} (Ercilasun 1999: 46); ^ü (Gülsevin 2002a: 14), ^{ũ̇} (Tok 2002: 34), ^{ũ̇} (Akyol 2006: 32), ^{ũ̇} (Mutlu 2008: 39); ^{ũ̇} (Erdem 2011: 64).

¹⁰⁶ krş. *ğarĩsĩ*, *eyĩlik*, *birĩsĩ* (Tok 2002: 33).

¹⁰⁷ krş. *daraķĩ* (Tok 2002: 33).

tabaqları“tabaklara” I-A/7-18

Son sesinde ünlü bulunan bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ilk kelimenin sonundaki ünlü kısılır veya erir (Korkmaz 1994a: 24; Gülensoy 1988: 27)¹⁰⁸.

çōbası_olūdu “çorbası yapılırdı” I-A/26-77

dovā_édıyon “dua ediyorum” I-A1/5-71

älli_ikinci “elli ikinci” I-A/23-7

idārē_olūduḳ (<Ar. *idāre*) “idare ederdik, geçinirdik” II/7-94

iki_üş_gün “iki üç gün” I-A/7-4

Birbirine komşu iki açık hecede aynı boğumlanma noktasında oluşan ünsüzler varsa, ilk hecenin ünlüsü kısılır veya erir¹⁰⁹. Bu ses olayı, aynı kelimedeki hecelerde meydana gelebildiği gibi birbirini takip eden iki kelimenin heceleri arasında da meydana gelebilir. Ünlüyle biten bir kelimedenden sonra ünsüzle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin ön sesindeki ünsüz ilk kelimenin son hecesindeki ünsüzle yakın bir boğumlanma noktasında oluşuyorsa, ilk kelime sonundaki ünlü kısalarak erir.

bi dī dövme kēşgek çıkmış “bir de dövme keşkek çıkmış” I-A/7-14

gālilādi “gelirlerdi” I-A/19-71

kōglülā “köylüler” I-A/19-71

ōlan_evliē “oğlan evliler” II/5-21

öteki_gibi “öteki gibi” I-A/7-14

Bu ses olayı, *mi* soru edatını takip eden ve /v/ ünsüzüyle başlayan kelimelerde daha yaygındır. Birinci teklik şahıs iyelik eki ve belirtme hâli ekini alan kelimelerden sonra /v/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde de aynı ses olayı meydana gelmektedir. Bu durumda, ikinci kelimenin ilk sesindeki /v/ ünsüzü benzeşmeyle /m/ ünsüzüne dönüşür.

bi şēmiz mī mā “bir şeyimiz mi var” I-A/35-83

ävleri mī mādıñız “evlere mi vardınız” I-A/28-80

geçincimi mēsın “geçim versin” I-A/28-14

zahmedimi mēriyolā (<Ar. *zaḥmet*) “zahmetimi[n karşılığını] veriyorlar” I-A/60-

13

¹⁰⁸ krş. *amcā_ōlu, ġarā_üsēn, kepāzzē_etcek, nē_etcēñ* (Tok 2002: 32).

¹⁰⁹ krş. *odunūnu* (Tok 2002: 34).

Son hecesi kapalı olan bir kelimededen sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ulama yoluyla açılan ve orta hece hâline gelen ilk kelimenin ikinci hece ünlüsü kısılır veya erir.

bänīm_ōlannām “benim oğlanlarım” I-A/36-1

ävīṅ_işlerinde “evin içinde” I-A/18-132

gelīn_āmī_oluyo “gelin alma [merasimi] yapılıyor” I-A/6-14

kögüṅ_činā “köyün içine” I-A/24-18

ÜNLÜLER		DÜZ			DÜZ YUVARLAK			YUVARLAK		
		GENİŞ	GENİŞ DAR	DAR	GENİŞ	GENİŞ DAR	DAR	GENİŞ	GENİŞ DAR	DAR
KALIN	KISA	ǎ		ĩ				õ		ũ
	NORMAL	a	á	ı	â		ù	o	ó	u
	UZUN	ā		ī	ǎ		û	ō	ō̄	ū
KALIN İNCE	NORMAL		ä	í					ö	ü
	UZUN		ā							
İNCE	KISA	ě		ĩ						ũ
	NORMAL	e	è	i	é			ö	ó	ü
	UZUN	ē	ē̄	ī	ě			ō		ū
GENİZ ÜNLÜSÜ	KALIN	ǎ						õ		
	İNCE	ě								

Tablo 2: Aydın ve Yöresi Ağzlarındaki Ünlüler

1.1.1.1.4. İkiz Ünlüler (Diftong)

İkiz ünlüler, aynı nefes baskısı altında telaffuz edilen iki ayrı ünlünün birbiriyle sıkı sıkıya birleşmesi sonucunda meydana gelir. İç sesteki /ğ/, /h/, /v/, /y/ gibi ünsüzlerin düşmesi sonucunda komşu hecelerdeki ünlüler ikiz ünlü oluştururlar (Gülensoy 1988: 29).

1.1.1.1.4.1. Alçalan İkiz Ünlüler

İç sesteki /ğ/, /h/, /y/, /v/ ünsüzlerinin düşmesi sonucunda yan yana gelen ünlüler, ikiz ünlü oluştururlar¹¹⁰. Bu durumda birinci ünlü normal uzunlukta ve geniş, ikinci ünlü ise kısa ve dardır¹¹¹.

bilmeiz “bilmeyiz” I-A/20-15

deil “değil” I-A/18-89

dêmeiz “demeyiz” I-A/26-91

ğullanmeiz “kullanmayız” I-A/15-66

yout “yahut” I-A/10-38

1.1.1.1.4.2. Eşit İkiz Ünlüler

İki hecesinde de aynı ünlünün bulunduğu kelimelerde ikinci hecedeki /ğ/, /v/ ünsüzlerinin düşmesiyle oluşan ikiz ünlülerdir. Genişlik darlık bakımından birbirine uygun olan bu ikiz ünlüler, bazen birleşerek uzun ünlü de oluşturabilirler¹¹².

düün “dügün” I-A/6-30

yuuruyos “yuvuruyoruz” II/2-7

¹¹⁰ Zeynep Korkmaz, alçalan ikiz ünlüleri oluşumları bakımından iki gruba ayırmış, birinci gruptakileri, /y/ ünsüzü yanındaki son ses ünlülerinin düşmesi ve bu ünsüzlerin yarı ünlü hâline dönüşmesi şeklinde açıklamıştır (1994a: 25-26). Metinlerimizde karşılaştığımız alçalan ikiz ünlüler, ünlü düşmesiyle değil iç sesteki /ğ/, /h/, /y/, /v/ ünsüzlerinin erimesiyle alakalıdır. Korkmaz’ın açıklamasına uyan ses olayı ise metinlerimizde son ses ünlüsünün erimesi şeklinde görülmektedir. Son seste kalan /y/ ünsüzü, metinlerimizde kendi ses değeriyle bulunmaktadır.

¹¹¹ krş. *deil* (Gülsevin 2002a: 17); *köü*, *göbeinden*, *yourd*, *souğ*, *döülürdü* (Akar 2004: 44); *souğluğ* “balkon”, *souğ* (Tok 2002: 35); *köü*, *eiriyon*, *yaut* (Akyol 2006: 35).

¹¹² krş. *düün*, *yuuruz* (Gülensoy 1988: 30); *düün*, *yuur-* (Gülsevin 2002a: 17); *doalıdır*, *köe*, *boazına* (Akar 2004: 44); *çoaltce’ler_ıdi* (Tok 2002: 35); *saabı*, *doak* (Akyol 2006: 35).

1.1.1.1.4.3. Yükselen İkiz Ünlüler

İç sesteki /ğ/, /h/, /v/, /y/ ünsüzlerinin düşmesiyle yan yana gelen iki ünlünün bir nefes baskısı altında söylenmesiyle oluşan ikiz ünlülerdir. Birinci ünlü kısa ve dar, ikinci ünlü ise normal uzunlukta ve geniştir¹¹³.

bişiriosuğ “pişiriyorsun” II/2-12

ğılıvêrion “kılıveriyorum” I-A/10-41

muabbet (<Ar. *maḥabbet*) “sohbet” I-A/6-29

1.1.1.2. Ünlü Uyumları

Türkçenin önemli ses özelliklerinden biri olan ünlü uyumu, bir kelimedeki ünlülerin önlülük-artlılık ve düzlük-yuvarlaklık bakımlarından birbirine uygun olmasıdır (Gülensoy 1988: 31). Sadece kelime tabanındaki ünlülerle sınırlı olmayan bu özellik, kelimelere getirilen eklerdeki ünlüleri de kapsayacak şekilde yaygın ve kurallıdır. Ancak, bu uyumlar yazı dilinde bazı sebeplerle aksayabilmektedir. Ağızlar, bu uyumlara daha sadık olmaları bakımından yazı diline göre daha ileridedir. Aydın ve yöresi ağızlarında da ünlü uyumlarının oldukça kuvvetli olduğu görülmektedir.

1.1.1.2.1. Önlülük-Artlılık Uyumu

Önlülük-artlılık uyumu, Aydın ve yöresi ağızlarında yazı diline göre daha ileridedir. Yazı dilinde uyum dışı olan kelimeler, bölge ağızlarında uyuma girmektedir. Alıntı kelimelerde de belirgin şekilde görülen bu uyumda, ses benzeşmelerinin önemli payı vardır. Kelime içindeki bir ünlünün diğer ünlüyü kendine benzetmesi sonucunda oluşan bu uyum, benzeşmenin yönü itibarıyla iki şekilde değerlendirilebilir.

1.1.1.2.1.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

İlk hecedeki ünlünün sonraki hecede bulunan ünlüyü kendine benzetmesi sonucunda meydana gelen uyumdur¹¹⁴. Önlülük-artlılık uyumuna aykırı olan yabancı

¹¹³ krş. *mu'abbetli* (Tok 2002: 35); *muabbet, pamie* (Akyol 2006: 35).

¹¹⁴ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı çalışmasında Batı Grubu ağızlarında önlülük-artlılık uyumunun ağırlıklı olarak ilerleyici benzeşme yoluyla gerçekleştiğini söylemiştir (1996: 115).

kelimelerden bazıları, bölge ağızlarında ilerleyici benzeşme yoluyla uyumlu hâle getirilir¹¹⁵.

- ataş* “ateş” I-A/10-67
ğiyma^lī (<Ar. *kıymet*) “kıymetli” I-A/28-194
ğuvvatım (<Ar. *kuvvat*) “kuvvetim” I-A/11-250
habā (<Ar. *haber*) “haber” I-A/10-24
hatıbuğ (<Ar. *hatīb*) “hatibin” II/3-5

1.1.1.2.1.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi

İki veya üçüncü hecedeki ünlünün önceki hecede bulunan ünlüyü kendine benzetmesi sonucunda meydana gelen uyumdur. Bölge ağızlarında, önlülük-artlılık uyumuna aykırı olan bazı yabancı kelimeler de gerileyici benzeşme yoluyla uyumlu hâle getirilmektedir¹¹⁶.

- esgēlīndi* (<Ar. *‘asker*) “askerliğinde” I-A/11-124
irehme^lī (<Ar. *rahmet*) “rahmetli” I-A/11-123
kesdenelik (<Yun. *kastanon*) “kestanelik” I-A/28-135
nuhus (<Ar. *nufūs*) “nüfus” I-A/1-52
pişman (<Far. *peşīmān*) “pişman” I-A1/3-33

1.1.1.2.1.3. Ek ve Edatlarda Ünlü Uyumu

Yazı dilinde uyum dışı olan bazı ekler ve ekleşme eğiliminde olan bazı edatlar, Aydın ve yöresi ağızlarında önlülük-artlılık uyumuna girmektedir.

1.1.1.2.1.3.1. {-ken} Zarf-fiil Ekinde Ünlü Uyumu

Yazı dilinde tek şekilli olan {-ken} zarf-fiil eki, bölge ağızlarında art ünlülü kelimelerden sonra uyuma girerek {-kan} hâline dönüşür¹¹⁷.

- baķāķan* “bakarken” I-A/10-88
būdāyķan “buradayken” II/9-10

¹¹⁵ krş. *hataş, ataş, ğiymadlı* (Gülensoy 1988: 33); *ataş, vakt, guvvatlı, habar* (Gülsevin 2002a: 21-22); *ğiymatlından* (Tok 2002: 39); *ataş, habar* (Akar 2004: 18); *gayva, ğiymat, habar, zahmat* (Akyol 2006: 37); *ataş, ataşa, ğuvaTna, habar, habarımız, hatıP* (Mutlu 2008: 55-56).

¹¹⁶ krş. *esger* (Gülensoy 1988: 33); *esgē (r)* (Gülsevin 2002a: 22); *ekserē, esker* (Tok 2002: 39); *eskeri* (Akar 2004: 18); *esker, tene, cedde* (Akyol 2006: 38); *esger* (Mutlu 2008: 65).

¹¹⁷ krş. *ğüşlüşürken, yazāķan, duruķan, çağırıkān ben çocuğuķan* (Gülensoy 1988: 31); *yapālāķan, yoğıķan, ğaçāķan* (Tok 2002: 36); *durarķan, ğuyyoruķan, hurar-ıķan* (Akar 2004: 16); *gonuşurkan, oynarkana* (Akyol 2006: 39).

çıkarıkan “çıkarırken” I-A/1-31
ğarışdırıkañ “karıştırırken” I-A/6-130
gidēken “giderken” I-A/3-28

Son sesteki ünsüzün erimesiyle {-ka}, {-ke} şekilleriyle de kullanılan ek, bazen ünlünün darlaşması sonucunda {-kı}, {-ki} şeklini alır¹¹⁸.

doğülāka “dokurlarken” I-B/8-45
gidēke “giderken” III/3-31
gidāki “giderken” I-A/62-56
varkı “varken” I-A1/5-86
yatākı “yatarken” I-A1/6-88

Bazı örneklerde de sonda ünlü türemesiyle genişleyen ek, {-kana}, {-kene} şekline dönüşür¹¹⁹.

çalnıķana “çalınırken” I-A/6-102
ğaynāķana “kaynarken” I-A/1-60
yapı-baķıķana “yaparken” I-A/32-40
yımşāķana “yumuşakken” I-A/22-32
yokķana “yokken” I-A/11-51

1.1.1.2.1.3.2. {+ki} Aitlik Ekinde Ünlü Uyumu

Aitlik eki, yazı dilinde hem önlülük-artlılık uyumunu hem de düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan eklerden biridir. Bölge ağızlarında uyuma giren bu ek, art ünlülü şekilleriyle de kullanılmaktadır¹²⁰.

ākıdaki “arkadaki” I-B/7-46
akşamkı “akşamki” I-A/3-8
hocanıķı (<Far. ḥāce) “hocaninki” I-A/11-182
kōdū_olanıķı “köyde olaninki” I-B/6-83
onunķū “onunki” I-A/11-139

¹¹⁸ krş. *govalāka* (Gülsevin 2002a: 22); *çıkar_ıkā*, *çıķākā*, *tıķırākā*, *alırıkı* (Tok 2002: 36); *yatarķa*, *baķarıķa*, *durarıķa* (Akar 2004: 16); *ğadāķa* (Mutlu 2008: 59).

¹¹⁹ krş. *gelirkene*, *oynāķana*, *çocuķlūķana* (Gülensoy 1988: 31); *dolanırķana* (Gülsevin 2002a: 22); *yapılıķanā* (Tok 2002: 36); *varıyuruķana* (Akar 2004: 16); *alırķana*, *burdayķana*, *alcaķķana*, *sāķana* (Mutlu 2008: 59).

¹²⁰ krş. *hafızınkı*, *aşşāķı*, *ardındayķı*, *sōradanķı* (Gülensoy 1988: 32); *yokarķı*, *arķıdaki*, *āşamķı*, *burasınıkı*, *bunuķinnarı*, *ōlanlāķını* (Tok 2002: 37); *ķapıdaki*, *boynumdaki*, *unuñķu*, *baytarıñķı*, *huruncunuñķu* (Akar 2004: 17); *boynumdaki*, *oğlanınkınlar* (Akyol 2006: 39); *aşşāķı*, *altındaki*, *zamañķı* (Mutlu 2008: 59).

1.1.1.2.1.3.3. *ile* Edatında Ünlü Uyumu

Yazı dilinde de ekleşme eğiliminde olan *ile* edatı, bölge ağızlarında uyuma girerek art ünlülü şekilleriyle kullanılmaktadır. Ek yığılmasıyla {-*lAn*} şekline dönüşen bu edat, bazı örneklerde ünsüz değişimi ve sonda ünlü türemesiyle {-*nAn*}, {-*nAnA*}, {-*InAn*}, {-*InAnA*} şekillerinde de kullanılmaktadır¹²¹.

atılan “at ile” I-A/10-95

dovulnana (<Ar. *ṭabl*) “davul ile” I-A/9-22

ğaşılana “kaşık ile” I-A/11-244

ğızıla “kız ile” I-A/10-58

suyūnan “suyla” III-4-17

1.1.1.2.1.3.4. Ek Fiilin Çekimli Şekillerinde Ünlü Uyumu

Görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart çekimlerindeki ek fiil, bölge ağızlarında uyuma girerek uyumlu hâle gelmektedir. Ek fiilin görülen geçmiş zaman ve şart çekimleriyle hikâye ve şart birleşik çekimlerinin üçüncü teklik şahıslarında sonda /n/ ünsüzü de türemektedir¹²².

varıdın “var idi” I-A/57-15, I-B/7-22

varımış “varmış” I-A/43-16

yoğūdun “yok idi” I-B/7-50

yoğumuş “yokmuş” I-A/30-8

yoğsan “yoksa” I-A1/1-5

¹²¹ krş. *kaşığ_ılan berāber, arabaylan, akrabannan, akşam_ınan, onuğ_ula* (Gülensoy 1988: 32); *ğarıylan, çoban_ılan, dadınnan, mekdub_ula, ğız_ıla, suyula, onnar_ınan, tokuc_unan* (Tok 2002: 37); *bunnarlan, ballan, zor-ula, paraşot-ula, mum-ula* (Akar 2004: 17); *ğaşınan, çobancılınan, mağasınan, rāzısıyna, yağına* (Mutlu 2008: 59).

¹²² krş. *varımış, youdu, zorumuş* (Gülsevin 2002a: 23); *çoban_ıdım, ğoPmaz_ımış, ğaçar_ımış, doğular_ımış, olur_udu, yoğ_udu, yakın_ısa, dayarsa, dayısısañ* “dayısı isen” (Tok 2002: 36); *varıdı, toplar_ıdık, hayalat_ımış, tutulur-udu, üç_üdü, olmuş-umuş, çoğ_umuş* (Akar 2004: 16); *varısa* (Akyol 2006: 39); *nasıldı, azıdı, damıdın, varımış, parlarımış, çoğudu, boludu, olmuşumuş, varısa, ğıtısa* (Mutlu 2008: 58).

1.1.1.2.1.4. Önlülük-Artlılık Uyumunun Bozulması

Yazı dilinde önlülük-artlılık uyumuna uygun olan bazı kelimeler, bölge ağızlarında uyum dışındadır¹²³. Kelime tabanlarında bulunan /c/, /ç/, /ş/, /y/ ünsüzleri, yanlarındaki art ünlülerin önlüleşmesine sebep olmakta ve bu durumdaki kelimelerde önlülük-artlılık uyumu bozulmaktadır (Gülensoy 1988: 33).

- ākıdeş* “arkadaş” I-A/6-99
avecij “ağacın” I-A/11-109
buydey “buğday” I-A/28-18
doleşdik “dolaştık” I-A/11-43
düvün_öcek “düğün yapılacak” I-A/6-121

Yalın hâldeyken önlülük-artlılık uyumuna uygun olan kelime tabanları, eklerle genişleme sırasında uyum dışına çıkabilmektedir. Yazı dilinde ünlü uyumunu bozan eklerden bazıları, Aydın ve yöresi ağızlarında da uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Bunun dışında, bölge ağızlarında ses etkileşimleri sebebiyle uyumsuz hâle gelen ekler de bulunmaktadır.

Yazı dilinde önlülük-artlılık uyumunu bozan {+gil} eki, bölge ağızlarında da ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır¹²⁴.

- anamızgillā* “annemizgiller” I-A/55-23
ğızgili “kızgile” I-A1/1-8
ōlangillā “oğlangiller” I-B/7-13

Yazı dilinde önlülük-artlılık uyumunu bozan {+leyin} eki, Aydın ve yöresi ağızlarında hece kaynaşmasıyla {+len} şekline dönüşmektedir. Önlülük-artlılık uyumuna bağlı olarak {+lan} şekliyle de kullanılan bu ek, bazı kelimelerde de ön ünlülü şekilleriyle kullanılarak uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Bir örnekte de söz konusu ekin {+ley} şeklinde kullanıldığı görülmektedir¹²⁵.

- āşamlan* “akşamleyin” I-A/19-69

¹²³ krş. *ākıdeş*, *ağış*, *ageç*, *buldey* (Gülensoy 1988: 33); *arkadeş*, *ağışler*, *buldey*, *būdey* (Gülsevin 2002a: 23); *añneşiyō*, *ağış*, *būdey*, *oyneşidik* (Tok 2002: 42); *arķedeş*, *arķideş*, *buydey_eker*, *doleşdi* (Akar 2004: 20); *arkadeş*, *bydey*, *çameşir* (Akyol 2006: 40); *ākedeşlē*, *buydey* (Mutlu 2008: 67).

¹²⁴ krş. *halamgil*, *hocagil* (Gülsevin 2002a: 24); *bōbamgil*, *şābangillē*, *āmadgil* (Tok 2002: 41); *gaynanasıgil* (Akyol 2006: 41).

¹²⁵ krş. *sabālan*, *sabālen*, *ōlenneyin*, *āşamneyin* (Gülensoy 1988: 32); *āşamneyin*, *sabāleyin*, *yuvarleyin* (Gülsevin 2002a: 24); *sabālan*, *sabāla*, *sabālā* (Tok 2002: 38); *sabāla* (Akar 2004: 17).

âşamley “akşamleyin” I-A/19-73, I-A/50-11
sabālan “sabahleyin” I-A/12-25, I-A/15-104
sabālen “sabahleyin” I-A/11-170, I-A/31-15
sabahleyin “sabahleyin” I-A/60-6

Şimdiki zaman ekleri {-yo} ve {-yuru}, son sesinde art ünlü bulunan fiil tabanlarına eklendiğinde yanındaki ünlüyü önlüleştirilmekte ve ünlü uyumunu bozmaktadır¹²⁶.

dayanımeyon “dayanamıyorum” I-A/45-46
dolēyorüz “doluyoruz” I-A/54-30
du’ mēyuru “tutmuyor” I-B/7-83
uFaqlēyoruz “ufaltıyoruz” I-B1/1-22
yapımēyoruz “yapamıyoruz” I-B/1-62

Birinci teklik şahıs emir eki {-AyIm}, bölge ağızlarında /y/ sesinin etkisiyle ince sıraya geçmekte ve hece kaynaşması yoluyla {-en}, {-em} şekillerine dönüşmektedir (Karahan 1996: 50). Eskiçil şeklin korunduğu bu ek, art ünlülü fiillede önlülük-artlılık uyumunu çoğu zaman bozmasına rağmen, bazen de art ünlülü şekliyle kullanılarak uyuma girmektedir¹²⁷.

alan “alayım” I-A/11-29
alen “alayım” I-A/45-50, I-B1/1-87
baқан “bakayım” I-A/13-71
baken “bakayım” II/4-31
gonuşen “konuşayım” II/7-64

Gelecek zaman eki, bölge ağızlarında ünlü düşmesine uğrayarak {-cAk} şekline dönüşmektedir. Birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde son sesteki ünsüzü de düşen ve {-cA} şekline dönüşen bu ek, bünyesindeki /c/ ünsüzünün etkisiyle art

¹²⁶ krş. *başlēyo*, *sallēyosuñus*, *çatlēyo* (Gülensoy 1988: 33); *gayneyo*, *ıslēyoñ* (Gülsevin 2002a: 24); *duzleyōlā*, *yapımeyōmuşuñ*, *çıķarmeyōlā* (Tok 2002: 40-41).

¹²⁷ krş. *varen*, *baken*, *anneden* (Gülensoy 1988: 33); *alen gaçen*, *gonuşen*, *douren*, *yapen* (Gülsevin 2002a: 24); *yaşındeyiñ*, *baķēñ* “bakayım” (Tok 2002: 41); *soķen mi soķmeyem mi*, *ifādeñizi alen* (Akar 2004: 19); *nāpeyim* (Akyol 2006: 41); *alēn*, *oķudēn*, *olēn* (Mutlu 2008: 70).

ünlü fiillerden sonra da ön ünlü şekliyle kullanılmaktadır. Bu durumda, önlülük-artlılık uyumu bozulmaktadır¹²⁸.

bağcek “bakacak” I-A1/4-207
davılcek “dağılacak” I-A/15-46
dolcek “dolacak” I-A1/4-30
gonuşmucek “konuşmayacak” I-A/11-253
olmecek “olmayacak” I-A/56-48

Son sesinde ünlü bulunan kelimelere belirtme ve yönelme hâli ekleri geldiğinde, arada türeyen /y/ yardımcı ünsüzü yanındaki ünlüleri önlüleştirmekte ve önlülük-artlılık uyumunu bozmaktadır.

çireyi “çirayı” I-A/6-101
gāvūmeyī “kavurmayı” I-A/7-12
makēneyī (<İt. *maccherone*) “makarnayı” I-A/7-35
tāneyī (<Far. *terhāne*) “tarhanayı” I-A/6-129
yakeye “tarafa” I-A/11-27

Son sesinde ünlü bulunan kelimelere görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki ek fiil geldiğinde, ek fiilin ünlüsü /y/ sesine dönüşmekte ve yanındaki ünlüleri önlüleştirerek uyumu bozmaktadır¹²⁹.

dağlādeymiş “dağlardaymış” I A1/5-113
ğadin ğadineydi “kadın kadınaydı, kadınlar arasındaydı” II/1-10
hasteymiş “hastaymış” II/4-54
ōdeymiş “oradaymış” I-A/11-120
yaylıdeydi “yaylıdaydı” II/3-88

Bölge ağızlarında, {-mAk} isim-fiil eki son hecesinde art ünlü bulunan fiil tabanlarından sonra ön ünlü şekliyle kullanılmakta ve önlülük-artlılık uyumunu bozmaktadır¹³⁰.

almek “almak” I-A/55-52
ba^kmek “bakmak” I-A/44-61

¹²⁸ krş. *ğalcek*, *olcek*, *nāpaceksin* (Gülensoy 1988: 34); *sorcem*, *yakışcek*, *yapcez* (Gülsevin 2002a: 24); *ārıcek*, *çıkārceñ*, *sa’ceklē* (Tok 2002: 40); *hurulcek*, *alıncek*, *ğalkcek*, *olcek* (Akar 2004: 19); *gurcek*, *olcek*, *sorcen* (Akyol 2006: 41); *dağılcek*, *yaPcek*, *ğalcek* (Mutlu 2008: 69).

¹²⁹ krş. *başındeydi*, *ordeydi*, *cesurceymiş*, *fıransadeyin*, *yaşındeyin* (Gülsevin 2002a: 24); *başkeydi*, *hoceydi*, *yaşındeymiş* (Akyol 2006: 42).

¹³⁰ krş. *yolmek*, *ayrılmek*, *çalmek* (Tok 2002: 41); *ğurtulmeK için*, *susmeK* (Akar 2004: 22).

ġonuŝmek “konuşmak” I-A/43-22

oġumek “okumak, ilim tahsil etmek” I-B/6-46

sıġılmek “sıkılmak” I-A/52-12

Bölge ağızlarında, şart ekinin art ünlülü fiil tabanlarından sonra da ön ünlülü şekliyle kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda, önlülük-artlılık uyumu bozulmaktadır¹³¹.

arāseġ “ararsan” I-A/43-85

baġseġ “baksana” I-A/18-30

ġurudüseġ “kurutursak” II/7-120

sorāseġiz “sorarsanız” I-A/38-54

yaŝıcāseġ “yaşayacaksan” I-A/14-40

1.1.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bölge ağızlarında düzlük-yuvarlaklık uyumu da yazı diline göre daha ileridedir. Yazı dilinde ilk hecesinde düz geniş, ikinci hecesinde yuvarlak ünlü bulunan uyum dışı kelimeler, bölge ağızlarında uyuma girmektedir¹³². Aynı kelimelerin yazı dilindeki gibi uyum dışı olduğu örneklere de rastlanmaktadır.

hamī (<Ar. *hamīr*) “hamur” I-A/7-29, I-A/11-169

yāmī “yağmur” I-A1/3-219

ġāpız (<Far. *ġarbüz*) “karpuz” II/3-64

tabırcı “taburcu” I-A/11-253

pamī (<Far. *panbuk*) “pamuğa” I-A1/4-25

İlk hecesinde düz ünlü ikinci hecesinde yuvarlak ünlü bulunan uyum dışı kelimeler, dudak ünsüzünün ilk hecedeki ünlüyü yuvarlaklaştırması sonucunda düzlük-yuvarlaklık uyumuna girebilir.

dovulnāñ (<Ar. *ṭabl*) “davulla” I-A/3-12

tovuġ (<ET *taġaġu*) “tavuk” I-A/1-5, I-A/3-48, I-A/6-6

dāvuduruz “dağıtırız” I-A/6-21

ġāvūmu “kavurma” I-A/7-10

ġovuŝmaz “kavuşmaz” I-A/10-116

¹³¹ krş. *alīseñ, durseñ, oŝeñ* (Tok 2002: 41); *baġseñe, çıġseñe, ġalġseñe, olcek* (Akar 2004: 19); *annadıreseġ, çalarseġ, ġorseñ* (Mutlu 2008: 70).

¹³² krş. *hamır, karpız, yāmır* (Gülsevin 2002a: 25); *ġarpızlā, yāmır* (Tok 2002: 40); *hamıra, pamıġ* (Akar 2004: 16); *davılcı, hamır, pamık* (Akyol 2006: 43).

Yabancı dillerden alınan ve iki hecesinde de yuvarlak geniş ünlü bulunan kelimeler, ikinci hecedeki ünlülerin düzleştirilmesi veya darlaştırılmasıyla uyuma sokulmaktadır¹³³.

furazlā (<Far. *ḥorūs*) “horozlar” I-A/10-69

doḡtur (<Fr. *docteur*) “doktor” I-A/5-3, III/14-81

horazköyü (<Far. *ḥorūs*) “Horazköy’e” I-A/8-22

motur (<Fr. *moteur*) “motor” I-A/13-48

1.1.1.2.3. Dudak Benzeşmesi

Batı Anadolu ağızlarının önemli ses özelliklerinden biri de dudak benzeşmesidir (Gülensoy 1988: 35; Akar 2004: 20). Aydın ve yöresi ağızlarında da yaygın olan bu ses olayı, ilk hecedeki yuvarlak ünlülerin sonraki hecelerde bulunan düz ünlüleri yuvarlaklaştırması sonucunda meydana gelir¹³⁴.

būdū “burada” I-A/1-17

bōlü “böyle” I-A/2-13

çorbu “çorba” I-A/1-62

otuz beş_oluncu “otuz beş olunca” II/12-2

öncü “önce” I-A/3-45

Bazı örneklerde de düz ünlüler, yanlarındaki dudak ünsüzlerinin etkisiyle yuvarlaklaşmakta ve sonraki aşamada dudak benzeşmesiyle komşu hecelerdeki ünlüleri de yuvarlaklaştırmaktadır¹³⁵. Bazen de ikinci ve üçüncü hecelerdeki yuvarlak ünlülerin ilk hecedeki düz ünlüyü yuvarlaklaştırdığı görülmektedir.

dāvuduruz “dağıtırız” I-A/6-21

dovullā (<Ar. *ṭabl*) “davullar” I-A/6-26

ḡāvūmu “kavurma” I-A/7-10

hovülā (<Far. *hevā*) “havalar” I-A/10-64

tovuḡ (<ET *taḡaḡu*) “tavuk” I-A/1-5, I-A/3-48, I-A/6-6

¹³³ krş. *toḡTur* (Gülensoy 1988: 37); *dokdur*, *motur* (Gülsevin 2002a: 25); *toḡtur*, *motoru*, *moturla* (Tok 2002: 52); *doktur*, *motur* (Akyol 2006: 43); *toḡdur*, *motur* (Mutlu 2008: 92).

¹³⁴ krş. *şōlü bōlü*, *ōlü*, *ḡocu*, *sōru*, *sōlü*- (Gülensoy 1988: 35); *ordu* < *orda*, *bōlü* (Akar 2004: 20).

¹³⁵ krş. *bulumamışla*, *görüsü görü*, *yoldu giderken*, *soymulamız*, *ḡurşunlumalı* (Akar 2004: 21).

1.1.1.3. Ünlü Değişmeleri

1.1.1.3.1. Ön Ünlülerin Artlaşması

Özellikle alıntı kelimelerde komşu hecelerdeki art ünlülerin etkisiyle ön ünlülerin artlaştığı görülmektedir. Bu ses değişikliğinde, bölge ağızlarında kuvvetli olan önlülük-artlılık uyumunun etkisi vardır¹³⁶.

abdasiŋ (<Far. *āb-dest*) “abdestin” I-A/10-38

barbā (<Far. *ber-ā-ber*) “beraber” I-A/6-104

hızmatını (<Ar. *hizmet*) “hizmetine” I-A1/4-15

memlikatlāni (<Ar. *memleket*) “memleketlerine” I-A/10-101

tiraktor (<Fr. *tracteur*) “traktör” I-A/11-24

Bölge ağızlarında, ön damak /g/ ve /k/ ünsüzleri yanındaki /ö/ ve /ü/ ünlüleri, bazen boğumlanma noktasından geride teşekkül ederek yarı artlı ünlü hâline gelmektedir¹³⁷.

düğün “düğün” III/13-62

düğürüm “dünürüm” III/13-79

gülüm “gülüm” I-A/25-17

köpäKlär “köpekler” III/13-67

yörük “yörük” III/14-32

1.1.1.3.2. Art Ünlülerin Önlüleşmesi

Kelime içindeki /c/, /ç/, /ş/, /y/ ünsüzleri, yanlarındaki art ünlülerin önlüleşmesine sebep olmaktadır. Bu ses değişikliği, ünlü benzeşmesine bağlı olarak da görülebilmektedir¹³⁸.

birāz “biraz” I-A/8-21

böyün “bugün” I-A/6-99, I-A/7-3

deni (<Far. *dāne*) “tane” I-A/11-31

oyneşidi “oynaşırđı” I-A/11-79

yakeye “tarafa” I-A/11-27

¹³⁶ krş. *barabā*, *memnikad*, *tirektor* (Gülensoy 1988: 36-37); *aPdaz*, *hızmat*, *hızmatçılar* (Gülsevin 2002a: 21, 34); *hızmatçı*, *hızmat*, *tiraqtór* (Tok 2002: 47-48); *nişan*, *insan*, *camı* (Akyol 2006: 53).

¹³⁷ krş. *yörük*, *gömeniñ* (Tok 2002: 44); *gúndaş*, *çamköylüler*, *góremiyon*, *kaş gúndür*, *kópägä*, *bu gún*, *üş gún* (Akar 2004: 22).

¹³⁸ krş. *arkıdeş*, *ağaç*, *buldey*, *doleşceñ* (Gülensoy 1988: 36); *añneşimiyen*, *arkıdeşi*, *arkıdeşlár*, *böyün*, *doleşik*, *doleşdik*, *oyneyöllä* (Tok 2002: 44-46); *buydey*, *doleşdi*, *arsiyey*, *oreyey*, *arımeyey*, *ğayeyey*, *oğunmiye* (Akar 2004: 20-22).

Şart eki, bazen art ünlülü fiil tabanlarından sonra da ön ünlülü şekliyle kullanılmakta ve önlülük-artlılık uyumunu bozmaktadır¹³⁹.

arāseŋ “ararsan” I-A/43-85

āseŋ “alsan” I-A/17-68

baķseŋ “baksana” I-A/18-30

ġurudūsek “kurutursak” II/7-120

sorāseŋiz “sorarsanız” I-A/38-54

Bölge ağızlarında, {-*mAk*} isim-fiil eki de bazen son hecesinde art ünlü bulunan fiil tabanlarından sonra ön ünlülü şekliyle kullanılmakta ve önlülük-artlılık uyumunu bozmaktadır¹⁴⁰.

almek “almak” I-A/55-52

ba^kmek “bakmak” I-A/44-61

daşimek “taşımak” I-A/15-130

ġonuşmek “konuşmak” I-A/43-22

sıķılmek “sıkılmak” I-A/52-12

1.1.1.3.3. Geniş Ünlülerin Daralması

Son sesteki geniş ünlülerin darlaşması, Batı Anadolu ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da sık görülen ses olaylarından biridir (Karahana 1996: 152; Korkmaz 2005h: 227). Komşu hecelerdeki ünlü ve ünsüzlerin etkisiyle meydana gelen bu ses olayı, herhangi bir ses benzeşmesi olmadan da görülebilmektedir. Son seste darlaşan ünlüler, sonraki aşamada kısalmakta ve erime eğilimine girmektedir¹⁴¹.

bursu “Bursa” I-A/6-128

orıyĩ “oraya” I-A/7-3

ōtu “orta” I-A/6-85

*yuķu*¹⁴² (<ET *yubka*) “yufka” I-A/7-47

yūzđü “yüzde” I-A/8-12

¹³⁹ krş. *baķseñe*, *çıķseñe*, *ķalkseñe*, *olcek* (Akar 2004: 19).

¹⁴⁰ krş. *ġurtulmeK için*, *susmeK* (Akar 2004: 22).

¹⁴¹ krş. *ortı şekerli*, *caķı_sat-*, *ķımı gecesi* (Gülensoy 1988: 37); *burdu*, *bōlü*, *geci ġidēdik*, *ōlüydü*, (Gülsevin 2002a: 31); *ķorbu*, *ortu*, *burdu*, *ġōvdü*, *yücü*, *ōncü* (Tok 2002: 50-51); *dolmu tūfēlen*, *hoculā*, *ovu*, *sobuları* (Akar 2004: 23); *burdu*, *sonru*, *ķorbu*, *gocu*, *ġündü*, *bōlü* (Akyol 2006: 57).

¹⁴² Bu kelime, Eski Türkçedeki “zayıf, ince” anlamıyla kullanılmıştır (bk. Tonyukuk Abidesi güney yüzü 6. satır).

İki hecesinde de düz geniş ünlü bulunan kelimelerin ikinci hecesindeki geniş ünlüler, bölge ağızlarında kurallı şekilde darlaşmaktadır (Akar 2004: 22; Akar 2007b: 303). İki den fazla heceli kelimelerde üçüncü veya dördüncü hecedeki ünlünün de darlaştığı görülmektedir¹⁴³.

ablı “abla” I-A/7-60, I-A/11-1
arbl “araba” I-A/7-49, I-A/8-5
aşādi “aşağıda” I-A/9-2
hastı (<Far. *hāste*) “hasta” I-A/7-49
*varıncıy*¹⁴⁴ “varıncaya” I-A/8-3

Bazı kelimelerde ise iç sesteki vurgusuz geniş ünlülerin darlaştığı görülmektedir. Bu türdeki daralma olayının tonlu ünsüzlerin etkisiyle meydana geldiği ve Batı Anadolu Ağızlarında çok yaygın olan bu ses değişikliğinin özellikle Muğla ağızlarında sistemli bir ses olayı olduğu düşünülmektedir (Kara 2003: 166).

*ākıdaşlāmızı*¹⁴⁵ “arkadaşlarımızı” I-A/6-81
anğireyi “Ankara’ya” I-A/10-12
bacnağ “bacanak” I-A1/4-236
gelinek “gelene” I-A/8-7
önciden “önceden” I-A/7-4

Üçüncü teklik şahıs zamiri başta olmak üzere ilk seste bulunan yuvarlak geniş ünlüler de bölge ağızlarında bazen darlaşmaktadır¹⁴⁶.

ónnā “onlar” I-B1/3-17
ónu “onu” I-A/19-66
ucā “ocağa” I-A/10-76
urıy “oraya” II/7-51
üteki “öteki” I-A/10-80

¹⁴³ krş. *arabāmıza*, *arabı*, *hastı*, *heybi* (Tok 2002: 49-51); *ablı*, *ğırımı*, *hazlı*, *parı*, *tarlı*, *yazmı*, *yèngilè*, *makini*, *gini*, *tepede*, *amelı*, *āşam namazındı*, *varsı* (Akar 2004: 22-24); *gavğı*, *parı*, *çapı*, *arpi*, *baklavı*, *dedi*, *perşembi* (Akyol 2006: 56); *hamzı*, *baKıafi*, *gelinci* (Mutlu 2008: 93).

¹⁴⁴ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması* adlı kitabında {-InCA} zarf-fiil ekinin, son sesteki ünlüleri daraltma eğiliminde olan Aydın, Manisa, Denizli gibi I. Grup ağızlarında darlaşmadığını söylemiştir (1996: 135).

¹⁴⁵ krş. *bazlıma*, *candırma* (Gülensoy 1988: 37); *arkıdeş*, *jandırma* (Gülsevin 2002a: 34); *arKıdāşı*, *gelinek* (Tok 2002: 50-51); *candırma*, *çapılādık*, *ğalıbalıg*, *yatıgan* (Akar 2004: 23); *akrıba*, *arabıya*, *gaynına*, *tenciri*, *teniki*, *gocuman* (Akyol 2006: 54-55).

¹⁴⁶ krş. *ura*, *urdan* (Gülensoy 1988: 37); *unda*, *urlara* (Gülsevin 2002a: 34); *onuñ*, *u* (Tok 2002: 52); *u*, *unnar* (Akar 2004: 24); *u*, *uraya* (Akyol 2006: 53); *undan*, *unnar*, *urdan*, *ucağ*, *üte* (Mutlu 2008: 89).

Yeterlilik fiilinin olumsuz şekli olan {-*AmA*-} yapısındaki ilk ünlü, Aydın ve yöresi ağızlarında genellikle dar ünlüdür. Bu ses tercihi, ünlü darlaşması olarak değerlendirilmemeli, eskicil {-*A uma*-} yapısının korunması şeklinde kabul edilmelidir.

ayrılmıyon “ayrılmıyorum” I-A/45-22

gidimez “gidemez” I-A/44-26

gonuşmaz “konuşamaz” I-A/11-256

olımadı “olamadı” I-A/10-10

yapımeyollā “yapamıyorlar” I-A/52-109

1.1.1.3.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

Yazı dilinde dar ünlülü olan bazı kelimeler, bölge ağızlarında geniş ünlüdür. Bu kelimelerden bazıları ise eski şekillerin korunduğu kelimelerdir (Gülensoy 1988: 40; Gülsevin 2002a: 32). *böyük* “büyük” I-A/6-4, *böyümüşün* “büyümüşüm” I-A/10-2, *yörümek^klen* “yürümekle” I-A/11-66, *yokāda* “yukarıda” I-A/11-52 örneklerindeki geniş ünlüler, Eski Oğuzcadaki şekilleri temsil ettiklerinden ünlü genişlemesi olarak değerlendirilmemelidir. İlk kelimenin tabanındaki *büyü-* fiilinin Eski Türkçe döneminde *bedü-* şeklinde oluşu, *yürü-* fiilinin de Eski Türkçe metinlerde *yorı-* şeklinde bulunması, geniş ünlülü şekillerin daha eski olduğunu göstermektedir. Şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan ve zamanla kalıplaşarak ek hâline gelen {-*A yorır*} yapısındaki fiilin geniş ünlülü oluşu da bu görüşü desteklemektedir. Bu kelimelerin ilk hecesindeki ünlüler, yazı dilinin temelini oluşturan İstanbul ağızı da dâhil olmak üzere bazı ağızlarda çeşitli fonetik eğilimler sonucunda darlaşmıştır (Gülsevin 2002a: 32; Gülsevin: 2005b: 63). Aydın ve yöresi ağızlarında söz konusu kelimelerin analogik etkisiyle ünlüsü genişleyen diğer kelimeler de şunlardır¹⁴⁷:

böyün “bugün” I-A/6-99, I-A/7-3

çoval “çuval” I-A/11-26

dovağ “duvak” I-A/19-86

dovalar (<Ar. *du‘ā*) “dualar” I-A1/6-89

yonanı “Yunanı” I-A/10-20

¹⁴⁷ krş. *böyün*, *dova*, *yonan* (Gülensoy 1988: 38); *yonannılā* (Gülsevin 2002a: 31); *böyün*, *çoval*, *yonan* (Tok 2002: 54); *çoval*, *dovağ* (Akar 2004: 25); *kimesi*, *çoval*, *yonan*, *govet*, *doa* (Akyol 2006: 58); *dovāsı*, *kimesi*, *yonan* (Mutlu 2008: 94, 95).

1.1.1.3.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Bölge ağızlarında, dudak ünsüzleri yanındaki düz ünlüler genellikle yuvarlaklaşmaktadır¹⁴⁸.

bubasını “babasına” I-A/1-19

dovlādan “dağlardan” I-A/9-42

düvām (<Ar. *devām*) “devam” I-A/1-12

hovūlā (<Far. *hevā*) “havalalar” I-A/10-64

*ovķat*¹⁴⁹ (<Fr. *avocat*) “avukat” I-A/10-11

Dudak ünsüzleri yanındaki düz ünlüler, bazı kelimelerde yarı yuvarlaklak ünlü hâline gelmektedir.

ēyü “evi” I-A/6-2

pilāf (<Far. *pelāv*, *pilāv*) “pilav” I-A/1-48

sēviyo “seviyor” I-A/10-33

Bazı örneklerde yuvarlaklaşmanın sebebi ünlü benzeşmesidir. Bölge ağızlarında yaygın olan bu ses olayına göre ilk hecedeki yuvarlak ünlüler, sonraki hecelerde bulunan düz ünlüleri yuvarlaklaştırır¹⁵⁰.

çōbu “çorba” I-A/6-122

dövmü “dövme” I-A/7-11

ģocu “koca” I-A/9-16

ģovģu (<Far. *ģavģā*) “kavga” I-A/6-54

ōncü “önce” I-A/3-45

Bir örnekte de ünlünün herhangi bir ses olayına dayanmaksızın yuvarlaştığı görülmektedir.

baķşüş (<Far. *baķşiš*) “bahşış” I-A/3-38

1.1.1.3.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bölge ağızlarında, düz ünlüleri takip eden ve yanında dudak ünsüzleri bulunan yuvarlak ünlülerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlı olarak düzleştikleri

¹⁴⁸ krş. *buba*, *bobayin* (Gülensoy 1988: 38); *bubam*, *buwa* (Gülsevin 2002a: 29); *bōbamgil*, *bōba*, *bōbeñ* (Tok 2002: 55); *buba* (Akar 2004: 26); *buba*, *boba*, *mōvlüt* (Akyol 2006: 51); *bubam* (Mutlu 2008: 84).

¹⁴⁹ Bu kelimenin kökeni, Türkçe Sözlük’ün 1998 baskısında İtalyanca *avvocato* kelimesine dayandırılmıştır (C I, s. 166).

¹⁵⁰ krş. *ģocuman*, *burdu*, *ordu*, *ondan sōru*, *şōlŭ bölŭ*, *ģözlŭme*, *sōlŭyollar* (Gülensoy 1988: 38); *ģocumanlā*, *ortu*, *bölŭ*, *hölŭ*, *sŭpŭrgŭ* (Tok 2002: 55).

tespit edilmiştir. Bu kelimelerden bazıları, önceden dil uyumuna uygun oldukları hâlde, dudak ünsüzlerinin etkisiyle yazı dilinde uyum dışına çıkmışlardır. Bölge ağızlarındaki bu ses tercihini, dil uyumunun korunması şeklinde yorumlamak daha doğrudur¹⁵¹.

davılcıların (<Ar. *ṭabl*) “davulcularla” I-A/11-62

ḳāpız (<Far. *ḥarbūz*) “karpuz” II/3-64

pamī (<Far. *panbuk*) “pamuğa” I-A1/4-25

tavıḳ (<ET *taḳaḡu*) “tavuk” I-A/11-30

yāmī “yağmur” I-A1/3-219

Bölge ağızlarında, aynı ses olayının gerileyici benzeşme şeklinde gerçekleştiği bazı örnekler de vardır¹⁵². Bu ses değişikliğinde de ilk hecedeki yuvarlak ünlüler, dudak ünsüzü yanında bulunmalarına rağmen düzleşmektedir¹⁵³.

bıdāḳları “budakları” I-A/28-138

būnnar “bunlar” III/13-23

bıydey “buğday” I-A/43-45

yımīta “yumurta” I-A/29-87

yımşāḳana “yumuşakken” I-A/22-32

Ses benzeşmesine bağlı olmayan, alınma kelimeleri Türkçe ses özelliklerine uygun hâle getirmek için meydana gelen düzleşme örneklerine de rastlanmaktadır. İkinci hecesinde yuvarlak geniş ünlü bulunan alınma kelimeler, ikinci ünlünün düzleştirilmesi neticesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna bağlanır¹⁵⁴.

furazlā (<Far. *ḥorūs*) “horozlar” I-A/10-69

horazköyü (<Far. *ḥorūs*) “Horazköy’e” I-A/8-22

¹⁵¹ krş. *davılcı*, *hamır*, *ḡarpıS*, *yāmır* (Gülensoy 1988: 39); *davılcı*, *ḡarpızlā*, *yāmır* (Tok 2002: 56-57); *davilla*, *davıl*, *hamıra*, *hamırını*, *ḳāpızı*, *pamıḡ*, *tavıḡ* (Akar 2004: 27); *hamırı*, *ḡarpısı*, *pamıG*, *pamıḳ*, *tavıḳ*, *yāmır* (Mutlu 2008: 76).

¹⁵² krş. *bılaşık*, *bırçak*, *bırayı*, *ıfacık*, *yıfca*, *yımırta* (Gülsevin 2002a: 33); *mı^orat*, *yımırta* (Tok 2002: 56-57); *az bıçık*, *bılanıḡ*, *pısad*, *yumırTı* (Akar 2004: 27); *yımşak*, *yımırta*, *bıyday*, *bırçak* (Akyol 2006: 51); *bızāları*, *bıdamışlā*, *bırda*, *bıdanırdı*, *bıydey*, *yımırta* (Mutlu 2008: 75).

¹⁵³ Güner Gülsevin, dudak ünsüzü yanındaki ünlülerin yuvarlaklaşması eğilimine aykırı olduğu için bu türdeki *düzleşme* olayına *başkalaşma* adı verilebileceğini dile getirmiştir. Uşak ili ağızlarında, a-u heceleme yapısında olan kelimelerin a-ı heceleme yapısına dönüştüğünü; ilk hecedeki düzleşmelerin, çok yaygın olan bu ses olayının etkisiyle meydana gelmiş olabileceğini; bu sebeple söz konusu düzleşme olayına *örnekseme* de denebileceğini söylemiştir (2002a: 33).

¹⁵⁴ krş. *toḳTur* (Gülensoy 1988: 37); *dokdur*, *motur* (Gülsevin 2002a: 25); *ḥorazlā*, *ḥorazlā*, *moṭoru*, *moturla*, *toḳtur* (Tok 2002: 52, 56); *horaz* (Akar 2004: 26); *horas* (Mutlu 2008: 78).

Bir kelimedede de yuvarlak ünlünün herhangi bir ses olayına bağlı olmaksızın düzleştiği görülmektedir.

köpüreyi “köprüyü” I-A/27-155

1.1.1.4. Ünlü Türemeleri

1.1.1.4.1. Başta Ünlü Türemesi

Bazı istisnalar dışında Türkçe kelimelerin ilk sesinde /c/, /ğ/, /l/, /m/, /n/, /ŋ/, /r/, /v/, /z/ ünsüzleri bulunmaz (Ergin 1993: 57). Bölge ağızlarında, ilk sesinde bu ünsüzlerin bulunduğu alıntı kelimelerde, ön seste genellikle düz dar bir ünlü türer¹⁵⁵.

erezillik (<Ar. *rezīl*) “rezillik” I-A/28-162

ırmızandan (<Ar. *ramazān*) “ramazandan” I-A/7-41

ilāna (<Yun. *lahanon*) “lahana” I-A/7-29

ileşbâcilik (<Far. *rençber*) “rençperlik” I-A/30-62

urfü (<Ar. *rūh*) “ruhu” I-A/10-40

1.1.1.4.2. İçte Ünlü Türemesi

Türkçede vurgusuz olan orta hece ünlüleri genellikle düşer. Bu durumun aksine, bölge ağızlarında iç sesteki akıcı ünsüzlerin yanında bazen dar bir ünlü türediği görülmektedir¹⁵⁶.

aķırībālarī (<Ar. *aķribā*) “akrabalara” I-A/11-30

ğavāŋ_etirāfına “çınarın etrafına” II/3-158

metireylēñ (<Fr. *mètre*) “metreyle” I-B/7-11

yapırānı “yaprağını” I-A/28-138

yumurūķ “yumruk” I-A/9-68

¹⁵⁵ krş. *ırmızan*, *erişberlik* (Gülensoy 1988: 43); *ilāna*, *ileşber*, *irāmetlik* (Gülsevin 2002a: 26); *erezil*, *erezillik*, *ıramazan*, *ırāmaTlık*, *ilāna*, *ilānıdan*, *ileşbelik*, *ilıyānıñ*, *uruf*, *uruşunu* (Tok 2002: 59-60); *ıramazan*, *ırahmatlı* (Akar 2004: 29); *ilāzım*, *ileşber*, *irezil*, *ıramazan*, *ileğen*, *urfu* (Akyol 2006: 44-45); *ıramazan*, *ırāme'lik*, *ileçberlik*, *ileşberlik*, *ilēnde*, *ilān*, *iliğennerimize*, *urfumuzda* (Mutlu 2008: 96-97).

¹⁵⁶ krş. *aķıraba*, *metire*, *kilometiro* (Gülensoy 1988: 44); *aķıraba*, *metire* (Gülsevin 2002a: 27); *aķırıbalarnıñ*, *metire*, *kilomeTire*, *yapıraķ* (Tok 2002: 60-61); *aķırabasına*, *köpürü*, *metire*, *yumuruk* (Akar 2004: 29); *aķıraba*, *akiren*, *tekira* (Akyol 2006: 45); *metire*, *yumuruķ* (Mutlu 2008: 99).

1.1.1.4.3. Sonda Ünlü Türemesi

Son seste ünlü türemesi olayı, Aydın ve yöresi ağızlarında iki şekilde görülmektedir. Bazı kelime tabanlarının sonunda düz dar bir ünlü türemektedir. Bu ses olayı, Arapçadan alınan *evvel* kelimesinde kurallı denebilecek kadar yaygındır¹⁵⁷.

değ̃ili “değ̃il” I-A/11-76

eveli (<Ar. *evvel*) “önceden” I-A/10-20

ğalaği “artık, ya” II/4-22

Bölge ağızlarında bazı eklerden ve edatlı çekimlerden sonra bir ünlü türediği görülmektedir. Ekleşme eğiliminde olan *ile* edatı, bölge ağızlarında uyuma girerek art ünlülü şekilleriyle de kullanılmaktadır. Ek yığılmasıyla {-*lAn*} şekline dönüşen bu edat, bazen de gerileyici ünsüz benzeşmesine uğrayarak {-*InAn*} hâline gelmektedir. Bazı örneklerde de sonda bir ünlü türediği ve söz konusu yapının bazen {-*lAnA*}, {-*lAnA*} şekillerinde bazen de {-*nAnA*}, {-*InAnA*}, {-*InAnI*} şekillerinde kullanıldığı görülmektedir¹⁵⁸.

çöbasınnanı “çorbası ile” I-A/11-242

dovulnana (<Ar. *ṭabl*) “davul ile” I-A/9-22

ğaşılana “kaşık ile” I-A/11-244

ğovaylana “kovayla” I-A/11-155

onnarlıana “onlar ile” I-A/11-166

Yazı dilinde tek şekilli olan {-*ken*} zarf-fiil eki, bölge ağızlarında art ünlülü kelimelerden sonra uyuma girerek {-*kan*} şekline dönüşür. Ünlü türemesiyle genişleyen ek {-*kana*}, {-*kene*} şekilleriyle de kullanılmaktadır¹⁵⁹. Ahat Üstüner, {-*ken*} zarf-fiil eki sonunda türeyen bu ünlünün pekiştirme eki olduğunu ileri sürmektedir (2000b: 196).

furūlaḳana “vururlarken” I-A/10-23

ğızaḳkana “çocukken” II/4-23

ğālīkene “gelirken” I-A/29-13

gidākene “giderken” I-A/6-49

harib_olūḳana (<Ar. *ḥarb*) “harp olurken” I-A/10-20

¹⁵⁷ krş. *eveli* (Akar 2004: 29).

¹⁵⁸ krş. *gariylene* (Akyol 2006: 48).

¹⁵⁹ krş. *endirikene* (Gülensoy 1988: 45); *dolanırxana*, *oynākene*, *gelikene* (Gülsevin 2002a: 28); *yapākani*, *nişanhykene*, *çıkarkana*, *gelirkene* (Akyol 2006: 47); *alırkana*, *derkene* (Mutlu 2008: 100).

Bölge ağızlarında, ayrılma hâli ekiyle {-*mAdAn*} zarf-fiil ekinden sonra da düz geniş bir ünlü türemektedir¹⁶⁰.

burdana “buradan” I-A/15-47

cumā gündene (<Ar. *cum’a*) “cuma gününden” I-A/18-87

kapı_olmadından “kapı olmadığından” I-A/18-122

ōdana “oradan” I-A/10-100

olmudana “olmadan, bitmeden” I-A/11-238

Bölge ağızlarında, şart kipinin ikinci teklik şahıs çekiminden sonra da bir ünlü türeyebilmektedir. Sona gelen *ya* edatının ekleşmesiyle türeyen bu ünlü, benzeşme yoluyla *ya* edatının bulunmadığı kelimelerde de ortaya çıkmış olmalıdır. Aslında bağlama görevinde kullanılan bu edat bazen kuvvetlendirme edatı gibi de kullanılabilir (Ergin 1993: 344). Ahat Üstüner ise şart ekinden sonra türeyen bu ünlünün de pekiştirme eki olduğu görüşündedir (2000b: 197).

bağsağa “baksana” II/9-63

bağsağı “baksana” I-A/26-44

déseğe “desene” I-A1/3-229

gäziyosağa “geziyorsan” I-A/24-54

ufa^klāsağı “küçültürsen” I-A/11-241

Aydın ve yöresi ağızlarının birinci alt bölgesinde, ek fiilin üçüncü teklik şahıs şart çekimiyle şart birleşik çekimin üçüncü teklik şahsında sonda /n/ ünsüzü türemesi sıkça görülen ses olaylarından biridir. Metinlerimizdeki üç örnekte ise son seste /m/ ünsüzünün türediği görülmektedir. Bu örneklerden birinde ise türeme ünsüzden sonra ayrıca bir geniş ünlü de türemektedir. Türeme ses olarak görülen bu /m/ ünsüzü, *mA* kuvvetlendirme edatının kalıntısı olabilir.

böyüksem “[yaşça] büyükse” I-A/51-132

isdāseme “isterse” I-A/29-8

istēsem “isterse” I-A/3-31

Metinlerimizdeki üç örnekte, son sesinde ünsüz bulunan bir kelimedenden sonra aitlik eki {-*ki*} veya bağlama edatı *ki* geldiğinde kelime sonunda dar bir ünlü türemektedir.

varı kı “var ki” III/4-35

¹⁶⁰ krş. *bi yandana, yeñidene, erkendene* (Gülensoy 1988: 45); *ağşamdana, evdene, ordana* (Akyol 2006: 48); *yapmadana, durmadana* (Mutlu 2008: 100).

yoğu kı “yok ki” I-A/61-56

zamankı (<Ar. *zamān*) “zamanki” I-A/36-21

1.1.1.5. Ünlü Düşmeleri

1.1.1.5.1. Vurgusuz Orta Hece Dar Ünlülerinin Düşmesi

Vurgusuz orta hece dar ünlülerinin düşmesi, Türkçede yaygın olan ses olaylarından biridir. Bu ses olayı, Aydın ve yöresi ağızlarında daha belirgin şekilde görülmektedir¹⁶¹. Yazı dilinde normal uzunlukta olan dar orta hece ünlüleri, bölge ağızlarında bazen düşmekte, çoğu zaman da neredeyse erimek üzere olan kısa ünlüler şeklinde duyulmaktadır. Bu durumdaki orta hece ünlüleri, metinlerimizde kısa ünlü olarak gösterilmiştir.

alnını “alnına” I-A/6-67

ğıylāndı “kıyılarında” I-A/11-180

ıscağ “sıcak” I-A/11-167

önnü “önüne” I-A/18-34

yanna “yanına” I-B/1-58

1.1.1.5.2. Akıcı Ünsüz Yanındaki Geniş Ünlülerin Düşmesi

Bölge ağızlarında, akıcı ünsüz yanındaki geniş ünlülerin önce darlaştığı daha sonra da düştüğü görülmektedir¹⁶². Gelecek zaman ekinin ilk ünlüsü de bölge ağızlarında kurallı şekilde düşmektedir. Ekin ilk ünlüsü, önce /c/ ünsüzünün etkisiyle darlaşmış, sonraki aşamada da kısalarak düşmüş olmalıdır¹⁶³.

alcağ “alacak” I-A/6-59

arbi “araba” I-A/7-49

ğalcağ “kalacak” I-A1/7-35

gelcek “gelecek” I-A/10-63

ilgeniğ_içini “leğenin içine” I-A/15-47

¹⁶¹ krş. *ıscağ* (Gülsevin 2002a: 28); *hatçe*, *télevzon*, *şeyni*, *yanna* (Akar 2004: 28).

¹⁶² krş. *arbası* (Akar 2004: 28); *borlarda*, *burlara*, *orlada*, *arba* (Akyol 2006: 49).

¹⁶³ krş. *geşecek*, *gelcek* (Gülensoy 1988: 41); *gezcēm*, *ğurtarcek* (Tok 2002: 58).

1.1.1.5.3. Bağlantılı Kelimelerde Ünlü Düşmesi

Son sesinde dar ünlü bulunan bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ilk kelimenin sonundaki dar ünlü kısalmır. Bazı örneklerde de kısalan bu ünlünün tamamen düştüğü görülür¹⁶⁴.

devamlı_akardı “sürekli akardı” II/6-60

elli_iki “elli iki” I-A/6-108

ik_üş “iki üç” I-A/11-107

kendi_araında “kendi aran(ız)da” I-A/1-42

yirmi_iki “yirmi iki” III/14-9

Bölge ağızlarında, bütün hecelerinde düz geniş ünlü bulunan iki veya daha fazla heceli kelimelerin ikinci veya üçüncü hecelerindeki geniş ünlüler, kurallı şekilde darlaşmaktadır. Bu durumdaki bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ilk kelimenin sonundaki ünlü düşer¹⁶⁵.

çini_ovasındı “Çine Ovası’nda” I-A1/7-16

gızā_mī_édēsij “kızartma yaparsın” I-A/1-48

kesi_ičini “kese içine” I-A/6-121

n_éynediğiz “ne eylediniz” I-A/11-119

yuvarlımı_édēdik “yuvarlama yapardık” I-A/6-111

Son sesinde düz geniş ünlü bulunan bir kelimedenden sonra ünsüzle başlayan bir kelime geldiğinde, bazen ikinci kelimenin ilk hecesindeki ünlü düşer¹⁶⁶.

bu_ğīdā “bu kadar” II/1-30

na_zman “ne zaman” I-A/6-121

nē_ğīdā “ne kadar” I-A1/3-186

o_ğīdā “o kadar” I-A/39-68

o_zman “o zaman” I-A/11-72

Sonu ünsüzle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin ilk sesindeki ünlü düşebilir. Bölge ağızlarında çok

¹⁶⁴ krş. *ik_üş*, *gelmes_icaP_edēse* (Gülensoy 1988: 42); *olduğ_üçün*, *der_ičün* “deri için” (Tok 2002: 58); *köl_étmiş*, *ik_alay*, *gib_olūsa* (Akar 2004: 28); *ik_ay*, *yirm_altı* (Mutlu 2008: 102).

¹⁶⁵ krş. *şōl_oluvēsīñ bōl_oluvēsīñ*, *hast_olur* (Gülensoy 1988: 42); *sen_d_aldın* “sen de aldın”, *n_ōldu*, *n_olcağ* (Tok 2002: 58); *ğoc_ana*, *aşşad_olmuş*, *halk_oluyoñ* (Akar 2004: 28); *ğar_āç*, *yuğ_açarsīñ* (Mutlu 2008: 102).

¹⁶⁶ krş. *o_zman* (Akar 2004: 28); *ozman* (Akyol 2006: 49).

seyrek olan bu ses olayı, çoğunlukla kalıplaşarak birleşik isim hâline gelmiş yapılarda görülmektedir¹⁶⁷.

ğayınnam (<*kayın + ana*) “kaynanam” I-A/10-44

ğayıntı (<*kayın + ata*) “kaympeder” I-B1/5-36

bir_iki “bir iki” I-A1/4-275

Yan yana bulunan iki açık hecede aynı boğumlanma noktasında oluşan ünsüzler varsa, ilk hecenin ünlüsü bazen kısalır bazen de tamamen düşer. Bu ses olayı, aynı kelimedeki hecelerde olabileceği gibi birbirini takip eden iki kelimenin heceleri arasında da meydana gelebilir.

ävleri mi mādıñız “evlere mi uğradınız” I-A/28-80

gälilâdi “gelirlerdi” I-A/19-71

geçincimi mēsin “geçim versin” I-A/28-14

ölan_evlilē “oğlan evliler” II/5-21

öteki_gibi “öteki gibi” I-A/7-14

1.1.1.5.4. Yabancı Kelimelerde Ünlü Düşmesi

Yabancı dillerden alınan kelimelerde de vurgusuz hâle gelen orta hece ünlüleri düşebilir¹⁶⁸. Alınma kelimenin ikinci hecesindeki ünlü, bağlantılı kelimelerden birincisi durumundayken de orta hece ünlüsü hâline gelebilir. Bu durumdaki ünlüler de neredeyse erime durumunda olan kısa bir ünlü olarak duyulmaktadır.

ahratda (<Ar. *āhīret*) “ahiret” I-A/30-13

dağğı (<Ar. *daḳīḳa*) “dakika” I-A/31-14

hağget (<Ar. *ḥaḳīḳat*) “hakikaten, gerçekten” I-A/10-115

saltı (<İt. *insalata*) “salata” I-A/6-112

tamşı (<Ar. *temāšā*) “eğlence” I-A/44-6

1.1.2. Ünsüzler

1.1.2.1. Ünsüz Türleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, yazı dilindeki ünsüzlerden başka, farklı boğumlanma noktalarında oluşan şu ünsüzler de bulunmaktadır:

¹⁶⁷ krş. *ğayınna* (Gülensoy 1988: 42); *gayınna* (Gülsevin 2002a: 28); *ğaynana* (Tok 2002: 58); *ğaynatası* (Mutlu 2008: 101).

¹⁶⁸ krş. *dağğa* (Gülensoy 1988: 42); *dakka* (Gülsevin 2002a: 28); *ağrāT*, *dağğa* (Tok 2002: 58); *salta* (Akar 2004: 28); *dakka*, *hakkattan*, *hatça* (Akyol 2006: 49); *ahreTde*, *dağğa* (Mutlu 2008: 101).

Ç: Yarı tonlulaşmış /ç/ sesidir.

F: Yarı tonlulaşmış /f/ sesidir.

ğ: Art damakta oluşan /g/ sesidir.

ğ̇: Süreklileşmiş ön ve art damak /g/ sesidir.

ğ̈: Süreklileşme eğiliminde olan, /h/ sesine yakın art damak /g/ sesidir.

ħ: Sızıcılaşmış art damak /k/ sesidir.

ķ: Art damak /k/ sesidir.

Ḳ: Yarı tonlulaşmış (ķ-ğ̇ arası) art damak /k/ sesidir.

^k: Gırtlak patlayıcısı hâline gelen art damak /k/ sesidir.

K: Yarı tonlulaşmış (k-g arası) ön damak /k/ sesidir.

^k: Gırtlak patlayıcısı hâline gelen ön damak /k/ sesidir.

ḷ: Erimek üzere olan /l/ sesidir.

ñ: Erimek üzere olan /n/ sesidir.

ṇ̃: Damaklılaşan diş /n/ sesidir.

ŋ: Damaktan çıkan genizsi /n/ sesidir.

ŋ̇: Süreklileşmiş /g/ sesine yakın geniz /n/ sesidir.

P: Yarı tonlulaşmış (p-b arası) /p/ sesidir.

^p: Gırtlak patlayıcısı hâline gelen /p/ sesidir.

ř: Erimek üzere olan /r/ sesidir.

T: Yarı tonlulaşmış (t-d arası) /t/ sesidir.

^t: Gırtlak patlayıcısı hâline gelen /t/ sesidir.

ÜNSÜZLER		AĞIZ			YARI GENİZLİ	GENİZ
		Tonlu	Tonlu-Tonsuz	Tonsuz	Tonlu	Tonlu
DUDAK	Sürekli					m
	Süreksiz	B	P	p		
	Patlayıcı	b		p		
DİŞ-DUDAK	Sürekli	V	F	f		
	Süreksiz					
DİŞ	Sürekli	Z	S	s		n, ñ, ñ
	Süreksiz	D	T	t		
	Patlayıcı			t		
DİŞ-DAMAK	Sürekli	J		ş		
	Süreksiz	C	Ç	ç		
ÖN DAMAK	Sürekli	ğ, l, l̥, r, r̥, y				
	Süreksiz	G	K	k		
	Patlayıcı			k		
ART DAMAK	Sürekli	ğ̣, ğ̣				ŋ
	Süreksiz	Ğ	Ḳ	ḳ	ŋ	
	Patlayıcı	ğ̣		ḳ		
GIRTLAK	Sürekli			ḥ, h		

Tablo 3: Aydın ve Yöresi Ağızlarındaki Ünsüzler

1.1.2.2. Ünsüzlerde Ses Olayları

1.1.2.2.1. Ünsüz Türemeleri

1.1.2.2.1.1. Başta Ünsüz Türemesi

Başta ünsüz türemesi, Türk dilinin önemli meselelerinden biridir. Bu konu, Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarıyla ilgili çalışmalarda da ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. Ancak, bu çalışmalarda *başta ünsüz türemesi* olayına örnek gösterilen bazı kelimelerde, baştaki ünsüzün aslı ses olduğu gözardı edilmiştir.

Türkçede kelime başında türeyen ünsüzler /h/ ve /y/ ünsüzleridir. Söz konusu ünsüzler, bazı kelimelerde de aslı ses durumundayken düşebilmektedir. Bu sebeple, ilk sesinde bu ünsüzlerin bulunduğu kelimelere ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Bu ünsüzlerin türeme ses olup olmadıklarını teyit etmek için kelimelerin tarihî ve çağdaş lehçelerdeki şekillerine bakılabilir (Gülsevin 2005c: 208-209).

Aydın ve yöresi ağızlarında, yazı dilinde ünlüyle başlayan bazı kelimelerin başında /h/ ve /y/ ünsüzlerinin türediği görülmektedir.

/h-/ < /ø-/

Bölge ağızlarında, bazı kelimelerin önünde /h/ ünsüzü türemesine rastlanmaktadır¹⁶⁹. Bu ses olayı, Menteşe Bölgesindeki diğer ağızlarda da bazen kurallı ve düzenli biçimde bazen de kuralsız biçimde meydana gelmektedir (Akar 2007b: 303).

Türk dilinde /h/ protezi hakkında müstakil çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri de Gürer Gülsevin'in *Türkiye Türkçesi Ağızlarında h- Sesi Üzerine* adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada, aynı ses gibi algılanan ön sesteki /h/ ünsüzünün farklı kaynaklardan gelmiş olabileceği dile getirilmiş ve ön sesinde bu ünsüzün bulunduğu kelimelere dikkatli yaklaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Türk dili kaynaklı kelimelerdeki ön ses /h/ ünsüzünün, /h-/ < /k-/ , /h-/ < /g-/ , /h-/ < /*p-/ , /h-/ < /s-/ , /h-/ < /y-/ gibi fonetik değişiklikler sonucunda meydana gelmiş olabileceğini, yansıma kelimelerde aslı ses olarak bulunabileceğini, bazı kelimelerde

¹⁶⁹ krş. *hântâri* (Korkmaz 1994a: 65); *hataş, hataş, himci, hinci, hincik, hindi, hindik, hõlü* (Gülensoy 1988: 55); *harık, hëv, harım, hakdâ-, hateş* (Gülsevin 2002a: 71); *höyle* (Tok 2002: 88); *hateşlëdin, henteri menterî, hindi, hõle, horda, horasından, horiya, huran hurmuş* (Akar 2004: 31); *hateş, hõle, hunna* (Akyol 2006: 85); *hindi, höyle, hu, hura, hataşlardıK, hurardıK* (Mutlu 2008: 192).

de türeme ses olabileceğini belirten Gülsevin, Anadolu ağızlarında ön sesinde bu ünsüzün bulunduğu kelimeleri hem tarihî hem de çağdaş lehçelerdeki şekilleriyle karşılaştırarak hangi kelimelerde aslî ses, hangi kelimelerde türeme ses olabileceğini izah etmiştir (2003: 129-130).

haķrībālā (<Ar. *aķribā*) “akrabalar” I-A/5-232

hateşliyoż “ateşliyoruz” I-A/15-108

hentārelīk (<Ar. *‘anterī*) “entarielik, elbiselek” I-A/28-61

hīncī “şimdi” I-A/27-19, I-B/4-30, I-B1/7-3; *hīndī* I-A/1-49, I-A/28-9

*hu*¹⁷⁰ “şu” I-A/11-16

/y-/ < /ø-/

Bölge ağızlarında, bazı kelimelerin önünde /y/ ünsüzü türemesine de rastlanmaktadır. Batı Anadolu’daki başka ağız bölgelerinde de aynı ses olayına rastlanmaktadır¹⁷¹.

Gürer Gülsevin, *Ağız Araştırmalarında Yaygınlaşmış Yanlışlıklar (3): “üzüm/yüzüm; öllük/höllük” türeme mi düşme mi?* adlı çalışmasında, ön sesteki /y/ ünsüzünün bazı kelimelerde aslî ses olabileceğini, bu sebeple ön sesinde bu ünsüzün bulunduğu kelimelere de ihtiyatlı yaklaşılması gerektiğini dile getirmiştir. Anadolu ağızlarıyla ilgili çalışmalarda ön seste /y/ ünsüzü türemesine örnek gösterilen kelimeleri tarihî ve çağdaş lehçelerdeki şekilleriyle karşılaştırarak ele alan Gülsevin, bu sesin hangi kelimelerde aslî ses olduğunu, hangi kelimelerde de türeme ses olabileceğini izah etmiştir (2005c: 208-209).

yayran “ayran” I-A/39-7

yerişmedik “erişmedik, yetişmedik” II/1-36

yéniyom “iniyorum” I-A/14-29

el yulā “el ulağı” II/4-65

aşı yurā (<ET *ur-*) “[ocağa] yemeği koyar” I-A/61-103

¹⁷⁰ Gürer Gülsevin, *hīndī, hīndīk, hōle, hu, huncaz, hurda, hūrdan* kelimelerindeki /h/ ünsüzünü /h-/ < /ş-/ değişmesi olarak değerlendirmiş ve kelime başında ünsüz değişimleri bahsinde ele almıştır (2002a: 63). Karakteristik olmayan ses olayları bahsinde başta ünsüz türemesini ele alırken *hora, horda* kelimelerindeki /h/ ünsüzlerini ise türeme ünsüz olarak değerlendirmiştir (2002a: 71).

¹⁷¹ krş. *yerişilmicek, yiri* (Gülsevin 2002a: 71); *yüzerinden, yüzerine* (Akar 2004: 32); *yerişdim, yesir, yemeceler* “imeceler” (Mutlu 2008: 192).

1.1.2.2.1.2. İçte Ünsüz Türemesi

Aydın ve yöresi ağızlarında, yabancı dillerden alınan bazı kelimelerin iç sesinde /b/, /n/, /v/, /y/ gibi ünsüzlerin türediği görülmektedir. Bölge ağızları için kurallı olmayan bu ses olayı, *pıransa* (<*pırasa*) örneğinde olduğu gibi bazı kelimelerde düzenli şekilde meydana gelmektedir.

/-b-/ < /-Ø-/¹⁷²

bambiyî (<Ar. *bāmiya*) “bamyā” I-A/51-169
dönembeşlikdeki “dönemeçteki” I-A/14-27
gumbarcî (<Ar. *ķimār*) “kumarıcı” I-A1/4-242

/-n-/ < /-Ø-/¹⁷³

pıransı_aşı (<Yun. *prason*) “pırasa yemeği” I-A1/7-37

/-v-/ < /-Ø-/¹⁷⁴

duvālā (<Ar. *du`ā*) “dualar” I-A/10-27

/-y-/ < /-Ø-/¹⁷⁵

maydām (<Ar. *mādām*) “madem” I-A1/4-395
sayti (<Ar. *zāten*) “zaten” II/11-16

Arapçadan alınan kelimelerin iç sesindeki ayın ve hemzeler, bölge ağızlarında /y/ ünsüzüne dönüşmektedir. Bu ses değişikliği, diftongdan kaçınmak için iç sesteki komşu ünlüler arasında ünsüz türemesi olarak da değerlendirilebilir¹⁷⁶.

acāyip (<Ar. *‘acā’ib*) “acayip” I-A/15-192
āyile (<Ar. *‘ā’ile*) “aile” III/11-38
müsāyiT (<Ar. *musā’id*) “müsait” I-A/50-97
sāyir (<Ar. *sā’ir*) “sair” I-B1/3-45
vasāyiti (<Ar. *vesā’it*) “vesait” I-A/44-23

¹⁷² krş. *ķum’bar* (Tok 2002: 88).

¹⁷³ krş. *pıransa*, *mencilis* (Gülsevin 2002a: 71); *pıransa* (Tok 2002: 88); *pıransa* (Mutlu 2008: 192).

¹⁷⁴ krş. *dova* (Gülensoy 1988: 38); *dovāsı*, *duvası*, *duva*, *dova* (Tok 2002: 88); *duva* (Akar 2004: 32).

¹⁷⁵ krş. *māydam* (Tok 2002: 88); *maydam*, *zayti* (Akar 2004: 32); *beTduvalı*, *dovası*, *dovāsını* (Mutlu 2008: 193).

¹⁷⁶ krş. *āyile*, *ısmayıl*, *āyit*, *ezrāyil*, *fāyiz*, *mayışın* (Mutlu 2008: 193).

1.1.2.2.1.3. Sonda Ünsüz Türemesi

Ek fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde ve hikâye birleşik çekiminin teklik ve çokluk üçüncü şahıslarında, son seste /n/ ünsüzü türemesi bölge ağızlarındaki yaygın ses olaylarından biridir (Akar 2007b: 305). Aynı ses olayına Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde de rastlamaktadır¹⁷⁷.

Üçüncü teklik ve çokluk şahıs iyelik ekleriyle hâl ekleri arasında ortaya çıkan ve *zamir n'si* diye adlandırılan /n/ ünsüzünün, Türkçenin karanlık dönemlerinde üçüncü teklik ve çokluk şahıs eki olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Alyılmaz 1999: 413). Anadolu ağızlarında hikâye birleşik çekiminin üçüncü teklik şahıs çekiminde türeyen /n/ ünsüzünün de *zamir n'si* ile ilgili olabileceği dile getirilmiştir (Ay 2009: 82)¹⁷⁸. Türkçe fiil çekiminde diğer şahıslar için birer gösterge bulunduğu hâlde üçüncü teklik şahıs çekiminin eksiz yapılması gerçekten ilginçtir. Bu sebeple, özellikle ek fiilin bilinen geçmiş zaman çekimiyle hikâye birleşik çekiminde görülen /n/ ünsüzü, bugün birçok lehçede varlığını devam ettiremediği hâlde Türkiye Türkçesinin bazı ağızlarında kullanılmaya devam eden işlevi unutulmuş bir şahıs zamiri kalıntısı olabilir. Bilinen geçmiş zaman ekinin {-t} fiilden isim türetme ekiyle iyelik eklerinin kaynaşması sonucunda oluştuğu yönündeki görüş de bu düşünceyi desteklemektedir.

bohçü_édēdik. iki ğadın alı gidēdin_óna. I-A/6-96

“Bohça yapardık. İki kadın onu alır giderdi.”

üş gün géci gündüz davul dövdürüyolādn. bölü_olüyodun. I-A/12-48

“Üç gün gece gündüz davul çaldırıyorlardı. [Düğünler] böyle oluyordu.”

¹⁷⁷ krş. *var_ıdn, ävāldān_idin, yoğ_udun* (Korkmaz 1994a: 83); *denirdin, günüdün, neydin, toplanırdın* (Gülsevin 2002a: 66); (Gülsevin 2002a: 66); *yaşındeydin, dışteydn, olurdu, çalışıyodun* (Akyol 2006: 83-84); *ağlardın, alırdın, satālardın, vādın, yapardın* (Mutlu 2008: 194).

¹⁷⁸ Özgür Ay, ağızlardaki bu /n/ ünsüzünün “-DI” görülen geçmiş zaman ekinin geniş zaman eki üzerine getirilmesi ile yapılan birleşik çekimlerin üçüncü teklik ve çokluk kişilerinde görüldüğünü söylemiştir. Verdiği örneklerde de geniş zamanın hikâye birleşik çekimi ağırlıklıdır. Nevşehir yöresinden tespit edilen bir örnekte söz konusu ünsüzün şimdiki zamanın hikâye birleşik çekiminde de görüldüğünü belirten Ay, bu kullanışın fiil çekimlerinde olduğu kadar isim çekimlerinde de yaygın olduğunu dile getirmiştir (2009: 81-83). Bu açıdan bakıldığında, Aydın ve yöresi ağızları söz konusu ünsüzün kullanımı daha geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu ünsüz, hem ek fiilin bilinen geçmiş zaman ve şart çekimlerinin üçüncü teklik şahıslarından sonra hem de hikâye ve şart birleşik çekimlerinin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarından sonra görülmektedir. Hikâye birleşik çekimindeki kullanımı da sadece geniş zamanın hikâyesiyle sınırlı olmayıp, diğer hikâye birleşik çekimlerinde de görülmektedir (bk. 2.5.2.4.1. Hikâye Birleşik Çekimi).

*bizim ödü arbi yolü yoqқан dışdan gälın_āsaқ atınnan **gäliyodun.***
*kögün_ıçındı_olüsa yayan **yörüdüveriyolädin.** hana aya^klännan. I-A1/3-144*
 “Bizim orada, araba yolu yokken dışarıdan gelin al[ır]sak [gelin] atla **geliyordu.**
 Köyün içindense [gelini] yaya [olarak] **yürütüyorlardı.**”

*anamgil_orey_ı zährı_almey_ **gıtdıydın.** I-A/62-73*
 “Annemle oraya tahıl almaya **gitmişti**”

*ēñ başdı bizim havuz **vādın.** gocümān ahan şey gibi dēyelim. **böyükdün** biziñki.*
baraşñ ufağı yāni. II/5-43
 “En önde bizim havuz[umuz] **vardı.** Kocaman[dı], diyelim [ki] işte şey (baraj)
 gibi[ydi]. Bizimki **büyüktü.** Yani küçük [bir] baraj [gibiydi].”

*evēki_ışlē **zordun** çocüm. II/4-28*
 “Eski işler **zordu** çocuğum.”

Aydın ve yöresi ağızlarının birinci bölgesinde, ek fiilin üçüncü teklik şahıs şart çekimiyle şart birleşik çekiminin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında sonda /n/ ünsüzü türemesi örneklerine rastlanmaktadır¹⁷⁹. Bu ses olayı, Çine’nin Tatarmemişler köyüyle Bozdoğan’ın Kılavuzlar, Koyuncular, Güvenir köylerinde görülmektedir. Bir örnekte ise türeme ünsüzden sonra ayrıca bir ünlü türediği tespit edilmiştir.

*çocuqlāmız sūcek safāsına. gūsaқlarıñı mārımät. **bakālāsan** baқceklē. **bakmazlāsan***
dı baқmēceklē. I-A1/4-435
 “Sefasını çocuklarımız sürecek. [Allah] göğüslerine merhamet [versin]. [Bize] **bakarlarsa** (isterlerse) bakacaklar, **bakmazlarsa** (istemezlerse) [da] bakmayacaklar.”

bu muhdālıқ yapıdı on sene, bey. dāñışdırcādın adına. bayā irē mirē atıldıdın. hār šē
*oldūdun. né **oldūsan** deñişmedi, galdı. I-A/43-19*
 “Eşim on yıl muhtarlık yaptı. [Köyün adını] değiştirecekti. Oylama [dahi] yapılmış, [gerekli] her şey yerine getirilmişti. [Sonra] **ne olduysa** [köyün adı] değişmedi, [eski adı] kaldı.”

*yemek kēşgek, turşu, çōba, pilav hepsı_olü. fasille veyā nohut. tüşü_ **olmazsan***
çoşaf yapılı. haşlama yazıñkı. pa^lıcan biber turşusü. I-A1/3-153

¹⁷⁹ krş. *vāsan* (Korkmaz 1994a: 83); *verisen, davullansan* (Akyol 2006: 85).

“[Düğünlerde] yemek [olarak] keşkek, turşu, çorba, pilav olur. Fasülye veya nohut [yemeği yapılır]. Turşu **olmazsa** (“yoksa”) hoşaf yapılır. Yazın [yapılan] haşlama turşu, patlıcan biber turşusu [yapılır].”

*nāzilliden **olcāsan** yeñibazā güm başlā, salī gün āşam başlā yeñibazā gün kınasī olū. nāzilli bazarı gün gālīn alması olū.* I-A1/2-18

“Düğün Nazilli [pazarı] (“perşembe”) [günü] **olacaksa** salı günü akşam başlar, Yenipazar (“çarşamba”) günü kına [gecesi] olur. Nazilli pazarı (“perşembe”) günü gelin alması olur.”

*yaā bilīmezsiñ ōlārı. baracıñ kenarınnan gidiliyo. uzak. örencikdī tanıdıñ **vāsañ** uzāk.* I-A1/1-3

“Hayır, oraları [tek başına] bulamazsın. [Oraya] barajın yanından gidiliyor. [Orası] uzak. Örencik’te tanıdığın [biri] **varsā** [iyi olur.]”

*gālīnī alilā gidālā. ertesi gün duvaĶ **étceklāsān** duvā buyruñ.* I-A1/2-12

“Gelini alıp giderler. Ertesi gün duvak [eğlencesi] **yapacaklarsa** [yakınları] davet [ederler].”

*o bilī davları. işi **yoksan** gider o. henneñ bileñ gidē.* I-A1/1-5

“O, dağları [iyi] bilir. İş **yoksa** gider. Seninle birlikte gider.”

Metinlerimizdeki üç örnekte ise şart birleşik çekimin üçüncü şahsından sonra /m/ ünsüzü türediği görülmektedir¹⁸⁰. Bu örneklerden birinde, türeme ünsüzden sonra ayrıca bir geniş ünlü türemiştir. Aşağıdaki örneklerde türeme ses olarak görülen /m/ ünsüzü, *mA* kuvvetlendirme edatının kalıntısı olabilir.

*hindi sānī bi yoldu görālīm nēreyī giP-barēñ yavrum, nēreyī giP-barēñ gızım? işti ōlū dēriz. **böyüksem** dayī dēriz, bazī ābē dēriz.* I-A/51-132

“Seni yolda görsek ‘Nereye gidiyorsun yavrum, nereye gidiyorsun kızım’ [deriz]. [Rastladığımız kişi yaşça bizden] **büyükse** dayı, ağabey deriz.”

*ondañ sōna mändil vēdden sōna **isdāseme** yūsük daĶālā, nişan ğölā.* I-A/29-8

“Ondan (kız isteme merasiminden) sonra, [söz] mendili verildikten sonra **isterlerse** yüzük[leri] takip nişan yaparlar.”

¹⁸⁰ krş. *oysam* (Gülsevin 2002a: 66); *halbukisem* (Akar 2004: 33); *yoksam* (Akyol 2006: 86); *halbuĶsam* (Mutlu 2008: 194).

*çiçek çalmı_olayī vā, çiçek çalma. muttakā onu yapālā. **istēsem** götürümücek gibī_ōsun çiçek çalālā muttakā.* I-A/3-31

“[Düğünlerde kız evinden] çiçek çalma âdeti var. O âdeti her hâlükârda yerine getirirler. **İsterse** taşınamayacak kadar [büyük] olsun [kız evinden] mutlaka [bir] çiçek çalarlar.”

Bölge ağızlarında bazı kelime ve edatların sonunda bir ünsüz türediği görülmektedir. Bu, bölge ağızları için kurallı ve düzenli bir ses olayı değildir.

/-k/ < /-ø/¹⁸¹

Bu örneklerdeki türeme ünsüz, tarihî lehçelerde sıkça kullanılan *ök* kuvvetlendirme edatının kalıntısı olabilir (Gülensoy 1988: 69). Kuvvetlendirme edatının ünlüsü, önceki kelimenin son ses ünlüsüyle birleşerek erimiştir.

ğārik (<Ar. *ğayr*) “artık” I-A/11-24, I-A/55-39

hindik “şimdi” I-A/48-20

iştik “işte” I-A/31-32

bilek “bile” I-A1/7-91

/-m/ < /-ø/¹⁸²

Ayten Atay, *belkim*, *bilem*, *sōnacīm* örneklerinde son seste türeyen /m/ ünsüzünün Eski Türkçedeki *ma* / *me* kuvvetlendirme edatı kalıntısı olduğunu düşünmektedir (2002: 827).

belkim “belki” I-A/58-3

bilem “dahi” I-A/11-154

éyicem “iyice” III/4-3

güzēcem “güzelce” I-A/2-8

sōnacīm “sonra” I-A/1-8

¹⁸¹ krş. *ğaylik*, *ğālik* (Gülensoy 1988: 69); *ğārik*, *şindik* (Gülsevin 2002a: 72); *hindiK* (Akar 2004: 33); *garik*, *gārik*, *hincik* (Akyol 2006: 86); *şindik*, *ğārik*, *hincik*, *şinciK* (Mutlu 2008: 193-194).

¹⁸² krş. *usulcam* (Korkmaz 1994a: 83); *sonam*, *süpürüncem* (Gülensoy 1988: 69); *bilem* (Gülsevin 2002a: 66); *belkim* (Akar 2004: 33); *bilem*, *atılmıyokum*, *halbukam*, *olamamkım*, *güzelcem*, *bölem*, *sōnam* (Akyol 2006: 85-86).

/-n/ < /-θ/¹⁸³

Tuncer Gülensoy, son seste türeyen /n/ ve /m/ ünsüzlerinin Eski Türkçedeki kuvvetlendirme ekleri *-ğına / -gine ve -ma / -me*'nin kalıntısı olduğunu düşünmektedir (1988: 69).

déyo kin “diyor ki” I-A/10-21

dédiy kin “dedi ki” I-A/61-77

/-y/ < /-θ/¹⁸⁴

cumay (<Ar. *cum'a*) “cuma” I-A/28-20

cümeý (<Ar. *cum'a*) “cuma” I-A/725-17

dédiy kin “dedi ki” I-A/61-77

1.1.2.2.2. Ünsüz Değişmeleri

1.1.2.2.2.1. İlk Seste Ünsüz Değişmeleri

1.1.2.2.2.1.1. Tonlulaşma

Oğuz grubu lehçelerinin belirgin ses özelliklerinden biri de kelime başındaki /ç/, /k/, /p/, /s/, /t/ ünsüzlerinin tonlulaşmasıdır (Gülsevin 2005b: 60). Eski Türkçe döneminde ilk sesinde bu ünsüzlerin bulunduğu kelimeler, Oğuz grubu lehçelerinde tonlu şekillere dönüşmüştür. Bu ses değişikliğinin, Ana Türkçe dönemindeki aslı uzun ünlülerin birçok lehçede olduğu gibi Oğuz grubu lehçelerinde de kısalması sonucunda meydana geldiği ve tonlulaşan ünsüzlerin uzun ünlü kalıntısı olabileceği düşünülmektedir (Başdaş 2007: 93-94). Aydın ve yöresi ağızları, bu ses tercihinde de yazı dilinden daha ileridedir. Yazı dilinde çeşitli sebeplerle ilk sesi tonsuz olan kelimeler, bölge ağızlarında tonlu şekilleriyle kullanılmaktadır (Korkmaz 1994a: 59).

Kelime başında tonlulaşma, alıntı kelimelerde de sıklıkla görülen bir ses olayıdır:

dalaP_étmeyĩnci (<Ar. *ṭaleb*) “talep etmeyince” I-A/13-39

ğabul (<Ar. *ḳabūl*) “kabal” I-A/5-197

ğadā (<Ar. *ḳadar*) “kadar” I-A/26-30

¹⁸³ krş. *halbūkin* (Korkmaz 1994a: 83); *çıḳādiy_ḳın*, *dediy_kin* (Gülensoy 1988: 69); *dedi kin*, *demiş kin* (Gülsevin 2002a: 66); *güzelcen*, *yapmıyolakın*, *bilen* (Akyol 2006: 84-85); *bilen*, *tanımıy_ḳın*, *ğadān*, *dıyus_ḳun*, *deyuru_ḳunalı*, *demiş_kineli* (Mutlu 2008: 194-195).

¹⁸⁴ krş. *dediy_ki*, *kişiy* (Gülsevin 2002a: 72); *ney*, *néy* (Akyol 2006: 86); *ney* (Mutlu 2008: 195).

ğāveci (<Ar. *kaḥve*) “kahveci” I-A/44-10

ğararī_olmaz (<Ar. *ğarār*) “kararı olmaz” I-A/28-112

/b-/ < /p-/¹⁸⁵

Gürer Gülsevin, *barmaklarım*, *bek*, *bekmez*, *bişē*, *bişircez*, *buñar* kelimelerindeki /b/ ünsüzlerini eskicil şeklin korunması şeklinde değerlendirmiştir (2002a: 64).

bāmağ “parmak” I-A/28-4

be^kmez “pekmez” I-A/28-147

besmet (<Yun. *paksimadi*) “peksimet” I-A/28-144

bişirālim “pişirelim” I-B1/1-84

/c-/ < /ç-/¹⁸⁶

Aydın ve yöresi ağızlarında çok fazla örneği bulunmamaktadır. Zeynep Korkmaz, bu tonlulaşma türünün bölge ağızlarındaki tonlulaşma kuralına dâhil edilemeyeceğini belirtmiştir (1994a: 59).

cerez “çerez” I-A/6-40

cılbağ “çıplak” I-A1/5-174

cingen “çingene” I-A/12-47

cizgili “çizgili” I-A/49-52

corap (<Ar. *cevraḥ*) “çorap” I-A/9-50

/d-/ < /t-/¹⁸⁷

İlk sesteki bu ses değişikliğini ikili kullanım olarak değerlendiren Ahmet Caferoğlu, Anadolu ağızlarında /d/li şekillerin daha yaygın olduğunu dile getirmiştir (1963: 8).

dağcağdır “takacaktır” I-A/3-24

¹⁸⁵ krş. *bāmağ*, *bişir-* (Gülensoy 1988: 54); *barmağ*, *bek'mez*, *bişiriyölā* (Tok 2002: 73); *bāmak*, *biş-*, *bedmez* (Akyol 2006: 75).

¹⁸⁶ krş. *cizge*, *ceñiz*, *cizme* (Gülensoy 1988: 53); *cizme* (Gülsevin 2002a: 75); *cerez*, *cizi* (Tok 2002: 72); *corap* (Akar 2004: 35); *cız-*, *cingen* (Akyol 2006: 76); *cıPlağ*, *cerez*, *cızarığ*, *cizme* (Mutlu 2008: 122).

¹⁸⁷ krş. *da'li*, *dağ-*, *dartışma*, *davşan*, *daş*, *daban*, *dabanca*, *dēze*, *depe*, *deke*, *dığa-*, *duddur-*, *duz* (Gülensoy 1988: 54); *dak-*, *datlı*, *dēze*, *desdi*, *dut-*, *dutul-*, *dutuş-* (Gülsevin 2002a: 41-42); *duTmuş*, *dutā* (Tok 2002: 72); *dağmış*, *dēzem*, *dutmuş* (Akar 2004: 35); *dak-*, *datlı*, *daş*, *duz*, *dut-*, *dene*, *desti*, *deyze* (Akyol 2006: 63); *dadı*, *dağsız*, *dağdı*, *dağlı*, *desdiler*, *dutuyular* (Mutlu 2008: 120-121).

da'li “tatlı” I-A/4-5
dāzām “teyzem” I-A/3-14
dāsti (<Far. *destī*) “testi” I-A/29-82
dutādīk “tutardık” I-A/28-124

/ġ-/ < /k-/¹⁸⁸

ġatārız “katarız” I-A/2-4
ġızlā “kızlar” I-A/29-21
ġonuşduġ “konuştuk” I-A/54-50
ġuraklık “kuraklık” I-A/29-38
ġuru “kuru” I-A/29-6

/g-/ < /k-/¹⁸⁹

Yazı dilinde ve birçok ağızda bazı kelimelerde korunan ilk ses ön damak /k/ ünsüzü, Anadolu’daki bazı ağız bölgelerinde olduğu gibi bölge ağızlarında da tonlulaşmaktadır (Caferoğlu 1963: 13).

geçİleriġ sü'lārınā “keçilerin sütlerini” I-A/30-54
ġişi “kişi” I-A/26-1, III/4-10
ġüççü “küçüğü” I-A/11-249

/z-/ < /s-/¹⁹⁰

zebābsiz (<Ar. *sebeb*) “sebepsiz” I-A/30-12
zebzi (<Far. *sebze*) “sebze” II/5-39, II/9-83
ziġari (<İsp. *cigaro*) “sigara” I-A/9-83
zobaniġ (<Mac. *szoba*) “sobanın” I-A/28-223
zoġunu “sonuna” I-A/30-63

¹⁸⁸ krş. *ġak-*, *ġancık*, *ġafa_ġuşak*, *ġaş*, *ġırk-*, *ġart* (Gülensoy 1988: 53); *gak-*, *gal-*, *gat-*, *gatır*, *gız*, *gonuş-*, *govala-*, *gur-*, *guru* (Gülsevin 2002a: 37-39); *ġan*, *ġadın*, *ġanmış*, *ġurT* (Tok 2002: 72); *gazan*, *goyun*, *gomşu*, *ġiyamet*, *ġadın*, *ġar*, *ġırmızı* (Akyol 2006: 62); *ġat*, *ġatarık*, *ġatır*, *ġavışırdım*, *ġonuşurla*, *ġovalamışla*, *ġoyarım*, *ġoyun*, *ġursuñ*, *ġuruduruK*, *ġuş* (Mutlu 2008: 118).

¹⁸⁹ krş. *geçililē köyü*, *ġişi*, *ġüççük*, *ġüccüK* (Gülensoy 1988: 53, 67); *geçi*, *ġişi*, *ġüçük* (Gülsevin 2002a: 36-37); *ġişi*, *ġişilēden* (Tok 2002: 72); *geçi*, *ġüçük* (Akyol 2006: 62); *geçi*, *ġişi*, *ġüçüg*, *ġüççük* (Mutlu 2008: 117).

¹⁹⁰ krş. *zebze* (Gülensoy 1988: 51); *zebze*, *zini*, *zebepden*, *zevdā*, *zabā gadā* (Gülsevin 2002a: 64, 76); *zebze*, *zinilēñ* (Tok 2002: 73); *zobayı*, *zofrırlara*, *zōna* (Akar 2004: 35); *zümbül*, *zebze*, *zoba* (Akyol 2006: 76); *zebePden*, *zePze*, *zebzeleden* (Mutlu 2008: 122).

Bununla birlikte, yazı dilinde olduğu gibi kelime başında tonlulaşma kuralına uymayan örneklere de rastlanmaktadır:

- ƙaldırırđık* “kaldırırđık” I-A/28-127
käsdi “kestiği” I-A/1-37
kürāniñ_üsdünü “kürek kemiğinin” I-A/28-245
pişirirdik “pişirirdik” II/1-17
tovuğ “tavuk” I-A/6-63

Yazı dilinde ön sesinde tonlu ünsüz bulunan bazı kelimeler, bölge ağızlarında tonsuz şekilleriyle kullanılmaktadır¹⁹¹. Örneklere bakıldığında, bu ses tercihinde gerileyici ünsüz benzeşmesinin tesiri olduğu görülmektedir:

- pağlavı* “baklava” I-A/29-15
pağlı (<Ar. *bāđilā*) “bakla” I-B1/2-60
paltı “balta” I-A/10-60
pađađilā “bıçakla” I-A/16-60
tütālādin “dürterlerdi” I-A1/7-52

Bölge ağızlarında ilk sesinde tonsuz ünsüz bulunan kelimelerden bazıları da eskicil şekillerin korunduğu kelimelerdir. Bu kelimelerin ilk ses ünsüzleri, yazı dilinde tonlulaştıkları hâlde bölge ağızlarında da tonsuz şekilleriyle korunmuştur¹⁹². Ahmet Caferoğlu, Anadolu’daki birçok ağız bölgesinde tonlulaşan ilk sesteki /k/ ünsüzünün özellikle Karadeniz bölgesi ağızlarında Eski Türkçe yadigârı olarak korunduğunu; Anadolu’daki bazı ağız bölgelerinde de dağınık bir şekilde görüldüğünü dile getirmiştir (1963: 12). Bu ses tercihinin *kéy-*, *kölge*, *kere*, *tovuğ* gibi kelimelerde kurallı olduğu; *köm-* ve *taha* kelimelerinde ise kuralsız olduğu görülmektedir.

- kéydimeyólā* “gyidirmiyorlar” I-A/19-82
kéyālādi “giyerlerdi” I-A/26-8
kölge “gölge” I-A/12-33, I-A1/7-18
kömdük “defnettik, gömdük” II/6-33
kömlücemiş “gömülecekmiş” I-A/35-6, I-A/35-56, I-A/35-57
miş kōmbāsi “mısır kömbesi” I-A1/4-319

¹⁹¹ krş. *türtüyollā*, *türtTü* (Tok 2002: 74); *türtmekledi* (Akar 2004: 34); *türteris* (Mutlu 2008: 121).

¹⁹² krş. *key-*, *kölge*, *kölgeli* (Gülensoy 1988: 53); *key-*, *kiydır-*, *kölgesinde* (Gülsevin 2002a: 69); *Taha*, *keymiş*, *kéydim*, *kölge*, *kölgülere* (Tok 2002: 74); *taha*, *kéyindiriz*, *kéyer*, *kéyceK*, *kölgeye* (Akar 2004: 34, 45); *kiyimlik*, *keyindirdiler*, *kölge*, *kölgelik* (Mutlu 2008: 118, 203).

öldü^kden kere “öldükten sonra” I-A/10-57

taha “daha” I-A/11-55

tovuḡ “tavuk” I-A/6-63

1.1.2.2.1.2. Diğer Ünsüz Değişmeleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, tonlulaşma kadar kurallı ve düzenli olmasa da kelime başı ünsüzlerinde şu ses değişiklikleri görülmektedir:

1.1.2.2.1.2.1. Tonsuzlaşma

/f-/ < /v-/

Türkçe kelimelerin ilk sesinde */v/* ünsüzü bulunmaz. Bazı kelimelerin ilk sesindeki */v/* ünsüzü, */b/* ünsüzünün sızıcılaşması sonucunda Batı Türkçesinde ortaya çıkmıştır. Türkiye Türkçesindeki *vur-* (< ET *ur-*) filinde de sonradan türemiş bir sestir (Ergin 1993: 57, 59). İlk sesinde bu ünsüzün bulunduğu kelimeler, bölge ağızlarında bazen bu sesin tonsuz karşılığı olan */f/* sesiyle telaffuz edilmektedir¹⁹³. Bu ses değişikliğine, Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır (Caferoğlu 1963: 17). Aslında */f/* ünsüzü de *öfke*, *ufak*, *yufka* gibi kelimelerle bazı yansıma kelimeler dışında Türkçede bulunmayan seslerdendir. Bölge ağızlarındaki bu ses tercihini, Türkçenin özelliklerine uymayan ünsüzlerin nöbetleşe kullanımı şeklinde değerlendirmek mümkündür.

faḡıt (<Ar. *vaḡt*) “vakit” I-A1/4-49

fesset (<Ar. *vaşıyyet*) “vasiyet” I-A/9-83

furuyo “vuruyor” I-A/9-68

/p-/ < /b-/

Bölge ağızlarında, bazı kelimelerin ilk sesindeki */b/* ünsüzü, tonsuzlaşarak */p/* sesine dönüşmektedir¹⁹⁴. Aynı ses olayına, başta Türkmen Türkçesi olmak üzere bazı çağdaş Türk lehçelerinde¹⁹⁵ ve Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlamak

¹⁹³ krş. *fakti*, *fişne* (Gülsevin 2002a: 75); *fūdümüşlā*, *furar* (Akar 2004: 35); *fur-* (Akyol 2006: 76); *fakiTleri*, *furma*, *fur*, *furāsīñ* (Mutlu 2008: 138).

¹⁹⁴ krş. *paḡlava*, *piçaḡlarının*, *paytar* (Akar 2004: 36); *piçālan*, *paytar*, *gelinniklennen* (Akyol 2006: 75); *paḡlamızı* (Mutlu 2008: 138).

¹⁹⁵ krş. Trkm. *palta*, *piçak*, (Kara 2012: 56); Özb. *piçāq* (Coşkun 2000: 19); Tat. *piçak*, *péç-* (< *biç-*), *péş-* (< *biş-*) (Öner 1998: 17).

mümkündür (Caferoğlu 1963: 5). Hem Türkçe kelimelerde hem de alınma kelimelerde görülen ve kurallı olmayan bu ses değişikliği, iç sesteki bir tonsuz ünsüzün (/ç/, /ğ/, /k/, /t/) etkisiyle gerileyici benzeşme sonucunda meydana gelmiş olmalıdır.

- paqlávi* “baklava” I-A/29-15
paqlı (<Ar. *bāqilā*) “bakla” I-B1/2-60
paltı “balta” I-A/10-60
pıçağılā “bıçakla” I-A/16-60
piranşit (<Fr. *bronchite*) “bronşit” I-A/28-169

/s-/ < /z-/

Türkçe kelimelerin ilk sesinde bulunmayan ünsüzlerden biri de /z/ sesidir. (Ergin 1993: 57, 59). Bölge ağızlarında görülen *zebep*, *zebze*, *ziğara*, *zoba* örneklerinin aksine, ilk sesinde bu ünsüzün bulunduğu bazı kelimeler, bölge ağızlarında bu sesin tonsuz karşılığı olan /s/ sesiyle telaffuz edilmektedir¹⁹⁶.

- sattan* (<Ar. *zāten*) “zaten” I-A/30-40
séyтин (<Ar. *zeytün*) “zeytin” I-A/28-161

/t-/ < /d-/

Bazı kelimelerin ilk sesinde, bölge ağızlarında kuvvetli olan tonlulaşma kuralına aykırı biçimde, /t/ ünsüzünün tercih edildiği görülmektedir. Kurallı olmayan bu ses tercihi de iç sesteki tonsuz ünsüzlerin tesiri söz konusu olmalıdır¹⁹⁷.

- tefā* (<Ar. *defa*) “defa” I-A/10-12
toqtur (<Fr. *docteur*) “doktor” I-A/726-25
*tomati*¹⁹⁸ “domates” I-A/6-128

¹⁹⁶ krş. *sāten*, *sāti* (Gülensoy 1988: 51); *sāti*, *sati*, *satı* (Gülsevin 2002a: 64); *Sāten*, *seytin* (Tok 2002: 74); *sati*, *satın*, *seytin* (Akyol 2006: 77); *satı*, *satın*, *sāten*, *seytin*, *sētın* (Mutlu 2008: 138).

¹⁹⁷ krş. *toqtur* (Gülensoy 1988: 54); *tohtur* (Akar 2004: 34); *tomatis*, *toktur*, *türt-* (Akyol 2006: 64); *taFa*, *toqdur*, *tomatis*, *tomatizini* (Mutlu 2008: 137).

¹⁹⁸ Türkçe Sözlük’ün 1998 baskısında, Amerika yerlilerinin dilinden alındığı belirtilen bu kelimenin kaynak dildeki şekli *domates* olarak gösterilmiştir (C I, s. 622). 2005 baskısında ise köken bakımından Rumcaya dayandırılmasına rağmen kaynak dildeki şekli gösterilmemiştir (s. 558).

1.1.2.2.1.2.2. Süreklileşme

/m-/ < /b-/

Türkçe kelimelerin ilk sesinde bulunmayan ünsüzlerden biri de /m/ sesidir. Bu ünsüzle başlayan *men*, *min-*, *miñ* gibi Türkçe kelimelerde ise /n/ ve /ŋ/ seslerinin etkisiyle /m-/ < /b-/ değişmesi meydana gelmiştir (Ergin 1993: 58-59). Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde iki şekliyle de kullanılan *ben/men*, *bin-/min-* kelimeleri, zaman içinde Oğuzcanın iki lehçeye ayrılmasında ayırt edici özelliklerden biri hâline gelmiştir. Anadolu sahasında bu kelimelerin /b/li şekilleri, Azerbaycan sahasında ise /m/li şekilleri tercih edilmiş ve yaygınlaşmıştır (Dilaçar 1988: 84-85). Söz konusu kelimeler, Türkmen Türkçesinde de /m/li şekilleriyle kullanılmaktadır (Kara 2012: 56). Türkiye Türkçesi yazı dilinde /b/li şekiller ölçünlü hâle gelmiş olsa da /m/li şekiller bazı Anadolu ağızlarında varlıklarını sürdürmüşlerdir (Caferoğlu 1963: 5-6). Aydın ve yöresi ağızlarında da bu kelimelerin hem /b/li hem de /m/li şekillerine rastlamak mümkündür. Aynı kelimelerin Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde de kullanıldığı tespit edilmiştir¹⁹⁹.

men “ben” I-B1/1-1

minderdīnnen “bindirir bindirmez” I-A/10-100

minmişlê “binmişler” I-A/11-113

/m-/ (< /b-/) < /p-/

Metinlerimizde tek örneği tespit edilen bu ses olayında, ilk sesteki /p/ ünsüzünün süreklileşerek /m/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir. Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde daha fazla örneği bulunan bu ses olayında (bk. Caferoğlu 1963: 7), muhtemelen önce tonlulaşma; sonra süreklileşme meydana gelmiştir²⁰⁰.

māma^klı “parmaklı” I-A1/7-12

¹⁹⁹ krş. *mān*, *min-* (Korkmaz 1994a: 61-62); *min-*, *mindir-*, *miñ-*, *munnā* (Gülsevin 2002a: 64, 76); *men*, *mindim*, *minēsīñ* (Tok 2002: 74); *mindirmiş*, *eşē mindiriken*, *muñaldıg*, *muñaldılā* (Akar 2004: 34); *min-* (Akyol 2006: 76); *mindiriyorlā*, *muñarıñ* (Mutlu 2008: 180).

²⁰⁰ krş. *mancā*, *mancar* (Gülsevin 2002a: 64); *mancar* (Tok 2002: 73); *mancarı* (Akar 2004: 34).

1.1.2.2.1.2.3. Süreksizleşme

/b-/ < /m-/

Metinlerimizde tek örneği görülen bu ses olayında, alınma kelimenin ilk sesindeki /m/ ünsüzü süreksizleşerek /b/ ünsüzüne dönüşmüştür²⁰¹.

bakēnesindēñ (<İt. *maccherone*) “makarnasından” I-A/16-83

/c-/ < /j-/

Türkçede bulunmayan ünsüzlerden biri de /j/ sesidir (Ergin 1993: 55). Metinlerimizde iki örneği görülen bu ses olayında, alınma kelimenin ilk sesindeki /j/ ünsüzü süreksizleşerek /c/ sesine dönüşmüştür. Aynı ses olayı, Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir²⁰².

candarma (<İt. *gerdarne*) I-A/61-13

ciP bādın (<İng. *jeep*) “jip, cip” I-A/26-10

/c-/ < /s-/

Metinlerimizde tek örneği tespit edilen bu ses olayında, ilk sesteki /s/ ünsüzünün süreksizleşerek /c/ ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir. Aynı ses olayı, Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir²⁰³.

ciğarasī (<İsp. *cigaro*) “sigarası” I-A/28-98

cüvarī (<İsp. *cigaro*) “sigara” I-B1/6-147

/k-/ < /h-/

Metinlerimizde tek örneği tespit edilen bu ses olayında, alınma kelimenin ilk sesindeki /h/ ünsüzü süreksizleşerek /k/ ünsüzüne dönüşmüştür. Aynı ses olayı, Manisa ili ağızlarında da tespit edilmiştir²⁰⁴.

koşaf (<Far. *hoş + āb*) “hoşaf” I-A1/3-153, II/1-19

²⁰¹ krş. *baḳāna* (Akar 2004: 34).

²⁰² krş. *candırma* (Gülensoy 1988: 37); *candırma* (Akar 2004: 23); *candırme*, *çandırma* (Akyol 2006: 77); *candarma*, *cileT*, *cavaniñ* (Mutlu 2008: 188).

²⁰³ krş. *cigara* (Akyol 2006: 77); *ciğara*, *cāra* (Mutlu 2008: 188).

²⁰⁴ krş. *koşaf* (Akyol 2006: 77).

/p-/ < /f-/

Metinlerimizde aynı kelimedeki üç örneği görülen bu ses değişikliği, Orta Asya Türk lehçelerinin genel bir fonetik temayülüdür. Türkmen Türkçesinde, Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerdeki /f/ ünsüzleri kurallı bir şekilde /p/ sesine dönüştürülür²⁰⁵. Aynı ses olayına, Kazak, Kırgız ve Özbek Türkçelerinde de rastlanmaktadır²⁰⁶.

papırkı (<İt. *fabrica*) “fabrika” I-A/54-21

papırkılari (<İt. *fabrica*) “fabrikalara” I-A1/4-390

1.1.2.2.1.2.4. Damaklılaşma

/c-/ < /d-/

Düz dar bir ünlüye komşu olan ilk sesteki /d/ ünsüzü, iki örnekte /c/ sesine dönüşmüştür. Bölge ağızlarında çok az örneği bulunan bu ses olayı, Uşak ili ağızlarında da tespit edilmiştir²⁰⁷. Çok yaygın olmamakla beraber Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de görülmektedir (Caferoğlu 1963: 8).

cizip “dizip, yan yana sıralayıp” III/5-58

ciziye “diziye, sıraya” I-A/61-74

/ç-/ < /t-/

Bölge ağızlarında çok seyrek görülen ses olaylarından biridir. Bu kelimelerden *çenciri* kelimesi bir kaynak kişi tarafından iki defa, *çüşu* kelimesi de farklı bir kaynak kişi tarafından bir defa kullanılmıştır. Aynı ses değişikliği, Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir (Caferoğlu 1963: 9).

çenciri “tencere” I-A/27-61

çüşu (<Far. *turşî*) “turşu” I-A/26-79

²⁰⁵ krş. Trkm. *pelek* (< *felek*), *parh* (< *fark*), *pasıl* (< *fasl*), *nepes* (< *nefes*), *depter* (< *defter*), *musaapır* (< *musâfir*); *zülp* (< *zülfi*), *vasp* (< *vasf*), *saap* (< *sâf*) (Kara 2012: 61).

²⁰⁶ krş. Kzk./Kırg. *payda* (< *fayda*), *pelek* (< *felek*), *pikir* (< *fikir*), Kzk. *ülpat* / Kırg. *ülpöt* (< *ülfet*), Kzk. *müsepir* / Kırg. *musaapır* (< *müsafir*), Kzk./Kırg. *tavap* (< *tavaf*), *zayıp* (< *zayıf*) (Öner 1998: 15-16); *süprä* (< *sufre*) (Coşkun 2000: 21).

²⁰⁷ krş. *cırnakla-*, *cizēdik*, *cizerdik*, *çizeliyon* (Gülsevin 2002a: 75).

1.1.2.2.1.2.5. Dudaklılaşma

/m-/ (< /b-/ < /p-/) < /f-/

Metinlerimizdeki bir örnekte, *fabrika* kelimesinin ilk sesindeki /f/ diş-dudak ünsüzü, dudak ünsüzlerinden biri olan /m/ sesine dönüşmüştür. Metinlerimizdeki üç örnekte, aynı kelimenin /p-/ < /f-/ değişikliğiyle *papırka* şeklinde de telaffuz edildiği yukarıda belirtilmişti. Bu ses olayı nda, /f/ sesi önce süreksizleşerek /p/ sesine; sonrasında tonlularak /b/ sesine; daha sonra tekrar süreklileşerek /m/ sesine dönüşmüş olmalıdır.

mapırkı (<İt. *fabrica*) “fabrika” I-A/34-35

/m-/ (< /b-/ < /p-/ < /f-/) < /v-/

Metinlerimizdeki iki örnekte, Arapçadan alınan *vefat* kelimesi /m-/ < /v-/ değişikliğiyle *mefat* şekline dönüşmüştür. Aynı ses olayı, Batı Anadolu ağızlarında da tespit edilmiştir²⁰⁸. Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde daha fazla örneği bulunmaktadır (Caferoğlu 1963: 18). Bu ses olayı da önceki ses değişikliğine paralel olarak /m-/ < /b-/ < /p-/ < /f-/ < /v-/ şeklinde meydana gelmiş olmalıdır.

mafāT_étđi (<Ar. *vefāt*) “vefāt etti” I-A/10-3

me’fāt_étđi (<Ar. *vefāt*) “vefāt etti”II/7-59

1.1.2.2.1.2.6. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

/l-/ < /n-/

Bilindiği gibi, Türkçe kelimelerin ilk sesinde /l/, /m/, /n/, /r/ gibi akıcı ünsüzler de bulunmaz (Ergin 1993: 56). İlk sesinde /l/, /n/, /r/ gibi ünsüzler bulunan yabancı kelimeler, ağızlarda ön seste bir ünlü türetilmesiyle Türkçenin yapısına uygun hâle getirilirler ve daha kolay telaffuz edilirler. Bazen de yabancı kelimelerin ön sesinde bir ünlü türetmek yerine, ilk sesteki akıcı ünsüzün başka bir akıcı ünsüzle değiştirilmesiyle talaffuz kolaylığı sağlanır.

²⁰⁸ krş. *muḫat*, *muḫuat* (Korkmaz 1994a: 62); *mefāt*, *mukuat* (Gülsevin 2002a: 75); *mefat* (Akyol 2006: 76); *mefāt* (Mutlu 2008: 184).

Metinlerimizde tek örneği görülen bu ses olayının, Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde de meydana geldiği tespit edilmiştir²⁰⁹. Bu örnekte, Türkçe kelimelerin ilk sesinde bulunmayan /l/ ve /n/ ünsüzlerinin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir.

laylom (<İng. *nylon*) “naylon” I-A/28-170

/l-/ < /r-/

Metinlerimizde tek örneği görülen bu ses olayı, Denizli ili ağızlarında da aynı kelimedede tespit edilmiştir²¹⁰. Bu örnekte de Türkçede ilk seste bulunmayan /l/ ve /r/ ünsüzleri birbiri yerine kullanılmıştır.

laporlu (<Fr. *rapheur*) “raporlu” I-B1/2-24

/n-/ < /l-/

Metinlerimizdeki üç örnekte, ilk sesteki /l/ damak ünsüzünün dış seslerinden biri olan /n/ sesine dönüştüğü tespit edilmiştir. Bu ses olayına, Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmıştır²¹¹. Alınma kelimelerde görülen bu ses olayı da Türkçenin özelliklerine uymayan seslerin nöbetleşe kullanımı şeklinde değerlendirilmelidir.

naflā (<Far. *lāf*) “laflar” I-A/43-113

nambı (<Yun. *lampas*) “lamba” I-A1/7-21

nur (<Far. *lor*) “lor” I-A/28-259

/n-/ < /y-/

Metinlerimizde tek örneği tespit edilen bu ses olayında, ilk sesteki /y/ damak sesinin /n/ dış sesine dönüştüğü görülmektedir. Bu ses olayında da nöbetleşe kullanım söz konusudur.

naba “yaba” I-A1/7-12

²⁰⁹ krş. *İot* “not”, *İöbetçi* (Gülsevin 2002a: 75); *İöbetçi*, *laylomumuz*, *lara<nara* (Akar 2004: 35); *İöbet*, *laylon* (Akyol 2006: 77); *laylonunna*, *İöbeTci* (Mutlu 2008: 184).

²¹⁰ krş. *lapor* (Tok 2002: 78).

²¹¹ krş. *naf* (Korkmaz 1994a: 64); *nafları*, *nafi* (Tok 2002: 77); *naf* (Akyol 2006: 77).

/y-/ < /n-/

Metinlerimizde tek örneği görülen bu ses olayı, farklı kaynak kişilerden derlenen metinlerde aynı kelimedede tespit edilmiştir. Bu ses tercihi de ilk sesteki akıcı ünsüzlerin nöbetleşe kullanımı şeklinde değerlendirilebilir.

yamaz (<Far. *nemāz*) “namaz” I-A/35-5, I-A/51-6, I-B/1-46

1.1.2.2.2.1.2.7. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

/f-/ < /h-/

Türkçede /f/ ve /h/ seslerinin bulunmadığı yukarıda belirtilmişti. (Ergin 1993: 56). Metinlerimizdeki iki örnekte, ilk sesteki /h/ ünsüzünün /f/ sesine dönüştüğü görülmektedir²¹². Farsçadan alınan *horus* kelimesiyle tabiat taklidi kelimedden türetilmiş *haşla-* fiilinde görülen bu ses olayı da Türkçenin özelliklerine uymayan seslerin nöbetleşe kullanımı şeklinde değerlendirilmelidir. Aynı ses olayı, Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir (Caferoğlu 1963: 15).

faşlanıp “haşlanıp” I-A/52-29

furazlā (<Far. *horūs*) “horozlar” I-A/10-69

/h-/ < /s-/

Aydın ve yöresi ağızlarının birinci bölgesinde, teklik ve çokluk ikinci şahıs zamirleri /h-/ < /s-/ değişikliğine uğrayarak *hen* ve *hiz* şekillerine dönüşmektedir. Çine’nin Kavşit köyüyle Bozdoğan’ın Kılavuzlar, Ziyaretli²¹³, Güvenir, Örencik ve Körteke köylerinde görülen bu ses olayı, araştırma bölgemize komşu olan Muğla ağızlarında da tespit edilmiştir (Akar 2003: 139; Akar 2007b: 305). Aynı ses olayına Uşak ili ağızlarında da rastlanmıştır²¹⁴.

Gürer Gülsevin, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında h- Sesi Üzerine* adlı çalışmasında, kelime başındaki bazı /h/ seslerinin /s/ kaynaklı olabileceğini, /h-/ < /s-/ değişiminin Yakut ve Başkurt Türkçeleri için belirgin bir özellik olduğunu söylemiştir. Başkurt Türkçesinde kelime ve hece başlarında düzenli olarak meydana gelen bu ses olayının, Yakut Türkçesinde kelime içinde meydana geldiğini; kelime

²¹² krş. *furma* “hurma” (Gülsevin 2002a: 75).

²¹³ krş. *hän, hännän, his* (< *siz*) (Korkmaz 1994a: 63).

²¹⁴ krş. *hini* “sini, tepsi”, *hümkür-* (Gülsevin 2002a: 75).

başında ise /ø-/ < /h-/ < /s-/ değişimi şeklinde gerçekleşmiş olabileceğini belirten Gülsevin, söz konusu ses olayının Türkiye Türkçesi ağızlarındaki örneklerini, kelimelerin tarihî ve çağdaş lehçelerdeki şekilleriyle karşılaştırarak ele almıştır (2003: 138).

Bu ses değişikliğinin Anadolu ağızlarındaki durumunu ele alan Mustafa Tanç, söz konusu ses değişikliğinin iki şekilde açıklanabileceğini söylemiştir. Bunlardan birincisine göre, tarihî süreçte Oğuzlarla birlikte yaşayan ve onlarla birlikte Anadolu'ya gelen Kıpçak grupları, kendi dil özelliklerini günümüze kadar devam ettirmiş olabilirler. Bu noktadan hareketle, /h/ < /s/ değişikliği de Anadolu'daki çeşitli ağız bölgelerinde lehçe tabakalaşmasını gösteren bir kalıntı olarak değerlendirilebilir. Tanç'ın ikinci açıklaması, lehçe oluşumunda önemli rol oynayan *koyulaşma* ve *körlenme* görüşüne dayanmaktadır. Buna göre, belki de çok eski dönemlerde ilk sesteki /s/ ünsüzünü /h/'ye dönüştüren Oğuz grupları bulunmaktaydı. Bu gruplar, zamanla körlenen ve Oğuzcanın genel temayülleri dışında kalan bu ses özelliğini günümüze kadar devam ettirmiş olabilirler (2008: 676-677).

hâni "sana" I-A1/4-53

henden "senden" I-A1/3-221, I-A1/6-86

heniğ "senin" I-A1/1-39, I-A1/6-77

hiz "siz" I-A1/3-248

hiznēñ "sizin ile" I-A1/3-237

/h-/ < /f-/

Türkçede, bazı istisnalar dışında, /f/ sesinin bulunmadığı yukarıda belirtilmişti. Aslında Türkçe kelimelerde /h/ sesi de bulunmaz. İçinde /h/ sesi bulunan *han*, *hatun*, *hani*, *hangi*, *daha* ve *dahi* gibi kelimeler ise /k/ sesinin sızıcılaşması sonucunda Batı Türkçesinde ortaya çıkmıştır. Bu ses, *hıştırtı*, *horlamak*, *hurultı* gibi tabiat taklidi kelimelerde de bulunmaktadır (Ergin 1993: 56-57). Bölge ağızlarında, alınma kelimelerin ilk sesinde bulunan /f/ ünsüzleri de bazen /h/ sesine dönüşmektedir. Bölge ağızlarındaki bu ses tercihinin de Türkçenin özelliklerine uymayan seslerin nöbetleşe kullanımı şeklinde değerlendirmek gerekir²¹⁵.

²¹⁵ krş. *Ha Tma* (Korkmaz 1994a: 63); *hatmı* (Tok 2002: 79); *hatmana vâ*, *haķirseñ*, *hazlasa*, *hazlısını*, *hazlı*, *hazleşdi*, *çalı hırnnâda* (Akar 2004: 34); *hurun* (Akyol 2006: 76); *hoturafını*, *hurun*, *huzuli* (Mutlu 2008: 184).

- hadimî* (<Ar. *fāṭimā*) “Fadime” I-A/11-45
hakirlik (<Ar. *faḳīr*) “fakirlik” I-A/27-27
hazla (<Ar. *faẓla*) “fazla” I-A1/1-35
hotūrafları (<Fr. *photographe*) “fotoğrafları” I-A/9-69
*hurunda*²¹⁶ “fırında” II/12-58

/h-/ < /v-/

Türkçe kelimelerin ilk sesinde /v/ ünsüzünün bulunmadığı, bazı kelimelerin ilk sesindeki /v/ ünsüzünün ses değişiklikleri sonucunda ortaya çıktığı yukarıda belirtilmişti. Bölge ağızlarından derlediğimiz metinlerde, iki kaynak kişinin Arapça *vakt* kelimesini *hakit* şeklinde telaffuz ettikleri görülmektedir. *Vur-* fiilinde de meydana gelen bu ses olayına, Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır (Caferoğlu 1963: 18).

- hakid* (<Ar. *vaḳt*) “zaman, vakit” I-A/14-4
halij hakidiğ “maddi durum” I-A1/4-181
huruj “vurun” I-A/10-22
hurmuşlā “(ateşli silahla) vurmüşlar” I-A/15-24

1.1.2.2.2. İç Seste Ünsüz Değişmeleri

1.1.2.2.2.1. Tonlulaşma

1.1.2.2.2.1.1. Kelime İçinde Tonlulaşma

Bölge ağızlarında çok seyrek görülen ses olaylarından biridir. İç seste iki ünlü arasında bulunan /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri, çok az sayıdaki kelimedede tonlulaşır.

/-c-/ < /-ç-/

- docent* (<Alm. *Dozent*) “doçent” III/11-36

/-b-/ < /-p-/

- sebet* “sepet” I-A/10-9
tuban (<topan) “yuvarlak” I-A/10-73

/-d-/ < /-t-/

- tādil* “tatil” I-A/11-73, I-A/28-199

²¹⁶ Türkçe Sözlük’te kelimenin Yunanca kökenli olduğu belirtilmiş, ama kaynak dildeki şekli gösterilmemiştir (2005: 696).

/-ġ-/ < /-k-/²¹⁷

Ahmet Caferoğlu, iki ünlü arasında kalan /k/ ünsüzünün, bazı Anadolu ağızlarında kurallı şekilde /ğ/ sesine dönüştüğünü söylemiştir (1963: 10).

dağığá (<Ar. *daķıķa*) “dakika” I-A/30-3

tığırtı “tıkırtı” I-A/27-58

/-v-/ , /-F-/ < /-f-/²¹⁸

mıstıvı “Mustafa” I-A/61-56

müseFir (<Ar. *müsâfir*) “misafir” II/9-117

Bazı örneklerde de iç sesteki komşu ünsüzlerden ikincisinin tonlulaştırıldığı görülmektedir (Korkmaz 1994a: 66). Bu ses değişikliği, çoğu zaman ünsüz uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır. Aynı ses olayına Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır.

/-d-/ < /-t-/²¹⁹

Ahmet Caferoğlu, iç seste iki ünlü arasında da görülen bu ses değişikliğinin tonsuz ünsüzler yanında *aykırılaşma* (= *dissimilation*) sebebiyle meydana geldiğini belirtmiştir (1963: 8).

hasdamız (<Far. *ħaste*) “hastamız” II/13-75

ısdıyeñ “isteyen” I-A/1-40

ışde “işte” I-A/1-34

kesdâne (<Yun. *kastanon*) “kestane” I-A/31-21

yasdınığ_üsdünü “yastığının üstüne” I-A/1-30

/-ġ-/ < /-k-/²²⁰

Ahmet Caferoğlu, iç sesteki /k/ ünsüzünün, önünde veya arkasında tonsuz ünsüz bulunduğu zaman dahi tonlulaştığını söylemiştir (1963: 10).

²¹⁷ krş. *dağığa*, *hebışi*, *hağıgaten*, *fağat*, *ediraf* (Gülensoy 1988: 56).

²¹⁸ krş. *musTuFi*, *seFer*, *müFdülē*, *müsâFir* (Tok 2002: 79); *deva* < *defa* (Akar 2004: 35); *misavır*, *müsevir* (Akyol 2006: 80); *musdava*, *müsevir* (Mutlu 2008: 126).

²¹⁹ krş. *üsdümü* (Tok 2002: 73); *defdere*, *ıfdar*, *muhdar*, *mekdup*, *bitdikden* (Mutlu 2008: 196).

²²⁰ krş. *bařđa* (Gülensoy 1988: 56); *bakğalımuş*, *pağalara* (Gülsevin 2002a: 73, 76); *şapğıları*, *oğğasını* (Tok 2002: 72-73); *angara*, *haggat* (Akyol 2006: 65); *añğaraya*, *bañgiye*, *bařđa*, *hağđını*, *şaPağa* (Mutlu 2008: 123, 126).

başğa “başka” I-A/728-240
hağgımızdı (<Ar. *ḥaḫḫ*) “hakkımızda” I-A/30-17
kışğandı “kışkandı” I-A/51-151
muhakğaK (<Ar. *muḥaḫḫak*) “muhakkak, kesinlikle” I-A/17-36
oḳğu “okka” I-A/25-46

*/-g-/ < /-k-/*²²¹

esgālik (<Ar. *‘asker*) “askerlik” I-A/9-75
äsgi “eski” I-A/28-201
kéşgek “keşkek” I-A/7-2
täkgä (<Ar. *tekye*) “tekke” I-A/4-244

Bazen de iç sesteki komşu ünsüzlerden birincisi tonlulaştırılmaktadır. Aynı ses olayı, Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir.

*/-v-/ < /-f-/*²²²

havtı (<Far. *hefte*) “hafta” I-A/11-170
övkemden (<ET *öbke*) “öfkemden” I-A/45-46
yuvka (<ET *yubka*) “yufka” I-A/3-5

1.1.2.2.2.1.2. Ekleme Sırasında Oluşan Tonlulaşma

Son ses durumundaki tonsuz ünsüzlerin kendilerinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde tonlulaşması, Türkçenin genel kurallarından biridir. Ağızlarda da bu durumdaki tonsuz ünsüzler tonlulaşırlar. Bu ses olayına, araştırma bölgemizde de sıkça rastlanmaktadır.

*/-c-/ < /-ç-/*²²³

babucü (< pabuç < Far. *pā-pūş*) “ayakkabısı” I-A/27-151
baracıñ kenarınnan (<* *baraç* <Fr. *barrage*) “barajın kenarından” I-A/1-2
çecinä (<Far. *çāç*) “yığınını” I-A/4-185
günece “güneşe” II/2-7
ucu “ucu” I-A/10-32

²²¹ krş. *esger*, *keşgek* (Gülensoy 1988: 56); *esgi*, *tekgeyi* (Gülsevin 2002a: 73); *esgıtdı*, *esgi* (Tok 2002: 72); *asgere*, *esgi*, *içgiyi* (Mutlu 2008: 125-126).

²²² krş. *havta* (Korkmaz 1994a: 68); *havta* (Gülensoy 1988: 57); *havtalık* (Gülsevin 2002a: 77); *haFta*, *yuvka* (Tok 2002: 72, 79).

²²³ krş. *babıcı*, *gecinden*, *gecine*, *günece* (Gülsevin 2002a: 44); *günciñ* (Tok 2002: 72); *günece* (Mutlu 2008: 189).

/-d-/ < /-t-/²²⁴

dadı “tadı” I-A/6-78

damādımız (<Far. *dāmād*) “damadımız” I-A/28-34

dādine (<Far. *derd*) “derdini” I-A/28-265

evladı (<Ar. *evlād*) “evladı” I-A/15-206

südünā “sütünü” I-A1/7-82

/-ġ-/ < /-k-/²²⁵

tuluġa (<tuluk+a) “tuluma” I-A/28-252

/-g-/ < /-k-/²²⁶

germenciġe “Germencik’e” III/5-10

/-v-/ < /-f-/²²⁶

táravī (<Ar. *ṭaraf*) “tarafa” I-A1/1-1

/-z-/ < /-s-/²²⁷

hārkāzi “herkese” I-A/44-28

Bölge ağızlarının belirgin ses özelliklerinden biri de ünsüz uyumunun bozulmasıdır (Korkmaz 1994a: 66). Son sesinde /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri bulunan kelime tabanlarına ilk sesinde tonlu ünsüz bulunan ekler gelebilmektedir²²⁸.

çıkdım “çıktım” I-A/11-86

elekden “elekten” I-A/2-7

gıtdīmizi “gittiğimizi” I-A/6-109

hākāsdi “herkeste” II/1-35

işcek “içecek” I-A/6-17

²²⁴ krş. *buludu*, *dadıp*, *ısladırız*, *gidilip*, *güdüyo*, *südün* (Gülsevin 2002a: 44); *okudur*, *anladam*, *aygıdı*, *oynadır*, *üsdüne*, *südü* (Akyol 2006: 66-67).

²²⁵ krş. *balıġa*, *bazarcılıġa*, *boyunduruġa* (Mutlu 2008: 125).

²²⁶ krş. *taravı*, *sav-ımiş* < *saf* (Akar 2004: 35).

²²⁷ krş. *domatizi*, *löküzü*, *otobüzden* (Gülsevin 2002a: 77).

²²⁸ krş. *göşdü*, *olduġca*, *topcu*, *işcek* (Gülensoy 1988: 56); *çıkdı*, *gıtdim*, *yokdum*, *çarpdı*, *yapdım*, *aşcı*, *işci*, *topcu* (Gülsevin 2002a: 45); *olduġca* (Akar 2004: 35); *çıkdı*, *işden* (Akyol 2006: 67); *diKdik*, *bölüKde*, *çeKdiri*, *işciyenen*, *oraKcı* (Mutlu 2008: 126, 131).

1.1.2.2.2.2. Süreksiz Ünsüzlerin Gırtlak Patlayıcısına Dönüşmesi

Hece sonundaki /b/, /d/, /g/, /k/, /p/, /t/²²⁹ ünsüzleri, Batı Anadolu ağızlarında çoğu zaman boğumlanma noktalarından geriye kayarak gırtlak patlayıcısı hâline gelirler (Karahan 1996: 152). Zeynep Korkmaz, bu ses olayını iç seste akıcı ünsüzlerden önceki /k/ ve /t/ ünsüzlerinin patlayıcı gırtlak ünsüzüne dönüşmesi şeklinde açıklamıştır (1994a: 90). Özellikle /k/ ve /t/ ünsüzlerinde oldukça yaygın olan bu ses değişikliği, vurguyla karşılanan ünsüz düşmesi olarak da değerlendirilmektedir (Tok 2002: 86; Tok 2008: 847). Söz konusu ünsüzler kendi ses değerleriyle telaffuz edilmeseler de yerlerine başka bir ses ikame edildiğinden, bu ses olayını ünsüz değişmesi olarak değerlendirmeyi uygun bulduk. Bölgemiz ağızlarında, kapalı hecenin bu son sesi durumundaki tonsuz ünsüzler özellikle akıcı /l/ ve /m/ ünsüzleri önünde gırtlaksız patlayıcı hâline dönüşürler (Akar 2007b: 303).

/-^b-/ < /-b-/²³⁰

lâ^blâbî “leblebi” I-A/17-34

/-^d-/ < /-d-/²³¹

bänim^d mı? “Benim adım mı?” I-B/7-1

benim ölanarıñ^d ları “oğullarımın adları” I-A/30-74

ö^d lerimiz “ödümüz” I-A/27-73

/-^ğ-/ < /-ğ-/²³²

or^ğ lâ (<Fr. *org*) “orglar” I-B/8-4

²²⁹ Tuncer Gülensoy, *k, ğ, h, l, r, t, v, rt* ünsüzlerinin tonsuz gırtlak sesine dönüştüğünü söylemiştir (1988: 57). Çalışma bölgemizde /ğ/, /h/, /l/, /r/ ve /v/ ünsüzlerinin gırtlak patlayıcısına dönüşmesiyle ilgili örneklere rastlanmamıştır. Gülensoy’un listesindeki /rt/ çift ünsüzü örneğinde ise gırtlak patlayıcısına dönüşen ses /t/ ünsüzüdür. *ğızā^tma* örneğinde görüldüğü gibi öndeki /r/ ünsüzü tamamen düşmekte ve kendinden önceki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olmaktadır. Metinlerimizde daha çok /k/ ve /t/ ünsüzleri gırtlak patlayıcısına dönüşmekte; /d/ ünsüzünün iki örneği, /b/ ve /g/ ünsüzlerinin birer örneği bulunmaktadır. Olumsuzluk eki almış *kop-* ve *yap-* fiillerinin çekimli şekillerinde /m/ sesinden önceki /p/ ünsüzü de farklı kaynak kişilerin konuşmalarında gırtlak patlayıcısına dönüşmektedir.

²³⁰ /-^b-/ < /-b-/ değişikliği gibi görünse de bu ses değişikliği /-^p-/ < /-p-/ < /-b-/ şeklinde meydana gelmiş olmalıdır.

²³¹ /-^d-/ < /-d-/ değişikliği gibi görünse de bu ses değişikliği /-^t-/ < /-t-/ < /-d-/ şeklinde meydana gelmiş olmalıdır.

²³² /-^ğ-/ < /-ğ-/ değişikliği gibi görünen bu ses değişikliği de aslında /-^k-/ < /-k-/ < /-ğ-/ şeklinde meydana gelmiş olmalıdır.

/-k-/ < /-ḳ-/²³³

çocu^klā “çocuklar” I-A/27-23
far^klıdır (<Ar. *farḳ*) “farklıdır” I-A/8-22
ğava^klāḡ dibindī “çınarların altında” I-A1/3-127
ğōdu^k mu “koyduk mu” I-A/7-27
sovu^kluḳ “soğukluk” I-A/6-55

/-k-/ < /-ḳ-/²³⁴

be^kle^tmeyiz “bekletmeyiz” I-A/2-9
ē^kmek “ekmek” I-A/61-18
ēs^klī “eksikliği” I-A1/3-162
gītd^kleri gün “gittikleri gün” I-A/9-35
vēce^klēsī “vereceklerse” I-A/6-49

/-p-/ < /-p̣-/²³⁵

ḳo^pmuş “kopmuş” I-A/27-47
ya^pmeyōz “yapmıyoruz” I-A/17-46
ya^pmiyen “yapmayayım” I-A/42-27

/-t-/ < /-ṭ-/²³⁶

çiv^t sürādi “çift sürerdi” I-A/27-52
da^tlı “tatlı” I-A/4-5, I-A/7-19
irehme^tli (<Ar. *rahmet*) “rahmetli” I-A/11-123
paḳā^tlāḡ (<Fr. *paquet*) “paketlerin” I-A/15-106
ye^tmiş “yetmiş” I-A/11-2

²³³ krş. *şa'la-*, *a'lina geldi* (Gülensoy 1988: 57); *çī'miş*, *ğulā'ları*, *duydu'lāmız* (Tok 2002: 87); *dura'dan*, *to'lular*, *çubu'la* (Akar 2004: 37); *ba'mişlā*, *bıça'ladi*, *yumru'larıs* (Mutlu 2008: 190).

²³⁴ krş. *çe'miş*, *e'mek*, *te'ne* (Gülensoy 1988: 57); *dō'müş*, *be'lememişlē*, *gi'ce'señ* (Tok 2002: 86); *eme'liyin*, *kō'lü āş*, *çe'dim* (Akar 2004: 37); *e'meK*, *be'lēken*, *dī'mişlē* (Mutlu 2008: 191).

²³⁵ krş. *to'lanmış*, *ya'mış* (Mutlu 2008: 191).

²³⁶ krş. *a'larının*, *a'mış*, *ça'laḳ*, *beş ḡa'lı*, *da'lı*, *ye'miş*, *e'meyiz*, *gi'mişler*, *gōze'lēmiş*, *o'la*, *pa'la* (Gülensoy 1988: 58); *üş sā'lı*, *üşü'mez*, *ḡı'lıḡ*, *kā'ları* (Akar 2004: 37); *gi'miş*, *sünne'lik*, *dāve'li*, *rāme'lik* (Mutlu 2008: 191).

1.1.2.2.2.3. İç Seste Diğer Ünsüz Değişmeleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, iç seste kurallı ve düzenli olmayan ünsüz değişimleri de görülmektedir. Bu ses değişimlerinden bazıları, diğerlerine nispeten daha fazla örnekte karşımıza çıkmaktadır.

1.1.2.2.2.3.1. Süreklileşme

1.1.2.2.2.3.1.1. Sızıcılışma

/-v-/ < /-ğ-/

İki ünlü arasında veya hece sonunda /ğ/ > /v/ değişmesi, bölge ağızlarında sık görülen ünsüz değişimlerinden biridir²³⁷. Genellikle yuvarlak ünlü yanındaki /ğ/ ünsüzünde görülen bu ses değişikliği, Anadolu ağızlarıyla ilgili birçok çalışmada Kıpçak grubu lehçelerine ait bir özellik olarak kabul görmüştür. Gürer Gülsevin, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 1: (G > V Değişmesi)* adlı çalışmasında söz konusu değişikliğin Oğuz grubu lehçe ve ağızlarında çoğunlukla yuvarlak ünlüler yanında görüldüğünü, Kıpçak grubu lehçelerindeki gibi düz ünlüler yanında da meydana gelen düzenli bir ses olayı olmadığını dile getirmiştir. Bu ses değişikliğinin, düz ünlüler yanında da meydana geldiği bazı ağız bölgelerinde gerçekten Kıpçakça bir unsur olabileceğini belirten Gülsevin, ancak yine de konuya temkinli yaklaşılması gerektiğini vurgulamış; en azından ilgili ağızlarla Kıpçak grubu lehçeleri arasında morfolojik denklikler ve leksik koşutluklar ortaya konuncaya dek bu örneklerin Kıpçakça unsur olarak değerlendirilmemesi taraftarı olduğunu ifade etmiştir (2009: 253-254). Araştırma bölgemizde, bu ses değişikliğinin düz ünlüler yanında meydana geldiği örneklere de rastlanmaktadır (Akar 2007a: 50). Metinlerimizdeki *yov* “yağ” (I-A/10-28); *dovlādan* “dağlardan” (I-A/9-42); *sovun* “sağım” (I-A/1-79) örneklerinde ise önce /v/ < /ğ/ değişmesi, sonra /v/ ünsüzünün etkisiyle /o/ < /a/ değişmesi gerçekleşmiştir. Bu ses değişikliği, Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de görülmektedir²³⁸.

²³⁷ Ahmet Caferoğlu, Anadolu ağızlarındaki ünsüz değişimlerini ele aldığı çalışmasında bu ses olayını /-v-/ < /-ğ-/ değişmesi olarak değerlendirmiştir (1963: 12).

²³⁸ krş. *düvün* (Korkmaz 1994a: 70); *avustos*, *dovur-*, *düvannā*, *övlēn*, *sovan*, *suvandere* (Gülensoy 1988: 58); *döverlerdi*, *döwer-biçer*, *sowan*, *üwey* (Gülsevin 2002a: 61); *sovanına*, *sovuğ*, *sovan*,

avır “ağır; elverişsiz” I-A/11-250, II/6-72

bavırdım “bağırdım” I-A/43-34

davılcek “dağılacak” I-A/15-48

davıñ başına “dağın başına” I-A/14-9

dovmuşum “doğmuşum” I-A/10-2

düvün “dügün” I-A/6-106

savdañ soldan “sağdan soldan” I-A/50-35

savıyoz “sağıyoruz” I-A/42-4

sovuķ “soğuk” I-A/9-13

yavıyo “yağıyor” I-A1/4-338

yıvını “yığımı” I-A1/4-473

yovurT “yoğurt” I-A/59-30

/-ş-/ < /-ç-/

Hece ve kelime sonundaki /ç/ ünsüzünün süreklileşerek /ş/ ünsüzüne dönüşmesi de araştırma bölgemizde örneklerine sık rastlanan ünsüz değişmelerinden biridir²³⁹. Bu ses değişikliği, Anadolu ağızlarıyla ilgili çalışmaların çoğunda Kıpçak grubu lehçelerine ait bir özellik olarak kabul görmüştür. Gürer Gülsevin, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: (Ç > Ş Değişmesi)* adlı çalışmasında, bu ses değişikliğinin Oğuz grubu lehçe ve ağızlarında yalnızca kapalı hece sonunda meydana geldiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca, söz konusu değişikliğin bütün Kıpçak lehçeleri için kurallı ve düzenli bir ses olayı olmadığını vurgulamıştır. Sadece Kazak, Karakalpak ve Nogay lehçelerinde her şartta (başta, iki ünlü arasında, kapalı hece sonunda) kurallı ve düzenli olarak meydana gelen bu ses değişikliğinin de fonetik, morfolojik ve leksik verilerle desteklenmediği sürece Kıpçakça bir unsur olarak kabul edilmemesi gerektiğini dile getirmiştir (2008: 385).

bişdilē “biçtiler” I-A/11-107

ğaşmışlā “kaçmışlar” I-A/11-112

genşlikdi “gençlikte” I-A/35-23

düvününü (Tok 2002: 76); *davılır, yavar, savılırdı* (Akar 2004: 38); *sovan, suvan* (Akyol 2006: 74); *sovan, çovaldı, sovumuş, davıldı, savarlā, yavā* (Mutlu 2008: 179-180).

²³⁹ krş. *ğaşcäKsın, göşdü* (Korkmaz 1994a: 69); *ğaş-, genşlē, göşmenlik* (Gülensoy 1988: 58); *bişdirceñ, gaşdı, genşlē, göşdü, . iş-, işgi* (Gülsevin 2002a: 62); *göşdü, işmevëreñ, işgi* (Tok 2002: 74); *genşlē, göşmez, işmiş* (Akar 2004: 37); *işcez, gaşcan, geşçek* (Akyol 2006: 75); *iştımā, aşdı, bişdilerdi, genşler, geşdi* (Mutlu 2008: 181).

göşmüş “göçmüş” I-A/9-78

ışmamişindir “içmemişindir” I-B1/6-75

/-ğ-/ < /-k-/

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan bir kelimededen sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde, kelimenin son sesindeki bu ünsüz önce tonlular; sonrasında sızıcılaşarak /ğ/ sesine dönüşür. İki ünlü arasında kaldığında çoğu zaman düşen ve hece kaynaşmasına sebep olan /ğ/ ünsüzü, az sayıdaki örnekte korunmuştur²⁴⁰.

bazalıği “pazarlığı” I-A/39-31

bubalıği “kayınpedere” I-A1/4-82

çoğu “çoğu” I-A/30-79

ğonuşduğu “konuştuğu” III/14-24

/-ğ-/ < /-k-/

Son sesinde / k / ünsüzü bulunan bir kelimededen sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde, kelimenin son sesindeki bu ünsüz önce tonlular; sonrasında sızıcılaşarak /ğ/ sesine dönüşür. Bazı örneklerde, iki ünlü arasında kaldığı zaman düşen ve hece kaynaşmasına sebep olan bu ünsüzün korunduğu görülmektedir²⁴¹.

göşdüğü “göçtüğü” I-A/30-58

yemeği “yemeği” II/4-28

yörüğü “yörüğü” I-B1/3-20

/-v-/ < /-b-/

Bölge ağızlarında çok yaygın olmayan bu ses değişikliği, farklı kaynak kişilerden derlenen metinlerde aynı kelimedede görülmektedir. Tek kelimedede karşımıza çıkan bu ses olayı, Kütahya ve Uşak ağızlarında da tespit edilmiştir²⁴². Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde farklı kelimelerde de örneği bulunmasına rağmen, kurallı ve düzenli bir ses olayı olarak kabul edilemez (Cafeoğlu 1963: 6).

buvacımı “babacığımı” I-A/9-70

buvam “babam” I-A/15-19, I-A/16-26, II/4-13

²⁴⁰ krş. *guyruğu*, *çıraklığa* (Tok 2002: 73); *ayağa*, *gonağa*, *çoğal-*, *ortalığı* (Akyol 2006: 66); *yırağı*, *çoğu* (Mutlu 2008: 182).

²⁴¹ krş. *beşiğe* (Tok 2002: 73); *eşegi*, *deliği*, *yimeği*, *ekmeği* (Akyol 2006: 66); *göğü* (Mutlu 2008: 182).

²⁴² krş. *buva* (Gülensoy 1988: 58); *buva*, *buwa* (Gülsevin 2002a: 65).

1.1.2.2.2.3.1.2. Akıcılaşma

Son sesteki /k/ ünsüzünün ünlüyle başlayan bir ek aldığı zaman süreklileşmesi, bölge ağızlarında yaygın ses olaylarından biridir. Bu durumdaki bazı kelimelerde, son sesteki /ğ/ ünsüzü akıcılaşarak /y/ sesine dönüşmektedir. Bu ses değişikliği esnasında öndeki ünlü uzun telaffuz edilmektedir.

*/-y-/ (< /-ğ-/ < /-ġ-/) < /-k-/*²⁴³

bayrāya “bayrağa” I-A/1-33

ibrāmġavāyī “İbrahimkavağı” I-A1/7-77

ocāya “ocağa” I-A/15-30

tovūyū “tavuğu” I/3-51

yatāyī “yatağı, yeri” I-A/42-36

/-y-/ (< /-ğ-/ < /-g-/) < /-k-/

gömlēye “gömleği” I-A/1-33

kesmēye “kesmeğe” I-A/6-41

kéşġēye “keşkeği” I-A/7-8

yémēyī “yemeği” I-A/7-8

*/-y-/ < /-ğ-/*²⁴⁴

beyeniyolā “beğeniyorlar” I-A/1-1

buydey “buğday” I-A/28-87

hası deyildin “hasta değildi” I-A/7-49

*/-y-/ < /-h-/*²⁴⁵

ġayvanıġ (<Ar. *kaḥve*) “kahvenin” I-A/44-34

²⁴³ krş. *ġaziya* <*kaḥiḥ-a* (Gülensoy 1988: 58).

²⁴⁴ krş. *buġdej* (Korkmaz 1994a: 70); *beyen-* (Gülensoy 1988: 58); *beyen-*, *deyişiklik*, *eyitim*, *deyil* (Gülsevin 2002a: 65); *beyenmedim*, *beyenmez*, *eyitmen*, *deyil* (Tok 2002: 76); *buydeyi* (Akar 2004: 38); *buyday*, *eylence*, *deyişik*, *biyen-*, *eyer* (Akyol 2006: 78); *ciyer*, *buydaya*, *deyil*, *eyitimiñ*, *beyenmēyi*, *düyünde* (Mutlu 2008: 185).

²⁴⁵ krş. ; *sayibine* <*sahip*, *şeyir* <*şehir* (Gülensoy 1988: 58); *ayret*, *cāyiliz*, *ġayfe* (Gülsevin 2002a: 65); *ġayvaniñ* (Tok 2002: 72); *ġayfasında* (Akar 2004: 38); *ġayve*, *şeyit*, *şeyir* (Akyol 2006: 78); *ġayvem*, *sāyibi*, *şayit*, *cāyil* (Mutlu 2008: 185).

İki örnekte ise son sesteki /h/ ünsüzü, kendinden sonra ünlüyle başlayan ek geldiği için akıcılaşarak /y/ sesine dönüşmüştür. Bu ses değişikliği, /y/ < /ğ/ < /h/ şeklinde meydana gelmiş olmalıdır²⁴⁶.

sabāyı (<Ar. *sabāh*) “sabaha” I-A/10-71

sabāya “sabaha” I-A/56-24

1.1.2.2.2.3.2. Tonsuzlaşma

Bölge ağızlarında, bazı kelimelerde iç sesteki komşu ünsüzlerden biri tonsuzlaşabilir. Bu ses olayı, bazı örneklerde iki ünlü arasında da görülmektedir²⁴⁷.

baraşır ufağı (<**baraç* < Fr. *barrage*) “barajın küçüğü” II/5-43

hāñkı “hangi” II/11-27

pençirilādāñ “pencerelerden” I-A1/7-36

tençiresinnen “tenceresiyle” I-A/1-54

yūsük (<yüksük) “yüzük” I-A/1-16

1.1.2.2.2.3.3. Süreksizleşme

Aydın ve yöresi ağızlarında, çok seyrek görülen ses olaylarından biridir.

/-ç-/ < /-ş-/

ğoçā “koşar” I-A/28-249

/-ğ-/ , /-g-/ < /-ğ-/²⁴⁸

ilğan “leğen” I-A/28-153

ilgendi “leğende” II/13-79

/-c-/ < /-j-/

biyoloci (<Fr. *biologie*) “biyoloji” III/11-36

/-k-/ < /-h-/²⁴⁹

aliksān “Ali İhsan” I-A/49-100, II/4-50, II/6-27

muğdarıñ (<Ar. *muhtār*) “muhtarın” I-A/10-13

²⁴⁶ krş. *sabaya*, *nikayı* (Akyol 2006: 78).

²⁴⁷ krş. *yūsük* (Gülensoy 1988: 57); *yūsük* (Gülsevin 2002a: 77); *pençire*, *pençirē* (Tok 2002: 73); *pençereden* (Akar 2004: 36); *hanki* (Akyol 2006: 68); *hañki*, *hañkisi*, *mençeresine*, *yūsük* (Mutlu 2008: 139).

²⁴⁸ krş. *ilgēnde* (Mutlu 2008: 189).

²⁴⁹ krş. *muğdarlan*, *muğdarıñ* (Akar 2004: 38); *muğderemi*, *muğdarlık*, *ağşap*, *iKdiyacı* (Mutlu 2008: 189).

1.1.2.2.2.3.4. Damaklılaşma

Aydın ve yöresi ağızlarında, çok seyrek görülen ses olaylarından biridir.

/-ğ-/ < /-ŋ-/

ğandiliğ_öğündü “kandilin önünde, mum ışığında” I-A/51-21

/-k-/ < /-t-/²⁵⁰

Aynı ses değişikliği, Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de tespit edilmiştir (Caferoğlu 1963: 9).

dağlı “tatlı” I-A/24-43, II/1-18

pağlâp-durū “sabırsızlanıyor, (meraktan ve heyecandan) patlıyor” I-A/31-35

1.1.2.2.2.3.5. Dudaklılaşma

Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da çok seyrek görülen ses olaylarından biridir (Caferoğlu 1958: 6).

/-m-/ < /-v-/²⁵¹

mâdimennēnden (<Far. *nerdübān*) “merdivenlerinden” I-A/11-181

1.1.2.2.2.3.6. Genizlileşme

Aydın ve yöresi ağızlarında, çok seyrek görülen ses olaylarından biridir.

/-ŋ-/ < /-ğ-/²⁵²

bağırıyo “bağırıyor” I-A/10-87

boğaz “boğaz” I-A/39-68

değişik “değişik” I-A/8-21

yuğurduğ “yuğurduk” III/5-114

/-ŋ-/ < /-l-/

Bu ses değişikliği, farklı kaynak kişilerden derlenen metinlerde aynı kelimedede görülmektedir. Kelimenin bazı kaynak kişilerde *ğanğı-* şeklinde kullanıldığı dikkate

²⁵⁰ krş. *dağlı* (Mutlu 2008: 180).

²⁵¹ krş. *merdimenden* (Tok 2002: 78); *merdimen*, *eldimen* (Akyol 2006: 81); *merdiman*, *merdimana* (Mutlu 2008: 187).

²⁵² krş. *değişik* (Gülsevin 2002a: 76); *deñiřTi*, *deñiřik* (Tok 2002: 75); *deñiřtirdik* (Akar 2004: 39); *deñiřik* (Akyol 2006: 81); *deñiřdi* (Mutlu 2008: 185).

alınırsa burada önce /n/ < /l/ değişikliği meydana gelmiştir. Sonrasında /n/ sesi ikinci hecedeki /ğ/ sesinin etkisiyle genizsi /ŋ/ ünsüzüne dönüşmüştür.

ğanğıldilâdın “zıplattırlardı” I-A/55-16

/-ŋ-/ (< /-g-/) < /-k-/²⁵³

dînelîdî (< dinelirdi) “ayakta dururdu” I-A/11-78

1.1.2.2.2.3.7. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

Bölge ağızlarında iç sesteki akıcı ünsüzlerin bazen birbiriyle nöbetleşe kullanıldığı görülmektedir.

/-l-/ < /-n-/²⁵⁴

dölüm “dönüm” I-A/57-21, I-A/61-62

paŋğulot (< İng. *banknote*) “kâğıt para” I-A/57-36

/-l-/ < /-r-/²⁵⁵

güleş “güreş” I-A/11-78

ileşbâcilik (< Far. *rençber*) “rençperlik, çiftçilik” I-A/30-64

valis (< Fr. *varice*) “varis” I-A/29-57

/-n-/ < /-l-/²⁵⁶

n_eynediğiz “ne eylediniz” I-A/11-119

/-r-/ < /-l-/:

mävrit (< Ar. *mevlid*) I-A1/4-179

sandâre (< Ar. *şandaliyye*) “sandalye” I-A1/6-22

²⁵³ krş. *dînelîgomuş* (Tok 2002: 75); *dînelir* (Mutlu 2008: 182).

²⁵⁴ krş. *dölüm* (Tok 2002: 77); *dölüm* (Akyol 2006: 94); *dölüm* (Mutlu 2008: 187).

²⁵⁵ krş. *inâncbârlık*, *ilâçbâr* (Korkmaz 1994a: 70); *bilâder*, *gâli*, *güleş*, *ileşbêlik* (Gülsevin 2002a: 67); *mehlem*, *ölüzger*, *gâli* (Tok 2002: 78); *bilâder* (Akyol 2006: 94); *gâli*, *güleş*, *ileşbêlik*, *bilâder*, *ölüzger* (Mutlu 2008: 185).

²⁵⁶ krş. *neyne-* (Korkmaz 1994a: 70).

1.1.2.2.2.3.8. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

/-f-/ < /-h-/²⁵⁷

nofut (<Far. *noḥūd*) “nohut” I-A/15-102

urfunu (<Ar. *rūḥ*) “ruhuna” I-A/10-41

/-ş-/ < /-s-/²⁵⁸

ışcağ “sıcak” I-A/9-13

keşcek “kesecek” I-A/10-96

1.1.2.2.2.3. Son Seste Ünsüz Değişmeleri

1.1.2.2.2.3.1. Tonlulaşma

Son seste tonlulaşma olayı, yaygın olarak sonu tonsuz ünsüzle biten bir kelimeyi ünlüyle başlayan bir kelime takip ettiğinde de gerçekleşmektedir. Bu ses olayı, daha çok ikinci kelimenin ilk sesi durumundaki ünsüzün etkisiyle gerileyici benzeşme şeklinde meydana gelmektedir.

1.1.2.2.2.3.1.1. Bağlantılı Kelimelerde Tonlulaşma

Son sesinde /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri bulunan bir kelimedenden sonra ilk sesinde ünlü bulunan bir kelime geldiğinde, ilk kelimenin son sesindeki bu ünsüzler tonlulaşır.

/-Ç/ < /-ç/²⁵⁸

iki_üÇ_adam “iki üç adam” I-A/25-96

iki_üÇ_İsan “iki üç insan” I-A/26-56

ilaÇ_atıyolā “ilaç atıyorlar” I-A/11-94

muhtāÇ_é'mesiğ (<Ar. *muḥtāc*) “muhtaç etmesin” I-A/30-24

seğnenmeÇ_oyñālādı “saklambaç oynarlardı” I-A/25-236

/-K/, /-ğ/ < /-k/²⁵⁹

çoK_äsgi “çok eski” I-A/52-6

ğura^klıK_öldu “kuraklık oldu” I-A/51-19

²⁵⁷ krş. *urfumuzda*, *nofut*, *müfür*, *safir*, *yafidi* (Mutlu 2008: 186).

²⁵⁸ krş. *genc olsa*, *ihdiyac olannarđan*, *sādic evine* (Gülsevin 2002a: 46); *genc_ikē* (Tok 2002: 72); *genc odası* (Akyol 2006: 68); *genc_olacaK*, *hic_annatmıyım*, *üç_adım* (Mutlu 2008: 136).

²⁵⁹ krş. *yapçağ olsak* (Akyol 2006: 67); *adağ_adamış*, *vācağ_ōmuş*, *ağ_oluyu* (Mutlu 2008: 132).

tovuK_édē “tavuk verir” I-A/1-42
yatardıK_ölāda “oralarda kalırdık” II/8-25
yoK_arba “yok araba” I-A/26-84

/-K/, /-g/ < /-k/²⁶⁰

beg_ıŝcaḳ “çok sıcak” I-A/33-35
bileziK_istē “bilezik ister” I-A/1-20
dökādiK_üsdünā “dökerdik üstüne” I-B/8-8
gıtdiK_orıya “gittik oraya” I-A/11-194
yémeg_édā “yemek yapar” I-B/7-69

/-P/, /-b/ < /-p/²⁶¹

ğiriP_oldum (<Fr. *grippe*) “grip oldum” I-A1/1-199
heP_onnarı “hep onları” I-A/10-112
ıcaP_édēsī (<Ar. *ıcāb*) “ıcap ederse, gerekirse” I-A/29-33
nasīP_éylesiḡ (<Ar. *naşīb*) “nasip eylesin” I-A/30-26
sāb_olımacaḳ (<Ar. *şāhib*) “sahip çıkamayacak” I-B1/2-41

/-T/, /-d/ < /-t/²⁶²

dāveT_e'mek (<Ar. *da'vet*) “davet etmek” I-A/11-41
halal_süd_emdīse “helal süt emdiyse” I-B1/2-47
mevliT_olūdū (<Ar. *mevlid*) “mevli yapılırdı” I-A/11-57
nohuT_atālardın (<Far. *nohūd*) “nohut koyarlardı” I-A/24-44
poşeT_içini (<Fr. *pochette*) “poşet içine” I-A/6-60

/-K g-/ < /-k g-/

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan bir kelimeyi /g/ ünsüzüyle başlayan bir kelime takip ettiğinde, ilk kelimenin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü tonlulaşabilir. Bu ses olayı, görülen geçmiş zaman birinci çokluk şahıs çekimindeki bir fiil ile aynı zaman ve şahıs çekimindeki *gel-* ve *geçir-* fiillerinin birbirini takip ettiği durumda da gerçekleşebilir.

böyüK_güççüK “büyük küçük, yaşlı genç” I-A/14-14
gelīdiK_gine “gelirdik yine” I-A/25-64

²⁶⁰ krş. *bilmezdig_eveli, süremezdig_esgiden, bilezig_istedi* (Mutlu 2008: 134).

²⁶¹ krş. *nasib_olmadı* (Akyol 2006: 67); *hesab_eT, nāsib_açıldı, süzüb_alydı* (Mutlu 2008: 136).

²⁶² krş. *dörd aylundı, yiid olan* (Gülsevin 2002a: 46); *mevlüd okudurlā* (Akyol 2006: 68); *dāmad_olur, mevlid_oğunur, avrad_işi* (Mutlu 2008: 135).

gōdüK geçīdik “gördük geçirdik” I-A/26-84

ināK güdārdik “inek otlatırdık” III/13-7

vādıK geldik “gittik geldik” I-A/11-194

/-K g-/ < /-p g-/

Batı Anadolu ağızlarının önemli özelliklerinden biri, tasvir fiilleriyle oluşturulan yapıların şimdiki zaman fonksiyonunda kullanılmasıdır (Akar 2004: 56-59). Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış yardımcı fiilden oluşan bu yapılarda, zarf-fiil ekinin ünsüzüyle yardımcı fiilin ilk sesindeki ünsüzden biri, diğerini kendine benzetebilir. Aynı şekilde, *git-* ve *gel-* fiillerinin yüklem olduğu cümlelerde {-Ip} zarf-fiil ekini almış bir zarf tümleci varsa, zarf-fiil ekinin ünsüzü önce gerileyici benzeşme yoluyla /k/ damak ünsüzüne dönüşür, sonrasında ünsüz uyumuna bağlı olarak tonlulaşır.

alıK geliyo “alıp geliyor” I-A/25-15

bilediK geliyo “(bıçak vb.) biletip geliyor” I-A/10-85

dönüK geliyo “dönüp geliyor” I-A/25-88

ğaçırıK geliyo “kaçırıp geliyor” I-A/9-62

görüK geliyi “görüp geliyor” II/2-16

1.1.2.2.2.3.1.2. Son Seste Diğer Tonlulaşma Örnekleri

Bölge ağızlarında, seyrek de olsa herhangi bir ses olayına bağlı olmayan tonlulaşma örneklerine rastlanmaktadır.

/-ğ/ < /-k/²⁶³

aççığ “azıcık” I-A/40-40

bubalığ “kayınpeder” I-A/49-51

duvaK “duvak” I-A/17-4

ufağ “ufak” I-A/49-58

*yanığ*²⁶⁴ “nişan karşılığında erkek evine götürülen eşya” II/11-21

/-g/ < /-k/²⁶⁵

beg “pek” I-A/11-106

²⁶³ krş. *adaK*, *artıK*, *bıraK*, *bağ*, *boyunduruğ*, *çaKmaK*, *kapadırdığ* (Mutlu 2008: 132).

²⁶⁴ Bu kelime, Karahanlı Türkçesi metinlerinde *yanut* şeklinde kullanılmıştır.

²⁶⁵ krş. *fişeng*, *çiçeg*, *böyüg*, *tüfeg*, *genşlig* (Gülensoy 1988: 63); *tüfeng* (Tok 2002: 72).

/-z/ < /-s/²⁶⁶

domatiz “domates” I-A/40-52

hēkez “herkes” I-A/28-151

*patatiz*²⁶⁷ “patates” I-A/28-50, I-A/32-23

1.1.2.2.3.2. Süreklileşme

1.1.2.2.3.2.1. Sızıcılaşma

/-ğ/ (< /-ğ/, /-g/) < /-k/, /-k/

Bölge ağızlarında, son sesinde /k/ ve /k/ ünsüzleri bulunan bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde ilk kelimenin son sesindeki bu ünsüzler, önce tonlularak /ğ/ ve /g/ seslerine; sonraki aşamada da süreklileşerek /ğ/ sesine dönüşürler (Korkmaz 1994a: 67). Aynı ses olayı, Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de görülmektedir²⁶⁸.

açmağ_ için “açmak için” I-A/3-39

dolaşcağ_ oldu “dolaşacak oldu” II/3-10

gälcäğ_ olü “gelecek olur” I-A/24-7

kêşgeğ_ olüdü “keşkek olurdu” I-B/8-9

olcağ_ olan “olacak olan” I-A/9-61

/-ş/ < /-ç/

Bölge ağızlarında yaygın olan ses değişmelerinden biri de, son sesteki /ç/ ünsüzünün sızıcılaşarak /ş/ sesine dönüşmesidir²⁶⁹.

ağaş “ağaç” I-A/11-91

gemgenş “gepegenç” I-A/25-71

kaş “kaç” I-A/44-8

²⁶⁶ krş. *domatez*, *herkez*, *ûruz*, *sıvaz* (Gülensoy 1988: 63); *herkez*, *domatiz*, *patediz* (Tok 2002: 73); *tēriz*, *herkez* (Akar 2004: 41); *herkez*, *abdez* (Akyol 2006: 83).

²⁶⁷ Türkçe Sözlük’ün 1998 baskısında, köken bakımından İtalyanca *patata* kelimesinden geldiği, İtalyancaya da Amerika yerlilerinin dilinden geçtiği belirtilmiştir (C II, s. 1776). 2005 baskısında ise kelimenin kökeni Rumca olarak gösterilmiş, ancak kaynak dildeki şekli belirtilmemiştir (s. 1583).

²⁶⁸ krş. *çanağ_ olur*, *çoğ_ olur*, *ineğ_ aldım*, *yüzüğ_ alınır* (Gülsevin 2002a: 46); *yasdığ_ ederiñ*, *ufağ_ ıdı*, *ayağ_ izi*, *ğasığ_ inan* (Tok 2002: 73); *çoğ_ uzun* (Akyol 2006: 67).

²⁶⁹ krş. *üş* (Korkmaz 1994a: 76); *bi_kaş*, *ağaş*, *ağış*, *iş çamaşırı*, *piriş*, *oruş*, *hiş*, *üş* (Gülensoy 1988: 64); *ağışlā*, *geş*, *kaş< kaç*, *piriş pilavı*, *genşlē*, *hiş*, *üş günde* (Gülsevin 2002a: 62); *ağışde*, *ardış*, *sādiş*, *hiş* (Tok 2002: 74); *ğaş*, *yamaş*, *hēs*, *hiş*, *üş* (Akar 2004: 41); *ğaş*, *babış*, *hiş*, *üş*, (Mutlu 2008: 183).

hiş (<Far. *hiç*) “hiç” I-A/29-59

üş “üç” I-A/10-4, I-A/11-23

*/-ğ/ < /-y/*²⁷⁰

köğ “köy” I-A/46-72

umüköğ “Umurköy” I-A/43-91

1.1.2.2.2.3.2.2. Akıcılaşma

/-y/ < /-v/

êy “ev” I-A/10-40

1.1.2.2.2.3.3. Son Seste Diğer Ünsüz Değişmeleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, son seste düzenli ve kurallı olmayan ünsüz değişmesi örneklerine de rastlanmaktadır. Sadece birkaç örneği bulunan son ses ünsüz değişiklikleri şunlardır:

1.1.2.2.2.3.3.1. Tonsuzlaşma

*/-f/ < /-v/*²⁷¹

alaf “alev” I-A/45-6

pilaf “pilav” I-A1/6-33

*/-s/ < /-z/*²⁷²

ğuruduyos “kurutuyoruz” II/2-8

temmus “temmuz” I-A/28-37

tınas “tınaz” I-A1/4-463

yapıyos “yapıyoruz” II/2-16

yuuruyos “yuğuruyoruz” II/2-7

1.1.2.2.2.3.3.2. Süreksizleşme

/-ç/ < /-ş/

yanniç “yanlış” I-B1/6-84

²⁷⁰ krş. *köğ* (Akyol 2006: 83).

²⁷¹ krş. *pilaf* (Akyol 2006: 83).

²⁷² krş. *ğıs, otus, sasçı* (Gülsevin 2002a: 65); *yüs elli, ğıs, sas çalâdîñ, bis* (Akar 2004: 41); *as* (Akyol 2006: 83); *ğıs, otus, geçemes, yaparıs* (Mutlu 2008: 140).

/-k/ < /-h/²⁷³

täspik (<Ar. *tesbîh*) “tespih” I-A/28-115, I-A/41-71

1.1.2.2.2.3.3.3. Dudaklılaşma

/-f/ < /-h/

ässaf (<Ar. *eşahh*) “doğru, gerçek, sahi” I-A1/4-163

/-m/ < /-n/²⁷⁴

ğalom (<İng. *gallon*) “galon” I-B/1-34

laylom (<İng. *nylon*) “naylon” I-A/28-170

/-v/ < /-ğ/

yov “yağ” I-A/10-28

/-v/ < /-y/²⁷⁵

köv “köy” I-A/28-179, IA/34-20

1.1.2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi, diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi bölge ağızlarında da çok yaygın olan ses olaylarından biridir (Caferoğlu 1958: 4-11). Kelime tabanlarındaki komşu ünsüzlerden birinin diğerini kendi boğumlanma noktasına çekmesiyle oluşan bu ses olayı, iki kelimenin ünsüzleri arasında da meydana gelebilmektedir. Ünsüz benzeşmeleri, benzeşmenin yönüne göre ilerleyici ve gerileyici benzeşme olarak iki gruba ayrılabilir.

1.1.2.2.3.1. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

Kelime tabanlarında, eklerle genişleme esnasında veya iki ayrı kelimedede birbirine komşu olan iki ünsüzden birincisinin, ikinci ünsüzü kendine benzetmesidir.

²⁷³ krş. *tásbík*, *tesbik* (Tok 2002: 75).

²⁷⁴ krş. *laylomumuzu* (Akar 2004: 35).

²⁷⁵ krş. *kövden*, *kövlere* (Tok 2002: 78); *köv*, *kövde*, *kövün* (Mutlu 2008: 180).

1.1.2.2.3.1.1. Kelime İçinde İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

/-ll-/ < /-ly-/

Genellikle alınma kelimelerde görülen bu ses olayında, /l/ ünsüzü önündeki /y/ ünsüzünü kendine benzetir²⁷⁶.

- balle* (< *balya* < İt. *balle*) “balya” I-A/11-104
fasille (< Yun. *phaseolus*) “fasülye” I-A/11-230
madellesi (< İt. *medaglia*) “madalyası” I-A/10-10
millon (< Fr. *million*) “milyon” I-A/25-94

/-mn-/ < /-ml-/

Son sesinde /m/ ünsüzü bulunan bir kelimeye /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki /m/ ünsüzü ekin ilk ünsüzünü kendine benzetebilir²⁷⁷.

- adamnā* “erkekler” I-A/6-27
āşamnarı “akşamları” I-A/39-22
bayramnāda “bayramlarda” I-A/51-10
devamnı (< Ar. *devām*) “devamlı” I-A/1-77
geçimneri “geçimleri” II/6-44

/-nn-/ < /-nd-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimeye bulunma veya ayrılma hâli ekleri getirildiğinde, kelime sonundaki /n/ ünsüzü hâl ekinin ilk ünsüzünü kendine benzetebilir. Bazı örneklerde, iyelik ekleri ve zamirlerden sonra ortaya çıkan pronominal /n/ ünsüzünün de hâl eki ünsüzünü kendine benzettiği görülmektedir²⁷⁸.

- ākāsinnan* “arkasından” I-A/6-22
anasinnan “anasından” I-A/10-48
deresinne “deresinde” I-A/9-78
günnen “günden” I-A/9-81
onnan “ondan” I-A/9-75

²⁷⁶ krş. *antelle*, *fasile*, *million* (Gülsevin 2002a: 70); *antellē*, *fasillē*, *fasille* (Tok 2002: 82); *fasille* (Akyol 2006: 74); *fasille*, *millonu*, *millar* (Mutlu 2008: 172).

²⁷⁷ krş. *adamnā*, *aşamneyin*, *devamnı*, *kimnē*, *memniķad*, (Gülensoy 1988: 61); *adamnarı*, *damnarı*, *durumnarı*, *devamnı* (Gülsevin 2002a: 56); *adamnā*, *tılsımnar* (Tok 2002: 82); *acıpayammı* (Akar 2004: 40); *mumnu* (Akyol 2006: 72).

²⁷⁸ krş. *yakasinnan* (Gülsevin 2002a: 56).

/-nn-/ < /-nl-/

Bölge ağızlarındaki en yaygın benzeşme örneğidir. Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimeye /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki /n/ ünsüzü çoğu zaman ekin ilk ünsüzünü kendine benzetir²⁷⁹.

altinnā “altınlar” I-A/6-38

annadırız “anlatırız” I-A/55-2

bunnarı “bunları” I-A/10-4

günnük “günlük” I-A/4-3

nişannısına “nişanlısına” I-A/9-51

/-nn-/ < /-ny-/

Sadece *dünya* kelimesinde görülmektedir. İlk hecedeki /n/ ünsüzü, ikinci hecedeki /y/ ünsüzünü kendine benzetmiştir²⁸⁰.

dünnā (<Ar. *dünyā*) “dünya” I-A/9-56, I-A/10-96

/-ŋn-/ < /-ŋd-/

Sadece bir örneği bulunan bu ses olayında, ikinci teklik şahıs iyelik ekinde sonra gelen ayrılma hâli ekinin ilk ünsüzü, iyelik ekindeki /ŋ/ ünsüzünün etkisiyle /n/ sesine dönüşmüştür.

bildīŋnān “[senin] bildiğinden” I-A/19-80

/-ŋn-/ < /-ŋl-/

Son sesinde /ŋ/ ünsüzü bulunan bir kelimeye /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki /ŋ/ ünsüzü ekin ilk ünsüzünü kendine benzetebilir²⁸¹.

aŋnadıyuru “anlatıyor” I-A/27-78

²⁷⁹ krş. *annat-*, *bunnā*, *canni*, *davşanni*, *günnük*, *gelinniK*, *önnük*, *şennik*, *peşmannā oldum*, *şennik*, *yığinna*, *yunanni* (Gülensoy 1988: 60-61); *bizimkinneri*, *çalışannā*, *gadinnarı*, *gırşunnu*, *insannik*, *ormannik*, *ünnü* (Gülsevin 2002a: 55-56); *annamında*, *benzinnik*, *bunnarı*, *ğurbannıklā*, *günnük*, *şennik* (Tok 2002: 77, 82); *önnemek için*, *ünnedi* (Akar 2004: 39); *bunnar*, *ormannar*, *düşmannā*, *nişannā*, *onnar*, *ayranni*, *nişanni*, *şennik*, *gelinnik* (Akyol 2006: 72); *annaT*, *bennik*, *canni*, *deliganni*, *fisdannar*, *günnēden*, *günnük*, *İsannā*, *izinni*, *küskünnük*, *nişannandı*, *odunnā*, *samanni*, *şenniknen*, *ünnediK* (Mutlu 2008: 175).

²⁸⁰ krş. *dünnā* (Korkmaz 1994a: 74); *dünnam* (Gülsevin 2002a: 70).

²⁸¹ krş. *aŋnı-*, *göñnü* (Korkmaz 1994a: 74); *añnatmış*, *diñneyon_mu* (Gülensoy 1988: 61); *añnatıdı*, *göñnüñden* (Tok 2002: 77).

diñnānirdin “dinlenirdi” I-B/9-15

ğızanā “kızanlar” I-A/28-153

göñnūğden “gönlünden” III/2-52

yüñnārinā “yünlerini” I-A/28-255

/-ss-/ < /-sl-/

assan (<Ar. *‘aşlen*) “aslen” III/14-17

/-ss-/ < /-sg-/

ässidēñ “eskiden” I-A/41-46

/-ss-/ < /-sy-/

amassa “Amasya köyü” I-B1/1-26

fesset (<Ar. *vaşıyyet*) “vasiyet” I-A/9-83

/-şş-/ < /-şl-/

Son sesinde /ş/ ünsüzü bulunan bir kelimeye /l/ ünsüzüyle başlayan bir ek getirildiğinde, kelime sonundaki /ş/ ünsüzü ekin ilk ünsüzünü kendine benzetebilir.

başşanīdı “başlanırdı” I-A/25-21

çıkmişşā “çıkılmışlar” I-A/10-106

ğazmişşā “kazmışlar” I-A/10-30

işşēden “işlerden” II/8-12

käsmişşā “kesmişler” I-A1/5-204

1.1.2.2.3.1.2. İki Kelime Arasında İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

/-m m-/ < /-m b-/

Fiil çekiminde bir ekle temsil edilmesine rağmen, cümlenin anlamını kuvvetlendirmek amacıyla çekimli fiilden sonra ayrıca şahıs zamiri getirilebilir. Birinci teklik şahıs çekimindeki bir fiilden sonra birinci teklik şahıs zamiri geldiğinde, çekimli fiilin son sesi durumundaki /m/ ünsüzü, şahıs zamirinin ön sesindeki /b/ ünsüzünü kendine benzetebilir. Aynı durum iyelik birinci teklik şahıs çekimi için de geçerlidir²⁸².

alcem men “alacağım ben” I-B1/1-79

atvērīdim men “atverirdim ben” II/5-56

ğızım benim “kızım benim” I-A/32-25

²⁸² krş. *didim_män* (Korkmaz 1994a: 72); *gelirim men, ölüm mene* (Gülsevin 2002a: 58).

gütdüm m̄an “güttüm ben” I-A/19-45

hatırlıyom men “hatırlıyorum ben” I-A/44-47

/-m m-/ < /-m v-/

Son sesinde /m/ ünsüzü bulunan bir kelimedden sonra /v/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, /m/ ünsüzü ikinci kelimenin ön sesindeki /v/ ünsüzünü kendine benzetebilir. İyelik birinci teklik şahıs çekiminden sonra /v/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde de aynı ses olayı görülmektedir²⁸³.

baķasım m̄ā (<baķasım var) “baķmak istiyorum” II/4-62

iki ğızım m̄ā “iki kızım var” I-A/27-5

kilim m̄ā “kilim var” I-B/7-9

selam m̄ēmezmiş “selam vermezmiş” I-A/25-91

yādıım m̄eriyolā “yardım veriyorlar” I-A1/4-341

/-n n-/ < /-n l-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimedden sonra /l/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, /n/ ünsüzü ikinci kelimenin ön sesindeki /l/ ünsüzünü kendine benzetebilir²⁸⁴.

on niri “on lira” I-B/7-42

kaş millon neri “kaş milyon lira” I-A/25-94

/-n n-/ < /-n r-/

Tek örneği görölen bu ses olayında, ilk kelimenin son sesindeki /n/ ünsüzü ikinci kelimenin ön sesindeki /r/ ünsüzünü kendine benzetmiştir.

on neket “on rekat” I-A/10-29

/-p b-/ < /-p v-/

Son sesinde /p/ ünsüzü bulunan bir kelimedden sonra /v/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, /p/ ünsüzü ikinci kelimenin ön sesindeki /v/ ünsüzünü kendi boğumlanma noktasına yakın olan /b/ ünsüzüne dönüştürür²⁸⁵.

ciP bādım (<İng. jeep) “cip vardı” I-A/55-25

ĝalp bā “kalp var” I-A/57-59

²⁸³ krş. *ĝızım_m̄ā* (Korkmaz 1994a: 72); *adıım merilmedi, dünüm mar* (Gülsevin 2002a: 58); *ĝızım_mar, gelinim_mar, dostum_m̄āsa* (Mutlu 2008: 178).

²⁸⁴ krş. *bin nira, on nira* (Gülsevin 2002a: 59); *milyon_nira, millon_nera* (Mutlu 2008: 178).

²⁸⁵ krş. *gidip bācāımışıımış, gidip bariyo* (Gülsevin 2002a: 59).

hap bēdilē “hap verdiler” II/8-3

1.1.2.2.3.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

Kelime tabanlarında, eklerle genişleme esnasında veya iki ayrı kelimedede birbirine komşu olan ünsüzlerden ikincisinin ilk ünsüzü kendine benzetmesidir.

1.1.2.2.3.2.1. Kelime İçinde Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

/-çç-/ < /-hç-/

Son sesinde /h/ ünsüzü bulunan bir heceyi /ç/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /ç/ ünsüzü önündeki /h/ ünsüzünü kendine benzetir²⁸⁶.

baçça “bahçe” III/9-21

baççeyi “bahçeye” I-A/12-25

baççımannık “bahçe” I-A/15-9

/-çç-/ < /-tç-/

Son sesinde /t/ ünsüzü bulunan bir heceyi /ç/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /ç/ ünsüzü önündeki /t/ ünsüzünü kendine benzetir. Son sesinde /t/ ünsüzü bulunan fiil tabanları gelecek zaman ekiyle çekimlendiğinde de bu ses olayı gerçeklemektedir²⁸⁷.

aççıyî “Atça’ya” I-A/25-75

büççesini (<Fr. *budget*) “bütçesine” I-A/55-93

giççek “gidecek” I-A/25-107

güççek “güdecek” I-A/56-35

haççi (<Ar. *ḥatīce*) “Hatice” I-A/15-162

*/-çç-/ < /-zç-/*²⁸⁸

aççık “azcık” I-A/11-37

/-ll-/ < /-rl-/

Geniş zaman ve şimdiki zaman kiplerinin üçüncü çokluk şahıs çekiminde, üçüncü çokluk şahıs ekindeki /l/ ünsüzü zaman ekinin son sesindeki /r/ ünsüzünü

²⁸⁶ krş. *baçça* (Gülensoy 1988: 61); *baççelēne* (Gülsevin 2002a: 70); *baççaları* (Akar 2004: 40).

²⁸⁷ krş. *büççeñe* (Akar 2004: 40).

²⁸⁸ krş. *accık* (Gülsevin 2002a: 60); *accīni*, *accık*, *eccik* (Tok 2002: 83); *accīni* (Akar 2004: 40); *accıK*, *aççık* (Mutlu 2008: 174).

kendine benzetebilir. Aynı ses olayına *bura*, *ora* ve *nere* gibi kelimelerin çokluk ekiyle genişlemiş şekillerinde de rastlanmaktadır²⁸⁹.

- bullādi* “buralarda” I-A/18-54
dağdıverillē “dağıtverirler” I-A/25-110
*dağdıyollā*²⁹⁰ “dağıtıyorlar” I-A/29-19
nēllēdi “nerelerde” I-A/19-38
yapıyollā “yapıyorlar” I-A/28-113

/-mm-/ < /-lm-/

Son sesinde /l/ ünsüzü bulunan bir heceyi /m/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /m/ ünsüzü önündeki /l/ ünsüzünü kendine benzetir.

- ammış* “almış” I-A/15-133
durū_ommuyoru “duru olmuyor” I-A/15-47
gämmādi “gelmedi” I-A/18-114
gämmiş “gelmiş” I-A/15-15
ommuş “olmuş” I-A/10-56

/-mm-/ < /-nm-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir heceyi /m/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /m/ ünsüzü önündeki /n/ ünsüzünü kendine benzetir.

- bēyemmiyoruz* “beğenmiyoruz” I-A/25-44
geçimmem “geçinmem” I-A/10-60
immış “inmiş” I-A/17-75
sarımmış “sarınmış, sırtına sarmış” I-A/16-14
yümmez “yünmez” I-A/26-107

/-nn-/ < /-ln-/

Son sesinde /l/ ünsüzü bulunan bir heceyi /n/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /n/ ünsüzü önündeki /l/ ünsüzünü kendine benzetir²⁹¹.

- annıya* “alnına” I-A/51-37
yannız “yalnız” I-A/8-14

²⁸⁹ krş. *ollara* (Tok 2002: 83); *tallalardan*, *tekellekli* (Mutlu 2008: 174).

²⁹⁰ krş. *beklemiyolla*, *bāliyollar*, *sölleyos* (Gülensoy 1988: 61); *çıxarıllardı*, *oynullar*, *verillerdı*, *gidiyollā*, *söllellemiş*, *dolaşıllādi* (Gülsevin 2002a: 57-58); *yapıyollā*, *sölleller*, *çekellē*, *bağıyollā* (Tok 2002: 83); *ğollā*, *getirillēmiş*, *biliyollarmış* (Akar 2004: 40); *alillā*, *gelillē* (Akyol 2006: 73); *başlalla*, *yapallar*, *gidiyollā* (Mutlu 2008: 177-178).

²⁹¹ krş. *añnındaķı* (Korkmaz 1994a: 75).

Aynı ses olayı, {+IIAn} araç hâli ekinde komşu olmayan /l/ ve /n/ ünsüzlerinde de meydana gelmektedir²⁹².

- bunnānan* “bunlarla” I-A/18-31
dovulnana “davul ile” I-A/9-22
nohudunnana “nohut ile” I-A/15-96
suyūnan “suyla” III-4-17
ununana “un ile” I-A/31-12

/-nn-/ < /-yn-/

Üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden sonra {+InAn}, {+InAnA} araç hâli eki geldiğinde, araç hâli ekinin ilk ünlüsü, önce /y/ sesine; sonrasında /n/ ünsüzünün etkisiyle /n/ sesine dönüşür²⁹³.

- çōbasınnanı* “çorbasıyla” I-A/11-242
da^lılsınnan “tatlısıyla” III/2-47
gālinnīnnān “gelinliğiyle” II/11-15
halasınnan “halasıyla” I-A1/3-235
hanımınnan “hanımıyla” II/6-29

Bir örnekte ise kelime içindeki komşu iki ünsüzden /n/ ünsüzü önündeki /y/ ünsüzünü kendine benzetmiştir.

- pēnnire* (<Far. *penīr*) “peyniri” I-A/28-256

/-ŋğ-/ , /-ŋg-/ < /-nğ-/ , /-ng-/²⁹⁴

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir heceyi /ğ/ veya /g/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /ğ/ ve /g/ ünsüzleri önündeki /n/ ünsüzünü damaklılaştırır²⁹⁵.

- baŋğıdan* (<İt. *banca*) “bankadan” I-A/61-92
eŋgımeşdi (<en-gin) “yaşlandı, iş göremez hâle geldi” I-A/51-47
varaŋğālān (<varangelen) “dokuma tezgahında ilmikleri sıkıştırarak için kullanılan tahta alet” III/13-72
yaŋğınıcı “orman işçisi” II/13-16
yéŋgem “yengem” I-A/55-12

²⁹² krş. *onnar_mnan*, *tokuc_unan* (Tok 2002: 37); *ğaşınan*, *çobancılınan*, *mağasınan* (Mutlu 2008: 59).

²⁹³ krş. *çanınnan*, *tabānnan*, *takısınna*, *gelinniklēnnen* (Akyol 2006: 72); *emrinnen*, *ğiyāvetinnen* (Mutlu 2008: 176-177).

²⁹⁴ Metinlerimizdeki *süŋğülē* “süngüyle” I-A/16-59 ve *ceŋgiz* “Cengiz” II/13-94 örneklerinde benzeşme meydana gelmemiştir. Bu kelimelerdeki /ŋ/ ünsüzü, yazı dilinde dış ünsüzüne dönüşmesine rağmen Aydın ve yöresi ağızlarında eskicil şekliyle korunmuştur.

²⁹⁵ krş. *paŋğalara* (Gülsevin 2002a: 76); *aŋğaraya*, *deŋgini*, *yaŋğın*, *zeŋgin*, *baŋgiye* (Mutlu 2008: 173).

/-ss-/ < /-ls-/

Sadece *ol-* fiilinin emir üçüncü teklik şahıs ve şart çekiminde görülen bu ses olayında, ekteki /s/ ünsüzü fiil tabanındaki /l/ ünsüzünü kendine benzetir²⁹⁶.

ossa “olsa” III/14-109

/-ss-/ < /-ts-/

Son sesinde /t/ ünsüzü bulunan bir heceyi /s/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, /s/ ünsüzü önündeki /t/ ünsüzünü kendine benzetir²⁹⁷.

éyĩ_éssin “iyi etsin” I-A/35-26

gissin “gitsin” I-A/12-36

yassı “yatsa” I-A/28-172

yassı “yatsı” I-A/34-40

/-ss-/ < /-zs-/

Olumsuz geniş zamanın ikinci teklik şahıs çekimi ile şart birleşik zaman çekiminde, şart ve şahıs eklerindeki /s/ ünsüzü zaman ekinin son sesindeki /z/ ünsüzünü kendine benzetebilir²⁹⁸.

bilmässiñ “bilmezsın” I-A/49-33

ğatmassağ “katmazsak” I-A/7-10

ğaybétmesseñ (<Ar. *ğayb*) “kaybetmezsen” I-A/10-59

ğılmassağ “kılamazsan” I-A/10-39

yaşımassağ “yaşamazsan” I-A/48-9

/-yy-/ < /-ny-/

almayyıdağĩ “Almanya’daki” I-A/28-240

bayyodāñ (<İt. *bagno*) “banyodan” I-A/51-29

²⁹⁶ krş. *ossuñ* (Tok 2002: 83); *ossun*, *össünnē* (Akar 2004: 40); *gessiñ*, *ossuñ* (Mutlu 2008: 176-177).

²⁹⁷ krş. *gissiñ* (Korkmaz 1994a: 73); *yassıda* (Gülensoy 1988: 61); *yassı* (Tok 2002: 83); *esseñ*, *yassañ*, *gisseK* (Akar 2004: 40); *yassı* (Akyol 2006: 74); *gissiñ*, *gisseñ*, *gissek* (Mutlu 2008: 178).

²⁹⁸ krş. *satmassağ* (Korkmaz 1994a: 73); *olmassa*, *dussuz*, *süssün*, *yapamassuñ* (Gülensoy 1988: 61); *bulmassağız*, *ekmesseñ*, *goyamassağız*, *vēmesse* (Gülsevin 2002a: 58); *kesilmeSseñ*, *satumaSsuñ*, *gelmeSsiñ*, *vāmāsseñ* (Tok 2002: 83); *girmesse*, *yassañ*, *götüremessin* (Akar 2004: 40); *sağmassa*, *olmassa*, *diyemessin* (Akyol 2006: 73); *yüssüz*, *assa*, *ğıssağ* (Mutlu 2008: 178).

1.1.2.2.3.2.2. İki Kelime Arasında Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

/-K g-/ < /-k g-/

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan bir kelimeyi /g/ ünsüzüyle başlayan bir kelime takip ettiğinde, ilk kelime sonundaki ünsüz, gerileyici benzeşme yoluyla yarı tonlu ünsüz hâline gelir. Görülen geçmiş zaman birinci çokluk şahıs çekimindeki bir fiil ile aynı zaman ve şahıs çekimindeki *gel-* ve *geçir-* fiilleri birbirini takip ettiğinde de ilk fiilin sonundaki /k/ ünsüzü tonlulaşır.

böyüK güççüK “büyük küçük, yaşlı genç” I-A/14-14

dänK gälmädi mi “ayarını tutturamayınca” I-A/22-25

gödüK geçİdik “gördük geçirdik” I-A/26-84

vādiK geldik “gittik geldik” I-A/11-194

vēdiK gārī “verdük artık” I-A/28-96

/-K g-/ < /-p g-/

{-Ip} zarf-fiil eki, cümledeki yardımcı hareketi sonraki harekete bağlayan zarf-fiiller yapar ve bu hareketin, yüklem bildirdiği hareketten önce gerçekleştiğini gösterir (Yücel 2000: 82). Bununla birlikte, {-Ip} zarf-fiil ekiyle kurulan yapılar özellikle Batı Anadolu ağızlarında şimdiki zaman fonksiyonunda kullanılmaktadır (Akar 2004: 56-59). Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış yardımcı fiilden oluşan bu yapılarda, yardımcı fiilin ilk sesindeki ünsüz, zarf-fiil ekinin ünsüzünü kendine benzetebilir. Aynı şekilde, *git-* ve *gel-* fiillerinin yüklem olduğu cümlelerde {-Ip} zarf-fiil ekini almış bir zarf tümleci varsa, zarf-fiil ekinin ünsüzü gerileyici benzeşme yoluyla /k/ damak ünsüzüne dönüşür²⁹⁹.

alıK gidiyoru “alıp gidiyor” I-A/6-61

çıkıK gelī “çıkıp gelir” I-A/6-42

dönüK geliyo “dönüp geliyor” I-A/25-88

ğaçırıK geliyo “kaçırıp geliyor” I-A/9-62

gidiK gelīmeyōsuŋ “gidip gelemiyorsun” I-A/35-24

²⁹⁹ krş. *geçik-giderin*, *ğasıK-gelirke*, *devam_ēdiK-gidē*, *ölüK-gēde* (Akar 2004: 40).

/-m b-/ < /-n b-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimedenden sonra /b/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin ön sesindeki /b/ ünsüzü ilk kelimenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzünü kendine benzettir³⁰⁰.

bimbaşı “binbaşı” I-A/10-9

ğayumbaynan “kayınbabayla” I-A/28-190

ğuranda geşmeyem bi ad “Kuranikerim’de bulunmayan bir ad” III/14-98

olam biten (< *olan biten*) “(metinde) bütün” I-A/10-15

om beş “on beş” I-A/10-44, I-A/11-16

/-m m-/ < /-n m-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimedenden sonra /m/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin ön sesindeki /m/ ünsüzü ilk kelimenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzünü kendine benzettir³⁰¹.

bām min “ben miyim” I-A/51-161

ğonduğū zamam māvta “konduğu zaman mevta” III/14-98

güm mü “gün mü” I-A/18-7

/-ñ g-/ < /-n g-/

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan bir kelimedenden sonra /g/ ünsüzüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin ön sesindeki /g/ ünsüzü ilk kelimenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzünü genizsi /n/ ünsüzüne dönüştürür³⁰².

bi havtı bilāñ gātidilā “bir hafta kadar getirdiler” I-A/23-10

nişañ ğarşılina “nişan karşılığına” I-A/17-12

óķādañ ğālmış “yukarıdan gelmiş” I-A/16-59

señ ğāziyosaña “sen geziyorsan” I-A/24-54

yayañ ğitmīyolā “yayan gitmiyorlar” I-A/25-65

/-T d-/ < /-p d-/

Batı Anadolu ağızlarında {-Ip} zarf-fiil ekiyle kurulan yapıların zaman fonksiyonu üstlendiği yukarıda belirtilmişti. Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam

³⁰⁰ krş. *om beş*, *om bir* (Gülsevin 2002a: 59); *ombeş* (Tok 2002: 82); *ombaşı*, *om_bir*, *om_beş* (Akar 2004: 40); *ombaşı*, *ombeş*, *ombir*, *bem_böyle*, *bem_burada*, *bem_bi* (Mutlu 2008: 173, 179).

³⁰¹ krş. *om metre*, *om milyon* (Gülsevin 2002a: 59).

³⁰² krş. *ufaķtañķı* (Korkmaz 1994a: 76); *oñ gadā*, *oñ guruş*, *oñ gün* (Gülsevin 2002a: 59); *oñ kilo* (Akar 2004: 39); *ğoyuñ_ğuzu*, *oñ_günde*, *doñ_ğeyēledi* (Mutlu 2008: 179).

boşalmasına uğramış *dur-* yardımcı fiilinin oluşturduğu yapılarda, yardımcı fiilin ilk sesindeki ünsüz, zarf-fiil ekinin ünsüzünü kendine benzetebilir³⁰³.

aslıT-duru (<asılıp durur) “asılı” I-A/39-21

durūT-duru (<durup durur) “duruyor” II/5-43

ğazılıT-duru (<kazılıp durur) “kazılmış” I-A/10-32

oturūT-duru mu (<oturup durur mu) “oturuyor mu” I-B/7-63

yıvılıT-duru (<yığılıp durur) “yığılı” I-A/45-65

1.1.2.2.4. Ünsüz Düşmesi

Aydın ve yöresi ağızlarında en çok rastlanan ses olaylarından biri de ünsüz düşmesidir. Bu ses olayı daha çok son ses durumundaki ünsüzlerde görülmekle birlikte kapalı hece sonundaki iç ses ünsüzleri de çoğu zaman düşmekte ve önlerindeki ünlülerin uzun telaffuz edilmesine sebep olmaktadır.

1.1.2.2.4.1. İlk Seste Ünsüz Düşmesi

Aydın ve yöresi ağızlarında ilk seste ünsüz düşmesi, /y/ ve /h/ ünsüzlerinde görülmektedir. Diğer lehçe ve ağızlarda bu ünsüzlerin korunduğu, bu sebeple söz konusu ünsüzlerin türeme mi yoksa düşme mi oldukları konusunda dikkatli davranılması gerektiği *Ünsüz Türemesi* bahsinde dile getirilmişti. Burada, diğer lehçe ve ağızlarda korunduğu hâlde çalışma bölgemizdeki örneklerde düşmüş olan ünsüzler ele alınmıştır.

1.1.2.2.4.1.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/ø-/ < /y-/

Bölge ağızlarında ilk seste görülen ünsüz düşmelerinden biridir. İlk hecesinde düz dar ünlü bulunan kelimelerin ön sesindeki /y/ ünsüzü, bazen düşmektedir. Aynı ses olayına Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır³⁰⁴.

Gürer Gülsevin, *Ağız Araştırmalarında Yaygınlaşmış Yanlışlıklar (3): “üzüm/yüzüm; öllük/höllük” türeme mi düşme mi?* adlı çalışmasında, Anadolu ağızlarında hem /y/li hem de /y/siz şekilleriyle kullanılan kelimelere dikkatli

³⁰³ krş. *oturuddurmuş* (Tok 2002: 83).

³⁰⁴ krş. *ıldır ıldır, okarı, ütül-* (Gülsevin 2002a: 72); *ıldırımlā, oğarı, oğardan, ūzüne* (Tok 2002: 84); *ıldız, ilan, ilanı, oğardan* (Akar 2004: 42).

yaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu ses olayının bazı kelimelerde ünsüz türemesi bazı kelimelerde de ünsüz düşmesi olabileceğine işaret eden Gülsevin, bunu tespit etmek için de söz konusu kelimelerin tarihî ve çağdaş lehçelerdeki şekilleriyle karşılaştırılması gerektiğini söylemiştir (2005c: 208-209).

ıldırım “yıldırım” I-A/9-45

ıldız “yıldız” I-A1/4-11

ılan “yılan” I-A/28-230

ókara “yukarı” I-A/1-2

ötü_üz “öte yüz” I-A/28-237

1.1.2.2.4.1.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/ø-/ < /h-/

Açıklık bakımından ünlülere en yakın ünsüzlerden biri /h/ ünsüzüdür. Özellikle alınma kelimelerde ön ses durumundaki /h/ ünsüzü bazen düşebilir³⁰⁵. Ancak, bazı kelimelerde aslî ses olan ön sesteki /h/ ünsüzünün bazı kelimelerde de türeme ses olabileceği unutulmamalıdır. Bu sebeple ön sesinde bu ünsüzün bulunduğu kelimelere ihtiyatlı yaklaşılması gerekir (Gülsevin 2005c: 210-211).

bir_ovtü “bir hafta” I-A/9-28, I-A/10-14

ğız_oturafi “kız fotoğrafı” I-A/10-96

üseniğ “Hüseyin’in” I-A/11-113

1.1.2.2.4.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi

Batı Anadolu ağızlarının yaygın ses olaylarından biri de iç seste ünsüz düşmesidir (Korkmaz 1994a: 77). Kapalı hecenin son sesi durumundaki akıcı ünsüzler ve iki ünlü arasındaki bazı sızıcı ünsüzler genellikle düşer. Bu ses olayının etkisiyle, düşen ünsüzden önceki ünlüler bazen uzun telaffuz edilir.

1.1.2.2.4.2.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

İç seste kapalı hecenin son sesi durumundaki akıcı ünsüzlerin düşmesi, bölge ağızlarında sık görülen ses olaylarından biridir. Zeynep Korkmaz, *Güney-batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi* adlı çalışmasında bu ses olayının *kelime içinde daima bir ünsüzden önce ve kelime sonunda olmak üzere* iki yerde gerçekleştiğini söylemiş

³⁰⁵ krş. *bir_afta* (Korkmaz 1994a: 81); *aşağ, indî, üyük* (Gülsevin 2002a: 72); *üseyin, üsēn* (Tok 2002: 84); *iseyin, ilminiñ<hilmi* (Akar 2004: 42); *bir_afta, ğış_azırlî, öseyin* (Mutlu 2008: 141).

ve iç sesteki ünsüz düşmelerini kendilerinden sonra bir ünsüz bulunması şartına bağlamıştır (Korkmaz 1994a: 77). İç seste /r/ ünsüzü düşmesini açıklarken de bu ses olayının kuzeyden güneye, batıdan doğuya doğru gittikçe seyrekleştiğini; Denizli'nin güneydeki ilçeleriyle Muğla'da daha az görülen /r/ düşmesinin iç seste ancak bazı ünsüzlerden önce gerçekleştiğini; Çivril'de en çok /s/, Muğla'da en çok /l/ ünsüzlerinden önce düştüğünü söylemiştir (Korkmaz 1994a: 79). Kanaatimizce, iç seste ünsüz düşmesi olayı, en azından bazı ünsüzler için, herhangi bir şarta bağlanmamalıdır. Nitekim, aynı durumdaki son ses ünsüzleri de kendilerinden sonra bir ünsüz bulunmadığı hâlde çoğunlukla düşmektedir.

/-ø-/ < /-l-/

Bölge ağızlarında iç seste /l/ ünsüzü düşmesi, diğer ünsüz düşmelerine nispeten daha fazla görülen ses düşmelerinden biridir³⁰⁶.

āmā “almaya” I-A1/3-2

evēden (<Ar. *evvel*) “eskiden” I-A/10-31

fakir_ōsun (<Ar. *faķir*) “fakir olsun” I-A/28-105

ġāmıŝ “kalmış, yerleşmiş” I-A1/5-112

ķākđı “kalktı” I-A/25-68

/-ø-/ < /-n-/

Bölge ağızlarında iç seste /n/ ünsüzü düşmesi, nispeten daha az görülen ses düşmelerinden biridir³⁰⁷.

ġarafil (<Ar. *ķaranful*) “karanfil” I-A/7-21

ġēŝŝiņiz “gençsiniz” I-A/13-35

īsanıņ “insanın” I-A/11-110

ōdüŝ “ödünç” I-A/28-187

piriç “pirinç” I-A/27-105

³⁰⁶ krş. *āvā*, *ķākā*, *ōsuņ* (Korkmaz 1994a: 78); *ġāfa*<*ķalfa*, *āđı ġēđı*, *ġaķ*, *ķaķıvıyo*, *ġözē*, *ōsuņ* (Gülensoy 1988: 65); *ġēmiŝ*, *ōmasın*, *ōsün* (Gülsevin 2002a: 50); *āmaz*, *ġāmadı*, *ķaķ*, *ķaķdıķdan*, *ōma mı* (Tok 2002: 85); *tēsizde* (Akar 2004: 42); *kak-*, *ġāktık*, *atmış* (Akyol 2006: 89); *āmadım*, *āsam*, *ġāsiņ*, *ġāmadım*, *ġaķ*, *ġāķarız*, *ķaķđı*, *ōđuņ* (Mutlu 2008: 148).

³⁰⁷ krş. *īsan* (Korkmaz 1994a: 78); *dek*<*denk*, *ġeŝ ġİz*, *leŝberlik*, *piriş* (Gülensoy 1988: 66); *ġeŝlik*, *piriş* (Gülsevin 2002a: 66); *ġeŝlik*, *īsan* (Akar 2004: 42); *ġeĀlīmiņ*, *īsan*, *īsān* (Tok 2002: 85); *sōra*, *bēzin*, *pirici* (Akyol 2006: 90); *ġarafil*, *ġeŝlerimiz*, *īsan* (Mutlu 2008: 149).

/-ø-/ < /-ŋ-/

Bölge ağızlarında iç seste /ŋ/ ünsüzü düşmesi, çok az görülen ses olaylarından biridir³⁰⁸.

kōdū_olanıkı “köyde olanınki” I-B/6-83

onnarıkı “onlarınki” I-A/11-182

sōra (<sonra) “sonra” I-B1/2-4

/-ø-/ < /-r-/

Aydın ve yöresi ağızlarında iç seste en yaygın olan ses düşmesi, /r/ ünsüzünün düşmesidir. Bölge ağızlarının karakteristik özelliklerinden biri olan bu ses olayı, *ğızā'mı* ve *tās* örneklerinde olduğu gibi son sesinde çift ünsüz bulunan kapalı hecelerde de görülebilir³⁰⁹.

bāmaḳ “parmak” I-A/28-4

dēdinī (<Far. *derd*) “derdini, eksliğini” I-A/11-110

ğızā'mı “kızartma” I-A/41-65

tās “ters” I-A/28-46

tētemiz “tertemiz” I-A/9-12

/-ø-/ < /-y-/

Bölge ağızlarında iç seste /y/ ünsüzü düşmesi, nispeten sık görülen ses düşmelerinden biridir. Kapalı hecenin son sesi durumundaki ve iki ünlü arasındaki /y/ ünsüzleri düşebilir³¹⁰.

bişiriosuḡ “pişiriyorsun” II/2-12

bōlü “böyle” I-A/15-199

ğāri (<Ar. *ğayr*) “artık” I-A/7-6

sōledi “söyledi” I-A/18-35

³⁰⁸ krş. *sora*<*sonra* (Gülensoy 1988: 66); *sōra* (Gülsevin 2002a: 66); *sōra* (Tok 2002: 85); *sōra* (Akar 2004: 42); *ğızıḳılā*, *sōra* (Mutlu 2008: 149).

³⁰⁹ krş. *māmāna* (Korkmaz 1994a: 79); *biçoḳ*, *çıkırılāḳan*, *dōt*, *deyolā*, *ondan sōnī*, *vādır* (Gülensoy 1988: 65); *ambālā*, *tāla*, *vemez* (Gülsevin 2002a: 49); *deftēleriñ*, *istēseñ*, *yēlē* (Tok 2002: 85); *vādıḳ*, *nēden*, *gidēkene*, *bişīdiñ*, *özgar* (Akar 2004: 42); *gādeş*, *āka*, *tāla*, *çāşaf*, *hēkez*, *ēken*, *sōna*, *yōgan* (Akyol 2006: 88); *bayramlādan*, *āḳasından*, *çözēdik*, *biçēdik*, *ğabarıdı*, *savırıdıḳ* (Mutlu 2008: 149-150).

³¹⁰ krş. *bōlā* (Korkmaz 1994a: 80); *bōle*, *ōle* (Gülensoy 1988: 66); *bōle*, *ğālī* (Gülsevin 2002a: 49); *ğālī*, *bōle*, *zētīn* (Tok 2002: 29, 78, 85); *āşa*, *pēnir*, *bōle*, *sērek*, *setin* (Akyol 2006: 88-89); *bōle*, *ōle*, *ğāri*, *zētiniñ* (Mutlu 2008: 151-152).

zētīn (<Ar. *zeytūn*) “zeytin” I-A/7-27

Türkçede ünlü ile biten bir kelimededen sonra ek fiilin çekimli şekilleri geldiğinde ek fiil ünlüsü /y/ sesine dönüşür. Aydın ve yöresi ağızlarında çoğu zaman korunan bu /y/ ünsüzü az sayıdaki bazı örnekte düşmektedir.

bitdi midin “bitti mi, bitince” I-A/24-19

sıkıdın “sıkıydı” I-A/52-66

vā mıdın “var mıydı” I-A/44-64

1.1.2.2.4.2.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø-/ < /-f-/

Bölge ağızlarında iç seste /f/ ünsüzü düşmesi, ancak birkaç örnekte görülen ender ünsüz düşmelerinden biridir. Kapalı hecenin son sesi durumundaki /f/ ünsüzü bazen düşebilir³¹¹.

ōkem “öfkem” I-A/45-30

yuku “yufka” I-A/7-47

/-ø-/ < /-ğ-/

Bölge ağızlarında iç seste /ğ/ ünsüzü düşmesi, nispeten sık görülen ses düşmelerinden biridir. Ağırlıklı olarak iki ünlü arasındaki /ğ/ ünsüzlerinde görülen bu ses değişikliği, bazen ikiz ünlü oluşmasına bazen de ikiz ünlülerin birleşerek uzun ünlü hâline gelmesine sebep olabilir. Kapalı hecenin son sesi durumundaki /ğ/ ünsüzleri de düşebilir³¹².

ārı “ağrı” I-A/13-43

boazına “boğazına” I-A/9-52

düünnē “dügünler” I-A/13-16

īnīlēdik “iğnelerdik” I-A/9-32

yuuruyos “yuğuruyoruz” II/2-7

³¹¹ krş. *yuğa* (Gülensoy 1988: 65); *yuka* (Gülsevin 2002a: 66); *yuğu, yuğa* (Tok 2002: 84); *yuka, yuku* (Akyol 2006: 90); *ökeynen, yuğa* (Mutlu 2008: 145).

³¹² krş. *ūra-* (Korkmaz 1994a: 80); *ālama, ārı, bālamış, dādan, yāmır* (Gülsevin 2002a: 47); *ālayā, bālī, īnem, ölum* (Tok 2002: 84); *ōlak, āzi, ēlence, īne, būdey* (Akyol 2006: 90); *ālarķana, ārırmiş, āzindā, bālardıĶ, ōlu, ōlan* (Mutlu 2008: 145-146).

/-ø-/ < /-h-/

Bölge ağızlarında iç seste /h/ ünsüzü düşmesi de nispeten sık görülen ses düşmelerinden biridir. Açıklık derecesi bakımından ünlülere yakın seslerden biri olan /h/ ünsüzü, iç seste kapalı hecenin son sesi durumundayken düşebileceği gibi ikinci hecenin ön sesi durumundayken de düşebilir. Bazen de iki ünlü arasındayken düşerek ikiz ünlü meydana getirebilir³¹³.

āmat (<Ar. *aḥmed*) “Ahmet” I-A1/7-44

cepi (<Ar. *cebhe*) “cephe” I-A/11-114

elam “Fatıha suresi” I-A/10-38

ġāveci (<Ar. *kaḥve*) “kahveci” I-A/44-10

yout (<Far. *yā ḥod*) “yahut” I-A/10-38

/-ø-/ < /-v-/

Bölge ağızlarında iç seste /v/ ünsüzü düşmesi de birkaç örnekte görülen ünsüz düşmelerinden biridir. Kapalı hecenin son sesi durumunda ve iki ünlü arasında /v/ ünsüzü düşebilir³¹⁴.

ġoanıġ_ıçinde “kovanın içinde” I-A/14-2

seapmış (<Ar. *ŝevāb*) “sevapmıŝ” I-A/7-53

sāmiyon “sevmiyorum” I-A1/5-150

yārum “yavrum, evladım” I-A/32-6

1.1.2.2.4.2.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø-/ < (/ğ-/ < /-ğ-/ < /-g-/ <) /-k-/ < /-k-/

Bölge ağızlarında iç seste /k/ ünsüzü düşmesi, nispeten daha az görülen ses düşmelerinden biridir. Kapalı hecenin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü, bazı kelimelerde düşebilir³¹⁵. Bu ses değişikliğinde /k/ ve /k/ ünsüzleri önce tonlularak /ğ/ ve /g/ ünsüzlerine, sonra da süreklileşerek /ğ/ ünsüzüne dönüşür. Kapalı hecenin

³¹³ krş. *Amät* (Korkmaz 1994a: 80); *āmet*, *cepe* (Gülensoy 1988: 65); *āmat*, *cepemiz* (Gülsevin 2002a: 48, 56); *ġāvecilik* (Tok 2002: 84); *rāmetli*, *sabāla*, *tāsildar* (Akar 2004: 42); *tāta*, *māsus*, *māsul*, *bōça*, *gave* (Akyol 2006: 89); *cepesi*, *āmet* (Mutlu 2008: 143, 147).

³¹⁴ krş. *ēmiz*, *sēmezler* (Gülsevin 2002a: 48); *ēmiziñ*, *mēlid* (Tok 2002: 85); *tōbe*, *tualātlā* (Akyol 2006: 90); *sēmiŝ*, *sēmeme* (Mutlu 2008: 150).

³¹⁵ krş. *āŝam*, *ēsik* (Tok 2002: 84); *āŝam*, *ōsüz*, *yūsek*, *eŝili* (Akyol 2006: 89); *āŝam*, *ēsik*, *eŝimtili* (Mutlu 2008: 148).

son sesi durumundaki /ğ/ ünsüzü de düşerek önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

āşam “akşam” III/2-122

āsīK “eksik” I-A1/4-169

āşi “ekşi” I-A/28-145

1.1.2.2.4.3. Son Seste Ünsüz Düşmesi

Batı Anadolu ağızlarının yaygın ses olaylarından biri de son seste ünsüz düşmesidir (Korkmaz 1994a: 77). Son seste ünsüz düşmesi, ön ses ve iç ses ünsüz düşmelerine nazaran daha düzenli ve sistemlidir. Kapalı hecenin son sesi durumundaki akıcı ünsüzlerle aynı durumdaki bazı sızıcı ünsüzler çoğunlukla düşer. Bu ses olayının etkisiyle, düşen ünsüzden önceki ünlüler bazen uzun telaffuz edilir.

1.1.2.2.4.3.1. Akıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø/ < /-l/

Bölge ağızlarında son seste /l/ ünsüzü düşmesi, nispeten seyrek görülen ses düşmelerinden biridir³¹⁶.

nahā (< *ne hâl*) “nasıl” I-A/34-2, I-A/35-85

güzē “güzel” I-A/34-2

/-ø/ < /-r/

Bölge ağızlarında son seste en yaygın olan ünsüz düşmesidir. Bu ses olayı, bölge ağızları için karakteristik bir özellik sayılabilecek derecede yaygındır (Korkmaz 1994a: 78). Son sesteki /r/ ünsüzleri düzenli ve kurallı şekilde düşer³¹⁷.

buyū “buyur” I-A/11-144

ğidā “kadar” I-A/32-7

götürū “götürür” I-A/28-88

hē “her” I-A/28-217

kömū “kömür” I-A/27-155

³¹⁶ krş. *gözē*, *ge*, *nası*, *biyū* (Gülensoy 1988: 65); *ge bakam*, *nası*, *yo* (Gülsevin 2002a: 50); *gözē*, *nası*, *gözē* (Tok 2002: 85); *nası*, *bi yo* (Akar 2004: 42); *güzē*, *nası* (Akyol 2006: 91); *nası* (Mutlu 2008: 152).

³¹⁷ krş. *bişiri*, *daşırı*, *oturu*, *du ğālī*, *he yağa*, *tekra*, *tekira* (Gülensoy 1988: 65); *bazā*, *gadā*, *va*, *birē*, *gidē* (Gülsevin 2002a: 49); *ağarī*, *dūkenī*, *ğadā*, *hē* (Tok 2002: 86); *vā*, *bi* (Akar 2004: 42); *vā*, *tekrā*, *olu*, *esē*, *derlē* (Akyol 2006: 91); *alırta*, *gelī*, *vā*, *birē*, *bozā*, *dutā* (Mutlu 2008: 153-154).

/-ø/ < /-y/

Bölge ağızlarında son seste /y/ ünsüzü düşmesi de nispeten seyrek görülen ses olaylarından biridir³¹⁸.

- ġo* “koy” I-A/26-72
- ġüvê* “güvey” I-A/1-12
- ġolê* “kolay” I-A/47-25
- kõ* “köy” I-A/45-33
- şê* (<Ar. şey³) “şey” I-A/35-83

1.1.2.2.4.3.2. Sızıcı Ünsüzlerin Düşmesi

/-ø/ < /-ğ/

Bölge ağızlarında seste /ğ/ ünsüzü düşmesi de nispeten seyrek görülen ses olaylarından biridir³¹⁹.

- sā* “sağ” I-A/54-51
- yā* “yağ” I-A/15-30

1.1.2.2.4.3.3. Süreksiz Ünsüzlerin Düşmesi

Bölge ağızlarında son seste süreksiz ünsüz düşmesi çok seyrek görülen ses olaylarından biridir.

/-ø/ < /-t/³²⁰

- abdas* (<Far. *ābdest*) “abdest” I-A/10-38, I-A/28-168
- dürüs* (<Far. *durust*) “dürüst” I-A/52-82
- üs don* (<üst don) “şalvar” I-A/52-83

1.1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

Bölge ağızlarında çok yaygın olmayan ses değişikliklerinden biri de ünsüz ikizleşmesidir. Vurgulu söylemeden kaynaklanan bu ses olayıyla ilgili örnekler şunlardır:

³¹⁸ krş. *ġolê*, *şê* (Tok 2002: 86); *kõ*, *go*, *buydê* (Akyol 2006: 91); *ġo*, *kõ*, *şî*, *herşî* (Mutlu 2008: 154).

³¹⁹ krş. *bā*, *dā*, *sā* (Mutlu 2008: 152-153).

³²⁰ krş. *aptes*, *üs kısmı*, *üs ġatdaġılā* (Gülensoy 1988: 66); *aPdas* (Gülsevin 2002a: 67); *ab'das* (Tok 2002: 86); *aPdes* (Mutlu 2008: 145).

/-bb-/ < /-b-^{β21}

sabbā_ğīdā “sabaha kadar” I-A/16-9

sabbālen “sabahleyin” I-A/39-35

/-cc-/ < /-c-/

ğocca “kocaman” I-A/3-34

/-çç-/ < /-ç-^{β22}

güççü “küçüğü” I-A/11-249

/-dd-/ < /-d-^{β23}

nē ēddālim “ne edelim” I-B1/1-42

nē ğiddā “ne kadar” I-A/61-77

yoğuddılan “yoğurtla” I-A/43-95

/-kk-/ < /-k-/

ikki “iki” I-A/16-85, I-A/49-3

/-ll-/ < /-l-^{β24}

çilli (<Far. *çille*) “çile” I-A/27-154

/-mm-/ < /-m-^{β25}

ammı (<Ar. *ammā*) “ama” I-A/6-8

emme (<Ar. *ammā*) “ama” I-A/11-102

/-nn-/ < /-n-/

atınnan “at ile” I-A1/3-145

ķamyonnarınnan (<Fr. *camion*) “kamyonlarla” I-A/53-12

³²¹ krş. *sab'bā* (Tok 2002: 86); *sabba*, *sobba*, *böbber* (Akyol 2006: 95).

³²² krş. *güççüK*, *güccüK* (Gülensoy 1988: 67); *güççük* (Gülsevin 2002a: 69); *gücük*, *güc'cük* (Tok 2002: 90); *güççüK* (Akar 2004: 43); *eççik*, *güççük*, *buççuk*, *gaççıyölā* (Akyol 2006: 95); *güccüK*, *güççük*, *küççüm* (Mutlu 2008: 198).

³²³ krş. *addım*, *biddā*, *gaddın* (Akyol 2006: 95).

³²⁴ krş. *çilleynen* (Gülensoy 1988: 67); *çillelydi* (Gülsevin 2002a: 69); *çille*, *çilli*, *allev*, *allır* (Akyol 2006: 95); *hilleye*, *çillesi* (Mutlu 2008: 199).

³²⁵ krş. *emmāre* < *emāre* (Gülensoy 1988: 67); *em'me*, *am'mā* (Tok 2002: 89); *zamman*, *hemmen* (Akyol 2006: 96).

yazmalarınnan “yazmalarla” I-A/55-9

/-pp-/ < /-p-/

toppan toppan “yuvarlak” I-B/2-22

/-ss-/ < /-s-/³²⁶

ässaf (<Ar. *eşahh*) “doğru, gerçek, sahi” I-A1/4-163

essas (<Ar. *esās*) “gerçek” I-A/44-46

/-şş-/ < /-ş-/³²⁷

aşşamı “akşama kadar” II/1-37

aşşarî “aşağı” I-A/27-149

eşşe^kleri “eşekleri” I-A/9-35

/-tt-/ < /-t-/³²⁸

tatteci “tahtacı” I-A/43-83

sattan (<Ar. *zāten*) “zaten” I-A/30-40

zatti (<Ar. *zāten*) “zaten” I-A/43-6

/-yy-/ < /-y-/³²⁹

döşeyyorülâ “düşüyorlar” I-B/7-10

duva^kleyyolâ “duvak yapıyorlar” II/13-64

öméyyorü “olmuyor” I-B/824

sarîmeyyorun “saramıyorum” I-B/7-83

topleyyödu^k “topluyorduk” I-A1/7-8

1.1.2.2.6. Ünsüz Tekleşmesi

Bölge ağızlarında nadir görülen ses olaylarından biridir. Alınma kelimelerdeki ikiz ünsüzlerden birinin erimesi sonucunda meydana gelen bu ses olayıyla ilgili örnekler şunlardır³³⁰:

³²⁶ krş. *massum, nassıl* (Gülensoy 1988: 67); *ıssırıyo, ossurūna* (Gülsevin 2002a: 69); *es'sāh, ıssırî* (Tok 2002: 89); *ğalmıssık, ğaybetmissik, bilememissim* (Mutlu 2008: 199).

³²⁷ krş. *aşşâkı, aşşâ_yokâ, başından_aşşâ, döşşek, köşşeye, yaşşâ<yaşar* (Gülensoy 1988: 67); *aşşâ, döşşek, eşşēnen, gaşşınan* (Gülsevin 2002a: 68); *aşşâlarım, aşşaya, döşşek, eşşek* (Tok 2002: 90); *aşşâ, aşşadan* (Akar 2004: 43); *aşşâ, eşşek, döşşek* (Akyol 2006: 95); *aşşâ, eşşek, yaşşâyorus* (Mutlu 2008: 199).

³²⁸ krş. *büttün, gettirdikleri* (Gülensoy 1988: 67); *sätten* (Tok 2002: 90); *zatten, satten, ottur-* (Akyol 2006: 94); *zattu, zatti* (Mutlu 2008: 199).

³²⁹ krş. *parley'yö, çalışamē'yö* (Tok 2002: 90); *goyyölâ* (Akyol 2006: 96); *deyyiñ* (Mutlu 2008: 199).

- āneşiyōlā* “anlaşıyorlar” I-A/10-100
eveli (<Ar. *evvel*) “eskiden” I-A/13-20
ğovatımız (<Ar. *kuvvet*) “kuvvetimiz” I-A/30-24
hakı (<Ar. *ḥaḳḳ*) “hakkı” I-A1/4-127
sünet (<Ar. *sünnet*) “sünnet” I-A/9-39

1.1.2.2.7. Hece Kaynaşması (Contraction)

Bölge ağızlarındaki yaygın ses olaylarından biri de hece kaynaşmasıdır. Komşu hecelerden ikincisinde bulunan /ğ/, /y/, /h/ gibi akıcı ve sızıcı ünsüzlerin erimesi ve yan yana gelen iki ünlünün birleşmesiyle hece kaynaşması meydana gelmektedir (Korkmaz 1994a: 81; Karahan 1996: 132). Bu ses olayı sonrasında yan yana gelen ünlüler, birleşerek uzun ünlüye dönüşmektedir³³¹.

- dūn* “dügün” I-A/3-7
gāzmā “gezmeye” I-A/1-11
gītdīmizi “gittiğimizi” I-A/6-109
tārīni “tarihini” I-A/1-6
yatāñ “yatağın” I-A/6-51

1.1.2.2.8. Ünsüzlerde Yer Değiştirme (Metathesis)

Ünsüzlerin yer değiştirmesi, bölge ağızlarında çok nadir görülen bir ses olayıdır. Bu ses olayıyla ilgili metinlerimizdeki örnekler şunlardır³³²:

- cäyrannī* (<Ar. *cereyān*) “elektirikle” II/9-51
cılbaḳ “çıplak” I-A1/5-174

³³⁰ krş. *äväl* (Korkmaz 1994a: 81); *evel*, *evelā*, *ğuvat*, *sünet* (Gülensoy 1988: 67); *anadıñ mı*, *evel*, *güvet*, *hakından* (Gülsevin 2002a: 72-73); *eveli*, *evelce*, *ğüvet*, *ğuvaTlı*, *ḥaḳından*, *sünet* (Tok 2002: 91); *evel* (Akar 2004: 43); *evel*, *govet*, *güvet*, *evelā*, *sünet* (Akyol 2006: 96); *evele*, *eveliyatı*, *ğuveTlı*, *ğuva’lı*, *ğuvatlı*, *haka*, *hakımız*, *sünet* (Mutlu 2008: 170-171).

³³¹ krş. *sorucaz*, *isteyos*, *alıkor*, *bön*<*bugün*, *ḳadıncāz*, *aşşā_yoḳā*, *ābe*, *sābı* (Gülensoy 1988: 68); *sölümücēsīñ*, *sālma*, *istirāt*, *ḥurē* (Tok 2002: 91); *dūn*, *dōşdü*, *ortāni*, *dēmani*, *yapā*, *bilēn*, *varēñ* (Akar 2004: 43); *ocā*, *ayām*, *aşā*, *yördu*, *çocüm*, *yür-*, *dūn* (Akyol 2006: 69); *bön*, *ayānda*, *çekirdēni*, *bildīm*, *oḳumuşlüm*, *ocā*, *yemē* (Mutlu 2008: 155-156).

³³² krş. *irāli* (Korkmaz 1994a: 84); *öğren-~örgeñ-*, *zemheri~zehmeri* (Gülensoy 1988: 70); *irelde*, *irelleme*, *örgeñ-* (Gülsevin 2002a: 74); *ceyrān*, *çılbaḳlıḳ*, *irelden*, *irelde*, *körpü*, *örgettim*, *örgeñmediñ*, *örgeñdik*, *tehnā*, (Tok 2002: 93); *cēyran*, *çanak çölmeḳ*, *mēyrem*, *çölmeḳe*, *ercep* (Akar 2004: 44); *melmeket*, *çölmeḳin*, *örgeñdiyo* (Akyol 2006: 96); *gürbemi*, *bıḳcılar*, *eşgi*, *melmeket*, *çölmeḳ*, *tehnede*, *cılbaḳ*, *ceyrān*, *ireli* (Mutlu 2008: 200-202).

ihratdıķ “rahattık” I-A1/3-64

irelde “ileride” III/4-16

mēşurdun (<Ar. *meşhūr*) “meşhurdu” I-A/55-31

mühtiş (<Ar. *müdhîş*) “müthiş” I-A/44-35

õğānip-durū “õğreniyor” I-A1/3-215

tĩrāki (<Ar. *tiryāķĩ*) “tiryaki” I-A/44-34

tũskũ “tũtsũ” I-A/51-14

zehmeri (<Ar. *zemherĩr*) “zemheri, kış” I-A1/5-247

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. İsimler

Dünyadaki bütün canlılar, dünyayı ve kendilerini tanıma noktasında çevresindeki varlık ve hareketleri algırlar. Sadece insanoğluna has bir özellik olduğu kabul edilen *dil* yeteneği sayesinde, gerçek dünyada algılar yoluyla tespit edilen varlık ve hareketler, sesler aracılığıyla *dil dünyası* diyebileceğimiz ortak hafızaya kaydedilir. Varlıkları dil dünyasına kodlamak amacıyla meydana getirdiğimiz ses dizgelerine *isim*, hareketleri kodlamak amacıyla oluşturduğumuz ses dizgelerine de *fiil* demekteyiz (Ergin 1993: 103).

Yapıları itibariyle isimleri üç grupta değerlendirebiliriz. Bilinmeyen dönemlerden itibaren var olan ve kökenini tespit edemediğimiz ses dizgelerine *kök* adı verilir. Bu ses dizgelerine belli ses birlikleri eklemek suretiyle meydana getirilen ve yeni bir varlığı karşılamak üzere kullanılan ses dizgelerine *türemiş isim* veya *isim gövdesi* denir (Ergin 1993: 138). Yeni bir kavramı karşılamak üzere iki farklı varlık veya hareket için kullanılan farklı ses dizgelerinin birleştirilmesi ile oluşturulan ses dizgelerine de *birleşik isim* adı verilir (Ergin 1993: 363-364).

İsimler, dilin kullanımıyla ilgili olan ve cümle diye adlandırılan düzlem içerisinde üstlendikleri görevler itibariyle *ad*, *sıfat*, *zarf* veya *zamir* gibi adlar almışlardır (Ergin 1993: 206). Bir ismin *sıfat*, *zarf* veya *zamir* gibi görevle ilgili adlar alması, onun aslında isim olduğu gerçeğini değiştirmez.

2.1.1. Adlar

Adlar, *dış dünyadaki canlı cansız bütün varlıkları; insan tasavvurundaki somut ve soyut bütün kavramları karşılayan kelimelerdir* (Korkmaz 2003a: 195). Bu türdeki kelimeler, yapıları, taşıdıkları nitelikler ve kullanım özellikleri bakımından çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi *ad*, *sıfat*, *zamir*, *zarf* gibi terimler, aslında *isim* adı verilen kelime türünün çeşitli görev adlarından ibarettir. Ancak, gramer kitaplarında *isim* ve *ad* terimleri çoğu zaman birbirini yerine kullanılmış; isimlerin görevleriyle ilgili olan *sıfat*, *zamir* ve *zarf* gibi terimler de ayrı kelime türü sayılmışlardır. Bazı gramer kitaplarında da *sıfat*, *zarf*, *zamir* gibi terimler,

isim soylu kelimeler (=ad soylu sözcükler) genel başlığı altında ele alınmış ve aslında bunların da isim oldukları bu şekilde dile getirilmiştir. Bu çalışmada, ad, sıfat, zamir ve zarf gibi görevle ilgili terimleri *İsimler* başlığı altında değerlendirmeyi uygun bulduk. Burada, *isim* terimi, farklı kelime türü olarak algılanmalarına rağmen temel nitelikleri ve dil dünyasındaki durumları aynı olan ad, sıfat, zamir ve zarf terimlerini kapsayıcı genel bir terim olarak kullanılmaktadır. *Ad* terimi ise herhangi bir varlık veya kavramın dil dünyasındaki karşılığı olan; o varlık veya kavramı adlandırmaya ve onu diğer varlık ve kavramlardan ayırmaya yarayan bir görev adı olarak kabul edilmiştir. Adların, Aydın ve yöresi ağızlarındaki durumları ve kullanımları genel olarak Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında olduğundan çok farklı değildir. Bölge ağızlarında, yazı dili ve ağızlarda kullanılan kelimelerin bazı ses değişikliklerine uğramış şekilleri kullanılmaktadır. Ayrıca, az sayıda da olsa yazı dili ve ağızlarda bulunmayan; yöreye mahsus farklı kavram alanlarıyla ilgili kelimeler de bulunmaktadır.

2.1.2. Sıfatlar

İsimlerin cümle diye adlandırılan düzlem içerisinde üstlendikleri görevler itibariyle *ad, sıfat, zarf* veya *zamir* gibi adlar aldıkları *İsimler* bölümünde dile getirilmiştir. Bir ismin *sıfat, zarf* veya *zamir* gibi görevle ilgili adlar alması, onun aslında isim olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu açıdan bakıldığında, sıfat diye adlandırılan kelimeler de aslında vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelere vasıflandırma veya belirtme yönüyle karşılayan sıfatlar, çeşit çeşit vasıf ve belirtmeye sahip olan varlıkların herhangi bir vasfına veya belirtisine işaret eden vasıf isimleridir. Tek başlarına herhangi bir vasfın ismi durumunda oldukları hâlde başka bir ismin herhangi bir vasıf veya belirtisine işaret ettikleri zaman sıfat ismini alırlar. (Ergin 1993: 232).

Tek başlarına kullanıldığında herhangi bir vasfın ismi olan kelimeler, başka bir ismi nitelediklerinde sıfat diye adlandırıldığına göre aynı şarta tabi olan diğer isimler de sıfat gibi kullanılabilirler. Ancak, isim türündeki her kelimenin sıfat olarak kullanılabilme derecesi birbirinden farklı olabileceği gibi herhangi bir vasıf ifadesi taşımayan özel isimler ve soyut isimler hiçbir zaman sıfat olarak kullanılamazlar (Ergin 1993: 233).

Sıfatlar, ismin ifade ettiği varlıkları ya kendileriyle ilgili olan iç vasıfları yönünden ya da kendi bünyesiyle ilgili olmayan dış vasıfları yönünden nitelendiren kelimelerdir. Varlığın kendisiyle ilgili vasıflarını ifade eden sıfatlara *niteleme* (“*vasıflandırma*”) *sıfatları*, varlığın kendisine ait olmayan dış vasıflarını ifade eden sıfatlara *belirtme sıfatları* denir (Ergin 1993: 234).

Sıfatların Aydın ve yöresi ağızlarındaki durumu, yazı dilindeki şekillerinden çok farklı değildir. Bölge ağızlarında sıfat olarak kullanılan kelimeler, daha eski şekilleri korumaları veya bazı ses değişikliklerine uğramaları itibariyle yazı dilindeki şekillerinden farklılık göstermektedirler.

2.1.2.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, varlıkların kendi bünyelerinde taşıdıkları aslî vasıfları belirten kelimelerdir. Varlık veya nesnelere renk, biçim, boy, yapı, ağırlık gibi özelliklerini gösteren bu sıfatlar, varlığın farklı yönlerine işaret etmiş olsalar da fonksiyonları bakımından bir bütünlük arz etmektedirler. Ancak, bu türdeki sıfatları yapıları ve anlamları itibariyle iki kısma ayırmak mümkündür. Varlığın nesne vasfına işaret eden sıfatlar, aslen isim olan ve tek başlarına kalıcı isim olarak kullanılan kelimelerdir. Varlığın hareket yönüne işaret eden sıfatlar ise herhangi bir fiil tabanından türeyen geçici isimler, yani sıfat-fiillerdir (Ergin 1993: 234-235).

Aydın ve yöresi ağızlarında kullanılan niteleme sıfatları, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekilleriyle benzerlik göstermektedir. Bölge ağızlarında tespit edilen niteleme sıfatlarından bazıları şunlardır:

bi göca havuz “büyük bir havuz” I-A/10-94

böyük bazar I-A/20-8

ışcağ suyüñ içini “sıcak suyun içine” I-A/9-14

ğırmızı bi böz I-A/12-49

e^lli kışgek I-A/12-53

ğıyları oyali çāşaf “kenarları oyali çarşaf” I-A/24 63

açık pısa^llā “açık elbiseler” I-A/26-8

dövmü kışgek “dövme keşkek” I-A/7-14

kāsmi şékē “kesme şeker” I-A/17-22

hayvannāñ gālmecē béleñlā “hayvanların çıkamayacağı sarp yerler” I-A/27-40

2.1.2.2. Belirtme Sıfatları

Varlığın kendi bünyesi dışındaki bir vasfına işaret eden belirtme sıfatları, varlık veya nesneyi çeşitli bakımlardan belirgin hâle getiren kelimelerdir. Nesnelere, ya yerlerine işaret etmek suretiyle ya da sayıyla ilgili durumları itibarıyla belirgin hâle getirilebilir. Soru kelimeleriyle durumlarına işaret edilebilceği gibi bazen de belirsiz bir şekilde ifade edilebilirler. Belirtme sıfatlarını, nesnelere belirtme şekillerine göre *işaret sıfatları*, *sayı sıfatları*, *soru sıfatları* ve *belirsizlik sıfatları* olmak üzere dört kısma ayırmak mümkündür (Ergin 1993: 235).

2.1.2.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelere, yerlerini işaret etmek suretiyle belirten kelimelere işaret sıfatı denir. Aslında işaret zamiri olan bu kelimeler, herhangi bir ismin önüne gelerek onu belirli hâle getirdiklerinde işaret sıfatı görevini üstlenirler (Ergin 1993: 235). Türkiye Türkçesi yazı dilinde yalnızca teklik şekilleriyle kullanılan *bu*, *şu*, *o* işaret sıfatları Aydın ve yöresi ağızlarında bazı ses değişikliklerine uğramıştır. Yakındaki nesnelere işaret etmek için kullanılan *bu* sıfatı, bölge ağızlarında bazen ünlü düzleşmesine uğramakta ve yarı düz /ù/ sesiyle telaffuz edilmektedir. Biraz uzaktaki nesnelere işaret eden *şu* sıfatı da bazen /h/ < /ş/ değişimiyle *hu* şekline dönüşmekte bazen de ünlüsünün genişlemesiyle *şo*, *ho* şekillerinde söylenmektedir. Daha uzaktaki nesnelere işaret etmek için kullanılan *o* sıfatı da darlaşma sebebiyle yarı kapalı /ó/ sesiyle telaffuz edilmektedir.

bù yıl “bu yıl” I-B1/6-151

ho çocuK “şu çocuk” I-A/33-9

ho yakeyi “o tarafa” I-A/11-53

hu ävlâ “şu evler” I-A/16-28

o dovullâ “o davullar” I-A/6-34

ó enek “o inek” I-A1/3-13

öte baş beri baş “o uç(tan) bu uca” III/6-35, III/9-80

ötü başdan beri başı “o uçtan bu uca” I-A/11-104

şu dağlâdan “şu dağlardan” II/1-7

2.1.2.2.2. Sayı Sıfatları

Nesnelere, sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Aslında sayı isimleri olan bu kelimeler, isimlerin önüne geldiklerinde onları belirgin hâle getiren

birer sıfat olurlar. İfade ettikleri anlama göre nesneyi adet, sıra, üleştirme, parça veya topluluk hâlinde belirtirler (Ergin 1993: 237).

Aydın ve yöresi ağzlarında da yazı dilindeki sayı sıfatları kullanılmaktadır. Ancak, bu kelimelerde *bi* < *bir*, *üş* < *üç*, *birē* < *birer* örneklerinde olduğu gibi ses olaylarına bağlı bazı değişiklikler meydana gelmektedir.

2.1.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır. Asıl sayı isimleri bunlardır ve diğer sayı sıfatları da bunlardan türetilmiştir. Bu sayı isimleri, tek kelime hâlinde olabileceği gibi sıfat tamlaması veya birden fazla sayı isminden oluşan sayı grubu şeklinde de meydana gelebilirler (Ergin 1993: 237).

- bi çoval* “bir çuval” I-A/11-26
iki_ōlan “iki oğlan” I-A/11-24
üş gūñ “üç gün” I-A/16-69
dōt deni “dört tane” I-A/9-84
bēş deni “beş tane” I-A/25-50
altı kilō “altı kilo” I-A/60-9
yedi gēşi “yedi kişi” II/3-108
sekiz yō “sekiz defa” II/8-3
doğuz_ay “dokuz ay” I-A/5-2
on ğuruş “on kuruş” I-A/35-47
on_üş sāni “on üç sene” I-A/26-12
ķırķ gün “kırk gün” I-A/10-100
ālli kilo “elli kilo” I-A/17-13
sekizen iki yaşındasıñ “seksen iki yaşındasın” III/9-2
doğuzanına “doksanına” I-B1/7-1
yüz kilō “yüz kilo” I-A/6-7

2.1.2.2.2.2. Sıralama Sayı Sıfatları

Nesnelerin derecelerini gösteren sayı sıfatlarıdır. Asıl sayı isimlerinden {-*ncI*} ekiyle türetilen bu sıfatlar, nesnelerin adedini değil herhangi bir sıralama esnasındaki derecelerini belirtirler (Ergin 1993: 238).

- birinci_āvlānişindā* “birinci evliliğinde” I-A/45-25
ikinci nişan “ikinci nişan” I-A/3-48
üçüncü ğün “üçüncü gün” I B/6-65
dōdüncü sānāniğ_ičini “dördüncü yılın içine” I-A/45-5

- bêşinci sınıfdan* “beşinci sınıftan” I-A/53-57
yédinci gündä “yedinci günde” I-A/25-109
doğuzuncü sänäyî “dokuzuncu seneye” I-A/26-15
otuz doğuzuncu gün “otuz dokuuncu gün” I A/21-55
ällî_ikinci hayırî “elli ikinci (gün) hayırî” I-A/55-85

2.1.2.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları

Bölme, paylaşırma, dağıtma ifade eden bu sıfatlar, nesnelerin sayısını bölük bölük gösteren sayı sıfatlarıdır. Asıl sayı isimlerinden {-Ar} ekiyle türetilmiş olan bu sıfatlar, nesnelerin birden fazla kişi veya varlığa eşit sayıda paylaştırıldığını belirtirler (Ergin 1993: 238).

- birē tabağ* “birer tabak” I-A/7-18
birē ikişē gişi “birer ikişer kişi” II/4-139
üçā gün “üçer gün” I-A/16-69
bēşē yüz_altıšā yüz “beşer yüz altışar yüz [kilo]” I-A1/5-101
otuzā balle “otuzar balya” I-A/11-104
ällișē kilō “ellişer kilo” I-B/3-36
atmışā kilōluğ “altmışar kiloluk” I-B/3-36
bēşē yüz_altıšā yüz “beşer yüz altışar yüz (kilo)” I-A1/5-101

2.1.2.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatları

Nesnelerin parçalarını gösteren sayı sıfatlarıdır. Kesir sayı sıfatları, kelime grubu şeklinde meydana getirilir. Büyük sayının bulunma hâli eki aldığı, onu takip eden küçük sayının eksiz kullanıldığı bu sıfatlar, daha çok isim tamlaması kalıbında tamlanan unsuru gibi kullanılırlar (Ergin 1993: 239).

Metinlerimizde, bu yapının bir örneği bulunmaktadır. Bu örnekte de söz konusu yapı zarf görevinde kullanılmıştır.

- bindi bî* “binde bir” I-A/38-64
yüzdü bēşi “yüzde beşi” I-A/8-12
yüzde doğsanı “yüzde doksanı” III/7-46

2.1.2.2.2.5. Topluluk Sayı Sıfatları

Nesneler arasında bir birlik olduğunu gösteren sayı sıfatlarıdır. Birden fazla nesnenin bir araya gelmesiyle oluşmuş bir topluluğa işaret eden bu sıfatlar, iki ve yedi sayıları arasındaki sayı isimlerinden türetilmişlerdir. Kalıplaşmış hâldeki bu

sıfatlar, daha çok doğum ve akrabalıkla ilgili topluluk sayıları meydana getirmek için kullanılırlar (Ergin 1993: 239).

Metinlerimizde, bu yapının bir örneği bulunmaktadır. Örnekte de görüldüğü gibi *ikiz* kelimesi *iki* sayı ismiyle birlikte kullanılmıştır. Metinlerimizde örnekleri bulunmamasına rağmen, bölge ağızlarında daha büyük sayılarla ilgili topluluk isimlerinin de *ikiz* kelimesiyle sıfat tamlaması şeklinde oluşturulduğu tespit edilmiştir.

iki ekiz çocuK “ikiz çocuk” I-A1/5-50

üç ekiz ğuzu “üçüz kuzu” MDD

dört ekiz ğuzu “dördüz kuzu” MDD

2.1.2.2.3. Soru Sıfatları

Nesneleri soru halinde belirten sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde *kaç*, *hangi*, *ne*, *neredeki* kelimeleri; *ne* sıfatının edatlarla genişlemesi sonucunda oluşan *ne kadar*, *ne gibi* yapıları; yine *ne* sıfatının *asıl* kelimesiyle birleşmesi ve kalıplaşması sonucunda oluşan *nasıl* kelimesi soru sıfatı olarak kullanılmaktadır. Eski dönemlerde soru sıfatı olarak kullanılan *nice* kelimesi ise Türkiye Türkçesinde soru anlamını yitirerek belirsizlik sıfatı hâline gelmiştir (Ergin 1993: 240-241).

Aydın ve yöresi ağızlarındaki soru sıfatları da yazı dilindeki şekillerinden pek farklı değildir. Yukarıda belirtilen soru sıfatları, bölge ağızlarında bazı ses değişikliklerine uğramış şekilleriyle kullanılmaktadır.

kaç kilō “kaç kilo” I-A/6-6

hanķi ğiz “hangi kız” I-A1/4-147

hanķı fikiri “hangi Fikriye” I-A/25-112

ne durumda “ne durumda” III/1-20

ne günñā “ne günler” II/4-8

2.1.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin dış özelliklerini, bilhassa sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak ifade eden sıfatlardır. Türkiye Türkçesinde *bir*, *az*, *çok* gibi yalın kelimeler; *bazı*, *her*, *falan*, *filan*, *fazla* gibi alıntı kelimeler; *bütün*, *başka*, *kimi*, *çoğu*, *nice*, *falanca*, *filanca*, *öteki*, *beriki*, *şimdiki* gibi çekim eklerinin kalıplaşmasıyla oluşmuş kelimeler; kelime grubu yapısından kalıplaşmış *birkaç*, *birçok*, *herkes*, *her bir*, *herhangi*,

herhangi bir, öbür gibi kelimeler belirsizlik sıfatı olarak kullanılmaktadır (Ergin 1993: 241-244).

biráz ırmık “biraz ırmık” I-A/17-52

geçen gün (<geç-en) “birkaç gün (önce)” I-A/11-40

her yağı “her yer, her taraf” I-A/11-43

ik_üş gün “iki üç gün” I-A/11-107

helañ yēdē “falan yerde” I-A/27-65

hiş bi yēdi “hiçbir yerde” I-A/28-73

bütün şēmiz “her şeyimiz” I-A/46-20

öbürkü_ıdamdana “öbür adamdan (“eşinden”)

öteki_ğälin “diğer gelin” I-A/15-190

2.1.3. Zarflar

İsimlerin cümle olarak adlandırılan düzlem içerisinde üstlendikleri görevler itibariyle *ad, sıfat, zarf* veya *zamir* gibi adlar aldıkları *İsimler* bölümünde dile getirilmiştir. Bir ismin *sıfat, zarf* veya *zamir* gibi görevle ilgili adlar alması, onun aslında isim olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu açıdan bakıldığında, zarf diye adlandırılan kelimeler de aslında zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Bir fiili, bir sıfatı ya da başka bir zarfı çeşitli yönlerden niteleyen isimlere zarf denir. Zarflar da sıfatlar gibi tek başlarına birer isim oldukları hâlde başka bir kelimenin önüne gelerek onun anlamını değiştirdiklerinde zarf adını alırlar. Sıfatların veya başka zarfların anlamlarını değiştirmekle beraber daha çok fiillerle kullanılırlar. Fiilin bildirdiği hareketi zaman, yer, yön, miktar, durum veya soru gibi yönlerden niteleyen zarflar, görevleri itibariyle bir bakıma isimlerin önündeki sıfatlara benzerler (Ergin 1993: 244).

Sıfatlar gibi zarflar da isim cinsinden kelimelerdir. Ancak, anlam ve görevleri itibariyle başta fiiller olmak üzere sıfat veya zarfların anlamını değiştiren isimlerdir. Bu açıdan bakıldığında, özel isimler ve soyut isimler haricindeki bütün isimler zarf görevi üstlenebilir (Ergin 1993: 245).

Aydın ve yöresi ağızlarında kullanılan zarflar, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekilleriyle paralellik göstermektedir.

2.1.3.1. Yer ve Yön Zarfları

Fiilleri yer veya yön bakımından niteleyen yer isimleridir. Anlamlarındaki yön ifadesi sebebiyle fiildeki hareketin istikametini gösteren bu zarflar, çoğunlukla yön ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş isimlerdir (Ergin 1993: 246).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan yer ve yön zarfları, Aydın ve yöresi ağızlarında ya eski sekilleriyle ya da ses değişikliğine uğramış biçimleriyle kullanılmaktadır.

hele alollar, ğaracören köğü var_ötü gitdiñ mi? III/13-134

“Hele Alioğulları, Karacaören köy[leri] var. [Buradan] öte[ye] gittin mi?”

ödan_aşâ yörümek len gidelemiş. arbi yolu mü mâ? I-A/11-66

“Oradan aşağı[ya] yaya giderlermiş. [Eskiden] araba yolu mu var[dı]?”

*ödañ yokādan ğaliyolāmiş, buriyî_öküzlāri bāliyolāmiş. ovudü_işlāni görüp tekrā
yokarı çıkıyolāmiş. I-A1/3-24*

“Oradan, yukarıda[ki köyde]n gelip öküzleri buraya bağlıyorlarmış. Ovada[ki] işlerini yapıp tekrar yukarı çıkıyorlarmış.”

şindi geçiyi edinip di hurü_okarı çıkamıyoru. yol vemiyo hārif. I-A1/4-354

“Şimdi [köylüler] keçi [sürüsü] edinip de şura[dan] yukarı[ya] çıkamıyor[lar]. İnsan[lar] (“tarla sahipleri”) [sürüleri geçirmek için] yol vermiyor[lar].”

ğāri ğaldik ğāri_öndan sōna. yükümüzü yapımızı ğatıdik yine bureye. I-A/18-8

“Ondan sonra [buraya] geri geldik artık. Evimizi barkımızı yine buraya getirdik.”

2.1.3.2. Zaman Zarfları

Fiilin bildirdiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflardır. Fiillerin anlamlarını zaman bakımından sınırlandıran bu kelimeler, aslında zaman isimleridir. Türkiye Türkçesinde *er*, *geç*, *dün* gibi yalın hâldeki kelimeler; araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *yazın*, *kışın*, *güzün* gibi kelimeler; eşitlik hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *sabahleyin*, *öğleyin*, *akşamleyin* gibi kelimeler; ayrılma hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *önceden*, *sonradan*, *eskiden* gibi kelimeler; üçüncü çokluk şahıs iyelik ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *sabahları*, *akşamları*, *önceleri*, *sonraları* gibi kelimeler; Arapça ve Farsçadan alınan *evvela*, *daima*, *hep*, *henüz*, *hâlâ*, *bazen* gibi kelimeler zaman zarfı olarak kullanılmaktadır (Ergin 1993: 247).

Aydın ve yöresi ağlarındaki zaman zarfları bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekilleriyle paralellik göstermektedir.

sētīn gışın oluyoru. onu adamlā çīpā. dibini balli yazārız. dibinden ğadinnā dēşirī.

I-A/22-19

“Zeytin [işi] kışın olur. Onu erkekler çırpar. [Ağacın] altına balya, naylon, büyük çuval [gibi şeyler] sereriz. Kadınlar [yere dökülenleri ağacın] altından toplar.”

benim torunnā bilen virī gülüyō ğonuşmamı. bi şey dēcēken nasıl dēyoğ dēyolā.

I-A/27-19

“Torunlarım dahi konuşma [tarzı]ma durmadan gülüyor[lar]. [Ben] bir şey söylerken “Nasıl konuşuyorsun?” diyorlar.”

bāñ yirmi bir sāni hem ēkeK oldum, hem kadın oldum. āvī bağdım. I-A/46-15

“Yirmi bir sene hem erkek oldum hem de kadın. [Bu süre zarfında] eve baktım (“evin bütün ihtiyaçlarını karşıladım”).”

e çarşambı gün gini kınası olū. kınāyī ğidālā. ordu ğālīni kını yağālā. I-A/47-11

“Çarşamba günü kınası yapılır. Kınaya giderler. Orada gelene kına yakarlar.”

düğün mencilisi dağılı ğālīn indikden sōna. hēkes kövünü, āvini dağılır. I-A/50-5

“Gelin [attan] indikten sonra düğün töreni biter. Herkes evine, köyüne dağılır.”

hanımı kömdük geldik arkasından hemen o du ğı miş. onu dū aldığ ğitdik āşam

namazın ğarañkısında. II/6-33

“[Amcanın] hanımı[nı] defnedip geldik. Ardından o (“amca”) da ölmüş. Akşamın karanlığında onu da [defnetmeye] götürdük.”

Bölge ağızları için karakteristik sayılabilecek özelliklerden biri de Arapça *gayri* kelimesinin zaman zarfı olarak kullanılmasıdır. Bölge ağızlarında, kelimenin ilk hecesindeki /y/ ünsüzü düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur. Genellikle *şimdi* kelimesiyle birlikte kullanılan *ğāri* kelimesi, “*artık, bundan sonra*” anlamlarına gelen zarf görevindedir. Bu kelime, bölge ağızlarında o kadar yaygın bir kullanıma sahiptir ki bazen herhangi bir anlam ifade etmediği hâlde alışkanlık sebebiyle cümleye dâhil edilir.

çalğılı olurdu esgi düünnē bütün zātēñ. şindi pek çalgı yapan yok ğāri. II/3-52

“Eski düğünler hep çalgılı olurdu zaten. Şimdi neredeyse çalgılı [düğün] yapan yok artık.”

*dā o tepelere ıkarımış covurlā da āřā fatmā covurlā gitti ġāri geliş dērlēmiř o
yüzde duysunnā dı gelsinnē gibisine.* III/3-61

“Yunanlılar ta şu tepelere ıkarlarmış, [köylüler] **duysunlar** da [geri] **gelsinler** diye tepenin arka tarafına [doğru] ‘Ayşe, Fatma! Gāvurlar gitti artık, gelin.’ diye seslenirlermiş. Evet, gāvurların Türkçe bilenleri varmış.”

*adamlā bařlāni_alilā siniye. hadi baçalım gider_olan_ēvine. esgiden yēmek
verilēdin. **hindi**_o yoğ **ġāri**.* I-A/6-15

“Erkekler sinileri başlarının üstüne koyarlar. **Haydi bakalım** [doğru] oğlan evine gider[ler]. Eskiden [sini götürenlere] yemek yedirirlerdi. şimdi o [âdet] yok **artık**.”

*ó dāmirhan köğündā atı minālā dā. illā bāñ atı mincān dē isdā. ōdu mindirilā.
bizim būdū yoę_olum **ġāri** ónnā.* I-A/24-65

“şu Demirhan köyünde [gelinler] hālā ata biner. İllaki ben ata bineceğim derler. Orada [gelini ata] bindirirler. O âdetler bizim burada yok **artık** oğlum.”

*bunnariņ hāpsini_āvārdim_oğutdum, ġālin_ētdim. bu yaşı ġāldim. **hindi**
bacaęlarımđāñ yörümāyorūn **ġāri**.* I-B/5-13

“Bunların (“ocuklarımın”) hepsini evlendirdim, gelin ettim, okuttum. Bu yaşa geldim. şimdi [de] bacaklarım[in ağrısın]dan yürüyemiyorum **artık**.”

Bölge ağılarında yaygın bir kullanıma sahip olan bir başka zaman zarfı da *ġalaņ* (<**kal-an*) kelimesidir. Kelimenin son sesindeki ünsüz, çoğu zaman genizsi /n/ şeklinde telaffuz edilir. Ancak, bazı örneklerde diş sesiyle telaffuz edildiği de görölmektedir. Bazen de son ses durumundaki /n/ ünsüzünün düşme eğiliminde olaması sebebiyle kelimenin ikinci hecesindeki ünlü uzun telaffuz edilir. Bu kelime de *ġāri* kelimesi gibi “*artık, bundan sonra*” anlamındadır ve çoğu zaman *şimdi* kelimesiyle birlikte kullanılır. Cümle içerisinde zarf görevi üstlenen bu kelime, bazen herhangi bir anlam ifade etmemesine rağmen alışkanlığa bağlı olarak cümleye dāhil edilir.

*eveli_ōleydin de **hinci ġalaņ** tüplēlen biřiriýolā yēme^klere. **eveli**_ōleydin_odun
ġirālā gelilerdin.* II/8-103

“Eskiden öyleydi de şimdi [dügün] yemekleri[ni] tüplerle pişiriyorlar **artık**. Eskiden öyleydi, [dügünden önce] odun kesip gelirlerdi.”

*bazırımı dēlē. biz būda ē^kmek dēriz **ġalaņ**. o inci_olū. sacıņ_üsdünü ġōruz.* I-A/39-

“[Bazı yerlerde] bazıırma derler. Biz burada ekmek deriz **artık**. O [ekmek] ince olur. Sacın üstüne koyar, [pişiririz].”

*biz hazlî_ēleşmedik **ġalāñ** aşá yandî_ıştî aççık ödü_otüduġ, aççık hasan_üseniñ_ävini vādıĶ_aşā yanna. ēkendēñ ġādik biz_ävä.* I-A1/3-46

“Biz fazla oyalanmadık **artık**, biraz orada oturduk, biraz aşağı tarafa Hasan Hüseyin’in evine uğradık. Erkenden eve geldik.”

***hindi ġalañ** vesāyit ġuvatınnañ olü-batî her şey çocüm.* II/1-41

“**Şimdi** her şey makineyle yapılıyor **artık** çocuğum.”

*hindîkî_ış ġoley ġine. hindi nişandı vèrivèriyosuñ. sönü duvak ġün bi şey_olmeyerü **ġalañ**.* II/7-35

“Yine [de] şimdiki işler kolay. Şimdi [kız evinin istediklerini] nişanda veriyorsun.

Duvak günü [herhangi] bir şey yapılmıyor **artık**.”

2.1.3.3. Niteleme ve Durum Zarfları

Fiilin, sıfatın veya başka bir zarfın anlamını nitelik ve durum bakımından değiştiren zarflardır. Hâl ve tavır ifade eden isimler yanında niteleme sıfatları da niteleme ve durum zarfı olarak kullanılabilirler. Türkiye Türkçesinde *iyi, güzel, yavaş, doğru* gibi sıfat olarak da kullanılabilen isimler dışında araç hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *için için, ansızın, durmaksızın* gibi kelimeler; eşitlik hâli ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *kardeşçe, çocukça, iyice, güzelce* gibi kelimelerle bunların üçüncü teklik şahıs iyelik eki ve yönelme hâli ekiyle genişlemiş şekilleri; *ileedatının* kalıplaşmasıyla oluşan *öyle, böyle, şöyle* gibi kelimeler niteleme ve durum zarfı olarak kullanılmaktadır (Ergin 1993: 247-248).

Yazı dilindeki bu zarflar, Aydın ve yöresi ağızlarında da bazı ses değişikliklerine uğramış şekilleriyle kullanılmaktadır.

*ġarafil, ġül suyü ġoyādık. aççık ġarafil ġatādık içini_koġsuñ **ġüzē ġüzē** dēye.* I-A/7-22

“[Zerdenin içine] karanfil, gül suyu koyardık. **Güzel** koksun diye içine biraz karanfil koyardık.”

*cuma ġüñ hōdü bi dibek daşımız vādî bizim. **davil çalı çalı çalā** orayî varilā adamlā, ödü_oynaşî.* I-A/27-107

“Şurada bir dibek taşımız vardı. Cuma günü erkekler **davul [zurna] çala çala** (“**eşliğinde**”) oraya giderler, orada [da] oynarlar[dı].”

hindi adam adamı ğarı ğarıy oyneyollā çocūm. dünyādī bēl bāket ğalmadı. I-A/28-9

“Şimdi [düğünlerde] **kadın erkek birlikte** oynuyorlar çocuğum. [Bu yüzden] dünyada bereket kalmadı.”

aya^klā ka^kmeyo ğāri. äviñ ğaydını zor bakıbiliyon. I-A/46-20

“[Ellerim] ayaklar[ım] tutmuyor artık. Evin iş[ler]ini **zar zor** yapabiliyorum.”

incī başleyyo ğarı işdi birā ikişē emē başladı. önnā ēdi mi dökülülā dibine. I-A/22-15

“İncir [işleri] başlıyor artık, işte [incirler] **birer ikişer** ermeye başladı. Onlar erince [ağacın] altına dökülürler.”

ihtiyariñ yanda bōlū hiç oturumassıñ. ya diz çökceñ, ya ođan kākıp ğiçceñ. I-A/44-52

“İhtiyar[lar]ın yanında hiç[bir zaman] **böyle** oturamazsın. Ya diz çökeceksin ya da oradan kalkıp gideceksin.”

ğitcēseñiz ğolēcem hōlū ğidiñ. yol vādī nēden kārāk doleşseñiz. I-A/54-53

“[Köyün içine doğru] gidecekseniz **söyle** kolayca gidin. Her nereden dolaş[ır]sanız [dolaşım] [mutlaka] yol vardır.”

Bölge ağızlarında dikkat çeken bir özellik, *hemen* kelimesinin *hiç* zarfı yerine kullanılmasıdır. Bu durumda, cümle, hem yapı hem de anlam bakımından olumsuzdur.

ğeçe ğözlām hemen ğömeyo. tārāfi nasıl olcek bakalım. evdi kendim ğilārın yavāş yavāş. I-A/37-25

“Gözlerim geceleyin **hiç** görmüyor. Teravih [namazları] nasıl olacak bakalım. [Herhalde] kendim evde yavaş yavaş kılarım.”

aya^klāndan çekip-duru. bendi ğalp bā. ölēz işdi nē olcağ yavrum. bizlē çalışdığ ēdiyoğ emmi zor ēdiyoğ. o hemēñ kımişdēmīyoro. I-A/40-57

“[Deden] ayakların[in ağrısın]dan [sıkıntı] çekiyor. Bende [de] kalp [hastalığı] var. İşte böyleyiz, ne olacak yavrum. Bizler çalıştık [çabaladık]. [Şimdi de kendi işimizi] görüyoruz ama zorlanıyoruz. O (“deden”) **hiç** kımıldayamıyor.”

*bi seniñden bâti çöküp-durün. ğışın **hemen** bir şey_édimedim. II/8-57*

“Bir seneden beri [iyice] çöktüm (“elden ayaktan düştüm”). [Hele] kışın **hiçbir** şey yapamadım.”

2.1.3.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Miktar veya derece bildiren zarflardır. Azlık-çokluk ifade eden bu zarflar, sayı itibariyle diğer zarflardan daha azdır. Türkiye Türkçesinde *en, pek, çok, az* gibi yalın hâldeki kelimeler; zarf-fiil ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *daha* (<*taki*) kelimesi; *eksik, seyrek, sık* gibi miktar bildiren kelimeler; Arapçadan alınan *fazla, gayet, fevkalade, harikulade* gibi kelimeler azlık-çokluk zarfı olarak kullanılmaktadır (Ergin 1993: 247).

Aydın ve yöresi ağızlarında kullanılan azlık-çokluk zarflarından bazıları şunlardır:

***güççüg** diksāk hureyĩ_hindi bān bābā dikdim. oreyĩ harım déyoz. I-A/51-172*

“**Azıcık** [sebze] dik[er]sek, [mesela] şuraya ben biber diktim, oraya harım deriz.”

*sōnu mistĩ dayıñ da mīrascılāndan_aldé, sağdañ soldan_aldé. **güççük** kendimizi toplā gibĩ_olduğ_galañ. II/7-95*

“Sonra Mustafa dayın mirasçılardan [satın] aldı, sağdan soldan [satın] aldı. Ondan sonra **birazcık** kendimizi toplar gibi olduk.”

***az** dūsaz dī **çok** dūsaz dī ğitcēmiz yē orasĩ ya. allah hayırlĩ_ölümnēden vēsin. I-A/35-20*

“**Az** yaşasak da **çok** yaşasak da gideceğimiz yer orası ya. Allah hayırlı ölüm versin.”

*ben gāñşlĩmdi **çok** yĩdim, **çok** çalışĩdım. hindi yimeyon dü çalışmeyon da. I-A/28-118*

“Gençliğimde **çok** yer, **çok** çalışırdım. Şimdi ne [çok fazla] yiyorum ne de çalışıyorum.”

*burē tāni ğaşmasın, samanıñ_ıçınıñ tāni ğaşmasın dé o çıbıkdāñ öteyĩ **fazlı** savımeccēsıñ. I-A1/4-467*

“Oraya, samanın içine, [tahıl] tane[si] karışmaması için [dövülmüş sapları] o çubuktan öteye **fazla** savurmamalısın.”

*benim güvê davî **pek** seviyo. illi o yörük şennîni her seni gidê.* I-A1/1-41
 “Damadım dağı **çok** seviyor. O yörük şenliğine her sene mutlaka gider.”

*sen **biraz** daha git. şu gödüñ ev vâ ya. hî beyaz. ıhın damlâ vâ ya ahırlâ. onun ötü yandı bi ev vâ.* I-A/42-72
 “**Biraz** daha git. Şu görünen ev var ya. Evet beyaz [ev]. İşte [şurada] ahırlar var ya. Onun yan tarafında bir ev var.”

2.1.3.5. Soru Zarfları

Fiilin anlamını soru yoluyla belirleyen zarflardır. Bu zarfların Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekillerinden pek farklı değildir. Bölge ağızlarında, yazı dilinden farklı olarak “*nasıl*” anlamındaki *nahâ* ~ *nahal* (<*ne hâl*) yapısı soru zarfı olarak kullanılmaktadır.

*üş gün gecî gündüz davul dövdürüyolâdın. bölü olüyodun. **nahâ** olcek başğa?* I-A/12-48

“Üç gün gece gündüz davul çaldırırlardı. Böyle olurdu. Başka **nasıl** olacak?”

*anılamız umbulamız gitdi. biz di gitcez onnâñ yanîne. güzê güzê âsın gitsin allahım. **nahâ** güzê vêdîse ölü âsın gitsin.* I-A/35-85

“Analarımız babalarımız gitti (“öldü”). Onların yanına biz de gideceğiz. Allahım canımızı güzellikle alsın. **Nasıl** güzellikle verdiyse öyle [de] alsın.”

*kêşgek **nahâ** yapılı? gôsuy ocâ, ât gôsuy içinâ. dövâ dövâ kêşgeğ olü.* I-A/43-66
 “Keşkek **nasıl** yapılır? [Bulguru] ocağa koyarsın, içine et katarsın. Döve döve (“karıştıra karıştıra”) keşkek olur.”

*bağ aha kapınıñ dibindi câmi. bağasım mâ, gidesim mâ. **nahâ** giden?* II/4-62

“Bak, işte [yeni yapılan] cami evimin karşısında. [Oraya] gitmek istiyorum, bakmak istiyorum. [Hasta olduğum için gidemiyorum], **nasıl** gideyim?”

*esgiden çapeylen tahreylen şeylen açılıyordu. yıl aşırı yâhut şêde. sêtinîne açmassağ pislikden **nahâ** alıbilceğ?* II/3-45

“Eskiden [zeytin ağaçlarının dibi] çapayla, tahrayla temizleniyordu. [Bu iş] iki yılda bir veya her yıl [yapılırdı]. [Ağacın altını] temizlemezsen [zeytini otların, dikenlerin içinden] **nasıl** toplayacaksın?”

2.1.4. Zamirler

Zamirler, nesnelere temsil veya işaret yoluyla karşılayan kelimelerdir. Gerçek dünyadaki herhangi bir varlık veya nesneye ad olmadıkları için dilde gerçek karşılıkları olmayan zamirler, bu özellikleri bakımından isim cinsindeki diğer kelimelerden ayrılırlar. Belirli bir anlama sahip olmadıkları ve gerekli durumlarda her türlü varlık veya nesneyi karşılayabilmeleri bakımından da diğer isimlere nazaran daha geniş bir kullanıma sahiptirler. Başlı başına bir anlamları olmadığı için kelime yapımına elverişli olmayan zamirler, iyelik ekleriyle çekimlenme hususunda da diğer isimlerden farklılık gösterirler. Zamirleri diğer isimlerden ayıran başka bir özellik de çekim eklerini aldıklarında meydana gelen kök değişiklikleridir. Ayrıca, çekim edatlarına bağlanma noktasında da diğer isimlerden ayrılmaktadırlar (Ergin 1993: 249-250).

2.1.4.1. Şahıs Zamirleri

Şahıs zamirleri, varlıkları şahıslar hâlinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir. Türkçede teklik ve çokluk şekilleriyle birlikte altı şahıs zamiri vardır (Ergin 1993: 251).

Aydın ve yöresi ağızlarında kullanılan şahıs zamirleri, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilindeki şekilleriyle aynıdır. Yazı dilinden farklı olarak birinci bölgenin birinci alt bölgesinde ikinci şahıs zamirleri /h/ < /s/ değişikliği sonucunda *hen* ve *hiz* şekillerine dönüşmektedir. Birinci bölgenin ikinci alt bölgesinde ise birinci teklik şahıs zamiri bazen *men* şeklinde kullanılmaktadır. Birinci ve ikinci teklik şahıs zamirleri, yönelme hâli ekini aldıklarında yazı dilinin ve bazı ağızların aksine ön ünlülü şekilleriyle kullanılmaya devam etmektedir. Üçüncü teklik şahıs zamiri, bazen darlaşarak /o/-/u/ sesleri arasındaki /ó/ ünlüsü ile telaffuz edilmektedir. Üçüncü çokluk şahıs zamiri de çoğu zaman ilerleyici benzeşme yoluyla *onnar*, *onnā*, *ónnā* şekillerine dönüşmektedir. Ayrıca, birinci ve ikinci çokluk şahıs zamirleri yazı dilinde olduğu gibi çokluk ekini alabilmektedir. Bu durumda, diğer çekim ekleri de çokluk ekinden sonra eklenebilmektedir. Bölge ağızlarında şahıs zamirlerinin çekimi şu şekildedir:

	Yalın Hâl	İlgi Eki	Belirtme Hâli	Yönelme Hâli	Bulunma Hâli	Ayrılma Hâli	Araç Hâli
1. T. Ş.	<i>ben</i> II/2-11 <i>bēñ</i> II/5-41 <i>bān</i> I-A/16-31 <i>bāñ</i> I-A/26-33 <i>men</i> I-B1/1-2 <i>mān</i> I-B1/6-49	<i>bānim</i> I-A/16-65 <i>benim</i> I-A1/1-6 <i>beniğ</i> III/9-9 <i>mānim</i> I-B1/6-4 <i>menim</i> I-B1/1-74	<i>bānā</i> I-A/45-11 <i>bene</i> I-A/9-45 <i>beni</i> II/4-23 <i>māñī</i> I-B1/6-66	<i>bānā</i> I-A1/4-44 <i>bene</i> I-A/7-50 <i>beni</i> II/4-18	<i>bāndā</i> I-A1/5-44 <i>bāñdī</i> I-A1/4-13 <i>bende</i> II/6-45 <i>bendī</i> I-A/7-50 <i>mendī</i> I-B1/2-35	<i>bāñdān</i> I-A1/5-69 <i>benden</i> II/8-76	<i>bennen</i> I-A/14-19
2. T. Ş.	<i>sen</i> II/9-100 <i>sēñ</i> II/7-11 <i>sān</i> II/11-10 <i>sāñ</i> I-A/44-55 <i>hen</i> I-A1/6-90 <i>hān</i> I-A1/4-53	<i>sāniğ</i> I-A1/5-30 <i>seniğ</i> I-A/61-49 <i>hāniğ</i> I-A1/4-24 <i>heniğ</i> I-A1/1-40	<i>sānā</i> I-B1/8-28 <i>sene</i> II/3-14 <i>seni</i> II/8-25 <i>hāñi</i> I-A1/5-175 <i>heni</i> I-A1/3-32	<i>sānā</i> I-B1/5-78 <i>sene</i> I-A/6-24 <i>seni</i> I-A/7-3 <i>hāñi</i> I-A1/5-127	<i>sāñdē</i> I-A/54-31	<i>sāñdān</i> I-B1/6-78 <i>senden</i> I-A/27-123 <i>henden</i> I-A1/6-86	<i>sennen</i> I-A/10-60 <i>senéynen</i> I-A/15-128 <i>seniynān</i> III/13-48 <i>henneñ</i> I-A1/1-5
3. T. Ş.	<i>o</i> I-A/5-9 <i>ó</i> I-A/9-7	<i>onuğ</i> I-A/28-92 <i>ónuğ</i> I-A/44-55	<i>onu</i> I-A/10-83 <i>ónu</i> I-A/15-126 <i>óna</i> I-A/15-29	<i>ónu</i> I-A/44-33 <i>óna</i> I-A/16-65		<i>ondan</i> I-A/32-39 <i>onnāñ</i> I-A/52-88	<i>onnan</i> I-A/25-23
1.Ç. Ş.	<i>biz</i> I-A/1-4	<i>biziğ</i> I-A/41-53 <i>bizim</i> I-A/1-17	<i>bizi</i> I-A/27-64 <i>bizā</i> II/12-38	<i>bizā</i> I-A/15-124 <i>bizi</i> I-A/6-18	<i>bizdī</i> I-A/2-23 <i>bizde</i> I-A/20-46	<i>bizden</i> I-A/8-22 <i>bizdān</i> I-A/27-1	<i>biziğili</i> I-B/5-18
2.Ç. Ş.	<i>siz</i> I-B1/1-62 <i>hiz</i> I-A1/7-85	<i>siziğ</i> I-A/1-17 <i>hiziğ</i> I-A1/4-420	<i>sizi</i> I-A/61-1	<i>sizi</i> I-A/38-71 <i>size</i> I-A/46-66 <i>sizā</i> I-A/54-45		<i>sizden</i> I-A/11-239 <i>sizdān</i> I-A/61-23	<i>hizneñ</i> I-A1/3-254
3.Ç. Ş.	<i>onlā</i> I-A/62-111 <i>onnā</i> I-A/34-45 <i>onnar</i> III/1-12 <i>ónnā</i> I-A/1-17 <i>unnā</i> I-A/1-3	<i>onnariğ</i> I-A/55-104 <i>onnāğ</i> I-A/35-84 <i>ónnāğ</i> I-A/15-201	<i>onnari</i> I-A/26-13 <i>onnara</i> II/3-101 <i>ónnari</i> I-A/11-175	<i>onnara</i> I-A/28-116 <i>ónnara</i> I-A/16-40	<i>onnāda</i> I-B1/5-83	<i>onnādan</i> I-A/23-9 <i>ónnādāñ</i> I-B1/5-53	<i>onnarlan</i> I-A/50-108 <i>onnarnan</i> I-A1/1-24 <i>onnarlāñ</i> I-A/28-8 <i>onnālan</i> II/5-56 <i>onnānan</i> I-A1/3-33 <i>onnāli</i> II/7-94

Tablo 5: Şahıs Zamirlerinin Çekimi

2.1.4.2. Dönüşlülük Zamiri

Asıl şahıs zamirlerinde daha kuvvetli bir anlama sahip olan dönüşlülük zamirleri, “*asıl, öz*” anlamlarını taşıyan isimlerin iyelik eklerini almış şekilleridir. Türkiye Türkçesinde dönüşlülük zamiri *kendi* kelimesidir. Bu kelime, iyelik eklerini alarak bütün şahısları karşılayabilir (Ergin 1993: 258).

Dönüşlülük zamirinin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilindekinden çok farklı değildir. Bölge ağızlarında, genellikle /ä/ ünlüsüyle telaffuz edilen bu zamir, az sayıdaki örnekte de ilk sesteki ünsüzün tonlulaşmasıyla *gändi* şekline dönüşmektedir.

1. Teklik Şahıs

gändim “kendim” III/13-1

kändim “kendim” I-A/46-63, I-A1/4-67, I-B/1-40

kendim I-A/11-2, I-A/13-60, I-A/37-25

2. Teklik Şahıs

kändiğ “kendin” I-A/19-16, I-A/49-69, I-A1/4-56

kendiğ “kendin” I-A/1-56, I-A/11-196, I-A/17-29

3. Teklik Şahıs

gändi “kendi” I-A1/3-120

gändisi “kendi” III/13-14

kändi “kendi” I-A/15-22, I-A/24-7, I-A/31-40

kendisi “kendisi” I-A/21-74, I-A/28-33, I-A1/1-23

1. Çokluk Şahıs

kändimiz “kendimiz” I-A/27-44, I-A/29-7, I-A/41-5

kendimiz “kendimiz” I-A/1-51, I-A/2-14, I-A/11-161

2. Çokluk Şahıs

kendiğiz “kendiniz” I-A/26-5, II/13-101

3. Çokluk Şahıs

gändiläri “kendileri” I-A1/4-271

kändiläri “kendileri” I-A/18-6, I-A/44-53, I-A/50-88

Bazı örneklerde dönüşlülük zamirinin tekrar grubu şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

kändi kändime “kendi kendime” I-B/1-68

kändi kändine “kendi kendime” I-A1/3-62

2.1.4.3. İşaret Zamirleri

İşaret etmek veya göstermek suretiyle varlıkları karşılayan kelimelerdir. Bu kelimeler buldukları yere göre varlıklara işaret ederler. Türkçede teklik ve çokluk şekilleriyle birlikte altı işaret zamir vardır (Ergin 1993: 259).

Araştırma bölgemizde hâl ekleriyle çekimlenen *bu* zamiri, bazen zamir /n/’sinin etkisiyle gerileyici benzeşmeye uğrayarak *munu*, *muna*, *munnan* şekillerine dönüşebilmektedir. Bölge ağızlarında dikkat çekici bir özellik de *şu* zamiriyle aynı görevde olan *ho* ve *hu* zamirlerinin kullanılmasıdır. Üçüncü teklik şahıs zamirinde olduğu gibi *o* işaret zamiri de darlaşarak *ó* şekline dönüşmektedir. Üç zamirin çokluk şekillerinde de aynı ses değişiklikleri görülebilmektedir. Aydın ve yöresi ağızlarında işaret zamirlerinin çekimi şu şekildedir:

Yalın Hâli	İlgi Eki	Belirtme Hâli	Yönelme Hâli	Bulunma Hâli	Ayrılma Hâli	Araç Hâli
<i>bu</i> I-A/7-37 <i>bù</i> I-A/51-77	<i>bunuğ</i> I-A/51-140 <i>bùnüğ</i> I-A/62-126 <i>bùnüğ</i> I-B1/2-24 <i>munüğ</i> I-A1/1-13	<i>bunu</i> I-A/49-22 <i>buna</i> I-A/40-19 <i>munu</i> I-A/49-44	<i>buna</i> I-A/35-35 <i>bunü</i> I-A/53-36 <i>muna</i> I-A/25-86	<i>bunda</i> I-A/53-46	<i>bundan</i> I-A/35-19 <i>bunnan</i> I-A/54-12	<i>bunnan</i> III/7-47 <i>bunnañ</i> I-A/43-12 <i>bunülu</i> I-B1/2-35 <i>munnan</i> I-A/7-43 <i>muninan</i> I-A/25-81
<i>şu</i> I-B/3-78 <i>hu</i> III/13-120 <i>ho</i> I-A1/5-149	<i>şunuğ</i> III/3-77 <i>hunug</i> I-A/56-37	<i>şunü</i> I-A/27-94 <i>hunü</i> I-A/51-137	<i>huna</i> I-A/46-1 <i>hunu</i> II/3-104	<i>şundu</i> II/3-2	<i>şundan</i> I-A/11-80	<i>hónnan</i> I-A/53-62 <i>hunnan</i> III/7-47
<i>o</i> I-A/60-9 <i>ó</i> I-A1/4-82	<i>onuğ</i> I-A/39-26 <i>ónuğ</i> I-A/2-19	<i>onu</i> I-A/3-31 <i>ónu</i> I-A/6-58 <i>óna</i> I-A/27-139	<i>ona</i> I-A/13-53 <i>onu</i> I-A/15-41 <i>ónu</i> I-A/2-19	<i>onda</i> I-A/59-6 <i>ondu</i> III/14-4	<i>ondan</i> I-A/1-60 <i>onnan</i> III/4-17 <i>óndan</i> I-A/1-8 <i>undañ</i> I-A/1-6	<i>onuylan</i> I-A/25-4 <i>onnan</i> I-A/47-51 <i>ónna</i> I-A/16-83 <i>ónnan</i> I-A/9-16
<i>bunnâ</i> III/3-102 <i>bunnar</i> III/1-2 <i>bünnar</i> III/13-23 <i>munnâ</i> I-A/25-106	<i>bunnâğ</i> I-A/46-58 <i>bunnariğ</i> I-B/5-12	<i>bunlarî</i> II/8-88 <i>bunnari</i> I-A/46-58 <i>bunnara</i> I-A/51-124	<i>bunnara</i> I-A/28-193 <i>bunnari</i> I-A/10-4 <i>bunnari</i> I-A/3-14 <i>munnarî</i> I-B/7-78	<i>bunnâdî</i> I-A1/5-214 <i>bunnarda</i> III/1-5	<i>bunnâdan</i> I-A/56-80 <i>bünlâdan</i> I-B/7-10	<i>bunnarla</i> I-A/28-139 <i>bunnarlan</i> I-A/21-32 <i>bunnarnan</i> I-A1/1-11 <i>bunnarîli</i> I-B/4-18
<i>şunnâ</i> MDD <i>honnâ</i> MDD <i>hunnar</i> MDD <i>hunnâ</i> I-A/30-80	<i>hunnariğ</i> I-B1/8-29	<i>şunnari</i> II/6-43 <i>honnari</i> I-A/28-84 <i>hunnari</i> I-B/6-46	<i>hunnari</i> I-A/61-78			
<i>onlâ</i> I-A/62-27 <i>onnâ</i> I-A/34-12 <i>ónnâ</i> I-A/1-20 <i>onnar</i> II/6-22	<i>onnâğ</i> III/3-94 <i>ónnarîğ</i> I-A/61-17	<i>onnari</i> II/9-75 <i>ónnari</i> II/5-39 <i>onnara</i> I-A/56-79 <i>ónnara</i> I-A/15-140 <i>ónnari</i> II/5-39	<i>onnara</i> II/5-20 <i>onnari</i> I-A/26-57 <i>ónnari</i> I-A/18-11	<i>onnâdı</i> I-A/52-28 <i>ónnâdî</i> I-A/17-61	<i>onnâdan</i> I-A/31-19 <i>ónnâdan</i> I-A/53-41	<i>onnarlana</i> I-A/11-167 <i>onnarnan</i> I-A/62-4 <i>onnarnâñ</i> I-A/31-20 <i>ónnarîlâñ</i> I-A/11-154 <i>ónnarîlâñ</i> I-A/27-44 <i>ónnarınnan</i> I-A/55-45

Tablo 6: İşaret Zamirlerinin Çekimi

Aydın ve yöresi ağızlarında, işaret zamirlerinin hem yalın hem de çekimli şekilleri tekrar grubu oluşturabilmektedir.

hunnan munnan I-A/7-43

şundan bundan I-A/11-80

Bölge ağızlarında aitlik eki almış bazı yer zarfları da işaret zamiri gibi kullanılabilir.

beriki “berideki” I-A/11-179

indēnden (<*ahandaki+nden) “şundan” I-B1/7-22

indē (<*ahandaki) “şu” I-B/6-19

öteki “ötedeki, diğeri” I-A/10-78

öteKilā “ötekiler” I-A/16-18

2.1.4.4. Soru Zamirleri

Nesneleri soru şeklinde temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan zamirlerdir. Bu zamirler, nesnelere soru hâlinde ifade ederler ve onları sormak için kullanılırlar (Ergin 1993: 262).

Soru zamirlerinin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilindekinden farklı değildir.

kim “kim” I-A/18-40, II/7-72, II/8-15

ne “ne” I-A/21-138, I-A/34-10, I-A/61-28

né “ne” I-A/61-40, I-A/62-92, I-A/1/3-103

ni “ne” I-A/1-37, I-A/7-75, II/5-23

2.1.4.5. Belirsizlik Zamirleri

Nesneleri belirsiz şekilde temsil eden zamirlerdir. Türkçede asıl belirsizlik zamirlerinin sayısı çok azdır. Bu işlev için daha çok belirsizlik sıfatları, soru zamirleri veya zarfların iyelik eki almış şekilleri kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *biri*, *birisi*, *kimi*, *kimisi*, *hepsi* (<*hepisi*), *bazısı*, *hangisi* gibi Türkçe ve alıntı kelimeler; kelime grubundan kalıplaşmış *birkaçı*, *birçoğu*, *her biri*, *hiçbiri* gibi kelimeler; *falan*, *filan*, *şey* gibi Arapça kelimeler ve bunların eşitlik ekleriyle genişlemiş *falanca*, *filanca* şekilleri; {+ki} aitlik ekinin kalıplaşmasıyla oluşmuş *öteki*, *beriki*, *deminki*, *benimki* gibi kelimeler belirsizlik zamiri olarak kullanılmaktadır (Ergin 1993: 264-265).

Belirsizlik zamirlerinin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilindekinden farklı değildir. Yazı dilinde kullanılan belirsizlik zamirleri, bölge ağızlarında bazı ses değişiklikleriyle kullanılmaktadır. Metinlerimizde tespit edilen *kimēsi*³³³ “kimisi” ve *nenkisi* “hangisi” şekilleri dikkat çekicidir.

çoğū “çoğu” I-A/16-22

hanķisi “hangisi” I-A/35-71

hanķıñızı “hanginize” I-A1/5-17

hanķısındı “hangisinde” I-A/45-53

hēkes “herkes” I-A/50-5

hepisi “hepsi” I-B/3-23

nenkisi “hangisi” I-A/10-108

kimēsi “kimisi” I-A/11-77

kimsi “kimse” I-B1/5-77

2.1.5. İsim Türetme Ekleri

Fiil veya isim tabanlarından yeni isimler türetmek için kullanılan eklere *isim türetme ekleri* (= *isim yapım ekleri*) denir. Herhangi bir türetme ekiyle meydana getirilen ve yeni bir kavramı karşılamak için kullanılan isimlere de *türemiş isim* veya *isim gövdesi* adı verilir. Ekleme yöntemiyle yeni kelimeler meydana getirme sistemi, dil dünyasına yeni giren kavramları karşılama konusunda Türkçeye büyük bir esneklik sağlamaktadır. Aydın ve yöresi ağızları da Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan isim türetme eklerinin birçoğunu bazı ses değişiklikleriyle yaşatmaktadır.

2.1.5.1. İsimden İsim Türetme Ekleri

İsim tabanlarına (*kök*, *gövde* veya *birleşik isim*) getirilerek başka bir kavramı karşılamak üzere yeni isimler türeten eklere *isimden isim türetme ekleri* (= *isimden isim yapma ekleri*) denir (Ergin 1993: 115). Söz konusu eklerin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımını, bazı ses değişiklikleri dışında Türkiye Türkçesi yazı dilindekinden farklı değildir.

³³³ Aydın ve yöresi ağızlarındaki bu şekil, tarihî metinlerdeki *kimerse* veya *kimesne* eskicil yapısının ses değişikliğine uğramış şekli olabilir.

2.1.5.1.1. {+cA} Eki

Aslında bir çekim eki olan bu ek, kalıplaşma yoluyla fonksiyon değiştirerek yapım eki hâline gelmiştir (Ergin 1993: 158). Yazı dilinde olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da sınırlı sayıdaki örnekte görülmektedir.

alaca “alaca, karışık renkli” III/3-80

önce “önce” I-A/3-13

önce “önce” I-A/25-88

sādīce “sadece” III/7-44

Bölge ağızlarında, iki hecesinde de geniş ünlü bulunan kelimelerdeki ikinci hece ünlülerinin çoğu zaman darlaştığı yukarıda belirtilmişti. Bazı örneklerde, bu ses olayının etkisiyle {+cA} ekindeki ünlünün de darlaştığı görülmektedir.

ancı “anca” I-A/30-34

ävälci “evvelce” I-B1/6-99

ēci “iyice” I-A/6-130

öncü “önce” I-A/17-28

2.1.5.1.2. {+cAk} Eki

Türkiye Türkçesinde küçültme ve sevgi ifade eden isimler yapar. Aynı işlevdeki {+cIk} ekinin yaygınlaşması sonucunda işlekliliğini kaybeden bu ek, yazı dilinde olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da sınırlı sayıdaki örnekte görülmektedir.

unca^klâ “oncağızlar” I-A/11-127

oyunca^k “oyuncak” I-A/21-419

2.1.5.1.3. {+cI} Eki

Türkçenin işlek isim türetme eklerinden biri olan bu ek, isimlerden meslek ve uğraşı bildiren isimler türetir. Ünlüsü bakımından eklendiği ismin son hece ünlüsüne uyan bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında çoğunlukla tonlu şekilleriyle kullanıldığından ünsüz uyumunu bozmaktadır. Bununla birlikte, bölge ağızlarında ünsüz uyumuna bağlı örneklere de rastlanmaktadır.

aşcı “aşçı” I-A/31-7

dovolcu “düğünlerde davul çalan kişi” I-A/53-65

işci “işçi” I-A/711-16

süTcü “sütçü” I-A/42-5

yapıcı “inşaat ustası” I-A/37-5

2.1.5.1.4. {+cIk} Eki

Bu ek de isimlere gelerek küçültme ve sevgi ifade eden isimler türetir. Bazen isim ile ek arasında düz dar bir ünlü türeyebilir.

acıcık “azıcık” I-A/30-8

bicik “biricik, bir tane, tek” I-A/10-64

dağacıık “dağarcık, tulum” I-A/30-54

hu gıdacıık “şu kadamcık” I-A/28-145

yukıkucuk “yufkacık” I-A/23-16

2.1.5.1.5. {+cIğAz / +cAğIz} Ekleri

Aydın ve yöresi ağızlarında, iki ünlü arasında kalan sürekli /ğ/ ünsüzü eriyerek düşme eğilimindedir. Bu ünsüzün düşmesiyle yan yana gelen iki ünlü birleşerek bir uzun ünlü hâline gelir. Bu sebeple, Aydın ve yöresindeki {+cāz / +cāz} şekillerinin, Türkçenin tarihî lehçelerinde bir arada kullanılan {+cAğIz} ve {+cIğAz} eklerinin hangisinden değiştiği kesin olarak bilinmemektedir. Muharrem Ergin, Batı Anadolu ağızlarında {+cAğız} şeklinin yaygın olarak kullanıldığını ifade etmiştir (1993: 157).

ağılcaz “akılcağız” I-A/13-63

buncazın “buncağızın” I-B1/7-10

çocu^kcaz “çocukcağız” I-A/18-71

ğaleyicāz “kalaycıcağız” I-A/57-80

ihāncāz “buncağız” I-A/54-4

Aydın ve yöresi ağızlarında, {+cāz / +cāz} küçültme ekini almış kelimeler iyelik ekleriyle çekimlenebilmektedir.

anicāzım “anacağızım” I-A/21-147

buncazlarım “buncağızlarım” I-A1/4-33

ğādeşcāzım “kardeşceğizim” I-A1/4-14

muğdācāzımız “muhtarcağızımız” I-A/25-71

sayācāzi “sayesinde, yardımıyla” I-A1/5-5

2.1.5.1.6. {+DAş} Eki

Eşlik, ortaklık, mensubiyet ve bağlılık ifade eden bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında *arkadaş*, *kardeş* gibi kelimelerde yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bölge ağızlarında, *kardeş* kelimesinin birinci teklik şahıs iyelik ekiyle kalıplaşması sonucunda oluşan ve ses değişikliklerine de uğrayan *gaççım*, *gaşşım* kullanımı

oldukça yaygındır. Bazı örneklerde de ek ünlüsünün /ş/ sesinin etkisiyle önlüleştiği veya darlaştığı görülmektedir.

- âkıdeş* “arkadaş” I-A/51-23
- ğādaşımū* “kardeşimin” I-A/7-46
- ğādeş* “kardeş” I-A/52-78
- vatandaş* “insanlar, halk” II/3-73
- yoldaşım* “eşim” I-A/13-46

2.1.5.1.7. {+II} Eki

İsimlerden sıfat olarak kullanılabilen yeni isimler türetir. Bir nesnede başka bir nesnenin bulunduğunu, bir nesnenin bir nesneye sahip veya bağlı olduğunu gösterir (Ergin 1993: 150). Bölgemiz ağızlarında da yazı dilindeki anlam ve işlevine yakın isimler türetir.

- belēli* “belalı” I-A/10-7
- da^llı* “tatlı” I-A/15-112
- etli* “etli” I-A/13-27
- ğaymaqlı* “kaymaklı” I-A/2-3
- sü^llü* “sütlü” II/11-17

Bazı örneklerde ise aitlik veya sahiplik ilgisinden çok bir kavramın herhangi bir niteliğini gösteren ve sıfat görevinde kullanılabilen isimler türetir.

- davıllı* “davullu” I-A/25-9
- işkili* “içkili, alkollü” II/7-10
- masraflı* (<Ar. *maşraf*) “masraflı” I-A/24-36
- ölümlü* “ölümlü, geçici” III/14-80
- türlü* “çeşit” III/14-58

Son sesinde /m/ ve /n/ ünsüzü bulunan kelimelere eklendiğinde, ekin ilk sesindeki /l/ ünsüzü ilerleyici benzeşmeyle /n/ sesine dönüşür.

- cannı* “canlı” III/1-4
- dévamnı* “devamlı, sürekli” I-A/17-70
- hacı hasannı* “Hacı Hasanlı Yörüğü” III/14-104
- izinni* “izinli” I-A/14-26
- nışannı* “nişanlı” I-A/51-149

2.1.5.1.8. {+II ...+II} Eki

Eski Türkçe döneminde yaygın olarak kullanılan bu ek, beraberlik ifade eder. Batı Türkçesinde sıfat yapan {+II} ekiyle karışmıştır (Ergin 1993: 163). Türkiye

Türkçesinde çok fazla kullanılmayan bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında da birkaç örnekte görülmektedir.

allı pullu “allı pullu” I-A/6-13

asılı köpeli “**ası**: erken yetiştirilen sebze, meyve, hayvan; **körpe**: geç yetiştirilen sebze, meyve, hayvan” II/3-74

davıllı zurnalı “davul zurnalı” III/5-88

géceli gündüzlü “gece gündüz” I-A1/3-111

2.1.5.1.9. {+III} Eki

İsimlerden çoğunlukla yer, alet ve topluluk isimleri türetmesine rağmen bazen soyut isimler türetmek için de kullanılır (Ergin 1993: 146). Geçici isimler yanında kalıcı isimler de türeten bu ek, eklendiği ismin son hecesindeki ünlüye göre dört şekilli olarak kullanılır.

Eklendiği isimlere farklı anlamlar kazandıran bu ek, bölge ağızlarında şu işlevlerde kullanılmaktadır:

- Bir nesnenin çok bulunduğu yer isimleri türetir.

çalılık “çalılık” I-B/1-14

elmalık “elma bahçesi” I-A/28-135

säbzälik “sebze bahçesi” I-A/15-7

otluk “otluk, otlak” I-A1/3-74

yeşilik “yeşili bol olan yer, çimenlik” I-A/12-33

- Bir nesneyle ilgili alet isimleri türetir.

çaydann^klâñ_çinē (<Far. *çaydan*) “çaydanlıkların içini” I-A/52-69

yağlık (<ET **yığı* “ağlama” + *lık*) “mendil” I-A/13-32

- Meslek ve uğraşı bildiren isimler türetir.

çobancılık “çobanlık” I-A/30-5

esgâlik “askerlik” I-A/9-75

toğurtluk “doktorluk” I-A/40-70

tütüncülük “tütüncülük” I-A1/5-100

yapıcılık “inşaat ustalığı” I-A/37-5, I-A/39-11

- Soyut isimler türetir.

cāhillik (<Ar. *cāhil*) “cahillik” I-A/27-19

ās^klik “eksiklik, sıkıntı, zahmet” I-A/28-26

hakirlik (<Ar. *faķir*) “fakirlik” I-A/27-27

sālık “sağlık, sıhhat” I-A/46-87

yoğsuzluğ “yoksulluk” I-A1/4-26

- Bir şeye uygun veya elverişli olma ifade eden isimler türetir.

aşlık “yemeklik bulgur” I-B1/1-12

ğurbannî (<Ar. *ğurbān*) “kurbanlık koyunu” III/6-70

yème^klik “yemeklik” I-A/7-33

- Miktar ve ölçü bildiren isimler türetir.

bir havtalık (<Far. *hefte*) “bir haftalık” I-B/3-30

ällilik “ellilik, elli santimlik” I-A/53-43

atmışā kilöluğ “kiloluk” I-B/3-36

iki üş sātlik (<Ar. *sā’at*) “saatlik” II/9-30

yüzlük “yüzlük, yüz santimlik” I-A/53-43

- Özellikle akrabalık isimleriyle yerine geçme ifade eden isimler türetir.

bubalığ “kayınpeder” I-A/49-52

evlatlıyî (<Ar. *evlād*) “evlatlığa” I-A/1-13-61

- Bir süreç içerisinde zamana taksim etme bildiren isimler türetir.

aylık “aylık” I-A1/4-334

günnük “günlük” II/3-15

üş günnük “ölen kişi için üçüncü gün yapılan hayır” I-A/28-105

- Durum ifade eden isimler türetir.

aç^klı “(yol) açıklığı” I-A/33-48

ğıtlî “kıtlığı” I-A1/4-300

Bu eki alan kelimeler iyelik ekleriyle çekimlendiğinde, ekin son ses ünsüzü önce tonlulaşıp sonra süreklileşir. İki ünlü arasında kalan bu ünsüz, zamanla eriyerek hece kaynaşmasına sebep olur.

ğarşılı “karşılığı” I-A/1-43

köftelî (<Far. *kūfte*) “köfteliği” I-A/50-23

sēytinnî (<Ar. *zeytūn*) “zeytinliğe” I-A/33-56

tütüncülü “tütüncülüğe” I-B1/2-12

zorlū (<Far. *zōr*) “zorluğu” I-A1/3-77

Son sesinde /n/ ünsüzü bulunan kelimelere eklendiğinde, ekin ilk sesindeki /l/ ünsüzü ilerleyici benzeşmeyle /n/ sesine dönüşür.

çaydann^klāğ_ içinē “çaydanlıkların içini” I-A/52-69

ğurbannî (<Ar. *ğurbān*) “kurbanlık koyunu” III/6-70

iki_üş_günnük “iki üç günlük” I-B/3-30
odunnu_ğdañ “odunluktan” II/4-65
zèytinnik “zeytin bahçesi” I-A/56-38

2.1.5.1.10. {+sIz} Eki

İsimlerden sıfat olarak kullanılabilen isimler türetir. Bir nesnede, başka bir nesnenin bulunmadığını gösteren isimler türetir. Bu yönüyle {+II} ekiyle türetilen isimlerin olumsuz anlamlısını türettiği söylenebilir (Ergin 1993: 151).

afatsız “afetsiz” I-A/45-43
bacak_sız “kısa boylu” I-A/10-113
edepsiz “edepsiz, utanmaz, utanma duygusu olmayan” I-B/7-22
ğolsuz “kolu olmayan elbise” I-A/25-4
tüysüz “tüysüz” III/2-86

2.1.5.1.11. {+ncI} Eki

Asıl sayı isimlerinden sıra bildiren sayı isimleri türeten bu ek, bölge ağızlarında ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekillidir.

birinci “birinci” I-B1/5-7, I-A1/4-181, I-A/46-90, III/5-92
äll_ikinci “elli ikinci” I-A1/4-181, I-A/23-6, I-A/25-105
otuz do_ğuzuncu “otuz dokuzuncu” I-A/21-58
üçüncü “üçüncü” I-A/52-97, I-A/55-82, I-B/6-65
yédinci “yedinci” I-B/6-65, I-A/25-109

2.1.5.1.12. {+Ar} Eki

Asıl sayı isimlerinden üleştirme bildiren sayı isimleri türetir. Aslında {+Ar} şeklinde olan bu ekin, *beş* sayı isminden hece bölünmesi yoluyla {+şAr} şekli de ortaya çıkmıştır (Ergin 1993: 161). Bu ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, ses değişiklikleri dışında yazı dilinden farksızdır. Bölge ağızlarının önemli özelliklerinden biri, hece sonlarındaki /r/ ünsüzünün eriyerek düşmesidir. Bu ses olayına bağlı olarak ünlü uzamasına uğrayan ek, bölge ağızlarında çoğunlukla {+ā / +ā̄ / +şā / +şā̄} şekilleriyle kullanılır.

ältüşā “altışar” I-B/7-26
bêşē “beşer” I-A1/5-101
birā “birer” I-B1/7-20, II/6-38
ikişā “ikişer” I-B/1-11, I-B/5-5, II/6-38
onā “onar” II/12-5

2.1.5.1.13. {+mİrAk} Eki

Tat ve renk bildiren isimlerden benzerlik ifade eden yeni tat ve renk isimleri türetir. Bölge ağızlarında yalnızca örnekte görülmektedir.

e^kşimtire^k “ekşice” II/2-5

2.1.5.1.14. {+lAyIn} Eki

Yazı dilinde önceden eşitlik ve benzerlik bildiren bir çekim ekiyken zamanla yapım eki hâline gelen bu ek, {+lA} isimden fiil türetme ekiyle {-I} zarf-fiil ekinin birleşmesi ve bu yapı üzerine işlevini yitirmiş {+n} vasıta ekinin gelmesi sonucunda oluşmuştur (Ergin 1993: 164). Aydın ve yöresi ağızlarında hem yapım eki hem de çekim eki (bk. 2.1.2.4.5. Eşitlik Hâli Ekleri) görevinde kullanılmaktadır. Yapım eki durumundayken hece düşmesi sonucunda {+lAn / +lAy / +lA / +lI} şekillerini alan ek, daha çok zaman zarfı görevinde kullanılan kalıplaşmış bazı kelimelerde görülmektedir.

âşamlan “akşamleyin” I-A/19-69

sabālan “sabahleyin” II/3-109

sabālanalī “sabahleyin” II/3-101

sabālen “sabahleyin” I-A/14-17

sabālī “sabahleyin” I-A/19-69

2.1.5.1.15. {+lA} Eki

Aslında isimlerden fiil türeten bu ek, asıl isim türetme eki {-ğ / -g} ekinin düşmesi sonucunda isim türetme eki gibi kullanılmaya başlamıştır. Yazı dilinde olduğu gibi sadece *yayla* ve *kışla* kelimelerinde bulunmaktadır.

ğışla (< *kışla-g*) “kışla, kış mevsiminin geçirildiği yer” II/3-5

ķışla (< *kışla-g*) “kışla, kış mevsiminin geçirildiği yer” III/2-108

yayla (< *yayla-g*) “yayla, yaz mevsiminin geçirildiği yer” I-A/26-88, III/14-48

2.1.5.2. Fiilden İsim Türetme Ekleri

Fiil tabanlarına (*kök*, *gövde* veya *birleşik fiil*) getirilerek isimler türeten eklere *fiilden isim türetme ekleri* (= *fiilden isim yapma ekleri*) denir (Ergin 1993: 115). Bu eklerden bazıları bir varlığı karşılamak üzere kalıcı isimler yaptığı hâlde bazıları da fiilin bildirdiği hareketin isimlerini yaparlar. Bu sebeple, söz konusu eklerden bazılarına *isim-fiil* (= *fiil ismi*, *mastar*) *ekleri* denir. Bu bölümde, sadece kalıcı isimler

türeten ekler ele alınacaktır. Geçici isimler türeten ekler ise *Fiilimsiler* bölümünde incelenecektir.

2.1.5.2.1. {-mAk} Eki

Fiil tabanlarına gelerek fiilin bildirdiği hareketin ismini yapar. Bu ek, çok nadir olarak kalıcı isimler de türetir (Ergin 1993: 175). Bölge ağızlarında da söz konusu ekin kalıcı isimler türettiği kelimelere rastlanmaktadır.

- ça^kmağ* “çakmak” I-A/1-69
ğaymağ “kaymak” I-A/11-243
ékmek (<*étmek) “ekmek” I-A/3-4
to^kmağdı “yayıktı” I-A/41-6
yémek “yemek” I-A/4-7

2.1.5.2.2. {-mA} Eki

Fiil tabanlarına gelerek fiilin bildirdiği harekete bağlı iş isimleri türetir. Bu ek, {-mAk} ekine nispetle kalıcı isim türetmeye daha elverişlidir. Bu ekle türetilen isimler sıfat görevinde de kullanılabilir (Ergin 1993: 176).

- çitime* (<çiti-me) “dokuma iplerini birbirine bağlama” III/14-70
çuldurma (<çuldur-ma) “etle yapılan bir yemek” I-A/15-53
kapıma (<kapa-ma) “etli sebze yemeği” I-A/40-53
kıstıma (<kıstır-ma) “patlıcanla yapılan bir yemek, patlıcan oturtma” I-A/12-53
titrime (<titre-me) “titreme” I-A/33-13

Bölge ağızlarında, ikinci ve üçüncü hecelerdeki ünlülerin darlaşma eğilimine bağlı olarak ek ünlüsünün çoğu zaman darlaştığı görülmektedir.

- dolmu* “dolma” II/11-24
ğızā^tmi “kızartma” I-A/41-65
otur^tmu (<oturt-ma) “patlıcanla yapılan bir yemek, patlıcan oturtma” I-A/50-24
sāmi “sarma” I-A/1-50, I-A/4-5
yuvarlımı (<yuvarla-ma) “un ve kıymayla yapılan bir yemek” I-A/1-50

2.1.5.2.3. {-Iş} Eki

Fiil tabanlarına gelerek fiilin bildirdiği harekete bağlı iş isimleri türetir. Bunun yanında nesne isimleri yapmak için de kullanılabilir (Ergin 1993: 176).

- alış vériş* “alışveriş” I-A/18-111
davranış “hareket etme” I-A/1-44
dövüş “döğüş” I-A/6-54

giriş “giriş” I-A/14-31, II/3-7

ğuruluş “kuruluş” III/10-4

2.1.5.2.4. {-m} Eki

Fiilin bildirdiği hareketle ilgili kalıcı nesne isimleri türeten bu ek, fiille ilgili durum, iş, varlık, âlet ve yer isimleri de türetebilir (Ergin 1993: 178). Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilinden farklı değildir.

ayırım “ayırım (yol), kavşak” I-A/11-177

cızım (< *çiz-i-m*) “parça, kısım” I-B1/2-7

dağıdım “dağıtım” I-B1/2-8

ölüm m̄ ğalım m̄ “ölüm var kalım var” I-A/46-47

yağım “mani” III/13-42

2.1.5.2.5. {-k} Eki

Fiilin bildirdiği harekete maruz kalan, o hareketten doğan ve hareketi yapan nesne isimleri türetir (Ergin 1993: 178). Bu ekin kullanılışı birkaç örnek dışında yazı dilinden farklı değildir.

çıkık “çıkık” I-A1/5-201

döşek “yatak” I-A/28-88

ğışlaK (< *kışla-g*) “kışla, kış mevsiminin geçirildiği yer” III/14-48

ğırık “herhangi bir nesnenin parçası, kırık” I-B/7-10, I-B/7-70

sulağ “sulak, suyu bol” I-A/33-67

2.1.5.2.6. {-Ak} Eki

Fiilin bildirdiği hareketi çok yapan veya harekete maruz kalan nesne isimleri türetir. Ayrıca hareketin yapıldığı yeri, hareketle ilgili aleti, o hareketle yapılan şeyi bildiren nesne isimleri türetmek için kullanılır (Ergin 1993: 178). Ekin kullanılışı birkaç örnek dışında yazı dilinden farklı değildir.

çatak “çatak” I-A/37-13

ğaçak “kaçak” III/9-25

ğonak “konak” I-A1/3-90

yapışak “yapışıcı, yapışkan” II/5-54

yāşak (<ET *yağşa-ğ*³³⁴) “konuşkan, çok konuşan, geveze” II/9-123

³³⁴ (KB 1027) *tilin sözlemese ağın tir kişi*

öküş sözlese atı yağşak başı

Birinci bölgede bu yapım ekini alan kelimelerden sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde yapım ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilmektedir. Fiilden isim türetme ekinin sızıcılaşan son ünsüzü de akıcı /y/ ünsüzüne dönüşmektedir.

bayrāya “bayrağa” I-A/1-33

yatāyi “yatağı, yeri” I-A/42-36

2.1.5.2.7. {-n} Eki

Fiilin bildirdiği hareketi yapanı, olanı ve bu harekete maruz kalanı ifade eden isimler türetir.

dügün “dügün” I-A/1-6

gelin “gelin” I-A/3-37

sāvin “sağım” I-A/27-139

tütün “tütün” I-A/20-32

yığın “yığın” I-B/4-44

2.1.5.2.8. {-GI} Eki

Genellikle yapma bildiren fiillerden fiilin bildirdiği hareketi yapan, harekete maruz kalan nesne isimleri türetir. Ayrıca fiilin bildirdiği yapma işinin ismini veya bu hareketle ilgili alet isimlerini yapar. Bu ekin kullanılışı da yazı dilinden farklı değildir.

bürgü (< *bür-gü*) “başörtüsü” I-A/51-154

sāgi “sergi; tütün, incir gibi bitkilerin kurutulduğu yer” I-A/15-169

sōzgi (< *çöz-gü*) “dokumacılıkta atkılarının geçirildiği uzunlamasına ipler” I-B/7-59

yazgi (< *yaz-gi*) “yere serilmek için kullanılan halı, kilim gibi şeyler” I-A/25-48

yēgi (< *ye-y-gi*) “yiyecek (hayvan)” I-A/11-102

2.1.5.2.9. {-GA} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Fiilin bildirdiği hareketle ilgili alet isimleri türetir.

kötürke (< ET *köter*-“yükseltmek”) “kaldıraç” I-B1/7-9

älimizi kötürkē étdik, saçımızı süpürkü étdik älläriñ qapısındı gömälim bäsälälim

dē de o dü bizi godu dü gitdi vādı gine.

“[Çocuğumuzu] ellerin kapısında görmeyelim (“başkalarının hizmetinde olmasın”) diye elimizi kötürge saçımızı süpürge ettik ama o da bizi bırakıp gitti (“öldü”).”

süpügü “süpürge” I-A/51-168

2.1.5.2.10. {-GIn} Eki

Fiilin bildirdiği hareketle ilgili *fail* (=kılıcı) isimleri türetir. İşlevi, fiildeki hareketin çok yapıldığını ifade etmektir. Aydın ve yöresi ağızlarında bazen {-mİş} sıfat-fiil eki işlevini de üstlenen bu ek, tonsuz ünsüzlerden sonra da tonlu şekilleriyle kullanıldığından ünsüz uyumunu bozmaktadır.

çivgün (<çiv-gın) “ağaçların budanan yerlerinden çıkan taze sürgün” I-A1/4-157

dutgün “tutkun, düşkün” I-A/55-99

esgin (<es-gin) “esinti, rüzgâr” II/6-48

ölgün (<öl-gün) “ölmüş” I-A/51-76

tanışgün (<tanış-kın) “tanıdık” I-A/54-39

2.1.5.2.11. {-GAN} Eki

Fiilin bildirdiği hareketle ilgili *fail* (=kılıcı) isimleri türetir. Bölge ağızlarında, fiildeki hareketin çok yapıldığını bildirme görevi yanında bazen nesne ve alet isimleri de türetmektedir.

alışgannıgı “alışkanlığı” II/13-96

çalışgan “çalışkan” I-A/44-14

dalğan (<dala-gan) “ısrırgan” III/3-67

dirgen (<dir-gen) “ot taşımak veya toplamak için kullanılan bir alet” I-A1/7-10

yōğan (<ET *yabır-gan) “yorgan” I-A/6-19

2.1.5.2.12. {-GAÇ} Eki

Fiilin bildirdiği hareketle ilgili alet ismi türetir. Bölge ağızlarında bir örnekte görülmektedir.

yasdıgeş (<yasda-gaç) “hamur tahtası” I-A/49-44

2.1.5.2.13. {-IcI} Eki

Fiilin bildirdiği hareketle ilgili *fail* (=kılıcı) isimleri türetir. İşlevi, fiilin bildirdiği hareketin çok yapıldığını ifade etmektir. Genellikle meslek isimleri yapmakla beraber bazen sıfat görevinde kullanılan isimler de türetir. Ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilindekinden farklı değildir.

açıcı “açıcı” III/14-74

bişirici (<pişir-ici) “aşçı” I-A/57-9

geçici “geçici” II/9-127

öradici “öğretici, rehber” I-A/51-107

satıcı “satıcı” I-A/11-80, III/3-84

2.1.5.2.14. {-ç} Eki

Genellikle dönüşlü fiil gövdelerine getirilen bu ek, fiilin bildirdiği hareketin çok yapıldığını bildirir. Türettiği isimler fiili yapanı, harekete maruz kalanı veya hareket sonunda ortaya çıkan durumu ifade eder. Aydın ve yöresi ağızlarında, yazı dilinden kopyalanmış birkaç örnekte görülmektedir.

bilinç “bilinç” I-A/5-7, I-A/42-71

gövenç “güvenç, güven” I-A/38-71

kıvanç “kıvanç, güven” I-A/38-71

2.1.5.2.15. {-I} Eki

Fiil tabanlarına gelerek yapan, olan veya yapılan nesnelere karşılaman isimler türetir. Bu ek, Eski Türkçede {-ğ / -g} fiilden isim türetme ekinin yardımcı ünlüsü durumundayken eklerdeki /ğ/ ve /g/ ünsüzlerinin Batı Türkçesinde düzenli bir şekilde düşürülmesi sonucunda asıl yapım ekinin işlevini üstlenmiştir (Ergin 1993: 182). Aydın ve yöresi ağızlarında genellikle alet ve nesne isimleri türetmek için kullanılır.

bürü (<*bür-ü-g) “başörtüsü” I-A/52-38

dövü (<*döv-ü-g) “dövülecek tahıl” I-A/11-63

soğu (<*sok-u-g) “dibekte veya havanda tahıl dövmeye yarayan tokmak” I-B/9-31

yağı (<*yak-ı-g) “ağrılı bölgeye yapıştırılan ilaç” III/6-27

yağı (<*yak-ı-g) “yakılacak odun” I-A/11-63

2.1.5.2.16. {-AcAk} Eki

Daha çok sıfat-fiil yapma göreviyle kullanılan bu ek, bazen fiilden isim türetme eki olarak kullanılır. Fiilin bildirdiği harekete bağlı nesne isimleri yapan bu ek, bölge ağızlarında ünlü düşmesiyle {-cAk} şekline dönüşmüştür.

yecek “yiyecek” I-A/6-17

işcek “içecek” I-A/6-17

Bu ekle türetilen kelimelere ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde, /k/ ünsüzü önce tonlulaşır sonra sızıcılaşır. Daha sonraki aşamada, iki ünlü arasında kalan /ğ/ ünsüzü ünlülerin açıklığı içinde erir ve hece kaynaşmasına sebep olur.

yicemiz_ışcımız “yiyeceğimiz içeceğimiz” I-A1/3-181

2.1.5.2.17. {-A} Eki

Zarf-fiil görevindeki {-A} ekinin zamanla kalıplaşması sonucunda oluşan bu yapım eki, bölge ağızlarında sınırlı sayıdaki örnekte görülmektedir.

oya “oya” I-A/24-66

yara “yara” I-A/15-127

2.1.5.2.18. {-tİ} Eki

Genellikle dönüşlü fiil gövdelerine getirilerek fiilin bildirdiği hareketi yapanı, harekete maruz kalanı veya hareket sonunda ortaya çıkan durumu ifade eder. Bölge ağızlarında işlek olarak kullanılan eklerden biridir.

ağartı (< ağar-tı) “süt, yoğurt, peynir, ayran vb. yiyecek ve içecekler” I-A/50-46

işlenti (< işlen-ti) “elle yapılan örgü, dikiş, oya vb. ürünler, el işi” I-A/28-61

oğuntu (< okun-tu) “davetiye” I-A/6-20, II/7-4, II/11-32, III/2-64

yarantı (< yaran-tı) “yarar, fayda” I-A1/4-50

yıkıntı (< yıkın-tı) “(metinde) yük, masraf” I-A/24-36

2.1.5.2.19. {-sİ} Eki

Fiilin bildirdiği harekete maruz kalan nesne isimleri türetir. Yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızlarında da çok az kullanılmaktadır.

yassı (< yas-sı) “düz duruma getirilmiş” II/9-32

2.1.5.2.20. {-AnAk} Eki

Fiildeki hareketin sürekliliğini gösteren isimler türetir. Bazen alet ismi olarak kullanılan isimler de yapan bu ekin, yapı bakımından birkaç ekin birleşmesiyle meydana gelmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Bölge ağızlarında işlek olmayan bu ek, yazı dilinde olduğu gibi kalıplaşmış birkaç kelimedede görülmektedir.

gelinek “gelenek” I-A/3-10

görinek “görenek” I-A/3-10

dēneK “değenek” I-A1/7-10

2.1.5.2.21. {-mİk} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Bölge ağızlarında sadece bir örnekte görülmektedir.

ğiymiş (< kıy-mık) “parça” II/11-30

2.1.5.2.22. {-AlAk} Eki

Birkaç ekin birleşmesiyle meydana gelmiş olması kuvvetle muhtemel olan bu ek de işlek olmayan türetme eklerinden biridir. Metinlerimizde, sadece bir örneği bulunmaktadır.

çökelik (<çök-elek) “çökelek” II/11-27

2.1.5.2.23. {-mAç} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Bölge ağızlarında sadece bir örnekte görülmektedir.

sejnenmeç “saklambaç” I-A/28-239

2.1.5.2.24. {-bAç} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Bölge ağızlarında sadece bir örnekte görülmektedir. Bu kelimenin yazı dilindeki şekliyle {-AmAç} ekinden türediği, ikizleşme ve aykırılışma yoluyla bu şekle dönüştüğü düşünülebilir.

dönembeşlik (<*dönemmeç < dönemeç) “dönemeç” I/A-18-25

2.1.5.2.25. {-cA} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Bölge ağızlarında, muhtemelen yazı dilinin etkisiyle iki örnekte görülmektedir.

sakınca “sakınca” I-B/3-1

eylence “eğlence” I-A/28-22

2.1.5.2.26. {-cAmA} Eki

İşlek olmayan türetme eklerinden biridir. Bu ek de muhtemelen birleşik yapıdaki eklerden biridir. Bölge ağızlarında sadece bir örnekte görülmektedir.

geçincime (<*geçin-ceme) “(metinde) geçinme, anlaşma” I-A/28-14

2.1.6. İsim Çekim Ekleri

İsimlerin başka isim ve fiillerle hem morfolojik hem de semantik ilişki kurmasını sağlayan ekler *isim çekim ekleri* denir. Bu ekler, eklendikleri ismin kelimedenden daha büyük dil birimleri içinde kullanılabilmelerini sağlarlar. Bu eklerden biri olan çokluk eki, başka kelimelerle gramatikal ilişki kurmaması bakımından diğer çekim eklerinden ayrılır.

2.1.6.1. Çokluk Eki

Eklendikleri tekil isimlerin iki veya daha fazla sayıda olduğunu gösteren eklere çokluk eki denmektedir. Türkçede çokluk ifadesini sağlayan ek $\{+lAr\}$ ekidir. Aydın ve yöresi ağızlarında, bu ekten sonra ünlüyle başlayan bir ek veya kelime geldiğinde yazı dilinde olduğu gibi $\{+lAr\}$ şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

āpıları “arpaları” I-A/25-45

davları “dağları” I-A1/1-41

ēvleri “evleri” I-A/6-76

sinīleri “sinileri” II/5-21

tarlıları “tarlalara” I-B1/1-45

Asıl görevi nesnelere sayı bakımından iki veya daha fazla sayıda olduğunu bildirmek olan bu ek, bazen topluluk ve grup ifade etmek için de kullanılır.

ih̄tiyarlā “ihtiyarlar” I-A/12-47

mācirlā (<Ar. *muhācīr*) “muhacirler, göçmenler” II/3-47

şehirlilā “şehirliler” I-B/3-69

yunanlīlar “Yunanlılar” I-A/8-10

yörük^klā “yörükler” II/2-14

Bölge ağızlarında, çokluk ekinden sonra ünlüyle başlayan bir ek veya kelime bulunmadığı durumlarda, ekin son sesindeki /r/ ünsüzü eriyerek düşer. Ünsüz düşmesinin etkisiyle ünlüsü de uzun telaffuz edilen ek, $\{+lā / +lā̄ / +lē\}$ şekillerine dönüşür.

bēgīlā (<Far. *bārgīr*) “beygirler, atlar” I-A1/7-5

dāvīlā “develer” II/1-7

evlā “eyler” I-A/14-26

hoculā “hocalar” I-B/4-22

pısa^llā “elbiseler” I-A/26-8

Son sesinde /m/, /n/ ve /ŋ/ ünsüzleri bulunan kelimelerden sonra çokluk eki geldiğinde, ekin ilk sesindeki /l/ ünsüzü ilerleyici benzeşme yoluyla /n/ ünsüzüne dönüşür. Kendinden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde $\{+nAr\}$ şeklinde kullanılır³³⁵.

³³⁵ krş. *bunnar*, *olannarı*, *qoyunnarı* (Gülensoy 1988: 86); *adamnar*, *gadinnar*, *goyunnarı*, *günnerce* (Gülsevin 2002a: 81); *yılannar*, *ısānnara*, *günner*, *odunnarı*, *düğünner* (Tok 2002: 100); *dünner*, *oyunnar*, *gardiyannar*, *zamannar* (Akar 2004: 52).

ğadınnarī “kadınları” I-A/11-65
ğoyunnarımızī “koyunlarımıza” I-B/1-71
ğızağnara “çocuklara” I-B/1-57
gelennerī “gelenlere” II/3-100
köfünnērī “küfelere” I-A/25-58

Son sesinde /m/, /n/ ve /ŋ/ ünsüzleri bulunan kelimelerden sonra $\{+nAr\}$ şekline dönüşen çokluk eki, kendisinden sonra ünlü bulunmadığı durumlarda son ses ünsüzünün eriyerek düşmesi ve ünlüsünün de uzun telaffuz edilmesi sebebiyle $\{+nā / +nā̄ / +nē\}$ şekline dönüşür³³⁶.

adamnā “adamlar” I-A/6-27
bilennā “bilenler” I-A/40-16
düvünnē “dügünler” I-A/6-24
ğälinnā “gelinler” I-A/18-47
zenginnā “zenginler” I-A/54-21

Son seste /m/, /n/ ve /ŋ/ ünsüzlerinden biri bulunmamasına rağmen aitlik ekinden sonra gelen çokluk ekinin de bazen $\{+nAr\}$, $\{+nā / +nā̄ / +nē\}$ şekillerine dönüştüğü görülür. Bu durumda, aitlik ekinden sonraki çokluk ekinin ön sesindeki /n/ ünsüzü de ikizleşir. Bu ses olayı zamirler, iyelik ekleri veya aitlik eki ile hâl ekleri arasında türeyen zamir /n/ sesinin analogik etkisiyle meydana gelmiş olmalıdır³³⁷.

benīmkinnā “benimkiler” I-A1/3-255
hindikinnā “şimdikiler” I-A/28-157, I-A/33-62, I-A/41-32
hindikinner “şimdikiler” II/2-58
öteginnā “ötekiler” I-A/28-121, I-A1/3-254

2.1.6.2. İyelik Ekleri

Eklendiği isimlerin hangi varlığa ait olduğunu bildiren eklerle *iyelik ekleri* denir (Ergin 1993: 210). İyelik ekleri, Türkçede altı şahsa göre çekimlenmekte ve her şahıs kategorisi için ayrı bir ek kullanılmaktadır. Son sesinde ünsüz bulunan isimlerin birinci ve ikinci şahıs iyelik çekimlerinde morfemler arasında düz dar bir yardımcı ses türer.

³³⁶ krş. *bunnā*, *ğadinnā*, *ğövercinnē* (Gülensoy 1988: 86); *çalışannā*, *olannā*, *yerleşennē* (Gülsevin 2002a: 81); *zumannā*, *düyünnē*, *daşannā*, *zenginnē* (Tok 2002: 100).

³³⁷ krş. *şindikinnē* (Gülensoy 1988: 86); *hindikinner* (Akar 2004: 52).

Bölge ağızlarındaki iyelik çekimi, yazı dilinde olduğu gibidir. İyelik eklerinin yazı dilinden ayrılan tek yönü, ikinci teklik ve ikinci çokluk şahıslarda genizsi /n/ sesinin korunmasıdır. İyelik eklerinin bölge ağızlarındaki durumu şu şekildedir:

1. T. Ş.	-(<i>I</i>) <i>m</i>
2. T. Ş.	-(<i>I</i>) <i>ŋ</i>
3. T. Ş.	- <i>I</i> / - <i>sI</i>
1. Ç. Ş.	-(<i>I</i>) <i>mIz</i>
2. Ç. Ş.	-(<i>I</i>) <i>ŋIz</i>
3. Ç. Ş.	- <i>lArI</i>

Tablo 4: İyelik Ekleri

1. Teklik Şahıs

{+*m*}

nénem “ninem” I-A/1-69

{+(*I*)*m*}

yaşım “yaşım” I-A/27-2

evim “evim” I-A/13-50

ölüm “oğlum” I-A/9-56

gözüm “gözüm” III/5-29

2. Teklik Şahıs

{+*ŋ*}

aķırībāŋ “akraban” I-A/1-71

{+(*I*)*ŋ*}

başıŋ “başın” I-A/10-81

işin “işin” I-A/26-110

çocūŋ “çocuğun” I-A1/5-148

göŋlūŋ “gönlün” I-A1/4-393

3. Teklik Şahıs

{+*I*}

başı “başı” I-A/10-113

dili “dili, konuşması” I-A/17-33

ölu “oğlu” I-B/5-40

sözü “sözü” I-A/28-186

{+sI}

bubası “babası” I-A/10-105

işgisi “içkisi” I-A/28-94

ğuyusu “çukuru, kuyusu” I-A/24-47

türküü “türküü” I-A1/4-381

1. Çokluk Şahıs

{+mIz}

tarlamız “tarlamız” I-A/47-36

nenemiz “ninemiz” I-A/11-10

ğöşumuz “komşumuz” III/6-32

köğlümüz “köylümüz” I-A/24-27

{+(I)mIz}

déymanımız “değirmenimiz” I-A/43-121

ävimiz “evimiz” I-A/46-24

suyumuz “suyumuz” I-A/49-21

gücümüz “gücümüz” I-A/30-24

2. Çokluk Şahıs

{+ ηIz}

ākañız “arkanız” I-A/39-58

ākeñiz “arkanız” I-A/51-16

{+(I)ηIz}

vatanıñız “memleketiniz, vatanınız” I-A/46-80

işñiz “işiniz” I-A/52-67

öñüñüz “önünüz” I-B1/1-74

södüñuz “sorduğunuz” I-A/38-52

3. Çokluk Şahıs

anaları “anneleri” I-A1/5-49

umbaları “babaları” I-A/39-32

incileri “incirleri” I-A1/3-219

sürüleri “sürüleri” II/7-105

Çokluk ekinden sonra birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri geldiğinde, çokluk ekindeki /r/ ünsüzü eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³³⁸.

³³⁸ krş. *yannām* (Gülsevin 2002a: 82).

aya^klām “ayaklarım” I-A/18-12
ayaḳlāñız “ayaklarınız” I-A/12-64
ḡōşūlāmız “komşularımız” I-A/6-84
işlāñ “işlerin” I-A/15-160
oymāñ (<oymağın) “akrabaların” I-A1/7-40

{-dIk} sıfat-fiil ekinden sonra birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur. Aynı ses olayı, üçüncü teklik şahıs iyelik ekinde de görülmektedir.

bildīñız “bildiğiniz” I-A/12-1
dédīñ “dediğin” II/7-38
gıtdīñız “gittiğiniz” I-B1/6-111
silkdīmiz “silktiğimiz” II/1-34
yapdı “yaptığı” I-A/5-6

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelerden sonra üçüncü teklik şahıs iyelik eki geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³³⁹.

ayā “ayağı” I-A/24-15
bacā “bacağı” I-A/27-90
ḡulā “kulağı” I-A1/5-252
yaprā “yaprağı” II/10-18, III/3-57
yatā “yatağı” I-A/12-6

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelerden sonra birinci ve ikinci şahıs iyelik ekleri geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur.

ayāmız “ayağımız” I-B/6-39
ē^kmēmiz “ekmeğimiz” I-A/27-12
emēñ “emeğin” I-B/6-17
ḡulām “kulağım” I-A1/4-93
inēmiz “ineğimiz” I-A/42-4

Çokluk eki almış bir kelimeye üçüncü teklik şahıs iyelik eki ve hâl ekleri geldiğinde, iki ünlü arasında kalan /r/ ünsüzü düşerek hece kaynaşmasına sebep olur.

³³⁹ krş. *söz yālīmı* (<yağ-lık-ı-n-ı) *alırıs*, *imīniñ* (<imik-i-nin) *üsdüne gıtdı*, *geçililē köyünün oñlündaydım* (Gülensoy 1988: 87).

Bu durumda, çokluk ekiyle iyelik ekinin birleşmesi sonucunda iki ekten oluşan $\{+l\bar{a} / +l\bar{a} / +l\bar{e}\}$ yapısı ortaya çıkar.

- aya^klāni*“(onun) ayaklarına” II/13-80
çineniñ dağlānda“(Çine’nin dağlarında)” III/3-2
eşyālāni“(onun) eşyalarını” I-A/1-29
kirāzlāni“(onun) kirazlarını” I-A/11-113
yazmīlāni (<*yazmalarını*)“(onun) başörtülerini” II/13-68

Üçüncü çokluk şahıs iyelik ekinden sonra hâl eki geldiğinde, iyelik eki hece kaynaşmasına uğrayarak $\{+l\bar{a} / +l\bar{a} / +l\bar{e}\}$ şekillerine dönüşür.

- acılāni*“(onların) acılarını” I-A/12-62
bubālāni“(onların) babalarını” I-A/5-4
gōdüklāni“(onların) gördüklerine” I-A/3-4
muratlāni (<Ar. murād)“(onların) muratlarını, isteklerini” I-A/28-35
tāhlānda“(onların) tarlalarında” I-A/6-80

2.1.6.3. Aitlik Eki

İsimleri başka isimlere bağlayan çekim ekidir. İyelik ekleri eklendikleri isimlerin başka bir varlığa ait olduğunu gösterdiği hâlde, aitlik eki kendinden sonraki ismin eklendiği isme ait olduğunu bildirir. Bulunma hâli ve ilgi hâli eklerinden sonra da gelebilen bu ek, çoğunlukla ismin sıfat görevinde kullanılmasını sağlar. Bu sebeple yapım eki olduğunu söyleyenler de vardır. Yazı dilinde bazı istisnalar dışında tek şekillili olan bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında artlılık-önlülük uyumuna bağlıdır³⁴⁰.

- ākıdaki*“(arkadaki)” I-B/7-46
akşamkı“(akşamki)” I-A/3-8
hindiki“(şimdiki)” I-A/51-103
üstündeki“(üstündeki)” I-A/11-51
yoğarķı“(yukarıki, yukarıdaki)” III/5-54

Bölge ağızlarında, yazı dilindeki gibi artlılık-önlülük uyumunun bozulduğu örneklere de rastlanmaktadır.

- ōlādaki*“(oralardaki)” II/3-97

³⁴⁰ krş. *soradankı, içindenki, hāfızınkı, avludaki, civardaki* (Gülensoy 1988: 87); *onuķı, soñakı, yerindeki, başındaķı, mezerdeki* (Tok 2002: 109); *baytarıñķı, kapıdaķı, boynumdaķı* (Akar 2004: 53); *başdaķınnar, ġarşısındaķı, başınıñ altındaķı, arķadaķınnarı* (Mutlu 2008: 246).

şırnakdaki “Şırnak’taki” I-A/11-136

Son hecesinde art ünlü bulunan kelimelere bulunma hâli ekiyle birlikte eklendiğinde, hem bulunma hâli ekinin hem de aitlik ekinin ünlüsü önlüleşerek ünlü uyumunun bozulmasına sebep olur³⁴¹.

ākasındaki “arkasındaki” I-A/54-20

budeki “buradaki” I-A/18-70

ğāşideki “karşındaki” I-A/50-49

sōneki “sonraki” II/9-96

tarafdeki “taftaki” II/6-40

Bulunma hâli ekiyle birlikte kullanıldığında, bazen iki ünlü arasında kalan /k/ ünsüzü önce tonlulaşır sonra sızıcılaşır. Aitlik ekinin son ses durumundaki ünlüsü de vurgusuz olduğundan kısa ünlü olarak telaffuz edilir.

altindeğī “altındaki” I-B/2-41

başindeğī “başındaki” I-A/44-64

ālindeğī “elindeki” I-A/45-50

ğarşıdağī “karşındaki” III/3-28

yanındağī “yanındaki” I-B/8-16

Ünlüler arasında kalarak sızıcılaşan aitlik eki ünsüzü, birkaç örnekte düşmekte ve hece kaynaşmasına sebep olmaktadır³⁴².

başındā “başındaki” I-A/57-12

başındē “başındaki” II/9-7

indēnden (<*ahandaki+nden) “şundan” I-B1/7-22

indē (<*ahandaki) “şu” I-B/6-19

İlgi hâli ekiyle birlikte kullanıldığında *ilgi zamiri* olarak adlandırılan aitlik eki, bölge ağızlarında önlülük-artlılık uyumuna bağlıdır.

biziñki “bizimki” I-A/11-133

bu yanıñkı “bu yanındaki” I-A/22-7

ğızıñkını “kızınkini” I-A/1-18

ğéçiniñki “keçininki” I-A1/7-78

hocanıñkı “hocaninki” I-A/11-182

³⁴¹ krş. *yirmidoğuzdeki* (Gülensoy 1988: 87); *ğurbālığdekine* (Tok 2002: 109).

³⁴² krş. *eñdē* *ğaba*, *dāniñ üsdündē* *ğaleye*, *sındırğidā* *yonan ğumandanına*, *baş_ucundā* (Mutlu 2008: 246).

İki örnekte, ilgi ekinin son sesindeki genizsi /n/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir³⁴³.

kõdũ_olanıkı “köyde olanınki” I-B/6-83

onnarıkı “onlarınki” I-A/11-182

Bölge ağızlarında, son hecesinde yuvarlak ünlü bulunan kelimelerden sonra aitlik eki ünlüsünün yuvarlaklaştığı örneklere rastlanmaktadır³⁴⁴.

böyüñkü “bugünkü” I-A/25-74

düñkü “dünkü” I-B1/8-17

kõgüñkü “köyünkü” I-A/19-60

2.1.6.4. Küçültme Ekleri

Eklendikleri isimlere küçültme, sevgi, şefkat anlamları katan ekler küçültme eki denir. Bu ekler, bazen yapım eki bazen de çekim eki gibi değerlendirilmektedir (Ergin 1993: 155-158).

{ +cIk }

acıcık “azıcık” I-A/30-8

bicik “biricik, bir tane, tek” I-A/10-64

dağacı^k “dağarcık, tulum” I-A/30-54

hu gıdacı^k “şu kadarcık” I-A/28-145

yuk^kkucu^k “yufkacık” I-A/23-16

{ +cĀz }

bubäcāz “babacağız” I-A1/5-18

buncāziñ “buncağızım” I-B1/7-10

çocu^kcāz “çocukcağız” I-A/18-71

ğaleycicāz “kalaycıcağız” I-A/57-80

oncāz “oncağız” I-A/57-80

Bölge ağızlarında, küçültme eki alan kelimeler birinci teklik ve çokluk şahıs iyelik ekleriyle de çekimlenebilmektedir. Çekimli şekillerdeki iyelik ekleri, küçültme ekinin sevgi ve şefkat anlamını kuvvetlendirme görevindedir.

anacīm “anacığım” III/5-16

³⁴³ krş. *burasınıkı, onu^kı, senikini* (Tok 2002: 109); *beniki, elālemikini* (Mutlu 2008: 246).

³⁴⁴ krş. *onuñku, öbürkü* (Tok 2002: 109); *unuñku, huruncunuñku* (Akar 2004: 53); *bõnKü, bugüñgü, düñkü, u güñkünden bugüñkü* (Mutlu 2008: 246).

anicāzım “anacağım” I-A/21-147

bubacīm “babacığım” I-A/10-4

buncāzlarım “buncağzlarım” I-A1/4-33

ğādeşcāzım “kardeşçeğizim” I-A1/4-14

2.1.6.5. Hâl Ekleri

İsimler, genel olarak fiillerle bazen de başka isimlerle kurdukları anlam ilişkisi çerçevesinde belli hâl kategorilerine girerler. Bu anlam ilişkileri, gramatikal bir göstergeyle kurulabildiği gibi bir göstergeye ihtiyaç duyulmaksızın da kurulabilir. İsmi fiile veya başka bir isme göre durumunu bildiren bu hâl kategorilerini gramatik düzlemde tesis eden eklere *hâl ekleri* denir (Ergin 1993: 215).

2.1.6.5.1. İlgî Hâli Eki

Eklendiği isimleri kendisinden sonraki başka bir isme bağlayan ilgi eki, isim unsurları arasında semantik bir bağ kurulmasını sağlar. Aydın ve yöresi ağızlarında ekteki genizsi /n/ sesi korunmaktadır.

Son sesinde ünlü bulunan kelimelerden sonra ekin $\{+nI\eta\}$ şekli kullanılmaktadır.

buranıñ suyu “buranın suyu” II/9-57

cāminiñ yuķāsını (<Ar. *cāmi*) “caminin üst tarafına” I-A/42-50

düvünüñ dadı “düğünün neşesi” I-A/6-74

ğadınıñ biri “kadının biri” I-A/9-7

köprünüñ_ altındı “köprünün altında” III/5-56

Son sesinde ünsüz bulunan kelimelerden sonra ekin $\{+I\eta\}$ şekli kullanılmaktadır.

bēgiriñ ğuyrū (<Far. *bārgīr*) “beygirin kuyruğu” I-A/48-37

āmiziñ_ içinde “evmizin içinde” I-B/1-74

geliniñ_ āķasınnan “gelinin arkasından” I-A/6-42

ğoyūnuñ_ içindi “koyunların içinde” I-A/28-246

torūnuñ_ arabası “torunun arabası” II/8-59

Bölge ağızlarında son ses durumundaki /r/ ünsüzü genellikle erir. Çokluk ekindeki /r/ ünsüzü de son ses durumundayken eriyerek düşmektedir. Bu eki almış

isimlerden sonra ilgi eki geldiğinde, /r/ ünsüzünün erimesi sebebiyle hece kaynaşması meydana gelmekte, ilgi eki olarak sadece genizsi /n/ sesi duyulmaktadır³⁴⁵.

- çamlāḡ dibi* “çam ağaçlarının altı” I-A/11-82
çovallāḡ_ıçini “çuvalların içine” I-A/1-66
daḡlāḡ yemişî “dağların inciri” I-A1/3-220
ğizlāḡ_oyununu “kızların oynamasına” I-A/44-62
tabaklāḡ_ıçlêne “tabakların içine” I-A/7-20

Aynı ses olayı, zamirlerin çokluk şekillerinden sonra ilgi eki geldiğinde de görülmektedir.

- onnāḡ gününde* “onların zamanında” I-A/11-59
bunnāḡ kövü “bunların köyü” I-A1/1-38
ahannāḡ yér_evi “bunların müstakil evine” II/8-17

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelerden sonra ilgi eki geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için düşerek hece kaynaşmasına sebep olur³⁴⁶.

- çādāḡ dirēni* “çardağın direğine” I-A/9-85
ğavāḡ yandı “çınarın yanında” I-A/24-71
ğuyücāḡ yoḡāsında “Kuyucak’ın üst tarafında” I-A/28-30
ıscāḡ tāsiri “sıcağın tesiri” II/8-58
yatāḡ_üsdünü “yatağın üstüne” I-A/6-51

İki örnekte, son sesinde /h/ ünsüzü bulunan kelimelere ilgi eki getirildiğinde de aynı ses olayının meydana geldiği görülmektedir³⁴⁷.

- allāḡ vēdî* “Allah’ın verdiği” II/3-111
pādişāḡ ġızı “padişahın kızı” I-A/10-112

İkinci teklik şahıs iyelik ekinden sonra ilgi eki geldiğinde, her ikisinde de genizsi /n/ sesi bulunduğu için ilgi ekinin ünlüsü kısalarak düşer. Bu ses olayına bağlı

³⁴⁵ krş. *erkeklēñ, baḡlıfacılāñ, çoçuklāñ* (Gülensoy 1988: 79); *araplā dönüvedî ingilizlēñ yanına nasıl isa yendile bizi, köpāklāñ önnä* (Buran 1996: 76); *canavālāñ evi vā, erkeklēñ gözlēni bālamışlā, payamnāñ dibinde* (Gülsevin 2002a: 96); *ğabirlēñ, hem’şerilēñ, topraḡ_evlēñ, ağalāñ* (Tok 2002: 101).

³⁴⁶ krş. *irmāñ öte yanında, ġulāñ dibinde* (Buran 1996: 75); *mezerlīñ, çoçüñ, pamīñ, yörün, ġavāñ* (Tok 2002: 101).

³⁴⁷ krş. *bu patşāñ ġası hest_olmuş* (Buran 1996: 66).

olarak önceki hecenin ünlüsü de genellikle uzun telaffuz edilir. Bu durumdaki ilgi eki, ikinci teklik şahıs iyelik eki gibi algılanabilir.

anaŋ yanmı “annenin yanına” I-A/18-60
anēŋ_aylīmı “annenin aylığını” I-B1/6-49
bubēŋ yanda “babanın yanında” I-B1/6-7
dedēŋ ğadeŋi “dedenin kardeŋi” I-A/49-60
yēngāŋ dēyiŋine “yengenin dediğine göre” I-A1/3-17

Aydın ve yöresi ağızlarında ilgi ekinin kullanımıyla ilgili dikkat çekici özelliklerden biri, teklik ve çokluk birinci şahıs zamirlerinin ilgi hâllerindeki geniz /n/ sesinin korunmasıdır. Bu özellik, ağızların tarihî lehçelerle olan ilişkisini göstermesi bakımından ilginçtir (Buran 1996: 64, 80, 83).

beniŋ “benim (yaşım)” III/9-9
beniŋki “benimki” I-A/28-85
biziŋ ğız “bizim kız” I-A/61-77
biziŋki “bizimki” I-A/33-34, I-A/50-72, I-A/50-110, I-A1/5-47, II/5-43

2.1.6.5.2. Belirtme Hâli Eki

Bazı fiiller, tabanının taşıdığı anlama bağlı olarak ifade ettiği hareketi herhangi bir nesneye yöneltirler. Bu fiillere geçişli fiil denir (Ergin 1993: 220). Eklendiği ismi geçişli bir fiile bağlayan eke de belirtme hâli eki denir. Bu ek, fiilin bildirdiği hareketin tesir ettiği nesneyi belirgin hâle getirir. Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarındaki belirtme hâli eki, ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekillidir.

baŋ üŋ ğoyunum mā. ğoyunu baŋıyorun. ğoyunuŋ ğuzularım beslēyorun. I-B1/1-10
 “Üç [tane] koyunum var. Koyunlara bakıyorum, onların kuzularımı besliyorum.”

düğün ğurulduğdaŋ sōna ceŋizini sārālā ğızıŋ. I-A/1-7
 “Düğün başladıktan sonra [misafirler görsün diye] kızın cevizini sererler.”

bulğurū ävellēŋ kendimiz yapādığ. ğaynadıdık, dövēdik. I-A/11-158
 “Eskiden bulguru kendimiz yapardık. [Buğdayı] kaynatırdık, döverdük.”

hā ävāli bizim ğünnümüzde çıkasıyĳ ğadā olanıŋ yüzünü ğōmez. olaŋ sāni hankĳ ğız oldūnu bilmāz. I-A1/4-147
 “Eskiden bizim zamanımızda [kız gelin olup evden] çıkana kadar oğlanın yüzünü görmez[di]. Oğlan da [nişanlısının] hangi kız olduğunu bilmez[di].”

Batı Anadolu ağızlarında, belirtme hâli ekinin düz geniş ünlülü olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum, kimi araştırmacılar tarafından yönelme hâli ekiyle belirtme hâli ekinin karışması olarak değerlendirilmiştir (Gülensoy 1988: 80, 85). Bu kullanımı, yönelme hâli ekinin belirtme hâli eki fonksiyonu üstlenmesi şeklinde açıklayanlar da bulunmaktadır (Buran 1996: 124-125, 173; Gülsevin 2002a: 86). Zeynep Korkmaz ise belirtme hâli ekindeki geniş ünlülü şekillerin Eski Türkçedeki {-ağ}, {-eg} yükleme hâli ekiyle bağlantılı olabileceğini dile getirmiştir (2005h: 230). Eklerdeki bu tercihin, fiil tabanının anlamıyla ilişkili olabileceğini düşünenler de bulunmaktadır. Buna göre, her fiil cümle denen büyük birlikler içinde birtakım boşluklar açar. Açılan bu boşluklar, çeşitli hâl eklerini almış tamlayıcılarla doldurulur. Tamlayıcının hangi hâl ekini alacağı noktasında belirleyici olan, fiil tabanının anlamıdır. Anlama bağlı olarak açılan ve hâl ekleri vasıtasıyla doldurulan bu boşluklara *istem* denir (Uğurlu 2000: 74; Uğurlu 2001: 201-202). Mesela, Türkiye Türkçesinde *gör-* fiili belirtme hâli eki almış bir tamlayıcı istediği hâlde *bak-* fiili yönelme hâli eki almış bir tamlayıcı istemektedir. Fiilde meydana gelen eş zamanlı ve art zamanlı anlam değişikliklerine bağlı olarak fiil tabanının istemi de değişiklik gösterebilir, yani farklı hâl eki almış tamlayıcılar gerektirebilir. Eski Türkçe döneminde belirtme hâli eki almış tamlayıcı isteyen *bin-* fiili, Türkiye Türkçesinde yönelme hâli eki almış bir tamlayıcı istemektedir. Bölge ağızlarında yönelme ve belirtme hâli eklerinde görülen bu ikili kullanımlar da fiilin istemiyle ilgili farklı algılardan kaynaklanıyor olabilir³⁴⁸.

o évleriñ birē birē gezēdin. o arķıdeşi gini oriyi getirīdin. miñgilise toplādin_ adamlara. I-A/6-33

“[Çalgıcılar] evleri teker teker dolaşırđı. [Damadın] arkadaşlarını tekrar oraya (“dügün evine”) getirirdi. Erkekleri [eğlence] meclisine toplardı.”

gömlēye bađlēvériyolā bayrāya. I-A/1-33

“Gömlēđi bayrak [direğine] bağlayıveriyorlar.”

³⁴⁸ krş. *o kırķ elmasa başını dikēsın, yāni dūnya ğıdasına alma, göbeğe doğđuđu zaman, bu elmaya vuranları bahşış verilir* (Gülensoy 1988: 80); *bu dađa aldı duman, yola tamir ederler, ğapıya zorlamışlar, dālara duman bürüdü* (Buran 1996: 125-126); *bunnā baña döğmek istedilē, neyim mā da siz baña dokdura götücēñiz* (Gülsevin 2002a: 88); *dağlara* “dağları”, *deveme* “devemi”, *çuvalıñ_ āzına* “çuvalın ağzını”, *yarmılara* “yarmaları”, *ķafasına* “kafasını” (Tok 2002: 103); *ōlan bi dutmuş ğapmış almış ğıza, ğapınıñ arķasında sağlayı-ğōlardı ğeline, kesme mēmed benim yoluma* (Akar 2004: 49).

yīveriyler çocum mısır darılarına. III/2-9

“[Domuzlar], mısırları yiyiveriyorlar.”

ben tā cāminīñ yandī_aldım soluğā gōceklē dēye, tānkeylen düşdü dēceklē dēye, gōmesinnā dēye. I-A1/3-206

“Beni görecekler, [elindeki] tenekeyle düştü diyecekler diye [hızla kaçıp] soluğu caminin yanında aldım.”

ğaymakam dēdi. ğavāñ yaşına ş_ētmeğ_istedi. II/3-12

“Kaymakam dedi. Çınarın yaşını öğrenmek istedi.”

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelerden sonra belirtme hâli eki geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³⁴⁹.

o gömlēyi alıyuru bayrā götürēn. I-A/1-33

“Bayrağı taşıyan [kişi], o gömleği alıyor.”

ōdan ona çōzēdik, doķūduķ darānnan bōle. darā hurū huru doķūduķ. I-A/38-41

“Onu oradan çözerdik. Tarağıyla dokurduk. Tarağı vura vura dokurduk.”

allāmi şükür tam dōrT_ay_oldu ēkmāmī_ēdivērāli. dōrT_aydır_o ēkmē yidim. I-B1/6-13

“Kızım ekmeğimi yapıvereli tam dört ay oldu. Allah’ıma şükür dört aydır o ekmeği yiyorum”

ğurbandan bi gün eveli, kesÇēmiz ğurbannī bile bi gün öñcesī_alıdım. (<Ar. ħurbān) III/6-70

“]Babam], keseceğimiz kurbanlık hayvanı dahi Kurban Bayramı’ndan bir gün önce alırdı.”

ētdī yatā oreyi gösdāmā götürülā bi yo. I-A/28-89

“[Kız evindekiler] yaptıkları yatağı erkek evine göstermeye giderler.”

³⁴⁹ krş. *çocū* (< *çocuk + u*), *orā* (< *orağ + i*), *gömlē* (< *gömlək + i*), *bi_de göbē saklanır* (Gülensoy 1988: 80); *ħocē* çağırılmış, *bōrē* yidiriyo, *çōrā* soruyon (Buran 1996: 113); *yī benim ēkmē ölünceye dedi* (Gülsevin 2002a: 85); *ğapē* “kapıyı”, *bayrā* “bayrağı”, *çırē* “çırayı”, *ekmē* “ekmeği”, *bıçā* “bıçağı” (Tok 2002: 103).

Sonu ünlüyle biten kelimelerden sonra belirtme hâli eki geldiğinde arada türeyen /y/ ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı için düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³⁵⁰.

*gelini çıkarıkan **kapı** beklêlê. kapı parası alilâ. I-A/1-30*

“[Kız evindekiler] gelini çıkarırken **kapıyı** tutarlar ve kapı parası alırlar.”

*ónnâj bi âdâtlarî vâdîñ. -bülâdı vâ mıdın bilmen_o.- gâliniñ başindeğî **bügü** bi o ğızın_üsdünü_atâlâ, bi o ğızın_üsdüne. I-A/44-64*

“Umurköylülerin bir âdetleri vardı. -Burada [öyle bir] âdet olup olmadığını hatırlamıyorum.- Gelinin başındaki **örtüyü** bir o kızın üstüne, bir bu kızın üstüne atarlardı.”

*onuñ başındı_oturüt-duruyorün, baķıp-duruyorun. **éyi kötü** görüyorun. I-B1/1-84*

“Sürekli televizyonun başında oturuyorum ve seyrediyorum. **İyi kötü** [onda] görüyorum.”

2.1.6.5.3. Yönelme Hâli Eki

Fiilin bildirdiği hareketin yöneldiği yeri gösteren hâl ekidir. Bir hareketin yöneldiği noktayı bildiren isimler bu hâl ekini alırlar (Ergin 1993: 221). Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında olduğu gibi bölgemiz ağızlarında da yönelme hâli eki, ünlü uyumuna bağlı olarak iki şekillidir.

*gâliniñ **başına** cerez ğölâdîñ şeker, cerez. ğapan dişî_arımaz dēlêdin. I-A/40-14*

“Gelinin **başına** şeker, çerez koyarlardı. [Bunlardan] kapıp alanın dişi ağrımaz derlerdi.”

*ĝayvêne barabâ arpeyî ğâvümüşlâ, dövümüşlê, içmişlâ **buna**. I-A/44-37*

“Kahveyle beraber arpakavurup üğütmüşler. **Buna** içirmişler.”

*hanımı ölmüş. iki_ölan çocünnan ğalmış. ölan **çocuġlâna** baķımamış. birñi evlatlıyî vemiş. I-A/13-61*

“[Eşimin ilk] hanımı ölmüş. İki erkek çocuğuyla kalmış. Erkek **çocuklarına** bakamadığından birini evlatlık olarak vermiş.”

*êvünj dört bi **duvarına**, ğız_evinde dört bi köşesindi çeñiz serêdik çocüm. I-A/6-82*

³⁵⁰ krş. *ĝarê* “kariyi”, *almê* “elmayı”, *tecellê* “tecelliyi”, *ķasê* “kasayı”, *ĝapê* “kapıyı”, *çirê* “çirayı” (Tok 2002: 103).

“[Kız] evinin dört **duvarına**, evin dört kösesine [gelinin] çeyizlerini sererdik çocuğum.”

Bölge ağızlarında, yönelme hâli için bazen dar ünlülü şekillerin de kullanıldığı bilinmektedir. Bu durum, bazı araştırmacılar tarafından belirtme hâli ekinde olduğu gibi hâl eklerinin karışmasına bağlanmıştır (Gülensoy 1988: 80, 85). Bu ikili şekilleri hâl eklerinin birbiri yerine kullanılması olarak değerlendirenler de bulunmaktadır (Buran 1996: 131-133, 162; Gülsevin 2002a: 87; Akar 2004: 50). Zeynep Korkmaz ise yönelme hâli ekinin kullanımında ortaya çıkan düz dar ünlülü şekilleri, bölge ağızlarında çok yaygın olan ünlü darlaşmasına bağlamıştır (1994a: 45; 2005h: 228). Tamlayıcıların almış oldukları hâl eklerinde, fiilin isteminden kaynaklanan bazı tercihlerin söz konusu olduğu yukarıda belirtilmişti (Uğurlu 2000: 201-202; Uğurlu 2001: 74). Yönelme hâli ekindeki bu ikili şekiller de belirtme hâli ekinde olduğu gibi fiilin istemine bağlı bir tercih olarak değerlendirilebilir³⁵¹.

*äsgĩ dünnä gälinnäri **bēgiri** mindirĩdik.* II/1-4

“Eski düğünler[de] gelinleri **beygire** (“ata”) bindirirdik.”

*ölum dedim silkiñ dedim, baķıñ dedim **bāni** bi ğalom yağ vėriñ dedim.* I-B/1-34

“Oğlum [zeytinleri] silkin, [zeytinliklere] bakın **bana** bir bidon yağ verin dedim”

*nişan daķiyos. unnā olan **evini** geliyuru, biz ğız **evini** gidiyos.* I-A/1-4

“Nişan yapıyoruz. Onlar erkek **evine** geliyor, biz kız **evine** gidiyoruz.”

*yirmi_üç aylıķken om beş gün bi **izini** gālibildim.* II/3-26

“Yirmi üç aylık [asker]ken on beş gün **izine** gelebildim.”

*hindĩ olan tarafĩ, ğız **tarafını** geldi mi_ėşyālāni ğötüce^klē ya kimisi_ sandiñ*

başını** oturü, kimisi_yasdiniñ **üsdünü** oturü, yatāñ **üsdünü. I-A/6-30

³⁵¹ krş. *ondan sora harbi gitmiş, başını yağın ğarı eridiriz, ālem ğülmeKden donunu işēyo, bunnā bi taķsiyi bindirilir* (Gülensoy 1988: 81); *yonan izmiri çıkmış dedilā, bunu verin hōkūmatı dedi, ğüve ğāldi evi baķdı, bir gün avı gitmiş çocuk, boççasına ālini veriyo, allah sāni bāni vėrā* (Buran 1996: 132, 162-163); *orayı düüne vādık geldik, çamköyü düüne gitdik, evi gelirim men, beni ğayınnam mal vėmedi* (Gülsevin 2002a: 86-87); *odasını* “odasına”, *onu* “ona”, *yaşımızi* “yaşımıza”, *avı* “ava”, *daliñ_ucunu* “dalın ucuna” (Tok 2002: 104); *ğabağa çamı asmış, bu haviya hacı amadı yaķdılā, yılannı bölgesini ği_mişlē, o_zman hatırımı geldi* (Akar 2004: 49-50).

“Erkek tarafı [gelin almak için] kız **tarafına** gelince -çeyizlerini de [gelinle beraber] götürcekler ya- kız evindekilerden bazıları sandığın **üstüne**, bazıları yastığın **üstüne**, bazıları da yatağın **üstüne** oturur.”

{-mA} fiilden isim türetme ekiyle türetilmiş isimlerden sonra yönelme hâli eki geldiğinde arada türeyen /y/ ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı için düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³⁵².

almā “almaya” I-A/6-37

bırakmā “bırakmaya” I-A/10-62

çalışmā “çalışmaya” I-A/13-60

ğışlmā “kışlamaya” III/14-49

gomā “koymaya” I-A/11-65

Sonu düz dar ünlüyle biten kelimelerden sonra yönelme hâli eki geldiğinde arada türeyen /y/ ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı için düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³⁵³.

bi yaķī (< bir yaka + y + a) “bir yere, bir tarafa” I-A/45-16

burī (< bura + y + a) “buraya” I-B1/3-18

hacī (< hacı + y + a) “hacca” I-A/40-68

ķapī (< kapı + y + a) “kapiya” I-A/44-40

yarī yarī (< yarı + y + a) “yarı yarıya” I-B1/2-30

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelerden sonra yönelme hâli eki geldiğinde, önce tonlulaşıp sonra sızıcılaşan /k/ ünsüzü iki ünlü arasında kaldığı için eriyerek düşer ve hece kaynaşmasına sebep olur³⁵⁴.

çamlī “çamlığa” I-A1/3-83

ócā “ocağa” I-A/9-12

pamī “pamuk toplamaya” I-A1/4-25

tütüncülū “tütüncülüğe” I-B1/2-12

yatā “yatağa” I-A/28-165

Bir örnekte, ünsüz düşmesi olmadığı hâlde ikinci hece ünlüsünün uzun telaffuz edildiği görülmektedir.

³⁵² krş. *ori äviñ birisine rak işmē gıtdık, sizi uyarmā geldim, tarlā varmuş, şindi aşadan düñürlē oturmā gāliyo* (Buran 1996: 142).

³⁵³ krş. *galē* “Kale’ye”, *burē* “buraya” (Tok 2002: 104).

³⁵⁴ krş. *yemē alâğor, beyiñ ğuşā gircek* (Gülensoy 1988: 81); *uşā gidiyōla, namaz ğilmā geldi* (Gülsevin 2002a: 87); *yasdī ğoyumadı ķavasına* (Akar 2004: 50).

bayrāya “bayrağa” I-A/1-33

Metinlerimizdeki bir örnekte, yönelme hâli eki alan *sabah* kelimesinin ünsüz düşmesi ve hece kaynaşmasına uğradığı görülmektedir³⁵⁵.

sabā “sabaha” I-A/10-42

2.1.6.5.4. Bulunma Hâli Eki

Fiilin bildirdiği hareketin gerçekleşme yerini göstermek için kullanılan bulunma hâli eki, eklendiği ismi fiile bağlar (Ergin 1993: 222). Türkçede bulunma hâli eki ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak sekiz şekillidir. Diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da ünsüz uyumuna aykırı biçimde tonlu şekilleri daha yaygın biçimde kullanılmaktadır (Buran 1996: 181).

älli_ altıda “elli altı yılında” I-B1/2-5

bùrlāda “buralarda” I-B1/3-70

düvünümde “düğünümde” I-A/21-113

edremitde “Edremit’te” I-A/11-136

kōde “köyde” I-A/8-3

Bölge ağızlarında yaygın olan ünlü daralmasına bağlı olarak kelimelerin son hecesindeki ünlüler darlaşır. Eklerle genişleyen kelimelerde son heceye doğru kayan bu ses olayı, bulunma hâli ekinin dar ünlülü şekillerini de ortaya çıkarmıştır³⁵⁶.

altındı “altında” III/5-56

çadırdı “çadırdı” III/3-3

köşesindi “köşesinde” I-A/6-82

saşdı “sacda” I-A1/3-187

yanımdı “yanımda” I-A1/4-3

Son hecesinde yuvarlak ünlü bulunan kelimelerden sonra bulunma hâli eki geldiğinde, hâl ekinin ünlüsü önce darlaşır; sonra da dudak benzeşmesine uğrayarak yuvarlaklaşır³⁵⁷.

³⁵⁵ krş. *sabā* ğarşı ala ğaraññıraq bizim gelinnik olacak binmiş bir ata (Buran 1996: 142).

³⁵⁶ krş. *salıncağ sallaycağ başındı, yerde ararğan* (Gülensoy 1988: 82); *u güve bu gül sãndi yoğ_ udun dëyoru, bi dağdıyız* (Buran 1996: 179); *dağdā* “dağda”, *tarlıdā* “tarlada”, *memliketdi* “memleketde”, *ğıyındı* “kıyısında”, *ocağdı* “ocakda” (Tok 2002: 105); *yanımdı ğaldı üş bıcuğ, dut metri yëřindi su vā* (Akar 2004: 51); *ğānındı* (< ğarnında), *havandı, elimdi* (Korkmaz 2005h: 227).

³⁵⁷ krş. *burdu yatıyoz, ordu numara gördü, bundu da, yerde ararğan seni göktü buldum* (Gülensoy 1988: 82); *gini sãn burdu nã edib-bãñ deb-barı* (Buran 1996: 179); *bundu* “bunda”, *gündü* “günde”,

būdu “burada” I-A/6-43
düşümdü “düşümde” “rüyamda” I-B/1-30
gündü “günde” I-A/13-11
kövdü “köyde” I-A/8-12
ondu “onda” III/14-4

2.1.6.5.5. Ayrılma Hâli Eki

Fiilin bildirdiği hareketin ayrıldığı yeri gösteren bu hâl eki, isimleri fiile bağlar (Ergin 1993: 223). Türkçede ünlü ve ünsüz uyumlarına göre dört şekilli olan ek, diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da genellikle tonlu şekilleriyle kullanılır (Buran 1996: 206).

anamdan “anamdan” I-A/11-8
elekden “elekten” II/2-8
henden “senden” I-A/1/6-86
yasdl^kdan “yastıktan” I-A/38-88
yoğardan “yukarıdan” III/1-3

Ayrılma hâli ekinin son ses durumundaki /n/ ünsüzü, erime eğiliminde olduğundan bazen belli belirsiz duyulmaktadır. Bu durumda ekin ünlüsü uzun telaffuz edilmektedir.

kesidēñ “keseden” I-A/1-77
köğlā yandıkdāñ sörü “köyler yandıktan sonra” I-A/16-55
ondāñ “o sebeple” I-A/11-17
soğurūdāñ “sonradan” I-B1/3-5
urFudāñ “Urfa’dan” I-A/55-39

Bu ek, son sesinde /n/ ünsüzü bulunan isimlere geldiğinde ileyleyici ünsüz benzeşmesiyle bazen {+nAn} şekline dönüşebilir. Bu ses olayı, iyelik ekleriyle hâl ekleri arasında türeyen zamir /n/ sesinin etkisiyle de meydana gelmektedir³⁵⁸.

ākasınnan “arkasından” I-A/6-42
bunnan “bundan” I-A/54-12
günnen “günden” I-A/9-81

üstümüzdü “üstümüzde”, *burdu* “burada”, *yoldu* “yolda” (Tok 2002: 105); *burdu* (Korkmaz 2005h: 227).

³⁵⁸ krş. **hannan** çıkıyo camiyä gidiyo, **burnunnán** sólurmuş, **allá sennen** razı olsun beni gurtatdın, benim yarım **gelişinnén** bellidir, **bennen** ğurtulamazsın, **bennen** teref, daha **mennen** yoğdur ona bir fayda, **sennen** ne isderse bağ bu ğara daşın dibine gel buradan al götür (Buran 1996: 204-205, 213).

ilannan “yıldandan” I-A/28-229

kenarınnan “kenarından” I-A1/1-3

Bazı örneklerde, ayrılma hâli ekinden sonra düz geniş bir ünlü türediği görülmektedir. Bu ses olayına Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır³⁵⁹.

burdana “buradan” I-A/15-48

cumā gündene “cuma gününden” I-A/18-87

kapı_olmadından “kapı olmadığından” I-A/18-126

ōdana “oradan” I-A/10-100

- Ayrılma hâli eki fiildeki hareketin çıkış noktasını bildirmek için kullanılabilir.

dağdan “dağdan” I-A1/4-250

doğdurdan “doktordan” I-A/33-36

ävimden “evimden” I-B1/6-20

asgēden “askerden” II/4-99

hamamdan “hamamdan” I-A/9-27

- Fiili çeşitli yönlerden tamamlayan zarf görevinde kullanılabilir.

ākşamdan “akşamdan” I-A/7-5

dahā_öncüdēñ “daha önce, eskiden” I-A/3-12

ēkendēñ “erkenden” I-A1/3-45

āsgidēñ “eskiden, önceleri” I-A/40-53

eveldeñ “eskiden, önceleri” II/7-17

- Bir şeyin sebebini bildirmek amacıyla kullanılır.

ēkēñ öldündēñ “erken öldüğü için” I-A/17-72

gēci_öldündāñ “(düğünler) gece yapıldığı için” I-A/17-10

ıscağdan “sıcak sebebiyle” I-A/54-56

ķazādāñ öldü “(maden) kazası (yüzünden) öldü” I-A1/7-63

ondāñ “o sebeple” I-A/11-17, II/12-33

- Bir nesnenin neden yapıldığını bildirmek için kullanılır.

ağaşdan yapıлма “ağaçtan yapıлма (çark)” II/6-70

avaşdāñ firna (<Ar. *ķurne*) “ağaçtan (yapılmış) kurna, tekne” I-A/33-60

çalilādāñ äv yaptıķ “çalılardan ev yaptık” I-A/16-53

ğumeşdeñ üç_ätäk “kumaştan (yapılmış) üç etek” I-A1/4-150

³⁵⁹ krş. *bi yandana, yeñidene, erkendene* (Gülensoy 1988: 45; Buran 1996: 204); *akşamdana, evdene, ordana* (Akyol 2006: 48); *yapmadana, durmadana* (Mutlu 2008: 100).

ipekten fisdan “ipekten (yapılmış) elbise” I-A1/4-167

- Vasıf isimlerinden önce kullanıldığında iki nesne arasında karşılaştırma ilişkisi kurulur.

bendēñ aççık yaşlı “benden biraz yaşlı” II/8-75

bizdēñ fenā “(metinde) bizden çok” I-A/20-32

ķusukusudāñ ufaķ_oluyo “kuskustan ince oluyor” I-A/15-87

- Yazı dilinde olduğu gibi bazı edatların isimlere bağlanmasını sağlar.

*bundāñ kārā*³⁶⁰ “bundan sonra” I-B/7-25

çocu^klūmdan beri “çocukluğumdan beri” I-A/6-108

düğün_olmazdāñ iki_üş gün_êveli “düğün başlamadan iki üç gün önce” I-A/25-51

ğaynatdıkdan sōna “kaynattıktan sonra” I-A/50-32

ondāñ sōnū “ondan sonra” II/11-3

2.1.6.5.6. Eşitlik Hâli Ekleri

İsimlere gelerek benzerlik ifade eden çekim ekleridir. Bazı isimlerle birlikte görelilik, kadarlık gibi durumları da bildirirler. İsimler, kendilerini fiile bağlayan bu ek sayesinde fiilin gerçekleşme şeklini ve tarzını gösterirler. Bu ekler, isimlerin cümle dediğimiz düzlem içinde zarf görevinde kullanılmalarını sağlarlar (Ergin 1993: 227).

Aydın ve yöresi ağızlarında eşitlik hâli için $\{+cA\}$, $\{+cAk\}$ ve $\{+lAyIn\}$ olmak üzere üç ek bulunmaktadır. Bölge ağızlarında en çok kullanılan eşitlik hâli eki $\{+cA\}$ 'dir. Bununla birlikte, $\{+cA\}$ ekine oranla daha az kullanılan $\{+cAk\}$ ve $\{+lAyIn\}$ ekleri de isimlerin zarf göreviyle fiile bağlanmasını sağlayan eşitlik eki durumundadırlar.

2.1.6.5.6.1. $\{+cA\}$ Eki

Aydın ve yöresi ağızlarında en çok kullanılan eşitlik hâli ekidir. Esas görevi isimleri benzerlik ifadesiyle fiile bağlamak olan bu ek, *ğalıñca* örneğinde olduğu gibi sıfat olarak kullanılan isimlere küçültme ve benzerlik anlamı da verebilir.

Türkiye Türkçesi yazı dilinde eşitlik hâli için kullanılan bu ek, Türkçe gramer kitaplarında isim çekim ekleri içinde değerlendiriliyorsa da çoğu örnekte çekim eki

³⁶⁰ *sān kimsin dediktāñ kārī baña oduncu ali ā dārılar demiş, eledikten keré mayamız olur, yendikten kerī* (Buran 1996: 230).

fonksiyonunu kaybederek isimden isim türetme eki durumuna gelmiştir (Ergin 1993: 227). Bölge ağızlarında tespit ettiğimiz *eyice* “çok iyi, daha iyi”, *uzunca* “uzuna yakın, tam uzun değil” gibi örneklerde kelimeye yeni anlamlar kattığı, dolayısıyla daha çok isimden isim türetme eki gibi kullanıldığı görülmektedir.

bōlece “böylece” II/6-8

eyice “iyice” III/3-96

filence “filanca” I-A/15-10

ğalıñca “kalınca” I-A/57-28

uzunca “uzunca” III/9-32

Bazı örneklerde, bu eki alan kelimelerin süreç bildiren bir zarf olarak kullanıldığı görülmektedir.

ay boyuncu “[bir] ay boyunca” I-A/29-79

sürece “sürece” III/6-4

yıllarca “yıllarca” III/9-15

Bölge ağızlarında, ikinci ve üçüncü hece ünlülerinin darlaşması olayına bağlı olarak bu ekteki ünlünün de çoğu zaman darlaştığı görülmektedir.

bānci “bence” I-B/3-26

ēci “iyice” I-A/1-61, I-A/6-130

ävālcı “evvelce” I-B1/6-99

éyıcı “iyice” I-A/15-47, I-A/22-28

güzācı “güzelce” I-A/49-59

Bazı örneklerde, eşitlik hâli ekinin sonunda /m/ ünsüzü türemektedir. Son seste türeyen bu /m/ ünsüzü eski bir kuvvetlendirme edatı olan *mA* edatının kalıntısı olabilir (Korkmaz 1995: 54).

güzēcem “güzelce” I-A/2-8

ğolēcem “kolayca” I-A/54-53

éyicem “iyice” III/4-3

Birkaç örnekte $\{+cA\}$ eşitlik ekinin sonunda bir hece daha türediği görülmektedir. Aslında bu yapı, aynı fonksiyondaki $\{+cA\}$ ve $\{+lAyIn\}$ eklerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir ve örneklerine Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de rastlanmaktadır (Akar 2011: 307). Bölge ağızlarında, $\{+cA\}$ eşitlik ekinden sonra /m/ ünsüzü türediği ve bu ünsüzün, *mA* kuvvetlendirme edatının kalıntısı olabileceği yukarıda belirtilmişti. Ek yığılması sonucunda oluşan $\{+cIlAyIn\}$ yapısının

sonundaki /n/ ünsüzü de analogik benzeşmeyle /m/ sesine dönüşmüş olmalıdır. Ayrıca hece düşmesine de uğrayan bu yapı, $\{+cIlAm\}$ hâline gelmiştir. Zeynep Korkmaz, bu yapının Eski Türkçe dönemindeki $\{-gına / -kına\}$ küçültme ve güçlendirme ekinin ses değişmesi ve kaynaşması sonucunda kısalarak $\{-na\}$ biçimine dönüştüğünü, Anadolu ağızlarında zarflarla birlikte kullanılmaya devam ettiğini söylemiş ve *çabukcana*, *eyicene*, *gözelcene*, *yenidene*, *ingasdana* örneklerini vermiştir (2003b: 165).

çoğcılam “bolca, çokça” II/2-2

güzęcilem “güzelce” I-A/10-30

yuvaşcılam “yavaşça” MDD

2.1.6.5.6.2. $\{+cAk\}$ Eki

Aslında küçültme ifade eden bir yapım eki olduğu hâlde Eski Anadolu Türkçesi döneminden itibaren eşitlik eki gibi kullanılmaya başlamıştır. Türkiye Türkçesinde eşitlik eki olarak kullanımı zayıflamış ve bu işlevi kalıplaşmış bazı kelimelerde kalmıştır (Ergin 1993: 229). Aydın ve yöresi ağızlarında ise birkaç örnekte eşitlik eki gibi kullanıldığı görülmektedir³⁶¹.

kövlücek (<köylüce) “bütün köylüler” II/7-24

kövcek (<köyce) “bütün köy” I-A/9-29

êvcek (<evce) “bütün ev halkı” I-A/9-50

2.1.6.5.6.3. $\{+lAyIn\}$ Eki

Birkaç ekin birleşmesi sonucunda meydana gelen bu yapı, Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında işlekliliğini kaybederek isimden isim türetme eki hâline gelmiş ve sadece kalıplaşmış birkaç kelimedede kalmıştır (Ergin 1993: 229). Aydın ve yöresi ağızlarında hem yapım eki hem de çekim eki gibi kullanılan bu ek, yapım eki durumundayken hece kaynaşması sonucunda $\{+lAn\}$, $\{+lAy\}$, $\{+lA\}$, $\{+lI\}$ şekillerine dönüştüğü hâlde çekim eki durumundayken çoğu zaman değişikliğe uğramaz³⁶².

³⁶¹ krş. *evček* (Gülensoy 1988: 83).

³⁶² Nesrin Bayraktar, $\{+lAyIn\}$ yapısını $\{+lA\}$ isimden fiil yapım ekinden sonra gelen $\{-(y)In\}$ zarf-fiil eki olarak değerlendirmiş ve söz konusu yapının “gibi” anlamıyla benzerlik görevi üstlendiğini dile getirmiştir (2004: 177). Gürer Gülsevin ise $\{+lAyIn\}$ yapısını *vasıta hâli* ekleri içinde ele almış ve bu yapıdaki $\{+lA\}$ kısmının, *ile* edatının ekleşmiş hâli olan yapıdan farklı olduğunu söylemiştir. Türkçenin tarihî dönemlerinde tespit edilen ve *tan+la*, *yini+le* gibi örnekleri bulunan bu ekin orijinal

- e^kşimtire^kleğ* (<ekşimtirek+leyin) “ekşi gibi” II/2-5
ğatca^kleyİN (<katacak+layın) “katacak kadar, katacak gibi” I-A/50-24
görünmece^kleyİN (<görünmeyecek+leyin) “görünmek kadar [büyük]” I-A/50-29
sığmıca^klēn (<sığmayacak+layın) “sığmayacak gibi” I-A/50-48
yécekleyİN (<yiyecek+leyin) “yiyecek gibi, yiyecek kadar” II/9-40, II/9-48

2.1.6.5.7. Araç Hâli Ekleri

İsime gelerek onları bir fiile bağlayan çekim ekleridir. Fiilin bildirdiği hareketin gerçekleşmesinde kullanılan aracı veya fiildeki hareketi özneyle birlikte yapan kişiyi göstermek amacıyla kullanılır. Türk dilinde araç hâlini ifade etmek için kullanılan $\{+n\}$ eki, Batı Türkçesinde işlevini kaybederek yerini *ile* edatına bırakmıştır. Kalıplaşma yoluyla bazı kelime ve edatlarda varlığını sürdüren bu ek, artık çekim ekinde çok isimden isim türetme eki görünümündedir (Ergin 1993: 225-226). Türkiye Türkçesi yazı dili araç hâlini ifade etmek için *ile* edatının ekleşmesiyle ortaya çıkan $\{+IA\}$ eki kullanılır. Ağızlarda ünlü uyumuna bağlanması bakımından yazı diliyle paralellik gösteren bu ek, *ile* edatının kalıntısı olarak değerlendirilebileceğimiz $\{+IIA\}$, $\{+IIAn\}$, $\{+InAn\}$ şekillerinin çift heceli olması yönüyle yazı dilinden ayrılmaktadır. Ağızlardaki bu örnekler, *ile* edatının ekleşme sürecindeki farklı aşamalarını göstermesi bakımından ilginçtir. Ayrıca, söz konusu ek ağızlarda hem ses hem de şekil bakımından birtakım değişikliklere uğrayarak çeşitlenmiştir. Araç hâli ekindeki bu çok şekillilik, bölge ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da görülmektedir.

2.1.6.5.7.1. $\{+IIA\}$ Eki

Türkiye Türkçesinde araç hâlini ifade etmek için $\{+IA\}$ eki kullanılır. Bu ek, aslında *il-* fiilinin $\{-A\}$ zarf-fiil ekiyle kalıplaşması sonucunda oluşan *ile* edatının zamanla ek hâline gelmiş şeklidir. Anadolu ağızlarında ünlü uyumuna bağlı olarak $\{+IIA\}$ şeklinde kullanılan bu ek, hem *ile* edatının izini taşıması hem de ekleşme sürecinde önceki aşamayı göstermesi bakımından ilginçtir. Araç hâli ekinin bu şekli,

bir ek olduğunu belirten Gülsevin, yapıdaki $\{+yIn\}$ kısmının da eki genişleten bir pekiştirme morfemi olabileceğini dile getirmiştir (2002a: 92).

Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da yaygın olarak kullanılmaktadır³⁶³.

- békmâzile* “pekmezle” I-A1/6-31
çocuqlāmıla “çocuklarımla” I-A1/4-225
davulula “davulla” I-A1/6-18
merkebile “merkeple, eşekle” III/3-74
odunnarıla “odunlarla” I-B/9-41

Son sesinde ünlü bulunan kelimelere eklendiğinde, araç hâli ekinin ilk ünlüsü /y/ sesine dönüşür. Bazı örneklerde, /y/ üzsüzü düşmekte ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olmaktadır.

- çōrbālan* “çorbayla” I-B1/8-10
halvālān “helvayla” I-A/23-45
parālā “parayla” I-B1/2-34
sopālan “sopayla” I-A/27-144
zūneyle “zurnayla” I-A1/6-18

Son ses durumundaki geniş ünlülerin darlaşması, Batı Anadolu ağızlarında sık görülen ses olaylarından biridir (Korkmaz 2005h: 227). Bölge ağızlarında, bu ses olayına bağlı olarak araç hâli ekinin {+III} şeklinde kullanıldığı örneklere de rastlanmaktadır³⁶⁴.

- bunnarılı* “bunlarla” I-B/4-18
çivīlī “çiviyle” I-A1/5-184
makineḷī “makineyle” I-B/6-42
ónnarılı “onlarla” I-B1/1-41
yavılı “yağla” I-A1/6-31

Bölge ağızlarındaki bazı örneklerde, {+IIA} araç hâli ekinin eski araç hâli eki {+n} ile genişleyerek {+IIAn} şekline dönüştüğü görülmektedir. Ek yığılmasıyla meydana gelen bu yapıda, *ile* edatının kalıntısı olan ön sesteki dar ünlü çoğu zaman korunur. Bununla birlikte, bazı örneklerde bu ünlünün düştüğü ve ekin {+IIAn}

³⁶³ krş. *işdi āşam_ıla* gızlara almış götürmüş, *annen_ilā* çok konuşur_umuş (Buran 1996: 237); *daha esgiden atıla* gelirdin, *āşamıla* gelir davılcı (Gülsevin 2002a: 93); *gücāmız_ıla* “kucağımızla”, *suyulā* “suyla”, *evliyālar_ıla* “evliyalarla”, *bunnar_ıla* “bunlarla”, *hayvancılığ_ıla* “hayvancılıkla” (Tok 2002: 106); *gücüle* sardım (Mutlu 2008: 244).

³⁶⁴ krş. *nur_ulu* “nurla”, *öküz_ülü* “öküzle” (Tok 2002: 106).

şekline dönüştüğü görülmektedir. Bu durum, söz konusu yapının yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızlarında da ekleşme sürecine girdiğini göstermektedir³⁶⁵.

atılan “atla” I-A/10-95, II/6-18
çörbālan “çorbayla” I-B1/8-10
davılilan “davulla” I-B1/1-26
ğalbırlan “kalburla” III/5-113
kepçiylen “kepçeyle” I-A/11-168

Bir örnekte, bu yapının sonunda bir de /a/ ünlüsü türemektedir.

onnarlana “onlarla” I-A/11-167

İki araç hâli ekinin birleşmesi sonucunda oluşan $\{+IIAn\}$ yapısı, /n/ sesinin gerileyici benzetme etkisiyle bazen $\{+InAn\}$ şekline dönüşmektedir. Ekleşme sürecinde olan bu yapı da ön sesteki ünlünün erimesiyle bazen $\{+nAn\}$ şeklinde kullanılmaktadır³⁶⁶.

ayāmıznan “ayağımızla” II/1-23
elli ğuruşūnan “elli kuruşla” III/3-87
paltaynan “baltayla” I-A/10-64
suyūnan “suyla” III-4-17
uçānan “uçakla” III/5-41

Gerileyici benzeşmeyle $\{+InAn\}$ şekline dönüşen ve ön sesteki ünlünün düşmesiyle bazen $\{+nAn\}$ şekliyle de kullanılan araç hâli eki, bazı örneklerde de sonda ünlü türemesine uğrayarak genişlemekte ve $\{+nAnA / +nanı\}$ şekillerine dönüşmektedir.

³⁶⁵ krş. *halı_malyılan olurdu, buldeyılan arpayılan veriyon, fenerlen arar gibi, şalvarlan gelir* (Gülensoy 1988: 84); *çalgılan davıllan gālin gimış, hālā nāzillidi bilān un gāliyomuş dāvilālān, baharın kohusu yazılan gālır* (Buran 1996: 239); *nenem_ilen* “ninemle”, *neyilēn* “neyle”, *yengeñiz_ilen* “yengenizle”, *dāmad_ılan* “damatla”, *ip_ilen* “iple” (Tok 2002: 106); *dallan barabar* (Akar 2004: 52); *arabiylen kitdik, ğayıqlan ğarşıya geçiyu* (Mutlu 2008: 242).

³⁶⁶ krş. *etinnen pilāvinnan, beyaz_ınan kapatdı, biçānan kesmiş, püsküvütnen çaynan, öküz_ünen ekeriz* (Gülensoy 1988: 84); *üzengi_inān yörüyan aT, bizā bi gafa tütün ver paramız_ınan, märkābi kaçırmiş yükünnān batırmiş* (Buran 1996: 238); *atınan gezdırillerdi, anamınan aramızda on altı yaş vā, gızın akrennerininen hamam yapılırdı* (Gülsevin 2002a: 93); *ayrannan* “ayranla”, *eş_inen dosd_unan* “eş dostla”, *yangınnan* “yangınla”, *çuvalınnan* “çuvalıyla”, *çalgınan* “çalgiyla” (Tok 2002: 106); *ğarıynan dirlik bulumamışlā, ilgennan* “leğenle”, *yalvarmaynan getiri-batırın insannarı* (Akar 2004: 52); *davılınan orķunan yapılır, ipinen biçiyler, öküzünen ekerdik, düvennen döner, kadınnar bizim sırtınnan umuzınnan su daşır* (Mutlu 2008: 242).

dovulnana “davulla” I-A/9-22

êşşeklânânâ “eşeklerle” I-A/19-71

hapasinnamî (<hapasla) “hamur kazımak için kullanılan demir aletle” I-A/15-71

nohudunnana “nohutla” I-A/15-96

yānana “yağla” I-A/15-33

Zamirlerden ve üçüncü teklik şahıs iyelik ekinden sonra $\{+InA\}$, $\{+InAn\}$, $\{+InAnA\}$ araç hâli ekleri geldiğinde, araç hâli ekinin ilk ünlüsü, önce /y/ sesine; sonrasında gerileyici benzeşmeyle /n/ sesine dönüşmektedir. Üçüncü bölgede araç hâli ekinin bir ses olayı olmaksızın da $\{+nA\}$ şeklinde kullanıldığı görülmektedir³⁶⁷.

geçiyne “keçiyle” III/1-9

ğoyunna “koyunla” III/1-9

ğāsinna “karısıyla” I-A/18-112

ğazalınna (<gazeliyle) “kurumuş yaprağıyla” I-A/21-23

tavūnna “tavuğuyla” III/2-48

Bölge ağızlarında gerileyici benzeşmeyle $\{+nA\}$ şekline dönüşen araç hâli eki, son sesteki vurgusuz ünlünün darlaşması sebebiyle bazen $\{+nI\}$ şeklinde de kullanılmaktadır.

altınnnî “altınıyla” I-A/29-10

cäyrannî (<Ar. *cereyān*) “elektirikle” II/9-51

dīgennî (<*dir+gen*) “dirgenle” I-A1/6-46

ğocasinnî “kocasıyla” I-B1/6-41

hayvannî “hayvanla” I-A/26-84

Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan kelimelere $\{+IIA\}$, $\{+III\}$, $\{+IIAn\}$, $\{+InAn\}$ araç hâli ekleri eklendiğinde, iki ünlü arasında kalan /k/ ünsüzü önce tonlulaşıp sonra sızıcılaştır. Sonraki aşamada ünlülerin açıklığı sebebiyle eriyen bu ünsüz, hece kaynaşmasına sebep olur³⁶⁸.

avırlınan “ağırlıkla” I-A/38-88

³⁶⁷ krş. *bi_gün dūrbūnūne* gayanın doruğunnan bakarkana, çocuk vādî **çócunna** da pazarlık ettilā, saplar sürülacāK **dūvānnā** (Buran 1996: 239-240); **sūngūyne** garışdırmış, yanına pılav bişirisiñ **salatayna** (Gülsevin 2002a: 93); *cenāzesinnē* “cenazesıyla”, *onunnā* “onunla”, *biçānnā* “biçağıyla”, *urgānnā* “urganla”, *yorğānnā* “yorganiyla” (Tok 2002: 106); *tarım işlerinne*, *anca gelilēdi su dēmanına devesinne adam*, **devesinne** gendi göçer, *bi dene ğarisinna* *bi dene ğucası vāmiş* (Akar 2004: 52); **öküzüne** yaPdīm ileçberliK, *yabalarına, çapasinna*, **atna** geldiler (Mutlu 2008: 242).

³⁶⁸ krş. **dēnēnnen**, **ğāşinan** alırg, *tesderinen* **biçānan** **nacānan** niyinen kesceñ (Mutlu 2008: 242).

çocūlan “çocukla” I-B/5-11, II/4-6
çökelilen “çökelekle” I-A/28-260
çobancılınan “çobanlıkla” III/7-10
ğalibalınan “kalabalıkla” I-A1/3-48

2.1.6.5.7.2. {+n} Eki

Tarihî lehçelerde kullanılan {+n} araç hâli eki, Batı Türkçesinde işlekliliğini kaybederek yerini {+LA} ekine bırakmıştır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde de *yazın*, *kışın* kelimelerinde kalıplaşmış hâlde bulunan bu ek, bir bakıma isimden isim türetme eki durumuna gelmiştir. Yazı dilinde olduğu gibi ağızlarda da kullanımını azalan bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında sınırlı sayıdaki örnekte çekim eki gibi kullanılmaktadır³⁶⁹.

baharın “baharda” I-A/26-52
ğışın “kışın, kış mevsiminde” I-A/19-19, I-A/28-130
gücün “güçlülükle, zorla” II/9-45, III/5-120
güzün “güzün, sonbaharda” I-A/26-52, I-A/28-202
ilkin “ilk, önce” I-A/11-123
öğün “ön, önceki” I-A/46-27
yayan “yaya” I-A/25-61

2.1.6.6. Soru Eki

Hem isimlere hem de çekimli fiillere getirilebilen soru eki, bu yönüyle diğer çekim eklerinden ayrılmaktadır. İsimlere eklendiğinde ismi fiile bağlayan bu ek, diğer çekim eklerinden sonra getirilir. Çekimli fiilere eklendiğinde ise soru ekinden sonra şahıs ekleri gelebilir (Ergin 1993: 231). Soru eki, Aydın ve yöresi ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekillidir.

*benim çocu^klūmdan beri -bağ elli sekiz yaşında mı oluyon ğāri ben elli_iki
doğumlu olasıya- hiç dovulnan gitdīmizi bilmiyon ben. I-A/6-108*
“Çocukluğumdan beri -elli iki doğumlu olunca elli sekiz yaşında mı oluyorum-
[düğün için odun kesmeye] davulla gittiğimizi hiç hatırlamıyorum.”

³⁶⁹ krş. *ğışın, yatsın, kindin* (Gülensoy 1988: 84); *ilkindin üstü gelini alı gide, çünkü ğışın olmas, ilkin yaşımı böyüdüp okula saldılar, yazın tütün yaparıs* (Buran 1996: 236); *güzün gidilirdi ekseri, ğışın soyunuyo yazın keyiniyo, baharın geldilē, yayan yeşilgavā vardık, ben için için bōle oluyum* (Gülsevin 2002a: 93); *ğışın, gündüzün, güzün, öylen, ilkindin yūrrus, ilkin bis halı dođuduĶ, yazın erişirdi* (Mutlu 2008: 243).

yāšīma mī yakīšdīma mī nē bilen ġārī_ōlum ōlū_ōlū šēlē. I-A/11-221

“[Köyün adıyla ilgili hikâye] gerçek mi [yoksa] yakıştırma mı olduğunu bilmiyorum.”

at ġoşdurülādın ilk ġālīn_almı ġün mü, kını ġün mü. I-A/40-32

“Gelin alma günü mü kına [gecesi] günü mü [hatırlamıyorum] at[ları] koştururlardı.”

2.2. Fiiller

Fiiller hareket, iş veya oluş bildiren kelimelerdir. Fiil tabanları, tek başlarına kullanılamazlar ve ancak isim-fiil ekleriyle ifade edilebilirler. İsim-fiil ekinin çıkarılmasıyla ortaya çıkan fiil tabanları, belli bir kip ve şahıs ekini alarak çekimlenmek suretiyle kullanım sahasına çıkabilirler (Ergin 1993: 266).

Fiillerin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında olduğundan çok farklı değildir. Ancak, bölgenin ses özelliklerine bağlı olarak fiil kök veya gövdelerinde bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Bununla birlikte, az sayıda da olsa yazı dilinde ve diğer ağızlarda bulunmayan fiillere rastlamak mümkündür. Bölge ağızlarında, fiillerin ses ve anlam farklılıklarından çok, tamlayıcıların almış oldukları hâl eklerindeki farklı kullanımlar dikkat çekmektedir.

2.2.1. Fiil Türetme Ekleri

Yaygınlaşmış tasnife göre fiiller, yapıları bakımından basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Türemiş fiiller, isim veya fiil köklerine belli ekler getirilmek suretiyle meydana getirilir. Bu durumda, türetme eklerini de eklendikleri kelime türüne göre birbirinden farklı kategorilerde değerlendirmek gerekir.

2.2.1.1. Fiilden Fiil Türeten Ekler

Fiil kök veya gövdelerine getirilerek fiilin önceki anlamına bağlı yeni fiiller türetmek için kullanılan ekler *fiilden fiil türetme ekleri* (= *fiilden fiil yapım ekleri*) denir.

2.2.1.1.1. {-mA-} Eki

Fiil tabanlarına gelerek fiilin bildirdiği hareketin gerçekleşmediğini ifade eden bu ek, fiilin anlamını olumsuzlaştırdığı için *olumsuzluk eki* diye de adlandırılır. Türkçenin tarihi boyunca çok fazla değişikliğe uğramayan bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında da yazı dilindeki gibidir.

duymadım “duymadım” I-B/6-53

ğalmadı “kalmadı” I-A/27-24, II/3-68

ğatmayım “katmıyorum, koymuyorum” III/2-120

gidilmeyoru “gidilmiyor” II/3-85

yimedīsen “yemediyse” I-A1/1-11

Olumsuz fiillerin geniş zaman birinci teklik şahıs çekiminde çoğunlukla /n/ şahıs eki kullanılmakta ve fiilden fiil türetme ekinde herhangi bir değişiklik meydana gelmemektedir.

bilmān “bilmem” I-A1/4-285

ġalman “kalmam” I-A1/3-12

ġoman “koymam” II/11-5

ķōķman “korkmam” I-A/28-230

otūman “oturmam” I-A1/1-35

Olumsuz fiillerin geniş zaman ikinci ve üçüncü şahıs çekimlerinde {-mAz} eki kullanılır. Yeterlilik fiilinin olumsuz geniş zaman çekimi de {-ImAz} ekiyle yapılmaktadır. Bu fiillerin ikinci şahıs çekimlerinde, ekin son ünsüzü şahıs ekindeki ünsüzün etkisiyle tonsuzlaşabilir.

baķımassıñız “bakamazsınız” I-A/18-104

çıķımassıñ “çıkamazsın” I-A/52-65

ġarıķımassıñ “karışamazsın” I-B1/6-9

tanıķımassıñ “tanışamazsın” III/14-112

satımassıñ “satamazsın” II/7-83

Aynı ses olayı şart birleşik çekimindeki olumsuz geniş zaman çekiminde de meydana gelmektedir.

çıķmassa “çıkmazsa” I-B/4-8

ġatmassaķ “koymazsak, katmazsak” I-A/7-10

ġılımassañ “[namaz] kılamazsan” I-A/10-39

oķudumassañ “[mevlit] okutamazsan” I-A/23-18

yaķımassañ “yaşamazsan” I-A/48-9

Art ünlülü fiil tabanlarına şimdiki zaman eki getirildiğinde, yapım ekinin ünlüsü /y/ sesinin etkisiyle ince sıraya geçer.

çalışmeyon “çalışmıyorum” I-A/28-118

ç^kmeyoru “çıkkmıyor” I-B/7-63

güzē olmeyo “güzel olmuyor” I-A/7-19

unu^tmeyon “unutmuyorum” II/4-24

yapmeyorūz “yapmıyoruz” I-B/8-47

Olumsuz fiil tabanlarına şimdiki zaman eki getirildiğinde, yazı dilinde olduğu gibi yapım ekinin ünlüsü /y/ sesinin etkisiyle darlaşır.

bilmıyoru “bilmiyor” I-A/27-63
ç^kmiyoru “çıkıyor” II/3-90
gälm^{iyo} “gelmiyor” I-A1/3-81
gitmiyolâ “gitmiyorlar” I-A/25-65
saym^{iyoz} “saymıyoruz” I-A/11-93

Bölge ağızlarında, gelecek zaman eki {-cAk / -cA} şeklindedir. Gelecek zaman eki, /c/ sesinin etkisiyle çoğunlukla ön ünlülü şekilleriyle kullanılır. Son hecesinde art ünlü bulunan olumsuz fiil tabanlarına gelecek zaman eki getirildiğinde, /c/ sesinin etkisiyle fiil türetme ekinin ünlüsü de ince sıraya geçer.

çalışm^{ecēsij} “çalışmayacaksın” I-B/7-67
dutmecek “tutmayacak” I-B/1-49
ğalm^{ecēj mi} “kalmayacak mısın” I-A/18-81
ğonuşm^{ecen} “konuşmayacağım” II/7-40
yatm^{ecē miğ} “yatmayacak mısın” I-A1/4-386

Son hecesinde art ünlü bulunan olumsuz fiil tabanlarına gelecek zaman eki getirildiğinde, fiilden fiil türetme ekinin ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle darlaşır.

ba^kmıcan “bakmayacağım” I-A1/3-168
gelm^{icen} “gelmeyeceğim” II/4-56
gitmicen “gitmeyeceğim” III/5-66
gü^{ümücez} “gütmeyeceğiz” I-A1/3-172
hurmucaşij “vurmayacaksın” I-A/45-51

Olumsuz fiil tabanlarına şimdiki zaman eki geldiğinde, fiilden fiil yapım ekinin ünlüsü bazen uzun telaffuz edilir.

bilm^{âyin} “bilmiyorum” III/11-55
gälm^{âyörü} “gelmiyor” I-A/51-127
gitm^{ēyorus} “gitmiyoruz” I-B/1-64
isdim^{ēyo} “istemiyor” I-A/26-69
yapm^{âyın} “yapmiyorum” III/6-27

Ağırlıklı olarak birinci bölgede kullanılan {-māri / -mēri} olumsuz şimdiki zaman şeklinde de fiilden fiil türetme ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilir. Aslında, bu şimdiki zaman şekli fiilden fiil yapım eki ile şimdiki zaman ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu çekimde, iki ünlü arasında kalan /y/ sesi düşerek ünlü birleşmesine sebep olmuştur.

bilm^{ērin} “bilmiyorum” I-B1/5-8, I-B1/6-96

gʻm̄eriz “gitmiyoruz” I-A/36-8
işlim̄erin “çalışmıyorum” I-B1/5-45
yapm̄erin “yapmıyorum” I-B1/6-12
yim̄eri “yemiyor” I-B1/6-134

2.2.1.1.2. {-n-} Eki

Fiil tabanlarını edilgen veya dönüşlü hâle getiren bu ekin bölge ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinden farklı değildir.

Ekin dönüşlülük işleviyle kullanıldığı örnekler şunlardır.

daşındilā “taşındılar” I-A/29-67
eşinsin “eşinsin” I-A/6-62
kaşındım (<kalkındım) “yeltendim, [işe] başladım” I-A/27-25
sarındık “sarındık” I-A/39-57
yaşıncaz “[kına] yakınacağız” I-A/24-18

Ekin edilgenlik işleviyle kullanıldığı örnekler şunlardır.

alīndın “alınırdı” I-A/24-9
bilinmiyō “bilinmiyor” I-A/35-23
çalınıdı “çalınırdı” I-A/6-34
gonūdūñ “konurdu” I-A/51-71
yēniyo “yeniyo” I-A/11-160

2.2.1.1.3. {-l-} Eki

Fiil tabanlarını edilgen hâle getiren bu ekin bölge ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinden farklı değildir.

ağlıdın (<anılırdı) “konuşulurdu” I-A/40-53
bişiril̄idin “pişirilirdi” I-A/43-61
ğatıl̄idin “katılırdı, konurdu” I-A/24-10
içil̄idin “içilirdi” I-A/32-8
sārıl̄irdi “serilirdi” I-A/28-62

2.2.1.1.4. {-ş-} Eki

Fiil tabanlarına gelerek işteşlik bildiren bu ekin bölge ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinden farklı değildir.

āleşip-durūlāmış “ağlaşıyorlarmış” I-A/51-123
bölüşdük “bölüştük, paylaştık” I-A1/7-73
dolaşıl̄ādin “dolaşırlardı” I-A/56-10

güľüşdülē “güľüştüler” II/8-71
oynaşılā “oynaşırılar” I-A1/4-76

2.2.1.1.5. {-r-} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden bu ek, bölge ağızlarında çok yaygın ses olaylarından biri olan /r/ erimesi sebebiyle bazen düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

bişirilidin “pişirilirdi” I-A/43-61
ğaçımasinnā “kaçırmasınlar” I-A1/4-184
şişiridim “şişirirdim” I-A/28-256
onarıyorū “onarıyor, tamir ediyor” I-B/1-80
ırrarı (<ırarır) “uzaklaşır, kaçar, gider” I-A/30-37

2.2.1.1.6. {-t-} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden bu ekin bölge ağızlarındaki kullanımı, yazı dilindeki gibidir.

baķıtmasın “baktırmasın” I-B1/5-77
doķuduruz “[kilim, heybe vb.] dokuturuz” I-A/43-138
ğaynadırdıķ “kaynatırdık” I-A/50-32
ğätirdiyorū “getirtiyor” I-B1/3-57
ķuşadidin “kuşatırdı, [kuşak] bağları” I-B/9-10

2.2.1.1.7. {-Dir-} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden bu ek, bölge ağızlarında genellikle tonlu şekilleriyle kullanıldığından ünsüz uyumunu bozar. Ayrıca, bölge ağızlarında yaygın olan /r/ düşmesine bağlı olarak bazen ekteki /r/ ünsüzü de düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

baķdīmasın “baktırmasın” I-A/35-23
dāņışdircādin “değiştirecekti” I-A/43-19
dūdūmadilā “bırakmadılar, durmasına müsaade etmediler” I-A1/3-79
ķeyindiridi “giyindirirdi” I-A/28-59
yidirilē “yedirirler” I-A/55-82

2.2.1.1.8. {-dAr-} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden bu ek, bölge ağızlarında sınırlı sayıdaki örnekte kullanılmaktadır.

döndäril̄idin “döndürülürdü” I-A/41-44
*endāceẓ*³⁷⁰ “indireceğiz” I-A/11-34
ēnderivēcen “indirevereceğim” I-A/10-99
gönderil̄ādin “gönderirlerdi” I-A/40-41
minderdīnnen (<bindirdiği ile [birlikte]) “bindirir bindirmez” I-A/10-100

2.2.1.1.9. {-Ar-} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin başkasına yaptırıldığını ifade eden bu ek de bölge ağızlarında birkaç örnekte kullanılmaktadır.

çıkardivēcēdin “çıkartıverecekti” I-A/38-15
ķopariyo “koparıyor” I-A/10-73
ğızari “kızarıyor” I-A/39-84

2.2.1.2. İsimden Fiil Türeten Ekler

İsim köklerine getirilerek o ismin anlamına bağlı bir hareketi karşılamak üzere yeni bir fiil türeten ekler *isimden fiil türetme* (= *isimden fiil yapım ekleri*) denir.

2.2.1.2.1. {+IA-} Eki

Türkçenin işlek fiil türetme eklerinden biri olan bu ek, bölge ağızlarında ses olaylarından kaynaklanan bazı değişiklikler dışında yazı dilindekinden farklı değildir.

bāşlasın “bağışlasın” I-A/35-34
çapladam “çapaladım” I-A1/3-239
ķışlarımış “kış mevsimini geçirmiş” III/13-25
mühürledi “mühürledi” I-A/57-42
temizl̄elē “temizlerler” I-A/1-60

Bu ek, son sesinde /n/ ve /ŋ/ ünsüzleri bulunan isimlere eklendiğinde ilerleyici benzeşme yoluyla {+nA-} şekline dönüşür.

añnadidin “anlatırdı” I-A1/4-25
diñner̄idi “dinlerdi” I-A/28-248
nişannadı “nişanladı” I-A/13-55
sabinnādım “sabunladım” I-A726-247
tavannancek “[evin] tavanı yapılacak” I-A/52-98

³⁷⁰ krş. Hal. *īndār* “indirmek” = Trkm. *īn-* (Tekin 1995: 83).

Bu ekten sonra olumsuzluk eki veya $\{-mA\}$ isim-fiil eki geldiğinde, ekin ünlüsü /m/ ünsüzünün etkisiyle darlaşır ve ek $\{+lI-\}$ şekline dönüşür.

bālīmaḡ “bağlamayın” I-A/21-159

başlımadī “başlamadı” I-A/52-96

işlimedīm “çalışmadığım” I-A/37-6

ķır^klımı “kırklama, [çocuğun] kırkını çıkarmak” I-A/5-11

yuvarlıma (<yuvarlama) “kıyma ve unla yapılan yemek” I-A/6-113

2.2.1.2.2. $\{+l- / +Al-\}$ Eki

Bölge ağızlarında işlek olan fiil türetme eklerindedir. Sıfat olarak kullanılan isimlerden, ismin anlamına bağlı fiiller türetir. Ünlü ile biten isim tabanlarına ekin $\{+l-\}$ şekli; ünsüzle biten isim tabanlarından sonra da muhtemelen birleşik yapıda olan $\{+Al-\}$ şekli getirilir.

bolaldı “sayısı arttı, bollaştı” I-A/8-8

duraltdīmız “sulandırdığımız” I-A/15-42

ğıdaldı “azaldı” I-B1/6-132

zayıfaldı (<Ar. *ẓa if*) “zayıfladı” I-A/11-248

zoraldı “zorlaştı” I-A/46-37

2.2.1.2.3. $\{+A-\}$ Eki

Bölge ağızlarında işlek olan fiil türetme eklerindedir. Genellikle ses taklidi kelimelerden, kelimenin anlamına bağlı fiiller türetir.

geñşēvėdi (<geñiş +e-) “genişleyiverdi, rahatladı” I-A/61-86

ıldireyi-batannarı (<ıldır+a-) “parıldayanlara, ışıldayanlara” II/13-68

oñarıyorü (<oñ+a-) “onarıyor, tamir ediyor” I-B/1-80

saķırādıķ (<sakır+a-) “[korkudan] titrerdik” I-A/51-146

yaşamışın (<yaş+a-) “yaşamışım” I-B1/4-2

2.2.1.2.4. $\{+r- / +Ar-\}$ Eki

Bölge ağızlarında işlek olan fiil türetme eklerindedir. Genellikle renk isimlerinden, ismin anlamına bağlı fiiller türetir.

ağardı (<ak+ar-) “beyazlaştı” I-A/20-35

ğararıó “kararıyor, siyahlaşıyor” I-A/10-69

ğabarıyorü “kabarıyor” I-A/15-92

sarācek (<sarı+ar-) “sararacak” I-A/29-89

morarmeyi (<mor+ar-) “morlaştı” I-A/30-56

everiyĩ (<ev+er-) *bāqariyĩ* (<bark+ar-) “evlendiriyor” III/3-108

2.2.1.2.5. {+DA-} Eki

Bölge ağızlarında kullanılan isimden fiil türetme eklerindedir. Bu ek, işlek bir isimden fiil yapma eki olan {+LA} ekinin bir alamorfudur ve onun gibi ses taklidi kelimelerden, kelimenin anlamına bağlı fiiller türetmek için kullanılır.

ğımıldanıyoruz (<kımıl+da-) “kımıldanıyoruz, hareket ediyoruz” I-B1/1-18

aldatdılā (<al+da-) “aldattılar, kandırdılar” I-A/27-63

ķımıřdadım (<kımış+da-) “kımıldadım, hareket ettim” I-A/40-59

taķırdeyĩp-durũ (<takır+da-) “ses çıkarıyor” I-A1/5-242

2.2.1.2.6. {+k-} Eki

Genellikle tek heceli isimlerden fiiller türeten bu ek, bölge ağızlarında az kullanılan fiil türetme eklerindedir.

birikdĩmek “biriktirmek, bir araya getirmek, toplamak” I-A/1-79

acıķıřıř “acıķıřsın” I-A1/1-11

2.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Fiiller, kök hâlinde tek başlarına kullanılamayan dil birlikleridir. Kullanış sahasına çıkabilmeleri için ifade ettikleri hareketlerin bir nesneye bağlanması gerekir. Bu da ancak fiil kök veya gövdelerinin çeşitli kalıplara girmeleriyle, yani çekimli hâle gelmeleriyle mümkün olur. Fiil kök veya gövdeleri, şekil ve zaman ekleriyle şahıs eklerini almak suretiyle çekimli hâle gelirler (Ergin 1993: 266). Fiilleri belli bir kip ve şahsa bağlı olarak çekimlemek için kullanılan eklere *fiil çekim ekleri* denir.

2.2.2.1. Şahıs Ekleri

Şekil ve zaman eklerinden sonra gelerek fiilin bildirdiği hareketi, iş veya oluşun kim tarafından gerçekleştirildiğini gösteren ekler *şahıs eki* denir. Kaynakları itibariyle iki tip şahıs eki vardır.

2.2.2.1.1. Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri

Fiil çekiminde kullanılan şahıs eklerinden bazıları, şekil ve zaman eki almış fiillerden sonra gelen şahıs zamirlerinin ses değişikliklerine uğrayarak ekleşmesi neticesinde oluşmuştur. Birinci tip şahıs ekleri adı verilen bu ekler, *öğrenilen geçmiş*

zaman, *şimdiki zaman*, *gelecek zaman*, *geniş zaman* ve *gereklilik* çekimlerinde kullanılır. Bu eklerin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak, ikinci teklik ve çokluk şahıs ekleri bazen Osmanlı Türkçesinde olduğu gibi genizsi /ŋ/ ünsüzüyle telaffuz edilmektedir. Ayrıca, söz konusu kip ve zaman eklerinin bazı şahıs çekimleri iyelik kaynaklı şahıs ekleriyle de yapılabilmektedir.

1. Teklik Şahıs	- <i>Im / In / -m / -n</i>
2. Teklik Şahıs	- <i>sİŋ / -sIn</i>
3. Teklik Şahıs	- <i>∅</i>
1. Çokluk Şahıs	- <i>Iz</i>
2. Çokluk Şahıs	- <i>sİŋIz / -sInIz</i>
3. Çokluk Şahıs	- <i>IAr</i>

Tablo 7: Zamir Kaynaklı Şahıs Ekleri

2.2.2.1.2. İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri

Fiil çekiminde kullanılan bazı şahıs ekleri de iyelik eklerinin etkisiyle meydana gelen eklerdir. Bu eklerin, {-*t*} fiilden isim yapma ekinin iyelik eki almasıyla oluştuğu düşünülmektedir (Ergin 1993: 283). İkinci tip şahıs ekleri diye adlandırılan bu ekler, bilinen *geçmiş zaman* ve *şart* çekimlerinde kullanılır.

Bu eklerin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak, ikinci teklik ve çokluk şahıs eklerindeki genizsi /ŋ/ ünsüzü yazı dilinde /n/ ünsüzüne dönüşmesine rağmen bölge ağızlarında korunmuştur.

1. Teklik Şahıs	- <i>m</i>
2. Teklik Şahıs	- <i>ŋ</i>
3. Teklik Şahıs	- <i>∅</i>
1. Çokluk Şahıs	- <i>k̄ / -k</i>
2. Çokluk Şahıs	- <i>ŋIz</i>
3. Çokluk Şahıs	- <i>IAr</i>

Tablo 8: İyelik Eki Kaynaklı Şahıs Ekleri

2.2.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Fiiller, insanın çevresinde algıladığı hareketlere verilen isimlerdir. Aslen bir sözlük malzemesi olan fiiller, tek başlarına kullanılamayan; ancak bazı ekleri aldıkları anda kullanım alanına çıkan kelimelerdir. Kök veya gövde hâlindeyken isimlerle morfolojik ve semantik bir ilişkisi bulunmayan fiiller, çekime girdiklerinde diğer kelimelerle anlam ilişkisine girerler. Çekimli fiillerde kip, zaman, kişi ve görünüş kavramları bulunur (Ergin 1993: 266-267; Korkmaz 2003a: 527).

Kök veya gövde durumundaki fiilin bildirdiği hareket, oluş veya kılış, belli bir gramer kalıbı içinde ifade edilir. Fiildeki hareket, oluş veya kılışın konuşan, dinleyen ve sözü edilen açısından hangi biçimde yansıtıldığını gösteren bu gramer kalıplarına *kip* denir. Fiil tabanlarına getirilerek onları belli bir kalıba sokan eklere de *kip ekleri* denir (Ergin 1993: 273; Korkmaz 2003a: 569).

Türkiye Türkçesinde başlıca dokuz kip bulunmaktadır. Bunlardan beş tanesi, fiildeki hareketin belli bir zaman dilimi içinde gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildirirler ve bu sebeple de *bildirme kipleri* adını alırlar. Diğer dört kip ise fiildeki hareketin henüz gerçekleşmediğini, gelecekteki bir zaman dilimi için tasarlandığını ifade ederler ve *tasarlama kipleri* adını alırlar (Ergin 1993: 273).

2.2.2.2.1. Bildirme Kipleri

Fiildeki hareket, oluş veya kılışın belli bir zaman diliminde gerçekleştiğini veya gerçekleşeceğini bildiren bu kipler, bir yandan fiilin zamanını da gösterirler (Ergin 1993: 273; Korkmaz 2003a: 583). Bu sebeple, bildirme kipi eklerine *zaman ekleri* de denmektedir. Kip fonksiyonları aynı olan bu ekler, ifade ettikleri zaman fonksiyonuna göre *geniş zaman eki*, *bilinen geçmiş zaman eki*, *öğrenilen geçmiş zaman eki*, *şimdiki zaman eki*, *gelecek zaman eki* adlarını alırlar.

2.2.2.2.1.1. Geniş Zaman

Fiildeki hareketin, geçmiş ve gelecek zamanları da kapsayan geniş bir zaman diliminde, yani zaman düzleminin tümünde gerçekleştiğini gösteren fiil kipidir. Türkiye Türkçesinde geniş zaman kipi $\{-I/r\}$ ve $\{-Ar\}$ ekleriyle ifade edilir (Ergin 1993: 275; Korkmaz 2003a: 637).

Geniş zaman eklerinin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak, yaygın olan ünsüz düşmesi olayına bağlı olarak ikinci ve üçüncü şahıs çekimlerindeki geniş zaman ekinin ünsüzü düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur. Ayrıca, herhangi bir ses olayı gerçekleşmediği hâlde birinci çokluk şahıs çekimindeki geniş zaman ek ünlüsünün bazen uzun telaffuz edildiği görülmektedir.

1. Teklik Şahıs

Geniş zamanın birinci teklik şahıs çekiminde yaygın olarak $\{-l)n\}$ eki kullanılmaktadır.

bilirin “bilirim” I-A/13-33

gelirin “gelirim” I-A/7-47

ğılârin “[namaz] kılarım” I-A/37-25

gidârin “giderim” I-A1/4-236

isdârin “isterim” I-A/39-80

Az sayıdaki örnekte ise birinci teklik şahıs çekiminin yazı dilinde olduğu gibi $\{-Im\}$ ekiyle yapıldığı görülmektedir.

be^klerim “beklerim” I-A/12-61

gelirim “gelirim” III/14-21

utanırım “utanırım” I-A1/1-25

yaptırım “yaptırırım” III/11-8

yıkârin “yıklarım” I-B1/6-6

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi $\{-sIn\}$ ekiyle yapılmaktadır. Bu durumda geniş zaman ekinin ünsüzü eriyerek düşer. Ünsüz düşmesinin etkisiyle ekin ünlüsü de uzun telaffuz edilir.

acıķısiñ “acıkırsın” I-A1/1-11

bilîsiñ “bilirsin” I-B1/5-34

dağđıdısiñ “dağdırsın” I-A/11-29

gidâsiñ “gidersin” I-A/26-58

yıkâsiñ “yıkarsın” I-A/9-12

Üçüncü bölgede, ünsüz düşmesinin meydana gelmediği örneklere rastlanmaktadır.

alırsıñ “alırsın” III/9-82

dararsıñ “tararsın” III/9-78

dayarsıŷ “dayarsın, yaslarsın” III/14-79

yaparsıŷ “yaparsın” II/6-5

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi eksiz yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde geniş zaman ekinin ünsüzü son ses konumunda bulunduğundan eriyerek düşer ve ekin ünlüsü uzun telaffuz edilir.

aķā “akar” II/1-29

alī “alır” I-A76-59

getiri “getirir” I-A753-91

gidā “gider” I-A1/3-121

kāsā “keser” I-B/6-86

Üçüncü bölgede ekin ünsüzü çoğunlukla düşmez.

açılır “açılır” III/14-75

gālır “gelir” III/14-117

gider “gider” III/5-96

ķakar “kalkar, kaldırılır” III/5-113

ķapanır “kapanır” III/14-75

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi, şahıs zamiri kaynaklı {-Iz} ekiyle yapılır. Bu şahıs çekiminde geniş zaman ekinin ünlüsü bazen uzun telaffuz edilir.

ķekeriz “ķekeriz” III/9-31

ķızādırız “kızartırız” I-A/6-120

ķullanırız “kullanırız” I-A/1-76

sārāriz “sereriz” I-B/2-23

seķēriz “seķeriz” I-A/2-16

İkinci hecesinde {-(*I*)r-} fiilden fiil yapım eki bulunan fiillere geniş zaman eki getirildiğinde, fiil tabanındaki /r/ ünsüzüyle geniş zaman ekindeki /r/ ünsüzü aynı boğumlanma noktasında olduğu için bunlar arasındaki yardımcı ünlü düşer. Bunun sonucunda hece düşmesi (*haploloji*) meydana gelir.

ayırırız “ayırırız” I-A/22-10

bişiririz “pişiririz” I-A/7-32

iķiriz “iķiririz” I-A1/4-83

ķaldırırız “kaldırırız” III/11-29

yēdiririz “yediririz” I-A1/4-83

Aydın ve yöresi ağızlarının dikkat çekici özelliklerinden biri, ünsüz düşmesi olmadığı hâlde birinci çokluk şahıs çekimindeki geniş zaman ünlüsünün bazen uzun telaffuz edilmesidir³⁷¹.

gidēriz “gideriz” I-A/6-37

ğurudūruz “kuruturuz” II/10-7

lokmū_édēriz “lokma yaparız” I-A/4-6

serēriz “sereriz” I-A/2-9

yapārız “yaparız” II/10-7

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekiminde {-sIŋIz} eki kullanılır. İkinci teklik şahıs çekiminde olduğu gibi geniş zaman ekinin ünsüzü eriyerek düşer ve ek ünlüsü genellikle uzun telaffuz edilir.

bilīsiŋiz “bilirsiniz” I-A1/7-86

dēsiŋiz “dersiniz, söylersiniz” I-A1/6-20

gelīsiŋiz “gelirsiniz” I-A/12-18

gidāsiŋiz “gidersiniz” I-A/18-46

ķoparısiŋiz “koparırsınız” I-A/12-18

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekiminde {-lAr} eki kullanılır. Bu şahıs çekiminde hem geniş zaman ekinin ünsüzü hem de şahıs ekinin son ünsüzü düşer. Düşen ünsüzlerin etkisiyle önlerindeki ünlüler uzun telaffuz edilir.

dökālā “dökerler” II/12-57

ğošdurūlā “koştururlar” I-A1/4-82

saķlālā “saklarlar” I-A/6-40

salālā “[içine] koyarlar” I-A/1-61

yapālā “yaparlar” I-A/3-31

Üçüncü çokluk şahıs ekinin ilk ünsüzü, gerileyici benzeşme yoluyla geniş zaman ekinin ünsüzünü kendine benzetebilir.

alillā “alırlar” I-A/45-70

bişirillē “pişirirler” III/5-93

gālillā “gelirler” I-A/47-12, II/13-35

yaķallar “yakarlar” III/2-24

³⁷¹ Aynı ses olayı, Uşak ağızlarında da bir kaynak kişide tespit edilmiştir: *üş gün kına yap-ārız, gelin gıza gézmē gid-ēriz* (Gülsevin 2002a: 114).

yapallā “yaparlar” III/4-30

Geniş zamanın olumsuz şekli, bölge ağızlarında da yazı dilinde olduğu gibi birinci şahıslarda {-mA} ekiyle, diğer şahıslarda {-mAz} ekiyle yapılır. Ancak, soru ekiyle birlikte kullanıldığında bütün şahıs çekimlerinde {-mA} şekline dönüşmektedir. Benzer örnekler, Muğla ağızlarında da tespit edilmiştir³⁷².

çıkma mı “(yaylaya) çıkmaz mısın” I-A/43-87

gōme min “görmez miyim” I-A1/3-113

olma mı “olmaz mı” I-A/11-236, I-A/18-21

yapılma mı “yapılmaz mı” I-A/34-31

yapma mısıyız “yapmaz mısınız” I-A/40-4

2.2.2.2.1.2. Bilinen Geçmiş Zaman

Fiilin bildirdiği iş, oluş veya hareketin konuşma zamanından önceki bir zaman diliminde gerçekleştiğini ve konuşan kişinin bu iş, oluş veya hareketi bizzat gördüğünü ifade eden fiil kipidir (Ergin 1993: 282; Korkmaz 2003a: 584). Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında olduğu gibi bölge ağızlarında da bilinen geçmiş zamanı ifade etmek için çoğu zaman {-DI} eki kullanılır. Bununla birlikte, zarf-fiil eki almış asıl fiil ile *dur-* tasvir fiilinin oluşturduğu yapılar da bilinen geçmiş zaman eki gibi kullanılmaktadır.

2.2.2.2.1.2.1. {-DI} Eki

Bölge ağızlarının asıl bilinen geçmiş zaman ekidir. Yazı dilinden farklı olarak ikinci teklik ve ikinci çokluk şahıs çekimlerinde şahıs ekindeki genizsiz /n/ ünsüzü korunmuştur. Ayrıca, son sesinde tonsuz ünsüz bulunan fiillere çoğunlukla ekin tonlu veya yarı tonlu şekilleri getirilmektedir. Bu durumda, fiil tabanıyla ek arasındaki ünsüz uyumu bozulmaktadır.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekiminde iyelik kaynaklı {-m} şahıs eki kullanılmaktadır.

bağdım “baktım” I-A/28-166

dédım “dedim” I-B1/5-79

dutdım “tuttum” I-A/10-11

gōdüm “gördüm” II/4-56

unuttım “unuttum” II/7-31

³⁷² krş. *ğı'lığ olma mı, hasdalaşma mı, yas etme mi, dokuma yapma mın* (Akar 2004: 61).

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekiminde geniz /n/ sesi korunmakta ve ek olarak {-η} eki kullanılmaktadır.

bulduŋ “buldun” I-A/4-229

dédiŋ “dedin” I-A/52-48

ġazdıŋ “kazdın” I-A/26-47

gōdüŋ “gördün” I-B1/3-63

yapdıŋ “yaptın” I-A/53-36

3. Telik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi, yazı dilinde olduğu gibi eksiz yapılmaktadır.

daġıtdı “daġıttı” I-A/12-27

duyuldu “duyuldu” I-A/13-49

ġaldı “kaldı” I-A/7-5

gitdi “gitti” I-A/9-17, I-A/11-24

öldü “öldü” I-A/35-35

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekiminde {-k / -k} eki kullanılmaktadır.

ġaşdıķ “kaçtık” I-A/11-113

gōdük “gördük” I-A/38-7

gōmedik “görmedik” I-A/28-73

ķorķduķ “korktuk” I-A/27-61

yapdıķ “yaptık” II/12-28

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekiminde de geniz /n/ sesi korunmakta ve ek olarak {-ηIz} eki kullanılmaktadır.

çıķādıŋız “çıkardınız” II/13-96

gōdüŋüz “gördünüz” I-A/54-21

geldiŋiz “geldiniz” II/9-19

olduŋuz “doğdunuz” I-A/11-127

vādıŋız “uğradınız, gittiniz” I-A/52-52

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi {-IAr} ekiyle yapılmaktadır. Üçüncü çokluk şahıs eki, son ses durumundaki /r/ ünsüzünün erimesi sebebiyle {-lā / -lā̄ / -lē} şekline dönüşür.

ayrılmadılā “ayrılmadılar” I-A/28-96

bırakdılā “bıraktılar” I-A/26-81

gäldilā “geldiler” I-A/27-60

getīdilē “getirdiler” I-A/9-42

isdedilē “istediler” I-A/25-85

2.2.2.2.1.2.2. {-Ip-durur} Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında, bilinen geçmiş zamanı ifade etmek için {-Ip} zarf-fiil ekini almış asıl fiille *dur-* yardımcı fiilinin birleşmesi sonucunda meydana gelen {-Ip-durur} yapısı da kullanılmaktadır. Yardımcı fiilin geniş zamanda çekimlendiği bu yapı, Harezmi Türkçesi döneminde bilinen geçmiş zaman işleviyle kullanılmaya başlamıştır (Eckmann 1988b: 206; Ercilasun 2004: 403). Bilinen geçmiş zaman ifade eden bu yapıya tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinde de rastlanmıştır (Gabain 1988: 103; Pritsak 1988a: 120; Pritsak 1988b: 127). Bu yapının, Çağatay Türkçesi döneminde de bilinen geçmiş zaman işleviyle kullanıldığı bilinmektedir (Eckmann 1988a: 140; Eckmann 1988b: 243; Ercilasun 2004: 431; Akar 2006a: 216). Söz konusu yapı, Eski Anadolu Türkçesi döneminde de bilinen geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılmıştır (Mansuroğlu 1988: 268-269; Gülsevin 2004: 123). Gürer Gülsevin, aslında öğrenilen veya farkına varılan geçmiş zamanı bildiren bu yapının sadece birinci şahıs çekimlerinde bilinen geçmiş zaman ifade ettiğini söylemiştir³⁷³. Aynı yapı, çağdaş lehçelerden Türkmen Türkçesinde de şahit olunan veya bilinen bir zamandaki olayları bildirme işleviyle kullanılmaktadır (İlker 1997: 103). Aydın ve yöresi ağızlarında, üçüncü teklik şahıs çekimi başta olmak üzere diğer şahıs çekimlerinde de bilinen geçmiş zaman işleviyle kullanılmaktadır.

örätmän onuñ güväsi dī aydında. āmet çeᅇgäl. benim yeᅇnimi alıp-durū ó.

bu zāliha dēzāᅇ ᅇızını alıp-duru. III/13-54

“Onun damadı da Aydın’da öğretmen. [Adı] Ahmet Çengel. O, benim yeᅇnimi

aldı. Zeliha teyzenin kızını aldı.”

³⁷³ Gürer Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesi* adlı çalışmasında söz konusu yapının, sadece birinci şahıslarda bilinen geçmiş zaman işleviyle kullanıldığını belirterek “*ne kadar hindistān tabīb-i hāzıkları var ise getürdüm kimse çāre idemedi bu işde ‘āciz kalup dururam (T.S) (Ferec.99); kazan aydur ogul çoban karnum açdur hiç nesneᅇ var mıdur yimeᅇe didi çoban aydur blī agam kazan giceden bir kuzı pişirüp dururam gel bu aᅇaç dibinde inelüm yiyelüm didi (DKor.D.49,12)*” örneklerini vermiştir (2004: 123).

hacī amcañ çöküp-duru. ben tüzäk müzek odun mudun ne buldūsam yaqđım. I-A/40-55

“Hacı amcan [hastalıktan] çöktü. Ben tezek, odun ne bulduysam [onu] yaktım.”

būdāñ gidip-durū bu ta öteyī mahalleyi. ha būdu aqırībāyız da oreyī gālīn_öldü gitdi. I-A/43-13

“Bu, öteki mahalleye buradan gitti. Burada [birbirimize] akrabayız ama gelin olup oraya gitti.”

felÇ_öldüm ben. bellerim ğırılıp-duru benim. zor yürüyüm baqsañā_anam. felÇ öldüm ben de. bi de tiriye çekTirdik. bi de ğırdırdıq belimi. III/8-6

“Felç oldum. Belim kırıldı. Baksana zar zor yürüyorum. Felç oldum. [Bunun üzerine] Tire’de [belimi] çektirdik. Bir de belimi kırdırdık.”

bu ne kéyıp-durū bilméyom. ben bêK ūrumadım_ónnāñ yannı. ne kéydi gālinnīnen mī mindi bilméyon gülüm bêñ. II/13-70

“Bu [gelin] ne giydi bilmiyorum. Ben düğüne gitmedim. Ne giydi, [ata] gelinlikle mi bindi bilmiyorum gülüm.”

2.2.2.2.1.3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Fiilin bildirdiği iş, oluş veya hareketin konuşma zamanından önceki bir zaman diliminde gerçekleştiğini bildiren fiil kipidir. Konuşan kişinin geçmişteki iş, oluş veya hareketi başkasından öğrendiğini veya sonradan fark ettiğini ifade etmek için kullanılır (Ergin 1993: 284; Korkmaz 2003a: 600).

Bölge ağızlarında da öğrenilen geçmiş zamanı ifade etmek için çoğu zaman {-mIş} eki kullanılır. Bununla birlikte, zarf-fiil eki almış asıl fiil ile *dur-* tasvir fiilinin oluşturduğu yapılar da öğrenilen geçmiş zaman eki gibi kullanılmaktadır.

2.2.2.2.1.3.1. {-mIş} Eki

Bu ek, bölge ağızlarında ünlü uyumuna bağlı olarak dört şekillidir. Öğrenilen geçmiş zaman çekiminde ağırlıklı olarak zamir kökenli şahıs ekleri kullanılmasına rağmen ikinci teklik ve ikinci çokluk şahıs çekimleri bazen iyelik kökenli şahıs ekleriyle yapılmaktadır. Bazı örneklerde birinci çokluk şahıs çekiminde de iyelik kaynaklı şahıs eki kullanıldığı görülmektedir.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekiminde {-In} ve {-Im} ekleri kullanılmaktadır.

böyümüşüm “büyümüşüm” I-A/10-2
duymamışın “duymamışım” I-A/21-48
ğalmışın “kalmışım” I-A/35-75
yapmışın “yapmışım” I-A/32-40
yaşamışın “yaşamışım” I-B1/4-2

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi, iyelik kökenli şahıs ekiyle $\{-I\eta\}$ yapılmaktadır.

çıkılmışın “çıkılmışın” I-A1/4-291
gälmışın “gelmişsin” I-A/18-68
gõmüşün “görmüşün” I-A/43-141
oturmuşun “oturmuşsun” III/9-1
satmışın “satmışın” III/14-94

3. Telik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi, yazı dilinde olduğu gibi eksiz yapılmaktadır.

çoğalmış “çoğalmış” III/5-104
gēmiş “gelmiş” I-A/9-58
göşmüş “göçmüş” I-A/42-43
ķo' muş “kopmuş” I-A/27-47
yapmış “yapmış” I-A/4-10

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekiminde, ağırlıklı olarak zamir kökenli $\{-Iz\}$ eki kullanılır.

alışmışız “alışmışız” I-A/28-217
bilmemişiz “bilmemişiz” I-A/11-255
gälmışiz “gelmişsiz” I-A/30-42
gēcirmışiz “geçirmişiz” I-A/31-31
gĩmişiz “girmişiz” II/4-17

Bazı örneklerde bu çekimin iyelik kökenli şahıs ekiyle $\{-I\kappa\}$ yapıldığı görülmektedir. Azeri sahası ve Anadolu ağızlarının doğu grubunda yaygın olan bu kullanıma, Balıkesir ili Türkmen ve Çepni ağızlarında da rastlanmaktadır³⁷⁴. Söz konusu lehçe ve ağızlarda, öğrenilen geçmiş zaman kipinin birinci çokluk şahıs çekimi $\{-IK\}$ ekiyle yapılmaktadır.

³⁷⁴ krş. *bölmüşüK, gelmişik* (Mutlu 2008: 297).

*gelin_olası büyüK_ablam mādı, öldi. allah_irāmet_ēlesin. ē üſ ğızımıſık.
olan_olmuş, ölmüş. yaşımamış. I-A/35-76*

“Büyük ablam [vardı], evlendikten kısa bir süre sonra öldü. Allah rahmet eylesin.
[Biz] üç kız kardeşmişiz. Erkek kardeşimiz yaşamamış, [bebekken] ölmüş.”

*hiç aylım yoK. o zumannarı sigortá öseydin ço^klā hanı bubamıñ giriſi öseydin hanı
yapadıK_đeyolā. o_zmannarı hemen evi_bileñ_gāldilārdin. onu bi ſey sanmışıK biz.
yazılmamışıK sigortayı. I-A/14-32*

“Aylığım yok. Çocuklarım, ‘Önceden sigorta [yapılmış] olsaydı, babamın [sigorta]
giriſi olsaydı [eksiklerini tamamlayıp] maaſ bağlatırdık.’ diyorlar. O zamanlar
[sigorta kaydı yapmak için] eve dahi gelmişlerdi. Onu [kötü] bir ſey sanmışız.
sigortaya yazılmamışız.”

*anacim ipini_igiridi bayā. bōle kirmanı vardın_anacimüñ. bölü dönderidin. onu
igiridin. ben bilmen_iſtā. anacim_o_gadā_ētdi hiç tanmamışık çocu^kluKda,
gānçlikdā. I-A/50-85*

“Anneciğim ip eğirirdi. Anneciğimin kirmanı vardı. Onu döndürürdü, [onunla ip]
eğirirdi. Ben [ip eğirmeyi] bilmiyorum. Çocukluğumuzda, gençliğimizde anneciğim
çok ip eğirdi ama biz [nasıl yapıldığına] dikkatli bakmamışız.”

*bēñ zāten kapınıñ_öñündü çoK_oturun. bōle yanıvēdim mi oreyi_serinnimeyi
gidērin. ē_n_āpalım_çocüm. yaşamışık yaşamıza. bundan sōnū_n_ölcek. I-A/38-67*

“Zaten ben [avlu] kapısının önünde çok otururum. [Evin içinde] sıcağın
bunaldığım zaman serinlemek için oraya giderim. Ne yapalım evladım.
Yaşayacağımızı yaşamışız. Bu [yaştan] sonra [başka] ne olacak?”

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekiminde {-ŋIz} şahıs eki kullanılmaktadır. Bu ek, iyelik kaynaklı şahıs eki olabileceği gibi, zaman ekindeki /ſ/ sesinin etkisiyle ses düşmesine uğrayan zamir kaynaklı {-sIŋIz} eki de olabilir.

duymuşunuzdur “duymuşsunuzdur” I-A/25-71

gālmışiñiz “gelmişsiniz” I-A/50-120, II/13-88

gelmişiñiz “gelmişsiniz” I-A/12-65

gōmemişiñiz “görmemişsiniz” I-A/31-52

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi {-IAr} ekiyle yapılmaktadır. Üçüncü çokluk şahıs eki, son ses durumundaki /r/ ünsüzünün erimesi sebebiyle çoğu zaman {-lā / -lā / -lē} şekline dönüşür.

- duymuşlā* “duymuşlar” III/5-18
ğaşmışlā “kaçmışlar” I-A/11-112
getîmişlē “getirmişler” I-A/9-63
götümüşlē “götürmüşler” I-A/3-34
ya^kmişlar “yakmışlar” I-A/8-12

2.2.2.2.1.3.2. {-Ip-durur} Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında öğrenilen geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip} zarf-fiil eki almış asıl fiil ile *dur-* tasvir fiilinin birleşmesiyle oluşan yapıdır. Harezmi Türkçesi (Eckmann 1988b: 206; Ercilasun 2004: 403; Toprak 2005: 232), Kıpçak Türkçesi (Gabain 1988: 103; Pritsak 1988a: 120; Pritsak 1988b: 127; Karamanlıoğlu 1994: 124), Eski Anadolu Türkçesi (Mansuroğlu 1988: 268-269; Ergin 1993: 285; Gülsevin 2004: 123), Çağatay Türkçesi (Eckmann 1988a: 138) gibi tarihî lehçelerde öğrenilen geçmiş zaman işleviyle kullanılan bu yapı, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Tatar Türkçesi (Öner 1998: 156-157), Özbek Türkçesi (Coşkun 2000: 136; Öztürk 1997: 121-122), Yeni Uygur Türkçesi (Öztürk 1997: 121-122), Azeri Türkçesi (İlker 1997: 101) ve Türkmen Türkçesi (İlker 1997: 101) gibi çağdaş lehçelerde de özellikle yardımcı fiilin düşürülmesi gibi bazı değişikliklere rağmen aynı işlevde kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunmayan bu yapı, Azeri sahasına yakın bölgelerdeki bazı Anadolu ağızlarında varlığını sürdürmektedir. Ancak bu ağızlarda yardımcı fiil düştüğü gibi zarf-fiil ekinin ünsüzü de sızıcılaşmıştır (Ercilasun 1983a: 115; Zülfikar 1992: 17; Efendioğlu 2009: 833).

Aslen geçmiş zamanda gerçekleşen bir hareketin başkasından öğrenildiğini veya sonradan fark edildiğini bildiren bu yapı, geçmişte cereyan ettiği hâlde tesiri konuşma anına kadar devam eden iş, oluş veya hareketleri ifade etmek için de kullanılabilir (Eckmann 1988a: 139; Coşkun 2000: 136; Gülsevin 2004: 119). Bu durum, söz konusu yapının şimdiki zaman kavramını karşıladığı izlenimi verebilir. Eckmann, bu duruma işaret ederek bu yapıdaki bazı fiillerin şimdiki zaman şeklinde tercüme edildiğini vurgulamıştır (Eckmann 1988a: 139). Nitekim aynı yapı, Batı Anadolu ağızlarında şimdiki zaman kavramını ifade etmek için de kullanılmaktadır. Bu yapının şimdiki zamanı mı yoksa geçmiş zamanı mı ifade ettiğini tespit etmek için metnin bağlamına bakmak gerekir. İkisi arasındaki fark, fiilin bildirdiği iş, oluş

veya hareketin gerçekleşme zamanıdır. Öğrenilen geçmiş zamanda fiilin bildirdiği iş, oluş veya hareket, konuşma anından önceki bir zaman diliminde gerçekleşmiştir. Etkisi konuşma anına kadar devam etse de şimdiki zaman olarak değerlendirilemez. Şimdiki zaman ifadesinde ise geçmişte başlayan iş, oluş veya hareket konuşma anında da gerçekleşmeye devam etmektedir.

Bölge ağızlarında ağırlıklı olarak üçüncü teklik şahıs çekiminde kullanılan bu yapı, nadiren diğer şahıs çekimlerinde de karşımıza çıkmaktadır:

*açivē kapyī dı baksinnā. başbağannānan şē olup-durū, foturaflarī **çekilip-duru**.*

II/9-114

“Kapıyı açiver de [fotoğraflara] baksınlar. [Eşim], Başbakanla fotoğraf **çekilmiş**.”

*türküyenij her yanına yörük **dağılıp-duru**. bi yörük sarıgeçili varımış, ğaratākāli varımış.* III/14-101

“Yörükler Türkiye’nin her tarafına **dağılmış**. Sarıkeçili, Karatekeli yörükleri varmış.”

*evēden parı ğazmışsā olādı nēden geldilēsī ğā dışālādan çocum. bu boy **ğazılıT-duru**.* I-A/10-31

“Önceden oralarda para [aramak için Dede mezarını] kazmışlar. [Kazanların] nereden geldiklerini [bilmiyorum]. [Herhalde] dışarıdan [geldiler]. [Mezar] bu kadar **kazılmış**.”

*ğöçmüşlē. e kövümüz burda dē mi hōle dağıj tepenij başına burda dē mi tepeye çıkmışlā hayvannā serinlesij dēye. ōlū **olup-duru** çocum.* III/2-106

“[Babamlar], göçmüşler. Köyümüz burada diyelim. Hayvanlar serinlesin diye bir dağa veya tepeye çıkmışlar. Öyle **olmuş** çocuğum.”

*bi ğecidi bu köyü yaqıyo. yanmış bu köy, **yanıp-duru**. yāni yēdiden yētmişi ya^kmışlar. ğurtuldūsa yüzdü bēşi ancı ğaşmış.* I-A/8-11

“[Yunanlılar] o köyü bir gecede yakıyorlar. Yanmış o köy, **yanmış**. Yediden yetmişe [herkesi] yakmışlar. Yüzde beşi anca kurtulmuş.”

2.2.2.2.1.4. Şimdiki Zaman

Fiildeki hareketin, geçmişte başlayıp konuşma zamanını da içine alan bir zaman diliminde devam ettiğini bildiren ve süreklilik ifade eden fiil kipidir (Ergin 1993: 279; Korkmaz 2003a: 610).

Eski Türkçe döneminde şimdiki zaman kavramı için ayrı bir ek bulunmadığı, şimdiki zaman kavramının geniş zaman ekleriyle ifade edildiği bilinmektedir (Gülensoy 1985: 281). Tarihî lehçelerde şimdiki zaman kavramını karşılamak için geniş zaman ekleri yanında bazı yapılar da kullanılmaya başlamıştır. Birleşik fiil kuruluşundaki bu yapılar, zarf-fiil eki almış asıl fiille geniş zaman çekimindeki bir yardımcı fiilden oluşmaktadır. Şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan {*asıl fiil + zarf-fiil eki (-A / -I) + turur + şahıs zamiri*} yapısına ilk defa Karahanlı Türkçesi dönemine ait *Divan-ı Hikmet* adlı eserde rastlanmıştır. Ancak, adı geçen eserde sadece iki örnekte görülen bu yapı, şimdiki zaman fonksiyonuyla kullanılmış olabileceği gibi geniş zaman ifade eden bir yapı olarak da değerlendirilebilir (Türk 1999: 293, 294). Zamanla yaygınlaşan bu yapı, Harezmi Türkçesi döneminde şimdiki zaman kavramını karşılayan asıl yapı hâline gelmiştir. Harezmi Türkçesinde *yat-* yardımcı fiilinin kullanıldığı örneklere de rastlanmıştır (Türk 1999: 297).

Bu yapıya tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinde de rastlanmaktadır. Kıpçak Türkçesinde *tur-* yardımcı fiilinin ön sesindeki ünsüz sedalılaştırılmış ve söz konusu yapı ekleşme eğilimine girmiştir (Karamanlıoğlu 1994: 128; Türk 1999: 299). Tarihî süreçte çeşitli ses değişikliklerine uğrayarak ekleşen bu yapı, çağdaş Kıpçak lehçelerinin *şimdiki zaman ifadeli geniş zaman* ekini meydana getirmiştir (Öner 1998: 164, 174). Tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinde aynı yardımcı fiilin {-p} zarf-fiiliyle kullanıldığı bir örneğe rastlanmıştır (Türk 1999: 299). Bu dönem metinlerinde yardımcı fiil olarak *yori-* veya *yürü-* fiilinin kullanıldığı örnekler de vardır (Karamanlıoğlu 1994: 129; Türk 1999: 300). Kıpçak Türkçesi metinlerinde {-p} zarf-fiil ekiyle *otur-* yardımcı fiilinin oluşturduğu yapılar da şimdiki zaman işleviyle kullanılmıştır (Türk 1999: 299-300). Bugünkü Kıpçak grubu lehçelerinde, *dur-* (= *tur-*) yardımcı fiili dışında *yat-* (= *jat-*, *cat-*), *yürü-* (= *jüri-*, *cüri-*) ve *otur-* (= *otur-*) yardımcı fiillerinin de *kesin şimdiki zaman* kavramını ifade etmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (Türk 1999: 322; Öner 1998: 164).

Birleşik fiil şeklinde kurulan bu yapıya Çağatay Türkçesi metinlerinde de rastlanmaktadır (Gülensoy 1985: 282). Çağatay Türkçesinde de sedalılışip ekleşen *dur-* yardımcı fiili, birinci ve ikinci şahıslarda düşürüldüğü hâlde, üçüncü şahıslarda korunmuştur (Eckmann 1988: 136; Türk 1999: 302). Bu yardımcı fiil, Yeni Uygur Türkçesinde *yat-* yardımcı fiiliyle birleşerek {-*vat* (<*-p yata turur*)} ekini oluşturmuştur. Bu ekin birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde *tur-* yardımcı fiili düşürüldüğü hâlde üçüncü şahıs çekimlerinde korunmuştur (Türk 1999: 318). Çağdaş Özbek Türkçesinde hem şimdiki zamanı hem de gelecek zamanı ifade eden geniş zaman eki, {-*A / -y turur*} yapısının ekleşmesi sonucunda oluşmuştur (Türk 1999: 319). Özbek Türkçesinin asıl şimdiki zaman eki olan {-*yap*} eki de {-*p yata turur*} yapısının ekleşmesiyle meydana gelmiştir. Yeni Uygur Türkçesinde olduğu gibi birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde düşürülen *tur-* yardımcı fiili, üçüncü şahıs çekimlerinde korunmuştur (Türk 1999: 320; Coşkun 2000: 129). Ayrıca, Çağdaş Özbek Türkçesinde *dur-* (= *tur-*), *yat-* (= *yât-*), *yürü-* (= *yüri-*) ve *otur-* (= *otir-*) fiilleri de şimdiki zaman işleviyle kullanılmaktadır (Türk 1999: 321; Coşkun 2000: 132).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de şimdiki zaman kavramını ifade etmek için benzer yapıların kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemde şimdiki zaman kavramını karşılamak için bir yandan geniş zaman ekleri kullanılırken, bir yandan da {-*A / -I*} zarf-fiil eki ile geniş zamanda çekimlenmiş *dur-* ve *yori-* yardımcı fiillerinin oluşturduğu yapılardan faydalanılmıştır (Türk 1999: 304; Akar 2008a: 3). Bu dönem metinlerinde *dur-* yardımcı fiilinin {-*Ip*} zarf-fiil ekiyle de kullanıldığı ve bu yapının şimdiki zamanda süreklilik ifade ettiği bilinmektedir (Akar 2008a: 3). Bu yapılardan {*asıl fiil + zarf-fiil eki (-A / -I) + durur + şahıs eki*} yapısı zamanla işlevliğini kaybetmiştir. Batı Türkçesinde daha yaygın olan {*asıl fiil + zarf-fiil eki (-A / -I) + yorur + şahıs eki*} yapısı ise ses değişikliklerine uğrayarak ekleşmiş ve Osmanlı Türkçesi döneminde asıl şimdiki zaman eki hâline gelmiştir (Ergin 1993: 280; Türk 1999: 306). Tasvir fiilinin ekleşmesi sebebiyle yardımcı ses hâline gelen zarf-fiil eki de sadece dar şekilleriyle kullanılmaya başlamıştır. Türkiye Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen bu ek, Türkmen Türkçesinde ünlü uyumuna bağlı

olarak düzleşmiş ve {-yAr} / {-yA} şekillerine dönüşmüştür³⁷⁵ (Kara 2012: 126). Türkmen Türkçesinde *dur-*, *yörü-*, *otur-* ve *yat-*³⁷⁶ yardımcı fiilleriyle kurulan yapılar da şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır (Kara 2012: 127; Türk 1999: 314-315; Özışık 2007: 276; Şahin 2008: 23-24, 76). Azeri Türkçesinde ise diğer lehçelerden farklı olarak ayrı bir şimdiki zaman eki teşekkül etmemiş, şimdiki zaman kavramı Eski Türkçe döneminde olduğu gibi geniş zaman eklerinin dar şekilleriyle karşılanmıştır (Türk 1999: 312).

Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde, yukarıda zikredilen ek ve yapılar dışında {-mAkDA} yapısı da şimdiki zaman işleviyle kullanılmıştır (Türk 1999: 303, 305, 307, 310, 313).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde tek şekillilik esas olsa da ağızlar diğer lehçelerde olduğu gibi şimdiki zaman kavramını ifade etmede oldukça geniş imkânlara sahiptir (Gülensoy 1985: 281-295; Akar 2004: 56). Aydın ve yöresi ağızlarında da şimdiki zaman kavramı çeşitli şekillerde ifade edilmektedir. Şimdiki zaman ekleri dışında zarf-fiil eki almış asıl fiille *gel-*, *git-*, *yat-* (= *bat-*, *vat-*, *bak-*), *yörü-* (= *börü-*), *var-* (= *bar-*) gibi yardımcı fiillerin oluşturduğu yapılar da şimdiki zaman kavramını ifade etmektedir.

2.2.2.2.1.4.1. {-yo} Eki

Aydın ve yöresi ağızlarında en çok kullanılan şimdiki zaman ekidir. Şimdiki zaman ekinin, geniş zaman eki almış *yori-* fiilinin ekleşmesi sonucunda oluştuğu yukarıda belirtilmişti. Ekin {-yo} şekli, yazı dilindeki {-yor} şimdiki zaman ekinin son ses ünsüzünü yitirmesiyle oluşmuştur (Gülensoy 1985: 285).

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-n} ve {-m} ekleriyle yapılmaktadır.

déyom “diyorum” I-A/15-147

³⁷⁵ Sevi Özışık, *Muğla İli Ağızlarının Türkmen Türkçesi Ağızlarıyla Karşılaştırılması* adlı doktora tezinde, Türkmen Türkçesinde *umumi* (“genel”) *hezirki zaman* ve *konkret* (“belirgin”) *hezirki zaman* olmak üzere iki tür şimdiki zaman bulunduğunu söylemiştir. Umumi *hezirki zamanı* ifade etmek için Oğuz grubuna dayalı ağızlarda *yöri-* fiilinin ekleşmesiyle oluşan {-yā}, {-ya} ve {-yor} eklerinin kullanıldığını; Kıpçak grubuna dayalı ağızlarda da *dur-* fiilinin ekleşmesiyle meydana gelen {-Adır}, {-Adı} ve {-Adür} eklerinin kullanıldığını belirtmiştir (2007: 267, 269-275).

³⁷⁶ Sevi Özışık, *Muğla İli Ağızlarının Türkmen Türkçesi Ağızlarıyla Karşılaştırılması* adlı doktora tezinde, Türkmen Türkçesinde konuşma anında devam eden olayları anlatmak için *dur-*, *yat-*, *otur-* ve *yör-* yardımcı fiilleriyle oluşturulan yapıların kullanıldığını, asıl fiillerin zarf-fiil eki aldığı bu yapıların *konkret* (“belirgin”) *hezirki zaman* terimiyle karşılandığını söylemiştir (2007: 276).

ğaçıyon “kaçıyorum” I-A/27-61
gidiyon “gidiyorum” I-A/26-89
içiyon “içiyorum” I-A/12-11
yaķıvėriyom “yakıveriyorum” I-A/9-28

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi, bazen iyelik kaynaklı {-η} ekiyle bazen de zamir kaynaklı {-suη} ekiyle yapılmaktadır.

biliyosuη “biliyorsun” II/4-40
durūyoη “yaşıyorsun” I-A/18-17
dutuyōsuη “tutuyorsun” I-A/27-16
gidīyoη “gidiyorsun” I-A/14-16
temizleyōsuη “temizliyorsun” I-A/11-144

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi, yazı dilinde olduğu gibi eksiz yapılmaktadır.

bişiyō “pişiyor” I-A/6-63
ğaliyo “k alıyor” I-A/9-1
ğāvuruyo “kavuruyor” I-A/44-29
kāsīyo “kesiyor” I-A/1-36
vėriyo “veriyor” I-A/3-39

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi, zamir kaynaklı {-z} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

alıyoz “alıyoruz” I-A/38-5
biliyoz “biliyoruz” I-A/34-36
dėyoz “diyoruz” I-A/15-8
idāri_ėdiyoz “idare ediyoruz” I-A/33-55
ūraşıyoz “uğraşyoruz” I-A/36-7

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekimi {-suηuz} ekiyle yapılmaktadır.

biliyosuηuz “biliyorsunuz” I-A/54-19
çekdiriyosuηuz “uzatıyorsunuz” I-A/24-53
gonuşduruyosuηuz “konuşturuyorsunuz” I-A/46-80
okuyosuηuz “okuyorsunuz” I-A/55-74
oturuyosuηuz “yaşıyorsunuz” II/9-95

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi {-lar} ekiyle yapılmaktadır. Üçüncü çokluk şahıs eki, son ses durumundaki /r/ ünsüzünün erimesi sebebiyle {-lā} şekline dönüşür.

bağlêveriyolā “bağlayıveriyorlar” I-A/1-33

furuyolā “vuruyorlar” I-A/10-22

gidiyolā “gidiyorlar” I-A/6-104

seviyolā “seviyorlar” I-A/2-25

yapıyolā “yapıyorlar” I-A/9-25

Olumsuz fiil tabanlarına şimdiki zaman eki getirildiğinde, fiilden fiil yapma ekinin ünlüsü şimdiki zaman ekindeki /y/ ünsüzünün etkisiyle bazen önlüleşir bazen de darlaşır.

almeyo “almıyor” I-A/7-48

bilmiyon “bilmiyorum” I-A/11-3

çalışmıyom “çalışmıyorum” I-A/29-62

işlimiyon “çalışmıyorum” I-A/18-12

ka^kmeyo “kalkmıyor” I-A/46-20

2.2.2.2.1.4.2. {-yoru} Eki

Geniş zamanda çekimlenen *yoru-* fiilinin, hece düşmesi ve ekleşme sonucunda şimdiki zaman eki hâline geldiği yukarıda ifade edilmişti. Ekin {-yoru} şekli, eskicil şekil olan {-yorır} yapısından /r/ ünsüzünün düşmesi sonucunda oluşmuştur (Gülensoy 1985: 286-287). Bu şekil, yazı dilindeki {-yor} ekinde daha eski bir safhayı göstermesi bakımından ilginçtir (Ercilasun 1983: 261; Ay 2009: 88). Aynı yapıya Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır³⁷⁷.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekiminde {-n} şahıs eki kullanılır.

bakıyorun “bakıyorum” I-B/1-9

beslêyorun “besliyorum” I-B/1-12

çalışıyorun “çalışıyorum” I-B/1-41

³⁷⁷ krs. *deyorun, biliyorū_onnā, temizlik yapıyoruz deye* (Gülensoy 1988: 103-104); *ben bu durumları beyenmiyorum şahsen, elmayı normal kasalarda goruyoruz souk yere goyuyoruz* (Gülsevin 2002a: 102-103); *ölüyorū, deyōrū, oluyorū, göyuyorū, erēyorū, ekiliyorū* (Tok 2002: 134); *örmanda üreşiyorū, salıyorū, yapıyorū, alıyorū, giriyorū, oluyorū* (Akar 2004: 59).

duruyorun “yaşıyorum” I-B1/6-4, I-B1/7-18

gidiyorun “gidiyorum” I-B/5-33

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi, bazen iyelik eki kaynaklı {-η} ekiyle bazen de zamir kaynaklı {-sun} ekiyle yapılmaktadır.

bil̄ miyoruη “biliyor musun” I-A/25-113

biliyoruη “biliyorsun” I-B1/1-74

biliyorūsun “biliyorsun” I-B/1-21

duruyoruη “yaşıyorsun” I-B1/6-51

ȳiyoruη “yiyorsun” I-B1/6-109

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır.

götür̄yuru “götürüyor, taşıyor” I-A/25-14

käsiliyuru “kesiliyor” I-B1/8-22

ver̄iliyuru “veriliyor” I-A/1-27

yapıyuru “yapıyor” I-B1/7-4

yatyuru “yatıyor” I-A/6-77

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi, zamir kaynaklı {-Iz} ekiyle yapılmaktadır.

alıyoruz “alıyoruz” I-B/1-60

görüyoruz “görüyoruz” I-B1/1-76

oturuyoruz “oturuyoruz” I-A/28-12

üğ̄üdüyoruz “üğütüyoruz” I-B1/1-13

yéyoruz “yiyoruz” I-A/25-45

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde bu ekin ikinci çokluk şahıs çekimine rastlanmamıştır. Bölge ağızlarında, bu şahıs çekiminde genellikle ekin {-yo} şekli kullanılır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi {-lar} ekiyle yapılır. Bu şahıs ekinin son ses durumundaki ünsüzü bazen erir ve şahıs eki {-lā} şekline dönüşür.

başlıyor̄ular “başlıyorlar” I-B/3-5

dēyor̄ulā “diyorlar” I-B/1-16

duruyor̄ulā “yaşıyorlar” I-B/2-17

geziyor̄ulā “geziyorlar” I-A1/4-169

yapıyor̄ulā “yapıyorlar” I-A1/4-125

Olumsuz fiil tabanlarına bu şimdiki zaman eki getirildiğinde, fiilden fiil yapma ekinin ünlüsü şimdiki zaman ekindeki /y/ ünsüzünün etkisiyle bazen önlüleştiren bazen de darlaşır.

ba^kmeyoru “bakmıyor” I-A/27-1121

bilimiyorun “bilemiyorum” I-B/6-28

bilmeyoruz “bilmiyoruz” I-A/53-25

ç^kmıyoru “çıkıyor” II/3-90

sarımeyyorun “[ip] saramıyorum” I-B/7-84

2.2.2.2.1.4.3. {-yI} Eki

Ekin bu şekline genellikle üçüncü ağız bölgesinde rastlanmaktadır. Bu bölgede şimdiki zaman için ağırlıklı olarak {-yI} eki kullanılmasına rağmen bazı şahıs çekimlerinin {-yo} ekiyle yapıldığı görülmektedir. Uşak ili ağızlarında ayrı bir ağız bölgesi oluşturan bu ek, Manisa'nın Yuntdağları adlı bölgesinde de kullanılmaktadır. Balıkesir ili Çepni ve Türkmen ağızlarında asıl şimdiki zaman eki olduğu; ancak Manav ve Yörük ağızlarında da kısmen kullanıldığı tespit edilmiştir³⁷⁸.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekiminde genellikle {-n} şahıs eki kullanılır. Bazı örneklerde {-m} ekinin kullanıldığı da görülmektedir.

zorlayın eyi kötü bakıyın. III/5-121

“[Bulgurun taşlarına] güçlkle iyi kötü bakıyorum.”

el dokuma şeyim de vâdır çulum eviñ içine yazcağ. onü da ğullanmâyın.

çocuklarım soñunda déyın hâtrâ gibi ğullanır. III/6-44

“Evin içine sermek için el dokuma[ısı] çulum da var. Onu da kullanmıyorum.

[Benden] sonra çocuklarım hatıra olarak kullanır diyorum.”

ben bahçeyê gidiyın hindi. he ye bahçeye gidiyın hindi. III/2-7

“Şimdi bahçeye gidiyorum. Evet, bahçeye gidiyorum şimdi.”

³⁷⁸ krş. *ne_đeyûm ben saña, ne_điyûñ sen, geliyû, gülüşTürüyû, halk bunnan gülüşiyü, otlağ_alırız biliyî_musun* (Gülensoy 1988: 103-104); *yonanı da biliyim çetecilii de biliyim, ne yapıym sen, burda da oluyu, bir gün goynunu güdüyüz, ordan geliyik bura gidiyik* (Gülsevin 2002a: 105); *alıyûs, beklüyûs* (Akar 2004: 60); *senden istiyim yarabbi, gız evini geliyi, yingesi saklıyı gelin arıyı, biz okiyiz, baklava yapıylâ* (Akyol 2006: 146-147); *bağiyum, açiyum, oluyun, söyliyuñ, aliyñ, duruyun* (Mutlu 2008: 299, 303-304).

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekiminde iyelik kaynaklı {-η} şahıs eki kullanılır.

o dedîñ dõru baķ. sen benden annāyîñ. III/2-54

“Dediğın doğru. Sen benden [daha iyi] biliyorsun.”

hēbe nēden dokuyuñ. üş çileden. III/9-88

“Heybeyi [kaç yumak] ipten dokuyorsun? [Diyelim ki] üç yumak...”

ítaa deyiz. ondan doķūvedî. onuñ üstünde un elēyîñ, hamur yuñuruyuñ, hamurū_örtüp saralāyîñ işte_ona. III/6-41

“[Ona] iteğî diyoruz. Ondan dokuyuverdi. Onun üstünde un eliyorsun, hamur yuğuruyorsun, onunla hamuru örtüp sarıyorsun.”

3. Teklik Şahıs

En yaygın çekim üçüncü teklik şahıs çekimidir. Bu ekin üçüncü teklik şahıs çekimi de eksiz yapılmamaktadır.

ārıldadan dirlîm yoķ. sağol gülüm. ayaklarım ārıyî da. III/4-2

“Ağrılardan dolayı rahat değılim. Sağol gülüm. Ayaklarım ağrıyor da.”

boba sığır bakıyû, evlat ğavede bobam nē durumda dēmiyû. III/1-20

“Babası [evde] sığırlara bakıyor, oğlu kahvehanede [oturmuş] babam ne durumda [acaba] demiyor.”

ebegõmeci, kekîk, yumurta, hayıt onnardan ğır kekiklerînden toplardın, yaķı yapardın, eyî gelirdin. amel_olsuñ irsal dēniyi ya hep mîdē_ārılarına bārsıĶ_ārılarına hep_eyî gelîdin. III/6-25

“[Ninem] ebegõmeci, kekik, yumurta ve hayıt [tohumunu karıştırıp] yaķı yapardı. [Karnı ağrıyanlara] iyi gelirdi. Amele -ishal deniyor ya-, bütün mide ağrılarına, bağırsak ağrılarına iyi gelirdi.”

āşam oldu mü bu gelıyî, inekleri sāyız. III/6-58

“Akşam olunca eşim geliyor, inekleri [beraber] sağıyoruz.”

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekiminde {-z} şahıs eki kullanılır.

āşam oldu mü bu geliyi, inekleri sāyız. bāzı motura biniyîz, köĝe gelıyîz, bāzı ĝalyîz çadırda. ineklerî bırağvêriyîz orda. III/6-58

“Akşam olunca eşim geliyor, inekleri [beraber] sağıyoruz. Bazen motora (“traktöre”) biniyoruz, köye geliyoruz, bazen de çadırda kalıyoruz. İnekleri orada bırakıveriyoruz.”

ākşam yuğuruyuz, sabālan seriyiz. ğuruduyuz sinilerin içleri bölüp bölüp seriveriyiz. III/2-122

“[Tarhanayı] akşam yuğuruyoruz, sabahleyin seriyoruz. [Küçük parçalara] ayırıp sinilerin içine seriveriyoruz, kurutuyoruz.”

bizim yaştaki ĩsannar cannı hayvancılınāñ ũraşıyũ. biz sığırnañ ũraşıyuz çiftçilīneñ. III/1-8

“Bizim yaştakiler hayvancılıkla meşgul oluyor. Biz sığırçılıkla, çiftçilikle meşgul oluyoruz.”

arpayı tavuklara yidiriyiz, hayvannara yidiriyiz yardıryız da dēmende. bıydayı da kendimiz yiyiz. III/6-52

“Arpayı tavuklara yediriyoruz, değirmende üğüttürüp hayvanlara (“ineklere”) yediriyoruz. Buğdayı da kendimiz yiyoruz.”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ekin ikinci çokluk şahıs çekimi örneğine rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekiminde şahıs eki ünsüz düşmesiyle {-lā / -lā} şekline dönüşür.

şeğē geçili dēyilā işti ya birinci çoban dēye geçilīgiliñ dedesi. geçili soyadları geçilī ya onnarıñ. III/5-82

“[Köye yerleşen] ilk çoban olduğundan Keçiligilin dedesine Keçili diyorlar. Onların soyadları da Keçili ya.”

kögünğ ğurucusunuñ adına esgī alī dēyilāmışmış. III/7-5

“Köyü kuran kişiye Eski Ali diyorlarmış.”

üç ay ğalyilā, oñdan geliyilā. yayla dēnir ğalan, köve damlar dēriz. III/2-107

“[Büyüklerimiz göçmüşler.] Üç ay [yaylada] kalıyorlar[mış], [sonra] oradan [köye] geliyorlar[mış]. [Yazın kaldıkları yere] yayla denir. Köye dam deriz.”

hindi benim ğardaşlāda ğoyun var. kırkmayılar. bi bahardan bahara kırkıyılar. yünşüz tüşüz ğoyunnar da onnan kırkmayılar. III/2-85

“Kardeşlerimde hâlâ koyun var. [Koyunların yünü çok fazla] kesmiyorlar, bahardan bahara kesiyorlar. [Şimdiki] koyunlar yünsüz olduğundan [çok fazla] kesmiyorlar.”

Olumsuz fiil tabanlarına da getirilebilen bu ek, bir örnekte fiil tabanının son sesindeki ünlüyü darlaştırmıştır.

*ayağlarım_āryı da. kaybetdim kändimî ğāri ēyicem. **bakınamayın** kändi kändimä. yaşlandımız belli ğāri. III/4-3*

“Ayaklarım ağrıyor da. Gücümü iyice kaybettim artık. [**Kendime**] **bakamıyorum**. Yaşlandığım belli [oluyor] artık.”

*ağlını getirimicen. **bilmeyin** çocum bilmeyin. yaşlarım gitTi zaten de unuduyón. III/5-84*

“Hatırlayamadım. **Bilmiyorum** çocuğum. Yaşlandığım için unutuyorum.”

*çekili buydeyi yoğurdıla ğarışdırı yaparız. ğırmızı büber ğatarız. tomate ğatan oluyu. tomate **ğatmayım** ben. III/2-120*

“Tarhanayı, [kırık] buğdayı yoğurtla karıştırarak yaparız. [İçine] kırmızıbiber koyarız. Domates koyanlar da var. Ben domates **koymuyorum**.”

*gücün édi-batırın bunu gözüm **görmēyi**. III/5-2*

“Bunu (“bulgur ayıklamay”) güçlkle yapıyorum. Gözüm **görmüyor**.”

Bir örnekte de fiilin son sesindeki ünlünün uzun telaffuz edildiği görülmektedir.

*īsannarıñ ölü canı_ısteyi de deñşiriyolā. nasıl ğonuşcağlarını **bilmiyilā**. III/5-133*

“İnsanlar öyle canları istediği için [konuşmalarını] değiştiriyorlar. Nasıl konuşacaklarını **bilemiyorlar**.”

2.2.2.2.1.4.4. {-āri / -āri / -ēri} Eki

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-āri / -āri / -ēri} yapısıdır. Bu yapı, {-yuru} ekinin ünlü uyumuna bağlı olarak düzleşmesi sonucunda oluşmuştur. Son sesinde ünlü bulunan fiiller bu ekle çekimlendiğinde, hem şimdiki zaman eki ünlü uyumuna girer hem de iki ünlü arasında kalan /y/ ünsüzü düşer. Bu durumda, yan yana gelen iki ünlü birleşerek uzun ünlü hâline gelir. Benzer ses olayına Gagavuz Türkçesinde de rastlanmaktadır. Gagavuz Türkçesinde {-iyor} şimdiki zaman ekinin, ünsüz düşmesiyle önce {-ior} şekline dönüştüğü; sonrasında {-ar} geniş zaman ekine benzeyerek {-iar} hâline

geldiği düşünülmektedir. Bu durumda /1a/ ikiz ünlüsü /á/ alafonuna dönüştüğünden şimdiki zaman eki yazıda {-ár} şeklinde gösterilmiştir (Özkan 1996: 147-149). Bu ek son sesinde ünlü bulunan fiillere eklendiğinde, yan yana gelen iki ünlü birleşir ve uzun ünlü gibi telaffuz edilir (İlker 1997: 108). Şimdiki zaman eki, Türkmen Türkçesinde de ünlü uyumuna girerek düzleşmiştir. Türkmen Türkçesi yazı dilinde hem {-yār / -yār} şekilleri hem de {-yā / -yā} kullanılmaktadır (İlker 1997: 107; Özışık 2007: 269-270).

Bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında birinci bölgenin ikinci alt bölgesinde (“{-yuru} Bölgesi”) yaygın şekilde kullanılmaktadır. Bölgeden derlenen metinlerde ekin bu şekline sıkça rastlanmaktadır. Olumsuz fiil tabanlarına eklendiğinde, fiilin son sesindeki ünlüyle ekin ünlüsü birleşir ve uzun ünlü hâline gelir. Aynı ses olayı, Gagavuz Türkçesinde de görülmektedir (Özkan 1996: 147-149; İlker 1997: 108). Muğla ağızlarında da buna benzer bir yapının kullanıldığı tespit edilmiştir³⁷⁹.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-n} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

basimērin (<basama-yoru-n) “basamıyorum” I-B/4-6

*bi yēri **basimērin** asasız gatiyen. bu asēli gidiyorūn işte. bölü₁ asasız gatiyen bir adım **atmērin**.*

“Asla yere bastonsuz **basamıyorum**. Bu bastonla yürüyebiliyorum işte. Bastonsuz bir adım [dahi] **atamıyorum**.”

bilmērin (<bilme-yoru-n) “bilmiyorum” I-B1/5-57

*ğāri₁ ō tākālilā tarafinnan ğarigölden oğarı görle₁ vā mī₁ asva₁lt yol orasını **bilmērin** ölüm.*

“Görle’ye Tekeliler tarafından, Karagöl’den yukarı[ya] doğru asfalt yol olup olmadığını **bilmiyorum** oğlum.”

dērin (<dē-yoru-n) “diyorum, bahsediyorum” I-B1/6-154

*bān₁ olannari dēveriyorūn sāni₁ ävāldēki zaman işlerini₁ dēveriyorūn. hindidān bi şey₁ işlēmēriz, dutmēriz ya. ondan **dērin**.*

“Ben olan şeyleri anlatıveriyorum sana. Eski zaman işlerini anlatıveriyorum. Şimdi bir iş yapamıyoruz. Ondan [eski işlerden] **bahsediyorum**.”

³⁷⁹ krş. *dēyer*, *ābēsi dēri*, *bi gök boncuk yuTdum dēr*, *geçilmēr*, *diyēr bene*, *dēmēr*, *görmēr* (Akar 2004: 58).

istimârin (< *isteme-yoru-n*) “istemiyorum” I-B1/6-50

anêñ_aylîmî sâñ yi. mân bi ğurüşunû_istimârin demiş. *aneñî sâñ bak.*

“ ‘Annenin aylığını al, ben bir kuruşunu [dahi] **istemiyorum.**’ demiş. ‘Annene sen bak.’ [demiş].”

işlimêrin (< *işleme-yoru-n*) “çalışmıyorum”, *dutmêri* (< *dutma-yoru*) “tutmuyor” I-B1/5-46

bi şê işlimêrin meñ *yârum ğâri bi şê de. bayî bêlim dutmêri, dizlerim dutmêri.*

“Ben bir iş **yapmıyorum** (“çalışmıyorum”) artık. Belim **tutmuyor**, dizlerim **tutmuyor.**”

yapmêrin (< *yapma-yoru-n*) “yapmıyorum” I-B1/6-12

bân_ekmek yapmêrin_olum. êkmê deñizlideğî ğız gâlîvêriyoru.

“Ben ekmek **yapmıyorum** oğlum. Ekmek [yapmak için] Denizli’deki kızım geliveriyor.”

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde tek örneği bulunan ikinci teklik şahıs çekimi, {-η} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

êkmêriñ (< *ekme-yoru-ñ*) “ekmiyorsun” I-B1/6-148

bu yıl_éken gälân sâñî_êkmêri. êkilmêri. zaman_olcekdî_éken_olü da hindi_êkilmêri. sâñ_êkmêriñ, mân_êkmêrin. eldi yêrlâ.

“Bu yıl [ekin] eken, gelecek sene **ekmiyor**. [Artık ekin] **ekilmiyor**. Zamanla ekenler olur ama şimdi **ekilmiyor**. Sen **ekmiyorsun**, ben **ekmıyorum**. Tarlalar boş [kaldı].”

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde, en çok üçüncü teklik şahıs çekimine rastlanmaktadır. Diğer fiil çekimlerinde olduğu gibi üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır.

başlêri (< *başla-yoru*) “başlıyor” I-B1/3-50

şindi adam cumártesi ğüñ sabâlı başlêri. âşamättân ğızı çıkçêsi ğızını çıkarîvêriyorü. gälîn_alcêsi üteki_âkideşlerilî_añneşiyoru, mâñ bu ğün_alcen dêri.

“Şimdi adam cumartesi gün sabahkeyin [düğün yapmaya] **başlıyor**. Kızı gelin olacaksa akşamüstü kızını çıkarıveriyor. Gelin alacaksa kız eviyle anlaşıyor. Ben bugün gelin alacağım **diyor.**”

beklêri (< *bekle-yoru*) “bekliyor” I-B1/6-146

hindi tütünden başğî bi şey yok ğâri_olum. bi tütüñ vâ. êkin_ekiıyoruñ. onü da aççîK_ekin_ekiıyoruñ. âlâm sabâ ğadağ êkin beklêri doñuz gälcek doñuz yîcek dèyi.

“Şimdi tütünden başka bir şey yok oğlum. Sadece tütün var. Azıcık ekin ekiyorsun. İnsanlar domuzlar gelip yiyecek diye sahaba kadar ekin **bekliyor**”

dumannēri (< *dumanla-yoru*) “duman attırıyor” I-B1/6-135

*doğuzuñ yimādī bi soğan vā. bi di domateyī yimēri. domateyī yimēri. soğanī dı yimēri. ğalan her şēniñ_ oldu mudu –bi dī tütünü yimēri- ğalan işē **dumannēri. olmēri ğāri hindi.***

“Domuzun yemediği tek [mahsül] soğan. Bir de domatesi yemiyor. Domatesi ve soğanı yemiyor. Bir de tütünü yemiyor. Bunların dışındaki her şeye **duman attırıyor**. Şimdi [domuzdan dolayı hiçbir şey] olmuyor.”

duymāri (< *duyma-yoru*) “duymuyor”, *sölümāri* (< *söyleme-yoru*) “konuşamıyor” I-B1/7-10

*işti buncāziñ yandı sığınıp-yörüz. buncāziñ dı bi olan çocū vā, ğulacī **duymāri, accıķ dili dī sölümāri.***

“İşte buncağızın yanında sığıyoruz. Buncağızın da bir oğlu var. Kulakları **duymuyor. Konuşamıyor** da.”

yimēri (< *yēme-yoru*) “yemiyor”; *olmēri* (< *olma-yoru*) “olmuyor” I-B1/6-134

*doğuzuñ yimādī bi soğan vā. bi di domateyī **yimēri.** domateyī **yimēri.** soğanī dı **yimēri.** ğalan her şēniñ_ oldu mudu –bi dī tütünü **yimēri-** ğalan işē *dumannēri. **olmēri ğāri hindi.****

“Domuzun yemediği [mahsüllerden] biri soğan. Bir de domatesi **yemiyor.** Domatesi ve soğanı **yemiyor.** Bir de tütünü **yemiyor.** Bunların dışındaki her şeyi duman attırıyor. Şimdi [domuzdan dolayı hiçbir şey] **olmuyor.**”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde iki örneği bulunan birinci çokluk şahıs çekimi {-z} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

uFaqlēriz (< *ufakla-yoru-z*) “küçük parçalara ayırıyoruz” I-B1/1-22

*ğurūncē ğadā duruyoru. **uFaqlēriz** bōlū bōlū_ uFaqlēyoruz.*

“[Yuğurduğumuz tarhana] kuruyuncaya kadar bekliyor. [Sonra onu] böyle **küçük parçalara ayırıyoruz.**”

yapmāriz (< *yapma-yoru-z*) “yapmıyoruz” I-B1/7-21

*yuķu yapıyoz. somun_ēkmānā ōlü satannādan alıyörüz_ölum. öteki gibi **yapmāriz.***

“Yufka yapıyoruz. Somun ekmeğini bakkaldan alıyoruz oğlum. [Yufkadan başka ekme] **yapmıyoruz.**”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, ikinci çokluk şahıs çekimi örneğine rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde tek örneği bulunan üçüncü çokluk şahıs çekimi, son ses ünsüzü düşen {-lā} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

durmerilā (<durma-yoru-lar) “kalmıyorlar” I-B/5-21

*bu köğdü **durmerilā** hindi. buranıñ işi toprağ işi bütün biliyorū muñ. tütünē ēk.*

*bu tütünnän, her şēdän qörkusuna ğızlā burdū duranı **vāmēri** köğün ğızları.*

“Şimdi [kızlar] bu köyde **kalmıyorlar**. Buradaki işler hep toprak işi. Köyün kızları

tütün [işin]den, diğer işlerden korktuğu için burada yaşayanlarla **evlenmiyor**.”

2.2.2.2.1.4.5. {-yomaz (<yori-maz}) Yapısı

Batı Anadolu ağızlarına özgü olan bu yapının, geniş zaman çekimindeki *yori-* tasvir fiiline tekrar olumsuz geniş zaman eki getirilmesiyle ({-yomaz} < {yori-r-maz})³⁸⁰ olduğu düşünülmektedir³⁸¹ (Ercilasun 1983: 262). Aydın ve yöresi ağızları içinde ayrı bir ağız bölgesi oluşturan bu yapı, şimdiki zaman ifadesini olumsuz hâle getirmesi bakımından ilginçtir. Yazı dilinde ve ağızlarda diğer kiplerin olumsuz şekilleri, asıl fiile olumsuzluk bildiren {-mA-} fiilden fiil türetme eki getirilmesiyle yapılır. Buna rağmen, bu yapıda yardımcı fiile olumsuz geniş zaman eki getirilmesi, *yori-* tasvir fiilinin asıl fiil gibi algılanmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Ağırlıklı olarak üçüncü teklik şahıs çekiminde kullanılmasına rağmen diğer şahıslarda da çekimlenebilen bu yapı, araştırma bölgemize komşu olan Muğla ağızlarında da tespit edilmiştir³⁸².

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekiminde {-n} şahıs eki kullanılır. Bu şahıs çekiminde, şimdiki zaman ifade eden yapı {-yoma} şeklinde kullanılır.

³⁸⁰ Bu yapıdaki ses özellikleri, söz konusu yapının, iki geniş zaman ekinin kalıplaşmasıyla değil; aksine sadece olumsuz geniş zaman ekinin kalıplaşması sonucunda oluştuğunu göstermektedir. Kanaatimizce, söz konusu yapı {yori-r-maz} şeklinde iki geniş zaman ekinin kalıplaşması sonucunda meydana gelmiş olsaydı, düşen /r/ ünsüzü mutlaka bir telafi uzunluğu meydana getirirdi. Buna bağlı olarak, bu yapı da {yorimaz} şeklinde telaffuz edilirdi.

³⁸¹ Tuncer Gülensoy, *Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki* adlı çalışmasında, sadece olumsuz şekilleri kullanılan bu yapıyı u- “muktedir olmak” yardımcı fiilinin kalıntısı olarak değerlendirmektedir (1985: 292).

³⁸² krş. *neden içiyomaz bu, yiyomaz, kalkıyomaz, begeniyomazlar, hiş biliman, biliyomaz, biliyoman, geliyomazlā* (Akar 2004: 58).

*bizim būdū dēmezlā. ben **biliyoman** ōlū bi şey būdu. II/2-24*

“Bizim köyde [öyle] denmez. Burada öyle bir şey [kullanıldığını] **bilmiyorum**.”

*ben **göçüyoman** da şurda tarlaya ōlan göçüyoru. II/3-62*

“Ben **göçmüyorum** da oğlum [yazları] şuradaki tarlaya göçüyor.”

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde bir örneği bulunan ikinci teklik şahıs çekimi için {-η} şahıs eki kullanılmıştır. Bu şahıs çekiminde de şimdiki zaman ifade eden yapı {-yoma} şeklindedir. Soru cümlesinde kullanılan bu örnekte, şahıs eki soru ekinden sonra getirilmiştir.

*sēñ onuñ başindekılāñ n_ēydīni **biliyoma mıñ** dēmiş. evelī būdáyķan buynuzdun
hindi gözüne mī ğaçı-vatī buynuzlā dēmiş. II/9-9*

“[Adam, kızına] sen onun (“keçinin”) başındakilerin ne olduğunu **bilmiyor musun** demiş. Önceden [sen] buradayken (“evlenmeden önce”) boynuzdu, şimdi gözüne mi batıyor boynuzlar demiş.”

3. Teklik Şahıs

En yaygın çekim üçüncü teklik şahıs çekimidir. Bu ekte de üçüncü teklik şahıs çekimi için şahıs eki kullanılmamaktadır.

*ğavāñ yaşına ş_ētmēğ_ısdedi. e zirātcı dī vādī. zirātcıyı soralıñ dēdilā. zirātcı
tahminen beş yüz sänālik. ğavāñ kaç yüz sänāliK_öldünü **biliyomaz**. II/3-13*

“[Kaymakam] çınarın yaşını öğrenmek istedi. [Orada] ziraat mühendisi de vardı. Ona soralıñ dediler. O, [çınarın] tahminen beş yüz senelik [olabileceğini söyledi]. Çınarın kaç senelik olduğunu o da [tam olarak] **bilmiyor**.”

*sıcaķ kırķ dereci dēdī bugün_aydına. kırķdan_aşāyī **düşüyomaz** zāten. II/6-48*

“[Hava durumu sunucusu] Aydın’ın bugünkü sıcaklığının kırk derece [olacağını] söyledi. Zaten [Aydın’daki hava sıcaklığı] kırk dereceden aşağı **düşüyor**.”

*bunnā benim_ōlanıñ_ine^klari. ōlū ğōķulā vā bu sänī dağlādī beK sığırlā
güveniliyomaz ğāri ya. II/13-44*

“Bunlar benim oğlumun inekleri. Bu sene [hırsız] korkusu var. Dağlarda sığır [otlatmak] **güvenli değil** artık.”

*bunnā ğullanılıyorū. hā üslerini künē serilirdin_eveli. hindi **seriliyomaz** beton
çıkđı çıkālīdan bēri. II/9-15*

“Bunlar (“kilimler”) kullanılıyor[du]. Evet, eskiden [bunların] üstüne küner (“çam fıstığı”) seriliyordu. Beton çıktığından beri [bunların üstüne] **serilmiyor**.”

hep oreyi yēleşmişlē. hep olādēdik biz_ışte. sōna ālem ovū_etēni ēndi dōkūldi arbilā varyomaz dēye. II/6-57

“[Eski insanlar] hep oraya (“köyün eski yerine”) yerleşmişler. Biz [de] oradaydık. Sonra arabalar [oraya] ulaşmıyor diye herkes ovaya yerleşti.”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde birinci çokluk şahıs çekimi örneklerine rastlanmamıştır.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimi örneklerine de rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekiminde {-lā} şahıs eki kullanılır.

orlarī hinci pamık bilem_ellediyomazlā ğalañ ya. makinası varī bēzē hinci. II/8-27

“Şimdi oralarda [elle] pamuk toplatmıyorlar artık. Galiba şimdi [pamuk toplama] makinası var.”

hindi nē olcek üş dōt çeşit yēmek vā. et yēmēnden başġi bi şey yyiomazlā sanki. eveldēñ ēdilīdi_ōlü huzulī huzulī sāmī sarilīdē. ğabağ çōbası bişirilīdi. hepsi_olūdu. hindi_onnā yoğ ğalañ. II/7-16

“Şimdi [düğünlerde] üç dört çeşit yemek oluyor. [İnsanlar] et yemeğinden başka bir şey yemiyorlar sanki. Eskiden çeşit çeşit [yemekler] yapılırdı. Sarma sarılırdı, kabak çorbası pişirilirdi. Her şey yapılırdı. Şimdi onlar yapılmıyor artık.”

o_zman yorulmadı^k mī biz? yorulduk dē mi? yalnız bağ āsġi_ışlē gini_ēyimiş. hindi yoruluyomazlā helī_emme hastalık çok. II/9-80

“Eskiden biz yorulmadık mı? Yorulduk değil mi? Ama eski işler yine [de] iyiymiş. Şimdi [insanlar] yorulmuyorlar ama hastalık çok fazla.”

2.2.2.2.1.4.6. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + durur Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip+durur} yapısıdır. {-Ip} zarf-fiil ekiyle geniş zaman çekimindeki *dur-* yardımcı fiilinin birleşmesi sonucunda oluşan bu yapı, Batı Anadolu ağızlarında yaygın şekilde kullanılmaktadır (Gülensoy 1985: 291).

Şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan {*asıl fiil + zarf-fiil eki (-A / -I) + turur + şahıs zamiri*} yapısına Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde sıkça rastlanmaktadır. İlk örneğine Karahanlı Türkçesi dönemi metinlerinde rastlanan bu

yapı, Harezmi Türkçesi döneminde şimdiki zaman kavramını karşılayan asıl yapı hâline gelmiştir (Eckman 1988b: 205; Türk 1999: 297).

Tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinde de rastlanan bu yapı, söz konusu dönemde *tur-* yardımcı fiilin ön sesindeki ünsüzün sedalılışmasıyla ekleşme eğilimine girmiştir (Gabain 1988: 103; Karamanlıoğlu 1994: 128; Türk 1999: 299). Bu dönem metinlerinde aynı yardımcı fiilin {-p} zarf-fiil ekiyle kullanıldığı bir örneğe de rastlanmıştır (Türk 1999: 299). Ayrıca Memlûk Kıpçakçasıyla yazılmış olan *El-kavânînü'l-küllîye li-zabti'l-lugati't-Türkiyye* adlı eserdeki iki örnekte şimdiki zamanı ifade etmek için {-A yor} yapısı kullanılmıştır (Pritsak 1988a: 119). Tarihî süreçte çeşitli ses değişikliklerine uğrayan bu yapı, çağdaş Kıpçak lehçelerinin *şimdiki zaman ifadeli geniş zaman* ekini meydana getirmiştir (Öner 1998: 164, 174). Bu yardımcı fiilin, bugünkü Kıpçak grubu lehçelerinde de hem {-A} ve {-y} zarf-fiil ekleriyle hem de {-p} zarf-fiil ekiyle kullanıldığı ve *kesin şimdiki zaman* ifade ettiği bilinmektedir (Türk 1999: 322; Öner 1998: 164, 165). Eskişehir'deki Kırım Tatarları da *tur-* yardımcı fiilini {-p} zarf-fiil eki almış asıl fiille beraber şimdiki zamanı ifade etmek için kullanmaktadırlar (Baydar 2008: 145).

Birleşik fiil şeklinde kurulan bu yapıya Çağatay Türkçesi metinlerinde de rastlanmaktadır. Bu dönem metinlerinde de sedalılışıp ekleşen *dur-* yardımcı fiili, birinci ve ikinci şahıslarda düşürüldüğü hâlde, üçüncü şahıslarda korunmuştur (Eckmann 1988a: 136; Eckmann 1988c: 242; Türk 1999: 297, 302; Akar 2006a: 216). Bu yardımcı fiil, Yeni Uygur Türkçesinde *yat-* yardımcı fiiliyle birleşerek {-vat (<-p yata turur)} şimdiki zaman ekini oluşturmuştur. Bu ekin birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde *tur-* yardımcı fiili düşürüldüğü hâlde üçüncü şahıs çekimlerinde korunmaktadır (Türk 1999: 318). Çağdaş Özbek Türkçesinde hem şimdiki zamanı hem de gelecek zamanı ifade eden geniş zaman eki, {-A / -y turur} yapısının ekleşmesi sonucunda oluşmuştur (Türk 1999: 319). Özbek Türkçesinin asıl şimdiki zaman eki olan {-yap} eki de {-p yata turur} yapısının ekleşmesiyle meydana gelmiştir. Yeni Uygur Türkçesinde olduğu gibi birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde düşürülen *tur-* yardımcı fiili, üçüncü şahıs çekimlerinde korunmuştur (Türk 1999: 320; Coşkun 2000: 129). Ayrıca *tur-* yardımcı fiili, {-p} zarf-fiil ekiyle de şimdiki zamanda süreklilik ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu durumda hem asıl fiil

tabanı hem de *tur-* yardımcı fiili $\{-i)b\}$ zarf-fiil ekini almaktadır (Coşkun 2000: 133).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de şimdiki zaman kavramını ifade etmek için benzer yapıların kullanıldığı görülmektedir. Bu dönemde şimdiki zaman kavramını karşılamak için bir yandan geniş zaman ekleri kullanılırken, bir yandan da $\{-A / -I\}$ zarf-fiil eki ile geniş zamanda çekimlenmiş *dur-* ve *yori-* yardımcı fiillerinin oluşturduğu yapılardan faydalanılmıştır (Türk 1999: 304; Akar 2008a: 3). Bu dönem metinlerinde *dur-* yardımcı fiilinin $\{-Ip\}$ zarf-fiil ekiyle de kullanıldığı ve bu yapının şimdiki zamanda süreklilik ifade ettiği bilinmektedir (Mansuroğlu 1988: 268; Akar 2008a: 3). Bu yapılardan $\{asıl\ fiil + zarf-fiil eki (-A / -I) + yorır + şahıs eki\}$ yapısı ses olayları sonucunda değişikliğe uğrayıp Batı Türkçesinin asıl şimdiki zaman eki hâline gelirken, $\{asıl\ fiil + zarf-fiil eki (-A / -I / -Ip) + durur + şahıs eki\}$ yapıları zamanla işlekliliğini kaybetmiştir (Mansuroğlu 1988: 269; Ergin 1993: 280; Türk 1999: 305). Ancak, çağdaş Türkmen Türkçesinde *dur-* yardımcı fiiliyle kurulan yapılar şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır (Gülensoy 1985: 290; Kara 2012: 127; Türk 1999: 315-316; Özışık 2007: 276; Şahin 2008: 76). Söz konusu yapı, Türkiye Türkçesi yazı dilinde işlekliliğini kaybetmiş olsa da ağızlarda varlığını sürdürmüştür. Ancak, ağızlarda şimdiki zaman fonksiyonuyla kullanılmaya devam eden bu yapıda farklı bir zarf-fiil eki tercih edilmiştir³⁸³.

Bu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında bazı ses değişikliklerine uğramıştır. Bölge ağızlarında yaygın olan /r/ ünsüzü düşmesine bağlı olarak geniş zaman ünsüzü düşürülür. Bu ses olayının etkisiyle geniş zaman ekinin yardımcı ünlüsü bazen uzun telaffuz edilir.

Aydın ve yöresi ağızlarında bütün şahıslara göre çekimlenebilen bu yapı, olumsuz fiil tabanlarından sonra kullanılmaz.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi $\{-n\}$ şahıs ekiyle yapılmaktadır.

yinmiyo hanā sabālēñ aççıK yidim gāvtilāñ durup-durun dēseñ_olcek. I-A/14-5

³⁸³ krş. *herşēni biliP_duruyun, yanıP_duru, durup_duru, atıp_duruz* (Gülensoy 1988: 105); *oturuPdurū, bıçıPdurūz, dövüpdurū, gidiPdurū, asılıPdurū* (Tok 2002: 134); *valla çam duruP-duru, mallarımız bōle yayılıP-duru* (Akar 2004: 59).

“[Sıcak havada bir şey] yenmiyor. Sabahleyin yaptığım kahvaltıyla duruyorum desem olacak.”

gēci boğazım yanmēyī başladı benim dī_ışde. āşamnēñ işdim_o suya. bişirip ıçip-durun. o kēkik suyūna bişirip ıçip-durun. I-A/39-69

“Geceleyin boğazım acımaya başladı. O suyu akşamleyin içtim. Isıtıp ıçıyorum. Kekik suyunu ısıtıp ıçıyorum.”

bi bū bacağ dēli kemikle miñ hāpsī_āryī-batī. hāpsī_āryī-batī. ondañ yatıp-durun ahā yēde. II/8-7

“Sadece bu bacağı değil, bütün kemiklerim ağrıyor. O sebeple yerde yatıyorum.”

Bir örnekte şimdiki zaman ifade eden bu yapıya ayrıca şimdiki zaman eki de getirilmiştir. Bu durum, asıl fiille yardımcı fiilin anlamca kaynaşmasından ve tek fiil gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır.

onuñ başındı_oturūT-duruyorūn. bakıp-duruyorun. ēyī kötū görüyorun. I-B1/1-84

“Sürekli televizyonun başında oturuyorum ve seyrediyorum. İyiyi kötüyü [onda] görüyorum.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi {-sun} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

orlarī hāp vādıñ mı sän ğārī? ävāl dā bilip-durūsun her yerin ğonuşduğū. I-B/6-92

“Sen oralara gittin mi? Her yerin konuşmasını biliyorsun da.”

buydēden yapılyo. sen_onu bilip-durusundur. I-A/34-31

“[Keşkek] buğdaydan yapıyor. Sen nasıl yapıldığını biliyorsundur.”

ben né dēsem oreyi alcāsıñ sēñ. endeginī dutup-durūsun. I-A/39-54

“Ben ne söylersen oraya kaydedeceksin. İşte şunu [bana doğru] tutuyorsun.”

3. Teklik Şahıs

Bu yapı en çok üçüncü teklik şahıs çekiminde kullanılmaktadır. Bu şahıs çekiminde son ses durumundaki geniş zaman ünsüzü düşer ve önündeki ünlü bazen uzun telaffuz edilir.

yāni yaylıdan ormandan herkes boroylan su getirmiş. evlēniñ_öñnēnde akıp-dur su. II/3-82

“[Yayladaki] herkes dağdan, ormandan boruyla su getirmiş. Evlerinin önünde su akıyor.”

şu ev de ötekî taraf ôlanıñ_evi. õdu dũ vā bi torun. o du yalnız ğalıp-duru. II/6-52
 “Şu ev de oğlumun evi. Orada da bir torunum var. O, [gündüz evde] yalnız kalıyor.”

her şeyî_õğānip-durũ çocu^klā zātî. I-A1/3-215
 “[Şimdi] çocuklar her şeyi öğreniyor zaten.”

õlü yüzũ_õkarî yatıp-duru. allah ğūtāsıñ çocūmuz. iki_aydî, üç_aydî sāde aĝzını ğaşılan soĝuyosuñ suya. ğaşılan yemek yēdiriyosuñ. I-A/11-245
 “Sırtüstü öylece yatıyor. Allah kurtarsın çocuğum. İki üç aydır sadece ağızına kaşıkla su veriyoruz, kaşıkla yemek yediriyoruz.”

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi {-z} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

pamık çoĝ_ēyiyidî_emme o pamık dı hindi o du otũdu tũtũn gibi. hindî_ahan darilāñ yüzũnũ bakıp-duruz ğalañ cingennē gelip dî_alcaĝ dēye. II/7-87
 “Pamuk çok iyiydi. Ama tütün gibi pamuk da para kazandırmaz oldu. Şimdi Çingeneler gelip alacak diye mısırların yüzüne bakıyoruz (“mısıra bel bağladık”).”

yāni tāvzõdu görũyoruz. benim sātım mā hār ğũn dinlēp-durun. ğaynanası ħafasını minip-durũ. ğayıntası bi yayrî. bilmen çocũnu bi şē_tmişlā. bilmen_onu õlũ_ētmişlā. hāpsini görüp-duruz bunuñ. I-B1/2-51
 “Televizyonda görüyoruz. Benim [uydu] antenim var, her gün [haberleri] dinliyorum. [Kimine] kaynanası eziyet ediyor, kayınpederi ayrı eziyet ediyor. [Kiminin] çocuğuna bir şey yapmışlar. Bunların hepsini [televizyonda] görüyoruz.”

biz_işti köv yérindî çocūm n_āpalım? işte bildiñiz gibi işineñ ğaydınan ũraşıp-duruz. I-A/12-3
 “Köyde ne yapalım evladım? Bildiğiniz gibi, işlerle uğraşıyoruz.”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde tek örneği bulunan ikinci çokluk şahıs çekimi {-sunuz} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

sizlē nahalsıñız? n_ışlevip-durusuñuz? evli miñ, bekar mıñ? II/9-17
 “Siz nasılsınız? Ne[ler] yapıyorsunuz? Evli misin, bekâr mısın?”

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekiminde şahıs eki ünsüz düşmesine uğrayarak {-lā} şekline dönüşmektedir. Bir örnekte geniş zaman ekinin ünsüzü korunmuş ve şahıs ekinin etkisiyle /l/ ünsüzüne dönüşmüştür.

óndañ óda dolaplā ğurup-batilā hōlū_ışti. hazır mutfa^klā, sehbālā, her şēlē đakıp-đurūlā. ódu du işci vā. I-A/11-15

“Orada dolapları kuruyorlar. Hazır mutfakları, sehpaları takıyorlar. Orada da işçiler var.”

bi duymuşlā köğ yanmış. ódan ğārī bubam ódan gelmiş. yanmış yanmış. her yağılāda sandıklā ōle yandı gibi büsbütün ōlū đurup-đurullāmiş. III/5-19

“[Babamlar] köyün yandığını duymuşlar. Babam oradan [köye] gelmiş. [Bütün köy] yanmış. Sandıklar etrafta yandıkları gibi büsbütün duruyorlarmış.”

hindī hūdan vādıñ mī_ōdū_oturūp-đurūlādır hindī_ısannā. I-A/56-66

“Şuradan gidersen şimdi insanlar orada oturuyorlardır.”

Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış *dur-* yardımcı fiilinin oluşturduğu bu yapıda, yardımcı fiilin ilk sesindeki ünsüz, zarf-fiil ekinin ünsüzünü kendine benzetebilir.

şāv^k mū māđın ävāli? nēđī şāvķ? aha lambī vādın. äsgidān lambī vādın. hōdū_asılıT-đuru baķ ğaz yaķā. onuñ başındı idāra, āşamnarı. I-A/39-21

“Eskiden elektrik mi vardı? Nerede elektrik? İşte şu lambalar vardı. Eskiden [gaz] lamba[sı] vardı. Şurada asılı bak, gaz yakar. Akşamları onun ışığıyla idare olunurdu.”

o ğızı kesceklēmiş, ğazandı ğaynatcaķlāmiş, yēceklēmiş. éyī déyo. öteki đuyūT-đuruymuş_óda. I-A/10-79

“O kız kесеceklermiş. Kazanda kaynatıp yiyeceklermiş. [Cadının kızı] tamam diyor. Öteki [kız söylenenleri] duyuyormuş.”

onuñ du yasībi ç^kmeyorū_ölum āli saķat dēneyorū. bizim burası yafçı. āli saķatsī_oturūT-đuru mu? çalışP-đurū. I-B/7-63

“Onun da bir kısmeti çıkmıyor oğlum, eli sakat deniyor. Bizim burası dedikoducu. Eli sakatsa [boş boş] oturuyor mu? Çalışıyor.”

bi üzüm_asılıT-đuru dēđi o çomaķlāđi dēđi bölū yivliT-đuru dēđi. I-A/45-65

“[Asmalarda] bir üzüm asılı (“var”), dallarda böyle [üzüm] yığılı dedi.”

2.2.2.2.1.4.7. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + batır (<-Ip + yatr) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan yapılardan biridir. Asıl fiile getirilen {-Ip} zarf-fiil eki ile geniş zaman çekimindeki *yat-* yardımcı fiilinin birleşmesi sonucunda oluşur³⁸⁴. Yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü, bölge ağızlarında yaygın olan /r/ ünsüzü düşmesine bağlı olarak düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir. İki örnekte de {-Ip-batır} şeklinde geniş zaman ünsüzünün düşürülmeden kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımda, muhtemelen {-yoru} ekinin analogik etkisiyle sonda bir ünlü türemektedir. Ayrıca zarf-fiil ekinin ünsüzü, ilerleyici benzeşme yoluyla yardımcı fiilin ön sesindeki ünsüzü kendine benzetir. Bu ses olayına Türkmen Türkçesinin Salır, Gölken, Sakar ve Yomut-Günbatır ağızlarında da rastlanmaktadır (Özışık 2007: 277).

Şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan {-Ip + batır} yapısındaki yardımcı fiilin aslında *yat-* fiili olmadığı, Kazak Türkçesi ve Uygur Türkçesinde olduğu gibi *bar-* ve *tur-* yardımcı fiillerinin kalıplaşması sonucunda meydana geldiği şeklindeki görüş de dikkat çekicidir (Sarıkaya 2003: 68). Sarıkaya, Muğla ağızındaki *gelip-batır* “geliyor” örneğinden hareketle, söz konusu yapının Türkmencedeki *gelip-yatır* yapısıyla ilgili olmadığını, Kazak Türkçesindeki gibi *gelip bara-turur* yapısının ses değişimleri sonucunda *gelip-batır* şekline dönüştüğünü ileri sürmektedir. Ancak, diğer lehçelerdeki kullanımlar bu görüşün doğru olmadığını, aksine söz konusu yapının *yat-* yardımcı fiiliyle kurulduğunu göstermektedir. Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Tatar Türkçesi, Nogay Türkçesi, Özbek Türkçesi, Türkmen Türkçesi gibi çağdaş lehçelerde bu yardımcı fiille kurulan yapıların şimdiki zamanı ifade etmek için kullanıldığı bilinmektedir (Öner 1998: 167; Türk 1999: 315, 318, 320; Coşkun 2000: 132; Gülensoy 1985: 290; Kara 2012: 127; Özışık 2007: 276; Şahin 2008: 140). Anadolu’ya yerleşen Kıpçak unsurlarının

³⁸⁴ Tuncer Gülensoy, *Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki* adlı çalışmasında, Batı Anadolu ağızlarında şimdiki zaman kavramını karşılamak için Türkmencede de çok yaygın olarak kullanılan *yat-* yardımcı fiilinden faydalandığını ifade etmesine rağmen *patırın, vatın, batı, vati, vati* örneklerini *var-* yardımcı fiilinin çekimli şekilleri içerisinde göstermiştir (1985: 291). Turgut Tok da *Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağızları* adlı çalışmasında, bölge ağızlarında Doğu Türkçesi özelliği gösteren *bar-* yardımcı fiilinin şimdiki zaman bildirmek amacıyla kullanıldığını söylemiş ve *dēPbatın* “diyorsun”, *gidiPbatı*, *olmePbatın* “olmuyorum”, *biliPbatı*, *huruPbatır*, *şey_edibatı*, *görubatız*, örneklerini bu yardımcı fiille kurulan şimdiki zaman örnekleri içinde göstermiştir (2002: 134).

da şimdiki zaman kavramı için aynı yardımcı fiili kullandıkları tespit edilmiştir. Eskişehir'deki Kırım Tatarları, {-Ip} zarf-fiil eki almış asıl fiil ile *cat-* (= *yat-*) yardımcı fiilinden oluşan yapıyı şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanmaktadırlar (Baydar 2008: 147). Bu yardımcı fiil, başta Muğla ağız olmak üzere bazı Batı Anadolu ağızlarında da şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılmaktadır³⁸⁵.

Olumsuz şekli bulunmayan bu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında sadece üçüncü şahıs çekiminde kullanılmaktadır. Diğer şahıs çekimlerinde bu yapıya rastlanmamıştır.

*bu yıl būdū_ılan gōsem ödū bi dahā_oreyī vāman gāri. varıp dı **be^llēp-batī** sanırñ. ilandāñ ödüm sıdā. I-A/28-232*

“Bu yıl şurada yılan görsem bir daha oraya gitmem artık. [Orada] **bekliyor** [diye] düşünürüm. Yılandan ödüm kopar.”

*türkçū_ōrätmenī_olcan dēyodun_ō. ödāñ hindi düz liseyī gissi gidibilī mi? bilmiōn ğızım oğutcez mi_ oğutmucez mi. kändi dī **büyüyüP-batī**. I-A/31-41*

“[Kızım] Türkçe öğretmeni olmak istiyorum diyordu. Şimdi [istese] düz liseye gidebilir mi? [Onu] okutup okutamayacağımızı bilmiyorum. Kendi de **büyüyor**.”

*bizim_ıhdiyar amcamız varıdı, öldü. hocamız varıdı... ğuranda ğeşmädiK_adı ğomağ dērdi. hindi hūū ot çöp **ğoyup-batıllar**. III/14-100*

“İhtiyar bir amcamız vardı, öldü. [Çocuklarınıza] Kuran'da geçmeyen ad koymayın derdi. Şimdi [çocuklara] uyduruk [adlar] **koyuyorlar**.”

*ıştı_o sarī boyalı_äviñ_altında benim o bizim_äv vā da. oreyī gāri yeñiden yapıdılā. üş dōt, dōt bēş göz_étdilē. hindi gāri ölü_ölüyorū ya odulā. óndañ oda dolaplı **ğurup-batılā** hōlü_ıştı. I-A/11-15*

“İşte şu sarı boyalı evin alt tarafında bizim [eski] ev var[dı]. Oraya tadilat yaptılar. Dört beş oda[lı ev] hâline getirdiler. Şimdiki evler çok odalı oluyor ya. Orada [evin] dolaplarını **kuruyorlar**.”

*onnan sōrū_ēkākılā gändilāri ğadınnarī birağıp mälāz_ **oyñēp-batī** hindi. I-A1/4-271*

³⁸⁵ krş. *dēPbatūñ, ğidiPbatī, olmePbatūñ, biliPbatī, ğuruPbatırī* (Tok 2002: 134); *harım yapıP-batıllā, sarı su ağıP-batī, hazıllanıP-batırī* (Akar 2004: 57); *satıP batırın, deyvirīPbatırın, tasalanıP batırın, dutuvēriP batı, soruP batı, beceremēP batı, bağıP batır, dēP batır* (Mutlu 2008: 303, 308).

“Şimdi [düğünlerde] erkeklerle kadınlar birlikte oyunuyorlar.”

2.2.2.2.1.4.8. Fiil + zarf-fiil eki {-I} + batır (<-I + *yatır*) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-I} zarf-fiil eki ile *yat-* yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden oluşan yapıdır. Üçüncü şahıs çekimlerinde, tasvir fiiline eklenen geniş zaman ekinin ünsüzü genellikle düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir. Birinci şahıs çekiminde ise zaman ekinin ünsüzü kendisinden sonra ünlü geldiği için muhafaza edilir. {-Ip+bat-} yapısının analogik etkisiyle yardımcı fiilin *bat-* şekline dönüştüğü bu yapı, {-Ip} zarf-fiilli yapıdan daha yaygındır ve tüm şahıslara göre çekimlenebilir. Batı Anadolu ağızlarından bazılarında bu yapıya da rastlanmaktadır³⁸⁶.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-n} şahıs ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, kendisinden sonra ünlü geldiği için geniş zaman ekinin ünsüzü muhafaza edilir.

gücün édi-batırın bunu gözüm görmeyi. III/5-1

“Bunu (“bulgur ayıklamayı”) güçlkle yapıyorum. Gözüm görmüyor.”

*bänim_om beş dānī toruñ vā. hī om beş denī torūnum mā māşallah. torunnarım
gālin_olu-battī, ävlāni-battī. ōlū_ōlü_ışte. häpizini görü-batırın_ışallah.* I-B/5-44

“On beş tane torunum var. Evet, maşallah om beş tabe torunum var. Torunlarım[ın bazısı] gelin oldu, [bazısı] evlendi. Öyle işte. Hepsini[n mürüvvetini] görüyorum.”

bēñ ahannāñ yēr_evi misāfirlē geldiği_onnādan sanı-batırın sizi. II/8-18

“Bunların müstakil evine misafirler gelmişti. Sizin o misafirlerden [olduğunuzu] zannediyorum.”

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde sadece bir örnekte soru ekinde sonra ikinci teklik şahıs eki kullanıldığı görülmektedir. Bu örnekte ikinci teklik şahıs çekimi için iyelik kaynaklı {-ŋ} şahıs eki kullanılmıştır.

³⁸⁶ krş. *şey_edibatī, görübatız, dolubatilā, çağırbatır, ötubatī* (Tok 2002: 135); *bi göcu öküz yayılı-batımış, çam deresi yanı-batırdı, gız ordan bağı-batır-ımış, atı-batır, çalışdırı-batırmış, ezennē okunu-batır* (Akar 2004: 57).

anneyi-batı mı dedime? II/9-102

“Söylediklerimi anlıyor musun?”

3. TeklikŞahıs

Metinlerimizde en çok üçüncü teklik şahıs çekimi örneklerine rastlanmıştır. Üçüncü teklik şahıs çekiminde, yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir.

ilk_eve kireçlimi dedile. sōna kemiK_erimesi dedile. ondan çöküp-durun, bacaqlām arıy-batı da. II/8-7

“[Doktorlar] önce [bacaklarında] kireçlenme var dediler, sonra kemik erimesi [var] dediler. O sebeple çöktüm. Bacaklarım arıyor da.”

e dede o beni bakıyoru beñ onu bakıyon. dedeñ di hastı olü olüvéri-batı bu yıl. ihtiyarlık vā ölüm gālañi. II/4-34

“Deden bana bakıyor, ben ona bakıyorum. O da bu yıl [sık sık] hasta oluveriyor. Artık yaşlandık oğlum.”

oriyi bi gabaK_asiveriyö çocum. gabağ üzgā gelecekdı tañ tañ tañ ötüyomuş gabağ. onnan sōnacīmına hindi bubamız gelecek, hindi bubamız gelecek, hindi bubamız gelecek. paltaynan odun kesi-batı. I-A/10-64

“[Babaları] oraya (“ağaca”) bir [kuru] kabak asiveriyor. Rüzgâr estikçe kabak ses çıkarıyormuş. [Çocuklar] babamız şimdi gelecek [diye bekliyorlarmış]. [Babaları] baltayla odun kesiyor [zannediyorlarmış].”

hindēkileriñ ayran govanda, inek cāyrannan savılı-batı. ondan sōnu gārı su eviñ_önde, açar su eviñ_önde. buleşik makinida. II/9-56

“Şimdiki insanların yayığı elektrikle [çalışıyor]. İnekler elektrikli [makina]yla sağılıyor. Kullanma suyu, içme suyu evin önünde [akıyor]. Bulaşık[lar] makinede [yıkıyor].”

işti bi dı_ō olan çocū vā. oncāz gulacī duymārī. dilī dı_añlmārī. o dā içardı yatı-batı. I-B1/7-31

“Bir de oğlu var. Oncağızın kulağı duymuyor. Konuşamıyor da. O [şimdi] içeride yatıyor.”

Bir örnekte kendinden sonra ünlü türediği için geniş zaman ekinin ünsüzü düşmemiştir. Bu örnekte geniş zaman ekinden sonra türeyen düz dar ünlü, {-yuru} ekine analogik benzeşmeyle türemiş olmalıdır.

suyü getirdik biz dēye dađıtım porūsu dēyē bi murācāt_ētdik. ašādan bi āķıdeš salmıšlā. geldi, vādık gıtdik. yoķādan suya bekçiýi_çevī gē dēdi. olādī başğası su sulayı-batırı. paldī küldū su, arılan gelen su n_olcaķ ğara bulanıķ. II/3-120

“Suyu [köye] getirdik ama dağıtım borusu[na ihtiyacımız var] diye [resmî makamlara] müracaat ettik. [Suyun içmeye elverişli olup olmadığını kontrol etmek için] ilçeden bir görevli göndermişler. [Onunla beraber suyun yanına] gittik. Bekçiye suyu yukarıdan çevir gel dedi. Orada başka biri tarla suluyor[muş]. Arktan paldır küldür akan su nasıl olur? [Tabii ki su] bulanık [akar].”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde birinci çokluk şahıs çekimi örneklerine rastlanmamıştır.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimi örneklerine derastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi {-lā} şahıs ekiyle yapılır. Bu çekimde de yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü genellikle düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir. Bir örnekte ise geniş zaman ekinin ünsüzü muhafaza edilmiş ve şahıs ekinin gerileyici benzeştirmesiyle /l/ sesine dönüşmüştür.

hindikilerī canınığ ğıymatını bili-batī. aha yēden_ālī-batīlā, hureýi_ğō-batīlā. ōleyken yorulduķ, yorulduķ, yorulduķ... ōldük bayıldık. II/9-77

“Şimdiki [insanlar] canının kıymetini biliyor. Şuradan [bir şey] alıyorlar, buraya koyuyorlar. Öyleyken yorulduk [diyorlar], canımız çıktı [diyorlar].”

ölcek dēmiş doķtı. ē ölmedim yā işēmiz vā yā bilmen. ölmedi baķsaņa. dedeğ baken dē üreşī-batī. gelinim vā, ğızım vā. baķı-batīlā da evleri_ayrı. II/4-32*

“Doktor, ölecek demiş. Ölmedim, [demek ki] yiyecek ekmeğimiz varmış. Ölmedim baksana. Deden [bana] bakmak için uğraşiyor. Gelinim var, kızım var. Evleri ayrı [olsa da bana] bakıyorlar.”

yapıyoduķ. hep ğadinnā kendi yapādē. e işti hindi demīderīlēdi_ēttirīp geli-batīlā ya hırinnāda. ālīmizdi yazādık. sinīlēdi sareýlī_ēdēdik. aynı şēbet dōkēdik bunnā gibi ğēne. II/7-26

“[Eskiden düğünde tatlı] yapıyorduk. Kadınlar [tatlıyı] kendileri yaparlardı. Şimdi Demirdere’deki fırınlarda yaptırıp geliyorlar. [Tatlının yufkasını] elimizle açardık. Sinilerle saraylı (“yöreye has bir tür baklava”) yapardık. Aynı şimdiki [baklavalara] gibi üzerine şerbetini dökerdik.”

çift sürdüm. tarlî_aldım. çalılıkları_aşdım. de gidi de. sētinnik döşedilā hindi. sētini sati-batillā yavrım. yağını sati-batillā yavrım. I-B/1-15

“[Eskiden] çift sürdüm, tarla[lar satın] aldım, [tarla yapmak için] çalılık [alanları] açtım. Şimdi [o tarlaları] zeytin [ağacıyla] doldurdular. Zeytinini, yağını satıyorlar yavrım.”

Son sesinde ünlü bulunan fiillerden sonra bu yapı getirildiğinde, fiilin son sesindeki ünlüyle zarf-fiil ekinin ünlüsü arasında /y/ yardımcı ünsüzü türer. Bazen bu yardımcı ünsüzün düştüğü ve hece birleşmesine sebep olduğu görülmektedir.

hindî tälözondü gödüklärî gibi bi yannı ěkăklā oturü-vatî, bi yannı kadinnā oyne-batî. I-A1/4-270

“Şimdi [insanlar] televizyonda gördükleri gibi [davranıyorlar]. [Düğünlerde] bir tarafta erkekler oturuyor, bir tarafta kadınlar oyuyor.”

hūdu dōt sänā öncü_öldü. hūdu bizim göşsunuñ biriniñ_ölunuñ biri ğız dutdu. dōt sänädä dahā on sänā mî né almış dē-batî. I-A1/4-406

“Şurada dört yıl önce [bir olay] meydana geldi. Bizim komşulardan birinin oğlu kız kaçırıldı. Dört yıldır [cezaevinde]. On sene [civarında] ceza almış diyor[lar].”

Bu yapı, {-Ip} zarf-fiilli yapının aksine olumsuz fiillerden sonra da kullanılabilir. Bu durumda asıl fiille zarf-fiil ekinin ünlüsü arasında /y/ yardımcı ünsüzü türer.

iki_üş seni_öldü benim hastî_olalı. ben çocum kapıdan çıkıp da gidimeyi-batırın bi yağıya. solukdan gidimeyon. II/4-53

“Ben hasta olalı iki üç yıl oldu. [Hastalıktan dolayı] kapıdan çıkıp da bir yere gidemiyorum. Nefes darlığından gidemiyorum.”

hindî_o ğadā ō nişanî yan^klı man^klî_ėdiyomazlā ğāri. bāliyî pa^lleyorü. hār şey bahalı. āvlänimeyi-batilā. çoK_altın isdäyolā būda. II/11-26

“Şimdi nişanları yanıklı yapmıyorlar artık. [Öyle olunca nişan] pahalıya patlıyor. Her şey pahalı. [Gençler] evlenemiyorlar. Burada [kız evi] çok altın istiyor.”

Metinlerimizde bu yapının soru ekiyle kullanıldığı iki örneğe rastlanmıştır. Bu örneklerden birinde soru eki, zaman bildiren yapıdan sonra değil geniş ünlülü zarf-fiil ekinen sonra getirilmektedir. Zaman ifadesini sağlayan *bat-* yardımcı fiili ile şahıs eki ise soru ekinen sonra gelmektedir. Diğer örnekte ise soru eki şahıs ekinen önce getirilmektedir.

o müseFır dēdi çekinī, būdu bi ötü bāri yēyimez dēdi. añneyi-batī mñ çocūm? II/9-121

“ [Rahat davranmazsan] o misafir çekinir, bir şey yiyip içemez.’ dedi. Anlıyor musun çocuğum?”

bilmen ben_orasını bile mī batın çocum. pıynā, çini dēniyorū_ışte. II/7-45

“Bilmem. Ben orasını (“neden böyle dendiğini”) biliyor muyum çocuğum. Pıynā, Çine deniyor işte.”

Aynı yapı, birkaç örnekte bilinen geçmiş zaman ekini alarak geçmiş zamanı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Bu durum, asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden kaynaklanmaktadır. İki fiilin tek fiil hâline geldiği bu yapı, anlam boşalmasına uğrayarak ekler gibi görevli birimler hâline gelen yardımcı fiilin, görev özelliğini de kaybederek asıl fiille kaynaşması sonucunda oluşmuştur. Bu durumda, söz konusu yapı bölge ağızlarında yaygın olan şimdiki zaman işleviyle kullanılmamakta, başka bir zaman ekini alarak o ekin bildirdiği zaman kavramını karşılamaktadır.

yaprā ēsi mi dē-batdı? ēsi* dāl_ämmī yaprağ. kezban gālīn yaprā ēsik dēyorū bu bizā. sāniñ_ēsi* mi? nē dēyoñ sān? I-A/49-106*

“Bana yaprağı eksik (“deli”) mi dedi? Yaprak eksik değil ama. Kezban gelin, bu bize yaprağı eksik diyor. Senin [yaprağın] eksik mi? Ne diyorsun sen?”

bānim_om bēş dānī toruñ vā. hī om bēş denī torūnum mā māşallah. torunnarım gālīn_olu-battī, āvlāni-battī. ōlū_ōlū_ışte. hāpizini görü-batırın_ışallah. I-B/5-43

“On beş tane torunum var. Evet, maşallah om beş tabe torunum var. Torunlarım[ın bazısı] gelin oldu, [bazısı] evlendi. Öyle işte. Hepsini[n mürüvvetini] görüyorum.”

Bu yapı, bazı örneklerde {-An} sıfat-fiil ekiyle kullanılmıştır³⁸⁷. Bu durum da asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden kaynaklanmaktadır. İki fiilin tek fiil gibi algılandığı bu yapı, aldığı zaman ekine göre şimdiki zamandan başka bir zaman kavramını karşılayabileceği gibi, fiil kök veya gövdelerine getirilen sıfat-fiil eklerini de alabilmektedir. {-An} sıfat-fiilinin kullanıldığı bu örneklerde fiilin bildirdiği hareket bir süreklilik arz etmektedir.

³⁸⁷ krş. *oyneP-galKı-batannara ba'mışlā, çivt sürü-batani* (Akar 2004: 57).

çocuk -ó olan vā mānim hurdu- daḡdıriviran dēdi. ē adam, daḡı-batannā dutmaz dēri. e mǎn nasıl yēmek yiyārin hindi. I-B1/8-9

“Çocuğum -şurada benim oğlum var- [diş] taktırıvereyim dedi. [Diş] takanlar (“dişçiler”) [senin damağına diş] takılmaz diyor. Ben nasıl yemek yerim şimdi?”

e nişān bōlü daḡılidi_ıṣti āyni daḡılı-batan nişānnā gibi daḡılidi. I-B/8-22

“[Eskiden] aynı [şimdi] takılmakta olan nişanlar gibi nişan takılırdı.”

bubam_ıreṁeli aḡlatırdı. iki ḡādeşimiş_onnā. öteki ḡādeşi o oḡūka ölüvemiş. anasī bu okuyū-batan da evden gidēse ben aḡıla mī_aldıcan dēye soḡ galteyi (<son kerte?) salmamış. II/3-144

“Babam rahmetli anlatırdı. Onlar (“İhsan Beyler”) iki kardeşmiş. O (“İhsan Bey”) okurken kardeşi ölüvermiş. Annesi, okumakta olan [oğlum] da evden giderse ben aklımı kaçırırım diye son anda [onu okula] göndermemiş.”

fes, altındaḡ kēydiriyolā fese. onuḡ_üsdündem bōdan bi yazmī bāleyyolā. onuḡ_üsdünnān duvaḠ yapıyolā ḡālāñ, uṣtumları_atıyolā üsdünā. onuḡ_üslēni dī çēkilēñ yazmılāni ḡoyolā. uṣtum_o öḡündeki pullū_ıldreyi-batannarı_uṣtum dēriz biz. II/13-68

“[Duvağın] altından fes giydiriyorlar. Fesin üstüne bir yazma (“başörtüsü”) bağıyorlar. Onun üstüne duvak yapıyorlar. [Duvağın] üstüne uṣtumları koyuyorlar. Onun üstüne de çekilerle (“başörtüsü”) yazmalarını koyuyorlar. [Gelinin] önündeki pullu, parlayan (“parlak”) [süslere] uṣtum deriz.”

Bir örnekte de söz konusu yapının {-*Dik*} sıfat-fiil ekiyle kullanıldığı görülmüştür. Tek fiil gibi algılanan bu yapının, zaman eklerini alabildiği gibi sıfat-fiil eklerini de alabildiği yukarıda belirtilmişti. Bu örnekte, fiilin bildirdiği hareketin geçmiş zamanda gerçekleştiği ifade edilmektedir.

bizim kēyi-batdımız ḡālinnī^klā tāzi dikādin_anasī. āvāl ḡādāfi fisdanı vādın. ḡādāfi olūdun ḡālinnimiz. dova^klālādın pullū_allarnan. türlü türlü yazmılara dizālā bōlā. onu bōlü_annıñdan_ēdālā. altın daḡālādın_annıḡa. I-A/51-35

“Bizim giymiş olduğumuz gelinlikleri terzi dikerdi. Eskiden kadife elbise vardı. Gelinliğimiz kadife[den] dikilirdi. [Başımıza] allı pullu duvak yaparlardı. Çeşit çeşit yazmaları [alnımıza] dizerlerdi. [Onun üstüne] altın takarlardı.”

2.2.2.2.1.4.9. Fiil + zarf-fiil eki {-*I*} + *vatr* (<-*I* + *batır*) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için yaygın olarak kullanılan {-*I*+*yatr*} yapısının ses değişikliğine uğramış şeklidir. Yardımcı fiilin ön sesindeki /y/ ünsüzü, {-*Ip*} zarf-fiilli yapının analogik etkisiyle önce /b/ ünsüzüne,

sonra sızıcılaşak /v/ ünsüzüne dönüşmüştür. Ayrıca, yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü genellikle düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur. Bölge ağızlarında önceki iki yapıdan daha yaygın olan bu yapı, tüm şahıslara göre çekimlenebilmektedir. Bu yapının, çok seyrek olmakla beraber Muğla ağızlarında da kullanıldığı tespit edilmiştir³⁸⁸.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-n} şahıs ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, kendisinden sonra ünlü geldiği için geniş zaman ekinin ünsüzü muhafaza edilir.

benim konuŖuvēdīm bu. kendi dādīmī_agnadī-vatırn. II/8-21

“Benim konuŖacađım [Ŗey] bu [kadar]. [Anca] kendi derdimi anlatıyorum.”

tatarmemiŖ diyeyiđ ġadā kötū_oluyorū. hā kötū kötū. kaç_īsannādan duyū-vatırn. tatmemiŖ néy_acab déyolā. I-A/43-21

“TatarmemiŖ deyince kötü oluyor. Evet, kötü. Kaç kiŖiden duyuyorum.

TatarmemiŖ ne acaba diyorlar.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi, bazen zamir kaynaklı {-sıŋ} ekiyle bazen de iyelik kaynaklı {-ŋ} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, geniş zaman ekinin ünsüzü bazen düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur. İki örnekte ise geniş zaman ekinin ünsüzü düŖtüđü hâlde önündeki ünlünün kısa telaffuz edildiği görölmektedir.

beyāndīm gibi yī içārin dēr. sān né yiyi-vatīŋ, né içi-vatīŋ, né duruyorūŋ démez ġızım dērī. kāndī_ölumdan_éyī çıkdī_élıŋ_ölu dērī. I-B1/6-51

“İstediğim gibi yiyip içiyorum. Kızım, sen niye yiyorsun, niye içiyorsun, niye duruyorsun demez. Elin oğlu kendi oğlumdan daha iyi çıktı.’ diyor.”

tā suyu dārmāncikdī_iŖēy_ġālıyuru, parālī_ıçı-vatısūŋ. I-B1/7-28

“[Su] tâ Değirmencik’ten geliyor. Suyu parayla içiyorsun.”

bi sān ġāsāŋ dā bi kúpū çayıŋı içān dēsāŋ, yahut mānim_oreyī ġāsāŋ. n_ēslāyī-vatāŋ déyī ġālān dī_olmaz. bi ābēm mā iŖti bāzī_o ġālıyorū bureyī. ötekilā, onuŋ_ölannarı biri ġālmāz bu ġidānī, biri ġālmāz. I-B1/6-77

³⁸⁸ krŖ. *ölü-vatı* (Akar 2004: 57).

“Gelseler de bir bardak çayını içelim deseler [ya]. **Ne yapıyorsun** diye [hal hatır sormaya] gelen de olmaz. Bir ağabeyim var, bazen o geliyor buraya (“yanıma”). Ötekilerden –onun çocuklarından- hiçbiri [ziyarettime] gelmez.”

*sēñ onnāñ n_ēydīni bilip-durūsuñ dēmiş. nēyī beni **soru-vatıñ** dēmiş.* II/9-12

“Sen onların ne olduğunu biliyorsun. Niye bana **soruyorsun?**” demiş.”

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde en çok üçüncü teklik şahıs çekimi örneğine rastlanmıştır. Bu şahıs çekiminde yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü daima düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir.

*on deni äv_ōsa gini az **geli-vatī**.* II/9-71

“On tane ev[leri] olsa yine de [insanlara] **az geliyor** (“yetmiyor”).”

*hindi kēşgā bilen makineyī_āziyolā a gāççım. kēşgeK_āzmāsiniñ bilen **bilmeyi-vatī** gızañ hindi.* I-A1/3-138

“Şimdi keşkeği dahi makineyle yapıyorlar kardeşim. Şimdi[ki] insanlar [elle] keşkek yapmayı dahi **bilmiyor[lar]**.”

*sēñ onuñ başındeñilāñ n_ēydīni biliyoma mıñ dēmiş. evelī būdáyқан buynuzdun hindi gözüñe mī **gaçı-vatī** buynuzlā dēmiş.* II/9-10

“[Adam, kızına] ‘Sen onun (“keçinin”) başındakilerin ne olduğunu bilmiyor musun? Önceden [sen] buradayken (“sen evlenmeden önce”) boynuzdu, şimdi gözüne mi **batıyor** boynuzlar?’ demiş.”

ğāriñ kim bilī ölüm çalışmadıklarınınna hasta mī_olū hiç. onnā hindi_ırat_ēdi-vatī ya. āsgidān hasdalıñ yoğūdu. I-B1/6-108

“Artık kim bilir oğlum. [İnsanlar] çalışmadıkları için hasta olurlar mı hiç. Şimdi [insanlar] **rahat yaşıyorlar** ya. [Tabii] eskiden [insanlar rahat değildi ama bu kadar çok] hastalık yoktu.”

*doğaniyo. **yarılı-vatī**. iki ça'laK_olüyoru. sabāliñ gitdim. hāpsiñ dī yarılmış. sālām_ıncir dī_olmecek dēdim bāñ. olmecek havanıñ sārinninden. gēci sārın_olası gada **çaleyi-vatī**.* I-A/56-44

“[Nemli hava incirlere] zarar veriyor. [İncirler nemden dolayı] **yarılıyor**, ikiye ayrılıyor. Sabahleyin [incir bahçesine] gitmiştim. Hepsi de yarılmış. [Kendi kendime bu yıl] sağlam incir de olmayacak [galiba] dedim. Havanın serinliğinden [dolayı incirler] olmayacak. Geceleri hava serinlemeye başlayınca [incirler] **çatlıyor**.”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde birinci çokluk şahıs çekimine bir örnekte rastlanmıştır. Zamir kaynaklı {-z} şahıs ekiyle yapılan bu çekimde, geniş zaman ekinin ünsüzü düştüğü hâlde önündeki ünlünün uzun telafuz edilmesine sebep olmamıştır.

*kendi sığılāmız vardın, onnarī baqarīdık. hincī çökdük. eli **baķı-vatız** ğalan kim ğälcek, kimnen ğonuşcaz dēye. II/8-15*

“[Eskiden] kendi sığırlarımız vardı, [onlara] bakıyorduk. Şimdi elden ayakta düştük. [Acaba] kim gelecek, kiminle sohbet edeceğiz diye kapıya **bakıyoruz** (“bekliyoruz”) artık.”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimine de bir örnekte rastlanmıştır. Zamir kaynaklı {-sıyız} şahıs ekiyle yapılan bu çekimde, geniş zaman ekinin ünsüzü düşmüş ve önündeki ünlünün uzun telafuz edilmesine sebep olmuştur.

*biliyoz **dē-vatısınız** ölādı çul bölü çul vā mıdı? II/9-1*

“Biliyoruz **diyorsunuz**. [Sizin] oralarda böyle çul (“keçi kılından yapılmış kilim”) var mı?”

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde iki örnekte görülen üçüncü çokluk şahıs çekimi, {-lā} şahıs ekiyle yapılır. Bu çekimde de yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir.

dā baĝarasī yanīna, sökü yanīna darī kesi giderīdik. aķ darī ekēlerīdin_eveli. hindi pamıķ_ēki-vatīlā ğalañ ya. II/9-35

“Tâ Bağarası tarafına, Söke tarafına mısır biçmeye gidersik. Eskiden ak mısır ekerlerdi. Şimdi [onun yerine] pamuk **ekiyorlar**”

*allah ğapī baĝdīmasıñ, çok zō. ölū bi ğomşū vā amcōlu, ğaķımeyō. zor. çoluķ çocuķ bazı ırırmda bazı ğırırmda dēdīñ. nēden ğälip baĝceklē sänā. kändī_işini **ĝörümeyi-vatīlā**. I-A/44-42*

“Allah [yatırıp da] kapıya baktırmasın, çok zor. Öyle [yatalak} bir komşumuz var, [aynı zamanda] amcamın oğlu [olur], [ayağa] kalkamıyor. Zor. Çoluk çocuk kendi işiyle meşgul oluyor. Gelip [de] nasıl bakacaklar. Kendi işlerini **göremiyorlar** (“işleriyle başa çıkamıyorlar”).”

Metinlerimizde bu yapının soru ekiyle birlikte kullanıldığı bir örneğe rastlanmıştır. Şimdiki zaman ifadeli bu yapıda soru eki, zaman bildiren yapıdan sonra getirilmektedir. Ancak, şahıs eki soru ekinden sonra gelmektedir. Ayrıca bu yapıyla kurulmuş cümlelerde soru kelimeleriyle de soru anlamı verilebilmektedir.

*kögŭ bi adam gāsi müseFir gāse hemen_ālī gālī yēmēni yēdirī içirī.
kim_olūsŭ_ōsun. baq bu ēyi, bu kötŭ, bu hōlŭ dēmezdi. aldīnnan_āvī gālīdi. nē
dēdi **bili-vatī muq** bene beni alasıyī. II/9-116*

“[Beyim], köye bir misafir gelse hemen eve getirir, yedirir içirir[di]. Kim olursa olsun. Bu iyi, bu kötü demezdi. [Hemen] alıp eve getirirdi. Benimle evlenince bana ne dedi **biliyor musun**.”

Aynı yapı, bir örnekte geniş zaman çekiminde olmasına rağmen bilinen geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılmıştır.

*genşlē gālmeyo. bānīm üş_ōlanī dēdim bān hēc_olmassī sırleyivēriz. hōlŭ_üş
denī_ōlanī āv yapcez dēdik. üçü dŭ bureyī_ēni-vatī. ē bānīm yanımdī hēşbiri_yoq
hindi. I-A1/3-28*

“Gençler [yukarıdaki köyde] kalmıyorlar. Hiç olmazsa üç oğluma da ev yaparız, [evlerini] yan yana sıralayveririz diye düşündük. Üçü de buraya **indi** (“**yerleşti**”). Şimdi hiçbiri bizim yanımızda değil.”

Bir örnekte de bilinen geçmiş zaman ekini alarak geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılmıştır. Bu yapıda asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşarak birleştiği ve tek fiil gibi algılandığı, bu sebeple de zaman ekleriyle sıfat-fiil eklerini alabildiği yukarıda belirtilmişti.

*gönüşcēseñ oreyī vā. tabī ya biziñlī **gönüşu-vatdın** yaşlı gādınnarlan_ēyi. I-B/5-18*

“[Onlarla] konuşacaksan oraya [da] git. Tabii bizimle -yaşlı kadınlarla- **konusun**. İyi [oldu].”

Bu yapı, birkaç örnekte {-An} sıfat-fiil ekiyle kullanılmıştır. Bu durum da asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden kaynaklanmaktadır. {-An} sıfat-fiilinin kullanıldığı bu örneklerde fiilin bildirdiği hareket bir süreklilik arz etmektedir.

*olum mā hūda. işti_ō **gönüşŭ-vatan**_ōlan benim. I-A/57-2*

“Şurada oğlum var. İşte şu **konusan** [kişi] benim oğlum.”

*āvālī_āmmī yörük gibēdi burası. āvālī herkāsiñ göyünü vardı, geçisi vardı. herkāś
o dā **görüñü-vatan** dağ maldan görünmāzdi. I-B1/6-138*

“Eskiden bura[daki herkes] yörük gibiydi. Eskiden herkesin koyunu, keçisi vardı. Şu **görüñen** dağ, hayvan [çok olduğun]dan görünmezdi.”

*alıp yörümü bizi dēdim. nērālīdin bēlisiz dēdim. kötŭ mü dēmişim? ē **olu-vatan**
çoq_arı yēde. bāllī mī_olŭ? duyuyoz. ıradyolādan duyuyoz, tālāgizondan
duyuyoz tā hannādan. I-A/43-35*

“Bizi [arabaya] bindirip de kaçırmayın, nereli olduğun [dahi] belli değil dedim. Kötü [bir şey] mi demişim? Ortalıkta olan çok [olay var] (“Her şey olabilir”). [Ne olacağı] belli mi olur? [Kötü olayları] radyolardan, televizyonlardan duyuyoruz.”

Söz konusu yapının, iki örnekte {-*Dik*} sıfat-fiil ekiyle kullanıldığı görülmüştür. Bu örneklerde, geçmiş zaman ifadeli sıfat-fiil ekine rağmen fiilin bildirdiği hareket süreklilik arz etmektedir.

mān_ötākī_köğdānīn_ölum dā sırıdamlı, ğadīdamī dē-vatdıklarī köğdānīn. yolaltı köğü. I-B1/6-72

“Ben [aslen] diğer köydenim oğlum. Sıradamlı, Kadıdamı dedikleri köydenim. [Şimdiki adı] Yolaltı.”

iki türlü suyumuz. ğulları-vatımız su ayrı, işmi suyumuz ayrı. yavañ suyu işmēyoz. II/9-58

“Suyumuz iki çeşit. [Diğer işler için] kullandığımız su ayrı, içme suyumuz ayrı. Tatsız suyu içmiyoruz.”

2.2.2.2.1.4.10. Fiil + zarf-fiil eki {-*Ip*} + bakır (<-*Ip* + *batır*) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-*Ip*+*bakır*} yapısıdır. {-*Ip*+*yatır*} yapısının ses değişikliğine uğraması sonucunda meydana gelen bu yapıdaki *yat-* yardımcı fiili, önce {-*Ip*} zarf-fiil ekinin etkisiyle *bat-* şekline dönüşmüş, sonrasında yerini ses benzerliği olan *bak-* fiiline bırakmıştır.

Kullanımı {-*I*} zarf-fiilli yapıya göre sınırlı olan bu yapı, olumsuz fiil tabanlarına getirilmediği gibi şahıslara göre de çekimlenmez. Metinlerimizde, söz konusu yapının üçüncü şahıs çekimi dışındaki örneklerine rastlanmamıştır.

benī ğonuşdurüyolā ölum kemariyī aldırıp-bakılā bak. I-A1/3-197

“Oğlum, beni konuşturuyorlar. Bak, [sesimi] kameraya kaydediyorlar.”

kütükde tahsin geçiyon ğāri ben. aslında būdu ş_ēdēlē ihsan bilīlē. hīndi asğeden geldīm zaman bāzī āķideşlē vādī. selam sabah bölü tahsin çavuş n_āpīp-bakī dēyolā. II/3-154

“[Benim adım] nüfus kütüğünde Tahsin diye kayıtlı. Aslında burada [adımı] İhsan diye biliyorlar. Askerden geldiğim zamanlarda bazı arkadaşlarım [köylülerimle] selam [gönderiyorlardı]. Tahsin Çavuş ne yapıyor [diye] soruyorlar[miş].”

çóĶ evlā yapılıp-bakı hindī_ōlādā. I-A/14-42

“Şimdi oralarda çok ev yapılıyor.”

Bir örnekte, şimdiki zaman ifadeli bu yapının ayrıca şimdiki zaman eki aldığı görülmektedir. Bu durum, asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp tek bir fiil gibi algılanmasından kaynaklanıyor olmalıdır.

anī alī bayılıp-bakiyo mun_ülen? yat yat êġ_ēsī yat açıĶ diġlen. I-A1/3-196

“Ana! Ali [yorgunluktan] bayılıyor musun? En iyisi biraz yat, dinlen.”

2.2.2.2.1.4.11. Fiil + zarf-fiil eki {-I} + bakır (<-I + batır) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-I} zarf-fiil eki ile yat- yardımcı fiilinin geniş zaman şeklidir. Bu yapıdaki yat- yardımcı fiili, önceki {-Ip+bat-} yapısının analogik etkisiyle bat-şekline dönüşmüş, sonrasında yerini ses benzerliği olan bak- fiiline bırakmıştır. Kullanımı {-Ip} zarf-fiilli yapıdan daha yaygın olan bu yapı, olumsuz fiil tabanlarına getirilmez.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-n} şahıs ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, kendisinden sonra ünlü geldiği için geniş zaman ekinin ünsüzü muhafaza edilir.

tüşü yapcam. bē^kmez_ēdi-bakırn bi yandāñ. işdi benim_ışlā bōle. ġocu ġālāġ_ışī. I-A/40-3

“Turşu yapacağım. Bir yandan da pekmez yapıyorum. İşte benim işlerim bunlar. Yaşlı kadınların işi [bu].”

óndan sōnā bān üzüm çiġneyi^ñ-bakırñ ó subay_olcaĶ torūnumulā. bē^kmez_étcez. I-A/27-65

“O zaman, subay olacak torunumla üzüm çiġniyor[d]um. Bekmez yapacak[tık].”

hindī_ēyiġin ġari. n_ēdelim_ışti bōlū bōlū_ıdāri_ēdi-bakırn. I-A/33-38

“Şimdi iyiyim artık. Ne yapalım, işte böyle idare ediyorum.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi, iyelik kaynaklı {-ŋ} ekiyle yapılmaktadır. Metinlerimizde iki örneği bulunan bu şahıs çekiminde, geniş zaman ekinin ünsüzü düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur. Bu örneklerden

birinde, söz konusu yapı soru kalıbındadır. Geniş zaman ünsüzü son ses durumunda olduğundan düşmüş ve ünlü uzamamsına sebep olmuştur. Diğer örnekte ise ünlü uzunluğunun sebebi vurgudur.

anā! sen benim sesimī aldırı-bakī mīn? ğaş, ben ğonuşmacam_o zaman. I-A/27-14

“Ana! Benim sesimi kaydediyor musun? O zaman ben konuşmayacağım.”

onū toğturlā bilī ğocū_adam. sēñ hasdal^k mı soru-bakīn? ó bilģ_areyon déyorū, sēñ hasdal^k sorūyoğ. I-A/27-117

“Yaşlı adam, onu doktorlar bilir. Sen hastalık mı soruyorsun? O [buranın konuşmasıyla ilgili] bilgi arıyorum diyor, sen [ona] hastalık[la ilgili şeyler] soruyorsun.”

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde en çok üçüncü teklik şahıs çekimi örneğine rastlanmıştır. Bu şahıs çekiminde yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü bazen düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir. Üç örnekte ise söz konusu yapının sonunda düz dar bir ünlü türediği ve bu sebeple geniş zaman ekindeki ünsüzün korunduğu görülmektedir.

ötū_üzū ğızgilī gitdīdim. cannām çıkı-bakī, gelimedim. n_āpalım. yörümēyon. zornan déynēnen varıĶ geldim. I-A/35-2

“[Köyün] diğer tarafına kızıma gitmiştim. [Yorgunluktan] canım çıkıyor (“çıkıtı”). [Kolayca] gelemedim. Yürüyemiyorum. Bastonla zar zor gidip geldim.”

sāniğ yanığı_ışcaĶ ġalı-bakī āқаñi ya. az aççık hōlesini çek huna, sandāleğe. I-A/46-1

“Senin yanına, sırtına güneş geliyor ya. Sandalyeni şöyle birazcık çek.”

baĶ bu örū bureyi_aşā sallanı-bakī dē mi? çóvalığ_altındı ğalmış. bölü sarınıĶ_ġaliriñ. I-A/27-36

“Bak bu [saç] örgü[sü] buradan sallanıyor değil mi? [Kömür] çuvalının altında kalmış. [Çuvalı sırtıma] sarıyor[du]m.”

İki örnekte yardımcı fiilden sonra bir ünlü türemiştir. Bu ünlü, {-yuru} ekine analogik benzeşmeyle türemiş olmalıdır.

bölü_elindeki çekdi. bi yo dü sōna çalı-bakırī. benim aynı dēd^klēm ödan çıkı-bakırī. I-A/39-60

“[Torunum benim konuşmalarımı] elindeki alete kaydetmiş. Sonra [baktım ki aletin kaydettiklerini] çalıyor. Söylediklerimin aynısı o aletten çıkıyor.”

ōdāñ örüm nēdēsī_örüm baḡ, örüm ḡo^pmuṣ bi yanīniḡ bi yanī sallandı ḡaldı bōlū_asılı-vēdīdim. sātī avızlıḡdan hataṣ du^lmuṣ, yanı-bakırı. I-A/27-47

“Sonra [saçımın] örgü[sü] kopmuş. Böyle çekiverdiydim, bir tarafı [elimde] sallanıp kaldı. Zaten [tam sönmemiş] odun kömürü [yüzün]den [saçım] ateş almış, yanıyor[du].”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde birinci çokluk şahıs çekimine bir örnekte rastlanmıştır. Zamir kaynaklı {-z} şahıs ekiyle yapılan bu çekimde, geniş zaman ekinin ünsüzü korunmuştur.

nēden ḡülceklē. ḡülünce^k bi ṣē mī dē-bakırız biz. I-A1/7-67

“Neden güleceklermiş. Biz gülünecek (“komik”) bir şey mi söylüyoruz.”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimi örneğine rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi, {-lā} şahıs ekiyle yapılır. Bir kaynak kişiden derlenen metinde dört örneğine rastladığımız bu çekimde de yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünsüzü düşer ve önündeki ünlü uzun telaffuz edilir.

ōnnā yattı-durūmuṣ. aṣ hurū-bakilā hindi ōde de. o ölen_adamıḡ yanını ḡ^fce^klē. seni ḡ^fcek mī_acıbı dēyi-bakilā. vādem hazilāñ. onnā hazilanı-bakilā, aṣlānı hurū-bakilā. I-A/35-52

“[Gittiğimde] onlar uyuyormuş. Şimdi orada yemek yapıyorlar. Ölen kişinin evine [taziye]ye gidecekler. Senin gidip gitmeyeceğini soruyorlar. Gideceksen hazırlan. Onlar hazırlanıyorlar, yemek yapıyorlar.”

Metinlerimizde bu yapının soru ekiyle birlikte kullanıldığı bir örneğe rastlanmıştır. Şimdiki zaman ifadeli bu yapıda soru eki, zaman bildiren yapıdan sonra getirilmektedir. Ancak, şahıs eki soru ekinden sonra gelmektedir.

anā! sen benim sesimī_aldırı-bakī mīñ? ḡaṣ, ben ḡonuṣmacam_o zaman. I-A/27-

14

“Ana! Benim sesimi kaydediyor musun? O zaman ben konuşmayacağım.”

Bu yapı, bir örnekte {-An} sıfat-fiil ekiyle kullanılmıştır. Bu durum da asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden ve tek fiil gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır. {-An} sıfat-fiilinin kullanıldığı bu örnekte fiilin bildirdiği hareket bir süreklilik arz etmektedir.

būdū cāmī mā. tamam oreyī deil, yoḡāsındı aynı_o yoldan ḡācāsiḡ, aynı_ōdan. o yeḡī cāmī yapılı-bakan yēdi ḡayvī vādī. orey vā. I-A/36-16

“Şurada da cami var. Tamam, oraya değil, üst tarafında aynı yoldan gideceksin.

Yeni cami yapılmakta olan o yerde kahvehane var. Oraya git.”

Bu yapı, bir kaynak kişiden derlenen metindeki iki örnekte herhangi bir ek almadığı hâlde {-*dIk*} sıfat-fiil eki işleviyle sıfat gibi kullanılmıştır. Bu örneklerden birinde, söz konusu yapının üçüncü çokluk şahıs iyelik ekiyle çekimlendiği görülmektedir.

kirāz dēyorū ya. ülen kirāz hu bizim dēyi-bakıları kirāz bū. işti_ōda. hu irāşalilāḡ gidi-bakī yē. I-A/27-81

“Kiraz[hıym] diyor ya. Bizim [komşu köylülerin] dedikleri Kiraz bu. İşte şu tarafta.

Şu İraşalıların gelip gittiği yer.”

Bu yapı, bir örnekte {-*kana*} zarf-fiil ekiyle kullanılmıştır. Aslında ek fiile getirilen bu zarf-fiil eki, isimlerden ve çekimli fiillerden sonra kullanılabilir. Asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşık birleştiği ve tek fiil gibi algılandığı bu örnekte, herhangi bir zaman eki bulunmamasına rağmen geniş zaman ifade edildiği görülmektedir.

soḡundan ḡāri hākāz buriyī bi köḡ dutmuş. köḡ_ommuş ḡāri. sen yapmışıḡ, ben yapmışın, o yapı-bakıkana çobannar köḡü... I-A/32-40

“Sonradan herkes burayı köy edinmiş. Burası köy hâline gelmiş. Sen [ev] yapmışsın, ben [ev] yapmışım, o [ev] yaparken Çobanlar köyü [meydana gelmiş].”

Bu yapı, hikâye birleşik zaman çekiminde de kullanılır. Bu durumda, geçmişte süreklilik arz eden bir hareket veya işi ifade eder.

hu daḡdı kāsdiñelīm mā benīm. órayā irāntī toplumā gitdim hinci. ōdan ḡaldim. yorḡunnūnan yatı-bakıdım namazçımı ḡıldım da. I-A/27-56

“Şu daḡda kestane bahçem var. Oraya çalı toplamaya gittim. Şimdi oradan geldim. Namazımı kıldım. Onun yorgunluğuyla yatıyordum.”

ēdi-bakī dēriz. çapı ḡazı-bakıdın. balcanbalī ēdi-bakıdın. meselē arıK_ēdi-bakıdın. çāşaf yıkeyi-bakıdın. çoval yıkeyi-bakıdın. çameşir yıkeyi-bakıdın. I-A/15-149

“Biz yapıyor deriz. [Mesela] çapa yapıyordu, patlıcan böreği yapıyordu, ark açıyordu, çarşaf yıkıyordu, çuval yıkıyordu, çamaşır yıkıyordu [deriz].”

2.2.2.2.1.4.12. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + barır Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip+barır} yapısıdır (Gülensoy 1985: 291). Aslında bu yapıdaki yardımcı fiil *var-* fiilidir. Yardımcı fiilin ön ses ünsüzü, bölge ağızlarında zarf-fiil ekindeki ünsüzün etkisiyle /b/ sesine dönüşmüştür. Aynı yardımcı fiil, Türkmen Türkçesinde de süreklilik ifade etmek için kullanılmaktadır (Şahin 2008: 34-35). Genellikle *git-* fiiliyle kullanılan bu yapı, bölge ağızlarındaki diğer yapılar kadar yaygın değildir. Ağırlıklı olarak Karacasu ve Bozdoğan ilçelerinden derlenen metinlerde karşılaşılan bu yapının, bu ilçelerle sınırlı bulunan Denizli ve Muğla ağızlarında da yaygın biçimde kullanıldığı tespit edilmiştir. Aynı yapıya Balıkesir ili ağızlarında da rastlanmıştır³⁸⁹.

mejdeň yatında ākek tāmşısını ba^kmeji giP-barız dēdik. I-A/55-19

“‘Düğün yerine erkek[lerin] eylesinesine bakmaya gidiyoruz.’ derdik.”

oqarı kimiň_oryi gidiyorülāsa. dāzāsıgılı gidip-barılādır sultangilā. I-B/5-73

“Yukarıya, kimin oraya gidiyorlarsa [artık]. Teyzesigile gidiyorlardır.”

Bir örnekte, bu yapıdan sonra {-yuru} şimdiki zaman eki de getirilmiştir. Bu durum da asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden ve tek fiil gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır.

ävāli her şē boludu. hindi her şē ğıdaldı_ölum. nēden dē. bi doņuz ğāliveriyorū,

tamam yiyiP_ıçıyiorū, gidiP-barıyorū parçılayıp da. I-B1/6-133

“Eskiden her şey boldu ama şimdi azaldı oğlum. Neden dersin domuz geliveriyor, [mahsülün] hepsini yiyor, parçalayıp gidiyor.”

2.2.2.2.1.4.13. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + yörür Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip} zarf-fiil eki ile geniş zamanda çekimlenmiş *yörü-* yardımcı fiilinden oluşan yapıdır. Aynı yapıya diğer lehçelerde de rastlanmaktadır. Kazak Türkçesinde *kesin şimdiki zaman* terimiyle adlandırılan bu yapı, {-p / -A / -y}

³⁸⁹ krş. *gēmePbarı, gidiPbāsıñız, ğılıPbārız, gediPbar, yetmePbā, gidiPbādım, gelin_ediPbālā* (Tok 2002: 134-135); *hindi ordan suya gidiP-barı, varıP-barımış, ğaşıP-barıymış, nēre gidiP-barın* (Akar 2004: 58); *geliP barın, isdēP bān, getiriP bāñ, geliP bāsıñ, geliP bā, gidiP bā* (Mutlu 2008: 302, 306, 308).

zarf-fiil ekleriyle *jür-* yardımcı fiilinden oluşmaktadır. Kırgız Türkçesinde ise {-p} zarf-fiil ekiyle *cürö-* yardımcı fiilinden oluşmakta ve *birleşik şimdiki zaman* terimiyle adlandırılmaktadır (Öner 1998: 164-165). Özbek Türkçesinde de *yürü-* yardımcı fiili {-i)b} zarf-fiil ekiyle birlikte şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılmaktadır (Coşkun 2000: 133). Eskişehir'deki Kırım Tatarları da {-Ip} zarf-fiil eki ile *cür-* (~*yürü-*) yardımcı fiilinden oluşan yapıyı şimdiki zaman fonksiyonuyla kullanmaktadırlar (Baydar 2008: 146).

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde, bu yapının birinci teklik şahısta kullanıldığı bir örneğe rastlanmıştır. Bu çekimde {-n} şahıs eki kullanılmıştır.

İşti muncâzlarıñ yandı sıǵımp-yörün män_éyi kötü. I-B1/7-32

“İşte iyi kötü buncağızların yanına sıgınıyorum.”

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde, ikinci teklik şahıs çekimine rastlanmamıştır.

3. Teklik Şahıs

Bölge ağızlarında, üçüncü teklik şahıs çekimi diğer şahıslara nazaran daha fazla kullanılmaktadır. Metinlerimizde, bu yapının üçüncü teklik şahısta kullanıldığı üç örneğe rastlanmıştır.

bi o nâzilliyi gitdi, bi o yatıkanı, bi o müleyi. gâzip-yörü. âbēsi ğavġ_édiyo, bân ğavġ_édiyon_arıdı duşman_olüyoru. I-A1/5-12

“[Küçük oğlum] önce Nazilli'ye taşındı. [Sonra] Yatağan'a [yerleşti]. [Şimdi de] Muğla'da [yaşıyor]. [Oradan oraya] geziyor. Ağabeyi nasihat ediyor, ben nasihat ediyorum. [Bir şey söyleyince bize] kızıyor.”

bağ dādāñ sēkiz yıl_oldü_ölālī. sēkiz yıl_oldü. yaşār, tah bu yıl ğaldi düşümdä, ğıyı ğitdik... o dü dēdi ki bēğirimizi dēdi hēbilerimizi_ardalm dī_ölü gidelim barab dēdi bağ bēne. tah vīrā ólları_ üreşip-yörü, tarlılara. I-B/1-32

“Deden öleli sekiz yıl oldu. Yaşar, daha bu yıl rüyamda gördüm. [Beraber] tarlaya gittik. Bana heybeleri ata yükleyelim de beraber gidelim dedi. Hâlâ tarlalarla uğraşiyor.”

onuñ du yasibi ç^kmevorü_ölüm äli sağat dēnēyoru. bizim burası yağçı. äli sağatsi_oturuT-duru mu? çalışP-duru. ölü dēmēyöllä. nē yapalım. nē_âpcağ? işti bu işi yapıp-yörü ğāri. başğı bi iş ya^pmevorü_ölüm.I-B/7-64

“Onun da bir kısmeti çıkmıyor oğlum, eli sakat deniyor. Bizim burası dedikoducu. Eli sakatsa [boş boş] oturuyor mu? Çalışıyor. [Ama] öyle demiyorlar. Ne yapalım. Artık bu işi **yapıyor**. Başka bir iş yapmıyor oğlum.”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, bu yapının birinci çokluk şahısta kullanıldığı iki örneğe rastlanmıştır. Bu örneklerde {-z} şahıs eki kullanılmıştır.

*burlādı bizim bi işimiz yoḲölum. mān bi işi gitmiyorün zattañ. bi allahī şükür, kändimiz yiyip içip **kakıp, yatıp-yörüz**. başgī bñişimiz yoḲ.* I-B1/6-3

“Bir işimiz yok [artık] oğlum. Ben hiç işe gitmiyorum zaten. Allah’a şükür [kendi ihtiyaçlarımızı görebiliyoruz]. Yiyip içip **yatıp kalkıyoruz**. Başka bir işimiz yok.”

*işti buncāziñ yandı **sıgınıp-yörüz**. buncāziñ dı bi olan çocū vā, ğulacī duymāri, accıḲ dili dī sōlümāri.* I-B1/7-11

“İşte buncağızın yanında **sıgınıyoruz**. Buncağızın da bir oğlu var. Kulakları duymuyor. Konuşmıyor da.”

Bir örnekte ise olumsuz fiil tabanına getirilen ve birinci çokluk şahısta çekimlenen bu yapı, geniş zaman işleviyle kullanılmıştır.

*pusat yākecez dēdik. hané çameşī yücez dēmezdik de pusat yākicez böyün dēdik. ölü dēdik āsgidēñ. hanī çameşī mameşī **dép-yömezdik** de ölü dēdik.* I-A/11-211

“Pusat yıkayacağız derdik. Hani çamaşır yıkayacağız demezdik de pusat yıkayacağız bugün derdir. Hani çamaşır **demezdik** de öyle derdik.”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, ikinci çokluk şahıs çekimi örneğine rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, üçüncü çokluk şahıs çekimi örneğine de rastlanmamıştır.

2.2.2.2.1.4.14. Fiil + zarf-fiil eki {-Ip} + bōrür (<-Ip-yörür) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kavramını ifade etmek için kullanılan {-Ip+yörü-} yapısının ses değişikliğine uğramış şeklidir. Yardımcı fiilin ön sesindeki /y/ ünsüzü, zarf-fiil ekindeki ünsüzün etkisiyle /b/ sesine dönüşmüştür³⁹⁰. Aynı yapı, Muğla ağızlarında da şimdiki zaman fonksiyonuyla kullanılmaktadır³⁹¹.

Bu yapının birinci teklik şahıs çekimi {-n} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

³⁹⁰ Tuncer Gülensoy, *Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki* adlı çalışmasında, *bōrür*, *bōrüz* örneklerini *var-* yardımcı fiilinin çekimli şekilleri içinde göstermiştir (1985: 291).

³⁹¹ krş. *evel atı miniP-bören İsan eli mi duddücek* (Akar 2004: 58).

iscā çıkdım mī tāsīyon. hindi māmādiñ_äviñ yannī nahal varın déP-börün. I-B/5-67

“Sıcağa çıkınca tansiyon[um yükseliyor]. Şimdi ‘Mehmet’in evinin yanına nasıl gideceğim.’ di[ye düşünü]yorum.”

hindi yalnız_olūnan bi şē işlimārin. ölü_ölü durup-börün. I-B/2-9

“Şimdi yalnız olduğumdan bir iş yapmıyorum. Öylece yaşıyorum.”

éyiñ_ıştı gāzip-börün gaymām. I-B/1-3

“İyiyim [şükür]. Geziyorum (“ayaktayım”) işte.”

ādrāmitdeğñiñ yannı gidiyorun. orlādī durup gāliyorun. gızımñ yannı gidiyorun.

orlādī_durup gāliyorun. işti_ölü_ölü yaşēp-börün ölüm. I-B/5-35

“Edremit’teki oğlumun yanına gidiyorum. [Orada biraz] kalıp geliyorum. Kızımın yanına gidiyorum. [Orada da biraz] kalıp geliyorum. İşte böyle böyle yaşıyorum oğlum.”

Metinlerimizde ikinci teklik şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Metinlerimizde, bu yapının üçüncü teklik şahısta çekimlendiği üç örneğe rastlanmıştır. Bu örneklerden ikisi, bağlama göre üçüncü çokluk şahıs anlamı taşımaktadır. Ayrıca örneklerden birinde, şimdiki zaman ifade eden yapıya ayrıca şimdiki zaman eki getirilmiştir.

orlādī_okuannarıñ bazısı bayā hocū mucu oldulā ginā. çalışanı. çalışmıyan bi şē dī_olmadı. ölü hindi gāziP-börü burlādī_ışdā. I-B/6-35

“Oralarda okuyanların bazısı -[derslerine] çalışanlar- öğretmen oldu. Çalışmayanlar bir iş [sahibi] olamadı. Şimdi buralarda [boş boş] geziyor[lar] işte.”

gozāmız çamlādı fıstı^klarī dökerīdik, gätirīdik. e bizdēñ galdı gālañ. bunnā işleyip-börüyorü hincī torunnar. vériyollā, işleyollā dı vériyollā bize. II/8-33

“[Eskiden] çamlarda[ki] fıstıkları toplayıp getirirdik. Bizden geçti artık. Şimdi torunlar işliyor[lar]. İşliyorlar, bize de veriyorlar.”

görümcesi, gayınnası bi daya^Katıvēmīşlā. hē yā cocū alı^Kgitcāsıñ, gö^Kgālcāsıñ déyi. hōlü yörüp-börü ilk_adamdan cocū vā. I-A/45-79

“Görümcesi, kaynanası çocuğu götürüp bırakacaksın diye bir güzel dövmüşler. İlk eşinden çocuğu var, [yeni yeni] yürüyor.”

Metinlerimizde, bu yapının birinci çokluk şahısta kullanıldığı iki örneğe rastlanmıştır.

*çoluk çocuk häp göşdü gitdi gärmäncikläri incirliövülara. orlādī işläri vā. biriniñ manavsı vā loqantıdı çalışıyorū. biri tākaldēdi ämäkli. ölü ölü orlādī duruyorūlā. ondan ölü ölü **duruP-börüz** ölüm. nahal édälim. I-B/2-17*

“Çoluk çocuk Germencik’e İncirliova’ya göçüp gitti. Oralarda işleri var. Birinin manav [dükkanı] var, [biri] lokantada çalışıyor. Biri tekelderdi, emekli [oldu]. Oralarda yaşıyorlar. Ondan öylece **yaşıyoruz** oğlu. Ne yapalım.”

*bülādī çönüT-duruz işti **geziP-börüz**, yaşēp-duruz. II/13-19*

“Buralarda oturuyoruz, **geziyoruz** işte. [Şükür] yaşıyoruz.”

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimine rastlanmamıştır.

Metinlerimizde, bu yapının üçüncü çokluk şahısta kullanıldığı üç örneğe rastlanmıştır.

*bunnā -bu torunuñ torunu- bunnā işleyi-batī aççına. aççına öteki torun işleyi-batī. onnā **işleyip-börülē** işte. II/8-39*

“[Çam fıstıklarının] bir kısmını bunlar –bu torunun torunu- işliyor. Bir kısmını da diğer torun[um] işliyor. Onlar **işliyorlar** işte.”

*hindī tütün yapıyoru. öle tütün **yapıp-börülā** işte. tütün gırıp **dizip-börülā** hindi. I-B1/4-9*

“Şimdi [buralarda] tütün[cülük] yapılıyor. Tütün **yapıyorlar** işte. Şimdi tütün [yapraklarını] toplayıp [iğneye] **diziyorlar**.”

Bir örnekte, söz konusu yapının hikâye birleşik çekiminde kullanıldığı ve ikinci çokluk şahısta çekimlendiği görülmektedir.

*bağ bi bilent tütünü oldu dü oturğodu. bön gitmädiniz ya. kim bilī başā gitcez **dēp-börüdünüz** ondan dērin. I-B1/6-144*

“Bak, Bülent tütünü bitirdi de oturuverdi. Bugün [tütün kırmaya] gitmediniz ya. Ne bileyim, [bugün için] ‘Başağa (“tütünün uç kısmındaki yaprakları kırmaya”) gideceğiz.’ **diyordunuz** ya ondan [böyle] diyorum.”

2.2.2.2.1.4.15. Fiil + zarf-fiil eki {-iK / -ig} + gelir (<-Ip-gelir) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip+gelir} yapısıdır (Gülensoy 1985: 291). Aynı yapı, Türkmen Türkçesinde de süreklilik ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Şahin 2008: 100). Yardımcı fiil olarak kullanılan gel- fiilinin ön sesindeki ünsüz, zarf-fiil ekinin

ünsüzünü kendine benzetir (Demir 1992: 49). Genellikle *gel-* fiiliyle kullanılan bu yapı da bölge ağızlarında çok yaygın değildir. Aynı yapıya Muğla ağızlarında da rastlanmaktadır³⁹².

duvāmı hōlū başımı duva^kladilā. mādīmeni^ñ aşarı^ñ éniK-gelirin. I-A/7-57

“Başıma duvak yaptılar. Merdivenden aşağıya iniyor[du]m.”

ōtū^ñ üzū ğızgılı^ñ gitdīdim... ōdan geK-gelirin yaveş yaveş. I-A/35-9

“[Köyün] diğer tarafına gitmiştim... Oradan geliyorum yavaş yavaş.”

ğızlā arıbaynan bölü geK-gelilādin. geldilā sōdulā bene. ben di nasıl kārāk ğonuşdum. I-A/53-88

“Kızlar arabayla geliyorlardı. Gelip bana [bir şeyler] sordular. Ben de gerekli şeyleri söyledim.”

siz nēden beri geK-gelisiniz? çavdardan beriyi^ñ mi gelīK-gelisiniz? II/9-22

“Siz nereden doğru geliyorsunuz? Çavdar köyünden mi geliyorsunuz?”

2.2.2.2.1.4.16. Fiil + zarf-fiil eki {-ıK / -iK / -ig} + gider (<-Ip-gider) Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan yapılardan biri de {-Ip+gider} yapısıdır. Bu yapı da bölge ağızlarında çok yaygın değildir. Yardımcı fiil olarak kullanılan *git-* fiilinin ön sesindeki ünsüz, zarf-fiil ekinin ünsüzünü kendine benzetir. Yardımcı fiile getirilen geniş zaman ekinin ünlüsü, ünsüz düşmesi olmadığı durumlarda da uzun telaffuz edilir. Bazı örneklerde, bu yapının hece düşmesine uğrayarak kalıplaştığı ve sonunda düz dar bir ünlü türediği görülmektedir. Bu ses olayı, bölge ağızlarında yaygın olarak kullanılan {-yoru} ekinin analogik etkisiyle meydana gelmiş olmalıdır. Kalıplaşma, özellikle *git-* fiili asıl fiil olduğunda görülmektedir. Bir örnekte ise *de-* fiili asıl fiilken kalıplaşma meydana gelmiştir.

batıK-gidāki^ñ“[güneş] batıyorken, [güneş] batarken” I-B/6-70

értāsi ğün dū ğālīn^ñ almı alīnīdī^ñ āşamī ğadā ğinī^ñ olūdu. āşamuttū tā bu vaķıd mindirīvēmāzlādi bilī ğālīnā. ğün batıK-gidāki^ñ mindirīvērīlādi.

³⁹² krş. *bi daha geliK-geliken, geliP-gelimiş, çandırma arbası geliK-gelirmiş, biri geliK-gelir-imiş, gek-gelikene* (Akar 2004: 58).

“Ertesi gün de gelin alma [merasimi] yapılırdı. [Gelin alma merasimi] akşama kadar devam ederdi. Akşamüstü bu vakitlerde daha gelin ata bindirilmemiş olurdu. Güneş **batıyorken** (“batarken”) [gelini ata] bindiriverirlerdi.”

däddäri (<dëyiK-gider<dëyip-gider) “diyor[lar]” I-B/5-46

*ğadi damidi ävâl bu. hindi yolaltı **däddäri** ğari.*

“Eskiden bu [köyün adı] Kadıdamı’ydı. Şimdi Yolaltı **diyor[lar]** (“deniyor”) artık.”

geçik-gidä “geçiyor” I-A/62-38

*ödañ kapı aşdırdılâ oreyi yurdulâ aşa. altı aydañ **geçik-gidä** ğari.*

“[Düğünden önce avlunun] şurasından kapı açtırdılar. [Düğün yemeğini] orada pişirdiler. [Düğün olalı] altı ayı **geçiyor** artık.”

geçik-gidäsi (<geçik-giderse<geçip-giderse) “geçiyorsa” I-A/50-111

*hastalim sâlim oldu mü telfon açdırın. sözüm bu çocuk bûdan **geçik-gidäsi** haykıriyon çocüm aha. nēden.*

“Hasta olduğum zaman [oğlumu] telefon[la] aratıyorum. Diyelim ki bu çocuk buradan **geçiyorsa** [telefon ettirmek için ona] sesleniyorum. Ne yapayım?”

giddäri (<gidiK-gider<gidip-gider) “gidiyor” I/16-94

*ó neri gidıyo acaba? oraya mı **giddäri**?*

“O nereye gidiyor acaba? Oraya mı **gidiyor**?”

giddäriz (<gidiK-gideriz<gidip-gideriz) “gidiyoruz” I-A1/8-2

*köşkü tokturü gitdik de kübrē yēngēñ iki ğışi mindik arbâyä. iki ğışi **giddäriz**.*

“Köşk’e doktora gittik. Kübra yengenle ikimiz minibüse bindik. İki kişi **gidiyoruz**.”

2.2.2.2.1.5. Gelecek Zaman

Fiil tabanlarına gelerek fiildeki hareket, oluş veya kılışın konuşma zamanından sonra gerçekleşeceğini bildiren fiil kipidir (Ergin 1993: 285; Korkmaz 2003a: 623). Türkiye Türkçesinde gelecek zaman kipi {-AcAk} ekiyle yapılır.

Bu ek, bölge ağızlarında özellikle üçüncü şahıs çekiminde {-cAk} şekline dönüşmektedir. Bu değişiklik, ekin ilk ünlüsünün yanındaki /c/ sesi sebebiyle darlaşması ve orta hece ünlüsü olduğu için düşmesinden kaynaklanmaktadır. Birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde sondaki /k/ ünsüzü de düşmektedir. Bu durumda {-cA} şekline dönüşen ek, bazen de telafi uzunluğuyla {-cĀ} şeklinde telaffuz edilmektedir. Ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleştiğinden, son hecesinde art ünlü bulunan fiil

tabanlarına eklendiğinde bazen ünlü uyumunu bozmaktadır. Ayrıca, son sesinde tonsuz ünsüz bulunan fiil tabanlarına geldiğinde de genellikle tonlu şekliyle korunduğundan ünsüz uyumsuzluğuna da yol açmaktadır. Ancak, seyrek de olsa bazı örneklerde tonsuz şekliyle kullanıldığı görülmektedir.

giççek “gidecek” I-A/25-108, I-A/31-27

giççen “gideceğim” I-A1/3-49

giççeη “gideceksin” I-A/44-53

giçcez “gideceğiz” I-A1/3-47

ırāT_etÇek “rahat edecek” III/9-60

1. Teklik Şahıs

Gelecek zaman eki, birinci teklik şahıs çekiminde sondaki /k/ ünsüzünün erimesiyle {-cA} şekline şekline dönüşür. Bu şahıs çekiminde çoğunlukla {-n} şahıs eki kullanılır. Bu ekle çekimlendiğinde, gelecek zaman ekinin ünlüsü erime eğiliminde olan şahıs eki ünsüzünün etkisiyle bazen uzun telaffuz edilir.

alcan “alacağım” I-A/21-20

dövcen “döveceğim” I-A/15-204

ävländīcen “evlendireceğim” I-A/15-13

gālcāñ “geleceğim” I-A/27-70

oğutcan “okutacağım” I-A/45-85

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

bağcen “bakacağım” I-B1/2-45

çaldırcen “[davul zurna] çaldıracağım” I-B1/3-52

ğaçcen “kaçacağım” I-A/51-152

ğonuşmecen “konuşmayacağım” II/7-40

oynēcen “oynayacağım” I-A/45-72

Bu şahıs çekimi, bazı örneklerde {-m} şahıs ekiyle de yapılmaktadır.

eyī_olcam “iyi olacağım, iyileşeceğim” III/8-12

ğonuşmacam “konuşmayacağım” I-A725-14

varcam “varacağım” III/9-96

vurucam “vuracağım” III/14-5

yapcam “yapacağım” I-A/40-3

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi genellikle {-η} ekiyle yapılır. Bu durumda gelecek zaman ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilmez.

alcaŋ “alacaksın” I-A/6-7
çalışcaŋ “çalışacaksın” I-A/28-26
ğalcaŋ “kalacaksın” I-A1/3-195
ğonuşcaŋ “konuşacaksın” I-A/19-80
yörŭceŋ “yürüyeceksin” I-A1/1-34

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

baķceŋ “bakacaksın” II/7-101
bulceŋ “bulacaksın” I-B1/6-97
ğonuşdurceŋ “konuşturacaksın” III/2-12
sorceŋ “soracaksın” III/9-5
yatceŋ “yatacaksın” I-A1/4-416

Bununla birlikte, {-sıŋ /-sıŋ} eki ile çekimlenen örneklere de rastlanmaktadır. Bu ekle çekimlendiğinde gelecek zaman ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilir.

alcāsıŋ “alacaksın” I-A/49-24
buluncāsıŋ “bulunacaksın” I-A1/1-30
dökcēsıŋ “dökeceksin” I-A/49-24
ğälcāsıŋ “geleceksin” I-A/45-79
ķaldırımıcāsıŋ “kaldıramayacaksın” I-A/35-17

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

çalışmeciŋ “çalışmayacaksın” I-B/7-67
dayacıŋ “dayayacaksın” I-A1/4-189
ğoşumeciŋ “koşamayacaksın” I-B1/6-88
yapcıŋ “yapacaksın” I-B1/2-62
yatcıŋ “yatacaksın” I-A1/4-417

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekiminde gelecek zaman eki {-cAk} şeklindedir. Bazı istisnalar dışında ünlü uyumuna tabi olan bu ek, çoğu zaman tonlu şekilleriyle kullanıldığı için ünsüz uyumunu bozmaktadır.

alcaķ “alacak” I-A/6-59
alıncaķ “alınacak” II/3-45
geşcek “geçecek” I-A/26-15
ķaķcaķ “kalkacak” I-A/23-3
kescek “kesecek” I-A/9-90

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

- alcek* “alacak” I-A/27-127
atışlencek “ateşlenecek, yakılacak” II/7-84
barıncek “barınacak” III/7-13
oķuncek “okunacak” I-A/18-46
dūcek “duracak, yaşayacak” I-A/42-20

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekiminde {-z} şahıs eki kullanılır. Fiil tabanında art ünlü bulunan bazı fiillerde, /c/ sesinin etkisiyle önlüleşen ek ünlüsü uyumsuzluğa sebep olur.

- baķcaz* “bakacağız” I-A/52-45
çalışcaz “çalışacağız” I-B/7-15
dağıtcaz “dağıtacağız” I-A/11-35
furcaz “vuracağız” III/9-58
yıkıcaz “yıkayacağız” I-A/9-13

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

- alcez* “alacağız” I-B1/1-59
baķcez “bakacağız” I-B1/2-48
bışcez “bişeceğiz” I-B1/5-19
durcez “duracağız, yaşayacağız” I-B1/5-73
ğalcez “kalacağız” I-A1/4-436

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekimi {-sınız / -siñiz} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, gelecek zaman ekinin ünlüsü uzun telaffuz edilir.

- annicāsıñız* “anlayacaksınız” I-A/32-48
boşücāsıñız “boşayacaksınız” I-A/45-26
ğätücēsıñız “gideceksiniz” I-A1/4-107
geçircāsıñız “geçireceksiniz” I-A/46-81
ğöccēsıñız “göreceksiniz” I-B1/1-75

Metinlerimizdeki bir örnekte, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmiş ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmuştur.

- n_āpcēsıñız* “ne yapacaksınız” I-A/18-52

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekiminde gelecek zaman eki {-cAk} şeklindedir. Şahıs ekinin ünlüsü de son sesteki /r/ ünsüzünün erimesi sebebiyle uzun telaffuz edilir.

- baḡdīcā^klā* “baktıracaklar” II/4-14
gūlce^klē “gülecekler” I-A/34-16
sūslūceklē “süsleyecekler” I-A1/5-160
vācā^klā “varacaklar” I-B/7-79
yice^klē “yiyecekler” I-A/38-70

Bazı örneklerde, ek ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle önlüleşmekte ve ünlü uyumsuzluğuna sebep olmaktadır.

- baḡceklē* “bakacaklar” I-A1/4-436
baḡmēceklē “bakmayacaklar” I-A1/4-436
bulceklē “bulacaklar” I-A1/4-439
ḡatce^klē “katacaklar, koyacaklar” I-A/51-7
yayce^klē “otlatacaklar” II/7-108

Olumsuz fiil tabanlarına gelecek zaman eki getirildiğinde, olumsuzluk ekinin ünlüsü /c/ sesinin etkisiyle çoğu zaman darlaşır veya önlüleşir.

- ḡalmeceḡ* “kalmayacaksın” I-A/18-81
ḡālmīcek “gelmeyecek” I-A/51-143
ḡitmīcān “gitmeyeceğim” I-A/15-185
vēmīcek “vermeyecek” I-A/21-20
yidīmīce^klē “yedirmeyecekler” I-A/21-87

Gelecek zamanın soru çekiminde, birinci ve üçüncü çokluk şahıslar dışındaki şahıs ekleri soru ekinden sonra gelir.

- ḡitcā mīḡ* “gidecek misin” I-A/15-185
dūcā mīsīḡız “duracak mısınız, kalacak mısınız” I-A/14-17
vācā mīḡ “varacak mısın, uğrayacak mısın” I-A/27-97
oḡutcez mī “okutacak mıyız” I-A/31-40
dūcā^klā mī “duracaklar mı, kalacaklar mı” I-A1/3-181

2.2.2.2.2. Tasarlama Kipleri

Fiildeki hareketin emir, istek, şart ve gereklilik kavramlarına bağlı olarak tasarlandığını ifade eden fiil kipleridir. Bu kipler henüz gerçekleşmemiş olan, ancak belli kalıplar içinde gerçekleşmesi tasarlanan hareketleri ifade ettiklerinden bildirme

kiplerindeki gibi belirli ve açık bir zaman kavramı taşımazlar (Ergin 1993: 274; Korkmaz 2003a: 647).

2.2.2.2.1. Emir Kipi

Fiilin bildirdiği hareketi emir şeklinde ifade eden tasarlama kipidir (Ergin 1993: 288; Korkmaz 2003a: 665). Emir ekleri, kip ifadesiyle birlikte şahıs ifadesi de taşıdıkları için bazı araştırmacılar tarafından üçüncü tip şahıs eki olarak kabul edilmektedir (Ergin 1993: 272, 288).

Türkiye Türkçesinde emir ekleriyle istek ekleri bazı şahıs çekimlerinde birbirine karışmış durumdadır. Özellikle birinci şahıs çekimlerinde istek ekinin yerine emir eki kullanılmaktadır (Korkmaz 2003a: 669). Emir ekleri, üçüncü teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde de istek eki fonksiyonunda kullanılabilir. Bu durum, yakın kiplerin birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanmaktadır (Ergin 1993: 291; Korkmaz 2003a: 652).

Emir kipi, diğer şekil ve zaman kiplerinden farklı olarak her şahıs için farklı eklerle yapılmaktadır. Hem kip hem de şahıs ifade etmeleri sebebiyle diğer kip eklerinden ayrılan emir eklerini, her şahıs için ayrı başlık altında değerlendirmeyi uygun bulduk.

2.2.2.2.1.1. Birinci Teklik Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesi yazı dilinde, birinci teklik şahıs emir eki {-AyIm} şeklindedir. Eski Türkçe döneminde {-AyIn} şeklinde olan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde de {-AyIn} şekliyle kullanılmaya devam etmiştir. Ancak bu dönem metinlerinde {-AyIm} ve {-AyUm} şekilleri de ortaya çıkmıştır. Osmanlı Türkçesinde de bu ikili kullanım bir müddet devam ettikten sonra, {-AyIn} şekli işlevliğini kaybederek yerini {-AyIm} şekline bırakmıştır (Ergin 1993: 289). Ancak, emir kipinin birinci teklik şahıs çekimi Türkiye Türkçesinde emirden çok istek ifade etmektedir (Korkmaz 2003a: 651, 670).

Aydın ve yöresi ağızlarında, birinci teklik şahıs çekimi çoğu zaman {-An} ekiyle yapılır. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesindeki {-AyIn} ekinin hece kaynaşmasına uğrayarak kısalması sonucunda oluşan bu ek, bölge ağızlarında eski şeklindeki /y/ sesinin kalıntısı olarak çoğunlukla ön ünlülü şekliyle kullanılmaktadır.

Ekin art ünlülü fiil tabanlarından sonra da ön ünlülü şekliyle kullanılması, bu ekle çekimlenmiş fiillerde ünlü uyumunu aksatmaktadır³⁹³.

ğızım déyo ucā bi ğazan ğō déyo. ē déyo. ğazan ğō, ğazan ğaynāgosun déyo. ben dişlēmī bileden gelen déyo. I-A/10-77

“[Cadı], ‘Kızım, ocağa bir kazan [su] koy. Su kaynadursun. Ben dişlerimi biletip geleyim.’ diyor.”

ğızı kaldıran gelen mi? ōlū lüzümlū bi şē yōsu kaldımeñ yatsinnā onnā. dinneniyolā onnā da. I-A/13-6

“Kızı[mı] uyandırıp geleyim mi? Öyle [çok] gerekli bir şey yoksa uyandırmayayım, yatsınlar. Onlar dinleniyorlar da.”

toplatdırı gālinin sāni dēdim. toplāvéren gālān dēdi. I-A/45-66

“[Torunuma, bağda çok üzüm varsa] sana toplatırım.’ dedim. ‘Toplayıverip geleyim.’ dedi.”

ōlum mān dēmiş giden di dēmiş ğızımīñ yandı bālī duren _ōlum dēmiş. I-B1/6-45

“[Yaşlı kadın], ‘Oğlum, ben gideyim de bari kızımın yanında yaşayayım.’ demiş.”

hindī _isdāsāñ taḫsiylen bi yo orē ğavāñ dibinī çıkaren sene. II/3-13

“İstersen şimdi seni arabayla o çınar ağacının yanına çıkarayım.”

Az sayıdaki örnekte ise ekin {-Am} şeklinde kullanıldığı görülmektedir.

Muhakkak ki bu tercihte, yazı dilindeki {-AyIm} şeklinin tesiri söz konusudur.

bağ horda yörüK kitabı var_al. aldıñ mı? bizim _aşımız hāp_orda. bānim beyim bilān_ içindā yazılıp-duru. oñ biñ līre. alvırām gālām _isdāyosañ. III/12-58

“Bak, şurada yörük[leri anlatan bir] kitap var, [onu] al. Aldın mı? Bizim kökenimiz[le ilgili bilgilerin] hepsi onda [yazılı]. İçinde, benim eşim[le ilgili bilgiler] dahi yazılı. [Ücreti] on bin lira. İstiyorsan alvırıp geleyim.”

çalaşñ çocūm. çalaşanı_ allah vēcek. allah vēri. yat bakam yüzü yoğarı_ allah vēcek mi dalaP_étmeyñci? I-A/13-38

“Çalışın çocuğum. Çalışana Allah verir. [Çalışmadan] ‘Allah verir.’ [diyorlar]. [Çalışmadan] sırtüstü yat bakayım istemediğin takdirde Allah verecek mi?”

³⁹³ krş. *nāpeksin baken, sōleveren, içiveren* (Gülensoy 1988: 108-109); *çocuu da alen, douren de ikimizi bir ye, seni köyüme alen gaçen demiş* (Gülsevin 2002a: 116); *ķākēñ, yapēñ* (Tok 2002: 136), *varēñ, ısineñ, yateñ* (Akar 2004: 62).

*biz ėci siġirlāndīmiz andī dēyārız biz. sān gā **bakam** sānā covuruġ_evladı sānī dēyārız. I-A/15-206*

“Biz, [gâvur kelimesini] iyice sinirlendiğimiz zaman kullanırız. [Birine çok kızınca] ‘Sen gel **bakayım**, seni gâvurun evladı seni!’ deriz.”

2.2.2.2.1.2. İkinci Teklik Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesinde emir kipinin ikinci teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır. Aslında soyut bir hareketi karşılayan ve tek başlarına kullanılmayan fiil kök veya gövdeleri, hiçbir ek almadan ikinci teklik şahıs emir çekimini karşılamaktadır. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde bu çekim için {-gII} eki kullanılıyordu. Eski Anadolu Türkçesi döneminde işlekliliğini kaybetmeye başlayan bu ek, Osmanlı Türkçesi döneminde tamamen düşürülmüş ve emir kipinin ikinci teklik şahıs çekimi bugünkü gibi eksiz yapılmaya başlamıştır (Korkmaz 2003a: 670). Ancak, Azeri Türkçesinde ve bazı Anadolu ağızlarında serpinti hâlinde de olsa ikinci teklik şahıs emir ekinin kullanıldığı bilinmektedir (Ergin 1993: 289; Sarıkaya 2009: 149-150). Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızlarında da bu çekim eksiz yapılmaktadır.

*çıkalım ġayvī_ıçālim, çay_ıçālim dēyon, yaa işdik biz dēyosuġ ya. bi şēmiz nasīb_ōsuġ bi çay **gō gā** bakēn. I-A/26-72*

“ [Eve] çıkalım, kahve içelim, çay içelim.’ diyorum, ‘Hayır, biz [kahvehanede] içtik.’ diyorsun. [Size] bir şeyimiz nasip olsun. [Oğlum], [ocağa] çay **koy gel** bakayım.”

nēse ġızlarını bi tālfon_açıyoru. mān_anenī_arbıyī bindirivēren sān_ordan_ā dēmiş_anasına. ēyī, alēn dēmiş. I-B1/6-47

“Neyse, [kadının oğlu] kız [kardeşine] telefon ediyor. ‘Ben anneni otobüse bindirivereyim. Sen oradan **al** (“karşıla”).’ demiş. [O da] ‘Tamam, alayım.’ demiş.”

*e yicēnī_édiveriyon ġinī çok şükū. zofreyī ġōyon hureyī. ōdu yiyoz çok zamani. fureya ġōyon hazileyon. **al gē** hacı dēyon. II/4-67*

“[Hastayım ama] yine de dedenin yemeğini yapıveriyorum çok şükür. Sofrayı [hazırlayıp] şuraya koyuyorum. Çoğu zaman orada yiyoruz. [Bazen de] hazırlayıp koyuyorum. ‘[Sofrayı buraya] **getir** hacı.’ diyorum.”

2.2.2.2.1.3. Üçüncü Teklik Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesinde emir kipinin üçüncü teklik şahıs çekimi {-sIn} ekiyle yapılmaktadır. Eski Türkçe döneminde {-zUn}, {-sUn}, {-zU}, {-sU}, {-sUnI}, {-çUn} ekleriyle yapılan üçüncü teklik şahıs emir çekimi için Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde {-sUn} eki kullanılmıştır. Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde ünlü uyumuna bağlı olarak düz şekilleri de kullanılmaya başlamış ve ek bugünkü hâlini almıştır (Ergin 1993: 290).

Yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızlarında da ünlü uyumuna bağlı olan bu ek, zamir kökenli ikinci teklik şahıs ekinin analogik etkisiyle bazen genizsi /n/ ünsüzüyle kullanılmaktadır. Emir kipinin üçüncü şahıs çekimlerinin, çoğu zaman istek kipi fonksiyonunda kullanıldığını yukarıda belirtmiştik. Aşağıdaki örneklerde de emirden ziyade istek ve temenni anlamı bulunduğu görülmektedir.

*yuğuruz, qaldırız, işcā serēriz günece. bölü_édēriz, hemen serēriz **ēşimesin** dēye.*
I-A/6-137

“[Tarhanayı] yuğurup kaldırırız. **Eksimesin** diye hemen sığağa, güneş [ışığı alan bir yere] sereriz.”

*ölü dēyom men. benim_alcēm ğız **fakir_ōsun vāsın** dī dili **da’lī_ōsun**.* I-A/52-100
“Benim alacağım kız (“gelin”) **fakir olsun varsın** ama dili **tatlı olsun.**’ diyorum.”

*yāmī yavā, o hāmanī toplāsıq bölü_āv gibī hāman **ıslanmasın** dēye. äväli_çoK_ärāzillīdī yavrum.* I-A1/6-49

“Yağmur yağar, **ıslanmasın** diye o harmanı böyle ev gibi [yığıp] toplarsın. Eskiden çok rezillik [vardı] yavrum.”

Ekin istek ve temenni bildirme işlevine bağlı olarak, dua cümlelerinde üçüncü teklik şahıs emir ekinen faydalandığı görülmektedir.

*ōdan allah **ırazī_ōsun** hacī_ırmızana. hacī_ırmızan_olmısaydın ó yērdēñ habarımız yoğdū satılcēnañ.* I-A/61-70

“Hacı Ramazan’dan Allah **razi olsun**. Hacı Ramazan olmasaydı o tarlanın satılacağından haberimiz yoktu (“olmayacaktı”).”

*allahım kimsilāri **muhtec_étmesin**_allahım_ölüm.* I-B1/6-26

“Allah’ım kimseye **muhtaç etmesin** oğlum.”

Aşağıdaki örneklerde ise söz konusu ek ne emir ne de istek ifade etmektedir. Bu örneklerde ekin eş görevli birimleri birbirine bağlamak için edat gibi kullanıldığı görülmektedir.

çapı_ösun, incir_ösun, zeytin_ösun né bulüsağ gidıyoz_öle. né işi bulüsağ, onnarı işliyoz_öle. I-A/29-33

“Çapa [iş] **olsun**, incir [iş] **olsun**, zeytin [iş] **olsun** hangi iş olursa gidiyoruz. Hangi iş varsa onu yapıyoruz.”

ama öbür gibi çiçek çalmı_olayı mutlakā vardī. ufacıK_ösun bi sağısı götürü, muttakā götürü. I-A/3-33

“Ama [kız evinden] çiçek çalma âdeti vardır. Ufacık [da] **olsa** mutlaka bir sakı götürür[ler].”

üş günnük hayırını muhağğak edilī hēr_ävde fakir_ösun, zengin_ösun. onü böreK_édā dağıdırız. biz göyüvérelim siz hindī yih di görüñ. I-A/28-106

“[İster] **zengin olsun** [ister] **fakir olsun** her evde, [ölen kişinin] üç günlük hayrı muhakkak yapılır. [Hayır için] bök yapıp dağıtırız. Şimdi ikram edelim, siz de yiyin. [Nasıl olduğunu] görün.”

Birinci bölgenin ikinci alt bölgesinden derlenen bir metinde, üçüncü teklik şahıs emir eki sonda ünsüz düşmesiyle {-sI} şekline dönüşmüştür. Bir kişide iki örneği görülen bu şekil, istek fonksiyonuyla dua cümlesinde kullanılmıştır.

hindī_ālemm_ırāt. bizim çekdīmizi bizim çekdiklärimiz çekilmäsi_ölum. çekilmäsi görülmäsin de. I-B1/5-30

“Şimdi insanlar rahat. Bizim çektiğimiz [sıkıntılar] **çekilmesin** oğlum. **Çekilmesin** [de] **görülmesin** de.”

Olumsuz fiil tabanlarının üçüncü teklik şahıs emir çekimi, soru cümlesi içinde *şaşkınlık* ifadesiyle de kullanılabilir (Korkmaz 2003a: 663). Aşağıdaki örnekte, ekin bu fonksiyonda kullanıldığı görülmektedir.

ödan dedī ki dēzi dedī güzel dedī işlep-durusuñ maşallah sobānallah yēdi biñ kārī maşallah demesin mī hālän yeriñ adamı. I-A1/4-45

“[Öğretmenin babası şuradan bakıp] ‘Teyze, maşallah subhanallah [çok] güzel çalışıyorsun.’ dedi. ‘Yedi bin kere maşallah!’ **demesin mi** falan yerin adamı.”

2.2.2.2.2.1.4. Birinci Çokluk Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesinde, birinci çokluk şahıs emir kipi {-Allm} ekiyle çekimlenmektedir. Eski Türkçe döneminde de bugünkü şekliyle kullanılan ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde yuvarlaklaşma eğilimi sebebiyle {-AlUm} şekline

dönüşmüştür. Osmanlı Türkçesi döneminde de uzun müddet bu şekliyle kullanıldıktan sonra dönemin sonlarında düzleşerek bugünkü şeklini almıştır (Ergin 1993: 290).

Türkiye Türkçesinde birinci çokluk şahıs emir eki de çoğu zaman istek fonksiyonuyla kullanılmaktadır (Korkmaz 2003a: 651, 670).

Bu ek, bölge ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi {-*Allm*} şeklindedir.

*ēs^kl^klerī çoK gödük. tabi tabi yatāñ_ içinī oturū oturūdun da cüvarilarī sabā gadā cüvarī_ içēdi evla^llā yetiŝdi nahā **ēdelim** nahā **ğoyalım** dēye.* I-A/38-84

“[Eskiden] yokluğu çok gördük. [Beyim], yatağın içinde oturup ‘Çocuklar büyüdü. Ne **yapalım**? Nasıl **yapalım**?’ diye [düşünürken] sabaha kadar sigara içerdi.”

*anamızı bubamızı saygı, hürmet gösdärīdik. ölü hu olannan **ğonuşuverelim**, bu olannan **ğonuşalım** demäzdik.* I-A/51-16

“[Eskiden] anne babamıza saygı gösterir, hürmet [ederdik]. ‘Şu oğlanla **konusuverelim**, bu oğlanla **konusalım**.’ demezdik.”

*ortüoçulū yolladıK. ortüoçula parı yoğu kū giççäk. niyāzi ğuroğlu ğaldi buriya müdür. ğā mıstıvı **okudalım** çocuğū dēdi.* I-A/61-57

“[Oğlumu] ortaokula gönderdik. Okula gidecek para [da] yok ki. [Sonra gönderemedik]. [Okul] müdür[ü] Niyazi Kuruoğlu buraya geldi. ‘Mustafa, gel [bu] çocuğu **okutalım**.’ dedi.”

*hayvan dārīlānni bēyği dārīšinnā, öküz dārīsi, danı dārīsi. ölūdū_ōnnā aŝlıkdāñ. hemēñ alīdik. çarık **dikelim** dēdik.* I-A/27-150

“Hayvan derileriyle -at derisi, öküz derisi, dana derisiyle- [çarık dikerdik]. Onlar açlıktan öldü. Hemen [onların derilerini] alırdık. ‘[Bununla] çarık **dikelim**.’ derdik.”

Bazen de hece kaynaşmasına uğrayarak {-*Ām*} şekline dönüşür³⁹⁴.

*ondan aççığ_ aylık **yazdırām** dēdik. hindi_ aylıklā varımış ya.* I-A/13-45

“O yüzden az [da olsa] aylık **bağlatalım** dedik. Şimdi [yaşlılar için] aylık varmış ya.”

³⁹⁴ krş. *getirem, gidem görem, ğaçam_ mı ğāli, yolleyam* (Gülensoy 1988: 109); *sürmüşlē ğāli burdan götürem dēye, uzatmıyam tālimgah bitdi, eve gidem de yimē barābar yiyem* (Gülsevin 2002a: 117); *ğoyām* (Tok 2002: 136).

sözüm bi işi ğatām dedik. bubası ocā ğattı, olmadı dikini tutmadı. kövü bekcı ğattı, dikini tutmadı. I-A/13-63

“Sözde [oğlanı] bir işe yerleştirelim dedik. Babası [maden] ocağ[ın]a aldırdı, [çocuk o işi] beceremedi. Köye bekçi [olarak] aldırdı, [o işi de] beceremedi.”

beniñ yavrum dedim. geldilē ellerimī_öp Tülē. seni biz götürēm gidelim. III/9-69

“[Beni soran akrabalara] ‘Benim yavrum.’ dedim. Gelip elimi öptüler. Seni [Ödemiş]teki köyümüze] götürelim gidelim [dediler].”

çay göyem bām bi çay_ içām. I-A/26-44

“Ben çay demleyeyim [de bereber] içelim.”

İki kişiden derlenen metinlerdeki üç örnekte ise ekin {-*Allmeyin*} şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu örneklerden birinde ek hece kaynaşmasına uğrayarak {-*älēñ*} şekline dönüşmüştür. Nurettin Demir, Alanya ağzından yaptığı derlemeler ve soruşturma yoluyla elde ettiği verilere dayanarak Anadolu’daki bazı ağız bölgelerinde birinci çokluk şahıs emir (=istek) ekinin, bir kişiye hitap ederken {-*Allm*} şekliyle; birden fazla kişiye hitap ederken de {-*AllmIñ*} şekliyle kullanıldığını tespit etmiştir³⁹⁵. Metinlerimizdeki örneklerde de Demir’in belirttiği gibi birden fazla kişiye hitap edildiği görülmektedir. Benzer örneklere Batı Anadolu’daki diğer ağız bölgelerinde de rastlanmaktadır³⁹⁶.

onū da -öteyñ gāldi hocēñ_ışte- yapalım, yapalmeyñ, oñaralimeyñ dedilā. hu māhāllilā gālmādi. I-B/4-20

“Geçen gün imam geldi. [Cami lojmanını] yapalım, tamir edelim dediler. Şu mahalle[deki]ler gelmedi.”

hadeñ ğalan gidälēñ dēriz bi yēñ gissek. kaçıñ gidälēñ dēriz. I-A/51-133

“Bir yere git[ecek]sek ‘Haydi artık gidelim.’ deriz. ‘Kalkın gidelim.’ deriz.”

Bir kişiden derlenen metindeki birkaç örnekte de ekin {-*Allk*} şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Nurettin Demir, Anadolu ağızlarında birinci çokluk şahıs emir (=istek) kipinin {-*(y)Allm*}, {-*(y)AlUm*}, {-*(y)Allk*}, {-*(y)Ak*}, {-*(y)ah*}, {-*(y)Am*} gibi eklerle ifade edildiğini belirtmiştir (2000c: 67). Ağız çalışmaları ve

³⁹⁵ krş. *Şimdi ne yapalım, tarım il müdürlü:ne mi gédelimiñ. / Izgara götürüp balık götürüp oraya da ızgara yapalmıñ arkadaşlar dērseñiz o başga. / Biz dünya:ya neye geldik, yéyelimiñ, içelimiñ, gezelimiñ déye geldik. / Hadiñ gidelimiñ. / Gedip de a:cık çalışalı:ñ.* (2000c: 69).

³⁹⁶ krş. *hep beraber yapamiñ, çeñizimizi serēmiñ* (Gülensoy 1988: 109); *içemin gidemin derlē, suyu halledelim edemin demişlē* (Gülsevin 2002a: 118).

soruşturma verilerinden hareketle {-*AllmIḡ*} ekinin kullanıldığı bölgelerde {-*Allm*} şeklinin daha yaygın olduğunu, nadiren de {-*Allk*} şekline rastlandığını söylemiştir³⁹⁷.

āşam götürelīk dēdilē bahçeyī götürelīk dēdilē. gidesimiz gelmeyorē. II/4-35

“Akşam [oğlumla gelinim, sizi] bahçeye götürelim dediler. [İşleri çok olduğundan oraya] gidesimiz gelmiyor.”

melasdı ġızı vā göçücen dēmiş_anasına telfon_ē’miş. gidesim yok çocum, ben gelmicen dēmiş. e bubamī alalīk gelelīk mādem sen gelmicēseḡ dēmiş ġızı. II/4-56

“[Hasta olan komşunun] Milas’ta kızı var. Annesine telefon edip ‘Sizi Milas’a götüreceğim.’ demiş. Annesi, ‘Gelesim yok kızım. Ben gelmeyeceğim.’ demiş. Kızı da ‘Madem sen gelmeyeceksen [bari] babamı alalım gidelim.’ demiş.”

hadī dēdim beñ yavış yavış gidelīk dēdim beñ götü benī_orya. aha hūdu kapınıḡ dibinde. II/4-58

“ ‘Haydi yavaş yavaş gidelim. Beni oraya (“yeni yapılan camiye”) götür.’ dedim. [Cami] hemen şurada, kapının dibinde.”

Birinci çokluk şahıs emir eki, aşağıdaki örneklerde emirden çok karşıdaki kişilere herhangi bir işin yapılması yönündeki bir öneriyi aktarma işleviyle kullanılmaktadır.

bi ilkindin dēdin anam_irēme’li yanmeyī başlamış aydın. bi neni vāmiş. yorum siziḡ kövü ğaçalım dēmiş. I-A/34-37

“Rahmetli annem anlatırdı. Bir [gün] ikinci [vakti] Aydın yanmaya başlamış. [Annemin komşusu olan] bir nine varmış. [O nine anneme] ‘Yavrum, sizin köye kaçalım.’ demiş.”

kövden dört beş_adam hadiḡ ākıdeş böyün daḡları gidelim dēlēdin. yük yük çiri kesē gelīlēdin. I-A/6-99

“Köyden dört beş erkek ‘Haydi arkadaş[lar]! Bugün dağlara [odun kesmeye] gidelim.’ derlerdi. Yük yük çıra kesip gelirlerdi.”

³⁹⁷ krş. *bunnar dēlleri ki kim bunnar bakalık; sa: sela:met gelsiñler gēdelim, üsdüñe bi mum yaqalık, iki reḡat namaz gılalık dēyi* (2000c: 68).

***çıkalım** ğayvī **içalım**, çay **içalım** déyon, yaa işdik biz déyosuñ ya. bi şēmiz nasīb_ōsuñ bi çay ğo ğā bakēn. I-A/26-71*

“ [Eve] **çıkalım**, kahve **içelim**, çay **içelim**.’ diyorum, ‘Hayır, biz [kahvehanede] içtik.’ diyorsun. [Size] bir şeyimiz nasip olsun. [Oğlum], [ocağa] çay koy gel bakayım.”

*bōlū bomboş_olū mü? çay **bişirelim** bi yo. olma mı? bişimecen mi? éyī siz bilisijiz. I-A/11-236*

“Böyle bomboş olur mu? Çay **demleyelim**. Olmaz mı? Demlemeyeyim ni? İyi [madem], siz bilirsiniz.”

Bölge ağızlarında, *haydi* edatı ile birinci çokluk şahıs emir çekimindeki *bak-* fiili, ani gelişen olayları ifade etmek amacıyla cümle başı edatı durumundadır. Söz konusu ek, *de-* fiiliyle çekimlendiğinde ise varsayıma dayalı durumları ifade etmeye yarayan bir cümle başı edatı gibi kullanılmaktadır (Korkmaz 2003a: 664-665).

*o tovū allı pullu eşkef_édāriz, ōtāriz. adamlā başlānī_alilā siniye. **hadi bakalım** gider_ōlan_évīne. I-A/6-14*

“[Pişirip siniye koyduğumuz] o tavuğ[un üstüne] allı pullu örtü yapıp örteriz. Erkekler sinileri başlarının üstüne koyarlar. **Haydi bakalım** [doğru] oğlan evine gider[ler].”

*hem davılcırlan dūnacırlan gidēlēmīş_ōlara, çırī_é’meyī, yaķī dövū_é’meyī. ōdan gelīlerīmīş. ōdan sōnu onu endirīlerīmīş. ētesī ğün **hadi bakalım** ğadinnā hamamī gidēmiş. I-A/11-64*

“Çıra toplamaya, odun kesmeye, [tahıl] üğütmeye davulcu ve zurnacı eşliğinde giderlermiş. Oradan gelirlermiş. Ondan sonra onları (“odunları, unları”) indirirlermiş. Ertesi gün **haydi bakalım** kadınlar hamama gidermiş.”

*o köfünnere üzüm doldurūduk. budan eşeK_olmuş, béygir_ommuş, ğatr_ommuş onu sarādıĶ_sāt dōtdā. baĶ ğeci sāt dōtdā bi sarādıĶ. **hadi bakalım** hurayī_aşara nāzilléyī yáyan. I-A/25-61*

“O sepetlere üzüm doldururduk. [Gece] saat dörtte at, eşek, katır ne varsa o üzümleri sarardık. Bak gece saat dörtte bir sarardık. **Haydi bakalım** şuradan aşığıya Nazilli’ye doğru yaya [giderdik].”

bu yó loğum çıkdı, loğum_alilâdın. esgidēñ hep pa^klavı ıutularlan_alinîdın bõle.

déyelim gonom gõşu aqırîbâsına hep pa^klavı dağılırdın. I-A/34-25

“[Sonra] bir de lokum çıktı, [kız evine] lokum alırlardı. [Daha önceleri] hep kutularla baklava alınırđı. **Diyelim [ki]** konu komşu[suna], akrabasına hep baklava dağ[ıt]ılırdı.”

*aşkısi dibiniñ etrafındı çalısnı **déyelim ki** mıntıkasına é'messeñ ağaşlá yağsız_olü tabi.* II/3-41

“Açkısı[nı] yapmazsan, [ağacın] etrafındaki çalısnı **diyelim ki** mıntıkasını temizlemezsən tabii ki zeytinler yağsız olur.”

2.2.2.2.1.5. İkinci Çokluk Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesinde ikinci çokluk şahıs emir çekimi {-In} ve {-InIz} ekleriyle yapılmaktadır (Korkmaz 2003a: 671). Bu ek, Eski Türkçe döneminde {-η} şeklindeydi. Bununla birlikte, çokluk eki almış {-ηIAr} şekli de kullanılmaktaydı. Bu şekil diğer lehçelerde kullanılmaya devam ederken Eski Anadolu Türkçesinde {-η} ekiyle birlikte {-ηUz} şekli de ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde ünsüzle biten fiil tabanlarından sonra türeyen ve daima yuvarlak olan yardımcı ünlü, Osmanlı Türkçesi döneminde hem uyuma girmiş hem de ekin bünyesine dâhil olmuştur. Bu değişikliklerle {-In} ve {-InIz} şekillerine dönüşen ek, genizsi /n/ ünsüzü bulunmadığı için Türkiye Türkçesi yazı dilinde {-In} ve {-InIz} hâline gelmiştir (Ergin 1993: 290). Ancak, birçok eskicil yapı gibi genizsi /n/ ünsüzünü de koruyan ağızlarda ekin eski şekilleri kullanılmaya devam etmektedir. İkinci çokluk şahıs emir çekimi, Aydın ve yöresi ağızlarında da Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi {-η} ekiyle yapılmaktadır. Bölge ağızlarında, ekin çokluk ifadesini kuvvetlendirmek amacıyla ortaya çıkan {-ηIz} şekli bulunmamaktadır. Ünsüzle biten fiil tabanlarından sonra türeyen yardımcı ünlü ise uyuma bağlı olarak hem düz hem de yuvarlak şekilleriyle kullanılmaktadır.

*üş günnük hayırını muhağğak édilî hér_ävde fakir_õsun, zengin_õsun. onü bõreK_édâ dağıdırız. biz goyüvérelim siz hindi **yın** di **görün**.* I-A/28-106

“[İster] zengin olsun [ister] fakir olsun her evde, [ölen kişinin] üç günlük hayrı muhakkak yapılır. [Hayır için] bõrek yapıp dağıtırız. Şimdi ikram edelim, siz de **yyın**. [Nasıl olduğunu] **görün**.”

*ōdan dı gini bāni gātiriŷolā. bar bar bavırdım_ötü gūñ. bölü gālcāsāñiz gālmāñ.
bāñı naf gātımāñ. nē duydīsāñiz duydıñız yēdi gāsıñ. I-A/45-37*

“Oradan da yine bana [laf] getiriyorlar. Geçen gün ‘Böyle gelecekseniz gelmeyin.
bana laf getirmeyin.’ [diye] bas bas bağırđım.”

*ğadiñ hasdı çığdı. doğdur_iziñ vēmādi. boşücāsıñız bunü dēdi. alıñ gidiñ bubasını
ğōñ dēdi, vēriñ dēdi. I-A/45-27*

“Kadın[ın] (“gelinimin”) hasta [olduğu] anlaşıldı. Doktor [evli kalmalarına] izin
vermedi. ‘Bunu boşayacaksınız. Götürün. babasına bırakın. [geri] verin.’ dedi.”

İkinci çokluk şahıs emir eki, aşağıdaki örneklerde herhangi bir işin yapılması
yönündeki bir öneri veya tavsiyeyi karşıdaki kişilere aktarma işleviyle
kullanılmaktadır.

*ō_zmanāyı ğıdı dēdi “bānim yerim mī mā biziñ ğız” dēdi “bubamıñ yēlē yā” dēdi.
hurdü ğurT_ıncamıñ yerı vā satılıK_oryı_ alıñ siz dēdi. I-A/61-80*

“[Ben öyle dediğim] zaman ‘Benim tarlam mı var bizim kız? Tarlalar babamın ya.
şurada Kurt amcamın satılık tarlası var. Siz orayı alın.’ dedi.”

*tepsileri ğatıķ ēdiyodum. hindi gini ēssem ēdērin. ölü canıñız_istēsē_ēdivērin.
buyruñ geliñ. geliñ. ēdivērin. habar_ēdiñ. ben_ēdivērin. I-A/12-23*

“[Hamuru] tepsilere koyup [ekmek] yapıyordum. İstesem şimdi yine yaparım.
Canınız istediği zaman yapıveririm. Buyurun gelin. Gelin. [ben size] yapıveririm.
[Önceden] haber verin. ben yapıveririm.”

oturun yā karpız kesivērelim yıñ. kāndimiziñ. I-A/55-76

“[Biraz daha] oturun. karpuz kesiverelim [de] yyiñ. [Karpuzlar] kendimizin.”

Aşağıdaki örnekte ise emir eki, dua ve iyi dilek bildirme işleviyle
kullanılmıştır.

*hatāsız kezāsız hē yaķıda yaflāñız, işlēñiz añılsıñ yavrum. sağ_olun. sağ_olun
yavrum. sağ_olun var_olun. I-A/35-81*

“Hatasız kazasız her yerde laflarınız, işleriniz anılsın yavrum. Sağ olun yavrum. Sağ
olun. var olun.”

Bölge ağızlarında *haydi* edatından sonra da ikinci çokluk şahıs emir eki
getirilmektedir. Ağızlarda, bazı isim ve edatlardan sonra fiil çekim eklerinin
kullanıldığı bilinmektedir. Ağızlardaki bu tip yapılar, müstakil bir çalışmayla ele
alınmıştır (Günşen-Erdem 2007: 75-76).

hadeñ ğalan ğidälēñ dēriz bi yērī ğissek. kakıñ ğidälēñ dēriz. I-A/51-133

“Bir yere git[ecek]sek ‘**Haydi**’ artık gidelim.’ deriz. ‘**Kalkın**’ gidelim.’ deriz.”

çocūm aş mısıñız, to^k musuñuz? yemek yediñiz mi? yemediseñiz aş ğalman çocūm.

-hadeñ bi ğayvı_édivēñ gelin bunnara. ğoç ğoç ğoç çocūm. édivē ğē.- siz bilisiñiz.

II/9-25

“Çocuğum aç mısınız, tok musunuz? Yemek yediniz mi? Yemediyseviz [yedirelim], aç **kalmayın** çocuğum. **Haydi** [kızım], misafirlere kahve **yapıverin gelin**. Koş koş çocuğum. Yapıver gel. [O zaman] siz bilirsiniz.”

kövden dört beş_ adam hadin ākıdeş böyün dağlarī ğidelim dēlēdin. yük yük çırī kesē ğelīlēdin. I-A/6-99

“Köyden dört beş erkek ‘**Haydi**’ arkadaş[lar]! Bugün dağlara [odun kesmeye] gidelim.’ derlerdi. Yük yük çıra kesip gelirlerdi.”

2.2.2.2.1.6. Üçüncü Çokluk Şahıs Emir Eki

Türkiye Türkçesinde üçüncü çokluk şahıs emir çekimi {-sInLAR} ekiyle yapılmaktadır (Korkmaz 2003a: 671). Bu ek, Eski Türkçe döneminde {-zUnLAR}, {-sUnLAR}, {-sULAR} şekilleriyle kullanılmaktaydı. Batı Türkçesinde ekin {-sUnLAR} şekli tercih edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde sadece yuvarlak ünlülü şekilleriyle kullanılan ek, Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinde ünlü uyumuna girmiştir (Ergin 1993: 291).

Yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızlarında da ünlü uyumuna bağlı olan ek, komşu /n/ ve /l/ ünsüzlerinin benzeşmesi ve son ses durumundaki /r/ ünsüzünün erimesi sonucunda {-sInnĀ} şekline dönüşmüştür. Bazı örneklerde de ekin bünyesindeki /n/ ünsüzü, zamir kökenli ikinci çokluk şahıs ekinin analogik etkisiyle genizsi /n/ sesine dönüşmüştür. Aynı ses olayının üçüncü teklik şahıs emir ekinde de meydana geldiği yukarıda belirtilmişti.

ğālāni ğōladıñ sän dēyi ğālin ğavġi_ētdī. ğōların ğızım dēdim bān. ğālāni ğōların bān yanımı dēdim bān sıkıntılı ğātirmāsinnā. I-A/45-41

“Gelin[im], ‘Sen gelen[ler]i kovaladın.’ diye [bana] söylendi. Ben de ‘[Tabii ki] kovalarım kızım. Yanıma [bu şekilde] gelen[ler]i kovalarım. [Laf taşıyarak bana] sıkıntı **vermesinler**.’ dedim.”

sāniḡ dēdi bi sürü çocūḡ vā dēdī dıḡarı atsinnā dēdi. apıdan_ıçeri ġa^fmasinnā dēdi. bi gücümü ġitdi ġāri, bi gücümü ġitdi. I-A/45-49

“[Torunum bana] ‘Senin bir sürü çocuġın var. [Onlar] seni [kapı] dıḡarı atsınlar, kapıdan ıçeri sokmasınlar.’ dedi. [Onun bu sözleri] bir zoruma gitti.”

Üçüncü çokluk şahıs emir eki, aḡaġıdaki örneklerde temenni ve istek işleviyle kullanılmıştır.

ba, az çok yaġımız_ōsa arapmannarı mühülādilā dā yav ġaçımasinnā dēdilā. I-A1/4-184

“Bak [çocuġum], az çok yaġımız varsa yaġ kaçırmasınlar diye [vergi memurları yaġ] teknelerini mühürledi.”

dā o tepelere ıkarılmış covurlā da āḡā fatmā covurlā ġitdi ġāri geliḡ dērlēmiş o yüzde duysunnā dı ġelsinnē ġibisine. hā hā türkÇe bilennerī vāmıḡ. III/3-61

“Yunanlılar ta Şu tepelere ıkarlarmıŐ, [köylüler] duysunlar da [geri] ġelsinler diye tepenin arka tarafına [doġru] ‘Ayşe, Fatma! Gāvurlar gitti artık, gelin.’ diye seslenirlermiŐ. Evet, gāvurların TürkÇe bilenleri varmış.”

o tāsbi⁷ dēyādi nānām sü dö^kmā ġitcān dēyādi. ordu ġurtulmuşlā. “türko türko ġōdük, ııḡ ııḡ.” dēyolāmiş hanı ıksunnā filan dēyā. I-A/15-123

“Ninem ‘O tespih [aġacını] sulamaya gideceġim.’ derdi. [Gāvurların elinden] orada kurtulmuşlar. Gāvurlar, [köylüler saklandıkları yerden] ıksınlar diye ‘Türko, Türko! [Sizi] gördük, [saklandığımız yerden] ıın.’ diyorlarmış.”

bu ġōsdārıvēsıḡ. uza dēli. tā hōda. ġülizarı sōsunḡā. sāni⁷ dēvērān hāpisi mānāsini⁷ dı sōlā. I-A/56-62

“Bu [çocuk sana o kadını] gösteriversin. Uzak deġil, işte Şurada. Gülizar’a sorsunlar. Sana her Şeyi anlatır.”

Aḡaġıdaki örneklerde ise dua ve iyi dilek bildirme işleviyle kullanıldığı görölmektedir.

sizlē nahalsıḡız? n_ıŐleyiḡ-durusıḡız? evli miḡ, bekar miḡ? anaḡ vā mı, bubaḡ vā mı? saġ_olsunnā çocūm saġ_olsunnā. II/9-18

“Sizler nasılsınız? Neler yapıyorsunuz? Evli misin, bekār mısın? Annen, baban var mı? Saġ olsunlar çocuġum.”

anaḡ bubaḡ nahal? vā mı? oḡuḡ, nēdī_olūsü_ōsuḡ, sav_ōsuḡ da. ēyi⁷ yārüm_ēyi⁷. ēyi⁷ yārüm. sav_ōsunḡā yārüm. I-A1/5-55

“Annen, baban nasıl? Saġlar mı? Saġ olsun[lar] da nerede olursa olsun[lar]. İyi yavrum. Saġ olsunlar.”

2.2.2.2.2. İstek Kipi

Fiile istek ve niyet anlamı veren tasarlama kiplerinden biridir. Fiilin bildirdiği hareketin istendiğini veya bu harekete niyet edildiğini gösteren bu kip, istek şeklinde bir tasarlama ifade eder (Ergin 1993: 294; Korkmaz 2003a: 648).

Türkiye Türkçesinde istek kipi {-A} ekiyle yapılmaktadır. Bu ek, Eski Türkçe dönemindeki {-gAy} gelecek zaman ekinin, Batı Türkçesinde hem ses hem de fonksiyon değiştirmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra işlekliliğini yavaş yavaş kaybeden bu ek, Türkiye Türkçesi yazı dilinde yerini istek fonksiyonundaki emir ve şart eklerine bırakmıştır (Ergin 1993: 294-295). İstek kipi, birinci şahıs çekimlerinde tamamen emir ekleriyle karşılanmaktadır. Üçüncü şahıs çekimleri de ağırlıklı olarak emir ekleriyle karşılanmakta ise de nadiren {-A} ekinin kullanıldığı görülmektedir. İstek eki, sadece ikinci şahıs çekimlerinde ve sınırlı şekilde varlığını sürdürmektedir (Korkmaz 2003a: 651). Ancak, Azeri Türkçesinde ve bazı Anadolu ağızlarında bütün şahıs çekimleri için {-A} istek eki kullanılmaktadır.

İstek eki, yazı dilinde olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da işlekliliğini tamamen kaybetmiştir. Bölge ağızlarında, bu ekin yerini emir ve şart ekleri almıştır.

Metinlerimizde istek ifade etmek amacıyla kullanılan şart kipi örneklerinden bazıları şunlardır:

ġonuřmam çoġdũ, ġonuřurun. n_āpan. bi ĩsan ġāsi di ġonuřsam dērin. I-A/45-34

“Lafım çoktur, konuşurum. Ne yapayım. ‘Bir insan ġelse de konuşsam.’ derim.”

“ırmızan_ābim aççık vēsen bizi dī dēdim hunnarī doyasıyī yedirsem meñ ya”

dēdim mēñ. I-A/61-78

“ ‘Ramazan abim, bize biraz [yiyecek] versen [de] şunlara doyasıya yedirsem ya.’ dedim.”

ıřē olũyō sinirleniyō. “anī dolāsī nē ētcen ben” dēyō. “yazmazlāsī, ġünü ġeçmiř”

dēyō. ġōmemiřiřiz dēyi ġızıyo ġārī. siz bilēñ ilgilenivēseniz ya. I-A/31-52

“[Kızım, bize] kızıyor. ‘Anne, [kayıtların] ġünü ġeçmiř, kayıtlar dolarsa ben ne yapacağım?’ diyor. [Kayıt ġunlerini] fark etmemişiz diye bize kısıyor artık. Siz [bu konuyla] ilgileniverseniz ya.”

bi ġayvī bi filcan ġayveyī içseniz hīz. doğanmaz bizim ġayvamız. ē hiz bilīřiřiz_o

vakit. I-A1/7-85

“Bir fincan kahve **içseniz** [ya]. [Korkmayın], bizim kahvemiz dokunmaz. Eh siz bilirsiniz o zaman.”

Metinlerimizde istek ifade etmek amacıyla kullanılan emir kipi örneklerinden bazıları şunlardır:

*iştî_ōdu çocuk varasıya ēvdi **dusun**, kül ğatıyoz külünü_ēşinsin. çivi ğatıyoz çivi gibi **dusun** evde.* I-A/6-62

“[Gelin olacak kız kendi evine] gidince orada **dursun**, kendi külünde **eşinsin** [diye] [bakır çanağa] kül koyuyoruz. Orada çivi gibi **dursun** [diye] çivi koyuyoruz.”

*ōdāñ äviñ_ıçini ğatdî^k mı çivi_çağdırız çivi gibi **dusun**, sâlam **durşun** gelin dēye.* I-A/17-33

“Ondan [sonra gelin] eve girdiğinde evde çivi gibi **dursun**, sağlam **dursun** diye [geline] çivi çaktırırız.”

*hatâsız kezâsız hē yakıda yaflâñız, işlējiz añılsıñ yavrum. **sağ olun**, **sağ olun** yavrum. **sağ olun var olun**.* I-A/35-81

“Hatasız kazasız her yerde laflarınız, işleriniz anlısın yavrum. **Sağ olun** yavrum. **Sağ olun, var olun.**”

*bir_ay harman kaldırıldıķ öküzüñ_arķasındî harman ğovcez dēye. öküzüllü harman ğovâdıķ. o ğünnâ **gitsin** di **ğalmâsın**.* I-B1/5-22

“Öküz[ler]le harman döveceğiz diye bir ay harman kaldırırdık. Öküz[ler]le harman döverdük. O [sıkıntılı] günler **gitsin** de [geri] **gelmesin**.”

2.2.2.2.2.3. Şart Kipi

Fiilin bildirdiği hareketin şart şeklinde tasarlandığını bildiren kiptir. Tipik bir tasarlama kipi olan şart kipi, diğer fiil kiplerinden farklı olarak bir hüküm bildiren bağımsız cümleler kurmak yerine ana cümleye bağlı cümleler kurmak için kullanılır (Ergin 1993: 292). Bu sebeple, bazı araştırmacılar şart bildirdiği durumlarda {-sA} ekini zarf-fiil eki olarak değerlendirmektedir (Gülsevin 1990: 276-279; Karahan 1994: 471-474; Gülsevin 2002b: 36). Şart kipi, bazen istek kipi yerine de kullanılabilir. Bu durumda temenni ifade eden bağımsız cümleler kurmaktadır (Ergin 1993: 293; Benzer 2010: 134-135). Bu özelliğinden dolayı gramer kitaplarında *dilek-şart kipi* diye de adlandırılmaktadır (Korkmaz 2003a: 676).

Eski Türkçe döneminde şart kipi için {-sAr} eki kullanılmaktaydı. Dönemin sonlarına doğru sondaki /r/ ünsüzü düşerek {-sA} şekline dönüşen ek, Batı

Türkçesine de bu şekliyle geçerek günümüze kadar kullanılagelmiştir. Tarihî süreçte şart çekiminde önemli bir değişiklik meydana gelmiştir. Eski Türkçe döneminde şahıs zamirleriyle yapılan şart çekimi, Eski Anadolu Türkçesinde iyelik kaynaklı şahıs ekleriyle yapılmaya başlamış; ancak, birinci çokluk şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki kullanılmaya devam etmiştir. Osmanlı Türkçesi döneminde, birinci çokluk şahıs çekimi de diğer şahıs çekimlerinde olduğu iyelik kökenli şahıs ekiyle yapılmaya başlamıştır (Ergin 1993: 293).

Aydın ve yöresi ağızlarında şart çekimi, temelde yazı dilinde olduğu gibi yapılmaktadır. Yazı dilinden farklı olarak, ikinci teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde şahıs ekleri genizsi /n/ ünsüzünü korumaktadır. Ayrıca, art ünlülü fiil tabanlarından sonra bazen ekin ön ünlülü şekliyle kullanıldığı görülmektedir. Üçüncü teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde ise şart ekinin ünlüsü bazen darlaşmakta, bazen de dudak uyumuna girerek yuvarlaklaşmaktadır.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi, yazı dilinde olduğu gibi iyelik kaynaklı {-m} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

benim göyunnām çok terbiyelidi emme. bi yakayı gissi, bi haykırsam dönādi. I-A/28-264

“Benim koyunlarım çok uysaldı ama. Bir tarafa gitse[ler], bir **seslensem** [hemen] döner[ler]di.”

makine atsam dı gini onun sarması vā, kaldırması vā, e^tmesi vā. I-A/46-57

“[Çamaşırları] makineye **atsam** da yine on[lar]ın ser[il]mesi, topla[n]ması var.”

önnāñ gālcāni bilsem hanı hiç ş_e^tmezdim yörümездim. bān ta çam yıkındañ aşarı geşdidim ya. önnā ākamdan gāldilā. I-A1/4-9

“Onların [da buraya] geleceğini **bilsem** beklerdim. Ben çam yıkığından aşağı geçmiştim ki onlar arkamdan geldiler.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs şart çekimi, iyelik kaynaklı {-ŋ} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

işē gün dü yeñbazā gün dü bi şey yakısan tēsiñ gidē işiñ dēlē. I-A/26-110

“‘Çarşamba günü de çamaşır **yaka[r]san** iş[ler]in tersine gider.’ derler.”

çiğār yişen dudā yarık olū dērilādi bizim günümüzdü ölüm. I-B/6-52

“Eskiden, [‘Hamileyken] ciğer yersen [çocuğun] dudağı yarık olur.’ derlerdi.”

hindî hureyî vâsen̄ ē sāniñ_aneñ burda mî durcek démâkdân di ğalmazlâ. I-B1/6-84

“Şimdi şuraya [oğlanın yanına] **gitsen**, ‘E, senin annen burada mı kalacak?’ demekten de [geri] kalmazlar.”

Şart ekinin istek kipi fonksiyonunda kullanılabildiği yukarıda belirtilmişti. Özellikle ikinci teklik şahıs çekiminin *ya* seslenme edatıyla kalıplaştığı *baksana* gibi kullanımlar, istekle emir arasında bir anlam kazanmaktadır (Ergin 1993: 293; Sarıkaya 2009: 151). Aydın ve yöresi ağızlarında, söz konusu çekimin *ya* seslenme edatıyla birlikte kullanılmadığı zaman da emir anlamı taşıdığı görülmektedir.

ġāsını ġā hanımını ġārî ġesen̄ bēñ ölüyorun demiş. ġadınım ġārî hemen durmamış ġārî_ışde. toqturū götürmüşē ölüvemiş. I-A/25-79

“Muhtar, karısına ‘**Gel**, ben ölüyorum.’ demiş. Garibim, [o andan sonra] çok yaşamamış artık. Doktora götürmüşler [ama nafile], [hemen] ölüvermiş.”

ālî dēlâdin ġālînâ. ġafasını hōlî hōlû_édâdin ġalāñ çalgılâ nahâ çalınıyosa. hōlî tūtâlâdin ālisan̄, ġafañî sallisan̄ dēlâdin. I-A1/7-48

“[Atın üstünde giderken] geline **aġla** derlerdi. [Gelin] de çalgılar nasıl çalınıyorsa (“müziğin ritmine göre”) başını böyle sallardı artık. [Gelini] dürterlerdi, ‘**Aġla**, başını **salla**.’ derlerdi.”

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi, diğer şekil ve zaman eklerinde olduğu gibi eksiz yapılmaktadır.

āşgilâ toqturū bilmâzlâdi. hastayız bilmâzlâdi. e bî çocukları olcaġ_ōsa aşarı yoġarî ġmâzlâridi. I-A/26-28

“Eskiler, doktor [nedir], hastalık [nedir] bilmezlerdi. Bir çocukları doğacak **olsa** [doğum için] aşığıya (“şehre”) gitmezlerdi.”

ġelînim kövdü_olsa hurda baġâ édē. hindi bahçidî-durē. II/4-32

“Gelinim köyde **olsa**[ydı bana] bakar[dı]. Şimdi bahçede (“bahçeye taşındılar”).”

ōlannâmdan_eyidî. gündü ġelmese gün_aşırî herhal ġelî. ōlî bazarı ġisse dolduru ġelî burıyî_ayrē, evinî_ayrē. II/4-42

“[Damadım], oğullarımdan iyidir. Her gün **ġelmese** [de] iki günde bir daima uğrar. Pazara **ġitse**, [çantaya eşya] doldurur gelir. Buraya ayrı [alır], kendi evine ayrı alır.”

*bu köğü bi misâfir **gelse** aş ğalmaz. bekçi der ki kōde misâfir vař nazınıñ geşTİ bi adama yemek hazırla kōde misâfir var. III/3-21*

“Bu köye bir misafir **gelse**, aç kalmaz. Bekçi, nazının geçtiği birine ‘Köyde misafir var. Yemek hazırla’ der.”

Bu şahıs çekiminde, şart ekinin ünlüsü bazen darlaşmakta, bazen de dudak uyumuna girerek yuvarlaklaşmaktadır.

*âliñ ğızı bakmaz. **baksı** dâ döğüş ğavğı bakā. allah_äldän_ayağdan... I-B1/5-75*

“El kızı bakmaz. **Baksa** da söylene söylene bakar. Allah elden ayaktan [düşürmesin].”

*köğü bi adam **ğası** müseFİR **ğāse** hemen_ali ğālī yēmēni yēdirī içirī. kim_olūsü_ōsun. bağ bu ēyi, bu kötū, bu hōlü dēmezdi. II/9-114*

“[Beyim], köye bir misafir **gelse** hemen eve getirir, yedirir içirir[di]. Kim olursa olsun. Bu iyi, bu kötü demezdi.”

däräyī_ōkarı dāvī ğı miş_ōsu izi olma mī dēdī^klerī gibi. I-A/11-222

“Dedikleri gibi [deve], dereden yukarı [doğru] gitmiş **olsa** [yerde] izi olmaz mı?”

*ğaçlıdın. hindi bu **ğōsü** nişannıñ ğāK-ğālī dēdin. o_zman biz ğaçadığ. hindi ğaşmek yōğ. I-A/51-153*

“[Eskiden, nişanlı olduğumuz erkekten] kaçılırdı. [Diyelim ki] şimdi bu **ğorse** ‘Nişanlın geliyor.’ derdi. O zaman [hemen] kaçardık. Şimdi [nişanlıdan] kaçmak yok.”

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi, yazı dilinde olduğu gibi {-k} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

*bi inek varīdī_onu satdığ. **ödümesek** ğitdiydī_ōtalğ. malımız mülkümüz ğalmacādī oturūğ ğalcādığ hūda. I-A/27-75*

“Bir ineğimiz vardı, onu sattık. [O borcu] **ödemesek** mahvolmuştuk. Malımız mülkümüz kalmayacaktı. [Elimiz boş hâlde] şurada oturup kalacaktık.”

*bizlādēñ né olcák yavrum. **uğsak** ğanat yōğ, **ğossak** ayak yōğ. biziñkī yētdi ğāri. I-A/33-33*

“[Bundan sonra] bizden ne olur yavrum? **Uğsak** kanat[ımız] yok, **koşsak** ayak[ımız] yok. Bizim [vademiz] yetti artık.”

*biz televizondı bi şē çığdı mı ha ha bizim bundan bu dēyoz. biz kändi ğonuşmamızı başğı yēdī **duyse**k biliyoz da. I-A/42-58*

“Televizyonda [bizim konuşmamıza benzer] bir şey çıkınca ‘İşte, [aynı] bizim konuşmamız [gibi].’ diyoruz. Kendi konuşmamızı başka yerde **duysak**, [ayırt ede]biliyoruz.”

bizim ödü arby yolu yoḳḳan dışdan gälın_āsaḳ atınnan gälıyodun. I-A1/3-151

“Bizim orada, araba yolu yokken dışarıdan gelin **al[ır]sak** [gelin] atla geliyordu.”

hındı antalyada ıspartada bizim çoḡ_akrabalar varımış. hındı hındı tanışıyöz da āřgi nānālärımız saḡ_olsaydı hındı onnarı ḡonuřdursak bilillerdi. III/13-31

“Antalya’da, Isparta’da çok akrabamız varmış. [Onlarla] yeni yeni tanışıyoruz.

Ninelerimiz sağ olsaydı [da] onları **konuştursak** [oradaki akrabaları] tanırlardı.”

Çine’nin Bereket köyünden derlenen bir metinde, bu çekimin {-z} şahıs

ekiyle yapıldığı görülmektedir.

allah bundan kötü_é’mesiñ. az dūsaz dı çok dūsaz dı gitcēmiz yē orası ya. I-A/35-20

“Allah [hâlimizi] bundan kötü etmesin. Az **yaşasak** da çok **yaşasak** da gideceğimiz yer orası.”

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekimi, iyelik kaynaklı {-ηIz} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

hındı on yō bi çi dēseñiz unuduyo ḳafa ḡäri. ḡitdi yoḳ. I-A/21-1

“Şimdi bir şeyi on defa **söyleseñiz** [de] insan unutuyor artık. [Hafıza] zayıfladı.”

allahıñ_ışı birıřınıñ iki_ōlan, birıřınıñ iki ḡız. deñiřälīm dēseñiz deñiři misıñiz ḡızım dēyom bēñ. I-A/52-47

“Allah’ın işi. [Kızlarımdan] birinin iki oḡlan [çocuḡu], birinin iki kız [çocuḡu var.]

‘Değişelim **deseniz** [birer tanesini] deḡiřir misiniz kızım?’ diyorum.”

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs {-LĀ} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, şart ekinin ünlüsü çoḡu zaman darlaşmaktadır. Fiil tabanının son hecesinde yuvarlak ünlü varsa, şart ekinin ünlüsü dudak uyumuna girerek yuvarlaklaşmaktadır.

iřti hālvā da’lısı_ēdiyolā. onu sinilerlen ḡarıp doldurıyolā. ónnařlāñ ēdiyolā çocüm. keřgeK_ařurū yapsılā bilem dā iřēlēde ařurū_aylandı bāzi_ısan biřiriyuru. I-A/11-154

“İşte helva tatlısı yapıyorlar. Onu sinilerde karıp [bir kaba] dolduyorlar.

[Düğünlerde] ondan yapıyorlar. Keşkek, aşure **yapsalar** dahi ta aşure aylarında yapıyor[lar].”

hindī ğayvanıñ tırākisi mī mā? bāñ içārin_āmmā ōlū bağ bi yo dēsilā bilimem nahal_oldūna hakīğātā. I-A/44-34

“Şimdi kahve tiryakisi mi var? Ben [kahveyi] içerim ama bir [tadına] bak deseler hakikaten nasıl olduğunu anlayamam.”

o_zmannādī ğalmış_ōsūlā bunnā birbirinī ōrātmān_ākıdeşlē dānk ğālcāmişmiş_işde. I-A1/4-59

“O zaman gelmiş olsalar bunlar birbirini [görecekleri, iki] öğretmen karşılaştıracakmış.”

sōnu dēdim ben muğdar_olan_ākıdeşe. ule dēdim iki_üz hānalık üç yüz hānalık kövde şu ğidā vēsile, şu ğidā olū. imzālī gē. II/3-124

“Sonra, muhtara ‘İki yüz, üç yüz hanelik köyde [hane başına] şu kadar verseler şu kadar [para] olur. [İçme suyuyla ilgili anlaşmayı] imzala gel.’ dedim.”

2.2.2.2.2.4. Gereklilik Kipi

Fiilin bildirdiği hareketin bir zorunluluğa bağlı olarak tasarlandığını ifade eden kiptir. Türkiye Türkçesi yazı dilinde gereklilik kipi çoğunlukla {-mAlI} ekiyle yapılmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmaya başlayan bu ek, {-mA} fiilden isim türetme eki ve {+II} isimden isim türetme ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir (Ergin 1993: 296; Korkmaz 2003a: 693). Bunun yanında isim-fiil, sıfat-fiil ve şart ekleriyle *gerek*, *lazım*, *şart*, *zorunda*, *lüzumlu* gibi kelimelerin birleşmesi sonucunda oluşan yapılar da gereklilik kipi işlevinde kullanılmaktadır. Bu konu üzerine ayrıntılı bir çalışma yapan Necati Demir, Türkiye Türkçesinde gereklilik kipi işlevinde kullanılan dokuz farklı yapı tespit etmiştir (2003: 11-21).

Bu yapılar, sadece Türkiye Türkçesinde değil tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinde günümüze kadar kullanılagelmıştır. Eski Türkçe döneminden günümüze kadar {-gUlUk}, {-gU}, {-gU *kerek*}, {*kerek* ...-sA}, {-sA *kerek*}, {-mAk *kerek*}, {-A *kerek*}, {-mA + *iyelik eki* + *kerek*}, {-Uv + *iyelik eki* + *kerek*}, {-Iş + *iyelik eki* + *kerek*}, {-mA + *iyelik eki* + *lazım*}, {-mA + *iyelik eki* + *kerek*}, {-mAk + *zorunda* + *şahıs eki*}, {-mA + *iyelik eki* + *icap et-* + *zaman eki*}, {-mA + *iyelik eki* + *lazım gel-* + *zaman eki*}, {-mA + *iyelik eki* + *lüzumlu*}, {-mA + *iyelik eki* + *şart*} gibi birçok yapı kullanılmıştır (Demir 2003: 11-21).

Gereklilik kipi, Aydın ve yöresi ağızlarında çoğunlukla {-mA isim-fiil eki + iyelik eki + lazım} yapısıyla karşılanmaktadır. Bu yapı, Demir'in çalışmasında {-mA + iyelik eki + lazım} şeklinde gösterilmiştir (2003: 17).

hindi bu ayā kaḫdı mī bāñ sān nēriy gidiyoḡ dērin. bānim bilmem ilāzım. bāñ āşam_ oldu mu yalnız köv_ içini gidiyo mum? I-A/46-48

“Bu (“eşim”) ayağa kalkınca ‘Sen nereye gidiyorsun?’ derim. Benim bilmem lazım. Ben akşam olunca tek başıma köy içine gidiyor muyum?”

ölü ya, sürü hālındı_ olan hiç yoksan kırK_ āllı_ deni_ olması ilāzım sürü dēnildi zaman. I-A1/3-72

“Sürü denildiği zaman en az kırk elli tane [hayvan] olması gerekir.”

yarısı bölünüdü, innāri_ çekilidin. innādi dal bulaḫ bulū gālisiḡ. ūo tarafı gıtdilā de mī ōdan_ onnā nē tarafı gelecek? o tarafı geçesiyi_ ġadā aşarı geçesiyi_ ġadā o geçilāri_ bakmañ ilāzım. geçiyi_ ġarişdimimañ dī_ ilāzım. e bunnarı_ ġarişsa dī zāten nekünü parañı sıyırıK_ gitcek. I-A1/4-200

“[Sürüler] bölünüp yarısı inlere saklanırdı. İlerde [hayvanların yemesi için ağaç] dalları bulup getirirsin. [Vergi memurları] şu tarafa gittilerse bu tarafa geçinceye kadar o keçilere bakman gerekir. [Memurları] sürüyle karşılaştırmaman gerekir. Karşılaşırlarsa da bütün parayı alıp gider[ler].”

şindi bizim sālıK_ ocāmız_ olması ilāzım. o ġidā mürācat_ ediyoz gelen_ adamnara. yoḫ. III/3-112

“Bizim sağlık ocağımız olması lazım. Gelen yetkililere o kadar söylüyoruz. [Ama hâlâ] yok.”

bi doḫdur var tanımañ ilāzım. kirāzdan_ olması ilāzım onuñ. ödemişli ya. ali ġünär. daş ġırıyó. böbräK daşı ġırıyó. izmirde āsancaḫdı_ oturuyór_ o. bilmeyó muñ? āväldän ġälmişdir di bālki_ ondan tanımayıbilirsiniḡ. III/14-81

“[Ödemiş’li] bir doktor var, [onu] tanıman lazım. [Galiba] Kirazlı olması lazım. Ödemişli ama. [Adı] Ali Güner. Böbrek taşı kırıyor. İzmir’de Alsancak’ta yaşıyor. Tanımıyor musun? Belki [İzmir’e] çok önce gelmiştir de o yüzden tanımayabilirsin.”

Çalışma bölgemizden derlenen metinlerdeki iki örnekte, gereklilik kipinin yazı dilinde olduğu gibi {-mAlI} ekiyle yapıldığı görülmektedir. Bu durum, ekin bölge ağızlarında yaygın bir kullanıma sahip olmadığını göstermektedir.

ē n_ āpmalı, n_ ētcez? etcēmiz bitcēmiz bu ġalāñ ölüm. I-A/38-96

“**Ne yapmalı**, ne yapacağız? Yapabileceğimiz bu artık oğlum.”

*devamlı süt ağartı şelerini kilorağlı suyanan ğaynağ suyanan **yıkamalyım**. III/6-64*

“Süt kaplarımı sürekli kloraklı suyla, kaynamış suyla **yıkamalyım**.”

Metinlerimizdeki bir örnekte, gereklilik kipinin {-mAk eki + zorunda ol-} yapısıyla karşılandığı görülmektedir. Bu yapı, Demir’in çalışmasında {-mAk + zorunda + şahıs eki} şeklinde gösterilmiştir (2003: 17).

*şinci bizim buda sovulu inek, südüñ, yörduñ az_öldü için **birikdirmek zorundü oluyosuñ**. I-A/1-79*

“Bizim burada sağlıklı inek [az olduğu için], süt az olduğu için [yoğurdu] **biriktirmek zorunda kalıyorsun**.”

Metinlerimizdeki bir örnekte de gereklilik kipinin {-mA eki + iyelik eki + yönelme hâli eki + gerek yok} yapısıyla karşılandığı görülmektedir. Bu yapı, Demir tarafından {-mA + iyelik eki + gerek} yapısının olumsuz geniş zaman şekillerinden biri olarak gösterilmiştir (2003: 15).

*benim **gelmemi gerek yok** dedi sâdice. I-A/42-53*

“[Eşim], sadece ‘Benim **gelmeme gerek yok**.’ dedi.”

Metinlerdeki bir örnekte ise gereklilik kipinin {-mAk eki + gerek- + zaman eki} yapısıyla karşılandığı görülmektedir. Bu yapı, Demir’in çalışmasında {-mAk + gerek} şeklinde gösterilmiştir (2003: 21).

*äv telfonnâniñ abonesi çok. sabâ ğadâ sât yediden yediyē beleş dēyolā de mi. **ğayd olma^k mı gerekiyomuş** acáb? I-A1/3-245*

“Ev telefonunun abonesi çok. [Akşam] saat yediden [sabah] yediye kadar [konuşmak] bedava diyorlar değil mi? [Onun için] **kaydolmak mı gerekiyormuş** acaba?”

Çalışma bölgemizden derlenen metinlerdeki üç örnekte, gereklilik kipinin {-mAk eki + lazım} yapısıyla karşılandığı görülmektedir. Bu yapı, Demir’in çalışmasında bulunmamaktadır.

*birinci vezir demiş yapimicē işi yapcan deyik yalan sölüyēn hocū_öldü halde **n_âpmağ lâzım** bunu demiş. bunu kesik etini **çentmeK ilâzım** demiş. I-A/21-61*

“ [Padişah], ‘Birinci vezir! Yapamayacağı [bir] işi yapacağım diyerek yalan söyleyen kişi [üstüne üstlük bir de] hoca olursa ona ne yapmak gerekir.’ diye sormuş. [Birinci vezir de] ‘Onu kesip etini **doğramak gerekir**.’ demiş.”

ikinci vezir sen sōle dēmiş. şevke'lim etini kesik dēmiş lihçilen döymeK ilāzım bunuñ dēmiş. I-A/21-63

“ [Padişah], ‘İkinci vezir! Sen söyle.’ demiş. [İkinci vezir de] ‘[Onu] kesip etini tokmakla ezmek gerekir.’ demiş.”

2.2.2.3. Soru Eki

Soru eki, bütün kelimelerin soru şeklini yapan bir çekim ekidir. İsimlerin ve edatların soru yoluyla fiile bağlanmasını sağlayan bu ek, çekimli fiillerin soru şeklini de yapar (Ergin 1993: 314). Çekimli fiillerde çoğu zaman şahıs eklerinden önce getirilen soru eki, bazı fiil çekimlerinde de en sona getirilir. Aydın ve yöresi ağızlarında, bazen şekil ve zaman eklerinden önce de getirilebilen bu ek, tasvir fiilleriyle oluşturulan kiplerde de zaman eki görevindeki yardımcı fiilden önce gelebilmektedir.

onuñ du yasıbi ç^kmeyorū_ölum āli saķat dēneyorū. bizim burası yaķçı. āli saķatsi_oturūT-duru mu? çaliş^p-durū. I-B/7-63

“Onun da bir kısmeti çıkmıyor oğlum, eli sakat deniyor. Bizim burası dedikoducu. Eli sakatsa [boş boş] oturuyor mu? Çalışıyor.”

dā hordū tütün dizännā vā. vācek miñ yannarına? I-B/4-40

“Ta şurada tütün dizenler var. Yanlarına uğrayacak mısın?”

sabah_oluyo. çocū yēye miyo yarım mı bırakıyo? çocūñ hēr taraflāni yēyiyo. I-A/10-75

“Sabah oluyor. Çocuğu [tamamen] yiıyor mu yoksa yarım mı bırakıyor? Çocuğun her tarafını yiyor.”

ķurani oķumasını bilī miyoruñ? maşallah gödüñ mü. I-A/25-113

“Kuranı okumayı biliyor musun? Maşallah!”

hep bölük bölük, ayrı mahalle. āğaşlıñ_ıçinden görünü müyo sanıyoñ? dā aşarı dōrū_ēnip-duru bura. I-A/11-84

“[Köyümüz] parça parça, ayrı ayrı mahalle. Ağaçlığın içinden görünüyor mu sanıyorsun? Aşağıya doğru uzanıyor burası.”

sāniñ būber hār gün sulana miyoru? I-B/1-106

“Senin biber fidanları her gün sulanıyor mu?”

*bilmen ben_orasını **bile mi batın** çocum. pıynā, çini dēniyorū_ışte. II/7-45*

“Bilmem. Ben orasını (“neden böyle dendiğini”) **biliyor muyum** çocuğum. Pıynā, Çine deniyor işte.”

Soru eki, isimlerin ve çekimli fiillerin soru şekillerini yapmakla birlikte bilinen geçmiş zamanda çekimlenen fiillerden sonra geldiğinde zarf-fiil ekleri gibi zaman zarfı olarak da kullanılabilir (Karahan 1991: 336).

*hindi yaz māvsimi **gāldi mi** fırınnī_ēdiyoz. I-A/15-95*

“Yaz mevsimi **gelince** [ekmeği] fırında yapıyoruz”

*şindī gelīni **aldılā mı** budan gidākāñ iki_üç yeri yol kāsālā. ó yolū **kāsdilā mi** gayīnbubū parı véri gāri yol kāsānā. I-A/17-30*

“[Erkek evi] gelini **alıp** buradan giderken iki üç yerde [gelin alayının] yol[unu] keserler. Yolu **kestiklerinde** damadın babası yol kesen kişiye para verir.”

*malımız mülkümüz būda, ävimiz būda. nasıl duralīm_ōda? ämmā **älden ayakdan** **düşdü^k mü** mecbur gitcez. I-A/46-79*

“Evimiz, [bütün] malımız mülkümüz burada. Orada (“çocukların yanında”) nasıl kalalım? Ama **elden ayaktan düşünce** mecburen [onlarıyanına] gideceğiz.”

*goyūnuş dārisine adamaķıllī duzlādım. o goyūnuş dārisi **gurūdu mudu** o goyūnuş dārisine yū yākādım. ona sabınnādım. bölü kırķādım yūñnārīnā. I-A/28-254*

“Koyun derisini iyice tuzlardım. Deri **kuruyunca** onu [güzelce] yıkardım. Onu sabunlardım. Tüylerini keserdim.”

2.2.2.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Fiiller, kök hâlinde tek başlarına kullanılamayan, şekil ve zaman ekleri ile şahıs eklerini almak suretiyle kullanış sahasına çıkabilen dil birlikleridir. İfade ettikleri hareketlerin bir nesneye bağlanması için çeşitli kalıplara girmeleri, yani çekimli hâle gelmeleri gerekir. Şekil ve zaman ekleriyle şahıs eklerini alan fiil kök ve gövdeleri, çekimli fiil hâline gelirler (Ergin 1993: 266).

Gramer kitaplarında, iki çekimli fiilin bir araya gelmesiyle oluşan yapılar *birleşik çekim* terimiyle adlandırılmıştır. Buna göre, iki çekimli fiilden birincisi asıl fiil; ikincisi ise yardımcı fiildir. Birleşik çekimde *i-* yardımcı fiilinden faydalanılır. Her iki fiil de şekil ve zaman eki aldığı hâlde, *i-* yardımcı fiilin alabileceği şekil ve zaman ekleri *bilinen geçmiş zaman*, *öğrenilen geçmiş zaman* ve *şart* ekleriyle sınırlıdır. Şekil ve zaman ekini alan asıl fiiller, sadece üç kip ekiyle

çekimlenebilmesine rağmen aynı zamanda şahıs ekini de alabilen *i-* yardımcı fiilinin önünde, fiilden türemiş isim görüntüsündedirler. (Ergin 1993: 302-303; Korkmaz 2003a: 732).

Birleşik fiil meselesine farklı bir açıdan yaklaşan Mustafa Uğurlu, gramer kitaplarında ele alınan *birleşik fiil*, *birleşik çekim*, *ek fiil*, *isim cümlesi* gibi konularda bir terim ve tanım karmaşası bulunduğunu; söz konusu dil birliklerinin özellikleri ve tanımlarıyla ilgili bilgilerin yeterince açık ve anlaşılır olmadığını dile getirmiştir. Bu konuların kapsamaları ve tasniflerinde tutarlı ölçütler bulunmadığını ifade eden Uğurlu, söz konusu dil birimleri arasındaki ilişkilerin yeterince irdelenmediğini; meseleye yapı, anlam ve işlev gibi birbirinden farklı ölçütlerle yaklaşıldığı için bu konuların tanım, tasnif ve kapsamalarını ortaya koymada bir fikir birliğine varılamadığını belirtmiştir. Meseleye *yapı* ve *söz dizimi* açılarından yaklaşan, ancak anlam ve işlevin de gözardı edilemeyeceğini dile getiren Uğurlu, Ergin ve Korkmaz'ın da satır aralarında ifade ettikleri gibi *birleşik fiil* ve *birleşik çekim* adı verilen bu yapıların, aslında bir isimle bir yardımcı fiilden oluşan benzer dil birimleri olduğunu vurgulamıştır³⁹⁸ (2009: 406-407).

Gramer kitaplarında *birleşik zaman çekimi* veya *birleşik kipli fiiller* terimleriyle adlandırılan bu yapılarda, birinci fiilden sonra gelen kip ekinin şekil ve tarz bildirdiği; ikinci fiilden sonra gelen kip ekinin ise zaman bildirdiği dile getirilmektedir. Buna göre, söz konusu yapılarda iki ayrı zaman ifadesi bulunmadığı gibi, zaman kavramı da yardımcı fiilin almış olduğu kip ekiyle ifade edilmektedir (Gülsevin 2000: 217; Korkmaz 2003a: 732). Gürer Gülsevin, bu düşünceden hareketle söz konusu yapılara *birleşik zaman* denemeyeceğini belirtmiş ve birleşik çekimle ilgili terimlerin de yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini dile getirmiştir (2000: 222).

Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağızlarında birleşik çekimi gerçekleştiren *i-* yardımcı fiili çoğu zaman düşer ve bu yardımcı fiile getirilen zaman eki de ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak asıl çekimli fiile eklenir. Muharrem Ergin, bir fiil tabanının iki şekil ve zaman eki almış gibi algılanmasına neden olan bu durumu *fiil birleşik çekimi* için bir ön şart olarak kabul etmektedir. Ergin, aslında *birleşik fiil*

³⁹⁸ Mustafa Uğurlu'nun düşüncelerine büyük ölçüde katılmakla beraber, *birleşik çekim* konusunu, gramer kitaplarında yaygın olan tanım ve tasniflere bağlı kalarak ele aldık.

çekimi olan bu yapının, yardımcı fiil kökünün düşmesiyle hem şekil hem de anlam bakımından *fiil birleşik çekimi* hâline geleceğini; yardımcı fiilin düşmediği durumlarda, söz konusu yapının *birleşik fiil çekimi* olduğunu dile getirmiştir (1993: 303).

2.2.2.4.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Fiillerin hikâye birleşik çekimleri, şekil ve zaman eki almış asıl fiile bilinen geçmiş zaman çekimindeki *i-* yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik çekim, belirli bir şekil ve zamana bağlanmış asıl fiildeki hareketin geçmişte kaldığını bildirir (Ergin 1993: 304; Korkmaz 2003a: 733). Muharrem Ergin, hikâye birleşik çekimindeki bilinen geçmiş zaman ekinin, asıl fiildeki hareketi hikâye etme görevi yanında geçmiş zaman ifadesi de taşıdığını; buna karşın rivayet birleşik çekimindeki öğrenilen geçmiş zaman ekinin, zaman bildirme görevinde olmadığını; sadece nakil ve anlatma ifade eden bir şekil eki olduğunu söylemiştir (1993: 306).

Aydın ve yöresi ağızlarında hikâye birleşik çekiminin yapılışı, yazı dilinde olduğu gibidir. Ancak, bölge ağızlarında yazı dilinden farklı olarak bu birleşik çekimin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında sonda /n/ ünsüzü türediği görülmektedir. Bu ses değişikliği, Batı Anadolu ağızlarında olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da yaygın olan ses olaylarından biridir.

2.2.2.4.1.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Hem asıl fiilin hem de *i-* yardımcı fiilinin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Asıl fiildeki bilinen geçmiş zaman eki tarz bildirme görevinde olduğu hâlde, *i-* yardımcı fiilindeki bilinen geçmiş zaman eki birleşik çekimin gerçek zamanını göstermektedir (Korkmaz 2003a: 733)³⁹⁹. Hikâye birleşik çekiminde şahıs ekinin yeri konusunda iki farklı uygulama vardır. Şahıs eki yardımcı fiilden sonra getirilebildiği gibi asıl fiile de eklenebilmektedir. Ancak, her iki durumda da kullanımı çok yaygın olmayan bu birleşik çekim, yazı dilinde neredeyse işlekliliğini yitirmiş ve yerini asıl fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı hikâye birleşik çekimine bırakmıştır (Korkmaz 2003a: 736). Aydın ve yöresi ağızlarında ise yazı dilinin aksine asıl fiilin {-mIş} öğrenilen geçmiş zaman ekini aldığı hikâye birleşik

³⁹⁹ Bu, sadece hikâye birleşik çekimine veya bilinen geçmiş zamanın hikâyesine özgü bir özellik değildir. Bu husus, fiillerin birleşik çekimindeki bütün şekiller için geçerlidir.

çekimi hiç yoktur. Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi de bilinen geçmiş zamanın hikâyesiyle ifade edilmektedir. Bu durumda, bu birleşik çekim hem bilinen geçmiş zamanın hikâyesini hem de öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesini yapmaktadır⁴⁰⁰.

bu muhdâlik yapdı on sene, bey. dâñışdircâdin adına. bayâ irē mirē atıldın. hâr şē oldūdun. nē oldūsan deñiñmedi, ğaldı. I-A/43-19

“Eşim on yıl muhtarlık yaptı. [Köyün adını] değiştirecekti. Oylama [dahi] yapılmıştı. [Gerekli] her şey yerine getirilmişti. [Sonra] ne olduysa [köyün adı] değişmedi, [eski adı] kaldı.”

bân ğızgılı be^kledidim. onnâ dī adılı geş gēcez, çöreK_édıyoz dedilâ. şēniñ, mülkeriñ ğızı ğıçcâmiş de. onū çöreK_édivéri-batımiş. I-A1/1-8

“Ben kızımğili beklemiştim. Onlar da ‘Galiba geç kalacağız, çörek yapıyoruz.’ dediler. Mülker’in kızı gidecekmiş de ona çörek yapıyorlarmış.”

ónnâñ ğalcâni bişsem hanı hiç ş_é^tmezdim yörūmezdim. bân ta çam yıķındañ aşarı geşdidim ya. ónnâ âķamdan ğaldilâ. I-A1/3-10

“Onların [da buraya] geleceğini bilsem beklerdim. Ben çam yıkığından aşağı geçmiştim ki onlar arkamdan geldiler.”

benim ğız hindi bu sänâ iştik otū_ogülü bitirdi, lisey^ñ ğıççek. ğız mäslâk lisesi çıķmış. ondan äväli ğün ğitdiydi yazılmāya. onū du yirmi_altısı yirmi yēdisindi yazılcamışmış. ğünü geşmiş. I-A/31-28

“Benim kız bu yıl ortaokulu bitirdi, şimdi liseye gidecek. Kız Meslek Lisesini kazanmış. Geçen gün kaydolmaya ğitmişti. [Onun da] günü geçmiş. Geçen ayın yirmi altı, yirmi yedisinde kaydolacakmış.”

bizim dēdin ğızlâñ hepsi ğitdi mīdin televzon_alcan dēdin ävä. ablañ, aşı_ablañ ğitmädidin de mī daha? soñ ğız ğı^tmiden televzonu ğätidil_ävâ. I-A1/3-211

“[Eşim], ‘Kızların hepsi gidince (“evlenince”) eve televizyon alacağım.’ derdi. Ayşe ablan daha ğitemmişti (“evlenmemişti”) değil mi? Son kız evlenmeden eve televizyon getirdi.”

2.2.2.4.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Asıl fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki, *i-* yardımcı fiilin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, yapı bakımından öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi gibi görünse de yazı dilinde işlevini yitirmiş ve anlam

⁴⁰⁰ Bu sebeple, metinlerimizdeki örnek cümlelerin Türkiye Türkçesi yazı diline aktarımında öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesini kullanmayı tercih ettik.

bakımından bilinen geçmiş zamanın hikâyesini ifade eder hâle gelmiştir (Korkmaz 2003a: 737).

2.2.2.4.1.2.1. {-mIş + idi}

Aydın ve yöresi ağızlarında {-mIş} ekiyle kurulan öğrenilen geçmiş zaman hikâye çekimi bulunmadığı, bu birleşik çekimin çoğu zaman bilinen geçmiş zamanın hikâyesiyle ifade edildiği yukarıda belirtilmişti.

2.2.2.4.1.2.2. {-Ip-durur + idi}

Şekil ve zaman ekleri bahsinde, {-Ip-durur} yapısının Aydın ve yöresi ağızlarında hem bilinen geçmiş zamanı hem de öğrenilen geçmiş zamanı ifade etmek amacıyla kullanıldığı belirtilmiş; söz konusu yapının tarihî ve çağdaş lehçelerdeki durumu hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve bu yapının bölge ağızlarındaki kullanımını gösteren örnek cümleler Türkiye Türkçesi yazı diline aktararak gösterilmişti. Aydın ve yöresi ağızlarında, {-mIş} ekiyle yapılan öğrenilen geçmiş zaman çekimi hikâye birleşik çekiminde kullanılmadığı hâlde {-Ip-durur} yapısıyla ifade edilen öğrenilen geçmiş zaman çekimi nadiren de olsa bu birleşik çekimde kullanılabilir. Bölge ağızlarında, söz konusu yapının son sesi durumundaki /r/ ünsüzü çoğunlukla düşer. Bu durumda, kelimenin sonu ünlüyle bittiği için ek fiil de düşer ve araya /y/ yardımcı ünsüzü girer. Ek fiilin almış olduğu bilinen geçmiş zaman eki de {-Ip-duru} yapısına eklendiği için ünlü uyumuna girer.

*dovanköğünüñ yolunü daş ğodulâ ya daşı döşedilê mĩ bilmiyon. oreyĩ hana
koğadârĩ dedimiz yerĩ daş **yığılıp-duruydu**. döşedilê mĩ döşümedilê mĩ
bilmiyon_ölum. I-A/11-48*

“Doğanköy yoluna taş yığımlardı ama [o] taşları döşediler mi bilmiyorum. Oraya -
Kokardere dediğimiz yere- taş **yığılmıştı**. [O taşları] döşeyip döşemediklerini
bilmiyorum oğlum.”

*bu köğ üç sefer yakılmış yonan tarafındañ. şu binanıñ altı dâhi **yakılıp-duruydu**
burasĩ. ğazıldında bütün esgi şeyler çık Tı burdan. III/7-20*

“Bu köy [Yunanlılar tarafından] üç defa yakılmış. Şu binanın altı dahi **yakılmıştı**.
Kazıldığında bu binadan hep eski eşyalar çıktı.”

2.2.2.4.1.3. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Asıl fiilin şimdiki zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *sürmekte olan bir oluş veya kılışı geçmişe aktararak anlatır* (Korkmaz 2003a: 739). Yani, süreklilik arz eden hareketin geçmişteki bir zaman diliminde, bir süreç içerisinde gerçekleşmiş olduğunu bildirir.

üş gün gëci gündüz davul dövdürüyolâdn. bölü olüyodun. I-A/12-48

“Üç gün gece gündüz davul çaldırıyorlardı. [Düğünler] böyle oluyordu.”

cumâ gün başleyodun işte. cumartesi pazar bitiyodu. I-A/52-8

“[Düğün] cuma günü başlıyordu. Pazar günü bitiyordu.”

maşinesî çıkalıdan bizi iş bilen ğalmadı. bi seniden bari ya^pmevoduk bilen biz buna. I-A/53-30

“[Dokuma] makinesi çıktığından beri bize iş kalmadı. Bir seneden beri bu işi yapmıyorduk.”

bizim ödü arbi yolü yoqқан dışdan ğalın_âsağ atınnan ğalıyodun. köğün_çindî_olüsa yayañ yörüdüveriyolâdn. hana aya^klânnan. I-A1/3-144

“Bizim orada, araba yolu yokken dışarıdan gelin al[ır]sak [gelin] atla geliyordu.

Köyün içindense [gelini] yaya [olarak] yürütüveriyorlardı.”

Şekil ve zaman ekleri bahsinde, Aydın ve yöresi ağızlarında şimdiki zaman kavramını karşılamak amacıyla birleşik fiil kuruluşundaki bazı yapıların da kullanıldığı belirtilmişti. Bölge ağızlarında, söz konusu yapıların hikâye birleşik çekiminde de yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

hinci ôdan ğaldım. yorğunnünan yatı-bakıdım namazçımı ğıldım da. I-A/27-56

“Şimdi oradan (“tarladan”) geldim. Namazımı kıldım. Yorgun olduğumdan [uzanmış] yatıyordum.”

bağ bi bilent tütünü_oldu dü_oturügodu. bõn ğitmâdiğiz ya. kim bilî başâ ğitcez dép-börüdüñüz ondan dërin. I-B1/6-144

“Bak, Bülent tütünü bitirdi de oturuverdi. Bugün [tütün kırmaya] gitmediniz ya.

Ne bileyim, [bugün için] ‘Başağa (“tütünün uç kısmındaki yaprakları kırmaya”) gideceğiz.’ diyordunuz ya ondan [böyle] diyorum.”

2.2.2.4.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Asıl fiilin geniş zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *geçmişten geleceğe uzanmış geniş bir*

zaman kesitinde gerçekleşeceği belirtilen bir oluş veya kılışı geçmiş zamana aktararak bildirir (Korkmaz 2003a: 743). Geçmişteki geniş bir zaman dilimine işaret eden bu birleşik çekim, fiilin bildirdiği hareketin bu zaman dilimi içerisinde sürekli gerçekleştirildiğini belirtmek için kullanılır⁴⁰¹.

Aydın ve yöresi ağızlarında da yazı dilinde olduğu gibi yapılan bu birleşik çekim, bölge ağızlarında yaygın olan /r/ ünsüzü düşmesine bağlı olarak geniş zaman ek ünlüsünün uzun telaffuz edilmesi bakımından yazı dilinden ayrılır. Bazı örneklerde üçüncü çokluk şahıs ekinin bilinen geçmiş zaman ekinden sonra getirilmesi de bölge ağızlarının yazı dilinden farklı bir tasarrufunu göstermesi bakımından ilginçtir.

*ävälî düünnē yārum nambı yoğdun_ävälî. maşırî yağādık çırılānāñ hõle. bi yēden bi tōngā töfeK atilidñ. oriyā iki_üş adam toplandı mî gidālā çalgıcılā o adamlarî_ali **gālîlâdin, oynadilâdın.*** I-A1/7-22

“Eskiden elektrik olmadığından düğünler[de] çıralarla [yapışan] meşale[leri] yakardık. [Düğün evinin yakınında] iki üç misafir toplanınca tüfek atılırdı. Çalgıcılar [oraya doğru] giderek o misafirleri **getirirler**, [meydanda] **oynatırlardı**.”

*şakız gibi bi keşgeğ_oludun. dövmeyî gārî bölä gocu kâpsî_oluyorü ya gazannāda. adamlā **yēncâdin** buydayî hõlā ätinnān yağı özeşmeğ_ için.* I-B/8-10

“Keşkek sakız gibi olurdu. Keşkeği kazanda ezmek için böyle büyük keşçeler vardı. Erkekler, etiyle yağı [iyice] karışsın diye buğdayı **ezer[ler]di**.”

*bohçü_édēdik. iki gadın ali **gidēdin**_óna.* I-A/6-96

“Bohça yapardık. İki kadın onu alır **giderdi**.”

*hindikî gibi yēme^k mî_olüyodun_ävälî? iki geçiyññ düün_olüyodun. odun_ē^tmeyî **gidālâdin**, düün_odunü.* I-A1/7-39

“Eskiden şimdiki gibi [çok] yemek mi yapılıyordu? İki keçiyle düğün yapılıyordu. [Düğünde kullanmak için] odun kesmeye **giderlerdi**.”

Bölge ağızlarındaki bazı örneklerde üçüncü çokluk şahıs çekiminin yazı dilindekinden farklı şekilde yapıldığı görülmektedir. Bölgenin genelinde üçüncü çokluk şahıs eki yazı dilinde olduğu gibi bilinen geçmiş zaman ekinden önce getirildiği hâlde, bazı örneklerde bilinen geçmiş zaman ekinden sonra gelmektedir.

⁴⁰¹ Gürer Gülsevin, zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıları ele aldığı çalışmasında, dil bilgisi kitaplarında kullanılan *geniş zamanın hikâyesi* terimi yerine *terk edilmiş alışkanlık* terimini önermiştir (2000: 222).

Bu durumda, bilinen geçmiş zaman ekinden sonra /n/ ünsüzü türemekte ve şahıs ekinin ilk ünsüzünü kendine benzetmektedir.

*dā çiniden, aydın tarafından béyğilere, ğatıları **sarāđinnā** da bādaqları dāstileri satmā **ġalıđinnā** buriya. içi dolusū incirlen deġiřidinnā. biz_inci vērīdik, onnā dāsti vērīdi, bādağ vērīdi. satāđinnā būdü bi ġeci **ġalıđinnā**. bitiresiyī ġidā satā ġidāđinnā. I-A/29-83*

“Aydın’dan Çine’den atlarla, katırlarla köye testi satmaya **gelirlerdi**. Testileri, kap kakakları içine alacağı kadar incirle deġiřirlerdi. Biz incir verirdik, onlar testi, kap kakak verirdi. Köyde bir gece **kalırlar**, [mallarımı] **satarlardı**. [Ellerindeki malzemeleri] bitirinceye kadar satıp **giderlerdi**.”

*buvam m^kdar_oldé, olmiş. salmadé. anam_ufa^klé, çocu^klé. çocuğ bağdıca^klā. ākamī çocuğ **sarivēřidinnē**. II/4-14*

“Babam muhtar olmuş. [Beni okula] göndermedi. Annem çocuklu kadındı (“Küçük kardeşlerim vardı”). Çocuk baktıracaklar[ı için beni okula göndermediler]. Sırtıma çocuk **sariverirlerdi**.”

*ötüden gelen ġalırdı gece. birē havtī durālardé arbī_olmadīndan. candırmilā ġelī, ġeci **ġalırdinnā**. İsañsız ġalmazdé. II/4-20*

“[Babam muhtar olduğundan] dışarıdan gelenler [bizde] kalırdı. Araba olmadığı için [bazen] bir hafta kalırlardı. Jandarmalar gelir, gece [bizde] **kalırlardı**. [Evimiz] misafirsiz kalmazdı.”

2.2.2.4.1.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Asıl fiilin gelecek zaman eki, *i-* yardımcı fiilin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *ileride gerçekleşecek bir oluş veya kılışı geçmişe aktararak bildirir, yani geçmişte gelecek niteliği taşır* (Korkmaz 2003a: 739). Konuşma zamanından önceki bir zaman dilimi içinde gelecek zaman ifade eden bu çekim, geçmişte tasarlanan bir hareketin bu zaman dilimi içinde gerçekleşmiş veya gerçekleşmemiş olduğunu bildirir⁴⁰².

*kıl darā bu. çadırlarığ kılı ondu daranır. yapđim. hindi daha ġılı ġodular_oriya vāli ġelise **darayivircāđim** ġörünšüğ dēye. III/14-4*

“Bu kıl tarağı. Çadırların kılı onunla taranır. [Eskiden bu işi çok] yaptım. Şimdi kılı bıraktılar şuraya, vali [buraya] gelirse görmesi için **tarayverecektim**.”

⁴⁰² Gürer Gülsevin, zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıları ele aldığı çalışmasında, dil bilgisi kitaplarında kullanılan *gelecek zamanın hikâyesi* terimi yerine *gerçekleşmemiş niyet* terimini önermiştir (2000: 222).

bānim harikāT_e' misām bāñ hindi ğadā çokdan çökcādim. I-A/46-53

“Şimdiye kadar hareket etmesem (“çalışmasam”) çoktan elden ayaktan düşecektim.”

bi şişi atdı adamıñ bīsī. o raķı şişəsi ğālīniñ başını sildi ğeşdi. o at hırlanıvēdi di ondan. öteKī ğibī bōlū bureyī ilcādin ğāni. I-A/24-73

“Adamın biri şişeyi bir fırlattı. At huysuzlandığı için rakı şişesi gelinin kafasını sıyrıldı geçti. Yoksa o şişe [tam] buraya (“kafasına”) isabet edecekti.”

bu muhdālık yapdı on sene, bey. dānişdircādin adına. bayā irē mirē atıldıdın. hār şē oldūdun. nē oldūsan deñişmedi, ğaldı. I-A/43-19

“Eşim on yıl muhtarlık yaptı. [Köyün adını] değiştirecekti. Oylama [dahi] yapılmış, [gerekli] her şey yerine getirilmişti. [Sonra] ne olduysa [köyün adı] değişmedi, [eski adı] kaldı.”

anamıñ yüzünden düşdüm ben bu telleri, buları nasib olmicādin dermiş ihsan bey. II/3-146

“İhsan Bey, ‘Ben buraya (“esir kampına”) annemin yüzünden düştüm, [beni okula göndermiş olsaydı] buralar bana nasip olmayacaktı.’ dermiş.”

2.2.2.4.1.6. Şart Kipinin Hikâyesi

Asıl fiilin şart eki, *i-* yardımcı fiilin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *gerçekleşmesi şarta bağlı olan bir oluş veya kılışı geçmişe aktararak anlatır* (Korkmaz 2003a: 746). Geçmiş zamanda şarta bağlanmış bir oluş veya kılışın bu zaman dilimi içinde gerçekleşmemiş olduğunu bildirir. Şart kipi ile istek kipinin anlam bakımından yakın olması, bu kiplerin birleşik çekimlerde de birbiri yerine kullanılmasına sebep olmuştur (Ergin 1993: 305; Korkmaz 2003a: 748). Aydın ve yöresi ağızlarında şart kipinin hikâye birleşik çekimi örneklerine çok seyrek rastlanmaktadır.

hīç aylım yoK. o zumannarı şığortā öseydın çō^klā hanı bubamıñ ğirişi öseydın hanı yapādıK dēyolā. I-A/14-31

“Aylığım yok. Çocuklarım, ‘Önceden sigorta [yapılmış] olsaydı, babamın [sigorta] girişi olsaydı [eksiklerini tamamlayıp] maaş bağlatırdık.’ diyorlar.”

ōdan allah_ırazī_ōsun hacī_ırmızana. hacī_ırmızan_ olmisaydın ó yērdēñ habarımız yoğdū satılcēnañ. I-A/61-70

“Hacı Ramazan’dan Allah razı olsun. Hacı Ramazan olmasaydı o tarlanın satılacağından haberimiz yoktu (“olmayacaktı”).”

2.2.2.4.1.7. İstek Kipinin Hikâyesi

Asıl fiilin istek eki, *i-* yardımcı fiilinin bilinen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *gerçekleşmesi istek biçiminde tasarlanan bir oluş veya kılışı geçmiş zamana aktararak anlatır* (Korkmaz 2003a: 749). İstek kipinin hikâye birleşik çekimi, yazı dilinde diğer birleşik çekimler kadar yaygın değildir (Ergin 1993: 305). Aydın ve yöresi ağızlarında da çok az örneği bulunan bu birleşik çekim, yapı bakımından istek kipinin hikâye birleşik çekimi gibi görünse de anlam bakımından şart kipinin hikâye birleşik çekimini ifade etmektedir.

*bubañız dēdi bi tefā aláyđın dēdī onnan sōnacīm siz_alcādıñız gādeşim dēdi. alımcāsıñız dēdi.*I-A/10-12

“[Avukat], ‘Babanız bir kere [maaş] al[mış ols]aydı siz de alacaktınız. [Bu durumda] alamayacaksınız.’ dedi.”

kēşki acıķ dā ävālden gālāyđı, oķū yazarı biraz biz di alışaydıķ biz di sōlēyeydik. I-A/30-11

“Keşke [bu devirler] biraz daha önce gel[s]eydi. Biz de okuma yazma öğrenseydik.”

kēşki acıķ tā bu devirlā ōñümdēñ benim gāñşlĩmđi gālāyđı de ben di biraz hisse kapayđım. I-A/30-31

“Keşke bu devir (“okuryazarlık”) biraz daha önce, benim gençliğimde gel[s]eydi de ben de biraz pay alsa[y]dım. (“yararlansaydım”)”

hındi sen olayđın çocum eniştem vādı geçen sene bile geleyđin. çok bilgili çok yeñi şey ōrenidñ. III/6-85

“Evladım, sen geçen yıl gel[s]eydin, [burada] ol[s]aydın eniştem vardı, çok bilgili[ydi]. [Ondan] yeni şeyler öğrenirdin.”

2.2.2.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Fiillerin rivayet birleşik çekimleri, şekil ve zaman eki almış asıl fiile öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki *i-* yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Rivayet birleşik çekiminde yardımcı fiilin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman eki, belirli bir şekil ve zamana bağlanmış asıl fiildeki hareketin geçmiş zamanda meydana geldiğini bildirmekle beraber, bu hareketin başkasından öğrenildiğini veya sonradan

fark edildiğini de ifade etmektedir. Ancak, bazı araştırmacılar bu birleşik çekimde yardımcı fiildeki öğrenilen geçmiş zaman ekinin zaman bildirmediğini ileri sürmüşlerdir. Muharrem Ergin, öğrenilen geçmiş zaman ekinin zaman bildirme işlevi yanında başkasından nakil veya sonradan farkına varma işlevi de üstlendiğini belirttikten sonra söz konusu ekin rivayet birleşik çekiminde zaman bildirme görevinde olmadığını; nakil, anlatma veya farkına varış ifade ettiğini söylemiştir. Anlatma ve nakil eki diye adlandırdığı bu ekin, asıl fiilin bildirdiği hareketi rivayet etmek için kullanıldığını; rivayet çekiminin bir zaman kipi değil, şekil kipi olduğunu ifade etmiştir (1993: 306). Zeynep Korkmaz, *birleşik kipli fiiller* bahsinde bu tür yapılarda iki ayrı zaman ifadesi bulunmadığını belirterek, birinci fiilden sonra gelen kip ekinin şekil ve tarz bildirdiğini; ikinci fiilden sonra gelen kip ekinin ise zaman bildirdiğini söylemiştir. Zaman kavramının *i-* yardımcı fiilinin almış olduğu kip ekiyle ifade edildiğini özellikle vurgulamıştır (2003a: 732) *Birleşik kipli fiillerin rivayeti* bahsinde ise yardımcı fiilin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman ekini rivayet eki diye adlandırmış ve rivayet birleşik çekimini şu şekilde tanımlamıştır: “*Rivayet kipleri; olmuş, olacak veya olması tasarlanan işleri duyuma ve rivayete dayanarak anlatır.*” (2003a: 754). Korkmaz, rivayet kipinin bazen şüphe, uzaklık ve küçümseme bildirme işleviyle kullanıldığını belirtmiştir (2003a: 754). *Duyulan geçmiş zaman kipinin rivayeti* bahsinde de söz konusu ekin açık bir zaman kavramı taşımadığını, başkasından duyma veya sonradan farkına varma gibi bir şekil ifadesi bulunduğunu söylemiştir (2003a: 755). Korkmaz’ın, diğer rivayet birleşik çekimi bahislerinde de aynı anlayışı devam ettirdiği görülmektedir. Gürer Gülsevin ise birleşik çekimlerde asıl fiildeki ekin kip eki olduğunu, yardımcı fiildeki ekin ise zaman ifade ettiğini düşünmektedir (2000: 218).

Kanaatimizce, aslında çekimli bir fiildeki hareketin geçmişte cereyan ettiğini ve bu hareketin başkasından öğrenildiğini ifade eden bu birleşik çekim, gelecek zaman kipinin rivayeti başta olmak üzere bazı rivayet birleşik çekimlerinde geçmiş zaman ifadesini kaybederek sadece şekil ifade eden bir ek hâline gelmiştir. Ancak, bu durum cümlenin bağlamına göre değişmektedir. “*Hasan Usta tasınacakmış, yarın çıraklarınızı yollayın da yardım etsinler.*” cümlesinde birleşik çekimdeki zaman, gelecek zamandır. Buradaki öğrenilen geçmiş zaman eki, başkasından duyma veya sonradan farkına varma ifade eden bir şekil eki hâline gelmiştir. Ancak, aynı birleşik

çekim “*Hasan Usta geçen ay tasınacakmış, ama yeni evindeki tadilat işleri bitmediği için taşınamamış.*” cümlesinde, hem geçmiş zaman ifade etmekte hem de olayın başkasından duyulduğunu bildirmektedir. Bu durum, Ergin’in de ifade ettiği gibi öğrenilen geçmiş zaman ekinin, geçmiş zaman ifade etme işlevi dışında başkasından nakil veya rivayet bildirme işlevi de taşımasından kaynaklanmaktadır.

Rivayet birleşik çekimi, Aydın ve yöresi ağızlarında da yazı dilinde olduğu gibi yapılmaktadır.

2.2.2.4.2.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti

Hem asıl fiilin hem de *i-* yardımcı fiilinin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Zeynep Korkmaz, asıl fiilin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman ekinin zaman bildirdiğini, *i-* yardımcı fiilinin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman ekinin ise başkasından duyma veya sonradan farkına varma gibi bir şekil ifadesi taşıdığını söylemiştir. Ayrıca, *i-* yardımcı fiilinin düştüğü durumlarda aynı ekin üst üste gelmesinin, kipteki oluş ve kılışa şüphe veya küçümseme ifadesi kattığını belirtmiştir (2003a: 755).

Öğrenilen geçmiş zaman ekinin, hem zaman ifade etme hem de başkasından nakil veya rivayet bildirme işlevi taşıdığı yukarıda belirtilmişti. Hem zaman hem de başkasından duyma işlevleri tek ekle ifade edilebileceği için öğrenilen geçmiş zamanın rivayetindeki ikinci zaman eki kanaatimizce anlamı kuvvetlendirme görevindedir. Ayrıca, metinlerimizde geçmişte gerçekleşen bir oluş veya kılış konuşan kişi doğmadan önce gerçekleşmişse, bu oluş veya kılışın başkasından öğrenildiğini ifade etmek için rivayet birleşik çekiminin kullanıldığı görülmektedir.

bizim aslımız ğarabalıkdan gâlmışmiş ölüm. I-A/30-19

“Bizim atalarımız Karabalık’tan gelmişmiş oğlum.”

bazı yelâdi âl deĝirmanı vardı_ama hâ bir_adamdî yoĝdun_o da. dâdâmiñ vardin. onü du amcam_irâhmâ’li varımış bi ó gâliĶ gâlmışmiş. I-A/44-35

“Bazı yerlerde el deĝirmeni vardı ama o da herkeste yoktu. Dedemin [de] vardı.

Onu da rahmetli amcam varmış, o getirip gelmişmiş.”

ĝ’lık zamandı bi dâñâ zâhri bulunmadı. buydê bulummadî_âpı bulunmadı. anamgil_oreyî zâhri_almeyî gitdiydin. bubamüñ_anası_oreyî goceyî vâmişmiş.

I-A/62-74

“Kıtlık zamanında hiç tahıl bulunamıyordu. Buğday, arpa bulunamıyordu. Annemler oraya tahıl almaya gitmişti. Babamın anası (“ninem”), oraya **kocaya varmışmış** (“oradan biriyle **evlenmişmiş**”).”

*yedī sēnī_ esgālik yapıyo çocūm, buriyī geliyo, būdū kövlē yanıyo. tepeniḡ_ āqasınī bizim ḡayīnnanıḡ_ oldū yeri gidiyo. üṣ gün_ **ōmuṣmuṣ** geleli. üṣ günnen sōrā candırmilā geliyo. I-A/9-80*

“[Kayınpederim], yedi sene askerlik yapıp buraya (“köye”) geliyor çocuğum. Burada köyler yanmış. [Şu] tepenin arkasına kayınvalidemin bulunduğu yere gidiyor. Geleli üç gün **olmuşmuş**. Üç gün sonra jandarmalar [çağırmaya] geliyorlar.”

2.2.2.4.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Asıl fiilin şimdiki zaman eki, *i-* yardımcı fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, süreklilik arz eden hareketin geçmişteki bir zaman diliminde, bir süreç içerisinde gerçekleşmiş olduğunu ve bu oluş veya kılışın başkasından öğrenilmiş olduğunu bildirir. Zeynep Korkmaz, bu birleşik çekimdeki asıl zamanın şimdiki zaman olduğunu, yardımcı fiilin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman ekinin rivayet eki olduğunu düşünmekte ve şimdiki zamanın rivayetini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Şimdiki zamanın rivayeti, hâlen sürmekte olan bir oluş veya kılışın, duyuma veya sonradan fark etmeye dayanılarak anlatılmasıdır.*” (2003a: 756). Kanaatimizce bu birleşik çekimin asıl zamanı, yardımcı fiildeki öğrenilen geçmiş zaman ekinin bildirdiği zamandır. Ancak, bu ek Türkiye Türkçesi yazı dilinde zaman bildirme işlevini kaybederek başkasından duyma veya sonradan öğrenme ifade eden bir şekil eki hâline gelmiştir. Metinlerimizdeki örneklerin büyük çoğunluğunda bu birleşik çekimin zamanının geçmiş zaman olması, bu fikrimizi desteklemektedir. Metinlerimizdeki bazı örneklerde ise Korkmaz’ın da belirttiği gibi şimdiki zaman anlamı daha ağır basmakta, öğrenilen geçmiş zaman eki başkasından öğrenme işleviyle kullanılmaktadır.

*dahā_ öncüdēñ bundāñ bi havtī_ önce odunu **gidiyolāmış** dovullarınāñ. dovulnan zurneynen odunu **gidiyolāmış**. I-A/3-13*

“Daha eskiden düğünden bir hafta önce davullar [eşliğinde] odun kesmeye **gidiyorlarmış**. Davul zurnayla odun kesmeye **gidiyorlarmış**.”

al çocū sarın, dalıñı al, götū tarleya, oru buru gezdī gel, ya ğomşuyū git
déyolāmişmiş esgiden. I-A/5-19

“Eskiden büyükler, [çocuğun kırkı çıkınca gelinlerine] ‘Çocuğu [ister sırtına] sarın ister kucağına al, tarlaya götür, etrafta dolaştır gel. Ya da komşuya götür.’
diyorlarmış.”

*köğün ğurucusunun adına esgī ali **deyilāmişmiş** habiplerden o adamı kōlamışlā.*
III/7-5

“Köyün kurucusuna Eski Ali **diyorlarmış.** Onu Habipler [köyün]den kovmuşlar.”

*aççık cananıñ yandı otūdum, yēngemī sordum. **ğonusmuyorēmiş** gülüm hēc. hēc*
ğonusmuyorēmiş. yarıñ ğitce^klē yannı gine. II/13-75

“Biraz Canan’ın yanında oturdum. Yengemi sordum. Hiç **konusmuyormuş** gülüm. Hiç **konusmuyormuş.** Yarın tekrar yanına gidecekler.”

Aydın ve yöresi ağızlarında, şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan birleşik fiil kuruluşundaki bazı yapıların, rivayet birleşik çekiminde de kullanıldıkları görülmektedir.

maniseyī biz bunun yanē ğitdik kırkayācā. hättā yūmmüş bu du ğāK-ğālī bayyodāñ.
yünü-batmış. I-A/51-29

“Manisa’ya, Kırkağaç’a bunun (“oğlumun”) yanına [asker ziyaretine] gittik. Bu da [çamaşır] yıkamış, banyodan geliyor[muş]. [Çamaşır] **yıkıyormuş.**”

bān ğızgılı be^kledīdim. onnā dī adılı geş ğēcez, çōreK ēdiyoz dedīlā. šēniñ,
*mülkeriñ ğızı ğiçcāmiş de. onū **çōreK ēdiveri-batmış.** I-A1/1-9*

“Ben kızımı beklemiştim. Onlar da ‘Galiba geç kalacağız, çörek yapıyoruz.’ dediler. Mülker’in kızı gidecekmiş de ona çörek **yapıveriyor[lar]mış.**”

2.2.2.4.2.3. Geniş Zamanın Rivayeti

Asıl fiilin geniş zaman eki, *i-* yardımcı fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Geçmişteki geniş bir zaman dilimine işaret eden bu birleşik çekim, fiilin bildirdiği hareketin bu zaman dilimi içerisinde sürekli gerçekleştirildiğini belirtmek için kullanılır⁴⁰³. Zeynep Korkmaz, bu birleşik çekimde de asıl zamanın geniş zaman olduğu düşüncesinden hareketle yardımcı fiilin almış olduğu öğrenilen geçmiş zaman ekini rivayet eki olarak kabul etmekte ve geniş

⁴⁰³ Gürer Gülsevin, zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıları ele aldığı çalışmasında, dil bilgisi kitaplarında kullanılan *geniş zamanın rivayeti* terimi yerine *terk edilmiş alışkanlık* terimini önermiştir (2000: 222).

zamanın rivayetini şu şekilde tanımlamaktadır: “*Geniş zamanın rivayeti, geniş bir zaman kesiminde gerçekleşen oluş veya kılışları duyuma dayanarak anlatan birleşik kiptir.*” (2003a: 761). Kanaatimizce bu birleşik çekimde de asıl zaman, yardımcı fiildeki öğrenilen geçmiş zaman ekinin bildirdiği zamandır. Ancak, Türkiye Türkçesi yazı dilinde zaman bildirme işlevini kaybeden bu ek, asıl fiildeki hareketin başkasından duyulduğunu veya sonradan fark edildiğini ifade eden bir şekil eki hâline gelmiştir.

adımız sattan çobannā. kāl çoban delermişmiş dedecimîñ adına. I-A/30-40
“Zaten lakabımız Çobanlar. Dedeme Kel Çoban derlermiş.”

nūri dayıñi çocu^klānan_ävdi ğölā gidālāmışmış otümā di götürmezlāmışmış de hūdū_iki_üş senem ğaldı iki_üş senñ sönü ben ğayvayı gidārin ya dérmişmiş. I-A1/3-251

“Misafirlige [giderken] Nuri dayını götürmezlermiş. çocuklarla birlikte evde bırakıp giderlermiş. [O] da ‘Şurada iki üç yılım kaldı. İki üç sene sonra kahveye giderim.’ dermiş.”

ävāli müsrüflüK_ışımış. hindî_éyi düünnā. órasını sorāsañ. nahal müsrüflüK_ışımış? üş gün dūn_olūmuş. I-A1/3-74

“Eskiden [düğünler] müsriflikmiş. Şimdi düğünler daha iyi. Neden müsriflik olduğunu sorarsan [mesela] üç gün düğün yapılmış.”

yemeklerde et yēmē, ğızartma, şindiki_aynı olū-batı gibi_ışte. o şekildēdi. kēşgek pişermiş arı sırdı. biz onnarı pek yētişmedik. onu dū yaparlarılmışmış. II/6-18

“[Düğünde] et yemeği, kızartma [yaparlardı]. Aynı şimdi olduğu gibi[ydi] işte. Arada sırada keşkek [de] pişirilmiş. Biz o [zamanları] görmedik. Onu da yaparlarılmış.”

2.2.2.4.2.4. Gelecek Zamanın Rivayeti

Asıl fiilin gelecek zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, gelecekte yapılması planlanan bir oluş veya kılışı geçmişteki bir zaman dilimine aktarmak için kullanılır. Ancak, tasarlanan bu oluş veya kılışın bu zaman diliminde gerçekleşmediğini bildirir. Bununla birlikte, bu birleşik çekimdeki öğrenilen geçmiş zaman eki, özellikle yazı dilinde zaman bildirme işlevini kaybederek duyma veya fark etme ifade eden bir ek hâline gelmiştir. Zeynep Korkmaz, bu birleşik çekimi şu şekilde tanımlamaktadır: “*Gelecek*

zaman kipinin rivayeti, tarz olarak gelecek zamanda gerçekleşecek bir oluş veya kılışın duyuma dayanılarak anlatılmasıdır.” (Korkmaz 2003a: 758). Metinlerimizdeki örneklerin çoğunda, bu birleşik çekimin geçmiş zaman anlamını yitirdiği ve yazı dilinde olduğu gibi rivayet bildirme işleviyle kullanıldığı görülmektedir.

bi dānāsi di bōn ullarī_aşālara mevlidi kitti óreyĩ çar^klara. çar^klādi mevlit_okuncāmıŝ. óreyĩ kitti. I-A/18-116

“[Oğullarımdan] biri de bugün Çarıklar’a mevlide gitti. Çarıklar’da mevlit okunacaktı. Oraya gitti.”

hindĩ yārin hūdā imızanpaŝi cāmıŝındı yamazı ğulncāmıŝ da ōdan_ıstambola mı ğitcek ankereyĩ mi kōmūlcēmıŝ. ōlũ dēdilē ya. I-A/35-6

“Yarın [Aydın’da] Ramazanpaŝa Camiinde [cenaze] namazı kılınacaktı. Oradan İstanbul’a mı götüreceklermiş, [yoksa] Ankara’ya mı defnedilecekmiş. Öyle [bir şey] dediler ama.”

bān ğızgılı be^kledĩdim. onnā dī adılı geş ğēcez, çōreK_ēdiyoz dēdilā. ŝēniŝ, mülkeriŝ ğızı ğıccāmıŝ de. onũ çōreK_ēdivēri-batımış. I-A1/1-9

“Ben kızımgili beklemiştim. Onlar da ‘Galiba geç kalacağız, çörek yapıyoruz.’ dediler. Mülker’in kızı gidecekmiş de ona çörek yapıyorlarmış.”

yēngeŝ ēyi. sabālēn sālendim āyĩŝ_ōnnānde iŝ_ēdiŝ-durūdun, ine^kleri_ot biŝivēcāmıŝıŝı. sorannarı selam sōlũ dēdi. I-A1/3-2

“Yengen iyi. Sabahleyin evin önünde çalışıyordu, ineklere ot biçiverecekmiş. Seslendim, ‘Soranlara selam söyle.’ dedi.”

hinni munnũ ğızĩ almayadañ geldi de hinni munnā ondan acālē ırmızannañ eveli māvıldini_ēdivēceklerimıŝ ğızĩ_oreyĩ ğıççek ğini dēye. ondan māvıldini_ēdivēceklēmıŝ hindi. I-A/25-108

“Şimdi bunun (“ölen muhtarın”) kızı Almanya’dan geldi. Kız Almanya’ya dönecek diye ramazan ayından önce mevlidini okutuvereceklermiş.”

Metinlerimizdeki bazı örneklerde, bu birleşik çekimdeki öğrenilen geçmiş zaman ekinin zaman bildirme işlevini koruduğu görülmektedir. Hem zaman birdirme hem de rivayet işleviyle kullanılan bu ek, birleşik çekimdeki asıl zamanın geçmiş zaman olduğunu göstermektedir.

*bir haFtū ğadā ancī_ oldu. o_ zmannādī ğālmış_ ösülā bunnā birbirini
ōrātmān_ āķideşlē dānk ğālcāmıŝmıŝ_ işde. I-A1/4-60*

“[Öğretmen olan oğlum gideli] bir hafta kadar oldu. O zamanlarda gelmiş olsalar birbirlerini [göreceklermiş], [iki] öğretmen karşılacakmış.”

*benim ğız hindi bu sänä iştik ötü_ oğulū bitirdi, liseyī ğiççek. ğız mäslāk lisesi
çķmıŝ. ondan ävālī ğün ğitdiydi yazılmāya. onū du yirmi_ altısı yirmi yedisindi
yazılcamışmış. ğünü geŝmıŝ. I-A/31-30*

“Benim kız bu yıl ortaokulu bitirdi, şimdi liseye gidecek. Kız Meslek Lisesini kazanmış. Geçen gün kaydolmaya gitmişti. [Onun da] günü geçmiş. Geçen ayın yirmi altı, yirmi yedisinde kaydolacakmış.”

biz ğocumacādıķ. hindikinnā ğibī_ ösa heş ğocumacāmıŝmıŝız_ ölüm. I-A/28-157

“Biz yaşlanmayacaktık. Şimdikiler gibi [rahat] olsa[k] hiç yaşlanmayacakmışız oğlum.”

2.2.2.4.2.5. Şart Kipinin Rivayeti

Asıl fiilin şart eki, *i-* yardımcı fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, geçmiş zamanda şarta bağlanmış bir oluş veya kılışın bu zaman dilimi içinde gerçekleşmemiş olduğunu bildirir. Zeynep Korkmaz, bu birleşik çekimi şu şekilde tanımlamıştır: “*Şart kipinin hikâyesi gibi, rivayeti de, şarta bağlı gerçekleşmemiş bir oluş veya kılışın duyuma dayanılarak anlatılmasıdır.*” (Korkmaz 2003a: 762). Aydın ve yöresi ağızlarında, şart kipinin rivayet birleşik çekimi örneklerine çok seyrek rastlanmaktadır. Metinlerimizde bu çekimin bir örneğine rastlanmıştır. Bu örnekte de birleşik çekimde geçmiş zaman ifadesi hâkimdir. Yapı bakımından şart kipinin rivayeti gibi görünen bu birleşik çekim, anlam bakımından istek kipinin rivayetini ifade etmektedir.

*bu sene dī deĝil iki_ üş senedī işē_ e’ miyo, parī_ e’ meyo. hani çok zō. ay dediĝ mi
geliyo. ğafı çalışmamış. öncüden ğafı çalışsēmıŝ. I-A/12-39*

“[Sadece] bu yıl da değil, iki üç yıldır [mahsüller] para etmiyor. [Çiftçinin durumu] çok zor. Ay dediğin [hemen] geliyor. Kafa[mız] çalışmamış. [Keşke] önceden kafa[mız] çalışaymıŝ.”

2.2.2.4.2.6. İstek Kipinin Rivayeti

Asıl fiilin istek eki, *i-* yardımcı fiilin öğrenilen geçmiş zaman eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, geçmiş zamanda istek şeklinde tasarlanmış bir

oluş veya kılışın bu zaman dilimi içinde gerçekleşmemiş olduğunu bildirir. Zeynep Korkmaz, bu birleşik çekimi şu şekilde tanımlamıştır: “*Bu kipin rivayeti, istek biçiminde tasarlanan bir oluş veya kılışın, duyuma dayanılarak anlatılmasıdır.*” (2003a: 763). Şart kipi ile istek kipinin anlam bakımından yakın olması, bu kiplerin birleşik çekimlerde de birbiri yerine kullanılmasına sebep olmuştur (Ergin 1993: 307). Aydın ve yöresi ağızlarında bu birleşik çekim örneklerine de çok seyrek rastlanmaktadır. Metinlerimizde bu çekimin bir örneğine rastlanmıştır. Bu örnekte de birleşik çekimde geçmiş zaman ifadesi hâkimdir. Ayrıca bu örnek, yapı bakımından istek kipinin rivayet birleşik çekimi gibi görünse de anlam bakımından şart kipinin rivayet birleşik çekimini ifade etmektedir.

bey_ölu ğızı atıñ_ğıçını minderdînnen kırk gün kırk geci dovul dövdürüyo. alıK ğaçıyo ğıza. memlikatlāni alıK ğaçıyo ğāri. evleniyolā bāklanıyolā. çocum_üteki_éneymiş coloz ğāsı yicēmiş_ona. I-A/10-102

“Bey oğlu kızı atın terkisine bindirir bindirmez [kaçırıp] kırk gün kırk gece düğün yapıyor. Kızı alıp kaçı[rı]yor. Memleketine kaçırıyor, evlenip barklanıyorlar. Kız [ağaçtan] **inseymiş** cadı kadın onu yiyecekmiş çocuğum.”

2.2.2.4.3. Şart Birleşik Çekimi

Fiillerin şart birleşik çekimi, şekil ve zaman eki almış asıl fiile şart çekimindeki *i-* yardımcı fiilinin getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik çekim, şarta bağlı oluş veya kılışı asıl fiille ilişkilendiren bir tamlayıcı görevini üstlenir (Korkmaz 2003a: 765). Şart birleşik çekiminde iyelik kökenli şahıs ekleri kullanılır. Aydın ve yöresi ağızlarında bilinen geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman ve geniş zamanın şartlı birleşik çekimleri yapılmaktadır. Metinlerimizde, emir, istek ve gereklilik kipleri dışında öğrenilen geçmiş zamanın şart birleşik çekimine de rastlanmamıştır. Bölge ağızlarında bu birleşik çekimle ilgili dikkat çekici özellik, üçüncü teklik şahıs çekimi sonunda /n/ ünsüzü türemesidir. Bu ses olayı, birinci bölgede yer alan Bozdoğan ilçesinin Kılavuzlar, Koyuncular ve Güvenir köyleriyle Çine ilçesinin Tatarmemişler köyünde görülmektedir.

2.2.2.4.3.1. Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı

Asıl fiilin bilinen geçmiş zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin şart eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *gerçekleştiği kesin olarak görülen veya bilinen bir oluş ve kılışı şarta bağlar* (Korkmaz 2003a: 765).

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-m} ekiyle yapılmaktadır.

hacī amcañ çöküp-duru. ben tätzäk müzek odun mudun ne buldūsam yaqđım. I-A/40-56

“Hacı amcan [hastalıktan] çöktü. Ben tezek, odun ne bulduysam [onu] yaktım.”

ondan sörü da'lı dī éđärız. kimisī pa^klavī éđā, kimisī hindi -ävälī bāñ hindi kaç düün étdisem pa^klavīnāñ étdim- hindikinnā hälvī édiyolā. I-A/41-67

“Ondan sonra tatlı da yaparız. Kimi baklava yapar -ben kaç düğün yaptıysam [hepsinde] baklava yaptım- kimi [helva yapar]. Şimdikiler helva yapıyorlar.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi {-ŋ} ekiyle yapılmaktadır.

o samanıña da ätäsi gün gänä kändiñ yapdıysañ yapıdıñ. yapmadıysañ gādeşcāzim onū da samana dı bi adam bulısuñ parañla. I-A1/4-478

“Samanını da ertesi gün yine kendin yaptıysan yaptın. Yapmadıysan, samanı [getirmek] için parayla bir adam tutarsın.”

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır.

adam bize atamız bubamız nasıl bakdısa biz dī_ónu bölü baqcez dēse baqā. I-B1/2-47

“Erkek, ‘Ana babamız bize nasıl baktıysa biz de onlara öyle bakacağız.’ derse kadın [onlara] bakar.”

bizim būdū sini yapāriz. gızıñkıñı_ayrı yapāriz. annesini bubasını gōcāsağ onu ayrı bi sini yapāriz. aqırībāsı vāsī ayrı yapāriz. olan tarafı nasıl yapdısa gız tarafı dī_ayrı yapā. I-A/1-19

“Biz [nişanda] sini yaparız. Kızın sinisini ayrı yaparız. Annesine babasına [hediyelik] koyacaksak onlara ayrı [sini] yaparız. Akrabasına yapılacaksa [onlara da] ayrı [sini] yaparız. Erkek tarafı nasıl yaptıysa kız tarafı da aynı şekilde yapar.”

Aşağıdaki örneklerde, üçüncü teklik şahıs çekiminden sonra /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

bu muhdālıq yapıdı on sene, bey. dāñışdircādin adına. bayā irē mirē atıldıdın. här şē oldūdun. ne oldūsan deñişmedi, galdı. I-A/43-19

“Eşim on yıl muhtarlık yaptı. [Köyün adını] değiştirecekti. Oylama [dahi] yapılmış, [gerekli] her şey yerine getirilmişti. [Sonra] ne olduysa [köyün adı] değişmedi, [eski adı] kaldı.”

bağ hunnā yimedisen bunnarnan yidiren ben. acıķısıñ sōnū çócūm. I-A1/1-11

“Bak şunlar [yemek] **yemediyse** onlarla [birlikte sana da] yedireyim. [Biraz] sonra acıķırsın çocuğum.”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde birinci çokluk şahıs çekimi örneğine rastlanmamıştır.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde ikinci çokluk şahıs çekimi örneğine de rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi, {-LĀ} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, şahıs eki şart ekinden önce gelmektedir.

olan_ävi_o bēz bādīlīk iki dāni sandıġı doldurūlā gālīlā bizim būda. nişan gātiri.

*bēz bādīlīk né **sōledilāsi** būda. ilkiñ sōlālā o ġızı satāķa. II/11-19*

“Bizim burada, erkek evi, iki tane sandığı [kız ve ailesi için alınan] giysi[ler] ve kumaş[lar]la doldurup getirir. Nişan [hediyesi olarak] getirir. [Kız evi] giysi kumaş ne **istediyse** [erkek evi getirir]. Önceden, kızı verirken [isteklerini] söylerler.”

*ónu götū sän dedilā, nēreyġ götū **dēdilāsā**. ónu götürū gidākānā siġiri_oynamış*

ġāri. daş_ammış ķaFasni bi çāpmış öldümüş çayda. I-A/15-131

“Ona (“dedeme”) [Bunu] (“Yunanı”) sen götür.’ demişler. [Artık] nereye götür **dedilerse!** Onu götürüp giderken [iyice] sinirlenmiş. Taşı alıp kafasına bir vurmuş, [onu] derenin içinde öldürmüş.”

2.2.2.4.3.2. Şimdiki Zamanın Şartı

Asıl fiilin şimdiki zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin şart eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *içinde bulunulan zamanda gerçekleşmekte olan bir oluş ve kılışı şarta bağlar* (Korkmaz 2003a: 769). Bazı örneklerde, şimdiki zamanın şart birleşik çekiminde de ikinci teklik şahıs ekinden sonra düz geniş bir ünlü türemektedir.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-m} ekiyle yapılmaktadır.

bāzi köġlülā bölü ġonuşū. çünkü bizim buramızdı_ölü ġonuşañ yoķdur.

*ġocası_ōsuñ, ġānci_ōsuñ hārkes āynı bān nasıl **ġonuşuyorsam** ölü ġonuşurlā. I-B/3-77*

“Bazı köyler öyle konuşur. Bizim burada öyle konuşan yoktur. Yaşlısı genci, herkes ben nasıl **konusuyorsam** aynı böyle konuşurlar.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi {-η} ekiyle yapılmaktadır. Bazı örneklerde, şimdiki zamanın şart birleşik çekiminde ikinci teklik şahıs ekinden sonra düz geniş bir ünlü türemektedir.

bağ horda yürüK kitabı var_al. aldıñ mı? bizim_aşımız häp_orða. bänim beyim bilän_çindä yazılıp-duru. oñ biñ lîre. alvıräm gäläm_isdäyosañ. III/11-58

“Bak şurada yürük[leri anlatan bir] kitap var. Aldın mı? Bizim kökenimiz orada [yazılıdır]. Kitapta eşim[le ilgili bilgiler] dahi yazılı. [Fiyatı] on lira. **İstiyorsan** aliverip geleyim.”

hani kusuķuseyĩ biliyosaña kusuķusüdan dā ufaK_olū bizim tāna hani éledinnānā. I-A/15-90

“Kuskusu **biliyorsan**. Bizim tarhanamız elenince kuskustan daha ince olur.”

oreyĩ dī_ürü señ gāziyosaña. ödu dü yaşlı gadinnā gonusdü. onnā çeşiT gonusülā bağ. I-A/24-54

“**Geziyorsan** oraya da uğra. Orada da yaşlı kadınları konuşur. Onlar [daha] farklı konuşurlar.”

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır.

ālī dēlādin gālīnā. kafasını hōlü hōlū_édādin galāñ çalgılā nahā çalınıyosa. I-A1/7-48

“[Gelin atın üstünde giderken] ağla derlerdi. [Gelin de] çalgılar nasıl **çalınıyorsa** [onun ritmine göre] şöyle başını sallayarak ağlardı.”

onu gızī né istē işē édiyosa ödan bazarı gidālā alīlā gālīlā. ondāñ sōrā işē étdilā mi gız_ävini götürülā. I-A/56-57

“Kız ne **istiyorsa** çarşıya giderler, alıp gelirler. [İstenecekler alındığında] kız evine götürürler.”

Bir örnekte, birleşik çekimdeki şart ekinin ünlüsü şimdiki zaman ekindeki ünlünün etkisiyle yuvarlaklaşmıştır.

bağ bu odunnarı häp biz yapıdık galdik. hayır düğünü kim yapıyorusu burda härkes kändi yapadı. ölü_ortaķleşmi bilän_olmaz. I-B/3-50

“Bak bu odunları hep kendimiz kesip getirdik. Hayır, burada imece falan yapılmaz. Düğünü kim **yapıyorsa** [odun kesip getirme işini] kendisi yapardı.”

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, birinci çokluk şahıs çekimi örneklerine rastlanmamıştır.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde, ikinci çokluk şahıs çekimi örneklerine de rastlanmamıştır.

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi, {-lā} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, şahıs eki şart ekinden önce gelmektedir. Bir örnekte, son ses durumundaki şart eki ünlüsü iki ve üçüncü hecelerdeki geniş ünlülerin darlaşması kuralına bağlı olarak darlaşmıştır.

oqarī kimiñ_oryī gidiyorülāsa. dāzāsīgilī gidip-barilādır sultangilā. I-B/5-72

“Yukarıya kimin oraya gidiyorlarsa! Teyzesine, Sultangile, gidiyorlardır.”

hindi gānā ämmi parasız dı vēri-batilā gēmlıklārā paryılı dı veriyolāsı da. I-A1/4-212

“[Her ne kadar] Gemlik [zeytini fidanlarını] ücreti karşılığında veriyorlarsa da şimdi [köylüye] ücretsiz dağıtıyorlar”

2.2.2.4.3.3. Geniş Zamanın Şartı

Asıl fiilin geniş zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin şart eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *geniş bir zaman kesiminde gerçekleşen oluş ve kılışları şarta bağlar* (Korkmaz 2003a: 771). Aydın ve yöresi ağızlarında, kapalı hece sonundaki /r/ ünsüzünün düşmesi çok yaygın ses olaylarından biridir. Buna bağlı olarak geniş zaman ekindeki /r/ ünsüzü düşer ve önündeki ünlünün uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

1. Teklik Şahıs

Birinci teklik şahıs çekimi {-m} ekiyle yapılmaktadır.

yēmēmi kendim yaveş yaveş éderin mutfağda. gidēsem iki dēnēnen gidiyon. II/8-54

“Yemeğimi yavaş yavaş [da olsa] kendim yapıyorum. [Bir yere] gide[cek olur]sam ancak iki değnekle gid[ebil]iyorum.”

bān telfon_étmek di bilmiyon ya. çocūm beni telfon_açivē dayıngillārā onū kimi görüsem gāri. I-A/50-112

“Ben telefon etmeyi de bilmiyorum ya. [Buradan geçen] birini görürsem ‘Evladım, dayıngillere telefon ediver.’ [diyorum] artık.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi {-η} ekiyle yapılmaktadır. Bir örnekte, ikinci teklik şahıs ekinden sonra düz dar bir ünlü türemiştir.

bu çapıT_ışı éyĩ gâdi millätâ. ğocu komsa çoluğ çocuğ sarıyoru. né_âpcaη. gâziP-bôcēni ğızanñâ sâdırıyorülâ. ğocu kōmsu işti bô ğocâsan onu dâlâ. I-B/7-34

“Bu bez [parçası dolama] işi insanlara iyi geldi. Yaşlısı genci [bez parçası] doluyor. Ne yapacaksın. [Ara yerde] gezeceklerine çocuklara dolatıyorlar. İşte böyle yaşlanırsan ona koca komsa derler.”

isimâ ôdan ğalıyoru hatıbıη ğışlası olarak. biz bôlũ biliyoz. hârkâs kimĩ sorâsan dĩ_ôlũ dē zâten. II/3-6

“[Köyün] ismi, ondan Hatibin kışlası diye kalıyor. Biz böyle biliyoruz. Kime sorarsan böyle anlatır zaten.”

bi yô bi şey yédiceK_olūsak yediriyoz. ôlü iri bi şē dī yeyĩmiyoru. ğâyet ufa^klâsanĩ ê^kmēni ufaldisan. ôdan hōlü muhallebi gibi ğarışdırısan. I-A/11-241

“Bir şey yedirecek olursak yediriyoruz. Öyle iri [taneli] bir şey de yiyemiyor. İyice ufaltırsan, ekmeğini ufalarsan, şöyle muhallebi gibi karıştırırsan [ancak öyle yiyebiliyor].”

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, son ses durumundaki şart eki ünlüsü iki ve üçüncü hecelerdeki geniş ünlülerin darlaşması kuralına bağlı olarak darlaşır.

bulğurũ ävellēñ kendimiz yapādıķ. ğaynadıdıķ, dövēdik. hindi ê^kmiyoz. hazĩ bulğur_aliyoz. ôndāñ yinişi o yēniyo. yinmezsi piriñş yēniyorũ hep çoğ zaman. I-A/11-159

“Eskiden bulguru kendimiz yapardık. Kaynatıp döverdük. Şimdi yapmıyoruz. Hazır bulgur alıyoruz. Yenirse o yeniyor. Yenmezse pirinç yeniyor çoğu zaman.”

birkaç kerĩ ğidâdinnâ. olceğ_olūsa olüdu. olmassa ğälmeη dēdinnâ. ôle. istenĩdi. istenisi mândil verĩlĩdi olūsa. I-A/29-7

“[Kızı istemek için] birkaç kere giderlerdi. Olacak olursa [bir daha] gidilirdi. Olmayacaksa gelmeyin derlerdi. [Kız] istenirdi. İstenir [ve cevap olumlu] olursa [erkek tarafına] mendil verilirdi.”

Fiil tabanının son hecesinde yuvarlak ünlü varsa, geniş zaman ekinin yardımcı ünlüsü de yuvarlak ünlü olur. Bu durumda, birleşik çekimdeki şart eki ünlüsü de dudak uyumuna bağlı olarak yuvarlaklaşır.

*ot biçip âkasını sarınıK gälceklê bahçilâden, şülâdan, bahçilâden. ot, ğuru, yaş, bıdağ nê **bulüsu** gätiriyolâ. hayvannâ yicek. I-A/29-26*

“Bahçelerden ot biçecekler, sırtlarına sarınıp gelecekler. Kuru veya yeşil ot, ağaç dalı ne **bulur[lar]sa** getiriyorlar. Hayvanlar [onları] yiyecek.”

*buydêy yoğıdı. iki_okġu buydêġ_unü **ilâzım_olüsu** bazâdâñ alı gelidik. buydêġ_unü yoğıdı. I-A/25-46*

“[Eskiden çok fazla] buğday yoktu. Buğday unu **lazım olursa** pazardan iki okka alıp gelirdik. [Evimizde her zaman] buğday unu bulunmazdı.”

Aşağıdaki örneklerde, üçüncü teklik şahıs çekiminden sonra /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

*bi dı başġi yēden ġız_ **alısan** dı yapıdımiyolâmiş. kövden hanı çaydan ġaşıdan kövden ġız_ **alısana**. I-A/42-27*

“Bir de başka yerden, derenin karşısındaki köylerden kız **alır** da [erkeklere askerlik] yaptırıyorlarmış.”

*çocuġlâımız sũcek safâsına. ġüsaġlarını mârimât. **bakâlâsan** baġceklê. **bakmazlâsan** dı baġmêceklê. I-A1/4-435*

“Sefasını çocuklarımız sürececek. [Allah] göğüslerine merhamet [versin]. [Bize] **bakarlar** (isterlerse) bakacaklar, **bakmazlar** (istemezlerse) [da] bakmayacaklar.”

*yemek kêşgek, turşu, çöba, pilav hepsi_olü. fasille veyâ nohut. tüşü_ **olmazsan** hoşaf yapılı. haşlama yazıġkı. pa^lıcan biber turşusu. I-A1/3-152*

“[Düğünlerde] yemek [olarak] keşkek, turşu, çorba, pilav olur. Fasülye veya nohut [yemeği yapılır]. Turşu **olmazsa** (“yoksa”) hoşaf yapılır. Yazın [yapılan] haşlama turşu, patlıcan biber turşusu [yapılır].”

Bir örnekte, üçüncü teklik şahıs çekiminden sonra /m/ ünsüzü türediği görülmektedir.

*çiçek çalmı_olayî vâ, çiçek çalma. muttaġâ onu yapâlâ. **istêsem** götürümücek gibi_ôsün çiçek çalâlâ muttaġâ. I-A/3-31*

“[Düğünlerde kız evinden] çiçek çalma âdeti var. O âdeti her hâlukârda yerine getirirler. **İsterse** taşınamayacak kadar [büyük] olsun [kız evinden] mutlaka [bir] çiçek çalarlar.”

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi {-k} ekiyle yapılmaktadır. Bir örnekte, art ünlülü fiil tabanına eklenen şart eki ünlüsünün önlüleştiği görülmektedir.

hindi yeñi ğalañ h r Ő . yaz ğiŐ senzivat sovuŐ hav  dep l nda. eveli ğurud sek y diK_omnara. II/7-120

“Şimdi her Şey yeni artık. Soğuk hava depolarında yaz kiŐ sebze [bulunuyor]. Eskiden [yazın] **kurutursak** onları [ancak  yle] yiyebilirdik.”

biz keŐĖeĖi_ cini bi hayvan kes sek ğat rız. ğatmassaŐ ğ v mu ğoruz  cini. I-A/7-10

“Biz, bir hayvan **kesersek** keşkeğin  cine [taze et] koyarız. Hayvan kesmezsek [ nceden yapmış olduğumuz] kavurmayı koyarız.”

2.  okluk Şahıs

İkinci  okluk Şahıs  ekimi {- Iz} ekiyle yapılmaktadır. Bir  rnekten, art  nl l  fiil tabanına eklenen Şart eki  nl s n n  nl leŐtiĖi g r lmektedir.

yaşımı sor senjiz s kizene bi yaş ğaldı Ėimeme. ye' miş doŐuz yaşındeyin. I-A/38-54

“Yaşımı **sorarsanız** seksen yaşına girmeme bir yıl kaldı. Yetmiş dokuz yaŐındayım.”

bu işmeyi_elverişli olmaz dedi. e naha_lolcaŐ? Şurası burası en_az  lli millon l re teber  ed senjiz  l _ol . II/3-122

“[Gelen g revli] bu su  cmeye elverişli değil dedi. Nasıl olacak [diye sorduk]. Ő yle b yle [derken] ‘En az elli milyon lira **toplarsanız** olur.’ [dedi].”

3.  okluk Şahıs

 c nc   okluk Şahıs  ekimi, {-l } ekiyle yapılmaktadır. Bu Şahıs  ekiminde, Şahıs eki Şart ekinden  nce gelmektedir. Bu Şahıs  ekiminde, son ses durumundaki Şart eki  nl s  iki ve  c nc  hecelerdeki geniş  nl lerin darlaşması kuralına bağlı olarak darlaşır.

hiş  lannanan ĖonuŐmañ Ėizim d yon. dayan  dayan  satılan Şeyli_ol , Ėiyma'li_ol  de mi? tabi Ėiyma'li_ol . s n kendiñ Ė ldiñ d l si' n_olcaŐ_o? I-A/28-194

“[Torunlarım] ‘Erkeklerle hiş konuŐmayın kızım.’ diyorum. Nazlana nazlana verilen [kız] kıymetli olur değil mi? [ yle olmazsa] ‘Sen kendi isteğinle geldin.’ **derlerse** ne olacak?”

bizl deñ ne olcaŐ yavrum? uŐsaŐ Ėanat yoŐ, ĖoŐsaŐ ayak yoŐ. biziŐki y tdi Ėari. Ė tiriveril si'yion. Ė tirmezl se baŐıyon ben. I-A/33-34

“[Bu vakitten sonra] bizden ne olur yavrum? UŐsak kanad[ımız] yok, koşsak ayağ[ımız] yok. Bizden ge ti artık. [ ocuklar] **getiriverirse** yiyorum. **Getirmezlerse** [kendi kendime] idare ediyorum.”

2.2.2.4.3.4. Gelecek Zamanın Şartı

Asıl fiilin gelecek zaman eki, *i-* yardımcı fiilinin şart eki aldığı birleşik çekimdir. Bu birleşik çekim, *gelecekte gerçekleşecek olan bir oluş ve kılışı şarta bağlar* (Korkmaz 2003a: 770).

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde tek örneği bulunan birinci teklik şahıs çekimi, {-m} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

oldū gibi saycāsem. sobucu gün, salı, pıynā, çine, cumā, bazā. ōlū dēdik. II/7-42
 “[Haftanın günlerini] olduğu gibi (“sırasıyla”) sayyacaksam Sobuca günü, Salı, pıynā, Çine, Cuma, Pazar [diye sayardık]. Öyle derdik.”

2. Teklik Şahıs

İkinci teklik şahıs çekimi {-η} ekiyle yapılmaktadır. Bir örnekte, art ünlülü fiil tabanına eklenen şart eki ünlüsünün önlüleştiği görülmektedir.

soğuk su işcāsen dī enki gätiriverī. I-A/27-77
 “Soğuk su içeceksen şu [çocuk] getiriverir.”

gini̇ hulādi yaşicāsen al bi ev_ōlum nāsiP_olūsū_allah... ev_oldukdāñ hārī her şey_olū gidā. ille eviñ_olcek. I-A/14-39
 “Buralarda yaşayacaksan, Allah [da] nasip ederse bir ev al oğlum. Ev olduktan sonra her şey olur gider. Ev şart.”

bizim yörük kitabı var_órda. alacāsan_āl. bānim hoturafım bileñ vā. III/13-1
 “Şurada bizim yörükleri [anlatan] kitap var. Alacaksan al. [Kitapta] benim de fotoğrafım var.”

3. Teklik Şahıs

Üçüncü teklik şahıs çekimi eksiz yapılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde, üçüncü teklik şahıs çekiminden sonra /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

nāzilliden olcāsan yeñibazā güm başlā, salı gün_āşam başlā yeñibazā gün kınası_olū. nāzilli bazarı gün gālīn_alması_olū. I-A1/2-18
 “Düğün Nazilli [pazarı] (perşembe) [günü] yapılacaksa salı günü akşam başlar, Yenipazar (çarşamba) günü kına [gecesi] olur. Nazilli pazarı (perşembe) günü gelin alması olur.”

Bir örnekte, son ses durumundaki şart eki ünlüsü iki ve üçüncü hecelerdeki geniş ünlülerin darlaşması kuralına bağlı olarak darlaşmıştır.

olan tarafı, ğız tarafı bībirinē ālbisī_ālī, eşyā alī. altın, ötüberi nē yapcāsī yapā. I-A/29-13

“Erkek evi, kız evi birbirine giyecek alır, eşya alır. Takı [olarak] ne **yapacaksa** yapar.”

1. Çokluk Şahıs

Birinci çokluk şahıs çekimi {-k} ekiyle yapılmaktadır.

bizim būdū sini yapāriz. ğızıñkını_ayrı yapāriz. annesini bubasını ğocāsak onu ayrı bi sini yapāriz. akırībāsı vāsī ayrı yapāriz. olan tarafı nasıl yapıdīsa ğız tarafı dī_ayrı yapā. I-A/1-18

“Biz [nişanda] sini yaparız. Kızın sinisini ayrı yaparız. Annesine babasına [hediyelik] **koyacaksak** onlara ayrı [sini] yaparız. Akrabasına yapılacaksa [onlara da] ayrı [sini] yaparız. Erkek tarafı nasıl yaptıysa kız tarafı da aynı şekilde yapar.”

2. Çokluk Şahıs

İkinci çokluk şahıs çekimi {-ηIz} ekiyle yapılmaktadır.

ğitcēseniz ğolēcem hōlū gidiñ. yol vādī nēden kārāk doleşseñiz. I-A/54-53

“[Köyün içine doğru] **gidecekseniz** şöyle kolayca gidin. Her nereden dolaş[ır]sanız [dolaşım] [mutlaka] yol vardır.”

ēkmeğ_ētdim män hadēñ yicēseniz yiyiñ bakem bi yo. yuķū_ētdim yavrum yuķa. I-B/1-59

“[Daha yeni] ekmek yaptım, haydi **yivecekseniz** yiyin bakalım. Yufka yaptım yavrum.”

3. Çokluk Şahıs

Üçüncü çokluk şahıs çekimi, {-LĀ} ekiyle yapılmaktadır. Bu şahıs çekiminde, şahıs eki şart ekinden önce gelmektedir. Bir örnekte, üçüncü teklik şahıs çekimindeki gibi sonda /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

ondañ sōra çanaķ manaķ çalca^klāsī çalālādın. ondan sora oynālādın. I-A/41-61

“Ondan sonra çanak çömlek **çalacaklarsa** çalıp oynarladı.”

ğālīnī_ālilā gidālā. ertesī ğün duvaķ_ētceklēsen duvā buyruñ. I-A/2-12

“Gelini alıp giderler. Ertesi gün duvak [eğlencesi] **yapacaklarsa** davet [ederler].”

2.2.3. Birleşik Fiiller

Türkçede fiiller için de geçerli olan yeni kelime yapma yollarından biri *birleştirmedir*. Tek bir kavramı karşılamak üzere bir isimle bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin birleşmesi sonucu oluşmuş fiillere *birleşik fiil* denir (Korkmaz 2003a: 791). Türkiye Türkçesindeki *birleşik fiiller* konusunda ilk müstakil çalışmayı

yapan Annemarie von Gabain, iki fiil şeklinin birleşmesiyle oluşan birleşik fiillerin *esas manayı taşıyan bir fiil ile bir yardımcı fiilden, bir esas fiil ile bir deskriptif fiilden* (“tasvir fiili”) veya *bir esas fiil ile modal bir yardımcı fiilden* (“yarı yardımcı fiil”) oluşabileceklerini söylemiştir (1953: 16). Özellikle yabancı dillerden alınmış fiil isimleri (“matar”) ile *ol-*, *bulun-*, *gel-* yardımcı fiillerinin oluşturduğu yapıları fiil birleşmelerinin dışında tutan Gabain, bu gruptaki yardımcı fiilleri sözde yardımcı fiil olarak nitelendirmiştir (1953: 26-27). Zeynep Korkmaz, yeterlik fiilinin Türkçedeki tarihî seyrini ele aldığı çalışmasında, yardımcı fiillerin, isimlerle kullanılan asıl yardımcı fiiller ve aslında bir esas fiilken bu özelliğini kaybederek yardımcı fiil hâline gelen fiiller olmak üzere ikiye ayrılabilceğini belirtmiştir. Gabain’in çalışmasına işaret eden Korkmaz, ikinci gruptaki yardımcı fiillerin de üç farklı fiil birleşmesi meydana getirebileceğini söylemiş; bir bakıma Gabain’in tasnifini daha sarıh hâle getirmiştir (1959: 107). Daha sonraki çalışmasında farklı bir yol izleyen Korkmaz, birleşik fiilleri *esas anlamını korumuş veya esas anlamını korumakla beraber birtakım anlam incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller* ve *esas anlamını kaybederek deyimleşmiş olan birleşik fiiller* olmak üzere iki ana gruba ayırmış; *esas anlamını korumuş olan birleşik fiilleri* de *bir yanı ad bir yanı fiil olan birleşik fiiller*, *bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller* (“karmaşık fiiller”), *bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller: tasvir fiilleri* olmak üzere üç başlık altında ele almıştır (2003a: 791-861). Birleşik fiilleri *bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur* diye tanımlayan ve söz dizimi bahsinde ele alan Muharrem Ergin, bunları yardımcı fiilden önceki unsurun isim veya fiil oluşuna göre iki gruba ayırmıştır. Bu bahiste daha çok yardımcı fiiller üzerinde duran Ergin, yardımcı fiilleri *isimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* ve *fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* olmak üzere iki başlık altında değerlendirmiştir (1993: 364-367). Birleşik fiilleri *karmaşık fiiller* ve *tasvir fiilleri* olmak üzere iki başlık altında değerlendiren Tahsin Banguoğlu, sıfat-fiil eki almış asıl fiille *ol-* yardımcı fiilinin birleşmesi sonucunda oluşan birleşik fiilleri *karmaşık fiiller* diye adlandırmış ve bu gruptaki fiilleri *öncelik fiilleri*, *başlama fiilleri* ve *niyet fiilleri* olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Zarf-fiil eki almış asıl fiille yardımcı fiillerin bir araya gelmesi sonucunda oluşan birleşik fiilleri ise *tasvir fiilleri* şeklinde adlandıran Banguoğlu, bu türdeki birleşik fiilleri de *yeterlik fiilleri*, *ivedilik*

fiilleri, sürek fiilleri, yaklaşık fiiller olmak üzere dört gruba ayırmıştır (2011: 482-493).

Birleşik çekim bahsinde ifade edildiği gibi birleşik fiil konusuna da farklı bir açıdan yaklaşan araştırmacılar bulunmaktadır. Söz konusu bölümde belirtildiği gibi, gramer kitaplarındaki *birleşik fiil, birleşik çekim, ek fiil, isim cümlesi* gibi konularda bir terim ve tanım karmaşası bulunduğunu; bu konuların kapsamları ve tasniflerinde tutarlı ölçütler bulunmadığını ifade eden Mustafa Uğurlu, söz konusu dil birimleri arasındaki ilişkilere dikkat edildiği ve tutarlı ölçütler geliştirildiği takdirde konunun aydınlığa kavuşacağını ifade etmiştir. Meseleye yapı, anlam ve işlev gibi birbirinden farklı ölçütlerle yaklaşıldığını; bunun için söz konusu dil birimlerinin tanım, tasnif ve kapsamları konusunda bir fikir birliğine varılamadığını belirten Uğurlu, *birleşik fiil* ve *birleşik çekim* adı verilen bu yapıların, aslında bir isimle bir yardımcı fiilden oluşan benzer dil birimleri olduğunu dile getirmiştir. Konuya *yapı* ve *söz dizimi* açılarından yaklaşan, ancak anlam ve işlevin de gözardı edilemeyeceğini dile getiren Uğurlu, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil eklerinin yapı bakımından fiilden isim yapma eki olduklarını; bu sebeple de *birleşik fiil* veya *birleşik çekim* adı verilen bu yapılardaki birinci unsurun, isim olarak kabul edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (2009: 406-407).

Birleşik fiillerin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, birleşik fiil kuruluşundaki bazı yapıların zaman kavramlarını ifade etmek için kullanılması gibi özel durumlar hariç, yazı dilindekinden farklı değildir. Mustafa Uğurlu'nun bu konu hakkındaki görüşlerine büyük ölçüde katılmakla beraber, birleşik fiilleri, Ergin'in tasnifini esas alarak *Fiil + Fiil Yapısında Olanlar* ve *İsim + Fiil Yapısında Olanlar* olmak üzere iki başlık altında ele almayı uygun bulduk.

2.2.3.1. Fiil + Fiil Yapısında Olanlar

Yukarıda belirtildiği gibi, konuyla ilgili ilk müstakil çalışma Gabain tarafından yapılmıştır. İki fiil şeklinin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik fiilleri üç gruba ayıran Gabain, birinci gruptaki birleşik fiillerin *esas manayı taşıyan bir fiil ile bir yardımcı fiilden* oluştuğunu dile getirmiştir (1953: 16-18). Buna göre, esas anlamı

taşıyan birinci fiil, çekimli bir fiildir ve isim hükmündedir⁴⁰⁴. Birleşik fiile getirilen kip ve şahıs ekleri ise yardımcı fiilden sonra eklenir (Korkmaz 1959: 107). Gabain'e göre, ikinci gruptaki birleşik fiiller *bir esas fiil ile bir deskriptif fiilden* oluşur (1953: 18-24). Yani, bu fiil birleşmesinde asıl fiil çekimli bir fiil değil, zarf-fiildir. İkinci fiil ise asıl fiilin ifade ettiği oluş veya kılışı tasvir görevindeki yardımcı fiildir ve asıl anlamını kaybetmiştir (Korkmaz 1959: 107). Gabain'in üçüncü gruba dâhil ettiği birleşik fiiller ise *bir esas fiil ile modal bir yardımcı fiilden* oluşmaktadır (1953: 24-26). Bu gruptaki asıl fiiller de zarf-fiildir. Ancak, ikinci fiil asıl anlamını kaybetmemiştir (Korkmaz 1959: 107). Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)* adlı çalışmasında konuyu daha ayrıntılı ele almıştır. Bu çalışmada birleşik fiilleri iki gruba ayıran Korkmaz, birinci gruptakileri *esas anlamını korumuş olan birleşik fiiller* diye adlandırmış ve *bir yanı ad bir yanı fiil olan birleşik fiiller*, *bir yanı sıfat-fiil bir yanı yardımcı fiil olan birleşik fiiller* ("karmaşık fiiller"), *bir yanı zarf-fiil bir yanı fiil olan birleşik fiiller: tasvir fiilleri* olmak üzere üç başlık altında ele almıştır (2003a: 792-837). Bunlardan ilk ikisi isim + fiil yapısında olan birleşik fiillere dâhil olduğu için, ilgili bölümde ele alınacaktır. Korkmaz, fiil + fiil yapısında olan birleşik fiiller kategorisine dâhil edebileceğimiz tasvir fiillerini *yeterlik fiilleri*, *tezlik fiilleri*, *süreklilik fiilleri*, *yaklaşma fiilleri*, *uzaklaşma fiilleri* olmak üzere beş alt gruba ayırmıştır (2003a: 811). Muharrem Ergin, *fille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller* başlığı altında değerlendirdiği yardımcı fiillerin, zarf-fiil eki almış asıl fiilden sonra çekim unsuru olarak görev yaptıklarını vurgulamıştır. Bu yardımcı fiillerden *bil-* fiilinin *iktidar*; *ver-* fiilinin *kolaylık*, *çabukluk* ve *birdenbirelik*; *gel-*, *gör-*, *dur-*, *kal-*, *koy-* fiillerinin *deneme*, *devamlılık* ve *süre*; *yaz-* fiilinin *yaklaşma* ifade ettiğini dile getirmiştir (1993: 365-366). Tahsin Banguoğlu da zarf-fiil eki almış asıl fiille yardımcı fiillerin bir araya gelmesi sonucunda oluşan birleşik fiilleri *tasvir fiilleri* diye adlandırmış ve bunları *yeterlik fiilleri*, *ivedilik fiilleri*, *sürek fiilleri*, *yaklaşık fiiller* olmak üzere dört gruba ayırmıştır (2011: 482-493). Banguoğlu, aynı yapıda olmasına rağmen ikinci fiilin esas anlamını koruduğu fiil birleşmelerine yarı tasvir fiilleri adını vermiş ve bu fiil birleşmelerinde {-Ip} zarf-fiilli şekillerin daha çok kullanılmaya başladığını vurgulamıştır (2011: 493-494).

⁴⁰⁴ Gabain ve Korkmaz'ın dile getirdikleri birinci unsurun *isim hükmünde* olduğu görüşü, Uğurlu'nun konu hakkındaki düşüncelerini desteklemektedir.

2.2.3.1.1. Yeterlik

Yeterlik fiili, {-A} zarf-fiil eki almış asıl fiile *bil-* yardımcı fiili getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik yapıdaki *bil-* fiili, asıl fiilin bildirdiği oluş veya kılışı gerçekleştirme güç ve yeterliliğini gösterebileceği gibi, asıl fiildeki oluş veya kılışın gerçekleşme imkân ve ihtimali dâhilinde bulunduğunu da ifade edebilir (Korkmaz 1959: 108; Ergin 1993: 366; Korkmaz 2003a: 812; Banguoğlu 2011: 489). Bu birleşik fiil, az sayıdaki örnekte fiilin bildirdiği oluş veya kılışı gerçekleştirme yetki ve selahiyetini veya bir fiili gerçekleştirme iznine sahip olmayı ifade etmek için de kullanılmaktadır.

Türkçenin tarihî metinlerinde *bil-* fiili yanında *u-* ve *al-* fiilleri de yeterlik bildirmek amacıyla kullanılmıştır. Oğuz grubu lehçeleri, bu yardımcı fiillerden *bil-* fiilini tercih edip yaygınlaştırdığı hâlde Kıpçak ve Karluk grubu lehçelerinde *al-* fiili yaygınlaşmıştır. Batı Türkçesinin başlarında yeterlik fiilinin olumlu şeklinde *bil-* yardımcı fiili tercih edilmiş olsa da olumsuz şekilde ikili kullanım söz konusudur. Olumsuz şekil, bu dönem metinlerinde bazen daha eski olan *u-* yardımcı fiiliyle bazen de *bil-* yardımcı fiiliyle yapılmaya başlamıştır. Osmanlı Türkçesi döneminde, *bil-* yardımcı fiiliyle yapılan olumsuz şekil zayıflamış ve yeterlik fiilinin olumsuzu daima *u-* yardımcı fiilinin kalıplaşması sonucunda oluşan {-AmA-} şekliyle yapılmaya başlamıştır. Buna rağmen, Azeri Türkçesinde olumsuz şekilde hem *u-* fiilinin kalıplaşmasıyla oluşmuş {-AmmA-} yapısı hem de olumsuzluk ekini almış *bil-* fiili kullanılmaktadır (Korkmaz 1959: 119-120; Ergin 1993: 366-367).

Yardımcı fiil olarak *u-* fiilinin kullanıldığı olumsuz şekil, asıl fiildeki zarf-fiil ekiyle yardımcı fiil ünlüsünün birleşmesi neticesinde daha Eski Anadolu Türkçesi dönemindeyken {-ImA-}, {-AmA-} şekillerine dönüşmüştür. Söz konusu yapının geniş ünlülü şekli, Osmanlı Türkçesi döneminden itibaren yaygınlaşmış ve Türkiye Türkçesinde de kullanılan {-AmA-} yapısını meydana getirmiştir. Ancak, ağızlarda bu yapının dar ünlülü şekillerine rastlamak mümkündür. Aydın ve yöresi ağızlarında da kurallı olarak dar ünlülü şekiller kullanılmaktadır. Bu durum, herhangi bir ses değişikliği olarak değerlendirilmemeli; aksine eskicil şeklin korunduğu bir yapı olarak kabul edilmelidir.

bi buncazım bu eñ_ufa^kları bunuğu bi gün_oldü. pazar gün_oldu. o ğadā édibildim çocum. başımdı ölü ya ěkēm yoğdun. bi zenni bu ğadā hakındañ gälibildim. II/13-38

“Sadece, buncağızım bu en küçükleri, bunun düğünü bir gün oldu. Pazar günü oldu. O kadar yapabildim. Öyle ya başımda erkeğim yoktu. Bir kadın [olarak ancak] bu kadar[ının] üstesinden gelebildim.”

bāñ hindi gāzibilcen bağ, älli ğoyūnu ğudā ğalirīn. aya^klām du^mmeyo. ğoyūnuñ ğü^mmesi beg ğolay_olü. I-A/28-261

“Bak, ben şimdi yürüyebilsem elli tane koyunu güder gelirim. Ayaklarım tutmuyor. Koyunu gütmek çok kolaydır.”

cebiñdi parañ vāsī hayvanı bakıbilıyosuñ. parañ yoqsu bakımeyosuñ. hazır_alınıyorū samannāñ şey de. sītıñnañ çekip yidiriyon hayvannara. I-A/29-28

“Cebinde paran varsa hayvana bakabiliyorsun. Paran yoksa bakamıyorsun. Samanı, yemi [hep] hazır [olarak satın] alınıyor.”

İzin

adamlā bi ayrı yeri_olūdun. ğadinnā onu bakıbilidin. ğadinnā gizli_oyñaladın. I-A/44-60

“[Düğünde] erkekler ayrı bir yerde bulunurdu. Kadınlar onlar[ın oyunun]a bakabilirdi. [Ama] kadınlar [erkeklerin görmeyeceği bir yerde] gizli oynarlardı.”

İhtimal

hāmān bidān dī_étmäsıñ_onu hā bidān dükādān dēyī dē. iki gün dü ūraşıbilısın. üç gün dü ūraşıbilısın. I-A1/4-452

“[Harman işini] çabuk bitireyim diye bir seferde yapmazsın. İki gün de uğraşabilirsin üç gün de.”

bi doğdur var tanımañ_ilāzım. kirāzdan_olması_ilāzım_onuñ. ödemişli ya. ali ğünär. daş ğırıyó. böbräK daşı ğırıyó. izmirde āsancağdı_oturuyór_o. bilmeyó muñ? äväldān ğälmişdir di bälki_ondan tanımayabilısın. III/14-83

“[Ödemiş’li] bir doktor var, [onu] tanıman lazım. [Galiba] Kirazlı olması lazım. Ödemişli ama. [Adı] Ali Güner. Böbrek taşı kırıyor. İzmir’de Alsancak’ta yaşıyor. Tanımıyor musun? Belki [İzmir’e] çok önce gelmiştir de o yüzden tanımayabilirsin.”

Yeterlilik fiilinin olumsuz şekilleri bölge ağızlarında kurallı olarak dar ünlülüdür. Bu durum, eskicil şeklin korunduğu bir yapı olarak kabul edilmelidir.

kimisi yāni ölü ya maddī durum düzgün_olü, aynı olan_eviñ istedi gibi yapā. emmi maddī durum yuku olü, yapımaz. I-A/1-45

“Kimisi, öyle ya maddi durum iyi olur, oğlan evinin istediği gibi yapar. Ama maddi durum kötüyse [her isteneni] yapamaz.”

hanımı ölmüş. iki_ölan çocūnnan ğalmış. ölan çocuklāna bakmamış. birini evlatlıyı vēmiş. I-A/13-62

“Hanımı ölmüş, iki erkek çocuğuyla kalmış. Çocuklara bakmamış. [Bu yüzden] birini evlilik olarak vermiş.”

sōnu bi dā olmuş, bi dā yeñilemiş. onu bilmemişiz. hindi_ kökden ğonuşamaz oldu ğāri. I-A/11-50

“Sonra bir daha [felç] olmuş. [Hastalık] nüks etmiş. Onu (“hasta olduğunu”) anlamamışız. Şimdi hiç konusamaz oldu artık.”

ğānşdeykene ékin çapilādım, ékin_ékādim. her şey_édādim. hēc ālimden ğālmādik yoğdū. hindi_ édimiyom ğāri. I-A/33-56

“Gençken ekin çapalardım, ekin ekerdim. Her işi yapardım. Elimden gelmeyen bir iş yoktu. Şimdi [hiçbir iş] yapamıyorum artık.”

aççına öteki torun işleyi-batī. onnā işleyip-börülē işte. kendimiz dedeğ zattī çıkımaz, dökümez, toplayımaz. II/8-40

“[Çamların] bir kısmını diğer torun[um] işliyor. Onlar işliyorlar işte. Deden zaten [ağaca] çıkamaz, [kozalakları] düşüremez, toplayamaz.”

2.2.3.1.2. Tezlik

Tezlik fiili, {-I} zarf-fiil eki almış asıl fiile *ver-* yardımcı fiili getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik yapıdaki *ver-* fiili, asıl fiilin bildirdiği oluş veya kılışın ansızın ve kolayca gerçekleştiğini ifade etmektedir (Ergin 1993: 365; Korkmaz 2003a: 818; Banguoğlu 2011: 490). Bununla birlikte, söz konusu yardımcı fiil bazen asıl fiilin anlamına *bir şeyi başkası için yapma* veya *ihmal ve özensizlik* gibi anlam incelikleri de katmaktadır (Demir 2000: 230-231). Nurettin Demir, tezlik fiilini ele aldığı çalışmasında bu birleşik fiilin hangi görevde kullanıldığını tespit etmede vurgunun önemli rol oynadığını dile getirmiştir (2000: 232-233).

Aydın ve yöresi ağızlarında, tezlik fiili olarak yazı dili ve diğer ağızlarda olduğu gibi *ver-* yardımcı fiilinin kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, *koy-* fiili {-I} zarf-fiil eki almış asıl fiille; *geç-* fiili de {-Ip} zarf-fiil eki almış asıl fiille tezlik bildiren yardımcı fiil göreviyle kullanılmaktadır.

{-I + ver-}:

yēdi seneyī biticek hindī sékiz seneniñ içiniñ gitceK_ävleneli. temmus_ayıñ on sékizinde ävärivēdik. I-A/28-37

“[Torunum] evleneli yedi sene dolup sekizinci seneye girecek. Temmuz ayının on sekizinde evlendiriverdik.”

dün āşamneyin hūdan güçük iki topāñ ödan şey ğoyüvemişlē. iki topāñ ondan yēdiydim. hūdan bi tas su içivēdim. I-A/39-66

“Dün akşam iki küçük parça kar koyuvermişler. Ondan iki parça yemiştim. Üstünden bir tas [da] su içiverdim.”

bu ufākāñ hu mecidih üslerindī gezēlēkēñ ākıdeşiniñ biri kakdirivemiş. būdan tās dönüvēdi bu gol. I-A/62-132

“Bu küçükken, şu mescidin üstünde gezerlerken arkadaşlarından biri itivermiş. Bu kol[u] şuradan ters dönüverdi.”

hindilik hastı dēlin canım da. bāzī_ıştı_aya^klām_ ārvėriyuru. gidimėyon bi yere. I-A/18-20

“Şimdilik hasta değilim canım. Bazen bacaklarım ağrıyveriyor işte. Hiçbir yere gidemiyorum.”

biz çok be^kle^tmeyiz. akşamdan sabā gıdā düdu mü zāten kabarivėriyuru. bāzı yēlēde be^klediyolāmiş. I-A/2-10

“Biz [tarhanayı] çok bekletmeyiz. Akşamdan sabaha kadar bekleyince kabariveriyor zaten. Bazı yerlerde [birkaç gün] bekletiyorlarmış.”

{-I + koy-}:

hāmanī bi gündü ğattı dī_ oturūğodu_işte hepsine. I-B/6-24

“Harmanı bir günde [samanlığa] kattı da oturuverdi.”

bağ bi bilent tütünü_ oldu dü_ oturūğodu. bōñ gitmādiñiz ya. kim bilī başā gitcez dēp-börüdünüz ondan dērin. I-B1/6-143

“Bak, Bülent tütünü bitirdi de oturuverdi. Bugün [tütün kırmaya] gitmediniz ya. Ne bileyim, ‘Bugün başağa gideceğiz.’ diyordunuz ya ondan [böyle] diyorum.”

domat dikādik, bōrölçü_ékādik, bōstan_ékādik. her şē olıdu. her şē o gitdi, onülü barab gitdi mązāri_ yatūğodu. I-B1/6-124

“Domates dikedik, bürölce ekerdik, bostan ekerdik. [Bahçemizde] her şey olurdu. O gitti, [sanki] her şey onunla beraber mezara gidip yatıverdi.”

dügünden sönu gätirälim déyi aveciñ dibini yviğodulā ballilere. I-A/11-109

“[Saman] balyalarını düğünden sonra getirelim diye ağacın altına yğıverdiler.”

{-Ip + geç-}:

buydéy dédim ya teminden dovulcularınan baribā dövālādin dédim. hindi dāğirmannādi döğüp geçiyolā ğāri. I-A/53-76

“Biraz önce anlattım ya. buğdayı davulcularla beraber döverlerdi. Şimdi değirmende dövüveriyorlar artık.”

un_açıyoñ. kınası_olüyö. un_aşmī dériz biz. kını gätirilā ētāsī gün. üç gün_olü. é hindi bi gün_ édip geçiyolā. I-A/5-142

“Un açıyorsun. Kınası oluyor. Un açma deriz biz. Ertesi gün kına getirirler. Üç gün [dügün] olur[du]. Şimdi bir günde yapıveriyorlar.”

2.2.3.1.3. Süreklilik

Süreklilik fiili, {-A} veya {-I} zarf-fiil eki almış asıl fiile *dur-*, *kal-*, *gel-*, *koy-*, *gör-* yardımcı fiilleri getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik yapıdaki yardımcı fiiller, asıl fiilin bildirdiği oluş veya kılışın bir süreç içinde devam ettiğini ifade etmektedir (Ergin 1993: 366; Korkmaz 2003a: 820; Banguoğlu 2011: 491). Diğer yardımcı fiillerden farklı olarak *dur-* fiili {-Ip} zarf-fiil eki almış asıl fiillere de gelebilmektedir (Korkmaz 2003a: 822). Geniş zaman çekimindeki *dur-* fiili, bazı örneklerde geniş zaman çekiminde bulunan asıl fiile süreklilik anlamı katmaktadır⁴⁰⁵. Bu kullanımdaki *dur-* fiili, asıl fiildeki hareketin bir süreç içinde birkaç kez tekrarlanmış olduğunu bildirmektedir. Bir bakıma geniş zaman çekimindeki iki fiil, tekrar grubu biçiminde yan yana gelerek süreklilik bildiren bir yardımcı fiil gibi kullanılmaktadır.

Aydın ve yöresi ağızlarında daha çok *dur-* ve *koy-* yardımcı fiilleriyle oluşturulan süreklilik fiilleri kullanılmaktadır. Bölge ağızlarında çok farklı fonksiyonlar üstlenen ve değişik biçimlerde kullanılabilen *dur-* fiili, {-Ip} zarf-fiil ekiyle birlikte tıpkı {-A *yorır*} yapısında olduğu gibi şimdiki zaman kavramını ifade etme göreviyle kullanılmaktadır. Aynı yapı, hem bilinen hem de öğrenilen geçmiş

⁴⁰⁵ Zeynep Korkmaz, bu tür kullanımları ‘Metinlerde çok defa *-(y)-A dur-* yerine geniş zaman ad-fiili ile kurulan *-r, -Ar, -Ir dur-* biçimleri yer almıştır.’ şeklinde açıklamıştır (2003: 822). Kanaatimizce buradaki *-r, -Ar, -Ir* ekleri sıfat-fiil eki değildir. Korkmaz’ın örnek olarak verdiği cümleler dikkatle incelenirse, buradaki asıl fiillerin geniş zaman çekiminde olduğu görülecektir.

zaman fonksiyonlarını da üstlenmektedir. Ek fiilin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi iki heceli ve yuvarlak ünlülü biçimiyle karşımıza çıkan bu yardımcı fiil, bölge ağızlarında ancak geniş zaman çekimindeki asıl fiille birlikte kullanıldığında süreklilik bildiren birleşik fiil anlamı taşımaktadır. Bundan başka, zarf-fiil ekleriyle birlikte kullanılan *gel-*, *git-*⁴⁰⁶, *yat-* *yörü-* gibi fiiller de bir bakıma süreklilik ifadesi taşımakla beraber daha çok şimdiki zaman fonksiyonu üstlenen yapılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

{-A + koy-}

bõn torunnām mādn. bi ğızım mā benim, bi õlan bi ğız. dalmeyĩ gidiK gelcez dedilē. anni sen ğāvaltıyı hazırleyĩĝo dedilē. I-A/12-4

“Bugün [burada] torunlarım vardı. Benim bir kızım var, bir oğlan bir kız. [Kızımgiller] ‘Anne, [Biz] Dalama’ya gidip geleceğiz. Sen kahvaltıyı hazırlayadur.’ dediler.”

õda laylomdan_āvim marĩdĩ. “sen git ğārĩ yēngi” dēlādi. “ĝoyunnā biz bakĩĝoyalım.” sabālan on_om bēş sürē bĩbirĩni ğarĩşĩ. I-A/28-242

“Orada (“yaylada”) naylondan [yapılmış] evim vardı. [Oradaki delikanlılar] ‘Yenge, sen [evine] git artık. Koyunlara biz bakaduralım.’ [derlerdi]. Sabahleyin [bir bakarsın], on onbeş sürü birbirine karışmış.”

ondan sõnu etinĩ bi sāfār aççıĝ_ilk_āvā ğaynadırız, yūrüz yāķārız_ātā. isleyĩĝoruz ātin ğanı çıķsıĝ dēyilekden. I-A/50-31

“İlk önce eti [güzelce] yıkarız. Kanı çıksın diye islayıkoyarız (“suyun içinde bekletiriz”). Ondan sonra [keşkeklik] eti biraz kaynatırız.”

{-r / -Ar + dur-}

kül ğatāsıĝ aççıķ gine, kül ğatāsıĝ. içinĩ çivi ĝõsuĝ. mih dēriz biz. çivi dēĝ ğārĩ. çivi ğatāriz. õnũ_õdan õlan_ēviĝ yakını õdan_õnu çalā, alĩ. õlarĩ bakā durũ zāten. I-A/6-59

“[Bakır çanaĝa] kül koyarsın. İçine çivi [de] katarsın. Biz mih deriz, [siz] çivi deyin artık. Oğlan evinin yakınlarından biri bunları oradan (“bırakıldığı yerden”) çalar. [Alacak olan kişi] oralara (“saĝa sola”) bakınıp durur zaten.”

āsgĩ_ĩşdān_ĩş ğalmadı. āvālĩ yāmũlarımız şaķĩ şaķĩ yaĝā durũdu. havilā yāmaz_õldu. I-A/51-18

⁴⁰⁶ Zeynep Korkmaz, *git-* yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerin uzaklaşma ifade ettiğini dile getirerek bu tür birleşik fiillere *uzaklaşma fiili* adını vermiştir (2003: 831-833).

“Eskilerden bir şey kalmadı. Eskiden yağmurlar şakır şakır **yağar dururdu**. Şimdi [çok fazla] yağmur yağmaz oldu.”

*ğandil bölü **yanā durūdun**. mum yaqıyoz hanı ya, işti_aynı_öle. onu ğārī kipirīti basıverīdin sönüverīdin. sabā ğadağ ğāz mı yaqıvēcen bān sānī dēdi.* I-A/51-24

“Kandil [sabaha kadar] **yanar dururdu**. Hani mum yakıyoruz ya, aynı onun gibi. [Ninem], ‘Sabaha kadar gaz mı yakıvereceğim sana?’ deyip, onun üzerine kibrit basıverirdi. [O zaman kandil] sönüverirdi.”

*dövülü yavrum. yēncili. **yēncē durāsın, yēncē durāsın** yavrum.* I-A/58-5

“[Keşkeklik bulgur] dövülür yavrum. [Onu] **döver durursun** yavrum.”

*hani avı gidēñ, sığır_arımeı giden, sözüm dağı belı giden tosardı ğārī bubacım **haykıri duruydu**. ğalıñ, buyruñ ğalıñ **dē duruydu** bubacım_öle.* I-A/50-52

“Hani ava giden, hayvan aramaya giden, dağa bayıra giden [kimseler bize] uğrardı. Babacığım, [bizim oradan geçenlere] **seslenir dururdu**. ‘Buyrun, gelin.’ **der dururdu** babacığım.”

Bölge ağızlarında süreklilik bildirmenin diğer bir yolu da zarf-fiil eki almış asıl fiili tektar grubu şeklinde kullanmaktır. Yardımcı fiil olarak çoğunlukla *ver-* fiilinin kullanıldığı bu ifade, asıl fiildeki hareketin çok çabuk ve kolayca cereyan ettiğini gösterebileceği gibi, belli sıklıklar hâlinde tekrarlandığını veya süreklilik arz ettiğini de bildirmektedir.

*biz bu yö_ävāldān hórdan ta horlādan aşşālādan su aldık hep_ortağ hu köğlēden, mehelli köğlēden. onū da bunnā biz_alcez dēye durdurmadılā, **dāli dālivēdilā**. āşdı_āşdı ğitdilā vanōsuna. ónnarı tāsłim_ētdik.* I-B1/1-58

“Biz bir zaman şuradan ta aşığılardan komşu köylerden su aldık. Komşu köylüler suyu biz alacağız diye **sürekli [boruları] deldiler**, [ikide bir su] vanasını açtılar. [Sonra suyu] onlara teslim ettik.”

*e dede o benı baqıyörü beñ onu baqıyon. dedeñ di **hastı_olü_olüvėri-batı** bu yıl. ihtıyarlıq vā ölüm ğalañı.* III/4-34

“Deden bana bakıyor, ben ona bakıyorum. O da bu yıl [sık sık] **hastalanveriyor**. Artık yaşlandık oğlum.”

*bēş kilō sodü_oldu mü bi kilōya bēş kilō yağ ğiriyorı. onu ğörüz ğazana. yağını suyunu ölçā oreyı ğörüz. ğaynadırız birāz. óndan sönü sodasını **ğatı ğatıvėriz**.* I-A/22-24

“Beş kilo soda olunca bir kilo [soda]ya beş kilo yağ koyuluyor. Yağını suyunu ölçüp kazana koyarız. Biraz kaynatırız. Ondan sonra sodasını [yavaş yavaş] katveririz.”

2.2.3.1.4. Yaklaşma

Yaklaşma fiili, {-A} zarf-fiil eki almış asıl fiile *yaz-* yardımcı fiili getirilmesiyle yapılır. Bu birleşik yapıdaki yardımcı fiiller, asıl fiilin bildirdiği oluş veya kılışın gerçekleşmeye çok yakın olduğunu ancak gerçekleşmediğini ifade etmektedir (Ergin 1993: 366; Korkmaz 2003a: 831; Banguoğlu 2011: 493). Eski Türkçede “yanılmak, günah işlemek” anlamındayken gerçek anlamından uzaklaşarak yardımcı fiil hâline gelen *yaz-* fiili, yaklaşma fiili olarak geçmiş zamanda gerçekleşmemiş hareketleri ifade ettiğinden sadece bilinen ve öğrenilen geçmiş zaman çekiminde kullanılmaktadır (Korkmaz 2003a: 831).

Yaklaşma fiili olarak kullanılan *yaz-* fiili, yazı dilinde işlevini yavaş yavaş kaybetmektedir. Bu birleşik fiilin taşıdığı anlam, *neredeysel*, *az kalsın* gibi zarflarla karşılanmaya başlamıştır. Aydın ve yöresi ağızlarından derlediğimiz metinlerde de *yaz-* fiiliyle kurulan yaklaşma fiiline rastlanmamıştır. Yaklaşma ifadesi, bölge ağızlarında çoğu zaman gelecek zamanın hikâye birleşik çekimiyle karşılanmakta, bazı örneklerde de tıpkı yazı dilinde olduğu gibi zarflarla ifade edilmektedir.

bi şişi atdı adamıñ bîsî. o rakı şişesi gâliniñ başını sildi geşdi. o at hırlanıvêdi di ondan. öteKî gibi bölü bureyi ilcâdin gâni. I-A/24-73

“Adamın biri şişeyi bir fırlattı. At huysuzlandığı için rakı şişesi gelinin kafasını sıyrıldı geçti. Yoksa o şişe [tam] buraya (“kafasına”) isabet edecekti.”

hu nurşanıñ gâsınıñ çocū oldū tek su içimemişlê de içi ğurumuş ğalmış ğarınıñ. nêdeysi ölüyömuş. I-A/21-81

“Nurşan’ın karısının çocuğu oldu. Su içirmemişler de kadının içi kuruyup kalmış. Neredeyse ölüyormuş.”

2.2.3.2. İsim + Fiil Yapısında Olanlar

Türkçede birleşik fiil yapma yollarından biri de bir isimle *et-*, *ol-*, *eyle-*, *yap-*, *kıl-* ve *bulun-* yardımcı fiillerinin birleştirilmesidir. Bu yardımcı fiillerin görevi, esas anlamı taşıyan isimlerin fiil gibi kullanılmasını sağlamaktır. Bu tür birleşik fiillerde yardımcı fiilin bir başka görevi de birleşik fiile getirilen şekil eklerini almaktır.

Genellikle yabancı kaynaklı isimlerle kullanılan bu yardımcı fiillerden en çok kullanılanları *et-* ve *ol-* fiilleridir (Korkmaz 2003a: 792). *Kıl-* ve *eyle-* fiillerinin kullanım alanları *et-*, *ol-* ve *yap-* fiillerine nazaran daha sınırlıdır.

Aydın ve yöresi ağızlarında da *et-*, *ol-*, *yap-*, *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiilleri isimlerle birleşik fiil oluşturmaktadır. Bölge ağızlarında en çok kullanılan yardımcı fiiller, yazı dilinde olduğu gibi *et-* ve *ol-* fiilleridir. *Kıl-* ve *eyle-* fiilleri ise daha çok *namaz kıl-*, *rahmet eyle-* gibi kalıplaşmış ifadelerde varlığını sürdüren sınırlı kullanıma sahip fiillerdir. *Et-* yardımcı fiili, bölge ağızlarında kapalı /e/ ünlüsüyle telaffuz edilmektedir. *Eyle-* fiilinde de /y/ ünsüzünün düştüğü ve buna bağlı olarak ilk hece ünlüsünün uzun teleffuz edildiği görülmektedir. *Kıl-* fiili ise Oğuzcanın genel eğilimine bağlı olarak tonlu şekliyle kullanılmaktadır. Bölge ağızlarında çeşitli ses değişikliklerine uğrayarak kullanılan yardımcı fiiller şunlardır:

{İsim + et-}

bubam apıdan ıçarı giräsiyi adä he säs yo. bazım dıarı ıa açadı. bubam ävü _e'mäzdi_ ämmä. I-A/44-51

“Babam kapıdan girer girmez [bizde] hiç ses yok (“sesimiz kesilirdi”). Bazen dışarı kaçardık. Babam [bize] **kavga etmezdi** (“kızmazdı”) ama [yine de ondan çekinirdik].”

*biz bu yö_äväldän hörđan ta horlädan aälädan su aldık hep_orta hu köqläden, mehelli köqläden. onü da bunnä biz_alcez dēye durdurmadılä, däli dälivédilä, ädı_ädı itdilä vanösuna. önnarı **täslim_ëtdik**. I-B1/1-58*

“Biz bir zaman şuradan ta aşağılardan komşu köylerden su aldık. Komşu köylüler suyu biz alacağız diye sürekli [boruları] deldiler, [ikide bir su] vanasını açtılar. [Sonra suyu] onlara **teslim ettik**.”

*allahım kimsiläri **muhtec_ëtmesin**_allahım_ölüm. I-B1/6-26*

“Allah’ım kimseye **muhta etmesin** oqlum.”

{İsim + ol-}

öđan allah_razı_ösun hacı_ırmızana. hacı_ırmızan_olmısaydın ó yerdēñ habarımız yodı satılçēnañ. I-A/61-70

“Hacı Ramazan’dan Allah **razi olsun**. Hacı Ramazan olmasaydı o tarlanın satılacağından haberimiz yoktu (“olmayacaktı”).”

*her ēmi ine ölan ätirivēri bazarı ııä. unümü dü_üüdü ätirivēri. yalıız kändim_äyri durarın. kimsäni_üsdündü **yük_olmäK**_istimän_ölüm. I-B1/6-31*

“Oğlum pazara gittiğinde [ihtiyacım olan] her şeyi getiriverir. Unumu da üğüdüp getiriverir. Ama kendim yalnız yaşıyorum. Kimsenin sırtına **yük olmak** istemem oğlum.”

*sōnu bi dā olmuş, bi dā yeñilemiş. onu bilmemişiz. hindi kökden **ğonuşumaz** oldu ğāri.* I-A/11-50

“Sonra bir daha [felç] olmuş. [Hastalık] nüks etmiş. Onu (“hasta olduğunu”) anlamamışız. Şimdi hiç **konusamaz** oldu artık.”

{İsim + yap-}

sāmı yapāriz. pilav yapılı, zādi yapılı. ävāldān çok zādi yapılıdın. I-A/24-38

“[Düğünde] **sarma yaparız. Pilav yapılır, zerde yapılır.** Eskiden çoğunlukla **zerde yapılırdı.**”

bu muhdālīk yapıdı on sene, bey. dāñışdırcādin adına. bayā irē mirē atıldın. hār şē oldūdun. nē oldūsān deñişmedi, ğaldı. I-A/43-19

“Eşim on yıl **muhtarlık yaptı.** [Köyün adını] değiştirecekti. Oylama [dahi] yapılmış, [gerekli] her şey yerine getirilmişti. [Sonra] ne olduysa [köyün adı] değişmedi, [eski adı] kaldı.”

āllī ikinci hayırı yaparız. yēdi günnük hayır yaparız. üç günnük hayır yaparız. bizim būdū yirmī günnük ya^pmazlā. I-A/55-85

“[Ölen kişinin ardından] **elli ikinci [gün] hayır yaparız.** Yedi günlük **hayır yaparız.** Üç günlük **hayır yaparız.** Bizim burada yirmi günlük [hayır] yapmazlar.”

{İsim + eyle-}

bubam irēme'lı allah rāmeT. ēlesin beş senē esirdi ğalmış. II/3-86

“Rahmetli babam, Allah **rahmet eylesin,** beş yıl esir kalmış.”

allah irāmet ēlesin. ōdan geK-gelirin yaveş yaveş. cannām çıķı-baķı. I-A/35-9

“Allah rahmet eylesin. Oradan geliyorum yavaş yavaş. [Yorgunluktan] canım çıktı.”

gelin olası böyük ablam mādı, öldi. allah irāmet ēlesin. I-A/35-76

“Büyük ablam evlendikten kısa bir süre sonra öldü. Allah **rahmet eylesin.**”

{İsim + kıl-}

bāñ yatdım, üğümädım. kaķdım bi namaz ğıldım. varan aççıķ emek yiyen dedim. I-A/46-3

“Yattım [ama] uyuyamadım. Kalkıp **namaz kıldım**. [Mutfağa] gideyim, azıcık ekmek (“yemek”) yiyeyim dedim.”

olan_oğutdum, hocu_étdim. äviñ_üsdünü çıkdım. yamazımı geçirmädim, yamazımı ğıldım. yamazımı ğıların. I-B/1-46

“Oğlan[ı] okuttum, öğretmen ettim. Evin üstüne [bir kat daha] yaptım. Namaz[lar]ımı [hiç] geçirmedim, **namaz[lar]ımı kıldım**. **Namaz[lar]ımı** [daima] **kılarım**.”

ona duvā ediyolā, on neket namaz ğılvéren_oluyo. odan ğāşıdan okuyolā, üfürüyolā. hep duvālā geçiyo. I-A/10-29

“Ona (“Danışment Dede’ye”) dua ediyorlar, on rekat **namaz kılveren** [de] oluyor. Şuradan karşıdan okuyup üflüyorlar. [Orada yapılan] dualar [hep] kabul oluyor.”

2.2.4. Ek Fiil (Cevher Fiili)

İsimlerden ve çekimli fiillerden sonra gelerek birleşik fiil meydana getiren yardımcı fiildir. Tek başına bir anlamı olmayan bu yardımcı fiil, isim-fiil olarak kullanılmadığı gibi başka yapım eklerini de almaz. Ancak belirli çekim şekilleriyle kullanılır ve sonuna geldiği isim veya çekimli fiille birlikte bir anlam kazanabilir. Bu yardımcı fiilin; *geniş zaman*, *bilinen geçmiş zaman*, *duyulan geçmiş zaman* ve *şart* olmak üzere dört çekim şekli vardır. Bunlardan geniş zaman şekli, yardımcı fiilin düşmesiyle oluşan çekimdir ve bu çekimde isimlerin sonuna şahıs ifade eden ekler getirilir. Diğer şekiller ise bağımsız bir fiil gibi çekimlenebilmelerine rağmen bazen yardımcı fiilin düşmesiyle öndeki kelimeye yani asıl unsura bağlanabilirler (Ergin 1993: 297). Bu sebeple, ekleşmeye elverişli olan bu yardımcı fiile *ek fiil* denmektedir.

2.2.4.1. Ek Fiilin Geniş Zaman Şekli

Ek fiilin geniş zaman şekli, yardımcı fiil ve geniş zaman ekinin düşmesi sebebiyle bunların fonksiyonunu üstlenen şahıs ekleriyle çekimlenir (Ergin 1993: 298). İsimlerin fiil gibi kullanılmasını sağlayan bu ekler, hem düşen *i-* yardımcı fiilinin yerine geçerek birleşik fiil meydana getirirler hem de geniş zaman ekinin görevini üstlenerek bu birleşik fiilin şimdiki zamanda gerçekleşmekte olduğunu bildirirler. Ek fiilin üçüncü teklik şahıs çekimi, geniş zaman eki almış *dur-* yardımcı fiilinin ekleşmesi sonucunda oluşan {-*Dir*} ekiyle yapılır. Ek fiilin geniş zaman

şeklinde, diğer fiil şekillerinde olduğu gibi üçüncü teklik şahıs çekimi eksizdir. Yardımcı fiil de genellikle düşürülmektedir.

Aydın ve yöresi ağızlarında ek fiilin geniş zaman birinci teklik şahıs çekimi, yaygın olarak {-In} şahıs ekiyle yapılmaktadır. Bazı örneklerde ise {-Im} ekiyle çekimlendiği görülmektedir.

*hindî bân bunuñ böyüğüñü yav^klũ_étdim. sözüm dul gârî ya. dümû dedî bâm **bi dul gariym** dedî. ävdi gızım mâ dedî bân oreyî gidärin bureyî gidärin dedî. olan dedî güvê dedî bi bayramdan bi bayramî gälisen çok bilân dedî. I-A/51-142*

“Ben bunun büyüğünü nişladım. [Dünürüm] dul ya. Dünür ‘Ben **dul bir kadını**m. Evde kızım var. Ben sağa sola giderim. Damat sadece bayramdan bayrama gelirse o bile çok.’ dedi.”

*hunu **şahidin** ben. dört sene asgêlik yaptım. dört seni zarfinda memliketinden beş gurus parası gelmiyen_âkıdeşlê varıdı. (<Ar. şahid) II/3-104*

“Şuna **şahidim**. Dört yıl askerlik yaptım. Dört yıl süresince memleketinden beş kuruş para gelmeyen arkadaşlar vardı.”

Anlamı kuvvetlendirmek amacıyla ek fiilin geniş zaman birinci teklik şahıs çekiminden sonra üçüncü teklik şahıs için kullanılan {-Dir} eki getirilebilir. Bu ek, bazı örneklerde geniş zaman birinci teklik şahıs ekinden önce gelmektedir.

***fazlayındi**. yê^fmiş beş, sêkizân de. nê dēseñ de. e güççük değilîñ gârî_ölum. I-B/7-4*
“[Yetmiş yaşından] **fazlayındır**. Yetmiş beş de, seksen de. Ne dersen de. Küçük değilim artık oğlum.”

*nê_bilem bân yavrum. sêkizene mi doğuzana mı epê yaşlañdım yavrum. **vadırın** belkim. I-A/58-2*

“[Yaşımı] ne bileyim ben yavrum. Seksen mi doksana mı [vardı] bir hayli yaşlandım yavrum. [Seksan yaşında] **varındır** belki.”

*gonuşurun ben **yâşakdırın** helî_emme. a^klîmî gälennēden gonusdum. II/9-123*

“Ben konuşurum, **konuşkanındır**. Aklıma gelenlerden konuştum.”

Geniş zaman ikinci teklik şahıs çekimi, {-sIη} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

Ancak soru cümlelerinde iyelik kökenli {-η} şahıs eki kullanılmaktadır.

*demek sän **aydıñdâñsın**. éyî yârum_éyî. çalış yârum çalış. hindî_örätmäm mi_olduñ? **örätmän miñ?** I-A1/5-46*

“Demek sen **Aydın’dansın**. İyi yavrum, iyi. Çalış yavrym, çalış. Şimdi öğretmen mi oldun? **Öğretmen misin?**”

dēzī gā sēñ ēyī bi ĩsansın dēdi. bizim anamız bubamız yandı mı dēdī, göçüg_ altında mı galdı dēdī. bunnā beni eġliyo, bunnā dēdi bizi imzā atıñlā dēdi.
I-A/27-68

“[İçlerinden biri] ‘Teyze, gel. Sen iyi bir insansın.’ dedi. ‘Bizim anamız babamız yandı.’ mı dedi? ‘Göçük altında kaldı[lar].’ mı dedi? ‘Bunlar bizi oyalıyor. [Söyle de] şuraya imza atsinlar’ dedi.”

sen nerelisin? ödemişli miñ? I-A/35-40

“Sen nerelisin? Ödemişli misin?”

Üçüncü teklik şahıs çekimi, geniş zaman çekimindeki *dur-* yardımcı fiilinden meydana gelen {+*Dir*} ekiyle yapılmaktadır. Ancak bu ek çoğunlukla düşmektedir.

bīrā yemek götürü, bīrā bazar_ék mek sararız. ónnarnāñ götürüz köġlümüz. ó yandāñ yönü_ ēyīdī, dutġundū köġlümüz biribirinā. I-A/55-99

“[Cenaze evine] birer [tas] yemek götürür[üz], birer pazar ekmeġi sararız. Onlarla götürürüz. O yönden köylümüz iyidir, birbirine düşkündür.”

bū yıl dört seni_ oldu dā suyü çıkalı. hu yüzdü ġuyü vādır ordan alī ġālīdik dāsdlārılāñ. I-B1/1-43

“[Köyümüzün] suyu bulunalı dört yıl oldu. [Daha önce] şu tarafta [bir] kuyu var, testilerle oradan [su] getirirdik.”

ġoyūnuñ hēr şeysi parī ġızım. ġoyūnuñ baġ ġoyūnuñ yünü para. āti para. südü para. yünü para. hēr şeysi pēyniri, yoġūdu, hēr şeysi paradī ġoyūnuñ. ġoyun ġibī mal yokdū baġ. I-A/28-269

“Koyunun her şeyi para[dır] (“para eder”) kızım. Koyunun yünü para, eti para, sütü para. Koyunun peyniri, yoġurdu paradır. Koyun kadar [deġerli] hayvan yoktur.”

Bölge ağızlarında, ek fiilin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekimi için kullanılan {+*Dir*} ekinin, bazen ekleşme öncesindeki {+*duru*} şekliyle kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımda yardımcı fiil görünümünde olan yapı, henüz düzlük yuvarlaklık uyumuna da girmemiştir. Yapının bu şekliyle kullanılmasında, bölge ağızlarında geçmiş zaman ve şimdiki zaman işlevleriyle yaygın bir kullanıma sahip olan {-*Ip-duru*} yapısının analogik etkisi söz konusu olmalıdır. Koçarlı, Karpuzlu ve Söke ilçelerinden derlenen metinlerde tespit ettiğimiz bu özellik, metinlerde örnekleri bulunmamasına rağmen çalışma sahamızdaki diġer bölgelerde de karşımıza çıkmaktadır.

*gelinim vā ğızım vā. baķı-batılā da evleri_ayrı. gelinim kövdü_olsa hurda baķā edē. hindi **bahçedī-durē**. II/4-33*

“Gelinim var, kızım var. [Bana] bakıyorlar ama evleri ayrı. Gelinim köyde olsa[ydı bana] bakar[dı]. Şimdi **bahçede** (“bahçeye taşındılar”).”

*aliksın mı ğülüm? bānım ğōşunuğ_işēsinden aliksın. a **āvīmīn_ākasındī-duru** āvi. I-A/49-100*

“[Adın] Ali İhsan mı gülüm? Benim komşumun adı da Ali İhsan. [Onun] evi, **evimin arkasında**.”

*iki türlü suyūmuz. ğullanı-vatīmız su ayrı, işmi suyūmuz ayrı. yavañ suyu işmēyoz. birini da^lı su dēriz, birini acı su dēriz. acı suyūmuz **āvīn_ōñündū-durū** baķ. II/9-59*

“Suyumuz iki çeşit. [Diğer işler için] kullandığımız su ayrı, içme suyumuz ayrı. Tatsız suyu içmiyoruz. Birine tatlı su, birine acı su deriz. Bak, acı suyumuz **evin önünde**.”

*tağetim kesiliveriyorū. ben ahan kapıdan çıkıp ahan ğōşū hasteymiş. adami **hastī-durē**. II/4-54*

“Takatim kesiliveriyor. Şuradaki komşu hastaymış, kocası **hasta**. Şu kapıdan çıkıp [oraya dahi gidemedim].”

*bānım tarafım yoķāda. mazin_ıçı dēriz biz tā aķmescit yanda. **ōlādī-duru** bānım_anam tarafı o yaķıda. I-A/50-118*

“Benim akrabalarım yukarıda. Biz [oraya] Mazın içi deriz, ta Akmescit tarafında. **Oralarda**, annemin akrabaları o tarafta.”

*o **sēkizen bēs yaşındī-duru** dēdeĝ. ğocū_adam dē mi evē zaman nafī vādī belki, bilī belki. II/8-73*

“Deden **seksen beş yaşında**. Yaşlı adam değil mi [onda] eski zaman lafları vardır belki, [onları] bili[yordu]r belki.”

Ek fiilin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekimi, diğer fiil çekimlerinden sonra anlamı kuvvetlendirmek veya ihtimal bildirmek için de kullanılabilir.

*acī_olmaz. çok ğarışdımacaĝ. biz bülādī_ocaķdı bişiriz. siz tüpdü **bişiriyodūsunuz**. I-A/28-222*

“[Sarmaşık otu] acı olmaz. [Onu pişirirken] fazla karıştırmayacaksın. Biz buralarda odun ateşinde pişiriyoruz. Siz tüplü ocakta **pişiriyorsunuzdur**.”

Ek fiilin geniş zaman birinci çokluk şahıs çekimi, {-Iz} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

*būdāñ gidip-durū bu ta öteyī mahalleyi. ha būdu **akrı̇bāyız** da oreyī gālīn_ oldu gitdi. I-A/43-13*

“Bu, öteki mahalleye buradan gitti. Burada [birbirimize] **akrabayız** ama gelin olup oraya gitti.”

***buranın yerlisiyız** gızım yerlisi. başgī köğden gälennā dī vā. I-A/28-182*

“**Buranın yerlisiyız** kızım. [Köyümüzde] başka köy[er]den gelenler de var.”

Ek fiilin geniş zaman ikinci çokluk şahıs çekimi, {-sIηIz} şahıs ekiyle yapılmaktadır.

*siz **āvli misiniz?** éyī çok güzē. çolūķ çocuk vā mı? **yeñi misiniz?** allah vēsin. I-A/54-42*

“Siz **evli misiniz?** İyi, çok güzel. Çoluk çocuk var mı? **Yeni [evli] misiniz?** Allah [çocuk da] versin.”

*dāzā hiz **nēdensiniz** dēdi. çinīdāniz dēdim bāñ. hār kövūğ dēdi gonusması değīşiK_olūyorū dēdi. I-A1/8-3*

“[Şoför] ‘Teyze, siz **neredensiniz?**’ dedi. Ben ‘Çine’deniz.’ dedim. ‘Her köyün konuşması [birbirinden] farklı oluyor.’ dedi.”

Ek fiilin geniş zaman üçüncü çokluk şahıs çekiminde, şahıs eki bildirme ekinden önce gelebilir.

*bālırlı kişilā vādī düün yerī gāveci. gāyvi véren_ayrı, yimek véren_ayrı. **bālırlı kişilādır**_ónnā. I-A/44-12*

“Düğünde kahvecilik yapan belli kişiler vardır. Kahve dağıtan ayrı, yemek dağıtan ayrıdır. Onlar **belli kişilerdir**.”

*çok çatırī patırī benim dāma^llā çok_éyīdī. gızağnā dī_ōlū sāssız durālā. geçimlārī güzādī. **éyilādır** raha^llarī_ōlā. I-A/52-102*

“Damatlarım çok konuşkandır, çok iyidir. Kızlarım da sessizdirler. Geçimleri güzel. **İyiler**, rahatları [iyi].”

2.2.4.2. Ek Fiilin Bilinen Geçmiş Zaman Şekli

Ek fiilin bilinen geçmiş zaman şekli, *i-* yardımcı fiiline bilinen geçmiş zaman eki getirilmesiyle yapılır. Bu şeklin şahıslara göre çekimi, diğer fiillerin bilinen geçmiş zaman çekiminde olduğu gibidir. Müstakil bir fiil gibi çekimlenebilen *i-* yardımcı fiili çoğunlukla düşer ve zaman ekiyle şahıs eki onun görevini üstlenir. Bu durumda ekleşme meydana geldiği için zaman eki ünlü uyumuna girer. Ancak,

Aydın ve yöresi ağızlarında, yardımcı fiil düşürülmediği zaman da ünlü uyumuna girmektedir.

ävāli aşıydım ben. bu kövüñ aşırsıydım. hindî yaşlandım ğāri. I-A/32-25
 “Eskiden aşıydım ben. Bu köyün aşırsıydım. Şimdi yaşlandım artık.”

bi ğızdım bān. üş dörT_ōlan. bubam hēç yanımı ğālmāzdi. hiç ğōmāzdim. äväli ğaşmağ vādın. I-A/48-27

“Ben [evdeki] tek kızdım. Üç dört [tane] erkek [kardeşim vardı]. Babam hiç yanıma gelmezdi, [onu] hiç görmezdim. Eskiden [erkeklerden] çekinmek vardı.”

ğ’lğ_ oldu. bi dāni zāri bulummadı. çekirgi zamanı olūdun, bütüñ ğirālādin, zehirlālādin. ó du oldu. bi defā ğōdüm. işti on_om bir yaşlarındēdim, on_iki yaşlarındēdim işti_ōle. ufādm. I-A/62-83

“Kıtlık oldu, bir tane tahıl bulun[a]madı. [Bazen de] çekirge istilası olurdu. Hepsini öldürürlerdi. O da oldu, bir defa şahit oldum. [O zaman] on on bir yaşlarındaydım, on iki yaşlarındaydım. Küçüktüm.”

Aydın ve yöresi ağızlarında üçüncü teklik şahıs çekiminden sonra kurallı bir şekilde /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

bānim torūnuñ_ adını_ āmeT_ āmir ğodū_ōlan. babamıñ_ adı_ āmeTidin. III/13-106

“Oğlum, torunumun adını Ahmet Emir koydu. Babamın adı Ahmet’ti.”

çok ğāzdim ben_ōlādi çok ğōtūdū dedeñ beni. epéy ğāzdiriydi. çok ğidādik. olādi dosdumuz çoğūdun_ōlum. I-A/28-208

“Oralarda çok gezdim, deden beni [oralara] çok götürdü. Çok gezdirdi. Sık sık giderdik. Oralarda dostumuz çoktu oğlum.”

çocuklar izmirdē_ ablamıñ. biri müdürūdün_ emekli_ oldu. biri_ istambulda bi firmada müdür. birisi gine izmirde sızıntı dersānesinde çalışıyó. çocuğu yok. bi ğızı var_ atçádá ğālin. ó oğuyüp-duru deyil. III/11-40

“Ablamın çocukları İzmir’de [yaşıyorlar]. Biri müdürdü, emekli oldu. Biri İstanbul’daki bir firmada müdür. Biri İzmir’de Sızıntı Dersanesinde çalışıyor. [Onun] çocuğu yok. [Ablamın] Atça’da [gelin olarak giden] bir kızı daha var. O okumuş (“tahsilli”) değil.”

bağımız bahçamız varıdm bizim. bir_ ucundan bir_ ucu ğörünmezdi. I-A/45-59

“Bağımız bahçemiz vardı. Bir ucundan öbür ucu görünmezdi.”

yāşil ğart ıkardıvēcēdin benī_ o evel de yāşil ğart yoğūdun. I-A/38-16

“Yeşil kart[ım] **yoktu**. Aslında o, bana yeşil kart çıkartıverecekti de.”

2.2.4.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Şekli

Ek fiilin duyulan geçmiş zaman şekli de *i-* yardımcı fiiline duyulan geçmiş zaman eki getirilmesiyle yapılır. Bu şeklin şahıslara göre çekimi de diğer fiillerin duyulan geçmiş zaman çekiminde olduğu gibidir. Ekleşme meydana geldiğinde ünlü yumuna girer. Aydın ve yöresi ağızlarında, yardımcı fiil düşmediği hâlde eklediği ve uyuma girdiği görülmektedir.

*buba nānām bānim oyun_arkadaşım dērdi. bi ğız **varımış**. **ēşeymiş**_adı. ğızıñ_adı **ēşeymiş**. III/13-36*

“Babaannem ‘Benim oyun arkadaşım[dı].’ derdi. bir kız **varmış**. Adı **Eşe’ymiş**. Kızın adı **Eşe’ymiş**.”

*anam iramatlık yāni ōda ğōşu **varımış**. ğōşunun hāli vaķtı_ **ēyiymiş**. bi kilē un vē dēmiş. I-B1/2-56*

“Orada bir komşu **varmış**. Komşunun hâli vakti **iyiymiş**. Rahmetli annem, [ona] ‘Bir kilo un ver.’ demiş.”

*turangil ğaratākāli **yörügüymüş** bizim burdu bilindiĝi_ ğadar āvāldān. III/14-102*

“Eskiden burada bilindiği kadarıyla Turangil **Karatekeli Yörügü’ymüş**.”

*bunun_ āķasındı sēytinnīñ_ ādında ev yıķı^klıları vā ōda. ōda ğuyā oranıñ **hatıbiymiş**. ğışın ğışın gelmiş buriya. II/3-3*

“Bunun arkasında, zeytinliğin ardında ev yıkıklıkları var. Güya oranın **hatıbiymiş**. Kışları buraya gelirmiş.”

*bāñ on_ **iki yaşlerindemişim**, umurkövüne dayımıñ düünnü ğitdim. I-A/44-61*

“Ben **on iki yaşlarındaydım**. Umurköy’e dayımın düğününe gittim.”

*bubam_ irēme^lli anlatırdı. **iki ğādeşmiş**_onnā. ōteki_ ğādeşi o oķūķa ölüvemiş. II/3-143*

“Rahmetli babam anlatırdı. Onlar (“İhsan Beyler”) **iki kardeşmiş**. O (“İhsan Bey”) okurken kardeşi ölüvermiş.”

*mıķdā bunu çok ğızıyoru. siĝir_ olüyoru, çoķ ğızıyoru. kaç senedir **küşümüş**_onnañ ya. I-A/25-90*

“Muhtar buna (“imama”) çok kızıyor, sinir oluyor. Kaç yıldır onunla **küşümüş** (“küşlermiş”).”

şinci hār_ışeylā gōlēy_émme biz geşdik. vardı gōyuñ, gēçi, sığır hāpsi di vardı.

şobancılınañ vakit geçirdik. ē soñu yoğmuş. soñu yoğmuş. I-A/30-8

“Şimdi her şey kolay ama biz yaşlandık. Koyun, keçi, sığır hepsi de vardı.

Çobanlıkla vakit geçirdik. [Çobanlığın] sonu yokmuş.”

2.2.4.4. Ek Fiilin Şart Şekli

Ek fiilin şart şekli, *i-* yardımcı fiiline şart eki getirilmesiyle yapılır. Bu şeklin şahıslara göre çekimi, diğer fiillerin şart çekiminde olduğu gibidir. Ekleşme meydana geldiğinde ünlü uyumuna girer. Aydın ve yöresi ağızlarında, yardımcı fiil düşmediği hâlde eklediği ve uyuma girdiği görülmektedir.

daha hāniñ çocūñ_ azsa parı kıkalā kıkalādī tā çocuK_ōsun dēye. bu çocū bu nēyilī beslecek bunū dēlā midi? I-A1/4-336

“[Eskiden] senin çocuğun azsa çocuk olsun diye daha [senden] para keserlerdi. ‘Bu [adam] çocukları neyle besleyecek?’ derler miydi?”

gālin_atnan gidādīn. būdese evi, bu aynı köğdü galcāsī dolaşdırī gālī ginī_āviñ_ōñünū_ indāridik oray_āvinā. II/1-11

“Gelin atla giderdi. Evi buradaysa, aynı köyde kalacaksa dolaştırıp gelir, evinin önüne indirirdik.”

būda āvālā kēşgē gātılcaK_ātā erīdiyolā. bi gāzan goyunsa gōyūñ, kēçiyisī kēçi nēysā bişiriyolā āti, haşleyolā. I-A/5-171

“Burada önce keşkeğe koyulacak eti pişiriyorlar. Koyunsa koyun, keçiyse keçi bir kazan eti pişiriyorlar, haşlıyorlar.”

kēşgē kēşgeK_ kaç kilōsa ātinī di o gidā gōruz. içindi gāyna‘mıdı ayrı_ayrī kēşgēñ_ātī_ayrī gāynā. I-A/47-47

“Keşkek[lik buğday] kaç kiloysa keşkeğe o kadar da et koyarız. Ayrı bir kazanda keşkeğin eti kaynar.”

hēkeziñ_āviñ_ōndü fırın vā. ēyē iki_üz hāni varīsa beliki on_om bēşindi yoğ fırın. I-A/28-150

“Herkesin evinin önünde fırın var. Eğer [köyde] iki yüz hane varsa ancak on on beş tanesinde fırın yok[tur].”

Aydın ve yöresi ağızlarının birinci alt bölgesinde, ek fiilin üçüncü teklik şahıs şart çekiminden sonra /n/ ünsüzü türediği görülmektedir.

yaā bilimezsiñ_ōlārı. baracıñ kenarınnan gidiliyo. uzaq. örencikdi tanıdıñ vāsañ uzāq. I-A1/1-3

“Hayır, oraları [tek başına] bulamazsın. [Oraya] barajın yanından gidiliyor. [Orası] uzak. Örencik’te tanıdığım [biri] varsa [iyi olur.]”

o bilī davları. işi yoksan gider_o. henneñ bileñ gidē. I-A1/1-5

“O, dağları [iyi] bilir. İş yoksa gider. Seninle birlikte gider.”

habā yoksañ hiş di gālcā^klāñi zand_ē^lmiyon güldāne. yēngāñ dēyişine hanī yok heralda. I-A1/3-16

“Haberleri yoksa geleceklerini hiç zannetmiyorum Güldane. Yengenin dediğine [göre haberleri] yok herhâlde.”

2.2.4.5. Ek Fiilin Zarf-Fiil Şekli

Ek fiilin zarf-fiil şekli, *i-* yardımcı fiiline {-*ken*} zarf-fiil eki getirilmesiyle yapılır. Yazı dilinde tek şekilli olan {-*ken*} zarf-fiil eki, Aydın ve yöresi ağızlarında art ünlülü kelimelerden sonra uyuma girerek {-*kan*} hâline dönüşür.

bilirin. irēme^lli sağkan gūbannādī hep_édivérīdim. ortu yēri dā hōlü meydana daşñ_üstünü_ocaq yaqālādē. II/7-20

“[Keşkek yapmayı] bilirim. Rahmetli [eşim] sağken her Kurban Bayramı’nda yapıverirdim. Orta yerde, şöyle bir meydana [yassı bir] taşın üstüne ocak yakarlardı.”

āşğiden hana çoclā ufakkan çıkıyoduq yoqara çamlī yaylıyı çıkıyoduq. I-A1/3-87

“Eskiden, çocuklar ufakken [yazları] yukarıya, çamlığa, yaylaya çıkıyorduk.”

Bölge ağızlarında son sesteki ünsüzün erimesi ve ünlünün darlaşması sonucunda {-*ka*}, {-*ke*}, {-*ki*}, {-*ki*} şekilleriyle de kullanılmaktadır.

altı sene de bānim bubalığı dı hızmaT_étdik. bādāl_olduq. adam -dayıñ- āşğārī gidivēdi. ondan sōrū gāñi kändi_ışini goşdurūka o önem mēmedi. I-A1/4-99

“Altı yıl da kayınpederime hizmet ettik, bedel (“karın tokluğuna çalışan hizmetçi”) olduk. Kocam askere gidiverdi. Ondan (“askerlikten”) sonra yine kendi işine koş[uş]tururken o (“eşim”) önemsemedi.”

ām̄mi biz deil her köy geçi_édinīdi. çolū çolañ_olmıyanı, oşū_ufakūki bakımıyannā dāhi çoban bulūlā gālīlādīn, geçi_édinīlādīn. I-A1/4-195

“Sadece biz değil, bütün köyler keçi [sürüsü] edinirdi. Çoluğu çocuğu olmayan[lar], [çocuğu] olsa da küçükken (“küçük olduğu için”) bakamayanlar dahi çoban bulup getirirler, keçi [sürüsü] edinirlerdi.”

gidēdim. alī dayīñ vāķī gidēdim yā. göçēdik būdañ. hindi o göçelīden berīyā hōlū_iz basm[adım]. bi sefē gitdim öldū sene. I-A/38-77

“[Eskiden yaylaya] giderdim. Ali dayın **varken** (“sağken”) giderdim. Buradan [yaylaya] göçerdik. Şimdi o öldüğünden beri [oraya] ayak basmadım. Öldüğü yıl bir defa git[miş]tim.”

ārāzil_olcek yārūm. anecīm varķı varıydıķ gāñī hān bān gālīdin. hindi kim gāsın. gōcū_īsanīñ yannı gālāñ yok. I-A1/5-86

“[Babam tek başına] rezil olacak. Anneciğim **varken** [sık sık] giderdik yine. Sen [gelirdin], ben gelirdi[m]. Şimdi kim gelsin. Yaşlı insan[lar]ın yanına gelen yok.”

Bazı örneklerde ise {-kan}, {-ken} zarf-fiil ekinin sonunda ünlü türemekte ve ek {-kana}, {-kene} şekillerine dönüşmektedir.

avarayız güçükkene iş mī mā? devamlı o istar doķuyan ğadinnarıñ yandā_onnā da çoķ severdi beni. III/6-33

“**Küçükken** boştayız, iş mi var? Sürekli istar dokuyan kadınların yanında[ydım]. Onlar da beni çok sever[ler]di.”

bi gün iki gün yatırılā, sārālā. üfūlārız ğārī yımşākana. ālārız. aynı incecik_olur_ó ğārī. ōlū tāñī_olur_ó. I-A/22-32

“[Tarhanayı kurutmak için] birkaç gün sererler. [Sonra onu] **yumuşakken** ufalarız. O artık incecik olur. Böylece tarhana [hâline] gelir.”

o tā eveliymiş anamgillēñ gününde. annem dēyivēriyodu bizē. onnāñ günündeymiş biz hanī dūnyālādī yokkana. I-A/11-59

“O (“ön düğün”) daha önceymiş, annemlerin zamanında. Annem bize anlatıverirdi. Onların zamanında, biz [daha] dünyada **yokken** [düğünler öyleymiş].”

Bu zarf-fiil ekinin bir örnekteki kullanımı ilginçtir. Sonda ünlü türemesiyle {-kana} şekline dönüşen zarf-fiil eki, bu örnekte ayrıca {-lı} eki de almıştır. Bu kullanıma Balıkesir ilindeki Yörük ağızlarında da rastlanmaktadır⁴⁰⁷ (Mutlu 2008: 59). Aynı kişiden derlenen metinde *zaman*, *sabālan* ve *bilen* kelimelerinin sonuna da {-All} şeklinde ekleme yapıldığı ve söz konusu kelimelerin *zamanalı*, *sabālanalı* ve

⁴⁰⁷ Balıkesir ilindeki Yörük ağzında, *ki* bağlama edatının da aynı şekilde genişlediği tespit edilmiştir: *deyuru kunalı, demiş kineli* (Mutlu 2008: 195).

bileneli şekillerine dönüştüğü görülmektedir. Bu örneklerde sona gelen {-*All*} yapısı, muhtemelen {-*All*} zarf-fiil ekinin analogik etkisiyle eklenmiş olmalıdır⁴⁰⁸.

hayvannarılan ormanı gidēlē odun getirilē yancaḳ. daha esgiden bu ceyrannā
yokkanalı *düün yerindi maşırı dēlēdi, çam çırıları, şēlē alilā gelilē bi gövanıḳ*
üstünü tikēlēdi. II/3-50

“Hayvanlarla ormana gidip yakacak odun getirirler[di]. Daha eskiden elektrikler **yokken** düğün yapılan yerde maşırı (“meşale”) dedikleri çam çırılarını getirip bir kovan üzerine dikerlerdi.”

2.2.4.6. Ek Fiilin Olumsuzu

Ek fiilin olumsuz şekli, diğer fiillerden farklı şekilde yapılır. Diğer fiillerin olumsuz şekillerini meydana getiren {-*mA-*} fiilden fiil yapım eki, ek fiilin olumsuz şeklini yapmak için kullanılmaz. Bunun için, isim unsurundan sonra *değil* edatı getirilir. Ek fiilin çekimli şekilleri ise bu edatın sonuna eklenir. Bu durumda, olumlu şekillerin çekiminde olduğu gibi ekleşme meydana gelebilir. Böylece ek fiilin olumsuz şekli ortaya çıkmış olur (Ergin 1993: 301). Bu edat, Aydın ve yöresi ağızlarında akıcılaşma yoluyla *deyil* şekline dönüşebildiği gibi, iç sesteki ünsüzün düşmesi sonucunda *deil* şeklinde ikiz ünlülü olarak da kullanılabilir. Bazı örneklerde de bu ikiz ünlünün birleşerek uzun ünlü hâline geldiği görülmektedir.

bēK di güççük deil̄ bēK di büyük deil̄. tãpãli işēl̄_öldünnaḳ gösdãmeyoru. I-A/62-99

“[Köyümüz] pek **küçük de değil** pek **büyük de değil**. [Arazi] engebeli olduğundan [pek büyük] görünmüyor.”

esgiden dünürüm hastı deyildin. bi arbi olulãdın. gel̄idik buriya. gel̄ilēdin bene,
bendi yēdik. I-A/7-49

“Dünürüm eskiden **hasta değildi**. Bir araba toplanıp bana gelirlerdi. [Yemeği] bende yerdik.”

atıḳ_üsdünü çıḳıp atılan götürülãdi. hindi taḳsilãrã mindiriýolã. at beK mēnsur
deyil̄. II/12-24

“[Gelini] atın üstüne bin[dir]ip atla götürürlerdi. Şimdi otomobillere bindiriyorlar. At çok **revaçta değil**.”

⁴⁰⁸ krş. *yapdıriḳanalı, gelirkeneli* (Mutlu 2008: 59).

ävālī ölä deyildin. bi s'ımı varıdın, bi tâlimî hastalî varıdın. onü da mâcimek hurüverî tâlediverîdik geçiverîdi. I-A/57-64

“Eskiden öyle değildi. Bir sıtma vardı, bir de terleme hastalığı vardı. [Hastaya haşlanmış] mercimek sürüp terletirdik. O da geçiverirdi.”

ğalbîlâ öle sērek deyil, iri. holuz ğocuman da ğalbî ufağ dâ biraz. I-A/15-88

“Kalburlar[in telleri] o kadar seyrek değil, [araları] geniş. Holuz büyük ama kalbur [holuza nazaran] biraz daha küçük.”

motur_o zuman çıĝnedî_indâne. o zumannâ topal dēldi soĝrudan topal_ oldu. I-B/1-98

“O zaman işte bunu traktör ezdi. Önceden topal değildi, sonradan topal oldu.”

e tütün zor dâ motur kändiĝî_oluncü beg zor dēl de. I-B/6-15

“Tütün [işi] zor ama traktör kendinin olursa çok da zor değil.”

2.2.5. Fiilimsiler

Fiil tabanları; hareketleri karşılayan, tek başlarına kullanılmayan, ancak şekil ve zaman ekleriyle şahıs eklerini alarak çekimlendiğinde kullanım sahasına çıkan dil birlikleridir (Ergin 1993: 175). Buna karşılık, fiilden isim türetme eklerinden bazıları, fiil tabanlarının herhangi bir şekil, zaman veya şahsa bağlı olmadan kullanılmalarını sağlar. Bir fiil tabanından türeyen ve fiilin bildirdiği harekete bağlı isim, sıfat veya zarf olarak kullanılan geçici isimlere *fiilimsi* adı verilir (Üstüner 2000a: 9; Gülsevin 2002a: 131; Bayraktar 2004: 5).

2.2.5.1. İsim-fiiller

Bir fiil tabanının karşıladığı soyut hareketi başka bir unsura ihtiyaç duymadan ifade etmek için türetilen geçici isimlere *isim-fiil* (= *fiil ismi*) denir. İsim-fiiller, fiilin bildirdiği hareketin ismini yaptıkları gibi, o hareket sonucunda ortaya çıkan iş isimlerini de yapabilirler. Zaman kavramı taşımayan bu kelimeler, bütün isim çekim eklerini alabildikleri gibi cümle içerisinde özne, nesne ve tümleç olarak da kullanılabilirler (Üstüner 2000a: 11; Bayraktar 2004: 8-9). Bu isimleri türemek için kullanılan eklerle de *isim-fiil ekleri* denir. Bu ekler, ister kök hâlinde bulunsun ister türemiş olsun bütün fiil tabanlarına eklenebilirler.

2.2.5.1.1. {-mAk} Eki

Fiilin bildirdiği hareketin ismini yapar. Fiil tabanının karşıladığı soyut hareketi şekil, zaman ve şahsa bağlamadan ifade etmeye yarayan bu ek, *mastar eki* diye de adlandırılmıştır. Asıl görevi, geçici hareket isimleri yapmaktır. Nadiren kalıcı isimler de türetebilir (Ergin 1993: 175; Bayraktar 2004: 18).

Bu ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, yazı dilinde olduğu gibidir. Genellikle önlülük-artlılık uyumuna bağlıdır.

ālīma^k “ağlamak” I-A/45-84

alma^k “almak” I-A/1-27

birikdīmek “biriktirmek” I-A/1-79

çentmek “bıçakla yontmak; bölmek, küçük parçalara ayırmak” I-A/21-61

ç^kma^k “çıkma” I-A/52-68

elimek “elemek” I-A/15-89

Bazı örneklerde, son hecesinde art ünlü bulunan fiil tabanlarından sonra ekin ön ünlülü şekliyle kullanıldığı görülmektedir. Bu durumda, önlülük-artlılık uyumu bozulmaktadır.

almek “almak” I-A/55-52

bağlımek “bağlamak” I-A/38-43

daşımek “taşımak” I-A/15-134

ğabāmek “kabarmak” I-A/43-48

ğaşmek “kaçmak” I-A/51-153

o^kumek “okumak, ilim tahsil etmek” I-B/6-46

Birinci bölgede, bu eki alan kelimelerden sonra ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde ekin sonundaki /k/ ünsüzü önce tonlulaşıp sızıcılaşmakta; sonrasında akıcı /y/ ünsüzüne dönüşmektedir. Bu durumda ekin ünlüsü de uzun telaffuz edilmektedir. Aynı ses olayı, son sesinde /k/ ünsüzü bulunan başka kelimelerde de görülmektedir.

ōlanī sa^klālā ġāri evden ōlan yok gibi. ōlanī çağırılā, ōlan yok. çağırılā, ōlan yok. sōnū_ōlan çıkā gelī. odun kesmēye ōlū laf_édēlēdin. ondan sōnū_ōlan çıkī^k gelī. I-A/6-41

“[Gelin getirilince sanki] evde yokmuş gibi damadı saklarlar. Damadı çağırırlar, damat [ortada] yok. ‘Damat odun kesmeye gitti.’ gibi laflar ederlerdi. Ondandır damat çıkıp gelir.”

mesē gidēdik kını yakmāya. kını yakmā gidēdik o dovullarla. varīdik gelin_evine. kınayī yakādīk. I-A/6-35

“Mesela **kına yakmaya** giderdik. Davullarla kına yakmaya giderdik. Kız evine gider, kınayı yakardık.”

*benim ğız hindi bu sänä iştik ötü_oğulü bitirdi, liseyi ğiççek. ğız mäsläk lisesi çıkmış. ondan ävälî gün ğitdiydi **yazılmāya**.* I-A/31-29

“Benim kız bu yıl ortaokulu bitirdi, şimdi liseye gidecek. Kız Meslek Lisesini kazanmış. Geçen gün **kaydolmaya** gitmişti.”

*o kēşgē bi görevlî_olmaz. hēkes bişiri ğāri. düvün yēmekci é'mez ğāri_óna. sen_étcēsini, ben_étcen dēmez. sen gelî ğarışdırısın, ben gelî ğarışdırırım bu **yēmēyi**_édēriz çocüm kēşgēye.* I-A/7-8

“Keşkek [yapmak için] görevli [kimse] olmaz. [Onu] herkes pişirir. Onu [sadece] aşçı yapmaz. [Hiç kimse] ‘Sen yapacaksın, ben yapacağım.’ demez. Sen gelir karıştırırsın, ben gelir karıştırırım. Bu **yemeği**, keşkeği, [böylece] yaparız.”

*öbür gün olan_ėvini ğidilmiyo ğāri **yimēye**. esgiden ğidiliyodu. bi olan_ėvini ğidiliyodu, bi ğız_ėvini ğeliniyodu **yimēye**.* I-A/6-71

“Öbür gün oğlan evine **yemeğe** gidilmiyor artık. Eskiden gidiliyordu. Bir oğlan evine **yemeğe** gidiliyordu, bir de kız evine geliniyordu.”

2.2.5.1.2. {-mA} Eki

Fiilin bildirdiği harekete bağlı iş isimleri türetir. Hareket ifade etmeyen bu ek, eşya ve nesne isimleri türetmeye elverişlidir. Bu ekle türetilen isimler sıfat görevinde de kullanılabilir (Ergin 1993: 176; Bayraktar 2004: 30).

işme “içme” II/3-6

kekilime “kekeleme” I-A/53-50

sağma “sağma” I-A/30-36

sa'ma “satma” I-A/27-39

yağışdima “yakıştırma” I-A/11-221

Aydın ve yöresi ağızlarında ilk hecesinde geniş ünlü bulunan kelimelerin ikinci veya üçüncü hecelerindeki geniş ünlüler darlaşır. Aynı ses değişikliği Muğla ağızlarında da görülmektedir. İlk hecesinde düz geniş ünlü bulunan kelimelerin ikinci veya üçüncü hecelerindeki benzer ünlüler düz dar ünlüye dönüşür (Akar 2004: 22). Bu kurala bağlı olarak ekin dar ünlülü şekilleri de ortaya çıkmıştır.

ällimi (<elleme) “toplama” I-A/20-30

almı “alma” I-A/9-31

dövmü “dövme” I-A/7-11

kesmi “kesme” I-A/3-40

ķırķılı “kırklama” I-A/5-11

oķumu “okuma” I-A/20-31

2.2.5.1.3. {-mAsI} Eki

Yazı dilinde de örneklerine rastladığımız bu ek, {-mA} fiilden isim türetme ekinin iyelik ekiyle genişletilmiş şeklidir. İşlevi bakımından {-mA} ekinden farklı değildir. Ancak, bu ek {-mA} eki gibi eşya ve nesne isimleri türetmeye elverişli değildir. Bu ekle türetilen isimler sıfat olarak da kullanılmaz.

kēşgeK_āzmāsini bilen bilīmeyi-vatī ğızaŋ hindi. I-A1/3-134

“Şimdi çocuklar keşkek ezmeyi dahi bilmiyorlar.”

ben *bişimesini* bilmiyon kine⁴⁰⁹, *yimesini* biliyon. I-A/34-32

“Ben [keşkek] pişirmeyi bilmiyorum ama yemeyi biliyorum”

āşgidān arıķ çekmāsi zordu bōle. I-B/3-17

“Eskiden böyle ark açmak zordu.”

hindi başġi liseyi işē_ēssilē girīme mi dēmesini ğātiriyom, yazdırsaķ. I-A/31-44

“ Şimdi başka liseye [müracaat] etseler, [kızımı] kaydettirsek giremez mi? demeye getiriyorum.”

vizdanı ğötümāmiş kändiniŋ, o covurū daşımek. vizdanı ğabil_ēmāmiş onu

ġāzdīmāsi. I-A/15-134

“O düşman askerini taşımaya, [dedemin] vicdanı kaldıramamış. Vicdanı onu gezdirmeyi kabul etmemiş.”

ķurani okumasini bilī miyoruŋ? I-A/25-113

“Kuranıkerim okumayı biliyor musun?”

⁴⁰⁹ Ahat Üstüner, kuvvetlendirme görevindeki *ki* (<erki) edatını bağlaç olarak kabul etmekte, sonunda türeyen ünlüyü de pekiştirme eki olarak değerlendirmektedir (2000b: 199).

2.2.5.1.4. {-I} Eki

Aydın ve yöresi ağızlarında isim-fiil görevinde kullanılan eklerden biridir. Fiilin bildirdiği hareketle ilgili iş isimleri türeten bu ek, işlevi bakımından yönelme hâli eki almış {-mA} fiilden isim türetme ekine benzemektedir. Yoğun olarak birinci bölgenin {-yuru} alt bölgesinde kullanılan bu yapı, nadiren diğer bölgelerde de görülebilmektedir⁴¹⁰.

bögün gız_ävi ölan_ävini un_acı gidilirdi sözün çalımı. un_acı gidilirdin başlandı gün. I-A1/4-74

“Diyelim ki bugün kız evi, oğlan evine un (“yufka”) açmaya giderdi. [Düğünün] başladığı gün un (“yufka”) açmaya gidilirdi.”

davaz yannāḡ candırmilā gälirdi, güruḡ käsi gälirlädi. bit bakı gälirlädi men çöcuḡlūmda. I-B1/5-51

“Benim çocukluğumda Tavas tarafından jandarmalar gelirdi. Saç kesmeye, bit [olup olmadığını] kontrol etmeye gelirlerdi.”

bayı bänim_ölan_ékädi. bu yıl o bilġ_ékmäcän dëyiT-durü her gün doḡuz béklëyi gidiyorün dëyi. I-B1/6-150

“[Önce] benim oğlum da çok [ekin] ekerdi. Bu yıl o dahi [ekinleri korumak için] her gün domuz beklemeye gidiyorum diye [ekin] ekmeyeceğim diyor.”

çalıḡı gidilirdi. incir_aylını gidädik. pamıḡı gidädik. ävdi duran_olmazdı. I-B/6-3

“[Eskiden] çalışmaya gidilirdi. İncir [toplamaya] giderdik, pamuk [toplamaya] giderdik. Evde [boş] oturan olmazdı.”

büdeki oḡadan daḡdan bureyi gälmiş dëlädi büdeki_oreyi gidämiş dëlä. nēdi tākḡilā vāsġ_onnāḡ dı ziyāratı gäzi gidämiş dëlädi. I-A1/4-251

“Oradaki [dede] daḡdan buraya gelirmiş, buradaki [dede] oraya gidermiş derlerdi. Nerede tekke (“yadır”) varsa [birbirlerini] ziyarete, gezmeye gidermiş derlerdi.”

dā baḡarası yanına, sökü yanına darġ kesi giderdik. II/9-34

“Bağarası tarafına, Söke tarafına mısır biçmeye giderdik.”

⁴¹⁰ Ahmet Buran, buna benzer bir kullanım olan *göre git-* yapısını açıklarken *gör-* fiilinin bu kullanımda isimleştiğini ve yönelme hâli eki aldığını söylemiştir: *bizim burda kadınlar toplanır göre gideller* (1996: 167). Kanaatimizce, buradaki {-A} eki isim-fiil fonksiyonu üstlenmiş bir zarf-fiil ekidir.

2.2.5.1.5. {-Iş} Eki

Fiil tabanlarına gelerek fiilin bildirdiği harekete bağlı iş isimleri türetir. Nesne isimleri yapmaya da elverişlidir (Bayraktar 2004: 39). Ancak, bu ekle türetilen isimler sıfat olarak kullanılamazlar (Ergin 1993: 177). Ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımını yazı dilindekinden farklı değildir.

alibiliş “alabiliş” I-B/7-42

dönüş “dönüş” III/3-65

guruluş “kuruluş” III/10-4

yapış “yapma” II/2-4

yazılış “yazılış” II/3-150

2.2.5.2. Sıfat-fiiller

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılamak üzere bir fiil tabanından türetilen geçici isimlere *sıfat-fiil* (= *partisip*) denir (Ergin 1993: 315; Bayraktar 2004: 46). Sıfat-fiiller, nesnelerin hareket vasıflarını karşıladıkları için cümle düzleminde sıfat görevinde kullanılırlar. Ancak, bazen niteledikleri isim unsuru kullanılmaz. Bu durumda, isim unsurunun alması gereken çekim ekleri, sıfat-fiil olan kelimeye eklenir (Üstüner 2000a: 20-21; Gülsevin 2002a: 132).

Fiil tabanlarına gelerek sıfat görevinde geçici isimler türetmek için kullanılan eklere *sıfat-fiil ekleri* denir. Sıfat-fiil ekleri, bazen sıfat gibi kullanılmayan kalıcı isimler de türetebilir. Bu durumdaki sıfat-fiil ekleri, fiilden isim türeten ekler sınıfına dâhil edilmeli, bunlarla türetilmiş isimler de sıfat-fiil olarak değerlendirilmemelidir (Ergin 1993: 315). Hem kalıcı isimler türetebilmeleri hem de cümle düzleminde isim gibi kullanılabilmeleri yönüyle fiilden isim türetme eklerine benzeseler de onları diğer fiilden isim türetme eklerinden ayıran en önemli özellik, bu ekleri alan fiillerin tamlayıcı alabilmesidir (Karadoğan 2008: 57). Yani, bir ekin sıfat-fiil eki sayılabilmesi için iki önemli ölçüt vardır: bunlarla türetilen ismin sıfat görevinde kullanılması ve fiil tabanının tamlayıcı alabilmesi (Karadoğan 2008: 58).

Sıfat-fiiller, fiilden türetilmiş isimler olmaları hasebiyle bünyelerinde hareket vasfı bulundurdukları gibi, türetildikleri sıfat-fiil ekine bağlı olarak zaman vasfı da taşıyabilirler. Bu sebeple şekil ve zaman eki gibi kullanılabilmeye elverişlidirler. Bazı şekil ve zaman eklerinin sıfat-fiil eklerinden oluştuğu ve Türkçe fiil çekiminin isim kaynaklı olduğu görüşü de bu fikre dayanmaktadır (Ergin 1993: 315).

Sıfat-fiiller, hareket vasfı taşımaları sebebiyle zarf-fiil oluşturmaya da elverişlidirler. Bazı sıfat-fiil eklerinin çekim ekleri, edatlar ve zaman bildiren kelimelerle oluşturdukları yapılar, cümlede zarf gibi kullanılabilirler (Ergin 1993: 316; Üstüner 2000a: 22; Bayraktar 2004: 46).

Aydın ve yöresinde kullanılan sıfat-fiil ekleri, bazı ses değişiklikleri dışında, yazı dilinde kullanılan sıfat-fiil ekleriyle aynıdır.

2.2.5.2.1. {-AcAk} Eki

Gelecek zaman ifadeli sıfat-fiil ekidir. İyelik ekleriyle bazı isim çekim eklerini alarak isim gibi kullanılabilir (Üstüner 2000a: 34-36; Bayraktar 2004: 100). İyelik ekleri ve zaman bildiren kelimelerle birlikte oluşturduğu sıfat tamlamaları, cümle içinde zarf görevinde kullanılabilir⁴¹¹. Aydın ve yöresi ağızlarında ilk ünlüsü düşer ve ek {-cAk} şekline dönüşür.

hindi göceyincek pek zō. gidiK gelimeyosuñ. alcāñi alimiyosuñ, êtcēñi_édimiyosuñ, kaçcāñi kaçimeyosuñ. I-A/35-25

“Yaşlanınca [her şey] zor[laşıyor]. [Bir yere] gidip gelemiyorsun, alacağın [şeyi] alamıyorsun, yapacağın [iş] yapamıyorsun, kalkacağın [zaman] kalkamıyorsun.”

ğır hayvannānan bi dāni_iki dāni hayvaniñ_oluyódu ya sağılık, yoğurtluk gādā üş bēş dānā anca. kändiñi zor doyorúduñ zāten. biz kāsī basādık. altı yedī dāni buzālī_inēmiz_olüyódu, bazardan_aliyóduñ basacak kāsiyā. I-A/19-17

“Kır hayvanlarından bir iki tane sağlıklı hayvanımız oluyordu. [Onların sütüyle] kendimizi zor doyoruyorduk zaten. [Onlardan yaptığımız] kesigi [çömlük kaplara] basardık. Altı yedi tane buzağılı ineğimiz olduğu hâlde basacak[ımız] kesigi pazardan alıyorduk.”

dört deni bayrak dikdim, düün_étdim. parē bulcak vaqtim yok. faqat aynı bölü bīda sékizen bēş model bi traktörüm mā. I-B1/2-19

“Dört tane düğün yaptım. Para bulacak durumun yok[tu]. Aynı bunun gibi seksen beş model bir traktörüm var[dı].”

dibini vācak bi teK_ācımız yoğúduñ, içini gicek bi göz_āvimiz yoğúduñ. I-A/46-23

“[Eskiden] yanına gidecek[ımız] bir ağzcımız [dahi] yoktu. İçine girecek[ımız] tek odalı evimiz [dahi] yoktu.”

⁴¹¹ Sıfat-fiil eklerinin, çekim ekleri, edatlar ve zaman bildiren kelimelerle oluşturdukları farklı fonksiyondaki yapılar, ilgili bölümlerde ele alınacaktır.

*hindī çolū çocū ōrā^t mek yog. āvālī bizi kim_ōrādīvēcek dē onuṅ_āğzınī baḳādīḳ.
gālin gītcēḡ gün ōrādīlādin. I-A/51-104*

“Şimdi çocuklara [evlilikle ilgili bilgiler] öğretilmiyor. Eskiden bize [bunları] anlayan kişiyi dikkatle dinlerdik. [Bunları] gelin gideceğın gün öğretirlerdi.”

*çiçek çalmī_olayī vā, çiçek çalma. muttaḳā onu yapālā. istēsem götürümücek
gibī_ōsun çiçek çalālā muttaḳā. I-A/3-31*

“[Düğünde kız evinden] çiçek çalınır. Onu mutlaka yaparlar. [Saksısı] götür[ül]emeyecek kadar büyük olsa da mutlaka çiçek çalarlar.”

āmmī bānim ayaḳlāmdan kıpurēcek hālim_olmuyo zaman gāliyo dū. I-A/46-55

“Ama bazen ayaklarım[in ağrısın]dan hareket edecek kuvvetim olmuyor.”

*önünde dereniḡ_içine çümentüden havut, üstlēni otūcak yēlē şēlē yapdīlā. II/3-
158*

“[Çeşmenin] önünde derenin içine beton havuz yaptılar. Üstüne otur[ula]cak banklar yaptılar.”

*óndan sōnā bān üzüm çıḡneyī-baḳırīñ ó subay_olcaḳ torūnumulā. bē^kmez_ētcez.
I-A/27-65*

“O zaman, subay olacak torunumla üzüm çıḡniyordum. Bekmez yapacak[tık].”

*yayılcek yē olmēnci ḡadā millet tütünüḡ_üsdünü döndü. mal mālal ḡalmadı. I-
B1/3-22*

“[Hayvanların] otlayacak[ı] yer kalmadığından insanlar tütüne yöneldi. Hayvan kalmadı.”

2.2.5.2.2. {-An} Eki

Geniş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir (Bayraktar 2004: 81). İyelik ekleriyle bazı isim çekim eklerini alarak isim gibi kullanılabilir (Üstüner 2000a: 54-56).

*ḡadinnāmız sali gün davul varīsī düvünümüzde destīsini_ alan bādānī_ alan çayī
suyu gideğdi yoḳā kövlēde. II/5-6*

“Yukarıdaki köyde[yken] düğünde davul zurna varsa testisini alan kadınlar salı gün [düğün evi için] su [getirmeye] gider[ler]di.”

*avarayız güçükkene iş mi mā? devamlı o istar **dokuyan** ğadınnarıñ yandā_onnā da çoq severdi beni. III/6-33*

“Küçükken boştayız, iş mi var? Sürekli istar **dokuyan** kadınların yanında[ydım]. Onlar da beni çok sever[ler]di.”

*óñdeñ **gidefi** gitmiş. arqada **ġalanı** geri çävirmişlär. bizim yürüġüñ yarısı_oriya gitmiş, yarısı burda ġalmış. III/13-28*

“Önden **giden[ler]** gitmiş. Arkada **kalan[lar]** geri çevirmişler. Bizim yürüğün yarısı oraya gitmiş, yarısı burada kalmış.”

*atılan ġälilādi yabandan **ġälännā**. baharın_édādik düġünnere atlarī né yidicez déye. I-A/28-24*

“[Düğün için] köy dışından **gelenler** atlarla gelirlerdi. Atlara ne yedireceġiz endişesiyle düġünleri baharda yapardık.”

*izmiri ġitdik. ödu filim çekiliken ödan omurilikdeñ valis çıqđı. doqđur dedi bunu “egide ilk **görülen** şey bu” dedi. “hiş dā **görülen** bi şey deil. ġadinnāñ_ayaqlarındı_olıyo bu” dedi. I-A/29-59*

“İzmir’e gittik. Orada çekildiğim röntgen filminde omuriliğimde varis çıktı. Doktor ‘Bu, Ege [Üniversitesin]de ilk kez **görülen** bir vaka. Daha önce **görülen** bir şey deġil. Bu [hastalık], kadınların bacaklarında olur.’ dedi.”

burdü_olan ġavun hōlū hiş bi yēdi_olmazdı. ölü ġavun döşenidi hurdū_ékādik. I-B1/6-114

“Burada **yetişen** kavun başka hiçbir yerde olmazdı. [Eskiden] şuraya ekerdik, [tarla] tamamen kavunla dolardı.”

*yuşu yapıyoz. somun_ékmānā ölü **satannādan** alıyoruz_ölum. öteki gibi yapmāriz. I-B1/7-20*

“[Biz] yufka yapıyoruz. Somun ekmeġini, **satamlardan** alıyoruz oġlum. Yoksa kendimiz yapmıyoruz.”

*bizi **veren** dī_allah **alcaK_olan** dī_allah. ġüzē ġüzē vēmiş, ġüzē ġüzē āsıñ_allāhım. I-A/35-60*

“Bize [can] **veren** de Allah [o canı] **alacak olan** da Allah. Allah’ım güzellikle vermiş, güzellikle alsın.”

*yıkılanı yıkıldı. yıkıp dı **getirennere** mi areñ. ölü_ölü_öldü_işte. hindī_olarī_ev **yapdıran** yoq ġalañ. II/7-61*

“[Yukarı köydeki evlerin] **yıklan[lar]**ı yıkıldı. Yıkıp da **getirenleri** mi ararsın. Öyle oldu işte. Şimdi oralara ev **yaptıran** yok artık.”

Bu sıfat-fiil eki, tasvir fiilleriyle kurulan birleşik fiillere de eklenebilmektedir. Bu durum, asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden kaynaklanmaktadır. İki fiilin tek fiil hâline geldiği bu yapı, anlam boşalmasına uğrayarak ekler gibi görevli birimler hâline gelen yardımcı fiilin, görev özelliğini de kaybederek asıl fiille kaynaşması sonucunda oluşmuştur.

*çocuk -ó ôlan vā mānim hurdu- daḡdırıvıran dēdi. ē adam, **dakı-batannā** dutmaz dēri. e mān nasıl yēmek yiyārin hindi. I-B1/8-9*

“Çocuğum -şurada benim oğlum var- [diş] taktırıvereyim dedi. [Diş] **takanlar** (“dişçiler”) [senin damağına diş] takılmaz diyor. Ben nasıl yemek yerim şimdi?”

*onnāñ sōnā odun gātirīlādın dūn_evinā gātirīvērānnā hayırına daḡdan. o daḡı **giP-baran** oduncuların ḡāK-gālikān önünū çalgıcılā gidādın. I-A/53-64*

“Sonra isteyenler düğün evine daḡdan odun getirirlerdi. Dağa odun toplamaya **giden[ler]** [geri] gelirken çalgıcılar [onları] karşılamaya giderdi.”

*āvālī_āmmī yörük gibēdī burası. āvālī herkāsiḡ ḡoyūnu vardı, ḡeçisi vardı. herkāś o dā **görünü-vatan** daḡ maldan görünmāzdi. I-B1/6-138*

“Eskiden bura[daki herkes] yörük gibiydi. Eskiden herkesin koyunu, keçisi vardı. Şu **görünen** daḡ, hayvan [çok olduğun]dan görünmezdi.”

*fes, altūndañ kēydiriyolā fese. onuḡ_üsdündem bōdan bi yazmī bāleyyolā. onuḡ_üsdünnān duvaḠ yapıyolā ḡalāñ, uştumları_atiyolā üsdünā. onuḡ_üslēñī dī çēkilēnēñ yazmılānı ḡoyolā. uştum_o öḡündeki pullū_ıldireyī-**batannarı**_uştum dēriz biz. II/13-68*

“[Duvağın] altından fes giydiriyorlar. Fesin üstüne bir yazma (“başörtüsü”) bağlıyorlar. Onun üstüne duvak yapıyorlar. [Duvağın] üstüne uştumları koyuyorlar. Onun üstüne de çekilerle (“başörtüsü”) yazmalarını koyuyorlar. [Gelinin] önündeki pullu, **parlayan** (“parlak”) [süslere] uştum deriz.”

*ayāndeki **kēyip-duranī** dī ḡumeş şalvař dēriz. bu ne kēyip-durū bilmēyom. II/13-70*

“Gelinin **giydiği** [pantalona] da kumaş şalvar deriz. Bu [gelinin] ne giymiş [olduğunu] bilmiyorum.”

2.2.5.2.3. {-AsI} Eki

Gelecek zaman ifadeli sıfat-fiil ekidir (Bayraktar 2004: 103). İstek ve niyet anlamı daha ağır bastığından tasarlama kiplerine yakın bir kullanımı vardır. İyelik eklerini alarak isim gibi kullanılabilir (Üstüner 2000a: 77-78). Bu durumda, ya *var* ve *yok* kelimeleriyle ya da *gel-* fiiliyle birlikte kullanılır. İyelik ekiyle çekimlenen sıfat-fiil, ana cümlelerin öznesi durumundadır. Bu ek, Aydın ve yöresi ağızlarında daha çok bu şekliyle kullanılır. Yönelme hâli ekiyle birleşerek zarf-fiil eki fonksiyonu üstlenmeye elverişlidir (Üstüner 2000a: 80-83). Yönelme hâli eki ve *kadar* edatıyla edat grubu da oluşturabilir.

bağ aha kapınığ dibindi cāmi. bakasım mā, gidesim mā. nahā giden. gidimicen. taket yok. II/4-62

“Bak, cami tam kapının dibinde. Bakasım var, gidesim var. Nasıl gideyim? Gidemeyeceğim. [Çünkü] takat[im] yok.”

iştī o dedi bağıyuru. onū du başındī oturūp-durasım gālmiyorū gızım. I-A/11-239

“İşte bu dede [acıdan sürekli] inliyor. [Bu sebeple sürekli] yanında oturasım gelmiyor kızım.”

ötā göçālim, onu göçālim anī dēyuru, orā dāhi gidimeyon. illi o āviñ içindī durasım gāliyoru. I-A/45-23

“Öteki [oğlum], ‘Anne, bize taşın, [bizde kal].’ diyor. Oraya dahi gidemiyorum. İlla bu evin içinde yaşayasım geliyor.”

ödū yoğūt beK g’miyo da. ondan bureyī ondan gālesim gāldi. ısaç. gālmēn gāri bir ay. I-A/14-4

“Orada[ki pazarda] yoğurt satılmıyor. O sebeple buraya gelesim geldi. [Hava çok] sıcak. Bir ay (“Ramazan ayı boyunca”) [pazara] gelmem artık.”

o yağlā, da’lı yağlā. hā ıścacıK_ék meK al_gā gāri ban_üsdünden. ónnā yok gāri hindi. bāñ onnarī yıyesim mā. I-A/43-126

“[Nerede] o lezzetli yağlar! Sıcacık ekmeği alıp üstüne ban[acaksın]. Şimdi onlar yok artık. Benim onları yıyesim var.”

2.2.5.2.4. {-DIK} Eki

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir. Geçmişte tamamlanmış hareketleri ifade edebildiği gibi geçmişte başlayıp hâlen devam etmekte olan hareketleri de ifade

edebilir. Bu ekle oluşturulan sıfat-fiiller, iyelik eklerini alarak isim gibi kullanılabilir. İyelik ekleri ve hâl ekleriyle birlikte zarf-fiil gibi kullanılmaya elverişlidir (Üstüner 2000a: 100; Bayraktar 2004: 47). İyelik ekleri ve zaman bildiren kelimelerle oluşturduğu sıfat tamlamaları da cümle içinde zarf görevinde kullanılır. İyelik ekleri ve edatlarla birlikte edat grubu da oluşturabilir.

*İşti o ilkökulü g' miyodun **çoban_ oldumuz** zamāñ, geçiyi **aldımız** zamāñ ilkökulü g' miyodun daha.* I-A1/3-97

“İşte o (“en büyük kızım”) **çobanlık yaptığımız** zaman [daha] ilkokula gitmiyordu. Keçi sürüsünü **aldığımız** zaman daha ilkokula [dahi] gitmiyordu.”

*çañizlärimiz särilidin äviñ içinĩ, üş gün çañiz särilidin äviñ içinä, gälin **gäldimiz** ävä.* I-A/51-89

“Çeyizlerimiz evin içine serilirdi. Çeyizler, gelin [olarak] **geldiğimiz** evin içinde üç gün serilmiş [hâlde] dururdu.”

*bänim bälki bi **gitmedim** davaz yanı vādır baq. her yakē äväl çalışmeyi gitdim māñ her yakē.* I-B1/6-93

“Belki benim **gitmediğim** tek yer Tavas tarafıdır. [Onun dışında] çalışmak için her yere gittim.”

*hänĩ häpsini män hēr yerini düşünüyörün. bi dam gızıl darĩ ösu dü demiş hesep ediyörün. säñ zandétmĩ ölü annäşdän **görümdüm** gibi deldirñ. baqıyörün görüyörün.* I-B1/6-86

“Ben hepsini düşünüyorum. [Eskiler] ‘Bir dam [dolusu] kızıl darı olsa da hesap[lı hareket] ediyorum.’ demiş. [O hesap] ben de karşıdan **gördüğüm** gibi değilimdir. Bakıyorum, [her şeyi] görüyorum.”

*né bilen ben né **démekdine**.* II/7-69

“**Ne demek olduğunu** [nereden] bileyim.”

Metinlerimizdeki bir örnekte, iyelik ekiyle çekimlenmediği hâlde bu eki alan kelimenin *yer* kelimesinin sıfatı gibi kullanıldığı görülmektedir.

*bölü **otuduk** yēdēñ ediyon da kımişdadım mı zorum çoK oluyo.* I-A/40-58

“[İşlerimi] böyle oturdum[um] yerden yapıyorum da [birazcık] kımıldandığım zaman (“hareket ettiğim zaman”) zorlanıyorum.”

Bu sıfat-fiil ekinin olumsuz fiil tabanlarına getirilmesi sonucunda {-An} ve {-mIş} sıfat-fiileriyle aynı işlevde sıfatlar meydana gelir (Üstüner 2000: 123). Bu tür

kullanımların Türkmen Türkçesinde diğer lehçelere nazaran daha işlek olduğu bilinmektedir (İlker 1997: 143).

her şê deňişdi. deňişmedik bi şey galmadı. I-B1/3-66

“Her şey değişti. Değişmeyen bir şey kladı.”

bizim_ıhdiyar_ımcamız varıdı, öldü. hocamız varıdı. ğuranda geşmeyem bi ad ğonduğu zamam mävtä talķını vērilincek adını bilmäcäK ğomaň dērdi. ğuranda ğeşmädiK adı ğomaň dērdi. III/14-100

“Bizim yaşlı bir amcamız, hocamız vardı. ‘[Çocuklara] Kuran’da geçmeyen adları koymayın. [Kebre konup] telkin verilince adını bilemez’ derdi. ‘[Çocuklara] Kuran’da geçmeyen adı koymayın.’ derdi.”

ğälın_atdan_ındi mi baķlavı yavut sareyli bütün bozulmadık bi sini ğölä orayä. I-A/44-18

“Gelin attan inince hiç dokunulmamış baklava veya saraylı (“yöreye has bir tür baklava”) sinisini [atı çekip gelene] verirler.”

Bu sıfat-fiil eki de tasvir fiilleriyle kurulan birleşik fiillere eklenebilmektedir.

Bu durum, asıl fiille yardımcı fiilin kalıplaşıp birleşmesinden kaynaklanmaktadır (bk. {-An} Eki).

tä^k nā dā şeyiň_ēdi-vatı gibi tä^k nāniň_ıçinde. ayeş tä^k nā. I-A/43-121

“[Zeytin] işte Necla’nın [nar ekşisi] yaptığı gibi teknenin içinde [sıkılır].”

iki türlü suyumuz. ğullanı-vatımız su ayrı, işmi suyumuz ayrı. yavaň suyu işmēyož. II/9-58

“Suyumuz iki çeşit. [Diğer işler için] kullandığımız su ayrı, içme suyumuz ayrı. Tatsız suyu içmiyoruz.”

2.2.5.2.5. {-mİş} Eki

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir (Bayraktar 2004: 47). Ağızlarda diğer sıfat-fiil eklerine nazaran daha az kullanılan bir ektir (Üstüner 2000a: 148-149).

ben aletirik bölü yammiş eletirik pillerine dövädim dövädim. ondan bi ğarädidim, ğoyunnāğ kürāniň_üsdünü sürädim. benim ğoyun älli deni ğoyunuň_ıçindı tamälli seçilı. I-A/28-244

“Bitmiş elektrik pillerini [iyice] ezurdim. Onları karartıp [siyah boya hâline getiridim]. Koyunların kürek kemiğinin üstüne sürerdim. Elli koyun arasında [olsa dahi] benim koyunum apaçık belli olurdu.”

*havuzun bu gıdā delī vādī. orıya bi sopū gōlā suyū onu göre gullansın dēye. ōdan oban varıdı bōlū yoķādan aŗāyī tahtıdan **yapılmıŗ** oban. yoķāsi geniŗ, aŗāsi ŷu gıdādī, dar. II/6-67*

“Havuzun bu kadar deliği vardır. Su miktarını ayarlamak için oraya bir değnek koyarlar. Orada yukarıdan aŗađıya [doğru uzanan] tahtadan **yapılmıŗ** oban (“oluk”) vardır. Yukarısi geniŗ, aŗađısı dardır.”

*nāmazları **gābil_olmuŗ**, dūvāları **geŗgin_olmuŗ** gullarııdan_ēyle allahım. I-A/30-16*

“Namazları **kabul_olmuŗ**, duaları **kabul_olmuŗ** kullarından eyle Allah’ım.”

2.2.5.2.6. {-r /-Ar} ve {-mAz} Ekleri

Geniŗ zaman bildiren sıfat-fiil ekleridir. Diğer sıfat-fiil eklerinin olumsuz ŷekilleri fiil tabanına {-mA} fiilden fiil yapım eki getirilerek yapılırken bu sıfat-fiilde olumlu ŷekiller için {-r / -Ar} eki, olumsuz ŷekiller için {-mAz} eki kullanılır (Üstüner 2000a: 160; Bayraktar 2004: 62, 68). Bu sıfat-fiilin olumlu ve olumsuz ŷekilleri tekrar grubu hâlinde sıfat ve zarf olarak kullanılabilir. Ekin olumsuz ŷekli, isim gibi kullanılarak *ol-* fiiliyle birleşik fiil kurabilir. Ayrıca, ayrılma hâli ekiyle zarf-fiil işlevi kazanabilir. Bazen de ayrılma hâli eki ve *evvel* edatıyla edat grubu oluşturarak zarf görevinde kullanılabilir.

*zor çocūm, zor idāri_olmak zor, **baŗ dutarıı**_olmeyinci. I-A/13-55*

“**İŗleri çekip çeviren [biri] olmayınca** geçinmek çok zor oğlum.”

*bi di enek büyükbaŗ hayvan ēmā baŗladıķ. oķarı **çfmaz**_olduķ. I-A1/3-89*

“Bir de büyükbaŗ hayvan beslemeye baŗladık. Yukarı (“yaylaya”) **çıkamaz** olduk.”

*hindi gōŗmeyoz. hu çam gālāsiyī **gōŗmez**_olduķ. çam yirmi_iki sänä yirmi_üŗ sāni_oldu gālāli. III/14-9*

“Şimdi [buraya] gōçmüyoruz. Bu çam [ağaçları] dikilince **gōçmez** olduk. Çam [ağaçları] dikileli yirmi iki yirmi üç yıl oldu.”

*ķırķ gün bir kadın **olur_olmaz** yēri g’mesin, gābri açıķ_olur_ōnuı dērlēdi ōzūrlü oldu için. I-A/5-13*

“[Büyüklerimiz], ‘Bir kadın [doğumdan sonraki] kırk gün **olur_olmaz** yer[ler]e gitmesin. Güçsüz olduğu için kabri açık olur (“her an ölebilir”).’ derlerdi.”

*āvālī yāmūlarımız ŷaķī ŷaķī yađā durūdu. havilā **yāmaz**_oldu. I-A/51-19*

“Eskiden şakır şakır yağmur yağırdı. [Şimdi yağmur] **yağmaz** oldu.”

*benim būdū_omurilikdi valis vāmiş. o dū_aya^klarī_uyuşumū zızlīmī_étđi. hêç **yörüyümez**_oldumdāñ hūlādī_annayımadilā. I-A/29-58*

“Omuriliğimde varis varmış. O da ayaklarımda uyuşmaya, ağrıya sebep oldu. Hiç **yürüyemez** olduğum için burada[ki doktorlar sebebini] bulamadılar.”

2.2.5.2.7. {-Ip-durur} Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında hem geçmiş zaman kipi hem de şimdiki zaman kipi oluşturabilen bu yapı, bazı örneklerde de geçmiş zaman sıfat-fiili gibi kullanılmaktadır. İşlevi bakımından {-mİş} sıfat-fiil ekine benzeyen bu yapı, bölge ağızlarında oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir.

*satđım sulağ yēlārī de içindi yēmeş_âğacı vā, iki sētīn_āvacı vā. başğı bi şē yok. avlu dēđīm bahçi canım, hōle **çevrilip-duru**. I-A/33-68*

“Sulak yerleri sattım. [Avlu] içinde bir incir ağacı, iki zeytin ağacı var. Başka bir şey yok. Avlu dediğim [şey, etrafı] şöyle **çevrilmiş** bahçe.”

*aman bi şey_ē^tmiyon_ölum. iki dē inēm vā. gini evđi **evlenip-duru** gızım vā. bennen duruyo. o yanıbaşımı ev yapıdılā. beyi adılādī çalaşıyo. onnan duruyoz. I-A/14-19*

“Bir işle uğraşmıyorum oğlum. İki tane ineğim var. Yanımda **evlenmiş** [olan] (“evli”) kızım var. Benimle [birlikte] yaşıyor. Yan tarafıma ev yaptılar. Eşi Kuşadası’nda çalışıyor. Onunla (“kızımla”) birlikte yaşıyoruz.”

*bu çārī yoğ gälcek başa. gälcek, ölümün gälmedī kapı_olmaz. ilgendi **ğarılıp-duru** bi kına, hēkez yaqıncağ buna. II/13-79*

“[Ölümün] çaresi yok, herkesin başına gelecek. Ölümün gelmediği kapı yoktur. [Ölüm] leğende **karılmış** bir kına[dır] ve bunu (“kınayı”) herkes yakınacak[tır].”

*çocuğlar izmirdē_ablamiğ. biri müdürüdüñ_emeklī_oldu. biri_istambulda bi firmada müdür. birisi gine izmirde sızıntı dersānesinde çalışıyo. çocuğ yok. bi gızı var_atçádá gälin. o **okuyüp-duru** deyil. III/11-41*

“Ablamın çocukları İzmir’de [yaşıyorlar]. Biri müdüdü, emekli oldu. Biri İstanbul’daki bir firmada müdür. Biri İzmir’de Sızıntı Dersanesinde çalışıyor. [Onun] çocuğu yok. [Ablamın] Atça’da [gelin olarak giden] bir kızı daha var. O **okumuş** (“tahsilli”) değil.”

buydaylarā bōlā ğocu daş dēlādin_ıçı oyūlup-durū. dovulcuları ğātıtdırılādin. dovulcularınnan tūFeK_ātı_ātı_ātı_ātā, dovulcuları hōnnan çalı çalı çalā o buydeyī dövālādin. I-A/53-67

“Buğdayı koca taş dedikleri, içi oyulmuş [taşta döverlerdi]. [Düğün sahipleri] davulcu zurnacı getirirdi. Davul zurna çala çala, tüfek ata ata buğday döverlerdi.”

ayran döverīdik -yannık siz yannık dēşīiz- bōle ğovannānan. tātudañ yapılıp-durū ğovannā. II/9-44

“[Eskiden] tahtadan yapılmış kovanlarla -siz yayık dersiniz- ayran döverdik.”

2.2.5.3. Zarf-fiiller

Hareket hâli ifade etmek üzere bir fiil tabanından türetilen fiil şekillerine *zarf-fiil* (= *gerundium*) denir (Ergin 1993: 319). Zarf-fiiller, hareket hâli ifade ettikleri için isim-fiil ve sıfat-fiillerden farklıdır. Fiile daha yakın oldukları için isim gibi kullanılamazlar. İsim-fiil ve sıfat-fiiller gibi isim çekim eklerini almazlar (Ergin 1993: 319; Üstüner 2000a: 13; Bayraktar 2004: 138). Buna rağmen, zarf olarak kullanıldıkları için isim kategorisine dâhil edilen zarf-fiiller fiil tabanlarına getirilen belirli eklerle türetilir. Fiillerden hareket hâli ifadedeli geçici isimler türeten eklerle *zarf-fiil ekleri* denir (Gülsevin 2001: 126). İsim-fiil veya sıfat-fiil eklerinin bazı çekim ekleriyle, edatlarla veya zaman bildiren kelimelerle oluşturdukları yapılar da zarf-fiil işleviyle kullanılabilir (Üstüner 2000a: 13; Gülsevin 2001: 127). Asıl zarf-fiil ekleriyle zarf-fiil eki işlevindeki birleşik yapıları ayrı ayrı değerlendirmenin daha uygun olacağı düşüncesiyle bunları ayrı başlıklar altında ele aldık.

2.2.5.3.1. Asıl Zarf-fiil Ekleri

Fiillerden hareket hâli ifadedeli geçici isimler türeten eklerdir (Gülsevin 2001: 126). Bu eklerden bazıları, tek morfemden oluşan ve Türkçenin en eski metinlerinde de örnekleri bulunan eklerdir. Bazıları da tarihî lehçelerde çeşitli eklerin birleşmesi sonucunda oluşan ve üstlendikleri zarf-fiil eki işlevini günümüze kadar devam ettiren yapılardır. Türkçenin en eski dönemlerinden beri zarf-fiil olarak kullanılagelen ekleri ve tarihî lehçelerde teşekkül ederek zarf-fiil eki hâline gelen yapıları asıl zarf-fiil ekleri arasında değerlendirmeyi uygun bulduk.

2.2.5.3.1.1. {-AII} Eki

Eklendiği fiillere “-dığından beri” anlamı katan bu ek, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar meydana getirir (Bayraktar 2004: 202). Tarihî Kıpçak Türkçesi metinlerinde *beri* edatıyla birlikte kullanılan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de bazen ayrılma hâli ekiyle bazen de hem ayrılma hâli eki hem de *berü* edatıyla birlikte kullanılmıştır (Bayraktar 2004: 205). Bu durum, ekin zamanla işlev bakımından zayıfladığını ve eski işlevini başka ek veya edatlar yardımıyla devam ettirdiğini göstermektedir. Aydın ve yöresi ağızlarında, ekin tek başına kullanıldığı örneklerle de Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi ayrılma hâli ekiyle genişlemiş biçimlerine de rastlanmaktadır. Bazı örneklerde de hem ayrılma hâli eki hem de *beri* edatıyla birlikte kullanıldığı görülmektedir.

yirmi_ altı seni_ oldu ben bu gälini_ alalı. biz dâ bîbirimizi_ üf demedik hiç. I-A/28-175

“Bu gelini alalı yirmi altı sene oldu. Daha birbirimize üf [bile] demedik.”

başgî yeden tayini_ çıkmış, iki seni_ ommuş çıkalı. gitdi. onnan sönu buriy illi buriy_ isdedi. I-A/25-84

“[Köy imamının] başka yere tayini çıkmış. [Tayini] çıkalı, iki yıl olmuş. [Buradan] gitti. Sonra [tekrar] buraya [tayin] istedi.”

bäniki_ öleli yirmi bir sene mî ne oldu. biz bîbirimizi_ bakıyoz bunnan galāñ. ne édelim. beş_ ayıñ altı_ ayıñ_ içindéyiñ bunun buriy gäläli. I-A1/7-64

“Benimki (“eşim”) öleli yirmi bir yıl kadar oldu. Bununla (“kız kardeşimle”) birbirimize bakıyoruz artık. Ne yapalım? Ben buraya geleli beş altı ay oldu.”

üş seni_ dört seni_ oldu galan satalı de mi? dört senéyi_ geşdi beşin_ içinde. I-A1/3-66
“[Keçileri] satalı üç dört sene oldu değil mi? Dört seneyi geçti, beş[inci senen]in içinde.”

işte ben bileliden bureyi_ gälälidän geçi, göyun, sıgı yārum. yapma mız hiç. göyünümüz dü varıdı geçi di varıdı. I-A1/6-16

“İşte ben bileliden [beri], buraya geleliden [beri] keçi, koyun, sığır [var] yavrum. Yapmaz mıyız. Koyunumuz da vardı keçi[miz] de vardı.”

gidēdim. alı dayıñ vākı gidēdim yā. göçēdik būdañ. hindi o göçeliden beriyä hōlü_ iz basm[adım]. bi sefē gitdim öldü sene. I-A/38-77

“[Eskiden yaylaya] giderdim. Ali dayın varken (“sağken”) giderdim. Buradan [yaylaya] geçerdik. Şimdi o **öldüğünden beri** [oraya] ayak basmadım. Öldüğü yıl bir defa git[miş]tim.”

*benim a^kım bu **hastı olalıdan** açık gitdi galāñ ölüm, sapıtdı. étcēmi^ñ unūduvériyon, dutcēmi unūduvériyon. I-A/38-86*

“**Hasta olalıdan [beri]** hafızam biraz zayıfladı. Yapacağım [şeyleri] unutuveriyorum.”

2.2.5.3.1.2. {-ArAk} Eki

Yüklemin ifade ettiği hareketi tarz bakımından niteleyen zarflar meydana getirir (Bayraktar 2004: 208). Daha çok Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülen bu ekin, {-I} zarf-fiil ekiyle {+rAk} karşılaştırma ekinin birleşmesiyle oluştuğu fikri ileri sürülse de bu görüş fazla kabul görmemiştir. Söz konusu ekin {-Ar} sıfat-fiil eki ve ok / ök kuvvetlendirme edatının birleşmesi sonucunda oluştuğunu düşünenler de bulunmaktadır (Ergin 1993: 322; Bayraktar 2004: 209; Korkmaz 2005c: 129).

*gēcī^ñ ölağ dēkēñ yüzü geşgindin de tabī **anı geçi olarak** ye^ñmiş seksen dānī^ñ ancaymışdı. I-A1/3-68*

“Keçi ,oğlak derken [toplamı] yüzden fazlaydı da **dişi keçi olarak** [anca] yetmiş seksen tane [varmıştır].”

***arkıdes olarakdan** millet bēgirini^ñ alan, eşēni^ñ alan minēdi gidēlēdin^ñ edīvērīlē gelīlēdin düvün^ñ evine yük olmasın dēye, faydamız^ñ ösun dēye. I-A/6-105*

“Düğün evine yük olmasın, bir faydamız dokunsun diye beygirini alan, eşeğini alan köylüler **arkadaş olaraktan** [dağa] giderler, [düğün için odun kesip] gelirlerdi.”

*bazar günü yēmeK^ñ olmaz gārī. gız^ñ almı^ñ olū gārī gız^ñ āvini gidērlā, çalarlā, her şey^ñ edērlā. āşamuttu mindirivērlā **gün batılāk**, alī gidā gālīn^ñ alcı. I-B/6-78*

“Pazar günü yemek verilmez. [O gün] kız alma yapılır. Kız evine giderler, çalıp söylerler. Akşamüstü, **gün batarken** gelini [ata] bindirirler. Gelin alıcılar (“alay”) gelini alır gider.”

***hayvan olarak** sığır işdi^ñ inēmiz vā. savıyoğ, südünü satıyoğ^ñ işdi. I-A/42-4*

“**Hayvan olarak** sığır[lar]ımız, inek[ler]imiz var. [Onları] sağıp sütünü satıyoruz.”

2.2.5.3.1.3. {-IncA} Eki

Eklendiği fiillere “-dığı zaman” anlamı katan bu ek, yüklem in ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar (Bayraktar 2004: 181). Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde, “-IncAyA kadar” anlamıyla yüklem in bildirdiği hareketi belli bir süreçle sınırlama görevindeki zarf-fiiller türetmek için de kullanılmıştır (Ergin 1993: 323; Bayraktar 2004: 181). Türkiye Türkçesi yazı dilinde kaybolan bu anlam, bu zarf-fiil ekinin yönelme hâli eki ve *kadar*, *değin*, *dek* edatlarıyla oluşturduğu yapılar sayesinde yeniden işlerlik kazanmıştır.

Aydın ve yöresi ağızlarında genellikle yüklemi zaman bakımından niteleme göreviyle kullanılan bu ek, bir örnekte Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi yüklemdeki hareketi sınırlama işleviyle kullanılmıştır. Bölge ağızlarında, bu zarf-fiil ekinin yönelme hâli eki ve *kadar* edatıyla oluşturduğu yapılar da yazı dilinde olduğu gibi sınırlama işleviyle kullanılmaktadır (bk. 2.5.5.3.2. Zarf-fiil İşlevindeki Birleşik Yapılar). Ekin son sesindeki ünlü de son ses durumunda olduğu için çoğu zaman darlaşır.

*hayvannar dāhi, ineklār dāhi feryāt_étmiş burdu **ğalınca**. ölelikci yörük paçavri_olmuş bura gālāsiye. çoğu birbirini_aramamış. arayan dī_olmuş. ondan bağ kopmuş. III/14-45*

“Burada **kalınca** hayvanlar dahi, inekler dahi feryat etmiş. Böylelikle buraya gelince yörükler darmadağın olmuş. Çoğu birbirini ara[yıp] sormamış. O sebeple bağ[lar] kopmuş.”

*köğlülā īsannā gätirillādī_óduna. düğün_ävi yimek hazırlā ğāri ya. oduncularī **ğalinci** bi yimek verilādi. I-A/19-72*

“Köylüler [düğünde yakılacak] odunu getirirlerdi. Düğün evi (“sahibi”) yemek hazırlar[dı]. Odun kesenler **gelince** [onlara] yemek verirlerdi.”

*hēbeme, ekmek yapÇağ itaamı, inek gütmē **gidince** ekmek ğatÇağ çentemi hep o ğadın dođūvēdi. III/6-38*

“Heybemi, [üzerinde] ekmek yapılacak iteğemi, inek olatmaya **gidince** içine ekmek koyulacak çantamı o kadın dokuyuverdi.”

*ōre^lmennēñ ävlendi. bülādī bēş_on seni dūdülā. şimdī_okullā **kapanınca** oreyi daşındilā. sıcağ geldi bülā, durımadı. dāmat_erzurumlu da. I-A/28-65*

“[Torunum bir] öğretmenle evlendi. Beş on sene buralarda yaşadılar. Şimdi okullar **kapanınca** oraya (“Erzurum’a”) taşındılar. Burası [damata] sıcak geldi, [buralarda] kalamadı. Damat Erzurumlu da.”

Aşağıdaki örneklerde bu ekle oluşturulan zarf-fiilin, yüklem bildirdiği hareketi belli bir zaman dilimiyle sınırlama görevi üstlendiği görülmektedir.

*onu ğalañ ğazanıñ başındı çoluğ çocuk kövlücek yılēdi. düvün **bitinci** bilī dūdūmazlādī_onū hani. II/7-24*

“Onu (“keşkeği”) çoluk çocuk bütün köylü kazanın etrafına [toplanıp] yerlerdi. [Keşkeğin tümünü] düğün **bitene kadar** yerlerdi.”

*hinden kārī_amaliT_olseñ n_ölceK_ölum, olmıseñ n_ölcek? **ölüncü** bölü geçincez_ışşı bölü durcez. I-B1/5-73*

“Bundan sonra ameliyat olsan ne olacak oğlum, olmasan ne olacak? **Ölünceye kadar** böyle idare edeceğiz işte, böyle yaşayacağız.”

2.2.5.3.1.4. {-IncAk} Eki

Eklendiği fiillere “-dığı zaman” anlamı katan bu ek, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. Bu bakımdan {-IncA} ekiyle aynı fonksiyonda olduğu söylenebilir (Bayraktar 2004: 181). Eski Anadolu Türkçesi döneminde oldukça işlek olan bu ek, Türkiye Türkçesi yazı dilinde işlekliliğini kaybetmesine rağmen bazı ağızlarda yaşamaya devam etmiştir. Aydın ve yöresi ağızlarında da söz konusu ekle yapılan zarf-fiil örneklerine rastlanmaktadır.

*bizim_ıhdiyar_amcamız varıdı, öldü. hocamız varıdı. ğuranda ğeşmeyem bi ad ğonduğū zamam mävtā talķını **verilincek**⁴¹² adını bilmäcäK ğomañ dērdi. III/14-99*

“Bizim yaşlı bir amcamız, hocamız vardı. ‘[Çocuklara] Kuranikerim’de geçmeyen adları koymayın. [Kabre konup] telkin **verilince** adını bilemez’ derdi.”

*bi dā harp gelesiyi_ölum millet birbirine aramamış. ğeşlār_ölmüş. hindi ğeşlār harpdē **ğalınca** ihdiyarlar burda irāzil_olmuş. arķasından çātā ğālmış. III/14-89*

“Bir de savaş **başlayınca** insanlar birbirini ara[yıp sor]mamış oğlum. Gençler [savaşlarda] ölmüş. Gençler savaşta **kalınca** buradaki yaşlılar sıkıntı çekmiş. Ardından çeteler ortaya çıkmış.”

⁴¹² krş. *deyincek, gelinceK, oluncaK, gelincik, gidinceK, yüzünceK* (Mutlu 2008: 193-194).

hindi g̃oceỹncek pek z̃o. gidik gel̃imeỹoşuñ. alc̃aṅĭ_ al̃imiỹoşuñ, étc̃eṅĭ_édimiyosun, kaçc̃aṅĭ_kaçımeyosun. I-A/35-24

“**Yaşlanınca** [her şey] zor[laşıyor]. [Bir yere] gidip gelemiyorsun, alacağın [şeyi] alamıyorsun, yapacağın [iş] yapamıyorsun, kalkacağın [zaman] kalkamıyorsun.”

bu mayısın sonunda g̃aliriz. aşşā éniyom. hava soğuỹuncaK_ aralıK_ ayındı_énäriz. III/14-107

“Mayısın sonunda [buraya] geliriz. Aşağıya (“köye”) iniyorum. Hava[lar] **soğuyunca**, aralık ayında [köye] ineriz.”

2.2.5.3.1.5. {-Ip} Eki

Bu zarf-fiil eki, eklendiği fiilleri başka bir fiile bağlama görevi yanında {-ArAk} zarf-fiil eki gibi asıl fiilin tarzını belirten zarflar da yapabilir (Bayraktar 2004: 138). Eklendiği fiile zaman bakımından iki farklı anlam kazandıran bu ek, fiilin bildirdiği hareketin, ana cümlenin yüklemindeki hareketten daha önce gerçekleşmiş olduğunu bildirebileceği gibi yüklemdeki fiille aynı zamanda gerçekleştiğini de belirtebilir (Uğurlu 1999b: 1182-1183). Zarf-fiil ekinin hangi fonksiyonda kullanıldığını, bu ekin getirildiği fiilin sınır vurgulayış açısından durumu belirlemektedir (Uğurlu 1999b: 1185). Bu özelliği sebebiyle, söz konusu ekin bazı yardımcı fiillerle birlikte oluşturduğu yapılar tarihî lehçelerde hem geçmiş zaman hem de şimdiki zamanda süreklilik bildirme fonksiyonuyla kullanılmıştır. Bu tür yapılar, çağdaş lehçelerden bazılarında ve Türkiye Türkçesinin bazı ağızlarında bu fonksiyonunu devam ettirmektedir. Hatta bu zarf-fiil eki, Eski Anadolu Türkçesi döneminde tek başına geçmiş zaman bildiren bir şekil eki gibi kullanılmış ve Azeri Türkçesiyle Doğu Anadolu ağızlarında bu işlevini korumuştur (Ergin 1993: 322).

Ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, yazı dilindekinden farklı değildir. Ancak, *dur-*, *yat-*, *yörü-* gibi yardımcı fiillerle oluşturduğu yapıların zaman ifade etmek amacıyla kullanılması yönüyle yazı dilinden farklılık göstermektedir.

*ó kesĩ basādık, ónu ğuru p̃enir diyādik s̃ona. ónũ ñañam_ır̃amathık ṽadı bağ duduñ dibini bölü göm̃adi_ó. topr̃aṅ_ıçini göm̃adi. s̃onũ_ónu ğışın bir̃a bir̃a **çıkarp çıkarp** yiỹäl̃adi. I-A/19-22*

“O keşiği (“çökelek”) [çölmeklere] basardık. Sonra ona kuru peynir derdik. Rahmetli ninem, onu dut ağacının altına, toprağa gönderdi. Kışın onları birer birer **çıkarp** yerlerdi.”

anamız bubamız tembhlâdin. âkeñizden_öürülâ, dönüp ba^kmeñ dēlâdin. I-A/51-15

“Annemiz babamız, bizi ‘[Erkekler] arkanızdan öksürürler[se] **dönüp** bakmayın.’ diye tembihlerdi.”

iki ğişı soğdu. hastāneyi gidiyolâ, eyi^ñ olup gāliyolâ. I-A/28-225

“İki kişiyi [yılan] soktu. [Yılanın soktuğu kişiler] hastaneye gidiyorlar, **iyileşip** geliyorlar.”

pêrşembi gün sabālen tekirâ toplanıp geliniñ gitceK_{oldü} olan_{evine} seriliyodu. I-A/3-19

“[Kızın çeyizleri] perşembe günü [serildiği yerden] **toplanıp** gelinin gidecek olduğu eve seriliyordu.”

Şimdiki zaman işlevinde kullanılan {-Ip-gelir} ve {-Ip-gider} yapılarında, zarf-fiil ekinin ünsüzü gerileyici benzeşmeyle /k/ sesine dönüşmektedir. Ancak, zarf-fiil ekinin ünsüzü bazen herhangi bir ses benzeşmesi olmadan da /k/ sesine dönüşmektedir⁴¹³.

ateşliyodum. tepsileri ğatık édiyodum. hindi gini ésem édērin. I-A/6-60

“[Fırını] yakıyordum. [Hamuru] tepsilere **koyup** [ekmek] yapıyordum. İstesem şimdi yine yaparım.”

hēbiri bir_{olmayorü} ölüm. üç günnüĝ_{olmıdan} gālinnâ ayrılıK_{geçik} çekiliK_{gidiorü} oriya. I-A/28-189

“Hepsi aynı olmuyor oğlum. [Bazı] gelinler, [daha] üç gün olmadan [kaynanasının, kayınbabasının yanından] ayrılıp, **geçip** kenara çekiliyor.”

bunu kesik etini çentmeK_{ilâzım} demiş. I-A/21-61

“Bunu (veziri) **kesip** etini lime lime etmek gerekir, demiş.”

Bölge ağızlarında hem şimdiki zaman hem de geçmiş zaman fonksiyonuyla kullanılan {-Ip-durur} yapısında, zarf-fiil ekinin ünsüzü bazen gerileyici benzeşmeyle /t/ sesine dönüşmektedir.

evēden parı ğazmışşâ olâdi nēden geldilēsi ğā dışālâdan çocum. bu boy ğazılıT_{duru}. I-A/10-31

⁴¹³ Zarf-fiil ekinin ses değişikliğine uğramış bu şekli, Akyol tarafından *sesleri bozuk olarak telaffuz edilen kelimeler* içerisinde değerlendirilmiştir: *alık alık (geliyöz), buluk buluşturuk* (2006: 95).

“Önceden oralarda para [aramak için Dede mezarını] kazmışlar. [Kazanların] nereden geldiklerini [bilmiyorum]. [Herhalde] dışarıdan [geldiler]. [Mezar] bu kadar **kazılmış**.”

onuñ başındı oturŭT-duruyorŭn, bakıp-duruyorun. eyi kötŭ görüyorun. I-B1/1-84
 “Sürekli televizyonun başında **oturuyorum** ve **seyrediyorum**. İyiyi kötüyü [onda] görüyorum.”

o ğızı kesceklēmiş, ğazandı ğaynatcağlāmiş, yēceklēmiş. eyi dēyo. öteki duyŭT-duruymuş öda. I-A/10-79

“O kızı keseceklermiş. Kazanda kaynatıp yiyeceklermiş. [Cadının kızı] tamam diyor. Öteki [kız söylenenleri] **duyuyormuş**.”

2.2.5.3.1.6. {-İşIn} Eki

Eklendiği fiillere çeşitli anlamlar katan bu ek, daha çok yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapmak için kullanılır (Yıldırım 2004: 3210-3214). İşlevi bakımından {-ken}, {-Inca}, {-Dik + iyelik + zaman}, {...-r ...-mAz} zarf-fiil eklerine benzeyen bu ek, kimi zaman sebep ve şart bildiren zarflar da meydana getirebileceği gibi nadiren fiili yükleme bağlayan ulama zarf-fiili görevinde de kullanılabilir (Yıldırım 2004: 3207-3218). Ekin Anadolu ağızlarındaki kullanımını ele alan Faruk Yıldırım, yapılan ağız çalışmalarından hareketle ağırlıklı olarak Dulkadiroğlu beyliğinin egemen olduğu Orta ve Güney Anadolu’da kullanılan bu ekin, Bozok (Avşar, Bayat, Beydili) boylarına ait bir özellik olduğunu dile getirmiştir (Yıldırım 2004: 3216).

Aydın ve yöresi ağızlarından derlediğimiz metinlerde söz konusu eke bir örnekte rastlanmıştır. Bu örnekte {-yo} şimdiki zaman ekinden sonra getirilen ve işlevi bakımından {-ken} zarf-fiil ekine benzeyen {-İşIn} eki, yan yana gelen iki ünlünün birleşmesi sonucunda {-şIn} şekline dönüşmüştür.

*ödŭ hanı kemarī çeken çocuk vā ya gömŭşŭndŭ hindi. gömediğ mi kemarī çekene?
 biz ğāliyoşun benim ōlan alı çekip-durŭdun biz ğāliken yalım da.* I-A1/3-170

“Orada kamera kullanan çocuk var[dı] ya görmüşsündür. Kamerayı kullanan [kişiyi] görmedin mi? Biz **gelirken** [kamerayı] oğlum kullanıyordu galiba.”

2.2.5.3.1.7. {-ken} Eki

Sadece *i-* yardımcı fiiline eklenebilen bu zarf-fiil eki, yardımcı fiilin düşmesi sebebiyle müstakil bir zarf-fiil eki gibi kullanılmaya başlamıştır. Onu diğer zarf-fiil

eklerinden ayıran en önemli özellik, çekimli fiillerden ve isimlerden sonra gelebilmesidir. Yüklemin bildirdiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar meydana getirir (Ergin 1993: 328).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde tek şekilli olan bu zarf-fiil eki, Aydın ve yöresi ağızlarında art ünlülü kelimelerden sonra uyuma girerek {-kan} şekline dönüşmektedir.

*ütekî ğızı **bakākan** bi bakıyo. ğız ğocu bi zelvi vāmiş évünüñ_öñünde. zelveniñ tepesini çıkmış ğız.* I-A/10-88

“[Cadı], diğer kızı **ararken** bir bakıyor [ki] -cadının evinin önünde büyük bir selvi ağacı varmış- kız selvi ağacına çıkmış.”

*sēñ onuñ başindekılāñ n_ēydini biliyoma mıñ demiş. evelî **būdāykan** buynuzdun hindi gözüñe mi ğacı-vatī buynuzlā demiş.* II/9-9

“[Adam, kızına] sen onun (“keçinin”) başındakilerin ne olduğunu bilmiyor musun demiş. Önceden [sen] **buradayken** (“evlenmeden önce”) boynuzdu, şimdi gözüne mi batıyor boynuzlar demiş.”

*gelini çıkarıkan **kapī** beklēlē. kapı parası alilā.* I-A/1-30

“[Kız evdekiler] gelini çıkarırken **kaprı** tutarlar ve kapı parası alırlar.”

*biz ödü **oturūkan** hāmidāniñ_anası, haççā dümū ónnā ğaldılā nurdānēñ ikisi.* I-A1/3-42

“Biz orada **otururken** Hamide’nin annesi Hatice dünür ile Nurdane beraber geldiler.”

Bazı örneklerde, son sesteki /n/ ünsüzünün eridiği ve ekin {-ka}, {-ke} şekillerine dönüştüğü görülmektedir.

*altı sene de bānim bubalğı dı hızmaT_ētdik. bādāl_olduğ. adam -dayiñ- āsgāri ğidivēdi. ondan sōrū ğāni kändi_ışini **ğoşdurūka** o önem mēmedi.* I-A1/4-109

“Altı yıl da kayınpederime hizmet ettik, bedel (“karın tokluğuna çalışan hizmetçi”) olduk. Kocam askere gidiverdi. Ondan (“askerlikten”) sonra yine kendi işine **koş[uş]tururken** o (“eşim”) önemsemedi.”

*ällāri muhteÇ_olmecek ğadā yağımızı soğanımızı ğavuruyoz ğādeşim. n_āpalım. bunnarı bağan **dēke** ğocadığ, faridığ, çürüdüğ.* I-A1/4-40

“Başkalarına muhtaç olmayacak kadar [kendî] yağımızla kavruluyoruz kardeşim. Ne yapalım. Bunlara bakalım **derken** yaşlandık, [ömrümüzü] geçirdik, çöktük.”

*sēnlēyīn dī o zumañ talibilā gālīdin liseli ünivēsteli de ónnā yazā gidādin. çocu^klā
kıldāñ tēzğah **dokūlāka** bōlā kamariya alilādın. I-B/8-44*

“O zaman senin gibi liseli, üniversiteli öğrenciler gelirdi de [anlattıklarımızı]
yazarlardı. Çocuklar tezgâh[ta] kıl **dokurlarken** [onlar] kameraya kaydederlerdi.”

Sondaki /n/ ünsüzünün düşmesiyle {-ka}, {-ke} şekillerine dönüşen ek, bazı örneklerde de ünlüsünün darlaşması sebebiyle {-kı}, {-ki} şekillerini alır.

*értəsi gün dū gālīn_almı alinīdī_āşamī gadā gini_olūdu. āşamuttū tā bu vaqıd
mindirivēmāzlādi bilī gālīnā. gün **batıK-gidākī** mindirivērilādi. I-B/6-70*

“Ertesi gün de gelin alma [merasimi] yapılırdı. [Gelin alma merasimi] akşama kadar devam ederdi. Akşamüstü bu vakitlerde daha gelin ata bindirilmemiş olurdu. Güneş **batıyorken** (“batarken”) [gelini ata] bindiriverirlerdi.”

*huriyi başımı bi işey dā bōrūlā dī gidārin. sıcağ bāt çok yārum. **gidākī** kölgülādi
diñāliyorūn. I-B1/5-83*

“Başıma bir şey daha örtüp de giderim. Çok sıcak yavrum. **Giderken** [ara sıra] gölge[lik yer]lerde bekliyorum.”

*biğ kerī **yatākı** dovalar_éderin_allahuma. allahım gözümüñ gayb_étme, aqılımı
gayb_étme. sabılı vē allahım. I-A1/6-88*

“**Yatarken** ‘Allah’ım, görme yeteneğimi kaybettirme, akıl [noksanlığı] verme. Sabredebileceğim [şeyleri] ver Allah’ım.’ diye bin kere dua ederim.”

Bazı örneklerde ise sonda ünlü türemesiyle genişleyen ek, {-kana}, {-kene} şekillerine dönüşmektedir.

*suyu **ğaynākana** buydē salālā içine. ó buydē ğayneciğdı ğayneciğda ó buydē ěci
pāçılanī. óndan sōna ğarişdırlā. I-A/1-60*

“Suyu **kaynarken** içine buğday atarlar. O buğday kaynadıkça iyice parçalanır. Ondan sonra [kepçeyle] karıştırırlar.”

*sofjundan ğāri hākāz buriyi bi köğ dutmuş. köğ_ommuş ğāri. sen yapmışıñ, ben
yapmışın, ó **yapı-bakıkana** çobannar köğü... I-A/32-40*

“Sonradan herkes burayı köy edinmiş. Burası köy hâline gelmiş. Sen [ev] yapmışsın, ben [ev] yapmışım, o [ev] **yaparken** Çobanlar köyü [meydana gelmiş].”

***ğānsdéykene** ékin çapilādım, ékin_ékādim. her şey_édādim. hēç ālimden
ğālmādik yoğdı. hindi_édimiyom ğāri. I-A/33-56*

“**Gençken** ekin çapalardım, ekin ekerdim. Her işi yapardım. Elimden gelmeyen bir iş yoktu. Şimdi [hiçbir iş] yapamıyorum artık.”

2.2.5.3.1.8. {-mAdAn} Eki

Diğer zarf-fiil eklerinden farklı biçimde olumsuz anlam taşıyan bu ek, eklendiği fiildeki hareketin gerçekleşmediğini; buna rağmen yüklem bildirdiği hareketin gerçekleştiği bildirir (Bayraktar 2004: 190). Bazen de hem tek başına hem de *önce* edatıyla birlikte yüklemi zaman bakımından niteleyen zarflar meydana getirir. Bazı durumlarda da yüklemi tarz bakımından niteleyen zarflar yapar. Eski Türkçe döneminde {-mAtI}, {-mAtIn} şekillerinde kullanılan bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde {-mAdın} şekline dönüşmüş; Osmanlı Türkçesi döneminde de ayrılma hâli ekinin etkisiyle {-mAdAn} hâline gelmiştir (Ergin 1993: 324; Korkmaz 2005d: 159).

Ekin Aydın ve yöresi ağızlarındaki kullanımı, bazı ses değişiklikleri dışında yazı dilinde olduğu gibidir. Bölge ağızlarında ekin orta hece durumuna düşen ilk ünlüsü genellikle darlaşır. Bunun dışında, bazı örneklerde de ekin sonunda düz geniş bir ünlü türediği görülmektedir.

séyтин iki üş sâ^llik yē bizim sētⁱnimiz, ayācımız, kökümüz. çırıynan giderīdik. ödan
gün_aşmıdan *ödan gelirīdik. gece yassı oçunurçan gelirīdik eve. II/9-31*
 “[Bizim] zeytinliğimiz iki üç saatlik [mesafede]. [Yanımızda] çıralarla giderdik.
Güneş batmadan oradan yola çıkardık. Yassı ezanı okunurken eve varırdık.”

nē étcem sâten iki yakeyī süpüren dēsem boyacılā vā. boyacılā boyēP_olmudana
gâlin bilēñ édⁱmiyoru. işleyīmiyoru hana. I-A/11-238
 “Ne [iş] yapacağım zaten. Etrafı süpüreyim desem boyacılar var. Onlar boyayıp
bitirmeden gelin dahi [bir iş] yapamıyor.”

hēbirī bir_olmayorū_ölum. üş günnüğ_olmıdan gâlinnā ayrılıK geçik çekiliK
gidiyorū_oriya. I-A/28-189
 “Hepsi aynı olmuyor oğlum. [Bazı] gelinler, [daha] üç gün **olmadan** [kaynanasının,
 kayınbabasının yanından] ayrılıp, geçip kenara çekiliyor.”

ölü_ölü_ışte bu yaşı yaşadım. allā şükür. bundan sōnu nē göcez daha bilēñ yok.
allahım gine hatā kezā vēmiden hayırlī_ölüm mēsın çocūm. II/9-91
 “Öyle öyle bu yaşa [kadar] yaşadım. Allah’a şükür. Bundan sonra ne[ler]
 yaşayacağımızı bilen yok. Allah’ım hata kaza **vermeden** hayırlı ölüm nasip etsin.”

*ğocū ğarī_éη soη başındı bunnarī ğari duyduğdan soηra mī_öldüdü, duymudan
mī_öldüdü bilmān. I-B1/6-64*

“Yaşlı kadın en sonunda bunları duyduktan sonra mı ölmüştü, duymadan mı ölmüştü bilmiyorum.”

2.2.5.3.2. Zarf-fiil İşlevindeki Birleşik Yapılar

Türkçede eskiden beri zarf-fiil eki olarak kullanılagelen asıl zarf-fiil ekleri ve kalıplaşarak zarf-fiil eki hâline gelmiş birleşik yapılar yanında isim-fiil veya sıfat-fiil eklerinin çekim ekleri ve edatlarla veya zaman bildiren kelimelerle oluşturdukları yapılar da zarf-fiil işleviyle kullanılabilir (Üstüner 2000a: 13; Gülsevin 2001: 127; Tiken 2003: 298-357). İşlev bakımından zayıflayan bazı zarf-fiil ekleri de çeşitli ek ve edatlarla genişleyerek aynı işlevdeki yeni birleşik yapıları meydana getirebilmektedir. Tarihî metinlerde örneklerine çok fazla rastlanmayan veya son zamanlarda teşekkül etmeye başlayan bu tür yapıları, zarf-fiil işlevindeki birleşik yapılar olarak ayrı bir başlık altında değerlendirdik.

2.2.5.3.2.1. {...-r /-Ar ...-mAz} Yapısı

Zarf-fiil işlevindeki bu yapı, geniş zaman sıfat-fiili ile olumsuz geniş zaman sıfat-fiili almış bir fiilin tekrar grubu şeklinde kullanılmasıyla ortaya çıkar (Gülsevin 2001: 133). Eklendiği fiillere “-dığı zaman”, “-dığında” anlamı katan bu yapı, yüklemi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. Ayrıca yüklemdeki hareketin zarf-fiil eki almış fiildeki hareketten çok kısa bir süre sonra gerçekleştiğini bildirir (Üstüner 2000a: 168-169; Bayraktar 2004: 251).

Sadece Türkiye Türkçesine mahsus olan bu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında da yazı dilinde olduğu gibi “-dığı zaman” fonksiyonunda kullanılmaktadır. Bazı örneklerde ise {-mAdAn} ekiyle aynı fonksiyonda kullanılmakta ve yüklem bildirdiği hareketi tarz bakımından niteleyen zarflar yapmaktadır.

*şüdu bi bu hindi seni getiren çocūη amcası varıdı. yaşlı sēksen doğuz yaşındēdi.
duyulmuşdü, ğastilēdi_okumuşdusuğuz. hanımınnan yirmi yēdi sene dargın
durdulā. aynı iki saat olur_ommaz arķī_arkasını_öldülē. II/6-30*

“Şurada, şimdi seni getiren çocuğun amcası vardı. Yaşlı[ydı], seksen dokuz yaşındaydı. [Aydın’da da] duyulmuştur, gazetelerde okumuşsunuzdur. Hanımıyla yirmi yedi yıl dargın kaldılar. [İkisi de] aynı [gün] iki saat olur olmaz (“iki saat arayla”) art arda öldüler.”

bilī bilmez, duyā duymaz yalan yāniş yaf_olūyuru iki ġarī_üş ġarī bi yeri geldi mi. allah af_essiñ ġalañ. gözümüznen gōmeyoz da òle sen bi sōlüyosuñ. I-A/35-27

“İki üç kadın bir araya gelince **bilmeden, duymadan** yalan yanlış laf[lar] ediliyor. Allah affetsin artık. Gözümüzle görmüyoruz da sen bir [şey] söylüyorsun, [o bir şey söylüyor].”

*hindī beş_on ġuruş onū_alıyoz_onū hācanıyoz. başğı dī yok. baķañ yok, ġoyañ yok. işti_o gelişi_elime onū du **yētē yēmez**_onū yiyoz. I-A/38-6*

“Şimdi beş on kuruş onu (“yaşlı aylığını”) alıyoruz, onu harcıyoruz. Başka da [gelirimiz] yok. [Bana] bakan [kimse de] yok. İşte o aylık gelirse **yettiği kadar** onu harcıyoruz.”

2.2.5.3.2.2. {-AsI} Sıfat-Fiil Eki + {(y)A} Yapısı

Zarf-fiil işlevindeki bazı yapıların, sıfat-fiil ekleriyle hâl eklerinin birleşmesi sonucunda ortaya çıktığı sıfat-fiiller bölümünde ifade edilmişti. Bu tür yapılarda çok kullanılan sıfat-fiil eklerinden biri {-AsI} ekidir. Bu ekin yönelme hâli ekiyle birlikte kullanılması sonucunda {-IncA} zarf-fiil ekiyle aynı işlevde olan yeni bir zarf-fiil eki meydana gelir (Gülsevin 2001: 130; Korkmaz 2003a: 1034). Eklendiği fiile “-dığı zaman” anlamı katan bu yapı, yüklemde ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar.

Türkiye Türkçesi yazı dilinde çok işlek olmayan bu yapı, bazı ağız bölgelerinde oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir (Akar 2007b: 305-306). Aydın ve yöresi ağızlarında da sıkça kullanılan bu yapı, daha çok {-IncA} zarf-fiil eki gibi zaman zarfı yapmaktadır (Üstüner 2000: 80). İki örnekte söz konusu yapının “-dığı için” anlamıyla sebep bildiren zarf gibi kullanıldığı görülmektedir. Metinlerimizdeki bir örnekte de {...-r ...-mAz} yapısı gibi yüklemdeki hareketin zarf-fiil eki almış fiildeki hareketten çok kısa bir süre sonra gerçekleştiğini bildirmek için kullanılmıştır (Üstüner 2000: 82).

Bu yapıdaki yönelme hâli eki, bazı örneklerde /y/ yardımcı ünsüzünün etkisiyle darlaşmakta ve son ses durumunda olduğu için kısalmaktadır. Sonraki aşamada yönelme hâli ekinin tamamen erimesiyle söz konusu yapı {-AsIy} şekline dönüşmektedir. Bu aşamada, {-AsI} sıfat-fiil ekinin son ünlüsü yarı ünlü durumundaki /y/ ünsüzünün etkisiyle uzun telaffuz edilmektedir (Üstüner 2000: 81).

Aşağıdaki örneklerde söz konusu yapının {-InCA} zarf-fiil eki işleviyle zaman zarfı olarak kullanıldığı görülmektedir.

*iki deni bi çivt_öküzümüz_olüdē. bi di yanındı danı yetiştirirdi. çiv' sürēken beslē-ğōduḡ. çiv'lē **bitesiyē** onu birini beslēdik, onū satādıḡ. II/7-100*

“İki tane öküzümüz olurdu. [Eşim] bir [tane] de dana yetiştirirdi. Çivt sürme zamanında o danayı beslerdik. Çift sürme işi **bitince** öküzlerden birini satın diğerini besle[meye devam ede]rdik.”

*hePisi de o havutdāḡı suyulan dōnderilē. bi dā ēḡ yoḡādekiḡ havutū tıḡālā. **dolasī** bi dā ḡōlā. II/6-65*

“[Değirmenlerin] hepsi de o havuzdaki suyla çalışır[dı]. [Su bitince] en yukarıdaki havuzun [deliğini] tıkarlar[dı]. [Havuz] **dolunca** [deliği] tekrar açarlardı.”

*onnāḡ_evleri -o ötū_üzzeri geçmemişdir bunnā de mi- miḡdargiliḡ, turḡutgiliḡ eviniḡ ḡarşısındı-duru o. bu ḡālın oreyiḡ girdiydi. oḡan bunnā ben ävlenesī, bu **ävlenesī** çekildilē. II/9-109*

“Onların (“dünürlerin”) evi, muhtargilin -Turgutgilin- evinin karşısında. Bu (“kızım”) oraya gelin olmuştu. Sonra ben [dünürle] **evlenince** onlar da buraya yerleştiler.”

*o eşşeklēnen sētini gideridik, odunu gideridik, tāleyi gideridik. eşşeklē yecekleyin bir şe yok. ḡarıḡan biçē geliridik āḡılāmıznan. çovallāḡ_ičiniḡ dāperidik. onu yediridik bu yó dü_āşam **gelesiyi** eşşeklere. II/9-41*

“Eşeklerle zeytin [toplamaya], odun [kesmeye], tarla [işlerine] giderdik. [Evdde] eşeklerin yiyeceği bir şey yok[tu]. Garıgan otu biçip çuvallara doldururduk. [Onları] sırtımızda getirirdik. Akşam [işten] **gelince** [biçtiğimiz otu] eşeklere yedirirdik.”

*kōşkū toḡturū gitdik de kübrē yēngēḡ iki ḡişi mindik arbāyā. iki ḡişiḡ giddāriz. ḡaççım dēdim bāñ kōşkū **varasıya** indārivā bizi dēdim bāñ. I-A1/8-3*

“Kübra yengenle beraber dolmuşa binip Köşk’e doktora gittik. İki kişi gidiyor[duk]. [Şoföre] ‘Kardeşim, Köşk’e **varınca** bizi indiriver’ dedim.”

Bu yapı, aşağıdaki örnekte {...-r ...-mAz} yapısı gibi kullanılmıştır. Bu durumda ana cümlenin yüklemindeki hareketin, zarf-fiilli parçadaki hareketten çok kısa bir süre sonra gerçekleştiği görülmektedir.

gelin_olası “gelin olunca, evlendikten kısa süre sonra” I-A/35-75

***gelin_olası** böyük_āblam mādi, öldi. allah_īrāmet_ēlesin.*

“Büyük ablam evlendikten kısa bir süre sonra öldü. Allah rahmet eylesin.”

Söz konusu yapı, aşağıdaki örneklerde eklendiği fiile “-dığı için” anlamı katmakta ve sebep bildiren bir zarf meydana getirmektedir.

aşçılı kendimiz yapādık. şinci aşcı dutüyo bazādan. şinci n_apsaṅ nuhus
ğalibalıklaşasıya. I-A/1-52

“[Eskiden düğünlerde] yemekleri kendimiz yapardık. Şimdi nüfus kalabalıklaştığı için şehirden aşçı getiriyoruz.”

çoḲ_esgiden ğurulmuş. şindi herkes birā ikişā, birā ikişā inmeyi başladı. su,
elektrik bureyi gelince yoğadı kimsi ğalmıyasıya eṅ soṅ indik hep beraber. II/6-39

“[Yukarıdaki köy] çok eskiden kurulmuş. Sonra herkes birer ikişer buraya yerleşmeye başladı. Buraya su ve elektrik [de] gelince yukarıda[ki köyde] kimse kalmadığı için sonunda hep beraber buraya yerleştik.”

2.2.5.3.2.3. {-AsI} Sıfat-Fiil Eki + {(y)A} + *kadar* Yapısı

Zarf-fiil eki işlevindeki {-AsIyA} yapısının *kadar* edatıyla genişlemesi sonucunda yeni bir birleşik zarf-fiil yapısı meydana gelmektedir (Üstüner 2000: 85-86; Gülsevin 2001: 138). Bu yapı, hem {-IncA} zarf-fiil eki gibi “-dığı zaman” anlamında zaman zarfı gibi hem de “-IncAyA *kadar*” anlamıyla yüklem bildirdiği hareketi belli bir zaman dilimi içinde sınırlama göreviyle kullanılmaktadır.

Bu yapıda da {-AsIyA} yapısında olduğu gibi çeşitli ses değişiklikleri meydana gelmekte ve {-AsI} sıfat-fiil ekinin son ünlüsü uzun telaffuz edilmektedir.

Aşağıdaki örneklerde söz konusu yapının {-IncA} zarf-fiil eki işleviyle zaman zarfı olarak kullanıldığı görülmektedir.

ódāñ ölü déyesiyi ğidā ben dī_aççıḲ yumuşadım hincī. atalım be dedim. I-A/27-70

“Öyle deyince ben de biraz yumuşadım. [İmza] atalım [o zaman] dedim.”

kötü déyolā né bilem bāñ. tatarmemiş diyesiyi ğadā kötü_oluyorū. I-A/43-20

“Kötü diyorlar. Ne bileyim. Tatarmemiş [köyü] deyince kötü oluyor sanki.”

böyün beni beg_ışcaḲ ğaldi. hep üşüyon_üşüyon dēken doḲdurdan ğalāsıyī ğadā
aççıḲ ısındı bedenim. I-A/33-36

“Bugün [bana] çok sıcak geldi. Hep üşüyorum derken doktordan gelince vücudum biraz ısındı.”

bān bilālidāñ ōlū geçi yoğdu bizim köyümüzde. ufağ hayvandī yāni sığır varīdi. sonrū bāñ asgerī gidesiyī ğadā geçi édinānnā di olmuş da sonrū çoğ sūmedilā. II/3-21

“Ben bildim bileli köyümüzde keçi [sürüsü] yok. Ufak hayvanlar yani [dağ] sığırları vardı. Sonra ben askere gidince keçi besleyenler olmuş ama [bu işi] uzun süre devam ettirmediler.”

aldı geldi ğārī_üş denī_el_ğneli yazma. ōv gövleri çıkdılā yazmaları göresiyī ğadā ğārī. I-A/21-149

“[Ninem] üç tane iğne oyalı yazma getirdi. [Çalgıcılar] yazmaları görünce [sevinçten] yerlerinde duramadılar.”

Söz konusu yapı, aşağıdaki örneklerde “-*IncAyA kadar*” anlamı taşımakta ve yüklem bildirdiği hareketi sınırlama göreviyle kullanılmaktadır.

oreye altı_ay durādık ğārī. tütün dikimindi gidiverīdik tütün bitāsiyī ğadā o patronuñ_ordū çalışıdık. I-B/6-11

“Orada altı ay kahlırdık. Tütün dikiminde giderdik, tütün [iş] bitinceye kadar tarla sahibinin yanında çalışırdık.”

dā çiniden, aydın tarafından béyğilere, ğatıları sarādinnā da bādağları dāstileri satmā ğālīdinnā buriya. içi dolusū incirle değışīdinnā. biz_inci véridik, onnā dāsti véridi, bādağ véridi. satādinnā būdū bi ğeci ğālīdinnā. bitiresiyī ğidā satā ğidādinnā. I-A/29-83

“Aydın’dan Çine’den atlarla, katırlarla köye testi satmaya gelirlerdi. Testileri, kap kakakları içine alacağı kadar incirle değışirlerdi. Biz incir verirdik, onlar testi, kap kakak verirdi. Köyde bir gece kahlırlar, [mallarını] satarlardı. [Ellerindeki malzemeleri] bitirinceye kadar satıp giderlerdi.”

yahñiz āllī_ikinci ğecesindā onu gündüzünā āşama işey_édilī yuğkucuğ yazılı, yuğu yazılı. hāp dağıdılā köğüñ_ichini bi dāni ğalmıyasıyī ğidā dağıdılā. I-A/23-17

“Ama elli ikinci gecesinde gündüzden yufka açılır. [Onları] köydeki herkese bir tane [dahi] kalmayıncaya kadar dağıtırlar.”

yarışı bölünūdū, innārī çekilīdin. innādi dal bulağ bulū ğālīsij. şo tarafı ğitdilā de mī ōdan_onnā né tarafı gelecek? o tarafı geçesiyī ğadā aşarı geçesiyī ğadā o geçilāri bağmañ_ilāzım. geçiyī ğarişdimımañ dī_ilāzım. e bunnarı ğarişsa dī zāten nekünū parañı sıyıñıĶ ğitcek. I-A1/4-199

“[Sürüler] bölünüp yarışı inlere saklanırdı. İnerde [hayvanların yemesi için ağaç] dalları bulup getirirsin. [Vergi memurları] şu tarafa gittilerse bu tarafa geçinceye

kadar o keçilere bakman gerekir. [Memurları] sürüyle karşılaştırmaman gerekir. Karşılaşırlarsa da bütün paranı alıp gider[ler].”

*hu äsgĩ_avasdos **giräsiyi ğadā** bölü_olü. allah vēsin. allah afatsız vēsin. āşam dī šimşe^kläyīp-durūdun. I-A/45-43*

“Eski ağustos [ayına] **girinceye kadar** [havalara] böyle olur. Allah afatsız versin. Akşam da şimşekler çakıyordu.”

2.2.5.3.2.4. {-*Ikda*} (<{-*Dik*} Sıfat-Fiil Eki + {+çA}) Yapısı

Zarf-fiil işlevindeki birleşik yapılarda sıkça kullanılan sıfat-fiil eklerinden biri de {-*Dik*} ekidir. Bu ekin {+çA} eşitlik ekiyle genişlemesi sonucunda meydana gelen {-*DikçA*} yapısı, hem Türkiye Türkçesi yazı dilinde hem de ağızlarda oldukça işlek biçimde kullanılmaktadır (Üstüner 2000: 110-111; Gülsevin 2001: 130; Korkmaz 2003a: 485; Bayraktar 2004: 229). Eklendiği fiildeki hareketin bir müddet devam ettiğini veya tekrarlandığını bildiren bu yapı, buna bağlı olarak yüklem ifade ettiği hareketin de devam ettiğini veya tekrarlandığını gösteren zarflar yapar. Bu birleşik yapıyı zaman zarf-fiilleri içerisinde değerlendiren Banguoğlu, bu yapıyla meydana getirilen zarf-fiiller için vakitleme zarf-fiilleri terimini kullanmıştır (2011: 433).

Söz konusu yapı, çok işlek olmamakla birlikte Aydın ve yöresi ağızlarında da kullanılmaktadır. Ancak, bölge ağızlarından derlediğimiz metinlerde üç örneğine rastladığımız bu yapı, /d/ ve /ç/ ünsüzlerin yer değiştirmesi (metathesis) neticesinde {-*Ikda*} şekline dönüşmüştür. Bünyesindeki /ç/ ünsüzü de tonlulaşan bu yapı, iki örnekte son ses durumundaki geniş ünlünün bölge ağızlarında kuvvetli olan ünlü darlaşması olayına bağlı olarak darlaşması sonucunda {-*Ikdi*} hâline gelmiştir.

*suyu ğaynākana buydē salālā içine. ó buydē **ğaynecıkdı ğaynecıkda** ó buydē ěci pāçılanī. óndan sōna ğarişdırlā. I-A/1-60*

“Suyu kaynarken içine buğday atarlar. O buğday **kaynadıkça** iyice parçalanır. Ondan sonra [kepçeyle] karıştırırlar.”

*oriyī bi ğabaĶ_asıveriyō çocum. ğabaĶ_üzgā **gelcekdı** tañ tañ tañ ötüyomuş ğabaĶ. I-A/10-62*

“[Babalara] oraya bir kabak asıveriyor çocuğum. Rüzgâr **geldikçe** kabak tak tak [diye] ses çıkarıyormuş.”

méydañ yériniñ_ateşini tamşı dēlā. tamşı dēlā böyük. körelcekdī üsdünü_odun_atālā durulā onuñ, körelcekdī_odun_atālā. I-A/44-21
 “[Düğünde] meydana [yakılan] ateşe tamşı derler. [Ateş] körelidikçe üstüne odun atarlar.”

2.2.5.3.2.5. {-IncA} Zarf-Fiil Eki + {-(y)A} Yapısı

Zarf-fiil eki olarak eklendiği fiillere “-dığı zaman” anlamı katan {-IncA} eki, yüklem in ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. Bununla birlikte, söz konusu ek Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde “-IncAyA kadar” anlamıyla yüklem in bildirdiği hareketi belli bir süreçle sınırlama görevinde de kullanılmıştır (Ergin 1993: 323; Bayraktar 2004: 181). Ancak, bu işlev zamanla unutulmuş ve Türkiye Türkçesi yazı dilinde tamamen kaybolmuştur. Türkiye Türkçesinde, kaybolan bu işlevi yerine getirmek için {-IncA} zarf-fiil eki üzerine yönelme hâli ekiyle birlikte *kadar*, *değin* ve *dek* edatları getirilmek suretiyle yeni bir yapı meydana getirilmiştir (Gülsevin 2001: 130; Bayraktar 2004: 187).

Bu zarf-fiil ekinin yönelme hâli eki ve *kadar* edatıyla oluşturduğu yapılar, yazı dilinde olduğu gibi Aydın ve yöresi ağızlarında da sınırlandırma işleviyle kullanılmaktadır (bk. 2.5.5.3.1.3. {-IncA} Eki). Bölge ağızlarında, zarf-fiil ekinin yönelme hâli ekiyle genişletilmesi sonucunda ortaya çıkan {-IncAyA} yapısı da herhangi bir edata bağlanmaksızın kullanılmakta ve edatlı yapılarla aynı işlevi üstlenmektedir. Ancak, bu yapıdaki /y/ yardımcı ünsüzünün etkisiyle hem zarf-fiil ekinin son ünlüsü hem de yönelme hâli eki darlaşmaktadır. Ayrıca, son ses durumunda olduğu için kısalan yönelme hâli eki, sonraki aşamada tamamen erimekte ve söz konusu yapı {-InCIy} şekline dönüşmektedir. Bu aşamada, {-InCI} şekline dönüşen zarf-fiil ekinin son ünlüsü de yarı ünlü durumundaki /y/ ünsüzünün etkisiyle uzun telaffuz edilmektedir.

äsgidāñ işimiz çoK güzādin. hindī ğāri sanāyi oluvérinceyī bārāsseyī iđimī makinesī ğūdulā. dođumū makinesī ğuruncāyā iş ğalmadı. I-B/7-43
 “Eskiden işimiz çok iyiydi. Sanayileşme olunca Biresse (“Olukbaşı”) [köyüne] [yün] eğirme makinesi kurdular. Dokuma makinesi kurulunca [bize] iş kalmadı.”

pilavini_ayrı_édiyolā dī onu büsbütün ğızardilā ğaynadilā da. dolmu bu. oreyī varıncıyī ğıymıK ğıymıK yidirilā ğālānina ğidānina. II/11-30

“Pilavını ayrı [bir kapta] yapıyorlar da onu (“oğlağı”) bütün olarak haşlayıp kızartırlar. Dolma bu. Oraya (“kız evine”) **varınca** (“götürülünce”) [kız evi onu] parçalayıp misafirlerine yedirir.”

2.2.5.3.2.6. {-IncA} Zarf-Fiil Eki + {(y)A} + *kadar* Yapısı

Türkiye Türkçesinde yüklem bildirdiği hareketi belli bir süreçle sınırlandırma işlevini yitiren {-IncA} zarf-fiil ekinin, yönelme hâli eki ve *kadar*, *değin*, *dek* edatlarından biriyle genişleyerek yeni bir yapı meydana getirdiği ve sınırlandırma işlevini yeniden kazandığı yukarıda belirtilmiştir.

Bu zarf-fiil ekinin yönelme hâli eki ve *kadar* edatıyla oluşturduğu söz konusu yapılar, Aydın ve yöresi ağızlarında da aynı işlevde kullanılmaktadır. Bu yapılarda da tıpkı {-IncAyA} yapısında olduğu gibi hem zarf-fiil ekinin son ünlüsü hem de yönelme hâli eki darlaşmaktadır. Yönelme hâli eki de son ses durumunda olduğu için ya kısalmakta ya da tamamen erimektedir. Bu durumda, {-IncI} şekline dönüşen zarf-fiil ekinin son ünlüsü de yarı ünlü durumundaki /y/ ünsüzünün etkisiyle uzun telaffuz edilmektedir.

*oyñē oyñē ta evi **gelinci ğadā** oynālādın. ondan sōnā eviñ_önündü dāmāti oynadīlā.* I-A/53-68

“Oynaya oynaya [giderler], eve **gelinceye kadar** oynarlardı. Sonra evin önünde damadı oynatırlar.”

*tā şeyi yeñi_aldı da dedeñ. sāt yoğūdu. sātī yeñi_aldığ. ävāldān hār yeri gösdārīdi ya. hindi de o **silininci ğadā** sāt_almadı, üş sänādir_almadı.* I-B1/1-78

“Deden, şeyi (“uydu alıcısı”) daha yeni aldı. Uydu alıcısı yoktu. Onu yeni aldık. Önceden [televizyon] her yeri (“bütün kanalları”) gösteriyordu ama o (“uydu alıcısının hafızası”) **silinince** [deden yeni] uydu almadı. Üç senedir almıyordu.”

*ävāl dünnāyī çıkasıyī ğadā çocūñ neydīñ_allah bilīdi sän mi bilceñ. yokudü yok. kim bilcek? hindi_ordü toktur_ **olmēnciyi ğadā** o yaşlı_olannā bilī mi_ona? hindi_ālām_olturūsonü giriyorū du õlesini biliyorūlā ona.* I-B/6-54

“Önceden dünyaya gelinceye kadar çocuğun cinsiyetini [ancak] Allah bilirdi. [Onu bilen kimse] yoktu. Kim bilecek? Burada doktor **olmayınca** yaşlı insanlar bunu bilebilir mi? Şimdi insanlar ultrason çektiriyorlar da [bebeğin cinsiyetini] öyle öğreniyorlar.”

bu on köv arasında şu şēden tut, ğalfakövdēn tut gözpınarı varıncıyı ğidā hēç bi kōde cumā namazı ğılınmıyodu, burdu ğılınıyodu. I-A/8-3

“Kalfaköy’den tut Gözpinar’a varıncaya kadar bu on köy arasındaki hiçbir köyde cuma namazı kılınmıyordu. Burada kılınıyordu.”

Bu yapı, bölge ağızlarında yüklemdeki hareketi sebep yönünden niteleyen zarflar da meydana getirmektedir. Aşağıdaki örnekler, söz konusu yapının belirtilen işlevi yerine getirmek amacıyla kullanıldığını göstermektedir.

su deymennēnden geldī^kden sōra iki gün üş gün ēkmek yapılıyodu. esgiden bōlū aydından şehir_ēkmeġi yoġdu. olmayıncıyı ğadā evden yapılıyodū. I-A/3-5

“Su değirmeninden geldikten sonra iki üç gün ekmek yapılıyordu. Eskiden böyle pazar ekmeği yoktu. [Hazır ekmek] olmadığı için evde yapılıyordu.”

yayılcek yē olmēnci ğadā millet tütünüġ_üsdünü döndü. mal mālal ğalmadı. I-B1/3-22

“[Hayvanlar için] otlayacak yer olmadığı için insanlar tütüne yöneldi. [Kimsede] hayvan kalmadı.”

2.2.5.3.2.8. {-Ip-durur} Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında çok farklı kullanımlara sahip olan {-Ip-durur} yapısı, fiil tabanlarına eklenerek *öğrenilen geçmiş zaman*, *duyulan geçmiş zaman* ve *şimdiki zaman* ekleri yerine kullanılabilirdiği gibi bazen de sıfat ve zarf görevinde kullanılabilen birleşik yapılar meydana getirmektedir. Bu yapının zaman bildirme işlevi o kadar kuvvetlidir ki bazı lehçelerde dilin tasarruf ilkesine bağlı olarak *dur-*yardımcı fiili düşürüldüğü hâlde {-Ip} zarf-fiil eki tek başına öğrenilen geçmiş zaman eki gibi kullanılmıştır. Bu sebeple, farklı işlevler üstlenebilen bu yapının bulunduğu fiillere dikkatli yaklaşmak gerekir. Söz konusu yapının hangi işlevde kullanıldığı, eklendiği fiilin görünüşüne (“bakış”) bağlı olabileceği gibi, bu yapıyı alan fiilin bağlam içerisinde kazanmış olduğu anlamla da ilişkili olabilir.

Tarihî ve çağdaş lehçelerde geçmiş zaman eki yerine kullanıldığı bilinen {-Ip-durur} yapısının, geçmiş zaman sıfat-fiili gibi kullanılması da dilin tabii seyri içinde mümkündür. Nitekim, Türkçenin tarihî dönemlerinde bazı zaman eklerinin sıfat-fiil eki işlevini de üstlendikleri ve bu işlevlerini günümüze kadar sürdürdükleri bilinmektedir. Söz konusu yapının zarf-fiil eki işlevinde kullanılmasını ise muhtemelen bünyesindeki {-Ip} zarf-fiil eki sağlamaktadır.

Metinlerimizde iki örneğine rastladığımız bu yapı, eklendiği fiile “-miş olarak” anlamı katmakta ve yüklem in ifade ettiği hareketi durum bakımından niteleyen zarflar meydana getirmektedir.

gāliñ ğızıñ aya^k lānı kını yaqarız biz ellēne. baĶ ben dī yaqđım_āşam. ödāñ vēdilē kınılara. gālīnnē benī vēdi kınılara. ben dī_aldım gāldım, ğardım dī yaqđım. ğarılıp-durū vēdilē bene, ğarılıp-duru. II/13-82

“Gelinin ellerine ayaklarına kına yakarız. Akşam ben de [ellerime] kına yaktım. Kınayı düğün evinden verdiler. Gelinleri bana [da] kına verdi. Ben de [eve] getirdim, karıp yakındım. Bana kınayı **karılmış olarak** verdiler.”

ōlū ğalbırlan avqarız ğalbırlarız bōle. yarın qaķar. iki günde qaķar. onū da yuğurup-durū bekledirlermiş. III/5-113

“[Tarhanayı] ufalarız, kalburdan geçiririz. [Sereriz.] Ertesi gün [toplayıp kaplara] koyarız. [Serilen tarhana] iki günde toplanır. [Bazı yerlerde] **yuğurulmuş olarak** bekletiyorlarmış.”

ōdū biriniñ_ālındı vāmişmiş. hā meşķūrū_meşķüre. ālındı vāmişmiş qayatlari sarılıT-duru. I-A1/3-240

“Orada birinin elinde varmış. Meşķure’nin elinde kağıtlara **sarılmış [olarak]** varmış.”

2.2.5.3.2.9. {-mAz} Sıfat-Fiil Eki + {+DAn} + (evvel) Yapısı

Geniş zaman sıfat-fiilinin olumsuz şekli ile ayrılma hâli ekinin birleşmesi sonucunda oluşan {-mAzDAn} yapısı, eklendiği fiillere “-madan önce” anlamı katarak yüklem in ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. İlk örneklerine Karahanlı Türkçesi döneminde rastlanan bu yapı, tarihî süreçte bazen tek başına bazen de *aşnu*, *burun*, *öñ*, *öñdin*, *öñce* gibi zaman bildiren zarflarla birlikte kullanılmıştır (Bayraktar 2004: 255-260). Eski Anadolu Türkçesi döneminde de *burun*, *öñ*, *öñdin* zarflarıyla birlikte işlek biçimde kullanılan bu yapı, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kaybolmasına rağmen bazı ağızlarda yaşamaya devam etmiştir (Üstüner 2000: 167-168). Aydın ve yöresi ağızlarında da hem tek başına hem de *evvel* zarfıyla birlikte zarf-fiil eki işleviyle kullanılmaktadır.

üş dōt gün düğün_ēdēdik dēyorū_anam. ónnā biz doğmazdan, dünyāyi gelmezdenimiş çocūm. I-A/11-71

“Annem ‘Üç dört gün düğün yapardık’ diyor[du]. O [adetler] biz **doğmadan önce, dünyaya gelmeden önceymiş** oğlum.”

düün dutulmazdan äväli, bi gün äväli, bayraq dikilcännän bi gün äväli odunü gidädin êke^klä êşe^klärinän. I-A/51-49

“Erkekler düğün başlamadan önce, bayrak dikilmeden bir gün önce eşeklerle odun [kesmeye] gider[ler]di.”

onnañ sönü onä geldilē mi düğün olmazdāñ iki gün êveli beş on fırın çörek yapāladi fırında. I-A/25-53

“Ondan sonra [değirmenden] gelince, düğün başlamadan iki gün önce beş on fırın çörek yaparlardı.”

olam biten toplu parası geliyo bubacımıñ, ölmezden bir ovtü eveli aydını geliyo çocüm. öldü o dēyiveriyo muğdar. I-A/10-14

“Babacığımın bütün parası, [o] ölmeden bir hafta önce Aydın’a geliyor. Muhtar [yetkililere] ‘O öldü.’ deyiveriyor.”

2.2.5.3.2.10. {-Dik} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + zaman Yapısı

Türkiye Türkçesinde zarf olarak kullanılan yapılardan biri de iyelik ekleriyle çekimlenmiş {-Dik} sıfat-fiil eki ile *zaman, vakit, sıra, an, gün, ay, yıl* gibi zaman bildiren kelimelerin sıfat tamlaması şeklinde oluşturduğu yapılardır (Üstüner 2000: 122). Eklendiği fiillere “-diğında” anlamı katan bu yapı, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. Bu bakımdan söz konusu yapının {-IncA} ekiyle aynı fonksiyonda olduğu söylenebilir. Bu tür yapıların birleşik zarf-fiil olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünenler de vardır (Gülsevin 2001: 142; Tiken 2003: 283). Nitekim, tarihî metinlerdeki {-DIktA} yapısıyla Türkiye Türkçesindeki {-DIğIndA} yapısı çoğu araştırmacı tarafından zarf-fiil eki olarak kabul edilmektedir. Biz de sıfat tamlaması şeklinde kurulmasına rağmen adı geçen eklerle aynı fonksiyonda olan {-Dik+I+zaman} yapısını birleşik zarf-fiil olarak ele almayı uygun bulduk.

Bu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında birtakım ses değişikliklerine uğramaktadır. Sıfat-fiil ekinin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü, iyelik eki veya yardımcı ünlünün eklenmesiyle iki ünlü arasında kaldığı için önce sedalılışıp sonra süreklileşir. Sonraki aşamada tamamen eriyen bu ünsüz, yanyana gelen iki ünlünün birleşerek uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

*zamanı **gāldī zamāñ**, o dağāc^klā érmeyī **başladī zaman**, aççık ib^klerinden morarmeyī **başladī zamāñ** yūdük o dağarc^klara. I-A/30-56*

“Zamanı **geldiğinde**, üst kısımlarından morarmaya **başladık[lar]ı zaman** o dağarcıkları (“peynir tulumlarını”) yıkardık.”

*ōlū ya, sürü hālindī olan hiç yoğsan kırK_ällī denī olmasī ilāzım sürü **dēnildī zaman**. I-A1/3-71*

“**Sürü denildiği zaman** en az kırk elli tane [hayvan] olması gerekir.”

*bi çaydan bi çayī **geşdi zaman** asgerlik yapıdīmıyolāmiş heralde. I-A/42-26*

“[Eskiden] çayın karşı tarafına **geçip yerleştik[ler]i zaman** [erkeklerle] askerlik yaptırmıyormuş galiba.”

Aynı kişiden derlenen metindeki iki örnekte *zaman* kelimesinin sonuna {-*All*} şeklinde eklemeye yapıldığı ve söz konusu kelimenin *zamanalı* şekline dönüştüğü görülmektedir. Bu örneklerde sona gelen {-*All*} yapısı, muhtemelen {-*All*} zarf-fiil ekinin analogik etkisiyle eklenmiş olmalıdır.

*dā seniğ kür^lleden **dağıtıkları zamanalı** kövleri birē deni vēriyolā. onu dēyī-batī. o ğ^ll^k zamannarı bi yo kür^lleden dağıtılā her muğdarlığa. II/3-138*

“Kürtleri **dağıtıkları zaman** köylere birer tane veriyorlar[mış]. Onu anlatıyor. Kıtık zamanında her köye Kürtlerden birini yerleştirdiler.”

*ye^lmiş dōtde mi kaç şēdi geldi. ceyrannā **geldī zamanalı** buriya anam_irēme^li görimesi. II/3-113*

“[Köyümüze elektrik] yetmiş dört yılında geldi. Buraya elektrik **geldiği zaman** anam rahmetli göremedi.”

2.2.5.3.2.11. {-*Dik*} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + {+*DAn*} Yapısı

Türkiye Türkçesinde zarf-fiil olarak kullanılan yapılardan biri de {-*Dik*} sıfat-fiil ekinin iyelik ekleri ve yönelme hâli ekiyle genişlemesi sonucunda oluşan yapılardır. Eklendiği fiillere “-dığı için” anlamı katan bu yapı, yüklemün ifade ettiği hareketi sebep bakımından niteleyen zarflar yapar (Üstüner 2000: 117; Korkmaz 2003a: 1031).

Aydın ve yöresi ağızlarında {-*Dik*+*I*+*zaman*} yapısında olduğu gibi bu yapıda da birtakım ses değişiklikleri meydana gelmektedir. Sıfat-fiil ekinin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı için önce sedalılaşıp sonra

süreklileşir. Sonraki aşamada tamamen eriyen bu ünsüz, yanyana gelen iki ünlünün birleşerek uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

dāmaT_anneşdān gāK-gālī gāri. e bāni kışğandı gāri. hana bān
nişanni_öldümüzdan -arık vāmiş- arīḡ_īçinī siğdim gāri. gāçcen. gāçılıdm. I-
A/51-152

“Damat karşidan geliyor[du]. [Babam] beni kışkandı. **Nişanlı olduğumuz için** [yol kenarındaki] arkin içine saklandım. [Güya nişanlımdan] kaçacağım. [Eskiden] kaçılırdı.”

iğiri gālīdik çā^klāda. biz_ösüz_öldümüzdan_ölüm çoğ_ärāzil_öldük. I-B/7-28

“[Keçi kılını işleyip] çarkta eğirirdik. **Öksüz olduğumuz için** çok sıkıntı çektik.”

*onū çok yapcaḡ gālāñ ġurū yuḡayā. biz devamnī onū **vidimizden** nē_ğidā dūcaḡ.* I-
A1/3-196

“Kuru yufkayı çok yapmak gerekir. Biz sürekli ondan **yeddiğimiz için** ne kadar yetecek.”

bān ġızgillerī be^kledīdim. gālīvērīlē onnan gālen dēye. onnā dı geş gālceklēmiş.
*ondan dayıḡ_oreyī ġodū ġitdi **yörümedimedē.*** I-A1/1-50

“Hemen gelirler, onlarla geleyim diye kızım gibi beklemiştim. Onlar da geç geleceklermiş. **Yürüyemediğim için** dayın [beni arabayla] şuraya [kadar] getirdi.”

2.2.5.3.2.12. {-Dik} Sıfat-Fiil Eki + İyelik Eki + {+InAn} Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında zarf-fiil eki gibi kullanılan yapılardan biri de {-Dik} sıfat-fiil ekinin iyelik ekleri ve araç hâli ekine dönüşen *ile* edatının alamorflarıyla genişlemesi sonucunda oluşan yapılardır. Eklendiği fiillere “-IncA” veya “...-r ...-mAz” anlamı katan bu yapı, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar (Ergin 1993: 317; Üstüner 2000: 113-114).

Söz konusu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında daha çok araç hâli ekinin {+InAn} şekliyle kullanılmakta ve {...-r ...-mAz} zarf-fiiliyle aynı görevi üstlenmektedir. Ayrıca, bölge ağızlarında {-Dik+I+zaman} ve {-DIğIndA} yapılarında olduğu gibi bu yapıda da birtakım ses değişiklikleri meydana gelmektedir. Sıfat-fiil ekinin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü, iki ünlü arasında kaldığı için önce sedalılışıp sonra süreklileşir. Sonraki aşamada tamamen eriyen bu ünsüz, yanyana gelen iki ünlünün birleşerek uzun telaffuz edilmesine sebep olur.

Araç hâli ekinin alamoflarından {+InAn} eki de ünsüz ikizleşmesiyle {+InnAn} şekline dönüşmektedir.

ōdana ó éniyoru. āneşiyōlā. bey_ōlu ğızı atıñ_ġıçını minderdīnnen kırk gün kırk ġeci dovul dōvdürüyo. I-A/10-100

“[Kız] ağaçtan iniyor. Beyin oğluyla anlaşıyorlar. Beyin oğlu kızı atın arkasına bindirir bindirmez [oradan uzaklaşıyor]. Kırk gün kırk gece düğün yapıyor.”

bubam öldü rahmā'li_ōldu. onnā bubam covū buriyī ġaldīnnān bi yaşındamış. I-A/15-16

“Babam öldü, rahmetli oldu. Yunanlılar buraya geldiğinde babam bir yaşındaymış.”

sētinden gelī ġadinnā desteyī ġapdīnnan hindi dēdīm o ġavāñ dibine. ōdan su doldurup gelecek de işcēsīñ, ġullancāsīñ. II/3-115

“Kadınlar zeytin [toplamak]tan gelir, testiye alır almaz bahsettiğim çınarın yanına [giderlerdi]. Oradan su doldurup gelecek de [o suyu] kullanacaksın, içeceksin.”

kōġū bi adam ġāsi müseFır ġāse hemen_ālī ġālī yēmēni yēdirī_ıçirī. kim_olūsū_ōsun. baġ bu ēyi, bu kötū, bu hōlü dēmezdi. aldīnnan_āvī ġālīdi. II/9-116

“[Beyim], köye bir misafir gelse hemen eve getirir, yedirir içirir[di]. Kim olursa olsun. Bu iyi, bu kötü demezdi. [Hemen] alıp eve getirirdi.”

2.2.5.3.2.13. {-Dik} Sıfat-Fiil Eki + (İyelik Eki) + sıra Yapısı

Türkiye Türkçesi ağızlarında zarf-fiil eki görevindeki birleşik yapılardan biri de {-Dik} sıfat-fiil ekiyle zaman bildiren *sıra* kelimesinin birleşmesi sonucunda oluşan {-Dik + sıra} yapısıdır. Bu yapıdaki sıfat-fiil eki, iyelik eki almaması yönüyle zarf-fiil eki görevindeki diğer birleşik yapılardan farklılık göstermektedir (Üstüner 2000: 123). Eklendiği fiillere “-DikçA” anlamı katan bu yapı, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından niteleyen zarflar yapar. Ahat Üstüner, sıfat-fiil ekinin iyelik eki almadan kullanılması yönüyle *zaman* ve *vakit* kelimeleriyle kurulan benzer yapılardan ayrıldığını; bu özelliği sebebiyle aslen sıfat tamlaması olan bu yapının, zarf-fiil fonksiyonuna daha yakın olduğunu dile getirmiştir (2000: 123).

Söz konusu yapı, Aydın ve yöresi ağızlarında birtakım ses değişikliklerine uğramaktadır. Bu yapıdaki *sıra* kelimesi, iki örnekte ikinci hecedeki geniş ünlünün darlaşmasıyla *sırı* şekline dönüşmektedir. Bir örnekte de bu ses değişikliğine ek

olarak kelimedeki ünlüler önlüleşmektedir. Her iki örnekte de ikinci hecedeki ünlünün kısalarak erime eğilimine girdiği görülmektedir⁴¹⁴.

eñ güççük kōpū çocū yemiş. o çocuK_of dēdik sirīburanıñ pirālārī_İsanı yē dēmiş. I-A1/5-248

“[Cadı], en küçük çocuğu yemiş. O çocuk [acıdan] of dedikçe [cadı] ‘Buranın pireleri insanı yer.’ dermiş.”

hindi_ó ğaynécék bōlū hallolcéK_óndan sōnu acısını dı vēmeyī başlıcez biz_ónuñ. acısını vēdik sirī sabūn_oluK_ğalcék. I-A/20-42

“Şimdi o (“yağ tortusu”) kaynayacak, böyle koyulaşacak, sonra acısını (“kostiğini”) de koymaya başlayacağız. Acısını (“kostiğini”) verdikçe sabun hâline gelecek.”

ġulām avır duyūyo bānim birez. äväldän avırin zatten kändim de hindi daha dī ġocad sirī damālā mī_öldü bilmiyorun ondan duymuyo. I-A1/4-94

“Kulak[lar]ım biraz ağır işitiyor. Önceden [beri] ağır zaten de şimdi daha da yaşlandıkça damarlar mı tıkanıldı bilmiyorum, o sebeple işitmiyor [herhalde].”

Bir örnekte de {-*Dik*} sıfat-fiil eki ses değişikliğine uğrayarak {-*cIk*} şeklinde kullanılmıştır.

çoK_a^kmasın dēyī bis sürū bōlū sopu geçiridin oriyi suyuñ_āzına. su azalcık sirī birini_ali ikisini_aliğan su tükeni gidēdi. II/5-45

“[Havuzdaki su] çok akmasın diye suyun önüne bir sürü değnek sokardı. Su azaldıkça değneklerden birini çıkarırken [havuzdaki] su tükenirdi.”

Bazı örneklerde {-*Dik*} sıfat-fiil eki almış olan kelimenin iyelik ekleriyle çekimlendiği görülmektedir.

bän çıkđim sırlādı ġuruldu bu bareş de ölü çāvııldı. bän çıkıvēđimdi su burū_oğarı çıkıdıydın. I-A1/4-308

“Bu baraj, ben gelin olduğum sıralarda yapıldı da [buraların etrafı suyla] çevrildi. Ben gelin olduğumda su buraya doğru yükselivermişti.”

bazā günden_oğuntu dağıdıdığ. daha esgi bizim evlendimiz sırlāda sobucu günden düğün başlardı. II/7-4

“Pazar gününden davetiye dağıtırdık. Daha eskiden, bizim evlendiğimiz zaman düğün pazartesi günü başlardı.”

⁴¹⁴ krş. *äTdiksıra, döndüKsıra, azdıKsıra* (Manav 2006: 72).

*biz bureyi galdimiz sırlada ayağımı gömcek toprām, ayağımızı bascek toprağımız
yoğudun bān gālīn olup gālddān sōra. içini gīceK_āvīm yoğūdu. I-A1/4-96*
“Biz buraya geldiğimiz sıralarda, ben gelin olup geldikten sonra ayağımızı basacak
toprağımız yoktu. İçine girecek evim yoktu.”

2.2.5.3.2.14. {-Dik} Sıfat-Fiil Eki + ara Yapısı

Aydın ve yöresi ağızlarında {-Dik} sıfat-fiil ekiyle zaman bildiren *ara* kelimesinin birleşmesi sonucunda oluşan {-Dik + ara} yapısı da zarf-fiil eki görevinde kullanılmaktadır. Bir örnekte karşımıza çıkan bu yapıdaki sıfat-fiil eki, {-Dik + sıra} yapısında olduğu gibi iyelik eki almamaktadır. Eklendiği fiile “...-r ...-mAz” anlamı katan bu yapı, yüklem ifade ettiği hareketi zaman bakımından nitelemektedir. Bir örnekte görülmesine rağmen, gerek {-Dik + sıra} yapısına benzerliği gerek eklendiği fiile kattığı zaman anlamı itibariyle söz konusu yapıyı zarf-fiil görevindeki birleşik yapılara dâhil ettik.

Bu yapıdaki *ara* kelimesi, {-Dik + sıra} yapısında olduğu gibi ikinci hecedeki geniş ünlünün darlaşmasıyla *arı* şekline dönüşmektedir. Son ses durumundaki bu ünlü de kısalmış ve erime eğilimine girmiştir.

*önü hindi alıyoz biz. poşeT_ichini ğatık bālāvēriyoz_āzına. gövēriyoz_oriya.
ōlan_ēvūğ biri ğoynunu ğattıK_arı_alıK_ğidiyoru. I-A/6-61*
“Şimdi onu alıyoruz. Poşete koyup ağzını bağlayıveriyoruz. [Bir] kenara
koyuveriyoruz. Oğlan evinden biri [poşeti] koynuna katar katmaz alıp gidiyor.”

2.3. Edatlar

Edatlar, kendi başlarına kullanıldıklarında bir anlamı olmayan, ancak başka bir kelimeyle birlikte kullanıldıkları zaman sınırlı bir anlama sahip olan kelimelerdir. Kelime, kelime grupları veya cümleler arasında bağlantı kurarlar. Yalnız başlarına bir anlam ifade etmeyen ve sadece gramerlik görevler üstlenen edatlar, bu özellikleri sebebiyle isim çekim eklerine benzerler (Hacıeminoğlu 1992: V; Ergin 1993: 328-329).

Necmettin Hacıeminoğlu, Türkçedeki edatları yapı, köken ve mahiyet bakımından beş gruba Buna göre *filden türeyenler*, *isimden türeyenler*, *yapısı ve menşei bilinmeyenler*, *taklidî söz mahiyetinde olanlar* ve *yabancı asıllı olanlar* olmak üzere beş grup bulunmaktadır (Hacıeminoğlu 1992: VI-VII). Edatları anlam ve işlev bakımından da tasnif eden Hacıeminoğlu, onları *çekim edatları*, *bağlama edatları*,

kuvvetlendirme edatları, karşılaştırma-denkleştirme edatları, soru edatları, çağırma-hitap edatları, cevap edatları, ünleme edatları (ünlemler), gösterme edatları ve tekerrür edatları olmak üzere on gruba ayırmıştır (Hacıeminoğlu 1992: VIII). Edatların tasnifinde işlevi esas alan Muharrem Ergin, onları *ünlem edatları*, *bağlama edatları* ve *son çekim edatları* olmak üzere üç ana başlık altında değerlendirmiştir (Ergin 1993: 329).

2.3.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatları, his ve heyecanları; sevinç, keder, üzüntü, neşe, nefret, ızdırap gibi ruh hâllerini; seslenmeleri ve tabiat seslerini; tasdik, sorma ve gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır (Ergin 1993: 329).

2.3.1.1. Ünlemler

Ünlemler, herhangi bir durum karşısındaki ani duyguları ifade eden veya tabiattaki sesleri taklit yoluyla ortaya çıkan edatlardır. Teşvik ve ürkütme ifade eden edatlar da bu gruba dâhil edilebilir. Ünlemlerden bazıları, isimleşerek o ünlemin adı hâline gelebileceği gibi, yapım ekleriyle yeni kelimeler de meydana getirebilir (Hacıeminoğlu 1992: 293; Ergin 1993: 330).

yirmi_alti seni_öldü ben bu gâlini_alalı. biz dâ birbirimizi_üf demedik hiç. I-A/28-174

“Ben bu gelini alalı yirmi altı yıl oldu. Biz daha birbirimize hiç **üf** dahi demedik.”

*sesimi_alıp-durü baksâñá. demēcekdım. **eyvah** yañış yapıdım. bu seni_ğonuşuvırı mıñ déyi. ğonuşuvırı mıñ yörüklükden déyi. III/11-54*

“Sesimi alıyor baksana. Söylemeyecek miydim? **Eyvah**, yanlış yaptım. Bu, sana yörüklük hakkında konuşuverir misin diyor.”

***tüh** duyduñ mü ğâri. éyidin de mi o İsanñ? hâ ya éyidin. déyoz böle. I-A/15-182*

“**Tüh**, duydun mu? İyi [biri]ydi değil mi? Evet, iyiydi.’ deriz.”

***ah ah** işti biziñki dâ deñizliniñ né köğündü_âşam_amcası tälâfon_étدی dâ. o dü_örätmän_olan déyâ çalıñıyor_ışte. I-A1/5-47*

“**Ah ah**, işte bizimki de Denizli’nin bir köyünde. Akşam amcası telefon etti. O da öğretmen olayım diye çalışıyor işte.”

2.3.1.2. Seslenme Edatları

Sadece çağırma ve hitap etme amacıyla kullanılan edatlardır. Ünlemler gibi his ve heyecan ifade etmezler. Seslenme amacıyla kullanılan isimlerle birlikte, bu isimlerdeki hitap anlamını kuvvetlendirme görevi de üstlenirler (Hacıeminoğlu 1992: 284; Ergin 1993: 330).

***bubā bubā** dēmiş_o gız. **ay** dēmiş. bu gāçilāñ başındē dēyneğ gibi gibi şeylē nē dēmiş. II/9-7*

“Kız, **baba** demiş. [Babası] **ey** demiş. Kız, ‘Bu keçilerin başındaki değnek gibi şeyler ne?’ demiş.”

*amān amān dēdim. ōlū_adamlā benī baķī-batır dēdim duvāñ_altında. görümcem dēdi kinī benē **a gādeşim** duvāñ_altındı gonusulū mü hiş dēdi. I-A/7-59*

“Duvağın içinde ‘Aman, erkekler bana bakıyorlar.’ dedim. Görümcem de bana ‘**A kardeşim**, duvağın içindeyken konuşulur mu hiç?’ dedi.”

***a gāçım** dūca^klā mī. bāñ onnānan gitdīmi dī pışman_oldum hada. I-A1/3-32*

“**A kardeşim**, [yerlerinde] duruyorlar mı? Ben onlarla gittiğime pişman oldum.”

2.3.1.3. Cevap Edatları

Tasdik veya ret ifade eden bu edatlar, yanlarındaki kelimelere bağlanma zorunluluğu bulunmaksızın tek başlarına bir anlam ifade ederler (Hacıeminoğlu 1992: 290; Ergin 1993: 331).

*tüh duyduñ mü gāri. éyidin de mi o ĩsāñ? **hā ya** éyidin. dēyoğ böle. I-A/15-182*

“‘Tüh, duydu mu? İyi [biri]ydi değil mi? **Evet**, iyiydi.’ deriz.”

*ē bizim muķdācāzımız_ölum öldü ya gemgenş dā gālañ. duymuşuñuzdur ya. ālli yēdi yaşında. gādınım benim. **hā** işdī_ōlādi gāri gādınım benim. I-A/25-72*

“Bizim muhtarcağımız da gepegenş öldü ya. Duşmuşsunuz. Elli yedi yaşında[ydı]. **Evet**, işte öyleydi güzelim benim.”

***he ye** bahçeye gidiyin hindi. III/2-7*

“Evet, bahçeye gidiyorum şimdi.”

***u** yapmazlā. kēşgeK_evelī vardīñ. hincī_é^tmeyolā gālan. II/8-96*

“**Hayır**, yapmazlar. Keşkek önceden yapılırdı. Şimdi yapmıyorlar artık”

2.3.1.4. Gösterme Edatları

Gösterme edatları, bir kişiyi veya herhangi bir nesneyi göstermek amacıyla kullanılan edatlardır. Bu edatlar da yanlarındaki kelimelere bağlanma zorunluluğu bulunmaksızın tek başlarına kullanılabilirler (Hacıeminoğlu 1992: 306; Ergin 1993: 331).

vaktiyli gelmiş ya. ā mapırkı bilen yapılık-duru būdū ya. I-A/34-34

“[Yunan buraya da] vaktiyle gelmiş. **İste** burada fabrika dahi yapılmış ya.”

vā gini bizim baġlāmız vā ā hūlāda. hūdī asmalık vā, yuķāda. I-A/37-9

“Yine [de] bizim bahçelerimiz var **iste** şuralarda. Şurada, yukarda bağ var.”

*gēcī tamşı yaķālādın dā oreyi_ōtu yēlere oduñ yaķālādın. şāv^k mü mādn āvāli?
nēdī şāvķ? aha lambī vādın. āsgidān lambī vādın. I-A/39-21*

“Gece temaşa (“eğlence”) [ateşi] yakarlardı, **ta** şuraya orta yere ateş yakarlardı. Eskiden elektrik mi vardı? Nerede elektrik? **İste** [şu] lamba[lar] vardı. Eskiden [gaz] lamba[sı] vardı.”

*naf_ēdivēsem_olma mı? ahan şu şe_olmisa, taket_ōsa ēdiveridim ben seni naf
da. tagadim yoķ. II/4-3*

“[Sana] laf ediversem olmaz mı? **İste** şu şey (“nefes darlığı”) olmasa, takat[im] olsa sana laf ediverirdim ama takatim yok.”

ihī bū böber_almış gālmış hōlū īsan ķōķcek ġilīndan ha. I-A1/5-225

“**İste** bu, biber [pazardan] alıp gelmiş, insan şeklinden korkacak.”

2.3.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, kelimeleri, kelime guruplarını ve cümleleri şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan; onlar arasında bir bağ kuran edatlardır. Cümle yapısına bağlı olarak aslında Türkçede bulunmayan bu edatlar yabancı dillerin etkisiyle sonradan ortaya çıkmıştır. Bu sebeple çoğu yabancı asıllıdır. Türkçe asıllı olanlar da isim veya fiil şekillerinden kalıplaşma yoluyla ortaya çıkmıştır (Hacıeminoğlu 1992: 112; Ergin 1993: 332).

2.3.2.1. Sıralama Edatları

Arka arkaya gelen kelime, kelime grubu veya cümleleri birbirine bağlayan edatlardır (Ergin 1993: 332).

ile:

Türkçe asıllı olan *ile* edatı, Aydın ve yöresi ağızlarında nadiren kullanılmaktadır. Bu edat, bölge ağızlarında ekleşmekte ve ünlü uyumlarına bağlanmaktadır.

olan çocū oluyo, anası ölüyo. anası öldü^kden kere gızıla olan galyo. bubası evleniyo. I-A/10-58

2.3.2.2. Denkleştirme Edatları

Denkleştirme edatları, birbirine denk kelime, kelime grubu veya cümleleri birbirine bağlayan edatlardır (Hacıeminoğlu 1992: 267; Ergin 1993: 333).

veya:

incī dēşīmeyi^ı kitdik. üzüm dēşīmeyi^ı kitdik veyā toplumeyi^ı kitdik. bereñāri dī_ommadı ġāri. bi ġüzā oldu ġāri^ı_emmi^ı bereñāri^ı_ommadı ġāri dēyo. I-A/14-65

yemek kēşgek, turşu, çöba, pilav hepsi^ı_olü. fasille veyā nohut. tüşü_olmassan çoşafyapılı. I-A1/3-156

yahut:

ġayınvālidesi^ı_ōsun, ġayınpederi^ı_ōsun mutlakā bi işēylē, bi vaaddi bulünü. yāt da bi altın daçcaçdır, yāt da bi bilezik daçcaçdır. I-A/3-74

“[Gelin attan inerken] kayınpederi veya kayınvalidesi mutlaka bir vaadde bulunur. Ya bir altın takar yahut da bir bilezik takar.”

bi sän ġāsāñ dā bi kupa^ı çayıñı içän dēsāñ, yahut mānim_oreyi^ı ġāsāñ. n_ēşläyi^ı-vatāñ dēyi^ı ġālän dī_olmaz. I-B1/6-76

hūdu çamaşı yudum, sēdim yahut hu be^kmezi^ı_ēdiyo. da óna bereñāri çīnedim çīnedim dōkdüm hemēñ, ölü incilimedim dēriz ġāri be^kmez_ētdīmizde. I-A/11-206

2.3.2.3. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırma edatları, karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru birbirine bağlayan edatlardır (Hacıeminoğlu 1992: 261; Ergin 1993: 333). Aydın ve yöresi ağızlarında yazı dilinde de karşılaştığımız *ya... ya..., hem... hem..., kimi... kimi..., emme... emme...* gibi karşılaştırma edatları kullanılır.

ama... ama....:

bizlā bureyī ğadā ğāldik emmi aşara, emmi oğarı. hindīkilār dā māmliğat māmliğat aşıyo ğızlā. I-A1/4-139

yanniğ yayarız tuluğTa. onu ğaymağ yağını tenkeye basar emme ğaleyli harannara götürüz tiredē satar geliriz. III/9-26

şinci söz kāsdl^kleri ğūñ emmi yārīñ emme falan ğūñ heni nişan düzmā gitcez dēyolā. I-A/1-15

hem... hem....:

yavāş yavāş ğālī canım. yaa yaa o düşdü geçennādā. hättā ğūban bayramından_ävālī bağā ollāda. ğol hem hūdan ğırıldı, hem hūdan, hem hūdan. I-A/37-23

“[Eşim] yavaş yavaş gelir canım. Hayır, [hasta değil] de geçenlerde oralarda düştü. Kurban Bayramı’ndan önce[ydi] galiba. Bu kolu, hem buradan hem şuradan kırıldı.”

aş yağıdı bī ğündü hem balōsunū_édiyo adam hem musāfirini ağilēK yolleyyō. I-A/24-42

tamşiyā hem pazartesī ağşamī yapālā, hem salī_ağşam. äksäriyāt düün salī_ağşamī_olū, ğeçe. I-A/44-5

ne... ne....:

küPrā türkölu. yaş bayā a’miş sēkizi bağırı. ne a’miş doğuz ne a’miş sēkiz. I-A/51-1

ya... ya....:

ya ğeliñ ğidā olan_evine ya da olan ğālī ğızıñ_evinä. ğetī mazzādī bi dene. emmi şinci_ōlū deil ğāri. I-A/15-78

ihtiyariñ yanda bōlū hiç oturumassıñ. ya diz çökceñ, ya odan kākıp ğiçceñ. I-A/44-52

2.3.2.4. Cümle Başı Edatları

Cümle başı edatları, şekil ve anlam bakımından birbiriyle ilgili cümleleri bağlayan edatlardır. Başında buldukları cümleyi, ya önceki cümleye ya da sonraki cümleye bağlarlar (Hacıeminoğlu 1992: 114; Ergin 1993: 334).

adılı: “galiba, sanki”

adilī“galiba”

*bān gızgılı be^kledidim. onnā dī **adli** geş gēcez, çöreK_édiyoz dedilā. şēniñ, mülkeriñ gızı giçcāmiş de. onū çöreK_édiveri-batımiş. I-A1/1-8*

“Ben kızım gili beklemiştım. Onlar da ‘**Galiba** geş kalacağız, çörek yapıyoruz.’ dediler. Mülker’in kızı gidecekmiş de ona çörek yapıyorlarmış.”

ama:

ğocaddan sörü gocu_īsan dāhi pamī goşā yörüdün izmir_ovularına. tütünü goşā yörüdün. yaş_alğındın_emme çalışdı. I-A1/4-26

*furunū_olañ yapma mī yavrum? **emmi** bēñ yapmeyon. I-A1/6-73*

ğoyun sürüleri varıdı īsannāñ, kövlülēñ_emme biz_édinmediK_ona. II/7-105

halbuki:

*ğızlā oyunu girdi mi o bekcilā dutā yörüveridin. ādındañ arabı ōdan bānim gızı nē alıK_gidiyoñ dēye. **halbisi** fısdan kēyēlādin gız āvinden. I-A/57-77*

*oğumıyalım dedilā, ğaşdılā. dāğ dāğ ğaşdıla. neyimiş çenteyi_alilā oğulu gidiyoz. **halbüsü** oğulu gı miyolā. ğaçıyolā, ğāziyolā. I-A/62-123*

*ğuyulā tükānivedi hindi ināğādik di su vēmāzdi bizā. bizim mülkümüzün_ıçindi **halbisi** ğuyū kāndimiz ğazdırdıK. I-B1/5-32*

hatta:

*ebi falan gerekmeyomuş. **hattā** kendi kendini büyük annilerimiz doğum yapıdı ğünnē olmuş doğdur_olmadı için. I-A/5-5*

*istēseñ gidē vāduri gelirin seni yaylıya. yayleyi ğadā varı gelirez. yayla bizim çok ğüzē. **hattā** benim dūnür vā yaylıda. II/3-84*

*orda da üş dört dene genci süñgülemişlē bütün öldürmüşlē. **hattā** bi tānesi yaşamış. III/7-24*

hele ama:

*yemiş_āğaşları ğuruyorū **helē_emme** incir_āğaşları ğuruyoru ya. ğurusu murūsu halazır çıkanı yetiştirorū, gini_oluyoru. I-A/11-90*

*doğuzuncū sänāyi geşcek ğāri. allah rahmeT_ēylēsiñ. nē_āpalım bā? ğitcāmiz yēlā olā **helē_ämmā**. ğā olı demeyoz. I-A/26-16*

bureyî çocuk götüdü getidî hastānēye. ōda amālat_olcaḡ nene helî_emme kaldırīmcāsıñ, yaşıñ sēksen_üş sēksen dōt dedilē, bi şey dedilē doḡtūlā. I-A/35-17

madem:

baḡıtcek para mī bulüyorū. baḡḡkurū_otuz millar_olmuş baḡ, baḡḡkura. mādem ödēmecēsıñ, yazılmassıñ. I-B/1-100

gidesim yoḡ çocum, ben gelmicen dēmiş. e bubamī_alalıḡ gelelik mādem sen gelmicēseñ dēmiş ġızı. II/4-56

o ölen_adamıñ yanını ġıce^klē. seni ġıcek mī_acabı dēyi-baḡilā. vādem hazilāñ. onnā hazilanī-baḡilā, aḡlāñ hurū-baḡilā. I-A/35-53

sözüm:

sözüm ḡapıdan, sözüm pānçiriden iḡtī_ölādan tūskū vērivērilādin acı bābā tūskūsü. ġızlā ġaçādıḡ. I-A/51-15

yalnız:

ḡoyun bi dāñ_iki dāñi arḡasındı_öñündü ḡāzdirān ḡāzdiriyódu du yalnız geçi çoḡ durdu. I-A/19-30

o_zman yorulmadı^k mī biz? yorulduḡ dē mi? yalnız baḡ āsḡi_ışlē ġini_éyimiş. hindī yoruluyomazlā helî_emme hastalıḡ çoḡ. II/9-80

var, savrandārādī_aḡrabāmız var. cincindā dā var. yalnız onnarı biz tanışmāyoz. III/13-72

yani:

öncüleri ḡadinnā yapıyodun. hu annem bilen çoḡ yapıdı yāni ḡāñşliḡinde. şimdi érkeK_aşcılā ḡāliyo. I-A/31-8

bān bilālidāñ ölü geçi yoḡdu bizim köyümüzde. ufaḡ hayvandī yāni sıḡır varıdı. II/3-20

kövümüzdü kēşgeḡ_olmaz bizim. ben bilmen kēşgeñ_oldünü yāni. II/5-15

zaten:

yapariz. zātēñ aslındı_esāsındı eñ çoḡ kesi yördü ḡullanırız. I-A/1-76

ḡır hayvannānan bi dāñ_iki dāñi hayvanıñ_oluyódu ya saḡılıḡ, yoḡurtluḡ ḡadā üş bēş dānā anca. kāndiñi zor doyrūduñ zāten. I-A/19-16

bi dönüylā gārā. kövlāni gālmişlā ävlā yanıp-duru zāti gāri. I-A/16-45

olan ğızı gōmek yoğdun äsgidän. gödü mü ğaçādıñ zāti. I-A1/2-2

bi gün_olū gidā varız. ğitcez sātēñ oraya häpimiz. hiçbirimiz ğalmacağ ya. I-A/33-39

çok çok. çalıřdīmī baķāsañ. pamına dī ğitdim ğādeřim. bu yaşlā kēfinden ğocumadı sāten. sürünükü ğocadı ğādeřcāzim. I-A1/4-17

yoķā dovankövde yoķādī durannā yoķādī durüyoru. yılmazkövünüñ üstündeki dovankövü. yarısı sātī_oreyī_endi. I-A/11-52

olan ğadınıñ yüzünü gōmek yoğūdun. o módulā vādi. o ädätlā vādi. ğadinnāñ seymanını soķmazlādī sātī_ēkākklärā. I-A1/4-162

çocū, iki dāñī çocū vā oķūcek. ondan būdü_oķul_uzak dēyī_ondan_étđi zattañ. I-B/4-27

hindi tēyyāreyī mindi, erzulumdāñ äv_aldı ğaldi. çolünü çocünü götūdū_oreye. o yandandī zatten kendisi. I-A/28-32

su biriñkitisiniñ içinī geçiyneñ göçüK ğalmış. hı hı bi geçī_oluyomuş zatti başği bi řē olmuyomuş heç. I-A/42-30

geçi di vādın bizdi, ğoyun du vādın. yoķ hindi hiç yoķ gāri. sığıdan başği bi řē yoķ. hā ormandan. ya zatti ğalmadı gāri. I-A/43-5

nē bubamı gōdüm bān nē adamı gōdüm, yav^klıyı gōdüm. ğaçıyorūdū satti. I-A/48-41

yařımī bilibilcē min çocüm ben. ne_bilem ben çocum. ben ğalañi oķulū ğ^kmedim satti. II/4-12

2.3.2.5. Sona Gelen Edatlar

Sona gelen edatlar, kelimelerin, kelime gruplarının veya cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara bağlayan edatlardır. Kuvvetlendirme fonksiyonu da üstlenebilen bu edatlar, kuvvetlendirme edatları adıyla da anılırlar

(Hacıeminoğlu 1992: 218; Ergin 1993: 336). Bölge ağızlarında *da*, *dahi*, *bile* edatları yaygın biçimde kullanılmaktadır.

baḳā: “galiba, sanki”

*yavāş yavāş gālī canım. yaa yaa o düşdü geçennādä. hättä ğūban bayramından_ävālī **baḳā** ollāda. ğol hem hūdan ğırıldı, hem hūdan, hem hūdan. I-A/37-23*

“[Eşim] yavaş yavaş gelir canım. Hayır, [hasta değil] de geçenlerde oralarda düştü. Kurban Bayramı’ndan önce[ydi] **galiba**. Bu kolu, hem buradan hem şuradan kırıldı.”

*deñizli yandan ğāliyorūmuş, deñizlideñ. ğışıñ ğāliyolā, yazıñ gidiyolā. burası o ğadā pek souḲ_olmaz. olā daha souḲ **baḳā** da. I-A1/7-84*

“[Yörükler] Denizli tarafından geliyormuş. Kışın geliyorlar, yazın gidiyorlar[dı]. Burası oralar kadar soğuk olmaz. Oralar daha soğuk **galiba** da.”

*irezillik ḳāpız. bu sene ne bilēm tarlası_olan ḳāpız_e^kmişi **baḳā**. öle afat aḳı-batılā ḳāpıza. II/3-66*

“Karpuz [işi] sıkıntılı. Tarlası olan, bu yıl karpuz ekmiş **sanki**. O kadar çok karpuz olduğunu söylüyorlar.”

bizā: “galiba, sanki”

*ölü_apayrı buyruḡ_édilmemiş **bizā** kövā. ğödüklāni sōlemişlā **bizā** onnā kövdä. I-A1/3-4*

“**Sanki** köylüler ayrı ayrı davet edilmemiş. **Galiba** onlar [sadece] gördüklerine söylemişler.”

*yaĝmī ğinī heraldī yaĝıyomuş **bizā**. bān bilmion ğānā. bān ğıtlıñ yüzünü ğōmādım. aş ğomadı babamız susuz ğomadı helī_ämmä. ot bulülā ğālilāmiş. bu yaĝmī olması bu ot nēden_olū? I-A1/4-314*

“**Sanki** yağmur yine [de] yağıyormuş. Ben [orasını] bilmiyorum. Kıtlığı görmedim. Babamız bizi aç susuz bırakmadı. [O zaman] ot bulup gelirlermiş. Yağmur olmasa ot nasıl yeşerecek?”

*nēdi kō, hangī köĝdü ğōdün sän_óna? mutāFlā yapmaz_oldü **bēzā**. onnā yapādı. “Nerede [o] köy? Sen onu (“kıl dokumayı”) hangi köyde gördün? Mutaflar [köyündekiler eskiden] yapardı. [Şimdi] yapmaz oldular **galiba**.” I-A/43-142*

*göşcân gâlcân dedî_ötey gün. attakeyî_äv yapcan dedî. e yap dedim bân. gâlimâzsiñ dedim. gâlinin dedî. gâmmâdi bi dâ baqsâñjî gâri gâmmâdi ya. gâmmicek heral. gâlmêcek **bêzâ**. I-A/18-114*

“[İncirliova’daki oğlum], geçen gün ‘Alt tarafa ev yapacağım. [Buraya] taşınacağım.’ dedi. Ben de ‘İyi, yap [ama sen buraya] gelmezsin [ki].’ dedim. [O da] ‘Gelirim.’ dedi. Baksana, bir daha uğramadı [bile]. Herhalde taşınmayacak. [Buraya] gelmeyecek **galiba**.”

bile:

*ävâlî hâlî vaqti müsâyiT_olannâ äviniñ dabanını **bile** aliyodun. I-A/50-97*
“Eskiden durumu iyi olanlar evine sermek için **bile** [keçe] alıyordu.”

*onuñ_çiñ yazın başğî yeri göçülüdün. kändi talañ_olmasî **bile** ötü yandî hödü tälilâ olü. I-A1/4-363*
“Onun için (“hayvanlar hasta olmasın diye”) başka yere göçülürdü. Kendi tarlan olmasa **dahi** diğer tarafta [boş] tarlalar var[dı].”

*biz çocukkanâ ufağ búbam bazara gidēdî de bazar ekmē alıñ gelecek bubam bazardan deye uyku **bile** uyumazdıñ bağ. III/3-73*
“Biz ufak çocukken babam pazara giderdi de babam pazardan pazar ekmeği ekmeği alıp gelecek diye uyku **dahi** uyuyamazdık.”

*çam dikdik. bunuñ bubası ğazdı, ben çapileyî çapileyivēdim. öları **bili** yakmışlâ. I-A/12-31*
“[Otobanın kenarına] çam dik[miş]tik. Babası kazdı, ben çapalayiverdim. Oralari **dahi** yakmışlar.”

*duvāñ_üsdünü çiçeklâ soğālâ hōle. çiçeklâ soğālâ. hindi **bili** soğuyölâ o çiçeğî daha. I-A/19-89*
“Duvağın üstüne şöyle çiçek takarlar. O çiçeği şimdi dahi [duvağa] takıyorlar.”

bilek:

*güvenîñ_ışı éyiydin. hayvannāmız **bilek** vādın būda, yapıyodun. I-A/13-56*
“Damadın işi iyiydi. Hayvanlarımız **falan** vardı burada, [hayvancılık] yapıyordu.”

*iki gün_üş gün düğün_édālâdi äsgidân. atunan gâlîlâdi. hindi **bileg** minderyölâ bāzî ya. I-A/19-78*
“Eskiden iki üç gün düğün yaparlardı. [Gelin almaya] at ile gelirlerdi. Şimdi **dahi** bazen [gelini ata] bindiriyorlar.”

*gēcī gündüz_oraḲ bişādik. yayañ gālī gidādik –irezillik vādīñ. babış **bilek** gōmezdik.- oraḲ bişmeyē ovūlāda. I-A1/7-4*

“Gece gündüz orak biçerdik. Orak biçmeye yaya olarak gidip gelirdik. [Eskiden çok] sıkıntı vardı. Ayakkabı **dahi** görmezdik.”

bilen:

İki araç hâli ekinin üst üste gelmesiyle oluşan bu edat, Türkmen Türkçesinde yaygın şekilde kullanılmaktadır (Kara 2012: 121). Anadolu ağızlarında da varlığını devam ettiren bu edat, Hazar ötesi Türk lehçelerinin Anadolu ağızlarındaki kalıntısı olarak görülmelidir. Bu kelime, bazı çalışmalarda son seste ünsüz türemesi bahsinde ele alınmıştır⁴¹⁵.

*benim torunnā **bilen** virī gülüyō gonusmamı. bi şey dēcēken nasıl dēyoñ dēyolā. I-A/27-18*

“Torunlarım **dahi** konuşma [tarzı]ma durmadan gülüyor[lar]. [Ben] bir şey söylerken “Nasıl konuşuyorsun?” diyorlar.”

*vaktiyli gelmiş ya. ā mapırkı **bilen** yapılık-duru būdū ya. I-A/34-34*

“[Yunan buraya da] vaktiyle gelmiş. İşte burada pabrika **dahi** yapılmış ya.”

*kāndimiz dibākđī [dövādik.] hindi kēşgā **bilen** makineylī_āziyolā a gaççım. I-A1/3-133*

“[Keşkeği] kendimiz dibekte [döverdik]. A kardeşim, şimdi keşkeği **dahi** makineyle eziyorlar”

*o bilī davları. işi yoḳsan gider_o. henneñ **bileñ** gidē.*

“O, dağları [iyi] bilir. İş yoksa seninle **birlikte** gider.”

*cumātesi, girey, aççı bazarı ōlū sayādık. biz_ölü pazarōtesī **bilen** bilmāzdik. I-A/25-31*

“[Haftanın günlerini] cumartesi, girey, Atça pazarı diye sayardık. Biz öyle pazartesi **falan** demezdik.”

Aynı kişiden derlenen metinde *bilen* edatının sonuna {-*All*} şeklinde ekleme yapıldığı ve söz konusu edatın *bileneli* şekline dönüştüğü görülmektedir. Bu edatın sonuna gelen {-*All*} yapısı, muhtemelen {-*All*} zarf-fiil ekinin analogik etkisiyle eklenmiş olmalıdır.

⁴¹⁵ bk. *bilen* (Akyol 2006: 84-85); *bilen* (Mutlu 2008: 194-195).

*ödü nēdī dūdum dēdi. o _zmannādı bu kıbrıs **bileneli** onnāñ ellēndēmiş şēde. II/3-95*

“[Babam, esirken] nerede kaldım demişti. O zamanlar bu Kıbrıs **dahi** onların elindeymiş.”

hilen:

*bazı bi gün gätirī, bazı _iki gün getirī. bāzı acılı _ölüm olusu bi havtī **hilen** gätirilā. I-A/28-109*

“Bazıları bir gün, bazıları iki gün [yemek] getirir. Bazen acılı ölüm olursa bir hafta **falan** getirirler.”

*çocu^klā **hilen** duyā nādān gālmış bu dēlā. bu neni annannemiz dēlā. I-A/27-21*

“Çocuklar **falan** [sesimi] duyar (“dinler”) [de] nereden çıktı bu nine derler.”

da/de:

*dedē _adı **dı** alidī **de** dedē _adı. ondañ aliksan dēmişlēdir. II/4-50*

*odan bi dā evimizi getirīdik suyū. çarşambı gün **de** kını _olurdun, kını _éderdik. pērşambı gün gelin _almı _éderdik. II/5-8*

*evelī _öleydin **de** hinci gālañ tüplēlen bişiriyolā yēme^klere. evelī _öleydin _odun gırālā gelīlerdin. II/8-103*

dāhi:

*şu binānıñ altı **dāhi** yakılıp-durūydu burasī. gāzıldında bütün esgi şeyler çıkTı burdan. II/7-20*

“Şu binanın altı **dahi** yakılmıştı. Kazıldığında bu binadan hep eski eşyalar çıktı.”

*gēçilār mālāşmış, köpāklār yönünü dönmüş yayleye uluşmuş. köpāklār **dāhi** bildi dērdi nānāmiz. III/14-42*

“Keçiler meleşmiş[ler], köpekler yaylaya [doğru] dönüp uluşmuş[lar]. Ninemiz, ‘Köpekler **dahi** [buraya yerleştildiğimizi] anladı derdi.”

*dūn gelinekleri böleydi yāni. benim bildīm gādar. benim dūn **dāhi** aynı _ó şekildī _oldu yāni. I-A/3-11*

“Yani, benim bildiğim kadarıyla düğün gelenekleri böyleydi. Benim düğün[üm] **dahi** aynı o şekilde oldu.”

2.3.3. Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek eklendiği isimle başka kelimeler arasında çeşitli anlam ilgileri kuran edatlardır (Hacıeminoğlu 1992: 1; Ergin 1993: 345). Yalın hâldeki bir isimden sonra veya çekim eklerinden birini almış bir kelime veya kelime grubundan sonra gelerek çekim ekleriyle aynı görevi yaparlar. *Beri, gibi, göre, için, ile, kadar, karşı, sonra* gibi edatlar, bölge ağızlarında çok kullanılan çekim edatlarıdır.

arı: “{-DAn sonra}”

oreye altı ay duradık gârî. tütün dikimindi gidiverdik tütün bitäsiyi gadâ o patronuñ ordü çalışdık. hu yandı hu yandı yatığan yandı iştâ. üş sâni gitdim bân gızıkañ. âvlendikdâri gitmâdik gârî da. I-B/6-12

“Orada altı ay kalırdık. Tütün dikiminde giderdik, tütün [işi] bitinceye kadar tarla sahibinin yanında çalışırdık. Şu tarafta, Yatağan tarafında [çalışırdık]. Evlenmeden önce üç yıl gittim. Evlendikten sonra gitmedik artık.”

hindê çâyizâ bir ay ävâl döşü gâ isdâseñ. äv dutduñ mü döşü gâ. äsgidân gâlinâli bi gidiyorüdu zağâ. hindî hindâri dışı gidâsi döşeniK-gâliyorü. I-B/6-82

“Şimdi istersen çeyiz[ler]i bir ay önce döşe gel. Evi kiralamın mı döşe gel. Eskiden [çeyizler] gelinle beraber gidiyordu tabi. Şimdilerde gelin [köyden] dışarıya giderse [çeyizleri] döşeniyor.”

biz ävländik di iki üş sâni sonru yapıldı okul yoğüdu bizim burdu. biz bi yêri gitmâdik. okul yapıldıkdâri okuannâ gini az çok her şeyi biliyorü. e biz bi şe bilmêriz câhil İsan. I-B/6-30

“Biz evlendikten iki üç sene sonra okul yapıldı. [Daha önce] bizim köyde okul yoktu. Biz hiç okula gitmedik. Okul yapıldıktan sonra okuyanlar az çok bir şeyler biliyor. Biz hiçbir şey bilmiyoruz, cahiliz.”

arı: “{-DAn doğru}”

güvêy olañ gâliniñ öğünü gadağ gâlîdin. ôdan başından parî atâ gidâdin. güvê gâK-gâlî güvê gâK-gâlî denîdin. bõ doleşî gâlîdik bu yoldan âra. I-A/51-48

“Damat, [karşılama için] gelinin önüne kadar gelirdi. Başından [aşağıya] para atıp giderdi. ‘Damat geliyor, damat geliyor’ denirdi. [Gelin alayıyla birlikte] bu yoldan doğru şöyle dolaşıp gelirdik.”

bâri:

Ayrılma hali eki almış kelimelerden sonra gelen *beri* edatı, genellikle zaman bildiren zarflar meydana getirir.

benim çocu^kl^umdan beri -bağ elli sêkiz yaşında mı oluyon gâri ben elli iki doğumlu olasıya- hiç dovulnan gitdîmizi bilmiyon ben. I-A/6-107

“Çocukluğumdan beri -elli iki doğumlu olunca elli sekiz yaşında mı oluyorum- [dügün için odun kesmeye] davulla gittiğimizi hiç hatırlamıyorum.”

hu gız vâdın dün. yârın gelin gelî o dedim ben. bês lîri buluvê gē benî dedim. gelecek dâ dün_âşamnēnden beri. I-A/39-53

“Dün [yanımda] şuradaki kızım vardı. ‘Yarın gelin gelir. Bana beş lira buluver gel.’ dedim. Dün akşamdan beri gelemedi.”

sabattan bârim bēñ çok fenâ oldum ya. ölü mü_mecen_acabı dedim ben. bâsa^klâm şışip-durū ya benim. I-A/39-64

“Sabahtan beri çok kötüyüm. [Kendi kendime] ‘Ölecek miyim acaba?’ dedim. Bağsıklarım şışti.”

hayvannâ olūdun, atlâ olūdun. ũş denî at vâdı bizim kändi günnūmden bâtim. I-A/4-80

“[Eskiden] hayvanlarımız, atlarımız olurdu. Kendi zamanımdan beri (“Şimdiye kadar”) üç tane at[ımız] oldu.”

çoK_ oldu bi_seni_ oldu. bōlū çökeli benim bi sene, bu ayda. bi seniden bâti çöküp-durūn. gışın hemen bir şey_édimedim. II/8-57

“[Hasta olalı] çok oldu, [hemen hemen] bir sene oldu. Bu ay ben çökeli bir sene [oldu]. Bir seneden beri [iyice] çöktüm (“elden ayaktan düştüm”). [Hele] kışın hiçbir şey yapamadım.”

siz nēden beri geK-gelîşiniz? çavdardan beriyî mi gelîK-gelîşiniz? oriyî geşcek misiniz çavdar yanına? II/9-22

“Siz nereden doğru geliyorsunuz? Çavdar köyünden mi geliyorsunuz? Çavdar tarafına geçecek misiniz?”

e sōnu beyaz gâri bizim zamannarımızdan bâri beyaz keyiliyorü. I-A/47-64

“Sonra beyaz [gelinlik giyilmeye başladı]. Bizim zamanımızdan beri beyaz giyiliyor.”

bês_ altı yaşından bâri yaparız. ävâldän âbāmızdän bārâyä. äşgidän bû ũş köy bu âdet gibi henî zanât yapılmış. I-A/53-11

“Beş altı yaşından beri [kıl eğirme işi] yapıyoruz. Eskiden, ninelerimiz [zamanından] beri [bu iş yapılıyor]. Bu iş, üç köyde eskiden [beri yapılan] geleneksel bir zanaat hâline gelmiş.”

amalat olaldan bāri bêK dengeli gonusumeyon. bêK dî dengeli gonusumeyon. bi dî tansiyonum yûsêK. galp hapı gullaniyon. hasdalîk çoK gayrî. II/13-90

“**Ameliyat olaldan beri** pek dengeli konuşmıyorum. Bir de tansiyonum yüksek. Kalp hapı kullanıyorum. [Bizde] hastalık çok artık.”

bārinde:

*älli_ altıdı mändirāz gündü dağıdım_ oldu. otuz yedişā dönüm yē vēdîlā. ävläriñ yatāni paramızılı_ aldık o günün bārinde. (<*Ar. bahrinde) I-B1/2-9*

“[Bin dokuz yüz] elli altı [yılın]da Menderes zamanında [toprak] dağıtım yapıldı. [Köylülere] otuz yedişer dönüm toprak verdiler. **O zaman** evlerimizin yerini (“arsasını”) paramızla [satın] aldık.”

motura altı millar liri_ parî veriyorülā o günün bārinde. altı millar sêkiz_ züze moturü satdım. I-B1/2-28

“**O zaman** traktöre altı milyar lira veriyorlar[dı]. Traktörü altı milyar sekiz yüz [milyon liraya] sattım.”

äväl:

o ölmeden bi gün_ äväli hüdü_ inek vādî_ onü çözan dēyi varyōñ, inek bi sürüyorü benē. I-A/28-2

“**O (“beyim”) ölmeden bir gün önce**, şurada inek bağlıydı, onu[n ipini] çözeyim derken inek beni bir sürüdü.”

yavaş yavaş gālî canım. yaa yaa o düşdü geçennādä. hättā gūban bayramından_ äväli baqā ollāda. gol hem hūdan gırıldı, hem hūdan, hem hūdan. I-A/37-22

“[Eşim] yavaş yavaş gelir canım. Hayır, [hasta değil] de geçenlerde oralarda düştü. **Kurban Bayramı’ndan önce**[ydi] galiba. Bu kolu, hem buradan hem şuradan kırıldı.”

düün dutulmazdan_ äväli. bi gün_ äväli, bayraq dikilcēnnän bi gün_ äväli_ odunü gidādin_ ēke^k lā ēşe^k lārīnän. I-A/51-49

“Erkekler **düğün başlamadan önce**, bayrak dikilmeden bir gün önce eşeklerle odun [kesmeye] gider[ler]di.”

onnañ sönü onā geldilē mi düğün_ olmazdāñ iki gün_ éveli bēş_ on fırın çörek yapālādı fırında. I-A/25-53

“Ondan sonra [değirmenden] gelince, **düğün başlamadan iki gün önce** beş on fırın çörek yaparlardı.”

olam biten toplu parası geliyo bubacımıñ, ölmezden bir ovtü eveli aydını geliyo çocūm. öldü_o dēyivēriyo muqdar. I-A/10-14

“Babacığımın bütün parası, [o] ölmeden bir hafta önce Aydın’a geliyor. Muhtar [yetkililere] ‘O öldü.’ deyiveriyor.”

gibi:

Birlikte kullanıldığı kelimeye benzetme anlamı katan edattır. Bölge ağızlarında yazı dilindeki şekliyle kullanılır.

kimisi, yāni ölü ya maddi durum düzgün_olū, aynı olan eviñ istedi gibi yapā. emmi maddi durum yuğu olū, yapımaz. I-A/1-45

“Maddi durumu iyi olan kimseler, [nişan karşılığını] erkek evinin istediği gibi yaparlar. Maddi durumu zayıf olan[lar], yapamaz.”

çóK_üzē olūdu tulūñ suyu. tarlıları tulū götürürdük. onuñ_ıçindi buz gibi olūdu. I-B1/1-45

“Tuluğun (“tulumun”) suyu çok güzel olurdu. Tuluğu tarlalara götürürdük. Onun içinde[ki su] buz gibi [soğuk] olurdu.”

bölü dana gibi gibi arkadaşlarımız oluyodu. bölü_ölağlarımız_oluyodu. III/13-11

“[Eskiden] dana gibi erkeklerimiz olurdu. Böyle oğlaklarımız olurdu.”

ödan dāvileri yükümüz yapımız sarilidin. ävimiz gēci döşänidin. hindiki gibi bir_havti_äväl_olmazdin. I-A/51-5

“[Kına gecesinin olduğu gün] çeyizlerimiz develere sarılırdı. Evimiz gece döşenirdi. Şimdiki gibi bir hafta önce çeyiz serilmezdi.”

iki dāni dēnānān gāziyon bāñ. dayıñ bunnarı_alvēdi_gāldi bazādāna. bunnānan gāziyon. öteki gibi ommuyorū. I-A/18-32

“İki tane bastonla geziyorum. Dayın pazardan bunları alverip geldi. Bunlarla geziyorum. Yoksa olmuyor, [yürüyemiyorum].”

göre:

Yönelme hali eki almış olan kelimelerden sonra kullanılır. Birlikte kullanıldıkları kelimelere görelilik anlamı katar.

hārkāziñ köğünü görü ādeti vādi, gōnuşmulari vādi. I-A/55-105

ādından başını_ışlāsıñ, çipāsıñ. e ondañ sōrū bahā gālī. gini_ölü_ölü onū_ışlānci gādā bahā gālī. zamānini görü sırasını gōvdücāsıñ çocūm. n_ētceñ. I-A/26-60

*dēlim hiş tarlaŋ yoŋ. yāhut tarlaŋ vā. tarlaŋi kändiŋi görü ancı ötübäri_ékıyoŋ.
gidiyoŋ hālaciniŋ tarlasını gonuyoy. I-A1/4-351*

ile:

Araç ve birliktelik ilgisi kuran ve bölge ağızlarında çok işlek olan son çekim edatıdır. Çeşitli ses olayları sonucunda birçok alamorfu ortaya çıkan bu edat hakkında araç hâli ekleri bahsinde ayrıntılı bilgi verildiği için bu bölümde tekrar ele alınmamıştır.

için:

Sebeup ve amaç ilgisi kuran son çekim edatıdır. Bölge ağızlarında bu edatın ses olaylarından kaynaklanan farklı kullanımları vardır.

*evim burda, yaz_evim burda. esas ğayınbubamiŋ_evi burda. aşşā ğışın
séyтин işlemeK için. hayvan bakmağ için gidiyóz. āsas yérimiz bura. III/14-24
“Evim burada, yaz[lık] evim burada. Esasında kayınpederimin evi burada. Aşağıya
kışın zeytin işlemek için. hayvanlara bakmak için gidiyoruz. Esas yerimiz burası.”*

*şinci bizim būda sovulu inek, südüŋ, yörduŋ az oldü için birikdimek
zorundü_oluyosuŋ. I-A/1-79
“Bizim burada sağılı inek [az olduğı için], süt az olduğı için [yoğurdu] biriktirmek
zorunda kalıyorsun.”*

*geçidi vā parı dı gütcek yē olmadı için fazlı geçi yoŋ bizim būdu, köğdü yoŋ. I-A1/4-
369
“[Aslında] keçi para kazandırır ama otlatacak yer olmadığı için [besleyemiyorsun].
Fazla keçi yok burada, [bu] köyde yok.”*

*çāşāmbi ğūñ kınalısı olü. kıını ğécesindi oynālā ğalgālā néyse sāde bayannar için.
óndan sōnacim şey yapālā, kıını yakālā. I-A/1-8
“Çarşamba ğün kına gecesı olur. Kına gecesinde oynarlar, eğlenirler. [Kına
gecesindeki eğlençe] sadece kadınlar için[dir]. Ondan sonra kına yakarlar.”*

*ben talaşman dedem urfū için ğılıvériyon on neket namazı decēsiniŋ, namaz
ğılcāsıŋ, urfunü bāşlıcāsıŋ. I-A/10-41
“ ‘Ben [bu] on rekat[lık] namazı Danışment Dede’nin ruhu için kılıveriyorum.’
diyeceksin, namaz kılıp onun ruhuna bağışlayacaksın.”*

*ğuruduyorüz. domatı ğuruduyoruz, böbēř, badılcān, fasillē. kış yémeklí içi hāp
ğurutduŋ. I-B/2-29*

“[Sebze] kurutuyoruz. Domates, biber, patlıcan, fasulye kurutuyoruz. **Kısa yemekliği için** hep[sinden] kuruttuk.”

*ginī ferat **allah için** hārkās yime^klīnī^ʔaldī gāçāñ sänä. zētīn^oolmadī^oämmä. I-A/47-28*

“Ferhat, geçen yıl [çok fazla] zeytin olmadı ama **Allah için** (“doğrusunu söylemek gerekirse”) yine [de] herkes yemeklik [yağını kendi ağaçlarından] temin etti.”

kadar:

Karşılaştırma, miktar, benzerlik gibi ilgiler kuran son çekim edatıdır. Bölge ağızlarında *gıdā*, *gādā*, *gadan*, *gıdan*, *gadağ* şekillerinde kullanımına rastlanır. Mustafa Öner, *kadar* edatının karşılaştırma ve sınırlandırma işlevleriyle kullanıldığını, Balkan ağızlarındaki *kadan* ve *kadak* şekillerinin *-A dek* ile *-A kadar* edatlarının karışması sonucunda oluştuğunu ifade etmiştir (1999b: 150).

hindī^oaççık^oaççık^o sulāmız vā. yicek gādā işte balcan, böbē her şē. yicek gādā dikiyoz^oonū da. I-A1/3-104

“Şimdi az [da olsa] suyumuz var. [Kendi] **yivecek[imiz] kadar** patlıcan, biber [dikiyoruz]. Onları da [ancak kendi] **yivecek[imiz] kadar** dikiyoruz.”

*ātı dānī^oçocülü^ogaldım bubalarī^okazādan^oöldü^odü^oo hōda. dārāyī^ogāşīdīlā on^oiki dānā mī^oon dānā mī^oīsanī^odārāyī^ogāçīdīlā. **āşam namazını gādā** īsan gömdülā. I-A1/5-61*

“Babaları şuradaki kazada ölünce altı tane çocukla kaldım. On on iki kişi[nin içinde bulunduğu araç] dereye yuvarlandı. [Köylüler o gün] **akşam namazına kadar** cenaze defnettiler.”

*ēkinīñ başını bi çādağ yapılyō, tātī^oāv yapılyō. orū göçülüyōrū. **yirmi gādā om beş gādā** geçī^oolūyō, güdüyō^oçocuklā. I-A1/5-95*

“Ekin [tarlası]nın yanına bir çardak yapılıyor[du], tahta[dan] ev yapılıyor[du]. Oraya göçülüyor[du]. **On beş kadar yirmi kadar** keçi[miz] oluyor[du], çocuklar [onları] otlatıyor[du].”

*bizim geçimiz vādın. ginē **yüz gādā** vāmīmīşdi. üç gīşī^obağādīk ya. I-A1/7-72*

“Bizim keçimiz vardı. [Hemen hemen] **yüz kadar** oluyordu. [Onlara] üç kişi bakıyorduk ya.”

*kınalık gün, salı gün^oāşam **sabā gādā** çalālā. pēşambī gün dü çalālā. I-A/19-77*

“Kınalık gün, salı gün akşam **sabaha kadar** [çalgı] çalarlar[dı]. Perşembe gün de [çalgı] çalarlar[dı].”

hindī toqturū gidīK geldiK_ıştē. ōdu hap bēdilē. bunu ōlesi ğadā atcasığ dēdi devamnı. ōlesi ğadā atcasığ nenī dēdi. I-A/38-58

“Doktora gidip geldik. Orada [bana bir] hap yazdılar. [Doktor] ‘Nine, bu haptı ölünceye kadar kullanacaksın.’ dedi.”

onū du ğocanam –āvālī ğocanī dēnīdīñ hindi bubanni dēnīliyoru, ananni dēniyoru- onū du ta söndärivēridin_ıstıpeynen. bāñ sānī sabā ğadak ğaz mı yaķıvēcēn dēdin. I-A/51-22

“Kocaanam (“ninem”) -eskiden kocaana denirdi; şimdi babaanne, anneanne deniyor- onu (“kandili”) kibritle söndürüverirdi. ‘Ben sana sabaha kadar gaz mı yakıvereceğim.’ derdi.”

onū da aççıK_ekin_ekiıyoruğ. ālām sabā ğadak ekin beklēri doğuz ğalcek doğuz yīcek dēyi. I-B1/6-146

“Azıcık ekin ekiyorsunuz. İnsanlar, domuz gelip yiyecek diye sabaha kadar ekin bekliyor.”

ōlü bi dēnēnen gidimeyon. iki dēnēnen giderin. uzaķ ğı meñ. hureyi ğošülāñ_olları ğadan giderin. II/8-55

“Öyle tek bastonla yürüyemiyorum. [Ancak] iki bastonla yürü[yebili]yorum. [Zaten] uzak[a] gitmem. [Anca] komsulara kadar giderim.”

dovullan dovullan ormanī gidēdiK_ormana. āşamī ğidā odun sarā ğelilēdin. yémēğ_altınī yaķādıķ. I-A/9-24

“Davul [zurnay]la ormana giderdik. [Köylüler] akşama kadar odun sarıp gelirlerdi. [Düğün] yemeğini [onlarla] pişirdik.”

sobucu ğünden başlardē. ıştı cumā ğün dü ğini ğaliniğ duvā olurdē. ıştı bu ğıdan düğün_olurdü_ışte. II/7-6

“[Düğün] pazartesi gününden başlardı. Cuma günü de gelinin duvağı (“duvak eğlencesi”) yapılırdı. Düğün işte bu kadar olurdu.”

öküzümüz, çift sürceK_öküzümüz vardın. bi ineğimiz iki_inēmiz_olūdun. hā āv_ıçine yétcek ğıdar. III/4-7

“Çift sürececek öküzümüz vardı. Bir iki ineğimiz olurdu. Evin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar [hayvanımız olurdu].”

bütün herkes meselâ ekimin ilk günlerine kadar bütün dağda durulâ, o mahsülünü ordañ alıncayâ kadar. III/7-46

“Bütün herkes ekimin ilk günlerine kadar, mahsülünü oradan alıncaya kadar hep dağda kalır.”

karşı:

Bölge ağızlarında kullanımı çok sınırlı olan bu edat, çoğunlukla yüklemi zaman bakımından niteleyen zart tümleçleri meydana getirir.

sabâlan, sabâ ğâşî kaqıyosuñ. ona bi dâ sü ısıdıyosuñ. onu az durâdıyosuñ_o hamıra. I-A/14-107

ävâl_ölum arbeylañ gımäzdi. kirâzî sarâlâdi budan sabâ ğâşî. sabâlan namazlam bâbâ ödü varıldı. I-A/26-41

gâlin_aççık sol duruyo onuñ. sol duruyo gızım. İsanı ğâşî ilgisi yok. I-A/52-90

kârâ⁴¹⁶:

iştî_oreyî cāmımız vādî_ışdē, cāmıyî gōmüšündü ya. gidān_oreyî çok güzâ içinî çul_aldı. ondan kârâ işē münâresinî her şēsiniñ yapdırdıdi_ıştî_ävâlki mıhdar. I-B/4-30

“Şurada camiimiz var, görmüşsündür. Giden [imam], içine çok güzel halı döşetti. Ondan sonra önceki muhtar minaresini, eksik yerlerini yaptırmıştı.”

gocadıķ. né_âpalım_ölum. avzımızdı diş gâmadı, başımızı saş gâmadı. né olü gârî kim n_ēnē bizi bundāñ kârâ. I-B/7-25

“[Artık] yaşlandık. Ne yapalım oğlum. Ağzımızda diş, başımızda saç kalmadı [Bizden] ne olur artık, kim ne yapar bizi bundan sonra?”

bizim bülâdî bildî_lâri_gibi güdâlâ. sāniñ tāleyî gātālâ, bānim tāleyî gātālâ. gâ'mıñ dēseñ hây bi bām min çoban dēlâ çıkālâ gözünñ gōmâddāñ kârâ. I-A/51-161

“Bizim buralarda [çobanlar sürüleri] kafalarına estiği gibi güderler. [Sürüyü] senin tarlana sokarlar, benim tarlama sokarlar. Gözünle görmedikten sonra [sürüyü tarlama] sokmuşsun desen ‘[Bu köydeki] tek çoban ben miyim?’ deyip sıyrılırlar.”

būda ävâlâ kēşgē gātılca_ätâ erıdıyolâ. bi gāzan goyunsa goyuñ, kēçiyşî kēçi néysâ bişiriyolâ äti, haşleyolâ. haşladî lan kârâyî buydēyi di bişiriyolâ. onnan sōnâ

⁴¹⁶ sän kimsin dediktän **kâri** baña oduncu ali ā dârlar demış, eledikten **keré** mayamız olur, yendikten **keri** (Buran 1996: 230).

*didiyolā kāmī^klārini ay^kleyolā. içini ğatıyolā. ondan sönü dövüyolā. **dövdü^klen** **kārāyā** işti^k ölü bişiriyolā işdā. I-A/53-82*

“Burada önce keşkeğe koyulacak eti pişiriyorlar. Koyunsa koyun, keçiyse keçi bir kazan eti pişiriyorlar, haşlıyorlar. [Eti] haşladıktan sonra buğdayı da pişiriyorlar. Ondan sonra eti [küçük parçalara bölüyorlar], kemiklerini ayırıyorlar. [Eti buğdayın] içine koyuyorlar. Ondan sonra [kepçeyle] eziyorlar. **Ezdikten sonra** öyle pişiriyorlar.”

*māmūrlā -oda nāzillidēdin bizim nüfuz^kävāli- dērdin bubam “muhdār ē^kmeksiz ğälme, ē^kmeġi sizdän^kōsuñ ğatī bizdän^kōsun” dērlärmiş. ye^kmeyi **vidāñ kārā**. ē^kmeyi **vidāñ kārā** ğalan^kē^kme^klāri ğazateyi sarıp cepcezlerini ğa^kmişlā dı ği^kmişlē. I-A/61-24*

“Eskiden nüfus [kütüğümüz] Nazilli’deydi. Babam anlatırdı. Memurlar ‘Muhtar, ekmezsiz gelme. Ekmeği sizden olsun, katığı bizden olsun.’ derlermiş. Yemeği **yedikten sonra** kalan ekmeği gazeteye sarmışlar, ceplerine koyup götürmüşler.”

olan çocū oluyo, anası ölüyo. anası öldü^kden kere ğızıla olan ğalıyo. bubası ēvleniyo. I-A/10-57

“Erkek çocuğu doğuyor, annesi ölüyor. Annesi **öldükten sonra** kızla oğlan [öksüz] kalıyor. Babası [başka bir kadınla] evleniyor.”

*ġimēyi ğidādik tütünü bōle ġimēye. yōmūnen ġāġı bazālġı ğidādik. soñru çolū çocū ġarışasıya aççıK^kaçık kendimiz^kēdādik. kendimiz^kē^kmēyi başladık birkaç sänā. **ondañ kere** umbaları yatdı^kölüvedī^k tamam. bizi bi şē ġalmadı ğalañ. elimizi^kayāmızı^kçēkivēdiK^koldu. I-A/39-34*

“Yevmiyeyle, kargı pazarlığı tütün kırmaya giderdik. Sonra çoluk çocuğa karışınca az az kendimiz [tütün] dikmeye başladık. Birkaç sene kendimiz diktik. **Ondan sonra** babaları ölüverdi. Bize bir şey kalmadı artık. Elimizi ayağımızı [işten] çekiverdik.”

*dudācā bu yol ta baġ hı äv vā baġ oġul vādır^ködū^koġul. orıyı **vādī^klan kereyē** tı hu yūseK^käv vā baġ. ó yūseK^käviñ^kaltından hōlū yol ğidā. I-A/54-26*

“Şurada okul var. **Oraya varduktan sonra** şu yüksek ev var bak. Dutagaç’a [gitmek için], o yüksek evin yanından şöyle yol geçer.”

*hāp din ġadeşiyiz de mī nēdī kārāk. **ġonuşdu^klan kereye** hārkez bi arġıdeş, bi tanışġm^kölüveriyoru. I-A/54-39*

“Nerede olursa olsun hepimiz din kardeşiyiz değil mi. **Konuştuktan sonra** herkes bir arkadaş, bir tanıdık oluveriyor.”

käräk:

ğızlā arıbaynan bōlü geK-gelilādin. geldilā sōdulā bene. ben di nasıl käräk ğonuşdum. I-A/53-88

“Kızlar arabayla geliyorlardı. Gelip bana [bir şeyler] sordular. Ben de gerekli şeyleri söyledim.”

bizim_ evimiz dā aşālāda. būda yolun ğıyını ğoyvēdilā aççığ, yapı-batırız. kim käräk ğoyuyorū yā, yaşar dēyolādī bi adam mā o_ ğoyuyorū. I-A/54-10

“Evimiz ta aşığlarda. Burada yolun kenarına biraz [bez parçası] bıraktılar, [onları] doluyoruz. Her kim olursa bırakıyor, Yaşar adında bir adam bırakıyor.”

hāp din ğadesiyiz de mī nēdī käräk. ğonuşdu^klan kereye hārkez bi arķıdeş, bi tanışğın_ olüvērıyorū. I-A/54-38

“Nerede olursa olsun hepimiz din kardeşiyiz değil mi. Konuştuktan sonra herkes bir arkadaş, bir tanıdık oluveriyor.”

ğitcēseñiz ğolēcem hōlü gidiñ. yol vādī nēden käräk doleşseñiz. I-A/54-54

“[Köyün içine doğru] gidecekseniz şöyle kolayca gidin. Her nereden dolaş[ır]sanız [dolaşım] [mutlaka] yol vardır.”

bāzı édiyoz_ ölüm be. dēzi ğonuşdu dēyo ya. yaşlı_ olüvenci nē ğārāK ğaçırıyor_ ölüm ğāri. I-A/24-58

“Bazen [o lafları] ediyoruz oğlum. -Teyze [öyle] söyledi diyor ya.- Yaşlı olunca ne olursa [ağzımızdan] kaçırıyoruz oğlum artık.”

hāp yayleyi ğöçüyolā ya. bizim çocuk^k lā yaylıda. hāp ğöçüyolā. harım vā nē kerek vā. alme, āmit. zābzā. bahçe, zābzā. hār şē vā, elma, armit, nē arāseñ. I-A/43-86

“[Köyümüzdekiler] hep yaylaya göçüyorlar ya. Bizim çocuklar [şimdi] yaylada. Hep göçüyorlar. [Orada] harım var, [gerekli olan] her şey var. Elma, armut, sebze, her şey var. Ne ararsan var.”

önce:

böyün, bir ay önce böyünkü ğün ötalıķ yıkılıyorūdu bu kövdā. I-A/25-74

“Bir ay önce bugün bu köyde ortalık yıkılıyordu.”

bi ğadıñ varımış. ó ğadın_ annadiyorū buna bundan om beş ğün önce. I-B1/6-34

“Bir kadın var. Bundan on beş ğün önce o kadın anlattı bunu.”

sōnu bazardan iki ğün önce onu yannıķlan dövüyo, keş yapıyo, yav. onnarī pārşāmbi ğün satmā gidiyo. I-A/29-37

“Sonra **pazar kurulmadan iki gün önce** onu (“yoğurdu”) yayıkla dövüyoruz, kesik [ve] yağ yapıyoruz. Perşembe günü onları satmaya gidiyoruz.”

*iştî ältimiñ ölü_ävländi **üç havtî önce**. ödu üç_ilyäñ yapıdlâ. I-A/52-32*

“**Üç hafta önce** eltimin oğlu evlendi. Orada üç leğen [haşlama turşu] yaptılar.”

*ha biz burları tütün işi_ışlāyoruz. arpı buydēy_ēkiyoruz. bāşķı bi işimiz yok. **tütün olmadan önce** ne bilen aynı bildiğ gibi_arpı buydēy. I-B/3-4*

“Biz buralarda tütün işi yapıyoruz. Arpa buğday ekiyoruz. Başka bir işimiz yok.

Tütün olmadan önce (“tütün yokken”) aynı bildiğin gibi arpa buğday [ekiyorduk].”

sonra:

Yalın hâlden sonra ve genellikle de uzaklaşma hâlinden sonra gelen *sonra* edatı bölge ağızlarında çok işlektir. Ses olaylarından kaynaklanan alamorfları bulunmaktadır.

Zaman

*tütünüñ_ışı ocaķdı şubatdı ocaķ oğarması başlıyo. **onnan sōnu** fidan dikiyorüşuñ.*

***ondan sonra** böyüdü mü yoluyorüşuñ, tarleyi dikiyorüşuñ makinēle. I-B/3-13*

“Tütün işi ocakta şubatta [fidan] yatağı hazırlanması[yla] başlıyor. **Ondan sonra** [tütün] fidan[larımı] dikiyorsun. **Ondan sonra** [fidanlar] büyüyünce söküyorsun, [onları] makineyle tarlaya dikiyorsun.”

biz ävländik di_iki_üş sāni sonra yapıldi_oķul yoğūdu bizim burdu. I-B/6-29

“Biz evlendik, **iki üç sene sonra** okul yapıldı. [Daha önce] burada okul yoktu.”

*hārkāz ğonum ğōşu daşırdın, yiğādın_oreyē_olan_ävini. ğonum ğōşu yādım_édādın. **ondan sonra** o gün düvün_odunūnnan gālānnā olan_ävindā yemek yilādın. I-B/9-29*

“Konu komşu [odun] taşır, [odunları] oğlan evine yığardı. Bütün komşular yardım ederdi. **Ondan sonra** o gün düğün odunundan gelenler erkek evinde yemek yerlerdi.”

*ğocū ğarı_éñ soñ başındı bunnarı ğari **duydukdan sonra** mī_öldüdü, duymudan mī_öldüdü bilmän. I-B1/6-64*

“Yaşlı kadın en sonunda bunları **duyduktan sonra** mı ölmüştü, duymadan mı ölmüştü bilmiyorum.”

*yonanı_ordan sürmüşlē çıkarmışlaş. **onnan sōnū** herkes buriya gelmiş **yonan gitTikTen sōna**. bākmışlē evlē yanıp-duru. II/3-50*

“Yunan’ı oradan sürüp çıkarmışlar. **Ondan sonra, Yunan gittikten sonra** herkes buraya gelmiş. Bakmışlar [ki] evler yanmış.”

*göşmeye başladılar. burda **on on beş gün sōna** insan bulamazsın köğde. III/7-45*

“[Köylüler bahçelere] göçmeye başladılar. **On on beş gün sonra** köyde insan bulamazsın.”

*kēşgē ävvälā bi ğazani ğōlā ocā. suyunu ğatālā. **ondan sōnu** buydēsine yākālā. **ōndan sōnacım** tētemiz temizlēlē. I-A/1-60*

“Önce bir kazanı ocağa koyarlar. [İçine] su koyarlar. **Ondan sonra** buğdayı yıkarlar. **Ondan sonra** tertemiz temizlerler.”

*ĝa’mē édēdik. tovuĝ doldurūduĝ. **ondan sōnacınak** bir_oĝĝalı küp da’lı getirīseĝ getirīsiĝ. I-A/6-94*

“Katmer yapardık. Tavuk doldururduk. **Ondan sonra** getireceksen bir küp tatlı getirirsin.”

*ih̄tiyarlā hep hasī yazā, mindā yazā oturuydu. ötekī ĝeñşlā kimēsī hep diĝelīdī, soyūnūlādī. **ōdan sōnucım** aşşam ĝidā ĝüleşīlēdī_ōda. I-A/11-78*

“Yaşlılar hep [yere] hasır serip, minder serip oturur[lar]dı. Gençlerin bazıları hep ayakta dururdu, soyunurlardı. **Ondan sonra** akşama kadar orada güreşirlerdi.”

su deymennēnden ĝeldī^kden sōra “su değirmeninden geldikten sonra” I-A/3-5

***su deymennēnden ĝeldī^kden sōra** iki ĝün üş ĝün ēkmek yapıliyodu. esĝiden bölū aydından şehīr_ēkmeĝi yokdu. olmayıncıyī ĝadā evden yapıliyodū.*

“**Su değirmeninden geldikten sonra** iki üç gün ekmek yapıliyodu. Eskiden böyle pazar ekmeği yoktu. [Hazır ekmek] olmadığı için evde yapıliyodu.”

*darā ĝidā. daraĝda kıl hālīnā incāldilī, topanneşdirīlī. tekrādan biz iĝirmāyī ĝāliriz. çarĝdī_iĝiriz. **çarĝdī_iĝidī^klen sōra** bi yō tēzĝahda malına doĝūruz. I-A/53-4*

“[Keçi kılları] tarağa gider. Tarakta kıl hâlinde inceltir, kabartılır. Biz tekrar [onu] eğirmeye geliriz, çarkta eğiririz. **Çarkta eğirdikten sonra** bir de tezgahta dokuruz.”

Sebep

*ayla bizim çok ĝüzē. hattā benim dünür vā yaylıda. **bi mahani_olmaddan sōna** gidilmeyoru. II/3-84*

“Bizim yayla çok güzel. Hatta [şimdi] yaylada benim dünürüm var. **Bir bahane olmadıktan sonra** (“bir bahane olmayınca”) [bir yere] gidilmiyor.”

*õlũ_ışde ónnarı_ışlêriz. tâleyĩ gidêriz. zebzi dikêriz. bostan_êkêriz. darı marı yapāriz. õlũ_ışde. iş çok **ışlêceK_olddan sōna**. II/10-11*

“İşte bunları yaparız. Tarlaya gideriz. Sebze dikeriz. Bostan ekeriz. Darı ekeriz.

Böyle işte. **Çalışacak olduktan sonra** (“çalışacak olursan”) iş çok.”

SONUÇ

Aydın, ses ve yapı özellikleri bakımından Oğuz Türkçesinden gelişmiş diğer Batı Anadolu ağızlarıyla birçok ortak yönü bulunan bir ağız bölgesidir. Bununla birlikte, bu ağız bölgesinde, baskın ve kurallı olan Oğuzca unsurlar yanında hem Eski Türkçe döneminin ses özelliklerini yansıtan *key-*, *kölge*, *keri* gibi kelimelere hem de tasvir fiilleriyle oluşturulmuş *yarılı-vatī*, *yatıp-duru* gibi Hazar ötesi Oğuz-Kıpçak karışımı lehçe özelliklerine rastlamak mümkündür. Aydın ve yöresi ağızlarının, birçoğu Batı Anadolu'daki diğer ağız bölgelerinde de görülen ses ve yapı özellikleri şunlardır:

Ses Bilgisi Özellikleri

1. İki hecesinde de düz geniş ünlü bulunan kelimelerin ikinci hecesindeki geniş ünlüler, bölge ağızlarında kurallı şekilde darlaşmaktadır. İkiden fazla heceli kelimelerde üçüncü veya dördüncü hecedeki ünlünün de darlaştığı görülmektedir.

abl "abla" I-A/7-60, I-A/11-1

arbi "araba" I-A/7-49, I-A/8-5

aşādi "aşağıda" I-A/9-2

2. Bazı kelimelerde iç sesteki vurgusuz hece ünlülerinin de darlaştığı görülmektedir.

anğireyi "Ankara'ya" I-A/10-12

bacınak "bacanak" I-A1/4-236

gelinek "gelenek" I-A/8-7

3. Türkiye Türkçesi yazı dilinde kısalan aslî uzun ünlüler, yazı diline oranla daha muhafazakâr olan ve bünyesinde birçok eskicil unsuru barındıran ağızlarda varlıklarını devam ettirmişlerdir. Aydın ve yöresi ağızlarında da birincil uzun ünlülerin izi olarak kabul edilebilecek örneklere rastlanmaktadır. Metinlerimizde karşılaşılan uzun ünlülü kelimelerden on altı tanesi, Talat Tekin'in tarihî ve çağdaş lehçelerde tespit etmiş olduğu kelimelerle örtüşmektedir.

āz = Özb. *āz*, *ās* = Trkm. *āz* (Tekin 1995: 51) "az" I-B/7-23

bīrā = Yak. *bīr* = Trkm. *bīr* (Tekin 1995: 43) "birer" I-A/55-98

bōynum <DLT *bōy(ı)n* (Tekin 1995: 107) "boynum" I-B/1-64

4. Önlülük-artlılık uyumu, bölge ağızlarında yazı diline göre daha ileridedir. Yazı dilinde uyum dışı olan bazı ekler ve ekleşme eğiliminde olan bazı edatlar, Aydın ve yöresi ağızlarında önlülük-artlılık uyumuna girmektedir.

esgēlīndi (<Ar. *‘asker*) “askerliğinde” I-A/11-124

ġıyma’lī (<Ar. *kıymet*) “kıymetli” I-A/28-194

irehme’li (<Ar. *rahmet*) “rahmetli” I-A/11-123

habā (<Ar. *haber*) “haber” I-A/10-24

5. Bölge ağızlarında, düzlük-yuvarlaklık uyumu da yazı diline göre daha ileridedir. Yazı dilinde ilk hecesinde düz geniş, ikinci hecesinde yuvarlak ünlü bulunan uyum dışı kelimeler, bölge ağızlarında uyuma girmektedir.

hamī (<Ar. *hamīr*) “hamur” I-A/7-29, I-A/11-169

yāmī “yağmur” I-A1/3-220

ķāpız (<Far. *ķarbūz*) “karpuz” II/3-64

6. Kelime başındaki /ç/, /k/, /p/, /s/, /t/ ünsüzlerinin tonlulaşması, Oğuz grubu lehçe ve ağızlarının belirgin ses özelliklerinden biridir. Aydın ve yöresi ağızları, bu ses tercihi de yazı dilinden daha ileridedir. Yazı dilinde çeşitli sebeplerle ilk sesi tonsuz olan kelimeler, bölge ağızlarında tonlu şekilleriyle kullanılmaktadır. Bu ses değişikliği, Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerde de sistemli bir şekilde meydana gelmektedir.

bāmaķ “parmak” I-A/28-4

cılbaķ “çıplak” I-A1/5-174

da’lı “tatlı” I-A/4-5

ġızlā “kızlar” I-A/29-23

zebābsız (<Ar. *sebeb*) “sebepsiz” I-A/30-12

7. Oğuz grubu lehçe ve ağızlarının genel eğilimi olan kelime başındaki tonlulaşma olayının aksine, bölge ağızlarında *key-*, *kölge*, *keri* (~ *geri*), *kerek* (~ *gerek*) kelimelerinin ilk sesindeki tonsuz ünsüzler düzenli olarak korunmuştur. Yazı dilinde tonlulaşma kuralına uyan *bıçak*, *bakla*, *baklava*, *balta* kelimeleri de bölge ağızlarında hem tonlu hem tonsuz şekilleriyle kullanılmaktadır.

ķeyālādi “giyerlerdi” I-A/26-8

kölge “gölge” I-A/12-33, I-A1/7-17

kömdük “defnettik, gömdük” II/6-33

öldü^kden kere “öldükten sonra” I-A/10-57

tovuḡ “tavuk” I-A/6-63

8. Bölge ağızlarında, ikinci teklik ve çokluk şahıs iyelik, iyelik kaynaklı ikinci teklik ve çokluk şahıs, ikinci çokluk şahıs emir ve ilgi eklerinde genizsi /n/ ünsüzü korunmuştur. Zamir kaynaklı ikinci teklik ve çokluk şahıs ekleri ile üçüncü teklik ve çokluk şahıs emir ekleri de çoğu zaman genizsi /n/ ünsüzüyle telaffuz edilmektedir. Genizsi /n/ ünsüzü *Deñizli*, *doñuz*, *geñiz*, *beñze-* gibi kelimelerde de varlığını devam ettirmektedir.

acıḡısıñ “acıkırırsın” I-A1/1-11

āḡaḡız “arkanız” I-A/39-58

başıñ “başın” I-A/10-81

bilīsiniñiz “bilirsiniz” I-A1/7-86

bulduñ “buldun” I-A1/4-229

gōdūñüz “gördünüz” I-A/54-21

gōrūñ “(siz) görün” I-A/28-106

9. Kendisini /ḡ/ veya /g/ ünsüzüyle başlayan bir hece takip ettiğinde, kapalı hecenin son sesi durumundaki /n/ ünsüzü çoğu zaman genizsi /n/ ünsüzüne dönüşür.

bañḡıdan (<İt. *banca*) “bankadan” I-A/61-92

eñgimneşdi (<en-gin) “yaşlandı, iş göremez hâle geldi” I-A/51-47

yañḡıncı “orman işçisi” II/13-16

10. Bölge ağızlarında, kapalı hecenin son sesi durumundaki süreksiz /b/, /d/, /g/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri, özellikle akıcı /l/ ve /m/ ünsüzleri önünde boğumlanma noktalarından geriye kayarak gırtlak patlayıcısı hâline gelirler.

çocu^klā “çocuklar” I-A/27-21

ē^kmek “ekmek” I-A/61-18

ya^pmejóz “yapmıyoruz” I-A/17-47

da^tlı “tatlı” I-A/4-5, I-A/7-19

11. Bölge ağızlarında, kapalı hecenin son sesi durumundaki /r/ ünsüzü kurallı olarak düşer. İç seste ve son seste görülen bu ses olayı, bölge ağızlarının karakteristik özelliklerinden biridir. Bu ses olayının etkisiyle, öndeki ünlüde telafi uzunluğu meydana gelir.

bāmaḡ “parmak” I-A/28-4

dēdinĩ (<Far. *derd*) “derdini, eksikliğini” I-A/11-110

ḡızā^tmı “kızartma” I-A/41-65

tās “ters” I-A/28-47

tētemiz “tertemiz” I-A/9-12

12. Bölge ağızlarında, /r/ ünsüzü kadar düzenli olmamakla birlikte, iç seste kapalı hecenin son sesi durumundaki akıcı /l/, /n/, /y/ ünsüzleri ile sızıcı /f/, /ğ/, /h/, /v/ ünsüzleri de düşer. Bu sesler düşerken de öndeki ünlüde telafi uzunluğu meydana gelir.

ārı “ağrı” I-A/13-43

bōlü “böyle” I-A/15-199

evēden (<Ar. *evvel*) “eskiden” I-A/10-31

ğāveci (<Ar. *kahve*) “kahveci” I-A/44-10

gēşşiz “gençsiniz” I-A/13-35

ōkem “öfkem” I-A/45-29

13. Bölge ağızlarında, bazı kelimelerin ön sesinde /h/ ünsüzü türemektedir. Bu ses olayı, bazı kelimelerde kurallı ve düzenli biçimde, bazı kelimelerde de kuralsız biçimde meydana gelmektedir.

haḡribālā (<Ar. *aḡribā*) “akrabalar” I-A/5-232

*hateşliyo*z “ateşliyoruz” I-A/15-111

hentārelilik (<Ar. *anterī*) “entariilik, elbiselik” I-A/28-61

hinci “şimdi” I-A/27-19, I-B/4-30, I-B1/7-3; *hindi* I-A/1-49, I-A/28-9

hu “şu” I-A/11-16

14. Ek fiilin görülen geçmiş zaman üçüncü teklik şahıs çekiminde ve hikâye birleşik çekiminin teklik ve çokluk üçüncü şahıslarında, son seste /n/ ünsüzü türemesi bölge ağızlarındaki kurallı ve düzenli ses olaylarından biridir.

gālīyodun “geliyordu” I-A/3-144

gidēdin “giderdi” I-A/6-96

gitdiydin “gitmişti” I-A/62-73

zordun “zordu” II/4-28

15. Aydın ve yöresi ağızlarının birinci bölgesinde, ek fiilin üçüncü teklik şahıs şart çekimiyle şart birleşik çekiminin üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında sonda /n/ ünsüzü türemesi örneklerine rastlanmaktadır. Bu ses olayı, Çine'nin Tatarmemişler köyüyle Bozdoğan'ın Kılavuzlar, Koyuncular, Güvenir köylerinde görülmektedir.

baḡālāsan “bakarlarsa” I-A/4-435

étceklāsān “yapacaklarsa” I-A1/2-12

olcāsan “olacaksa” I-A1/2-18

yoḡsan “yoksa” I-A1/1-5

16. Bölge ağızlarında, esasen Türkçede bulunmayan /f/, /h/, /v/ ünsüzlerinin ön seste nöbetleşe kullanıldığı görülmektedir. Daha çok *vur-* (~ *fur-* / *hur-*) fiilinde görülen bu ses olayı *fırın* (~ *hurun*), *vakit* (~ *hakit*), *Fadime* (~ *Hadime*), *Fatma* (~ *Hatma*) kelimelerinde de meydana gelmektedir.

faşlanıp “haşlanıp” I-A/52-29

furuyo “vuruyor” I-A/9-68

hadimī (<Ar. *fāṭimā*) “Fadime” I-A/11-45

17. Aydın ve yöresi ağızlarının birinci bölgesinde, teklik ve çokluk ikinci şahıs zamirleri /h-/ < /s-/ değişikliğine uğrayarak *hen* ve *hiz* şekillerine dönüşmektedir. Çine’nin Kavşit köyüyle Bozdoğan’ın Kılavuzlar, Ziyaretli, Güvenir, Örencik ve Körteke köylerinde görülen bu ses olayı, araştırma bölgemize komşu olan Muğla ağızlarında da tespit edilmiştir.

henden “senden” I-A1/3-220, I-A1/6-86

heniḡ “senin” I-A1/1-39, I-A1/6-77

hiz “siz” I-A1/3-250

hiznēñ “sizin ile” I-A1/3-249

18. Türkçe kelimelerin ilk sesinde bulunmayan ünsüzlerden biri de /m/ sesidir. Bu ünsüzle başlayan *men*, *min-*, *miḡ* gibi Türkçe kelimelerde ise /n/ ve /ŋ/ seslerinin etkisiyle /m-/ < /b-/ değişmesi meydana gelmiştir. Aydın ve yöresi ağızlarında da *ben* ~ *men*, *bin-* ~ *min-* kelimelerinde bu ses olayına rastlanmaktadır. Bölge ağızlarında, *min-* şekli daha yaygındır.

men “ben” I-B1/1-1

minderdīnnen “bindirir bindirmez” I-A/10-100

minmişlē “binmişler” I-A/11-117

19. Bölge ağızlarında yaygın olan ses olaylarından biri de ünsüz benzeşmeleridir. Kelime içinde veya bağlantılı iki kelime arasında ilerleyici veya gerileyici benzeşme yoluyla meydana gelen bu ses olayı, özellikle /n/ ve /l/ ünsüzleri arasında kurallı ve düzenli olarak meydana gelmektedir. Buna göre, son sesinde /m/, /n/ ve /ŋ/ ünsüzleri bulunan kelimelerden sonra /l/ sesiyle başlayan bir ek geldiğinde, ekin ilk sesindeki /l/ ünsüzü ilerleyici benzeşme yoluyla /n/ sesine dönüşür.

altinnā “altınlar” I-A/6-38

annadırız “anlatırız” I-A/55-2

bunnarı “bunları” I-A/10-4

günnük “günlük” I-A/4-3

20. Bölge ağızlarının önemli özelliklerinden biri, tasvir fiilleriyle oluşturulan yapıların şimdiki zaman ve geçmiş zaman fonksiyonunda kullanılmasıdır. Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış yardımcı fiilden oluşan bu yapılarda, zarf-fiil ekinin ünsüzüyle yardımcı fiilin ilk sesindeki ünsüzden biri, diğerini kendine benzetebilir.

be^klēp-batī (<*bekle-p-yatır) “bekliyor” I-A/28-232

geK-gelīrin (<*geli-p-gelir) “geliyorum” I-A/35-9

oturūT-duru mu (<oturu-p-durur) “oturuyor mu” I-B/7-63

21. Bölge ağızlarında, iç sesteki komşu ünsüzlerden ikincisinin çoğu zaman tonlulaştırıldığı görülmektedir. Bu ses değişikliği, ünsüz uyumunun bozulmasına sebep olmaktadır.

çıkđım “çıktım” I-A/11-86

elekden “elekten” I-A/2-7

gitđimizi “gittiğimizi” I-A/6-109

hākāsdi “herkeste” II/1-35

işcek “içecek” I-A/6-17

22. Bölge ağızlarının belirgin ses özelliklerinden biri de ünsüz uyumunun bozulmasıdır. Son sesinde /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri bulunan kelime tabanlarına ilk sesinde tonlu ünsüz bulunan ekler gelebilmektedir.

hasdamız (<Far. *haste*) “hastamız” II/13-75

başğa “başka” I-A/728-240

äsgi “eski” I-A/28-201

23. Son sesinde /ç/, /k/, /p/, /t/ ünsüzleri bulunan bir kelimedenden sonra ilk sesinde ünlü bulunan bir kelime geldiğinde, ilk kelimenin son sesindeki bu ünsüzler çoğu zaman tonlulaşır.

beg_ışcaḳ “çok sıcak” I-A/33-35

bileziK_istē “bilezik ister” I-A/1-20

çoḲ_äsgi “çok eski” I-A/52-6

dāveT_e'mek (<Ar. *da'vet*) “davet etmek” I-A/11-41

īcaP_ēdēsī (<Ar. *īcāb*) “icap ederse, gerekirse” I-A/29-33

iki_üÇ_adam “iki üç adam” I-A/25-96

24. Son sesinde /k/ ünsüzü bulunan bir kelimeyi /g/ ünsüzüyle başlayan bir kelime takip ettiğinde, ilk kelimenin son sesi durumundaki /k/ ünsüzü çoğu zaman tonlulaşır.

böyüK güççüK “büyük küçük, yaşlı genç” I-A/14-14

gelİdiK gine “gelirdik yine” I-A/25-64

gōdüK geçİdik “gördük geçirdik” I-A/26-84

25. İki ünlü arasında veya hece sonunda /ğ/ > /v/ değişmesi, bölge ağızlarında sık görülen ünsüz değişmelerinden biridir. Bazı araştırmacılar tarafından Kıpçakça bir unsur olarak kabul gören bu ses değişikliği, Türkiye Türkçesi ağızlarında çoğunlukla yuvarlak ünlüler yanında meydana gelmektedir. Araştırma bölgemizde, bu ses değişikliğinin düz ünlüler yanında meydana geldiği örneklere de rastlanmaktadır.

avır “ağır; elverişsiz” I-A/11-250, II/6-72

davılcek “dağılacak” I-A/15-48

dovmuşum “doğmuşum” I-A/10-2

26. Araştırma bölgemizde örneklerine sık rastlanan ünsüz değişmelerinden biri de kapalı hece ve kelime sonundaki /ç/ ünsüzlerinin süreklileşerek /ş/ ünsüzüne dönüşmesidir. Birçok araştırmacı tarafından Kıpçakça bir unsur olarak kabul edilen bu ses değişikliği de Türkiye Türkçesi ağızlarında olduğu gibi bölge ağızlarında da ancak kapalı hecenin son sesi durumundaki /ç/ ünsüzünde meydana gelmektedir.

bişdilē “biçtiler” I-A/11-107

ğaşmışlā “kaçmışlar” I-A/11-112

göşmüş “göçmüş” I-A/9-78

27. Bölge ağızlarındaki yaygın ses olaylarından biri de hece kaynaşmasıdır. Komşu hecelerden ikincisinde bulunan /ğ/ (</g/ < /k/), /h/, /r/, /y/ ünsüzlerinin erimesi ve yan yana gelen iki ünlünün birleşmesiyle hece kaynaşması meydana gelmektedir. Bu ses olayı sonrasında yan yana gelen ünlüler, birleşerek uzun ünlüye dönüşmektedir.

dūn “düğün” I-A/3-7

gāzmā “gezmeğe” I-A/1-11

gitdīmizi “gittiğimizi” I-A/6-109

tārīni “tarihini” I-A/1-6

Şekil Bilgisi Özellikleri

1. Bölge ağızlarında, yönelme ve belirtme hâli eklerinde fiilin isteminden kaynaklanan ikili kullanımlar görülmektedir.

gömlēye bağlêvériyolā bayrāya. I-A/1-33

“**Gömlēgi** bayrak [direğine] bağlayıveriyorlar.”

yiveriyler çocum mısır darılara. III/2-9

“[Domuzlar], **mısırları** yiyiveriyorlar.”

äsgĩ dünnā gälinnāri bēgiri mindirĩdik. II/1-4

“Eski düğünler[de] gelinleri **beygire** (“ata”) bindirirdik.”

olum dedim silkiñ dedim, baķıñ dedim bāni bi ğalom yağ vériñ dedim. I-B/1-34

“Oğlum [zeytinleri] silkin, [zeytinliklere] bakın **bana** bir bidon yağ verin dedim”

2. Bölge ağızlarında ikinci teklik ve çokluk şahıs iyelik, iyelik kaynaklı ikinci teklik ve çokluk şahıs, ikinci çokluk şahıs emir ve ilgi eklerinde genizsi /n/ ünsüzü korunmuştur. Zamir kaynaklı ikinci teklik ve çokluk şahıs ekleri ile üçüncü teklik ve çokluk şahıs emir ekleri de zaman zaman genizsi /n/ ünsüzüyle telaffuz edilmektedir.

ġazdıñ “kazdın” I-A/26-47

ġeldiñiz “geldiniz” II/9-19

temizleyōsuñ “temizliyorsun” I-A/11-144

3. {-yuru} ve {-yI} eklerinin ikinci teklik şahıs çekiminde iyelik kaynaklı {-η} şahıs eki kullanılır.

biliyuruñ “biliyorsun” I-B1/1-74

duruyuruñ “yaşıyorsun” I-B1/6-51

yīyuruñ “yiyorsun” I-B1/6-109

o dedĩñ dōru baķ. sen benden annāyĩñ. III/2-54

“Dediğın doğru. Sen benden [daha iyi] **biliyorsun.**”

hēbe nēden doķuyuñ. üş çileden. III/9-88

“Heybeyi [kaç yumak] ipten **dokuyorsun?** [Diyelim ki] üç yumak...”

itaā deyiz. ondan doķūvédi. onuñ üstünde un elēyĩñ, hamur yuñuruyuñ.

hamurū ōrtüp saralāyĩñ işte ona. III/6-41

“[Ona] iteği diyoruz. Ondan dokuyuverdi. Onun üstünde un eliyorsun, hamur yuğuruyorsun, onunla hamuru örtüp sarıyorsun.”

4. Bölge ağızlarında, kendinden sonra ünlüyle başlayan bir ek veya kelime bulunmadığı durumlarda, çokluk ekinin son sesindeki /r/ ünsüzü eriyerek düşer. Ünsüz düşmesinin etkisiyle ünlüsü de uzun telaffuz edilen ek, $\{+lā / +lā̄ / +lē\}$ şekillerine dönüşür. Son sesinde /m/, /n/ ve /ŋ/ ünsüzleri bulunan kelimelerden sonra gelen çokluk eki, ilerleyici benzeşme yoluyla $\{+nā / +nā̄ / +nē\}$ şekilleriyle kullanılır.

mācirlā (<Ar. *muhācir*) “muhacirler, göçmenler” II/3-47

şehirlilā “şehirliler” I-B/3-69

adamnā “adamlar” I-A/6-27

düvünnē “dügünler” I-A/6-24

5. Metinlerimizde tek örneği bulunmasına rağmen soruşturma yoluyla elde ettiğimiz verilere göre, topluluk sayı sıfatı olarak kullanılan *ikiz*, *üçüz*, *dördüz*, *beşiz* kelimeleri bölge ağızlarında *iki ekiz*, *üç ekiz*, *dört ekiz*, *beş ekiz* şeklinde ifade edilmektedir. Sıfat tamlaması kuruluşundaki bu yapılar, *ekiz* kelimesi anlam boşalmasına uğrayarak ek veya edat gibi kullanılan bir kelime hâline gelmiştir.

6. Aslında *il-* fiilinin $\{-A\}$ zarf-fiil ekiyle kalıplaşması sonucunda oluşan *ile* edatı, zamanla ek hâline gelmiş ve Türkiye Türkçesindeki $\{+lA\}$ araç hâli ekini meydana getirmiştir. Bölge ağızlarında, araç hâli ekinin $\{+lIA\}$, $\{+lII\}$, $\{+lIAn\}$, $\{+lIAnA\}$, $\{+lAn\}$, $\{+lInAn\}$, $\{+nAn\}$, $\{+lInAnA\}$, $\{+lInAnI\}$ şekilleri kullanılmaktadır.

atulan “atla” I-A/10-95, II/6-18

avırlınan “ağırlıkla” I-A/38-88

ayāmıznan “ayağımızla” II/1-23

bunnarılı “bunlarla” I-B/4-18

çivili “çiviyle” I-A1/5-184

çörbālan “çorbayla” I-B1/8-10

davulula “davulla” I-A1/6-18

dovulnana “davulla” I-A/9-22

goyunna “koyunla” III/1-9

hayvanni “hayvanla” I-A/26-84

7. Bölge ağızlarında hem yapım eki hem de çekim eki gibi kullanılan $\{+lAyIn\}$ eki, yapım eki durumundayken hece kaynaşması sonucunda $\{+lAn\}$,

{+LAy}, {+LA}, {+II} şekillerine dönüştüğü hâlde eşitlik eki durumundayken çoğu zaman değişikliğe uğramaz.

ğatca^kleyin (<katacak+layın) “katacak kadar, katacak gibi” I-A/50-24

görünmece^kleyin (<görünmeyecek+leyin) “görünmek kadar [büyük]” I-A/50-28

sıgmıca^klên (<sıgmayacak+layın) “sıgmayacak gibi” I-A/50-48

yécekleyin (<yiyecek+leyin) “yiyecek gibi, yiyecek kadar” II/9-40, II/9-48

8. Tasvir fiilleriyle oluşturulan zaman şekilleri ile birleşik fiiller soru ekiyle çekimlendiğinde, soru eki asıl fiil ile yardımcı fiil arasına getirilir. Şimdiki zaman eklerinde de görülen bu şekil değişikliği, bazen *da* bağlama edatında da meydana gelmektedir.

*bilmen ben_orasını **bile mi batın** çocum. pıynā, çini dēniyorū_ışte.* II/7-45

“Bilmem. Ben orasını (“neden böyle dendiğini”) **biliyor muyum** çocuğum. Pıynā, Çine deniyor işte.”

*sāniñ būber hār gün **sulana mıyoru**?* I-B/1-106

“Senin biber fidanları her gün **sulanıyor mu**?”

*hep bölük bölük, ayrı mahalle. ağaşıñ_çıinden **görünü müyo** sanıyoñ? dā aşarı*

dörū_énip-duru bura. I-A/11-84

“[Köyümüz] parça parça, ayrı ayrı mahalle. Ağaçlığın içinden **görünüyor mu** sanıyorsun? Aşağıya doğru uzanıyor burası.”

9. Bölge ağızlarında, ek fiilin geniş zaman üçüncü teklik şahıs çekimi için kullanılan {+Dir} ekinin, bazen ekleşme öncesindeki {+duru} şekliyle kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımda yardımcı fiil görünümünde olan yapı, henüz düzlük yuvarlaklık uyumuna da girmemiştir. Yapının bu şekliyle korunmasında, bölge ağızlarında yaygın bir kullanıma sahip olan {-Ip-duru} yapısının analogik etkisi söz konusu olmalıdır.

gelinim vā gızım vā. bağı-batılā da evleri_ayrı. gelinim kövdü_olsa hurda baķā

*édē. hindi **bahçidi-duré.*** II/4-33

“Gelinim var, kızım var. [Bana] bakıyorlar ama evleri ayrı. Gelinim köyde olsaydı bana] bakar[dı]. Şimdi **bahçede** (“bahçeye taşındılar”).”

aliksān mī gülüm? bānim gōşunuñ işēsinden aliksān. a āvimiñ ākasındī-duru ävi.

I-A/49-100

“[Adın] Ali İhsan mı gülüm? Benim komşumun adı da Ali İhsan. [Onun] evi, evimin arkasında.”

taġetim kesilivériyorū. ben ahan ħapıdan çıkıp ahan gōşū hasteymiş. adami hastī-durē. II/4-54

“Takatim kesiliveriyor. Şuradaki komşu hastaymış, kocası hasta. Şu kapıdan çıkıp [oraya dahi gidemedim].”

10. Bölge ağızlarında, zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış *dur-* yardımcı fiilinin oluşturduğu yapı, bilinen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman ifadesiyle kullanılmaktadır. Geçmiş zamanı ifade etmek amacıyla Harezmi Türkçesi döneminden itibaren kullanılmaya başlayan bu yapı, çağdaş lehçe ve ağızlarda ses ve yapı değişikliklerine uğrayarak eklediği hâlde Aydın ve yöresi ağızlarında tıpkı Harezmi Türkçesinde olduğu gibi birleşik fiil kuruluşuyla kullanılmaya devam etmektedir.

būdāñ gidip-durū bu ta öteyī mahalleyi. ha būdu aħırībāyız da oreyī ġālīñ oldu ġitdi. I-A/43-13

“Bu, öteki mahalleye buradan gitti. Burada [birbirimize] akrabayız ama gelin olup oraya gitti.”

bī ġecidi bu köyū yakıyo. yanmış bu köy, yanıp-duru. yāni yēdiden yētmīşi ya^kmişlar. ġurtuldūsa yūzdū beşi anca ġaşmış. I-A/8-11

“[Yunanlılar] o köyü bir gecede yakıyorlar. Yanmış o köy, yanmış. Yediden yetmişe [herkesi] yakmışlar. Yüzde beşi anca kurtulmuş.”

11. Bölge ağızları, şimdiki zaman kavramını ifade etmede oldukça geniş imkânlarla sahiptir. Şimdiki zaman kavramı, *yori-* fiilinden doğan ve ses değişiklikleriyle farklı alomorfları oluşan ekler yanında, birleşik fiil kuruluşundaki yapılarla da ifade edilebilmektedir. Zarf-fiil eki almış asıl fiille anlam boşalmasına uğramış bir yardımcı fiilden oluşan bu tür yapılarda, *dur-*, *yat-* (= *-I / -Ip-batī*, *-I / -Ip-bakī*, *-I-vatī*), *git-*, *gel-*, *yörü-* (= *-Ip-börū*) ve *var-* (= *-Ip-barī*) tasvir fiilleri kullanılmaktadır.

*gēci boğazım yanmēyī başladı benim dī işde. āšamnēñ işdim_o suya. bişirip **ıçip-durun**. o kēkik suyūna bişirip **ıçip-durun**. I-A/39-69*

“Geceleyn boğazım acımaya başladı. O suyu akşamleyn içtim. Isıtıp **ıçıyorum**. Kekik suyunu ısıtıp **ıçıyorum**.”

*bu yıl būdū ilan gösem ödū bi dahā_oreyī vāman ğāri. varıp dı **be^klēp-batī** sanırñ. ilandāñ ödüm sīdā. I-A/28-232*

“Bu yıl şurada yılan görsem bir daha oraya gitmem artık. [Orada] **bekliyor** [diye] düşünürüm. Yılandan ödüm kopar.”

*međeñ yatında ākek tāmşısınī ba^kmeyi **giP-barız** dēdik. I-A/55-19*

“ ‘Düğün yerine erkek[lerin] eylencesine bakmaya **gidiyoruz**.’ derdik.”

12. Bölge ağızlarında, tasvir fiilleriyle oluşturulan ve çoğunlukla zaman ifade etmek için kullanılan yapılar, ayrıca ilgili zamanı karşılayan kip ekini de alabilmektedir. Hatta, bazen sıfat-fiil ve zarf-fiil eki görevi de üstlenebilen bu yapılar, kimi zaman sıfat-fiil eklerini alarak herhangi bir ismi niteleyen bir sıfat olarak da kullanılabilir. Bu tür kullanımlar, asıl fiille yardımcı fiilin anlamca kaynaşmasından ve tek fiil gibi algılanmasından kaynaklanmaktadır.

*būdū cāmī mā. tamam oreyī deil, yoğāsındı aynı_o yoldan ğ^fcāşiğ, aynı_ōdan. o yejñ cāmī **yapılı-bakan** yēdi ğayvī vādī. ore yā. I-A/36-16*

“Şurada da cami var. Tamam, oraya değil, üst tarafında aynı yoldan gideceksin. Yeni cami **yapılmakta olan** o yerde kahvehane var. Oraya git.”

*mān_ötākī_köğdānñ_ölum dā sıradamlı, ğadīdamī **dē-vatdiklarī** köğdānin. yolaltı köğü. I-B1/6-72*

“Ben [aslen] diğer köydenim oğlum. Sıradamlı, Kadıdamı **dedikleri** köydenim. [Şimdiki adı] Yolaltı.”

13. Bölge ağızlarında, geniş zaman ekinin birinci çokluk şahıs çekiminde zaman ekinin ünlüsü bazen uzun telaffuz edilir. Bu ses olayı, son sesinde ünsüz bulunan tek heceli ve birden fazla heceli fiil tabanlarıyla zaman eki arasındaki yardımcı ünlüde de meydana gelmektedir. Son sesinde ünlü bulunan fiil tabanlarına eklendiğinde de fiil tabanındaki ünlü uzun telaffuz edilmektedir.

gidēriz “gideriz” I-A/6-37

ğurudūruz “kuruturuz” II/10-7

yapārız “yaparız” II/10-7

14. Bölge ağızlarında, geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman (*{-yuru}*, *{-yI}*, *{-I / Ip-batı}*), gelecek zaman kiplerinin birinci teklik şahıs çekimleri çoğu zaman *{-(I)n}* şahıs ekiyle yapılıdır.

çalışıyorun “çalışıyorum” I-B/1-41

ğaçıyon “kaçıyorum” I-A/27-61

gelirin “gelirim” I-A/7-47

gılârin “[namaz] kılarım” I-A/37-25

15. Bölge ağızlarında, birkaç istisna dışında *{-A}* istek eki kullanılmaz. Bu kipin yerine, istek fonksiyonundaki emir ve şart kipi ekleri kullanılmaktadır.

ğonuşmam çokdū, ğonuşurun. n_āpan. bi İsan ğāsi di ğonuşsam dērin. I-A/45-34

“Lafım çoktur, konuşurum. Ne yapayım. ‘Bir insan gelse de konusam.’ derim.”

iştī_ōdu çocuk varasıya ēvdi dūsun. kül ğatıyoz külünū_ēşinsin. çivi ğatıyoz çivi gibi dūsun evde. I-A/6-62

“[Gelin olacak kız kendi evine] gidince orada dursun, kendi külünde eşinsin [diye] [bakır çanağa] kül koyuyoruz. Orada çivi gibi dursun [diye] çivi koyuyoruz.”

16. Bölge ağızlarında, yeterlilik fiilinin olumsuz şekli, kurallı ve düzenli olarak *{-ImA-}* yapısıyla fade edilir. Bu durumu, ünlü darlaşmasıyla açıklamak mümkün değildir. Aksine, eskicil bir unsurun bölge ağızlarındaki kalıntısı olarak değerlendirmek daha doğrudur.

kimīsi yāni ōlū ya maddī durum düzgün_olū, aynı ōlan_eviğ istediği gibi yapā. emmi maddī durum yuğu olū, yapımaz. I-A/1-45

“Kimisi, öyle ya maddi durum iyi olur, oğlan evinin istediği gibi yapar. Ama maddi durum kötüyse [her isteneni] yapamaz.”

hanımı ölmüş. iki_ōlan çocūnnan ğalmış. ōlan çocu^klāna bakınamış. birini evlatlıyı vēmmiş. I-A/13-62

“Hanımı ölmüş, iki erkek çocuğuyla kalmış. Çocuklara bakınamış. [Bu yüzden] birini evlilik olarak vermiş.”

17. Bölge ağızlarında, *{-AsI}* sıfat-fiil eki ile söz konusu ekin yönelme hâli eki ve *kadar* edatıyla oluşturduğu yapılar, zaman, sebep gibi farklı görevler üstlenebilen birleşik zarf-fiiller meydana getirmektedir. Benzer kullanımlar, *{-InCA}* zarf-fiil eki için de söz konusudur.

köşkū tokturū ğitdik de kübrē yēngēj iki ğişi mindik arbâyā. iki ğişi ğiddāriz. ğaççım dēdim bāñ köşkū varasıya indārivā bizī dēdim bāñ. I-A1/8-3

“Kübra yengenle beraber dolmuşa binip Köşk’e doktora gittik. İki kişi gidiyor[duk]. [Şoföre] ‘Kardeşim, Köşk’e varınca bizi indiriver’ dedim.”

hePisi de o havutdâkı suylan dönderilē. bi dā ēñ yoķādeki havutū tıķālā. dolası bi dā ğölā. II/6-65

“[Değirmenlerin] hepsi de o havuzdaki suyla çalışır[dı]. [Su bitince] en yukarıdaki havuzun [deliğini] tıkarlar[dı]. [Havuz] dolunca [deliği] tekrar açarlardı.”

18. Bölge ağızlarında, {-I} eki, isim-fiil eki gibi kullanılmaktadır. Fiilin bildirdiği hareketle ilgili iş isimleri türeten bu ek, işlevi bakımından yönelme hâli eki almış {-mA} fiilden isim türetme ekine benzemektedir. Yoğun olarak birinci bölgenin {-yuru} alt bölgesinde kullanılan bu yapı, nadiren diğer bölgelerde de görülebilmektedir.

böğün ğız_ävi ölan_ävini un_acı gidilirdi sözüñ çalmı. un_acı gidilirdin başlandı gün. I-A1/4-74

“Diyelim ki bugün kız evi, oğlan evine un (“yufka”) açmaya giderdi. [Düğünün] başladığı gün un (“yufka”) açmaya gidilirdi.”

davaz yannāñ candırmılā ğälirdi, ğürük kāsi ğälirlādi. bit bakı ğälirlādi men çócuķlūmda. I-B1/5-51

“Benim çocukluğumda Tavas tarafından jandarmalar gelirdi. Saç kesmeye, bit [olup olmadığını] kontrol etmeye gelirlerdi.”

19. Bölge ağızlarında, üçüncü teklik şahıs çekimindeki gelecek zaman eki, ünlü düşmesi sonucunda {-cAk} şekline dönüşür. Birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde son sesteki /k/ ünsüzü de düşürülen ek, {-cA} şekliyle kullanılmaktadır.

baķcek “bakacak” I-A1/4-207

ba^kmıcan “bakmayacağım” I-A1/3-166

davılcek “dağılacak” I-A/15-47

gelmicen “gelmeyeceğim” II/4-56

20. Bölge ağızlarında, gereklilik kipi, çoğunlukla {-mA isim-fiil eki + iyelik eki + lazım} yapısıyla karşılanmaktadır. Bazen yazı dilinde olduğu gibi {-mAlI} ekiyle de ifade edilmektedir. Bunların dışında, {-mAk eki + zorunda ol-}, {-mA eki + iyelik eki + yönelme hâli eki + gerek yok}, {-mAk eki + gerek- + zaman eki}, {-mAk eki + lazım} gibi yapılar da gereklilik kipi işleviyle kullanılmaktadır.

hindi bu ayā kaķdı mı bāñ sān nēriy gidiyoñ dērin. bānim bilmem_ılāzım. bāñ āşam_oldu mu yalnız köv_ıçini gidiyo mum? I-A/46-48

“Bu (“eşim”) ayağa kalkınca ‘Sen nereye gidiyorsun?’ derim. Benim **bilmem lazım.**
Ben akşam olunca tek başıma köy içine gidiyor muyum? ”

*devamlı süt ağartı şelerini kiloraçlı suynan ğaynaç suynan **yıkamalıym.** III/6-64*
“Süt kaplarını sürekli kloraklı suyla, kaynamış suyla **yıkamalıym.**”

*benim **gelmemi gerek yok** dedi sādice. I-A/42-53*

“[Eşim], sadece ‘Benim **gelmemi gerek yok.**’ dedi.”

METİNLER

I. Bölge

{-yo}, {-yuru} Bölgesi

{-yo}Bölgesi (I-A)

I-A/1

Derleme Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü

Derleme Zamanı: 15.07.2009

Kaynak Kişi: Hatice Akcan (76)

Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Nişan âdetleri, Düğün törenleri, Keşkek yapımı, Yayık yayma.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

aynı sayılı aşā oğarā. tabi şinci ğız_olan birbirinā beyeniyolā. alcaK vēceK
 olüyóru. tabi allah_emiri ğöyoz_óreyi isdeyyoz, dileyyos. nişan dağiyos. unnā
 olan_evini geliyóru, biz ğız_evini gidiyos. undañ sönü dün tārīi atiyos. undañ sönā
 5 ğız_evini hālvā gidā. olan_evini^ñ tovuğ geli, şeker geli. undañ sönü hısım aqırībāsını
 dağidilā. dünüñ tārini^ñ verilē. undañ sönā bi düğün ğurölü. düğün ğurulduğdañ sönā
 çeñizini sārālā ğızıñ. undañ sönü düğün ğurölü. çāşāmbi ğüñ kınalısı olü. kıını
 gēcesindi oynālā ğalgālā néyse sāde bayannar için. óndan sönacim şey yapālā, kıını
 yağālā. pēşembī ğün gelin_alması olur. pēşembī ğün gelin_alması ğüñ çeñizini^ñ
 10 dēşirilē, olan_evini serelē gine. gelini mindirilē, olan_evini götürülē. cuması ğüñ
 tabi aynı anası_evini gini ğāzmā gelilē. ātesī ğüñ ğız_evi olan_evini gini gidē. bölü
 bölü düvām_édē gidē. güvey yimē yapālā. ävālā tabi ğız, anası_evini geliyóru, güvē
 o ğız_evini geliyóru. óndan sönü ğız_evi olan_evini gidiyóru. ónu ğız_ādı dēyolā.

Nişan için alışveriş ne zaman yapılır?

15 şinci söz kāsdi^kleri ğüñ emmi yārīñ emme falan ğüñ heni nişan düzmā gitcez
 dēyolā. kağiyosuñ, nişan düzmā gidiyosuñ. yūsük bozdurüyosuñ, ğızı elbisi aliyosuñ.
 ónnā olanı aliyóru. ölü_ölü_işti getirip götürüyolā. bizim bñdñ sini yapāruz.
 ğızıñkıını^ñ ayrı yapāruz. annesini bubasını ğocāsağ ónu ayrı bi sini yapāruz. aqırībāsi
 vāsī ayrı yapāruz. olan tarafı nasıl yapıdīsa ğız tarafı dī_ayını yapā. ğızı istelē,
 20 altın_istelē. altın bileziK_istē tabi ğız tarafī. ónnā sözdñ ğonuşulñ. hindī tabi ākidiş

ben ğızı vèriyon_emme şu ğıdā altın_étcesin. emmi bèşyüzzüK_étcesin, bi zencir_étcesin, altı bileziK_étcesin, sèkiz bileziK_étcesin. bunnā sōleni_yoru. tabi olan tarafı ğabul_étdī zaman olüyoru, bu iş bitiyoru. yok bāzıları daha olmeyoru. tabi iş aқsiyi dönüyoru. sözden dönülüyoru. bölü bölü sürüp gidüyoru_ışte.

25 ***İsteme esnasında oğlan tarafına söz mendili verilir mi?***

gönderiliyoru. ğız tarafına çēki gibi bi şēlē göndürülüyoru. olan tarafını da bi mändil vèriliyoru söz_almak_ için.

Çeyiz giderken veya gelin evden çıkarılırken oğlan tarafından bahşiş alınır mı?

30 hindī olan tarafı, ğız tarafını geldi mi_esyālāni götüce^klē ya kimisi sandiñ başını_oturū, kimisi yasdiniñ_üsdünü_oturū, yatāñ_üsdünü. gelini çıkarıkan қаpi beklēlē. қаpi parası alilā. aynı her yaқıdı vā būdu dönen şē.

Düğünün sorunsuz şekilde devam etmesi için bayraktar bulunur muydu?

35 bayrakçı dēlē. gömlēye bağlēvèriyolā bayrāya. o gömlēyi alıyoru bayrā götürēn. onu_olüyoru. ölü_ölü sürēyip gidiyolā işde. ó_zmāñ onu öñ kesen, yol kesen_olūsa düvün sābi az çok bi parı verī, gönülünü yapā yolū_açā. zāten bayrakçınıñ_öñünü kāsıyo ğari, atıñ_öñünü kāsıyo, geliniñ_öñünü kāsıyo. askeriniñ_öñünü kāsdi zamāñ düvün sābi giriyorū_arāya az çok ni istēsi vèriyoru, yolu açıyorū.

Nişanda oğlan evinden kız evine neler götürülürdü?

40 dünü_olcā zaman. vā, elli kilō isdiyeñ vā, yüz kilō isdiyeñ vā, otuz kilō isdiyeñ vā. hāni ğāşilini göre hēr şey. şindi aқırībālāna dāvuduyoz. şindi hālvāye. kendī_arañda añlaşmañı bālı ğari. heni yarısını tovuK_édē adam, yarısını şēkē gönderī. belki hālvāniñ ğarşılı ğıdā tovuқ gönderibilī. ó ğari ğız_evin çıkışını baқ, davranışını baқ. kimisi yāni ölü ya maddī durum düzgün_olū, aynı olan_evin istedi gibi yapā. emmi maddī durum yuқu olū, yapımaz. onu bi ircāci_olū, bi uyğūñ yol düşünülē.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

50 çorba, pilāf, fasille, āt. heni denk gelişine. ğızā^tmi_édēsiñ. kēşgek yapılı. yapan dī_olüyoru, yapmıyan dī_olüyoru. hindi dēvamni yapıyoru dēsem yalan. yapanı dī_olū, yapmıyan dī_olüyoru. yuvarlımı dī yapıyolā, sāmı yapālā, çorbalıқ kāsālā. āvāldāñ kendimiz yapādıқ. aşçılı kendimiz yapādıқ. şinci aşçı dutüyoз bazādan. şinci n_apsañ nuhus ğalībaliқlaşasıya. tabi ónnā her şēsinnēñ hazī geliyolā.

şinci aydından dutüyosuñ. vériyosuñ iki üç yüz biñ nira bi aşcı dutüyosuñ. her tençiresinnen her teşkilâtınnan geliyoru. bişiri. señ erzāni vériyosuñ. ónnā bişiriyor, yidiriyor, içiriyor, yıķayoru. bulaşıkçı her şēsinnen geliyoru. señ ancak bi parasını vériyosuñ. tabi ayakçı kendiñden_oluyoru dağıtmaK_ için. tabi ayakçısı kendiñden_oluyor.

Keşkek nasıl yapılır?

kêşgek ölüm nasıl_olcaķ? kêşgē ävvälā bi ğazanı ğölā ocā. suyunu ğatālā. ondan sōnu buydēsine yākālā. óndan sōnacım tētemiz temizlélē. suyu ğaynāķana buydē salālā içine. ó buydē ğaynecıķdı ğaynecıķda ó buydē ēci pāçılanī. óndan sōna ğarişdirilā. óndan sōna çorbu hālini getirilē. içini yāvunū duzunu ğatālā. servisini yapālā.

Hayvan derisinden yapılan yayıklar kullanılır mıydı?

ävāl geçi derisinden_olūdu yannıķ. çaldıñ mī bi yo gümbür gümbür gümbür yannā yayālādı. kesī basālādı, bölü çovallāñ_ içinī basālādı kesiyē. hindi nēde. ğoca varil_olūdu. ónnāyī ğatadıķ yóvurda. furařdıķ gümbür gümbür. tulum_ işte geçi tulumuna yör^klédēñ. biz dī_étđiK_ónā. ğaylañı çoK_ ğullandıķ bız. çam ğabūnnan ğabu^klādı nēnem. ónnāñ etcēmiz zaman bi islādıķ, bi édēdik. pēniri_ ça^kmaķ gibi_olūdu. tulum diyoç. ónnan sōnū_órdan çıkarıdıķ, kesilēdik, tārbiyilēdik. bas, isdē tulumca isdē küpü bas. nēri basāsañ bas. óndan sōra kendiñ yē, aķırībāñ vāsı vē. her şe_ boldū_ó_zmannāda. bazarī sa^tmaķ mī mādı. vardı. bizim gini vādı. vā gini o ğovan vardı. hindi yoķ ğāri. hindi makini vā. hindi makinidi_ēdiyoç. ğaymānı alī ódan ét, ğat bi ğuycāya. kış çıkasī ğidā yē. makinī_olasī varillē ellenmedi.

Kese yoğurdu yapar mısınız?

yaparız. zātēñ aslındı_ esāsındı ēñ çoķ kesi yördü ğullanırız. ekşiyō ötekī gibi. yannī filāñ ğa^tmıynan ayran yapcāmız zamāñ devamnı kesidēñ aķıdırız. ötekī gibi yördu eşi_olūyorū. kesī güzē olmeyörū. şinci bizim būda sovu lu inek, südüñ, yörduñ az_ oldū için birikdīmek zorundū_oluyosuñ. hā sovun çoK_ōsa om bēş yirmi kilō süt vērēñ bi ineK_ōsa gündü, gün_ aşırı harannīdan deviribilīşiñ tabi. yörT_ az oldū için bēş kilo olañ vā, üç kilo olañ vā. onu mecbursuñ kesiyī birikdīmeye. aşā óķara hemēñ hemēñ siziñ_ó tarafıñ şēsi gibi_aynı bizim de de mi?

I-A/2

Derleme Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Derleme Zamanı: 15.07.2009
Kaynak Kişi: Arziye Yetim (42)
Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Tarhana yapımı, Kış hazırlıkları.

Tarhana nasıl yapılır?

tarnäyyä yapāriz. ununu hazilāriz. óndan sönü yoğüt du hazilāriz. domates, soğan ğatāriz. biber ğatāriz. óndan sönü bölü yoğüdünü ğaymaqlı yoğüdünü ğatāriz dat vēsin dēye. bölü ónuğ ó malzimelerini çok ğatāriz. isdiyen soğan dı ğatā 5 tatlı_ōsun dēye, isdimiyen ğa^tmaz. óndan sönü_onu yuğurūruz. ódāñ ó_ğüzēlem ğabarıñ zāten. hepsini ğarışdırı yuğurūruz un ğatāriz da ónu ğarışdırız. ó ğabarı. ódāñ serē, ğurudū, óndan sōna bölü ovkulāriz. elekden geçiriz. inci geçiceK_olan_inci geçiri, kalın geçiceK_olan kalın. ónnara ölü ğurudū, güzēcem paketlē kaldırız. serēkēñ parçı parçı serēriz bölü ufaK_ufaK. biz çok be^kle^tmeyiz. ağşamdan sabā ğidā 10 dūdu mū zāten ğabarivēriyuru. bāzi yēlēde be^klediyolāmiş. bizim būdu hocanığ hanımı vā. biz bir_ay be^klediyoz dēdi. ónnā daha çok be^klediyolāmiş. biz ó ğidā be^kle^tmeyiz. kendimiz_elimiznen bölü_uvğalarız biz. elekdēñ bölē inci_elekdēñ geçiceK_olan inci_olcaK_olan inci_istē. kalın olcaK_olan kalın_ēdē. bölü hazırlāriz_işte. ğurudū yimēni yapāriz. güzē olū. malzemesine kendimiz çok ğatāriz.

15 ***Kış için ne gibi hazırlıklar yapılır?***

bulğuru da aynēñ bölē buydeysinnen seçēriz tertemiz. óndan sōna ğaynadırız suyu_çinde. suyū ğoyāriz, suyū_çini ğoyāriz ğaynadırız. óndan sōna alırız da süzğüynen serēriz. serdik mi ğurudūruz. ğurutduğdan sōna deymanı gönderiyoz şindi. eskidēñ taşınnan yarılıyodu. ónu bulğur daşı dēyoduğ. yuvarlağ, ónuğ 20 ğulpundan sapı vā tutduğ mu bölü deyman gibi üğdüyoduğ. kendimiz yarıyoduğ hindi deymanı gönderiyoz. salçı yapıyöz, biber yapıyöz. óndan sōna ğuru zarzived yapıyöz. ğurutma yapıyöz. biber ğuruduruz. batlıcan ğuruduruz. fasille. canım bölē isdiyēñ her şeyi ğurūduyorū_işti. ğonserve genelīneñ bizdi kövde az yapālā. hani çok yapañ yoğdū. isdiyēñ yapıyorū_ama genelī ğuru. esgi ādetlē gibi aynı ğurusunu 25 seviyolā hani. bū ğonserviden hani seven yoğ. tehlikesi vā dēye yapmeyölā.

ayrañ yapıyoladı bölü çalkeleyoladı. ó pēnirine ğurūduyoladı. óndan sōnu şōlü_eskī küplēñ_çine bölü dolduruyoladı, basdırıyoladı. ódāñ toprā gömēlē. havā serinliyesi dā durā. óndan sōnū çıkarılā küpdeñ yīlē tamtāzecik. esgideki -hindi hem kıışñ hem yazññ hem bazāda hem_evde- tāzī_inek südü pēniri yoķ ki. durāmiş daha çok güzē olüyomuş.

I-A/3

Derleme Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Derleme Zamanı: 15.07.2009
Kaynak Kişi: Turgut Günay (52)
Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Nişan âdetleri.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

esgiden düvünner şindikinden farklı olüyodu yani. esgiden bunnam bi havtı önce aynı dedim gibi deymen tahlı hazırlına su deymennerine gidiliyodu. su deymennenden geldi^kden söra iki gün üş gün ekme^k yapıliyodu. esgiden bölü
5 aydından şehir ekmeği yokdu. olmayıncıyı gadâ evden yapıliyodu. yuğa biz yuvğa dēriz. şimdi hālen dā yapıyoru gelinekdi var yani. yuvğu yapıliyodu. salı günden başlayıp masraf görülüyodu çarşıdan. çarşambı gün dün yapıliyodu, kınalık falan yapıliyodu çarşambı gün akşamkı olan evinden kız evine bi kıni mını gibi vesāyri bi sandıkdır vesāyri bölü bi şeylē götürülüyodu. perşembı gün de gelin alıp dün
10 bitiyodu yani. esgidenki görineklēdi böyleydi. dün gelinekleri böyleydi yani. benim bildim gadar. benim dün dāhi aynı ó şekildi oldu yani. ben de ye^tmiş altı senesindi dün yaptım. eşim bu. aynı dün. dovulnāñ olüyodu. dahā öncüdēñ bundāñ bi havtı önce odunu gidiyolāmiş dovullarınāñ. dovulnan zurneyen odunu gidiyolāmiş. bu dāzām bilir. bu dāzām būdū bunnarī sōsağ dahā güzē bililē yani.
15 eşeklerinen merkeplerinen bölē bēş on hayvannāñ odun getiriyolāmiş órıyı yağma^k için. şimdi ó görineklē galmadı. esgi görineklerimiz yok şimdi. şimdi n oluyo. adam bi günü çevirdi düünü şindi. ölü şu an.

kız evine seriliyodu perşembı günden. çarşambı gün toplanıyodu. perşembı gün sabālen tekirā toplanıp geliniğ gitce^k oldū olan evine seriliyodu. aynı bu
20 şekildi devām ediyodu yāñi.

birisī odan bi şēlik yapıyodu yani. olan çıkarı ayāndāñ özengden hayvanıñ özēnden geliniğ ayāni çıkarı, öbürü dağı dağıverī mutlakā bi bahşüz verilsin deye. gayınvālidesī osun, gayınpederī osun mutlakā bi işēylē, bi vaaddi bulunū. yāt da bi altın dağcağdır, yāt da bi bilezik dağcağdır. bölü bi vātlēdi bulunū.
25 geliniğ ondan söra inderilē.

Gelin oğlan evine getirildiğinde testi kırılır mı?

ben onu hiç duymadım yâni. bâzen yêlêde oluyó yâni. ama kızın kız_evinden çıkâkan arkasındañ su döküyólâdı. olan evini gidêken gelin gidêken arkasından su döküyólâ. hâlen dâ oluyo yâni.

30 ***Gelin alma esnasında kız evinden bakır çanak, çivi gibi şeyler habersizce alınır mı?***

çiçek çalmı_olayı vâ, çiçek çalma. muttaķâ onu yapâlâ. istêsem götürümücek gibi_ôsun çiçek çalâlâ muttaķâ. o du vâ. onu çalabilîse. ama öbür gibi çiçek çalmı_olayı mutlaķâ vardî. ufacıcıĶ_ôsun bi saĝsı götürü, muttaķâ götürü. benim çocuklarıñ düĝününde çiçek harımındî çiçek bırakmamış, göcca ĝazanları götürmüşlê.
35 bi bakdıĶ_âşamüttü hiç çiçek ĝalmamış. né varsı götürüp ĝi'mişlê. esgiden beri bi görînek varımış.

ó bi köĝden bi köĝe gelin götürdü zamatda arıdı bi köĝ daha olüsa yol kesme olüyo yâni. geliniñ_önüne bahşüş_almaĶ_için yol kesme dêriz biz_ona yol kesîyo. gönlünden né çoşâsa yol kesen kişiyê yol_açmaĝ_için vèriyo bêş_on ĝuruş.
40 yolü_açdırıyo. gelini götürüp gidiyo işte. yol kesmi bûdan işti. asgeriñ_önünü kesiyô işti ĝâri.

Nişanda oğlan evinden kız evine neler götürülürdü?

şimdi bunu öncesi şê yapıyolar bunâ. kız_isdimê gitdî zamat dî söz kesildi mi öncü söz nişanı götürülüyô. söz nişanı bunnâ zâten mecdût olüyo. sen yüz kilô
45 helvâ yapcañ. yâtdur du óndan sôra yüz kilô pamuk getirceñ. sêkiz sarı lêra, bi beşyüzzük, iki metre zencir. bunnara şeye kabul_êdiyosañ biz sözümüzü vèriyoz. allah nâsiP_êdêsi buna vèriyoz dêye şê yapıyo. söz nişanı olüyô. ondan sôra düvün yaklâşdî zamatda tekirâ bu helvâya getirme şêşî_olüyo ikinci nişan. onu büyük nişan dêlê. elbiseyi falan gidêlê. ondan sôra o esnâda bu helvâ tovuğ o zaman geliyo zâtêñ.
50 olan_evi helvâyı götürü ĝız_evine. kız_evi de ónuñ karşılına bugün kaç tâne tovuğ sôledîse onuñ karşılına tovuğ getirî. tovüyü da olan_evi daĝıdır. ĝız_evi helvâyı daĝıdı, olan_evi tovü daĝıdı. bugün yirmi tãni tovuğ getirdîse yirmi tãni tovüñ yanına êlli kilô şeker, bi çuval şeker. hindî şeker geçerli. esgiden loğum geğerliydi. şindi şeker geđerê. şeker daha güzê oldü için herkes bunu nâsiP_olüyo. ama loğuma
55 çoluğ çocuk yîp gidiyodu. onuñ_için böyle bi görîneklêmizdi vâ. olüyo daha. aynı devâm_êdiyo görîneklerimiz gine.

I-A/4

Derleme Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Derleme Zamanı: 15.07.2009
Kaynak Kişi: Fatma Akcan (65)
Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Cenaze âdetleri.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

hindi biz cenâzi öldü mü tabî icâbındı hastânidî ölüyoru. morğdu ğalıyoru.
 órdü yıķeyolâ. tabî leyip getiriyolâ. ó gün bi toPıraq mevlüdü oķudülâ. üç günnük
 yapâlâ. yedi günnük yapâlâ. kırk loķması yapâlâ, ellî iki yapâlâ tamam. üç günde
 5 loķmü edêriz. da lı getiriz. yuķü yapâruz, içini sâmilâ doldürüz. yedi günnündü
 loķmü edêriz. dâvüduruz. kırk günnündü de loķmü edêriz. aş bişiriz. ellî ikidi
 yemek yapâruz. soņ mevlüdü ğâri, soņ işi cenâzeniņ.

Ölen için neden üç, beş, yedi, kırk, elli iki gibi günlerde hayır yapılıyor?

tek tek günnêdî yapıyolâ işti. onuñ sebâbını biz bilmeyiz ğâri. esgidêñ öleydi
 10 bölü gidiyorü işte. öndü gidennê ölü yapmış, biz âķıda ölü edip gidiyoruz. getiren
 getirî. getirmiyen eş dostuñ işesini ğalmış bi şe.

I-A/5

Derleme Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Derleme Zamanı: 15.07.2009
Kaynak Kişi: Hatice Günay (43)
Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Doğumla ilgili uygulamalar.

Doğumla ilgili âdetleriniz nelerdir?

gülüm doğumla ilgili âdetlerimiz zâten doğuz_ay günlerimiz gidiyō. Şindi
 āķasından doğum yapıncı esgiden doğdurları falan gi^mek yokdu bizim töremizde.
 hani annilerimizin zamanında. burlāda oluyomuş bi bayan ķardeşlerimizin
 5 yannarında. ebi falan gerekmeyomuş. hattā kendi kendini büyük annilerimiz doğum
 yapıdı günnē olmuş doğdur_olmadı için. benim kendi_annem hiç işey deyildi_ama
 hani bilimlidi. bilinçli oldū için -şindi sēksenin üstünde- tabi daha dı çārī_arımā
 varan_oluyo yanına. bölü bi bilinçli bi insandı. bi bebek ķaldını bilēdi. bir hastı ōsun
 bilēdi. dođumlarda hep o bulūnūdu. yardımcısı olūdu yanındı, bi ğomşū çağırđı
 10 icābında. ōlū_ōle şe olūdu. Őimdi çocuk dođdı zaman bizim burlāda üş günnük, yēdi
 günnük diyelim kır^lımı olūdu. ō zamanın zamānında kırķ daşı dēnilēdi. kırķ tānē taş
 kırālāmış. suyū atālāmış_ōna. ōnunnan kır^lālāmış. hem annesi, hem bēbek ōlū
 banyō yapıdıriyolāmış. kırķ gün bir ķadın olur_olmaz yēri gi^mesin, ğabri
 açıķ_olur_ōnuñ dērlēdi özürlü oldū için. kırķ günden sōnū zāten kırķını çıkarılādı.
 15 otuz kırķı yapālādı. böyūķ kırķını çıkarılādı. çocuk böyū gidēdi bölē.

ōnnarı yapan yapāmış. Şindi herkesin bāzı yapıdırimıyomuş hani esgiden.
 yıldönemi yapıyolāmış şu, bu. ōnnā yokmuş bizim köyümüzde.

kırķ gezmesi hattā otuz kırķını çıkādı mı gelinnēni sōleyōlāmış. al çocuk sarın,
 dalıñ_al, götū tarleya, oru buru gezdē gel, ya ğomşuyū git dēyolāmışmış esgiden.
 20 sādı kırķı çıkdıķdan sōnu, soñ kırķındı gini gezmē götürüyolāmış, işi götürüyolāmış.
 genellikle çaleşiyolāmışmış bizim genelde. işti bölē bizim bildimiz ķadarı.

I-A/6

Derleme Yeri: Merkez-Alatepe Köyü

Derleme Zamanı: 15.07.2009

Kaynak Kişi: Kadriye Karacasulu (57)

Doğum Yeri: Merkez-Alatepe Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kız isteme, Düğün törenleri, Yuvarlama yapımı, Tarhana yapımı.

Kız isteme merasimi nasıl yapılır?

- hindi olan_eyü hindi ğız_isdimā gelilā baķ ğız_isdimā gelilā ēveldēñ. hindi
dī_ölü giniñ canım. ğız_isdimā gelilādin. nē nē isdicez. meselē dēyelim hōlū
bōyūK_altın, bēşibirlik isdāriz, altı sarī leri_isdāriz, altı bileziK_isdāriz. olan_ēvü
5 aççık bunu naf_ēdē emme ēssi dī_ēdā ğāri. aççık naz_ēdā. ēdā gine. ētdi mi gelī
tovūya. ondan sōrū sen kaç denī tovuķ ğōndēceñ. yirmī bēş dene. sen kaç kilō helvā
alcañ. yüz kilō. yüz kilō helvāniñ ğāşısınıñ biz ēlli kilō ğōnderiz. onuñ yirmī bēş
denesine tovuķ ēdēriz. yirmī bēş denesine ammi loķum_alırız ammi şekē alırız.
hindi bu gelī, olan_eyü alī gelī. helvāyī da^lıyī getirī. bi haftī_om bēş ğün durū.
10 ondan sōrū biz giniñ hēkezi ğolum ğōşuya hadiñ tovuķ ğōndēcez, geliñ tovuķ
ğōndēcez dēye. oñdan sōra gelilā, tovuķ kēsāriz baķ yirmī bēş dene. bōreK_ēdāriz,
çōreK_ēdāriz, da^lī_ēdāriz. ēlli denī sini ğōnderiz āşamüstü_oldu mu. hep
kövün_olannarı sōlāriz tovuķ ğōçūcez dēye. o tovū allı pullu eşkef_ēdāriz, ōtāriz.
adamlā başlānī_alilā siniye. hadi baķalım gider_olan_ēvine. esgiden yemek
15 verilēdin. hindi_o yoķ ğāri. eşkep hani gelinnēñ başını_asıyoduķ ya örtü. hēp onu
asāriz. ōtāriz üstülēne. olan_ēvüne mesē ğōcaK_oldümüz_eşyalā olū.
yēceK_işcek ğoyūyoz. ondan sō baķ ēlli sini_oluyo hindi, ēlli sini gidiyo. onu ōlū
ğōtürüyozi_ıştı_oriya. ondan sōra ōnnā bi bizi ğōnderiyolā. tamam bitdī_olay.
hediyī_alıyolā. yaķın_aķırībālāmız yōğan getirī. ōlū bi şēlē alıyoz ğāri, yādımlaşıyoz.
20 oķuntu dēyoz tabi canım, oķuntu. dāvet ğōnderiz. dāvet bastırız kāt. uzaķ yēlē onu
vēriz. yaķın_aķırībālāmıza bunnarı dāvuduruz_işte.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

- ē neyī_annetcez ğāri. düvün nasıl_oluyo mu? nasıl_oluyo baķ bi çocūm.
çocūm baķ esgiden düvünnē daha esgiden olan düvünnē annetcem ben sene. yeñileri
25 boşvē. esgiden düvünnēmiz bizim çalgılı_olūdun. bi ğün_ovelī aydından gelīdin
dovullā gelīdin. hindikiñ gibi bū appırıP_oynımaK_oyunu değil. dans_ē^mek değil.

gelīdi yānī_ādamnā. iki dovulcu iki durnacı gelīdin. erke^klē miṅgilis gurādın_āşam.
 mingilis dēlēdī_óna. toplum_arasındı_oturūlādın. işki_ıçēlēdin_ōda. onnā ōdu
 muabbet_édē, işki_ıçē, dovullā çalīnīdın. қақā oynıyan_oynādın. бақ āşamını dā
 30 āşamına, gecesine, düün başlımıdan gecesine, millet arķıdeş arķıdeş_oturū_oynalā
 ğalġālādın. dovulculā oturūdun. gēci_olūdun. yatan gidēdīn_evini yatādın. étesī
 gün sabālan dovulcu қақādın. o évleri birē birē gezēdin. o arķıdeşi gini orıyı getirīdin.
 miṅgilise toplādın_adamlara. ondan sōnū biz yimek verīdik, yimeK_édēdik. çeşit
 çeşit yimeK_édēdik. gelen misāfirlēmizi yimek çıkarīdık. o dovullā çalīnıdı,
 35 oynıyan_oynādın. mesē gidēdik kıını yaķmāya. kıını yaķmā gidēdik o dovullarıla.
 varīdık gelin_evine. kıınayı yaķādık. gelīni oynadīdık ğalġadīdık. étesī günsine
 sabah_olū. étesī gün ginē gelīn_almā gidēriz. gelīni mindēriz_atı mindēriz. gelīniġ
 başını bālāriz, eşkeplē örtēriz. altınnā daķāriz alınılāna. atı mindēriz geline.
 gelīn_almā gidiyoz ġāri. o dovul çalīnı çalīnı, çalīnı çalīna ōlan_evini getiriz. ōdan bi
 40 avuç cerez fındıK_alilā, gelīniġ tepesindēñ atālā. ōlanı saķlālā ġāri evden ōlan yoķ
 gibi. ōlanı çağırılā, ōlan yoķ. çağırılā, ōlan yoķ. sōnū_ōlan çıkā gelī. odun kesmēye
 ōlū laf_édēlēdin. ondan sōnū_ōlan çıkıK gelī. gelīniġ_āķasınnan dolanı üç yō.
 gelīni indirī yere. ōlan atı minē alī gidē. tamam düün bitti. bizim būdu bōle. pērşembi
 çarşamba. pērşembī gün gelīn_āmī_oluyo. çāşambī gün bōlū_eylenci_oluyo. hē
 45 kıını gēcesi oluyo. işti ōlū_oluyo. düünnēmiz bōledi.

Gelin çıkarken bahşiş alınır mı?

yol kēsālā bizim çocū^klā. hindi meselā ki bunnā déyelim hindi kōden gelin
 gidiyo. iki_āķıdeş_olūlā, ip gerālā öġüne. biri_ōdan dutā biri_ōdan dutā. ip
 gerālā. onnā dı vēce^klēsī pareyi vērīlē. çocū^klā sevini sevini gidālā. gelin gidākene,
 50 hindī_ēvden gelin gitcā gün ōlan ġādeşi vāsa gelīni_ıçerilā, қапыı ki^llē.
 sandıġ_üsdünü_oturūlā aķırībāları. çeñiz gidākene yatāġ_üsdünü_oturūlā.
 bunnāġ_üsdünü_oturūlā. ādetimiz bōle. onū kaç parı vērīlēsī ġāri. o ġāşıñdaķını
 baķ. bāzı_ısan afédēsıñiz edepsiz_olū tañtanı_édē. bāzısı alī parayı cebini ġatā
 işēliK_ōsun déye hana da^lılıK_ōsun déye. ōlū_édēriz. ōlū_oldu mu dövüş ġovġu
 55 çıkıyo. arayı sovu^kluk giriyo. hiş gerek yoķ. nē vērīlēsī ġat cebıñe.

Gelin alınırken kız evinden bakır çanak, çivi gibi şeyler habersizce alınır mıydı?

evet alırız. kül ġatāsıñ aççıķ gine, kül ġatāsıñ. içini çivi ġōsuġ. mıh dēriz biz.
 çivi dēñ ġāri. çivi ġatāriz. ōnū_ōdan ōlan_ēviñ yaķını ōdan_ōnu çalā, alī. ōları baķā

durū zāten. alcaḡ belli. ōdan_ónu alī. hindi_akaıllā çoK_İsannā. ónú hindi alıyoz
 60 biz. poşeT_içini ğatıḡ bālāvèriyoz_āzına. gövèriyoz_oriya. olan_évün birī ğoynunu
 ğattıK_arı_alıK_gidiyoru. işti_ōdu çocuḡ varasıya évdi dūsun, kül ğatıyoz
 külünü_eşinsin. çivi ğatıyoz çivi gibi dūsun_evde. baḡırıñ_içini ğatāriz. evden
 ğativēdīmiz hana tovuḡ bişiyō dēdīmiz, o tovuḡ bişidīmiz_ālete, onuñ_içini baḡır
 çanaḡ ğatāriz. baḡır çanāñ_içini ğatāriz sālām dūsun_evdi gelin_otūsun dēye.

65 ***Gelinin duvağı nasıl yapılır?***

pullan_işlep-durū_oluyo ya. pullan_işleyoz ya. o pullan_işleyoz.
 iki_ēşkebi bībiriñi dikiyoz. alnıñi çiçek görüz geliniñ. dört deni çiçeK_ēdēriz şōlü
 şōle. bureyi_önünü bölü bālāriz hōlü_arḡıdan. evet bölü bālāriz. gelinimizi atı
 mindēriz. ğolundan iki_adam tutā geliniñ. atı birisi tutā.

70 ***Düğün sonrasında kız evi davet edilir miydi?***

evet düvün sōrası ónu yapāriz. öbür gün olan_évinī gidilmiyo ğāri yimēye.
 esgiden gidiliyodu. bi olan_évinī gidiliyodu, bi ğız_évinī geliniyodu yimēye.
 olan_évinī gidilīdi. bizim_işlēmiz böledin bullādı çocūm. hindi orkestırı geliyoru.
 millēt ğıyāmet gibi bi ğayniyō_ötü yēde. bi deni düvünüñ dadı yoḡ esgi düvünlē gibi.
 75 de gidi yavrum de. ben ni sevēdim biliyo muñ ēñ çoḡ. ğeçe adamlā miñgilis
 dāvulūdun. étesī ğün sabālan baḡ bi dovuucu bi durnacı hep évleri gezē. hadiñ... de
 gidi de. hep évleri gezilī. işkilī yatıyoru ğā adamlā ya. hadiñ ğāri dēye her ḡapıyı
 gezilīdin her ḡapıya. o düvünnēñ dadı ó_zmandın.

Düğün öncesinde çeyiz serilir miydi?

80 baḡ çeyizi üş ğün_evel serēriz geliniñ çeyizine. esgiden bi havtı_evel, üş
 ğün_evel serēriz. āḡıdaşlāmızı gini çağırız meselē hadiñ ğōşulā gelin çeyizi serilcek
 dēye. évün dört bi duvarına, ğız_evinde dört bi köşesindi çeyiz serēdik çocūm. o
 güzē esgi zaman ğılbıdanlı bürgülē işlēdik hep. ğēgef gerēdik bölü nelē çekēdim ben.
 işlēdiK_o bürgülere bi serēsiñ duvālara. güzelli bi ömür_olū. ğōşulāmız hēkes
 85 hadiñ ğōşulā. bi oturulā ónnā ötu yēre, çeyizi dikēlē, dikēlē, dikēlē. évimiziñ_içi
 ayni_ölü ğāri pırıl pırıl_olū. çeyiz_o ğün dikilī. gelin gitcē ğün pērşembī ğün
 ğız_évinin çeyizi sökölü. eşyaları gidiyo ğāri ya. bi yō_olan_évinī serēriz o çeyize.
 bir_ay ödū durū_o çeyiz. bir ay gelin dāmat o çeyiziñ_içindi yatcaḡ. ondan sōnú
 ğini çeyizi sökēriz. sandımızı basāriz. ēveli ēvlendi^kleri ğün gidiyodun, ēveli gelin

hami keseriz çöbalık keseriz. gini toplariz. çöbu keseriz. işti çocüm düvünümüz bu. güzē de mi.

Tarhana nasıl yapılır?

- 125 bağ taneyi nāpāriz çocüm biz. tani_otu_alırız. bölü göcū baqır nānilēde bölü göcu bi bāv tani_otu ğatāriz. üş kilo, dört kiló bölü iri sovan_alırız. sovanı dōrāriz. sovan ğatāriz. çiden tani yapmayız. acık böber_alırız bölü bölē. o böberi dōrarız, yıķāriz. bursū böberi, bursu tomati ğatāriz. suyu ğaynadırız ğaynadırız. onnā erī ocaķda. tani_otunu alırız ğari. ondan sōra taneyi ğatarız_içine. o taneyi
- 130 ğarışdırıķaň bişiriz. bişiriz bişiriz taneyi biz. bölü né güzē bişiriz. onnarī ēci bişiriz. ondan sōra yēri ğōruz. eteki yazar, üstü un_ekēriz. ōdan_óna ğaşıķ ğaşıķ ğōruz. hep ğonum ğōşū çağırız. yuğūd_ēzēriz. göbēni ğōruz. bu tarni_otu bağ, bu nāniden. bunū dövēriz yuğūduğ üstünü_ekēriz. bölü seni hayķırız hadiğ geliğ biz tani_ētdik. bağ ğōşumuz, hep geliyo ğōşulāmız. bölü bi sofrū_oluruz, o taneyi yēriz bi yo.
- 135 onū_ēdēriz, yēriz. onnaň sōnū iki kilo mū ğatcağ, üş kilo mū ğatcağ, dört kilo mū ğatcağ, içini yuğūt ğatāriz. yuğuruz, ķaldırız, ışcā serēriz günece. bölü_ēdēriz, hemen serēriz ēşimesin dēye. tani ōdu durū. ovķulāriz, ğuruduruz. ğatāriz bi şeyi ķaldırız. elēriz, incicik elēriz un gibi. ondan sōnū ķaldırız. ondan sōra her zaman_için yēmē hazır.

I-A/7

Derleme Yeri: Merkez-Alatepe Köyü

Derleme Zamanı: 15.07.2009

Kaynak Kişi: Gülsüm Bilgen (55)

Doğum Yeri: Merkez-Alatepe Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Keşkek yapımı, Düğün tatlısı, Makarna yapımı, Tarhana çorbasının yapılışı.

Keşkek nasıl yapılır?

bağ aqladıvêren ben seni dur. hindi çocüm n_apādık biliyo muğ kēşgek
düyün kēşgēne. seni sōlēdik, beni sōlēdik. orıyı burıyı sōlēdik hadēğ böyün düvün
kēşgēmizi dövelim. düvün kēşgēmizi dövēdik iki_üş gün_önciden. bağādık, düvünü
5 ğaldı mı cumā günñ āşamdan onü tertemiz yıkādık. bağādık, yıkādık. kēşgē ocā
ğoruduk. o kēşgē bi görevl_olmaz. hēkes bişiri ğari. düvün yemekci é'tmez
ğari_óna. sen_étcēsiğ, ben_étcen dēmez. sen gelı ğarışdırısiğ, ben gelı ğarışdırırım
bu yemēy_édēriz çocüm kēşgēye. çāşambı gün sabālan düvün ğurulu.
milletiğ_öñünü tabağ tabağ çıkarırız. étcēmiz bu. düvün yemē bu. kēşgek bu. biz
10 kēşgēğ_içini bi hayvan kesēsek ğatāriz. ğatmassağ ğāvūmu ğoruz içini. hani
ğurbandı ğāvüruyoz ya ondan ğoruz. ama hindi kēşgek dövmü kēşgeK_é'tmiyoz biz.
ondan ğāvūmeyı ğatāriz. hayvan kesēsek hayvannāğ_etlēnden ğatāriz_içine. mesē
su haşlāriz dı ğatāriz. suyunü ğatāriz. ötekı gibi özelliğ dövmü kēşgeK_é'tmeyiz. aşıri
gibi aynı_aşıri gibi. hindi bi dı dövmü kēşgek çıkmış ğari. biz onü_édimiyoz.

15 ***Düğünde tatlı olarak ne yapardınız?***

da'lıyı gelesiyı de esgiden zādı_édēdik. zādı_édēdik esgiden yarādık daşda.
hindi o du kağdı. onu ğari bölü bi gēşi gidēdin, yarā gelıdin. aşçı zādey_édēdin.
tabağları doldurūduğ, tencirileri dolduruduk. geleni birē tabağ ğatādık. hindi_o
yoğ. hindi çıkādılā bi da'lı. hiç sēmiyom ben o da'lıya. güzē olmeyo. helvā.
20 n_ölcēmiş_o. onu_étcēne ğō tabağlāğ_içlēne şeye. tarçın hiş bi şey_ekmeyiz.
onu_içini biz n_āpādık biliyo muğ. ğarafil, gül suyu ğoyādık. aççık ğarafil ğatādık
içini қоқsuğ güzē güzē dēye. ötekı gibi onu sēmiyom men, güzē ömaz. başkı bilgim
yoğ çocüm.

Tarhana çorbasını nasıl pişirirsiniz?

25 tāni çōbası bişiriğen bōrölcesini ğoruz. bōrölcesini ğoruz_içine. ğuru
böberini ğoruz_içine. yağ ğa'tmayız biz_içine. ben ğa'tman. ğuru böberine

börülcesini ğatâriz. ondan sörü tarnasını ğatâriz. ondan sörü sofrayı ğödu^k mu zētın yağı gezdirez_çine. yanını bi di yağ ğoruz, bi deni dâ hōlū sovan kesēriz. vēr ğaşı ğari yēmēye. çok güzē yēriz. o ğıdan hayırlı, şahane. içini bāzi işē ğatâriz, ilāna. ilāni ğatālā içine. bāzi darılan bişirilē, bāzi_ilāni ğatālā. ama çok güzē olū. bāzi bulğurlu bişiriz biz çōbaya, bulğurlu. börülceli bulğurlu. yağ sovan ğāvuruz içine. ondan sōnu onu ğatâriz_onu bişiririz. onu yēdik. çok güzē olūdun. onu_çin yeme^klik türü bu.

Makarna yapmak için hamur keser misiniz?

ēvlēdi mağarni_ē^tmeK_çin hamī kesēriz. seni sōlēriz gē hamī kescez böyün, makerni kescez. alī geliriz bi sūrū gēşi makēneyi kesēriz. makēneyi kesdi^k mi bi ğocu tepsī_ēdēriz. hep barbā bi yēriz. ondan sörü ğaldırız makēneyi serēriz. damıcanları ğoruz, ğaldırız. yārin bu kēsē. dēzē, halā ben kēscen böyün bi mağāne, gē. bi oriyi gidēriz hūrüm hūrüm makēneyi kēsēriz. bölü bölü günnēmizi geçiriz. başğı annatcağ bi şey yoğ kinī çocum.

Ramazan için hazırlık yapılır mı?

ē^tmeyiz. hiç yuğū_ē^tmeyiz. biz ırmızandan_önce hiş bi hazırlımız_olmaz. ırmızandı zāteni çocu^klarınan tutüyoız biz. sabahları bi bunun_ēvinī gidēriz yēmēye, bi bunun_ēvinī gidēriz yēmēye. aççıK_ē^kmeK_aliriz. yēmeklēmiz zāten hunnan munnan yēvēriz biz. ōlū bi özel yēmek... sahurdu sabā ğaşı. onnan bunnan yēvēriz. bi bunun_ēvinī gidēriz, bi o ğızıñ_ēvinī gidēriz. sabālen çok ğalıñ bi şey yēdiñ mī mīde... gezēriz. bağ bēñ ōdāñ ta oriyi gidērin ğızıñ_orıya. bu ğādaşımñ yanını gidērin. ablamñ yanını gelirin. ōle hep berbā yēmēmizi yēriz. ōlū bī yuğu gibī, bōrek gibī bi şe ē^tmeyiz. mīdemiz_almeyo. onu_çin ağır geliyo çocum. bölü bölü günümüzü geçiriyoz_işte. dünürlēm mā. esgiden dünürüm hastı deyildin. bi arbi olülādın. gelīdik burıya. gelīlēdin bene, bendi yēdik. bi yō biz onnarī gidēdik. bölü toplū haldı yēdik yēmeklēmize. ama hindi o da hastı_olasī_ğidā gelimēyolā ğari. biz di gidimeyoz. benim di beyim_öldü. o du hastı_oldu. bölü_olasī_ğidā gidilmeyo onu_çin bölü çok seapmış gezmek. hani onū_ödü onū_ödu yēmek çok seapmış. hindi ğari gidilmiyo ğari_iştī_ōle.

Duvak altında konuşulur mu?

gelin_oldum. beni duva^kladılā. duvāmı hōlū başımı duva^kladılā. mādimeni_aşarı_ēniK-gelirin, bölü mādimeni_aşara. bizim_eviñ_annacında ğāvī vādın. amān amān dēdim. ōlū_adamlā beni bağı-batır dēdim duvāñ_altında.

görümcem dēdi kinī benē a ġādeşim duvāñ_altındı ġonuşulū mū hiş dēdi.
60 baqmayivēsinnē ablı bene dēdim ben. ayıp ya ġādeşim dēdi. a ġādeşim ben bilen
ġonuştum duvāñ_altında.

I-A/8

Derleme Yeri: Merkez-Alatepe Köyü
Derleme Zamanı: 15.07.2009
Kaynak Kişi: Muammer Karacasulu (65)
Doğum Yeri: Merkez-Alatepe Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Köyün tarihi.

Köyünüz ne zaman kurulmuş?

tāriyle ilgili bilgim yok da yānız çoĶ_esgi. bu on köv arasında şu şēden tut, ğalfakövdən tut gözpınarı varıncıyı ğidā hēc bi kōde cumā namazı ğılınmıyodu, burdu ğılınıyodu. bu cāminiñ anĶarada pāyatlı var. esgiden buriya cumā namazı hēr 5 kövdən İsan gelirdi hayvannarla. arbi yoĶdu tabi o zamanlar. hayvannarlan İsan gelirdi buriya cumā namazına. bu köv onnara yēmek ĶıĶarıdı ōleñ yēmē. ōlü bi gelinek vardı. ama vesāyitlē bolaldı, cāmilē çoĶaldı çoĶ şükür. her köv istedi yēde şē ēdibiliyo. şimdi ōdü usüllē Ķal^kdı yavaş yavaş. bizim köv burdu ēn_esgi. gözpınarı yunan zamandı yanmış. ōlü bi sōlenti var. yunanlılā armut yēken -onnāñ_aşası armut 10 tālilari çoĶdur- orda yunanlıları taşlamışlar. onnarıñ subayları da bu köyü hedef_alıyo. bi ğecidi bu köyü yaĶıyo. yanmış bu köy, yanıp-duru. yāni yēdiden yētmiş ya^kmişlar. ğurtuldūsa yüzdü bēşi ancı ğaşmış. hattā bizim kövdü bile birkaç ğēşi vardı. ordan ğaşmış ğēmiş burda ğalışmış. daĶeymirindi var. bizim kövümüz ēn_esgi köv. yannız bizim köv fazlı ğelişmedi. arāzi dar. arāzi dar_oldü için 15 ğelişmedi. bizim köv ğidā da burdan tut istanbolu ğidā bu kövdən_İsan var. kemerde, kemer māllesindī çoĶdur. oĶuyan gidiyo. işi bozuĶ_olan, burdu yüzdüremiyen toprā yoĶ o du gidiyo. bōle bu şekilde yāni bu köv hindi ēlli bēş hāni ğālibā bizim köv. ēllī_iki hāne. bēki bi a^tmiş hāni dī dışadı var.

Alatepe, Gözpınarı ve Balıkköy'ün akraba olup olmadığı konusunda bilginiz var mı?

20 şimdi olabilir. her şēñ bi Ķuruluşu var ya. belki o şekildi olabilir. yannız bunūñ_ōlū_olmasını ş_ētmiyorum. Ķünkü_ōnnā bizim dilden birāz dā denişik ğonuşuyolā ōbür taraf. balıkköv de birāz dā bizden far^klıdır. burası, horazköyü ōrıyī_ötüye aynı şeyi ğonuşulā. balıkköyüñ yalan dēmesī vādır. ğalañ dēyolā, yalan dēyolā. ōlū bi şey dēyolā yāni. yāni çeşit, far^klı bi dilleri var yāni. far^kları var. vallā 25 bizim bu bilmiyorum aynı fark_ē^tmiyo yāni.

I-A/9

Derleme Yeri: Merkez-Danişment Köyü

Derleme Zamanı: 14.07.2009

Kaynak Kişi: Hatice Ünal (76)

Doğum Yeri: Merkez-Danişment Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Köyün adı, Keşkek yapımı, Düğün törenleri.

Köyünüze neden Danişmend adı verilmiş?

hüdü bizim bi aşadı dedi vâ bi. dedeniñ_ödü beridi ğalıyo. şehitlê ğalıyo öda. furuñ dèyo efilê oriyi geliyo. furuñ danişmañ, furuñ danişmañ dèyoru. ödañ furuyolâ dedeyi. dedi furuyo. öndan sōna furasıyî ğidâ kellesini düşürüyolâ. hūdaķı_êviñ aşā
5 yandı beride. furuñ danişmañ, furuñ danişmañ dèyi kellesini düşürüyolâ ğari. bu kövün_adı danişment ğalıyo ğari. baķ hindi_öda dedi vâ ödü baķ. o yağ veriyo, bu yağ veriyö. ödü yaķivèriyo ğadınıñ biri. ó yaķivèriyo. furuñ danişmañ, furuñ danişmañ dēkēñ ödü kellesini düşürüyolâ ğari. düşesiyi ğidâ ödü şehit ğalıyo. ödan kövün_adı bizim danişmeñd ğalıyo ğari. yeñiden ğuruluyo ğari. kellesini düşürüyolâ yere.
10 danişmeñd ğalıyo.

Keşkek nasıl yapılır?

şēyē buydēyē yıķasıñ tētemiz. ócā suyu ğocaz. ócā suyu ğoddan kēre kēşgē yıķıcaz. ışcaķ suynan yıķadıñ yıķadıñ büz gibi sōnū bi sovuķ suynañ yıķıcañ. öndan sō ışcaķ suyū_ıçini ğatıp ğāşdıcañ ğari. işdē ona ğāşdıcañ ğāşdıcañ ğāşdıcañ. sōnū
15 dövüyosuñ ğari. sōnū dövüyosuñ. ğoyün_eti ğatāsıñ, ğavūmū ğatāsıñ. etē ğavurūlâ ğavurūlâ ğavurūlâ. kēşgē_ıçini ğatālâ. ón sōna ğocu ğaşıķ vādir bōle ğaşıķ. ónnan bōle ezēriz ğari. dibēnen dövēdik de o dibeklē ğırıldı ğırıldı. bulğulari bilēñ ödü yapādıķ biz çocūm da dibeklē ğırıldı gitdi, batāl_oldu. düvün zamānda davullānan dövēlēdin düvünnēde. esgiden yimeklē kendimiz yapādıķ biz. hindi aşcılâ geliyo,
20 ónnā bişiriyo.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

dovulnana odun_emicisiniñ gidēlēdin. benē efemiñ_ābēmiñ üş gün dovul dövüdüdük ya. üş gün dovul dövüdüdüm bēñ. dovullan dovullan ormanı gidēdiK_ormana. āşamī ğidâ odun sarā gelilēdin. yēmē_ıçini yaķadıķ. iki ğüñ
25 yapıyolâ hindi_iki ğün. bi ğünü dü ğaldırdılâ hindi bi ğüñ yapıyolâ ğari. üş ğün

yapıyoduğ. bi gün_odun_emicisini gidēlēđi davulnan. ētesī gün kınalıķ. hamamī gidēlēdi. dovulnāñ hamamī gidēlēdin ğadinnā. hamamdan gelīlēdin, ētesī gün_odun_emicisi yapālāđın gini aynı dovulnan. bir_ovtū dovul dövürüdüK_olum. bi gün hamamī gidēlēdin ğadinnā. hep toplanığın kövcek,
 30 hamamī gidēlēdin. ōdan ētesī gün odun_emicisi yapālāđın. gini dovulnan gidēlēdin. bi gün kınalıķ yapāđıķ. bi gün gelin_almı veme. dōt gün dovul çaldırıđıķ.

duvaķ, çiçek bālāđıķ. altınarı bölü_ınılēdik. yapañ yapıyo gini köy yerinde. yapannā yapıyo. atı mindērīdik. bi ğulānā mendil bālāđıķ, bi ğulānā yazmı bālāđıķ. üsdünü bi çāşaf ğōduķ, gelini üsdünü mindērīdik. çeñiz serēdik. ğızıñ çeñizlēnē
 35 gelin_aldı gitdi^kleri gün mēkeplē, eşşe^kleri bāleyolā, bi yanni sandıķ, bi yanni yōğañ yasdıķ. gelinnen barbā gidiyo ğāri_ó yataķlā. evel_ōle. dōt yasdıķ, bi fısdıķ gelin_āmā geldi^kleri gün ónnan barbā gidēdi. ó gün_āşam çeñizi seriverilē. eşşe^klēñ ğulaķlāna birē mendil, birē yazma. eşyālā gelinnen barbā gidēdin dovulnāñ. değişdi ğāri. ğoltu^klā dōşenyō. eşyālā dōşenyō. biz sünet yapdıķ baķ, benim toruna. çeñiz
 40 sēdik. gelen giden baķıyo.

Sizin düğününüz nasıl oldu?

benim düvün dü_üş gün_oldu. dovulnāñ oldu. ódun getidilē dovlādan. bi hamamī gidēdik. bi odunū gidēlēđi. atı mindērīlēdin. duva^klālāđın. pēşembı gidēdi. amcamıñ_ölünü vāđım ben ya. on dōt yaşındēkēñ oldum_olum. ōdan būdan
 45 çoK_istedilē bene. ğısmadım çoķdu. on dōt yaşındı ıldırım yapdı benim o bey. om beş yaşında atı bindim. ayām_özengiği deymiyodu. güççük bi şē. on dōt yaşındēkēñ oldum. om beş yaşındı düvün yapdıım. dovulnan dün yapdıķ.

Nişanda oğlan evinden kız evine neler götürülürdü?

elbisi yapıyoduķ birē ğat. ayaķğabı. ēvdü kaç ğişi vāsı hepsi elbisi gelī,
 50 ayaķğabı gelī, birē gömlek gelī, birē corap gelī. ēvde, ēvde, ēvcek, kendi_ēvüñdü_olanına. bu esğādeydin. ben bunūñ nişannısına, gelinni ğübannıķ yolladıım. altınarı daķTım ğoyunuñ boazına. birē mendil. yukū yapıyōlā, yukuyū sarıyōlā. birē mendil olan_ēvini yolleyōlā. olan_ēvinden hep hınım hısımını dovūduyolā. ónnā birē battēnedi, hudū budū hediđi getirilē. eşyā toplumağ_için.
 55 altın daķālā. yōğandı, yataķdı, mindēdi alıverilē. battāne. bi günü düşdü ğāri. dünnāniñ hiç dadı bileñ yoK_olum, asiri_otalıķ.

Babanız annenizi kaçırarak evlenmiş. Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

anamā balīkōvünden_āmiş gēmiş. ónuḡ gócası_esgādı_öldü. altı_aylıḡ
yapıyo ḡarı efilē ūda. efilē esgāden geldi. bŭdü_öldü balīkōvündü_öldü. óndan sōnā
60 bubam gidiyo efi_amcamnan barbā, bŭdan bi atları miniyolā, isdimē gidiyolā. ōdan
dēdemiz_olcaḡ_olan, anamıḡ dēdesi vēmiyo buna. vēmiyesī dē efi_amcam mā atıḡ
ḡıçını bi mindiriyō_anama, burī ḡaçırīḲ geliyo. ismail efe, burıyī ḡaçırīḲ geliyo.
burıyī ḡaçırīḲ geldden sōnā gereñizden bi ḡadınıḡ birini_elti_getimişlē anneme.
anamıḡ_üsdünē ó hanımı_alıyo bubam. bubam hanımı_alıyo. hanımı_alasıyī ḡidā
65 hanıma alīḲ geliyolā burıya. duvaḡlıyolā, duvānan getiḲ geliyoru. eveli iki göz_év vā
bizim. anam bi évdi duruyō, gelinē ütē_évi ḡatcaḡ bubam. ütē_évi ḡimicen dēyo,
duvāndan ḡaFasını kaldırıyo. burī ḡicen dēyo. sōna fatmī_halam āḡasını bi yumurūḡ
furuyo, üteki_odayı ḡatıyo. bubam benim efi_elbisesi kēyēdin. mēmed_efi dēdiḡ
mī_ıçēde hotūrafları vā bunun efi_elbisesi. şenniklēdi çandırmılā gelidin de
70 buvacımı bölü alı gidēlēdin, o yēdi_eylül şennindi çıḡādın.

Çanaḡgalē'de şehit olan akrabamız varmış. Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

çanaḡgalē ölen, dēdeniḡ bubası. şehit ḡaldı. yēdi seni_esgālik yapıyo çocüm
da yēdi seni_esgālik yapıyo bizim bey, adamıḡ bubası. -benim beyim_öldü sēkiz
seni_oldu- onnan sōnū_ōda yēdi seni_esgālik yapıyo. yēdi seni_esgālik yapasıyī
75 bunnara izin vēriyolā, bir_äy_izin vēriyolā. burıyī gelip baḡıyolā bu covū bu köḡleri
yıkılmış, yaḡmış. dā bu tepeniḡ_āḡasındı baḡ bizim yēlē vādī ocaḡ deresinne, bizim
köḡlē bütŭn ōlara çadır ḡümüşlā ōları āvāş diplēni, göşmüş ḡimişlē dāvlaru. ēvlēmizi
yaḡmışlā. yēdi seni_esgālik yapıyo çocüm, burıyī geliyo, bŭdü kövlē yanıyo.
tepeniḡ_āḡasını bizim ḡayınnanıḡ_oldü yeri gidiyo. üş gün_ōmuşmuş geleli. üş
80 günnen sōrā candırmılā geliyo. haytçılāḡ_alı_ünal dēyolā, sen miḡ dēyo. benim
dēyo. hadi çanaḡgalē bādā dēyo. geldīḡ yeri dēyolā. ōdan dōt deni çocū vāmış. ḡāsını
fesset vēriyō. hanım dēyo ḡocayı vāmı dēyo. çoclāmı bi elini_şiş vē, bi elini_ziḡarı vē
dēyo. ben sefāmī sürŭmedim ónnā sŭsün dēyo. āleyo ḡarı. dōt deni çocū öpüyo,
ōşuyo. bizim_adam çādāḡ dirēni bālanıp-durūmuş ölmēnen yonaniḡ geldinde.
85 sefēbēlik çocū dēdin gömŭyo muḡ dayıḡ. óndan sōnā çanaḡgalē bādā variyo. yānelik
ḡoḡuyo. gelmedi ḡarı burıyī. ödü ḡalıyo.

I-A/10

Derleme Yeri: Merkez-Danişment Köyü

Derleme Zamanı: 14.07.2009

Kaynak Kişi: Durdu Şenyuva (77)

Doğum Yeri: Merkez-Danişment Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Babasının İstiklâl Madalyası alışı, Köyün adı, Masal.

Babasının İstiklâl Madalyası Alışı

dudu şeyyuva. bu kövdü dovmuşum böyümüşüm būda. eñ böyüK_efeniñ
gızıyın ben. mēmed_efi dēyolā. öldü mafāT_étđi çocum da. yirmĩ yĩmĩ bēş
senĩ_öldü. bubacīm. bunnā üş gĩşi efelik yapıyolā. bunnarı atatürk üçünü madallĩ
5 dakıyo. bunnā ğazaniyolā ōdu efelĩ ğazaniyolā. ellāni kāt vèriyolā. ólādan geliyolā. tā
nēđĩ_étmişlē, bādaqlıđĩ_étmişlē efelĩ. odan geliyolā çocum, būdu dīniyolā.
ōtan_amcam māmış şerēli belēli. evelĩ dēyo sen benim mühülēmĩ bas dı dēyo
ben_olan. ben senĩ sōnũ yapıbēren dēyo. bubacım mühülerĩ basıvèriyo, o
bimbaşı_oluyo. bubam ğaldı mĩ sebet_ovası yapıvèdilē bubacıma. hanĩ vēmedilē bi
10 şē. olmadı bubam bimbaşı. ūraşdı, olmadı. onnan ğaldı madellesi vā çocūm. ōdan
ūraşvèdim nāzillidēñ ovkat dutdum. budan aydından_ovkat dutdum çocum. gitdilē,
nāzillideki_ovkat aņġireyi vādı geldi. bubañız dēdi bi tefā alāydın dēđĩ onnan
sōnacīm siz_alcādıñız ğādeşim dēdi. alımcāsıñız dēdi. o muğdarıñ_ölu dü beni
istedi. bubam vēmedi. bubam_ölmezden bir_ovtũ_ēvelĩ bubam bölü altı yēdi
15 senĩ_ūraşdı bu madellĩ_aylına. budan mektep yollèvèriolā bozuyolā. olam biten
toplu parası geliyo bubacımıñ, ölmezden bir_ovtũ_evelĩ_aydını geliyo çocūm.
öldũ_o dēyivèriyo muğdar. bi_şāret mi yapıbèriyó yollāvèrio. o pareyi
yollamıyeydĩñ hindi mēñ bubacımıñ_aylını_alcādıķ hep. çocūmũ çolumũ baķcādım.

Köyünüze neden Danişment adı verilmiş?

20 daneşmet kövü. hinni baķ eveli bi harib_olmuş. bizim türk yonanı ğölamış o
ğōdũñ sētinnikdi, yatırıñ yanında. sōnũ yatırı dēyo kin hurmañ danaşmañ ğarı dēyo.
huruñ dēyo covuru dēyo. o yonanıñ_adı covurūmuş_ölüm. danaşmeyolā furuyolā
ōda. furūlaķana o dēdē furulmuş. dēdi furulmuş. dēdi ķoltūnuñ_altını
kellesini_almış yovrum. oruyũ soķulmuş. odan ği'mişlē annesini habā vēmışlē.
25 seniñ_olan furuldu. harib_ölūķana furuldu. dēmiş ki annesi ben dēmiş bi gün

- bisimlāsız memi vēdim çocūmu dēmiş. o gün dēmiş bi gün bisimlā memi vēreydim çocūmūñ kellesinī_almazlādın dēmiş anası. evel zamandī bōlū duvālā geçiyomuş çocum ġāri. dēcēm işti ōda yov getiriyolā çocum. yaqıvəriyom ben. düm birisī dā getīdi geldi. ona duvā édiyolā, on neket namaz ġılvēren_oluyo. odan ġāşıdan
- 30 oqıyolā, üfürüyolā. hep duvālā geçiyoy. yatır. benim dāmat yapıdı orasına. güzēcilem yapıvēdi. evēden parı ġazmışşā ōlādı nēden geldilēsī ġā dışālādan çocum. bu boy ġazılīT-duru. bi baqıyo kellesi ōda, bacā ayaK_ucu daşları_ōda. dahā hayır_olū bu dēyo. hayırī çok sēviyo seniñ gibi senden_ēyi_olmasın. odan qaşıyo dēdeyi yapıvēriyo çocum. zambağ mambağ dikivēdim bēñ hindī açılīT-durūlā māvi māvi.
- 35 anasından dovdı dovalıdan beri bisimlāylan vēmiş memeye. bi tefā bisimlā bi vēdim dēmiş. almazlādın kellesinī dēmiş. oqıyolā baq. çocū ōmuyan ġadınarı çocuk yapıbēriyo. sen nē isdiyosañ dilēñ vāsı mal mī_isdiyoy, ēv mū_isdiyoy, can mī_isdiyoy nē isdiyosañ üç yō ġulfūallā bi elam_oqu, üfū. yout abdasıñ vāsı ōdan on neket namaz ġıl. ginī dēdeyi duvā édelim. yout ōdu ġılımassañ ēvden ġıl talaşman
- 40 dēdesinīñ_urfū_için. oruyū variyo. talaşman dēdesī dēcēsıñ ēyden namazınī ġıldıñ mı urfunu. bu köğün_adı talaşman. ben talaşman dēdem_urfū_için ġılvēriyon on neket namazı dēcēsıñ, namaz ġılcāsıñ, urfunū başlıcāsıñ. o sabā ġidā seni görünü ġāri. çok ēyidī çocūm. işti bōlū yov getiriyolā. ben ēveli benim ġayınnamıñ_anası yaqmış on_om bēş sene. o ōlmüş. onnan sōru ġayınnam dī yaqmış on_om bēş sene.
- 45 ġayınnam_öldü, ġızını ġaldı. ġızı dı seni_ōmū çocum ġızı dı gitdi, epēy_öldü_öleli. onnam beñ yaqıyon ġāri. onuñ gelini benin di benī vēdilē ġāri. yov getirivēriolā çocum yaqıvəriyon ġāri. benim yaşım yētmiş yēdi. bu ġızım_oluyo. ġayınnamdan ġōğülüyün ya. ġayınnamıñ anası yaqmış. anasınan ġayınnamı ġaldı. ġayınnamdan ġızını ġaldı. ġızındam beni ġaldı.
- 50 işti danaşmet kövü covurlan harib_ētmiş de. harib_ēdesiyi_ēveli bōlū başı sarıklı sarıklı dēdilē geçiyomuş haribiñ_önüne. covuruñ gözünü ġıryolāmış. türkū covuru çāpdıriyolāmış. onnan danaşmet ġāri dēyo furuñ dēyo dēde. furasıyī ġidā odan dēdeyi furuyolā. arıdı ġalıyo dēdeyi furuyolā. dēdeyi vuruyolā çocum. dēdecīm ġoltundu ġāri kellesi oruyū soqulmuş.
- 55 *Eskiden büyükler masal anlatır mıydı? Aklınızda masal var mı?*
- hindī çocum baq. eveli bi ġadım bi adam māmış. bi ēkek çocū ommuş. bi ġız çocūnnan bi ōlan çocū ommuş. ōlan çocū oluyo, anası ōlüyo. anası öldü^kden kere

ğızıla olan ğalıyo. bubası évleniyo. bubası déyo ki ğarı déyo. ğarı, adam déyo bu
 çocukları déyo neriñ yollasañ yolla, bunnarı ğaybét. bunnarı ğaybétmessen beñ
 60 sennen geçimmem déyo. odan bi paltı_alıyo. odun kesmā gidelīm déyo. hadağ ğızım
 déyo. odan iki deni_çocu_alıyo. bi paltı_alıyo, eşē miniyo, çocukları dovları dovları
 bırakmā gidiyo. oriyi bi ğabaK_asıvəriyō çocum. ğabağ üzgā gelcekdı tağ tağ tağ
 ötüyümüş ğabağ. onnan sōnacīmına hindi_ bubamız gelecek, hindi_ bubamız gelecek,
 hindi_ bubamız gelecek. paltaynan odun kesi-batī. hovūlā ğararıyō şēkē çocum bicik
 65 çocum, adam_ evi_ vāmiş. çocuklā tā ğabağ çalıyomuş, bubamız gelecek deyi_
 bağıyolāmiş tā kaç dōt beş sātlik yollādan. onnan sōnū hadi_ ğādaşım hadi_ déyo olan
 ğādaşı. gidelim déyo. huriyi_ aşarı_ huriyi_ aşarı_ gidelim déyo. nēdi_ bi_ ataş_ bulduğ_ mu
 oriyi_ gidelim déyo. ısınırız_ sabā_ ğidā_ déyo. gidēken_ gidiyolā_ ölüm, bi_ varyolā_ kövüñ
 birini. bi_ yēdi_ köpeK_ ürüyo, bi_ yo_ du_ duman_ tütüyo, bi_ yo_ du_ ataş_ yanıyo. hā_ furazlā
 70 ötüyo. ğādeşim_ déyo_ neri_ gidelim_ biliyo_ muğ_ déyo_ ābisi, duman_ tüteñ_ yeri_ gidelim
 déyo. gözlēmizi_ ovğuluyū_ ovğuluyū_ yatalım_ déyo. sabāyı_ çıkarız_ déyo. sabā_ olū
 déyo. oru_ gidiyo. ōdu_ bi_ coloz_ ğası_ vāmiş_ mī_ ölüm. (işti_ bölü_ yarımazlık_ ğarı. coloz
 ğası_ déyolā. deli_ ğarı.) onnan_ sōna_ bi_ tuban_ kōparıyo_ çocūñ_ etini_ sabā_ ğidā
 yēyō_ ölüm. bi_ tuban_ kōparıyo. ablā_ acıdı, ablā_ acıdı, ablā_ acıdı. sabah_ oluyo. çocū
 75 yēye_ miyo_ yarım_ mı_ bırakıyo? çocūñ_ her_ taraflānı_ yēyiyo. hindi_ sabah_ oluyo, ğız
 ğalıyo. kendi_ ğızı_ vāmiş_ bi_ deni_ elleri_ bölü_ kınalımiş. ğızım_ déyo_ ucā_ bi_ ğazan_ ğō_ déyo.
 ē_ déyo. ğazan_ ğō, ğazan_ ğaynāğosun_ déyo. ben_ dişlēmī_ bileden_ gelen_ déyo. o_ ğızı
 kesceklēmiş, ğazandı_ ğaynatcağlāmiş, yēceklēmiş. ēyi_ déyo. öteki_ duyūT-
 duruyumuş_ ōda. anası_ gidiyo. ğız_ ucā_ ğazanı_ ğoyo. ğazan_ ğayneyo_ ğāri. anası_ gelecek,
 80 o_ ğızı_ kescek, ğazanın_ içini_ atcağ. etini_ yēce_ kīlē. ütekī_ déyo_ ğādeşim_ déyo_ ēveli_ ben
 seniñ_ başıñı_ bağıvēren_ gē_ déyō. sen_ benim_ üstümdü_ yat_ déyo. ben_ seniñ_ başıñı
 bağıvēren_ déyo. onuñ_ başıñı_ bağıvēriken_ coloz_ ğasınıñ_ ğızınıñ_ boynunnan_ bi_ kesiyō
 üteki. hani_ o_ onu_ kescādin_ ya. o_ onu_ kesiyō. alıyorū_ oldū_ gibi_ ğatıyo_ ó
 ğazanın_ içine. kendi_ ğocā_ bi_ zelveniñ_ tepesini_ çıkıyo_ ğız. ğaçıyo_ ğāri. coloz_ ğası
 85 geliyo_ ğāri. işēy_ ēdiyo_ ğāri_ dişlēni_ bilediK_ geliyo_ etini_ yicek_ ğāri_ ya. bi_ bağıyo_ ki
 ğazanın_ içindī_ kendi_ ğızı_ ğaynā-batī. kendi_ ğızı_ ğayniyomuş_ çocum_ ucağda. onnan
 sōnacīmına_ ah_ bah_ bi_ bağıyō_ çocum_ kendi_ ğızı. deli_ oluyo_ ğāri. bağıriyo_ çığıriyo.
 ütekī_ ğızı_ bağıyo. ütekī_ ğızı_ bağıkan_ bi_ bağıyo. ğız_ ğocu_ bi_ zelvi_ vāmiş
 ēvünün_ öñünde. zelveniñ_ tepesini_ çıkmış_ ğız. tepesine_ ğaşmış_ ğāri_ beni_ kesē_ deye.

90 zelvî_âğâcı. tepesini_çıkıyo. onnan gē gızım gē dēyî_ên dēyo. onu kescek gâri_ ya benim gızı_ğazanı_ğatdıñ gâri_ onu kescen dēyo ben dēyo. ênmiyoru. gatiyen_ênmiyö. gızım hõlû_olü_ên, gızım bõlû_olü_ên. ênmiyo gız. âvâçdı. ênesiyî_keşcek_ğıza. odan coloz_ğası_ğaybolup_ gidiyó_ gâri_ neri_ gitdîsî_ bi_ yeri_ gidiyó_ çocum. onnan_ sõnu_ onuñ zelveniñ_ âkasî_ tarafındı_ bi_ goca_ havuz_ vâmiş, gürep_ bâmiş. su_ pıñarı_ vâmiş. su

95 pıñarına_ bi_ bey_ölu_ atılan_ gidiyomuş. ödu_ atı_ su_ içiyomuş. ödu_ atı_ su_ içekem_ bi_ bakıyo_ uqâdan_ gızıñ_ dünnâ_ güzelî_ gibi_ gız_ oturafı_ suyuñ_ içinde. görünüyö_ uqâdan_ gızıñ_ oturafı. bî_ bakıyo_ ki_ uqâdı_ gız_ vâ. gē_ dēyo_ gâdeşim_ dēyo_ ên_ dēyo. o_ zâtēñ_ ölü_ bi_ şē_ arâp_ durü. ênivēsi_ coloz_ ğası_ keşcek. kōquylü_ ênimiyo_ dū_ çocūm. ên_ gâdeşim_ ên_ dēyo. güzē_ gâdeşim_ ên_ gâdeşim_ ben_ seni_ kōkmu_ ben_ seni_ ênderivēcen_ ben_ seni

100_ ğaçıcan. ôdana_ ó_ êniyoru. âneşiyölâ. bey_ölu_ gızı_ atıñ_ gıçını_ minderdînnen_ kırk_ gün_ kırk_ gēci_ dovul_ dövdürüyö. alıķ_ ğaçıyo_ ğıza. memlîkatlânı_ alıķ_ ğaçıyo_ gâri. êvleniyölâ_ bāklanıyölâ. çocum_ üteki_ êneymiş_ coloz_ ğası_ yicēmiş_ ona.

Başka masal biliyor musunuz?

ötüdem_ beriden_ dēyēm_ gâri. hindî_ bi_ vâmiş_ bi_ yo^kmuş. bi_ kelölan_ vâmiş.

105_ kelölanıñ_ anası_ bubası_ ölmüş. ó_ evlenmiş. çocukları_ vâmiş. ondan_ sōnacımına_ bu_ olmuş. dovları_ dovları_ çıkmışşâ_ çocuklānan_ bābā. anıları_ ölmüş. bubası_ anası_ ölmüş. ondan_ sōnacımına_ bi_ beyiñ_ gızını_ furulmuş_ bu. bunu_ sen_ alcāsıñ_ ben_ alcan_ beyiñ_ gızınıñ_ başındı_ döğüş_ ediyölâ. gidiyölâ_ bi_ sāt_ güreşiyölâ. nenkisi_ yeñiliyosü_ o_ kakıyo_ nenkisi_ yeñiliyosa. o_ ğaybēdiyo, yeñilen_ oluyo. beriki_ on_ ğidāsını_ çāpmış.

110_ kelölan_ yeñmiş_ onnara. o_ pādişah_ dēyî_ el_ çıpiyo_ ğari_ kelölanî_ vēcek_ gâri_ gızını. ütekileri_ hep_ çāpdı. ondan_ sōnacım_ bēş_ altı_ ğidāsını_ çāpmış_ çocum_ kelölan. heP_ onnarı_ yeñmiş. o_ gızı, beyiñ_ gızını_ pādişāñ_ gızıymış_ bu. pādişah_ bunu_ furulmuş. kelölanı_ vēmiş. televizonnādı_ çıkıyo. bacaqsız, başı_ kel, başı_ ğabaķ. işti_ o. bēş_ on_ denesini_ çāpiyö_ ölüm_ o_ gızı_ alcan_ dēye. sōnu_ bubası_ bu_ kelölanı_ vēriyo_ gâri_ ğıza.

115_ ğabîl_ ediyö.

ben_ seni_ îşallah_ dovlā_ dovları_ ğovuşmaz, îsan_ îsanı_ ğovuşu. ben_ seni_ güzē_ bi_ māsāl_ bõlü_ kādıñ_ üsdünü_ yazıvēcen. sen_ geldiñ_ mi_ sōlāvēcen. unuttum.

I-A/11

Derleme Yeri: Merkez-Kenker Köyü

Derleme Zamanı: 22.07.2009

Kaynak Kişi: Sabriye Babacan (75)

Doğum Yeri: Merkez-Kenker Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Köyün adı, Düğün törenleri, Günlük işler, Tarhana yapımı, Keşkek yapımı.

sabriyî babacan. hayriyî dëyolar_emmi äsas. çok zaman hep hayriyî_ablı bililê, hayriyî dëlê. yaş yê'miş bêşdî ölüm. yê'miş bêşî vâmişdî. kendim nê bilen çocüm. bilmiyon kendim. yaşım yê'miş bêşî vâmişdî benim.

Köyünüze neden Kenker adı verilmiş?

5 kenker kövü. nê bilen çocüm. esgidēñ ölü dëmişlê. anacim dëdi hönkarlıdan bi çoban gelmiş di buriyî dëdi. o çoban ğurulmuş. hönkärli hönkärli dëken kenkerî dönmüş dëdi anam. ölü duyādık ğäri. bilmiyon çocüm çoK_öldü. ölü dëlerimış. anamdan duyādım ben. o du anasıgilden nenesıgilden mî duydu kim bilî. ondañ hönkerli hocü hönkerli çoban dëlêken dëdi kenkerî dönmüş dëdi. kenker dëlê
10 bureye. esgi, çoK_esgiden baya. işti çoK_esgidēñ ölüm. nenemiz dedemiz hep bularî gelmiş, bülâdı geşmişlê. zëytinni^klëmiz bülâda. bülâdı yaşıyoz, bülâdı durüyoz_ışte. nê yapcağ ğäri.

iştî_o sarî boyalı_äviñ_altında benim o bizim_äv vâ da. oreyî ğäri yeñiden yapıdlâ. üş döt, döt bêş göz_ëtdilê. hindi ğäri ölü_ölüyorü ya odulâ. óndañ öda
15 dolaplä ğurup-batilâ hõlü_ışti. hazır mutfa^klä, sehbälâ, her şëlê daķıp-durülâ. ödu du işci vâ. ölan_oreyî gitdi. hu geçi dârasinden düğünümüz_olcağ om bêş gün sōna. ondāñ orıya bu ölan ta çineyî hãlvã almâ gidiyorü hindi de. evelã nêşanı ğoduğ. çalgılı malğılı nêşan ğondu da. hindi hãlvã alıK gelcek, o ğız_evini vëcek. ónnâ dağıtca^klä iki tarafa düvünümüz vâ buyruğ geliñ dëye bu şëlerlen sepe^tlerlen
20 selilerlen. hãlvã almâ gitcek. vakidim yok dëyi_ondan dëyoru. oturumacan dëyi_ondan dëyoru. bunuğ_ölü_ävleniyorü. ölü_ävleniyorü. esgerden gelincî_ävãdiydik biz buna. bunuğ_ölü_ävleniyorü_ölüm. bu benim bi ölan_ışte. üş ğızım mädı bi ölan. óndan bunuğ du ölü vâ işte iki_ölan. biri hüdü, nãri gitdi bilmen, o tırağtor vãdî hüdü sūdü gitdi nãri gitdi bilmiyon. iki_ölan ğarik bi ğız
25 çocu^klãmız.

elli kilō hālvā ōsun dēmiş, bi çoval şekē. o şekeri di geni birē kilō şēlēdi
 goyūyoz da poşel¹eri goyūyoz da hep vērilīyōrū hōlū_iki yakeye. elli kilō hālvā, bi
 çoval şekē. ġāri işde ġız hālvāsı dēniyōru. hālvā dēyoz_ōlum. onnā dı geticēmiş. bi
 çoval şekē ben dī_alan dēmiş. sen di daġīdīsıñ iki yakeyi dēmiş. ben yirmī bēş kilō
 30 ancī_alcāñ hālvāyı dēmiş hanı hısımları vērilsin dēye, aqırībāları vērilsin dēye. tavıķ
 ōteyn yanıķdı hemen bēş deni şey getīdilē. evelden çoķ_olūdu. hindi çoķ_olmuyo
 ġāri. bēş tavıķ getīdilē. o dū bi yo nēşandı, yanıķdı yanıķ nēşanıdı yēndi geçildi. hī
 yanıķ dēlē, yanıķ nēşanı dēlē. güççük dēl_işti_ōlü ġāri geni getīdilē de hindi hālvāsı
 hemen hōlū daġılıvēcek. hālvāsına biz_oreyi_endācez, onnā kendī daġıtcaķ. onnā
 35 buriyi getīdi mī biz de kendimiz daġıtcaz hōlū eşi dostā, kövlümūze. ōlū_olcaķ.
 büyük nēşan ġāri_esas. dāveT_e^mek. filāñ zaman düġünümüz vā, buyruġ ġāliñ
 dēyolā. hālvā ye^cē yerī hālvā vēriyolā aqırībālara. aççıķ ġonum ġoşuya ōlū şekē
 vēriyolā. işti_ōlü daġılıyōrū çocūm. ōlū_olūyōru.

hī ġārikövü gidē o. ġārikövü gidē, paşiyaylasını ġidā gidē. paşiyaylasını çıķālā
 40 ōdañ hep. būdan dı gidilīyōrū ya. hep yollā yapıldī_ōlum. geçen ġün aydına bōle işē
 gitdik, mevlidī gitdik. aydındañ andızdı aqırībālā vādı, ōdu dū vādı düġün mevlidi,
 ōdan aydındañ andızı çıķdıķ. andızdan hōdan şēden hūdan hu daġdan ōdan buriyi
 doleşdik ġāldik. yollā her yaķı yol_oldu ġāri çocūm. ordāñ paşiyaylasını gidē,
 ġārikövü gidē, pa^lacıyı gidē ōdañ o yoldañ. her yakeyi gidīyōru. hā hā ġabandız
 45 kövü. oreyi çıķdıķ da ōda hadimī mādi çocum aqırībā, ōnuñ düvünü varıdı. oreyi
 düvünü gitdik. ōdan burdan doleşivēdilē ġāri buriyi_āve. doleşivēdilē. aydın dönüp
 gidip di gidilmedi. her yaķı yol ġāri her yaķı yol_olūyōru. dovankōġünün yolunu daş
 ġodulā ya daşı dōşedilē mī bilmiyon. oreyi hana қоқādarī dēdīmiz yerī daş yıġılıp-
 duruydu. dōşedilē mī dōşūmedilē mī bilmiyon_ōlum. dōşūmedilēşī durūyodū zātēñ.
 50 kimēşī hep_aşā damlānı ēndilē. aşā damlāndī durūyolā. dovankōv dēnivēriyo işte.
 yoķā dovankōvde yoķādī durannā yoķādī durūyōru. yılmazkövünün üstündeki
 dovankōvü. yarısı sātī_oreyi_endi. onun_üstündü_işti dā yoķāda levhā vādī.
 levhādāñ ho yakeyi dōndüñ mü yoķarı dovankōvünü gidē, bu yakeyi geldiñ mi
 kenkerī gelī bureyi. ōlū_olū. nē yapcañ çocūm.

55 ***Eskiden düġünler nasıl olurdu?***

esgiden mi? taha esgiden ben bilmiyon çocūm ya. bōlū cumarētesī ġün
 kınalıķ_olūdu. ōdan sōna tādil ġün mevliT_olūdū mevliT_olan. çalġı_olan davıl

çalā, zurnū çalālā ölü getirilēdi gālīne. o tā eveliymiş anamgillēn gününde. annem dēyivēriyodu bizē. onnān günündeymiş biz hanī dūnyālādī yoqkana. ödan tādil gün
60 olurūmuş. aman bazarētesī gün çalgı davılcılā gelirmiş. dağları gidēlerimş. üş dört yük odun_ēdēlerimş aqırībālā, ğonum ğoşu. üş dört yük odun_ēdēlēmş, çırī_ēdēlerimş. onnarī sarā gelīlerimş. hem davılcırlan dūnacırlan gidēlēmş_ölara, çırī_ē'meyī, yağı dövü_ē'meyī. ödan gelīlerimş. ödan sönu onu endirīlerimş. ētesī gün hadī baqalım ğadinnā hamamī gidēmş. dā aydını görüncek
65 yē vādī ballıkkedī dēriz_oreyī biz. oreyī ğıdā çalgıcılā ğadınnarī ğomā giderimş. ödan_aşā yörümē^klen gidēlēmş. arbi yolu mü mā? ödan ğāri hamamī gidēlēmş ğadinnā. hamamdan gelīkēñ, o çalgıcılā davılcılā dönē gelimş, ödan gene aşamüstü_öldü mü_oreyī doluşülāmş. ğinī davılcırlan gelīlēmş o ğadinnā hamamdan. odāñ ētesī gün ğāri kınalıK_olurūmuş. tahā_ētesī gün
70 düğün_olurūmuş ğāri. üş dōt gün düğün_ēdēdik dēyorū_anam. önnā biz dođmazdan, dūnyāyī gelmezdenimş çoçüm. hā öle cumarētesī bazar_ētdik bizimkinī de. hā kendī düğünüm. cumarētesī gün_öldü. ābēmgillē vādī_o_zman sağdı hep_öldülē ğāri ya. tādil gün_öldü. nē yapcañ.

beg böyük deđili ya üş mahallē_o. birī hūdu hu yađı mahalle. birī di hūdu
75 yoqada dēdīm hāman dēdīm yēriñ mahallesi. evelī_ödü bizim ğızañlımdı ğencā ğurölüdü, ğencer_ēdēdik. bütün ğārikövden, pa^klacıqdan, aydından toplanılādī_oryī. ihtiyarlā hep hasī yazā, mindā yazā oturuydu. ötekī ğenşlā kimēsī hep diñelīdī, soyünülādī. ödan sönücum aşşam ğıdā ğüleşilēdī_öda. ğüleş_ölüdü. ğadinnā bi yaqıdī toplanıdı ayrı. onnā hep_ödü_oyneşıdı. bizim ğızañlımızdı
80 ğencer_ölüdü_öle. satıcılā gelīdi. ölarıdan yēdiK_içēdik şekēden, şundan bundan, ğävrekden. ölü_ölüdü. sönuqū sönuqū batdı ğāri. ğencā yatā dēniyorū_ondan_oru ğāri, o çamlāñ dibi. gelēñ ölarī ğāri pikniK_ē'mē, ölü ğezmē ğēsile serin düşē ğāri deñiz yēli tarafından_öldüandan serin düşē. hindī bilī gidēlē ölara. bi mahalle dī_ödu vā işte. hep bölük bölük, ayrı mahalle. āğaşlıñ_içinden ğörünü müyo sanıyoñ? dā
85 aşarī dörü_ēnip-duru bura. aşarī dörü_ēnip-duru. bizim_ävimiz bilēñ ēñ_aşādaydı_eveldēñ. sönu_işti_oryi_oqarı çıqđım. e hindi bu ölan dı bureyī yapıdı. buru kendi bağımızdı, yērimizdi. bureyī yapıdı. ölü_öle. aydındı dī vā ävlēmiz, ävimiz. onu dōru kirāyī vēriyo_z_öle. nē yapcañ.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

- 90 bağ da, zētin de, yemiş de. yemiş_ağaşları ğuruyorū helē_emme incir_ağaşları ğuruyoru ya. ğurusu murūsu halazır çıkanı yetiştirō, gini_oluyoru. hem inciden gālī, incir_işlenī hem ódan sōnūcum bağ. benim_olanıñ bilēñ iki deni bağı vā da bu eviñ yanını bağı saymıyoz. bunna üş deni bağı vā būdu dāğī_okara. dāğī_okara üş deni bağı vā. bütün ilaÇ_atıyolā, bağıyolā. üzüm satāriz.
- 95 ğarī_üzüm_olmaz. ırzaķı ğırmızı_üzüm, ğırmızı. hep çineyi gidē. götürülē topdancılā hep götürülē. bu kāsılarınāñ işte sēkiz_on kādın dutāriz. ódan sōnicīnam ó gödüñ māvi kāsılarınāñ sēkiz_on kāsā, on_om bēş kāsī dutāriz. aldīnnan topdan götürülē çineyi_aşāya. o yaķı ğızıl_üzüm yiyorū hep. ğırmızı_üzüm, al_üzüm yiyolā. aydını ırzaķī mırzaķī satāriz dedīñ gibi_işte. bağ_olanıñ bağı dī vā, sēytin_olanıñ sēytini vā. ódāñ incir_olanıñ inciri vā. her şey vā. olūyoru olmasına da köv yeri ğarī bolluK_olūyoru. sıģī dī_edinīliyorū_olum. sıģī olūyoru. e onnā ba^kmasī zor_oluyorū_emme. yok altını_arıtcādım, yok yēgi vēcēdim, yok hunū_etcēdim. ovūdu tālı vā. benim_olan dōt bēş gün_oriya şeyi gitdilē, saman basmā gitdilē. otuzā balle, tirektōrlāñ otuzā balli getīdilē. äviñ_altı ötü başdan beri
- 105 başi depilip dolūp-duru. bi yo dü hūdu yoķāda ekdilēdi geçen sene. onū du halız çok çıkdē. o halız beg güzē çok çıkdī dēyi ona ğa^tmıyalım hayvannarı dedīlē. ğa^tmeyivēdilē. oreyi di bişdilē, ik_üş gün bişdilē. sōnū_oreyi di ğovdūdulā. om bēş yirmī balle mi, otuz balle mi nēymiş_ōdu da. depdilē, doldūdulā. düğünden sōnu gātiralim dēyi aveciñ dibini yivīgodulā ballilere. óndan ūraşdıķdan sōnu yēgi dī çok, sıģī dī çok. o du bi ikisini satsağ geni isanıñ bi dēdini duzluyoru sıģī, hayvan.

Savaş zamanında köyünüze düşman askerleri gelmiş mi?

- gelmiş. onnā, anamgillē hep ğarīkövü_ötü ğaşmışlā da ölü dēdi “ğarīkövü_ötü ğaşdıķ dī” dēdi “ōdu ğarīkövlēdi ğamcī_üseniñ kirāzlāni yirdik, hep haram_olmuşdū” dēdi_erehme^{li}. ódan bi yo dü “ğarīköve bozulmuş cepi
- 115 bozulmuş” dēmişlē. “bi yo da ğāşıyī sivri siñiri_ötü ğaşdıķ, tēzilē cāmیلēndi yatdıķ” dēdi. tēzilē cāmیلēndi ya^tmış_iki_üş gün. “ódan bi yo dü çayyüzünü_aşāya nāzilliyi_öte, nāzilli tirenīne mī minmişlē bilmen, ta bozdıģanı geşdik, ödū dūduķ” dēdi. gelmiş_olum gelmiş. her_işlēmizi bozmuş ävlāmizi mävlämizi. “äviñ dabanıñ tahtılāni n_eynediñiz? onnarī bilī sö^kmüşlē” dēdi. geldi^kleri zamāñ onnāñ
- 120 mahallesī_odeymiş_anamgiliñ de ölü dēdi dēyivēridi. gelmişlē zamanında. “beg işgenci_ētdilē olādī. iki deni çocūm mādī dēdi, olādī ikisi dī hasti_oldu dü öldülē”

- dēdi. “ōlādī nāzillilēde, ödū hep aqçay başlandı, ōlādı öldülē hastī_öldülā dī” dēdi. “ālākāñ ünlēken_öldüm” dēdi ğārī_irehme¹li. ōlū dēyivēridi. zātēñ ilkin vādī adam seferbērlīK_esgēlī olmuş. “seferbērlīK_esgēlīndi gelecek dēyī doquz seni be^kledim, gelmedi” dēdi. ōlādı ölmüş ğalmış. öldü habarī dī_almamış. saĝ habarī dī_almamışlā. “doquz senīden sōnu bi yo dū bubañī vādım, undan bi yo siz_olduñuz” dēdi. bi ābēm vādī bi ben. ōñdan sōna unca^klā dī_öldülē, ābēm. biri ōtekī_anı, ğāsındanmış bubamıñ, biri anamdandē. ikisi dī_öldülē ābēmgillē de. öldülē ōlum. allah rahmeT_eylesin cümlesinī de. nē yapalım.
- 130 sen ğārī bunū bilgisayar da mī ğonuşdūcañ? bizim di vā bilgisayar. çocū^klā baqıp-durūyolā. alivēdi bubuları. e baqıp-durūyolā ğārī. düvün_ōsa, şēy_ōsa hep qamarıyī_alyolā, ōdan baqıyolā ğārī. nē yapcañ çocūm. ē şükür.
- buyūruQ ğāseñiz_oryī geçidārāsine. buyūruQ ğāliñ. iştī biziñkindēñ biziñki ilicibaşında, ilicibaşındī tırafonuñ_ādında benim ābēmiñ ğızı vādī, böyüK_ābēmiñ ğızı şerīfe. onuñ_ōlu āvlendīdi. subay_öldülā ikisi dī subay_öldülā. ondan sōnu biri edremitte mī durūyo bilmen, biri şırnaqdı durūyodu iki senedī. ō şırnaqdaki ğārī geçinmedi, şırnā gitdīnden mi bilmen. geçinmedi ğārī, onu boşadı. hindi bi tā nāzillidēñ, nāzilliden mīmiş, nēdenmiş ōlāda yazıcıymış o ğızçā da. o da nēşan_oldu. hindi biziñkinden bi haftī_evel_onuñķū_olcaq būdū tırafonuñ_ādında,
- 140 ilicibaşında. ğälmeK_istēseñ bi yo buyū ğā. ōñdan sōncıma bizimkī hūdu geçidārāsindī_olcaq. yılmazkövüñ berī yanda geçidārāsī dēlē ōda, ödū_olcaq, o mahallede. şēsi bilen, nēşanī bilen çalgılı ödū_öldü_onuñ da dūñü dū_öldü_olcaq. eses ğarīkövden_ēnmi onnā da. işte yoqā damlāndañ aşā damlāñ_ēndi^klerī gibi. hep_o geçidārālīlē bōlū sıñılanıp-durūlā. ödū_olūyoru. istēseñ buyū ğē bi yo.
- 145 āşam_olūyo zātī kınalıq hindi. hep ğēce, ğēci_olūyoru. ğēce, āşam işdēñ çıkāşıñ, buyruñ ğāliñ. tābrik vērem mī bilī bilmez tābriğimiz vā. sālī gün geçidilē. ōndañ hanī tābrīlen bulū ğālīsıñ dēcen ğārī. ğälmeK_istēseñiz buyruñ ğāliñ. nē yapalım.

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

- esğilēñī bilmiyon da ōlum hindi ğārī hep yuvālīmī_ēdiyolā. hamū
- 150 çōbasī_ēdālē. ōndan sōncım ğızā^tmī_ēdiyolā. iştī_ōlū_ōle. ğāñıyarıq yapıyolā. et tābiyesī_ēdālē. pilav_ēdālē. hālvā ēdiyolā da^tlısına. ōlū_ōlum ğārī. ōnnālāñ ēdālē. saltī_ēdālē. kēşgek hē bī zaman_ē^tmiyolā. kırqđı bi ēden_olūyorū da. kēşgek aşūrū_ē^tmiyolā hē bī zaman. iştī hālvā da^tlısı_ēdiyolā. onu sinīlerlen ğarıp

155 doldurü yolā. onnarlāñ édi yolā çocüm. kēşgeKaşürü yapsılā bilem dā işēlēde
aşürü aylāndı bāzī īsan bişiriyor. dā hōlū dağdı yolā gövaylana. maşrıpaylan
dağdı yolā ävlere. buyruñ édi yolā. gālān gālıyorü ävden yıyor. ölü olüyor.
yapāriz, yapāriz ölüm. maķānı beg yapmıyoz. onu beg umur étmıyozu ğızanlā, o
maķāneye. óndan tāna, bulğur ónnā hazır işē édēriz. bulğurü ävellēñ kendimiz
yapādık. ğaynadıdık, dövēdik. hindi étmıyoz. hazī bulğur alıyoz. óndāñ yinisi o
160 yēniyo. yinmezsi piriñş yēniyorü hep çok zaman. tānı yapıyor. tāna,
yoğūlāmız olū, yapāriz kendimiz. buydē göcesi alıriz aydından. onnāñ yapāriz.
güzel olū. nē yapceñ.

Tarhana nasıl yapılır?

ölüm, ona tānı otū alısiñ aydından da ónu bi yo bi di şeylik búbē, ödemiş
165 bōbēleri olū hōlū ğırmızı ğırmızı, güzē güzē. iki üş kilō dü ondan alısiñ. ódan
ğaynadısiñ ğayna mıda. otuñ suyu çıkā. o bōbēlere çekide klēñ atāsiñ ğatı ğatı olū
dēyi çekideksiz. onnarlana bi yo o ısaķ suylan yuvurūsuñ eveli. ğarışdırısiñ. eliñnen
ğarışdırılmaz dēyi bi kepçiylen ğarışdırısiñ. ısaķ su dökēsiñ. sōnu sovūdū zaman
birāz yoğūt ğatā, yuvurū yuvurū yuvurū bi ötēsiñ. o hamī gibi, geldī hamī
170 gibi olüyorü ğari. yārn sabālen serēriz biz. aydın yērindi bi havtı oñ gün yatırılāmiş.
ódan aydındı hālā ovūdu tālamız vādī bizim de. ódu bizim ğōşū da. “yaā bēñ om
bēş ğūñ, oñ ğūñ yatırırın” dē. biz yatımeyiz. biz hemen yārn sabālī serēriz. heh bölü
ğurūdūruz.

gā. halil sen nāri gidiyoñ? ódeki ūstanıñ ğālarī vardı būda. yēmek mēmek
175 yapıldı. ódan onnā dī bureyi ğaldı hep ğişi yēdilē de. ónnarı ğomā ği mişdir ódāñ
aşarı äve.

nā ho ötüdeki äv benim olanıñ dedī ikinci yol ayırımında, aşā köv ódan
ikinci yol ayırımı olū. yoluñ içindi onnāñ ävi. berī yandaki ikinci äv hocalāñ. tā
üçüncü beriki äv tūbugiliñ, beriki üçüncü. būdan gidince birinci tūbugiliñ. ötüden
180 gelinci üçüncü tūbugiliñ. üçüncü äv. odū yoluñ ğıylāndı ävlē. hī hī hemen
yoluñ içinde. hemen hūdan yolū endiñ mi mādimennēnden çıķ ölüm. tūbugiliñki
dī öle, hocalıñkı dī öle. ötüden bizim meşkürügil dēriz o ğadına. onnarıķı
dī öle. üçü dü yoluñ içinde. yoluñ içinde. hemeñ yoldan en, mādimennēnden
çıķ. ötüden gelikēñ üçüncü tūbugiliñki, būdan gidēken birinci tūbugiliñki. būdan

185 gidēken yolun_ıçinde. bu berı yandaki deri buçündeki apılı yē deyil de ötü yanda, meydanda.

sen de mi_aydını_ıçindeñsiñ ocüm? sağ olun, sağ olun ocüm. allah_uzun_ömülē vēsin. sağ olun. öle mi? yazık ēyi ēyi ocüm. bāzı gidıyodu biz_ölara. bu yılladı gidilmedi ğari. geēñ seni ğitdīdik ocuk esgēdēñ izinli geldi de.
190 “ben neannılāmı götücen” dēdi. “e gidelīm_ölum” dēdim ben. ödan gitdik ğari. bubasi parı vēresi gelmedi. “oreyi mi gidilimiş. sātēñ geldīñ hüdu oñ gün. ben seni esgeri ga‘can pareyi.” dēdi. “ben vēren_ölum” dēdim bēñ. odan dolaşdı geldiK_oriyı bu işeyi ğidā. ne o beydağını ne dēler_ona, bozdağı_oari gitdik, vādı geldik. hı hı gitdiK_oriya, gölcüğü dü vādı, bozdağı dı ıdı. ta yoadaki
195 amlān_ıçindeği daşolü dü ıdı. öları ıdı. beg güzē öläñ suları, şēleri. gitdiK_ölara. sēñ ödemişli mişñ kendin? öledī ocüm, öledī. ē nasīb. yicek duz_ē^kmek nēdēsi_ödasiñ. öle.

Köyünüzde gek-gelir, gidip-duru, berenarı gibi kullanımlar var mı?

hā ölü dēni. dēriz. “hülene fileneyi gömediñ mi?” “fileñ yēdi gāK-
200 gāliridı_o. ben gödüydüm, ğavışdıydı” dēriz. ölü ğonuşmeyi yaparız_ölum. öle, yapıyoz_öle. ölü dēmiyoz. işte ölü gālmiş, ği‘miş dēriz de öndan. nēreyi gitdilē? filen yeri baheyi gitdilē, sēytinnı gitdilē dēye ölü dēriz dēmesine. bilmiyon ğari. dēni bāzı, dēniyodü bāzı ocüm. bāzı dēniyodü. nēriyi gitdi ki dēdilē mi ne bilen ğari baheye mi gitdi, sēytinnı mi dēni ğari. belki o_zman dēniyodü gine. bıbirini areyip
205 soran_öldü zaman ğonum ğoşu dēniyodü.

dēlē. ne ēdiyoñ? ne eden, bēleñari_ışte. hüdu amaşı yudum, sēdim yahut hu be^kmezı_ēdiyoz da óna bereñari inedim inedim dōkdüm hemēñ, ölü incilimedim dēriz ğari be^kmez_ētdımızde. dēni o naflā hep dēni ocum. dēniyorü_ölü_öle. älbiselere mi? dikēdik. diken_ölüdu, vēridiK ğari_ölara. älbisi dēriz. hā pusat,
210 pusa‘lāmız. pusat yākecez dēdik. hanē ameşı yücez dēmezdik de pusat yākicez böyün dēdik. ölü dēdik äsgidēñ. hanı ameşı mameşı dēp-yōmezdik de ölü dēdik. beg kılēnivdi, pusat yākicez böyün dēdik. hāman aldıdı dēdik. ğayıT_ışledi^k mi ölü dēdiK_ölum. ne yapalım. o sözlē dēnidı.

yaa, onu bu kövdü dēmezlē. hōle mi ğaım, bōle mi ğaım dē durülā hu
215 ğalıpkövünün_ısannarı. tā ötü yandā şē vādı aydını_üstündü ğalıpköv dēlē. tā üs yanda. hā ğalıfköv. ondan tā üs yanda şē vardı, ğireniz vardı. oriyi bilēñ konu^klu

déyolâ ġārī hindi girenize. gireñiz, gireñiz dēñidi. anam né dēdi ya. “bi sürū bi ġatař dāvī ġi’miş di” dēdi. “ōdan sōna e bizim dāvīlē buriyī ġaşdı mé? dēmişlē di” dēdi. “yaā gōmedik biz. ōdāñ huriyī dārāyī_ōkarī ġi’mişdi” dēlerimiş de “ōdan ġārī oreyī
 220 hōlü iz ba^kmişlā. hani bureyī giren_iz, hani bureyī giren_iz, hani bureyī giren_iz dēmişlē de ondan gireñiz ġalmış” dēdi. yāşīma mī yaqışdıma mı né bilen ġārī_ōlum ōlū_ōlü şēlē. dārāyī_ōkarī dāvī ġi’miş_ōsu izi olma mī dēdi^kleri gibi. ōlū_ōlü anamdan duyādıK_ōle. gireñiz dēlēdi_ona. hālā bāzī déyolā. bāzī konu^klu déyolā. işti_ōle. altını ġalfıköv déyolā dēdiñ gibi. ābēmiñ, güççüK_ābēmiñ ġiz
 225 çocūnū_oreyī vēdik biz. ergün gül vādī ōda. bubasi hasan. ōlāñ ergün dēlē.

yaa onu hu yaqālilā, gölcü^klülē dē. ġayıcı^klilā, gölcü^tlülē dē ona. yoqādı sayılmaz da ötesindi ġārī_ötesinde. ġarīköv vā, ġarīkövden_ötüde ġayıcığ vā. ġayıcı^klilā asıl hēkes maliniñ_içinde édinī de. uzağdı hanī çoğdı. aşā ġayıcığ, yoqā ġayıcığ hep_ōlü dēñi. yazın yaylıları göçüyolā. olādan kirāzleri_oluyoru, satıyolā.
 230 ondāñ sōnu cevizleri, kestenileri_olū. ōdāñ olādı harım_édēlē. fasille, domat satālā. ġayıcı^klilā dēlē ona. ónnā, o yaqālilā dē “hī ġalan, hōlū_öldü yāvrum ġalāñ”. ġayıcı^klilā, gölcü^klē hep_ōlü ġalan dēlē. biz būdu o yoğdı. onū dēmezlē bizim būda. ōle. hēkesiñ yerini göre işēsi vā. n_apcañ_ōlum.

ġārī ne bilēñ. ōle déyo mudū dēmiyo müdu? ondan duymazdığ biz ya. ōle. né
 235 yapcañ.

siz dī savoluñ. bölü bomboş_olū mü? çay bişirelim bi yo. olma mı? bişīmecen mi? éyī siz bilīsiñiz. né étcem sāten iki yakeyī süpüren dēsem boyacılā vā. boyacılā boyēP_olmudana ġālin bilēñ édimiyoru. işleyīmiyoru hana. işti_ō dedi bañırıyoru. onū du başındı_oturūp-durasım ġālmıyorū ġızım. allahıñ bildini sizden mi sa^klıcaz.
 240 bi yo hōle mī bōle mī déyī ġonuşuyoz. bi yō bi şey yēdıceK_olūsak yēdiriyoz. ōlü iri bi şē dī yēyīmiyoru. ġāyet ufa^klāsañi é^kmēni ufaldīsañ, ōdan hōlü muhallebi gibi ġarışdırīsañ. bi tel şehriyeniñ çōbasınnanı bāzı. bāzı_onū du yēmiyoru. bāzı südülene, bāzı çayılanā, bi ġaşığ bal ġatıyoz. ōdan sōncim çayılāñ bi ġaşığ ġaymağ ġatıyoz, bi ġarışdırıyoz. ōlū_incecik onū vēriyoz ġaşılana. kendi mendi yēyībilmek
 245 yoğ. ōlü yüzü_ōkarī yatıp-duru. allah ġütāsıñ çocūmuz. iki_aydı, üç_aydı sāde ağzını ġaşılan soğuyosuñ suya. ġaşılan yēmek yēdiriyosuñ. ōdan sōncim altını_üstünü temizleyōsuñ. işti_ōle. kendim kıpıradı dī miyon. beg zayıfaldı_emme. ōlēken bi avır göseñ. sādī kemiK_öldündan mī bilmen. sādī_ō

aydını giden_ölannana, göcuman_ölannan o güççü edıyor, yapıyor. onnā altınī
 250 temizlimiden biz_édimiyoz. kıpıradımıyoz, avır. bēñ zāten ğuvvatım ğudretim mī mā
 ğārī çocūm. ben di kendim yaşlandımdan ğuvvat ğudreT_olmuyoru. beg zō ğārī.
 hastānīlerī yatıdık dī_éyī_olmadī. dođdorlarī götürüyođ dū_éyī_olmadī. dili di
 ğonuşmucek. zāten bölü ğārī bu dedilē. hastānīden bilen bi havtıda būda götürüñ
 ğārī dedilē, tabırcı_ōsun dedilē. ferç geçıdīdi. ilkin geçıdi bi yo da o_zman
 255 ğonuşubiliyodū_aççık. sōnu bi dā olmuş, bi dā yeñilemiş. onu bilmemişiz. hindī
 kökden ğonuşumaz_oldu ğārī. ğonuşumaz_oldu. allahım ğulunū vēmesin. allahım
 ğullānı vēmesin bölü şēlē.

I-A/12

Derleme Yeri: Merkez-Baltaköy

Derleme Zamanı: 20.17.2009

Kaynak Kişi: Fatma Şahbaz (52)

Doğum Yeri: Merkez-Baltaköy

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

5 biz_ışti köv yerindĭ çocüm n_âpalım? işte bildiñiz gibi işineñ ğaydınan
 ũraşıp-duruz. bõn torunnām mādın. bi ğızım mā benim, bi olan bi ğız. dalmeyĭ gidiK
 gelcez dēdilē. anni sen ğavaltıyı hazırlayıĝo dēdilē. onu hazırladım. ğādeşimiñ ğızı vā
 almañyıda hadi dēdik bõn dāve⁴liyelim_onnara. bõn ğalıñ āşamnēn bilen.

ulan dedeñ yok. mutlunūñ yatā burū_ıhı cibindirĭ çocuĝ, bōbek cibindirĭ gibi.
 āşam burē geliyo dōşeniyo, būdū yatıyo. bilmiyom bunu ēyi baķıñ siz_ōda.

10 benim nūhusdu fatma. fadimi dēyolā. ābim oluyo. oru bizim_ev, buru gelin
 geldĭm yē işte, kendĭ_evimiz. ĝōdülē mĭ dayıñgillēñ_evine. oru bizim kendĭ_evimiz,
 annemiñ babamıñ_evi.

çocüm o gibi taķır taķır buz_ıçıyon. çoK_ēyi_ētdiñiz. öncüdeñ
 habar_ētsēdiñiz. gini buyruñ geliñ. ben dēdim bu çocuĝ dēdim öleniñ iscānda nereyi
 gitdi.

15 benim başĝĭ_ölum yok. anneçdeki di bizim. anneçdı bölü_ıkisi işiñiñ arası dı
 bizim. olan yok. ölum dēyom burıyı düze⁴liyelim, düzeni ğatalım. ben burıyı ĝimen
 dēyo. ne bilen nedendĭne. dahā_ēyi yerine mĭ bulcaķ bilmeñ. çocüm daha baķçemiz
 vā bizim. būdu hemen sālıK_ocāñ yanıbaşında. hindi gitdim ĝoşmecı tomatĭ
 topleyĭK geldim. gidiveriñ hūdan. hem gezē gelişiniñiz hem dalından kıoparisiniñiz. baķ
 yaķın. gini buyruñ geliñ.

20 bēñ ēlli yēdi doğumluyun. bunun telfonu dū kıapanmeyo. nahā bu çocüm ēyi
 mi olāda? nahā durumu? baķ yanniş bi şē olūsa ğavĝĭ_et baķ.

çocüm öncüdü ēdiyodum. şē ateşliyodum. ateşliyodum. tepsileri ğatıķ
 ēdiyodum. hindi gini ēsem ēdērin. ölü canıñız_istēsē_ēdivērin. buyruñ geliñ. geliñ,
 ēdivērin. habar_ēdiñ, ben_ēdivērin.

25 çocüm biz_n_ēdelim. sabālan kıaķıyoz, baççeyĭ gidiyoz. erik baççemiz vā işte.
 ōdan bu seni olmadı, sēreK_oldu ya. aççıĝ götürüvē git dēdim ben buna. ĝötüdü

gitdi ya bilmeyon dağıtdı mī gōtūdū mū nē ētdī belīsiz. ōdan fidan dikiyoz bōbēdī,
 badılcandī. hemen bu seni aççıcığ aççıcığ ēkdik. pıransı gereviz ēkiyōduğ. bu
 seni onnarī dı ēkmedik. işeyī gitdik, çam çapasına. o yollā vādīn ya hemen
 30 köpürülēn yanda çamlı^klāda, ōları gittik. iki ay üç ay ōlādadık. çam dıkdik biz, çam
 dıkdik. bunun bubası ğazdı, ben çapıleyī çapıleyivēdim. ōları bili yakmışlā. hōlü nē
 güzē ētdiydik. yanmış. hōlü sen gōseñ. dün ōdan geşdik biz. aydını gitdiydik, düvünü
 gitdik. gōdüm. İsanıñ canı bi... nē güzē yeşilliklēdi oturusuñ, bi kölgeyi gidēsıñ.
 otubannāñ kenarlāna, otubannarī hep yapıdık ōlara. nē yapcañ. vā, işēmiz vā.
 35 baççemiz vādın işti. ğādeşimi İcarī satıyoz. darī ēkiyōduğ, pamuK ēkiyōduğ. bu
 bi ōlan oldūndan bu dü oreyi gitdi. allah işi nasıP ētdi. tek gissıñ. ileşbēlikdi bi iş
 yok. ne ğidā ēsseñ olmeyo. illi bi iş. hemen parī ētmedi çocūm bu sene. bu sene dī
 deĝil iki üş senedi işē ētmiyo, parī ētmeyo. hani çok zō. ay dedıñ mi geliyo. kafı
 çalışmamış. öncüden kafı çalışsēmış. yō bizim kafılāmız çalışmamış çocūm. dik,
 40 akşamı ısaçdı çapılıyōsuñ, işliyōsuñ, bi parī ētmeyo. bazarī çıkarıyoduğ çocūm. ē
 parī ētmēnci nē olcağ. topdañ vēriK geliyodu. nē yapcañ.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

çocūm eveldeki düvünnē nahā olū? işti gidıyōñ. selām alēkim alēkim selām.
 nēşan oluyo. ğız ōlandan ğaçıyō ōlan ğızdan ğaçıyo. hindiki zaman ōlü deyil.
 45 ōdan şekē sōlüyolā. dedıñ gibi loğum sōlüyolādın. üslük bēz sōlüyolādın. hani
 eveldeki usul isteniyodun hindī ōlan evinden. bunnā olıyodun. hani biz
 ihtiyarlādan duyüyo. ōdan istē bēgırmen gidıyo gelin. üş cingen davulu geliyo. üş gün
 gēci gündüz davul dövürüyolādın. bölü olıyodun. nahā olcek başğa?
 bölü olıyodun. gelinnē bēgırmen gidıyo. ğırmızı bi bēz ōtüyolā,
 50 kafasını ırlıyı ırlıya gidıyolādın. hindi di modū oluyo tabi. oluyo.

Düğünlerde hangi yemekler yapılırdı?

yēme^klē ğuru fasille, pilav, ōdan et yēmē, hanı göveş gibi. başğı nē olcağ.
 kıstımadır, badılcan kıstıması. ğanıyarık dēyolā ona. ōdan kēşgeK ēdiyolā e^tli
 kēşgek. öteki gibi kēşgeK ēdiyolā. aşuru bişiriyolā. yuvarlımı sı^kmī ēdiyolā. işti
 55 bunnā oluyo. aynı yemek. başğı nahā olcağ? aynı yēmeK oluyo. üş gēci üş
 gündüz olıyodun. benim büyüK ābimiñ ōlū oldu. dümuş ābimiñ
 muğdarıñ işte. üş gün oluncu nahā oluyo ğāri? tabi ōlū olıyodun.
 tüfeK atıyolādın.

daha ocūm bizim yūz hū tarafī gidiyo. emmī bizim bu taraf daha gūzē.
 60 buyruŋ geliŋ. siz nēdī_oturūyosuŋuz? ocum bēñ aydını hēş gi^tmeyon. neden dēseŋ
 her_ ihtiyaş vā. āfiyet_ōsuŋ. gini be^klerim, buyruŋ geliŋ.

vā. sen gōseŋ. annannē annannē... iki tāne. allah_acılānı gōstēmesiŋ
 cūlemiziŋ de birimiziŋ deyil. allah hatādan azādan ğorūsuŋ cūlemize.
 āfiyet_ōsun. ayaklāŋızī sālīķ. gini buyruŋ geliŋ. mūsādi siziŋ ocum. bu ğidā arayīķ
 65 gelmişiziŋ ya. sağoluñ.

I-A/13

Derleme Yeri: Merkez-Baltaköy

Derleme Zamanı: 20.07.2009

Kaynak Kişi: Emir Tullah Karayılan (80)

Doğum Yeri: Merkez-Baltaköy

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler.

emî tullah. emî ğomuş bi di tullah demiş o neşi dedeñ ğari. mustuvü qarılan.
yaşımı bilmeyom çocum. benim_oķū yazarım yok. evelî_eveli oķul mū māđın
çocum bu ğidā. bi ğız dēyī būbam irahmetli vēmemiş. ē āķīdan iki denī dā olmuş.
onnā dı gitmedi. üş ğızdıķ. vēmedi_umbam. yoķdun_evelī_o ğidā oķul. hindi_hindī
5 inceldī_ōtalıķ.

bi şe dēyimicem hindi. ğızı ğaldıran gelen mi? ōlū lüzumlū bi şe yōsu
ğaldimeyeñ yatsinnā onnā. dinneniyolā onnā da. dāmat iş_işliyo, ğız iş_işliyo da.
onnā sünetden geldilē şindi biliyoñ mu aydıñdı sünet vādın_işēdi ya. hā hā gölasā
muķdarınıñ torūnu. ōdan geldilē. söküden kibrā vādın.

10 ***Eskiden düğünler nasıl olurdu?***

evelī bi havtı düvün_olūdu. hindi bi gündü bitiyō düvünnē. bi gündü bitiyō.
ülen çocūm neresini_annadıveren ben seni_ölū odun ğırmaķ yapālādın. hā odun
ğırmaķ yapālādın. hārif_ōdāñ giderdin. bi tavuķ, birāz şışı ğor_üstüne. çıķā dā
tepiden dađdan geliyo ğari ya. horiyī tepeyī çıķālā. ōdu bi yo hōlū sırlanılā, bi yō
15 oyun_atālā. ōdan sō o tavū alilā gelilē, o düün_evini yıķālā. yemek yidirilē. içelē
sıçālā. işti böle düünnē. hindi düünnē bi gündü bitiyō, tēz bitiyō.

Nişanda oğlan evi kız evine hediye götürür müydü?

hā ōlū yapālādın çocūm. yanıķ yapālādın. sözüñ ğız_evinden ōlan_evini
yanıķ götürüdüñ. hārif silah_atardın. o yāñi bi dağıdııldın ğomşulāñı, yakın
20 ğomşulāñı. iş çoķdun_eveli. iş çoķdun. yemek yapıldın tabi. ğız_ev_i_onū_alī. bi yō
ğız_ev_i ōlan_evini mübārē gidelē. bi yō tutā ōlan_ev_i ğız_evini mübārē gelī bi
gün_āşam. ōlū_ölū_işti_olū gidēdin.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

yemekler çocūm çōbadī, et yemedī, sarmı sarılır_evelden bu yapraķlardan
25 sarmı yapādı ğocā ilgenneren. şindi yapraķ zamanısı yapraķdan, yapraķ zamanı
dēşī_eveli ilāñi_olūduñ. ilāñıdan sarılđın çocum. hani yemek çoķ_olūdu. ğuru

fasilli bişirilê, kêşgek bişirilêdin. etli kêşgeK_olû, sütlü kêşgeK_olû. iki çeşit kêşgek yapâlâdın. pilav yapâlâ. tavuq mavuq yapâlâdın. çoqduñ yemeK_eveli.

Savaş zamanında köyünüze düşman askeri gelmiş mi?

30 ben_onnarı bilmeyom çocum. anam zatten ufaqmış. başını çember_alıyomuş yonaniñ bureyî geldinde. sözüm hayvan sürmüş dedem_ırahmatlı da gızımıñ başı yalın déyi belîndi gısaq, yağlık vâmiş. çıqâmiş, annemiñ başını vemiş. anam çocukmuş, ben ne bilirin. ben ne bilirin çocum. ölü_annatmazdı. kendi çocukmuş zâten nahâ annatsıñ? kendi çocukmuş.

35 işlêñ nasıl mutlu. éyi éyi çocum. allah bi yardım vêdi. éyi yavrum. siz gêşsiñiz çalaşñ. herkes şindi dışaları gidiyö ya. daha dün_aydınıñki çocuk vâdın baq aytaş. gulaqları çıñnıyası geldi gitdi baq. bi dî yârın bi düvündü gelecek, âbêşî_evlenîkene. çalaşñ çocüm. çalaşanı_allah vêcek. allah vêri. yat baqam yüzü yoqarı_allah vêcek mi dalaP_êtmeyînci? o dü dalaP_êderiseñ_ölü vêcek.

40 benim de ayaklarım saqat çocüm. baqsañ deneçleri dayaniyo. ben çocukkanı hastî_öldüm bôle. bi zızı gîdi, buru başıma ârı gîdi. başımdan dizlêmi_êndi. dizlêma_arıyo, dizlêma_arıyo. bülâ salâm. bûdan alçadan damâlâ büzdü biliyo muñ. ondan aççığ_aylık yazdırâm dedik. hindi_aylıqlâ varımış ya. illi bi yapımadiq öñüñdü_İsanıñ_olmayînci, goçanıñ_olmayînci. êrkemiz yoq. kendi yoldaşım yattî_öldü. gêş dâmat vaşdın aha çocüm mutlu bilip-durü ya. o du bi gıriz_öldü. bi âşamdı ne oldüsü sabâ gadâ gitdi. yabendêdin_işte. o du bêylê vâdın ödu motur sürüyodun. öldü habarı duyuldu çocüm. gemgeñşdi, kırk yaşındî_öldü güveyim benim güvêm. buru gızımıñ_evî di buru kendî_evim benim. galp gırizi geçirdi.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

50 hiş bi iş yapımayoz çocüm. gızıñ gocasından, ödü kömür_ocandı çalışdı, kömür_ocandañ çıqdı bureyî beyiñ_ödu bi moturü sürüyodun. ödan êmekli_öldüdün_işti, gocasınıñ êmeklisinnen idâri_oluyo. bi di bekar gız vâ onu nişannadı_işte. n_âpcañ, dünnâ geçinmesi çocüm, dünnâ geçinmesi. zor çocüm, zor idâri_olmaq zor, baş dutarıñ_olmeyînci. güveniñ_işi éyiydin. hayvannamız bilek vâdın bûda, yapıyodun. işiñi bi yö tökezdiriyö cenâzeñ_öldü mu. tökezdiriyö çocüm. zor idâri_olması köv yerinde. yoq yoq çocüm yoq. nêdi buluyoñ taleyâ. kendim zâten ben buranıñ yabancısi bi yabancıyi vardım biliyo muñ. tâ benim beyim tiri yandan. bureyî kövü çalışmâ gelmiş, ävlendik. kendim buranıñ yerlisiyiñ_emme adam

yabancıdın. yëleşdi. hanımı ölmüş. iki_ölan çocūnnan ğalmış. ölan çocu^klāna
 60 bakımamış. birini evlatliyi vēmiş. anı_olmayıncı_ıçēde. birisi avludu ya.
 avludū_ōsu du aqılcaz_aççıĝ saf. kendi başını çelemiyo çocūm. sözüm bi işi ğatām
 dedik. bubası ocā ğattı, olmadı dikini tutmadı. kövü bekci ğattı, dikini tutmadı. hindi
 yaş kemāl dī buldu. bundan sōrū yaş ğalmayıncı_ışe mi giribili? ölü_ıştı_arı yēdi
 geziyorū çocuk biliyō ya. n_āpcaᅇ. bi ırmızandan ırmızanı davul çalıyo ırmızannāda.
 65 onu yapā, başĝi_ış yapmaz. kendi başını ... yok. beni n_āpibilcek. benim
 kendi_ölüm_olmadı. altı deni ğızım_öldü. üç denesi_öldü. üçü dünnādī_ışte. biri
 tepikövde, biri aydında böyük ğızım.

70 kapıyı_açık mı ğoduᅇ mutlu? n_ēdiyōᅇ sen bu annatmaqlā hindi bizi dēyvē
 baᅇan bi yō ĝāri. olcaᅇ çocūm, olcaᅇ. musādi siziᅇ. yaa yaa ırātsiz mī_ölü çocūm.
 ğonuşması yok mū bunuᅇ. ırātsiz mī_ölü.

ne için ğonuşuyo bunnā hindi annat baᅇan beni sen bi yo.

I-A/14

Derleme Yeri: Merkez-Kuyucular Köyü
Derleme Zamanı: 25.07.2011
Kaynak Kişi: Hacer Çayır (70)
Doğum Yeri: Merkez-Kuyucular Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Pazarcılık.

Teyze, pazarda neler satıyorsun?

amañ yoķ bi şe. aççık yoğudum mādın bu goanıñ_ıçinde. odan aççık
bölcülēm mādın. onnarī satdım, gidiyon. ödü yoğüt beK gi'miyo da. ondan bureyī
ondan gālesim gāldi. ısaçķ. gālmen gāri bir_ay. gini hakid geçıyo da şe_lē geçıyo
5 namazlā geşcek. yinmiyo hanā. yinmiyo hanā sabālēñ aççık yidim gāvaltılāñ durup-
durun dēseñ_olcek. yimen sātēñ hulāda. ondan yalnız su çoK_ıçiliyo. ondan
zor_olcāK. gālmen. işti bi bölcülēm mādın. bölcülē di bitdi. bēñ haftıdı gāliyōñ burē.
gāliyon allahıñ_izninnen. hōlü geziK gidiyon. dā bilmen nēleri gitcēm hūlā hōlü
bakıyon yetiyo bene.

10 cāhilin. dēvēriyolā unūduyon. yaşıyon. allahdan sālıK devletden düzenniK
dēdīñ gibi. öleyiz, sağız. éyiñ_ölüm, éyiyiz. āmin çocum. varındi, a'mış ye'miş
varındi. bi neneñ nenesi olmadım daha. toruñ vā da o yoK daha. onū gōmediK dā.
işallah. allahım çoK yaşa'masın. allah vēdī amānata... allahım né dēyēñ hatāsız
ķazāsız İmanınan ğurannan göçümē nasiP_ēssin. hep gitcez de. büyüK güççüK
15 dēmiyo gāri. büyüK güççüK dēmiyo da.

benim_adım hācer çayır. ödemişde mi çalışıyoñ? kirāzdan. oraya mi gidiyoñ
hindi? evli? éyi. yārin sabālen dönāsiñiz. hā dūcā mısıñız? éyi, éyi_ölüm. gitdim,
birgi gitdim. gitdim birgi. bēş_altı dafā gitdim hām.

20 aman bi şey_é'miyon_ölüm. iki dē inēm vā. gini evdi evlenip-duru ğızım vā.
bennen duruyo. o yanıbaşımı ev yapıldā. beyi adılādī çalaşıyo. onnan duruyoz.
ōlannām aydıdı būdū ayķo efikentde. iki_ölüm mā, iki ğızım mā. dedeñ öleli
senesini unuttım ölüm. senileri unuttım. çó'lam_okuldañ yeñi çıkdıdı. hindī
evdeki ğızım o sene okulu ğidi bu. eñ büyüK_ölüm bilimiyon_ölüm ğari.
bilimiyon_ölüm bilimiyon.

25 ellāñ çapasını gitdim_ölüm, ellāñ çapasını. bureyī vādım éyidin_ıhrātım. o
du ölüvēdi. gini éyiyim. éyiñ gine. allahım éyiliK vēsin. ğızın birisi almaydı. édiyo.

hindi gäldilâ izinni. yanımda. hindi kıuyucuları geŝcez. o dönembeşlikdeki evlâ bizim. köpüdeñ geçivēdiñ mi o evlâ bizim. tırafanıñ yandağı mandıranıñ yandağı tâlâ. ödu yēniyom ben. yatām dı güzâ. tam mevki yatā. güzâ.

- 30 bēŝ dēyolâ ya bēŝi sa^lmıyon. satımıyon bēŝe. bēŝi satımeyon. üş buçuğ vērıyon. üçü bileñ vēdim. topdan dē üçü bileñ vēdim. allah acı bēket vēŝiñ. aylım yoğ yalıñız. hıç aylım yoğ. o zumannarı siğortá öseydın çó^klâ hanı bubamıñ girişi öseydın hanı yapadığ dēyolâ. o zmannarı hemen evi bileñ gäldilärdin. onu bi şey sanmıŝığ biz. yazılmamıŝığ siğortayı. işci ğurum gibi hanı kövüñ işcilēnden bili hep olunuyo bağ.
- 35 öle édilmemiş işde. bilimmiyodu. bi şey sanmıŝığ o zmannarı. evi gäldilēdi hana siğorta yazılıñ, sonüñuzza éyi^lölü dēye. bölü señ gibi ölannâ gäldidi. é^tmicēsın de mi? kendiñ gidip di kendiñ yazılcāsıñ. éyiñ gine. ğızım dı bağıyo, ölannām dı bağıyöölüm. ö soğuş demici bunnâ. üçüncü sanāyidi duruyo. evlari ödâ. ikiölüm mâ. ikisi di biri ayğödü biri efikentde. evlāni^lalivēdim. ödülâ. âmet çayır, bilmäŝiñ.
- 40 sen kirâ mi bülâda? ğini hülâdı yaŝıcāseñ al bi evölüm nāsiP^lolüsü^lallah... evolduğdañ hāri her ŝeyölü gidâ. ille eviñölcek. áy dēdiñ ŝē gälivēriyöölüm. eviñösü hanı cebiñ dolü dolü parıölü. olädâ umbağ anağ sağ mi bilmiyon da. aççığ kendiñ biri^klâ, aççığ o, yazıl. çóğ^levlâ yapılp-bağı hindiölädâ. ŝapğanı tut ölü bağ. bēñ efikentdeki ŝē ayğodağı evve yazıldidım. bilmiyöñ yē bilmiyöñ göğü
- 45 bilmiyöñ ölüm. öle öre^tmeñ yazılmış. benı di yazivē hocā dēdim bēñ. yazivēdilâ édivēdilâ. güzâ ğini evleri de. hanı ölü al^li^lüslü. ayğö evleri güzâ. ötekinı di ğırıldığ dürüldüK onü du alivēdim bi ev.

- çalışdı arba. bu arbilâ di éyi^loldu. bunnâ olmusü sâteñ ğälmem bazara. bunnâ éyi. hindi dolüt-durü ya sabälēñ hemeñ peK^lısañ yoğdu. bāzi boğ^lenip
- 50 çıkıyolâ. belli^lolmeyo.

I-A/15

Derleme Yeri: İncirliova-İsafakılar Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Hatice Özdemir (54)

Doğum Yeri: İncirliova-İsafakılar Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Patlıcanbalığının yapılışı, Tarhana yapımı, Ekmek yapımı, Ailesinin düşman askerlerinden kaçıışı, Kabak köftesinin yapılışı.

bän bunü diyom ki éminē baḫ hallibrām gāliyoru. gālīk-gāli, gāliyoru, kiddāre gāK-gāli, kiddāre diyoz bōle meselā. baḫ filancē hōriyī_abaḫ gāliyorü baḫ. burey gāliyorü heraldi. gāK-gāli, kiddārē diyoz bōle.

5 yaa ölü dēmēiz biz. dēmiyoz öle. biz gāK-gāli diyoz, gāliyorü diyoz bi dā. az incālmāmiz gāliyoru. tā ävāli gāK-gāli baḫ. baḫ éminē işē gāK-gālī. hallibrāim kiddārē. baḫ gāK-gāli. bahçeyī kiddāre. meselā bostanī kiddāre. bahçimannī kiddāre. bahçimannıḫ dēdīmiz säbzālikdir. hem bostan diyoz biz_önā, hem bahçimannıḫ dēyoz. kibar_adı bahçimannıḫ, ḫabī_adı bostan. yāñi bizim_işēmiznen tā hindi tā yērlisi baççimannıḫ gāri. meselē hindī mezēliḡ_ódan bi İsan gālī. éminē baḫ işē
10 filence baççıdan gāK-gālī diyoz. gāK-gālī diyoz, bi yo da kiddārē diyoz. bizim şifremiz bu.

haticī_özdemir. yāş ēlli bēş doumluyun. hā ēlli dōt yaşında. ölüm vā bi di tā. tā ğız_arıyoz ğāri. ölüm vā diyoñ öläñ ävländīcen. bunnā torunum. bunuḡ vā iki tā ölü. bānim_annem de sēksen yēdi yaşındı hindi. yaşıyoru. covü kövündü dünyāyī
15 gāmmiş. tā ğāşıdı mendirezden ğāşıda. annem, kändī_annem. bubam öldü rahmā^li_öldü. onnā bubam covü buriyī gāldīnnān bi yaşındamış. annemī budan götümüşlā. ğāşıyī mendirezde ğāşıdı dünyā gāmmiş_annem, menderezden ğāşıda. búbam bi yaşındamış yonan buriyī gāldīnnānā. annem órdu dovmuş. budan ğaşdıḫdan sōnu dovmuş annem. buvam budan ğaçāḫanı bi yaşındamış. bobannem
20 bānim dādāmī vādinnana ādındı bi dāñi bölü tayıgāldisi vāmiş, çócuḫ vāmiş öbürkü_adamdana. bubam dı bi yaşındamış. dādām al çócūḡü, vē çócūmu dēmişlā. bubam_az böyüK_öldünnana ötekī nānāmiḡ kändi çócuyu böyü^kmüş. ağır mı gāldi né oldüsü ğāri. birisi götürümemiş. al çócūḡü vē çócūmu dēmişlā. búbam bi yaşındamış. nānāmiḡ kändi_ölu vāmiş. çó^klarıḡ yüzünden kitmişlā ğāri. annem_ódu
25 dünyāyī gāmmiş. mendirezden ğāşıdı dünyāyī gāmmiş. önnā işti bōle.

İkram ettiğiniz şeyin adı ne?

patlıcanbalı diyoz, patlıcanbalı. bölü kayrak kayrak bölü inci_inci bölü diliyoz. hafif diliyoz_óna. patlıcanbalı diyoz_óna. hamırı buluyoz bölü. sıcak süynän yuvuruyoz hamırı. yuvuruyoz, yuvuruyoz, yuvuruyoz. bölü ayran hālını az ayrannan az 30 göyü_olüyoru. o sōñ yā göyyoz ocāya. yālī_émek diyoz, patlıcanbalı diyoz. duzluyosuñ, ónu hamırıñ_içini_atiyosuñ. bölü buluyosuñ hamıra bölü. bölü buladıñ mı bölü. sän édāken göcēdiñ_óna. óndan sōñ yāñ_içini_atiyoz_ónü divanı dolduruyoz yānan zētın yānana. on sōñ ğızadı mı öbür tarafını çevi. ğızayorü aliyosuñ. patetizden_olü, büberden_olü, bu kabağdan_olü, patlıcanbalı.

35 ónnan dı yapıyoz ya. ğarnıbahar diyoz. aqbaş, çıçe^kli baş, ğarnıbahar, kelot. kelot du diyolā. kelbaş diyolā. onā haşlıyoz. kändi süyünnāñ yuvuruyoz_ónā. ónu kändi süyünnāñ yuvuruyoz. ğaribübē atıyoz. bi di ätten yapāriz. äti ğıyāriz bölü, kabı_ätä. ónu ğıyāriz, ğıyāriz. uñ ğatāriz, sovan dōrāriz. ónu yuvuruz. onē di bölü yēpēriz ālimiznän bölü, aynı bunnā gibi yuvarlaq. onē di o dü tā hāriki_olü. çoq 40 güzel_olü o da, ätdänā. yümürtüdan yapıyoz. onu çuldumu diyoz. dāvşandan yapıyoz. onu çuldumu diyoz. işēden yümürtüdana. yümürteyi haşlıyoz. aynı bu hamırı duraltdımız gibi bölü sıkıyosuñ. budan çıkı çıkıyorü ónu yümürteyi bölü bölü bölüyosuñ sarasınnan bī. hamırıñ_içini_atıp bölü ğaşınan bölü_aliyosuñ hamırı bi sıkıyosuñ. o yümütü budan çıkıyorü. ódana atıyosuñ_ónü lo^kmu gibi_oluyo ğāri.

45 çuldumu diyoz_óna. dāvşana dı bölü topanıyoz bölü kuşbaşı_ēdiyoz. tāvşanı haşlıyoz, kändi süyünnāñ yuvuruyoz ğaribüberneñ. o du çoq güzē olü. onē di aynı hamırı yapıyoz. ónnāñ hamırı ēyici durū_ommuyoru. yāni budan bölü sıqđinnana hafif davılcek. burey. burdana atıyoz. öteki balcanbalı... sātī bölü baq ilgeniñ_içini, hamırıñ_içini bölü_atıyosuñ_ónü noqtu noqtu cārāz gibi. cārāz hālını 50 gätiriyosuñ_ó dāvşanıñ_ätinā. yümürteyi dī_aynı. oñ sōñ bō atdıñ mı şölü baq hōlü_aldıñ mı bu ācuñü ğāliyo hamı zātēñ. sıkıyosuñ, o topāñ işē budan çıkıyorü. kaşınāñ alıyoz, divanıñ_içini ğatıyoz. çulduma, çuldurmu diyoz. yümütü çuldurması. yaa çuldūma. oñ sōna onē di çuldümü diyoz. yümütü çuldūması. meselā tāvşan çuldūması. dāvşan genelli^klī çuldūmu yapāriz. öbür gibi yimāriz biz_ónuñ_ätinā.

55 bölü yuvuruz. haşlarız. yuvuruz, yuvuruz, yuvuruz. qoparız bölü fitil gibi. yuvuruz. bölü topanā, topanā kuşbaşı cārāz gibi, az dā ondan böyük hamırıñ_içini birā birā atāriz. bölü āliñnāñ aldıñ mı sıqđıñ mı budan çıkar_o hamınnan. bölü ğaşı aldıñ mı bölü lo^kmü_oluyo ğāri o. atıyosuñ_ocāya. yiyālā de ölü pek güzā ommaz. bölü dā

güzâ olü. özelli dâvşanıñ çulduması. yimâriz yimâriz dēlâ. ölü sāvālâ. çuldumasını tā
60 sāvâriz. yümürteyi de ölü sāvâriz.

burdan bu köydänim. hâ häp bölü gonusu. bölü gonusuruz. eñâbärâ. eñâbäri
gätî. bostanı kitdim_éminē bän buna. éminē bän bostanı kitdim. eñâbäriläri
topladım. eñâbäri topladım. patlıcan, böber, fasille, domatez topladım. bürülce
ónnarî topladım. eñâbäri dēşimeyi kitdim diyoz. incî dēşimeyi kitdik. üzüm dēşimeyi
65 kitdik veyâ toplumeyi kitdik. bereñârî dî_ommadı ğâri. bi güzâ oldu ğâri_emmi
bereñârî_ommadı ğâri dēyoz. çok güzâ. çok güzâ oldu, bereñârî ommadı dēyoz. hani
tâ güzâ dēmäniñ_annamı bereñârî dēmək tâ güzâ dēmək. onu pek ğullanmeiz
biz_óna. onu nēdi diyolâ biliyo muñ dayi_ommuş dēmeye bu kiraz tarafındı diyolâ
heraldî. dayi_oldu dēyolâ. yaa dēmeziz biz, ölü dēmâriz. ğadın pek ğadın_ommuş
70 dēmâriz. bereñârî_ommamış ğâri çok güzâ ommuş. bereñârî ommamış dēriz.
hâriki_ommuş diyâriz tā incesi. güzâ ommuş dēriz.
hâ sorcēñ soru vâsı sorubilîsiñ.

Tarhana nasıl yapılır?

yaparız tâna. biz tarnayâ tâni_otü toplâriz. menengeç, sovan, domâtes,
75 tâni_otunu harannı tā^knâniñ_içini ğatâriz, harannınıñ. onu ğaynadırız. haşlâriz bölü
süynänâ. ondañ sōru elänen süzâriz_ónuñ tōmu, çöpâli ğâşmäsiñ diyâ. o işcağ süyü o
ğaynâ süynän bölü hapasınnanı ğâşdırız âlimiz yanmasıñ diye. hapas, ê^kmek
çevîdimiz şeyi hapas dēyoz biz. bazîma, bazîmi_édiyoz ya. onu hapasınnan bölü onu
aldırız. ununu güzâ aldırız. bölü pişâ. onnañ sō yovūdunu ğatâriz. onnan sō âlimiznän
80 yuvuruz ğâri. onnañ sōn yuvuruz, yuvuruz. onu âşamdan bā^klâdiriz. sabâlâ çâşafî
yazâriz dam başa. üsdünü bölü kâpçānān dökâriz dökâriz. oñ sō az düdu mu onu bi
piçānāñ sıyırız, ısırannan sıyırız, ê^kmek ısırannan. hanı hamî sıyırısıñ_âliñdän bölü
ya. ısırāñ ısırāñ. onu sıyırđınāñ toplâriz bi yērâ. tekrâ âlimiznän bölü divtâ divtâ
davıdırız. onu bi dâ toplâ, bi dâ davıdî, bi dâ toplâriz. ondañ sōnū ovğulâriz ğâri
85 bölü_öğulâriz. ondañ sō êlâriz. aqşam_üzâri oldu mu ovğulanî. ondañ sōn bi ğurâ.
bitâ tamam. êliyoz ğalbırnana. ğalbırnāñ êliyoz_óna. çoğ ğalın_ommuyoru. êlê
sâten öteki gibi_ommaz. ğalbırnana. ó ğâri kusuğusudāñ ufağ_oluyo daha.
ufağ_oluyo, ufağ_oluyo. ğalbîlâ öle sērek deyil, iri. holuz ğocuman da ğalbî ufağ
dâ biraz. holuz arpi filāñ elimeK_için_o. böyüK_oluyoru, sēreK_oluyorü_ónuñ
90 gözü. o ğalbî ufağ. hani kusuğuseyi biliyosaña kusuğusüdan dâ ufağ_olü bizim tâna

hani éledīnnānā. ovḡuluyoz adamaḡıllı bōlū_ónnū_ovḡuluyoz. tāneyī di bōlū yapıyoz. on sō o yuvūdunnana o çubu^klarına o hamırıḡ_ıçını^ñ batırıyosuḡ. sabā ḡıdan bōlū ḡabarıyorū_ó. tāv_édāsiḡ, ḡabarı.

Ev ekmeḡi yapar mısınız?

95 yapāriz. biz bazīmī_édiyoz. ḡalıḡ_oluyo ya. hindi yaz māvsimi ḡaldi mi fırını^ñ_édiyoz. nohudunnana da^lı mayı kändimiz çıkarırız biz. onēnen yuvuruz. yuvuruz, fırını_atarız. fırın_é^kmē édāriz, besmat_édāriz. ḡatı, yümşüyō ya süynāñ. o besmet. óndan_édāriz. ḡışın ḡänāllı^klē bazīmī_édiyoz.

hiş bi şey dēmiyoz. biz bazımı dēyoz_óna, bazıma. sacıḡ_üsdündü_édiyoz.
100 da^lı mayı dēyolā óna. nofut hamırı dēyoz, nofut hamırı. ḡāçeK_ismi nofut hamırı. nohutunnañ yuvūdumuz_ıçın nohut hamırı_oluyorū. da^lı_oluyorū, çok güzā olüyoru. nohudu ısıyosuḡ ḡaynā süynānā, aḡşamdana. ḡarıyosuḡ, aynı ḡayniyo bōlū süyü göbe^kliyorū ḡatıyosuḡ. tehnāl yaprā ḡoyüyosuḡ_ıçine. tehnāl, tehnel. hanı incilāḡ, paḡā^llāḡ_ıçlāñı ḡoyüyolā ya. biz tehnel dēyoz_óna. ona ışcaḡ süyüḡ_ıçını
105 ḡatıyosuḡ. o bi güzā ḡoḡu vēriyorū_ona. sabālan, sabā ḡāşı ḡaḡıyosuḡ. ona bi dā sü ısıdıyosuḡ. onu az durādıyosuḡ_o hamıra. o sōñ ḡabarıyorū. onnan sō sabālı ḡāri_ó köpürük gibi ḡalıyorū ḡāri. o çok güzā olüyorū_ışde. ondan sō bi dā onu ürātiyosuḡ az tencirenıḡ_ıçinde. oñ sōñ büyük hamı dēdīmiz hanı çovādıyosuḡ ḡā. yuvurüyosuḡ, divannarı ḡatıyosuḡ. fırını hateşliyoz. ḡattırıyoz_ıçine. ondañ sō çok güzā olū.
110 dün_étđim bāñ. dün_étđim. çok güzā. bazımeyi dā o tōm gibi_oluyō ya. pa^k mayı dēyolā ona. pa^k mayınan yuvuruyoz. az da darı_unu ḡatıyoz. onē di yuvuruz. o du çok güzā olū. o dü tā güzā olū bazıma. bezimi dēyolā o incı_oluyoru. onā ālimiznāñ... mayasız hamır_o. bi ḡaş çeşit_é^kmāmiz vā. güzā.

Aileniz Yunan askerlerinin elinden nasıl kurtulmuş?

115 bobannemgilā nası ḡurtulmuşlā yonandan biliyo muḡ? óreyi ḡaşmışlā ḡāri ḡabēş dēdīmiz bi bahçı vā hō dayımgilāḡ tāpāniḡ_ötüḡü_üzünde. ḡabēç ḡabēç, bahçāniḡ_adı ḡabēç. ondan sōna óreyi sinnenmişlē. bi tāsbi_ācı vāmiş ónuḡ arasını otūmuşlā. covulā altından geşmiş, üsdünden geşmiş. dāzāmgilā nānāmgilā ḡāri nānāmiḡ ḡādeşlāri bobannemiḡ ondan sōna órdu ḡurtulmuşlā ónnā. o tāsbi dēyādi
120 nānām sü dö^kmā gitcān dēyādi. órdu ḡurtulmuşlā. “türko türko gödük, çıkıḡ çıkıḡ.” dēyolāmiş hanı çıkıḡnā filan dēyā. ónnā ḡāri_ōdu saḡırāḡa saḡırāḡana. yāni o bi āş nānāmgilāri ḡurtāmiş_órda. sōlāvērılādi bizā. tāsbe tāsbe. hanı açıyo, bembeyaz

açıyörü_ónnā. hā hā ondāñ işde. tāsbe dēyoz_onu biz. siz nē dēyosuñuz bilmiyom
 da. nānāmğilā ōdu ğurtulmuşlā. dādām di bi dāñ cōvū öldümüş bobamıñ bubasī. ōnu
 125 götū dēmişlā, bi yaralī cōvū vēmişlā ālīnā. dā ōlū çayī vādīnnana amāna ğodumuñ
 deyusū dēmiş, senēynen mī_ūraşam. ōnuñ kaFasinī daşı çāpivēmiş öldümüş dādām.
 sıñır_ommuş ğāri biliyo muñ. hā üsen dādām öldümüş buvamıñ buvasá. öldümüş.
 ōnu götürü kiddārimüş. sıñır_ommuş biliyo muñ. o yaralī şeyī götürü-kiddārimüş.
 götürü-kiddārimüş. ōnu götū sän dēdilā, nēreyī götū dēdilāsā. ōnu götürü gidākānā
 130 sıñırī_oynamış ğāri. daşı_ammış kaFasinī bi çāpmış öldümüş çayda.
 birağivēmiş_oreyā. sıñır_ommuş_adam. vizdanı götümämüş biliyo muñ. vizdanı
 götümämüş kändiniñ, o covurū daşmek. vizdanı ğabil_é^tmämüş ōnu ğāzdīmāsi.
 senēylen mī_oleşcem men dēmiş.

bānim oğulā bubam ó_zmāñ burey oğul yoğdu. burey_açıldı. bānim yaşım
 135 ya tutuyomuş ya tu^tmuyomuş. bubam mığdar_oldunnañ ğız çócū dēyē vēmämüşlā
 oğula. bāñ oreğ äsği yazī kitdim canım. ondan sōnū burdu ōre^tmeñ vādī bizim. az
 cāhil_oğulū_açıldı ya. az kitdim_ó zamāñ bān. işti bereğara bölü lāfālarī filan
 oğuyon. oğuyon gine. bereğara, çāt pāt oğuyoz. bereğarı_oğuyōñ ōnnara.
 bereğarı_işde. gini ğazeti mazeti oğarın canım çat çut ä' ü' ed_ede. çāt pāt ğazetē
 140 de hecileyī hecileyī oğarım. hep lāfālarī meselā bi şehiri ğissāK_aşara oğarın hāp
 lāfālarī oğarın gidākānā. aruzlā, ērek, meşeli, incirlova, germencik, aydın. ōnnarı hāp
 oğarın. oğarın_ōnnara.

Köyünüzde geli-batı, gidi-batırı gibi kullanımlar var mıdır?

batırı mıñ dēmāriz. balcanbalī ēdi-bağī, ēdi-bağīlādın dēriz. hindi ēmini ēdi-
 145 bağī de mi. ēminī nēdi dēcek birisi bānā. balcanbalī ēdi-bağīdın dēyom bān. dēcem.
 ēdi-bağīdın, balcanbalī ēdi-bağīdın ēmine. -batırısını ğonuşmāriz biz. ēdi-bağī dēriz.
 çapı ğazī-bağīdın. balcanbalī ēdi-bağīdın. meselē arıK_ēdi-bağīdın. çāşaf yıkeyī-
 bağīdın. çoval yıkeyī-bağīdın. çameşir yıkeyī-bağīdın.

bānim ğadeşim vā ōda. “ğōseğ ğāri ğōseğ ğāri dārēlarī” biz dāri dēyāriz. ōnnā
 150 dārē dēyā. dāri dēcek. ōnnā “dārēleri kitdim” diyā. biz “dārāyī kitdik” diyāriz. ōnnā
 “dārēleri kitdik” dēyālā. “ğōseğ ğōseğ” dēyā hem bölē.

çocu^klarī çāriyoduğ meselē çocu^klarī çārdım ğāK-ğālīlā çó^klā. ğāmmiyolā.
 ğonuşmulāmız bölēdī, tavırlāmız bizim. bölēdī ğānāllī^klā.

hā nānāñ oturūt-durūmuş déyoz. oturūt-durūmuş. meselā nāciyī nānāñ
 155 oturūt-durūmuş. oturūt-durū. bi yō -muş déyoz -muş. “gāliñ oturam. éminē gā
 gāri_oturam. işlāñi bitidiñ mi? gā oturamıñ gāri”. hā “oturamıñ gāri” déyoz.
 “çay_ıçemıñ gā” déyoz bi yo dü bāzī. “oturamıñ gāri gā éminē. olduñ mü_ışlāñā? gā
 oturamıñ gāri” déyoz. “ışlāñı_olduñ mu? oldum gāri. gā otūcan gāri” déyoz. o dü
 déyo “haççi yēngē, gā oldum gāri_ışlāmı mēñ otūcan gāri” déyo. “gā oturamıñ gāri”
 160 déyo. “çay_ıçemıñ gāri” déyoz. ölü déyoz_ıştē. “oturamıñ gāri” déyoz.

çapı gāzi-ba^klāmıñ déyāriz. meselē inci dibi gāzi-ba^kı_olūlā. “incilāñ dibini
 gāzi-ba^klā filencilā” meselē “ömār, zeynal, fātī inci dibi gāzi-ba^kā, incilāñ dibini gāzi-
 ba^kı” déyoz. “sētīn silki-ba^kırız” déyāriz. “inci seçıyoz, ğurusunū_alıyoz_inciriñ.
 ğurū_ammeyī kittik” déyāriz, yāni inciriñ ğurūsuna. meşelī kōlūlā “ālliyoz” déyolā,
 165 “inci ālliyoz” déyolā. biz “topluyoz” déyoz, “dēşīdik” déyoz. meselē “inci dēşīmeyī
 kittik” déyoz biz. “topluyoz” déyoz. iki kelime ğullanırız. ya topluyoz ya dēşiriyoz.
 inci dēşīdik böyün, ğurū_aldıñ déyoz. ğurū_aldıñ dēmesī inci sāgiyī_atıyosuñ,
 katısınī seçıyosuñ ya onu ğurū_aldıñ déyoz. āvī gālīnnen māziyī dōkārız. seçāriz
 éyisini kōtūsünü ayrı. inci seçdim böyün bān déyoz. sān nēdediñ böyün? görnmediñ
 170 böyün, nēdediñ_éminā? inci seçdim bāñ. böyün_inci seçdim işim çokdu. olduñ mu?
 ommadım. olduñ mu seçmesine? ommadım, az dā vā. az ğaldı gāri. ama şhiri_indi^k
 mī biz az kibarlaşıvériyoz hemāñ. ölü ğonuşmeyoz. bāñ āsgīdāñ incirlovudūdum da
 sān şhirdi mī düduñ déyālā bānā. sān budu şhirdi mī durıyoñ déyālā. yō déyādim
 bāñ. şhirlī gibi dēriz biz. bān sāni hindi bölü ğonuşmu isdādiñ de ondan
 175 ğonuşuvériyom gā. āssınī sāni ğōdüm mü bi bölü ğonuşmāñ. isdādīñ_ıçin
 ğonuşuvériyom bān sānā bölē. mesē sān bi esinafsıñ māmursuñ. hoşgāldiñ dērim bān
 sānī, bi şē sorsaña evet dērin, hāyır déyārin sānā kibarla^lma^k_ıçin. sān bunu
 isdādīñ_ıçin bān dā aynısınī ğonuşūvēdim sānā. yāni sānā bölü_isdımiseñ bān dā
 inci ğonuşmeyī çalışırın sāniñ yanıñda.

hā ya hā ya déyāriz. duyduñ mü gāri, hā ya. tüh tüh duyduñ mü gāri. éyīdin de
 180 mi o işāñ? hā ya éyīdin. déyoz bölē. çok_éyīdin déyoz. hā ya déyoz. yaa. ommuş
 mu? yaa ommamış. gāmmicem. gitcā miñ? gitmicān yā işim dolūt-durū gitmicāñ.
 ğadeşim déyoz. gānāllī^kli ğadeşim ğabī_ismi. kimāsi ğadeşim dē kimāsi ğaşşım déyē.
 meselā bölü olannā vā. ğülüm déyāñ, ğadeşim déyāñ ommaz. ğaşşım déyā, ğadeşim
 185 déyā. o kelime iki: ğaşşım, ğadeşim. tā kibarları, gāñslāri gā ğülüm burıyī déyāsiñ.

o dayımın ğızı_oluyo. ğayınnamın ğādeşi, dayım. ónuğ_ävi. bunnā bānim bēyimnen bu ğādeş çó^kları_oluyo. ahān ävīmiz, dā қаpı vā hūdū_açılıT-durū. öteki ğāliniğ_ävi.

Kabak köftesi nasıl yapılır?

190 қāpuz gibi böyūk. ónnarı äräntiliyoz. ondan sō ónu hamırnan, darı_unūnnan yuvuruyoz. äräntiliyoz. ónı ğabaқ köftəsi dēyoz. yuvuruyoz ğarışdırıyoz_óna. āni āni yālī_ē^kmek gibi ğızardıyoz_ónu. bō älnān yepiyoz_ónā. yālī_ē^kmeK_ēdiyoz. äräntiliyoz işē incecik bōlē cacıK_ēdē gibi. ğabaқ köftəsi_ō. ónu ğabaқ köftəsi dēyoz. hā pıransı dōrāsığ. ónuğ hamırı қatı_oluyori. hani bōlü_äliğdān düşmücek.

195 bōlü yepiyosuğ_ónā.

 onnā bureyī bēzimez. ónnā tā acāyip bi ğonuşüyolā. ondañ sō hindī_oreyī vādiğ mı meselā düğünü kittik oreyī de mi “hoşğaldıñız ğadeşim” dēyālā. hoşbulduқ ā ēyi misiñiz? ēyiyiz dēyālā. ēyiyiz dēyālā ónnā. ónnāğ ğonuşması_ōle. meselā bi ĩsanı ğızdınnan “covuruğ_ōretđi” dēyoz biz. bizim kälimämiz_ōle. ónnā “covū yaratdığı” dēyālā. ónnā ölü. töbü yā rabbim. biz siñirländi^k mi “covuruğ_ōretđi” diyoz. ğızdı^k mı siñirländi^k mi b_ĩsanı çoқ siñirländi^k mi “covuruğ_ōretđi sän ğā baқam” dēyoz. bōle ğızıyoz ğarı bunu meselā ödū dövcen bāñ. “ğā baқam sän covū besledī sänā ğösdärivērem bān sänī dayānan” ölü dēyoz. ónnā covū lafı çoқ ğonuşulā. biz ēci siñirländimiz andī dēyāriz biz. sän ğā baқam sänā covuruğ_evladı sänī

200 dēyāriz. meselā kändī ço^klāmızı siñirländinnān ölü ğovğū_ēdāriz. ónnā devamlı “covū vēđi, covū yaratdıyī. ğōseñ ğāri bi sän ğāri. ē ğämmedī ğämmedī” dēyālā.

205 inci_inci_ónnā tā қаypақ ğonuşulā ärä^klilā.

I-A/16

Derleme Yeri: İncirliova-Karagözler Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Sultan Kaya (71)

Doğum Yeri: Merkez-Gözpınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Yunan işgali, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri.

Savaş zamanında köyünüze düşman askeri gelmiş mi?

sultāñ ƙaya. a^tmiş, a^tmiş deñ di ye^tmiş vā ƙócūm ġari. ye^tmiş yaşını ġi^tmişim
baƙsaña. anam dērdi Ki eveli kövlē hindi anam dērdi Ki ƙēti zamanında bu nānām
bizi dēvēridi. ódāñ ó ƙētilā ġalmışlā hindi köġü basmışlā oráya. ondañ sōrū dādām
5 seFerbirlikdi ġi^tmiş. ó ƙanaġġalidi ġalmış. sōru tekrā bi dā ġalmış. annemġillā
bir_olāñ dōt ġiz ġalmışlā ġarī beş ġi^tmiş. ġarī nānām di tabi bunu bōlū ƙocu^klarınā
zamanını ġeçmiş. sōrū dērdi Kī anam bubam olū davlarī ġi^tmiş de dayımī dı nēsi
köġlülā ƙētilā basasī ġidā onu dēmişlā sen dēmişlā elini bī suv bardā vēmişlā. sen
dēmişlā sabā_ġidā sūd ġötümüş ġetmiş. ódan nānām di āƙasındı ƙócūlā sabbā_ġidī
10 ē^kmeK_ētdīmişlā bōlū ävdi. hem ävuldu ƙētilā dümuş. óndāñ sōru ƙētilā nānāmī
sabbā_ġidā içādi ē^kmeK_ētdīmişlā. ódan dēdī nānām sabah namazındı ġızım dēdi
birisi ġalmış. ódā sān dēmişlā bülā eliniġ hamırını bileñ yıƙayımamış nānām ġari
ƙōƙdündan. bi dā su yoƙ. ē^kmeK_ē^tmiş_emme. dayım sabā_ġidā su ƙekmiş.
nānāmī sabālan birisi dēmiş ki ġit ġari budā sān dēmiş. ódañ ġari ƙócū sarımmış.
15 āƙasındı zātī ƙocuƙ. ġi^tmiş. sōru bu ġidāken ġari bu anamġillārī ġarī nānām buluyoru
yabannādı. ġaşmışlā tabi hārbiri órā burā ġi^tmiş. sōrū ƙētilā ävlārī bībīlāñī bōlū
ġollarına bālimā başşamışlā nānām içādı durāƙā avuldū sabbā_ġidā ye^tmişlā işmişlā.
tāvuƙ kāsmişlā, danı kāsmişlā. nānāmī hūdū_ē^kmeK_ētdīmişlā. öteKilā
ävul_üssündü bōlū_ävildā yēp işmişlā. sabālen ƙāƙmışlā. ġollarını bōlā adamlarıġ
20 bōlū bālamışlā bībiriñā. nānām ġōdüm dēdi, hūdan pençiriden ġōdüm ġızım dēdi.
ġolları bībīlāñī bālamışlā. ódan bi ƙēkiyolā. dā bōlū ġabristanniġi varilāƙi ġaşmış ġarī
nānāmġillā. tabi köġdü_olāñ çoġü ġaşmış çoġü du ġaşmamış. bunnarī ġā órāyı varası
dı taƙ taƙ taƙ silahınna ödu bi öldürüyolā hāpsini di ġari óda. dayım
bunnarıġ_içindi ġi^tmiş ġarī_olara. nānām_ölü dādi. sabba_ġidā hızmat_ē^tmiş.
25 sabālā elini ġolunu bōlū bībiriñi bālaşıp ödū_öldümüşlā ġari, hurmuşlā. sōrū ġari
ġalan çoƙ_ärāzil_olmuş tabi ġari. bubam nişannımış. on_altı yaşındı dēdi buvam

häni adamlâdan dērdi ēḡ büyük bi bāñ varıdım ġızım dēdi. ó du on_altı yaşındamış.
 ódan bubam dēdi hōlā ġaşıyı_ıṣtı da hu ävlā gibi, daha uzaK. ódā bubam ġaçıK
 gidāmiş bōlā. ódan çétilā ġōmuş óna. ódan bi atıyolā, ódan furuyolā. ġolunuḡ budan
 30 girmiş, budan çıkmış. ġoşuşun_ódan dēdi çalılarıḡ_ıçini soḡuldum dēdi buvam. ta
 ódan bi ġälmişlā, arımā başşamışsā ónú_órāya. sōru buvam dēdi bāñ kōḡdum ġāri
 içindē bōlū titirime mī budā öteyī bārāyī geçālāmiş. bulumamışlā ónu ġāri.
 ġazallarıḡ_ıçini meneş çalılarıḡ_ıçini sıñmış bubam_órāya. sōrū döndülā gitdilā
 dēdi. ódañ óndan sōrū can_alāmetinnē bubam ġāri bi kenarı_a'mış, bi dārāyī
 35 kändinā. ó nişannısınnan dı ġollarımı bālamışlā ġāri ó çember bōlū çemberlē órāyā. e
 şinci_ösü /// çeviridi dā. ónnā ġāri ó bezilān sarıyolā. óndañ sōrū bi yaḡıdı
 birlāniyolā. geş çocu^klā toplanmış. ódan dēdi anam sōru ġaşmışlā ġāri dā o yuḡalardı
 ġāyı_arasını çalı_arasını ġaşmışlā. üş ġün dēdi düduḡ ódu biz dēdi ġızım dēdi.
 aş_é^kmeK yok tabi. sōru birisi getirivēmiş bōlū_é^kmeK getirivēmiş. bōlū yazınmış
 40 zātī_o yemişlā érāken ġabilā. bu doḡban mahallesindeñ órıyī ba^kmişlā ġāri_ónnara.
 sōnú ódan dēdi ónnarı durāḡā e n_āpalım biz būdū dēmişlā. bazı ġaşmış ġi'miş
 çocuḡ mócuḡ olā. bazıni ġötümüşlā óllāda. óteKī köḡü ġötürüK ġi'mişlā ġāri. ódan
 dēdi anam çalilādāñ äv yaptık dēdi. çalıdan bōlā. ódā bi ġūñ kendi köḡümüzü odunu
 ġälmişlā bunnā. ónú du ó köḡdü tabi bunnā açık eḡlenivēmişlā hōlā. ódan dēdin
 45 anam ódu durūmadıK dēdi. bi dönüyolā ġārā. kövlāni ġälmişlā ävlā yanıp-duru zātī
 ġāri. ötülü mötülü bi dāni_äv yo^kmuş. yoḡañ yataḡ yok tabi. ateşlemişlā kövlāri hem
 yimişlā işmişlā hem köḡü ateşlemişlā. o yāvlarına ékinnāri häp yanmışlā ġāri. ölü dēdi
 nānām. ó yanıK_ékinnāri ġızım dēdi baḡ dēdi biz é^kmeK_étidik dī yidik dēlādi.
 nānām dēveridi bizā. sōru bunnā ġāri kōvdü e n_āpalım dēmişlā. biz birimizini_ävini
 50 yapalım, órāyī sıñalım dēmişlā. nēsi bōñ birisiniḡ_ävini märtā^klāni kāsıyolā,
 döḡālāriḡi ġoyüyolā. birisiniḡ_ävini ötüP basdırıyolā çalıdan, ġazaldan ġāri bōlā.
 bezden bōlū ḡāpi_édiyolā, ḡāpi pençirā. beziḡ_ıçindā. içādi yimi yoK işmi yoK tabi
 ġāri_ó_zmannāda. óndan bu çétilādāñ bunnā çoK_ärāzil_olmuş ya ó_zmannāda.
 çoK köḡlülā tabi. sōrū bubam ġāri ēḡ böyük böyük vā ya óda. nēsi onu nişannamış
 55 ävlāmişlā. sōrū bubam köḡlā yandıḡdāñ sōrū ġāri bi anamıla ävlānmiş. óndañ
 sōrū_ıṣtı çócüm ġāri ärāzil_olulā. óndañ sōru tabi hākās yuvasını ġūmuş.
 ġūmuş_ämmā o ärāzillik ġāri bi'miş ġāri tabi. çėti zamanlarındı ölü dēdi nānām.
 ġızım dēdi bizim dēdi köḡümüzüñ dēdi bi kişē aşādan ġälmiş, dōt taraFını topladılā

dēdi. bi taraFını óķadañ ğalmış. e nări ğařcaķ_ısanā? ğařcaķ yē di bulumamıřlā.
60 hāp bōlū silahılan, pıçağılā, sünğülē öldümüřlā ğāri sünğü soķu soķa. nānām bunnarı
bēlī dēvērīdi bizā. bubamğillā dēvērīlādi. çóķ ārazillik ólmušlā yāni ó_zmannādī çóķ
yimidē, iřmidē, kēymidē, her şeyden. ó_zmandan bu_zmanı_ışti biz anamız yoķ
hindī bubamız dī_öldü_anamız dī_öldü. hāPizi dī yā iřdā. hinni yaşlığ bi bizlā varız
ğāri_ıřdā. allahımı řükū hindilik bizim ölü bi řēmiz yoķ.

65 bizim ödu ahmet vādī ğözpinarda, āmet dēlā óna. bānim_ābēm_oluyorū_ó
ya. ó du ğonuřuvērī ölü bi şey_ōsa. ónnā bānim dāzāmiñ_ōlannarı. hatice ābēmiñ
ğızē. öteKī dāzāmiñ_ōlannarı. óndañ n_apcañ çócum_ışti İsanölü_ışti bi ödu bi
ödu dēdīñ gibi_ıřti. bōlü yařēp gidiyorū_ıřdā.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

70 e bizim düvünnā zāti dāvullū_oldu üř ğūñ. üçā ğün_olūdu. salī ğündān
ğälirdi dovullā. çāřambī ğūñ pēřembī ğūñ düğün bitādī pēřembī ğünü gidā. óndañ
sōrū bu řēlēden hālā daha peřtimallā şey_ēdādik, tutunūduķ biz ğāri. hāni řincikī
ğadınnarıñ eteğī gibi bizim peştimal vādī. onnarī tutunūduķ biz. kınalığī gidādik.
ódañ kınalıķdā iki ğün durülū. ētesī ğün gelīn_ēdā. çocūm hindīkī gibi deildi. ğař
75 ğoř bi řē. bizlādā bōlū bi řēlik yoğūdu. emmi řinci_ölū deil ğāri. ó_zmannādaķī
řēlārñāñ řincikī ayırıyorū çoķ. hiř ğörülmāzdi. tabi ğaçılıyordu. hindī bi nişan
daķālādī tabi bāmanı olanıķını_ayrı ğızırķını_ayrı. tamam_ışti bi dā yüzüñü ğōmek
yoķ ğāri. evi di getimezzā. ya gelīñ gidā olan_evine ya da olan ğālī ğızırķ_evinā.
geti'māzzādī bi dene. emmi řinci_ölū deil ğāri. řinci_ölū deil çócum.

80 Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

yēme^klā hindi üř dōt iřey_olūdu. ó_zmannādī bizim ğabaķ da^lıřı_olurdu.
ğabaķ bōlū ğaba^klādan ğabaķ da^lıřı yapālardı. içini nofuttū ātilāñ yēmeK biřirilādi.
bakēnesindēñ, fāsillesindēñ sāmī yapālādī. divañ ğa^lmāri_ēdālādī hāni yāvūñ_ıçinni
ğızādīlādī. yuķū_ēdālādī. ónna yuķuları ikiřē bölüp ocaķdı yavdı ğızādıP bunnarı
85 yapālādī. düünnāriñ yēme^klāri yuķū_olurdu. bōlā bu_ğidā bu_ğidā ikki yivīñ üř
yivīñ yuķū_ēdālādī bizim āskidāñ ó_zmannāda. emmi řinci_ölū deil ğāri çócum.
řindikilā hafif ğāri. ó_zmannādaķī āde^llā çoķ ğüzāmiř dā. n_apcañ ğāri şinci
zamannā değişdi ğāri tabi. atılañ ğāldiK ta o köğden bu köğü ğidā atılañ ğāldiK ğāri.
yol yoķ ķu çócum, yol yoķ zāti arbi yolū yōdu. bōlū patikī yoldāñ ğālīnīdi. ódam
90 burāyi ğidā işde dāvulñāñ. órāyi ğidālā. bi ğün_āvāl_óráyi ğāldilā. etāřī ğüm burāyā.

n_apcañ ġāri çocum. bölü bölēlēnēñ oldu geşdi_ışdā. gelini duva^klālā, atı mindirilā,
hadi baçalım.

Eskiden nişanda neler yapılırdı?

ó_zmannādi çocum hindi báḶ biz báḶ ş_ēdādiK. on dāni yirmi dāni tovūḶ
95 yollālādı ġız_evi olan_evīnā. olan_āvi ālli dāni pa^klavī gātirisī tenkilāenāñ
olūdū_ó_zmannādi hōlā. pa^klavī gātirisē ġız_evi onuḶ ġāşılina yarı, tam yarısını
yollardī_orāya. götürülā sini, on dānā om beş yirmi dānā sini yapālādı. bölü götürülā
gidālādı. işti kēycēK ġonūdu, yēcēK ġonurdu. tabi ġāri olan_evini gidiliyōrū ya ġız
100 taraFı. būdu yēmek hazilā, dıvañ ġā^tmāri, bōrek şu bu ēdālā. sineniḶ_üsdünü birā
işKeP_ōtālā. hadi orāya. olan_evindān dī aynī_ölū gālirdi. işti_ó_zmannādi
āde^lā böleydi çocūm ġāri ó_zmannādā. hindikilā olūyōrū da o_zmanḶi_āde^lā deil
yoḶ ġāri. hindikilā dā başġı ġāri.

yapılıdı. bazı dövālādi bizim dibekdi_ónnarā. būdē alilādi bazādāñ, dövālādi
dibekdi. ónnañ sō kēşgek yapālādı. olurdu.

I-A/17

Derleme Yeri: İncirliova-Karagözler Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Meral Sapmaz (47)

Doğum Yeri: İncirliova-Karagözler Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Nişan âdetleri, Düğün yemekleri, Günlük işler, Ölümle ilgili uygulamalar.

mêral sapmaz. yaşım kırk yêdi.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

esgidêñ biz bôlâ cumâ günnen başlâyorûduĶ düğün ya^pmaya. kendimiz çalıyoduĶ dümbê. dümbêlen çalâdıĶ. bôlû çalgıcı malĶıcı âdet deildi. odâñ bôlû 5 Ķapalı duvaĶ yapâdıĶ. nişanlılâdan ĶaçadıĶ. ävländimiz günnü Ķidâ hiç gômâzdiĶ. birbirimizi hiç gômâzdiĶ. odâñ kendimiz çalâ oynâriz. etesî gün işdî gelin_almı olü. atı mindirilâ, götürülâ işde. o Ķidâ. e şindikinnâ tabî birâ gün olan_ävi yapıyoru. bi gün Ķız_ävi yapıyorü şindiki düğünnâdâ. onnâ dî aynı_oluyorü gecî_oluyorü şindi düğünnâ. biz_esgideñ gündüz yapâdıĶ. ĶınalıĶ, gelin_almı gündüz_olürdü. şindi 10 gecî_oldündâñ hiş bi şey di annaşılmıyorü düğünnâdâñ. bu Ķidâ.

Nişanda neler yapılırdı?

esgiden nişanına yapıdĶ mî bôlâ nişan Ķarşılina ällişâ kilô pa^klavî_istâdiĶ. Ķız_ävi älli kilo pa^klavî_istâ. onuñ Ķaşılina sen götürüsün yirmî beş denî tavuĶ. ölü yapâdıĶ. büyük nişan Ķüççük nişan. hanî bôlâ olañ Ķız birbirini gômüdeñ nişan 15 yapâdıĶ. gidiĶ gâlmâzdiĶ. e başĶı öbürkü gibi şindiki âde^lle eyî deil. esgidenki âde^lle çoĶ_eyêdi. şindî nişanlısı Ķalıyorü, nişanlısı onuñ_ävini gidioru bullâda. hanî şehir yêle nasıl bilmiyom. o âde^lle eyî deil bânçe. ne dëyem başĶa?

hâp amcasını dayısını dağıtılı Ķız_ävinden Ķälân tavuĶ baĶlava. onnâ gönünden ne coşası alivêlâ. Ķız_äviniñ olan_äviniñ êsinî düzâlâ. esgidêñ ó Ķidâ 20 anayı bubeyî yük olunmuyodu. e şindi birâ tebrik basdırıyoz ne vâsa Ķız_ävi olan_ävi. bunnâñ dâvetiyî niyetine. şindi dî kât basdırıyoz ya. o kât basmayódü_ó_zman. kâtdâñ olmeyorüde. baĶlava, loĶum. şindi yoĶ. şindî bazımız bôle kâsmi şêkê daĶdıyóz. bazımız dî tebrik daĶdıyóz. o Ķidâ. ó_Ķidâ çocüm benim bildim, bu yaşımı Ķidâ işde örendim.

25 ***Gelinin çeyizi ne zaman götürülürdü?***

çeyizî kınalıkdı gidiyorüdü esgidēñ. kıná günü gidā. kını gūñ hemēñ
götürülā gidālā, asālā gālilā çenize gālīñ almı gūñ. odan gālilā gālīni götürülā
gidālā. e şindi bir haftı öncü gidiyorü. bir haftı öncü götürüyosuñ, düzüK
gäliyosuñ. eşinē ahyósuñ kendiñ. eşik né varsı aliyosuñ. esi dosu fazlı yüküñ
30 olmyórü.

Gelin alındıktan sonra neler yapılır?

hālā kāsālā. verī, veriyola. şindi gelini aldılā mı budan gidākāñ iki üç yerī yol
kāsālā. ó yolü kās dilā mı ğayınbubü parı verī ğari yol kāsānā. şapğasını alilā ğaçālā
ğayınbubanıñ. dāmatdāñ onu parı alilā. ödāñ äviñ içini ğatdı^k mı çivi çağdırız çivi
35 gibi düsuñ, sālām duřsuñ gelin dēye. ódan dili da^li osun dēye bal yaladırız, ğaymaK
yaladırız ğayınnasınıñ bāmandāñ. atdāñ indirikēñ dāmat lä^bläbi, şeker lä^bläbī, fıstıK,
fındıK, para saçā tãpäsindāñ aşara. dā gelīñ ayāñi özenğiden çekmez, çıkarı çekmez.
e bi şey isdiyorü muhağğaK dēlē. ya zētīn ağacı vēceklē ya bi tālı tağğı gibi bi şey
vēceklē. işti āde^lle hāle o ādet hālen sürüyorü yāñi.

40 sa^klammazdı dá ó içādāñ dışarı hanı çıkmazdı biliyo muñ. óñü kapıyı
ki^lneyivērilāridi. ó sōnu zāruşlā bovrūқан movurūқан ó dışarā öläşī çıkıyodu
ğari işti. o dü bi naz. naz yapıyolādī ğari.

öle ben peK güzē bi şey annadımadım yalım da.

45 ó çeñizlādī canım, çeñizlādī götürüken. çiçe^klādāñ, ödāñ meselā başğı
ğullandīñ baKır taba^klā olü. gelīñ almayī gäläsiyi ó baKır taba^klarıñ içinā birāz kül
ğatālā. ölü götürülā gidālā kendi külünü eşsin dēye. işti ölü āde^lle öleydi. hālē dī ölü
ónnā sürā yannız. ónnarı hālē sūdürüz.

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

50 çocum kēşgekden başğı her yemek yapāriz biz. kēşgek ya^pmeyóz. ya^pmiyóz.
onu zahmetī çoK dēyi kēşgek yapmıyoz. öbürkü gibi her türlü yemeK yapāriz. āt
yemēndēñ ğurū fasilesini ğidā yapāriz. ónu yapmıyóz. ävāldān ta^llı biz pirişlāñ piriş
ğatiridiK. ödāñ ó pirişlāri gelīñ olceK ğız ğidā bölü yarā. bölü bulğü daşları vādī
bizim. o bulğü daşlāndī bölü yarağdıK. alī gāliriz. ónu bölü bi tãncire zādī yapadıK.
zādā, piriş zādäsi. e şindi ónu ya^pmiyolā. alıp gäliyolā ódam birāz irmik. irmik da^llısı
55 yapivēriyolā. her şeyiñ göleyini ğaçıyolā. şindi ölä.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

şindi būdu bi cēnāzimiz oldū mù ó cēnāzēyī ƣaldīdī^kley sōna gātiriġ gāliġā birāz ālli yüz
 ġidā ē^kmeK gātiriz. birāz helvā gātiriġ gālīriz. ónū davīdiriz. sōna sofru yapāriz.
 cēnāzī_āvlānā. ũş ġūñ sofru ƣekāriz ó cēnāzī_āvīnā. ũş ġūnnāñ sōna hārkās kendi
 60 başınıġ ƣāresini baġıyırū_ışde. ũş ġūnnūndū lo^kmū yapāriz. yēdi ġūnnūnde helvā
 ġarariz. āllī_ikincisindā ġiniġ lo^kmū yapā māvliT_óƣuduruz.
 yāsin_óƣudūruz_ónnādī_ışde. ónnālāñ işde.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunu?

zēytiñ, incir, hayvancılıġ. ónnā az. sabah ƣaƣdı^k mı önce sabah namazından
 65 sōna ġavaltınıġ başına. ó ġavaltıyī yapdı^k mı zātēñ óndañ sōna hābirimiz nēriyī ġitcāsi
 bazımız baƣƣeyī ġidā, bazımız zēytini ġidā, bazımız hayvan baġā. incī zamāndā
 dēvamnı her ġūñ inciriġ ġidāriz. zēytin zamāndı dı aynı. ġeçim ƣaynāmız_oldūnnan
 tabi incī zēytiñ olmadı mı köġlülāriġ_ışı olmeyorū, māf. e bu seni zēytiñ yoġ baġ.
 yağlarımızi ġıdım ġıdım yēyoz tükāncēk dēye. senēyī ġidā allah nāsiP_ēdā ƣıƣāseK.
 70 nē yēceġ başġı. pareylēñ āseġ yēmmiyorū. ó ƣiçēk yağını yēyīmiyoz. işlā bunnā işti
 köġlü_ışlāri. nē_olcek. sabah ƣaƣ, tavūK köpek, mal maşāt, āviñ_altındaġinnā
 baġılceK_oluyorū. yabanıķı baġılceK_olūyo işde. dēvamnı ũreş. bi paralı ġayıt dī
 yoġ. dēvamlı kendi ġaydımız_oldūnnan ũraşıp-duruyoz.

Eskiden büyükler size masal anlatır mıydı?

annadiyolāmişdi ġülüm dü bizim dādāimiz, nenāimiz ēkēñ öldūndēñ ónnara ben pek
 bilmiyon. annatāñ kişi yoġdu. ƣētilā gālir dērdi nānām yalıġız. ƣētilā varımiş esgidēñ.
 bu köġüñ_oldū yē bi bu ġüneydi oldu, ġüneydēmiş. bi köġ_altını_aşarı_immiş.
 ƣētilā ġāldīnde ġaşmışlā, orayī ġaşmışlā, burayī ġaşmışlā. büyü^klārımız dēmiş biz
 dēmişlā nı_zmanı ġidā ġaşcez dēmişlā. ġaşmıyalım. n_āpalım. ġözü ġarādalım
 80 dēmişlā bi yēdi duralım. sōnu ġālmışlā uru mekan tu^lmuşlā işde. adı dı ġarıġözlā
 ġalmış ġāri köġüñ. óndañ ġarıġözlā ġalmış köġüñ_adı. işdi bu ġidā biliyóz. öteKī gibi
 zātēñ başımızdı hani böyük nānāimiz dādāimiz_olmadīnnāñ. annatdıla bu ġidā.

I-A/18

Derleme Yeri: Germencik-Meşeli Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Sultan Sarıkaya (80)

Doğum Yeri: Germencik-Meşeli Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri.

hē sultāñ. sultāñ ikisi de. sultañ sarıķaya. nē dēdī? yaşı bilmiyōñ ölüm mēñ. yaş böyüdü ğāri. vādī vādī. sēksen vādī. yerlisīñ. bān budāñ isfa^kları ğālin kittim. órdan gini bureyī ğāldim ğāriyā. hā isfa^kları kittim. ónú dā bi ğayīntam mādın. bubamıñ budeki bubblemıñ ölü yoķdun da. ğızdın. ölü yoķdun. ónuñ ölü yoķ dēye ónú yolladılā bureye. ódana sān dēdī oreyī kit dēdī amcañı dēdī baķasıñ dēdi. amcā dēyoz ğāri. budekine ódekine. aķırībāya kāndilāri vēdilā sāti_aldılā. óndan nēsi hindi bureyī ğāldik ğāri. hindi būdu duruyoz ğāri. om beş ğüm mü nē dūdum_ódu bāñ. ğāri ğāldik ğāri_óndan sōna. yükümüzü yapımızı ğātīdik yine bureye.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

10 āsgidānā baççılā, incilā tikdik. incilāri ğazdıķ. çolūķ çocuk böyütdük. āvādik bāķādıķ. ónnarı ba^kmı ğāri_ölüm sān. çoķ_ış. çoķdu. ē āsgiden zordü. hindi bāñ hızmata_ışlimiyon ki. ēdimiyon kine. aya^klām topal. bi yeri gidimiyon. dayıñ isan buluyorü. o gidiyorü. o götütürüyorē yōmīcilārā. hindi bākcı tutüyoż dōt dāni, beş dānā. ónnā çalışıyorü ğāri. baççılādī_ónnā çalışıyoru. işti bi olan bi ğız vā. ónnā 15 götürüyolā ólları çalıřdırıyolā işti. bākcı tutüyoż ğāri. n_āpceñ. ölü_öldü. sālıķ_ösüñ ğāri_ölü_olcek ğāri.

sāñ hindi ğāri dēmeK_aydındı mī durüyoy ğāri? amanin yā rabbi. anañ bubañ? ā ta ódu durüyolā mı? ğōce^kları ğālmıyo mü_ónnāñ sānā? töbü yā rabbim! deli mī bunnā? óllādī nahal durüyolā? sāni_óllādī biraķıp nahal duruyorü_ónnā 20 óllādī? biraģivēseñ_ólları ğōsseñ_ólma mī bullarā? bureyī ğōş ğā. biraģivē óllarā. uzaķ_ösün vāsın. būdu hār şēlā vā. incilā, ónnarı bunnarı toplasıñ satasıñ. olma mı? hē ya parı ğazanısıñ. inci bahçılāmız vā. vēme min? n_ölcek. vēmen dī toplālā. bānım toplucek halım mı vā? iki sānidān bāri bunnarı toplatdırıyoż. biz toplucek halımız yoķ. toplen dēyoz. hē ya ónnā topluyolā ğāri_ólannan barbā. 25 n_āpceñ_ölüm_ışti bölē. ēdimıyoż ğāri, ēdimıyoż. ğocadıķ ğāri. a^tmış ye^tmış yaşını

gıddeñ sönü ğari bağ baççe mĩ ğazanılı? édimiyoz ğari. n_ētceñ. işti_ölü_édiyoz.
ölü déyoz ğari.

Bir rahatsızlığın var mı?

e hastı_olusağ toqturu gidiyoz. hindilik hastı dēlin canım da.
30 bāzi_ışti_aya^klām_ārivēriyoru. gidimēyon bi yere. n_āpceñ. iki dānĩ dēnek baķseñ.
iki dānĩ dēnānān ğāziyon bāñ. dayıñ bunnarı_alivēdĩ ğaldı bazādana. bunnānan
ğāziyon. öteki gibi_ommuyorū. alla razi_ossuñ. allah sizlāri vēmēsıñ. zor. bān buna
bu yandı bizim séyinnimiz vā. oreyĩ séytini ba^kmeyĩ kitdīdim başlāndı sētın vā mı
dēye. işti budāñ bi hanımıñ biri bureyĩ çeşmi_önnü ğāK-ğālīmıñ hureye. bān
35 dı_ókādan ğāK-ğālīdim. bānı_ódu bi söledi. sān dēdĩ çok fenāsiñ dēdĩ. nēri kitdiñ
nēreyĩ ğaldıñ dēdi. bu aya^klāmı budāñ ıpılık bi ğıdı bi şē. bi ğıdı. hindi bunu bilen
sölyörū da bān di ğovğü_édiyon. sān dēyon bān nēden bölü_édiyon dēyon bān. né
sölyörūñ sān bunū dēyon bāñ. dāliniñ biri sāten dēyon bāñ. elāzim bi İsan mĩ bu
dēyon. māsuz dēyosuñ dēyorū bānā. bāñ hastı_édā dēyi_ķōķuyōñ. bu hastı_olūsü
40 bānı kim baķcek? baken yoķ. ğālīnim, o baķıyorū. olannan bābā durüyolā, baķıyolā
bānā. n_ētceklē? ğızım biri budu kōde, biri dı_çar^klāda. hā mürüfeT_adı. búdeki
ğülzar. āmin. alla sizlāri di ğöstāsiñ.

çar^klādan mı ğāliyoñ? ödu mevliT_oķunmuş de mi? oķunmuşdü. o
adam_öldü de. işte onuñ mevlidini_oķuduvēdilā ğari. sabālen bañıdı hoca. bān di
45 kitcēdim ya. amceñ canı_ısdimādi, ğovēmādi. bi di cenāzesi oķundu işe cenāzesi
mevliT_oķunce dēdi. gidibilīsāñiz gidāsiñiz. gitmāzsāñiz yoķ dēdi. e hocu bilen
kitti ğari_oķudulā ğaldilā de bān gidimādim ğari. ğālinnā kitti. bu ği^tmādi. bu āvlāri
yapdıri-batılā ólları da óndāñ ó ği^tmādi ğari. n_āpām_olum ğari. bölü_işte.

ğālīni mālīni çolūlan ço^klāñız vā mı? ğātīsāñ ğālsāñ_olūdū onē dı bi yo. óreyĩ
50 mi kitti? dēsāñ ya anañ yannı ği^tmicāsiñ dē. óreyĩ ğötücān dē. né dēcek baķ baķan.
ğātı ğā bi yo. ha óllādı durüyoduñuz ha? hā ğeziyosuñuz. éyi_anam_éyi.
n_āpcēsıñiz ğari. parı marı vēriyolā mı? hā öre^tmānsıñ. hā ğödüñ mü māşallah.
éyi_işte. éyi_é^tmişıñ. öre^tmen_olsağ dı ölü bi yo ğātiriylolā bizim_ólları dā bi şē
kövü dēyolā orıya. óllādāñ bilen bölü bullādı bākci durüyolā. ónnā dı biz ğātiriñ
55 dēyoz ğātiriK-ğālīyolā dā māsıñbēlānnādānā. óllādan ğātiriylolā bullara. İsan
ğātiriylolā hana yanındı sāniñ gibi_āvli_öldüñdana. biz_ısdıyoz ğātirivē ğā dēyi de
ğātirivēriK ğālīyoru ğari. ğocası ğātirivēriK ğālīyoru. hanı sāniñ gibi sāni tuttūcan ya.

sän dä gätĩ gā az dā iki_üş gün dā incilā ēdīndānā. hindĩ dā az dā gābilarĩ_ēmādi.
 ēmiyolā dī taha. o_žmannādĩ hem gābı mabı yēsiņiz. hem gābı götürüsünğüz. buruķ
 60 dēyoz. ónnā ēyiyo, o ēyeninā gābı dēyoz. ónnā ēyiȳoru, ğipğirmızı ēyiȳorulā. ondan
 sō onũ gābı dēyoz ğāri. öteki_kibĩ buruķ_oldu mu ónnā buruķ_olũ, hõlũ sallanĩ
 ğāri_aşara. bunnarĩ seçāsiņ. lap onũ bilmiȳom. o nahal_işēmiş_õle?

bunnā dī_õlũ_işte. bu yannı ullādan gāliȳolā gidĩȳolā bullara. ullādı anıları
 bubuları öldü bunnāņ. undāñ bullāda gāliȳolā baķıȳolā ğāri. topluyolā gidĩȳolā.
 65 undan sōnũ gāliȳolā ginĩ_āşamlara. sabālĩ topluyo. anıları manıları_öldü bunnāņ.
 yoķ_iştĩ_õle. n_ēdāsiņ?

kõğ_işlāñĩ ğāzdiņ mĩ bullara? ğāz, ğĩ dā oķalları dōrũ ğāz. sāni baķ bõn
 gālmışiņ. õre^menmiş bu da. yalnız çocuk. ha bunnarĩ baķıȳoņ. ónnarĩ bullādı
 ēdibilceklē mĩ kimbiȳi_õlum? õre^men_iştĩ ğāri bu. bunnā budanı. çarı^k_lādanı bu.
 70 ódan gātīdik. bunnā kõğdeni. budeki kõğden bunnā. hunũ baķ ğāri. aman yā rabbim.
 óllādañ aydını oķulu çı^k_mış ğāri parı ğāzancan dēye. n_āpsıņ ğāri çocu^k_cāz? gödüņ
 mü māşalla ğāziȳorũ_ólları. ısfā^k_ları mısfa^k_ları gidiyo muņ? ısfā^k_lā dı vā budā.
 uķāsındı ğāri^kisi vā. tireniņ mĩ_órası?

ónnā dā çocuk ya gānc_õcek dēvēriņ. oluņ vā, ğızıı vā. dā gālin_ē^mādiņ bi
 75 şey_ē^mādiņ. āvāmādiņ bizim gibi. oyũ_ēdiȳorũ ğāri ğızıını gālininā.

Köyünüzün adı nereden geliyor?

hār yaķasında inci vā, hār yaķasında ayeş vā. undan dēyolā āsgidāñ kaş
 sänālik. bi yõ_onnāņ yannāñĩ git hadı. ũdaki_õlannāņ yannāñĩ_adamnāņ yannāñĩ.
 bānim_õlannā bilen vā õda. gānc ya. bi çocũ vā taha ya. gānc. gösdārişin_āndākinā.
 80 unnā da nē oldũnu bililā u_žman. baķsāņ ğāziȳorũ. nē ēyi. õre^māñ ğāziȳoru.
 ğalmeceņ mĩ böğün. kitcā miņ? ğalcā miņ? kitcāsiņ. budan kitsāņ. ollādĩ_õre^mennik
 yapıȳo ğāri. n_āpsıņ? anasĩ bubasĩ ta bilmen nēlēđĩ durũyomuş.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

õlum dovulnāñ olũyodu. dovul çālālādın. gālini mindirilādin götürülādĩ_āvā.
 85 dovulnāñ ēdālādĩ bizim_āsgidān buda. pēşambı gün. pēşambı gün yārin pēşambı
 ğāri. bõn çāşambadā. böyünükũ günde böyünükünden ğātirilādin dovullara. ğāzi ğāzi
 ēdālādın. hindi bõn, çarşambı gün ğātirilā gālılā cumā gündene. cumātesĩ
 günnādene. pēşāmbı gün gālin düün_ēdālā ğāri. pēşambı gün mindirilā gālinā.
 ğātirilā ğāri āvi ğātirilā. işti hindi_õlũ deil ğāri hindi aydın bazarĩ günnādi bilen

- 90 mindiriyolâ ğari götürüyolâ. hâ pazar günü. aydın bazarı dēveriyolâ ğari. bazar gününü aydın bazarı gün dēyolâ. hâ onü_ölü dēyoruz. dēyolâ işti. gāmancik bazarı dēyolâ ona. onü cumâ dēyolâ. o çāşambî_olüyoru ğari. çāşambî dēyolâ ona. salı dēyolâ. çāşambî dēyolâ. ävâlî gün salıdın.
- o uranıñ_arbası. aşadan gälmiş bēzâ, gälîK-gäli bēzâ de. āşam mı
- 95 gälcäK_acab_onnāñ siniläri. āşam kittilē de mî bunnâ? āşam kittilē. bōn_āşam gälcä^klâ heral. bōn_āşam gälcä^klâ.
- oturuyoz, gâ. ónnâ yoK_ävdä. ısımaz bē. ğurculāsañ_ölü_ısıriyoru, bi yaqasınî hurāsañ. ó neri gidiyo acaba? oraya mî giddâri? bu né dēyo ğari hindi. bānim sāsımâ mî_alıyoñ? gälinnāñ yannadı bañrı mî vēcān ğari_öle.
- 100 sänâ bullāñ_işēleri sāniñ gibiläri bi alıssı sänâ, ğoyüvēmezlâ bilen alıssılâ öle. sāsiñi mäsini kändiñi bilāñ hōlü alıssılâ. bānimkinnâ hindi sänâ sāñ hūdan göceklē sänâ kicāsiñ_oreye. ändäkini gösdācāsiñ. bağ ğari. hemen bi dā bi dā hem gätirilâ hem ğövēmāzlâ, ğaldırılâ. yâ hindi bānim_olan vâ, dāmat vâ ödu sāniñ gibi. ondan ğari gülâke öldürüyoru. “ninâ biz baqarız sänâ, hiş kō^kmu” dēyolâ bänâ. baqımassıñız
- 105 dēyom bän. “baqarın” dēyolâ. “baqarız” dēyoru. bununı dēdi gibi sänâ dâ... ölü dēyolâ. bi bağ gâ.
- bānim_adım sultan sarıgayı dēdiñ mi buvamıñ_adı da memet sarıgayı dē. işti_ölü gidiyo ğari. ónnâ öldülē. anam manam häpsî_öldü kittilâ. bän ğaldım ğari buda dünyâda. bānim dî sāniñ gibi_ölanâ vâ işte. iki dānâsi burda. bi dānâsi
- 110 incirlovūda. adı necāti. görän ğari_ona ğaldi mî dēveriyolâ hemēñ. “biz necātiyi gödük.” e nēde? “incirlovūda. alışveriş yapıyoru.” ölü dēyolâ. dēyivēriyolâ bāni buda. ğaldi mi. oreyi göşdü kitti. ğāsınna ödu durüyolâ. ödu incirlovudulâ. göşcān gälcān dēdi_ötey gün. attakeyi_äv yapcan dēdi. e yap dēdim bāñ. gälimāzsiñ dēdim. gälirin dēdi. gāmmādi bi dā baqsāñî ğari gāmmādi ya. gāmmicek heral. gālmēcek bēzâ.
- 115 işti_öle. bi dānâsi di bōn ulları_aşalara mevlidi kitti óreyi çar^klara. çar^kladı mevliT_okuncāmiş. óreyi kitti. udāñ incirlovulādî ğızları satdılâ, ulları ğızlarıñ yannāni kittilē. ulları kicādî. biri_incirlovūdu ikisi_ērekdâ. biri_o ērekdâ biri_o ēräkdâ. óllādılâ işte. ónnāñ yannāni kittilē. n_āpceñ_ölüm_işte. allah bağıslasıñ. n_ēdām ğari. ölü ğari_işte. çocu^kları baqıyoz ğari n_āpceñ. bunnāñ hayvannarı
- 120 haşa^klâ vâ. bän baqivēriyon bu duvarı_āşamı oturuyon buda. tözülüyolâ. budan dî hayvannâ gāçıyoru. onnāñ sāsleri dūydülâ mı ipläri asılcez dēken qopariyolâ.

125 tözülüyolā. ondāñ illī baqıvē bu anā déyoru. burē di bi qapı_étđırımādi. üş dāñı ğız gālın_étđi. işti_o ğızları gālın_éddān buru qapı_étđırımādi. ölü dēdim bān yārn dēdim dayıñı sōlü dū dēdim tattasını gātisiñ gāsiñ ğūduran buriyi dēdim. olmuyorū dēdim. bān būdu mü_otūcan dūcan dēdim bāñ. bunnā durālā bōle. bu qapı_olddan sōna hayvannā durā. qapı_olmadındana órdan ğıdilē mī bureyi gāliyolā içärä. üş dāñı dōt dānā budu biriniñ hayvannarı vā. ónnā gātiriyolā işti bureye. baqşeq bu bañıdı mī_o dū bañırıyoru. buriyi giriyolā ğarı_ıçärä. n_āpsinnā. gā gini sōnū bi dā gālisiñ sān. dayıñı bilen görāsiñ.

I-A/19

Derleme Yeri: Germencik-Habipler Köyü
Derleme Zamanı: 21.07.2009
Kaynak Kişi: Ayşe İlken (79)
Doğum Yeri: Germencik-Habipler Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri.

Ölüm oluyo. değişimi oluyü canım köğden köğü değişimi olubiliyö.

bänim adım āşa. soyadım ilkeñ. yaş yetmiş sekiz, yetmiş doğuzladı vadır.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

- bänim işlämi sormu çocüm. bänim işlər çok berbat bänim işlä.
- 5 yapmadım iş gāmadı bänim. biz ormanları köklätдик, sökdük. baççi dikdik. baççi yeri işledik. tütüñ yapdık. ekin ekdik henı māsıl. orağ bışdık. orağ dēriz biz. çoğ etdi ölüm ölüm şelē. henı çok şelēmiz oldu. nelē gödüm bän. nelē gödüm çocum, nelē gödüm. bāñ irāt etcēm zaman oturağ galdım gāri. irāt etcēm yēdi oturağ galdım. gazandık, galğandık. yicēmiz zaman otüdüğ. ne yapalım çocüm?
- 10 allah bātārinden görüsuğ. çok tütüncülük yapdık biz. ekin ekdik. tarlılāmız dı yokdu. fakirlik, fakirik dā. tarlılāmız dı yokdü ekin ekdik ellāñ tarlılānan ortağ. hindi gübürülā vā. o zaman gübürü dü yokdu. hiç ömeyödu, ekin ömeyödu. birçağ yoluyoduğ birçağ eküyöduğ baya. ālimiznäñ yoluyoduğ. arpeyi bili ālimizläñ yoluyoduğ ya. hā arpeyi bili ālimizläñ yoluyoduğ. çok irazillik çekdik emme. ğır
- 15 hayvannarı vādı bizim. ğır hayvannānan bi dāni iki dāni hayvanıñ oluyödu ya sağılık, yoğurtluğ gādā üş beş dānā anca. kändiñi zor doyurüduğ zāten. biz kāsı basādık. altı yēdi dāni buzālī inēmiz olüyödu, bazardan aliyöduğ bascağ kāsiyā. bölü çölmekleri basādık. çölmekleri basādık, gömādik. toprāñ içini gömādik. órđan ğışın çıkarırdık çıkarırdık yiyādik. hiç bozulmaz o. biz kesik dēriz önā. onu ğuru
- 20 pēnir dēyādik gāri. ó kesı basādık, onu ğuru pēnir diyādik sōna. önü nānām irāmatlık vādı bağ duduğ dibini bölü gömādi ó. toprāñ içini gömādi. sōnū onu ğışın birā birā çıkarıp çıkarıp yiyālādi. gömmüyennē çölmeğı bölü basādık. çamıran sıvādık dışıñ. önü hem biden birı kesik di basivēmāriz hā. önü idāni ēdirirdik de ğuruğ pēnir zaman gelirdi de suyunü çekdiridik di öle.
- 25 öteki gibi çürüyüveri içinden.

Sizin de sürüleriniz var mıydı?

vādı. gēçi vādı. amcamıñ gēçisi vādı. dayımıñ gēçisi vādı. gomşulāñ gēçilāřı
vādı gēçilā ēdiniyólādı. göçālā gidālādı dağlara. gēçıēdiniyólādı hani. ğoyun
pēKēdinmezlādı ya gēçıēdiniyólādı. hā gēçi çoK_olüyódu. ğoyun bi dāni_iki
30 dāni arķasındı_öñündü gāzdirān gāzdiriyódu du yalnız gēçi çoK_durdu. amcamgil
çobandı. dayım dı çobandı. göçālā gidālādı dağlara. çadırdı ğalilādı. hā
çadır_ēdālādı, çadırdı ğalilādı. gomşulāñ bilı hāP_oluşdu gēçisi. gēçi çoK_olurdu.
bān gēçicilik yapmadım.

yērlisiyin bāñ. dışa ğālin gitdim di geri gāldim. dampınarı ğālın gitdim bāñ.
35 ordan geri gāldim, burıyı gāldim. köğüñ yērlisiyin bān. yaa biz dübekcilēdeniz. anam
ğızılğēçililēden. anam ğızılğēçililēden de bubam dübekcilāmiř. dübekcilēdeñ. bubamı
bilmeyiz ğāri biz. dādām başğı yēri dā uzaqlādanmiř. yörükümüş_ónnā da. dādām dā
dübekcilē vāmiř hu yannāndı tiri yannāndı mı nellēdi_uzaqłāda. biz bilmeyiz_ónu
bubamillā bili óna. hasan_emmiñ soyismi dibekci_óndan ğalma. bizim
40 burdü_aķırabāmız bile aķyurt aķhorasangillē esas ēyiden_aķırabāmızdır bizim.
oķķalıgillē. ónu dādām tarafından. dādām dübekcilēnden_ó yandanmiş. bān
bilmeyin gitmādik hiç_óllarını hiç. dādām biz çocuķķan_ólmüř sāten. aķyurt da
tirāniñ köğü_ó hindi. tirāniñ köğü_ó.

tireği bağlımişmiş bura bı. bān bileñ bilmeyin bağlı_oldünü yā. çoK_āsgidān
45 mi. bān bileñ vāmiřimdir_ó zumannar heral bān gōmāmiřimdi. çoK_hayvan gütdüm
mān çocüm. biz_üş ğardeşdik. bi dānāmiř bānim_ufāmdı. bi dānāmiř böyümüzdü.
böyümü bubam aķyurdu oķulu yazdırdı. bullādı_oķul bileñ yoķdü_ó_zmannar.
ónu oķulu yazdırdı. güççük dü ónu burdadı_ó. bāni hayvan gütdürürdü bubam. bi
çıkın_ēkmeK_arķamda her gün dağları hayvan gütmeyi gidādim_ufecikdān.
50 güççüm dü bızā güdādı, danı güdādı. ó danı gütmeyi gidādı. biz ólü işimizi
vaķıdımızı_ólü_ólü gēçidik gitdiK_işde. ıççıķ yařēcēmiř zaman otüduķ, ķapıdan
ğāřıyı baķıyoz ğāri. allah bātāriñdān saķlasıñ. allah bundan kötü dü_ētmāsiñ. allah
bundan dı kötü_ētmāsiñ.

bozköğdü dēyālā ona. bozköğdü dēyālā. ğālivididım, gidivididım dēyālā
55 bozköğ yanda. biz dēmāriz_óna. nānāñ_oturuT-durü dēlā. né deceklē ki. oturuyón
zāten. iřleyón mu? ğāliyi, gidıyi dēmāzlā. ónu_ötü_ēndeki_ó köğlā dēyā. hindi
aķyurt dēdīmiz köğ vādır öt_üzde. o né dēyālā. ulā dēyālā. ónnā daha ğubat
ğonuřurlā ónnā. çamköğ, dampınardan_āmadıñ mı? ódu ğonuřdūmadıñ mı?

60 gonusduduñ. dā çamköğü_ürimadiñ. bozköğü dü_ürimadiñ. bozköğdü dēyālā baq.
gälivīdīdīm, gidivīdīdīm dēyālā ónnā. çamköğ dü gini birāz işē édālā. her köğünkü
deñişikdir. gini bizim gonusmamız_ēyīdir. nē yapalım çocum yā? ölü bu işlār böle.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

ävällādān_ävällādān gēmencik bazarī günnāri édālādi bazar düğünñā.
perşambı düğünñ_édālādi. bazar düğünñü ters düğün dēlādi. pēşambı düğünñü ēyi
65 dēyālādi hani. āsgilādān bizim çocuklūmuzdu çoğū pēşambı düğünñ_édādi baq.
yalnız işēye bazar düğünñüne ónu pek maqbul gōmezlādi. hindi düğünñā
bazar_oluyo ġāri. äväldān düğünñā oluyodu burda. düğünñā deli düğünñ_oluyódu.
işki_ıçālādi çoq. üş gün düğün_édālādi baq. cumartesī güñ gälilādi davulçalā,
cingānnā. cumartesī güñ gälilādi. āşamlan gälilādi. sabāl_ēlkendānā ódunu gidālā
70 gälilādi dağa. salı_ışti salı_oluyódu hā. ódunu gidālādi sabāl_ērkendān ódunu
gidālā gälilādi. eşşeklānānā, davullānāna hāp gidālā gälilādi. köglülā isannā
gätirillādi_óduna. düğün_ävi yimek hazırlā ġāri ya. oduncularī gälinci bi yimek
vērīlādi. ondan sōnu kınalı gidālādi ġız_ävine. ġız_ävinden kınalıqdañ āşamley
gälilādi. kınalıqdı dı baqālādi órdu da. yimeklālādi kıncelārā. hindi daqı dēyölā ya
75 o_ızmandı kıni basālādi_ölü altın maltın_ömeyódu parı basana. oñ ġuruş bēş ġuruş
basıyolā. kınalıqdan gāldi mī értāsī güñ bi dā gälīn_āmı güñ. kınalıq güñ, salı
gün_āşam sabā ġadā çalālā. pēşambı güñ dü çalālā. iki gün_üş gün düğün_édālādi
āsgidān. atınan gälilādi. hindi bileg minderiñyolā bāzı ya. hindi di minderiñyolā.

bu gā, gonusannāñ bilgisini_alcaq. gā birāz sän gonus. sāniñ bilgiñ_āsın.
80 bildiññān gonusüvecēsini ġāri. bildiñi sāniñ başğı türlü mü gonusçañ. hā bildiñi
gonuşcāsıñ.

Eskiden üç etek giyilir miydi?

bän bilmeyīn çocūm. bi dāni ġocu ġāri vādı keyādı ya. çamköğdü
keydirilādi_ónü bizim bñdü keydimeyólā. üç_eteği çamköğdü keydirilādi baq. biz
85 gälīnnārā hiç bän bildi bilāli üç_etek keydimādik biz. bānim baq yētmiş sēkiz, yētmiş
doquz yaşıdayīn bāñ. beyaz fisdannañ hani hindiki gibi beyaz fisdan. hā üstü al
dovaq. beyaz fistannan gidādı gälīn. duvāñ_altını bi örgü, incecik bu saçıñı bi
örālādi. saçıñı_inceciK_örālādi_öle. başıñ bilēñ gitmek yok. bölü bölü pullu
şēlenenē bi bölü ġundaq başı_édādiñ. duvāñ_altı_öndü süslāniyódu. dōvāñ_altını
90 duvā édiyīn, duvāñ_üsdünñü çiçeklā soqālā hōle. çiçeklā soqālā. hindi bili soquyólā o

çiçeği daha. bānim bildim üçetek hiç gōmādim çocūm. bi gōcū ğarı devamlı keyādi hurda. yalnız çamköğdü gālinnā keydiriyolā dēyālādi. bānim gitmām gōmām yoğdūōle.

95 buzman hindi tütüneydiyoduğ. tütünnā bitiyodū bizim. mart dēdi midi tütün dikiyoduğ biz. ordañ tütünüñ bi ğırmāsınī göçüyoduKoriya. ordan gerī gāliyoduğ. köğū gālīdik. baççıdan gāldik mī bi yō sētın toplāriz. āvāri ğaldığ mīodunu gidāriz.

I-A/20

Derleme Yeri: Germencik-Habipler Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Gülümser Demir (60)

Doğum Yeri: Germencik-Habipler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlerin adlandırılması, Günlük işler.

Eskiden günler nasıl adlandırılırdı?

pazar, pazartesi, salı, çarşamba, perşembâ, cumâ, cumartesi. pazarlâ büyük bazar dēlâdi salı günâ. tirâniñ bazarı_olduğū_ıçidī. tirâniñ bazarı salı gündü. büyük bazar dēniyodū_onuñ_ıçī. çarşambâyī çarşambı biliyoz çocum biz. perşembi 5 germenciñ bazarı. cumâ aynı. cumartesī_ıncirlóvaniñ bazarı. hâ cumâ gün_ıncirlóvaniñ bağ ortaqlâñ cumartesī günmüş. ävâlkī_ävâlkī_öledi. ävâl cumâ gündü işēniñ incirlovaniñ pazarı. gini gēmencik bazarı dēriz biz. cumâ dēyoz. äsgidän di cumâ dēdik. bi äsgidän biz büyük bazar dēyöduğ tirâniñ bazarına. büyük bazar gün dēriz. pazartesi gün óru. salı gün dēyöduğ. öteginī nē dēyöduğ_ó öteğī saliya. büyük 10 bazarı salı gün dēyöduğ. sali gün dēyöduğ_ışēye. bazartesini sali gün dēyöduğ. ondan sönu öteginini büyük bazar dēniyodu bizim çocuklümüzda. gēmencik bazarı dēriz_orayī biz. gēmencik bazarını gidīyoz dēriz.

dēme miz? işimiz nēre düşäsī_oryī giddäriz. bağ böyün biz çarşambı gündü zebzī_ällimeyī gitdik. dēriz. bi şey vâ mī bunuñ_ucunda? bunuñ_ucundu bi şe vâ 15 mī, çıkcağ mı bunuñ_ucundan. ónnarı biz bilmeiz. aha bizim gantarcılâ biliyö_onu, akgovanniğ tarafı. sobucu bazarı dēlâ ónnâ, akgovan tarafı, mēlas tarafı. sali günü sobucu bazarı dēyö_ónnâ.

gülümsē dāmir. yaş_atmış.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

20 bizim_üräşdimizi sorsağ sāñ, annatsağ bitmez. bānim_ışim mâ bağ hindi. äsgidāñ tütüncülük vardī_olum. tütün_édiyoduğ. orağ bıçiyoduğ. başğī n_ēdālim. hayvan vādı, inek vādı_inek güdüyoduğ_inek sāyoduğ. tamam bu ğıdar. incir baççasını göçüyoduğ. zētīn_édiyoduğ. bizim günümüz bölü dolıyo. hindi baççey göşcez biz.

25 hazıranıñ soñundu biz göçüyoduğ çardâ, tütün çardanı. ordü tütünü_ışleyoduğ. tekirâ bureyī gāliyoduğ. burdan êkiñ yākāyöduğ. hindiki gibi

deymennē äsgidāñ işē mī mādı deymen meymen. yākēp
 dī_unnarı_ölü_üğüdüyoduğ. órđan bahçeyī göçüyoduğ. bahçiden bureyī
 göçüyoduğ_ışti. ölü_günümüz geçiyö. başğı_n_étcez. zētın toplarız. bi_ş_étmeiz.
 30 gozā gidāriz. çamlāñ dibinī gozağ_ällimi gidāriz.

oğumu yazmı yoğ bi_şē yoğ. tamam_ışti, günnā bölü geçiyö bizim bürda.
 çalışiyoz. hindi bu tütün mütün_kağdı. bu biliyö_ışdı_annatīvēsın. daha bizdēñ fenā
 bilā bu. biz ölü_édüyoduğ_ışti.

fırın, êkmeK_fırını. tandır dēmeiz. biz êkmeK_fırını dēriz. hamır yuğuruz.
 35 bağ_ó_tavılāñ_ıçinī ğatarız. tavılāñ_ıçindi ğalışdıriz. fırınıñ_ıçı ağardı mī içinī bi
 atāriz. êkmeK_ölü bu. çörek dēyöz buna. onuñ_ıçindi bi dī_ayran böreğī_édāriz.
 nohudūnan tutüyöz.

sabun_étcez_óna. işti bu suyü ğatıyöz. yağı ğatıyöz. ondan sönu_ğosdası
 vādır bunuñ. ğostānan ğata ğata ğata ğostik sabun_édüyöz. onuñ_ıçinī né ğıdar
 40 girdinī né bilen ğarı hindi. göz ğararınnañ_étدیK_onu biz. om bēş kilö bi_şē. hindī_ó
 ğaynécék, bölü hallolcèK_óndan sönu acısını dı_vēmeyī başlıcez biz_ónuñ. acısını
 vēdik sırı sabun_oluğ_ğalcék.

ödemişlilā bizim incirlāri_alıyodu. ğaymağcılilā. hallāğillā. ónnā dī somun
 dēyölādī_ékmeğē. öncü_ónnā çoğ_aldı. bağ_ğālin dövcek hindi bağ.
 45 annatīvēdimiz gibī_ölum bullā bölā. salcı sığdığ biz dā.

hah dēyāriz biz. buyruñ muyruñ yoğdur bizde. al, götü, ğatı.

I-A/21

Derleme Yeri: Sultanhisar-Salavatlı Kasabası

Derleme Zamanı: 23.07.2009

Kaynak Kişi: Saniye Baranoğlu (89)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Salavatlı Kasabası

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Hikâyeler, Çocuk oyunları, Düğün törenleri, Kendi düğünü.

allah rahmeT_éylesiñ. biz diññediK ğari çocūkan. hindi on yō bi şē dēseñiz unuduyo ıafı ğari. gitdi yok. hemen hāliñi şükür_étceñ, hatı yı^kmıcañ işti o ğidā.

hoca gel burı yüz_elli sānı dēdi. sen ilişbē ğızısıñ dēdi. sen ezberi sen_al dēdi. çifçi ğızısıñ bunu sōle dēdi. bayramdı bunu sōledim. ne bayramıdı unuttum.
5 yirmi_üş nısan mıdı ne bayramıdını bilmiyon. ütekinnē savmışdı ben çocūkana. sōnu öldü o ya dē mi? savmışdı.

Eskiden büyükleriniz size masal anlatır mıydı?

biri ütekini iş danısmā gidiyōmuş. ben dēmiş allahıñ yanını gidiyon iş danışcan allahı dēmiş, ğı^tmiş. yoldı biri çapıylan davıñ başına ekin_ekiyōmuş. ben
10 burıyı_ekin_ekiyon. allahı soruvē bi yo olca^k mı dēmiş. olü dēmiş. biri ğovağ ğazalınnan ō^tmüş üstünü başını, ōlü çılbıcıK_oturuk-durūmuş. ne vakidi ğadā bölü_étcek bene soruvē dēmiş. olü dēmiş. biri bene allah bek çok vēdi. yetivēsiñ ğari dēmiş. sōlīvē dēmiş. tamam dēmiş. ğocığarı masalı bunnā. ğı^tmiş hocanıñ yanına. hocı dēmiş filañ yēdi bi ğuluñ vā. çapı salıyo, ekin_ekiyō. olca^k mı olmıca^k mı soruvē dēdi.
15 heÇ_ekmesiñ_olmıcağ dēmiş_ona. biri ğovağ ğazalınnan ōtük-durū dēmiş. ne vakidi ğadā bölü dücan dēyorü dēmiş. şükür_étsiñ hālini dēmiş. biri dēmiş beni çok vēdi allah. aççığ kessin dēyoru dēmiş. şükürünü kesivēsiñ dēmiş. dēyivēriyon ğari ya. ōdan gelmiş. seni dēmiş, ekmesiñ olmıcağ dēyorü dēmiş. tuh dēmiş. ben_işliyen benim_emēmı vēmicek ha dēmiş. ekcen_alcan dēmiş_o. āpasını_ekmiş. ğovağ
20 ğazalını ne dēdi dēmiş. şükür_étsiñ. nesini şükür_éden ben dēmiş. meydandı duruk-durun ğovağ ğazalınna ōtülü dēmiş. bi örüzgē gelmiş onnarı dı_almış ğı^tmiş. temelli çılbıcağ ğalmış. çoK_olana denK gelmiş eviñ_önünde. ne dēdi dēmiş. şükürünü kesivēsiñ dēdi dēmiş. yā rabbi yā rasūlallah dēmiş. dōT_inek dēmiş dōt ğuru bi şē yiyiK-gelı dı_ōdan ğaymağ savıyon dēmiş. nasıl şükür_étmiyen ben buni
25 çok şükür_allahımı dēmiş. kesimen şükürümü dēmiş. dolmuş daşmış_inēñ südü. dükenmemiş. bayram_āşı nenēñ masalları bunnā.

Çocukken hangi oyunları oynardınız?

30 biz yokā oğuldū okuduk. cāminiñ oldū yēdi okuduk biz. siñnenmiÇ oynādık, bēş daş oynādık, kaydırak oynādık. yuvālā dı atālādı adı manğallıydı ondan oynādık. oyunca^k mı vā eveli, bunnarlan vaq̄timizi geçirdik biz.

gülhanım, süléymannāñ gūsün, süléymannāñ hebībe, fikiret, sötulāñ züfrā ablam eviñ öñündü manğallı oynālādı. ben cin gibi şeytanın eminiden kaldırım. ablamıñ kayrā düşdü mü gidiverī dī onuñ kayrāni çaliverī gelidim. gülhanım gözlēni çıkarıp da düşünümüş. seni covuruñ oraspısı seni, alıK ğaşma dēdi gülhanım irēme^li. 35 variverī dī oyun edēdim onnara. beni ğa^lmazlādı oyuna çocuk dēyi de. onnā yetişiñ ğız, ğabıdayı. ben emini gibi horaz gibi bi şeyidim otı yēde. bölü bölü bizim çocu^klu^klarımız geşdi. hindiki çocu^klā... oyunca^klā bilmen. né oyuncağ gödük, né oyuncağ bildik.

40 ebemiz emī dudu, bayram āşı. eveli bayram āşa. benim üçü bayram āşı neneñdī üçüñüz. eminiñ sen emī dudunuñdū.

emī dudu daha ilerledi sonunda şāhin. hālā ağılıyō daha. bi ğarı miyesser sūtüdü. ğuca^klamışlā ği^lmişlē. kasilmiş ğalmış adamıñ biri. almışla ği^lmişlē. emī dudıyı vāmişlā. hūlādan ĩni so^kmuş. hūlādan hūlādan aya^klāndan ĩni so^kmuş. adam ben ēyi oldum dēye diñelmiş kākmiş. miyesser sūtüyoru geçen gün. ben bunı 45 duymamışın. ĩnilen ēyi oldūmuş kaldımış.

hindiyi oluK geşcēdi seni be^kliyo. nēdi ğaldık?

Bildiğiniz başka hikāye var mı?

50 eveli biri hızırı kim bulū gelisi dēmiş, yüz līri parı vā dēmiş. yüz līri çok parēmiş. hocanıñ biri ben bulcan dēmiş. yalnız bulusu bulcağ, bulumassa kelli gitcek. parēyi yiyo eveli ya. yüzlük gidiyō, yüzlü yiyo. otuz doğuz ğişi olmuş. bulumamışlā, ölmüş. bi hocan varımış, yüz līri bōcu varımış. ben dēmiş ğarı hu yüzlü alıK ğesem, ellisini bōcu vēsek, ellisini yımışıcığ e^lli^olu yisek. ben ölsem né zarā vēcek dēmiş. nahal ōsu ölmice^k miz biz. ben hu parēyi alcan gelcen dēmiş. ē^lme du^lma. ğarı biz nahal dūcaz dēmiş. gitcen gitcen dēmiş. ği^lmiş, almış gelmiş parēyi. 55 ellilī vēmiş yimişlē. tağ tağ kapı. otuz doğuzuncu gün hızırı getiriyō muñ? yok. ālī ālī sāmışı sāmışı çolūnnan çocūnnan ayrılmış. ölmē gidiyō adam. āğasını bi şē dağılmış bi adam. üş dene veziri varımış hocanıñ. birinci vezir dēmiş yapımēyicē işi yapcan dēyik yalan sōlüyen hocū oldū haldi n āpmaK ilāzım bunı dēmiş. bunı kesik etini

çentmeKilâzım dēmiş. aslı hū nesli hū dēmiş ōdan_oturan. sust_ülen dēmiş
60 soran. ikinci vezir sen sōle dēmiş. şevke^lim etini kesik dēmiş lihçilen
dövmeKilâzım bunun dēmiş. gini aslı hū nesli hū dēmiş ōdan. sust_ülen dēmiş.
üçüncü vezir dēmiş sen kāk. kākivēmiş ayā vezir. şevke^lim dēmiş. büyü^klē güçcū^klēn
kusurunū_af_ē^tmektedī. bu sefēlik dēmiş hocamızı af_ētsek nasıl olubilī acaba.
aslı hū nesli hū dēmiş oturan gine. aslı hū nesli hū deyim-dūmu dēmiş. kāk sen sōle
65 dēmiş. bi kākmiş. beni baķ dēmiş soran hociya. birinci veziriñ aķ vezir deġil dēmiş.
memliketinde kasaP_ıdı et çentmesini bilī dēmiş. o ondan_annā dēmiş. ikinci
veziriñ dēmiş ġayvı dövē dēmiş. dövmesini bilī dēmiş. o dı alīķadir deġildī dēmiş.
vezir_ōlu vezir_arāsañ üçüncü veziriñ dēmiş. hızır_ōlu hızır_arāsañ benindī iştī
ben dēmiş. dutuñ, ġapıñ, ġoşuñ, dutuvēriñ. gitdī yoķ. hocañ ġütulmamış mı. yüzlū
70 yidīnnen ġalmış.

Ebe doğum anında neler yaptı?

heş bi şē ē^tmezdi. o çocuk normal kendisi dovasıyī ġadā be^klēdi. ellimezdi
küllümezdi almazdı. bi şē ē^tmezdi. kendi normal dovā çocu^klā. hazır heş bi şē
içimezdi. né İnesi bi şē yoķ. ġuru ġuru. sen āri çekēsiñ, o seniñ beliñi avuçleyivēri
75 sıvıçleyivēri. dayañ ġızım, hōlū_ēt ġızım, bōlū_ēt ġızım. o çocuk olū gelī. hiş bi şē
içimezlē. su içimezlēdi içi sovu^klıcaķ dēye. hu nurşanıñ ġāsıñıñ çocū oldū tek su
içimemişlē de içi ġurumuş ġalmış ġarınıñ. nēdeysi ölüyōmuş. bēñ ihlamur_işdim
hep. heş kimseniñ dēdīni diñnimedim. ihlamurı ġaynadīdım da ihlamur_içēdim. su
içilme mi canım neden içilmicek. içi berelīmiş. doķancāmiş. kırķ gün su işmicēsiñ.
80 ısaķ su işcēsiñ_içēseñ. bōlū günnē geçīdik biz.

benden sa^klı dışāda çālī yiyik-durūlā. sānī ġōsdēmiyelim sānī ġōsdēmiyelim
sa^kladılā benden. haççı mollı nenēñ ġova^klıdan çālası gelmiş. sa^klañ baķalım dēdim.
çālī yiyik-durusuñuz eñkīdi dēdim. ölen doğdū zaman. ben_ölmen. getiriñ baķan
ikisini yicen sūdüm_umā sōnı dēdim. ikisini getirivēdilē geldilē. yiyesim mā çālī.
85 yidīmice^klē bene. o hemen_ölcēmiş di ġoltu^kculāñ bi gelini vardı. çālī yimiş. ço^k mu
yidi bilmen öldü de o sırıda. ondan benden sa^kladılā. çālīyī ġōsdēmice^klē bene.
ohooo. ölcēmiş_o. ondan mı ölü. bizim günnēmiz_esgi günnēmiz bōlū geşdi.

ateş_oldu hastı_oldu öldü. bilen mi mā buna. iki_üş gün yaşadı. bubañ
dükken_aşdıdı. heş bi şē yoķ. emiyō üyüyō. havvā geldi ġāri. havvāydı onuñ_ebesi.
90 emī dudu öldü ya. üteki midi ki_o? havvāydı bezē bayā. çocūmū baķcan_evel dēdi.

olmicāndanımış o bi dünnā güzelīdi. allah_onu bene... ütekini ası geldim ... ben de allah temsil vēdī_onu. e^tmeṅ_ası gelmeṅ_allaha. isdimedim. olmsıyadı dēdim. bi di ōsun du cenne^liK_ōsun dēdim. allah ḡānım gibi vēdi onu bene. ben heÇ_ālımadım. bubañ bi āladı şāhin heş cocū yoğ gibi. çocuk dū_ālanmıcağ mı dünnā güzeli ḡızım.

95 allah_ētdi onu bene. ḡaşlā sülük buz gibi, saşlā hūda pamıK gibi. kaç dene dōt dene dovūdum_ōlesi yoğ. o ōle. allah_al dēdi véren. ütekini ası geldim ben işallah şafātinden görübilirin. bölü_ētdimden göméyibilirin. bellī_olmaz heç.- dünnā güzelimī bağcan ben bi yō dēdi gelīken bābā ebe. kāmīlī neneṅ geldi bağdı izzet beylēṅ. ḡarı bi yō aşdı bağdıydı, ḡızāṅ cocūm benim bişmiş yā dēdi. emdīdim yatīdım.

100 altını bağdım bi şē yoğ. hemēñ aşdı. e^kmek yidīcēdik. ēyi ki ḡarı gelmiş. ölcēmiş çocuk. hemen ḡundānı aşdı, altını aşdı cocūṅ. āniden gitdi çocuk.

ben_aşdım. ḡurūladım emdīdim ya bi şey yoğ. üç günnük çocuk hu_ḡidā.

ebeşi geldī zaman. ba^kmā geldi. ben dēdi -e^kmek yice^klerdi sofrı hazīlandı da-
dünnā güzelīni göresim geldi duruṅ bağāñ gelen de e^kmē ōlü yiyelim dēdi. dünnā
105 güzelim n_āpiyo dēyi dēyi ḡidi kapıdan_içere. bi aşdığ çocuk geşmiş. bubañ dükgen
yapdırıyōdu ovūda. ta o dükgeniṅ yapıldī yıldı bağ kaç seni_olmuş. oreyī habā gitdi
ḡāri. bubañ ne oldūnu bilimemiş duyasyī ḡadā.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

ilk gece, soṅ gece, kınalıK_olūdū_eveli. üç gece. ilk gecesi, soṅ gecesi, kıını
110 gecesi. üç gün düvün_olūdu. benim düvünümde özel nerminnē geldi izmīlēden.
nēlēden_işti ōlādan bi yēlēden. nerminnē varımış dērdi allā rahmeT_eylesin bubañ
kendī_alivēdi geldīdi. ben nerminnerī_ılderin dēdim. nerminner de
sultanasarından düünü du^tmuş mu. ḡadifi paltolarī keydi ḡayınnam ḡāri zorğ zorğ
geldi. çalgıcıyı nahal_ētdiṅiz dēdi. ne olcağ çalgıcı dēdim ben, du^tmuş ki dēdim.
115 nerminnē gelmicāmiş dēdim. heş kō^kmı ben_ibirāmı yollıyan çeviren gelen dēdi. allā
rahmeT_eylesin, yatdī yēlē nur_ōsun. gidivēmiş_ibirāmı bi yollamış. fazlı parı
gösterivēmiş. hī yallah nerminnē. bēygiriṅ ḡıçını mindīdi di geldi. sultanasarından
bēygirilen_aldı geldi. işti bağ günnere. pareyī göresī ḡadā ötekinnē geldī. dōt gün
dövünüm_oldu benim, dōt gün.

Şimdiki düğünlerle eski düğünler arasında fark var mı?

hindiki dövünnēden fākı nē. hindiki dövünnē aynı da. eski dövünnēde kıını
gecesi bilmen nē olmazdı. ilk gecī_olūdu. soṅ gecī_olūdu. usül_ōleydi. ilk gecesi,

soñ gecesı, gündüz kınalık, bazâ gün gelin_alma. bölü_olüdu. iki gecı çalgıcı gelıdi.
o çalgıcılâ bizden gi^medi. ben gelin_oldum, çıkdım gitdim gini ğaldılâ.
125 ğılıbanın_étcez, gi^micez demişlê. kâkmış_anam bi tovuğ gösterivemiş kümese
hadañ kesin yin dëye. ğızım demiş êken gidilmez_oriya. onnâ geç kâkâlâ. gezmê
gidilî. o zıman geziliyödu. kô tavuğ gibi geziyödu hindi_ëyi.

ölum ilk gece şalvâ gecesı. şalvâ keyilî. çalgıcı gelî oynanî, davılınî. gündüz
kınalık_olü, hêkez gelî oturü. hindi o olmeyö. iki gece oluyö düvünnê. gündüz
130 kınası_olüdu. soñ gecesı_olüdu köşk gecesı işde. êtesi gün bazâ günü bi şê
ğalmazdı. o gün gelin_almî_olüdu. bizim düvünnê bölü_olüdü_ışde.

Ğılıban dediğın şey nedir?

ğılıban ğonum ğöşu geliniñ_evi dëye hep gelî. oynuşulü öda. geliniñ_evi
bağılı. eşyası bağılı. gitcez demişlê işey_étmişlê. anam covuruñ_oraspıları dëdi tovü
135 beş dağğıdı_onağılâ dëdi. vakit geçisinnê dëye hadî hu tovü kesin di yin demiş.
hemen bişidilê dëyoru, yidilê işdilê. ta esgici nürilendi gelin geziyöduğ ta oreyi
çavimâ geldilê bize. çalgıcılâ geldi hadañ siz nêdesinğiz dëye.

verirdi. heş bi şê değıl para. bi lire beş... o gün elini nê geçesê_herif veridi.

onu yimîta mendil verilî işdi bu.

140 çalgıcılâ geliken kapıyı diğelilê. içeri ğimezlê. dörü bizim_oreyi geldilê. ilk
ğız_evini geldilê. ödan geliken endirivemiş di bubañ. geldilê dinêldilê. çaldılâ çaldılâ
kapılara gireñ yoğ. benim gelinniK_evim bilen çalgıylan_oldu. heş
kimseniñ_olmadı. benim ğayınnî_âfillîdi. ödan anam_irehme^li ğari üş dene
el_İneli yazmı hazılamış. benim_anam çok pıratik bi ğadındı neneñ. bağ ğayınnam
145 marımış keseyi ğovramış_o parı vëceK_ıçeri ğuycağ çalgıcılara. hëyt demiş, seniñ
parañ geşmiyö büdü demiş. ğat parañı cebini demiş. biliyö ğız_evinden gelcëne.
antiki_onnâ ya. seniñ parı geşmez büdü ğat cebini demiş_anicâzım ğari. oldü
yeden_alık gelen dëyesi gök neneñ çabık ğatcağ ğari_ıçere. aldı geldi ğari_üş
deni_el_İğneli yazma. öv gövleri çıkdılâ yazmıları göresiyi ğadâ ğari. her_İsanı
150 ğayvı verilî. çırpannâñ ğocü_adam ğayvıcı dutulüdu. hep ğayvı_ıçelê, yemek yilê.
aynı bi kınalık_oynuşulü. beni_elbisi_alilâ. bi teK_elbisi_alilâdı. benim
dağım_oldu şifonunu varıncı, ğadifi paltösunu varıncı, babıcını varıncı, hepsini
varıncı dipden dırnâ. ğayınnam_ölü bi âfilli ğarıydı. çok. işti bölê. benim düvünüm
çok güzel_oldu_heÇ_unu^man. bohçucu haçğığadın dëlêdi aydından. soñ gecesı

- 155 sabahî çalgı çaldılâ. hişt dēdi çalgıcı ğarıyî. beni bāla dēdi kim ğūtācağ baçalım dēdi.
 bālālādı ğāri sen parı vērîsiğ ğūtarısığ. anā dēdim usullam_anama hōlū bi denK
 getirivēdim de. haççığadımı bölü bölū_étce^klē sağın ha. gel çabığ ğūtā dēdim. anamî
 parohıyî vēdim ben. tamam dēdi_anam. ğız benî né bālyōsuğuz. benim kimim yoğ,
 kimsem yoğ. beni kim parı vērîK ğūtācağ ğı bene ğî. bālımağ bene. bālīcāz. ütekinne
- 160 ayāndan bāleyivērīlē usūlen. anam ğāri benim ğızımığ kimi kimsesi yo^k mu dēmiş.
 kim dēmiş onu ğūtarılmaz dēye övv. anamığ boyunnānı sarılıvēdi antike. anam_onu
 ğūtarivēresī ğadā adam pısa'ları geyik gün_avarasī ğadā düvün_étdilē şāhin.

I-A/22

Derleme Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Derleme Zamanı: 25.07.2009

Kaynak Kişi: Şevkiye Yılmaz (60)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Keşkek yapımı, Mevsimlik işler, Sabun yapımı, Tarhana yapımı.

Keşkek nasıl yapılır?

kêşgêñ suyunu gôruz. buydêsini yıķa gâtâriz. ônnâñ sônu o âmişşikçâ garışdırırız. içini giymilâ gâtâriz. sâ yağî gavırî gâtâriz. ôlû yap[arız] kêşgê. târî yağî gâtâriz. sâ yağ dēvēriyoz biz gâbasına. târî yağını gavırîyoz. onû dū gâtâriz_içine. 5 goyuñ gavîması dēriz guyrûndañ gavırız ondañ gâtâriz. taviķ gâtâlâ bütün içindî gaynasıñ dēye. ônnan_ônnâñ yapâlâ. dōymüyoz biz. dōvülmüyo. biz buydēyi yıķa gâtâriz. o kândi âmişî gâri. ôlû güzâl_olû. biz o yanıñkıyı yîmiyoz. bu yanıñkı yēniliyo. aşûru gibî_oluyorû_ó gâri. ondan pölâriz aşûrê. onu şekârîni gâtâriz_ayrı. onu ayırî_êdâriz bēyazınî. ôlû_oluyorû. târi yağî dökâz, bēyaz kêşgek dēriz. onu târi 10 yağî gâtâz. ôteki ayırırız da^lli_olce^k aşûrû dēdîmizâ ayırırız. şekâ gâtâriz. susam gavırız_üsdünü_onuñ, aşûrâniñ_üsdünâ. cäviz dōvâz_onû_êkâriz. iki türlû_êdâriz_ona.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

incir_işleyyoz. sētîñ, kesdâne, elmâsî_olan_elmâyı gidē. onnâ vâ bizim 15 bûda. başgî_işēy yok. incî başleyyo gârî_işdi birâ ikişē êmē başladı. ônnâ êdi mi dökülülâ dibine. ôdan dēşiriz, sepetlârî dēşiriz. sâgiyi_ali gidâ sârâriz. gurusunû_alırız_içinden. onu sârâriz. iki gün_o sârîlî. ôndan sônu bi dâ alırız_ôdan. dökâriz, sêçâriz. satâriz_irisinâ. incî ôlû_işlânî. o ufaķ_incî ayrı satılı. firdası_ayrî_olû. irisî_ayrı sêçilî. ôlû yapâriz. sētîñ gişin_oluyoru. onu adamlâ çîpâ. 20 dibini ballı yazâriz. dibinden gadinnâ dēşirî. seşcâmizî sêçâriz. ôteKî gibi çovallâriz çovallara. alî gâlî sıkdırız. ôlû_oluñ sētîñ.

Zeytinyağı sabunu yapar mısınız?

hâla yapıyoz. yapıyoz hâla. sindi ölçâriz sodasını göre. bēş kilô sodû_oldu mû 25 bi kilôya bēş kilô yağ giriyoru. onu gôruz gazana. yağını suyunu ölçâ oreyî gôruz. gaynadîriz birâz. ôndan sônû sodasını gâtı gâtivêriz. macın_oldu mu çabık dönâr_o gâri. oluvêrî_o_zman. bazı_ürâşdıriyorû dâñK gâlmâdi mi. hâla yapâz biz sabına.

yeri döküyo. hõlü kâscâk gibi bi hûlâda tûlu görüz. bi layloñ yazârîz_altına. oreyi bi dökârîz. õdan çatıdı mı kâsârîz gâri. galıp galıp kâsârîz. õlũ_édârîz.

Tarhana yapar mısınız?

30 yapıyo. yõgudu süzdürülâ. çatıdîlâ eyici yõğuda. sõnu ó yõğuda unu_ıçını... kilõylan_olur_o gâri. onu édârîz. ununu gâtârîz. yõğudunu gâtârîz. yuvurûlâ óna. o tãnî_otu dêriz. õnnan bõbãre, sovanı gaynadîlâ. õndan sõnu hãpsini bi yuvuruz. bi gün iki gün yatırîlâ, sãrãlâ. üfûlãriz gãrî yımşãkana. ãlãriz. aynı inceciK_olur_ó gâri. õlũ tãnî_olur_ó. õlũ_édârîz. õlũ yapılı yãrum.

35 gürũduyo. bõbã, patlıcanı dõrãrîz. onu sãrãrîz. o fasilli...

I-A/23

Derleme Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Derleme Zamanı: 25.07.2009

Kaynak Kişi: Nazmiye Nayman (81)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Ölümle ilgili uygulamalar.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

né yapceñ? ödü hazılälä. yülē yāqälä. alilä gidälä gömälä gälilä. bi salä verişin hu saatdi kaçcağ dēye. ondan hākäs duyā. gälilä. alilä gidälä gömälä gälilä. o gün işe etmäzlä ğari de üş gün hayırēédälä. yedi gün hayırı, kırk gün ölüölä edilī. üş 5 gündä bazı -häpsi bi olmeyorūönun ğari- bazıēemek dağıdiveriz halvälänēmek. bazı böreKēdä. bazı dürümēdä hindī dēdiñ gibi. bizim büläda ällīikinci gēcesīölü. o günölü ğari şēsi dürümü. āşamınıällīikinci gēcesīoğuduvērişin. ällīikinci gēcesīoğüverilä ğari. oğulä şē édälä. ölüölü ediyolä. né yapcañ çocüm. ölani ölüalıK gidiyolä işti yatānı. bi dā habā yoKonnādan ğari.

10 gätirilä. bizimoreyī bilän çoK gätidilä. bi havtı bilāñ gätidilä hana. gätirilä. harkäs bağ yemeklari gätirilä, birä sofru gätirilä. işey gälmidän doldurulä çoK şükü buranıñīsanı. sofrulä dolä. ödan gälännä gidännä yī. allah ğabilēssin. ölüölüşde.

15 dökäriz. işti börek dēdimō ğari ya. börek dēdimō ğari. yedi güncüğün ediyolä, üçüncü gün düēdiyolä. kändiñi bağı ğariışdä. yalnız ällīikinci gēcesindä onu gündüzünä āşama işeyēdilī yuğkucuğ yazılı, yuğu yazılı. häp dağıdilä köğünçini bi dāni ğalmıyasıyī ğidä dağıdilä. pilav ğatälä içinä, dağıdilä. işti ölännāñişēsi mī mā. sönü mävlidōğuyüveriseñoğuduvēriyosuñ. oğudumassañ ğalyō. ādından hayırēdiveriyosuñ. ölüölü geçiyo ölännāñişēsi. né édälim 20 çocum. isdiyänoğudū vakidīolan. çabıKēdiveriyolä bazı vakidīolannä. çabıKēdiyolä mävlidinä. ödan işē olmassīaççık sönüēdiyolä. mävlidīédälä ginī de hana ānidī deyil. āşam işeyēdiK gäläsiyī bi toprağ mävlidī dēyolä bazı toprağ mävlidīoğuduvēriyolä gömüK ğaldıñ günāşam. toprağ mävlidī çoKēyi dēyolä işdä. onnä dīolüyo bağ.

I-A/24

Derleme Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Derleme Zamanı: 25.07.2009

Kaynak Kişi: Dursun Turan (70)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-İncealan Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Nişan âdetleri, Düğün törenleri, Düğün yemekleri.

dusun turañ. yaş yêtmiş yaşındayın mǎñ hindi.

Nişanda neler yapılır?

- nêşana mı? sôlüyalim. ävâl_hindi ölüm pazarı nêşan düzmâ gidâlâ gälîlâ. olan_ävindâ gızıñ eşyaları sârilî. olan_ävindi gızıñ eşyaları sârilî. ödan hazılanîlâ.
- 5 yemek yapâlâ. hindi yêdirilmiyo. äväldän yemek yinîdin. gız_ävini varasıyî yemek yinîdin. olan_ävindi paqlavî gälâsiyî ödu yinîdin. oreyî nêşan götürülû. ödü yemeklâ yini. ödan bi yo olan_ävinâ gâlcäğ_ölü gız_ävindän. paqlavîlâ yapılı sini sini täpsi täpsi. çoK gälî. bêzlârî dâ sinilârî gölâ. hêbilâ äväli halî_hêbilâ olüdü. bu hêbilân_ıçinâ pa^klavî_alinîdin. hindi gız_ävindän_alınan pa^klavî govvanıç_ıçini
- 10 alınîdin. bi yanını onü gatâlardın, bi yanını yemeklâ gatüldin. ödan gätireyoñ. hâ çoK bi şêlê alınîdin. ödan gätirilâ. –yaa yanık demâzzik. bûdü yanık_âtetî yoK dâ mi? başğı yêlâdâmişdir_o.- ödan paqlavî gâliyo gâri olan_ävine. gız_ävindän sini çoK gälî gâri. bêz bâdirâk, pa^klavî, tavıK. tavıK_eden tavıK_êdâ. äväli hayvan dı çoK_êdilîdin.
- 15 gâ nazmiyî_ablâ. goşü gâ. hûnuñ_ayâ âriyö.

Düğünde neler yapılır?

- hindi perşembidän düğünümüz_olcaK. perşembidän çeñizlârî sârâlâ bi yo. âşamüsdü köğün_ıçinâ kını yakıncaz_âşam dê çağirilâ äv_äv. topleşilâ. düğün yapâlâ gadinnâ o gün. gızlâ çalâ, gâñşlâ óynâ. aKşam_öldu mu kineyî o bitdi midin
- 20 kını yakâlâ gâlinâ. cumâ gün kaKâlâ ölüm. yeme^klâ başlâ işde. bişimâ başlâlâ. ónnañ sônâ o gün âşamüsdüyü çalgıcılâ gälî. çalmâ başlâ. yemek verîlâ gälâni gidänâ. êtäsi gün ginî aynı. cumartâsi sabahı başlâ yemeklâimiz. gälî musâfilâimiz. yemeklâimizi verîriz. aKşam düğün_ölü ginâ. bi daha olü. gündüz_ölü gâri cumartâsi gün_ölü. hindi soñ gecemiz_ölüyo. soñ gecesî dêriz_onu biz gâri. o gün bi dâ olü aynı. pazar
- 25 günü gâlinimiz çıKâ. gâlin_almâ gälîlâ. äväldän bizim günümüzdü_atı minilîdiñ

ölum. gälini duva^klälä, atı mindirilä. alilä götürülä. işti bölüölum. cumā günü gini gälännämizölü, aqırbälamız gälī dışarıdan. köglümüz dü gälī. ayni yemek bişä. ayni yapılı. ğızävinde daha çok yapılı cumā gündän. olanävinde dıölü du ğızävinde o gündän çalgıcılā gälçäk dümbe^klê ğarı ya. o gün onnā dı yini yapälä.

30 bölüölümışde bülāmızıñätetlari bölä. hindī oluyō da äväлки o çalgılā davillā yoq. ödan fazlı işē di yoq ya gini oluyo. ayni oluyo işdi baq. aş yaqıdı bī gündü hem balōsunüēdiyo adam hem musāfirini ağılēK yolleyyō. bizim būdū cumādan başleyyo. pazartası gün sabālan bi yo da ğızävindän pa^klavī gälī, tavıq gälī. gini señ yemek bişirisiñ. āşamüsdü ğonum ğoşuñu hayqırısıñ aqırbāña. bi dā yidirisiñölum.

35 yıktılıq dāğlā hāsılı. işdi bölē. bölüölum. masıraflı masıraflı.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

danılā käsilī. kēşgek vurūruz. ğoyuñ kāsāriz bi tānā. danı kāsāriz. kēşgek vurūruz. ödan tāni fasilli yurūruz. sāmı yapāriz. pilav yapılı, zādi yapılı. äväldän çok zādi yapılıdın. hindi hālvā ğarılyō ya äväldän zādä. nekişdēlänä qolu dē onū du

40 yapälä da^lı cumā gündän. qoludan. cumā gündāñ onū bileñ yapälä. cumartası gün zādi yapälädi pirincilänä. ölü yeme^klāmizölum. daha äväldän bunnāñ günündä ğabağbasdı baq da^lı yerinā ğabağbasdı... onu dōrālardın topan topān. bē^kmezilänä... şēkärän di deyil. hindi şēkäränonu hanımlā ğabağ daqlısı yapıyölä. äväldän bē^kmezilänä... içini nohuTatālardın, ğıymı ğatālardın. ğabağbasdı

45 yapälardın. äväldänölēdin bunnāñ günündä. aççıq ğonūdun. ğabağbasdıēdilēdin. vakidiñ yoğusa ğabağbasdı. hindi hindi hālvā ğarıyo millät zādeyi dıētmeyō dü hālvāyi ğarıyo. millät açıldı. äväldän ğabağbasdıölūdun çoğū daqlılā. bölüışde. ğaba^k da^lısı dēniliyō hindi kibarlaşıldı ya. äväldän ğabağbasdı dēridinannemizgillā onu ğari. bölä. ölü yavrumışde. nēēdälim?

50 bi yō hu nānāñi ğonuşdü hadıaççıq. bunnā nelā gödü. gödü^kları çoqonnāñ da tabi. işdi bölüölum.

gälip-baķi, gidip-baķi ona dāmirhanı gidāsāñā ödu aççıq bizden çeşit ğonuşülä. bizläri çekdiriyosuñuz dēlā önnā. önnā “hō ğalañ, gidi-baķi” ödü dēlā. “hō ğalañ” dēlā öda. oreyi dıürü señ ğaziyosaña. ödu dü yaşlı ğadinnā ğonuşdü. onnā

55 çeşit ğonuşülä baq. gälip-baķi gidip-baķi ğava^klı yanda mīölüyödü? bāni baq cıbi yandı gälip-baķi gidip-baķi dēniliyo dā mi? o yandıölüyoru. sultanasariniñ ötü yannāndi ollāda āskasāda.

bāzi èdiyoz_olum be. dēzi ğonuşdu dēyo ya. yaşlı_oluvenci nē ğarāK
 ğaçırıyoz_olum ğāri. ō dā ğava^klı yandı. ğāli-baķi gidi-baķi dēyo bülādī ōlū_èdiyōlā
 60 mī dēyo. būdu ğaçım dēlā. ōlū_işlā çoK_olum. ğalañ dēmeyoz. o köy dé. hadi ğāri
 dē dēnilī ōlum. ğālip-durū gidip-durū ōnu dēmeyiz dā mi? ğāliyoz gidiyo dēriz biz.
 ğālip-durū gidip-durū dēmeyiz.

atı mindirilārdin, duva^klālardın. hindī minilmiyo. dāmirhannı mindirilā ōnu
 baķ. ó dāmirhan köğündā atı minālā dā. illā bāñ atı mincān dē isdā. ōdu mindirilā.
 65 bizim būdü yoK_olum ğāri ōnnā. hayvan bileñ ğalmadı_oldu. millāt kibarlāşdı.
 ōlū_oldu. atı bī ğıyları oyalı çāşaf bürülālārdin. başġi bi şey_ètmāzlārdin de mi?
 ğulānı māndil bālālařdın. ğālīniğ ğollāndan iki ğollāndan dutālārdın.
 ğötürülārdin_olum. bi sārhoşlā ğālīni bi yō nē dēlārdin_ōnu āķasını baķsıñ mı
 dēlārdin? dönā baķıvērīdin.

70 davılcılā irāķi_içādin de ğālīn_ākeyi baķsıñ... baķādıñ ğāri. nūtāniğkini ğāri
 bölü ó ğavāñ yandı seniğki ğāri orıyī yuķarıyī atdı miniK gidādin. bi şişi atdı adamıñ
 bīsī. o raķı şişāsi ğālīniğ başını sildi geşdı. o at hırlanıvēdi di ondan. öteKī gibī bölü
 bureyi ilcādin ğāni.

I-A/25

Derleme Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-Demirhan Köyü

Derleme Zamanı: 25.07.2009

Kaynak Kişi: Nazife Kazancıoğlu (75)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Atça Kasabası-Demirhan Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlerin adlandırılması, Köy muhtarının ölümü, Ölümle ilgili uygulamalar.

nezîfi ğazancı. yaş yétmiş bês.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

gâlin_âlbisesi dikâlâdi. bülâdi dikâlâdi gâlin_âlbisesine. onu keyêlêdi
 onuyulan düğün_êdêlêdi. hinni nasıl? çıPlağ bi yênsiz ğoşuz çıPlağ gâlin_âlbisesi vâ
 5 hindi. âsgiden bölü buriyi ğidâ gâlin_âlbisesi dikâlâdi. iki ğadın gelidi, üç ğadın
 gelidi. dümbek çalâlâdi, oynâlâdi. hindi nahal_olüoru? davılcı geliyörü êkêklê
 geliyörü. êkêk êkêği kadın kadınna oynu baçalım, oynu baçalım. dörü mü bunnâ? ê
 n_âpalım. hinni bizâ bölü dediklâmizâ gücünü ğidâ, dilimizi kesâlâ. bu düğüne
 davıllı düğün_êdêlêdi. çaldırılâ, çalâlâdi_êdêlêdi. edebinnen götürülê êdêlêdi. hindi
 10 n_olüoru? kadın kadınna êkek êkege çaliyollâ, êdiyollâ. ondan sônâ bir günü
 giriyollâ. oldü_omadı döğüş ğavğı dı çıkıyoru. hepsi di_olüyörü_ölüm hindi.
 eveldêñ ölü deyildi evelden düzennik varımış. êkin_êkâdik. o êkinerâ biçâdik.
 öküzlerneñ ğovâdik, yabeylan savırıdik. ğocâ ağır harâ harâlara basâdik, evi getiridik.
 hinni nasıl? dövâr biçer biçiyoru. hâmbasiyoru hâmbiçiyoru hâmbötürüyoru. arbeyi
 15 yüklüyolâ. alıK geliyo damıñ_içini ğoyüveriyörü. dörü de mi? esgiden işti_öle.
 n_êdâlim_ölüm.

üş gün fileñ olüyodu. düzennik_oluyodu ğülüm. hinni_üş gün düğün_essen
 düzennik_olmaz. bozulü. cümeş günnen başladı, cumâtesi, bazar. cümeş
 gün_âşamati gelidi davılcı mi gelecek çengici mi gelecek. ölü_olu. n_êdelim.
 20 işti_öle. olü hanı bazı çarşambeyi denK getirilêdi pârşembeye. çarşambı gün gelidi
 böyünkü gün. böyün sâli mi? hinni böyünkü gün başsanıdı düğün. yarın bî kıne di
 yapâlâdi. ötesi gün bî gelin_almâ gidêlêdi nâzilli bazarı gün. o gelini_alilâ gelilêdi.
 atı bindirilêdi, gelini_alilâ gelilêdi. hinni nasıl? birisini varyo bi kadın. onnan
 boşaniyoru, ayrılıyoru. tâkrâ düğün_êdiyollâ. bi dahâ gelin_olüyoru. bunu ne
 25 dèyelim hindi? münâsip mi bu? bu dörü mü? bi dâ gelin_olmağ dörü mu,

düğün_étmek? kaç yō düğünü_ölü bi İsanıñ? bi sefē olü. anamızdan kaç yō doğuyoz? bi sefē doğuyoruz. n_āpalım_ölüm. işti_öle.

Haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

olanını ğāri fazlı bilmen_ölüm ben. aççı bazarı dēdik. sāli dēdik. aççı
30 bazarı_ötesı dēdik. yeñbazā dēdik. nāzilli dēdik. cumā dēdik. cumātesi, girey, aççı
bazarı ölü sayādıķ. biz_ölü pazarötesı bilen bilmāzdık. yeñbazā çāşambayı_ölüdu.
pārşāmbā nāzilli bazarı. cumā gün nāzilliniñ_ötesı gün. cumātesi cumeyiñ_ötesı
gün. ötesı gün girey dēdik. pazar dēmäzzik, girey dēdik_onü bız. girey gün dēdik
öteKine. saliyı sāli dēdik. onā sāli dēmäzzik de aççı bazarı_ötesı... yeñbazā, nāzilli,
35 cumā, cumātesi, girey, aççı bazarı. ölü dēdik, ölü sayādıķ.

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

her şey yapılıdı_ölüm. aynı hinniki gibi gini yapılıdı_o_zmāñ. kēşgēk
yapālādı çoğunu kēşgēk. māvsim neyisā fazilleyse fazille, yaş fasillēsi yaş, ğurū
fasillēsi ğurū fazille. māvsimini ğörü gidilīdi. patātis, ät. o öñdeydi, ät. danı kesilīdi.
40 şindi_āri toğuK_ādeti_öldü bi. danı kesēlēdi, ğoyuñ kesēlēdi. pilav yapılıdı.
ölü_ölü yapālādı bunnara ēveldeñ. fırında oñ fırın çöreK_édēdik. dā baķ bizim fırın
vādi_ōda. o firinnāda oñ fırın çörek_édilīdi. hinni daha dōrüsü nehillēden zāri
toplanīdı. hēkes hāmanı kenni qaldırıyo ya zāri kendi qaldırıyo ya evelden. evelden
bazar_unü yēmāzzik. hindī bazar_ēmeĝi yiyoruz. onnarı dı bēyemmiyoruz.
45 bazar_unü yēyoruz hindi. evelden zāri qaldırıldıķ. kennimiz āpıları üğüdūdük. çavdā,
darı, āpā, buydē... buydēy yoĝıdı. iki_okĝu buydēĝ_unü ilāzım_ölüsü bazādāñ alı
gelidik. buydēĝ_unü yoĝıdı. onnarı édādik. bi ğarışdırıldıķ. hurē bı ğocā yazĝı
yazılıdı. oriyā sen ben, ğonum ğošē birā çanaķ zāhri getirīdi, dōkādi. ōdan ona –
yivalıdı o zāhra- bi ğarışdırılā bi ğarışdırılādı. bēş_on dene çuvalı ğatılıdı. dōt deni
50 bēş deni hayvanı sarılıdı. ğocu bi çañ daķālādı hayvanıñ birinā. ōdan hayvannarı
sarālādı āşamnan iki_üş gün_ēveli düğün_olmazdāñ iki_üş gün_ēveli. o çañ
dañĝır dañĝır dañĝır dañĝır... tā aşā derīdi deymannā varıdı. o deymeni gidilīdi. ōdā
üğüdülē gelīdi o dēmende. onnañ sōnū onā geldilē mi düğün_olmazdāñ iki
gün_ēveli bēş_on fırın çörek yapālādı fırında. çörek, ēmek onuyılāñ edilīdi.
55 bazar_ēmeĝi yoĝıdı. hindi bazar_ēmeĝi vā. onü_édēlēdi, düğün_onuyılāñ olüdu.
işimiz_ölüm bizim asmlā vā, yemişlē vā. kesdinē, ceviz olannarıñ. olan dı vā olmyan
dı vā. ölü_ölü_işde. hēkes ihdiyācni qaldırıyoru. hindi böyük köfünnē varıdı_hōle.

köfün bilmäzsiñ sän. biliyorü muñ? o köfünneri üzüm ğatılıdı. kältä di olüdü da iki ğülplı. köfün_olüdüñ hõle. o köfünneri üzüm doldurüdüñ. budan eşeK_olmuş, 60 bēygir_ommuş, ğatır_ommuş onu sarādıK sāt dōtdä. baK ğeci sāt dōtdä bi sarādıK. hadı baqalım hurayı_aşara nāzillēyi yayan. oldü_olmadı āqañā bi sepeT dı_añāberı sarınısıñ. yavut bi bē^kmez bādaĝı sarınısıñ. ta nāzilliyä dōt sāt yayan dōt sāt git dōt sāt ğäl. orē varıdıñ. o yüklä satılıdı_oĝıylan, tükenıdi. o yüklä oĝıylan tükenıdi, satılıdı. geri gelıdiK gine āşam namazını ğıdā eve. evelki_ısannā hindi_olmalımış. 65 hūdāñ hurıyı yayañ gitmiyolā. arbeylañ gidıyollā hindi. onu satā gelıdik üş ğuruş bēş ğuruş parā. lıri bilāñ yoĝüdü. metelik. dōt metelik bi ğuruş. ona ölü satadıK. onnāñ beli berkedı varıdı. hindi arbilāran satılıyorü yüklä. bel berket yoK. hēs bi şey yóK_hindi. pir budaK kākđı, bel berket kākđı. namaz_apdas kākđı. onnan sōnā ğurani baqan bulummadı. vā mı ğuran_oĝıyan dosdōru? sēreK.

70 *Muhtarın ölümü*

ē bizim muĝdācāzımız_ölüm öldü ya gemgenş dā ğalañ. duymuşuñuzdur ya. älli yēdi yaşında. ğadınım benim. hā işdi_ölādi ğari ğadınım benim. ölü bi yō bi gün dū_asdı_hilēñ ösu dā yassı dā olmadı bu dēseñ, çāresı yoK dēseñ. böyün, bir_ay_öñcā böyünkü gün ötalık yıkılıyorüdü bu kövdä. ğadınım dün nāzillı, 75 dün_aççıyı aydınarı varıK gemmiş de onü da -işdi dün dēyoruñ ya aydınarı varıK gemmiş, aççıları varıK gemmiş.- āşam ğari ğayvılēdi dı_oturmuş ğadınım benim de evı varıyorü ğari hemen. ävdā aççıK durduĝdan sōnu ävi varıyorü gini bölā muabbet ēdiyorü ğasınnan, oturüyorü kākıyuru. yatıveriyo hemen kākıyuru. ğasını ğā hanımını ğari ğeseñ bēñ ölüyorun dēmiş. ğadınım ğari hemen durmamış ğari_ışde. 80 toĝturü götürmüşē ölüvemiş. bilmiyom ğari_ey_ölüm bizim būdām bi hocu gitdı. hocā iki_üş senedir küsümüş munınan o mıĝdarlañ. gitdi. hemi dı oñ senedir būdaydı doĝuz_oñ senedir. onnan sōnu gitdi. bēş_altı_ay oldu gidāli. mıĝdarlan küsümüş kaş senedir. taraf tutüyorü bu. iki_yakeyi taraf tutüyo hoca. ödañ gitdi. başĝı yēden tayını çıkmış, iki seni_ommuş çıkalı. gitdi. onnan sōnu burı illi burıyı_ısdedi. 85 öteKı taraf onü_ısdeyoru. buna bulalım imzā isdedilē, topladıla. ufāK cōcū^klā bilēñ imzā ē^lmiş muna. köĝüñ hepsi yóK_altı yüz kaş deni bu köĝde. altı yüz kaş deni imzā toplamış. o imzālā nēreyı vēdı_habarım yoK. mahkimeye mı mēdi n_ētdi. odāñ hadı baqalım gini dönüK geliyo burıya o hoca. gini geliyoru iki_ay_öñce. iki_öldü mü_olmadı mı daha? olmadı. mıĝdā bunu çok ğızıyoru. siñir_ölüyoru, çok

90 ğızıyoru. aş senedir k s m ş_onnañ ya. mıđarıñ yannı gelmezmiş. oturd  zaman
  adan geiKen selam m mezmiş. onnan sonra bunun selam m di iki_ _adam
 marımış. onnarlañ ğonuşurmuş.  dañ siñir_oluyor  ğari siñir_oluyor  mığar.
 bilmiyom n . h kes orıy  mahan  buluyor. onun siñirinden gitdi d yoll . h ş bi
 k t l ğ  yokd  mıđarıñ. h kes  aş millon neri alc  varımış k ğl de. h kese
 95 varana beni on niri v  dedi mi yirmi liri v rimmiş. o ğıdar dı y dım_ d di. o ğıd  dı
  yli varıdı mıđarıñ. bi kimseye h l  bi k t l k yapmadı. bi k t l ğ n  duymadı
 mıđarıñ. b ş senedir mığarlık yapdı. onnan s na hiş bi k t l ğ  yoğdu mıđarıñ.
 o  yiydi. iki yakeyi o y dım_ d di.  veriv meK, gelin_ div meK, onnan s n 
 onu bunu y dım_ tmeK. pari_isdiy ni para, un_isdiy ni un, yağ_isdiy ni yağ. o
 100  ydi muhd .  yiniñ_ yisiniñ añli, k t n ñ k t s .  l _ lum_işde. buvasıylan b ri
 mığar_old _o ya. o ğocu c mileriñ yapdırdı.  lu mığar_oldu. o  j ndeki
 t nkil r  yapdırdı b  yıl, geeñ sene. mıđarıñ o_ yiliği varıdı o.

 len kişinin ardından neler yapılır? Cenaze evine yemek g t r l r m ?

gid , gidiyor . g t bildi ğıd  gid l . g t bildi ğıd . uş g n s nu yap l 
 105 hayırına. yedi g n s na bi d  hayır yapıberil . onnan s n  hindi  lli_ikincid 
 m vliT_ div ril ,  lli_ikinci_ kuduv ril . hinni m n ñ ğızı almayyadañ geldi de
 hinni munn  ondan ac l  ırmızannañ eveli m vlidini_ div ceklerimiş ğızı_oreyi
 gicek gini d ye. ondan m vlidini_ div ceklemiş hindi.  l _ d l   lum. on  b rek
 yap l  dağıdiv ril . yedinci g nd  gine b rek yap l . yavut da  meK_alil   mek
 110 dağıdiv rill . l _ d l . hi b rek d riz loma.

benim bu dedikl mden bi k t l k geli h .  l di beni işeyi ı casıñ gene.

hañı fikiri?

hinni v  mı f tihat_ k l , g r yo mısıñiz_oreyi? uranı oumasını bili
 miyoruñ? maşallah g d ñ m . señ anañ buvañ_ kumuş mu? sen n di_ kuduñ?
 115 hanımıñ ouyor  mu uran? maşallah g d ñ m . afferim o g z .
 de m_ diñ_ lum, de m_ diñ. ba gine beni k t  ballimeñ gini de namazlañızı
 geirmeñ. yarından s n  namazl ... h  maşallah s b nallah. g d ñ m _ lum.
 olmuyo, ırmızan geliyor  ya hindi oruş dutan_az ğari. oruş dutann  ğalmayı ğıd 
 ğari. d ny  bozuzca.  r zge a g nd r_esiyoru. d ny  z teñ  r zgerinen
 120 bozulc miş. maşallah sub nallah o bey ndim  yi. o g z . ben ouyann  o
 seviyorun.

 mek fileň yic s niz  oy v ralim. n di yidiňiz? saltalı  bileň yiyor  musuňuz?  y  lum,  yi. eh benim bu  d  i d  bilgim  ari. bilgil ň bazn  biliyom, bazn  bilmiyor n d diň gibi.

I-A/26

Derleme Yeri: Sultanhisar-Malgaçemir Köyü

Derleme Zamanı: 26.07.2009

Kaynak Kişi: Saffet Çetintürk (73)

Doğum Yeri: Sultanhisar-Malgaçemir Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Mevsimlik işler, Düğün yemekleri.

sāfet çätintürk. yaş yē^lmiş^üç. ölüm_ävdāñ yabanı gidimeyon
bağsañı_ävdeyñ ya. ävdeyin, yabanı gidimeyon. yaa diñş mĩ^lolurñ_ölüm hēş.
ğahī ğocası bānimkēsi. ğahī ğocası nē^lolcağ başğa. onun^ak^li_ēmez. ginĩ kendiñiz
bilĩsiñiz de işte. n_āpceñ. e bān nē ğonuşen ğārĩ?

5 ***Eskiden düğünler nasıl olurdu?***

ē esgi düğünnē nahal^lolcağ_ölüm. ävālĩ davıllan zurneylan^loluyōdu
düğünnē. e oturılādı bōlü hindi^ki gibi düğün mũ^loluyōru çocüm. ävālkinnā gibi
düğün^lolmēyoru. e olūdu, olūdū çocüm. açık pısa^llā kēyālādi. işēy_ēdālādi.
oyneşiyolādı. davıllā çalınıdı. ğālĩn^latı minādı_ävāli. ävāli atı minādı ğālin. hindi nē
10 oldū. tağsiylen miniyolā. cibileñ götürüyolā.

yaş yaş. yaş ānkirā. covur^leni^klārĩ. anañ bilĩ bunā. anañ yo^k mũ_ävde?

amcañ varıdı, on_üş sānĩ^loldū_ölāli. bi ğālĩñ varıdı. ğālĩnimiz dĩ
hasdı^loldu o dü_öldü. iki dānĩ çocuğū varıdı bi ğız bi ölan. ē onnarĩ bağdığ
böyütdük. nē_āpceñ. yitimlē sayılıyō ginĩ hani. nē ğıdā dēseñ. hasdı^loldu o du sēkiz
15 sānĩ^loldu. doğuzuncū sānāyĩ geşcek ğārĩ. allah rahmeT_ēylēsiñ. nē_āpalım bā?
gitcāimiz yēlā olā helē_ämmā. ğā ölū dēmeyoz. ölū dēmeyoz çocum.

cumā ğüm başlādı. köş ğün kıñı^lolūdu. iki gecı davıl dövādi. işē de tādil
ğün^lolūdu. isdāsām_āşam namazĩ soñunū ğadā işkĩ_ıçālā, be^klālā önünā. ğālin
ne^lzman^lenāşĩ^lensıñ^latdan. atdı durūdu ğālin. o enmiyĩncı ğadā... o
20 haftı^larasındāğkı siz çarşambı perşambı dēsiñiz bāñ onnarĩ bilmen. dalımĩ ğün
başlādı, yēñbazā ğün kınası^lolūdu. nāzilli ğün düğün tamam^lolūdu. hani étāsı ğün
cumā oluyō ya. onnarı ölū tēs düğün dēlādı^lonu. ēdālādı^lona. ämmi düğünnē
sıkışık^lolūsa birinĩ nāzilliyĩ_ēdālādi, birinā tādilı^lēdālādi. girey dāyıl şā bazarı. şā
bazarı dēriz. ĩ şābazarı dalımı dāyıl. bağ cumā ğün, köş ğün, şā bazarı ğün, aydıñdı
25 bazar^loluyōmuş ya o vaki^llādā. hindi aydıñda dalımĩ ğün dü_ēdiliyoru. aççı bazarı

gün aççanıñ bazarı_olū. hā tādiliñ ētāsı gün. dalımı gün, dalıma salı gün_oluyo.
 yēñbazā da yēñbazarıñ bazarı_olū dēnidi. oreyi gidālādī_äväl yük sarālādī kirāz
 yükü. ävāl_olum arbeylañ gi^tmāzdi. kirāzi sarālādī budan sabā gāşı. sabālan
 namazlam bābā ödū varılardı. hayvannañ gidādī köhünnänä nēyiñ_olūsü
 30 kirāziñ_ōsuñ, āmıdıñ_ōsuñ. ölēdi.

Eskiden hangi ilerle meşgul olurdunuz?

āpī_ekādik, çavdar_ekādik. āpı kaldırıdık, savırıdık, çekādik,
 īsannan_ämmä om bēş yirmi gişi. boztāpidi nēlā çekdim ya bān. hāmannā
 hayvannan çekilīdī çocum. bölü_arbı yolu mü marıdı? āқаñı çocūñu sarınıñ. bi
 35 golumū āliñdān dutāsıñ birinā. birini_ek^kmek sāpādī_alıñ yörüsün. bölēydī_ävāli.
 tabi ārāzilligīdi. incir_işlāsıñ gini_ölā. ēkin kaldırısıñ_ölā, ot biçēsıñ_ölā. ārāzillīdi
 baq. ölü gidivērālim arbēlan minivērālim dī gidivērālim dī işlēvērālim dēnmezdi.
 yoğdu yoğdu, arbı yoğdu. arbı yoğdu çocum. n_āpcañ. nē_ēdālim bā bölēmiş. bizim
 gāñşli^klē gālmış geşmiş_işde. gocalıqda safā sūseñ nēreyi sūceñ. bundañ sōrāyķinnā
 40 sūrüyörū_ämmi bundāñ sōrāyķinnā da olmecaq. nēden_olmecaq? çok çürücā^klā
 hemen. āsgilā dayanı^klīdi. āsgilā toqturū bilmāzlādi. hastayız bilmāzlādi. e bī
 çocuqları olcağ_ōsa aşarı yoqarı gi^tmāzlarıdı. ē köğdü ābānız vardı, olū
 gidādī_hāpsi. n_āpcañ.

çay göyem bām bi çay_içām. şākī gāldi mī? vā mī_ōda?

45 vardı çocum öñündeñ vā. olma mī_hēş. dēyom baqsañı. incī gāzādıñ.
 adamnan bābā çalışıdıñ_ämmä. birin_inci gūyusu gāzdı mī dēlim -inci dēyivērem
 bān- hindi gūyū gāzdıñ mıdı birin toprānī_arıdıdı, birin gūyūsünü çapılādıñ, toprānī
 gāzādıñ. e arıdıdıñ dikādıñ. dikdikdān sōnū tabi sıķışdıcasıñ gāri zamanındı dikdiñ
 midi. ondañ sōru iriyād_olū. ämmi sētın_aşısı dī_ölü_olū. dikāsıñ, işlāsıñ.
 50 ayni_ölü gūyū gāzāsıñ. işlānī zamanında. sōrū sōrā işde moturlañ gāzdiriyōlā. ondañ
 sōrū alıķ gidiK dikiyōlā. ölü_ölā. hā āllān çapeylan gāzilīdī çocum. çapeylan gāzilīdi.
 sētın_olūdu. hindi güzün kāsđineyi_işlāsıñ. dağı göşdüñ mü hinni baharın dağı
 göçāsıñ. kirāziñ_olū, kirāziñi toplāsıñ. onū sa^tmā gidāsıñ yēñbazā yaqasındı hānki
 bazar_olūsü hayvannana. ondan sōru kāsđināñ_olū. kāsđināñi_işlāsıñ, īsan
 55 bulūsıñ dü işlāsıñ. bi yo döymā gidāsıñ. dōkē gātıyosıñ gāri dōt duvarıñ_içindā.
 hindi hureyi dōkü dōkülüvēriliyuru. dōkēñ_içini gātıdıñ ŋi doñuz yimāsıñ dē ātrāfını
 çāvirısıñ. ondañ sōru iki_üç_īsan bulū gidāsıñ, dövāsıñ. hayvannarı sarā gālīsıñ. e

patikı yoldādī_ävāli. ondan sōrā sētini zamānı gālī. sētini gidāsiñ. dibini ƣaldırısıñ. ādıñdan başını_ışlāsiñ, ƣipāsiñ. e ondañ sōrū bahā gālī. gini_ölü_ölü onū_ışlenci
60 ğadā bahā gālī. zamānını görü sırasını ğovdücāsiñ ƣocūm. n_ētceñ. ēkin_ēkāsiñ
ƣiftlārlā ökūzlārlān. ēkāsiñ, sūrāsiñ. işlānī. hindi_ışlē ğolē. āmmi arbanıñ vādī yē
dēyālīm dırāƣdōrūñ vādī yē sūrūyoru. öteKī gibi gini_ökūzlān sūrūyosuñ. n_āpcañ?
yaa yaa yēlisiyın bān buranıñ. yēlisiyın. bizim_ävimiz yoƣā mehellide. burē ğālin
ğāldim bān. bān laf bilimān ƣocūm. olan bildimī bāñ unūdurun zātēñ.

65 oƣumadılā. oƣu^madı bobası. bi ğız bi ōlan_ōnnā oƣumadılā. -yaa baƣdıñ
ƣocu^ları dēyorū. baƣdıñ ƣocu^ları oƣutduñ mu dēyorū.- oƣu^madım. oƣumadı. o bi
ğız_oƣūcādī. imbası_oƣu^madı. imbası_oƣu^madı ƣocum. ileşbā. sığı ğüdüyölā.
imbası ğālīyo baƣ. bi yo imbasını ğonuşdı işde. işti bunuñ ƣocu^lā. āvlānmādi bu.
āvārālīm dēdik. āvālsini_unu^madım dēdi. hindi de ƣocu^lā isdimēyo. ƣocu^lā biri
70 āvlānīse, biri esgerī ğidāse baƣalım o_zman nahal_olcaƣ.

ƣıƣalım ğayvı_ıçālim, ƣay_ıçālim dēyon, yaa işdik biz dēyosuñ ya. bi şēmiz
nasīb_ōsuñ bi ƣay ğo ğā bakēn. bānim bi ōlañ vā. oƣudu bi işi ğimādi.
ğatalım_onū_ışi_ışde. sān di ōrā^mānimişıñ ne_cab_ōsu. o du né bi
şey_ōrā^mānī oldū. onū dū işey_ētmedilē, ğatmadılā. bitdiyī bēzē sınavları ya.
75 seçiliyorū canım. seşmi yapıyolā.

Düğünlerde hangi yemekler yapılırdı?

düğünñādā ğabağbasdı_ēdilīdī_ävāli. pilav_ēdilīdi, ƣōbü_ēdilīdi. fasillī
ƣōbası_olūdu. óndañ sōrū āt yemeği olūdu. ónnañ bēş_altı ƣanağ_olūdu. bi dī
saltası ƣuşusu_olūdu. ondan sōrā hindi iş hafıflādī. ondañ sōrū zēdi dēlādī pirinci
80 yarālādı. zēdi_ēdālādı. aynı bñ yeme^lē gini_olūdu. zēdi_ētdilē ğabağbasdığı
bırāƣdılā bānim ğünümdekinde. ondan sōrā işeyi başladılā hindi bi dī halvē ēdiyolā.
aynı yemek gine. halvi ğariyolā ğāri hindi^kinnē, halvī_ēdiyo.

ävāl bölā midi bülā? daşlā mī varīdi? enginişli yoƣuşlū, daşlı, ōlēdi bülā,
irimlē. hindi daş dōşāndi ğüzāl_oldu. irim dēnīdi bülā äväli. arbi ğeşmāzdi. hayvannı
85 zō yenē ƣıƣālādı bülādan. ƣoƣ_ışēlē ğōdüK ğeçīdik bizlā. né_apcañ. bölü bölā oldu.
hindi^kinnē safā sūrūyo ğāri. ārāzillīği ğörām biz_olduƣ. hindi arba hākāziñ_ävindi
arbi vā. bi bānim_ävimdi yoƣ_arba.

e iki motur. né_ōcağ_o. birini sān miniyosuñ, birini öteki miniyo gidiyoru.
arbasız, olmadıñdan ƣıƣmadım_ışti baƣ. om bēş ğündū bān kövdeyin. yaylayı gidiyon

90 çocum. odu vā hindi bānim iki dānā. biri bunun_oglū vā. bi di bānim mā. duruyolā
dağdı. sıgılāmız vā. dağıdı sıgı bağıyolā. kökām bağıyolā, sıgı bağıyolā. n_ētceñ. yicek
ya, zābzā. kökän dēriz biz. hā işti harım. harım dēdīñi biz harım dēmeiz. kökännik
dēlē. yaa biz_ölü dēmeiz. biz tārki dēyā bosdan_ékālā bizim de k̄apız_ékālā,
ğavın_ékālā. tārki dē onū dēlē. hōlū meydannıK_olūsü onū_ekiyolā. ölü añaşlık
95 yēdi_olmaz gine. añaşlık yēdi_olmaz. öteKı gibi hani ş_ēdēsıñ, çapılāsıñ, bıñazını
doldurusuñ olū.

ya yaa āllimāz āllimāz. bānim ğocuman dāmat bu. ablasınıñ ş_ēsi.
n_āpen_olum ğārī_iş bildim ğadā dēyivēdim bağ bildimā. gini ğitcāseñiz_āşı
nānāñ yanını gidiñ. o ālā hindi, ālā. ya yaa isañ yoğdı ya. camdam bağā o.

100 anañi laf_aldırıyolā bağ.

ākañ yaş_olū dēdim bān sāni, yaş.

Köyünüzde geK-geli, gidiK-gider gibi kullanımlar var mı?

dēlē. dā gālīK-gālī dēlē. gidiK-gidā, görüyo muñ gidiK-gidā dēlē. ölü_öle.
dēlē ölüm dēlē. bālāñarī ğayd_işlāseñ bālāñarī_işlādī dēlē. ğuvrağ_işlāseñ
105 ğuvrağ_işlādī dēlē. hemen āliñ_ucundan dutuvēdi dēlē. hemen işlādım_işlādım dē
iş_ēdālā dēlē. pısat dēriz. çameşī dēmeiz. pusat yākadık, toğuşladık dēriz. böyün
pısat yücez, ğazanı ğızdırız onnañ yāğarız nāzil ğün_aççı bazarī ğün. hindī köş ğün
yākadıñ midī köş ğün pısat yümmez dēlē. hā cumarētāsī ğün. tādil ğün dü yümmez.
aççı bazarī dēriz biz. o ğün bazarētāsī ğün yünū. odan dalmı ğün dē gini yāğammaz
110 dēlē. iş_ē ğün dü yeñbazā ğün dü bi şey yāğısañ tēsini ğidē işiñ dēlē. cumā ğün dü gini
cumā dēlē. ölü yāğālādī. sıkıntılı gālisi millāt yāğā. öteKı gibi bilānnā yāğımaz
çocum. o önemli deyil ğāri. onu yākeyosuñ. dolduruK gālīyosuñ, atıyosuñ.
ēyi allah_ırazi_ösuñ çocüm sändāñ.

I-A/27

Derleme Yeri: Nazilli-Kahvederesi Köyü

Derleme Zamanı: 26.07.2009

Kaynak Kişi: Ayşe Karakuş (72)

Doğum Yeri: Nazilli-Kahvederesi Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri.

benim_adım āşı ğarığuş. ğarığuşuz biz. biz_aķrıbāyız dēyoñ ya. bizdān bu
 5 çocuk. bizim bu çocuk. yaşıım yē'miş_iki. doğdumdan berī yaşeyon_emmī
 doğumumū nuhusuñdu sēñ yē'miş_iki yē'miş_üçü dāvırdiñ dēyorū. çocu^klādan
 duyūyon ben buna. nēdēsī yē'miş bēş_olūĶ-gālīsıñ sān dēyolā. iki ğızım mā. bi
 10 torunum mā bölü subay. dā erzulumdan bāri ğaldi ğāri. o bubacī öldü_ölüm_öldü.
 yeñī gitdi taha. erzulumdan bāri ğaldi. foçu, foçu ō işeyleri_ōgediyorū
 bölü_acamıları varannara ōğatcek. tam bugün başladı ğāri_ölüm_işeyā. böyün
 başladı görevī ğāri ōdu izmīde. ötüdü yozğatdı düdü. iki sene mī_üş sene mī_ōda
 erzulumdu düdü. bu yanı ğaldi ğāri. tā bekar. yirmī dōrt, yirmī bēş yaşlandı çocūm.
 15 yirmī bēş yaşlānda. nē yapalım_ölüm. bēñ ğocū_adam, ğocu ğarı bi di ğālīnimiz,
 çocūmuz bi ğālīnimiz vā. o baķıyō bizā. işti bunun halası. n_ēdālim.

çocuk benim torūnumuñ, torunnāmıñ biri ğocūkāsıkdī_ölüm. birī de ğızıñ
 biri pamuğörendā. torūnuñ birī_ōrā^lmān çıkcaķ. ğız tā oķūyoru.

anā! sen benim sesimī_aldırı-baķī mīñ? ğaş, ben ğonuşmacam_o zuman.
 15 benim sesim gitcek türkiyeniñ_ötü başını_anā! ävā di sen benim_öñümū
 dutuyōsuñ_onā. bēñ sāmıyon_ölüm. sesimī sāmıyon bēñ. benim sesim çok
 ğocumandī, çok çikindī yavrum yā. çikindī. ğülüşüvērīsıñiz_ölādā. benim torunnā
 bilen virī ğülüyō ğonuşmamı. bi şey dēcēken nasıl dēyoñ dēyolā. nē bilen ben_ölüm.
 hinci şēlā çoğaldı ğāri. dillā çoğaldı. cāhillik vā cāhillik. de gidi dē. bizlāri
 20 beğenmeyolā ğāri. ğāñşlā ğāñşlā, sizıñ gibi ğāñşlā. aa yavrım aa. sesim_eyī dēildī
 benim. o yannarı gidālā bu ğocū ğarı kim kim? çocu^klā hilen duyā nādān ğalmış bu
 dēlā. bu neni annannemiz dēlā. hā o çocūñ bubannesiyīn ben.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

yavrım hayvan güdādik çok. kömū yaķādıķ. de gidi dē. çekmedimiz ğalmadı.
 25 kömū çovalını sarīnidim. hōlū kaķındım mı avızlīm dı -avızlık dēdik bölü ğōduķ-

- hataş_alıdı, yanadı. anā örümümüş biri bi yo baqđıdım örümüş biri yanmış. ana atıvėdim. su dāri yaqınıdı. su sārpdim çovalıñ_üsdünü bölē. çok hakirlik çekdik. emmi biz birincıdik bñdñ göcñ ketāndāridin dēlādi bubamıñ bubasına. dedām_ėyiydi hāli va^kdı. unnā yoğñdu. millāt küllerilān ġarişık hñlñ
- 30 ėme^kler_ėdādı_āpı_unnāndāñ, āpılāñ kēpe^klāndāñ ėlimezlādi. dēdēm_irāme^llik ambāları bi basadı. ġızıl darılā varıdı. ġızıl darıları bi ġatādıķ ambālara. biz ėşā ėşā yēdik ġinı. bezimı_ėdādik, bāzmi şıp şıp şıp şıp. hinci yēmiyolā, bilmeyolā. bilmeyolā hincı. mayalı_ėme^klerı bilēñ beğenmeyolā hinci. beñ mayalı_ė^kmeK_ėdāriñ, bezirmi_ė^kmeK_ėdāriñ.
- 35 ġaç aldıma, ónu aldımā. ben bilmeyōn.
ölum, kōmñ yaqıķı -ğālirimiz kōmürñdñ bizim- örüm dēdım saqımıñ_örüsñ.
bağ bu örñ bureyı_aşā sallanı-baķı dē mı? çovalıñ_altındı ġalmış. bölñ sarınıK-ğāliriñ. kōmür_oca^kları hñlñ hñlñ hataş yasdı yasdı yaqādıķ kōmürñ bölē. bazarı sa^tmayı ġidādik, aşarā. beñ hazılādı. sıtımızlan deil bñdñ hayvannāmız vādı.
- 40 hayvannāñ ġālmecē bēleñlā vā. bēleñlādān sarılı ėşe^klārilān. bu sa^tmayı ġidādi. bēleñden beñ āqamı_aldım. hu yandaydı ġāri, ġāK-ğāliriñ. buram yanmayı dñdu. bi baqđım. avızlık dēdik bölñ bölñ döşedik irilāne. ufa^klānı_altını ġoduķ. hñlñ_ayqırı_óca^kolñdu. kōmür_oca^k avrı yanı bilı mı bilmeñ. sen biliyoğ mu? şñlñ hñlñ çatādıķ kāndimiz. bi di hñlñ dik_ócağ_olñdu. ónnarılāñ idāri_ėdādik. bi
- 45 dı hayvannāmız_olñdu. yoğ bi şey. incir_avacı yoğ. kāsđinı yoğ. parı_ė^tmāz. de ġidi çilli de. biz çekdik de hincı ġāşlā yoğ bi şey ġāri_irāsmileşdi. ódāñ örüm nēdēsı_örüm bağ, örüm ġo^pmuş bi yanınığ bi yanı sallandı ġaldı bölñ_asılvėđıdım. sātı avızlıķdan hataş du^tmuş, yanı-baķırı. yanı-baķırı. bu ġālirimiz_ölum. başģi bizim bi ġāli yoğñdu. biz sēkiz ġadaşız, sēkiz dene. sēkizimiz di sağ. ābeylām mā benim
- 50 yanıbaşlāmdı. bizi bubām halasınığ_ölunñ bunuğ anası ólmüş de halılānığ_ölunñ verivėmiş ābeylām. ābeyimiğ ikisi hasdı hindı_ónnā da. işti ónnā sēksānnik. ben ye^tmişliğın. ónnā çiv^t sürādi. bēğilāmız vādi. ġinı_ėyiydik. çok_ölñ yo^kluğ çekādiK_emmi_irezillik çekādik dē varlıķ dı bulñduğ ġinā. parı_ė^tmāzđı_otalıķ para. hincı çoğaldı_otalıķ. hincı_otalıķ bolluğ_ölum. o_zmannādı ġı^llık vādı.
- 55 parı_ė^tmāzđı mal melāl. n_ėdelim, hincı_allahımı çok şükür. emmi āsģi_ısannā çok sağ[lam]. ben ġini sağlamıñ. hincı ben ye^tmiş yaşındayın bağ hu dağdı kāsđinelım mā benim. órayā irāntı toplumā ġıtdım. hincı ódan ġāldım. yorğunnñnan yatı-

baķidim namazçımı ğıldım da. hõlü kaķivēdim. ceryancılā ğaliyo. tığırtı ğaldi. hõlü gözledim. siz ğaldıñız.

- 60 tamam õlü bi şē çocuk deil canım, éyĩ çocuk bu çocuk. ķõķuyo bu hani ğaňşlādān. bi yo çenciri çanaķ sa^lmeyĩ ğaldilā de o zaman ķorķduķ biz. bizi imzā atdidilā bunnara. iştĩ_ondan sandım da ķorķdum dü ğaçıyon bilen. ó olen_olum_atdı_olum. bu atdı. ē yoķ bi şeyimiz. bi inecim varıdı. ó olmasĩ ğurtulumacādıķ. bu dü bilmiyoru. adamlā parĩ_isdimeyĩ ğaldi. bizi aldatdilā. helañ
- 65 yēdı dükkānımız vā, helañ yēdē çocu^klā oķuldü_oķul_eşyası vēcēz, çamaşır. óndan sōnā bān üzüm çiğneyĩ-baķırĩñ ó subay_olcaķ torūnumulā. bē^kmez_ētcez. ódan bu hasdı çocuk dā inēlĩ_ineğĩ ğu^lmekden ğaldi. bu ikisĩ oturup-durū. ben ğurnanıñ_üstündēñ inmedim. dēzĩ ğā sēñ éyĩ bĩ_ısanısıñ dēdi. bizim anamız bubamız yandı mı dēdı, göçüğ_altında mı ğaldı dēdı. bunnā beni eğliyo, bunnā dēdi
- 70 bizi imzā atsıñlā dēdi. ben gini ğoşup dü benim ābilēm hülādĩ yaķın dēyivēriK ğalcāñ. ódāñ õlü dēyesiyĩ ğidā ben dĩ_aççıķ yumuşadım hincĩ. atalım be dēdim. ē şu hediyyĩ hu hediyyā. ceryan süpügesĩ ğodulā, düdü^klü çenciri ğodulā. bu hediyyā. siz hakırsıñız. bēñ aldandım hincĩ yumuşadım. ikisi dĩ bi imzā çal^latdı hinci. ana! bir_ay sōnū_iki_ay sōnā hiciz āvi parĩ_isdimeyĩ ğaldilā. õ^dlerimiz bārinnāımız ķopdu. bi
- 75 inek varıdı_onu satdıķ. ödümesek gitdiydĩ_õtalıķ. malımız mülkümüz ğalmacādĩ oturūķ ğalcādıķ hūda. allah ğorusuñ_õlülā. iştĩ_ondam bēñ hiz ğalāsiyyĩ ķorķdüm. allahım_āmin. allah_éyileri çatdısiñ. aķ çoraplı_çoraplı_ısanā ğārĩ deliğannĩ ğannı seniñ gibi gibĩ. bizi çarpdılā gitdilā. óndan dēyon ben birā yō hunu ğözlüyon. né oluyo dēyon. bu benĩ_işaratınnĩ_añnadıyoru. sen ğōmāyosuñ. ben bunu né olcaķ dēyon.
- 80 tamam_olum. yalanıñ yoķ. éyĩ çocum, allahım_ömür vēsiñ. çolūñ çocūñ, beker miñ? allah vērĩ yavrım. allah vērĩ.

- kirāz dēyoru ya. ũlen kirāz hu bizim dēyĩ-baķıları kirāz bũ. iştĩ_õda. hu irāşalilāñ gidi-baķı yē. hu irāşa davı ó kirāz dēyĩ dēyĩ gidiyolā õlara. bizim hu taraf. hırāşı davı dēyoz hu ğatırbaşı vā, hırāşa. kirāzĩ dēyo, kirāzĩ gidiyoz dēyolā. ödemişĩ
- 85 dēyolā. ó yannı gidiyoru_õnnā. hanĩ hayvan ğüddādiK_o tepilādi dĩ_āsgiden dēyivērilādi. kirāz yaķın bizi dēlādi.

varıdı varıdı. çoğūdu. idārĩ ğoyun ğeçilēydi āsgiden. yoķ yoķ. bi adamdı vā hemēñ hūda. de gidi dē. ğütdük. ğırañnādĩ çobancılığıdıķ ābeylāmnāñ hepimiz. sēkiz ğādaşız. dōd_olan dōrt ğız dovūmuş_anamız. yörük, hayvannāñ idārĩ_ēdālādĩ

90 äväli. kömür, kömü, çoĝü kömü yaķadı. ĝocü_óca^kları bölü yaķadıķ da basdırıdıķ.
her taraFı ĝazıķ bölü bu sändäleniņ bacā gibi. ónnā yanı yanı yanı yana ó ĝazi^klā
kütür kütür aşarı_énādi. hatıl ĝöduķ bölē. ödāñ basdırıdıķ. devılā gälıdı ĝāri. arıbu
yoķ. devılārı sarādıķ. kändir çóvalları varıdı laylon çóvalı yoķ. birbirimizden çóval
bulü. devecilā kändir çóvalı verıdı. ĝārı birimizini aççık hazlı_oluvēsiņ deyi şunu
95 sädirivērelim deyi_ölüm bi ĝoşdurüduĶ_emme. o çóvallara doldurüduķ otuz,
ķırĶ_älli çóval. devılā götürüdü_ónā. hep sırtımızlāñ. baķ ne ĝıdā allah bizi saĝlık
vēdi ĝini ya. sālamız. ne deyon ben seni.

ē ĝonuşmayalım ĝārı_öleysi_ölüm. hinci burları başĝı yeri vācā mıñ? hā
avraya. tamām. aşarı yaķacık u óķarı_avrayā.

100 ***Eskiden düĝünler nasıl olurdu?***

cumay günden bi başlālādi. dāvul çalı çalı dāvul çalı çalı bıydey dövālādi
keşgeĝ_étmeĝ_için. sütlü_aş_étmeĝ_için. óndan sönü yengi dēlā ĝārı yengēyi
ĝadın çıĝırılā gälilā. é^kmeĝ_ét baķalım. hurayı yivādıķ é^kme^klārā. ĝadinnā aşcı. ölü
hinciki gibi bi şey yōķ. sü^lü_aş, ĝabāķ. bölü bölē. édādik. keşgek, sü^lü_aş.
105 işti_ölü_öle. piriçi zor bulunūdu. şekerli piriç bişirilādi. aççık_aççık ónnarı dökālā.
dovaĝ_édādik, dovaķ. gäliniņ işē ĝecesı gün sabālan_ētesı ĝün dovaĝ_olūdu. üş
gün düvün çalinıdı. cuma ĝün hōdü bi dibek daşımız vādı bizim. davıl çalı çalı çalā
orayı varılā adamlā, ödü_oynaşı. biri_ó yanını durā hinci hu çocuk gibi ĝaşılıyā. hur.
adamlā da o bıydayı dövālā gälilā. süzā temizleriz. ondan sō o bıydayı alilā gälilā. aşcı
110 ĝadinnā hurā bölē aşılā. odunu gidālā bi di ĝārı hatāş yaķalım deye. davıl çalı çalı
şülādāñ odun kēsālā adamlā oynaşı_oynaşā. äväli_ēyiydi_ölüm. çok hana öle
ēyiydi ĝini hani şenni^klıdı. hinci şennik yoķ. şenni^klıdı gine.

ķolu vā mı baķan gälän ben bi yo. ĝaldımayorü, ĝā^kmı deyorü ya. sēñ
aşıñdır_ölüm_é^kme^k ĝoyüveren_o_zmāñ. nedēñ? e ĝanıñ_açdı. é^kmēmiz
115 bol_ölüm ĝoyüverēñ. südüümüz vā, yēmēm vā benim. ine^klāmiz vā. yanımızdı torun
du yoĶ_işti. bi gälin vā. işti ĝocu ĝarı, ĝocü_adam. çok şükür hālimiz vaķtımız_ēyi.
çocu^klā galdi mı çoĝalıyoz.

bu aççık hasdalı^klı da. onu toķturlā bilı ĝocü_adam. sēñ hasdalı^k mı soru-
baķıñ? ó bilĝi_areyon deyorü, sēñ hasdalı^k sorüyöñ. kändiñ ĝüzā baķ de āni.
120 bōñaziñi. yeyivēriyorü_ó dü covur gibi ondan_ēdiyoru. hinci hureyi ĝoşuñ duzlü.

her şeyi yeyiyor, da'lı. óndan deyörü. ónu bağdığdan kerı kändi_eyi bunuğ. kändini ba^kmeyoru bu.

125 bi şey deil çocüm bi şey deil. senden di_allah_ırazı_ösuđ. bi eyi_evletisiñ seniñ_anañ bubañ. halel yēden gälmişiy sēñ. bēñ bilēñ başğı_ısāñ sandım seni. zātēñ āliñdēñ yüzünđen bälli. āl yüz nurlu seniñ. allah_ırazı_ösun senden çocüm. bizim hatırımızı_aldığız. ben namazçımı ğılvēdim de. hōlü bi yó tığırdı galdi hanı ölü ceryāñ işeycilādān mi ceryancı mı deyı. çocuğ_ışaratlāñ ağladıyo benē. bu bilgi_alcek_ķōķmu deyörü. bölü_ēdiyorü. ağnadiyo beni bū.

130 bu yēdiren deyı_ūraşır. al al. benim ğız vā ö ğocukesikte di ó almış gälmiş_ónü. tā burlādi_ēmedi. bullāñķinnā ancı_ēcek. çok bu yıl çok. çođ_ölüm bu yıl. yē. ben ğolü du varısı ğatan gälān. hureyi_ğosañ... sändāleniñ_üsdünü ğö. sav_öl çocüm sen sav_ol. allah_ırazı_ösuđ. yē ölüm.

Köyünüzün aslı yörük mü?

135 olma mı hēc_ölüm? heybeli geçi dēdik, heybeli. ğari_ğeçi_aka_ğeçi dēdiñ dörü. heybeli geçi. sarıtekelı.

140 ğoyunnāñ hinci ğuyruksuzü çığdı. āväli_yoğüdü_önnā. ğuyruksuz ğoyunnā vā hinci. iki deni ğuzü doğuruyorü, üçā deni dođuruyō. āväli tek doğurüdü. bahariñ_āzındı doğurüdü. āmit çiçeklēndē. yovü^lara -davařcıķ yapādıķ hayvan derisinden- davaşcı^kları ğatādıķ şöle kēşli pēyni_çalā_ķışlıķ. hı kēs deyoz. óna tulü basādıķ. hurayı_ğöduķ_ğari_ķışın_ğazā_ğazā_yēdik. ķışın_sāvın_olmāz. olmazdı sāvınımız. ölü yēm mēm bilmedindēñ hayvannā ine^klā_sāvılmazdı. sāvın deyoz sāvın. ine^klā^ri savdı^k mı ó sāvınā bölü asādıķ dārilārā. dārilāñ_içlānde olüdü. bi di yuđurüduķ, kēs_ēdādik_ğari_bölü_tulu^kları_basā. bilānlār_olüdü, bilmāyānlār_olüdü. ğocü_sopālan_basā_basdırıdı_ķ_ó_teriyāđları. çok bolluğ_olüdü

145 ğādeşim_ķışı_hazilādıķ_da.

150 ğocuķlāmız hayvan dārisinnān dikilı. bölü_çarıķ_dikādik. o_çarı^klā_bi_yó_ıplāri_ķopübēdi_mi_yalıñ_ayaķ_bölü_ğar_çok_yavādı. hinci_yavmeyoru. çarı^klādan_ta_burayı_ğadā_dolādıķ, bi_yüñ_çorap_dolādıķ. sen_hinci_o_çarı^kları_bilān_yođ_ölüm. hayvan dārilānni_beygi_dārisinnā, öküz_dārisi, danı_dārisi. ölüdü_önnā_aşlıķdāñ. hemēñ alıdıķ. çarıķ_dikelim_dēdik. ó_çarı_biliyō_muñ_sēñ_çarıķ? hōlü_ucu_sivri_olü. gini babuş_bulūmazlādı. aşşarı_gitcek_birā_babucü_olüdü_milletiñ. hureyi_ğidāse_aşā_nāzilliyi_ğidilıdı. onü_da_ó_çarıķları_kēyā_hayvannı_yörüdüķ_haydi_bağalım. çok

güzel_olüdü_emmi_ónnā yeğnecik. şõlũ_iki tarafını bölũ bi bađlādıķ
 boņazını_aya^klāmızıñ. adı çarığıdı_ónuñ. hinci bilmeyo çocu^klā. dēyivēseñ
 155 inanmazlā. nasıl çarıķ bu dēyolā. torunnā bilmāz. hu ābeylēm di sav tā. ónnā biliyo.
 ónnā kēydilā hepimiz dē. çok çilli çekdiğ_ölum çok kömũ çovallānnan. o kömũ
 çovallarĩ hataş_alıdı_ākılāmızda. nēlā çekdik biz. hincĩ_otũduķ_emmē iş_işden
 geçdi. çay köpüreyĩ böldü. sağlımız_ēyi çok şükũ. sen dĩ savol çocũm.

I-A/28

Derleme Yeri: Nazilli-Sinekçiler Köyü

Derleme Zamanı: 27.07.2009

Kaynak Kişi: Rukiye Kelekçi (82)

Doğum Yeri: Nazilli-Sinekçiler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlerin adlandırılması, Ölümle ilgili uygulamalar, Sarmaşık kavurması, Yılan ısırması, Süt ve süt ürünleri.

rūkiyî kelekci. sêksen_iki. yâ üç_ay_olcağ bu ayıñ on_üçünde beyim_ölâlî.
doğsan_iki yaşındaydı. allah rahmet_êylesin çocūm. o ölmeden bi gün_ävâli
hūdū_inek vādî_onū çözân dēyi varyōñ, inek bi sürüyorū benē. bāmāmî ipi
dolaşdıdı. gollarım dî çıkdî_aya^klarım dî çıkdî. bāmağ būdan qopdū. savol çocūm.

5 qamerayî_alīyosuñuz_īsannarı. sās mî_alīyosuñuz çocūm. alıñ_ölum_alıñ.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

bizim äsgiden düğün_édâdik biz_ölum. bi evimiziñ_etrafındî bi êkek
dolaşdım. hêç êeklâ gadınnarı baqmazdın. gadın çengicisi gälîdi. onnarlāñ olūdū
düünnē. hindi adam adamî ğarı ğarıyî_oyneyollā çocūm. dünyādî bēl bāket ğalmadı.
10 nāmus terbiyî hêş ğalmadı. äsgidāñ öle midin? nē başî ğabağ ğezādik biz nē kısî göllu
ġezādik biz. hêç hayatdı kēymädik hayātımızda.

gülsän gā gā. oturuyoruz gā. gälmece miñ? yē çocūm yē. ha yēyimedim, dişim
yoğ benim hada.

bu sāniñ ākıdeşin? hanımıñ mı? êyi çocum sav_ol. allah geçincimî mēsın.
15 gāziñ_ölum, gāziñ. bāzî gāliyolā köğleri qamarıyî_alīyolā_īsannarı da ben dî
qamaralı mî ki bunnā dēdim. seslerini_alıp gidiyollā.

cumāy gün bi başlardı. tādil günñ ğıdā düğün_olurdu bizim. cumāy gün
çalğılā gälirdî_adam çalgıları. dibek dövme gidālādi. buydey dövālādi_ōda. adamlā
ōdu oynādı. bazıları dibek dövādî. dibek varıdı dā ōda bölü buydeyî dövālādi,
20 oynālādın. o gün gündüzüne çalgıcılā gālî, āşam ğecē bizim köğlülā_édādi cumay
gün_āşamına. cumātesî gün gündüzünñ dē gālî misāfirlā. ğece misāfirlāñ_olūdu
düğün. cumātesî gün ğece ōnnā düğününñ_édālā, êylencesini_édālā. şarfoş_olañ
yatā, êyi_olan gidādi. hindiki gibi_arbî nēdi_ölum. atılan gälîlādi yabandan
gälānnā. baharın_édādik düğünnere atları nē yidicez dēye. devilārñ ot gätiridik
25 hayvanını müsāfirlāñ hayvanını yidicez dēye. nēdi çocūm_ölü hindi. hindi êyi günñā
de gānc_olcādık biz hindi gānc. gāncları görü çoğ_êyi. çalışcañ, āsi^klik gömecen.

çalışannā āsi^klik gōmez_ölum. benim torūnum mā. erzulumdan bureyī_ōre^tmennī
 gāldi de işeysini aldı. neydī_a^klīmī gālmiyī. talebesine. o talebesinī_aldı dī iki denī
 30 çocū oldu. dēyivēcem bē. n_olcāmiş? bi şey mī mā onda? hindi bu üş senē dā ho
 gūyūcāṅ yoḳāsında ōre^tmennik yapıdı. bi seni būdü yapıdı. dōt sene. iki senī
 pamuḡōrendi yapıdı. altı sene. iki senī di nāzillīdi yapıdı. sēkiz sene. hindi tēyyāreyī
 mindi, erzulumdāñ āv_aldı gāldi. çolūnū çocūnū gōtūdū_oreye. o yandandī zatten
 kendisi. erzulūmuṅ_içinden deyil_o da biz_onuṅ_ilçesindeniz dēridi. dēyādī ya
 unuduyon ḡārī. dāmādımız_olūyoru. benim torūnumū_aldı. benim bi ölum mā, bi
 35 dāmādım mā. köydü ōre^tmennik yapıdı. ēyī yavuz, gūzā geçiniyollā ölum. allah
 geçincimī mēsiṅ. allah mu^lluluk vēsiṅ_ölum. savol çocum. yēdi seneyī biticek hindī
 sēkiz seneniṅ_içiniṅ gitceK_ävleneli. temmus_ayıṅ on sēkizinde āvärivēdik. ondan
 sō oḳullā açıldı. tā daşlıabaḳ yannarı üş senī_ōları gitdi. gūyūcāṅ_üstündü köḡlā
 vādır.

40 bu benim gālin işte. onuṅ ḡızı. bi ölum mā zātindēñ. üş ḡızım mā. ḡocuman ḡız
 otuz_älti otuz yēdī senedī almayıdı_oturūyoru. hasta. şēker hastalī buldu. beyī
 yirmi senī_oldū_öleli. bi ḡızınnan bi ōlanī evādi. ḡız dı geçinmedi, ōlan dı
 geçinmedi. ḡālarını boşadılā. güççük ḡız vā. yirmi_älti yaşındī heraldi yirmi yēdī
 yaşında. dah_hālā oḳūyorū_ōda. baḳalım nē olcaḳ. onnā geçinmedi dēyī anası
 45 hastalık buldu_o da şēker hastalī buldu. evla^lā īsanī hēr şē ēdiyorū_ölum.

olmazdı. arī yēdī bizim heş düḡünümüz olmazdın_ōle. tās düün. bilmen
 bizim günümüzdü hēş tās düün olmayōdu. sōnū sōnū_ētdilā ginī de. hēş tās düün
 olmazdı_ölum. tās düḡün dēriz biz_ona. o cumā günden durülū, pazar günū ḡidā
 düḡünümüz_olū. bu aynı āsḡi düvün bölā.

50 ***Düḡünde hangi yemekler pişirilir?***

nē bulūsaḳ bişiriz. kēşgeK_ēderiz, pilav_ēderiz, fasilli yēmā vuruz, patatiz
 yēmā yapariz. ātī_olan āt bişirī. hēr şey. çōbu bişiriz, turşu ḡatariz, helvā ēderiz.
 bēşden_aşarī hēç yemek olmaz toflulūmuzdu bölū düvünnāde. keseriz. isdā
 ḡoyunuṅū gōtū, isdā ōlaḳ gōtū. kendiṅiḡ gālmış bi şey. bi hēlī ḳasna^klāṅ_içlārinā tāpsi
 55 düzālādinnā. gelīñ hindiKī_gibi nāzillīde mī düzülüp gāliyoruydu. būdañ
 ōlan_ävinden ḡızıṅ çeṅizinden dastālā, iṅāberilā, çupannā alinīdi. onnādan o
 tāpsiniṅ_içiniṅ ḡatālādı. bēş denī çocuk tepesini ḡōdu, alī ḡidādi. o çocu^klū ōdan birā
 mändil vērilāridinnā. o çocu^klū ōdan gālīniṅ_älbisesini_ālilā, ōlan_āvī varī,

60 gelinî_ödu keyindirîdi. dastâ deyoz gâri_ıştı_onnara. yemen. oyalî oyalı olüdü da
 äsgidän. gızlara, äväki gızlara bi äv_ıçı çeñiz_olurdu. döť göl duvarî bölü
 dolduruyduğ hentârelik pâçılâ, işledi^kleri_o işlentilâ. yasdı^klâ işlâdik. diğoltulâ
 işlenirdin. bi göl dovâ hölü onnâ särilirdi. bi göl dovâ havlü särilirdi. her şeýe,
 işledi^kleri bêaz räng eşyâlara, o yasdıgâ ondan sönacımına kıyolü dakımi_ösuñ,
 ması dakımları_ösuñ onnarî işlediñ midi äviñ o ibînden bu ibîni mih çaķâlâ, ötü
 65 yerî_onnarı âtalâdi bölü_onnâ ötu yēdi ötülü durüdü. çok düzännik vardın_ölüm.
 hindi düzännik bileñ yok. işgi_ıçıyolâ, çok işgi_ıçıyolâ. herifin düğününü geri
 gätiriyollâ hindi.

ölanî_ävâđim zaman -benim bi ölüm mâ- ödemiş yandan çalgıcılâ gätiydik.
 cumáy gün bi galdilâ. isannâ mevlüdüleñ edelim dedilâ. yaa dedim, **Imayı i mâ**
 70 dedim. çalgılı_etcän dedim. iki denî dâmâdım mâ. ölen dâmat dı vâ almayyıldı, biri
 būdu vâ. gidivēmişlâ çalgıları bulduđ galdik dedilâ. sen dedilâ gäläsiyi dedilâ señ
 onnâñ bahşişini hazilî baķalım dedilâ. onnâñ_alcâ bahşiş_ösuñ dedim. birâ mändil
 vēdim. aççık -kaça parı vēdim bilmen- parı dı vēdim. âferim nene hiş bi yēdi gömedik
 deyi deyi bi galdilâ çalgıcılâ. halalleşî halalleşî gitdilâ hõle. bi dâ düğününüz_ölüsü
 75 ginî gälcez deyi deye. ödemiş çalgıları galdı_äsgidän. hindi her yaķı çalgıcı_oldu.
 nâzillisini mî arañ, ödemiş yanrı mî_arañ, hülara -ne o- işi^klâ yanrı mî_arañ. kölädi
 bilen dolu çalgıcı.

soğuk su işcäseñ dî_enkî gätiriveri. aş mısıñız_ölüm? yemek yicē misiniz?
 nedî yidiñiz? çobannâ yandan dorü gälmişlâ heralda. o yaķıdan bu yaķıyı geşdiñiz.
 80 ödü gayvilâdi_ısannānan ğonuşmuşdusuñuz. ävleri mî mādıñız? benim gibî deliyi
 bulmuşdusuñuz. deli değildim bēñ çok_akıllıydım_ölüm da süper
 geşdiydim_okullādan. kıfam_eyiydin de ğocadı gâri_ölüm. kıfı sarmayo gâri. de
 gidî de. bi hesaplâ bilidim bēñ. geşdi.

ne deyiveren daha çocum. bi honnarî ğonuşdü. hep ben mi ğonuşcan. bitdi
 85 beninķi gâri yetivēsiñ_ölüm.

ğoç götümezlâ de olaķ ğuzu götürülâ çeñiz biraķmâ gidâken. ölan_ävinden
 ğız_ävini gidâ. bi yanına buydey sarâlâ hayvanıñ, ğatıra. bi yanını dî yataķ yõğan
 sarâlâ. o gün bi döşek, bi yõğan, bi minder, bi yasdıķ ğız_ävini götürü ölan_ävi. etdi
 yata oreyi ğösdāmâ götürülâ bi yo. hindî_öle mi? hindî bi ölan_ävi düzüyo bi odaya.
 90 ğalañı ğız_ävi düzüyoru. äsgidāñ ölü deildi_ölüm.

ävâlden dēnī, hindi ğalaŋ malaŋ dēnmeyo. eşyaları_aŋāberi dēlā.

oċudū, būdāñ ortokuldan çıċdı. bēñ onuŋ ƣafası gūzā dēye ōre^lmen oċutdu, lisiden māzun_oldu. bi dā vēmedi ğāri ğocası çocuĝ_ōcaċ dēye. onū dū hindi ōdū çocu^kları baċıyo ğāri. ğocası çoċ_efendidī baċ. nē işgisi vādī, nē ciĝarası vādī, nē 95 ğumbarası vādī. ğızlā gibidī güvēmiz, ğızlā gibi. beg gūzādī. bībiriñi sāvmişlā. n_étceŋ yavrum. vēdiK ğāri_olmadı. ayrılmadılā ki. allā nēreyi_āmir_étدی yazdıysı_o oċcaċ. allahıŋ yazısı. seniŋ hanımıŋ oranıŋ_içinden mi? baċ yā. sen aydınıŋ_içindēñ. ōdemişli. ōdemiş çalgıcıları ğālīdi buları_ölüm_āsgidāñ. ōdemişin çalgıları māşurdu bülāda. bi düĝünnā édādī_onnā, bi düĝünnā édādinñā. çoċ 100 düĝün_ölüdü. üş gün düĝün_édādık biz būda üş ğeci_üş gündüz. nēdī hindi_ölü düĝün. ölü düĝün_étseŋ isannā bībiriñi yicek ya, şārhoşlā.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

e nēlā yapılı yavrum. értesi gün, iki gün sōnu bi yo bōrek hayırī_édā daĝıdırız. ondāñ sō oŋ gün sō éden bi dahā_édā. āllī_ikinci ğecesini éderiz. yēdi gün 105 sō yapmıyan yapmaz, yapan yapā. üş günnük hayırını muhaĝĝaċ édilī hēr_āvde fakir_ōsun, zeŋgin_ōsun. onū bōreK_édā daĝıdırız. biz ğoyüvérelim siz hindi yiŋ di ğörüŋ. yapıdık yapıdık biz.

ĝatirilā. ğonum ğōşü yaĝdırılā hōle. bizim buramız_ōledī. ĝatirilā ĝatirilā. bazı bi gün ĝatiri, bazı_iki gün getiri. bāzı acılı_ölüm olusu bi havtı hilen ĝatirilā. 110 acılı ƣazālī_ölüm_olusa bi havtı hilen ĝatirilā. onuŋ ĝararı_olmaz ğāri. açıċ āvī_uzaĝ_olannā bilen ğeñ boş ğälmez. ğālīlā de. o gündeki gibi ğälmez ğine. ğini nē yapāsaŋ yap. hayī yapāsıŋ yēdisinde, yēdi hayırında. ƣırċdı yapmıyolā. āllī_ikisindi yapıyollā. hocuları toplāsıŋ āllī_ikisinde. hoculā āllī_ikisindi_oċulā. yemek yapāsıŋ, köĝlü buyruŋ_édāsıŋ. yidirisiŋ yeme^klerine. düvā édālā hoculā, 115 ğuran_oċulā, tāspik çekālā.

baş saĝlıĝı āmir_allahıŋı ğālīlā. yisiŋlā birā denī bōrek ĝatirivē onnara. zehir ğatmadıċ_içini, yiŋ. ƣaç sāt_oldü belīsiz ōdan çıċalı bu_zmanı yemek mi ğalı isanıŋ ğānında. ben ğānşlımdi çoċ yīdim, çoċ çalışıdım. hindi yimeyon dū çalışmeyon da. tālīları_ekin bişmā ğidādık de eynal başını beni ğölādı. eynalcīdım bēñ. ékini 120 bōle oŋ ĝişi_ölü, būdān buru ğidā sırlanī. başını beni ğölādı. ben_önünden birā ƣısmı ğō ğidādım, ğō ğidādım. benim dāstimıŋ_üsdünā öteginñā ğō ğidādinñā. bōle ōdan bi dā dönādık. iki eynallı ğoca tāleyi ğovduruyduċ. on_om bēş ĝişi ğidādık

ışca^klādı bōle. eynal dēdik biz_ona. işti onu eynal dēdik ġārī. bōlū būdan buru ġidā
 eynalī bōlū dutādık. aşādan yoġarī, tālanıñ_aşāsınnan yoġarı biçādık ġārī_ölum
 125 êkinnere. bülādī äsgidāñ êkin çoġ_olūdu. hindī_êkmeyolā. çalışmeyō
 hindiki_īsannā. bazādāñ hazır_alıyolā. biz zāhreyī kendimiz ħaldırıydık. çavdā
 ħaldırıydık, darı ħaldırıydık, āpı ħaldırıydık. e būdū köġüñ_ıçinde dēyman varıdı,
 sulā çoġ_olūdun. dēymandı üġūdū ġālīdik. o mālāz_un dēriz ġārī. onuñ_ê^kmā bi
 130 güzā ħoġādī_ölum, bi güzā ħoġādī. burcū buřcū fırından çıġāħāñ ħoġusundāñ
 durūmazdıñ. hindi bazādāñ un_alıĶ ġālī, unculā ayāmızı ġālī. birē çoval_alıyoz,
 dükediyoz, bi dahā_alıyoz. äsgidāñ öle midi? zāhrilā dolurdū_äviñ_işlerinde.
 suyneri yīkādiK_o zāhrileri, çullāñ_üslerindī, ävlāñ dambaşlarındī serādık,
 ġurūdūduġ da ġışın hep_onū yīdik. hindī hārī ħaldıran yoĶ_ölum.

sen bi yo bizim daġlīmızı ġāz ġā bi yō di şehir gibī bizim daġlīmız hindi. her
 135 yaġılā äv, elmālīħ, kesdenelik. şē benim ġız daġı bi äv yapıdı. kövdū yoġ dēyolā hindi
 iki ġā^lı, almayıdaġı.

çalı yā. işti baġ şu ağāş vā ya, ölü baççılāmızdı çalılā vā. ġiriĶ ġālīyoz,
 hayvannarı yidirişyoz bıda^kları, ġazi^klarını_öları ġoyūyoz. yapırāni yiyolā, ġazini hurū
 at. fırındī_ê^kmeġ_ēdişyoz bunnarla fırında. fırınımız vā bizim evimizni_önünde de
 140 fırındī_ê^kmeġ_ēdāriz. bōlū bōlū somunnamız_ölū ġocū ġoca. biz ölü her
 gün_ê^kmeġ_ē^tmeyiz, haftıdı bi ēderiz. yaparız, bazımı dī yaparız, yuġu dū yaparız.
 hepsini yaparız. keseriz. bāzī_ävlāde bi çoval unu bōlé ustū bulūlā, yuġū_ētdirilā.
 biz_ē^tmeyiz_öle. kendimiz aççıġ_aççık ēdā ēdā yiriz. ıslāriz, ġurū_öldü mudu.
 bizim būdū besmet bilmeyollā. önnā da^lı hamurlāñ ēdālā ona. onū bizim bu köġ
 145 bilmiyorū. biz āşī hamurlāñ ēderiz_ê^kmeġe. ġışın hu ġidacıħ bazā mayası ġatarız.
 kendimizin āşī mayamızı dutarız. ona aççık_ê^kmek aççık hōlū deli^klī_ölmā başladı
 mıdı yumütü sıdarız, be^kmez ġatarız, tānı ġatarız, yoġūt ġatarız, o hamurū yeñileriz.
 ê^kme^klāmiz mantā gibī_ölū. sıdarız, bi yumütü sıdarız_ıçine. yeñileriz. ê^kme^klāmiz
 çoĶ güzā olū. bizim bu köġüñ_īsanı häp_ölū çöreġ_ê^kmā yiriz biz.
 150 hēkeziñ_äviñ_öndü fırın vā. ēyē iki_üz hāni varısa beliki on_om bēşindi yoġ fırın.
 häpsindi vādır_äviñ_önünde. hēkez kändī_äviñ_önü fırın yapıyorū_öldü.
 ġeci_ēderiz sēytinneri ġitdimiz zamāñ mayi dēriz, mayi_ürediriz hō bi
 ġüççüK_ılğanıñ_ıçine. sēytini ġidādım bēñ. ġızañnā ufaħ. benim üş ġız bi olan vā,
 önnā ufaħ. biz dedeñnēñ sēytini ġidādık. sabālāñ mayeyi üredī ġidādım. āşamüstü

- 155 gälidim, o suyü_ocâ gödüm. hamırî yuvuruydum. biz_ék^kmek yiyesi_dâ hamî gälî.
geci_ék^kmâ édâdim, yeri serâdim. sabâlan dî sêytini gidâdim. biz göcumacâdık.
hindikinnâ gibî_ōsa hêş göcumacâmışımız_ölüm. hindikinnâ
bizim_işledimiz_işleri... biz_äsgidî hindikinneri_şleri aya^klamızı_işletdiridik
aya^klamıza. tâ gireñizlâdi vâ ya ta ödâñ biz_âkamızlan, sırtımızlan çalı
160 gätiridiK_ödâñ, sêy^tin çalı. girêñiziñ_âdındî bizim sêytinni^klemiz hâlâ ölâda.
ölâdan burâya. hayvanî sêy^tin sarâdık. fabırîkılâ mî maridî_ävâli. yağı_ayamızdı
sıkâdık. yok fabırîkılâ yok. n_étceñ_ölüm. äsgî_ısannâ çoK_erezillik gödü, çok.
hindiki_ısannâ yaşıyorü. hindiki_ısannâ çok yaşıyorü, çok. gini_ölêken
oramız_arıyorü, buramız_arıyorü... dedeñ benim doqzan_iki yaşındî oldu. hu
165 gidâ bi yerim_arıyorü demezdi. yalnız yatâ yatdı, göcadı gâri. ihtiyarlıqdan, aya^kları
du'mazdı. on senedî yataqdı baqđım. yateci_iciⁿi ê^kmeⁿiñi göyüveridik. ödü
kendici yirdin. böyüK_abdas bozcâ zaman dî deli^kli sandarı_aldık. onü_ici oturu^t
dü_onü_édâdik. abdas bozması onü_iciⁿde. alî gidâ onü dökâdim. çok
baqđım_ölüm, çok. çok pıranşit vardın da balkan çok çıkarydı. ónarî bilen bölü
170 sürâyilâñ_iciⁿlerine laylomlâ yazâdim. bi dî dökê gälidim sıgır_etenî gibi gibi. nêlâ
gödü ben yâ, nêlâ. ısannâ nê işê görüyorü_ölüm da gömemişî döndük hepsini de.
bağ doqzan_iki yaşını gidi daha da yassı yassaydı aççık tahâ dı baqsaydım dëyom
gine. nê étceñ yavrum. bi ölüm mâ, üş gızım mâ. ölâñ hepsiniñ güççüğü. beg sävâdî
galañ gälîne. üf demezdi. gâlini beg sävâdi. yirmi_altı seni_ödü ben bu
175 gälini_alalı. biz dâ bîbirimizi_üf demedik hiç. yirmi_altı seni_ödü. güzâ geçiniriz.
ëllâdî nêlâ vâ.

Köyünüze neden Sinekçiler adı verilmiş?

- nê_bilen_ölüm ya äsgidâñ ölü gömuşlâ adını, ölü gidiyoru bizim äsgî
atılarımız. çoK_äsgî bu köv, çok. büdü yapmeyollâ onu başğı yêden gälidî burîya.
180 bizim büdü hiç yapmadilâ. o yalan. ağaşdan büdü yapmadilâ. dâ çiniden toprak
badağ gätirilâdi, toprak haranı gätirilâdi. biz bülâdi_incirlen_alıdıK_onnara.

- buranıñ yerlisiyüz gızım yerlisi. başğı köğden gälennâ dî vâ. hüdü yoqâdi
yörü^klâ vâ, onnâ galdi yerleşdi. o yaqıdı dî vâ. bu da benim bubamıñ mähällesinden.
äsgî otura^klıdı sülâlemiz bizim. benim bubamî_osmanölü dëlâdi. ölü bi adamdı.
185 küsleri barışdırı, dövüş_olanını ayırî. bi şey_olcağ_ösuñ hemen bubamıñ yanını

gälilâ. sözü geçeriği. bubacım ölü adamdın. çok zenginidin bubam, çok. isannarı parı çok ödüş parılâ hilân çok veridi. beş gızız biz. hiş bi olan gâdeşimiz yok.

güzâ geçiniriz biz, güzâ geçiniriz. hēbirī bir olmayorū ölüm. üş
günnüğ olmıdan gälinnâ ayrılıK geçik çekiliK gidiyorū orıya. ğayınniyan
190 ğayumbaynan geçinmeyollâ. olannan üş gün durüyolâ. ğızlâ ğaçıK gidiyorū dâ ğaçıK
gidden sōna bi de anası evini dönüp gāmâ yüzü mü olur onuğ ğari. ben o
ğızı avı getimen ğalāñ o zaman. ğaşmayivēsın de mi? dayanı dayanı satılığ dēyom
bunnara. hiş olannarnan ğonuşmağ ğızım dēyon. dayanı dayanı satılan şeyli olū,
ğıyma'li olū de mi? tabı ğıyma'li olū. sēñ kendiğ ğaldiğ dēlāsı n olcağ o? ne
195 dēceğ, ne civap vēceğ? dē ya, eliğ isanı dēme mi? dili yoğūt kesesi deyil büzüvēcek
ya. her şey dēlâ.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

pazartesine aççı bazarı dēdik. salıya yeñişâ dēdik, çarşambayı kälās dēdik.
pērşembeyi bazâ dēdik, cumay dēdik, tādil güne girēy dēdik, girēy. cumartesini
200 cumartesı dēdik. kirāzdeniğ? sen bu yanı nēden ğaldiğ ölüm? o yanda öre'tmen. bu
yanı mı dāvir etdilâ? eyi çocum, eyi öle. ölü dēdiK äsgidāñ. hindī ölü dēnmeyō
ğari. bizim isannâ gini gidiyolâ hindī kirāze. bizim güzün üzümlemiz çoğ olū.
arbıları dutuyolâ gece. ta kirāzi üzüm sa'mâ gidiyolâ. e bullādı parı e'tmiyoru. o
yandı ediyorū üzümlē parı ediyoru. kirāzi üzüm sa'mâ gidıyolâ arbıların. kirāz
205 daha uzāk. beydağın bārāsindi bağ çoma'k'la vā, tasavvuru vā, ondan sōna beyköy
dēyolâ o vā, üstündü kürü dēyolâ o vā, bazâ yerı dēyollâ. o yanniğ hāpsini bilirin ben.
çok ğazdim ben olādı çok götūdū dedeğ beni. epēy ğazdiriydi. çok gidādık. olādı
dosdumuz çoğūdun ölüm. çok gidādık. ē ğañşlıkdi. ğocadığ otuduğ ğari. benim bi
bimmedim vapır ğaldı teyyāreynen. hēr işeyi mindim.

210 yeñişâ dı o tarafda. yeñişār dēyollâ. o yanda yeñişār. alışehir dēyollâ o
yanda. yaa alışehir vā ayrı. yenişehir ayrı, alışehir ayrı. bilmiyon, onu bilimiyon
ğızım ben. alışehir o yanda. o ödemişi bālī orası. oru ödemişi bālī. manisıyı mı bālī?
manisı o tarafdı ya izmiri gidāken.

Köyünüzde “sarmaşık” adlı ot pişirilir mi?

215 alaç, onā sāmaşık dēyolâ başğı yēlāde. ötü yüzdē, bıçık dēlâ ona, bıçık. siz
sarmaşık dēsiğiz. hasköv vādı hūdū nāzilliniğ üsdünde onnā eleş dēlâ. biz alāş dēriz.
biz ölü alışmışız. onuğ da'lısı dı olū, acısı dı olū. bahalı olū da'lısı hē bi zaman

bulunmayō. sen bi yo aláč zamanı dēdīmiz zaman bu memliketdi, bu baççılāñ
 ğıylāndı hiç ğomazlā ormandı īsannā. bōlū çapılamış sanıřıñ īsan. hu ğıdācı^klā dahı
 220 avını gidiyorū_onuñ. biz di ya çok severiz. huriya āt ğosunnā, benim_ōlāñ ēti yimez,
 illi onu yı. alař dēriz biz. hiř bıķmayız_ondāñ. çok da^lı_olū ya. pırāsaynan.
 acı_olmaz. çok ğarıřdımacañ. biz bülādı_ocaķdı biřiriz. siz tūpdū biřiri_yodūsuñuz.
 ocaķdı biřıdimiz zaman, zobanıñ_üstünde biřirişeyñ güzā olū.

Sarmaşık toplayan insanlar yılan ısırmasına maruz kalıyorlar mı?

225 iki ğışıyı soķdu. hastāneyı gidiyolā, ēyı_olup ğāliyolā. n_olcek. geçen yeñi
 soķdū_onnara. aláč zamandı dı soķuyorū. alaç zamandı hūdāñ iki deni ğarıyı
 soķdū_iki_üç yıl_içinde. soķuyorū_olum soķuyorū. oķuldā bunu oķuldū sōmuř
 ōre^tmennā de “e bizdı_īsannā neyden ķōķā” dēyi sō ğā dēmiřlā. “bobanni” dēdi bu.
 “sen nēden ķōķāřıñ” dēdi. “ben bi ilannan bi dābıden ķōķarın. başı ħēř bi řēden
 230 ķōķman ben” dēdim ben. hōlū ilanı ğōdūm zaman bu dırna^klāmıñ_ucundan zızdaķ
 çıķā gidā. ōlū bi ķōķarın_ilandan. bu yıl būdū_ılan ğōsem ōdū bi dahā_oreyi
 vāman ğāri. varıp dı be^klēp-batı sanırın. ilandāñ ōdūm sıdā. baķ ben dağlādı çoķ
 ğoyun ğütdüm. ğoyun sūrūlerim marıdı. yirmı bēř_otuz seni dağlādı dūdum bēñ.
 ğēci sabā_ğıdā ğoyun ğüddim dağlāda. hiş ķōķmadım. o ğēci ğoyun ğü^tmek bi
 235 güzel_olū, bi güzel_olū. ğoyunnā tıñır tıñır tıñır... ğündüzdeķi ğibi dağılmaz
 ğoyun hiř ğēce. bi güzā toplu yayılilā, bi güzā toplu yayılilā. onnā ğāri hōlū o çanlā
 zıñıl zıñıl zıñıl... ōtū_üz yandı o yannarından yōrū^klā ğālidi bizim dağlara,
 ğonādınnā. ōdū yēdi sēkiz delğanınıñ_içindı sabā ğıdā ğoyun ğüddim. onnā
 seņnenmeç_oynālādı ōlādı dağlāda. ōlannā oynādı dah da onnāñ seyirini baķādım.
 240 sabā ğāřı benim almayyıdaķı ğızıñ çocu^kları vā āvdı yatıdım gitdim ğāri būdāñ epēyi
 vā hōle. dı arası_epēyi vādı hudāñ. ķōğüñ_ařāsındāñ uzaķ daha. ōda
 laylomdan_āvim marıdı. “sen git ğāri yēngi” dēlādi. “ğoyunnā biz baķığoyalım.”
 sabālan on_om bēř sürē bıbirini ğarıři. hēkesiñ boyası_ayrı_olūdu ğoyūnunūñ,
 ayrı_olūdu. ben aletirik bōlū yammıř eletirik pillerine dövādim dövādim. ondan bi
 245 ğarādıdım, ğoyunnāñ kūrāniñ_üsdünū sürādim. benim ğoyun ālli denı
 ğoyūnuñ_içindı tāmāllı seçilı. bilirin ğoyunnāma. hēkes ğoyūnunu seçā alırdı. ğoyūn
 ğarışığı çoķ ğıdādi. benim bi ğabaķ ğoçum marıdı. başğa ğoyūnuñ_içini
 ğarışmış_ōsuñ, ğoyūnuñ çanıñı bi diñnerıdı diñnerıdı. bi ğoşardı ğoyunnāñ_içini
 ğoçā ğālırıdı. ōlū bi ğoçum marıdı nasıl ya. çoķ ğütdüm dağlādı ğoyun.

250 ***Koyunların sütünü nasıl değerlendiriyordunuz?***

südünü pēnir_édādim. dādāñ satā gālirīdī_ikişā tenki pēnī. hindi_olceK_o pēnīlā, bölü parı yığılı. ğoyun pēniri. tuluğū du basādım ya tuluğa. tuluğū basādım, ğoyunuñ dārisine. bağ o hindiki yaş pēynilē vā ya onū salamırī_édādim. ğoyunuñ dārisine adamağillī duzlādım. o ğoyunuñ dārisi ğurūdu mudu o ğoyunuñ dārisine yū yākādim. ona sabinnādım. bölü kırkādım yūñnārīnā. sabinnādım bölü hēr yağasına buz gibi. bi şişirīdim. tās yanī çevirīdim. kıllı yanı basādım ğoyunuñ o pēnnire, yaş pēnire. kıllı tarafı hēç bozulmaz. ölū bi koğulū_olū, da^lī_olū. de gidi de. arayorūlā onū ya. onū tulum pēniri dēlā. çok da^lī_olūdu. yapıyodum_ölum hepsini de. keşi onuñ ğoyunnāñ suyūnu ğaynadış, pēnnir_étđiñ suya. ona nur yapāsıñ. onū çökelilen ğarişdirış, ayrı. onū dāriniñ dışından, onū du hōlū tulū... ta almayyayı götürüdü güvey būdan. çok güzel_olū. bāñ hindi gāzibilcen bağ, ālli ğoyunu güdā gālirīn. aya^klām du^tmeyo. ğoyunuñ gü^tmesi beg gölay_olū. hir hayvandan güzādī ğoyunuñ gü^tmesi. benim ğoyunnām çok terbiyelīdī_emme. bi yağayı gissi, bi haykırsam dönādi. hindi pēnnir_ēden yoK_ölum bülādı ğāri. kim çekceK ğoyunuñ dādine. gāzcek yē ğalmadı bu dağlādı zatten. hēr taraf kapandı. millet ğoyun gāzcek yē ğalmadı. üş dōt seni daşıldılā hūdu birisi bizim. onuñ malını gitdilā, bunuñ malını. laf duyüyoğ dēyī satdılar_atdilā bu yıl. ğoyunuñ hēr şēysi parı ğızım. ğoyunuñ bağ ğoyunuñ yūñü para, āti para, südü para, yūñü para. hēr şēysi pēyniri, yoğūdu, hēr şēysi paradī ğoyunuñ. ğoyun gibī mal yoğdū bağ. melākeymiş_o ya. onuñ bulundū yēde cenābī_allah nur yağarmış ğoyunuñ_oldū yerī bāket gālirmiş. ölū dēdi bubacīm_irāhme^tlik. “ğoyunuñ_oldū yerī nur yağar” dēdi.

I-A/29

Derleme Yeri: Nazilli-Sinekçiler Köyü

Derleme Zamanı: 27.07.2009

Kaynak Kişi: Emine Kelekçi (52)

Doğum Yeri: Nazilli-Sinekçiler Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kız isteme merasimi, Nişan âdetleri, Günlük işler, Harman kaldırma, Sarmaşık kavurması.

biziñki emine kelekci. yaş ällï_iki.

Eskiden kız isteme merasimi nasıl yapılırdı?

nasıl yapılcağ? ğız_ısdimänä äsgiden ğızı beğenennä, gitceğ_olannä iki ğadın gidädi. öncü sölä gelidi bi yo, duyuru gelidi. sönü iki gün sönü bi yö_onnä, 5 ğız_evi düşünelim dēdi. ondan sōna iki üç erkek gidädi. üş beş gün geçädi bi dā gidädi olceğ_olūsa. birkaç kerī gidädinnä. olceğ_olūsa olūdu. olmassa gälmeñ dēdinnä. öle. istenīdi. istenīsi mändil verilidi olūsa. sādī bi ğuru mändil verilädi. ondan sōna mändil vēdden sōna isdāseme yūsük dağālā, nişan ğölā. äsgiden nişannä baya böyüK_olüyodu. onnan üş seni, beş seni, iki sene ölü duruydu. nişannīnnı, 10 altınīnnı eşyasīnnı durūdu. ondan sōna yapıdī zaman düğün yapıdī_ışte.

Nişanda kız evine hediye götürülür mü?

gidiyodu. ne yapcağ? olan tarafı, ğız tarafı bībirinē älbisī_ālī, eşyā alī. altın, ötüberī ne yapcāsī yapā. sōna altın yapdan sōna... alınī. olan_ävi nişanı gälīkene - äsgidāñ heybilā olūdū, halī heybe, atlāñ halī heybesinden- atlarlañ halī 15 heybeniñ_ičine bi tarafını_ėkmek, bi tarafını pağlāvı da^lı ğatā gätiridinnä nişan ğomā gälīkene. nişan ğonduğdan sōnu ğız_ävi dē bi gün sönü, üş gün sönü, iki gün sönü neyse tavūnu pilavına datlīsını götürü ādından tāpsisine. götürü, ödu yılādi.

onu būdü yapmeyollā da būdu ağrabālarını toplağ ävdi yiyollā. şimdi aşālāda götūdün_o tavuğları her şeyē birā tabağ ğatıp dağıdıyollā. o dağıdılan yēlā gälini 20 altın dağıyorū sōna. bülādī_ölü_ömeyo. bülādī çağrılığ ävdi yiniyorū. ölü_olüyodu. köğden dī_ävleniyorū. dışarı giden di gidiyo da. äsgidān çok ği^mezdī. şimdi çok gidiyo dışlara. şindi çok gidiyorū. äsgidān çoğunnuğlu köğdü_olūdu. şimdi anayı bubayı bi şey yok. ğızlā kendi hallēdiyo hindi ğızlā, olannä. anı babı zorluğdu ğalmeyōru. ölü_olüyo ğāri.

25 şimdi ğızlā hayvannara ot bulmayı. ot biçmeye. ot biçip āğasını sarınıK gälceklē bahçilāden, şülādan, bahçilāden. ot, ğuru, yaş, bıdağ ne bulūsu gätiriyolā.

hayvannā yicek. bizim bullādī hayvannāñ baqması zor. işti görüyosuñ baqseñ ya. ovu yok. cebinđi parañ vāsī hayvanı baqıbilıyosuñ. parañ yoqsu baqımeyosuñ. hazır_ alınıyorū samannāñ şey de. sıtıñnañ çekip yidiriyoñ hayvannara. çok zorluğu. 30 hani bizim buları zātī köğ ğadınnañ bütün rāzillik. çok zahmetli.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

günnüK_ işlerimiz né işleriz. né bulūsağ işleriz_ işte. öñümüzü né gālīse. äv_ işlerini işleriz, bahçē_ işlerine. bahçilādī ĩcaP_ edēsī gideriz. çapı_ ösun, incir_ ösun, zeytin_ ösun né bulūsağ gidiyoz_ öle. né işi bulūsağ, onnarı işliyoz_ öle. 35 bülā öle. hayvan baqıyoz. südünü savıyoz, ğaynadıyoz_ ocağdā. yovüt yapıyoz, ürediyoz. onu bi havtı süzdürüp ilyannarı ğop dolabı ğoyoz, süzdürüyoz. sōnu bazardan iki gün_ önce onu yannıqlan dövüyoz, keş yapıyoz, yav. onnarı pārsāmbi gün satmā gidiyoz. keş, yağ. işte yoğūdu dövüyoz, üsdünüñ yağını_ alıyoz. ayranını ğaynadıyosuñ, keş_ olüyo. hā keş_ olüyo ö. götürüyoz bazara, satıyoz. 40 ihtiyaçlamızı_ alıp gāliyoz. süTcüyü vēcek ğadā olmeyō bizim bülādī fazla. tabi baq görüyosuñ ğuraklık. az_ olüyo ölü ova olmadī için. yayılmeyō hayvannā. né_ ğidā ösun. pareyleñ yem_ alı yidiriseñ olcağ. yem_ almayıncı tabi az_ olüyo. hayvan baqması arbañ_ olcağ, insanıñ çoK_ olcağ. ölü zor_ olüyo işti. bütün aşādan gālīyo buranıñ hayvannāñ yıgisi, yoncası_ işeysi. onū du parası_ olan alıyo, olmayan 45 alimeyo. bıdālan, otulañ, çöpülen baqıyo işte. burası böle.

Köyünüzde ğalan, geli-batı, gidi-batı, gek-gelı gibi kullanımlar var mıdır?

dēlā, çok dēlā. ğalan bāzıları dē. ben dēyen mi ğalañ. n_ edelim ğalañ ölä işte. ölü_ ölü_ uraşıyoz ğalan biz. n_ edelim. gālip-batı gidip-batı denı, bāzan denıyo gine. ben dēmeyon da dēyenlā olüyo. gidip-batı, gālip-batı, ğalan, n_ edelim ğalan, 50 ölü ğalan, dēyoz. bāzı yēlā dah çok dēlā onū da. gāK-gālī, gidiK-gidā öle. ölü dēlā. şindi ğāri beg fazlı işē değıl. aççık her yağı işē değışdi de āsgilārı beg fazlı yok da. bāzēñ olüyo ginı_ olannā. n_ edelim. ölü_ ölü_ uraşıyoz. dēriz. añābere, ötüberi, eşyā. añābere, añāberı dēlā.

ben iki senedı raha'sızın dı çalışımeyon ben de. iki biñ yēdi, iki biñ altıdan, 55 beşden beri rahatsızın. iki biñ yēdide izmirdi yatdım beñ hastānıde. hēs çalışımayōdum, hiş kākımayodum. iki seni bölü yüzü yoğarı yatdım ta böle. benim būdū_ omurilikdi valis vāmiş. o dü_ aya^kları_ uyuşumū zızlımı_ etdi. hēc yürüyūmez_ oldumdāñ hülādı_ annayımadılā. izmirı gitdik. ödu filim çekiliken ödan

60 omurilikdeñ valis çıkdı. doqdur dedı bunu “egide ilk görülen şey bu” dedı. “hiş dā
görülen bi şey deil. ğadinnāñ_ayaqlarındı_oluyo bu” dedı. “seniñki būdu görülmüş”
dedı. ödāñ alqol tedāvisi yapıldı. ondan bölü bu ğidā bereñari kākdiK_işte. birāz
birāz hōlü kändimizi ğazdiriyoz_öle. öle işti fazlı çalıñımıyom ben di ölü bi
şey_ėdimiyom_iş. ğızlā vā ğari sav_ōsunnā onnā baqıyo da. baqıldı hepsi dı çok
65 baqıldı. ödu yatdıq, izmirdi bir_ay iki_ay yatdıq. bi seni iki seni_ävdi yatdıq.
baqıldı, hepsi dı baqıldı. ən büyük ğızım yirmi dōrt, yirmi_üç mü_oluyo ğari. o
gitdi, erzurumu gitdi_o. öre^mennēñ ävlendi. bülādı beş_on seni dūdülā.
şimdi_oqullā kapanınca oreyi daşındı. sıcak geldi bülā, durımadı.
dāmat_erzurumlu da. yoq ğız äv hanımı. iki çocü vā. gitdilā ğari şindi.

Eskiden harman kaldırma işi nasıl yapılırdı?

70 öleydi_äväl ya. kändimiz kaldırıydıq. ben bilēñ ğini_az yaşlı değilin de.
ėkinleri_ėkādik, biçādik. öküzlen ğovādıq hāmana. iki_öküzlen hāmanıñ_etirāfini
dōndürüydük dōndürüydük. bi di yivādıq, arasını dayaq dikādik de rüzgā ğaldi mīdi
dağdan ğalān rüzgarlan savırıydıq. hā āpıları bureyi dūşādi, saman dı_o tarafı
dūşādi. yığılıdı. öküzlen ğovādıq ğovādıq. şölü_iki dayaq dikādik, sınır_ėdādik hani.
75 sınır_ėdādik de savırıydıq ğari hōlü hōle. samanı o tarafı geçādi, āpası hureyi yığılı
ğālidi. o āpıları çalkā çalkā çovalı ğatādıq. samanına dı balleyi basādıq, ğatirīdik.
nēden ğatirīdik biliyo muñ? nāzilliniñ_üsdündü ocaqlı vā biliyo muñ? o ocaqlıdan.
bi de hayvannarı sarādıq, eşeklere. ballileri sarā ta ödan bureyi yürü ğālīdik. zeytine
ay boyuncu ğidādık bölü yürüyü yürüye. şimdi ğidilmiyo da. şimdi_arıbaylan gidiyolā
80 ğari. nē ğidā az_ōsü yaqın_ōsu dü_arıbaylan gidiyolā. arıbasız gitmeyolā şindi.

dā çiniden, aydın tarafından bëygilere, ğatıları sarādinnā da bādaqları
dāstileri_satmā ğālīdinnā burıya. içi dolusu incirlen değişidinnā. biz_incı vērīdik,
onnā dāsti vērīdi, bādağ vērīdi. satādinnā būdü bi ğeci ğalīdinnā. bitiresiyi ğidā satā
ğidādinnā. ölü_olūdu. şimdi arbi çok ğari. onnā ğalmiyoru.

Sarmaşık nasıl pişirilir?

sobulāñ_üsdündü ağır_aği bişdi mī ğüzā olüyö_öle. pırāsı, sovan nē
vāsı_äviñde. altındāñ aççık bol pırāsı sovan dōrāsıñ. yağını ğatāsıñ. üsdünden_onu
ğatāsıñ. onuñ_üsdünü duzuna. yimīti yapcāsañ yimīta, yapmassañ yoğurdulan nēylen
sevıyosañ ölü yapāsıñ. ağır_aği bişiceñ, sapsarı sarācek. ğüzā olü.

I-A/30

Derleme Yeri: Nazilli-Yukarı Yakacık Köyü

Derleme Zamanı: 26.07.2009

Kaynak Kişi: Fatma Güngör (83)

Doğum Yeri: Nazilli-Yukarı Yakacık Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köylülerin kökeni, Küçükbaş hayvancılık, Süt ve süt ürünleri.

ğula^klarımız duyup-durū, dillerimiz sōlēp-durū, elimiz_ayamız dutup-durū. daha né déyēlim_allahımı yavrum bu yaşdı bu başdı. daha né déyēñ allahımı. şükür ēlhamdillāh dađıđā dağığama, sāniyī sāniyēme. şükür, allahımı şükür yavrum.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

- 5 bulādī malcılığda, çobancılığda, çobancılınāñ vakit geçirdik. boşunaymış, boşuna. çobancılığdı gāñş hālımızā yođ_ē^tmişiz. şincī hār_ışēylā gōlēy_ēmmē biz geşdik. vardı gōyuñ, gēci, sığır hāpsi di vardı. çobancılınāñ vakit geçirdik. ē soñu yoğumuş. soñu yoğumuş. acıcığ dā öñünden gälāydi bū gay^lā. benim né oğum mā, né yazarım mā, né ğaydım mā. bi çoban çoban çoban. çoban gälmiş geşmiş yāvrum.
- 10 soñraqdan çocu^klā uyandı_ēmmē bizim yaş geşdi. kēşki acığ dā ävālden gälāydi, oğū yazarı biraz biz di alışaydıq biz di sōlēyeydik. allahımı şükür, bugünümüzü şükür. né déyēlim. günnerimiz gälđi geşđi_allahım. elhamdürillāh. allahım zebābsiz gomasıñ. allah dünyādı ahratda şav^klıksız, yoldaşsız birağmasıñ_allahım kimsemize. allah dünyādı ve ahratda şav^klıksız, yoldaşsız birağmasıñ allahım. düvām bu yāvrum.
- 15 allahım düvāmī ğabir_ēdā işşallah. allahım ğabir_ēt. nāmazları ğabīl_olmuş, düvāları geşgin_olmuş ğullarıñdan_ēyle allahım. tağsira^tlarımızı ğusurlarımızı āf māfrat ēyle allahım. hağğımızdı hayırlısını sen vē yā rabbim.

Dedeleriniz buraya nereden gelmiş?

- 20 bizim aslımız hā. bizim aslımız ğarabalığdan gälmişmiş_ölüm. ğarabalığdañ ğarabalığdañ. né_bīlem ben nēreydine. ğarabalığ déyolar_ēmmē, nēden gälđi? atamız hanī dādālārimiz ölādan gälmiş. biz bülādi meydan_aldıq. o taraflādıymış. bēñ ölarını bilēñ a^klım_ermiyorū, bilmeyon. a^klım_ermiyo, bilmeyon. hālımızı şükür_allahım, dāimā şükür_allahım. āmin āmin yavrum. kendi ihdiyēcimizī görüp-duruğāñ allahım, gücümüz ğovatımız yerimizdeykeñ çolu çocu muhtāÇ_ē^tmesıñ.
- 25 allahım āhsēñ ölümdeñ kāmīl_īmandāñ ayırmasıñ_allahım. āhsēñ ölümlere,

kāmil_īmannara nasīP_ēylesiñ_allahım. çok şükür allahımı biñlerleñ şükür. daha
nè dèyēñ allahım. ço^klā biñlā şükür_allahım.

Eskiden hayvancılık yapar mıydınız?

de gidi dē. adımız çoban, ya adımız çoban. gēçi di varıdı, ğoyun du varıdı, sığır
30 dı varıdı. çobancılıkdı vakit gēçirdik. kēşki acıcığ tā bu devirlā öñümdēñ benim
gāñşlımdı gäläydi de ben di birāz hisse kıpaydım. ben çobancılığda vakit gēçirmişin.
nè oğum mā, nè yazarım mā, nè ğaydım mā. hay mal ğüt, hay mal ğüt, hay mal ğüt.
soñu yoğumuş. hincī meydanı gäldiğ_ēmmē iş_işden geşdi. varıdı ğoyuñ ğēçi ya
hālīmiz ğadā ğinī hani. ölü yüzdēñ fazlı dēldi ğinī hani. yüze ancı çıkādı. işti bu. hindi
35 öyleleñ vakidī gēçirdik. çobancılıkdı vakit geşmiş.

sağādık sağādık. de gidī de. hem nēdī nēdī sağādıñ. dèyivēsem yēlere a^klıñ
ırarī. hu dağdı ğüt, hu dağda sağmayī ğit, hu dağdañ ğayıT_ét. bizim işlā böleylen
farımış. hu dağdı ğüdüdik, hu dağı érādik. bi o dağı sağmayī ğidādık. o dağdāñ
sağādık bureyī_endirīdik. gāñşli^klā böleylen farımış bizim, farımış. vardı yavrım
40 allahımı şükür. adımız sattan çobannā. kāl çoban dēlerīmişmiş dēdecimiñ adına. kāl
çoban dēlerīmişmiş. işti o du^lmuş bu memlēkedi. o du ğarıbalıkdan gälmiş. bizim
sülāyimiz ölādı. kimlā vā kimlā yok hindi bilmeyon ya. ğarıbalıknāñ gälmişiz bizim
sülāya. o taraftan gälmişiz. bilmeyōñ ölüm köğüñ nēden nēden gäldini. o ğıdālī
añım_ermeyo. köğ burda, buralımışdır köğlā. benim a^klım_ermeyo. de gidi dē.

45 bülbül daldı dal yēde
bülbül_ö^lmez hēr yēde
felek bizi ayırmış
hēr birimiz bir yēde

nēdi urğancēfē uzadī yē, baқsañ ucu seni deyīp-durū. hu tarafı uzadıvē
50 urğancēfēye baқasıñ seni deyīp-durū. aқıl_érmez, fikir_érmez. allahım_īmandāñ
ayırmasıñ. urğancēfēyi beñzā.

uzaқ ği^lmek. hā urğancēfi. éfēK_otu. uzadığ ya. burūlu ğidā. öle. ölü bi ot.

Hayvanların sütlerini nasıl değerlendirirsiniz?

ğoyunnarıñ geçilerin ğü^llārīnā ävāl dağacı^klā tutulūdu böle. ğocu ğocu
55 dağacı^klā tutulūdu. o dağacı^klarī yūdük. zamanı gäldī zamāñ, o dağacı^klā érmeyī
başladī zaman, aççığ ibi^klerīnden morarmeyī başladī zamāñ yūdük o dağacı^klara.
yağını bi ğazannarı basādık, keşini bi tarafa. kümünü satādık. kümünü yīdik.

iştî_ölü_ölü vakit geçirdik. ē nē dēmişlā. “yörügün göşdüğü gırañılāñ sırttır, yidī di yoğurdunāñ sütdür, lafi dı cartılāñ curtdur” dēmiş. ölü dēlā.

60 ***Aslınızın hangi yörüklere dayandığını biliyor musunuz?***

nē yörüK_öldümüza bilemeycen ğalāñ. sattāñ dēdecīm sattan yörügümüşmüş_emme nē yörüğ_öldümüzu bilmeyon. köglü yörü dēlā dēyoru. köglü yörü, hani köğdēñ.

65 ya^pmadık yavrum, ya^pmadık. hayvancılığda, arşbercilik, ileşbācilik hayvancılığ ónnarnāñ fardık ömürümüze. zamanıñ zoñunu ğalmışız. acıcık dā öñünden ğāsāk dā oķū yazarı_aççık bizlā di örensek ēyī de mīmīş? cāhil ğalmış, cāhil gidī-gideriz_ölüm. şükür elamdülillah. evle^tlerim, dövle^tlerim onnarımī bilip-durūñ allahımı şükür. hayırlī_evle^tlerimizi, hayırlı dövle^tleri süyürsün. nē dēmişlā?

70 bülbül daldı dal yēde
bülbül_ötmez her yēde
felek bizi ayırmış
her birimiz bir yēde

75 bizim ucumuz bucāmız bālli dāldī. nēden çıksağ kök bi yēri deyīT-durū. urğancefēyī uzat. çok. türlü türlü a^dları çok benim olannarıñ_a^dları. hālā birinden ğayit ğaldi. selam ğatiriyolā allahımı şükür. gini hindi telifonnā. zere ğadā ip yok, ğaydı yok, bi şey yok. dırrrr ğulāñ dibindi. vē onuyunan ğonuş. hayraT_étcek bi şeyiñ biri dē mi? nēden geliyo, nēri gidiyo? hanı sapı nēdi, ucu nēdi, ğayit nēde? urayī dırrrr bi ğulağ vērişiy. añğıradāñ habā vēri. bi ğulağ vērişiy istamboldāñ habā vēri. hindi benim evle^tlerimiñ çoğu dışda. üsen nāzillide. nāzillī_ülēñ hurá ya. öteginneri a^klım 80 mī_ēriyorū ğalāñ. hunnā dēyivēsinnā bene. benim a^klım sırmayō_onnāñ_öldü yēlere.

yaa bi filcan ğayvanıñ kırık yıl hatırı ğovulmuş_ölüm.

I-A/31

Derleme Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü

Derleme Zamanı: 27.07.2009

Kaynak Kişi: Ariye Köse (46)

Doğum Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Tarhana yapımı, Günlük işler, Yaylacılık, Çocuklarının eğitimi.

Eskiden düğünler nasıl oluyordu?

var. şindi äsgisi ğidā nē_ğidā meresim olmayo. äsgidän daha işey_olüyodun. äsgidän tabi bu hindikinnē durumlā farkı vā yāni.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

- 5 üç gün_olüyo. aynı_olüyo işte. aynı_olüyo. bāzen yapılı, bāzen çöbu yapılı. iştik äv sâhibi yapar_óna. bāzî çöbü_édälâ, bāzen kēşgeK_édälâ. deġişî. şindi helvâ olüyo. érkeK_aşcı_olü aşcılâ ġari. öncüleri ġadinnâ yapıyodun. hu annem bilen çok yaptı yāni ġänşliġinde. şimdi érkeK_aşcılâ ġaliyo. helvâ yapılı, turşu yapılı. yemekleri filan ġüzâ olüyo yāni. her şē yapılı.

10 ***Köyünüzde tarhana yapılır mı? Nasıl yapılır?***

yapāriz. tarna önce suyu ġonur. büber, domates, sovan onnâ ġaynatılır. o ġaynadıġdan sonra un ġatılır. onunana ġarılır, ġarılır. tarnanîġ suyunnâ una ġarāsın. onu şölü ġösun. ondan sōna bi yarım sāt, bi sāt sonra yoġurt ġonur. yoġūdunnan yuvurursun bēş_altı defa. bēş_on daġġı sōnū bi dā yuvur, bi dā yuvur.

15 altı yēdi sâfâ yuvurölü tarna yoġurdunnan berāber. ondan sōnū sabālen onu dökēsiġ. şöle dāne dāne dökülür. o bölü uvculâġa uvculâġana ġurudulur, tarna olur. şölü uvculâġana ó incicik şölü elekdän geġirilir, tānî_olur tāni şeklindâ.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

- 20 hayvan baġarız. avlilâ édāriz. domatiz, fasilye, beber, onnādan yeleşdiriz. sonra incirlâ üzümlâ éyâ. onnarnān ūraşırız, meşgul_olürüz. kesdānilâ olü, zētinnâ olü. şimdilik hiç bi iş yoġ. yemiş, kesdāne, zētīn hepsindēñ olü. ceviz, elmâ her şē olü. vā yaylı vā. her şēmiz_olü. hani olmadıġ bi şē yoġ.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçenler oluyor mu?

- 25 olü tek tük. būdāñ fazlı yoġ ġalāñ. öñcülerî çok göġüyodunlâ. hindi fazlı göġeñ yoġ būdāñ. başġi taraflādañ vā ġinî de. şüdu arî yēdi sinikçilâ vā. ödan bili çok hanı göġeñ. ödañ yoġ ġari.

Çocuklarınız okula gidiyor mu?

benim ğız hindi bu sänä iştik ötü_oğulü bitirdi, liseyi ğiççek. ğız mäsläk lisesi çıkmış. ondan ävälî gün gitdiydi yazılmāya. onü du yirmi_altısı yirmi yedisindi 30 yazılcamışmış. günü geşmiş. cumā günü ğācāğ dēmişlā. nahal_olü bilmēñ. yazālā mı ki cumā günü. geçirmişiz gününā. yirmi_altı yirmi yedisindi yazılcamışmış. ondan ğārî cumā gün ğāliğ dēmişlā. ävälî gün gitdîndeñ yazmamışlā. nahal_olü bilmen ğızım. éyî midir_o oğul? ğız mäsläk lisesinä, nāzillidä. ğız iştik yazılmā gitdiydin. yirmi_altı yirmi yedisindi yazılcamışmış. gününü geçirmişiz. zāten oğutmadığ, 35 bilmiyoduğ hani gününā. ondan ğārî ävälî gün gitdiydindēñ cumā gün ğāliğ dēmişlā. bilmiyōñ. o du dolā yazılvan ğalırın dēye ödü pağlāp-durü. cumā gün ğāliğ dēmişlā. oğucan dēyo iştik. bilmēñ, nahal_olcağ. éyî mî_o oğul? oğuduğ mü sēñ ödā? oğumadığ mı? ödan né çığıyo? sen né öratmenisiğ? türkçü_öratmeni miğ? türkçü_öratmeni nēdēñ oğunduğ mü_oluyō? türkçü_öratmeni_olcan 40 dēyodun_ö. ödāñ hindi düz liseyi ğissi gidibilî mi? bilmiön ğızım oğutcez mî_oğutmucez mi. kändi dî büyüyüP-batî. İsabeylidî_oğudu. būdan taşımali İsabeyliyi gitdilā. nāzillēyi bağlı. iştik puannarı bilmeyon puan oreyi mi dutdurdu, kändi mî_oreyi_istedi. üç yüz_otuz puan_āmiş. iştik bilmēyön kändi mî_istedi, puannarı mı dutduruyo. bilmēyon gine. hindî başğı liseyi işē_ēssilē ğirîme mî 45 dēmesini ğatiriyom, yazdırsağ. hani yazālā mı puanını görā? ikisiniñ birini yazılığ de mi? orası dî_éyî midir? sēñ öda mî_oğuduğ? orası mî_éyi? iştik hēç oğutmadım ğızım da ondañ sorüyon. ğusurü bağmağ gine. sorüyon_iştî bilmimāzlik zō. tabi insan başını ğälinci ögeniyo hār şeye. ondan oreyi hindi oreyi dî dolduysa düz liseyā... düz lisédän né olunüyo ğızım? ē işallah biri biri_olü. iştik ävälî gün 50 geçirmişiz dē óndan ğārî canı sıkılıyo ğārî. hädî oğumayivē dēdim bān dā. üzülüyo, işē olüyō sinirleniyō. “anı dolāsî né etcen ben” dēyō. “yazmazlāsî, günü geçmiş” dēyō. ğōmemişiniz dēyi ğızıyo ğārî. siz bilēñ ilgilenivēseñiz ya. siz aydındı misiniz? nāzillidî_ōsağız de mi? zō zō. inciden_inceye şindi. bizlā tabi bilmeyoz. savol ğızım.

I-A/32

Derleme Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü

Derleme Zamanı: 27.07.2009

Kaynak Kişi: Fadime Ünal (74)

Doğum Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlerin adlandırılması, Nişan âdetleri, Köyün adı.

adım fādimi ünal. ye^tmiş dōt yaşındayñ. āmin çocūm.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

düğünnā āskidān güzā olūdun. hindi dī_éyi güzā oluyo. hindi dī_éyi_oluyo
 düğünnemiz. éyi_oluyo çocūm. āskidāñ üş gün düğün_olūdu. cumáydan başlā
 5 bazartesī günñ ğā düğün_olūdun. ondan sōnū davullan_olū éden. ondan ona
 māvliđilēñ édēñ édā. öleydi. güzā olūdū yārum. hindi di güzā oluyo gine. cumáy gün
 yimek hazırlanī. ondan sōna cumáydan başlā yimmānē bazartesī günñ ğıdā yinīdi
 bizim bu dağ köğlärindi yimek. yinilī içilīdin. çok güzā olūdu. hindī_ó_ğıdā uzūñ
 sürmeyo yārum. äväli çoK_olūdu. ayrı_oyñālādı, ayrı. ğadınnā ayrı ğadın çalgısı
 10 dutulūdū çocum. hindi évkeklā ğadınnā häp bi yēđi_oyñanıyo oyūna. häp bi yē
 oynanıyo hindi. äväli ēkeklā baKmazdı, baKdırılmazdı. ölü_olūdū yārum.

Eskiden haftanın günleri nasıl adlandırılırdı?

ē havtanıñ günñarı sayılma mī yārum havtı birā birā? cumáydan başlāsıñ bi
 cumáyı ğıdā ölü sayılı. hindi aynı_olmeyo mü gini. olū, gini_ölü_olū. hā ölü denīđi
 15 äväli. hindī çarşambī perşamba. äväli salı, aççı bazarī hindī bazarētesī déyölā onnara.
 aççı bazarı, salı, çarşambayı dēnek denī. bazarī bazā denī. evelī_ölü geçiyodū yārum.
 perşambayı bazar dēdik bazar. nāzilli bazarī dēdik. o aynı sürdürüyo cumay.
 cumáytesiyī dī gini cumáytesī dēriz. bazarī dı girey dēriz. girey bazarı, girey dēriz.
 girey bazarı, girey dēriz. girey işti. girey bazarı işē étmeyiz biz nāzillilāđi_olūyo ya.
 20 bizim būdū_olmaz. ölü_öle. işti bu. benim bilgim bu yavrum.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

düünnādi aynısını_édiyoz gini bu hindiki gibi. kēşgek bişiriz. ondan
 sōnacımına fasilli yaparız, patatiz yaparız sırāsını göre. hālvī_éderiz. äväli pirişden
 bölü zādī yapılıdın. zādī bişirīdik. hindī_önü_é^tmeyilā. hindi hālvā yapıyollā.
 25 önü_éderiz. ölü_ölü. äväli aşcıydım ben. bu kövüñ aşcıydım. hindī yaşlandım ğari.
 ğızım benim bu. ğızım çocum. başği annadım bi şey yok ğari yārum.

Nişanda kız evine hediye götürülür mü? Bunun karşılığında kız evi neler yapar?

30 gâşısındı götürülüdün. gâşısında hindi olan_ävinē gız_ävinī nişan gındu mudu gâşısında ävālī noqum olüdü pağät pağät. loqumulan eşyalı bâbuÇ_alāñ alī, üslüK_alāñ alī, älbisī_alāñ alī. gâşısına hindi amcı, dayı, yengi ónnarı aldı^k mıdı ónnā birā sini pa^klávıylan olan_ävini işey_édālādi gāri. olan_ävini götürülādinnā. ävāli intişamlā öleydi yārum. öleydi çocüm. yaa yanık demeyiz canım. da^llı dēriz, pa^klāvī dēriz. benim bildim bu gidā yārum.

Köyünüze neden Çobanlar adı verilmiş?

35 hā hā çobannar. ävālīdi bī çoban dururūmuş būdu göyüñ sürüsünnen. bi çoban dururūmuş. ondan sōna o göyüñ sürüsünneñ gāri çoban da hūdu köğüñ_altında asasını_oryi bi yerī ziplemiş. o göcu gāvāğ_āğıcı_olmuş gāri. hindi kāsdiā ya. o göcu gāvāğ_āğıcı_ommuş. çobannar köğü ondan galmış bu. soñundan gāri hākāz burıyī bi köğ dutmuş. köğ_ommuş gāri. sen yapmışıñ, ben yapmışın, ó
40 yapı-bağıkana çobannar köğü... esāsı göyun_eylenirmiş_işti çoban dururūmuş, yörüklā. yörük dururūmuşmuş yārum. yapılı yārum. gēçi, göyun vādır, sığır vādır. ónnā vā. olannarıñ vā. olmiyannāñ yoğ dēdiñ gibi. çobannar köğü dēyolā gāri. bu çoban būdü çoK_eyleşmiş_işte senilāci de. óndan sōna o çoban gārī gitdi mi kaçdı mı öldü mü né olduysa burā köğ_ommuş gāri. adı çobannar köğü bunuñ.

45 hindi bu qonulaşdan né annımaK_isteyisiz yārum.

bu köğdeyin. ben bu köğden. köküm būdan.

50 alla benim lafım nēleri gāzdiřcēsiniñ siz? né dēcēsiniñ gāri? annımaK_isteyin sen bunū dēyom ben. hā onnarı annicāsiniñ çocüm. eyi yārum_eyi. annağ yavrum_annağ. hindi né vā? āski durumnarı gāsi günnārimiz, yıllarımız, aylarımız eyi_olma mı yārum? hindi bu durumnā zō aççıq, zō.

hindi āski durumlā gātirmek mı_isteyisiz? hā muabbet. olādāñ olādāñ işti işey_ēdiyosuñuz. hindi nasıl, ó günnā nasıl? gonusmama. nēlēdi beni gonusdücēsiniñ olādi gāri.

I-A/33

Derleme Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü
Derleme Zamanı: 27.07.2009
Kaynak Kişi: Durdu Öz (81)
Doğum Yeri: Nazilli-Çobanlar Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Hastalığı, Köyün adı, Günlük işler.

Rahatsızlığın nedir?

du^tmeyō ällerim, dökülüyō aḡābārīlēm. siḡirden midir neyden_öldünü bilmeyon ḡādeşim, ölüm. nē ēdilī? iştī baḡ hindi hunu bi di bōlū durüyō, bi aḡābāri ḡatımeyon. çanaḡ çömlek hēç götürümeyon. baḡ hōlū dutüyōn da ōlü ḡätiriyōñ. ötekī
5 gibi ḡätirimeyōñ. nedēñ ōlū_öldümü bilmeyon. bi yo dēdiḡodū_ētdik ondan mī_öldü? bōlū kaç sänādir çekiyōn_emme. allah_ırazī_ōsun. iştī bōleyiz. nē ēdelim yavrum.

heral ōleyī bēzā. benim ḡız götürdü, o baḡıyo ya. o götürüK ḡätiriyō. ben bilmen bi yēre. iki mal vā. ho çocuḠ ḡaldı, ōlan benim. o götürdü ḡätirdi. ondāñ nē
10 ēdelim hindi. ōlū_ōlū_ūraşiyoz.

sizlā n_ēdiK ḡoyüyosuḡuz? ēyī_ēyi. dahā_ēyi siziḡ_iş ya. yavrım beg_ışca^klā vā ya. çoḠ_ışca^klā vā. tāleniyō. bōlū n_ēdelim.

vā mī bi çāri benim bōle? olca^k mı bu titrimeye? doḡdorū dēyoz ya. bēñ gidiyon dü faydası_ölmeyō. bilmiyon. olū dēyo, ilāş vēriyolā. zayıfsıḡ dēyolā. hap
15 vēriyo. onū du hap dutüyō, ōlmā yatıyon. atmıcan dēyon. sarımsa^klı yoḡurT_ēdiyon, içıyon. ōlü ḡurtarıyon. hap ḡuva^llı ḡeliyo. zayıf dēyo, zayıf dēyolā bene. ḡinī zayıf mım bēñ? sēksen yaşıdayın bēñ, sēksen bir yaşında. kıpırımısam sātēñ... āt yaḡı, üst yaḡı işde. ävimizi^l di ḡörüyoşuḡuz_işte. uzaḡ yaḡın ḡālip gidimeyōñ. aya^klām du^tmeyō. işdi bu titirimeK_ölmısı benim hōlū ḡinī_aççıḡ gitcen. ondāñ iştī bōleyin. nē_ēdelim
20 yavrum. hālimiz bu. bi yō gidiyon, bi ḡāliyon bi yatıyon. ōlū_ōlū_idāri_ēdiyon.

bi yō çay ḡoyüvéren çay_içıñ. nidēñ? nē ēdelim.

Köyünüze neden Çobanlar adı verilmiş?

bilmiyon bi çoban ḡalmış. dā ödü bi ḡocu ḡavaḡ varıdı bizim. o ḡāvā dikmiş de ondan ḡalmış çobannā. bilmiyon ki. bizim ḡızaḡlımızda, ben bilmiyom, bizim
25 bubamgillā, anamgillā gününde ōlū dēdilā. biz_ōlū biliyoz. nē dēyelim.

bu dutdūḡ nē seniḡ hindi bene? işeye mī_ahıyoḡ, ƙamariya? hā sāsā. sāsım_eyī benım. güzā ƙıııyo geni_ama. aƙıı ƙı^kmıyodū_o hapı_atalı. şe, ġargarı vēdilā yā. hōlū dēşıldı_aƙıı iĉāden, balkan ġāldı. ondan sōnu aĉıldı. benim ġız_illı_aydı mı gidelım, illı_aydı n... bi şe yoġūmuş tek şükür. ƙāmiġım, düdükdü 30 dēdi āt pāçası ġōdülā. hanı buru şış_öldündan ġōmüşlā herhal. bi ġayraġġın ġāldıḡ ġızım dēyon. “ane umudu ƙāsāriz bi yo. hēĉ_olması bōlū_olū. n_ēdelim.” dēdı. işti bōlū bōlū_işlerimiz yavrum. n_ēdelim. ūraşıyoş, ġālıyoş, ġıdıyoş_işti bōle.

siz_ölü ġāzi mıyosuḡuz? eyı daha güzā ya. bizlādēñ nē olcāı yavrum? uşşak ġanat yok, ġoşşak ayak yok. bizimkı yētdi ġāri. ġātırevırılāsı yıyon. ġātırmezlāse 35 baııyon ben. nē ēdelim. ölü_ölü_işlām. beg_ışcaı. bōyün beni beg_ışcaı ġāldı. hep üşüyon_üşüyon dēken doııdurdan ġālāsıyı ġadā aĉıı ısındı bedenım. beg_üşüdüm bēñ. zopalı_āv yaııcan ben dēyi baııdı m. hindi_eyıyın ġāri. n_ēdelim_işti bōlū bōlū_idāri_ēdi-baıırın. n_āpalım hindi? bōlū_işlāmız. bi ġün_olū ġıdā varız. ġıtcez sātēñ oraya hāpımız. hiĉbirimiz ġālmacaı ya. allah 40 ehşen_ölüm vēşın. düvā ēdıyon sātēñ. ehşen_ölüm mēsın. acal_ölüm mēmesıñ. ƙazā belā vēmesıñ. ehşen_ölüm dēyi onū dēlā. her namazıı_āıaşını düvā ēdārin. işti ondan ehşen_ölüm dēmek odur. e ġıdıyosuḡ yādan_uçüyosuḡ, avaşdan düşüyosuḡ, arbıdan_uçüyosuḡ. hāpsı_oluyo işde. o ƙazā dē mı hindi. onūı_ıĉın. düvā ētdıḡ mi işey_olū. işti bōleyız ġāri. nē ēdelim. dēcām yok başġa. işti bundan 45 ölü_ölü_idāri_ēdıyoş.

dēlē. ġıdıyolā, ġālıyolā dēlā. başıı būdū nē dēceklē. yō ġıdıyolā mı ġılyolā mı ölü dēcek, o naf ölü de mi? hā ġālıyo dēlā. dēriz. olan ġāK-ġālı, ġāşıḡ, hoş ġāşıḡ, safā ġāşıḡ dēriz. başıı nē dēcez? hadaḡ uġūr_ola, yol_aĉı^klı vēşıḡ. hā ġıdı-ġıdā dēriz. dēriz, onnarı dēmeyız mı dēmemız canım. dēriz. benim_ölanıḡ biri ta ġuşadasındı 50 durüyo. ġālmāyo dü bi senıden ġeşdı. bi ġāldı bi ġıtdı. bi dā yok. o du şuşıllı. ĉolū ĉocū vā. āvi kirā. hadı benim_āvım kirā dē ya āşkı_evım. ġōmeyo muḡ sēñ? başımı yııılcaı dēyi ƙōııyon. hu āvlāri baıı. soġuııdu durölü mu ġışın būdū? duröluyo ġāri. nē ētceḡ? odun bollū_ısdā sene. ölü_ölü_idāri_ēdıyoş yavrum. n_āpalım?

Eşkıden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ġānşdeyıkene ēkin ĉapılādım, ēkin_ēkādım. her şey_ēdādım. hēĉ ālımden 55 ġālmādık yoııdı. hindi_ēdimıyo m ġāri. yaş ƙemelı buldu. bi yō du sēytinnı ġıdā ġıtdım. aya^klām du^tmadı, yoldu ġāldım. ġıdimeyōñ. sēytını ēdēdik, ĉırpādık, ġātırırdık.

papırķayı vērīdik. äväli ayaķdı sıķādıķ. hindi_ayaķdı sıķılmeyo ğāri. hindi fabırķılā
 vā. keseyı ğatādıķ, firnanıñ_üsdünü çıķā dı çığnādik. firnanıñ_üsdünü bölü firnı
 60 vādır. keseyı ğatāriz. avaşdāñ firna. ocaķdı bişiriz. hōlü_iki sePet ğatāriz. çığneriz.
 yavı_aķā. ōdan duralanı alıriz. dibiniğ bulanini horeyı ğōruz. hindi ehzen. āķanı seli
 ğālmidāñ yağlā ävi ğāli. hindi daha ğolay. emme hindikinnā dā çürük. ōle. benim
 yaşdı_olannā baķ yatan ğāķan. ben gini kıpiradımdan, ben gini aş yaķıyı, üs yaķıyı,
 huruyü buruya. aķıķ dā hūdū avlu vā benim, köğüñ ğıyıñ dibinde. orıyı bi yo varıķ
 65 ğāliyōñ yaváş yaváş. asayı_alivériyon gidiyon. n_ēdēñ? o_zmāñ aķçıķ
 ğōnüm_açılıyo. ävdı_oturü_oturü né_ētcēñ? hēş bi şey dikmiyōñ. avlumuz yok.
 varıdı dağdı yerim. satdım sulak yēlāri de içindi yēmeş_āğacı vā, iki sētın_āvacı vā.
 başğı bi şē yok. avlu dēdīm bahçi canım, hōle çevrilip-duru. harım dēriz. harım dēriz
 ona, avlı dēriz. avıl dēlā, harım dēlā. hepsi dēni. bizim çoğü būdū avlū dēlā. başğı bi
 70 şē dēmezlā avıla. né_ēdelim.

ben çay bişirivēren dēdim, yaa dēdiñiz. eh siz bilīsiñiz.

I-A/34

Derleme Yeri: Çine-Bahçearası Köyü

Derleme Zamanı: 17.07.2009

Kaynak Kişi: Saniye Ünal (85)

Doğum Yeri: Çine-Bahçearası Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Yunan işgali, Keşkeğin yapılışı, Günlük işler.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

güzē olūdun. nahā olcek düvünnē? e tabi genélēklē hindīkine mī uyā çocūm? eski işti ōle fazlı işē olmazdın. hindi fazlı tabi görīnek görīnek fazlı_olup-duru. bazarētesī başlādın, cumā āşam dēyelim çarşambī perşembī gün kesilīdin. ōlū_oldu. 5 odun ğīmī_édēlē. da^lı édēlē dēyelim. gelen misāvir yī içē. ōlū_olūdun_esgiden. hā kēşgek di vā yā. kēşgek dövülūdü. odun ğīmī_édēlēdin. dovullarınañ gidēlē, sarālā gelilēdin. bizim düünnē ōlū_oldu. sali gün gidēlēdi sali gün. odun ğırālādın. kınasī_olūdun gelin kınası.

Düğünlerde hangi yemekler yapılırdı?

10 hindi ne bişiyō yovrum. o zaman dī_o bişiyomuşdü heralde. a^klımda mī benim hepsi de. bişsi di gini aynı yēmek dē mi. zebzi yēmē bişcek tabi. kēşgek vādın. o zaman nasıl yētmiş bitmiş_onnā. esgiden nasıl bitmiş_onnā. nahal yētmiş dēyelim. o zamandan bu zaman_ayırıyo tabi.

15 atınan bayır bayır geldim hōle. señ ba^kmadıñ mı? sen gōmediñ mi? onnā sehīhi sehīhe yazdıca^klā da gülce^klē sōna. hā gülcesıñ tabi neneñ bene hōlü dēdīdin dēyī dēyī. hē gülce^klē maytap_étce^klē. başsaña atınan geldiñ dēyoru. gini_ölü ya. arba mī mā o zamanda. arbi yoğ ki. dālādī yol yoğ.

Nişanda oğlan evinden kız evine neler götürülürdü?

20 sini gelīdin de hē bi īsan yapımazdı çocum. fakir kövdü burası fakir köv. zeñgin köv değil ki. ōlū_olū. édibilen_édēdi. édimiyen_édimezdi. siniyē mī_oluyo ğāri ya o zamanıķı ādet. dēyelim ğuzu kesēlēdin. bişirī ilgeni ğō. ondan sōncım da^lı_édē, ğaz_āğ tenkilēni doldurū, harannarı doldurū, pilavını tovūna ōlü gelīK gidēdin. ōlū hindiki gibi gür gür gür dēli. çalgıynan malğıynan dēli. o zamanıķı_ādet_ōledin. pa^klavī_alilādın. hindi şeker_alımyō dēyelim. bu yō loğum 25 çıkdı, loğum_alilādın. esgidēñ hep pa^klavı kutularlan_alınīdın bōle. dēyelim ğonum ğōşu aķırībāsına hep pa^klavı dağılırdın. ōlü dağılıyo ğāri. sen suçūñu biliyosuñ ğāri.

ölü ya né alivécēseñ zamaninnāñ alivériK geliyoşuñ ġāri. ölü_ādet. şékē vèriliyo, me^ktup vèriliyo, ispīti vèriliyo. hindiki_ādet_öle. hep pa^klavı dağılıdın o zumanda. ölü yavrum.

30 ***Keşkek nasıl yapılır?***

buydēden yapılma mı? buydēden yapılıyo. sen_onu bilip-durusuñdur. ben bişimesini bilmiyon kine, yimesini biliyon.

Savaş zamanında köyünüze düşman gelmiş mi?

35 vaḳtiyli gelmiş ya. ā mapırķı bilen yapılık-duru būdū ya. oḳuluñ_oldū yē mapırķı yapılık-durū. o zamanda o vāmiş heraldi, yonan vāmiş heralde. bizlē bilmiyoş da yèrini biliyoş. büyüklerimiz aḡnadiyo da ölü biliyoş. bi ilkindin dēdin anam_irēme^li yanmeyī başlamış aydın. bi neni vāmiş. yörüm siziñ kövü ġaçalım dēmiş. sovranderēyi ġadā gelmişlē, āşām namazı_olmuş. köyüñüzdeñ isan vā mī çocum baḳ baken. köyüñüzdeñ isan çocum vā mī? birisiniñ buluyoru, anam 40 biliyö_onu tanadına. yassı namāzında yuḳā köyü çı^kmişlē. ölü dēdin anecim. aydın başladı gürül gürül yanmeyī dēdin. ḳō^kmuşlē. neri gitce^klē āşām namazı_oluyo. sovranderēyi ġadā yayan, arbi yoḳ ki oriyi ġidā ancı gelmişlē. yonan o_zman ġırmızı mināreniñ ezen yataḡı buriyi doruşu oldūndan dörtyoldan geçennere çoluḳ dēmemiş çocuk dēmemiş. bizlē gōmedik di anamızgil bubamız bunnā gōmüşlē. biz_o günneri 45 gōmedik. onnā gōmüşlē geçmişlē. ölü dēdin_anam_irēme^li ġocu ḳapeyi ḳapatdım, döndüm_āḳamı baḳdım ēmiz_ölü doldu ġaldı dēdi. alımamış neri geticek ġāri. bubasıḡı anasıḡı būdū kövdemiş. onnā ġızıñ yanını gidimemişlē, ġızı kövü gelimemiş. yollā ḳapanmış. zorluḳ çe^kmişlē. ó günneri göstemesiñ gini_allah.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

50 tabi ufaḳ hayvannamız vādın ya, ine^klēmiz vādın. başḡı bi şey yoḳ būda. bi sētın vā. éyidı gine. hani ölü ġuru bi yē dēli. suluḳ gine. yörük dēli. kövlü burası.

I-A/35

Derleme Yeri: Çine-Bereket Köyü

Derleme Zamanı: 28.07.2009

Kaynak Kişi: Kezban Aslan (83)

Doğum Yeri: Çine-Bereket Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Aşçı

Konuşulan Konular: Köye cami yaptıran hayırseverin ölümü, Günlük işler.

Nereden geliyorsun?

ötü_üzü gitdîdim ğızgile. ötü_üzü ğızgilî gitdîdim. cannām çıkı-baķı, gelimedim. n_āpalım. yörümēyon. zornan dēynēnen varıķ geldim. bu yo şēmiş de onnā o adam_ölmüş ğalan baķsaņa. allah rahmeT_ēlesin. ondan gitdîdim_oriya.
5 gi'miş ğalmış_ō. hindî yārin hūdā imızanpaşı cāmisindi yamazî ğıncāmış da
ōdan_istambola mı gitcek ankereyi mi kömülcēmiş. ölü dēdilē ya. epey_uzak tā
ötü_üzdü_evleri güveygiliş, muķdarıñ. oreyi gitdîdim. āladılā, avındılā ğalan.
n_āpēn. allahdan hepsi. hep_allahdañ yavrum. nē dēyelim. gitcēmiz yē orası. nē
dēyelim. dēcek yērımız yok. allah_ırāmet_ēlesin. ōdan geK-gelîrin yaveş yaveş.
10 cannām çıkı-baķı. baca^klā, bellē du^tmēyō. otūdüm yēden ķāķımeyyōn, yatdīm yēden.
yanım yanım yanıyorū bedennēm.

sen nēdensin? ōre^tmen miñ? ne vā ne yok geliK gitdîñ yēlēdi? ēyil^k mi?
ēyi_ōsun da. benim_ōdu ölüm mā ğızım mā. n_āpalım. kezban_aslan. sēksen_üş
mü sēksen dō^t mü bilmēyon. ōlāda. ölü dēdilē ya. hū dedeñ benden bi yaş nikah
15 gitdîmiz vakıt böyükdē. ölü dēdilē. ğolum ğırıldı da. ğol du^tmēyo baķsaņa. düşdüm
de, ķaydım da. bureyi çocuk götūdü getidî hastāneye. ōda amālat_olcaķ nene
helî_emme ķaldırımıcāsıñ, yaşıñ sēksen_üş sēksen dō^t dēdilē, bi şey dēdilē doķtülā.
ē ölü_ōsuñ vāsın dēdîdim. hindi ārisından durumuyon. bi şey_ēdimeyon. donnāmī
sıyırıp ķaldırımeyon. n_āpalım. allah bundan kötū_ē^tmesin. allah bundan
20 kötū_ē^tmesin. az dūsaz dī çok dūsaz dī gitcēmiz yē orası ya. allah
hayırlı_ölümnēden vēsin. eh n_āpalım. dünnā. bölü gelcez, bölü gitcez. nē dēyelim.
dēcek yēr yok yavrum. hep_ōle. allah bölü ğomuş, bölü gitcez. allah çok
süründümesin. çok ķapı baķdīmasın. ğenşlikdi bilinmiyō. dağ dī dēmeyōsuñ, bel
dēmeyosuñ, gidīyōsuñ geliyōsuñ. hindi ğoceyincek pek zō. gidiK gelīmeyōsuñ.
25 alcāñi_alımiyōsuñ, etcēñi_ēdimiyosuñ, ķaçcāñi ķaçımeyosuñ. n_āpalım yavrum.
dünnā bu. dünnā gel git dünnāsı. allah_ölādī_ēyi_ēssin. allah_ölādī_ēyi_ēssin.

eh allah suçlāmızı af_ëssin cemī cimlēnen. èyi kötü yaf_édiyoz. bilī bilmez, duyā duymaz yalan yāniş yaf_olūyoru iki ğarı_üş ğarı bi yeri geldi mi. allah af_ëssiñ ğalañ. gözümüznen gōmeyoz da òle sen bi sōlūyosuñ.

30 düşcësiñ yavrum oreyi çı^kmā.

bu bi çocuk. benim yarī_özüm ğalmeyoru. yaşımadi çocuk^kları. bunu_iki deni dođdū bağdı ismīlēde. bunu vēmeñ dëyon, vēriyolā. umbası bi oldūndan sēlenmiyolā. nè yapen. benim yürēmdi yav yok. bilmeyolā acı tası gōmedi^klēnden. n_āpalım yavrum, nè dëyelim. dünnā bōle. bu bu yıl aydını kalkdı. bi çocuk allah başlasın. üş denesi_öldü de buna iki deni toğtur bağdı_izmīde de ölü_oldu. amāletine alındı. allah başlasın. allah muratlāni_ēdisin cümlē_ālemiñ. allah dëyen ğullara allahım mahrum ğomasıñ. eh n_āpalım yavrum. dünnā bu. gel git dünnası. gelcez gitcez. allah bisiñ ğalañ. nè diyelim. allah_ölādi_èyi_ëssiñ.

sēñ hilim mi çekëyoñ? benim seslēme mi alıyoñ? sōnu seyre mī mēceñ? sen nerelisiñ? ödemişli miñ? bēñ ödemişī gitdim yavrum, yēdi dehā mı altı dehē mi. ğoyunnā kesdim. hacıları gitdim. birgiye. dedeñ götūdü bene. hacıyı dı götūdü birgiyi di götūdü. gi^tmedim yē ğalmadı. çivrilī götūdülē, buldanī götūdülē, denizliyi götūdülē. götūmedi^kleri yē ğalmadı. hurıyı başçayırı götūdülē, marmarisī götūdülē, müluyū götūdülē, bodrumū götūdülē, ğuşadasını götūdülē. götūmedi^kleri yē ğalmadı ya bilmëyon ğalañ. allah_ömīlēni_uzun_ëssiñ. nè yapalım. bōle.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

aşçılık yapadım yavrum düvünnēde. sen bēş ğuruş vēridiñ, bu on ğuruş vēridi. yēdi deni çocūm_oldu. altı denesi dünnāda. birisi_öldü hastı_oldu olannā. ikisi dünnāda. biri ha bađ hūdu ğatılıp-durī. hu gelinim. biri aydındı_oturuyo. ğızıñ birinne ödulā. n_āpalım be, nè dëyelim.

Gelini: -Anca mī gek-geliñ?

ōnnā yatıt-durūmuş. aş hurū-bađilā hindi öde de. o ölen_adamıñ yanını gi^tce^klē. seni gi^tcek mī_acabı dëyi-bađilā. vādem hazilāñ. onnā hazilāni-bađilā, aşlāni hurū-bađilā. ablañı sōledilē, telfon_éttilē sen yēdi adamnāñ_ē^kmēni dëye.

55 yaa yaa yārin aydını gelcemiş_ımızan cāmisindē yamazī ğılincāmiş. ondan sēne denizliyi mi neriyi bilimicen hindi. neriye kömülcemiş istambola mī_anķareye mi oları kömülcemiş. allahdan allahdan yavrum. allah ğabül_ëssiñ. hepimizi yaradan dı_allah, götücek dı_allah, cāzālāmızı vēcek dı_allah. allah evsen geçisin. nè

déyelim. décek yē yoḡ. allahīm_evsen geḡısın. hōlũ désem yalan, bōlũ désem yalañ
 60 yavrum. nē déyen hindi. hepsini allahı bālız. bizi vèren dī_allah alcaḠ_olan
 dī_allah. güzē güzē vēmiş, güzē güzē āsıñ_allāhım.

allah_ırazi_ōsuñ yavrum senden. hayırlı yolculu^klā vēsin_allah hatāsız
 kezāsız. cümlemize allah hayırlı yolculu^klā vēsin. hayırlı habālā vēsin vādīñ yēlere.
 gülü güle. gīdīñ_ordulā esenniK_ōsun. işlēñ_allah göleyletsin. her_ışlède, her
 65 yēlède namıñ, yafıñ, sözüñ añılsıñ. allah ġabūl_ēssin.

her yēde. ha ya. her yaḡılāda seniñ... ordu dē mī burası ġalan sözüñ. ben ölü
 déyon_ışte. hī orda. gīdīñ mencisī sözüñ ordu dēriz biz. gīdīñ mencislēde ētdi^klēñ,
 dutdu^klāñ, gitdi^klēñe allah ġabūl_ēssin her şeñe.

yērlisiyīñ. dıḡādan dēliñ. būdeyīñ. üḡ ġızıdıḡ. umbam çanaḡġalīden geldi
 70 harpden. bi ilkindī ezeni_olüyōḡan, ben ḡum tōbasını yıḡmış da ingiliz mī_o ġalāñ
 hanḡısı bilmēyon biz bu gibi ġızaḡdıḡ. baġdatī ġi'miş_umbam. ōdan
 tel_ōğünüñ_içindi ġalmış. būdu yoḡāda oreye nē déyolādı lē o tel_ōğünüñ_oldū
 yēri? ingiliz_almış_onnara bu yoḡā tarafda. ōdan yimeni ġi'miş. yimenden on dōt
 defē mi om bēḡ defē mī_anam kemē bāladım dēdi. allah_ıramet_ēlesin. bu yo
 75 gelmiş sözüñ ben ġalmışım. bu yo gelmiş öteki ġādeḡ ġalmış. gelīn_olasī
 böyüK_ablam mādı, öldi. allah_ıramet_ēlesin. ē üḡ ġızımıḡıḡ. ōlan_olmuş, ölmüş.
 yaşımamış. bi ölümüz_olmuş, ölmüş. ölü dēdi_anam_ıramet^hlik. tā sōnū_umbam
 ōdan geldi. çanaḡġalīden geldi.

ha ya. odu dēriz, oda. oda, orda nē dēseñ dē. işallah yavrum. sizi de allah
 80 ġutsun. gīdīñiz_ordulara açıḠ_ēssin. sōledi^klēñizi ġabīl_ēssin_allahım yavrum.
 hatāsız kezāsız hē yaḡıda yaflāñız, işlēñiz añılsıñ yavrum. saġ_oluñ, saġ_oluñ
 yavrum. saġ_oluñ var_oluñ.

ha ya allah. başġı bi şeñiz mī mā bizim? dünnāda allahımız vā. başġı bi şeñiz
 yoḡ ġalāñ. anılāmız_umbulāmız gitdi. biz di gitcez_onnāñ yanīne. güzē güzē āsın
 85 gitsin_allahım. nahā güzē vēdīse ölü_āsın gitsin. hayırlı_ışlē yavrum. gülü güle.
 hayırlı yolculu^klā vēsin_allāhım.

I-A/36

Derleme Yeri: Çine-Bereket Köyü
Derleme Zamanı: 28.07.2009
Kaynak Kişi: Melahat Özdemir (70)
Doğum Yeri: Çine-Bereket Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Günlük işler.

bänim_ölannām dī_ölādī ya. öda birisi bühesi vā birisiniñ. belediyidī
 çalışıyoré. o ölennēñ_arbasındī çalışıyorū çocūm bänim_onuñ da.

yaa bän bu kövdenin. benim_ölannām oreyi_işci gīdi. yaa yaa dışādan
 gelmedim çocum. dā mustuvū_ābiñnen ğonuş hōle.

5 *Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?*

sığırnan sıpeynän çocūm. ğaba^{kı}lı^{kı}larınan bahçivannı^{kı}larınan_üreşiriz biz.
 bahçivannıñ de ğalañ. bahçılarınan_ūraşıyoz işti bağınan, bahçēnen, sığırnan. başğı
 bi şē mī ğolunçubiliyoz biz çocum. başğı bi yağıları ği^tmēriz_işti kendī hālimizdi
 kendī_işimizilēñ çiv^tci. bilmiyon kinī bänim_adım nè.

- 10 ğonuşmasını_annıman_ölum. ölü_şē bilmen. o ğıdā yētē. o ğıdā biliyon_işte. o ğıdā
 édiyon çocūm. öteki gibī bilmēyon. aqılım_āmiyorū. ye^tmiş yaşındēm ben. ölü
 aqılım_āmiyorū, saf. ği^tcām yerī bilen bilmiyon. ölü_ölü_işti bülāda.
 hulādī_oturuyoz, hülādī_ġāziyoz_işti bu ğıdā biliyon. ha ya tabi ğayvilādan ölü
 tanıdıķ yēleri ğirāsiñ, ölü_tanisiñ_öle. oriyi_yeñi yapılı-baқан cāmiyi vādıñ mı? hā
 15 sālıķ_ocāniñ yannı vāmiş. būdū cāmī mā. tamam oreyi deil, yoķāsındı aynı_o
 yoldan ği^tcāsiñ, aynı_ödan. o yeñi cāmi yapılı-baқан yēdi ğayvī vādī. orey vā. ta
 yoķādı dī beleñdi dī vā ğayva. ölü_yēlere baқcāsiñ_öle. örencāsiñ. nēyiñ nēse, nè
 annicāsañ_onnādan tabi bilennāden örencāsiñ. aqılım_āmiyorū_ölum benim.
 benim total adam mā öle adımı madımı mēmez. ğavġi_édē beni bu yo sövē sıyā
 20 ölum. ölü_şē bilmēñ.

I-A/37

Derleme Yeri: Çine-Bereket Köyü
Derleme Zamanı: 28.07.2009
Kaynak Kişi: Kazım Aslan (85)
Doğum Yeri: Çine-Bereket Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: İnşaat Ustası
Konuşulan Konular: Hastalığı, Günlük işler.

cāmiyî yapdırivêren. allah_îrêmet. allah taqsirâdını_af_êssiñ. bānim başğı
bi yêrimdi bülādî bi şê yok. baca^klâ du^tmuyo. gözlê di gômeyo. ta izmirde
amalât_oldu bu göz. hêç faydasî_omadî. bunû_aydındî_oldum. o dü_öle.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

5 ben mi. yapıcılığdı, usta. geziyodum, geziyodüm çavdâ yanlâna, gülülâ
yanlâna. çoK_irezil_olduğ biz çok. çoçarlı yanlânda, sökû yanlânda işlimedim yê
ğalmadı. şükür bu hâlîme.

seniñ_ismiñ nê?

vâ gini bizim bağlâımız vâ â hülâda. hûdı asmalık vâ, yuğâda. çivtilik yapâdık.
10 hindi o dü kaçdı ğalan. kövlâdî_ileşbâlik ğalmadı. eğâ yoğâ taraf_olmısa bülâ
acından gebâcek. allah yâ rabbi şükür. şükür bu hâlimize.

Köyünüzde yaylacılık var mı? Yaylaya göçüyor musunuz?

yoğ yoğ yaylı yoğ. aynı bûdü yaz kış bûda. âldârâsi vâ göçüyo. çatağ vâ yayla.
ğavşit vâ yayla. ôlanğ yaylıları vâ. keddine, cäviz hâpsî vâ.

15 hayvancılık yapılıyo. ôlanğ vâ. dâ orayî bi dam yapıdî. ôdu beş_altı hayvanı
vâ.

Başka bir rahatsızlığın var mı?

bānim ğulağdı bi şê çıktdı. ba^ksağa. ôlü dèyo yêngâñ_âllimi dèyo. doğdurû
gitdim geçennâdâ. on gün sōnu ğâl dèdi, alivêrêm bāñ onû_ōdan dèdi. ôlan dèdi
20 “umbâ éyi_olmıcamış_alısağ dèdi, âllâ^tmâyâlim dèdi. ôlü ğaldî ğalâñ. yānız gidişyo.
āmâ doğdur_alisî bilmān nasıl_olū ya. hālâ böyüyo bu.

umbanğ kaçlı yaşlânda? éyi dâ éyi. ğâliyo mû dèdî_o nānāñe. ğâlî, ğızıgılı
ğîmişdî. ğız da muğdarıñ âylesi bānim ğız. yavâş yavâş ğâlî canım. yaa yaa o düşdü
geçennâdâ. hättâ ğūban bayramından_ävâlî bağâ ollâda. ğol hem hūdan ğırlıdı, hem
25 hūdan, hem hūdan. âzâbi çoğ.

gēce gözlām hemen gōmeyo. tārāfi nasıl olcek baçalım. evdi kendim ğılārın
yavāş yavāş. n_āpēn. aş ğādeşsiñiz? bānim altı dene. iki_olan dōt ğız. hāttā iki
dānesi_öldü. biri_aydındı ğızınan ōlanıñ biri_aydında. tanī mıñ bilmēñ. asansorcı.
yētiş. gitcā miñ. hadi güle güle.

I-A/38

Derleme Yeri: Çine-Mutaflar Köyü

Derleme Zamanı: 29.07.2009

Kaynak Kişi: Kezban Kılıç (79)

Doğum Yeri: Çine-Mutaflar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Yün eğirme ve dokumacılık, Yayla işleri.

hindî bizim bi amcî_ölünüñ_ölu geldi ali. bölü bölü dèdi. ölüm dèdim bēñ
ben yaşımi biliyon dèdim. ötü yannî né gödüm, né geçidim, bēş denî_evlat
meydan_aldıdım, ev bāk_ettim, çalışdım, bunu biliyon dèdim. başğı türlü bi şē
bilmiyon. hindî az çok aylıK_alıyoz çocüm. aylık yazdıla göcuları_işde bölü
5 yo^ksuzlu^klara. hindî bēş_on gurus onü_alıyoz_onü hācanıyoz. başğı dî yoğ. bağañ
yoğ, goyañ yoğ. işti_o gelisi_elime onü du yētē yē^tmez_onü yiyoz. hah düşümesin.
bēñ hindî_ölüm kaç seni_oldü çökdüm ğaldım. benim_olan bu. varnî dı gödük
yoğunü du gödük dèdiñ gibi_ölüm. yētirimedik bitirimedik. bölü bölü bi şēlē
sōcēmiş dèdi. ēyî tamam. annadırız_ölüm dèdim bēñ. māsālî bölü bölü_işti çocüm.
10 göcalinnā_ūraşıyoz ğari. n_āpceñ.

hindî alî dayıñnañ barabā_alıyoduğ biz, üç_aydāñ üç_aya. hindî_o ölüvèdi.
o yaşımi bağdidi. onü annadıveren ğalan. ondañ sōna ēsik geldi, üç sene bi ēsik geldi.
ğahr_etti galan çı^kmadî dēye. e ğalan bēş_altı_evlat_olasî ğadā çok zō geldî. sağî
solü çalındıK_emmi yoğ çı^kmadı. hindî_o ölddeñ sōna sedatî biliyosuñ dē mi
15 āşanıñ_ölüna. o ğoşdu, ğovdu. kādını denK getidi būda. yaşil ğart çıkardıvēcèdin
benî_o evel de yaşil ğart yoğudun. onu ıras getirikēñ alî dayıñ hoturafını denK
getidi_ōda. nenē dèdi biz bunü birağalım, bunü çalışalım dèdi. hur, dut ğari beni
bāladî_oryî. hindi siğortüdan siğortüdan. hā ya ōdan. savōsun dövlet. n_āpceñ.
evla^tlā ğarinnānî doyurümeyolā. yē^tmiyoru bi^tmiyoru dèdiñ gibi_ölüm yo^ksuzluğ.
20 hālimiz bu.

Köyün yerlisi misin, yoksa dışarıdan gelin olarak mı geldin?

būdan būdan yerlisiyîn. daha bi şē sōcē mîşiniz?

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ölüm iş dēyip de ākamıñ çocünnan çoK_işleri gitdim arı^klāñ_içlèni yatıdım
25 yatıdım da. işle^tmeyî gitdik. alî dayıñ da o da daybaşıdım. o da bēş gurus ōgendî yoğ o
zamannāda. hindikinnē yarı yarî ğazanıyorü ya bi şē ōgenimedi. ölü_işte ölü gitdi

ömürümüz. erezillinen gitdi. n_āpalım çocūm. alı dayıñ öldü. biz ğaldığ ğāri gere. sağoluñ. yatdı yēlē nur_ōsun. yētirimedik yitirimedik. onuñ sāyesini bēş_on ğuruş vériyolā ğāri. sağ_ōsun dövletimiz. onu yiyoz. o olmısa çocu^klām kendi ğānnāni
30 doyurūmeyolā. çoĶ_erezil_olcēdik dē. sağōsun.

geçmiş_ōsun nē_öldü lē? nē_öldü_o ğol. de gidı çocuk dē. daha bi şē sōcē miñ. ben ğōdūmū geçıdımı_annadiyon çocūm.

Eskiden yün eĝirir miydiniz?

iĝirıdim, iĝirıdim. hem düveni doĶūdum. ondan sōnū hem çāĶ_iĝirıdim,
35 meñgirek. hindi meñgirek dēyolā ya onū ya. hā ölü dēyolā meñgirek dēyolā. yoĶ yoĶ
hiç yapāñ yoĶ ğalāñ. hiç yapāñ yoĶ. dā nē dēyolā ona ōdan geliyoru mutafçılıĶ.
mūtaflā kövü. adı_ölü ğaldı ğāri. edēñ yoĶ_ölum bunu ğalāñ. iş_olūsa işi
gidibilceK_olannā işi gidiyoru. o ğaydı gidiyolā. ölü idāri_oluyolā ğāri. yoĶ. bōle
çözēdik ğāri aşarı yoĶara doĶūduĶ. yayğılā, muyğulā, hēbilē, tōbulā dēdiñ gibi
40 doĶūduĶ. yapıyoduĶ. çocūm çözüyoz. bölü_işte düvenimiz vādın. ōdan ona çözēdik,
doĶūduĶ darānann bōle. darā hurū huru doĶūduĶ. çāĶımız geliĶ gi'me. yaa yaa
oturūyoz bōle. bölü aĝaşları vādı ğāĝileri. orıyı çözēdik. ondañ sōnū gücülēdik.
darānan doĶūduĶ bōle. hā baĝlımek.

aynı aynı onū yapāriz. evel yapādıĶ. çoĶ yapdıĶ biz_onnarı_ölum çōĶ. işte
45 evla^llāmızı baş göz çıkādıĶ işte. otūduĶ. ölü çocūm_ōle.

çocūñ vā mī daha. hā ğülü ğüle. allah sālĶ vēsin_ölum. hā eliñi ğoluñu sālĶ
sōdūñ içiñ. işti bölü vakit geçıdiK_ölum.

tālī bahçamız bizim yayleyı giden yaylıda, çamıñ_arılānda varan işlēsēñ vā.
işlimezsen bülādı vakit geçiri_yolā. n_āpceñ. çalışan çalışıyorū. eden_ēdiyoru. bu
50 bāzı bāzı böldülē şē_tdilē bubasınıñ şēsine. gidıyoru baĝıyoru. būdan geliĶ
gidiyō_oreye.

hindi bu durum neri çıkıyoru çocūm, başı nēde? hani sōdūñuz nē çıkıyorū? bi
şey bi tarafı çıkıyo mu?

yaşımı sorāseñiz sēkizene bi yaş ğaldı ğımeme. ye^lmiş doĶuz yaşındeyiñ.
55 kezban kılıç. ye^lmiş doĶuz yaşındeyiñ. bi senem ğaldı_ölum sēkizeni benim. bu
arıda, bu arıdı hindi üzeriñi sālĶ. işte bi yō toĶturū gitdik geldik. ğalp bōle çāpılmış.
bu mīdēnen ikisi bībirine çāpılmış. hā çāpılmı yapmış. sıcaĶdan. hindi toĶturū gidıK
geldiK_iştē. ōdu hap bēdilē. bunu ölesı ğadā atcasıñ dēdi devamını. ölesı ğadā

atcasıñ nenı dēdi. toqtur ōlū dēdi. idārımız gelirimiz_ōdan dövletıñ vēdī beş_on
60 ğuruş ğalan çocūm. n_āpceñ. yatıyon қақıyon ana buba allahım dövlet... allahımı
göveniyon.

Köyünüzde gili-batı, gidi-batı gibi kullanımlar var mıdır?

hā ēdi-vatı, ēdilıyuru, dutulıyuru ēdi-vatılā dēyoz_ışti çocūm, dēyoz. zattı
ğonuşmamız_ōle. ēdelim, dutalım. dā bindi bı. dēriz dēriz nēnenıñ yanını gelmişdim
65 oturıyodu. kalkıyoz, otūmayı gidelim mi, ğošū_evini gidelim mi, bölü bölü
ğonuşūruz. bēñ zāten қапınıñ_ōñündü çoK_oturun. bölē yanıvēdim mi oreyı
serinnimeyi gidērin. ē n_āpalım çocūm. yaşamışık yaşamıza. bundan sönü n_ölcek?
allah gine gēcinden vēsin_ölum da.

ben çalışımıcan_ölum. n_ēdēñ yēre, n_ērin bahçeyı dēdim. bölüşüñ dēdim
70 bēñ. benim tinim timirim dövlet ğārı hindi. bunnā çalışılāsı yice^klē. dinim, imanım o.
gövecim, kıvancım dövlet. hah ōlü yavrum. güzē ğonuşuvēdim sizi bēñ hindi. ā
dēdim dēdim. ali ğılıç gelmiş de bölü bö dēdi. amāñ ölum dēdim bēñ. yaşımı bilirin
helı_emmı dēdim. otū_ēnni bilmen dēdim bēñ. gini görüp geçıdi^klēmdēñ āşamı
ğıdā dökē dēmezsenjiz. çoK_ğödüm geçıdim bē, çoK_ğödüm geçıdim. n_āpceñ
75 yāvrum.

Köyünüzde yaylacılık var mı? Yaylaya göçer miydiniz?

gidēdim. alı dayıñ vāķı gidēdim yā. göçēdik būdañ. hindi o göçelıden berıyā
hōlü_iz basm[adım]. bi sefē gitdim öldü sene. onü dü_ōda oreyı gidēsıñ eli, bureyı
gelısıñ ayā dēken gözyaşımnan vādım, gözyaşımnan geldim bureye. bi dā ğı^tmedim.
80 zor. çoK_çalışdı çoK_yerimı yer_eden davımı dav_ēden dēye. onü_ıçıñ zorumū
gitdi. ālmeynen gitdim_ālmeynen geldim_ōdan. bi daha yolunū du ğı^tmeyon.
ōlü_ölüyorū çocūm. çoK_ūreşdik çoK. ēsi^kli^klerı çoK_ğödük. tabi tabi yatāñ_ıçını
oturū oturūdun da cūvarıları sabā ğadā cūvarı_ıçēdi evla^lā yetışdi nahā ēdelim nahā
ğoyalım dēye. çoK_ğödük çoK_geçıdik çocūm. savol annadıñ_ıçıñ. eliñı_ayāñı sālık
85 sōdün_ıçıñ. n_āpalım çocūm. ēyi çocūm, ēyi. sözüm işti bölē. nahā a^klım ēyi mi?
benim a^klım bu hastı_olalıdan açık gitdi ğalāñ ölum, sapıtdı. ētcēmı unūduvērıyon,
dutcēmi unūduvērıyon. gidiyorū ğārı_aķıl. aķıl gidiyorū. řoFu ya, řoFu
gezdırorū_ısana. řāFam bölü yasdı^kdan қақmeyoru, avırlınan. halimizi şükū
çocūm hindilik de. soñunū hayır vēsin. süründümesin_allah. allah bili bili götüsün.
90 aķıl saflığı vēmesin. elden_ayağdan gözden allahım görüken dutāğan götüsün, aķıl

deñgesinnen. kim_olüsü_õsun. yaratdī ğullara emmē éyi emmē kötü ayımam. allah vēsın de mi, allah vēsın. n_āpalım çocūm. çoK ğödüK geçīdik. bazınĭ hūdulā. hastānĭlēdi vakit geçīdi. ırmızanĭ bilīşıñ dē mi? onu hūdulā. hocam bilī. nēlē ğödüñ, nēlē geçīdiñ?

95 geK-gelī, gidiP-barī ölŭ dēriz. geK-gelī gidiP-barī, giP-barırız, geliyuru, oturŭ-vatī, yatı-vatī, kaçı-vatī. ē n_āpmalı, n_ētcez? étcēmiz bitcēmiz bu ğalāñ ölum. sen di savol. çolūñ çocūñ vā mı? allah vēsınñ yoğŭsa. ğuluñ nasībini_allah vēsın.

I-A/39

Derleme Yeri: Çine-Sarnıç Köyü

Derleme Zamanı: 28.07.2009

Kaynak Kişi: Ayşe Sever (84)

Doğum Yeri: Çine-Sarnıç Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Tütün işi, Düğün yemekleri.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

tütün dikādık, māsıl_ékādık. ónnarı_ışlādık. ya hayvannāmız vādın gini iki_üş idāramız ğadā. hazlı dāli. kendi idāramız ğadā.

- 5 yaşma. sékizen dōt, sékizen bēş. hasdayıñ ya. ğānım şişik-duru, ğānım. bāsa^klām şişik-duru. hasdáyın. é^kmek canım_isdimiyoru. bōn sabālēñ aççık yēdīdim. sabahdāñ, ölen canım_isdimedi. pilavnāñ yayran_ētdim. güçük iki_üş ğaşıq yēdim. halsizin, halsiz duruyon. çocū^klāñ yandī duruyon. bu du benim_ölüm. dāğinnā. nē_ētceñ? dāğinnā. bu aççık_aksı. n_apañ. dāğinnā. güççü^klari, güççügü. būdu vā
- 10 birisi, o ğocumanı. o kendi kendini_ışliyo, kendi_idārasında. ev yapıyoru, evcilik, yapıcılı_ēdiyorū_o. bu arı yēlādi görünen_ışlari. bu du gidiyoru gini yā. o hayvancılı_ yapıyoru, otağ.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

- 15 esgiden düünnē nē dēyem bēñ hindi. nı_zman başlādın_ölüm_ō. pērşembiden başlādın. pazā günü ğadā çini bazarı gün gelin_almı_olūdun. öñ düün dēlādın. hindi tās düün. üş gün düün_oluyoru. bi dē o vakit gelin_almı_ētāsı gün bi dī duva_ēdālādın. o iş kağdı. bi gün kını_olūdun. bi gün gelin_alma. bi gün buydē dövme_olūdun. dā olādı buydē dövme_ğidālādın. ta odu ğariğolduğ_ārın, ğariğoluğ yannanı buydē dövme_ğidālādın. dağları_odun_ētmeyi_ğidālādın.
- 20 ölü_ölü_ışde äsgiden. ğeci tamşı yağālādın dā orēyi_ötu yēlere oduñ yağālādın. şāv^k mü mādn avāli? nēdī şāv^k? aha lambı vādın. äsgidān lambı vādın. hōdü_asılıT-duru bağ ğaz yağā. onuğ başındı idāra, āşamnarı. hindi bunnā ömeyō ğalan. yanmeyivēdilē mi covuruğ çıkādı^kları dēniyorū ğalan. ğazıñ koğusu_çı^kmıyoru.

Ana geçim kaynağınız tütün müydü?

- 25 tütün_ēdādık, tütün_ēdādık. çoğ_ē^tmezdik. az_olūdun_az. onu du dāvşannā kır^kmeyi başlēyivēridin. onuğ suyunu emē gidādin. n_ēdēñ. işdi idāramız

ğadā açığı güçük olūdu, satādım. vakit geldi mī satādım. édilméyoru, hindi édilméyoru ğalan. bēş_altı senedī édilméyoru. her yaqıdı ékilīyōdun. çoK_ékilīdin. biz tā ovūlara oveyī dēriz ğalañ çini yannānda çoK_olan yēlere gidādık. işliméyi gidādık. soñunū soñuna acıq yatılı gidādık. ğiméyi gidādık tütünü böle ğiméye. yōmūnen ğāğı bazālığı gidādık. soñru çolū çocū ğarışasıya aççıK_açık kendimiz_édādık. kendimiz_é'méyi başladık birkaç sänä. ondañ kere umbaları yatdı_ölüvedī tamam. bizi bi şe ğalmadı ğalañ. elimizi_ayāmızı çekivēdiK_oldu.

Tütüncülük zahmetli bir iş midir?

35 zō. sabbālen kaqādıñ. fidan yol baqalım. tāleyī götū, dik. arıq çek aşam ğadā. bi yo ğıması gelī. sabbālen ēken kaq. ğī, gē; diz, gē. aceleñneñ aş_é^kmeK_ét, yē. saat doquzu bu_zmannarı ğadā édādık. hindi_édiyolā mı? bülādı dī_é'miyolā ğalañ. o çini yannāndı, bülādı yoq. édiyolā mī_aşālādı_édiyolā mı? é'méyolā, é'méyolā ğalañ. halel_é^kmeK_olmazdın dōrusū_işde. çaleşīdık, n_apcañ. hē ya bi yo
40 sōnū_alıyosuñ. basdırıyosuñ. īsan bulūduñ. hākes basmazdın. aşālādāñ īsan bulū gelīdik. basdırīdık. çekādık. ō çinēyi götürülādin ğāri. bi zamañ satım zamānı gelidin di satılīdın. işlēyani çoq fazlı_olūdun da ticāreti_olūdun da işde olmiyasıyi ğadā n_apcañ. bi yo pasırı masırı_ölüverīdin. bi yo qaş ballī_étđīdiK_olum. epē étđīdik pisē, bi sene. onū du üş ballesini ğocūman ballīlere tongu çıkādılā dā horıya. zō.
45 ambara ambarı dēdilē. açık çoqça mī_işledīdik. tamah tamah. tamam ğızlām, iki ğızım mādın, üç_olum mādın. güççüK_olan bu işlimezdin ya bunnā ikilē işlādin, iki ğızlā. işlādık édādık.

görmedim dēdim bi yo gelin gezme mi lē dēdim bēñ. gelilē yatālā daha dēdi. uğūr_olañ yavrum.

50 hā ğādeşim vādın, ğız ğādeşim. idilī satđīdık. olādı ölüvedī. onuñ torununuñ torunnarı ğalañ. bozdūdum. aman bara mī durūyoru. bozdūdum. on_oreyi vē, on_oreyi vē. hu ğız vādın dün. yārin gelin gelī o dēdim ben. bēş līri buluvē gē beni dēdim. gelecek dā dün_aşamnēnden beri. ablañ.

ben nē dēsem oreyi alcāsıñ sēñ. endegini dutup-durūsuñ. benim bu
55 güççüK_olanıñ_olañ vā. oqudu. oqudu ğalañ évēli ayrıldıdı. hocali gitdi. neriye anqırıya mı? antallāyā. bi gün_ölē bene nānā dēdi biz dēdi çaçal dārāsini gitdik dēdi. eşşē odun sādık dēdi birā denK_ākamızı sarındık dēdi. eşşē dī sādık dēdi. olū geldik. ē eşşē sādıñız, ākañızı nēdēñ sardıñız, nē añnadıñız ondan dēdim ben.

bölmü_elindekini çekdi. bi yo dü sōna çalı-bağırī. benim aynī dēdi^klēm ōdan çıķı-
60 bağırī. bi zaman ölü şey_oldu. ölü_étdiydin.

Köyünüzde geli-batī, gidi-batī gibi kullanımlar var mıdır?

ölmü dēmezlē. giddārī, gāk-gālī dēriz. gidip-barī, gelip-barī dē bazı yē. bazı yēde
ölmü dēlā hanı. biz gāk-gālī giddārī dēriz.

sabattan bārim bēñ çok fenā oldum ya. ölü mü_mecen_acabı dēdim ben.
65 bāsa^klām şişip-durū ya benim. dün āşamneyñ hūdan güçük iki topāñ ōdan şey
goyüvemişlē. iki topāñ ondan yēdiydim. hūdan bi tas su içivēdim. aş sovuğdūñ.
o_ğidā sovuğ_ışmēyōdum_ışde. ondan_oldu gine. yēdīm doğanıyorū,
mīdem_arıyorū yōrum. nē yēsem doğanıyorū. gēci boğazım yanmēyi başladı benim
dī_ışde. āşamnēñ işdim_o suya. bişirip içip-durun. o kēkik suyūna bişirip içip-
70 durun. sabālen bişidim_ışdim.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

düünnāde fasille, pilav, çōba, ét. bazı çēşilīk sāmī sarālā. yaz günū_ölusu
yapraq zamanında. kēşgek bilāñ édālādin. ävālī_ävällāri ğabaĶ_aşī hurulādin.
ğabağbasdı dēlādin. onnarī_édālādin. bizim būdū_étmezlādin de hu dāğ
75 kövündü_édālādin ğabağbastıga. yaa būdū_étmezlādin. bu eldarāsī
kövündü_édālādin. kēşgeĶ_édālā. hindi kēşgek mēşgek yok ğalañ. kēşgek,
ğabaĶ_aşī bunnā yok ğalañ hindi. hindi bi dana. ävāldāñ ölağ ğuzu kāsīlīdin. hindi
bi danı vā ğalañ. o danı dī temizlimiyorū_iki yakāyā. git bazādan et_al bi daha.
ékmeğī bilāñ ävdī_édādik. ben kendī dūnūmdü bağ_ékmeğī
80 kendimī_étidī_umbam ben. ékmeğe īsan bulmadı. ékmē senden_īsdārin dēdī
bene. saşda. köv_ékmeğī, sac_ékme dēriz. bazırmı dēlē. biz būda ékme dēriz ğalañ.
o inci_ölü. sacıñ_üsdünü ğōruz. ōdañ yüzünü kaydırız ğızādırız hōlū. sacıñ
yanbaşını buriyi bi daş ğōruz hōlē. hu sac. hurıyi bi daş ğo, hurıyi kaydırıvērız hureyē.
ékmeñ yüzü ğizarī. ğabarī. bāzī sacıñ_üsdündü çevirivērilē. çevimī_ékme dēlā.
85 bezimī bezimi dēlā. başğı yēlāde bezimi dēlā. biz hamīlī_ékme dēriz ğalan. mayalı
mayalı. hindi ğalañ düünnādī hindi ékme alınıyorū. bazar_ékme alınıyorū. yētcē^k
mi. bi ékmeçī bulūnūdun dā oreyi bi ğayveci bulūnūdun.

ölmü dēyon bēñ. allah elden_ayağdan düşūme. allah çok yatar_ayağ_ķapılā
bağdīmī dēyon. umbasī_ölüvēdī. çok yaşadım ğalañ çok. çok yaşadım
90 umbasī_ölāsiyi_ölum. umbağ kaç yaşındī_öldü_ölum bē, kaç

seni oldü umbaḡ öläli? umbaḡ öläli hindi yirmi iki seni den geşdi. yirmi üç sene mi oldu? yirmi bir sene mi ödu? öläñ üç yaşındēdin hu. üç aylıkdın, üç yaşındi dāli.

I-A/40

Derleme Yeri: Çine-Bağlarbaşı Köyü

Derleme Zamanı: 28.07.2009

Kaynak Kişi: Hayriye Uyar (73)

Doğum Yeri: Çine-Bağlarbaşı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Kapama adlı yemeğin yapılışı, Pekmez yapımı.

hayriyi uyar. yaş yé^tmiş_üç, yé^tmiş döt. galp bā çocüm bende.

Bu yaptığın nedir?

tüşü yapcam. be^kmez_édi-bakırın bi yandāñ. işdi benim_işlā böle. göcu
ğālāñ_işī. bñ közlümüdēñ. közlümü tüşü. siz yapma mısıñız_anneñgillē? sen
5 nēdēñsīn? bōrūkdūmü dñ_édāriz biz ya. bōrūkdürüz_ocağda.

toğturū gitdim bēñ. toğturū gitdim. çoğ_oldu **uman** gidāli. otuz sene
mī_oldu kaç seni_oldu çocüm kırk sene mī_oldu? ödemişñ_içinde mī? biz çineliz
dēyo. nēdēz? kövdēz.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

10 gālinnāri atı mindirilādin. şe gün sobucū gün, tādil gün gālīn_almī_olūdun.
öñ düğün, tās düğün. işdi bazā gün. āsgiden çini bazarī gün gālīn_almī_olūdun.
yeñibazā gün... siz pērşembī çārşambī dēsiñiz. ben yeñibazā dēvērin. āsgidān ētesī
gün, cumā gün duvağ_édilīdin. gālīniñ_ākasınnan gidilīdin. bēş_altī_adam,
ğadinnā, gızlā, ödu oynā galğıdık. gālīniñ başına cerez gōlādīñ şeker, cerez. ğapan
15 dişī_arımaz dēlēdin. duvağ_édē gālīdik. çeñiz sārīlīdin. hindīkinnē galğıyolā. bi
şēlā ēdiyolā. āvāldāñ_ölü deildi. āsgiden ğadinnā çalādın, bilennā. oynā galğıdık.
kıni gün dñ_ölü_olūdun, kıni_āşamsı da. hinci kına āşam_olūyoru bizim. ónnarı
bilimiyoğ ğāri yeñi_işlere. āsgiden_ölü_olūdun.

20 tüşü yapārın ben buna. o be^kmez_édi-bakırın, be^kmez. çekildeksiz_zümnē
vādın hūlādī da sıkdık, şarappını sıkdık.

işē düün tādil gün_olūsa köşk gün kıni_olūdun. tādil gün
gālīn_almī_olūdun. daha ētāsī gün, bazarētāsī gün duvağ_édēdik.
gālīniñ_ākasından gidādik. āsgī_işlā bölēdin_olum. hindīkinnā düvün dēnmez
hindīkinnā dēyom bāñ. galğı dı galğı. sevmēyon zāten, gi^tmēyon.

25 ***Düğünde hangi yemekler yapılır?***

yemek çoK_édādik biz yāvrum. kēşgeK_olūdu, e'li kēşgek. apıma, danı apıması. dan ba, fasillē. nē vāsa. pilav. altı yēdī anaK_olū. pa^klavī_édilīdin.

benim_olanı ba^ksa azammamıř bu sene. volan daha. bu seni āmiř. o řē re^tmenī bayā de mi. gitdi bu seni geřici. acovū yanına mı nēriyī bi yaıyī gitdi. bu 30 ıdā cūm.

Dūġunde ne gibi etkinlikler yapılırdı?

at ořdurulādin ilk ālīn_almı un mū, ını un mū. ını un. ula^klānī evrī kse evrī bālanīdin. olan_evinden ız_evini_atīnāñ ourtdurulā ālīlēdin. kim_oġdū āldi, o poanı azanīdin. mendil baġleyivērilēdin ula^klāna. hinci inē 35 at_olan yēlē vā baya. yalıız biz_ole hana bařřık parası bilmeyiz. bizim memlia^tlamızdı yo bařřık. oā memlia^tladı ini var_o bařřık parası. oā memlia^tladı vā bayā telēzondū osderiyorū_onū ya. yaa bizim bu vilayātimizdi_olmaz o řukū. āsgideñ yo zātēñ. blū_iřde. iřē un, bařlandı un ız_evini uncu dēlādin. tūbārī atālādin. uncu dēlādin. bēgirlāñ ēřřenēñ szūm 40 oreyē olan_evinden aıġ balıdan, piriřden, bulġudan tūbārā ēdālā oñderilādin. hā yādım ārī_iřti_ole adētdin_āsgiden. yādım deġil_o da iřti yādım gibi. āsgī_ursūmnē. bizden_evel daha bařġemiř szūm. blēdin. āsgiden bi hāvtī_avāl dūvūn bařladın. hindī dūvūn mū_oluyorū. bi un, iki un, uř un oġu. sac_elegī aādin. kvlū hep o dūvūn_evindī yīdin. hinci bi y varısa varıyosu. 45 vāmassa o dū yo. y hana evdī_ař_ē^kmeK_édilmezdin. le ursūmdūn. hinci lū řē mī_mā? nēde. blēdin_iřde bizim_iřlāmiz. bizden_avālkinnē daha bi bařġemiřdī.

benim nāflarī heP_aldı sēñ hinci dē. anagili dēvērīřiř. īsannarī_ama. iki yaıdı onuřdūma. ba haġımı_alırın sna. iřti blēdin.

50 ***Kapama adı verilen yemek nasıl yapılır?***

apımā ātimizi brūkdurūlē. dan danı kāsālādin. onā ızādīsı yaġı_içinde hařladdañ sna. ondan sna sovan drāsı, domatiz drāsı, nohut atāsı. āssidēñ lēdin. hincī apımīlā uzē olmuyorū. āsgideñ dūnū apımasınnan pilavī_aılīdin. hincī ekdīmī pilav_ēdivēriyolā lapı gibi. āssidēn blēdin dūunnā. blū_iřde būdā.

55 tāzāk yaārız, odun yaārız. hacī_amca okūp-duru. ben tāzāk mūzek odun mudun ne buldūsam yadım. aya^klāndan ekip-duru. bendi alp bā. lēz_iřdī nē olca yāvrum. bizlē alıřdık. ēdiyoz_emmi zor_ēdiyoz. o hemēñ ımıřdēmiřoru.

ben di ğalpden bi yoķuř ğödüm mü ölü_açıķ kıpırēvēdim mĩ... bölü_otüduķ yēdēñ
ēdiyon da ķımıřdadım mı zorum çoķ_oluyo.

60 annēgillē nahā? ğız_olan kaç ğişişiniz? sēñ aydında mı duruyōñ. allah sālıķ
vēsiñ çoćüm. çaleřiñ. çaleřmedden sönü_ē^kmek yoķ. çaleřcēseñ_öle. benim_olan
dĩ çoķ_akıllıdın_emme hacı_amcañ salmadı. nēre_ğoyen dēdi. haydut_olü dēdi.
bi řēlē dēdi. salmadı. öre^tmen daha fīrā ğovğü_ēdiyo. mıstıfı_öre^tmen vā aha işēde.
ğālīp-durü nēdi mülü. mülüdan değildĩ nēdēdin_o? ispartıdan. işdi bölēdik.

65 hurıyĩ ğā bakēñ. äv ēdi-bāķan benim be^kmezĩ baķalım. yandı mı yōsa?

Köyünüzde geK-gelĩ, gidiK-gidā gibi kullanımlar var mıdır?

ğäK-ğālĩ ğiK-ğidā dēmeiz biz. bizim ğonuşmamız başğı yēri_uymaz çoćüm.
bāzi yēlēñ beñ hacı gitdim hēç aņneymedim başğı yēlēñ ğonuşmasına. bilimedim.
zātēñ hastaydım. ğalıK-ğālĩ dēriz. ğidēken giddā dēriz. dē mĩ necip. necip bilme
70 mĩ_ónnara? bānim sesĩ hā yakēyĩ duyūcaķ bu ölēse. duyümü baķ. toķturluķ ēyĩ
yavrum. kimisiniñ parasını_al, kimisiniñ dovāsını_al. parasız_olannarı parasız baķ.
hā öre^tmen. ünversti_öre^tmenĩ de mi? haķğinnāñ işlē. işletdiñ_aldıñ parı
hālal_olü. senden dĩ_allah_ırazi_ōsuñ çoćüm.

benim be^kmezĩ baķ baken ğı. ēl vēdi bayā baķ baken. epē oldu. o epē
75 oldü_alınalı. altı_eğilimiyon. çoķ ğoyü_oldu mu geçen seni nahā oldu ğōmediñ
mi? deñiřdĩ baken bi yo.

Pekmez nasıl yapılır?

be^kmez toprā ğatāriz. ónu ayrı ğaynadıriz. duraldıriz. –o toprāğa dā
bēziñ_içini ğatdım-dökēriz. siziñ_ölādĩ_ē^tme milē? yo^k mü_üzüm. olañ yēlē vādır.
80 ödemiřiñ_oldü yē çoğ ğüzē canım. yeñĩ bazā yē ğüzē. ben doķdurü gitdim_oreyĩ.
ävālden mārizin_işde. sürüK-giddā öle.

ayılmadı_ō. sabālēñ kaş türlü_işim vā. su sulumā gitcedim, ği^tmedim
necmiyĩ. zor_olcaķ. ısaķ çöküvériyoru.

topra^klı mı? duralır_o. aldım ya köpürüne. pasıralıdın ya ondan umani.
85 yĩķadıķ helĩ_emme olmadı gine.

I-A/41

Derleme Yeri: Çine-Bağlarbaşı Köyü

Derleme Zamanı: 28.07.2009

Kaynak Kişi: Hanım Ayşe Özdon (70)

Doğum Yeri: Çine-Bağlarbaşı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Zeytin işi, Zeytin yağı sıkımı.

bänim säsläri alcäsüñ. eyi mi kötü mü dëyim bän çocüm. eyi mi? hanım āşá
özdon. ye^tmiş yaşındı varın dē mī? doğumü bilmëyon ki bän. bunnā bilī. eyi min?

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

5 biz sıgırcılık işläriz yâvrum. ödāñ sētın. bizim başgı bi işimiz yok. bölü işti
kändimiz yicāmiz ğadā zäPzi edäriz. zäPzälik dëriz, ğaba^klık. işde biz äv işinnen
şuğullanız. inek sağāriz, ayran dövāriz, ekmeK edäriz. to^kmağdı dövädik, hā
ğovanda. hindi makinidi ediyoz. yannık dëyoz. pëyni, kāsik, ğaymak yapāriz onü
da. yuğüdü ayiri süzāriz. mayalı pëyni.

Sütleri sütçüye mi veriyorsunuz?

10 bazı vëriz, bazı hindi yeñi vëmeyi başlandı. hindi vëmiyoz biz. az da. äväli
vëmezdik. hep bölü dövädik. kändimiz işläriz.

Zeytinleri kendiniz mi işliyorsunuz?

15 zëtinnämizi kändimiz işläriz. här şeyi kändimiz işläriz. hindi çok ği^tmiyon
ğalañ. yapıyon da. gini ekmek mekmeK edäriz. saşdı edäriz biz. yalıgüzlü,
yalıñüzlü dëriz. ölü dëriz. biz bāzimı dëmëiz. bāzimā
ğätimiden edäriz onü incecik. bizim çocu^klümüzda annilāmiz edädin. biz
hindi et^tmiyoz. yaa biz bölü daş dayāriz sacıñ ğıyına. ödü yüzünü ğızādırız ek^kmëñ.
ekmek, yalıñüzlü ekmek dëriz. başgı hā bı yakıdı et^tmezlä bizim etdimize. beş altı
köv edā. somun edäriz fırında. o ayrı. da^tlı mayı edäriz. öteki hindiki mayiladan
20 di edäriz. ikisini di... nohudunan. güzā olü. ävlāmiz hōdü soğağdı vā, hūdu
ğadeşimñ ödu äviniñ öğündü vā. ondü edäriz. o ğidā di büyük deil.
ondü edäriz. bizim başgı şuğulumuz yoK işti bölü işläriz. sabah āşam sētini
dağamlı gidāriz ğışıñ olası ğadā. başgı bi şe yok. sētın. sıgiri olañ sıgırcılık bağa.
başgı iş bilmëiz biz. kändi işimiznen, kändi şëmiznen olü gidāriz.

25 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?***

būdū düünnā üş gün düün_édāriz biz. bāñ étđim. üş dōt dāñ_ōlan_āvāđim.
 bi dī ğızım māđın. onū dü_étđik. düün cumā gündān başlāriz, yemek vērız üş gün.
 tādilī ğadā yemek vērız. işti_aynı āsđi. salıdan başlādī, yeñibazā gün, çini gün
 bitāđın_āsgıđān. ē bān ōlü nē_bīlen_ōlum. bazarértāsī dēriz. dēđik, sobucu dēđik
 30 āsgıđān. salī gün dēriz, yeñibazā çarşamba, pērşembe, cuma. çini dēyoz, bağ çini
 denīyodū adī_ōle. köşđ, dalma. āsgıđān deñişikdin. hindī daha bi deñişik. āsđi şēlā
 ēyīdin ğene. hindīkinnā nē olcağ.

Zeytinleri kendiniz mi sıkardınız?

bān sıkāđım. çok sıkāđım hem. ayāmnān, bölü kıaltāñ_ıçinde. otuz gün
 35 sıkđım_oldu. kıaltāđ, tā^knā. biz kıaltāđ dēriz. altınī küllük dēriz. şē hōlü bu şē gibi
 ğōruz da altındañ suyūnū_akıđı, aççıđ yarımladı mī tıkeyivēridik, éndēnī. o ayak yađı
 denīđiñ o dü ğüzā olūdu. hindi sıkılmıyo. bu yıl hēç sıkmadığ ğāçān sānā. āvālī hep
 sıkāđıđ. dēmannādī döndāridik. dēmannāmız vāđın bülāda. hindī sıkılmıyordū ğalañ.
 hindi bundan sōrū sıkımcān bāñ hem.

Yağ çıkarmak için kullanılan alete ne diyorsunuz?

küllük dēriz. üstündēnī dağar dēyolā. biz kıaltāđ dēriz. kıaltāđ dēriz. ondan
 başđı tā^knī_olmaz. āķasındı posayī yarā, bölü ğazannārī dolduruz. ođāñ kāsāyī
 ğatāriz. daşđı_āziyoz. incāldiyoz. dēman dēriz. ēşşē^klānen döndāridik. ālnān di
 döndārilīdin. āziliyo, ođān ğāzana, kāsılārī ğatılıyoz. otuzā, yirmişā kilo ğadā
 45 ğatāđıđ. çinēyoz. ğaynā su ğatāriz_ıçinā. bi dā çineriz. tātāmis_olu, yağı_akıvērī
 kıaltāñ_ıçinā. ōlū_ōlū_ışlāđık. ōlū_ışti toprađdan_olur_o, ōle küp ğibē.

sān nēđi_ōre^tmennik yapıyoz?

Düğünde neler yapılır?

ē o gün hār şēñī hazırlāsıñ, aşıñı_ē^kmāñe. onđāñ sōra ođuntū ğātıcāK_olan
 50 o ğüñ ğālī, ētāsī ğüñ ğālī, daha ētāsī ğüñ ğālī. ğālīn_almı gün bitā ğārī. çini bazarī
 gün. hindīkinnā cumādan başlāyoz. kınası_olūduñ, bu yó kınēyī gidilīdin. ētāsī
 ğüñ ğālīn_almeyī gidilīdin. alinīdı, ğālīnīdin. atılan ğidādi. atılan ğötümüyolā hindi.
 o üç_ātāk kēyānnā daha āsđi. ōnnā çoK_āsđi. biziñ di ğālīñ fısdānī dēlādin, onū
 kēyđik. ođān bānim di arbeynen ğālmāđim. būdan kövdēđim bān dā. atılan ğāđim.
 55 başımızı mütüvālī_ōtülūdün. mütüvālī. duva^klālāđın. hiç ğözümüz ğōmāzđın. çiçāk
 dī dađālāđın. yazma, altın vāsı_altın, hār şē dađālādı. ğōmeyosıñ.

āllārīñnān sırf ayaklāña. yaa biz ya^kmēz.

Düğünden birkaç gün sonra duvak eğlencesi yapılır mıydı?

60 bizlāḡkinnādēyken oldu, hindi edilmeyorū. ē ē^kmāk yidirilādin gine, gālāni misāFirlārā. ġız āvinden gāliyolā ya. ē^kmāk yidirilādin. ondañ sōra çanaḡ manaq çalca^klāsī çalālādın. ondan sora oynālādın. daḡilivērilādin olūdu, bitādi. gānçlā gāliyō onu sırf hem. ihtiyarlā gālmāz.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

65 düünnādī bizim bülādī çoḲ olū. hār şē olū. danı kāsāriz. çöbū edāriz. āt bişiriz. ondañ sōra fasilli bişiriz. ġızā^tmı gibē, sāmı gibī ötübāri edāriz. yuvālmī edālā çoḡu. ondan sōrū da^tlı dī edāriz. kimisi pa^klavī edā, kimisi hindi - āvālī bāñ hindi kaç düün edīsem pa^klavīnāñ etdim- hindikinnā hālvī ediyolā. āvālī öledin. biz ġabaḡbastī ē^tmēz. çif^tlik yandī edālā ona. orē gitdiḡ mi çif^tliḡi? aydınḡ çif^tliḡi, köşgüñ. oru ġalibalıḡ. bizim burū az.

70 ***Elindeki tesbihi sürekli çeker misin?***

75 ölū çākārin onu bāñ. beşşüz tāsbiK o. ġulhallāhini oḡūrun, eşfedenlāilāheillallah dērin. bazısını hindi a^klım o ġidā fazlī emiyorū yavrum. bu yō ġulhallāhini dāvirin bi tāsbiK, tekā tekā bu tāsbiK. bi yo eşfedenlāilāheillallah dērin. ölū ölū vakit gāçiriyoz nē yapcaḡ. yapārın daha yapıyoñ ya āvālki ġadā deil. āvālī çalıḡi odunu ġidārin edā gālīdim ya hindi ġidimicen gālāñ. vakit yoḡ. āsḡi vakit yoḡ. yaş ālvēriK-giddāri ya.

Köyünüzde geK-gelī gidiK-gidā gibi kullanımlar var mıdır?

80 dēriz gidiK-giddāri, gāk-gālī dēriz. dēriz ona. gāliyo gidiyo dēriz. ölū demēiz. gāliyolā, gidiyolā dēriz. biz demēiz būda. burasī çoḲ ġabı dāyildī gine. bizim buru ġabı dāyildī. biz zāti aydın çinēyi bāliz. onū çoḲ ġonuşmayız. ölū demēiz pek. gidiyoz dēriz. dēriz, onū dēriz. gāli-baḡī dēriz ya ölū gidi-baḡī demēiz. ölū dēriz. oturup-durū dēriz.

I-A/42

Derleme Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü
Derleme Zamanı: 29.07.2009
Kaynak Kişi: Nurşen Sever (40)
Doğum Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Günlük işler, Yayla işleri.

benim_adım nurşen sävâr. kırk.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

hayvancılık. ne işi üreşelim. ovamız var_ıştı kendimiziñ. fıstıK_èkiyoz, kâpız
dikiyoz. darı mısır. ölü yapıyoz. hayvan_olarak sığır işdi_inēmiz vâ. saviyoz, südünü
5 satıyoz_ışdı. süTcü gâliyoru. yō yō dam hayvanı. salmı yerimiz yok zâten. ârçası
orman_oldündan salımıyoz. şu, hurası_hep_orman_ışde. ökâsî_hep_orman. şu
yuğârî_ışdı bak. şu gödünğden yuğârısı.

bilmeyon belki firsızış sen. ben bu zamandı kōkuyon hallâ. bilmeyon. yoğ
gitdi_o mahalleyi_aşarı gitdi. ölü hanı bi iki dağğı ğonuşmeyi_ışdı. bizim mahalli
10 kōdü ğayvi bileñ yok, dağınak. çok dağınak. bûdan mutafları biliyosuñdü beligi
mutaflâ köyüne. gömüşüñdü belki de üstü kapalı. o du benim ğadeşim biliyo
muñ_oreyi_aşarı_inmişdir_o heralde.

Köyünüzde geliyomaz, geli-batı gibi kullanımlar var mıdır?

yomaz demeyiz biz. vatî dēriz dōrusu. yomaz dē o karşı kōlülē dēyoru_ona
15 gidiyomaz gâliyomaz dēye. şu ovacığ dēyoru. oğan umurkövü çok dē. oacığ hurası.

bizim bureyâ bānim dilim daha dōrusu iyi kötü biraz ēyi heraldē.
bilmeyon_emme. bizim şu mahalleyi gitdiñ zamañ sen dil nasıl
ğonuşuyōdünü_ōrenibilisñ. şu mahalleyi gitcēsñ. yō oğuldan geşceñ_ōteyâ. sēreg
bi evlē vâ. ğoca bi ihtiyar çınar vâ odu ğovağ çınarı. onuñ_oğâ tarafindeki bi iki
20 topraK_evlē vādî. çok hanî İsan dücek sanmassñ_o evlēde. esgi. yaşlı vâ. heraldi vâ.
orası yörük deil, buru yörük. burası aFyondan ğalmış, aslı. hindi burası çoK_esgi
ğalmış. bizim anannemiz aFyondan umükövünü ğalmış yörüK_olarak. oğan anamıñ
anasına oğan gālîn_olarak getmişlē. bu dedemgillē kemēden ğalmış. ondan
kemeşler ğalmış. burası, kemerler. kemē bu hanı gödünğ kemē vâ ya. kemer, çini
25 kemerini biliyosuñdü heralde. hâ işti_oğan ğalip-duru, kemē dâresinden. oğan esgi
nasılmış biliyoñ mu? bi çaydan bi çayı geşdi_zaman asgerlik yapıdımıyolâmış heralde.

çoK_esgi. ödāñ asgerlik ya^pmyen dēye mi galdi. bi dī başgī yēden gız_alısan dı
yapdīmıyolāmış. kövden hanī çaydan gāşıdan kövden gız_alısana. ölü dādāmız
bureyī pıñālā vā būdu biliyo muñ, su. su birıñkıtısınıñ içını geçıynēñ göçüK gälmiş. hı
30 hı bi geçi_oluyomuş zattı başgī bi şē olmuyomuş heç. bi geçilē varımış_ışdı. bülādī
temelsiz bölü_ağıl mağıl_olmıdan yatıyomuş.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka bir yerden gelin olarak mı geldin?

aa aa yerlisiyim bāñ. dışādan gälān bizim anannemiz_ışde. aFyondan gälmiş.
dādālārimiz di būdan ginī_aFyondan gälmiş. bölü_areşdirmeciniñ birisi gitmiş,
35 aFyona. aFyonda bizim_aslımızı örenmiş. ödī hal vāmış, hal. aFyonuñ hali. haliniñ
yatāyı bizim kändimizin bayā aqrıbilāñmış. kendī_aqrıbāmız bölü_areşdīmi ya^pmış.
ben bilmēñ. bayā ölü. bānim kändi halamgil ben biliyon_onnā yüz yıldī būdü. bēñ
onnarı biliyon. yüz yıl daha evelisi iki_üz yıl heralde. äsgi.

şu şu umurköy ta baq ıhı oca^klıñ işēsindi görülen köv. hī hī orū du yörük çoK.
40 bizim bu yörük vā ya anannemiz. areşdiseñ vā ya belki çini vilāyatında eñ köK_atan
bi hanı uza^kları giden biz dī bilmiyoz neredīne. sökeyi git, bağarısını git, aydını git,
isdēseñi işē git, deñizli deil di tā yuğarısına. (elif yingēñ nēdendin? adına.) adımıyī dā
oğarı göşmüş bunnā. hī aydıñ yörü^kları dēlārmiş_ölāda. biz adınıdan bi gälin_aldıq
gäldik, aydıñ yörü^klündenmiş_anası. ödu aydıñ yörü^kları dēlārmiş. hah saritākāli.
45 bu saritākālimiş bura. orūdu saritākāli biliyolāmış būdeki_aydıñ yörü^klāne. biz
bilmiyoz tā dōrusu. bizim bāzı ğonuşuyoz biz de kändi qafamca a^klim bölü duruvēceK
gibi_oluyo. o ğidā hana ileri bi işēlimiş_ışana.

sen būdan gisseñ ödū_ötüdü bi ihtiyar_adam mā. o çoK biliyo ämmi ben
bilimiyon. nēdi biliyo muñ_o ihtiyar_adam. tatarmemişlēde. cāmi vā ödu cāmi.
50 cāmiden yuğarı dōncēsini. cāminiñ yuğāsını dōncēsini. öda. bizim bu yeriñ aslımı dı
biliyo. epē epē_ileri biliyoru. ben bāzı şēleri kändi çocu^klūmuzdan zāten ben
diñnimemişim ki zāten bi şē bilmēnce. hindi diñlēcen_ösü_emmi. yoq.

benim gelmemi gerek yoq dēdi sādice.

gelmiyorū. gelmiyorū. biz būdü_o ğidā fazlı... bizim būdü sādī vatī dēniyo
55 emme. bizim_o mahalle daha aşırı dēyoru her şēye. orey biz dāhi hindi kändi
kändimize alay_é[diyoz], alay_e^tmiyoz du ğonuşumuyolā güzē dēyoz daha dōrusu.
dēyoz biz di dēyoz. sen bilmiyo muñ? heraldı dēyoz. biz televizondı bi şē çıqdı mı ha
ha bizim bundan bu dēyoz. biz kändi ğonuşmamızı başgī yēdi duysek biliyoz da. dēriz

gäk-gälî gidiP-barî. gâli-batî dêmeiz biz. gâli-batî dêmeiz. gâli-vatır. gâli-batî dêmeiz.
 60 gâli-baķî gidi-baķî dēlē. baķî olarak bu kövlē ğonuşū. ónnā gâli-baķî dē, biz gâli-vatî
 dēriz. şu gâli-baķî dēdi^klāri şu tarafı geçıyosuñ, ibramğovā yanını. biliyosuñdū
 belki_ōları. çataķ, ibramğovā ōlā baķî dē hep. hah o geliyoman gidiyoman bu tarafı
 geçıyoru. bölü yatığan geliyoman gidiyomaz. orū deil de işti bu aķçovū yanı
 geliyoman dē hep. biliyoman dēlē. davlara duv dēlē. ónnā deñişik. ónnarî bilmem ki
 65 ben.

Köyünüzde yaylacılık var mı? Yaylaya göçüyor musunuz?

hî hî bizim yaylamız var_ışti ihtiyarlā hep yayleyî göçüyoru. almilārî vā.
 ğoyun_oluyorū_emmi ğoyuñ yok pek. bi iki sürü vā hemen çok deil. vā vā kestāni,
 ceviz her şē vā. kirezinden tut kestānesiñden. fındık bilēñ oluyorū.
 70 rahatsız bēñ seni_ayaķdı bıraķdīm_ için. şūdū vā bi yaşlı_īsāñ. incēseñiz
 ónnā çoķ_ ihtiyar. bayā kafayî accıķ_ oynadıp-durū. başğı yok. arı sıri bilinci yerini
 gâliyomuş_emme. sen şūdan git. sen biraz daha git. şu gödüñ_ev vā ya. hî beyaz.
 ıhın damlā vā ya ahırlā. onuñ_ötü yandı bi ev vā. ō saķat bi adam mar_ōdu. o çok
 işēlārî biliyoru. aşırı işē. ben gibi deil. yaşlı deil de birāz_o oķumuş, birāz di saķat
 75 oldūndan her şeyi... aķıllı birāz yāni. oķumuş_emmî oķumamışı dı biliyorū. hanı
 bizim_asāletimize o taha çok bilî. kövüñ kaç_īsan_oldūnu bilēñ biliyorū. kaç genci
 vādını, kaç īsan... ěkrem sāvār. ödū_evindedi, evinde. bi şē deği. hadi seni di ěyi
 günner. bi su mu isteyōseñ vérelim.

I-A/43

Derleme Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü

Derleme Zamanı: 29.07.2009

Kaynak Kişi: Fatma Sever (80)

Doğum Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı, Düğün yemekleri, Yayla işleri, Keşkeğin yapılışı, Tarhana yapımı, Kış hazırlıkları, Zeytin yağının sıkılışı.

hatma, soyadım sävâr. yaş sêkizân. savol.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

gêçi di gütdüm göyun du gütdüm sıgı dı gütdüm. yoğüt dövdüm gövanda. här şê êtdim bâñ. olüdüdü yâ. gêçi di vâdın bizdi, göyun du vâdın. yoğ hindî hiç yoğ gâri. 5 sıgıdan başgı bi şê yoğ. hâ ormandan. ya zatti gâlmadı gâri. ormanıñ zararî mî mâ? yayleyî göçâdik. yaylıdı iki dâni, üş dâni_ävimiz vâ. göçerîdik. altı_ay. tâ tâ fazlı gâlidık. zâhmârîdi gâldimiz zaman_olüdüdü. az_ävâli gâldimiz zaman_olüdüdü.

nê gülü-vatıñ. yâ annadıvêcen bân bunâ. annatcên.

çocuk âkıdı sarındı. gêçi güdüldü, göyun güdüldü. savıldı. âfândim_ona 10 güzusu ayrı güdüldü. olâ ayrı güdüldü. bazarı satmeyî gidildi o çökelê^klâ, yağlâ, gâyma^klâ. här şey ödu, hindî gömâmişi döndük. yoğ gâri. här şey êtdik. çocu^klâ âkıda. n_öcek. işti biri bü. bunnâñ baravâ çok gütdük çok. bûdâñ gidip-duru bu ta öteyî mahalleyi. ha bûdu aķırîbâyız da oreyî gâlin_öldü gitdi. î gâlmâdim, bu köğün yerlisim bâñ.

15 ***Köyünüze neden Tatarmemişler adı verilmiş?***

ölü gömuşlâ adına. bi tat olan varımış. tat yaşanırmış hana, dilî dönmâz. tat, tat, tat_olan dëlâkân adını tatarmemişlâ gömuşlâ. tat memişimiş_adı, memişimiş. tat memiş dëlârimiş. ondâñ tat memiş gâlmış. bu muhdâlık yapıdı on sene, bey. dâñışdircâdin adına. bayâ irê mirê atıldın. här şê oldüdüdü. nê oldüsan deñişmedi, 20 galdı. olü hâlâ gidip-duru. kötü dëyolâ nê bilem bâñ. tatarmemiş diyesiyyî gâdâ kötü_oluyorü. hâ kötü kötü. kaç_ısannâdan duyü-vatırın. tatmemiş nêy_acab dëyolâ. hâ tat yaşanırmış. pâpâ gönuşmeK_ışti dil dönmeyomuş. dili dönmedinden pe pe pe pe ederimiş biliyo muñ. yaşanırmış. ondan tat. adı dı memişimiş. tat memiş, tat memiş dëlâkân tatarmemişlâ gövemişlâ işê olasıyî. güzâ mi?

25 ***Köyünüzün aslı yörük mü?***

bizdi yoğ yörük de gayinnäm irähmä'lide vâ yörük. ğarınçalı yörükmüş. tā dälâdı gâzmâ, geçi gü'mâ. işēden gälmişlâ, neri unuttum. afyondan gälmişlâ. afyondan gälmişlâ. umurköğünü yeleşmişlâ. olâdı dâ olâdı_olâda. ölü dēyolâ. ğoşulâdan. umurköğünü gälmişlâ. umurköğünden gälmiş ğayinnam. sönüdan
 30 ğuruldü yoğ. ävâli soyad yoğdun ki. kâmarlı_ölu bizim burası. esas kâmarlâ. kâmâden gälmiş, incî kâmâdâñ. incî kâmârî ğödüñ mü? oruyü bağ gâ bi yo, git. ğäziyosuñ. baracıñ_ıçındı ğalıyorü. dâdâm irähmä'li dâdâmis_ödan gälmiş incî kâmâden. ävâli bülâdı_ısan yoğumuş heralda.

ğâ nejlâ sän dâ. yêtâ ğâri.

35 alıp yörümü bizî dēdim. nērälidin bēlisiz dēdim. kötü mü dēmişim? ē olu-
 vatan çoğ_arı yēde. bälli mî_olü? duyuyoz. ıradyolâdan duyuyoz, tälägizondan
 duyuyoz tā hannâdan. gözümnen ğömedik allah şükü. ğösdâmasin.

biz ğalıp-duru, gidip-duru dēmēiz. nērâsî dēyo acabî_onu gelip-durü gidip-
 duru. dēmimiz. nē bilēm bän nē dēniyoru. hâr şē dēniyoru ya.

40 ğülâ ğâri nejlâ.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

âsgiden düğün nahal_olü? şalkınan_oluyodu. bazartâsî_ün ğurülüdun,
 bazâ ğün ğälîn_almî_olüdun. pērşembî mērşembî ölü_ölü ad bilmän bän. cumâ
 ğünü duvağ yapâlâdın. onu yapmaz_oldulâ. bazartâsî_ün bayrağ dikilidi. sali ğün
 45 olüdun_iştî düünnē nē bilēn. hâ odun ğimēyi gidâlâdin. hâ bıdey dövâlâdin. çoğ
 canım nē bileyiñ. unuttum bazâsına. dēymanı gidâlâdin. onü du biliyosuñ ğödüñ mü.
 ê^kmeK_édâlâdin. şaşdı_ê^kmeK_olüdun. hâ bölü hindi nē bilem bän. bezimâ mî
 dēlâdi bi şē dēlâdi. hâ bezimî dēnîdin. hemeñ yuğurulüdun, édilîdin. ğabâmek yoğ.
 hemen ikişâr_ikişâ édâlâdi sacıñ_üsdündü üçâr_üçâ. düün bitâsiyi ğadâ o
 50 ê^kmekci_olüdun_öda. bölü yivili gidâdin. fırın mî mâ? yēme^klâ, aş çanağdı_işēdi
 bişâdin, haranıda. ölü_ölü bi şēlâ işte. kıni ğün, o kına çarşambı kına. bazâ ğün
 ğälîn_alma. duvağ cumâ ğün_olüdun. düün bitâdin. hindi_ölü dâli.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırdınız?

ha bän ölü bilirin, bän bilmēñ. cumâyî bilirin, saliyî bilirin, cumartesiyi bilirin.
 55 öteginnerî bilmän bän. çarşamba sobuca. sobucu dēnîdin_o. sobucu bazartâsî dē
 mi? işti çarşambı pērşembeyî bilimiyom bän. ağçovü dēdik biz. çini bazarı, sobuca
 dēnîdin. ónnâ dēnmiyorü hindi. bän diyom ğini de.

sõlümécen ğāri. yētā. yētā ğāri yētā.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

60 düündä mi? düündü kēşgek bişirisiñ, hasilli bişirisiñ. sini_édālā, sarāyli, pa^klavı. hasille bişirilidin. pilav_édilidin. át, ğabağ hurüduğ. kēşgek hurüduğ. ğabağ bastısı dēl. bi haranı ğabağ hurülüdun sulu. içini da^lı ğatıldın. ğabağ, ğabānan kēşgek yinidin. aā sü^t mü ğatılı hiç. bal ğatālādın, şékā ğatālādın. ölü_ölü bi şēlānen_olüdun.

65 ***Keşkek nasıl yapılır?***

kēşgek nahā yapılı? ğösuñ_ocā, át ğösuñ_içinā. dövā dövā kēşgeğ_ölü. ätini sıyıdın mı. yapıyoz biz bülādī hindi yapıyorü çocū^klā. yapıyoru. çocū^klā yapıyorü bizim.

acıK_onnarī ğonuşdü ğāri.

70 ***Gelin ata bindirilir miydi?***

atınañ ğälidi. süslālādiñ yā. üsdünü çāşaf_atālādın. ğula^klāna mendil bālālādın. boynunu bi ğōnek bālālādın. hep atınañ ğäldik biz_işti, bu isannā biz. üç_ätäk kēyādik biz. biri burıy, biri burıy, biri ağıda. bēldi ğuşağ, ğocu ğuşağ. ónnā yoğ ğāri hindi. başdı tura. bānım turü durup-durü bağ taha. tura, altın. birā çeki 75 bālālādın. çeki çeki, hōlü bālālādın. séytin dalī soğālādın, çiçek soğālādın hār türlü. atıñ_üsdünü mindirilādin. hī hī ādını, öñünü bölü sallālādın çeşit çeşit. ölü_olüdun. hindi açık dovaK_oluyoru. olmuyoru ğāri.

hēş bizlāri vēmediler_a nē bilem bān vēriyo mu vēmeyo mu? habarım yoğ. onu bilmeyon.

80 ö, çalālārimiş. biz hiç almadık. nē bilēm bāñ. biz_onü hiç_örenmādik. būdu é^tmāzlār_óna. başğı yēdi duyduğ biz_emme ölü é^tmādik hiç. mih ğatıyolā çanañ_içine, kül. ğālinnān gidiyorü_o. ölü_ölü bi şē. süpüğü tāli. hār şē ğatālāmiş.

bān bilmāz_oldum ğāri, yētā.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

85 hāp yayleyi göçüyolā ya. bizim çocū^klā yaylıda. hāp göçüyolā. harım vā nē kerek vā. alme, āmit. zābzā. bahçe, zābzā. hār şē vā, elma, armit, nē arāseñ. işti orıyı yayleyi di çık sāñ. çıkma mıñ hiç? yollā varıp-duru. doleşī ğālisiñ tā yaylılara. topçamı dediy mī tatteci hep_ōda. yeñikövüñ tattecisi, yeñikövüñ hāp yaylıda. ūradın mı? güzā ğonuşur_ónnā. hā ónnā güzā ğonuşur. biz_ölü ğonuşumēyiz.

90 “gāliyomaz, gidimiyoz” dēmēiz biz. dēyip-duruz_ışte. dēyi-batırız_a.
 “gāliyomaz, gidiyomaz” umükög çok dēyorü dē mi? umurkög çok dēyorü.
 umurkögündü vādī. bizlādī_ölü dēmēiz.

Tarhana nasıl yapılır?

95 bayā bi işēñ büber, hār şey gātāsıñ_ıçınıñ, ğaynadısıñ. bübē, sovan, koğu moğu
 né kereK gātseñ_olü. yoğuddılan. yoğudunañ bi yuvurısuñ. dam başı sārāsıñ.
 unnan_ēdiyorü başğı yēlādī_ısannā. biz yāmeynen_ēderiz, yāma. bıydēnen.
 ğuruyasıyī ğadā durü dam başında. ğabarıyoru aççığ. ondan sönü dam başı sārāsıñ.
 āvķulāyoz. aynı bıydē hālını gātircez āvķulākan, ğurūkan. ondan bi kāsāyī gātđıñ mī
 hiç bi şey_olmaz.

100 ***Kış için ne gibi hazırlıklar yapılır?***

kāsiyolā. biz kāsmēyiz hiç. yuķu dü_ē^lmēz. her şe ğuruduruz biz ğışın. balcan,
 bōbē tomātē. né olüsa. hasille ğurudūruz. her şe ğurudūruz. bölcē. né varısa. ğış yicē.
 balme di ğuruduruz. her şe ğuruduruz. balmı_aşı.

savol sän di savol. kötü bi şey_olmasın da. né bilēm bän. bälli mī_olü.

105 ğaçımek. alıp yörüvēñ bizi dēdim bän. ondu a^klı ğaldı ğōđüñ mü? né bilēm
 bän yabancı dēdim bän. alıp yörüme bizi dēdim. bän gini minmāzdim bu olmusū
 sänā. minā min hiç. minmān. minā min hiç. sän dūmuseñ gini biz n_āniyelim sänā.
 sän dūduñ. dūmuseñ vırt ğaçāđıñ. biz gini gālīK-gālīdik zatti. burıyī ğāK-gālīdik.
 burıyī gāliyōduķ.

110 ***Köyünüzde geK-gelī, gidiK-gidā gibi kullanımlar var mıdır?***

“gidāriz, gāliriz” dēriz biz. e “gidip-barı” dēriz_ışte. “ğāK-gālī” dēriz. “gidiK-
 gidā” bilmēz biz. “ğāK-gālī, ğāK-gālir_ōdan, gidip-barız biz”. “añarıbeñeri” dēnī.
 ğaynam_ırāmā^li pek dēdin. “añarıbeñeri” dēdin. ölü dēdin. bän_ölü bi şe dēmen.
 hā bereñarı dēriz. onu biliriz_ışte. “nahalsıñ, ēyi misıñ? bereñarı şükür. bereñarı.”

115 aa aa eñki meñki dēmen ben. “al gālī, götū, gātī”. hā “yandekini al gālī, götū,
 ğo gālī”. ölü_ölü bizim naflā.

bilmen bāni ğonuşdurū-vatī néden bilmeñ.

Eskiden zeytin yağını kendiniz mi sıkardınız?

120 sıkādıķ. hāp ayāmızı sıkādıķ. kāsāniñ_ıçınıñ gātāsıñ. dēymandı üyūdāsıñ.
 üstünü çınāsıñ. üç yō dōt yō su gātāsıñ_ıçınā. hindī_onnā yoķ ğāri. tā^knā dā
 şeyiñ_ēdi-vatī gibi tā^knāniñ_ıçinde. ayeş tā^knā. daşınan_üyūdāriz dēymanımız vādı.

kāsilā pālanvērī. hindi ölü şe mī mā? altındı dağā vādır_ónuñ. dağar vādın dibinde. dibindi bi dī dālik vādī. ödan göyverīsiñ. ódañ suyünü_akıdısiñ. üsdünden yavī_āmasī çok güzā olur_emme. alısiñ yavī_üsdünden_alısiñ. o yağlā, da^lı yağlā.
 125 hā ışcacıK_ékmeK al_gā ġāri ban_üsdünden. ónnā yoğ ġāri hindi. bāñ onnarī yiyesim mā. o dā şey yavları koğuyoru, fapirkeniñ yavları. fabirkī koğusu mu nē? onnarī çoK gödük. ġalmadı ġāri.

Köyünüzde hayvancılık yaygın mıdır? Hangi hayvanları yetiştirirsiniz?

sıgı vā. başgı nē olcaK_ödü sıgıdan başgı şe yoğ. ének. geçi göyun mü mā
 130 ġāri, yoğ. hurıyī_ötē git sāñ. ödu geçi göyün_öda. o ġyda. bizim būdū hiç yoğ. aynı köv, aynı. aynı mahallesi. aynı mahalle.

davdı geçi. ağıl mı? geçi_āğılı, göyün_avılı.

Keçi ve koyunların yününü nasıl değerlendirirsiniz?

satādık. kändimiz_ip_édāseK_ėğiridik. ölü ip. hayvan bālādık. çul du
 135 doğunūdun canım. biz doğumazdık. başgı yerī doğudūduğ. çul doğudūduğ. ġolañ, béygī ġolañı yapırdıdık. her_işey yapırdıdık. hēbe, tōba kıldan_olūdun her_işey. un çovalī_olmazdın kıldañ. onu göyüniñkından_oluyodun. göyüniñkını_ėğiriz_ėğiriz, bükāriz. óndañ un çovalī doğuduruz. ötekinnārā kıldan doğuduruz. kirmān_olur_onū dōt ġana^lı. ónnan_ėğiridik. o mutáFlar_éder_ónu öda. orey
 140 doğudūduğ biz çullara, o mutáFlara. édālā. öte bāri gidālā. öte bāri gidālā. onu gömüşüñ sän. gödüñ mü? nēdi kö? hañgī köğdü gödüñ sän_óna? mutáFlā yapmaz_öldü bēzā. onnā yapādı.

yapādık. kändimiz_örüyoduğ. tıgı vā. bēş dāni tıgı_olur_ónuñ. dōt dānāsi yōri, birinnen_édāsiñ.

Köyünüzde incir var mı?

oluyorū bāzi sırı sırı, az_az. o du kändi bitāse. incir mincir dī^kmēiz biz bülāda.

I-A/44

Derleme Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü
Derleme Zamanı: 29.07.2009
Kaynak Kişi: Kamil Sever (79)
Doğum Yeri: Çine-Tatarmemişler Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Düğün törenleri.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

- bi gün_äväldän cumartesi günnädi gidälä. pazar günnäri hindi pazarı tadil
dëyož ya. pazartesi gün zäten bayraq dikilı. sali gün düün_olü. çarşambı gün kına.
ğız_ävini gidälä, kını_olü. përšembi gün gälın_almı_olü. gälın_almeyı gidälä.
5 tamşıyâ hem pazartesi aqşamı yapälä, hem salı_aqşam. äksäriyät düün
salı_aqşamı_olü, gece. tamşı, göca kütü^klärä -bizim_äväl ölü çoK_olüdün, hindi
ölü yoğ ya- käsä gälilä önnara. beş altı hayvannan köyden topalanilä bëygırläri,
ğatırlara. iki gişiyı dëymanı salälä üş däni hayvannan. dëyman tahalına bi kaç
gün_äväldän ğarışdırı tutälä. iki gişi dëymanı gidä. äv sahibi deil, hăriş köyden. bi
10 ê^kmekci tutälä. ó devamlı ê^kmeK_édä. bi ğäveci tutälä, ähli biri. devamlı gäläni ğävi
vërilcek. bälirli kişilä vädı düün yerı ğäveci. ğayvi vëren_ayrı, yimek vëren_ayrı.
bälirli kişilädir_önnä. önnarı pazartesi aqşamı önnäğ këfini yëtirilä o düün
bağce^kläriñ. yeme^k mı yicek, işki mı_işcek n_äpcëse. önnä pazartesi gëcesinden
sönü önnä hep görävlidir_öda gälın gäläsiyı ğadä. gälın gälıkäñ atı çäkäniğ ğölünü bi
15 mändil bi şe bälälä ğırmızı yavut başğı bi şe. tärfiñ mubäreK_ösuğ dëlä. tärfi diyolä
ğarı hana, rütbä. hurıyâ tärfi bälimazlä mı subaylä, ombaşilä. buna tärfiñ
mubäreK_ösuğ dëlä atı çäk gälänä. gälın_atdan_indi mi baqlavı yavut sareyli
bütün bozulmadık bi sini ğölä orayâ. gälini ğätirännä o sini gälisän bunu büdan
çözälä. gälmässi çözmäzlä. tartışmı çıkä böyük. böyük tartışmı çıkä.
20 tamşı. mëydañ yeriniñ_ateşini tamşı dëlä. tamşı dëlä böyük. körelcekdi
üsdünü_odun_atälä durülä ónuğ, körelcekdi_odun_atälä. ónuğ şovğunnan,
meydañ yerini oturän ónuğ şovğunnañ idäri_édä. söru löküşlë çıkdı, ğazlı hänä.
şindı gälänlä yollä vâ, vasäyiti vâ adamıñ. mubäreK_ösuğ dëyorü, yemek
vëriläsi yiyoru, hâ fırt yallah. äväli_ölü yoğ. aqşam gälän sabä ğadä bäk^kliyorü,
25 gidemeyö. zatti ği^lmi imkänı yoğ ki. nähä ğiçcek? atılan ğatırlan gälänlä önnä çäkıp

gidibilîdin. yayan gälânlä gidimez. öbür güñ güneş doğasıyî sabalı gidälä. çok soruñ
 vardın_ävälé. hindî çok gölaylıK_ämmä. şindi daha zorluğ dèyolä. ämmä yannêş.
 çok zorluğ varıdın. şindi gâvesinî tagät yètmècek. öle mi? härkâzi gâvi bişcek di. gâyvî
 hãm gâvurulcek. bi yandan gâvuruyo adam bi yandan dövüyoru dibälân. nâhal tagät
 30 yètceK_óna. bazî yelâdi äl değirmanı vardı_ama hâ bir_adamdî yoğdun_o da.
 dädämiñ vardın. onü du amcam_irähmä'li varımış bi ó gälîK gälmişimiş. dädäm
 gullanîdiñ. hindi baqalım bu ävlâdedî bälki. çok zorluğ varıdın. gâveciniñ gâyvasını
 ävâl bi tîrâkiyî içiri baqälâdın. nasî gâyvâ? ónu buyrum_édälä. eyi mi nâhâ baq. hindî
 gâyvanıñ tîrâkisi mî mâ? bân içärin_ämmä ölü baq bi yo désilä bilimem
 35 nahal_oldüna hakîgätä. bi mühtiş tîrâki varımış, gâvi tîrâkısı. gâyvasınıñ_ıçını bi kaç
 dänî arpî tânâsi gâ'mışlâ baqalım bilibilcek mi dèye. gâyvène barabâ arpeyi
 gâvümüşlâ, dövmüşlê, içmişlâ buna. gidicè zaman kaçasıyî gädâ bi basıp dâbällämiş.
 nè ödu? âpıladıq demiş. hâ bölü biliyo adam, bu gıdar. âpî tutdu demiş. âpî_ıçıdıñiz
 bânî hılan dëmâmiş. hâ, demişlâ tam tîrâki bu.

40 kâmil sävâr. ye'tmiş doğuz yaşındem bân. doğuz_züz otuz doumlu. allah kapî
 baqdîmasıñ, çok zö. ölü bi gömsü vâ amcölu, kaçımeyö. zor. çoluğ çocuk bazı ırında
 bazı gırında dèdiñ. nêden gâlip baqceklê sänâ. kändî_ışını görümeyî-vatilä. öle yâ.

irim dèriz yâ, irim. bu esas irimä iki tälâ arasındâ kâsik kâsälâ hana. ónuñ arı
 yerinden gidännäri hakîket irim dèni. toprânañ yivälâ tälanıñ gıyını görumeK_ıçin
 45 bu yakeyi o ya[keyi]. arı yèdi bi yol vâdi, oreyî irim dèriz biz. soğa^kları hiç irim
 dëmeyolâ bülâdi essas irim öları dèniyorü.

ē o günlärlän bu günnä hatırlayom men de üryâmda gibè, üryâmdı şe^klinde
 hemēñ. biz äviñ_ıçını bi müsâFir galdi mi dışâdan sâsinî duydu^k mü_äviñ_ıçını
 girimäzdik biz, yabancı adam mar äviñ_ıçını müsâFir gälmiş dèye. bubam kapıdañ
 50 içäri giräsiyi gädâ hêç säs yok. bazım dışarı çıka gâçadığ. bubam
 gâvgü_é'mäzdi_ämmä. şindè bu çocu^klâ bubasınıñ boynunu minip-durü. bilmem bü
 neden? yaradılışından mı, öredişden mi? ihtiyarıñ yanda bölü hiç oturumassıñ. ya diz
 çökceñ, ya ödan kâkıp giçceñ. ónnâ kändiläri ihtiyarlâ zâten bi hölü bi
 hölü_é'miyolâ ki. äksâ şölü bi oturüyölâ. o aya^kları mı ârimeyoru. sâtlercè oturular
 55 bölè. sâñ ónuñ yanda neriyi dâbilâniyoñ. dâbilânimäzsiñ. sayğı
 çoğdun_ihtiyarları_ävâli. böyüñe sayğı çoğdun. kōkādık biz çok kōkādık.

ğonuşmeyĩ zatti ğonuşumassıñ. ğonuşmıyan zatti çoK_uyķusu ğalı. o satti_uyüverĩ ğızan.

60 şindiki düünnâ bi dâ ğarışık oynumeyĩ başladılâ. ävâli_o yoķdun. çalgı varıdın da. adamlâ bi ayrı yerĩ_olüdüdü. ğadınnâ onu baķıbilĩdin. ğadınnâ gizli_oyñaladı. ba^kmek yoķ. bân on_iki yaşlerindēmişim, umurkövüne dayımiñ düünnü gitdim. yengem_irâmâ^li duvaķ gün ğızlâñ_oyñunu baķsıñ dēye bânĩ pânçirâniñ_öñünü_aldıdın. bânĩ görüvedilâ öda. ğóvdulâ. ğaşdımen de. ónnâñ bi ädâtları vâdiñ. -bülâdı vâ mıdın bilmen_o.- ğâliniñ başindeği büğü bi o 65 ğızıñ_üsdünü_atâlâ, bi o ğızıñ_üsdüne. arı yerĩ bi é^kmek ğätirilâ bezimâ. bi o ğapâ, bi o ğapâ, bi o ğapâ. tükedilâr_onu o ğapışķañ. ónu ödu ğödüm, umurköyünde.

sağol, allah mubäreK_essıñ.

I-A/45

Derleme Yeri: Koçarlı-Timinciler Köyü

Derleme Zamanı: 30.07.2009

Kaynak Kişi: Emir Ayşe Odacıoğlu (79)

Doğum Yeri: Koçarlı-Timinciler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Hastalığı, Günlük işler.

ämir_ayşē odacōlu. a'tmiş sēkiz, a'tmiş doḡuz dē. yaa ye'tmiş doḡuz dē, ye'tmiş doḡuz.

Rahatsızlığın nedir?

düşmecādim bu ḡidā ölüm ya. fenÇ_oldum. üş sānī_öldü. bu nīsan_ayı
 5 dōdüncü sānānīḡ_ıçini basdı. nīsan_ayındī_öldüm. bi yanım tutmayivēdi. hemān bi
 gēcānīḡ birisindī bi alaf_aldı. ḡolum hemen ḡa^kmadı, ayām hemān ḡa^kmadı. hu ālim
 cannīmīş. hōlū yanbaşımdayı çocua ḡaldırdım. su vē ḡızım dēdim. suyū işdim, hōdan
 dōküldü_aşşā. ayām suyū_ērdi. ḡızım_anaḡı ḡaldır dēdim bāñ. gitdī hemāñ anasını
 ḡaldidī. ana yat. ya'tmicān, dıḡarı ḡıḡarıḡ, yanıyon bān dēdim bāñ. dıḡarı ḡıḡādılā bōle.
 10 yönüm ḡıblēmīş, sandāli ḡonūT-durāmış. bi yo odū oturdum. bi üzgā ḡaldi. o üzgā
 aşdı bānā, sārinlādım. ondañ sōru hemān ötekī ḡüveyi telfon_ētdilē. o hemān
 hastāneyī ḡötürdü. bēş ḡün yatdım. ēyēdim ḡıḡdım. git gidi, git gidi, git gide ayaḡlām
 dizimden tu'tmāyoru. çok tu'tmāyorū. yörümēyon, bi yaḡā gidimēyon. bi ḡōşū yanī
 ḡıḡımēyon. burı bayramdan bayramī ḡāliyon dēseḡ_olū. siz vā dēyi ḡaldım.
 15 ḡāşılım_ēyi. oturdüm yēden dilim_ēyi. bōlü ḡonuşuvēriyon oturdüm yēden.
 dilim_ēyi, kendim nāfile. hana bi yaḡı ḡi'mā işēy_ēdiyon. yörümēyon_işde. bi
 cāmīyetī gidimān. bi ölen_ōsu başşālīnī dēyimān. olādan mahrum hanī. āmin.
 cümlānāñ.

yīḡ_ē^kmāñizi baken, yīḡ_ē^kmāñize.

20 n_āpalım. altı yēdi ḡadā evlat vā, altı dene. iki_ōlan dōrt ḡız. hāpsi ḡāliyorū
 ḡötürüyolā. durumuyon_öllāda. bu olannan her avımı, her dādi bunnan çekdim,
 ḡaçirdim. bundan_ayrılımiyon. yanbaşımdı āvlāri. otā ḡōçālim, onu ḡōçālim anī
 dēyoru, orā dāhi gidimeyon. illi o āviḡ_ıçindī durasım ḡāliyoru.

dēdimī bilmeyon_ölüm ya nē dēdim acab_ölüm?

25 ona birincī_āvlānişindā ḡaçinimedi. onu boşadıḡ. bubası harıyarı harıyarı
 ḡaçincādiḡiz hırıyarı hırıyarı. ḡadīñ hasdı ḡıḡdı. doḡdur_iziñ vēmādi. boşücāsıḡiz

bunü dēdi. alıñ gidiñ bubasını ğōñ dēdi, vēriñ dēdi. bān bunü iziñ vēmān dēdim_āvlānmāsini dēdi. avqat tutdu çocuğ. izmir hastānesinde yatdı işēlāden dosyalādān aynı hastalī buldu ğāldi avqat. boşandı. onuñ_ıçin o sıkıntılara o çocūnan 30 ğaçırdım bān āvdā. ōkem_ışde ğānımıñ_eFkarına, avısına onnan ğaçırdım. sıkıntı onnan ğaçırdım. başğı bi kimsānen ğaçır[mādim]. ālemiñ āvı ayrı, yolü sapı. ğālilā gidālā. gidālārdi. o āşam sabah yanımdadın. işi gidārdı ğālirdi. bubası cāhildi aqılı_ermāzdi, ğavġi_ēdivēridi. şükür_allahıma. ğonuşmam çoğdū, ğonuşurun. n_āpan. bi İsan ğāsi di ğonuşsam dērin. ğālān gidān hā bi zaman ğālān 35 gidān_olmaz. bazı ğālānnāden di hoşlaşmāyon. bāndān bi naf_alıyolā üüü kō arasını götürüyolā. ōdan dı gini bāni ğatiriyolā. bar bar bavırdım_ötü ğūñ. bölü ğālcāsāñiz ğālmāñ. bāñ naf ğatimāñ. nē duydīsāñız duydīñız yēdi ğāsıñ. bān naf götürümüyon. sıkıntıyı ğālmıyörü bu hastalıq. sıkıntı oldu mu o vakit daha durum ayaklāmı huruyorü. bānim yanımı eFkarlı ğālmāñ. ferahlı ğāliñ. ölü dēyon. ğālāni 40 ğōladıñ sān dēyi ğālin ğavġi_ētdi. ğōların ğızım dēdim bān. ğālāni ğōların bān yanımı dēdim bān sıkıntılı ğatirmāsinnā. ētdi^klāri naf, ētdi^klāri yēdi ğāsın. bānim zararımı_ōsun, kārımı_ōsun. ğālmāsın yanıma. n_āpalım.

hu āsğı_avasdos ğirāsiyi ğadā bölü_olü. allah vēsin. allah afatsız vēsin. āşam dī şimşe^klāyıp-durūdun.

45 bu ğidā bi naf duydu mü o yētiyörü. o yētiyöru. ünüm_ünüm yas_ētdim zaman_olüyorü. dayanımeyon susdum dēyi. övkemden yas_ēdiyōn. çocūm suçsuzum dēyon. onü du ablası қақdı bi dēnek vuruvēdi. o yētdi. bār bār bavırdı. işallah sāni dēdi sāniñ yüzünđen dayaq yidim. sāniñ dēdi bi sürü çocūñ vā dēdi dışarı atsinnā dēdi. қаpidan_ıçeri ğā^lmasinnā dēdi. bi ğücümü ğitdi ğāri, bi ğücümü ğitdi. 50 anası ğāldi, o ōkēnen ğocumanı huruyorü. bān dī_ālindeġi dēnā alen dē ūraşyon. hurmucasıñ. ğabāt hañġısındı sorcasıñ. bāñ varım būda. onuñ sāsi çı^kmadı, serabiñ sāsi çıqđı. iī zor_aldım_ālinden. tā sōna küfür_ētdim ğāri. amını ğodumuñ dördü dēdim bān. ğabāt hañġısındı dēyi nē sormuyōñ sen bāñ kaç yaşındēn dēdim bān. nē huruyōñ. o çocuğ nānām ğurtā, nānām ğurtā bavırıyorü. zor_ayırdım. bağ hu ğidā 55 naf yētiyörü_īsana.

hindi bolluğ. hindi her şe bolluğ. allahım dāvlātimı zaval vēmesıñ dāvlātimizā. hār şe^miz bolluğ.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

bağımız bahçamız varıdın bizim. bir_ucundan bir_uçu görünmezdi.
60 be^kmez_ederdik. iki_üz kilō be^kmez_ederdik. o ğadā yemişlari kaldırırđık. bi
ālmālāmız, māvālāmız varıdın. gitđi, hāpsi ğurūdu ğari. hāpsi ğurūdu. kāndimiz
dī_öldük. ği^tmeyoz bilī_ollara. nānā dēyorū çocuğ bağıımızdı bi üzüm mā, bi üzüm
mā dēyorū. öldürün sāni hadī dēdim bāñ. kaç seni_öldü onuğ bağıılmāyalī dēdim
bāñ. hadī hadī dēdim. hasan dēdi bubasī dēdi yaa anı hağget vā dēdi. bi
65 üzüm_asıT-duru dēdi o çomaklādī dēdi bölü yivilīT-duru dēdi. toplatdı ğalirin
sāni dēdim. toplāveren ğālān dēdi. toplatdı ğalirin dēdim bāñ. ufağdır_onuğ
tānāsini bandırırın heç_olması dēdim. ufağ tānālīdir çäkirdā olmaz dēdim bāñ.
bandırırın dī dēdim bān ğışın çolu çocū, ğālān ğidāni vērin dēdim. şükür_allahıma.
n_āpalım. çam dikdi hindi_arasını. fıstığ çamī dikdi o bāğ_arasına. ğozağlā vā anī
70 dē-batī. ğozağ olu-batī ğari dēyoru. e ōsun_olum dēdim bāñ. birā ikişā alillā dēdim
bān. yirmi yirmi beş ğadā vā içindā. māsıl vēri-batī dēdi.

abdullah oynēcen dēp-durıdın. āşam davul zurnu ğoğ hadağ dādāñiziz
vasiyetī varıdın dēdim bāñ. davul zurna ğōvēñ_olum bu yo dēdim. davul zurna ğodū
çocuğ oynuyor. yārın dā çoğ oynarın bān dēyoru zeybeklāğ yanındī dēyo.

75 bağalım ğari işallah. oluvēri bālki. oluvēri. incirlōvudan_isdāmişlā ğıza.
ablamī mēdiñiz n_oldū_incirlovā dēmiş. vāmacan_orē dēmiş. ğini ğari ğalıyoru
hindi dēmiş. çocua ğabil_ē^tmiyolāmiş. o du çocua ğabil_ē^tmezseñ bān sāniñ çocū
nahā ğabil_ēden? bān dī durman būdū_dērimiş. ğörümcesi, ğayınması bi
dayağ_atıvēmīşlā. hē yā çocū alīğ gitcāsini, ğoğ ğalcāsini dēyi. hōlü yörüp-börū
80 ilk_adamdan çocū vā.

onuğ_için anası ğaliğ dēdi. telfon_ētdi būdan şārfā. ğaliğ dēdi. āfām_āvdi
olca^k mı dēdi. tādil ğün ğalcāz biz dēdi. āfāğ_āvdi_ōsun_olması bān yo^k mun
dēdi. ōlanī dī ğatiriğ ğaliğ dēdi. işallah dönüvēri. bulumā-batılardın.

85 āmir ālīmā^kları beğenmiyo oğū^tmacağ bubam dēye. serabī_oğūtcān,
abdullahī_oğūtcān seni oğūtcān dēye. o serabī_oğūtcāmiş bāni_oğūtmucāmiş.

hemen temelli ğafa işē olmasın da böyle kāndimizi_idāri_ētcāk ğadā ağıl
vēsin cenābī_allah.

nā alı-batır, ğonuşdūcağ.

I-A/46

Derleme Yeri: Koçarlı-Timinciler Köyü

Derleme Zamanı: 30.07.2009

Kaynak Kişi: Emir Hatice Karayığit (79)

Doğum Yeri: Koçarlı-Timinciler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlük işler.

sāniñ yanıǵı_ıŝcaķ gāli-baķı āķañı ya. az aĉcık hōlesiniĉ çek huna, sandāleñe. beyniñı hurar adamıñ ya. saǵıñı dōrū_aĉcık çekil. o_zmāñ hurmaz.

ya bān nē ğonuŝen. bāñ yatdım, üğümādim. ĳaķdım bi namaz ğıldım. varan aĉcık_ēmek yiyen dēdim. n_āpēn. aĉcık_ēmek yidim. nēy ğonuŝuvēren ĉocūm
5 bān sene? üle ōlum nānāniñ hoturafı n_olcāķ. ē nē bilem, nē ğonuŝdūcañ. āmir hatice karayit. ye^lmiŝ sēkiz. dādāñ ĳaĉ yaŝındı biliyo muñ? sēksen bēŝi geĉiyō.

yiñ ĉocūm yiñ. yiñ yōrum. ğüneŝ gāliyo sırtıñı dēdim biraz dā... gāli-baķı mī dēdim? dēmiŝēmdir ĉocūm. nē dēyom ba^k ye^lmiŝ sēkiz yaŝındāken bu ğıdā ğonuŝuyon dā ne isdeyoñ sen lē.

10 ***Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?***

yaa bu köydenin. hem ğōŝēiz bōlē yaķın, birbirimizā. bāket_ēyi_ēmmi bōlü_aķsı_oldūnu bilsem māmazdım, aķsı. beceri^kli olması dī pek emmē beceri^ksizi di yaŝāman hā. beceri^ksizlen di yaŝāman.

ālēvērī ya, ālēvērī dā. ĉalıŝğan_olma mı? bu hāli gāldik ĉocūm. ĉalıŝmamızıñ
15 sāyesini bu hāli gāldik. bāñ yirmi bir sāni hem_ēkeK_oldum, hem ĳadın_oldum. āvī baķdım. bu dāda, ben burda. ālımı canım. ğüzē ğonuŝuvē.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ĉapa ĉapā. dē ğidi ĉocūm dē. nānāñ ğōmedī ğalmadı. bi āķası vā. hār ŝēlēñ uruŝdım. odun, ĉalı, ĉapā, kūrāk hāpsiniĉ ğullandım. āmmā hindiĉ ĉōkdüm ğaldım
20 ğāri. aya^klā ĳa^kmeyo ğāri. āviñ ğaydını zor baķıbiliyon. hār ŝēmiz bollūķ. bütün ŝēmiz bollūķ. dōrt dāni_āvladıñ anası bubasıyız. iŝte iki ğiŝiyiz būda. ĉamıñ dibindekiĉ ğocū_āv onuñ. iki ğat ğocū_āv.

allahı ĉoķ ŝükūr. dibini vācaķ bi teK_ācımız yoğūdun, iĉini ğıcek bi ğöz_āvimiz yoğūdun.

25 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?***

üş gün, üş gün çocūm. üş gün davul dövölüyödun. üş günü yimek yapılyödun. ekserī öñün düğün_olūdun. biz tās düğün hēs gōmedik. çāşambı, pēşembe öledin. hēs biz tās düğün gōmedik. tās düğün üş bēs säniden bārī_āncī çıqđı bu. nēymiş nēkahmış, nēymiş şōlēmiş. nē oluyo bu. müslüman_ışı deyil de, müslüman işi.

- 30 ē o aramış_ölēsē. ämmi bāñ aradım çıkarımadım ya onā. ē aradī_o da, bān gulāmıñ_ışēni daķıvēmiden gitdim sabālan da ämiri_onū daķdırmā gitdīdim. gōş_ämir dēdim bān. bāñ yētişimen dēdim. çocuk du yētişimedi. onū_aradım, māmātgili_aradım. ondañ sōra işēye, adını bilmedim_ışte, nādire dī_aradım. heş biri biz_arımadıķ dēdilē. gülcan dēdi mistī dayım_aramışdır_o annannī_onu dēdi.
- 35 çocūm dēdim onū dū_aradım çıkarımadım dēdim bāñ. hā herāl_ölü dēdi. n_apalım. bōlē_ışde. kändimiz iki gişi būdū_orüşuyoz. ämmā hindī ğadā orüşmaķ ēyidin de şindi açıķ zoraldı ğāri. açıķ zoraldı ğārī çocūm. şu zofra ğodum mu ķaldırmā üşeniyon. fasillē dōradım. hurē mī_acabā. aç dā ēken mī_acabā. gālān_olū mu, giden_olū mü_acabā. hadi le dursun dēdim bāñ. hurmiyan bō hindi.
- 40 aç dā durāñ ölü bişirēñ dēdim. işte bōlü bōlē vaķtimizē geķirīp gideriz. baķalım günümüz nē gün dolcaķ. allahī şükür. şindi bu hālimiz şükür dēyelim. ēyiyiz.

çocum aç dā yanaşdırsañ hunū huráy. almañ zor ya ödan. ē biz yidīk. nē dēyom bāñ. bāñ émāñ başındadım. bāñ ēmek yidim di meyvā yiyi-baķırıdım. namazī ğilivēdim açıķ ğānım yavancı dēdim.

- 45 sen kiminen gitdiñ sabālā? e sen dōrunan cāmiyi gitdiñ būdāñ. hēsapsız oluyū bu ğocaddan sōra. asıl dā ävdān çıķdıñ mı sorunlusuy. nēreyi gitdiñ ğalindiñ bilincek. ölüm mā ğalım mā de mi yā. şindi bān bunu dēyon bu hıst dēvēriyo, biraķ gidivēriyo. n_apalım. hindi bu ayā ķaķdı mı bāñ sän nēriy gidiyon dērin. bānim bilmem_ilāzım. bāñ āşam_oldu mu yalıñız köv_içini gidiyon mum?

- 50 çocūm hindi baķ gücünģü gitmesin heli_emme uşāñ_ısanı çok tembel bē, çok tembel.

şindi härif o işlimäkdā, harkätdä çoķ_ış vā. bānim harikāT_ē^tmisām bāñ hindī ğadā çoķdan çökcādim. ayaklām kötū, ämmā harikātimiñ sāyasına. dēyom buna. bunu dēyōm. harikāT_ē^tmādiñ, ēken_oturduñ dēyōñ. tabī bunuñ yādımcısı vā. bānim yok. ämmi bānim ayaklāmdan ķıprırecek hālim_olmuyo zaman ğaliyo dū.

55 dün_aķşam_üzeri, dün çoķ yoruldu. aķşamı ğadā ēmek_ētdik, çamışır yıķadım. makinē atsam dı gini onuñ särmāsī vā, ķaldırmasī vā, ē^tmesi vā. ondañ sōra

aşşamnan ğārī bi di bunnarı suladıķ. bānīm kıpıracaķ bi hālim hiş ğalmadı ğāri.
 namaz ğilcān, yassī namazī. olmuyoru, ça^licān. üvēcen hūdū hemēñ. ayaklām dı ārēşi
 60 öldürcek bene. қақdıм bunnāñ_orı gitdim. bunnāñ_orū du ğalībalı^kmiş. ödan gini
 yallah ävä. olmadı. ğäldim bi namaz ğıldım.

āşı bōn ğāri né halT_işliceκ. bōn götürdü gitdī_o. olanı götürdü. èyi èyi
 işallah_olū. o çocū bāñ buru ğoyā dı gidā min heş. kändim di ğimāñ ğalmāñ. yoķ yā
 sen de. o hēş çocūmū bānim ğabil_olmacaķ da bān kändim néden durarın_ōda.
 65 bunnarı ōlū ğoyan ğālān bāñ siñeklā ğālmāsin. zahmet dēli, zahmet dēli. isdeyīp ğālip
 dī_étmedik. né ğoyüvēdim size? acī sovan, ğurū yavan. misāFir umdünu yimāmiş de
 buldünu yimiş. siz dī savoluñ çocūm.

nā alı-batır, ğonuşdurup dücaķ.

ē şindi bizim ğonuşmamızlādan niye aņnāşıñız siz dā bize ğonuşduruyosuñuz?
 70 bizim ğonuşmulādan né aņneyosuñuz du ğonuşduruyosuñuz bizi? alıp-batırī biliyom
 bāñ onu. bunuñ mānesi né? tabi tabi şimdi şu köğüñ ğonuşması bizi beñzimez. bizim
 ğonuşmamız çulhulā köğünü beñzimez. değişik. bu köğ çok çäkdirī. hēē dēyālā
 gidālā. imamımızıñ kövü ōledī. ämmā bizim bu kö o ğidā fazlı çäkdirmāsi yoķdur.
 çulhulā köğü daha işeydir. hā onnā daha bi başğadır. şāhirlān dāñ n_apsañ
 75 ğonuşması bir_olū mu? olmaz. onuñ_içī_işte. işti bān di sizıñ fikiriñizi
 aņnımaK_ısideyon işti bān de. acabı néden. allah bizi būdu yaratmış. şinni baķ
 çocu^klā ğālmıyosuñuz ğāvgī_édālā. gissek biz_ōdū қаş gün durarız. durumeyiz.
 çünkü vatanımız bura. malımız mülkümüz būda, ävimiz būda. nasıl duralım_ōda?
 ämmā älden_ayaķdan düşdü^k mü mecbur gitcez. allah düşürmāsin çocūm.

80 bōlü ğonuşcaķ misāFir vēse. hindi bunnarı ğāri asıl vatanıñızda bizim
 ğonuşdu^klāmızā ğonuşdurcā mısıñız häp? hā yazıyı geçircāşıñız.

n_āpalım çocūm dünyā təcällisi.

yaa yaa serabı dī_oķutcan dēmedī_o gün_onū_o. serap burdan çıkcaķ
 ğalcaķ. lisiden çıkcaķ ğalcaķ. lisiden çıkdı mī_o du ğalcaķ dēdi. yoķ, oķumaķ yoķ
 85 dēdi. ōlan_oķāsī_oķucaķ dēdi. o dü dēyoru néden_olan_oķā dēyoru,
 biz_oķumēyiz dēyoru. oķumucasıñız dēdi.

tabi n_āpalım. allah sālıķ vēşiñ. älden_ayaķdan düşdüñ mü iş kötū. қаfı çok
 fazlı ğalibalī almāyo. ē çolū ğälcäk, çocū ğälcäk. n_apsinnā.

allah_õlũ_é'mesiñ yaradan_allahım. älimiz_ayâmız tutâkanı birinci yataç,
 90 ikinci topraç v̄esin. bunũ_isdeyon_allahdan. n_ēyniyen başğı şeýe. allahım hayırlı
 ölüm m̄esiñ. hatāsız kezāsız_ölüm m̄esiñ. n_apcez.

işin_olddan sōnu v̄eriz, işin_yoğusũ_oturuñ. isdāsāñiz birā şeý ğatıvērēñ
 ğālāñ. için dī_ölü gidin. eh ğadın göñlünüz bilī.

I-A/47

Derleme Yeri: Söke-Sayrakçı Köyü

Derleme Zamanı: 01.08.2009

Kaynak Kişi: Refika Gümüş (70)

Doğum Yeri: Söke-Sayrakçı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler, Kış hazırlıkları, Tarhana yapımı, Keşkeğin yapılışı.

rafikā gümüş. yaş yè'miş. yerlîn. buranın_äsgî_işesi.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

5 äväli düğünnä çocüm cumā gün çalgılā gāliyodun. cumartäsi günñ
kınası_olüyodun. bazar günñ gālîn_alması_olüyodun. dā äsgidän o ämmi. dā
äsgidän sökü bazarî gün mü_olüyodun_o de mi? çarşambî perşembî_olüyodun. tās
düğün_oldu mu cumartäsi pazar_olüyodun. cumādan başladı öteKî gibi tās
düğün_oldu mu. oñ düğün_oldu mu nēyden başleyodun_o gā em başa. sāliden mi
de mi?

10 yemek hazırlādın. āşam_oldu mu çalgılā gālîdin. iki gün çalgı çalınıdın oğlan
düğünü_oldu mu. ğız düğünü_oldu mü bi gün çalınıdın. yemek hazırla. yîlē, içelē.
öldin çocüm. e çarşambî gün gini kınası_olü. kınayı gidālā. ordu gālîni kını yaqālā.
orđan gālillā āşam gini çalgı çalālā. ertäsi gün gālîn_almeyî gidā. üş gün
düğün_oludun_äväli. hindî_ölü_olmeyo ğari. hindî essāsını bullādi bilāñ olmeyo.
biz oğlannarı ävādik. burdu bi yemek yidirdiK gitdiK_āşam baloya ävārdik.
15 ölü_oldu çocüm.

odunu gidālādin. çırayî gidālādin dē mi göşü? odunu gidālādin. çırayî
gidālādin. yemek hazırlanıyo ya. çalıyî gidālādin. hurünü_ék_mek ğatıyo bölü
bazar_ék_meğî yokdun. öladin.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

20 kēşgeK_oludun, at yemeğî_oludun. ondan sönü nohudunan_at bişiridin.
kēşgeK_oludun. dolmu sarālādin. ē hār yemeK_oludun çocüm.
ğabağbasdı_oludun_ävālcäsi. hindî onu olmeyo hindilādi ya.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

25 ē harım_işî_olu. tarlağ_olusa ekēsın, dikēsın, çapılāsın. bağ feraT_ābēñ
hindî tarlıdañ gāldi. su suladı. su sulanıyo. äväli kanal kanal_ēdiyoduñ. hindî

çeşmilānāñ gøyüvèriyosuñ gidiyosuñ. arı gıydı baqıK gāliyosuñ. ölü-duru. işte hindi gölēliğ. hindi hār_işlā golē. ävālī_ölü dēldin.

30 oluyō, sētini_miz_olu. hār sānī sēytinimiz_olu dağlara. ginī ferat allah_içi hārkās yime^klīnī_aldī gāçāñ sänā. zētini_olmadī_ämmā. bñ yıl vā dēyolā çocūm. işte sētini_miz_olu dağlāda. hanı ēyi buranıñ durumu dā tabi dā bölü sētiniñ_oldu mu onnā daha işē olūyo. hanı masraf_olmeyō_o gādā.

Ferhat Totur: iki sänidān bārī_olmadı guraK gidincik.

Kış için herhangi bir hazırlık yapar mısınız?

35 hazırlādıK çocūm_ämmā hindi biz iki gişēz. çocu^klāmız yapıvèriyō dñ vèriyolā. biz ētmeyoz çocūm gārī. ävālī büber dövädik. hindi zātēñ büber dövmeK yok da. alıK gidīyosuñ, yardırīyosuñ. kändi tarlamız vādın bizim. ölü çalışırđıK. hindi yoğ_işēsimiz hani çalışmaK şēmiz. hāp çocu^klāmız_ēdivèrilē. hāp çocu^klāmız_ēdivèrī.

Tarhana nasıl yapılır?

40 ğaynā. tarnı yapālā göcü tarnasī. tarnē yarārız. ondāñ sōnā bübē dōrarız, sovan dōrarız, domatī dōrarız, ğaynadırız. onu ğatarız bulguruñ_içinā. ğaynadı ğapadırız. sōnu yoğurdunañ yuğuruz. ondan sōnū täpsilārī_alırız. üsdünñ yoğurT dōkā yīriz. yimeK_içi di güzā olū. biz_ölü_ēdāriz. un tānasī_ēdāriz. onu göcü tarnī dēriz. un tarna ayrı_ēdāriz. onu ēdāriz bölü_avğılarız. ğışın bişirī bişirivemesī güzā olū onuñ.

Keşkek nasıl yapılır?

50 kēşgē kēşgeK kaç kilōsa ātinī di o ğıdā ğōruz. içindi ğayna^tmıdı ayrı_ayrı kēşgēñ_ātī_ayrı ğaynā. kēşge^kliK_ayrı ğaynā. értāsī gün_oldu mü ğonum ğōşeyī habar_ēdālā gāliñ kēşgek dōğcāz dēyā. onu kimsi bişirām başındı duran dōğdürū ölü gānçlāri, şēlārā. işēy vādır ävālī harman savırīyolādır bölü kürek vādī, kēşgek küreğī onnan_ēdālā. onnan dōğālā çocūm. onu ğölā ortū_ağıya bölü toplanıllā.

āşeyī gätirivēmişlē bānim dā ğaldırdım dēdī_anā dēdi. ilāzım_oluyo ölü dēdī olannamız vā dēdi.

55 o yapā kēşgeK heralda. yapcaK. ümidināñ ümit vāmış arqıdaşı_işti ya amcasınıñ_olu ferhadıñ. o du ollāda mī çocūm aydında mī duruyo?

Köyünüzde geli-batı, gidi-batı gibi kullanımlar var mıdır?

aa bizim bullādī dağ vā, dağlilā sōlēle. bizim_ölü bullādī sōlümāzzā. dağdañ
gälännā onnā sōlēle. dēlē dēlē. māzin tarafı dı öle. hā onnā dī_öle. bizim
bullādī_ölü ğonuşmāzzā çocūm. onnā ölü ğonuşullā. yaa biz_ölü dēmeiz. hanı
60 gälīyolā, gidīyolā dēriz dā ölü onnā o taraf daha çoK_ölü ğonuşullā. bārāñarı dēlā.

Eskiden gelinler nasıl giyinirlerdi?

ävālī işey keyādin çocūm o kirep donnu^klādan bölü pembi_ōsun, işe ōsun.
ölü dikiñillādin topūnu ğadā. hā ölü zelvālī zelvālī işēlē oludun. ävāl_ävāl nāññ
zamānındı ölü keyilīdin. e sōnu bēyaz ğārī bizim zamannarımızdan bāri bēyaz
65 keyiliyorū. onū bēyaz_ēdālā dī sōñü_üsdünā al dūvaK_ēdālā. ölādin. hindi ğārī
dūvaK mūvaK olmeyo ya. balodāñ çıkdıñ mı hadī.

nē gibi acabā? çarşambı, perşāmbā, bazartāsī dērdik çocūm. baK baK nāññ
nahā biliyō. çarşambı, perşāmbā dēniliyodun nāsifī_ābla. ölü ya.

nāññ torunnā gāldi.

70 çalışa mīyo hanımın çocūm? kölgeyi geç, kölgē.

çalışcāmış nāññ. hindi öläñ gitcāk gecı gālcāk.

bilmeyon kum nē dēcāz, nē ētcāz.

ēyi canım_ō nāññ hār yaKıdı mēşur ğārī.

nē dēyivēren çocūm? e başğı nē dēvēren çocūm?

I-A/48

Derleme Yeri: Söke-Sayrakçı Köyü

Derleme Zamanı: 01.08.2009

Kaynak Kişi: Nazife Totur (84)

Doğum Yeri: Söke-Sayrakçı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlerin adlandırılması, Tarhana yapımı, Düğün törenleri.

nazîfâ tutur. ē bilmeyoñ yaşımı bilmeyon. biliyon dësem yalan.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırdınız?

sobucu dëyoduğ sobuca. bazartäsi sobucu dëyoduğ. sālî, sökü bazarı, cumâşamı, cumâ. ölä. vallâ bilmän. o cumartesi günnä dî o_zmannādî tādil bilāñ
5 olmeyödun tabi ya.

Tarhana nasıl yapılır?

hindi millät bulğur bilāñ ğayna'meyo. aliyo iki_okğu bir_okğa. gök tānı dërdiK_onu ğari. göşularî bilāñ ünlärdik häp ğarî tānî_etcämizdî yidiridik çanağ çanağ. üsdünü yoğurt dök. äskiki_ışlā ğalmadı çocüm ğari. yaşımassañ hëç yoğ. git
10 gämğänç yat toprāñ_altına. n_āpalım çocüm. ğalmadı ğalmadı çocüm, ğalmadı. äsgilä nārdä? düğünlä bilāñ ävālî ölü cumeytesî mumeytesî bilmäzdiK hëç kınäyî mınäyî.

hoşğaldıñ. bu hanımî, o çocuğu. hā yengäsi. yengäsi. alîniñ ğası. bu ismayil. n_ēdälim. sağ_olsunnā hākäs yatānda. işi_ösun, işläsin. n_āpalım. işdāñ vā fayda.
15 boş gāzmäkdāñ yoğ.

başını nē gälüyö_o çekiliyo. allah nē vëriyo o çekiliyo. bu bänim torünümüñ_adı hiç söleyimäm. çocümüñ_adı. hasan “ölüm olüsü ilk ğardeşimiñ_adinî ğörün” dëdi. dëdî gibi ğodu. hëç bän mürat dëmäm. hëç dëmäm. çocüm, çocüm, çocum... söleyimän. n_āpalım çocum allah nē vëriyo onü çekiyoz.
20 bänim üç_ölan bi ğızdın. ölanıñ biri_ölü_öldü. hindik iki_ölan. bi ferat_äbeğ vā bi di onuñ_ufā vedat vā. iş bañğasındādın. tanayo müñ bilmāñ. iş bañğasındādın. ämä^klî_öldü, çıkdı. hindi ölunuñ düğünü vā yakında. bi tēK_ölan. bi tēk ğız dı ölan da. ö nişanlı. düğünläri_olcağ ğari. az ğaldı. hā yapca^klā. gälsäñi çocüm düğünlänä. ölü bî bilgimiz_ösü vësek ältisilē sänä, édälä ämmä.

25 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?***

bānim anī düğün_öldündü bilān sökü bazarī dēyoduḲ ğarı ya. kınī_oluyodu. cumāsamī gün gālīn_almī_olüyodu. bi ğızdım bān. üş dörT_olan. bubam hēc yanımı gālmāzdi. hiç gōmāzdim. ävālī ğaşmaḲ vādın. ölü kēyīnīp ğuşanīp adamnañ ğırdırmaḲ nārdēdi. hindi adamınañ ğırdırīp-duruyolā, oynēp-duruyolā. ävālī ālīnī yüzünü bilā gōmāzdiñ. ävī ğirdiñ mī adamıñ yüzünü ğörüdñ. bān ufaḲ_ävländim çocūm on_altı oñ yēdi yaşında. ufaḲ_ävländim. durdurmadilā. illi iste, iste, iste, istā. bubam ğurtaramadī onnañ sōnu vēdi ğāri bunu. ālāñ, bēylāñ oğlanları bilā istātdī. vēmādī. bu fakir_ōsuñ vāsın dēdi. bu oğlan ēyī_olcaḲ dēdi. dēdī gibi ēyī_oldu. allahım ēyī_īsanī nāsiP_ētdi.

35 ***Gelinin bindiği at nasıl süslenirdi?***

atı miniyoduğ. atıñ_üsdünü çarşaF_atiyolardın. yañışlı olüyodun ğāri bēğiriñ ğuyrūnuñ_üsdü. yaneşli oluyodu, işlämli çarşaFı atıñ_üsdünü örtdüümüz. hā yañeş dēyoduğ. yañeş yañeş dēyoduğ ğāri_ona. süs süs. atardığ. atıñ ğuyrūnuñ üsdünü gāliyodu.

40 hindi adamınan oyna, ğırdır, hadi git. biz gōmādik. bizim günümüzdü yoḲduñ gülüm. nē bubamı gōdüm bān nē adamı gōdüm, yav^klıyī gōdüm. ğaçıyorduk satti. bubam hanı kändi bubam. gālīn_olūḲan gösdāmādi kändinī bubam. ğıyımadı, bi ğız dēyā ğıyımadı. gösdāmādi kändini. hēş gösdāmādi ğadın bubam. mollu fāriddin bubamıñ_adı. molleydın. öldükdän sōnu kitapları bölē hocuları vēdik cāmīlara. ölü endiridin, hatim_endiridin. namazıñī ğıl ğızım, namazıñī ğıl ğızım... ğadın bubam

45 häp_o öratdı. allah_ırahmat_ēylāsin. cānlāt mekanı ösun yavrīm bubām.

bizim marīdın_ondan. ävdän_ävī ğoşdurüyolādın_ırafīkā.

ismayīliñ hanımı çalısmē mī ği^lmiş?

I-A/49

Derleme Yeri: Söke-Demirçay Köyü

Derleme Zamanı: 01.08.2009

Kaynak Kişi: Emir Ayşe Kavaklıçay (72)

Doğum Yeri: Söke-Demirçay Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Günlük işler, Keşkeğin yapılışı, Gelin çeyizi.

emir_ayşa. sóyadım çağıcı, burası gava^klıçay dayiñ. yaşım mı? né bilen galañ. onu bilmiyon. né sa^kl̄en gülüm. vādır_o elli_a^tmiş yē^tmiş gadā vādır. öle mĩ göcü_adam? yē^tmiş_ikki.

5 yāz nēnem ha^tmı nenām tā bağ evi bağ. tā bağ bārīdeki_eviñ ilārindi o çēdindeñ gālmiş. bu çēdindem bāri ürediK gitdik būda. çēdin çēdin, gāşiyakalı. ónnā hindi ço^klā. hamīdī dēzeñ, emir_ayşı dēzēñ, anam, dudū dēzeñ, gülizar dēzeñ, urkéyi dēzeñ, nāsdū dēzeñ. bēş gız, bir_olan.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

10 esgiden düünnē gülüm sali gündeñ gurūlurdun. salı, sökü bazarı, cumāşamı gün gelin_enārdin. çārşamma. anniyibiliseñ gülüm. hindī tēs düün biliyorūlā gülüm. hindi cumā güñ gurūyoru, cumertesī kınası_olūyoru. nahal_olūyorū_ó galañ? cumertesī pazar güñ gelin_alması. kapalı oluyodun eviñ_içində. ävālī dōt gol duvarıñ_içinde oluyodun düün. hindī ğarişık, gāmañ ğarişık enīli ğoru^klu. ihtiyarı, göcu gālari, göcü_adamlā, gānşlā, olannā, gızlā birbirini iştı tutan oynēyoru. gólunu 15 gólunu tutan oynēyoru. ävāldāñ_ölü yōdun gülüm. hindi sētinnemiz o ğadānnık olūyorū. äväli toprağ gibī_oluşdu sētinnemiz. hinni yoğ. hani gözağ, hani sētın. hindi nēdā. kapalı n_apsağ başğı_olū. seniñ_oyunu ğe^klē gōmāzdin. ğe^klēñ oynu ódanıñ_önü. bağ meydañ yēde. zenniniñ_oynu ahan dōt gol duvarıñ ırıfatıñ eviñ_içindi oyna. gızıñı_çıkādıñ mı tamam. olan_evādiñ mi...

20 hā görünmāzdin. bağ bunu nişanniyken bāñ anámnan tā harımĩ gitdik. ilāridē dēri gibī suyumuz vardın ğayınnamıñgillēñ, anamgillēñ. çoğ güzāldin su böle. ağardın özēkden. öze^kli. orē anamnañ gitdim. bunu görüvēdim nişanniyin. āqamı ódonlā yığılıp-durū. hindi nēdā ğaçıbilcek. gālını mĩ_hiç. ävālā davılığ göbēnni hur. zurnı çalcağ. o zumañ gālını alcāsıñ. ē o parayı dōkcēsıñ. dōkülcek odanıñ_önüne 25 davılları zurnulara.

yème^klēmiz_olurdun. aşcımız, bulıŝıcıcımız_olurdun. hepsĩ_olurdun
 gülüm. hindi olıyo gini aynĩ da yānız oynnāmız dāñıŝik. oñ düün_olurdun. hindi tēs
 düün_olüyo. çok tēs düün_olüyo. hep cumā gündāñ ğuröluyoro. cumērtesi
 kınā, pazar gün gelĩn_alma. pazarērtesi günü duvağ olurdun gülüm. hindi cumā
 30 ğuröluyoro. äväli sali gündān_olurdu. cumā gündān düyün_oldünu bilmān. häp sali
 gün_olurdun. çārŝammı gün kınası, pärŝambı güñ gālĩn_alması. cumā gün dü duvağ
 olurdu gülüm. sökü bazarĩ dēriz hanĩ bazı çārŝammayĩ. perŝämmā cumāŝamĩ. bāzıları
 öğ_alandĩ hōrũ_ablañ vā bilmāssiñ sän. män dēyorũ bān girēy bilirin dēyoru,
 sobucu bilirin dēyorũ, bazarēttesĩ bilmān dēyoru. girē bilirin dēyoru. ahanlēy di bi
 35 ğocu ğarĩ vā. bān di bilmiyörün, o du bilmiyoro. yatıp-duru, hasda. gāzān sā dēyolā
 yatāñ hasdı dēli.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

kēŝgek olurdun, kōfdũ_olurdun gülüm bulğur kōfdāsi. onu hemen dōvelāken
 tāneydĩ_atāŝ bulundu mü gülüm hemen közlāniveriyoro. hemeñ yĩlerdĩ_onu. onu
 40 bırağdılā. kēŝgek yinmez gülüm. onu közlüseñ közlānmāz. yānız kōfdā közlüyüp
 yiyolardı. ölü çığ bileñ yiyolā içiniñ etinnān bulğurunnān. yiyorulā gülüm. patadiz,
 badılcān, bibār ğızar^tması. bunnā olurdu. o yapılma mı_hiç? da^lı olurdu gülüm. işti
 édālārdi aşcılāmız bāzıları dı hanı işesini çog da^lı yapardı gülüm. ğıymançı çōbası.
 hanı hamırĩ yuğūruyosuñ, yasdıgeŝdi bölüyosuñ. munu yapālardın. ahan bizim
 45 bahatdin_efeniñ alĩniñ düünündā aşcıyı vādım män. häpsini düzdü. nenā du baken
 dēdi. yēngā dēdi. o zumannādı gānŝdim gülüm. hindi ğocadım. du dēdi mağğaycıyı
 verālim dēdi. mağğaycı dı nē? maydınuz. ğalañ bi ŝelē yapılıyo, üsdünũ
 gāzdirilāniyo.

Nişanda neler yapılır?

niŝannā mı gülüm? niŝannarĩ hindi ğaççım isdādĩñ ŝelāri olan_evini
 aldırĩyosuñ. bānim bubalığ bağ hinni o ğumuŝ top yoğ. ğumuŝ hani yuğādañ aşarĩ
 cizgili. biri portıgal sarısı, biri ilman sarası. ğumuŝ donu. bizim bubalığ_aldı. onu
 kēdim āskitdim. gālĩn_oldum gādim_ōdan burıya.

bunnā dı başğı yēdeñ gāldi ya tālāt dayıñ gülüm, dedeñ. nānām gāldĩ, ha^lımı
 55 nenāmiz. bilmessiñ gülüm. bunnā bağ öldü, birĩ_öldü. ğayınçım_öldü. görümcü sağ,
 bizim_ölānda. bunnā iki_ölān bi ğız gāldilā. hemen sāniyi -ğādeŝi vā ya- hemen
 ahañ hu ğadā bi şey. ğucağdı gāldi. buvam gātĩmiŝ onũ da. ödam bağ tekilēden burıyı

ğadā būbam ufağ çocuk de mi ğız çocuġū_ōsuñ vāsın. bölü baca^kları bölē ahan
 baca^klandan tu^tmuş bölē. ólū dērdī būbam. baca^klandan tutdum dēdi. āķamī güzācī
 60 sarındım dēdi. sāniyī_ēñgānā bizim üsiniñ ġāsına. bu tālāt dedēñ ġadeşī_oluyorū
 iki_ōlan bi ġız bölē.

hindi sāñ aydınıñ yērlisi miñ? başġī bi yēlēdēñ... ódemişli. anañ būbañ saġ
 mı? éyi hanımıñ dı vādī. çoluñ çocuñ kaç dāni gülüm? çócūñ yo^k mu? yeñi
 mī_āvlāndiñ gülüm? éyī āncı daha. hanım nēlādān gülüm, ġālin? köġūñ_içindān
 65 mi? başġī yēden mi? manısıdan. ġālīniñ_anasī bubasī saġ mı? kaç ġādeşsiñiz gülüm?
 ġız ġādeşniñ vā mīdī? bānim iki ġız iki_ōlan çaķııcı dedeñiñ. ablam óldü. iki_ōlan bi
 ġız ġaldım mān. ġaldım gülüm, óldü. āleyīp-durūyon. unudumuyón. oturu
 oturuġodum mu kapınıñ yanına ahan_evi dāf_ēdivēsem gissem dērdim. tānydān
 ahañ gümāniñ_içiniñ ativē kāndiñī_óldücāsiniñ ó gini ġālmāz ġalan. gümāñ hana
 70 ólüvēcāsiniñ kāndiñī_at. sētīn gümāsī bunnañ gülüm.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

esgideñ gülüm sētinnemiz_olūdu bizim çok sētinimiz_olūdun. ġoza^klarī dā
 dün böldüle. o ġōzaķ iġīlanī yeri ġālāñ iskāntī_olūdū dibindi telef_olurđun. hindi
 böldüleř. bizim hindi bi parsel būdū vā otuz doķuz çam. iki bölüg ódū vā atalañındı.
 75 olma mı gülüm. dā hālā hayvañ ġullanıyóz ya. hindi yoġ hayvanımız yoġ.
 alınsi_olçaķ. az çok sētiniñ doluşcāsiniñ. ġozaķ tezeg... ha sıġır mī? sıġır ó yoġ. o yoġ
 gülüm. ġeçimiz vardın da.

Keşkek nasıl yapılır?

hī hī yapılı gülüm. dahā hālā yapılyō. ónū_et ġatıyolā. bilmiyón ġaççım ónu
 80 yapıyolā ya nahā yapıyolā. bilmiyorūn. et ġatālā. döġüyorūlā. kıını ġün işéysiniñ
 sabālan ġānşlā döġüyoru. birē māndil vēriyolā keşgek döġennārā. düġün_evi vēriyō.
 hārkās döġdü mū ġālān ġālāni yīp yīp gidiyorū ġaççım. bulāşıkçı yākiyīp-duru, aşçı
 zohriyī hazırlēp-durū. hāp_ólū_olurđu gülüm. siziñ_ólādī ya^pmiyolā mī muna?
 yapmazlā mī_hiç. hāFızıñ bizim hanı aydında bu dayıñgilleñ gitdik biz de bazī yēlēdi
 85 ġaççım aşcılık yapā da bazısı ġayıdıñ_arasınıñ dūrūp-duru vērilē hazırlıķ_işti vērilē.
 gitdik di óldü dayıñ işēsi amcasınıñ_ólu, hāFız. ġadir_alinnān hindi māmād vā ódu
 tākilādā. ġadir_ali, mahmura. o çinide mahmura. ġadir_ali aydında. ó aydındī-duru.

Köyünüzde geK-gelī, gidi-batī gibi kullanımlar var mıdır?

nahā nahā dēdiņ gülüm? anniyımadım. annımıyon çócūņ dēdinā. nēyī gāK-
90 gālır mi? hā dēyon. gāK-gālī dēcāsiņ. n_āpcaņ, nē dēceņ? nē dēceņ gidāni? gidiP-
barıy dēsıņ. gāK-gālāni gāK-gālī dēcāsiņ. hā gidāni gidiP-barı...

Eskiden çeyiz için oya, işleme gibi şeyler yapılır mıydı?

oya mı? o du yapılırdın. hemēñ lambī_ōnündü çēñizlāmī bānim ōlü yapıdım
bān. dā üsēniņ_ävinı doldūdum. altı mekikki ēte^klē olurduñ. fısdannāmız olurduñ.
95 kēdiğ esgitdiK gāççım. hūdū dōt samañ yasdīnnan bi namazlām galdı. ōtēginnēñ hāp
kēdim esgitdim. n_āpceņ. çēñiz yapılma mī gülüm?

gāñşlīmdi hiç bān göbeK_atdīmı oyūn_oynadīmı bilmān. hindī_hemen_äl
ğaldīmıyon.

haleñiziņ_ayā nahal_oldu? ēyi mi gālaņ? köpeğī n_apdılā? nahā satıldı lē?
100 alıksan mı gülüm? bānim ğōşunuņ_işēsinden alıksan. a ävimiņ_āğasındı-
duru ävi.

yapılırdı gülüm. gēcī_aş_ē^kmek, gündüz tağ yapardım.

ğonuşup-durūn_işti ya. ğonuşuyoz ya bağsāğā. ğulağ yoğ, ğöz yoğ.

bizim gālīn, ğayınçımıņ ōlunuņ ğāsı, muhommet. ó çallılı. çallıdan gālmā. sān
105 ğonuş hada. āliñdān gāldiK ğadā ğonuşdū. iki deni bunnā çallılı, iki dene.

yaprā ēsi^k mi dē-batdı? ēsi^k dāl_āmmī yaprağ. kezban gālīn yaprā ēsik dēyorū
bu bizā. sāniņ_ēsi^k mi? nē dēyoņ sān? yaprā ēsik dēyo miyōņ? yaprā ēsik nahā yaprā
ēsiK_oluyoru. hōlü bağ hēř taraFī te^kmil pısá^tlı. nē bilem bān nē dēmek. ha dālī
dēme^k mi? yaprā ēsik dēmek hāpsi bi hesaP_onuņ, dāli dēmek. ōlü de mi? nafī orıyī
110 gālīyuru.

sān di saol gülüm. gitcā miņ? hada sēlam sōlü gülüm anaņī bubaņī. sēlam_ēt
anaņa, bubaņa, hanımıņa. çoğ çoğ sēlam. tälāT dayımıņ ğāsı dēsıņ hinnī annıyībilīsāņ,
bilībilīsāņ sōlü gülüm.

I-A/50

Derleme Yeri: Söke-Kaygılı Köyü

Derleme Zamanı: 01.08.2009

Kaynak Kişi: Safinaz Atalay (75)

Doğum Yeri: Söke-Kaygılı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlerin adlandırılması, Düğün yemekleri, Keşkeğin yapılışı, Günlük işler, Hoşmerimin yapılışı.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

5 bizim düvünnemiz davıl olurdu. ondan sönu çeñgi olurdu. hepsi ğarışdırılardı. éderdik düvün. üç gün. sali gün ğalirdin davıl. çarşamba gün āşam giderdin ğalın indikden söna. aman pırşembe gün. yanneÇ étim. ondan sönu hēkes dağılı. düğün mencilisi dağılı ğalın indikden söna. hēkes kövünü, ävini dağılır. yabancıyı yerlisi olma mı düğünde? yabancıla kövünü gitcek, yerlilä ävindi ğalcağ. düğün yeri ğalıbalı o zman.

10 bazartesı gün, sali gün odun ğırälä, êmek ğatälä furunnari. äväl daş furunnari êmek ğatädik. e hindi çāşıdan alıyorü başğa. êmek ğatarıdık. aş êmek yapardı. danı kēsen danı kēsē, ğeçı kēsen ğeçı kēsē. ğudretiñi ğörü hepisi olğun çocüm. bölü hepisi. sali günden başlardı sali gün āşamley ğalir çalgı, pırşembe gün āşam gidärdin. hä cumāşamı dēriz. pazartesı gün êmek ğatāşın, aş êmek edärdin.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

15 sobucu dērdik sobuca. sobucu dēnirdi. sali dēnirdi. mandıcı dēnirdi. salı değil mandıcı bilirdik biz saliyı. mandıcı bazarı dēlärdin. né bilen ölädin. salı için. hälä onü çāşambı dēlerdi. pırşembe cumāşamı dērdik. cumeytesı dērdik. pazar bilmezdik. pazartesı, salı, çarşamba, pırşembi bilmezdik. sali gün mandıcı gün, sökü bazarı gün dēyilerdi. sökü bazarı, cumāşamı. girey dēyerdik, girey gün dērdik.

20 ***Düğünde hangi yemekler yapılırdı?***

25 kēşgek, köftü, sāmā -sāmı dērdik dolmu dēniyorü hindi ya-, ondan söna e¹li nohu¹lu bişiridik kemü^klūsünē. ötekı ğibesine ğavurmu yapardığ at danı kesildi zaman. kēşge^kli ayırışın, köfteli ayırıldı. ondan söna işēniñ içinini ğatcāñ kıstamı dērdik, hindi otur^tmu dēniyorü ya. kıstımanıñ içinini ğatca^kleyin ğıyardık. ğıymı makinesi yoğüdü äväli, bizläñ günnämizdi çocüm. onnā yeñi çığdı. ölü işti onnädän éderdik.

Keşkek nasıl yapılır?

kêşgeyê ğazamî ğöruz. ğocu ğazannâmîz vâdir bizim. bêñ içini otursan
görünmece^kleyîn ğazannâ vâdir. benim bunun altındı dı vâdir öle. onnuĝ suyunu
30 ğösuĝ. ondan sönü etini bi sâfâr aççığ ilk ävâ ğaynadırız, yürüz yâķârız ätâ.
ıslayığoruz ätiĝ ğanı çıkıĝı deylekden. ondan sönü onuĝ ğazanıĝ içini su ğatdıĝ
mî onüĝ içine ğořsuĝ. onu biraz ğaynadırdıĝ. ondân sönâ ğaynatdıĝdan sönâ
buydêsini ğatâsıĝ. buydeynen o bişê. sabâ ğâşiyî ğadâ bişirîdik. ondan sönü o oldu
mu onu ğapa^kleyığordıĝ. sabâlâĝ İsanâ toplandı mı hayķırısıĝ ğari o ğöşeye, o
35 ğöşeye ğenşlêden. onu dövürêydik. dövürüz. hindi dî dövülüyoru daha. ondan
sönâ ğälân ğonum ğöşuĝa, eşĝ dostuĝa yerli yabancı yidirîsĝ hepsini de.
ölü êderdik.

Eskiden gelinler ata bindirilir miydi?

ğälinnâ atılan giderdi. hâlâ dı atılan gidê bizim ödu dışı ği^kmiceĝ olannâ.
40 kândi köĝün içindi ävlenennâ hep böle atı minâ. hindi bilêñ minâ dışı
ği^kmiceĝ olannâ. dışı ğitceĝ olannâ arbeylen gidiyoru hindi. taķsiylen gidiyoru.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

çocüm biz harım êderdik. harım dêrdik biz, terkelik. ondan sönâ
mâsul êkerdik dâlara. çevrili^klêĝ içlêne mâsul êkerdik. onnarî ğaldırıydıĝ.
45 sıĝırınnan sıpasınnan bol olan sıĝırî sıpası davî ğöçerdi. dâlâdı o sıĝırĝ ağartısını
alî satardıĝ. ağartısını satardıĝ hani südüñü yoĝurduna. peynir yapardıĝ. çökelêk
yapardıĝ. dâlarî ğöçerdik. ğöşmüyen kövdü ğalırđı. sıĝırî bol olan, ävinĝ yanı
dar olan, sıĝır sıĝmîca^klên olan. bizim yirmi beş buzâlî inek sâdım ben
anamıĝ ävindeyken, babamıĝ ävindeyken. dâ ó ğâşideki daĝı ğöçerdik. çok İsanâ
50 ğälîlerdi ğarî. biz durmuş dayı biz ğayma^klı yımirtî yicâz, durmuş dayı biz hoşmerim
yicâz. ölü işey êdâlâdı yaylêlen giden olurdu. hani avı gidêñ, sıĝır arımeysi giden,
sözüm daĝı beli giden tosardı ğarî bubacîm hayķırî duruydu. ğaliĝ, buyruĝ ğaliĝ dê
duruydu bubacîm öle.

Hoşmerim nasıl yapılır?

hoşmerimî biz ğaymâ ğavırız. ğavırız ğavırız ğavırız ğaymaĝa. ğaymaĝ sapsarı
sararî. onüĝ içini un ğatarız aççığ. ona bölü ğarışdıri ğarışdıri ğarışdıri ğarışdıri bi
hoşmerim hâlini ğälî. çoĝ güzê olü ğayma^klı. üsdünü tezi çökeleĝ êkêsĝ. üsdü yağlı.
çoĝ güzê olü. êdivêridi anacîm hep ğälennâmize.

Eskiden koyun sürüleriniz var mıydı?

60 yaa göyüñ yoğudu çocüm. bizim_ufa^klîmızdı, bizim çocu^klûmuzdu varımış da. o ğāyeti ğıdıdı. geçi çoğudu. sōneyi ğāşî ğāri daraldı. daraldî hā taraf. hākes balkannarı İmar_étđi. sētinnîniñ malınıñ_ıçındı yayālā mı? yaymazlā. ondan geçi tükendi gitdi. çoğudu.

Köyünüz nasıl kurulmuş?

65 çocüm bu äsgî_İsannā būdu bi çoban damî marımış dēyolā hindi. äsgidenki_olannā. o çoban damınıñ yannı gālen ğonmuş, gālen ğonmuş, gālen ğonmuş. bi köğ ğurulmuş dēdilē o_ımannarı bizim çocu^klûmuzda. ölü ğonmuş ğı^lmiş. yörük dü olubiliriz. dağ deyimiz biz yörük. dağlıyız yörügüz_elbetde.

Köyünüzde gāli-batî, gidi-batî gibi kullanımlar var mıdır?

70 dēriz. gāli-batî, gidi-batî dēriz. dēriz. gālmîcemiş_o dēriz. gāli-batî dēriz. gitcemiş dēriz. dēriz bunnarı. dēriz. işti bölü gāliyomaz gidiyomaz éderiz. yaa ölü dēmeiz. gālik-gālî, gidiK-gidē dēriz. ölü_ışte. biziñki bölēdin. onu bilmēz biz dē mi lā. u onu bilmez. onu dēriz. nahāsıñ éyi misiñ? sizlē sen nahāsıñ? onü dēriz.

Yerde serili olan kilimleri kendiniz mi dokurdunuz?

75 kıldan bunnā. çul, çoval. ävālî_ävālî laylon çoval mı marıdı. hep bu kıl çovaldı. yaa biz ya^pmazdıq da yapırdıydık. yapırdıydık. bu ğızılıcbölü^klü dēlādin_ödu bi köğ vādır çavdardan_ötüde. ödu yapırdı gālirdin anecim bubecim. anacim_o yaqidandı benim. o_ıman bureyi gālin gālmış de ödan yapırdı gālirdin. bilmeyom çocüm hindiki hālini habarim yok. o äsgî_İsannardāñ İsan ğalmadı ğāri.

80 äsgî_İsannardāñ İsan ğalmadı. ya^pmeyolādır. ya^pmeyolādır_hindi. hindikini bilmeyon baq. o_ımannā bubecim hēybi doqudurdu hayvan ğillāni_oluyorū ya. hēybi doqudurdu, çoval, çul, harālā oludu şey gātımeğ_ıçı saman gātirilerdi. ävālî arba mı marıdı? hayvannāñ_āqasını sarālādı. ğolañ ölü onnarı ödü doqudu gālirdi. anacim ipini_ığırıdı bayā. böyle kirmanı vardın_anacimıñ. bölü dönderidin. onu

85 ığırıdin. ben bilmen_ışdā. anacim_o ğadā étđi hiç tanımamışık çocu^kluğda, gānçlikdā. onuñ_ölü_olcānı bilmezdik. bölü bölü topeÇ_édādin_onu anacim bölē. onu alı gidā ödu bubeycim anaycim gidālā ödu doqudu ğölā gālilerdi. sōnu bitdi mi onnā habā gönderilerdi né yout kändiləri bu yaqıdı_ışı düşāsı_alıverı gālilerdi. doqudurduq.

90 ***Hiç kıl çadırda kaldınız mı?***

olma mî_hêç? kıl çadır tabi. çok ğaldım. hu atalağ dēriz bu dağdı ğoyuğ
 vērilerdin_ävâlden yürü^klê göçâlâ gälîlerdi. nêleden göçâlâ gälîlerdi bilmen.
 onnâğ_olarî bilēñ gitdik biz ğaldıK_içindi çok. dâvir deĝişdi tabi çocüm. ötalîğ
 inceldi. hindi çulü kim n_eynicek. bunnâ kıl çuvaldı. sökuvēdim ben de bōlü
 95 çul_étdim_iştî_aha bura kapî_êşini yazıyon. keçē varıdın. êyârlâğ_altını olmaz
 mı keçē? varıdın êyârlâğ_âltlânda. tabi dışdan_alıyoduğ. ävâlî hâlî vağti
 müsâyiT_olannâ äviniğ dabanını bile alıyodun. bizlê fakir_İsan nê olcağ. ölü hani
 keçē ğullanmadığ kändimiz. hâ ağır düşâdi fakire.

Köyünüzde zeytin çok mudur?

100 çok çok sētinnîmîz. ävlâmiziğ_öndü ya çocüm sētinnē. sētîni çoK_işlädik.
 dünyâ. yağ ayak yağı çinēdik. zētîni_ışlädik çok. zattan ätimbiz dēyâniğ havası
 oneynen bitmiş zētinnen. öledi hanî sētiniimiz boldu. hindi hindi bi seni_oluyoru bi
 seni_olmeyoru. dünyâ mı kötü biz mi kötü? cenâbî_allah mı vēmeyoru bilmen.
 hindi bi seni_oluyorü bi seni_olmeyoru. a bu yıl gini yok dēp-durülâ.
 105 benim_aya^klâm du^tmaz da gidimiyon bi tarafı gömeyon da. işti_öle. n_âpcağ.

yalîñiz. ölüm bu ğâşî_ağıdaği_äv_ölümüğ. ölüm tanımeyo bene. ba^kmaz. a
 ğoşulâm bilip-duru. sen nēdi ğaldığ dēmez. iki ğızım mâ söküde. bi denî dâ ölüm mâ
 ğuşadasında. bem būdü_iştî_onnâ telfon_édälâsi onnarlan ğonuşuyon. bi ğonum
 ğoşu yannı ğadâ yaveş yaveş älimdi_iki dēnek oreyi ğadâ çığıyom. beş vakit
 110 ibädätimî_ēdiyon, oturuyon çocüm. savol. işti bänim_işim bōle. biziñki bōle.
 hastalîm sâlim_öldü mü telfon_açdırın. sözüm bu çocuk būdan geçiK-gidâşî
 haykırıyon çocüm aha. nēden? bän telfon_étmek di bilmiyon ya. çocüm bänî
 telfon_açivē dayıñgillärâ onü kimî görüsem ğâri. ö būdan yoldan geçennerî
 haykırıyon telfon_açdı. onnâ gälîlâ, alilâ gidälâ. ölü_işte. bänim_işim bōle.
 115 yalîñiz_oturuyon. köy_işleri bōle.

Cıvardaki köylerde akrabalarınız var mı?

çavdardî_ağırībām yok. aslanyaylasındı vâ. bänim tarafım yoğâda. mazın_içi
 dēriz biz tâ akmescit yanda. öladı-duru bänim_anam tarafı o yağıda. bänim_anam
 ğälmiş gälin. ben būdu kövdü buranığ yerlisi. sen di savol çocüm. senden di
 120 allah_ırazi_ösuğ çocüm. aramış ğälmişiz.

I-A/51

Derleme Yeri: Bozdoğan-Koyuncular Köyü

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Kübra Türkoğlu (68)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Koyuncular Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Kız isteme merasimi, Düğün yemekleri, Gelin başı, Günlük işler, Duvak eğlencesi.

küPrā. küPrā türkōlu. yaş bayā a'mış sêkizî baqırı. nê a'mış doquz nê a'mış sêkiz.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

bularıñ düünnäri_ävlätim ävâlî üş gün düünümüz_oludun. ödan dävileri
5 yükümüz yapımız sarilidin. ävimiz geci döşänidin. hindiki gibi
bir_havti_äväl_olmazdin. ävläri geci döşälädin. hadeñ yamazdan çıkıyolā,
gälini_ävi_ğatce^klê hindî dëlädin. güvey_olan gäliyorü dëlädin. güvey_ävi giräken
dövälädin, vurälädin_ākasından. üş gün bayram_édädiK_ävlätim. keyini
10 biraz. bayramnāda, üş gün bayram_oludun. meydāñ yerinden dağılıdık.
äv_işlärindi_édädik. olannā çok dēye, ēke^klê çok dēye äv_içini gidädik. ödan
däligannilā bi bābā püsküsü verivērilädin. o ävdän ğaçadıq başğı_ävi gidädik. bābā
tüsüsü verilädin. bacıdan deyil. sözüm kapıdan, sözüm pānciriden işti_ölādan
15 tükü verivērilädin acı bābā tüküsü. ğızlā ğaçadıq. başğı_ävi gidädik. anamızı
bubamızı sayğı, hürmet gösdäridik. ölü hu olannan ğonuşuvērelim, bu olannan
ğonuşalım demäzdik. anamız bubamız tembihlädin. ākeñizden_ösürülā, dönüp
ba^kmeñ dëlädin. ölü_ölü yetişdiK_ävlätim. e hindî telēzonnā çıkdı. çoluğ çocuğ her
şē bozuldu. äsğı_işdän_iş ğalmadı. ävâlî yāmularımız şaķi şaķi yağā durüdu. havilā
yāmaz_öldü. baq iki sāni ğura^klıK_öldü. ē ävâlî bäl bāket çoğ_öldü.
20 ğänävçilär_édädik, oyular_édädik ğandiliñ_öğünde. fenā bilā deyil.
ğandiliñ_öğündü_édädik. onü du ğocanam -ävâlî ğocanı dēnidin hindi bubanni
dēniliyor, ananni dēniyoru- onü du ta söndäri_vēridin_istipeynen. bāñ sāni sabā
ğadağ ğaz mı yaqıvēcēn dēdin. ē üç_ākıdeş bi areyē_älidik, ğänävç_i_édädik.
istipeye, hindî kipirit yo^k mu, onu ğandiliñ_üsdünü basivēridin. ğandil bölü yanā
25 durüdü. mum yaqıyoz hanı ya, işti_aynı_öle. onu ğarı kipiriti basivēridin,

sönüveridin. sabā ğadaḡ ğaz mı yaqıvēcen bān sānı dēdi. biz_istıpi dēriz. biz yörük
ısan, n_öcek köğ_ısanı. biz istıpi dēriz.

yaqınız yaqın. sāñ bozdoandan. manıııdan. manıseyı biz bunuñ yanē gitdik
kırqayacā. hättā yümmüş bu du gāK-gālī bayyodāñ. yünü-batımıñ. dü hu çocuk kim
30 yünmākdān gāK-gālī dēdim. hadisām kändi_ävlätimmiş yavrum. bilimādım.
dāñıñmış_anası, dāñıñmış. gözü dana. e köğ_ısanı nēdi_ösü bälli_é'māmız biz.
şāhārlimiz. şāhādı düseg. hindı būdāñ ğız...

ē onnarı dı dēyivēceñ yā. e ğadınā çalgıcımız ğadın çalgıcısı_olıduñ. bi tāF,
bi cümbüş, bi dümbeg. üş dānı_olıdun gālā. onuñ_ögündü_oyneşıdıK_ävlätim. e
35 gālinnā nahā keyincək? bizim keyi-batdımız gālınni^klā tāzi dikādin_anası. ävāl
ġadāfı fısdanı vādın. ġadāfı olıdun gālınnımız. dova^klālādın pullu_allarnan. türlü
türlü yazmılara dizālā bölā. onu bölü_annıñdan_édālā. altın dağālādın_annıña. ē
ışğı_ıçılıdın. davillā çalınıdın. hadeñ bu yū ēkeK_oyununı baqalım gālālim dēnıdın.
hindı ğız_ävindāñ äväli_ölan_äviniñ sinisi mı gālıdın nası nası? ödan ğız_ävindān
40 gidādın ğayınnanıñ, bubalıñ keyceyı. aşādan_ölanıñ_ükü bēgiri sarılıdın. ğız_ävini
gālıdın. ē işti_ölü_ölā düünümüz_olıdun_anası. hindı_ölü deyil. hindi
ġādeşinnān, bubasınnan, nişannısınnan, bāyinnān_oynanıyuru. älbirlik ġāri, älbirlik.
İni_atseñ yerı düşmāyorü. äsgidāñ bi ğişi_oyunu girādiñ. başımızdan parı_atılıdın.
nişan_öldümüz vakit yaqamızı parı_édālādıñ. hindı_o iş yoğ. işti_ölā ävlätim.

düünā cumā güm bayraq dikādık. cumēytası gün çeñizimiz_olıdun. çeñiz
45 sārādık dışa. ē tādil gün gālın_olıdu. güvė_ölañ gālınıñ_ögünü ğadaḡ gālıdın.
ödan başından parı_atā gidādın. güvė gāK-gālī güvė gāK-gālī dēnıdın. bō doleşı
gālıdik bu yoldan_āra. sa^klanmazdın. odunnarımız_olıdun. düün
dutulmazdan_ävāli, bi gün_ävāli, bayraq dikilcēnnān bi gün_ävāli odunu
50 gidādın_ēke^klā eşe^klārınān. onnara bayraq dikālādin, yazma. bölā yüküñ_üsdünü
soğālādın dēneyā. o yüküñ_üsdündeği dēnē bu yazmılādan dikālādin. bi
sıķı_atālādın tañ tañ. odunculā gāK-gālī hadeñ baqalēyn. oreyı ğoşuşulıdun. hindi
äsgidāñ iş yoğ. e bunnā kırq sänālik. kırq yaşını ğımādi mı munnā? kırq_üç yaşındı
bağ. häp munnā bānım doğūdüm_ävlät. allahı_amānāt. altı_ölüm mā. bunnā
55 benim gālın_ölā. bu bunuñ gālını. yēdi_ölan_anasıyım. birı_öldü. bi ğızım mādın.
o dü_öldü_anam gālın_étim. bi cumā gün bayraq dikdim, bi cumā gün

çocümün_ölüsü galdi. on yedi yaşındı toprağı gömdüm. bunnāñ böyüdü. n_apceñ.
her şey_ısan başını gälıyoru daş başını galmıyoru.

Köyün aslı yörük mü?

60 yerli_ısanız. dışdan galmı deyiliz. kim bili. vādı. bir_ucumuz yörükdü.
āsmıdan gälāñ vā hindi ğarama'lādan gälāñ vā. bizim_ävāli köv dā
damlādeymiş_anası. köv_ävāli damlādanmış. damlādāñ ödan bureyi göç_é'tmişle.
nē bilān. çovalmışla ğarı_ävlätim. çovalasıyā nē_ocağ bureyi_inmäK_ısdāmişle.
bureyi_énmişle.

65 ***Düğünde hangi yemekler yapılır?***

yemä^klā hindi yemäK_üş türlü_olüyoru. sāmī sarilıdın, dolmu
doldurulanıdın. pırāsı yemē yapılıdın. kómpir yemē yapılıdın. pilav yapılıdın. fasilli
yapılıdıñ. e hindi_hämāñ üş türlü_édiveriyolā. hadeñ düünün_ävini gitcez dolmu
doldümeyi, sāmī sāmeyi dēnıdın. ğol bıdağ toplanıdın. ödañ é^kmāk édilıdın düündä.
70 ödañ sabah_ıldızı doğdu mu қақālādın ğol bıdağ, dēzi, hala. biri_bışırı, biri_édādin.
gälännäriñ misāvilāñ_önü bütün yemāk, é^kmāk ğonūdūñ. hindi bazar_é^kme
oluyorü_a ölüm. başğı bi şe olmeyoru.

Gelinler nasıl giyinirlerdi?

üç_ätäk keyädik. gälın_olcēmiz gün üç_ätäk keyädik. bi gün_ävāl kıını
75 yağālādın başımıza. yanımızı bi eş_édālādin. eş_olcek dēlādin ğızıñ yaneye.
zänni_ösuñ yalıñız başı bozğun_olmēcek. hanı ğocası_ölmüş_olmēcek. sözüm
bunuğ başı bozğun. ävli_olcek. yalıñız başı bozğun_olmēcek.
ğocası_ölgün_olmēcek. ğocası_ölgün_oldu mu yārin bù dı gälın_ölü-batı sözüm
ya. bunuğ ğocası_ölcek dēnilı. häp_ölü_ölüdüdü_anası. kınnā dizilıdın. täl
80 dolanıdığ. dova^klıK_ölüdüdü_ipe^klidän. onü bölü bölü ğıvırılādın. būdan_édālādin.
hindi baş düzdürmā_ķōFārı gidiliyörü. būda bilännärimiz_édādin. cıvırğan_ölüdüdü
ķātdan, çeşi^li ķātlādan. hı cıvırğan. ödan taķilı_ölüdüdü. başımızı kēdirilādin taķilı
hōlä. başımızı hōlä. hanı ğarı_dovā dutcek. ödan ona bi ğocā bürgü dolālādın bölä.
çeñāñ_altından geçirilādin. onuğ tarafınā o dizdi^klārı türlü çeşi^li yazmılā bālanıdın.
85 onuğ_ādından o cıvırğannā dēnek ölüdüdü hō çivı gibi gibi dēnek. onnarı soğālādın
bölä. hı cıvırğan. ķātdan_ölüdüdü, boyalı_ķā'lādan. süs cıvırğan ölüdüdü.
pullü_alımız_ölüdüdü ğırmızı pullu. onu ğeci bürülālādin başımızdan. onnan
dova^klālādın. işti_ölü_ölü_öldüK_anası. çañızlārımız sarilıdın_ävıñ_içini, üş

gün çanjiz sārīlīdin āviñ_icinā, gālin gāldīmiz_ävā. yağ çaldırılā. “gīdim çī^kman,
90 gāldim gi^kmān” dē ğızım dēlādīn. ōrādici_olūdun yanımızda. yağa қапıyı bōlū
çaldırılādın_olum ğābī yağ. bādaQ ğırılīdın. atdan_indiñ mi pāt bādaQ ğırālādın. atı
minādīk.

ē bu du yönātçāk ben di yönātçān bildi^klārime. aqılımdī_olmıyanı bu gāticek.

Gelin alma esnasında kız evinin haberi olmadan bir şeyler alınır mıydı?

95 duz daşı, çanaq, kül, ē^kmek, üç sunam_ē^kmeK_alilā. ōdāñ çiviyī mihlansıñ
ġāsıñ dēlā қақālā gālin gāldīñ yēre. üç sunam dī_ē^kmeK_alilā. ocāñdan kül_alilā.
bi duz daşı bululā, çalālā. çanaq bululā, çalālā.

Kız isteme merasimi nasıl yapılırdı?

100 ğız_ısdimeyī nahā gitcez? ğız_ısdimeyī vardıQ ğızıñ_āvinā. allahıñ_izinnān
peygambarıñ ğavlī_üzerinnen sāniñ ğıza sözüüm bānim kamalī bān mähāl görüyon.
bānim mähāl gödümū siz di mähāl görüñ deçeñ. ōlū dencek. yaā yōğ. ğız görüşmek.
bānī_anam bubam mēriken hadisām köğüñ_ıçındı dayıñ. bāñ o ōlanı bilmeyon
dēdim. āvälī biz_olum çok ağırdıq. hindiki gibī deyildin_otalıq. hindī çolū çocū
ōrā^kmek yoğ. āvälī bizi kim_ōrādīvēcek dē onuñ_ağzını baqādıq. gālin gitcēñ gün
105 ōrādīlādīn. bānī paşalı ğocanam қапınıñ_ādındı hocu āvi ğatāqan, töbü vēdirīkān
“ġızım, ōlanıñ sağ ayānı çīnā, ālīni ğap_al öp. sōnu utanısiñ, ö^pmāzsiñ” dēlādīn.
ōlū_ōlū_ōrādicimiz_olūdun. güvėy_āvi gīdi mī_ādındān küt küt yumuruğ.
güvėy_aplā ğaçādın_āviñ_icinā.

Düğünden sonra herhangi bir eğlence düzenlenir miydi?

110 e dova^klı gālcez ġārī ata. yaa öñ kınamız_olūdun ētāsī gūñ. sözüüm görümcülā
ġayınnılā keyīnī ğuşanī ġārī bizdān keydi^klārīnā. gālin kınasī öñ kınasī dēnīdiñ.
kınī_ēdādīk düünden sōna. gālin gīdīñ gün_ävā sabāsı öñ kınamız_olūdu.
ōlan_āvindi_olūdun ġārī_öñ kınamız. ōlanıñ yandēsiñ ġārī bubēñ_āvinde
mī_ētceñ. n_apceñ.

115 üş günnū gidādīk. üş gün sōna üş günnük yemeyī gidādīk. hindī yoQ ġārī. üş
günnük yoq. işti gālīn_ādī dēriz biz_o üş günnüye. ğol bıdaq sözüüm amcılarıñ,
halīlarıñ, dayılarıñ, dēzilāriñ toplānı gidādīk. ğoluñū bīdāñī hāp buyruñ_ēdādīk
ġonum ğōşuya. e hindī_onnā қақdı_anam. yoQ ġārik. bāñ ableñdi bilāñ ētdik de üş
günnük aş_harannarımız içiniñ_aşınnañ ġaldī yavrum ya. içiniñ_aşınnañ ġaldı.
120 ğız_ādī_ētdim. bō yidilā gitdilā. ētāsī gününü öldü_habarī gāldi. yavrum gitdi

n_āpceŋ. oñ yēdi yaşlānda. anēŋ yūreġı_acılı. yūreK_acılı. yūre^klām_acılı. cumey
gün_ölüsü galdi. bunnā ufağdın_ävlādim_o_zman. bunnā hāp bāri ġabrinin
başındı üç ġādeş gi^lmişlā de āleşip-durūlāmiş. bizim kösü_ābim_almış ġālmış_ōdan
bunnara. oñ yēdi yaşında. otuz sānı ġeşdi de mı kāmāl_ölāli. hättā bu hotuġrafını
125 bilāñ böyütdü galdi dā bān ba^kmeyon_heç. çocu^klā ävi ġoyalım böyüdālim ġālālīm
dēyolā bān ġafeyi bozarın dēyon baġāġa. hār şey_īsan başını ġāliyorū, daş başını
ġālmāyorū.

Köyünüzde geK-gelī, gidiP-barī gibi kullanımlar var mıdır?

yavırım dēriz, anası dēriz, ġuzum dēriz yavırım. gidip-barī, ġāK-gālī
130 dēriz_anası. nēdān ġāK-gālīŋ, nēreyi gidiP-barēŋ dēyorūlā, olūyoru. hindi sānı bi
yoldu ġorālīm nēreyi giP-barēŋ yavrum, nēreyi giP-barēŋ ġızım? iştī_ölü dēriz.
böyüksem dayi dēriz, bazı ābē dēriz. aġzımızi nē ġālīsī_ahā_onū sōlā ġeçāriz
yavırım. n_ēdālim. ġalālīm ġalan dēriz. gi^lmeyivē dēriz. hadeŋ ġalan gidālēŋ dēriz bi
yeri ġissek. ġaġıŋ gidālēŋ dēriz. hadeŋ ġāri gidālīm dēriz. geÇ_oldu dēriz. onnarī
135 ġonuşuruz. bēlāŋ_arası tālamız vā bēlāŋ_arasında. hayvan ġütmeyi gidiyoŋ.
bērāŋāreyin. açġıġ_ēyiyin dēriz. açġıġ bērāŋāreyiz dēriz. bunnarī ġonuşuruz_anam.
aŋarībārī ġoyūġ ġālcez dēriz. hunū_ētcez, bunū_ētcez dēriz. onnarī hep ġonuşuruz
yavırım.

Düğünden önce kız ile oğlan görüşürler miydi?

hindi bān bunuŋ böyüġünü yav^klū_ētdim. sözüm dul ġāri ya. dümū dēdi bām
140 bi dul ġarıyın dēdi. ävdi ġızım mā dēdi bāñ oreyi gidārin bureyi gidārin dēdi. olan
dēdi ġüvē dēdi bi bayramdan bi bayramı ġālisen çok bilāñ dēdi. āmmi dēdi bāñ
yoġūġan dēdi ävimi baġımı ġālmicek dēdi. ē bizim_ävlā^lārī di tāmbāhlādiŋ mi ölü
ġālīdın. e hindikilār ġalmaz. daş dālīp di ġitcek. hindikilār_ölü_ölüm. hindi ölü
145 dēnmēyorū ġalaŋ. hindi ġonuşuluyorū toġulaşı toġuleşā dēdiŋ gibi ġonuşu ġonuşa.
ävālī utanīdık, saġır saġır saġırādık. dāmat āl_öpmeyi ġālcē vakit bayramlāda
utanīdık, ġaçādık. bām bahçı_ävinin pānçirāsindāñ yeri_apladım. ġapınıŋ_ādını
siŋsām olan_ayāmī ġöcek dēdim. pānçirīdāñ yeri_apladım ġaşdım. ġaçılīdın. anı
bubu du ġayıl_olmazdın. yoldan bānim nişanni yük sāmış dı ġāK-gālī sabah_üzāndi
150 gi^lmiş dā. biz di oveyi gidiyōduk anam bubam. yoldu ġāşileşdik. ilāñ māmād dēdi
gecā mı ġitdiŋ_ay_ölüm dēdi. dāmaT_anneşdān ġāK-gālī ġāri. e bāni ġışġandı ġāri.
hana bān nişanni_öldümüzdan -arıġ vāmış- arıŋ_içini siŋdim ġāri. ġaçcen. ġaçılīdın.

hindi bu gōsü nişannıñ gäK-gälī dēdin. o_zman biz gāçādıķ. hindi gāşmek yōķ. dul
 gālā boşandıġı_adamı gödülā mi bölü bürgü çekālādin. hani yüzünü gōmeyālim dēyi
 155 bölü_édālādin. e hindi_o yoġ kunü_anam. boşanan da aynı yav^klū_olan da aynı.
 häpsi di_aynı.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

e bizim buları çobannā vā ya. vā, hālā vā. gidiyolā. hindī yazıñ gidālā, güzün
 gälilā. olādāñ o^lag_alilā. kimi tãpaciġi gidiyorū. o^lag_alilā olādāñ. bizim bülādī
 160 bildi^klārī gibi güdālā. sāniñ tāleyi gātālā, bānim tāleyi gātālā. gā^lmışıñ dēseñ hāy bi
 bām min çoban dēlā çıkālā gözünñän gōmāddān kārā.

nahā golları? iī bizdi_ölü yoķdū yavırım. bizim kändi köġlümüz
 çoban_olannā. köġümüzün_ıçindān_olmū_anam_onnā. ämmi gārāma^lādañ
 gäldilā, asmilādañ gäldilā onnā da. bureyi_ëndilā yeleşdilā. äsgi_ısannādañ ısan
 165 gālmadı.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

biz nè édāriz_anam? çapı gazarız, incirimiz_olū, sētinimiz_olū,
 pamımız_olū, bābārimiz_olū. ġıylānı hurcek böġrölçādī, süpügü êkārız, böġrölçü
 êkārız. bambiyi_atarız_ıçinā. bambiyi bambiyi. siz baķ bambeyi dēyosuñuz, biz
 170 bambiyi dēyoz.

Sebze diktiğiniz küçük bahçeye ne ad veriyorsunuz?

tālī dēyoz. güççüg diksāk hureyi_hindi bān bābā dikdim. oreyi harım dēyoz.
 harım_anası. biz harım dēriz. biz baġçeyi inci baġçılarını baġçı dēriz.
 sän di savol_anası.

I-A/52

Derleme Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Nimet Akman (62)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kıl eğirme ve dokuma, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Günlerin adlandırılması.

nīmāt aḳman. yaṣ a'mıṣ_iki̇.

Kıl eğirme işini ne zamandan beri yapıyorsunuz?

bêṣ yaşından bari̇ yapıyoz. burası öle. annilādāñ örandiK_ışde. kılnı alyoz_ışde. bölü yapılıyuru, iğirilıyuru işti bölle. doḳuyoz bi yolu işti_öle.

5 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı? Sizin düğününüz nasıl oldu?***

äsgi. yā öle çoḳ_äsgi deyil bizimkisi̇ ya. bizimkisi̇ dā otuz sêkiz seni_öldü_ışte. otuz yedi mî_otuz sêkiz mî_ölü bi şê. otuz yedi heralda. atı mindiK_ışte. bizim yaḳındın zāteñ ya burayā. ävimiz çoḳ yaḳındın. bu ävi̇ gâlin gâldim. o yukardı biraz dā yukarda. cumā gün başleyodun_ışte. cumartesî pazar
10 bitiyodu. peK_olmeyo yā. onu pêk bilmeyom. ölü pêk bi şê olmuyorü şu annādî ya. o balō yêlärindî_ölüyo da bülādî_ölü bi şê pêk olmaz.

yoḳ sıkılmek deyil de bāni bi şê sōmaddan kārî ben hatırlēmeyom. onu dēmeK_isteyom. aynî_oluyorü bizim büdu ya. gündüz_olüyodun. deyil baḳ şindi bi gece. gündüz yēmāk yē, gece düün_olüyörü_ışti_o gıdā. benim ḡızlarıñ ikişā
15 gün_öldü. onu vēmādik biz hani ilk gün vërimmädi. êtesî gün götüdülā işte aḳşamı. ölü_öldü. aynî benimki̇ gibi_öldü_onnarıñkı̇. şindi_ölü deyil.

cumā gün_āşam_olu. cumā gün_āşam_olüyuru, cumartesî bitiyoru. o ävilā ölädin. şindi ölü bi şê yoḳ. aḳşamî gadā yēmāk, ondan sōna gēci... cumā gün_āşam ḳını gēcesî yapılıyo.

20 yoḳ yā. ölü bi şê yoḳ. işti dēdim ya o iki gün_olüyodun. bi küçük tāmşı dēlādın. bi böyük tāmşı dēyolā. o ḡari̇_ışti düün. tāmşı dēyolā düün. tāmşı dēyoz. ḳını gēcesine küçük tāmşı... böyüK_ışey ḡari̇ götürülceK zamanḳı böyük tāmşı. şimdî ḳını gēcesi.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

25 pilav, turşu, āsgidān_ışte dolmu vādın. patates yimē vādın. şimdî_onnā dolma, patates yimē onnā pêk yoḳ. ḳışdan dı basılıyō. bi dē böbā dōruması. böbāri̇

haşlıyollā. haşlımı turşu. o çok güzā olū. hem hafif_olū. ötekī turşulā bayā dı yemā^klārī bozūyoru. o āldı yapılıyorū_ıste. şimdi robo^llā vā ya. onnādı āziliyo, onuñ sarımsānan suyu, yavı āziliyorū. o faşlanıp içiniñ ğonūyoru. çok güzā olu. sārın. içini bi
30 de şindi buz şisāsı ğölā. çok güzā olu. ötekī gibi deñişik_olū. ılıK_ılıK_o güzā olmeyoru. soğuK_oluncū şişī_atālā içiniñ birā denī. iştī āltimiñ olū_āvlāndı üç havtī_önce. ödu üç_ilyāñ yapıdılā. üçünüñ de içindi şişī vādın. o üç_ilyān şē gitdi. üçü dü gitdī hām. köğ böyük ya. savdañ soldan çok ğālān_olū.

siziñ köğüñ_çindē ufa^klādan bi şey yok. hanī ğalışmışlādān bi şey yok.
35 heP_oqūyo heraldī siziñ_o tarafı. sen bi yo ğızlarī ğücēsiniñ, köğüñ_çindeki ğızlara. ğızlā çok güzādī bizim būdā. ğalmeyollā, devamlı_aşarı gidiyollā.

Nişanda kız evine ne gibi hediyeler alınır?

şimdi aşırı bi şey yok ğārī. āsgidān_ıste altın ğālī. yazma, bürü ölü bi şēlādāñ yapālādī. bürü dēyollā iştī ya. üslük dēyolā. ölü bi şē. şimdi_onnā yok. ölü bi şey yok.
40 şindi gidiyollā yūsünü_alıp daqınıp bitirişyollā. āvālākī gibi işlā ağır_olmeyo. yētivēsiniñ ğārī.

alcalilādan olmaz. yóğurdu güzā ommeyo. başğī yēdēñ alī ğālīdik di biz. güzā ommeyo.

hiç bi şey yemādiñiz.

45 alī alī gidā. ğız ğörāvī yapā māşallah. ğızlarım dī_öledī. çok_avır durā ğadınnarım. torunnarı baqcaz ğārī bi yo. nē yapalım. birisiniñ_iki. bununū dü_iki_olcek şimdi bir_ay vā olmasına. allahıñ_ışı birisiniñ iki_ölan, birisiniñ iki ğız. deñişālīm dēseñiz deñişī misiñiz ğızım dēyom bēñ. yaā dēyolā. birā_leş deñişivēriñ dēyon da birā_leş deñişivēriñ siz bunū dēdiñ mī_olū mu hēş dēyorulā.
50 birā tāni siz birīñiz_ölan vēriñ, birīñiz ğız vēriñ dēyom ben. ölü bulaşivērin de yaa dēyollā. birā tāni dēmeyoz da birā_leş deñişivēriñ dēmesiniñ ğatirişyoz. ölü dēyoz ğārī. ğābı ğonuşūyoz.

o dā ihınıñı ğāvilārīñ yanda. siz baqğallarī ğadā vādıñız mı? o baqğalıñ_üsdündā yüksäK_äv vā. onuñ_āqasındī hemen. sēn dāmatī ğöcesiniñ bi yo.
55 patır patır patır o dü çok ğonuşū aynı sen gibi uzun boyludur_o dā. o böyük dāmat. būdākī küçük. öbürküsū mü, böyük ğız mı? o on doquzdun. ē ilkoqul māzunū_onnā da. o_zmannādı būda oqumeyī ği^lmek yoq^ldūñ ki. şimdi arbilā hazī. ğız çoçünü nerā ğadā göndāceñ dī. birässāyī yayan gidā ğālīdin çoçū^klā o_zmannāda.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırdınız?

60 bilmēñ. yaa. bi gün bārāssi bazarı, nāzilli bazarı, cumā, ōle. bilmem onū nē dēlādın ōlū bilmeyom da. yeñışā, salī, bārāssi bazarı... ōlū bi şēlā dēlādın heralda. ōlū_ōlū bi şē. bozdān bazarı hā ōlū bi şē. ōlū birā birā sayālādın dī_ıştī_ōle. pēk hatırlımıyom meñ ya. ónnarī pēk bilmeyon.

yaşlı_İsan mı ğaldī köğüş_çinde. yaşlı pēk ğalmadī sayılī. āsgidān ğāzmāk
65 yoqdu. bi yerī ği^mek yoqdu. āvdān dışı çikimassıñ. nē işiñ var_iki yaqıdā. āsgidān nē ğadā sıkıdın bilīyo muñ. şindi çocu^ları ğāzmeyī gidīyolā, bilmem nēlārī ğadā göndārīyollā. āsgidān bizē hani şudan şurayī göndāmezlādın nē işiñiz vā dēyī. çok sıkıdı. kapıdan dışı çik^mak yoqdu bize. bubam dā dī çok titizdin köğüş_çinde.

70 sabālī dēdim ya hani kilora^ladıdım işē çaydannı^lāñ_çinē. su dolūT-durūdun qoqā mī bilmēñ şimdi bu. dōkdük biz onū_ama. içi sarādı mī güzā olmeyo da.

deyil deyil. būda o da. o dāveti vādı. seki köğüş dēyolā hūda. ōlan_āvinnān, ğız_āvinnān dāveti vēmişlā o da.

75 babeñ iki_ävli mi? biz_övāyız ya. bizdi vā. hām_ābim mā, hām_ablam mā. ilk vādī ölmüş de annemğillārīñ. hepsi di rahme^lī_oldu. hepsi dī_öldü nē ğayınnam mā, nē ğayıntam mā, nē babam mā, nē annem mā. hişbirisi yoq. ırmızanıñ_om beşindī ğayınnam_öldü. dōt seni sōnā üçü dü gitdi. bobam dōt seni_öldü_ölali. üç ğādeş üçü dü gitdile. bēñ halamıñ_ölünü vādım. anam_ırahme^liK_olcaq hindi burdū_ıştē. o çok güzā ğonuşuvēridi. on_üş seni_öldü de mī_olum_ō.

80 o sēksen_altı yaşındamış. o eñ küçü^lārī ğayınnam eñ küçü^lārīmiş. hepici bitdi. eñ böyü öldü_ıştē. üç havtī ğidā oldu eñ böyü^lārī.

benim baq bu güçük dā başını dōru dūrüs bi şē almayoru. āvlānān_ıştē. zāten bizim būdū_üs don kēyālā. o devamlī pantilon kēyā. o bayā da ğumaş kēyīyo. ğumaş kēyīyo, qot kēyīyorū güççük. ötekisi_ōlū pek açiq deil di güççüK_olan. büyük ğız 85 sen gibī kēyīyo.

şoforuñ ğarısı. şofor būdañ. kendi_arıbası. deil ōdan gidīyo şofor. övey_ābimiñ ōlū_olūyoru. babam üş dāfā āvlānmiş. işē iki dāfā. ğarışdidim. iki yō. ōlū dēvēriyoz_ıştē. ōlū dēvēriyoz ya. deil āvilā āvlānmiş. āvilā āvlāniyo onnāñ ayrılıyoru. annemi_alıyoru. çocūqan_āvlānmişlā zātēñ.

90 ğālīn_aççiq sol duruyo onuñ. sol duruyo ğızım. İsanı ğāşī ilgisī yoq.

Kıl eğirme ve dokuma işini şimdi oğlunuz mu devam ettiriyor?

amcañ benim üç yaş küçük. işti ällî altısındı éme^klî oldu. şindi o älli doquz. olañ yapıyo ya. olañıñ ādındı ğoşdurüyozişte. äv bitesiyî ğadā ğoşdücaz ävāräsiyî ğadā. yapıyodü. ödan_éme^klî oldu zāten. bu esnaf dēniliyo bunü biliyo muñ. esnaf
 95 bākurü oldu zāten. ölü ğidi. ödan_éme^klî oldu. tabi éyî olma mî hēç? dā başlımadî. äv vā bi. äv_olmayö baqsañı işti dēdim ya bi ğat dı yapmaĶ_ōsa. iki ğat dı yapmadıĶ üçüncüyü çıķıyozi şimdi. üçüncünün sıvā bitdi. işti bugün parasını göndēdik. tavannancek. tavanı yapılcək. işte bi yo bölü sırı sırı yapıyozişte. bi yo tavan_olddan sönü bi yo içi olcek. sıvandı bitdi sıvāyı. ölü_ürasılıyo. ölü dēyom
 100 men. benim_alcēm ğız fakir_ōsun vāsın dî dilî da^llî_ōsun. benim çocuk^klarıñ_üçü bir çok sāsiz. çok çatırî patırî benim dāma^llā çoĶ_éyidî. ğızañnā dî_ölä sāsiz durālā. geçimlārî ğüzādî. éyilādir raha^lları_ölā. bunü dü_ölä birisiniñ düşünsem her_işesiniñ kendim_étcen. dilî da^llî_ōsun dēyon.

beni sōmaddan kārî ben di bi şey becerimān zāten. siz kövlārî ğāzseñiz
 105 ğāseñiz birāz ya. o kövlādi dî çoĶdur_īsan ó ğāvi yannarında. ölü dēmeĶ_isdimādim. almadıñız mî_inci. sen dî_al ğızım.

bēş yaşıñdan bārî_ışti bēş_altı yaşıñı ğidiñ mî... şindi ortoĶul vā. ortoĶul vā şindi ğızlā şindi çalışmeyō. āsgidān_o bizim ğünümüzde çoĶ ğüçükdük. bēş_altı yaşlarıñı_ışte. şindi baĶ çocuk^klā oĶūyo devamlı. fazlı bu işi yapımeyollā. liséyî
 110 önivēstéyî ğiddāsî bizim çocuk^klā ya^pmeyoru. ābēsi oĶumuş_ónuñ.

deĝî başĝası usdasî yapıyo. hār_işēniñ_usdasî vā. āliñ fizli_olcek. āl fizli_öldu^klan sōna... makinesiniñ malını fazlı du^lmeyolā. vā vā bārāsidi vā.

ó bunü dolaniyo bunnā. bu oriyî ğonuyo da bunnā dolaniyo. sırlaniyo üsdüne.

I-A/53

Derleme Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Emine Eldeniz (55)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kıl eğirme ve dokuma, Köyün adı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Keşkeğin yapılışı.

Keçi kılı eğirilmeden önce hangi işlemlerden geçiriliyor?

5 kırbana kılları dârilâri tabaḫhâneyi gidâ. tabaḫhânide temizlik yapılı, yolunü. tekîrâdan bureyi ğâlî. burdu ğurudulü. darâ gidâ. daraḫda kıll hâlinâ incâldilî, topanneşdirilî. tekrâdan biz iğirmâyi ğâlırız. çarḫdî iğiriz. çarḫdî iğirdi^klen sörâ bi yô tâzgaḫda malına doḫûruz. bôlâcâ doḫudu^klan sônra arabisdannara gidâ, çadır yapılır. işti bu ğidâ.

Kıl eğirmek için kullanılan bu alete ne deniyor?

çarḫ. hâpsini bi toplam çarḫ dênir.

Bu işi ne zamandan beri yapıyorsunuz?

10 beş_âltı yaşından bâri yaparız. âvâldân âbâmizdân bârâyâ. âsgidân bû üş köy bu âdet gibî henî zanât yapılmış. birâssâ, dudaḫaş, ğızılıcıköv. her zaman_çiñ yapâlâ. âvâldân heybi tôbu yapâlâdın. at çulü yapâlâdın. ónnâ bi yo hindi ḫalkdı. arabisdanî çadır gidîyo ğâri şindi ḫamyonnarınnan. burlâdı dı yapılyô.

15 emine âldeniz. yaş âlli beş dēvērelîm. âvât yapıyoruz. ôrâniyolâ ôrânânnâ. ôrânmiyânnâ oḫullâdı_oḫûyo şimdi ğâri.

Kıl eğirme ve dokuma işi ne zaman yapılıyor? Belli bir zamanı var mıdır?

20 yaz kış yâmur yâmadî zaman devamlı yaparız. işte köğlerimizde yaz ğâldi mî unan incir_üzüm yapâ. olmiyannâ kândî_işini, aynısını devâm_édâ. iğirmek dēriz. birkaç yêlâde_bîlen geçeñ seni_evensî senîñâdi aldilâ. televizzonnarı hâp yayıñ yapıdlâ. ğödünüz mü bilmân. yapıdlâ hâp, ğöstâdilâ hâp.

Buraya neden Kızılcaköy adı verilmiş?

25 bilmân. âvâlâdân bi ğızılıcî aḫaş vâmişdi. bâliki dâ oriyî birkaç ğiştî oturmuşlâ çobannâ. ôdan üremiş ği^tmiş. nârdesiñ señ ğızılıcıköv, nâdesiñ señ ğızılcanıñ yanındî dēken ğızılıcıköv_olmuş ği^tmişdi. bizlâ bilmeyoruz. oḫullâdı bôle yorum yapırdıdın_ôrâ^tmânnâ bize. biz aynı bölü yazadık. yok ôlü bi şe.

güçüken bölü benim gibi iğmäsini bileñ yapıdġo.

Yaptığınız bu işte makineleşme oldu mu? Bu durum işlerinizi nasıl etkiledi?

çıkma mġ nāzillġdi vā bārāssidġ vā. maķinesġ çġkalġdan bizi iş bilen ġalmadı. bi senġden bāri ya^pmeyoduķ bilen biz buna.

30 ***Hangi renk kıl dokumalar tercih ediliyor? Kıllar ayrıca boyanıyor mu?***

böle rāngine ayrıyolā. bölü geçilā oluyorū. siyah geçilā olūyorū. bēyaz geçilā oluyō. kıllarınā seçiyolā. içini ġarışdġmıyalım dēye ayrı_ayrı_ēdiyolā. şindi bunu çadır yapıdġ mı ġuyru^klū, ónnāñ sōna çıyan ġālmeyomuş buna. ondan bunu çok önām mēriyolā. sāhil kenarlarında munnan ġurūyolā. turislā hāp bunnarġ

35 tārçih_ēdiyolā. kölgelik gibġ çadır dġ yapıyolā. bunu dalēyōmuş da bunun_üzārindi yörüyūmeyomuş. āsgidān halı çul yerġini bundan ġullanġlāmış āvāldān. hindġ ġullanmeyoz ġāri yazılme^Kçġñ. hindi hāp halı, kilim, çapıt çul işēsi yollūyu ónnādan ġullanıyolā.

Dokumalar hangi genişlikte oluyor? Bu tezgâhta hangi ebattakiler dokunuyor?

40 doķunuyo. ye^tmişlik, a^tmişlik, āllilik, sēkġzānnik. yüzlük bilen doķunan_olūyo yāni. yüzlük ġadā doķunuyo bunda, tezgahda. bu a^tmiş bēşlik. sen doķūvē fikrāt. bi yo oruyū baķdırivē.

nēden dēdiġ? herkeziġ ġonuşmu tarzı kāndini ġoredġ yāni. bizim köġdekġ yeġġ yetişennārġ tabi bizim gibġ_olmaz. dā dġ düzgün ġonuşulā. oķumuşlā olunca daha

45 düzelġ. bizlā kekilime yaparız. tabi kitaplāde^kleri gibi devamlı ölü ġonuşulunca tabi dil deġişmiş gibġ_olūyorū. kitapdekġ gibi ġonuşulūyorū.

ölü bi ġāzmeyġ ġāmişlā bunnā da oķullādan. kövlārġ ġonuşmalarını diġleyōlā. birķaç sen ġonuşūvē ġüzā ōsun.

Eski düğünleri hatırlıyor musunuz? Düğünler nasıl yapılırdı?

50 bān bēşinci sınıfdan çġcēm zamannāda atı minālādin. bundan bayā kırķ senġ_āvālāmişdġ yāni. nē kırķı? kırķ bēş sene āvālā yāni. bān_ālli bēş_oldümü ġörā. ēġ soġ zaman ġāri. ābim ġātirivēdi ya ġāri ġālġnā. bilġT-durun. ondañ sōnā hāp taķsilārġ mindilā. ġālinnā şalvarlarġ kēyālādin. başlarġni düzālādin. atlarġ mindirilādin. şalvar kēydirilādin. gelinnġnen minmezlā ata. üç_ētēk, üç_ētēk. hġ āssġ

55 zamandan nenēlārimizeġ kēydi^klārindān kēyālādin.

benim dil ġonuşmama tarzıma baķceklēmiş.

çarşambı gündän başlälädin. buydaylarä bölä göcu daş dëlädin içi oyülup-
durü. dovulcuları gätitdirilädin. dovulcularınnan tüFeK_ati_ati_ati_atä,
dovulcuları hónnan çalı çalı çalä o buydeyi dövälädin. onnän sönä odun gätirilädin
60 dün_evinä gätiriverännä hayırına dağdan. o dağı giP-baran oduncuların gäK-galikän
önünü çalgıcılä gidädin. ödan tekrädän_evē odunnan barbä alı gälilädin. tekrädän
çarşambı gün, pärşämbi gün, cumä gün, cumartesi gün, pazar gün bayä beş_altı gün
dügün_oludun. kırk beş seni_ävälä bu şekildı_oludun. hindı bi gündü iki gündä
hallēdivēyolä orқunnan murқunnan. ävicä çeңgecilä dutälädin. қadınnä onuң
65 etrafını dolanilädin. işti_ölü_édälä. eñ sönä tap pazar gün gelin_almeyi gidälädin.
gelini_almeyi gitdi^kläri yēde dovullarınan gidälädin. geliken atı mindirilädin.
geni_aynı dovulcularınnan hurü çalı çala, hurü çalı çalä evi gelilädin. ödan gelini
ändirilädin. oynē oynē oynē oynē yollāda. oynē oynē ta evi gelinci gadä oynälädin.
ondan sönä eviñ_önündü dāmätı oynadilä. oyneceK_olan gänşläri_oynadilä.
70 ondan sönü gelini_ändirilä ävä. bitädin düğün böle.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

aynı şimdiki gibi. bildiñ gibi. yapan türlü yapä. gurü Fasilli yapä. nohuT_aşı
yapä. ondan sönä pilav. saltı yapan saltı yapä, turşu yapan turşu yapä. hani tatlısı
di_ölü. kēşgek di yapälä. bayä yēdi sēkiz çeşit yapılı.

75 ***Kēşkek nasıl yapılır?***

dövälä. buydēy dedim ya teminden dovulcularınan baribä dövälädin dedim.
hindi däğirmannädi döğüp geçiyolä gäri. tabi işlā fännileşdi. äväldän äl_işi yapılidın.
ezilē ezilēdin. ezilē üsdünden gini yav gızdırı dökälä. ondan sönä geni ezälä. öle bizim
būda renk ya^pmazlā. bāzi yēlāde renk yapıyölä häp. hacılobu taraflarında incirlovü
80 taraFında renk dökälä. renk yapälä apayrı çanāñ_ichinde. oreyi gitdimiz zamannädi
yapälä da öle. ätsiz kēşgeK_olmaz. düzdän geçivēdik gäri. būda ävälä kēşgē
ğatılcaK_ätä eridiyolä. bi gazan göyünse göyün, kēçiyisı kēçi néysä bişiriyolä äti,
haşleyolä. haşladı^klan kārāyi buydēyi di bişiriyolä. onnan sönä didiyolä kāmı^kläri
ayı^kleyolä. içini gätiyolä. ondan sönü dövüyolä. dövü^klen kārāyā işti_ölü bişiriyolä
85 işdä. güzäl_olūyo bizim hālinden bu tarafların kēşgeği. mēşurdur yāni. hı yēnçmek
dēriz. bizim bu taraflā yēnçdi, yēnçäriz dēriz. dövü, dövcez dēlā. yēnçcez dēlā. işti
ölü_öränän_öle. ölü_öränän_öle.

ğızlā arıbaynan bōlü geK-gelilādin. geldilā sōdulā bene. ben di nasıl kārāk
ğonuşdum. ğonuşasıya ğabī sabī ğonuşduk ğāri dēdim men. yō daha güzā ğonuşmu
90 bōlü kōltür ğonuşması siziñ ğonuşmeñiz, anı ğonuşmu dēyorū. eh hadi ēyī ğunnā
sizlārā.

I-A/54

Derleme Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Mihriban Sakarya (65)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Kızılcaköy

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Çaput dolama, Kıl eğirme ve dokuma.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

háyır_ola. háyır mı? né iş yapalım yārum. işti bunu sarıyoruz yā. çabıt sarıyöz. ihāncāz_ip buluP_ēğiriyöz. oturuyöz. iğiriyöz, ip_iğiriyöz. iğirānnā vā çocum. iğirānnā vā.

5 dēmek gonusmā şēsī_ētcēsiniğiz hā?

mihirban saḳarya. yaş vallā bilmiyoñ ya a^tmış beş_a^tmış_altı vā heralde.

ölü_ēdiyon dāzām dā sān biraḳ. gārāk yoḳ. sāñ üsdü başı çikin_ē^tme.

Doladığınız bu kumaş parçalarıyla ne yapıyor?

10 bunnarā arbīlara hüs yapıyollā, āvlārā yazḡı yapıyollā. çadır yapıyollā. bölā işdā. yapıyollā bi şēlā. bu iş né_bīlem bāñ ḳaş seniñden bē üş dōt seniñden bārā yapıyoz ya dē mī ḡızım? bizī vēmādilā. bizim_evimiz dā aşālāda. būda yolun ḡıyını ḡoyvēdilā aççığ, yapī-batırız. kim kārāk ḡoyüyorū yā, yaşar dēyolādī bi adam mā o_ḡoyüyoru. hī dolēvėyiyoruz. sēkizēn lirī doḡumu darvası sēkizāñ ḡuruş. parī deyil. yoḡ_işimiz. dolūmasī bi kilō çapıt dolāseñ sēkizēn lire. yüz lirī bilān deyil. bunnan biz parī

15 ḡazancēz. doḡdurū gitcēz. eşyā alcēz. işti_ölā. n_āpalım.

çoḳ güzāsiniğiz yavrularım. allah_uzun_ömürlā vēsin. hābirisī biz şāhirdāniz dēyī sēlānmāzlā bizlārā. bān bilcek gibiñ bunnarı helī_emmi dēdim, sēlāndilā bilimādım dēyorun dā. tamam çocum kōlūdünğüz bālli.

20 dā bānim gonusmama mī_alī-vatī? telēzondü çıkce^k mi? ē n_āpalım yārum dā né gonusmamız yoḳ dosdōru.

Sadece çaput mu doluyorsunuz? Başka bir işe meşgul oluyor musunuz?

25 yaa ḳıl_ēğiriz biz. gēçileriñ_āḳasındī_oluyorū. gēçileri biliyosuñuz de mi? işti_onun_āḳasındaki ḳıllādan iğiriyoduḳ. ondañ sōrā bi yo alıp satılmadı yavrum. zeñginnā nāzilleyī papırḳī ḡurdulā, doḡuyollā. óları tanıdınğiz ḡōdünğüz mü bilmāñ. işti_ölā. bizim_işlārimizi_ónnā çēvidī_aldı. bütñ ipi_iğiriyoz_öle çāK_iğiriyöz.

çāk dēriz biz_ona. yēdī yüz lira, bi kilō ğazıl yēdī yüz lira. bi lirī bilān deyil daha. işimiz çok harāp. äsgī_īsannāñ_ışı çok harāp. işti_ölā. işti_ölü çocum.

Dutağaç köyüne nasıl gidebiliriz?

30 ğızılıköv. gidiyorü. burü_aşara köğümüz burü_aşarı çok. dudācā bu yol ta
bağ hı äv vā bağ oğul vādır_ödü_oğul. orıyı vādī^klan kereyē tı hu yūseK_äv vā bağ.
ó yūseK_äviñ_altından hōlū yol gidā. o yolā hapmı ğārī, hōlū git. aççı^k dara^klā vādır.
dara^kları varasıyā bi dā hōlū yol vādī. orayı ğī^tmecēsij, hōlū döncēsij. ondañ sōnū
dudāç.

35 ibirām hoşğaldīñ. kınañ mubāreK_ōsun. n_āpalım. çabut dolēyorüz parī
ğazancez dē oturūT-duruz_ışı būda. parī nēdē. çovallā para mē? parī sändē. ğōşū
parī sändē. açık vē ğārī bizā.

almayydı durüyolā da āşam ğälmişlā burıya. ikisi ğardeş_ōnnā. tabī_itallayī
gidān_īsaniñ parası_olma mī? itallayī gidān_īsaniñ parası_olma mī dēyom
almayyıda.

40 sän nēsī_olüyoñ bunuñ? kılağuzlādan. sän onnarī budū nēden bulduñ
bunnara? hī aydındı_oğuyo de mi. tamam. ēyī_ēyi. n_āpalım ğādeş? häp din
ğadeşiyiz de mī nēdī kārāk. ğonuşdu^klan kereye härkez bi arkıdeş, bi
tanışğın_olüveriyoru. häni ğonuşdu^klan kere dī dēyorün sän aydındanısiñ, biz
būdeyiz. e siz ğādiñiz selam mēdiñiz, biz sēlāndīk. ğonuşüverāsiyā bi sän
45 bānim_ävlātım ben sāniñ_anni gibī_oldum. dōrū dē mī ğızım? ölā. işti_ölü ne
yapalım çocum? siz ävli mīsiñiz? ēyī çok ğüzē. çolūğ çocuk vā mı? yeñi misiñiz? allah
vēsin. allah boş ğomasın gene. kim olūsü_ōsun boş ğomasın.

dudācī soru-vatī ya. bi yo dudācī ğī^tceklēmiş bi yō da hurü_aşā köğü dōrū yol
vā mī dāzām dēri. dudācı vādī^klan kere ōdan beresseyī ğöserivērilā sizā. ōdan bōlū
50 beresseyī yol vā. doleşī. topra^k mı? ōdan ğälisēñ beton, asfalt.

nahal bizim kövlā? dah_ancı ğāK-ğälisiñiz_emme. ävālā ğaldiñiz mī hiç?
tabi ilk defa ğälıyosuñuz. tabi bilmessiñiz.

Köyünüzde geli-batı, gidi-batı gibi kullanımlar var mıdır?

55 nahal ğälī-batı, gidı-batı? dēlā ginā. ğāp-barı, ğāk-ğälī olubilī. hindī hūdan
misāvir ğaldi dēriz. ğonuşduğ hōlū bōle dēcez. ē ğayvıları ğī^tmādiñiz de mi. hu ğayvılā
dī vādī hūda. ğadinnā vā yanıñdı ya. tabi ğadinnā vā. aneñ bubeñ sā mı? allah bāşlasıñ
yavrum.

édelim müsâdi yavrum. savol. sizi di ğolay ğâsin. gitcêseñiz ğolêcem hõlũ
 gidiñ. yol vâdi nêden kârâk doleşseñiz. köĝümüzüñ hindi çoĝu zâtêñ aşâda. geni
 60 hurayĩ_óķârĩ gissâñiz óllâ óķâdı dĩ vâdi köĝ. baķıñ.

nêdı vâ? hâ ğâşıda ğâşıda. iĝiri-batılâ mĩ daha? ısaķdan çı^kmışlâdır ğâri
 decêdim bân de. baķ hũdu dü_iĝiriyolâ. dâ hũdü_iĝirip-durülâdın hindi bıraķdılâ.
 ısaķdı bıraķıvêyyoz çocum.

I-A/55

Derleme Yeri: Bozdoğan-Dutağaç Köyü

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Suzan Aydın (52)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Dutağaç Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlerin adlandırılması, Düğün yemekleri, Kıl eğirme ve dokuma, Ölümle ilgili uygulamalar.

süzen_aydın. yaş_älli_iki.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

äsgî düünnärä mi? annadırız né_ölcäk. äsgidän né olüdüñ? ben bilmänñ
hadam dâ güzê bilî ya. äskidän nasıl_öldünü biliyö muñ? äskidän düün nähadındı,
5 kaç gün düün_oludun_ö? bês gün düün_olüdüñ_äskidän. märkäplä olüyodün. o
märkäplärä odunü gidälädin. odun_édä gelilädin_odunü yıkalädin. ätäsi gün buydê
dövälädin ödü_hanı dibe^klädä. önnä o günnü gârik bayr_ınnı eşşe^klär_ändi
silah_atälädin. ölü_olüdüñ de mî_ö? ha şüdän ätäsi günnü gelinnä olüdüñ.
cumartesi gün şê olüdüñ meydañ yatä olüdüñ. ätäsi gün dâ gelinnärä hölä şënen
10 dolälädin yazmılarınan. o yazmılarnañ hölü dolälädin. üsdëñ uç yeteği këydirilädin.
gälinnä beygirlerinän dolaşılädin dâvullarınan. bu ölü_olüdüñ_äsgidän.

yaä cumä gün deyil. bärässi gün başlälädin. bärässi günü odunü gidälädin dâ
mî_ö? çarşambî günü odunü gidälädin. cumä gün buydê dövälädin yëngem. ätesî
gün gârik gelinnä äsgidän ölä işê olmazdın. iki_üş gädin gelidin. dümbek çalälädin.
15 dümbënëñ oludun düün. ölü orğ murğ yokdun_äsgidän. ätesî gün dâvulculä gelidin
zurnacilä, dovulculä. ó gün äke^kleri meydeñ yatä gölädi. meydeñ yatında bi yó o
äke^kleri oynadilädin gâñgidilädin. ödan gelinä beygiri mindidi^klarinnän gidälädin.
bunü biliyom ben. düün yatä gâri. hâ zofru guruluyo, otudü zofru guruluyo. biz
gâri_äsgidän meydeñ yatä dëdik. şindî gâriK_ötu zofru deyollä. biz gâri meydeñ
20 yatâni giP-barız. meydeñ yatında äkek tamsısini ba^kmeyi giP-barız dëdik. bizim
çocu^klumuzdü öleydin. bunu biliyoz. başgi bi şey bilmiyoz.

Birsesse günü hangi gündür? Haftanın diğer günlerini nasıl adlandırırdınız?

hâ bärässi gün çarşambî_ölüyoru. biz bärässi dëdiK_äsgidän. hindi
çarşamba pärşambi deyoz gârik. nâzillî bazarî dëdik. annamızgillä ölü dëdi biliyo
25 muñ. böyün nazillî bazarî, nâzilleyi gitcê misinij dëlâdi. nâzilleyi gidädik. äsgidän
bölü arıbilä mî mädin. bizim köglâdi bi cip vädin. bi cibinnän minä gidädik. bundän

30 kır^k seni_öncâ ciP bādın. hō aşā kövü bārāssı kövü dēlādi. oriyi bārāsseyi giP-barız dēyā oriyi bārāsseyi bazarlımeyı gidādık. eşşe^klā vādı, märkəplā vādı. hindi kimisi eşşek dēvē kimisi märkəp dēyuru. kövlü_īsannā eşşek dēlā. şehir_īsani märkəp dēlā. işti_ōlā. bunnari bilıyoz biz.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

düünnādi kēşgek yaparız. odan fāsullü yēme yaparız. dolmu yaparız. çorbu yaparız. bi dı ta'lı yaparız. pilav yaparız. bunnarnañ yaparız. äsgidāñ kēşgek çok mēşurdun dē mi? şindi kēşgek yapmıyollā. siz kēşgē bilı misiñiz bilmāñ yinā. bi dı 35 turşu yapıyollāmiş. başğı bi bēy bilmiyoz yēngem.

sān bölü ğonuşma mı_almeyi ğaldıñ?

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

40 biz mı? äsgidām bız kıl yapādık. bi dā kıl yapıncāyā ódan dahā_äsgi bu sanāyilā yoğdün. bölü āl dara^kları_olüyodun bölā. āl dara^klarınnan darādık. bi dā ōlā ip ğarādık. ipinnāñ atādık. atdımız zaman dā bi dı torbeyi ğatādık. hindi çā şark yapıyolā būdü bir kaş kişı yapıyorü. ónnān iğiri ip_ēdiyodük. bi dı tüzgah 45 makinilerimiz vādı. ónnarā doğuyoduğ. bölā urFudan almeyi geliyollādın. urfalıları satıyollādın. hı urfalıları, urFudāñ almeyi geliyolādi. e şindi ğarik bı arabisdandāñ geldi ğari nāzilleyi sanāyi ğuruldu. o sanāyi ğarik bizim kövleri öldüdü ğarik. hindi 45 kövdü ğänş ğalmadı. hārkanz şehirleri eniyorü. şehiri varınceyi bizim gibi yaşlılā ğalıyō ğarik iş yoğ dēyā. äsgi ónnari yapādık. äsgidāñ işimiz çok ğüzādin. hindi ğari sanāyi oluvérinceyi bārāsseyi iğimi makinesi ğüdulā. doğumü makinesi ğuruncāyā iş ğalmadı. siz bālki dı duymuşunuzdur_ónnara. sölüyolādi. başğı bi işlernēñ urnumuyoz. kimisi ğarik hayvancılık yapıyorü. kimisi inekcilik yapıyorü. ónnarınnan 50 fahit geçiriyoz ğari yaşlılā. eme^klilā vā kimisi rahatda. eme^kli_olmiyan ğänşlā aşari_aşari eniyollā. nuhus ğalmadı_öldü ğari. yeñi yētişēñ ğelāñ ğalmadı. fazlı_īsāñ yoğ. başğı bi iş yerimiz yoğ yēngem. işlē ğalmadı.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

55 yaa yerlisiyin. anam dı buralı bubam dı buralı. būdanız hepsi buralı. benim düğünüm dü_ölü_öldü_ışdā. atı bindik. äsāsı bizim düğünümüz_olmadı. biz ğarik bırakdık ğaldık. ónu çe^kmi ğarik sāñ hunü çe^kme. o dātayları ğarişdīma. n_āPalım. birimizı anamız vēmeK_ısdimedı. biri ğayınımız_almek_ısdimedı dēdiñ gibi. nasıP_ölēmiş. ōlā. n_āpalım. benim bēş çocüm mādın. bi dānesi motürunğ_altınıñ

60 ğaldı, öldü. on_altı yaşındaki ğızım mādın. o moturu_ıaltını ğaldı dı öldü. işti birisi nāzillidī duruyor. birisini nāzilleyi ğelīn_ētdik. birisinā bārāsseyī, bārāsī muqdarını tanī mısıñız bilmāñ. bilmiyosuñ de mē? işti bi hōy aşāda bārāsī köğündā, oluqbaşı köğündā. o benim ğız_o işde. bī būdü bi ölüm mā. öbürleri yoq. birisi nāzillidī çalışıyor. birī nāzilliyī ğelīn_ētdik. işti bi olañ vā hūdū ğārik. ölä. n_āpalım.

65 ***Eskiden hayvancılık yapılır mıydı? Şimdi hangi işler yapılıyor?***

ba^kmasī zō ğaldı bizim kövlülārā. bi yo işte qaş parı yüz biñ niri bi kilo çaPıt doluyolā ye^lmiş ğuruşa. ğuruş ğārik hindī ya. işti_ónnañ hayat geçiri_yollā işde. tabi n_ētceñ ğızım? ne yēdī_üz biñ niri bū? on_oqğū_ıplik toplusañ yēdi liri. e ye^lmiş ğuruşdan doluyolā işde. daha yeñi çıqdı ğadınım_o. yüz lire yüz lire. yaa yüz lire. 70 ye^lmiş ğuruşdan_ışti yüz ğuruş. yēdī_üz liri āsgī paraynañ yēdī_üz liri_ışdē. beş biñ niri bilāñ ğalmiyor. beş_oqğū sēkiz_züzden qaş parī ğālıyor. dört millon lirineñ āşāmī ğidā hizmeT_ēdiyollā yavrum. hāli vaħdī_ēyi_olannar raat yaşıyor. hālī vaħdī_olmiyannā rezil_oluyor. āşāmī ğadā dōt biñ niri dōT_ē^kmek parasını hizmeT_ēdiyolā.

75 işē beni ğōsdāmīyosuñ de mī bēnē. tamam beni ğōsdēmē. beni bu köğün telēzonnū_açālā da beni_ōteyi çıkarilā. beni ğōsdāmā. tamerī yoq tamam de mi. tamerī ğörüntüsünü ğōsdāmā. hā tamam. olū mü_hiç? köv halkı dī tannā bene. olū mu? olmaz. ölü_olū mu? olmaz. köv halkı tanā bene. óndan. bunū nādān bulmuş çıqāmış dēlā. ó nādāmiş dēlā. n_āpalım yavrum şükür hāliñizā.

80 siz de mī_üniversite mī_oğuyosuñuz? sen bitirdiñ mi? hā ēyi. sınavları be^klisiñ ğārik de mi māmur sınavları.

nādāñ? oturuñ yā karpız kesivērelim yiñ. kändimiziñ. ölä bizim_ölü şe yini hālimiz vaħtımız_ēyidī bizim. oturuñ.

benim beş çocuk vādın_ışde. bi tānesi_öldü ya. dōt çocūm ğaldı. ódan birisi 85 bārāsīdi oluqbaşı dēlā. birisini_óreyi vēdik. birī di nāzilleyi vēdik. birī nāzillidī çalışıyor. bi olañ vā ğārik būda.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

90 öluncē mi? yapālā yapālā. hindī būdañ yīkālā. alī ğidālā işē bu mezālī ğō ğelilā. e pilav yapālā, çöbu yapālā. ódan ğālānnāri yidirilē. ölü yapıyo. üçüncüsü ğün dü yapālā. ódan dışdan ğālānnā olū. tabi dıştan ğālānnā aş ği^lmesiñ dēye az buçuq

ğarı_ōdan s̄an b̄an birā tabağ getirilē. āvlāriṅdā aqırībālarımız hazırlā. gālānnārī yidirilā. ōlū yaparis. āllī_ikinci hayırī yaparız. yēdi gūnnūk hayır yaparız. ūş gūnnūk hayır yaparis. bizim būdū yirmī gūnnūk ya^pmazlā. ūç_ōğün_hayır, ūş dāfā hayır yapībērīlē. hā āllī_iki yaparis. ūş gūndū sātēñ avzini_açıvėrelim dēris. bōyūñ yēdī 95 gūnnūk hayırī_ēdēris. e kimisi yıldönümü hayırī yapālā. hālī vaḥdī_ēyi_olannā. ōlū_işde. yapā hālī vaḥdī_ēyi_olannā yıldönümünü dū yapālā. āllī_iki gūnnūk yaparis. işti_ōlū yapıyollā.

Komşular cenaze evine yemek getirir mi?

getirī. birā tabağ getirī. yēmek getirilā. köğlümüz hāp başsālını gelilē. birā 100 tabağ getirilā. birā baqarnī sarā gelillā. işde şeker her şey getirilā ginī boş gelmāzlā ğarī. birā tabi kāndī būçcesini görū sarā gelilē. kimisi qolū_alī gelī. kimisi çay_alī gelī. kimisi yēmeK_alī gelī. hiç yine o yandāñ köğlümüz hiş boş gi^tmās. başsālını gitdī zamañ boş gi^tmāzlā. bi hastī yanī_ōsuñ, başsālını_ōsuñ boş gi^tmeis. birā hediyyi götürüs. siziñ başsālını gelmāzlā mī bizim gelilē hāp. götürülā bizim būdu götürülā. 105 hindi yārik tabi yēmek çoK gāldī zamañ hār zamañ yēmek yinmeyo ya telef_olmasın dēyi baqāni getirilā, çay getirilā, qolū getirilā. birā yēmek götürü, birā bazar_ē^kmek sararız. ónnarnāñ götürüz köğlümüz. ó yandāñ yönü_ēyidī, dutgundū köğlümüz birbirinā. hāmāñ hasdī_ōsuñ, hāmāñ alī gidāris. ōdāñ ölüm_ōsuñ, alī gidāris.

Köyünüzde geli-batī, gidi-batī gibi kullanımlar var mıdır?

110 bizim būdū gālī-vatī, gidi-vatī demāzlā. geliyörü, gidiyörü dēris. o gālī-vat, gālīp-batī, gidip-batırī bārāssidi ğonuşur_ónnā gālī-vatī ya gidi-vatī ya dēye. dāh gālī-vatī. hu ğızıcıköğlā bi şekil ğonuşū. hindi hu bārāsselilā hō biz bārāssi dēyivėriyoruz ya oluqbaşı köğū onnarıñ ğonuşması bi ayırdī. ğızıcıköğün ğonuşması bi ayırdī. bizim köğün ğonuşması bi ayırdī. hārkāziñ köğünü görü ādeti vādī, ğonuşmaları vādī. óreyī 115 uğradıñız mī bilmāñ aqşeki tarafına. óreyī ūrañ. óralilā dā bi çeşit ğonuşū. deĝişik ğonuşū.

I-A/56

Derleme Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Şengül Çetin (58)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler, Nişan âdetleri, Tarhana yapımı, Kış hazırlıkları.

şengül çätin. ällĩ sèkiz.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

5 üş gün_olūdun. atı minālādin. başlarĩ düzülūdun. üş gün düün_olūdun. çañizlā sarīlīdin. ödü hārkez bölü işēdī oturulādın. o onunı gölunü_asilīdin, o onunı gölunü. hindi bölü işē gibi_oynumazlādın. birācık çıkālā oynālādın.

salı gün başlādın. üş gün olūdun. salı dı başlālādın. tās düün. geni işē gün dü başlālādın. ölü_olūdun. işē başlādın, salı başlādın tās düün. öteki öñ düün. işti_öle. ölü_olūdun.

10 ilkin cumā gün tahal dökülūdun. ävālĩ devèrām üş döt_èşşegā işē sarīlīdin biğdē, un. bu mahallādā o yazmıları bi dēneklālādın. mahallādī_dolaşılādın. ölü_olūdun. ondan sörü_ātāsi gün çañiz_olūdun. ā ātāsi gün gālin minādi. hā çañizlā sarīlīdin.

yaa o āşamohtudan gidādin gāri. ātāsi gün_o gidādin. ävi_esyā müşyā döşenişiyor. ātāsi gün gālin gidiyor. atınan. başı düzülüyodun, ölü gidādin.

15 ayrı_olūdun. sābī_olūdun da eğā bi ākāk gālīsī_onü_ödan gölālādın. şindī_ölü yok gārī. şindī häpisiş garişışk. ölü_olūdun. e bānim bildim böle. birā birā çıkarılādın. tek teK_oynadılādın.

20 yaa yaa bölü meydandī_olūdun. köv yèri bölü meydandī_olūdun. meydandı oynālādın. ākāk^klārī soğmazlādın. ākāk^klā di gālmāzdin. gādinnā oynālādın. e bānim bildim bu.

o ayrı_olūdun. ākāk^klā orıya bi meydañ hateşī hurālādın. gece sabā gādā içālādın, oynālādın. o ölü_olūdun.

25 gidālādın. onü_iki_üş gün_ävālī_édālādın. o düün yatānda yağālādın_onü sabāya. iki gün_üş gün yağālādın. ölü düün_olūdun. bān bölü biliyom, başı bildim yok.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

her şe olüyoru. üş dört çeşit olüyoru. pilav, çorba, nohut, turşu, da^lı, sâma, dolma, onnâ olüdü. â^li yémäk. äväli^l olüdü kēşgēk. äväli^l olüdü. bir iki ğazan äväli^l olüdü, şindî olmeyyo. bänim bildim bu. başğı işē bildim yok.

30 ***Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?***

biz mī bebā dikiyoz. yemişlärimiz vā. zéyinnärimiz vā. işti^l onnāñ üraşiyoz. tā bağ hunū bağ. tā ödu ğaşıdı bağ. bağçam dī öda, ödan kerā bebā tālam dī öda. hülādı dī vā. onnāñ üraşiyoz.

Köyünüzde küçükbaş hayvancılık yapıyor mu?

35 o yok. zāten güççek yē bileñ yok. häp incir sētın dikilddeñ yok. başğı bi şētdimiz yok. çok sēytin. sāñ hindī hōdeğī bağçılā dolū bu yanda. o yandı çok. bu tarafdı dī öle. bağ hōle hunuğ hu işēsi bağçe. hūdū hu taraf dī öle. häp bağçı zéyinnik. başğı bi şe yok būda.

Köyünüzde çok incir oluyor mu?

40 oluyō. olma mī öleñ? dolū. ālām satan dēvēremdi yirmī yirmī bēş millarlık incir satıyo ya parasını ētdi^k dān kere. parasını ē^t meddān satılmeyo.

doğaniyo. yarılı-vatī. iki çā^l lağ olüyoru. sabālī gitdim. häpsi dī yarılmış. sālām incir dī olmecek dēdim bāñ. olmecek havanıñ sārinninden. gēci sārın olası ğadā çā^l leyī-vatī. ondan olüyoru. yaa yaa. dā bu ziyan ē^t mez. çok dā soğ başındı olūsü öle. öteğī gibi yapmaz. dā güzāl olū. güzāl olū daha. soğ başındı o. o ämbā çok yavāsa o başğı yēlādī olüyoru. aqsu taravī vā ya. olā öle. bizim incirlärimiz güzāl olū.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

50 yaa yaa. bāñ yerlisin. bu gālin gitdi būdan dı onu biliyon. bū başğı yēden gāldi. güneyyağıdan gāldi. o bänim gālin. o haydırıdan gāldi. izmirdi oturuyorū. bu gezmeyi gāldi bureyi.

Büyükbaş hayvancılık yapıyor musunuz?

55 ya^p meyon ya^p meyoñ. iki gişin zātēñ. hayvanī nēynēñ muyvanī nēynēñ. bi bēgirim mā. başğı bi şēm yok. çiv^l sürüyo. hā ölü ēdiyo. ēkdimizi bıçdımızı adığ gāliyozonā. onnan şēdiyo. ölü ēdiyo. başğı bildim yok. işti bunnā.

Nişanda kız evine hediye götürülür mü?

götürū. onu ğızı nē istē işē ediyosa ödan bazarī gidālā alilā gālilā. ondāñ sōrā işē ētdilā mi ğız ävini götürülā. o dü ğız ävi di bi sinī ēdā. pa^k lefī, ğā^t mā, pilav,

60 tovuḡ olan_ävinî_alî gidâ. bân ölü bilion. başḡı bi şē bilmeyon. sâñ hindî dēvērān
 kimî git biliyo musuḡ. gülizā vā ta ōda. bunnā gösdärivēsiḡ. cirmiz bizlān_olanı
 biliyoru. tā dūnyā ġurūlalīdan bāri biliyoru. sâñ bu gösdärivēsiḡ. o aḡladı sänä. bu
 gösdärivēsiḡ. uzaḡ dēli. tā hōda. gülizarı sōsuḡnā. sänî dēvērān häpisi mānāsini di
 65 sōlā. onu sän sō. bu ço^klā gösdärivēsiḡ. işti_onu sō sâñ. o sēkizānnik vā. dīñş
 gösdäriyoru. her şē bilî. aḡlı deḡgesi yērindi_onü sâñ sō nahal_oluyodu nahal
 ġalıyodünā. o ġüzā aḡladı sänä. ço^klā gösdärivēsiḡ. hindî hūdan vādıḡ
 mî_ödü_oturüp-durūlādır hindî_ısannā.

Tarhana yapar mısınız? Nasıl yapılır?

yapıyoz. nahā yapcez? biḡdeyi yarıyoz. ōdañ kerî eleyoz, savırıyoz. südüneñ
 yoḡurdunāñ yuvuruyoz. bebā, tomati ġatıyoz sovan. ondan kerî bi havtî düduruyoz.
 70 ondan kerî säriyoz ġünacā. avḡuleyoz. bi älādik mi ġurūdu mü kāsāyi ġatıyoz.

Ev ekmeḡi yapıyor musunuz?

yapıyoz. hā yuḡa. ancı ġaldı. ġälme mî_ölāñ. häp ġäliyorü. aldık. çoḡunü
 dēyalim yuḡü_ē^kmeḡi yapıyoz. ē^kmekci ġäliyo ḡaş dānā.

Makarnalık hamur keser misiniz? Ev makarnası yapar mısınız?

75 yaa ġıymeyiz. yaa onü_ē^tmeyiz biz.

Kış için hazırlık yapar mısınız? Sebze kurutur musunuz?

80 ġuru^tma mız_ölāñ? häpsini ġuruduyoz. bamilesindān dut bölcesindān,
 bābāriñdān, tomatēsinden häpīsindān ġuruduyoz. ḡışın yiyiyo. toz bābāri dī yapıyōz.
 onü du bazarı sa^tmeyi götürüyo. yapıyoz_onnara. hanî ġıyıyo bıḡālan. ōdan kere
 ġuruduyoz. dā dēmandî_üdüyo. ölü_ēdiyo. ölü başḡı makini yoḡ da bunnādan.
 işti bölü_ötaliḡ. işti bölē. sän dī savol. sänî ço^klā gösdärivēsiḡ. ġüzā al endēki_işēḡe.
 ġüzā al.

I-A/57

Derleme Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Gülizar Özdemir (80)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlük işler, Mani, Köy seyirlik oyunları.

gülizā özdemir. yaşım sēkisen. dā gēçgini vā mī bilmen. ölüm mā hūda. işti_ö
ğonuşū-vatan_olan benim. aā ē^lmi yavrum. çok zor yaşlılık. bu ayām dı āriyoru.
gēcilādī_uyumadīm gün_oluyoru.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

- 5 ondan sōna ēmeK_olūdun_ävlādi, aş bişēdin. mille^lē yīdin. odunu
gidēlārdin. odunnan gālīken tüfeK_atālardın. çalgılā öñünü gidādin. kēşge^klē
bişādin, yēme^klā olūdun. bi havtī dūn_olūdun. her gün_olüyörūdun bi havta. bi
havtı tahal dövüyöz. tahal dēdik ävälden. bi havtī dūn_olū. ondan sōna gālin ocā
girişyodun. bi ēmekci, bi di bişirici. ét baçalım. millet gālī, yī gidē. nē gün başlā? nē
10 gün dencek? hā bazā gün bayra^klā olūdun. yük yük yük dē dēmanı gidādin. üsdünü
çembālāri hōlū sırlādık. dēmana tığgıdık tığgıdık tığgıdık. dovul ādında. öñdü
bayra^klā. ēşēñ başındā çembālā. öñündü bayraq.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

- n_āpcez. genşlīmde hindī nā marajıñ_üsdündü tālı vā benim. o tāleyē baç
15 ōda iñ varīdin. adam gidādin, yatādın. ben būdu bi baçireç aş, iki baçireç. adam_ōdu
yatādın. ōdam biz ālätivēridik. kısır varīsī daşıñ_etirafī gōmedīsī sabana, ğazādık.
öñündü diken varīsī a^llādık. āşam_oktū gālīdik_ävi. onnā ōdū yatādın.
ēkin_ēkilīdin. gidē, göçē gidādık. yavrū tovuç varīsā, bēşikdi çocūñ varīsī bēşī sarā
gidādık. hōlū ağāşdam bēşiK_olūdun. ōlādı yatā kılkā, bıçādık. tovuç köpek
20 gidēdīn_oriya. işlādık. ōları göçādık. tālīlara ğır tālīlarına. ēkin bıçıyöz. bıydē vā, āpı
vā. kır^k dölüm_ällī dölüm tāla. bunū çocūlan, çolañınnan, köpēñnen, tovūñnan
ġimēnci būdan varīK_gāmek... marajıñ_üstü nēde, açseki nēde? dōt sē^llik yol. yayañ
yolu. arbi, yol yoğıdın kı. ēşēğ_ancı geçiyōdun. onnan sōna hāmanı çekiyōduç.
öküzlen ğovuyōduç. ordu dön baçalım, dön baçalım. başıñ döndü mü bi yo ho yanī
25 dön, bi yo ho yanī dön. ğovādık. ondan sōnu āsān_āsdi mī hāman savrılīdin.
āsān_āsmāssā bōlū başıñī dayādın yabāya. (yabeyī üzer_ayī vēdim mēñ. yabam

marıdın. irāhmālik onu vēdim ġārī_aldı gitdi. çıkarı^kları_aldı gitdi iġdīmiz çıkarı^klara.) bi dēnek hōlü ġalıñca yay varıdın. mālec_atādık. ōdan sūrtādık. ondan sōnu iġrilıdın. bi di bızġıdık bızġıdık bızġıdık sar baqalım. birbirini diyeT_ét

30 baqalım. ġarsuları sa^tmeı̄ git, yarangūmūlārā, ġızılıcbölū^klārā. benim yayım_asılıT-durū. isdāseñ ġōsdārıveren senē. kiriş bileñ başındı bālanıT-durū. mālec_atıyōn. bölü yay dēriz ağaçdan. kiriş gerārız. kiriş dēdīm hayvannarıñ baġasıġı. onā büküyōlā, metilekten geçiriyōlā. biz alıyoz. tıngıdık tıngıdık. to^kmağ dı vā. onū du ġōsdārıveren size. to^kmām, yayım asılıp-durū. çıkarı vēdim üzer_aya. yaa mālēç. pamuğ, pamuğ

35 mālēci. yeñipazādan ġāliyoru, doñdurandan ġāliyoru mālēc. atıyōz. ġēci ġēci_atdık, ġündüz ġündüz_iġirdik parı dēye. parı vā mı? yō. sūs yolū adamnarıñ altı pañġulot. bu ödeniyoru. mīri vā, tālilarıñ hep mīrisi vā. hindi hōkūmet pareı̄ vēriyoru. bi līri mīriyē on nirē. çocu^klarımı yidirmedim biyde unūna ūtdüm biressēyi sa^tmayı gitdim. biressēyi çıkdıñız mı? oreyē eşēlen. ondan sōnū ödū_ūtdüm ġāldim. tahsıdarı

40 yatırdık. bi lirı mīri on nirı parı_aldı hōkūmet zamānında. seytin. seytini ġālālim bū yo. tā^knilē mühürlendi yavrım. ondan sōna –yağ tā^knāsı çık bağ bı yo- ondan tā^knileri mühürledi hōkūmet. seytininden ayrı_aldı, yağdan ayrı_aldı. ġēcilādı seytin çinedim. hā oşūr, seytin_oşuru. hāmānara savrıldı. isbā ġācek öçcek dēye ōda anam yatdı ġırlādı naha balmırt dēyoz ilmēlī ġölūñ aşa yanda. ilmēlī ġölū gitdiñiz

45 mī_oreyi_oğara? ġi^tmediñiz mi? ağzınıñ_orūcunnañ ödū yatdı_anām hāmanı isbā ġālcek dēye. isbā nē? isāñ. hōkūmet_adamı. zāreyi_öçcek kaç dolū_oldūna. bu işlē bölū_oldu. hindı hōkūmet milleti besleyi-batı. o zuman zayıf tabı. bi nirı mīri on nirı alını mı. on pañġulot bu. o_zmandı on pañġulot... ondāñ sōna bölē.

Mani bilir misin?

50 nē mānesi_o baqēñ. çocu^klara nānni, hā çocu^klara nānni.
NİNNİ (Makamlı)
gül dibinē yatağ_étđim
būlbūllere habar_étđim
ben ġünayımıñ sesinnen

55 yēdi ġün sabahlar_étđim
nenni ġünayım nenni
uyusuñ da böyüsūñ
üstünü ġüllār būrüsūñ

tıpış tıpış da yörüsün

60 mäne bēñ annıman māniye. e yoruldu ya ğari. ğalp bā bende. tāsiyon_üsek
yārum. aylım yıllım dı yok. çocüm, bi saķat çocuk vā. onuñ işēsinnen idarī_olup-
börüz. allah_ırazī_ōsun vērennere. hanī nērē gitdi_o.

Eskiden işler zordu ama çok fazla hastalık yoktu değil mi?

65 samam bas. ondan sōnā saman çāk. āliñnen_asil. aķmaz kıl çulundan. né
fenā de mi? o_zmanđı bu ğıdā dāt yōdun. hindi somun_émē çıķdı. millet çürük.
çürük mayeyi yiyoz. āvālī ōlū deyildin. bi sı'mı varıdın, bi tālīmī hastalī varıdın. onū
da mācimek hurüverī tālediverīdik geçiverīdi. hindi yok. hindi toķtur bilēñ haķından
gālmā-vatī.

70 sağol seni di çok ömürlē vēsin_allah yavrum. āvli miñ bekār mıñ bilmēñ.
allah bağışlasın. nērelīsiniñ bilmen ğari. aydınlı mıñ? hā ödemişli miñ? düşmannarıñ
yönünü aşarī_essin_allah. bizlāri gösdāmesin. bēñ hindi hindi n_işlārin? benī dōt
de^kmē hurālā. kim zeñgin kim paralı geş baķan_öñü dēlē benē. hurālā de^kmeyē.
huramazlā mı? zabāneniñ_öñü dōru. bene öldürüvēsi bendi metelī yok.
zamānındi_é^tmişlē.

75 çok ğazdi mi_ādām her yakē dolaşdı mı her kōden naf_alī, naf satā.

Eskiden düğünlerde hangi oyunlar çıkarılırdı?

80 āvālī iki ğız_olūdun. bi di arab_olūdun. ondañ sōna ğızlara bi dā
bekci_olūdun. ğızlā oyunu girdi mi o bekcilā dutā yörüverīdin. ādındañ arabı ōdan
bānim ğızı né alıķ gidiyoñ dēye. halbīsī fısdan keyēlādin ğız āvinden. alī gālī oreyē
oyнімē ğatādın. düünnē bölü_olūdun_āsgi düünnē. oyuñ yapılıdın. otü yeri hatēs
yanādın bēş_on kütük eñil_eñil. āsgi_örennā. ğoca ... dayım o hatēsini_üstünden
ğaņğādın. embē bi arī^kdan ğaçimedī sōra. ğaleycicāz varımış. oncāz_āķasını_āmış
ğari ğaçirivēmiş_āviniñ_yağına.

85 ğadi_olūdun. öñüne yasdıķ sarālādin. āķāsini bi ķapıt. ālindi bi dizī bābā,
bābā dizisi. o tepsiK_olūyoru ğari bābā. tıngıdıķ tıngıdıķ. ķaķ dizisi, balcan, ķaķ
dizisi dēriz. ōdan bābā dizisi, ķaķ dizisi. o ğari ğıldırı ğıtdıķ ğıldırı ğıtdıķ millet ğulsün
dēye. bölü bölü dūn_olūdun_anam. hindi nēdi āsgi şe bē. hā dēvē.

Düğün yemekleri nasıl yapılır?

90 birimiz pilav hurā, birimiz aş hurā yavrum ğarışdırı hazilā. señ yarın_orayı ğā.
orayı sen ğal di ödū heng ēdālīm. ödū kēşgek bişirmezlā. aynı bölē arı yēdi bişirilā de

ibi bişirmezlâ yavrum. hâ işēde tepecikde ilmâli gölde kēşgek bişē. onu bişiriz. aynı pilav dī_olū. aynı fasillesī dī_olū. kēşgē di bişē. yalıñız bizim bullāda ğoncallā tarafındī_olmaz. marej tarafındı dī_olū yavrum kēşgek. o yandı dī_olū yavrum kēşgek düünnēdi.

I-A/58

Derleme Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Derleme Zamanı: 02.08.2009
Kaynak Kişi: Fadime Goruk (80)
Doğum Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Keşkek yapımı.

Keşkek nasıl yapılır?

bāñ édimen. bānim dilim dönmevērī yavrum. hadima ğoruķ. nē_bīlem bāñ yavrum. sêkizene mi doķuzana mı epē yaşlañdım yavrum. vādırın belkim.

kêşgē hurālādın yavrūm. altınī_odun çatālādın yavrum. būdē süzēlēdin. etini
5 ğatālādın yavrum. eyni bişē. dövülū yavrum. yēncili. yēncē durāsıñ, yēncē durāsıñ
yavrum. hindiyē dī yavrum geni yapıyoz kêşgē biz. yaparız biz. hayırımızī_ēderiz
geni. kêşgek bişiriz yavrum. ēderiz. yaa düvünnēdī yapmayız. ötekī gibi bişiriz
yavrum. hayır_ēderiz. äväliymiş_o. äväli düvünnēdī_olūdun da ālem birē çanaķ aş
10 ğataşdın gidēdin. işti_ölū_édēlē. ötekī gibi hayırda bişiriz. iki ğazan, üç ğazan
hurarız. ālem toplanīlā. māvürüt_oķuducēse māvürüt. dağıtcēse dağıdī gidē ölüm.
n_āpalım yavrum_işte. işey bāñ unuduvērin yavrum. aneñ çöm çok selam sōlü
bizden_ötürü.

I-A/59

Derleme Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Derleme Zamanı: 02.08.2009
Kaynak Kişi: Şerife Sağdıç (68)
Doğum Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Zeytin yağı sıkımı.

benim_ adım şārīfe sādīç. yaşım a^tmış sèkiz, a^tmış doğuz.

Zeytin yağı nasıl sıkılır?

kāndimiz sıkārıdık. ayakdı çīnēyōduđ diri zētine. bōle dēmannā çıkmadīdın
o_ zmandı ya. yünmeyōdun. fabirkilē yıķanīdın. kāsīlārī ğatādık diri. çīnēyōduđ.
5 ocağı sıcak su ğonūdun. onnan. ōle. ayālan çīnēdik. vā ğāl dur ğāri. eriyesī ğadā bu yo
üstünden su dökē durūduđ. ondan sōru hōle öñüne dađar dēriz onu ğölādın. onda
yağ su altınī_ enē. yağ_ üstü çıkā. üstünden yađī_ alīdık altındañ delīne işē oldu
mu.

I-A/60

Derleme Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Derleme Zamanı: 02.08.2009
Kaynak Kişi: Emine Tekin (58)
Doğum Yeri: Bozdoğan-Akseki Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Sabun yapımı.

emine tekin. yaş allı sêkiz.

Ev sabunu nasıl yapılır?

nasıl yapıyoz_olum. su görüz_ocağa hateşî yaķarız da. odañ ölçêriz suyuna
 nè ğidā ķostî^klik êtcêsek onu görü. onu görü dü yağınî dı õçê ğatâriz. ğaynadı mîdın
 5 ķostîni ğatâriz. ķostîni aççığ_aççığ birez birez ğatâriz. ondañ sönü döndü müdüñ
 êndiriz. yeri êndiriz. ondan sönü dökêriz. laylom ğalîp yapıyoz. laylomü
 yazâriz_olum. onuñ_üstünü dökêriz. êtesî ğün sabahleyin kesêriz. ondañ sönü
 ğullanılı ğari. suyunnan işêsini sabınîna. şindi suyu altındı ğalîverî incê vakit. sabını
 üstünden alıriz_olum. orey yeri dökêriz. õlü_êdiyoz ölüm. şindi altı kilõ yağâ bi kilõ
 10 ķostik yêtiyo. älvêriyorü. suyü du aynı giriyo altı kilõ. bi kilõ ķostik. o
 älvêriyorü_olum. hiş dartmadık embî_olum epêy çıkâ gine. hanî on_om bêş ğalîp
 çıkâ. çıkâ geni bi kilõdan on_om bêş ğalîp çıkâ. kendimiz ğullanıyoz. hâyır
 sa^tmeyoz_olum. kendimizden_oluyo yağımız. kendi yağımızdan êdiyoz. herkez benî
 yapıdırîyo. yapıbêriyom da onnâ benim zahmedimî mêriyolâ. zahmedimî mêriyolâ
 15 ölüm. yâğ alıyon. parî vèren parı vèriyö_olum. işti_õle. yapımıyolâ yapımıyolâ. hani
 bilen bilen becerîmêyorü_olum. dönümyö da ondan kõlümüz benî yapıdırî. benî
 yapıdırî. e ğüzê olüyoru kendî_êtdîmiz sabın. kendimizden_oldüñdan yağımız
 duzumuz. êyi_oluyö_olum. bâllî bâke^lli, êyi_olüyoru.

I-A/61

Derleme Yeri: Buharkent-Kızıldere Köyü

Derleme Zamanı: 20.07.2011

Kaynak Kişi: Emine Çaydaş (77)

Doğum Yeri: Buharkent-Kızıldere Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Eskiden yapılan işler, Nişan âdetleri, Düğün törenleri, Keşkek yapımı.

ben şükür_ëyişin. sizi gödüK dâ ëyi_öduK. diri mim? dädän benneñ yaşı^t
mi? e gi^tmiyivēsēydi. onü ben gi^tmi dēdim. hōlū gölunnāñ dutdum. gi^tmiceñ, hindī
çāpılcāz, arabı çoK dēdim. қақdırıvēdi bānā. қақdırıvēdi gitdi. bāñ ğayvıdan_alıñ
dēdi. hadī baqalım çāpılmış_öldü. işimiz muhabbet, şaqa. ne dēyoż hindi bi şē mī
5 dicēsiz? emini çaydaş. yaşıım otuz dōt doumluyun. bin doқuz_züz_otuz dōt. ye^tmiş
şēdi.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

nelār yapalım. äsgidän oraK biçādiK, çapı çapılādıK, harmañ ğovādıK. baq
harmañ ğovādıK. harmañ ğovduK, harmana savırıdıK, elādiK, çalkādıK, äviñ_içini
10 ğatādıK. geç_ödan baK bānim çocu^klūmdu bānim buba mūtarıdın. muhtarıdın.
ë^kmēK qarneyi çıqdı çocu^klūmda. baK benneñ yaşı^tlā bilmeyōdun_ōna, bilmiyorū.
bubam mūtar_oldunnam bölü ävimizeñ_önü yer_ävdin, toprağ_äv. bölü ohüs
bāladı hār harmanıñ başını candarma. candarmılañ savurdulā, işēy_ētdilā, aldılā
ğäldilā bizim_äviñ_önüne ğocū_aya^klı ğocū_aya^klı bi şēlen. onnā da işēymiş
15 ğadına. ğadıneyi biz ne bilālim canım çocuğuz_o_zman. ösam_ösam yēdi sēkiz
yaşlarındı_ancayın. bem biliyo muñ ğadıneyi, sen nasısañ ben dī_öleyin. ğadına
ödan aynı bēgir gibi_olūyoru aya^kları ğocū ğocū_oluyorū_ōnnarıñ.
bizim_äviñ_önünü bölü yığıldı çıqıldı. äsgālā tabi onnara biz äväli ë^kmek yōdun,
işēy_ë^kmē yōdun bazar_ë^kmē. fırın_ë^kmeyi_yoқ. yuқū_ēdādik biz. yuқū_ēdādin
20 anācīm_ırahme^tlik. doldurudun hōlā gālän gidän sofrasız қа^kmazdın bizim_ävdä.
biz_ölēdiK. bām bubamdan_ölü gödüm. çocu^kları dī dēyom ben, sofrasız ğaldırmañ
gidänä şēsiz ğaldırmañ dārın. ë^kmēK ğarneyi çıqdı. māmürlā -ōda nāzillidēdin bizim
nüfuz_ävāli- dērdin bubam “muhdār ë^kmeksiz gälme, ë^kmeği sizdän_ösunğ ğati
bizdän_ösun” dērlärmiş. ye^kmeyi yidāñ kārā, ë^kmeyi yidāñ kārā ğalan_ë^kme^kları
25 ğazateyi sarıp cepcezlerini ğa^tmişlā dı gi^tmişlē. aha bunnara biliyom ben. bubacım

déyivêridin. ben dî gidâdîm bubam dî götürüdüm beni nâzilliyî. búbaminâñ çoK gezâdim. öleyî çoK gidâdîm her yere.

aş bişiridik, yemeK bişiridiK. çorbâ, eviñdi ne varsa. ondañ kârâ onu evimizdi nè varsı. yoğurT, äsgidêñ her şeyi yoğurdunan_édâdiK biz, yovurT. yovurT yirdiK. 30 ben esâsañ yoğurdunâñ südüneñ yerişdim. baK süT yovurT bizdi boldur. süT yovurT yêlâ. hiş baK onu dü déyivêrân. zâpzeyî kendimiz yerişdiridiK. bizim bağımliz]... bêñ esâsan çata^klıyın, yoğadâñ. zâpzâ kendimiz yerişdiridiK. tomaTî dikâdiK, fasilli dikâdiK. fasillâ, bölü birrâ çoval fasilli gurûdurduK. birâ çoval böğülcü gurûdurduK. her_işey kendimizdêñ. biş şeker_alırdıK, gâvî_alırdıK. ävâlî çay yöduñ. bänim 35 çocu^klümdu çay yödum baK. nâdêdi çay. o yüzdän bi filcan gayvaniñ kırk_ıl hatırı vâdir dâlâ.

hâ onu yürdüK canım. çulları yazadıK bölâ, çullara dâ hödâ şêniñ yanda. häp yâdîm_édâdiK_onü biz. yâdîm_édâdiK. büğdeyi yâkâdıK. daşı üsdündü ğalvırır_ónuñ, pislî. olâñ toz tomurü gidâ. onnañ kârî daşı_olüsü_ödu ğalî. büğdey 40 enâ aşâ yannı. ödañ ğatâdıK. baK nè dedim. harmanı ğovâdıK, savırıdıK, alı ğalîdiK. bi di yüdüK yâkâdıK. ölü ğatâ üğüdü ğalidiK. biz ölü yetişediK.

hindî hindiki geñşlâ -baK bu çocuK gänç biliyon dêsniñ- harmañ ğovması bilmâz, çif sürmesi bilmâz. bän geñşlîm öküzüneñ çif sürêkeñ fakidî geçirdim. baK öküzlârîneñ çif sürdüüm män çoK. bänim_ölañ ğâdeşim yoK. buvamıñ_elî dêvedim 45 ya bâma^klarî yoK. dayım êdivêridin, dayım dî eñgimneşdi. biz yerişdiK_aççık ğalişdiK. öküzzeriñ_âdınnañ varâ ğalîdiK. tohumu kendim saçâdım, öküzlârîneñ çifti kennim sürâdim, harmanı kennim ğovâdım, kennim savurüdüm män. çoK râzil_olduK biz zamanınnan, çoK. ämmâ... aha dêvedidim ya ğı^klıK, ê^kmeK qarneyî çıkdı dedim ya. ê^kmeK qarneyî çı^kmış ya. belki seniñ_anañ bubañ bilmâz. 50 kimâ? bänim eşimî ha? hâ dayım eñgimleşdi. işlimiyesiñ ğadâ az çoK biz eyî kötü varâ ğalikêñ alışdırdıK. öküzüneñ çifti sürdüK, öküzneñ.

o toz tomurü yürsüñ. alî_ğidâ yür yâykâsiñ. gidâ çayda. çalmiK çalmiK. o çalmiK. tabi ya. hîm dârilâ, hu dârilâdi. buruyü bu evi biz za... deli benim_ölan dâli dâdi. o dü tē ev yapdı. âkıdı tezgah_ev vâdın bi di. biz doğumecidiK_esâsañ. ii 55 doğumü benim_ölañ yetişdi bû. bu ölañ yetişdi. doğumağa deñizliyî gitdi. ortüoğulü yolladıK. ortüoğula parı yoğu kü giççäk. niyâzi ğuroğlu ğaldı burıya müdür. ğâ mıstıvı oğudalım çocuğü dâdi. param yoK dâdi nēyenn_oğutcan dâdi. bâceyi -bu biliyorü

bizim bâçē- bâçē yētişdi. yoḶ dā bi şey satdımız yoḶ. bi sığırınan bi ineK danıdāñ fakidi geçirdiK, baḶ bi ineK danıdan. bu avıcımı bi gün kıını yakākam búbam bi düğü
60 vēdi bene. o düğüden kaç deni sığırlā oldu, kaç dāni sığırlā satdım. ó bahçeyi baḶ bağçeyē onnan_adıḶ, sığırınannan_aldıḶ. bi düğü vēdi ineK vēdi. ódāñ onü vēdi baḶ otuz bēş dölüm sēkiz_züz mätro yēre ó mallan_aldım mēñ, bubamdañ ğalāñ malınan_aldım.

kimdēñ? yaa, ibrām dādāñdāñ biz yēr_almadıḶ, ğurT_amcıdan_aldıḶ.
65 ğurT_amcamdan_aldıḶ. dādāñ yēri altında. çı^kmiyodu çı^kmiyodü. ódan ğurT_amcıdan_aldıḶ. bānım ğıyım bizim batı taraFımız bānım düñürüñ. düñür olanıñ birini evēceği zaman satdı. çolāñ_ölü_aldı bizim, çolaḶ dayımdı. orıya o aldı. bāri yanı doğu tarafısa iki biñ nēri dēdi baḶ bānım şē ğurT_amcam. iki biñ nerī, iki biñ nerī. o ğıdā yēri biz iki biñ nerē di bulımadıḶ_emmī biliyo muñ sēñ. ine^klārımız
70 vā. ódan allah_ırazī_ósun hacī_ırmızana. hacī_ırmızan_olmısaydın ó yērdēñ habarımız yoḶdū satılcēnnañ. hacī_ırmızanıñ_oriya bu eşşēñ götünü miniyorü mēmeT_ābēñ. öteki dī_ākamda sarınıT-duruyün. sarındım. eşşēneñ gidıyōñ. pamī gitdik. pamıģi gitdiK. ē^kmeği yidiK, қаPız kāsılā. қаPızı dı yēdiK. biz äväli yōmēyidin, durduḶ ciziye. bānım çocu^klā қаPız ğabı^klānı başını kēymiş. ódañ
75 қаPızı... “baḶ ğārik, hardalıñ danıları baḶ ğārik sen” dēdi hacī_ırmızan. ódañ ben dī dēdim, durdum durdum. ayrıkēt olmuş_ōsu gücenmen_onü ben de. olmadınnañ gücümü gitdi baḶ. nē_ğiddā baya ağladım. o_zmana ğada dēdiy kin biziñ ğız dēdi “geñşlımız vā” dēdim “ırmızan_ābim aççıḶ vēseñ bizi dī dēdim hunnarı doyasıyı yidirsem mēñ ya” dēdim mēñ. ó_zmanayı ğıdı dēdi “bānım yērim mī mā biziñ ğız”
80 dēdi “bubamıñ yēlē yā” dēdi. hurdü ğurT_amcamıñ yēri vā satılıḶ_oriy_alıñ siz dēdi. allah_ırazī_ósun baḶ. ó dēmisēdin bēñ o yēriñ satılığ_oldünü bilmiyoz. ğaldım burıyı illi alalım... nēyneñ alcan dēdi benī başladı kepāzi_ē^kmē. bānım_öñümdü_üş sırı sığır vā dēdim mēñ, satalım alalım... dōt bēş deni_inek vā. büzäláyıcı, kimisi büzälacı, kimisi danalı dēdim mēñ. on_iki on_üş sığır vā. alalım
85 dēdim. ē sığır. ari^klādāñ bi adam ğaldi danaya. bēş_şüz_zērē danē satdıḶ. inek buzaladı. yēdi_üz_ellī leri danē satdıḶ. aha elimiz geñşēvēdi. parē bulduḶ. yā, o parı o_zman çoḶ paradın_ämmä. iki biñ nerı bulumuyodum, biñ nerı bulumuyodum. yētiştirimādiK parē di bānım abdırraman düñür -bilisiñ abdırraman düñürü de mi?- abdırāman düñür ğalmış bizim. çatağı ği^kmiş bizim, kendi çatağı

- 90 bubasī_ōdū ya ğayınbuvam_ōda. sevdiK gi'méy sevdiK gālmāz, öküzlāř satalīm_ustu^klū dēmiş buvası. ondan, ı ōdañ ğaldi. nasılsı düñürüñ yannı ğaliyo o_zman tahā çocu^klā güççücüK. dayī_ölū dēmiş sen dēmiş parē çekdiñ mī bañğıdan parı çekdiñ mi dēmiş. çe^kmedim dēmiş. né_apceñ dēmiş. yēr_alcan dēmiş. hī tapīnan parī çekivi benī dēmiş. doğuz_züz_zerī parī çekivedi ğaldi doğsan
- 95 doğuz_adamnan_éyi ğālmādīsī_onnañ kārī_ōsun. biz_o günnārī geçirdiK yoğsuzluKdan, varlıkdañ yoğlukdañ. bubam_ölmisēdim meñ yoğsuzluğ çe^kmicēdim. benim bubam_öldü meñ hincī yoğlūñ sıkıntısı çekdim.
- onnam bizim... ğolē deildir_o.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

- 100 düğünnā nasıl_olcāk? çalgīnan. üş gūñ. cumā günnem başla, pazar gün bitādi. cumā günī cumā günnen_ävāli iki_üş gün_ävāli é^kmeK_édāsiñ. çöre^k mī vā sāten cānīm. é^kmeK_édāsiñ. onnañ kārī doldurūsuñ yuğayī hōlā. onnañ ğārā cumā gün dü yemekciñ ğālī, aşı yurā édā, to^{pl}lā, yīr, içā. bazar güm bitā. bazar günü ğidā... cumātāsī gün ya oğucuñ ğāliyörū_ışdā. ğāliyöre. hī ğāliyörū. hindi äväli oğucu ğaldi
- 105 mi yatādın. ēşēnen bēygirīnen ğālır, yáyāñ ğālır. vesāyıt yoK. hindiki_İsannā ğocā mı lēñ? ğocūmaz bu çocu^klā. ğocūmassıñız dē mi? dōru mü sōlüyōñ, ēri mī sōlüyōñ? hindiki ğeñşlē ğocūmaz. äviñ direğī yēden çı^kmı saniyo.
- ğā abılā. bāni bunnā äsgi şeylārī soruyolā.

siz bāni bundan mī_ünnediydiñiz. kusurū bağmāñ, bān dēverin.

I-A/62

Derleme Yeri: Buharkent-Ortakçı Köyü

Derleme Zamanı: 20.07.2011

Kaynak Kişi: Emine Bağcı (78)

Doğum Yeri: Buharkent-Ortakçı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Yatırlar.

eminä, emini bağcı. yé'miş sékiz_ölüm. yêrli yêli. yaa yaa aha hu äv
bizim_evîdi. ödan burē gäldim, gönşuya. yirmî sänîdäñ geşdi.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ölüm pamıg_ékēdiK, dari_ékēdiK, aq mäsıl_ékēdiK. onnarnan. bıydē, äpa.
5 aq mäsıl dēriz_onnarä. ağarıyorü dē mi. ónnarnāñ. un_oldü içiñ aq mäsıl. ondana.
[tütün] bürdü_olmaz. işti_o dağdı_ölü hu dağda. o yandaKı hu hūdan çıkdıñ mī_o
yanî düz_onuñ. aha būdāñ çıkdıñ mı hōlä düz. ihı hu dağıñ hu dağ yo^k mü bu
dağıñ_ākası düz ğāri. müratdaği_ora. bilmiyom bēñ. bem bilmiyōñ öları_ölüm. vā
vā ölädi çoK köğ ya, iläri_ötä çoK.

10 ***Eskiden küçük baş hayvancılık yapılır mıydı?***

oluyorü, hindi gini vā. göca göcü sürü yapıdılā häp. ā hūdū vā. iki dāni hūda.
birî hūdū, birî hūda. ötü yandı vā, ötü yandı vā, ötü yandı vā. yörük dēseñ dī_öcek
dēmiseñ dī_olcek. eveldeği_ısanlä yürüğümüş ya yavrım. ya^pmadıK. çifcilinen
dayıñ_irehme^llik ötaK yameç ölü yèrimiz di yoK. ötaK yameç ekādiK. kimini İcar
15 yapadıK, kimini ötaK yapadıK. ölü_öle. İcarını bahçı_alıdıK, incir bahçası_alıdıK.
fūlä bütüm bahçı ya. hī hūlädi. gidākı hōlü baK. bütüm bahçadır şindi. hurayı dōru
gitdiñ mī bütüm bahçadır. sēytin dī vādır.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

äsgi düğünnäri bän bēK bilmiyōñ onnarı ölüm. ēci äsgiläri bilmiyon bēñ. e
20 oldu benimki hemen ğāri hōdam bī äväli bölü işē mī mardın çalgı mī mardın. bi tıp
tıp vādi hōdā aldılā gäldilā. tıp tıp hōlä inderdinēñ. onnan çaldılā geşdilā bänimkine.
bazar, cumartäsi bazar. bazar gün geliñ çıkā, cumartäsi gün çalini. ölü_ölü_işde. ē
üş gün_oluyorü. cumartäsi gün cumā gün başladın, bazā gün bitēdi.

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

25 né yapılceK? aş yurälä, yemeK yurälä. yemeK yidirilā gäläni gidänä. e bazar
gün dā gäläni gidäni yidirisiñ gine. ölü_ölü_işde. fasillā, çöba, dolma, sāma. äväli

hāpsi dī_olūdun. pıransī_aşī bişādin_ävāli. hindi_onlā olmeyo ğāri. olūdun. ğabağ_aşı. ā'li ğaba hışāvī édālādin. işti_ölü_öle. hindi_ā'lı_é'tmēyolā ğāri. hindi_é'tmēyolā. olū, kēşgeğ_olu. hindi bilēñ édālā kēşgeğī, kēşgeğ_édālā.

30 yemek hu bu yapālādī_işde. fasille, çöba hindi. turşu, haşlımı turşu. ödan halvā alılarsa onū_édiyolā. başğı_é'tmiyolā ğāri. şindi_ölü_ğāri hindi_ölā. äväli hār şē hār yemekdeñ yurölüdü. dolmū_aşı yapālādı, sāmī_aşı yapālādın. hār şey yapālādīñ. hindi_o yoğ. ālām hindi āfeni āfene. bi çöbu, bi pilav, bi turşu_işti bu. üç, bi da'lı dört tabağ.

35 e ocā yurālā ölüm. hōrē yurdulā bñ yıl. ğız gälīn_étدی bñ yıl duran_äbēñ. deñizliyī vēdi. ondan ta hurē hu vālāsbitiñ yannı hurē... ora avlı işēsī_ora. avliya kapı yödun, kapı huşdandın_ävāli. ödañ kapı_aşdırdılā oreyī yurdulā aşā. altı_aydañ geçiK-gidā ğāri. ğurbam bayramına hemeñ ğurban bayramı oluvēdi hemēñ. gälīn_ödu gitdi, ētesī ğün bayram_öldü. éyilē éyilē çok şükü. éyilē.

40 ***Nişan esnasında kız evine tatl alınır mıydı?***

alilā. ba^klavī_édālā. ba^klavī_édālā, halvī_alilā. ölü_öle. pilav taviğ. täpsi götürülā. täpsisini dī görü_ölüm. bi täpsī_édāsīñ, bi taviğ ğösüñ_üsdünā. alı gidāsīñ. on tavi^k mı gidā? alīsīñ bi täpsi. bi täpsi pilav, üsdünü bi taviğ ğösüñ. bi di ş ba^klavī_alısın. gidāsın.

45 alilā, bëyendīñ alı. tabi bëyendī^klärini alilā. hiç ğafamdı bi şē durmeyerü_ölüm. durmeyo, kafamdı bi şē durmeyerü bāñım. hemēñ hōdan bi şey dēdilē mī hemeñ gidiyoru. unuduyon. unuduyon_ölüm. bilān_ısan_ölü, lafcı ısan_ölü. bēñ ölü_ısan deñlin_ölüm.

50 aliğdān ne gälīsī_onū_édālā ölüm. amāñ bām bilmeyon_ölüm bā. unuduyon bēñ her şeye.

Oğlunuz nerede çalışıyor?

55 duran_äbēñ küreciliK yapıyo hūdan varasıya dādī gibī bi yē vādır_o dādāniñ_üsdünde. kürek fapriğası vā öda. şēhit äväli yurannā şēhit_olurmuş. äväli dē bizlē bilmeyoz ya. öldürmüşlā, öladı ğalmışlā. şēhi'lē öları ya'mışlā. ölä şēhit, dādī dēyolā ğāri. hayır_édiyolā öda. işti yoluğ ğıymı hemēñ. ğödüy mü bilmiyōñ, oreyī döru gitdiñ mī? gidāki görüsüñ. ödü çalışdı, ödañ eme^kli_öldü.

Yatırlardaki velilerin zaman zaman birbirlerini ziyaret ettikleri söylenir. Bununla ilgili bilginiz var mı?

60 édiyolā ya. geçiyorū_ölum. geçiyō. gödüm. nur gibī bōlū balқыyuru. ta oreyī
 eniyorū. nur gibi balқыyuru_ölum, balқыyuru. biz ğarığırañdı ğura^kl^kda
 duŗduK_ōda. ödū yanibaşımızdı dādī vā. ğarığırañdı dē ilēde, ğarığırañ. ōdan
 yanibaşımızdı dādī vā ōda. ta ötü yaķıdañ ğaldi, ta oreyī balқыdı. mendirāzdān geşdi,
 balқыdı. ğaldi bureyī bi dā balқыdı. girdi içinā, ziyāratā. gödüm. ğuva^lı, aynı fānār gibi
 fānār. bōlū fānār gibi. iniyorū iniyorū. kendī fānār_onuñ. balқыmaķ işdi ateş gibi
 65 ğüzā ış^klık yapıyo. édiyolā édiyolā ölum, édiyolā. her cumēyāşamı ğün, her bazaŗ ğün
 ziyāret_édādī_ónnā. cumēyāşamı ğūñ pērşembi déyosuñuz ya biz cumēyāşamī
 dērdim bān. hindi çarşambī pērşembi ōlā. cumartāsi, bazaŗ, bazaŗētāsi, salı,
 çarşamba, cumēyāşamī. sali dēdiK. sali, cumēyāşamı dēdiK. saliyī bazaŗētāsi mi? işē
 unuttum ğāri. nāzilli bazaŗını bilmēñ. ği^lmedim_orē. bazaŗ ğün, cumēyāşamī ğün
 70 ziyāratī toplaniyolā onnā häp. dādilā häp topālaniyo oriya.

biz_ölum bu yo dē bizim ufa^klīmızdı om bir on_iki yaşlarındēdim bēñ. ği^llık
 zaman_oldü_o zuman. ği^llık zamandı bi dānā zāhri bulunmadı. buydē
 bulummadı_āpı bulummadı. anamgil_oreyī zāhri_almeyī gitdiydin.
 bubamiñ_anası_oreyī ğoceyī vāmişmiş. zelölü dēlā. ğā ağam -ağı dēlādin āvādāñ ağı
 75 dēlāmiş.- ğā ağam siz iri_ufaK vāsiñız, ğezeK ğüdüñ huŗdü dēmişlā. ağı bām
 bilimāñ, yērim deil yurdum deil, ben bureyī bilimān dēmiş_anecim_iraħmā^llik. zarā
 édāñ, zıyan_édāñ. sāni biz ōgediriz dēmişlā. oreyī ğöşdüK gitdik. iki sāni ğezeK
 ğüdüğ_ōda. ihı inek, ēnek sığırı. iki sāni ğezeK ğüdüğ_ōda. ōdu ğaldıK. ondan iki
 sāni ōdu ğüdüK ğezeğā. iki sāni dān kari bureyī geldiK. ğarığırañ déyolā işti
 80 mendārāziñ hōlesindēñ ötü yaķıda. işē ğarıdaş dēlā burdañ ğidāke. ğarıdaşñ
 ğāşısında ğarığırañ dēlē. ödū_işde. çoğ_erezillig_oldü_ölum. ği^llig_oldu. bi dāni
 zārī bulummadı. çekirği zamanı olūdun, bütüñ ğirālādın, zehirlālādin. ó du oldu. bi
 defā gödüm. işti on_om bir yaşlarındēdim, on_iki yaşlarındēdim_işti_ōle. ufādım.
 allahım ğösdāmāsiñ, aşlıķdañ tārbiyī vēmāsiñ_ölum. irāzil_olduķ, çoķ
 85 irāzil_olduğ_ufāķa. bubamız dī aççıķ dāmbāl çıķdı. çalışmazdın. ondañ
 irāzil_olduK. dōt. iki ğız_iki_ōlandıK. bi bāñ ğaldım. ōta. bānim böyüm
 üsen_efem mādiñ. ōdāñ bānim ğüççüm ğız ğādeşim maŗdiñ. daha
 ğüççümüz_osmañ vardı hū bu eviñ sābi ğāri_işde. bēş_altı sāni ğadā anc_oldu
 dahā_ölāli. vā, onuñ çolū çocū du vā. ğāzmeyī gitdi_ónnā dī ğaldığı yoķ daha. āvādī
 90 bāķādı da yoğ_ölā çıķcē yoK.

Eskiden çok zorluk çekilmiş. Şimdiki durum nasıl?

değişdi, değişdi_ölüm. bolluğ bolluğ. yoğ yok. yok yoğ_ölüm. nê arāseñ vā
hindi. nê arāseñ vā. bazarı varivē, yoğ yok. parañ_oldan kārī al. parı dī yoğ nādī
para. yok. ayakdı babıç yoğ. bi lālin dēdik. lālīni biliyō mūñ? o lālīnnēñ, tağıdığ
95 tağıdığ tağıdığ onnan şē olūdūğ. äväli babıç hu bu mü maşdı ha yavrum, nādā. lasdik
babıç. äväli yamā yamādığ dī_ölü kēyādiK. hindi atıyorū, hemān yıpradı mı atıyoru.
atıyolā atıyolā. bol bol. beñ yamārīñ gene. beñ yamārīñ gene.

Köyünüz çevredeki köylerden büyük görünüyor. Köyünüzün kaç mahallesi var?

eyi gini eyi. bēK di güççük deil bēK di büyük deil. täpāli işēli_öldünnañ
100 gösdāmeyoru. burē ğaltı mahallesi dēlā. ğaltı mahallesi dēlā bura. ē köğ_ışdı ayrı bi
mahalli gibi bura. ğaltı mahallesi dēlā burē. ihdā çeşmesi dēlā. ihdā çeşması dēlā
höreya. cumā çeşması dēlā. cumā çeşması aşada. ihı hurıyī_ötü hurıyī_ötü dōru
bülā. ovası dar bizim buranıñ_ölüm, dar. ölü geniş deil. eliğ kōlārī geniş di bülā dār.
yaşlı_ısañ ğalmadı bullāda. tēK genşlā ğaldı ğārī. bi bān hürda. yoğ, yaşlı yoğ.

105 yörükdü. dağlarī yörük dēyolā zayteñ. bilmeñ kī_ölüm. olarī gi'mādim ki.
härkeziğ dili çeşitdir dā. nē_bilēñ deñişiK ğālmeyoru. kimbili hindi dağlā şāhārī
ğodu geşdi hindi. şāhārli gibi ğonuşulā hindi. o äriceklē bu yannı ğaldı ğārī. bureyī
ğaldilā. burdu dü vā. köğ_ışlarīndi dī vā çoğ. aççık āli deyān kimī nāzilliyā, kimi
deñizliye, kimi buharkāntā gidiyoru. o gidāñ yēlārīñ bütün_ävlārīnā alıyolā,
110 durıyolā.

doldu burē da. ärce^klilē vā. onlā dağı gitdilā ğārī ğoyunnarī vā, çoban. onnā
gitdi. ötü yandı yanıbaşındaKınnā vardır. dā ötü yandı vādır.

yoğ_ölüm. bu yandı dē ho dağın başındı müratdağlarī vā. olā dī burē endi
zaytan. çobannā göşdü_oreye. äväli köğdüñ ya dam_ävlārī vādī oda. bñ
115 bñharkentiñ_içindēñ ğayıburundāñ o yandı yol vā. yoldāñ o yanı çıkılıyor. olara mī
gitceğ?

Bu evde mi yaşıyorsunuz?

hī bñdü durıyon. bura duranığ, buru bānim. bi olañ vā, bi olañ vā. yaa
dedāniğ_adını vēdiydin, o öldü. iki ğızı vā. birī nāzillī birī di deñizlide. bi bu ğaldı
120 ğārī. bi işi gir_ölüm dēyon, girmeyorū. nē öcek bölü hāli bilmeyon.
ākıdeşlarīni_uydu bu. ö matimatī bi eyīdin bunuğ birinci_oğulu gidāken.
ākıdeşlarīni ğapıldı. oğumıyalım dēdilā, ğaşdılā. dāğ dāğ ğaşdılā. neyīmış

çenteyi_älilâ oqulu gidiyoz. halbüsü oqulu gi'miyolâ. gaçiyolâ, gâziyolâ. ölü_öle.
âkıdeşları ğapıldı_aksı.

125 bu ğonuşmulâdan nê annayosuñuz siz? aççıK tuğrul ğonuşsuñ_o bilî.
gi'mâdi. ötü_oquldân zö çıqdı. oqumadı. oqumadı bû. nê_öcek bölü bünñ hâli
bilmiyom bēñ. dâ ufaK. dâ oñ yêdîsinde. martda oñ yêdîsinî dēvr_êtdi. şeyindām
bällidir doım târîndän bällidir. bēñ otuz_üş doumluyun. otuz_üş doımlu. yêtmiş
sêkiz dē mi?

130 bu ne? düşmeK deil_enki. bu yo dâ ğiseñ ne olüsuñ sän? gâzmi ölüm dēyon.
otü, gâzmi ölüm dēyon. bu ufâkân hu mecidîñ üslerîndî gezêlêkēñ âkıdeşîniñ biri
kağdırivemiş. bûdan tās dönüvêdi bu ğol. kötü yêdân. amalat_oldu hasdânîlâdi dâ
ölü saqat ğâlmadı çoK şükür dâ bi dâ ğırılıvêsi nê_olü? yêdi yaşındî vâ mıdıñ_o
zumañ? yêdi yaşlândî bi şeydiñ o_zmat.

135 üç. iki ğız bi öläñ. biri savcılıdî birî di yañlağdá. savcılı hu yandâ. bürhân
buharkentiñ_ötü yanda. yamilağ hu yanda. işti burê ğarışiyorü_işde yâ. ğarışyo.
dilâreyi biliyo mün? ne dēyolâ onuñ işêsine? dilâranıñ ğâşısındı, dağdı mezâlîñ_ötü
yandâ yamilağ. köğ köğ yamilağ. bälâdiyi. dağıñ dibindî_o dá.

aynı bu köv yol kenarında. fa'mi_ösü sölânî. o burda mı? o dü yoK. dē ilêde
140 dēyo. o du bilmâz_o du bilmâz. hî bilmâz_o dü. hâ şê şâdiyeyi benzê. hüriyi dâzân
yalım. işti şâdiyî dâzân_işde.

gitdi fa'migil gitdi, durangil gitdi. ğız aydıñdı yalım herhal de mi? çoğ ırak ya.
zaytam bûdü işê eme^klî_olanına atıyolâ öları bi yö_ölüm. hâp gidiyolâ o yannara.
sâliğ_ossuñ.

145 doldurduñ ğâri. ē hani_ölüm dilim di dönüyoru, āzımıñ_içi ğuruyüK
ğalıyorü ğalan. ğonuşuruz ölü nê işey_ösu du ölü çoK ğonuşmāñ. nı_zman_ösü
ğonuşman_ölüm.

nereyi gitceñ? nê_apceñ. ê^kmeğ_almê gitdi yalım heralde. ê^kmekci geliyo
burê da almeyō da hindi ê^kmeğ_almê gitdi yalım.

150 tuğrül, bi çay bişir hadî. içsedîñ ya. al gâ. çayı dı ğo.

hen/hiz Bölgesi (I-A1)**I-A1/1****Derleme Yeri:** Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü**Derleme Zamanı:** 04.08.2009**Kaynak Kişi:** Nurten Ergün (67)**Doğum Yeri:** Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü**Eğitim Durumu:** Okur yazar değil.**Meslek:** Ev Hanımı**Konuşulan Konular:** Karışık Sohbet.

ó t̄aravī mı giçceḡ? sēñ ōdan kimī bilīyoḡ çóçūm? ōrenciḡ mī mā?
 körtiki_ép̄y_uzak̄ ya çóçūm. barajdan mī giçceḡ? yaā bilīmezsiḡ_ōl̄arı. baraciḡ
 kenarınnan gidiliyo. uzak̄. ōrencikdī tanıdīḡ v̄asañ uzāk. b̄anim hacī_ākideḡ v̄a ōda.
 bayā uzak̄. yanıḡdı bi ĩsan_al. hulādī bi ḡayıtsızlādāñ al yanıḡa. o bilī davları. işi
 5 yoksan gider_o. heneñ bileñ gidē.

nurten_ergün, nurşen_ergün. iki t̄anı benim_isim. kütükdü nurten de öteki
 gibi nurşen.

h̄a gitdilā ōnnā. b̄an ḡızgili be^kledīdim. onnā dī adılı geḡ gecez, çōreK_éd̄iyoz
 ded̄ilā. şēniḡ, mülkeriḡ ḡızı giçcāmiş de. onū çōreK_éd̄iv̄erī-bat̄ımış. ḡız b̄udadın.
 10 babasniḡ yandadın ya.

baḡ baḡ hunnā yimed̄isen bunnarnan yidiren ben. acıḡısiḡ sōnū çóçūm.

yalıḡız salmi_ōları_ona. yalıḡız nē ḡaydı v̄a. yanını bilen bi ĩsan ḡat. uzak̄ ya
 ōlā munūḡ ded̄i yelē.

hoş ḡaldıḡ güldāne.

15 āsḡi ḡōşu bunnā. bunuḡ ḡıyindeki_ev_öncü bizimdi. aşarı gitdik ḡari benim
 b̄elimdeñ yörümüyön déyā. yoḡuş ya bizim_ōlā.

hoş ḡaldıḡ halā. n̄eyī ḡälmediḡ bu yō? benim seniḡ geldini habarım yoḡ ki. ē
 gelemī biliyōñ. hindi_adam hurıyī ḡadā ḡodu gitdī. gelimiyōn b̄en. b̄elimden
 gidimiyon. hastadım ben ḡiriP_oldum geçennēde. bi yō n̄azilliyī doḡturū gidiv̄eriyon.

20 dā āşam geldik. bu misāfī misāfī. ōre^tmenmiş. aydındañ ḡälmiş. bunuḡ_ölü du v̄a
 aydında. bu dū_aydındī_ōre^tmenmiş çócuḡ.

e gelmemişdī. nurten çok mü geli-vatī? nurten h̄eş gelmez. e geliyo mu
 kendisi? h̄eş gelmez.

25 ölü yeri soğulmaz. ödan gâveniñ yanni_aşarı gitdi. ó gelmez gadın düünnêne.
utanırım ben dē. ēke^klā olūyo gerçek hindi. beni hurıyī gadā godu. ben gızgillā
geliverī dēy_onnarnan gelen dēdīm. onnā da işi vāmiş_evdi, geş gelcāmiş.

benī nasiP_olmadı gâri. o gün bābā dikceK_öldük. çocuklā illi böyün dik
dēdīlā. biz yārın_işimiz vā. o benim_iş vā. e di^kmisem_ōmucağ gâri. bābā di^kmē
30 gitdik gâri. öle her şē nasīb. yicek gadā az hemēñ. gömümēdim ginē. su
döküveriyosuñ. zararı mī mā? başındı buluncāsıñ. fıstık gömdülē. fıstık tenīledik
aççık yetmedī bi yo. bulunuyo ginī_iş. gitdik. gidīyom bēñ. bēñ ölü harkeT_étmē
sevīyom zātēñ. kendim dikīyon_onā. hindī çolūñ çócūñ yoğ. nurangil dī di^kmiyō
hindi. harkeT_éyi_olūyo. benī_iş yapmıcāsıñ dēyolā. zorlan zorlan yörüceñ dēyo
doğdurlā. kendim di bilīyon zāten. güneş gidāsı faydası çoK_olūyo güneşiñ. bi dī
35 harketiñ haydası çoK_olūyo. e iş yapımıyon hazla. otūman mēñ otūman_evde.

amālet dī_olmadı öteki_oldu éyi_olmadī dēyē. yörük şenni vā o vaķit
gälcez. şennikdi güvey gidālīm dēyip-durū. bu alıöllādan çócūm. bu alıöllā kövünden.
yeñbazarī bālı. ödü şenniñ_üsdündü bunnāñ kövü. ben çaķalları ayıñ_ikisindi gā
dēyom mēñ mayısıñ_ikisindi dēyom. çok güzē oluyō. tam heniñ_aradıñ yē. dav
40 kövü ya gâri. hayır hayır gezmē gelcek. öretmenmiş bu da gezcek kövlere. davları
sevīyolā. benim güvē davī pek sevīyo. illi o yörük şennīñ her seni gidē. benim güvē.

hā ödemişlēñ yatırları çok güzē çócūm_olā ya. ödemişdi tirīdi bağ bānim
hastānī_ākıdaşıñ gızı vā. veterinē tirīdi. ödü bi şē vāmiş besihāne. ödü veterinē.
gitdik. üş sene mī_öldü ne_bīlen gidelī. bu seni ginī niyetimde. gidesim mā işallah.
45 çok güzē ya olā dī güzē. ödemişlīlē güzē. pi^knik yēleri çok güzā. bi arbi gitdik biz
būdan kōden. çok güzē.

dā ancı gāliyom. āşamī gadā düün ya. zararı mī mā. bān gızgilleri be^kledīdim.
gāliverīlē onnan gālen dēye. onnā dı geş gälceklēmiş. ondan dayıñ_oreyi godū gitdi
yörūmedīmdēñ. işti_öle. arbi be^kliyon gâri.

50 gitdik. çok güzā. oreyi kır^k çeşmilē gitdik. orū güzē değıl de gölcük çok güzē.
gölün_etrāfındı gāri çok soğukdū. biz mayısıñ_ikisindi gitdiK_işte. varam baken.
bān dī giden baken.

I-A1/2

Derleme Yeri: Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü
Derleme Zamanı: 04.08.2009
Kaynak Kişi: Hatice Atalay (75)
Doğum Yeri: Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Kız isteme.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

al gā iki_üş çalgıcı ğarı. çaldı, oynā. evelı böleydin. hindiki gibi işey yoğdun. olan ğızı gömek yoğdun äsgidän. gödü mü ğaçadıñ zāti.

Kız isteme merasimi nasıl yapılır?

- 5 ğız_isdimek iki üş ğişı ğalı, alı gidādin söze. söz alilā gidālādin. ğälilā bu yō iki üş ğişi yüsüt dağalā gidālādin. äsgidäm bölādin ğızım. hindiki gibi şey yok. ne olcağ ğızım. neşan düzmā gidālā. neşan düzālā dı ğälilā. yüsünü dağalā. söñrū bi yo sāni geçā, ay geçā, gün geçā. hadı bağalım düün_étcez masaraf göcez. bunu ğälilādin. gidādin ğız nığahlammā gidādin. nığahlanı ğälidin. düzölmā salinidin.
- 10 işti_äsgidän bölādı.

äsgidän dëyorü işey_alcāmış da ğız_isdimā naha gidālā dëyoru. dādāñ_ağnadivēsiñ ğalan.

Düğünün yapıldığı üç gün içinde hangi etkinlikler olurdu?

- 15 tādilden_olcāsan cumā güm başlā. cumaertesı ğün kınası_olü. ğälın_alması tādil gün_olü. ğälini_alilā gidālā. ertesı gün duvağ_étceklēsen duvā buyruñ. ğälini_alilā yörülā. hadı bağalım ertesı gün duvağa, ğılvana. çalālā, oynālā ğälilā. äsgidäm bölāydin ğızım.

- 20 ğızım bazar_āşamsını gidālā. salı gün_āşam olü bazar_āşamsı. gidālā iki_üş ğişi. hindiki gibi ğalbalığ_olmaz. ğız_olan, ğayrın ğayınna gidālā, varilā ğälilādin_äsgidän. hindiki gibi işey deildin kinē_o.

- 25 nāzilliden_olcāsan yeñibazā güm başlā, salı gün_āşam başlā yeñibazā gün kınası_olü. nāzilli bazarı gün ğälın_alması_olü. ğälini_alilā gidālā. salı_āşamsıdı bazar_āşamsını gidālā. işti_dëdım gibi üş gün_olü. bi gün ğälın_alması_olu. bi gün kınası_olü. hindiki gibi hōp alalım yürüyüverem demāzlādin. üş gün_oludun.
- 25 äsgidän bölādin çocüm. neşannini bi ayrı_alilā, ğälinnini bi ayrı_alilādin äsgidän. äsgi_usullā böleydin.

tādilertesi, salı, aynı ğızım aynı. yeñibazā ğün başlā nāzillī bazarı ğün bitā.
ġalini_ālilā ġidālā. salı ğün_āşamdan başlā. yeñibazā ğün kınası_olū. nāzillī bazarı
ġün ġalın_alması_olū.

I-A1/3

Derleme Yeri: Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü

Derleme Zamanı: 04.08.2009

Kaynak Kişi: Fatma Çiltepe (55)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Kılavuzlar Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Köyün tarihçesi, Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Ekmek yapımı.

yengeç eyi. sabälên sälendim äyiñ_önnände iş_édip-durüdü, ine^kleri_ot
bişivēcämişmiş. sorannarı selam sölü dedi. amcañ bëygileri_ämä gi^tmiş. onnāñ bayā
düündēñ habāları dı yoğ güldāñi hābiriniñ. ölü_apayrı buyruñ_édilmemiş bizā
kövā. gödüklāni sölemişlä bizā önnā kövdä. ayımağ deyī hemen gödüklāni sölemişlä
5 bizā heralda.

Mahalleniz uzakta mı?

nē deyī ğonuşcan bān. dōt bēş kilometri vā bizā heralda. olmasi_ilāzım o ğidā
olmasi_ilāzım. tam bilmeyom da. uzağ_uzaq. yameş hem. sabälên baca^klām titreyō
baca^klām. toprağ toprağ, asvalt deyil. bān işti ğālīniñ_umbası ği vā yoğadı moturlan
10 da önnā bizī yağın. önnāñ ğalcāni bişsem hanı hiç ş_é^tmezdim yörümezdim. bān ta
çam yığındañ aşarı ğeşdidim ya. önnā ākamdan ğaldilā. ābiñ bāñ_āğmadı. aņsā
bān_onū bilidim ğinā. ğidāken bağalım ğalañ bubası yanımdı ya. önnan bëygiri
mincez. yannız halil dedī ğinā. āşam ğalman ğızım ó enek n_olcek. enēmiz vā
sağılcek ya. é n_ōcağ buzāsı. inek durū mu? bağırı durū. tezi buzālī dā işē iki
15 memesindeñ hiç_emzimedim.

moturnāñ gitdi^k mi_eyi_oluyo ğini de tabi yayan çok zor_olū. yoğ yoğ bi
halilgi vā başğı_ısañ yoğ. habā yoğsañ hiş di ğalcā^klāni zand_é^tmiyon güldāne.
yengāñ deyişine hanı yoğ heralda.

Köyünüzün eski yeri şimdi yaşadığınız yerde miydi?

āşgi yeri orası_işte. asıl āşgi yeri_ora. hindi oranıñ bizim -bān aņnadivēren
20 ğalāñ ğonuşdücāsıñ nahal_ösü bānā- bizim_ödü bu ovuya ékin_ékce^kleri zaman
buriyi dam yapmışlä bu köge. dam yapmışlä damarası dē ondan ğalmış buranıñ_adı.
ōdañ yoğadan ğaliyolāmiş, buriyi_öküzlari bāliyolāmiş. ovudu_işlāni ğörüp tekrā
yoğarı çikiyolāmiş. ölü_édälākāñ ölü_édälāken birāzcik buriyi yerleşmā başlamışlä.
25 buru ilārlemiş. bizim_ödü_ısan ğalmadı. burū_ilārleyo, bizim_ora... on dōT_om
bēş hāni vā güldāne. fazlı ğalıbalığ_ısan mı ğaldı ğalañ. bayı boynu gidiyo. ğeşlē

ğalmeyo. bānim üş_ölanı dēdim bān hēç_olmassı sırileyivēriz. hōlū_üş deni_ölanı
äv yapcez dēdik. üçü dü bureyi_eni-vatī. ē bānim yanımdı hēşbiri_yoK hindi.

o ğarıbağlā dēdimiz yē vā, oriyi dēyosuñdū sen bālki. yaa bizim_öldümüzdu
30 mināri_yoq. madran mahallesı vā mināri_ölan_ödu vā. ötekı gibi bāridi ğarıbağlādı
mināri dı_yoq. mināri dı_yoq bāridā.

biz heni bi yó gödüK_ödū_oturūT-durū. bi dā dı nē isan... a ğaççım dūca^klā
mī. bāñ onnānan gitdīmi dı pışman_öldüm hada. sēñ ödū_otūduñ dūduñ mu? baq
biz bāri_yannı bāriki_odeyi_ğeşdik. ayni_äviñ_içindi di bāriki çāñiz sārīlip-durāñ
35 odu vā ya. oriyi ğıdık, ödū birāz_otūduq biz. ödan çıkdık. allahım dēyom mēñ
oturūT-durūdun dēyom bu nēriyi gitdi dēyom. biz_ödan kākđık. hadañ hadañ
gidālim. mevlit bitdīndi dı_içādedik biz daha. bāñ oqarı ğimādim ğalāñ. biz yoqarı
ğimādik. mevlit bitdī, hadañ hadañ gidālim. bāri_annā ğāldik. gülser yēngeñ
ğālını_ākāsını daqđı hatmāyā, aşarı yörūdū. hakidāniñ hacarnan biz diñāldik. önnā
40 aşarā hasan_üseniñ ğālīnnāniñ_oriyi gitdilā hādīmeniñ_oriya. ödan önnā
oriyi_aşarı gitdilā. biz yokā_yanni_ämiriñ_ävini soqulduq. köğümüzüñ ğızınıñ ävi
ya ğalāñ. ämiriñ göñlünü_alalım bi yō dēdik. biz_ödū_oturūkan hāmīdāniñ_anası,
haççā dūmū önnā ğāldilā nurdānēnēñ ikisi. biz kākđık, çayları_işdik kākđık.
ó_zman biz_ödū_ämiriñ_ävindēdik ğalāñ işte. biz kākđık yörūdük. haççığı
45 bizim_ākāmızdañ kākcaK_öldū. hiz çay_için ğalan dēdik biz. biz hazlı_ēleşmedik
ğalāñ aşā_yandı_iştī aççık ödū_otūduq, aççık hasan_üseniñ_ävini vādıK_aşā
yanna. ēkendēñ ğādik biz_ävä. enek ğü^tmā ğiçcez, enek ğü^tmā ğiçcez. ēyi ēyi. ēyi
sevindi ğalañ hāmīde ävini varası. yaa çok sevindī. bēñ aç dā duralım dēcādim, e
hafidē enek ğü^tmā ğiçcen dēyoru. bēñ onū duymadım hiş fākındi değilin.
50 fāk_ē^tmeyon, ğālībalīnan. ğarıbağlā mahallesı vā üsde. üsēn şimşek. ó_zmāñ
ämiriñ_umbalığı. üsēn şimşeK_o vā. yō onnāñ soyismi şimşek deği ki. şē yā
hindi_a^klīmī ğāldi. o aşāda. tamam tamam hindi. hayrullahıñ ğādāşı. önnā di^kmen.
aşarıkī musulā mahallesinde. önnāñ_öldū yēdi dēli. ó hanı naziri_yēngeñ yo^k mudu
huriya ğocū_ibramıñ ğāsı_öldū_iştī ävländīdin nā onuñ ğızınıñ. o naziri_yēngēñ
55 ğızınıñ. anasınıñ mevlidini_étceklē bizā heralda.

ó_zman dı gitseñiz di ğızım aralı^klı ya ónlāñ_ävlāri. keyfi gidāseñiz_ölū
oriya. ämiriñ yanına keyfi gidāseñiz_ölū. būdāñ pınarlı gibi, dahā fazla.

ämîñâniñ_ävi ötüdü ğarîbağda. öteki bärîdi di^kmen mahallesindî ya. uzaK_ora
uzak.

60 hâ hâ bizim bûdan. yoğadan bizim bunun dayısı vâdın, benim ğalîniñ dayısı
vâdın da kändini hüdü_öldüdü, kändi kändine. óndan ğızını_oryı ğalîn_étdilâ dá.
ó ğızıñ.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

65 nê iş_ösuñ_iştî. zêtin. çobandım ben. bayı yirmî beş_otuz seneyî vâdı
ğuldâni yirmî beş senîsi ğarantî yaptım. geçi, güççük baş. üş seni dôt seni_oldu
ğalan satalı de mi? dôt seneyî geşdi beşin_içinde. hem ihratdık hem_erezildik
ğızım. ihrat mî_oluruz. hindi bağcağ durumumuz ğalmadı. ällî_a'mış yüzü
geşgindin canım. geçî_ölağ dēkēñ yüzü geşgindin de tabî anı geçî_olarak ye'miş
70 sēksen dāni_ancaymışdı. yaa yaa yoğ. hiş köyümüzdü yoğ. bizim mahallidî yoğ.
ğarîbağdı vâ. e ö hayrullahıñ vâ ya. bizdî enek vâ ğalañ. ğoyun olañ vâ işte birâ bölük,
yirmişâ dene, om beşâ denî_iştî_öle. bi bölük dēriz ğalañ biz_ona. ölü ya, sürü
hâлиндî_olan hiç yoğsan kırK_ällî denî_olması_ilâzım sürü dēnildî zaman. e
bizimki n_ocağ. birâ bölük ğarî_işte. ó sayısını göre, bacağ şēsini göre. yüz
denî_oldu müdun yüz bacağ dēyolâdı. o öledî. bacağ parası vērîyoduğ ya o'luk
75 parası pınarlıya hayvannara gütdümüz için. ónnāñ hüdüd sınır_olüyö ya oryî geşdi^k
mi bacağ parası vērîyoduğ muhdarlığa. bēkçi ğalîyo, kändiñ gidâ yatırışın. zö tabî,
hēr şēniñ bi zorlū vâdır_ölum, hēr şēniñ. bi çobancılıñ deil. bağ biz öda geçiyî satdık.
su endirîT-durüduK_ödan geçiniñ_oldü yerâ suyumuz ğalîT-durüdü. geçiyî
satdıK_om beş gün dūdūmadilâ. nê om beş günü, haftasındı bizim borū sökdülâ
80 atdilâ. köğü ğalân harimîñ suyü ya. cevizlāñ dibindeki su ya bizim kändî cevizlāñ
dibindeki. yaa ötekî ğalmiyo ğaççım. öteğini bi haftı dūdūmadilâ dēyom bağsaña. biz
dağdık ğaldık, ónnâ sökdü_atdı. köğü ğalân değî bizim geçiniñ_oldü yerâ,
otūdümüz yerî yaylyá ğalîyodun. mal su işmeK_için ahır yapıdık_öñünü de. mal su
işmeK_içindin.

85 ***Eskiden yaylaya göçüyor muydunuz?***

hî hî göçüyoduğ göçüyoduğ. köğüñ_üsdünü göçüyoduğ. yoğarâ çamlığa
çoK_uzak çı^kmiyoduğ. äsgiden hana çoclâ ufakğan çıkıyoduğ yoğara çamlı yaylıyı
çıkıyoduğ. az çoclâ yetişdi. bi di enek böyükbaş hayvan é'mâ başladık. oğarî
çı^kmaz_olduğ. o_zman_aşâdı ğalîyoduğ. vâ vâ ävimiz vâdın ya. çoban_ävi normâl

90 bi odü şe^klindē bi ävimiz hana gona^kladımız yēdī_ävimiz vādın. ödu dü vādın. onnā ğaldī. göşdü gitdi. aynı daş duvarı yapıyoz böle. üzärinā böle ayeÇ_atıyoz. üzärinā bi naylon çekiyoz, bi dī toprağ. toprağ_äv. sārın, güzā oluyodun. dağın_ıscā burayı ovayı dı beñzimez. ğapğarı yağar_ısana. dağın_ıscā ovayı dı beñzimez.

Küçükbaş hayvancılık yaptınız mı?

95 yapıdık yapıdık. çoclā bağ bänim eñ göcüman ğız ilkoğulu ğı^tmiyodun dā çobancılı başladımızda. –abağ kaç yaşındı_olması_ilâzım hincī- yē^tmiş_üç doumlu. işti o ilkoğulü ğı^tmiyodun çoban_oldümüz zamāñ, ğeçiyī_aldımız zamāñ ilkoğulü ğı^tmiyodun daha. öncē tabi o_zmāñ bi çivT_öküzümüz vādın. işti_onnarā çiv^tcilik yapıyoduğ_ekin_ekip işti_ölü_ölü_idāri_étdiriyoduğ. bi enekdi, bi çivT_öküz.
100 ölü_idāri_étdiriyoduğ.

Köyünüzün düz arazisi var mı?

yaa yoğādī yoğ. köğdü vā da aşādī vā da yoğādī yoğ. āpa, buydē nē ekēsēñ. su ommadī için başğı nē ekibilceñ. hindī_aççığ_aççığ sulāmız vā. yicek ğadā işte balcan, böbē her şe. yicek ğadā dikiyoz_onü da. harım dēyoz, ğaba^klık dēriz_ışti.
105 ekserī harım dēyoz ekseri.

bi^tmişdi. ğälän_ölü ğalan da ğıymatı_olmaz ğāri. dışdan_ölü ğızım.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

äsgidän düünnā üş gün_oluyodun ğeceli gündüzlü. göme min canım bizim düünnā hep_ölü_öldü. bänim ğızlā hep_ölü ğälın_öldü. bänim soğ ğız ölü
110 ğälın_ölmadı. bunuğ düününü ğäläsiyi ğadā hep_ölü_öldü. bizim yoğāda ğeceli gündüzlü_ölüdü hep. ğadın çalgısı_ölüdü hem adam çalgısı bilen değı. ğadın çalgıcısıdın bütün. hindī bänim ğızınğ biri_āpazda. āpazdeğı ğızā illi ğadın çalgıcısı_istedi bubası. ğadın çalgıcısını arıya arıya ta söru buldulā. biz būdü iki ğeci bi gündüz çaldıdık. soğ balosunü_ödü kändileri çaldıdılā. üş gün_üş ğeci_öldü.
115 orıyī biz ğı^tmädik ğalan.

Düğün öncesinde ne gibi hazırlıklar yapılırdı?

e tabi canım. hazırlık hindiki ğibē mi. çañiz sāriliyodun. hindī çañiz sāmā^k mī mā. äsgiden çañiz sārıyoduğ. eşyasını_öldü gibī_ävi sārılıdin. hindi ävālā yēleşik ğälıyorü eşyası. ğälın_almı gün mü sārili būdü ğız_ävinde düün başlımıdan bi
120 gün_ävālā çañiz sārili. äviñ_içindi çañiz sārili. ğälän bağıyo. eşyalā yığıli. eşyalā ğälinnen bi gidā. ävini yēleşmezdin. ğändinnen bi gidā. bi yandan yēleşī, bi yandan

düün_olüdüñ gálan. hepsi bi yēleşidin. hindī ävālā gidiyorü her şēsi, her_ēşya. ävālā ävi yēleşiyoru.

Düğünden önce odun kesmeye giderler miydi?

- 125 odun ğimā. yaa onü bilmeyon hanı düün_ için odun ğimā gitdi^klāñı bilmiyoñ yalnız öteki gibi gidiliyodun da. kēşgek dibākdī_ dövülüdün. buydē hindiki gibi hazī hazır_alınmazdı buydē. bizim ğava^klāñ bunnāñ_äviñ_aşā yandı vādī ğava^klāñ dibindī bölü geniş dibek. şölü zopü_olü ucu şēli. birī hurü birī kıaldırī, birī hurü birī kıaldırī. ölü dövülüdün buydēlā. cumā gün sabālen buyruñ_édālā buydē dövcez dēye.
- 130 cumā gün sabālen onü dövālā. āşamdan tabī ğurüdülü savrılır_o. bi yö kepāñı savırī_ışēy_édāşıñ. ondañ sörü_āşamdán kēşgā hazīlāşıñ. hindiki gibi hanı bazādan alıp da ğabū alıñın_olmazdın. kändimiz dibākdī [dövādik.] hindi kēşgā bilen makineylī_äziyolā a ğaççım. kēşgeK_äzmāşını bilen bilimeyi_vatī ğızañ hindi. geçēñ senē üseyin_āpazdı kēşgē bişidi bizim. bi kēşgeK_äzmāşını bileñ yoğ ki.

Düğünde hangi etkinlikler yapılırdı? Düğün hangi gün başlardı?

- cumā gün başlıyo. cumā gün_āşam hām gālīniñ_elini kıñı yakılı hām kıñı ğecāsī_olü. çalgıcılā āşamdan gālī. ğarī ği^tmāzdin. bullādi_aşālādi_oldu mü ğarī gidā çalgıcılā. bizim_ödü_ ği^tmāzdin. hemen āşamdan kıñı ğecāsī_olü. ētāsī gün sabālen düün başlā. öleyi ğadā yemek yini içilī. āşamī ğidā yinilī zāten de. ölenden sōra millet dağılımdan o kıñı bi dā olü. hanı çalgı bi dā çalini āşamī ğadā. āşam tekirā bi dā çalini. o gün_āşam çalgıcılā gidā ğalāñ ğariyā. cumartesī gün_āşam çalgıcılā gidā. ētāsī gün gālīn_almī_olü. yemek gālīn_almı gün ğız_ävindi fazlı bulunmaz ğalañ. olan_ävindi_olü. ğız_ävinde şölü_olü. hanı ödü kändi misāfiri vāsī hanı uzağdan eştī dostu o ğidā bişē. hana kändi şēsi ğadā. öteki gibi olan_ävindi_olü yimek. yalnız soñ ğızınkıñı biz aynı hindiki gibi édiñildik. mecbur ğaldıq. ğarī çalgıcısı bulmağ zor. ğadın çalgıcısına nāzillīden bulduğ ya. nāzillīdi vādın ya. nāzillīden bulup gālīyoğ. gālīn atlan gidiyodun. bizim ödü arbi yolü yoğқан dışdan gālīn_āsağ atınnan gālīyodun. köğüñ_ içindi_olüsa yayañ yürüdüveriyolādın, hana aya^klānnan. öteki gibi uzağdan ğetidimiz zaman gālīn atınnan gālīyodun. hindī arbi yolü_öldü
- 145 için hep arbiynan_olüyo ğalan ekserī.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

yemek kēşgek, turşu, çōba, pilav hepsi_olü. fasille veyā nohut. tüşü_olmassan kışaf yapıli. haşlama yazıñkı. pa^tlıcan biber turşusu. öteki gibi

normäl hazî tüşü dü_ alınıyodun da o äsgiden yoğdun. äsgiden ekserî bänim
155 bilivēdim zamandā_ äsgiden ekseri қоşaf_ olūdun, cacıK_ olūdun_ ayran. erik,
üzüm, armut. vişni ölü şey bilmäzdik.

Şimdiki düğünler de üç gün sürüyor mu?

yoğ yoğ bi günde. ämmi bölesi dahā_ eyi şindi. ötalîğ bahalılığı.
ağırılıK_ olüyo hindi. äsgidän_ öle midin. kändiğ sözüm biz hazî tavığ hindi millet
160 tavıK_ alıyo. biz_ ölü değı. kändi bi malımız_ oldundan geçiden iki deni
käsçämizi_ üş deni käsıyoduğ. et yemē olūdun.

Az da olsa hayvancılıkla uğraşmaya devam ediyor musunuz?

olüyo olüyo. kändimiz ölü ginē ş_ etcek ğadā, ğūban müban_ etcek ğadā
bulunüyo. geçi eşi^klî yoğ gine. ene^klāñ_ āqasında gezdiriyoğ. çoK_ oluncü zahmeti
165 fazla. devamlı bi çoban_ isteyo āqasında. ben kendim di_ aççığ baca^klāmdan
ıhratsız_ olüvēdim, yörümeyivēdim. güççüK_ olan da bēñ asgeri ği^tcen dēdi. geçiyi
kim bağcek dēdi. ben geçi ba^kmıcan dēdi çığdı. e ne_ olcağ. geçi ba^kmyö hindi
çalışıyo_ işte. n_ etcek. ödü hanı kemari çeken çocuk vā ya gömüşündü hindi.
gömediğ mi kemari çekene? biz ğalıyoşun benim_ olan alî çekip-durūdun biz ğäliken
170 yalım da. o_ zaman gömemişin_ ölse. ç^kmişdi da bu fāK_ et^tmemişdi bilmedinden.
dā alî çekip-durūdun ya. biz buriyi ğalıyoşun kemari çekip-durūdun. biz buriyi
ğäliken ğalāñ işte. mal gü^tmücez dēdiklāni göre hindi çalışca^klā. n_ etce^klē. oğadā iş
mı mā? fırını gidıyo. bozdoandı fırındı çalışıyo. ğeci gidıyo, çalışıyo ğalıyo. o dā zor. e
şindi n_ etcek. başğı_ iş bulmadı. çoK_ ürašdı. hindi geceyi gündüzü çevimiş.
175 du^tmuyo du^tmuyo. gözlari ğipğirmizi_ olmuş ği^tmiş.

hî hen gömezsinğ dē.

benim_ eñ güççüK_ olan_ işte. bekar bekār. dā geçen seni_ asgerden ğaldi.
öteki bi teni dā vā bundan_ ayrı bekār. onuğ_ ävi_ işti hureyi yapılıyoro. inşat
yapıldı_ oldu. kapisî penciresi yoğ dā. hiş bi şeysi yoğ. benim yanımdı yoğ.
180 aşari_ encez dēyolā. yoğadı düca^klā mı hēç. öteki anı ğidādı çalışıyo. hēş hani
yicemiz_ işçemiz_ oldü^kdan sörü bēş lerî paramiz_ oldu mü cäbimizdā aşari_ oğari
gidesiyi ğadā cäbimizi_ doldurüyo. e tabi büdü_ oldü zaman dümayo.

Ev ekmeği yapar mısınız?

kendim yufkü yapıyom. tavladiveriyon. öteki türlü dü_ olüyo da tabi särt. tabi
185 canım onā haftıdı_ iki yö_ ösuğ yapıyoğ. ğurü yukü_ oldu müdun o ölü de. onu çoğ

yapcañ ğalāñ ğurū yuqayā. biz devamnī onū yidīmizden nē_ğidā dūcaq. yoq. bizim firin̄ yoq köğdü zāten de ötekī gibi mayıleyoz saşdı yapıyoz ğinī de. bazzıma. bi de firınnı zobūlā oluyō ya. o zobūlarī sürüyoq kış māvsiminde. ötekī gibi devamnı yuqū yapıyoz.

190 ğızardıyo ğüzeççe de mī. hī hī ğızādī. hī ğızardıyolā. darī_é^kmē deil, āpī_é^kmēni çoq yidik dūmuş. daha biz qaş senī_oldu buydēyī dönālī? çocu^klar sözüm ğalıbalıK_oldūndan malıñ başındı devamnı üş haftı dēmıyodun. bi üdüK ğalıyoduq biz bölü çovallānan. aynī bu çovallā gibi bi üdüK ğalıyoduK_iki çoval. üç haftı dēmıyodun. bir_ay deil üç haftıdı bitiyodun_o. hanī ğalıbalıK_oldūmuzdan bi
195 di çoban_oldūmuzdan dağda her ğün_ēdiyoduq devamlī. aş ğalcañ. e aş ğalcañ.

anī alī bayılıP-baқыo muñ_ülen? yat yat ēñ_ēsī yat açıq dıñlen.

benī ğonuşdurüyolā ölüm kemariyī_aldırıp-baқilā baқ. ğonuşdurüyolā benī_ēyī kötü. āsgı muabbetlēden işte.

dabanī yarilī dēlādın. ğayvī_işmez dēlādın dēdeñgillā. dabannarī yarilī
200 dēlādın. ğızlāñ dabanī yarilī ğayvī_işmez dēlādın. canım hindiki çocu^klā... āvälā çocu^klarī vēceñ zāten. āsgīden_ōle mīdin.

Eskiden düğünden önce kızla oğlan görüşürler miydi?

hayatdı ğonuşmaq deil bībirimizī ğödū^k müdü ğaçıyoduq. nēreyī ğonuşcañ. ğonuşmaq deil ğaçıyoduq. ben su tānkāsini bilen dūşūdüm çivnimdēñ hālā daha ēdā
205 dī ğülā ōlā. su tānkāsina -buz vādın- çeşmiden doldūdum. āvlāniñ yanni_aşara onnāñ_āviñ yandan mecbur_ōdan geşcem. ayaqğabī bi qaşdı tānki yērā. tānikeyī_aldım. ben tā cāminin̄ yandı_aldım soluğā ğöceklē dēye, tānkeylen dūşdü dēceklē dēye, ğömesinnā dēye. hindi nēde. hindikinnā ğaşmaq deil ğonuşmeyinci zātēñ āvlilīK_olmeyo hindiki zamanda. biz köğün_ıçındediK_ikimiz de. sözüm
210 ben_aşā köğdedim ötekī kendi yoqā köğdedin. n_ōcaq. hindī ğonuşmeyinci olmeyō zātēñ. tabi aşırı bozdu, aşırı. bizim dēdin ğızlāñ hepsi gitdi mīdin televzon_alcan dēdin āvä. ablañ, āş_ablañ gitmādīdin de mī daha? soñ ğız ğimiden televzonu ğatīdī_āvā. bunū du ābēsi vā asgeri gitdi. onūñ yanına dağıtım_izininē yēmin merāsimi vēdi^klerī zaman orıyī yanni gitdi. nāzilliden_almış dı ğaldi ğalıkāni.
215 ğidākān_almış ğalıki_aldı ğaldi. televzonū_ölü ğatīdī_āvā. ötekī gibi televzon_alman ğatıyen ğızlāñ_oldü yerī televzon_alman dēdin. herşeyi_ōğanip-durū çocu^klā zātī.

Köyünüzde çok zeytin oluyor mu?

zētin_olūyo. olūyö_olūyo. äsgĭdän bŭdü_aşālādĭ vādın dı pek yoğdun yicek
 220 ğadā olūyodun hemēñ. hindĭ bayā vā. güzel_oluyo. hem çok kibar_oluyo incĭleri
 hanĭ yēmişleri kibar_oluyo. nāzillĭniĭ daĭglādı dĭ çok. hindĭ daĭglā hep_ōle. hem
 daĭglāñ yēmişĭ aşālādan daha güzā olūyo. hem iri yapıyo, hem lezze^{lĭ}_olūyo.
 ballĭ_oluyorŭ. āşĭ_ablañiĭ_ōranıñ incĭleri vā hāmidē yēmişleri. de gidĭ_allahım
 de. kayat gibĭ hē bireri hōle. o ğdā bi kibar_oluyö_ıçleri. geçen seni bozuldu dēdĭlā
 225 hanĭ düzgün yāmĭ ēkeñ yaĭdĭndan bozuldu dēdĭlā. hanĭ bizim ākistiri_ıncĭ hanĭ
 yēmiş onūñ ğdā yoğ. o ğdā bi kibar_oluyö hindĭ. yenibazarıñ_üsdünde yaylıda.

amcası bŭda, annesi bŭda. izin_alıbiliseñ götŭ. anam bığgın bizā bunnā
 henden ğızım. ödŭ yaşā dayıñ loğum vēmedĭ_ali. loğum yicem ben dēyi
 yaratdĭcaK_ō gideñde. ğızım dādāñ ğālmış dēdim ben bağğaldan_alivēsiñ hadĭ
 230 dādāñĭ sōlŭyem dĭ bağğaldan_alivēsiñ ğāsiñ dēdim ğatiyeñ söz_añnımıyō. ödŭ kim
 mēdĭ hālidĭ_ona? ödŭ biriniñ_älindi vāmışmış. hā meşķŭrŭ_meşķŭre. äлиндĭ
 vāmışmış kayatları sarılıT-duru. o vēdi di onnan sōnŭ susdu. benim_älimdĭ çĭkulotı
 vā. çĭkulotıyĭ vēriyon dönŭp ba^kmiyō bilen çĭkulotıyĭ_bōle. şımarığ bu ya.

bādā al git. al çocŭm bādāmıza. hā yēme^k mi ya^pmış_oriya. ō ōleñ yēmē hazĭ
 235 dēseñe. āşam yēmē. biz_ōleñ yidik ğalan da āşam yēmē. lafĭ görŭyoñ mu. hindĭ
 çocu^klā bildĭni bileñ yoğ hindĭkinnēñ. öteki ğocŭmañ vā bi dā ablasĭ vā halasınnan
 gitdĭ_aşara. hā halasınnan gitdĭ ya ablañnana. ğocŭ_ısan gibĭ muabbet yapıyorŭ_ó
 ya. bobannē dēyō dün, ğālcā miñ dēyorŭ yirmi_üş nĭsanĭ dēyo. sabālĭ_ēken ğā
 dēyorŭ bene. anā_oğulŭnu gidĭyo. bilmiyoñ vā mĭdın. ğālmādim ğālmādim. nēreyĭ
 240 ğālcān. çocuk çağĭdı da bānĭm_aya^klā gidĭk ğālcā^k mi? dün_āşamĭ ğadā sovan
 patatez çapladım bēñ. sovannāmız çaplanmadĭdın patatez de. onnarā ūraşdı dün.

Mahalleniz köyden uzakta. Ulaşımı sağlamak için aracınız var mı?

motur vā dā_öteki gibĭ arbi yoğ. motur vā. genşlēñ_altındĭ bŭtŭn cava. bi
 tağsi vādın, o dŭ ğöşdü gitdi çiv^llik yanna. bŭdañ çağırĭyo. nē moturlan_encez nē
 245 bŭdan_aşādan çağırĭyo. telfon_ēdiyo, çağırĭyo. n_āpcañ başğa? vā vā tälfoñ vā
 tälfoñ_ävlāmızdı dĭ vā milletin çabi di cāp tälfoñŭ hindi. äv telfonnāniñ abonesĭ çok.
 sabā ğadā sāt yēdiden yēdiyē beleş dēyolā de mi? ğayd_olma^k mı
 gerekiyomuş_acāb? ğonuşmuyoz zāten de. gözlāmiz_añnımıyo zātēñ oriya, o

yazıya. o hızlı geçiyo. bizimki bilen oqūmaz zāten. biz_onū_āmuT_afat dēyāsiyī
250 ğadā o geçē vācē yeri varī. onū_oqūmağ_için süper zekā olmasi_ilāzım kafa.

ışcağdı_oynanī mī canım_ölāda.

nūri dayıñi çocu^klānan_ävdi ğölā gidālāmişimiş_otūmā dī götūmezlāmişimiş
de hūdū_iki_üş senem ğaldı iki_üş seni sōnū ben ğayvayī gidārin ya dērimişimiş. hā
ēminigilnen hiznēñ hep barbā ävdi ğölā gidālāmişimiş_öteginnā otūmā gidāmişimiş.
255 hiz_otūmā gitdiñiz mī ne_ēdāmişimiş. ēminigi dēyivēsiñ bu benimkinnā. hemen
susamdan bi susam ğavırımışimiş. çaçal boķu dēyorū. çocu^klā aña durūdun_onū
ēminigillā işti. susamī gavırıp äzip de onnan bayi be^kmez ğatıyolāmiş bizā içine.
hemen_ölü_ēdāmişimiş. e canım_öteginne otūmā gidıyomuşmuş. onū_otūmā dī
götümüyolāmiş. evdi ğöp gidıyolāmiş çocu^klānan. ğayviyi dı göndāmiyolā.

260 buriya zerdālīniñ dalını bi asī hūmuş kölgesini_oturuñ hūda. kölgesi
dī_olmaz hālī_ämmā.

hangi dādām dēyo. öteki dedeñ būdū_olmadini göre.

deñişiyo. yeniköğü_öteyi gitdiñ mi yenikög yanı dī_aynı. biz ğālīkän dēdim
aliye hana ğālīyoşun dēdim. ğālīyoşun dēdim kemari çekip-durūdun dēdim ben de.
265 onū dēyo. devamlı ğullanırız_ekseri ğālīyoşun dēye. ğālīyoşun gidıyoşun dēriz.
aydındı başgi yēdi yo^k mu?

I-A1/4

Derleme Yeri: Bozdoğan-Güvenir Köyü

Derleme Zamanı: 04.08.2009

Kaynak Kişi: Hatice Yurdakul (77)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Güvenir Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Yatırlar, Ölümle ilgili uygulamalar, Çekirge istilasası, Hayvancılık ve yayla işleri.

savol gâdeşim savol. hūdu bi şē vādı onnādan_o başalandan dēdīñ çocuk
mocuğ deyil dē mi? ōdu du vādın biz geçē_il gitdīmizdi di ādem di vādı bānim
yanımdı da ōdā āvāli bi yēdī_okuşmuşlāmişlā dı yūtlādı da hindi o çocuğlā dī
ākizīmiş, ikisi di ōretmen_olmuşlāmişmiş. biri bozdoanı yerleşmiş. o teklif_ētdīdi
5 bizā. ondāñ o çocuğ mu yoğsad dēdidim bān.

ēyiñ yavruşum, ēyiñ. allahımī şükū bōndeñ yanī bārāñārīn. ēñ_ēyi günümüz
bōnkū günümüz göcū_īsannāñ hinden sōrū sāten. şükū hālīmıza bōndeñ yarına.

hatīca. soyadım yurduğul. yaş mı? yaş yavrum ġarī dāngini_aldı. yaş
dāngini_aldı da işti bōnnük yarīnnıñ müsāfī olerek yētmiş yēdī yaşındēm şindi. yaş
10 yerini buldu. bōnden yarını hanā ġulağlām duymuyorū_ämmā yaşımı dişimi dahā
hindilik bilip-durūn_ämmī bilseñ yararı mī mā? ġaldi geşdi ġuyruğlū_ıldız gibi
yaşlā. geşdi gādeşim. hāp_ölū_olcez.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ōō. iş bāndi ġanīmāt. sāñīñ_orasını sōma. aņmı dādiñī dēmiş sikdiřtdirīn
15 dādiñ dēmiş. bān tūtūncūlūnā dī ġarışdīdim gādeşcāzım. ondan sōru ēkininā dī
ġarışdīdim gādeşcāzım. dış hızzatımı bādāl_ola dı gitdim gādeşim mūlū_ovularına.
çoğ çoğ. çalışdīmī bağāsañ. pamına dī gitdim gādeşim. bu yaşlā kēfinden ġocumadı
sāten. sūrūnūkū ġocadı gādeşcāzım. dōru, o dēdīñ dōrū. bānim_ağrānnām çöküp-
patilā. çökū-batī. bān_ölū dēyon ġanı şükūr_ēdiyon hālīmē. bānim_ağrānnām
20 dēyon çökū-batī dēyon. dā om beş seni_olmuşdū dūmuşuğ ġarısı –bān ġadā yoğ ya-
o bir sūrū ş_ētdi. bānim_ağrānnām dī çökū-batī. çalışmıdan dī kerāmet ġālīyo. bağ
bu çocūğ dēdī hindī dōrū. nē dēdī biliyo muğ zerīfī halam. hindi bu ġatladī durannā
nē bān_öldūnū yanā mı dēdim bān dā. ā dēdī bānā. hen çalışalım biz dī dēdi bi göcū
ġarī vādı bānim gibi. o dēdi o ġatladī durannā oturū_oturū yarın ġalplē durūverī
25 dī_ölülā onnā dēdi. biz çalışsağ dahā_ēyi yaşarız hāniğ dēdiğ gibi_aynı.
bōlū_aņnadīdim ġanā. dōru. ġocaddan sōrū göcū_īsān dāhi pamī ġoşā yōrūdūn

izmir_ovularına. tütünü goşā yörüdün. yaş_algındın_emme çalışıdı. yoqsuzluqdan deildin de älilī barab dē dē geçā dönüverīdi. ölādī gādeşcāzım.

daha yeñlī galdi gitdi bānim_olan sāniñ gibi gādeşcāzım daha. örātmān
 30 çocūm mā. bunnarı böyüdüken sürünüken göcadım. doğūda. gitdi dün. doğū
 hizmetinī_étđidilā mı bu yanī geşcek baqalım geçibilīse. senē de baqalım dolceK
 gārī doğū hizmetı. hurıyī nāzillıye aldımaK_istēp-durū tāyinini. bārī türlü salmıyolā
 doğū hizmetinī_etcēsiñ dēye. ondan söru gälcek bureyī nāzillıyī gälceK gārī
 yēleşcek. yēleşcek gādışım. işti buncāzlarım mā iki denesi. bunnā
 35 dī_ileşbārī_üreşiyolā. çok girālim bi yēleri dēyī_ūraşdıılā bunnā ämmā girimedilē.
 ó nasīb dēlimiş. oğudumadıq gerçek di fazlı_oğudumadıK_ämmi çocuklā gānā
 şeylen hōlü girālim dēyī çalışdıılā. bulumadılā bi işlārā. bi decī gīdi gāni ya. bunnā
 ikīsi ileşbā. iş bulūsü_işliyolā. bunnā hülādī kändilārī_arilāndī tütün dikiyolā. az
 çok sētinnāmiz_olūyo onnarī döküyo gādeşcāzım_ışdı_ileşbārīñ hāli bōle. ällārī
 40 muhteÇ_olmecek gādā yağımızı soğanımızı gavuruyoz gādeşim. n_āpalım. bunnarı
 baqan dēke göcadıq, farıdıq, çürüdük.

hindi bununı dēdī gibī bān gānā ağıdımdan dē anam kändimī_övü-batī
 dēsiñiz. geçen sene būdu hana nēden bi örātmāniñ anası vādın, bubası vādı ya. hūdu
 ékin biçiyōdum. bēlim dutmuyō hindi. başgī türlü bi şe dē gānā dī bēlim dutmuyō.
 45 ōdu diñaldı dināldı, hōdan baqdı baqdı baqdı bānā. ōdan dēdī ki dēzi dēdi güzel dēdi
 işlep-durūsuy maşallah sobānallah yēdi biñ kārī maşallah dēmesin mı hālān yeriñ
 adamı. ölū dēdi bānā. gādeşim bēlim dutmuyō, oturū_oturū_işlēyon dēdīdim. yēdi
 biñ kārī maşallah dēyo. dolē dolēverip-durūsuy dēyo. onunı dēdī gibī bu dū gāni
 maşallah çekiyo baqsāñā. işti_ölū gādeşim. işti bunnarı_işlādım gāni hindī_ışti.
 50 bān oturū_oturū bunū_işliyon. n_āpceñ. faqıt geçiriyon. ävdi durū durū
 durulmuyo dēdīñ gimī hanī çalışmanıñ yarantısı vādır dēdīñ gimī. ölū_édiyon. fazlı
 dı yōmuyon du ävālkī gādā değilin dī gārī. hanī nēden mi dēseñ, ävāl çok hırpılandım
 gādeşcāzım. hindi hizmetimizi pareyī baqıyo gārī dayıñ. dayıñ pareyli_işlādiyo. gāni
 bunu bānī_işlimi dēdi. çalışmı, äl hūmu dēdi. bān hāni işlādirin dēdi. hān n_ēniyon
 55 dēdi. bān dēyon gāni hām gāyıtlanmış_oluyon dēyon. hām hūdū gözümün_ögündü
 durup-durū gibī gālīyorū dēye ondan dīmīlanıyon gānā de. dayıñ
 bānī_ällātmiceK_oluyorū hindi. katıyen işi hūmū kändiñi dēp-durū. hān
 dēyorū_öldün mü dēyorū bānim_älīm gurū gālī dēyī kōkuduyo ya.

hadî gızım bi ğayvî yap ğâ baken bi yo.

60 bir haFtî ğadâ ancı_oldu. o_zmannâdî gâlmış_ösülâ bunnâ birbirinî
 örâtmän_âkıdeşlê dânk gâlcâmişmiş_işde. daha dı kırkkaleden dün gitdê. dün
 gitcêdî, tâlfon_êtdi bûdan âşam. yarın gitcen ğârî dêdîdi.

déyoñ ya. bêlim dussa êdiyodum. oturü_oturü_işliyon ğârî. tütüne mi? oö
 çok çok. kândimiz bülâdı dı êtdik. mülü_ovasını gitdim üş sene. pamıK_ovasını
 65 gitdim bêş sene bunnarla häpinne. bu çocuğlarım ufaK_ufaK_öldü_öldü.
 topladım topladım gitdim. dayıñ bi ayrı çalışı gidâdı. buvaları_iş bulusu çalışdı.
 bunnâ nêreyî gitdisem_eñsâmdî_olüdu. bän bağâdım bunnara. bûdu ğaldılâ mı da
 kândim bağâdım. çalışı gitdım yêlâde bêş çocuK_eñsâmdän_êsiK_êtmedim
 ğadeşcâzim. n_âpceñ.

70 ***Eskiden düğünler nasıl yapıldı?***

ê işti nasıl_olcek. çalıřmêlî_öldü. düğünnâ mı soruyo?

ävâli müsrüflüK_işmiş. hindi_êyi düünnâ. órasını sorâsañ. nahal
 müsrüflüK_işmiş? üş gün dün_olümüş. ê canım_o zamanıñ fakir günnüklândî çok
 işey_êtmişiz. hindi êyi. hindi bön_êdiyorülâ. âtâsî gün alıp gidiyorü bi dî_ödü
 75 balov_êdîveriyorülâ. çoK_êyê. hindi_êyi. yalıñız o zamannâdı üş gününü_adı vâ.
 böğün ğız_ävi olan_ävini un_açı gidilîdi sözüñ çalımî. un_açı gidilîdin başlandı
 gün. âtâsî gün dü ğänâ ğız_ävi olan_ävina ğinê gälîdin. ğız_ävini gälîdî_olan_ävi.
 daha âtesî gün dü ödu ğını dêdîmiz söz çalımındî_ödü oynaşılâ ğalğaşılâdı. âşam dî
 gälîlâ bi tamaşı ğurâlâ. âşam ğänâ sâT_on_ikiyi ğadâ dün yapâlâdın ğadeşcâzim.
 80 ondan sörü âtâsî gün_olüyorü ğänâ. daha ävâlî bizim günnümüzdekî düünnâ dahâ
 incêdin, ince. ödan dēcēm gälîn_alî gälîlâdin ğadeşcâzim. hayvannâ olüduñ, atlâ
 olüduñ. üş denî at vâdı bizim kândi günnümden bätim. hindi ölü_işlâ yoğ. batdı,
 ónnâ batıl_öldü. hayvannarı üş deni gälîn_almı gün ğoşdurülâ gälîlâ seymanı üş döt
 dâf tur_atdırîlâdın. hayvannan döt deni hayvan ötü bari ğoşdurülâ ğoşdurülâ. ondan
 85 sörü hayvannarı dağâlâ. ondan sörü düüne başlâlâ. yêdirîriz içiriz. ondan sörü
 gälîn_alma gün n_âpâlâdı? ta şorâ dēlim aççığ dahâ_o ävdâñ uzak yeri bi daş
 dikâlâdin. o daşı ğüşun_atâlâdı. o daşı vurasıyı ğadâ gälini çıkâmazlâ. o daşı hüdulâ
 mı älini bi mândil verîverîlâ. ondan sörü ğızını çıkarîverîlâ gidâlâdin ğadeşcâzim.
 o_zman bizim günnümüzdü_ölâdin. şimdî_ölü deil. hindi_iki düünnâ fändiK_işi.
 90 çoK_êyi. müsrüflüdüñ ğadeşcâzim fakir güñündü hâlîmizle. dēcēm ğadeşim şükü

hālimizi. zānginā dī gödük, fakirā dī gödüK_ämmi zāngin gödümüz zamannāda ömülā gitdi. ömürü tükätdik. o da gänā “açık göz dünyāyı doymaz” dēlā göcū_ōsañ dı ğādeşcāzim bōn_ölmēnci ginī yarın_ölän dēyi zırcınıyoru isan. ha “açık göz dünyāyı doymuyo” ğādeşcāzim.

95 bānī naf_ētdiren dēyi ğalmış buncāz. ōlādin ğādeşcāzim. ğulām avır duyuyo bānim birez. äväldän avırın zatten kändim de hindi daha dī ğocad sırı damālā mī_öldü bilmiyörun, ondan duymuyo. äväldän dī_ölādin.

biz bureyi ğaldımız sırlāda ayağımı gömcek toprām, ayağımızı bascek topırağımız yoğudun bān ğälīn_olup ğälddän sōra. içini ğiceK_ävīm yoğudu. altı sene de bānim bubalığı dı hızmaT_ētdik. bādāl_olduğ. adam -dayiñ- äsgäri gidivēdi. ondan sōrū gānī kändi_işini ğoşdurūğa o önem mēmedi. altı sene de yēdimiz_ekmē... älimizi bi şey geşmedi gänā. faydaları dī_olmadı bānī bi äv di yapırivēmedilā paralarinnan. bādāl_olduğ. çoğ_şükü. o günümē dī şükü, bu günümü şükü. çağğat çalışdığ heli_ämmä her şēmiz ēyi hindilik. äl hizmetini gitmiyon ğāri. hindi ēyi_ämmä. ıratı ēyi. gānī dayiñ sözünü dutuvēmiş_olsam 105 çalışmeyivēsem di olcek. yalnız geşdi ğāri yaşlā. geşdi.

Düğünden önce odun kesmeye gidilir miydi?

odun mı? äväli bizim günnümüzdü_édälādin hanı düündä. nehal_édälādi biliyō muñ. hindi dēlim ğälilādin ğız_ävi odun_isdā. dört yük_odun 110 ğaticēsiñiz_ävi dērlādi ğız_ävi. étmeK_aş_édilcek odunū ölan_ävinī sarālādi. édälādi ōlādi_ädātimiz hanı. ondan sōrū geçivēren gāni düünü. ağşam tamaşadı sovuK_olū dēye gänā dā ğız_ävindi dī yağālā. ölan_ävindi kütledilā. meydan_ocağı_olūdū daha äväli. hindi gänā sandālilā vā. her şēlā vā ya. o zamannāda n_olū? ğadınnar dışdı durādın. yērdi durādın. êkâklār nēdi bi äv_äv 115 dolaşılādi bi eşşē, sözüm yabanī bi märkabi minālādin, äv_äv çul toplālīm dēyi gidālādi. e härif seni -sattı fakir- ēyi çul mü mēceK_altıñı oreye düün_ävinä. nēdi bi äsgī pini çul pınası vā onnarı vērīlā. onnarı toplālā eşşē sarālā ğälilā ora. ağşam_oldu mü_onnāñ_üsdünü_atālā. e härif ōda içā içā bıçağlā dēyālā. ondan sōrū ğusā sığā dēlā. ölü çullarıñ_ēyisini vēmāzlā. bunnarı_atdığ otūduğlarını ğayıl_olūdun 120 ğardeşcāzim. äväli bölü günnā geşdi. şindi_öle mi. hindi sandālilā oturuyo. ğadınnā öğü geçiyō. hindiķi zaman ğadınnarı dutuyo. äväli ğadınnar dışdan bağadı.

hindi_ēkākılār dıřdan baķıyo. ōlū_avlū_olūlā, ķadınnā sandālīlāñ_üsdündü durālā. hindi_ēkākılār dıřdan baķıyo, bölü baķıyolā. ōlādin.

Kadınlarla erkekler bir arada mı eğlenirlerdi?

- 125 ayrı olūdun. ğadınıñ dı etrafını dolālařdın tamaşasını. ğadınıñ oldü yeri yivīlilādı. ğölālādıñ āvāli o ādātlā vādın. ğancıķ ğızlāñ_oldü yeri soķmazlādı. ķadın_işeyisi seymanını soķmazlādıñ dı diñlāmāzlādin. ğanı soķulūlādı ķadınıñ seymanını ğālīlādin. hindi nahal? e hindi televizonnādı nē ğōdü onu yapıyorūlā. hindi yalıñız iřti ğanā handālīlāri ķadınnāñ_altını vēriyolā. kändīlāri diñāliyolā. dışladı duruyolā ğārik hindi. ó edātlā batdı. ónnā batdı ğādeřcāzim. hindi ķadınnarı dı haķ tanyolā. ķadın haķı vā. bu yüzden. hindi bölā.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

- 135 āvālī fakirlik ğünündā ğardeřcāzim hindīki gibi fazla parı olmadı için her řey olmazdı. ğabaķ bulūsañ edilīdi bizim ğünnümüzdā. ğabaķ dēlā sözüm ğabaķ_olū, bulğur_olū. dēlim āviñdi nē vā. fasüllū_olū, bōrūlcū_olū. bunnā edilīdi fakirlik ğünündü. bölü geřdi ğünnāmiz. ōlānlāmiziñ hayrı dı bölü_olūdun, dirilāmiziñ dünnāmiz di bölü_olūdu. hindi_ōle mi? o sāniñ_ētdiñ_ayğıtları hindi o ařları sāten yēmāzlādı. hindi_ó ķumpiri bāhānmiyolā. nohodu bāhānmiyolā. hureyi açķı_ēdip dōkūvēriyolā. hindi daha ēyi_olmalī dēyolā hindīkilā. e o zumannādı fakirlik dı vādın ğādeřcāzim. bān sözünğ çalımda ālliyi vāmiřdı bān bureyi ğālāli. o zamannā o dāvirdi_ōlādı. modulā her řē ōlādı. hindi ğün ğün her řey değiřiyo, incilānıyorū, tāmiz_iři gidiyo.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

- 145 āā bān bi hūdūd kāmādānin, ilādān. bān_ōdan ğāldim burāya. buranıñ yerlisi dēlin çocūm. řükū hālīmā. bizlā bureyi ğadā ğāldik emmi_ařara, emmi_oķarı. hindīkilār dā māmıķat māmıķat ařıyo ğızlā. biz bunū dū baķalım geçiniibilcek miz geçimmācāmiz yoķ. onū dūřümmūolā. babalarınıñ dēdi yeri bilī vēmiolā hindīkilā. gidiyolā amını ğoyan māmıķat māmıķat ařıyolā. ğatiyen dutmazlā bu hindīki zaman_ısannara. bi di bizim gibi biz_āvālī n_āpādıķ. babamız nēreyi vēcek?
- 150 köpeği vēcek, köpeği varalım dēnīdiñ. hindi ğızlā bubalarınıñ sözünü dutmazlā. kändi bildikleri gibi bulūlā buyşurlā. ondan sōrū ķalkān gidānā mı baķañ. řey_ētseñ, vēmecen dēseñ di oreyi vēcēsiñ dēlā. hindi ōle. hindi bāhāndī yeri varyolā. hā āvāli bizim ğünnümüzdā çıķasıyi ğadā ōlanıñ yüzünü ğōmez. ōlañ sāni hanķi ğız_oldünü

155 bilmäz. òlâdin ğâdeşim bizim günñümüzdü. âli yüzü òtülü ğâlin_olunûdun. hindî udâ meydañ oynanıyo. tälâzonda ğödüklârînnän yapıyolâ yavrücâzim.

Eskiden üç etek giyer miydiniz?

bän ğeymädim. bizlâñ günümüzdü yoğudun du annemgillâ daha äväli ışkannâ olmuşlâ, ónnâ olmuşlâ. ğumeşdeñ üç_ätäk këyilîdin de ondan sôru du fakir günñâdî sözüñ çalımindî alıP_êdimâzlâdî, onu alımadıkları zaman händi bôn üç_ätäk vâsî kirâlâlâdın dı ğâlinnârî këydirîlâdin. annemiñ günñündü vâdı. annemiñ günñündü annem di òlû_olmuş. ğödüm satten. anamıñkî kirâlâdın babam. bütün ğötürülâdi annemiñ_üç_etânâ. bizim günñümüzde ipekli olû dēdik. ğırap dēdik hanı ğırmızı. onnan sôrû ğâlinnâli oldû zamañ türlü türlü kıyatlanan, türlü türlü çıvıgnâdan_êdâlâdi. hayvanıñ başını mindirilâdi. o zumannâdı arabı nēde, yol nēde, bēl nēdēdî. hayvanî_oldum bän bilî ğâlinâ. atı mindirilâdin. òlâdin. dēcēm hindîkilâ olannı barab amını ğoyan oyneşiyolâ. hindîkilâ olandan işey_êtmiołâ. äväl bizim günñümüzdü ğatıyen olanıñ yüzünü ğömek yoķdu. olan ğadınıñ yüzünü ğömek yoğudun. o módulâ vâdı. o ädâtlâ vâdı. ğadinnâñ seymanını soķmazlâdı satî_êkâklârâ. òlâdin. ämmâ gini tälözonnâdî ğörüyon bän bâzen ğânâ òlû olannâ vâ vâ. gini hayvanî mindirännâ vâ tälözonda. ämmi filim, ämmi ässaf ğörüyon bän tälözonnâdî hindi. aynı ävälikî modulâdan_olannâ ğörünüyö ğânâ. vâ. şindi bänim ğız -hän_üç_ätäk dēdiñ ya- anni ê onnâ këyilî mî dēyorû buna. baķ oynasıyolâ tälözonda, nasıl këyiliyo ğörüyo müñ bi yö ğızım dēdim. hindîkilâ bähämmâzlar_ona. kıatıyen bähänmâzlâ. bizlâ sâdi ipekden fisdan dēnî, fisdannı ğâlin_öduķ. üsdümüzdü ğâni ğırap dēnî ipekli_olû ğırmızılı. òlû gezilîdi. başlamızdan bürü hiç_âsiK_olmazdı. hindîkilâ başı ğabaķ geziyorulâ. äväli_o başı ğabaķ vâ mî. imkân yoķ. kıatıyen. nēreyî gitsen başıñdı mâzi_olû, bürü_olû. isdediñ bürüyü alıbilîşñ. şindi hiç curû daķınmıyolâ ğâri modû_olmadı mî. şapķâyî dı atdılâ ğârî başlarınınan. başı ğabaķ geziyolâ. nēdeñ? tälözonda ğörüyolâ. onu yapıyolâ. òlû ğâdeşcâzim.

Ölen kişinin ardından neler yapılırdı?

hayır mı? hayırî ğâdeşcâzim hindi äväli bizim günñümüzdü dēdiñ gibi bizim günümüzdü_òlâdin. fakirlik di vâdî sati. bir havtı sôrasını hayırî_êdilîdin. şindi ämmâ êdibilîşen, davranıbilîşen o gün bileñ êdiyorulâ o gün, öldû gün cäsât ğâlâsiyi

185 gādā. ämmi édimämişiq gänä üş gün söru beş gün söru êtseñ édilibiliyō. isanîñ işeyiñi görü sözcem. ölü hindi bülā.

Cenazenin üçüncü, yedinci, kırkinci veya elli ikinci gününde mevlit yapılır mı?

yapıyolā yapıyolā. édibilen di yıllıq mävrit dī_édibililā şindi. hā yapıyolā. ämmā beş bāmāñ beşi dī bi değıli gādeşcāzim helī_ämmā. dedīñ gibi parañ vādī,
 190 halıñ hakidiñ éyidī. ävlätläriñ di asılätlisi birinci, yıllıq mävridi édibililā. ällī_ikinciyi dī_édälā. äväli_o yoğüdü. biridin bī. birī_édesiyi... zāten äväli hana aņsam her yēden parı kırkılıdın da fakir günlüklā çoğüdü. nēden çoğüdü? baq, az çok yağımız_ōsa şarapmannarı mühülädilā dā yav gaçımasinnā dedilā. onnan söru hāmannarı ğaldıdın mı hāmanıñ çecinā mühülälā dā zāri gaçımasın dedilā. yıllā
 195 gälidin di hu toprağıñ parasını alilādī tahsildā gälidi bizim kövläri de. her yer_ölādi. o tahsildā parı kıķā alī gidā. e bölü onā mıñ? yapıbilī miñ bi şeyiñi? yapımazdıñ. onnan söru daha né édälim. dēvēcen ğarī. süs parası dı vardı da çocüñ dörtse o çocuk beşi dayacēsiñ, altıyī dayacēsiñ. onnan söru o çocuklādan dī_alilādī, çocuk parası_alilādī, bizdän_alilādī. hökümät bizdän_alinıdı. e dā altı_oldu mu
 200 beş_oldu mu çocüñ işey_oldu mu onnan söru yol parası ğurtuldu dēnilīdi. çocuk parası onnan söru vērilmäzdi. çocuklādan dı kıķ, bizdän di kıķälādi. e bölü_onulū mu? fakirlik çoğüdü, çok. bildiñ gibi deildin. onnan söru dēvēreñ né édälim fakirlikdän. geçi edinilādi. ämmi biz deil her köy geçi_edinīdi. çolū çolañı_olmiyanı, ösü_ufaķıķı baķımıyannā dāhi çoban bululā gälilādin, geçi
 205 edinilādin. ođañ idāri olünüdü. bu säfā idāri oldū zamañ geçiläriñ sayımı oldu, sayımı. gälilādin, sayälādın geçiyi. baķdıñ ğödüñ älli geçiñ vāsı parasını ödiyimäcāsiñ, yarısını bölünüdü. yarısı bölünüdü, innāri çēkilidin. innādi dal bulaq bulū gälisiñ. şo tarafı gitdilā de mī ödan_onnā né tarafı gelecek? o tarafı geçesiyi gādā aşarı geçesiyi gādā o geçiläri baķmañ_ilāzım. geçiyi ğarişdimiñ dī_ilāzım. e bunnarı ğarişsa dī
 210 zāten nekünü parañı sıyırıķ gitcek. nasıl_adam_olceñ? olamecessiñ. bölü günnä geşdi ğardeşcāzim. her yēden parı kıķādī. parı oyunuydu. hindi né vā? hökümät çolūq çocüñ vāsı çocuk parası vēriyorū. hindi_éyi. o zumannāda qalkınımazdıñ. imkāñ yok. ämmā biz gāñi bēk fazlı yoqsuzluq çekmädik dōru da. gänä de hana her yēden parı kıķıldı için fazlı ilärläyimäzdiğ gādeşcāzim. äğār hindi millät uyandı. ämmā işē
 215 sētini sözüñ çalımındı ğemlik ämmā dağdan dikmi sētini ösuğ –hindi millät uyandı-toprağı varısa zētini dolduruyolā. äväli atılādan ğalmış öda on sētini varısa ävlätlā onu

bölcen dëyi baçcek. ödan birā sētīn_ikişā sētīn düşcek mi dëyi baçılıdın. ävālī dāmbällik varımiş. bi di oñulmazdıñ işte. bizim her yēden parī kıķālādī. parī_oyūnū_olūdū_işlā. parī_oyūnū_olūdu. bu zētinnāri biz atālāmızdan gālmādi. bunnarı kändimiz dağdan... hindi gānā ämmi parasız dı vērī-batīlā gēmlıklārā parıylı dı vērīyolāsı da. bunnarı davdan çocuqlām yētişārākdän kändim gānī işēy_ēdārākdän häp dağlādan sētinnāri dağdan qaldıdık gāldik dālcāsınā. bu safā n_āpdık? dikdik dikdik. allahımı çok şükü bi aşı hūduķ. hindi ēyiyiz. ämmi çalışdıķ. çalışmasaņ. ärāzil_olunūyorū_ämmī vāzir dī_olunūyo ya soņundū safā sūcēsīņ ya. ona dī_ömrümüz geçıyo. ölü_olmasa ēyi. atılādan_ödū nē vā? hindi härif daha oñmamışdı. atılādan döt sētīn gācāk. dödünūñ_ikişī nē düşcek nē düşmācāk dēyen gullāmız vādın. häpsi di geçi göyün_ēdinīdī_ävālē. bölādi. härkās geçi_ēdinīdi härkās bizim günnümüzde. hindi malī_ēdinmiyolā. nēden_ēdinmiolā? ēdincklē maldı parī vā da aha hu davı mal geçirtmiyoru. yol yoķ, bēl yoķ. avaçlādāñ zētinnādāñ hindi fazlı mal_ēdinimeyi-patīlā. maldı parī vā, ēkmek var helī_ämmā fazlı mal_ēdinemeyolā. hindi_ävālkī gādā mal_ēdinmeyolā. ävālī sürūsünnü mal_ēdinīdī. bu dağlādī bän gāldım senelādā yüz geçi gezdīdilā, yüz yüz. bizlā bän fazlı mal_ēdinimādim. nēden dēsī halīm hakidim onū görü_oldünnan oñ gādā bi göyün_ēdinīdim. çocuqlāmıla onuğulū gıdīlanīdım. dayıñ kändi çalışı gidā varyıdın. olādī hindīki gibi zāri ēkilcek vāsı onnarī biçen dëyi çalışıdım. onnarī qaldiren dëyi çalışıdım kändicāzim. bunnarı_ölū_ölū bän böyütdüm hana. ölādin gadeşim.

nafcāz_ētdiren dëyi çalışıyo. hān o yanda mī bulduņ bu nēdī dānk gāldī hānā?

240 **Oğlu:** kāmādän gāliş dānk gāldi de.

hān hūdu guyūdan su doldūmadıñ mīdi? cāferiņ_oreyi mi gitdiydiņ? ödan dānk gāldiñiz gāldiñiz ğāri.

kōtikide mī durūyoņ? tayınıņ_ōda mı? hā gāzi gidīyoņ_oreyi hindi. ēyi bölü arķıdeşīñ vāsı arķıdeşlēñ yannı varīsıñ. gāzi gidīyoņ. ēyi canım_ōrensiñ vāsın dı gāzsın gāni gāzsın. gāsın. bölē hāniñ dēdiñ gibi bānım_ōlanıñ bī bu taraftan kōtayyadan bi āķıdeşi vā. bacınağī bacınaķ. bacınağī vā da o bacınağī bilen gāldi gitdi. buları gāzdi gitdi hāniñ dēdiñ. o dü_örātmāndi de gitdi. ämmī hu yanī_öte ulayı_öte gögovū dēriz marmarīs bölgesini gitdiñ mī gitmediñ mī bilmen hiş

nasipse. ölādī göl vā ğocu göl. sözüñ çalımī orū_ötü gitdilā gāzdlā. bānim_olanıñ
 250 arķıdeşi vādın bacınağī. bu tarafdān_ävlänmiş de. burdu eğlāndilā gāzdlā. örātmān
 örātmānnān düşā kākā yavrum. işgici_ışgilen düşā kākā yavrum. onnan sōnacım
 geçivēren ğumbarci ğumbarciylī düşā kākā. hārkās kāndi arķıdeşiniñ yannı arā, bulū,
 varī.

Köyünüzün yakınında yatır var mı?

255 yatır mı? mēzā mi? vā vā mēzā vā. nē dēdi? ışık mı dēdi? buriyī gā bağan bi
 yo. tākğā mī? vā vā tākği vā. vā tākği vā yavrum. bān ışığı gōmādim. canım
 olūbiliyodū da hindi ävällādān ölü_ēdālāmiş. tākği dēlim dağdı vāmiş, būdu vāmiş,
 dēlim ta hūdū bālāñ vā ōdu vāmiş. bunnāñ dı ğeci gāzālāmiş. tākğilāri gāzālāmiş de
 biribiriniñ_orā ziyāratı gidālāmiş. bunu duydum bān de yalığız bān hana bilmiōrun
 260 hindi yavrum. bān bilmiōruñ. ävālī_ölü dēlādi. bu dağdan -vā hūdū tākği yakın. vā
 hūdū bi tākği vā.- būdeki oğādān dağdan bureyī gālīmiş dēlādī būdeki_oreyī gidāmiş
 dēlā. nēdī tākğilā vāsī_onnāñ dı ziyāratı gāzi gidāmiş dēlādi. bān hana ōları farķındī
 yoğūn, bān tākğilādi ışık gōmādim. yalığız şölü bi işey_olūyo. nur dēyolā nur.
 gökyüzüne nur_olūyo. hani ğocaman ğüñ şeklindi bi inā. bureyī_iniyō inmē. ōdan
 265 şāvķarıyorū bi zamañ. ğüñ gibi parıl parıl parleyorū. ō oluyo baķ. gōdüm, o olūyo.
 havadan_iniyō uzun hōle uzēp gālīyo. bi iniyōru şāvķarıyorū_o gidānnā. her tarafı
 pırıl pırıl pırlādiyo, parıl parıl parlādiyo. şāvķi_olūyo. olūyo, būdū_olūyo. ämmi ōdū
 hana ziyāratı dēmiyom da gökyüzündān_iniyōru. o dū_ışık. nur dēlā ona.
 onū_ölü_añiyolā çocum duydüm gōdüm ğadā.

270 sān dēmek aydınıñ_içindānsiñ ölä mi? ödāmişdān mi? gāzmā çıkdıñ.
 çoķ_ēyi_ētmişñ. sav_ol, var_ol.

Düğünde karşılıklı maniler veya türküler söylenir miydi?

yoķ ölü şē sormāzlā hiş. sōlümāzlādin. bölü şeylāri sōlümāzlādin. tabī hindi
 bizim daha ğünnūmüzdā hindiki gibi havēlen hanā türkū sōleyip sōlēp dī_oyneyolā
 275 tälōzonnāda. ölü şēlā yoķdun yoķ. zurnası vardın, davulu vardın. ämmi damah
 dī_ētmiş hārif_ölunu iki davullū_ētdiren iki zurnēli ētdiren dēyen_olubilī halī
 vakidī_ēyi_olūbilen. ölādin_ävāli. ölü_olūdun. şimdī hāp topluluğdū_oynuylā.
 ēkālī mālāz_olūyoru hindikilā. hindi tälōzondū gōdüklāri gibi yapıylā. ävālī_ölü
 deildin. bureyī ğadın seymanī_olūdun. būdū_oynālā. ēkākānki_ödū_olūdū.
 280 gālānī daşlālādī ğadinnā. onū diñlimāzlā bi dā ğoşdurulā. ğadinnarı görālim dēyi

çoK_ışey_édālādin_ämmi soqmazlādī. hindi_ölü deĝ ğādēşim. hindi tälözondü
gödükläri gibi bi yanni êkâklā oturu-vatī, bi yanni qadinnā oynē-batī. onnan
sörü_êkâklā gändiläri ğadinnarı biraĝip mälüz_oynep-batī hindi. hindi_ölä. hindiki
modulä ölä.

285 yoĝudu, onnā yoĝdu. ävālī yoĝdu. hindi vā. hindi her şeyi sölüyolā da. hindi
sölüyolā. oō her şeyi sōleyip sōlēp di oynadiyolā säten.

Eskiden büyükleriniz size masal anlatır mıydı?

masal mı? bilmän. bän babamgillāden_ölü masal duymadım. şölü bir_iki
dēdiĝ gibi masal sütüvērān sänā. nēy bilibilī miĝ? bilämän dēşiĝ. “ĝarı tavüm basıp-
290 durüdü, ĝuyrünü yasıp-durüdü” nēdir bu? bilämän. e nē oldu? divanımış dēlā. sapı
olü hanā ya uzun, divan dēlā óna. onu ölü dēlā. bölü hanā dēlādī çocuklā açılış
gibilen. bilämādim dēdi mi bu bölādī. onnan söru geçivērān nē bilän “dōT_arap bi
ĝuyü daşlā” dēlā masala. bu nēy ĝi dēlā. bilämāzsiĝ, bilämän söz çalımı. bu nēymiş?
ĝänā sorā mecbur aņivērīlā. hā “dōT_arap bi ĝuyü daşlā” dēdikläri zaman inēĝ
295 māmāsiymiş. inē savālāmiş dī. dōru. “dōt arap” dēdikläri bunu savālāmiş da
“dōT_arap bi ĝuyü” dēlim baķırı, çölmē bunu savālā, bunnarı daşleyo dēlā. ölü süt
savıyo dēmiyolā da. bölāsini işē_édālādin yavrum. ölü bän fazlı masal aņnedīmen.
aņlaman da bilmän de. bölü bazı sütālādī fazlı bilmän çocum. “ĝara tavüm yatıp-
durüdü, ĝuyrünü yasıp-durüdü” onnan söru “ĝarı tavuĝ işē_édip-batīdī, ĝanı
300 yarıqdi” filan dēlā. o nēy filan dēsilā qapınıĝ kitläri_olūdun. kilitläriĝ_ışeylärinā
aççıķ dişi yarıq_olūdü soqcek dēlādin. bölü ĝonüşülādın_ämmi bän fazlı
işē_étmādim. yoĝdun. ölü işey ĝızaņ_açılışın gibilän_olüdu bu işlā ävālī. yoĝdu. bän
masal bilmän. bilmän_ölü bilmän. ölü yavrucāzım. çoĝ çoĝ sav_ol. ĝänā de
düşünmüşüĝ çıķmışıĝ öranān ĝälān dēyi ävāl zaman_ädatlarını dēmişıĝ_ämmā.
305 çocüm qamerayı aldırıyolā gömüyo muĝ bölü ĝocü_ısannāĝ şēlärinā hāniĝ gibi.

Eskiden bazı dönemlerde zorluklar çekilmiş. Siz buna şahit oldunuz mu?

dēcēm işti bunnā ĝaldi geşdi. ileşbārimiziĝ hālindān ĝarı ĝādeşcāzım. hōle
ışılāķ böceĝ_olü ufaķ, uçar. êkinnāimiz süT_ävini oldü zamannāda aleysinni ĝälilādi
ĝuş gibi sarı ĝälilādi êkinā. gök tezēken tezēken ävinini sorālā alivērīlādin. bunu
310 n_āpālādın o zamanıĝ bahtında. urĝan_alilādi. urĝannı bölü bölü bölü
bir_ucunü_oru bir_ucunü buru êtdiri_êtdiri... e canım nēreyi ĝadā gitsin_o böce.
hu tälāyi vācaĝ_ödu dücek. hu tälāyi vācaĝ_ödu dücek sözüĝ çalımında. onnan

sörü bölü_édākān bunu baş_édimädilā. bu gāni aynı devam_édiyo bu déyi
 soruP_alıyo tälilāmızı. ğıtlıķ dı olmuş. bān bilmiyon ğıtlı ya. bu yüzden ğıtlıķ_oldü
 315 zamanıñ bahtında bunnarı bi yo du toplālādın. toplālādın bu böcülärä. toplālādın bi
 işeyiñ_içini ğatālādın қаpaķlı_ayeciñ_içinä. toplālā toplālā. ğazālā hōlā dāriñ
 bir_işey ğazālādın. onnan sörü üsdünü dōmālādı. canım o böcüläri ğünaf
 déycəsiñ_ämmi sāni yapıyolā, ğaraz yapıyo. cenābı_allah onnāñ nasibi. çıvtlı mī mā
 böcülāñ ğuşlāñ_ämmä. alıģonmiyesiñi bölü_édālādi äväli. ğıtlıķ_olmuş. olmuş da
 320 biz hindi bu gölüñ_altındı deñiziñ_altındı bizim yēlārimiz vādı_ovulāmız vādın dı
 ovulā oldü zaman misir_ékādık, pamıķ_ékādık hanı sözüñ çalımi. bān çıķdım
 sırlādı ğuruldu bu bareş de ölü çāvırdı. bān çıķıvēdīmdi su burü_oķarı çıķıydın. o
 senilādı çıķdım bān. onnan dēcēm ğādeşcāzım ovulādı olanı misir olūdun. her yēden
 parı kıķılıdın dörü da fazlı ğıtlıķ gömädik. bānim_aķrennē gömüş dä. sözüñçe onnā
 325 aflaT_olü dağlādı -çögü dēlā- onnāñ_aflatlarına toplālāmış ğurūdülāmış. onnan
 sörü né_bilān ğıtlıķdan. onnādan sōra yarālāmış üģütdürülāmış. onuñ_étmēni
 yēlāmış. ğapğatı olümüş. boğazıñdan geşmäzmiş. onnan sörcim yağmī olması bu
 ğıtlıķ nēden_olcek dēsiñ. yağmī gini heraldı yağıyomuş bizā. bān bilmion gānā. bān
 ğıtlıñ yüzünü gömädim. aş ğomadı babamız susuz ğomadı heli_ämmä. ot bululā
 330 ğälilāmış. bu yağmī olması bu ot nēden_olü? az_un_ösü_unuñ_içini otu
 ğatālāmış ğıyālāmış. ğāmı_édālā yēlāmış. bunnā olmuş geşmiş. bunnā
 bānim_aķrenim sırlādı_olmuş_ämmä babam bizim halimiz hakidimiz eyi_oldü
 için, ovulāmız_oldü için misı kömbäsi edinmişdi. hu ğomşu -bān ğıtlıñ yüzünü
 bilmeñ- gävciķ üģütmüşlā darıñıñ misiriñ gävciñi üģütmüşlā, un yapmışlā yemişlā
 335 déyorulā. onnan sörü geçivērān daha n_ētmışlā? davdı pālit bulālāmış ämmi pıynā
 bälidi ämmi balamıt pālidi. bunnara üģütdürülā yēlāmış. pālīt_ékmeği yemişlā. bāñ
 onnarı bilmān. babam gösdāmādi. biz ğıtlıķ, un ğıtlı bēk zō bilmān bān. bilmān.
 yalığız bilānlā vā. aķrennēm_olannan bilānlā vā yavrucāzım. dēcēm ğādeşcāzım
 bunnā bildim bānim. daha o äväli_olmuş zā gini ğanatlı hōlü şegigi_olmuş. onu bān
 340 bilmion da añālāķan duydum. gāni_aynı o çekige di ğalivērimiş. aynı o du māsılı
 sarāmış. ona da ölä ölä ğazmışlā ğazmışlā. onnara dá gömmüşlā. bunnarı bān ēlden
 duydum. o sırlādı olduysu dāhi onu gömädim. bān bilmān. bambılı biliyon. bambıl
 ufaķ, ışılak ışılak ğarı böcü olü. dēlim hizlā biliyo mü boķğan böcü dēlā bi böcü_olü
 ğara, arap. o şekildi şekildä urģannan gölālādı_ämmi_urģannı gölasañ bi oreyi

345 gidā, bi oreyī gidā. onnan sōru aqlımē dūdulā. bu dāvirlāden yıllā gālīyo gādeşcāzim
de her şēlā yıllāñ yılı deġişibiliyo. yaşancek gün hana vālıqdan yanı hōkūmāt
yādım_édip-durū baq. ävālā hōkūmāt ğullāñ bizim_ileşbāriñ_üsdünñ sarılanıdın.
hindī_ileşbāri dutuyo gānā. ğocū_īsanlara aylık bağlep-batī hōkūmātımız hindī.
ğādeşcāzim çocū olannara çocuk parası vēriyolā. sūt parası vēriyolā. ävālī bu dāvirlā
350 yoġūdun. yoqdu. daha hāniñ çocūñ_azsa parı kıķālā kıķālādī tā çocuĶ_ōsun dēye.
bu çocū bu nēyilī beslecek bunū dēlā midī? dēmāzlādi. hōkūmātīñ_işi. şindi her
yēden parī yaviyo gādeşcāzim. saqat çocuġū_olannarī parī vēriyolā.
ġocū_īsanlarī_ōsun, saqatlarī_ōsun baqmī parası vēriyolā hārişdan hārişdan. az
parı deġī sözüñ çalımında. dört yüz_älli millon parı vēriyolā baqıcılara. ämmā
355 zānginnāri deġī saqatlarī vēriyolā. dēcēm halı faķıdī_olmıyannara -üç yüz
üç_aydı_üç yüz millon ġocu ġarılara hanī genÇ_ōsun onnara- yādım mēriyolā
hindī hōkūmāt. hindi ēyi ēyi. o ġünnā gitmiş. hindikī ġünnā ēyi. bu ġünnā ēyi
ğādeşcāzim. hanı ōlā dēlim yaşancek gün de. bāzēn de hani -bülādī yoq
şükür_ōsun.- anaşıtlā dēniyo hu bu dēyi bunnā olmasa. äsgārī çocuĶlāmızı yolleyoz
360 vatannarı hızmaT_ēssin dēyi sözcem onnarī hurūyolā. bunnā vā. ävālī vaqti gālāndī
ölünūdün. bu ġidā deildin. hindi onnara bēk işē_ētmıyon. polis çocūñ vāsa vurūyolā.
ōrātmān çocūñ vāsa kötū yēlāse vurūyolā. bunnarī yapıyolā gādeşim. hindikī dāvır
çok şē.

Köyünüzde küçükbaş hayvancılık yapılır mıydı?

365 çoban mı? çobanıka. hā hā göcülūdū göcülūdū yazın yazın. dēlim hāniñ hindī
dēlim geçiy vā dē mi. dēlim hiş tarlañ yoq. yāhut tarlañ vā. tarlañi kāndiñi görü ancı
ötübārī_ēkiyoñ. gidıyoñ hālciniñ tarlasını ġonuyoy. ōdu durāsiñ.
ōlü_işē_ēdālādī_ävāl. ōlü işē olūdun_ävāli. yalıġız hindi dēcēn hu davdı bān
gāldīm sırlādı hārkāsiñ geçisi varıdı. şindi geçiyi ēdinip di hurū_oķarı çıķamıyoy.
370 yol vēmiyō hārif. nasıl yol vēsin sētinnāmizi ufaķdañ yētişdīdim dēye. ķatiyen fazla
mal yoq būdū. sıġırıñ_olūsa dī dört bēş ġoyūnuñ_olūsu dū kāndi tālañdı ġūdülüyō
hindi.

Köyünüzde yaylacılık var mıydı? Yaylaya göçülür müydü?

375 yayleye mi? bizim fazla yaylı işimiz yoqdu. haķġat geçimiz_olūdun da
ġoyūnumuz_olūdun_ämmi bōlü davlādı ġūdādık. gālīdik ġāri, aqşam gālīdik. onnan
sōrū kış_avılını ġatmālim malımızı dēyi uyüz_olūdū_o zamanıñ bahtındī geçilā

gırılđın. uyuz hān bilmāzşıñ. duyāsañ. onnā dı gōşmāzsāñ, hureyĩ bırağıp dı yazın bi
 yeri ğonmassañ kış_avılındı olū dēlādin. onuñ_ıçıñ yazın başğı yeri gōçülūdün.
 kāndi tālañ_olması bile ötū yandı hōdū tālilā olū. hindiki gibi mĩ_ālāmıñ tālası_o
 380 zamannāda. dav, taylığ_oluyodū_o tālañ_ōdū. oreyĩ ğonsañ nē ğonu-batıñ dēmazlā
 sözüñ çalımında. ōlāydın ğādeşim. āvālĩ_ōlū ğunnā vādĩ. yazın sığırın_ōsu da
 gōçülū, ğeçıñ ğoyunuñ_ōsu du gōçülūdū. hindĩ hāniñ malıñ vāsı kāndi_āğılınđı
 kāndi tālañda. hindi bu dağlādı yüz ğeçĩ_ēdināñ vādı, yüz ğeçĩ. ğeçiniñ bir_ucū
 hūdū_olūdun, bir_ucu būdū_olūdun. hindĩ_imkān mĩ mā o ğeçilārā? ğeçidi vā
 385 parı dı ğütcek yē olmadı için fazlı ğeçĩ yoğ bizim būdu, köğdū yoğ. fazlı ğeçĩ yoğ ğārĩ,
 ğarāda ğādeşcāzim. uzağ yaqın çöçemdi çocuklarını vėriyolā, oğduyolā.
 çocuklarını vėriyolā, arıbı tāmiriñi vėriyolā. çocuklā gidiyolā bizim bodrum dēlā,
 marmaris dēlā ho tarafları çalışı gidiyolā. ōlādĩ_oldunnañ kövdü çocuk bili ğalıp da
 kövlādi fazlı āv yapmıolā bilā. āv bilĩ yapmıolā çocuklā dışdı_olduğū_ıçin. nēden?
 390 hām çocuklā hayātını ğütāmış_olūyo hām hindiki zamanıñ ğızları incilāniyorū.
 nēden incilāniyorū? ğoluñdu bi māslāk vā mı dēyĩ onu areyolā. hindiki zamanıñ
 ğızları ōlū ğādeşcāzim. tāmın añdım ya. āvālkilā o ōlanı gōsdāmāk yoğdun. ōlan ğızı
 gōmāk yoğdun. e şindi_ōlā mi? şindi ğörü dūyolā. bubaları hureyĩ vėrān dēsi āvĩ yoğ
 ğızım bunuñ davı yoğ dēsi bunuñ illem oreyĩ oreyĩ dēyorū. māmlikāt māmlikāt
 395 aşırĩ_isdambulu ğız gidiyo hindi bizim būdan, ğız gidiyoru. gidiyorū gidiyorū yavrum.
 isdambulu ğız gidiyorū. vėrişēñ vėrişēñ, vėmezseñ gidā varın dēyolā. bülādān_ōsuñ
 nēden_ōsu uzağ yaqın dışı ğız gidiyo. aslındı dūşünmüyolā. türküsü bilā
 var_onuñ_āmmā. māmlikāt māmlikāt aşırıyı ğız vėrmāñ dēniyorū_āmmā ğızlā
 dūşünmüyō. bizim ğunnūmūzdū fakirdin_āmmā fakir makir āv sorubililādin. ē adam
 400 kāndi_āvini yapımamış. iki göz_āvĩ_ōsu kāndine ancı zō idāri_ēdiyo. ōlunū nēden
 yapsın? “ē ōlan nēdi yatcek?” “meydanda mı yatıyo.” dēvėrilā, yörüyüvėrilā. “ōlannā
 meydandı dı mı? ōlanıñ yatdı yēdi yatmecē miñ sän?” dēvėrilā. āv bilĩ yoğūdun bizim
 ğunnūmūzdū, āv bilĩ yapmazlādi. yoğūdun. şindi hārif āvini yapıyōdun ğādeşcāzim dā
 ğini_ōlākĩ āvĩ tānāzil_ētmiyolā. ālındı māslāk_ōcek. adam çalışcek di yēceklē dā
 405 āv kirādĩ_ōsuñ vāsın. e oruyū bi yo dūşünüyōn bān. onnā dūşünmüyō işde.
 bōn_adam çalışıyo, ēyi bi yeri papırkıları ğimişđĩ, ālındā dēlim tāmiriyi vādĩ hu bu
 āmmā bi hastalĩ dutuldu, bi ōlmüş ğabıl_ōsu n_ōcek? hā ğızlā aylıñ_ıçindi ğācek.
 onu dūşünüyolā. hindikilā ōlū yavrum. hindikilā ōlā. āvālĩ ōlū deildin. babam dikđi

daşı yıkmēz dēnilēdin sāda. ōlā olan gösdāmāk, ğızı gösdāmāk, göñlüñ vā mī yoķ mu
 410 dē soran bilān_olmazdı. hindi tānāzil_ētmīyolā. babalarını bili ğazımıyolā
 ğādeşcāzim. “bānī vēmī, vāmecen. n_āpceñ?” dēn sırı “ē dūsun maydām.”
 çıkarivērişēñ çıkarivērişēñ. çıkarivēmessēñ gidā vā. ōlā. ōlāydin ğādeşcāzim o zaman.
 ğādeşcāzim hindi o dāvır yoķ. hindi ğızlā adamlā çalışcek yēcek. içini
 ğiceK_āv_olmasıñ vāsın. āv yapıdı hārif hurā sözüñ çalımıñdı yapıdı. né
 415 güzel_āv vā dā hōdü_ılardı biri. olan durup-durū. otuz yaşından fazla. otuz_otuz
 beş yaşını variP-barī. varañ yoķ. nēden? ālindi māslāK_areyorū, māslāk. hindīkilā
 māslāK_areyolā. ğızıñ bulması zor, zō. āmmā bulannā vā da. āmmā hāniñ dēdīñ gibi
 hōlü māslā işē... né kopuklā oluyō_āmmā ona da yolunu buluyolā dı ğacıryolā.
 hacanı dutuyolā, hu bu ēdiyolā. göğnünü ēdāseñ_ōlā. ōlū_olmassāñ cāzālā avī
 420 yavırım avī avī. cāzālā çoK_avır. bunū bölü bil. yalan dēl. hūdu dōt sänā öncü_oldu.
 hūdu bizim ğoñşunuñ biriniñ_ölunuñ biri ğız dutdu. dōt sänādā dahā on sänā mī né
 almış dē-batī. adam mī_öldüdü bu adam_āmmā hapisda hapisda. hapisdı çocūm.
 yalan deil. ğız_ōsuñ ğarı_ōsuñ göñlü oldu mü bi şey yoķ. āmmā zorū bazırī dutduñ
 mu çok cāzālā dī_avī hindi. çoK_avır hām. bildīñ gibi dē. ōdü_ıştı bizim dā ōdu
 425 ğoñşunuñ ōlu dōt sāni ğadā oldu hapisdı. çıkdığı yoķ. cāzālā çoK_avır. fālaķat.
 dēcēm yolunu buluyolā hacanan macanī dutāsı da hā bi yerī ğapılmıolā ğādeşim.
 māslāģī vā mı? āv_olmasıñ vāsın. kirālāda. adam çalışcek di ķadinnā yēcek. bunu
 düşünüyolā. e bi adamıñ çalışdı n_olū dēyip di düşünmüyolā. e ōdü aylık ğalcāk
 yārın. ōlūvērişī_adam aylıñ_ıçındı ğalıyorūlā. bunū düşünüyolā ğādeşcāzim. hindīki
 430 dāvır_ōlā. ğız_arasañ, ğız_isdāsāñ vēmīyolā dī vāmīyolā dī. bubası vēsi ğız
 vāmīyorū. āvālī bizim ğunnūmüzdā di zōrdun, zōr. onū adamī dēyivēdim tāmin.
 adam kändī_āvını yapıp, zor sındırıp-batī olanı mī yap[cek]. “nēdī yatceñ?” “ōdü
 yatcēsīñ. hām bir_adam aş mı ğöcek ğarisini?” dēlā. ōlū_olūdu o dāvirlādī. hindi
 imkañ yoķ. ğatīyen dutmazlā. bubalarınıñ sözünü dutmazlā. māmlikāt māmlikāt
 435 aşceklē. ālindi ğolūndu bilāziK_olcek. māslāK_öcek māslāk. āvī māvī
 tānāzil_ētmīyolā. şindi bu dāvirdī_ōlā. āmmā hizıñ_ōlā nahaldinī bilmiyoñ ya.
 bizim bülā ōlū sürūyo. nērē gitsēñ māslāK_areyolā ğādeşcāzim. çok bizlā işti dēdik
 ya āvimiz yoğūdun āmmā çoK_ārāzil_oldum dōru ğocadım_āmmā, çok ömürümü
 boşuna atdım_āmmā yalıñız çalışdımızıñ çabıladımızıñ dī sayāsını hindi dōdülū
 440 düzān_oldum_āmmā ömürüñ bi yanī dükāndi ğārīk. né bu sālfatıñ_ıçındı dōdülū

düzän_öldü zaman adam_öldü mü ādınıñ hayrī yoq. härifñ ğarīsī_ölmüş onuñ dü
 hayrī yoq. adam ğāsī zā yoq. hindiki dāvir bōlä. ävlätlä kırqdı bi asilätli_olusu
 baqcēsī baqcek. baqmessī baqmıyolā dī bilāk. bunu dü bōlü bil. südünü mārīmāt
 ğursānı mārīmāt. nārā nārā. baqmıyolā. hindikilā baqmıyolā ğādeşcāzim. äväli nē
 445 huzur_ävini gidilīdi baqālā dēyi gidilīdi. e huzur_ävindi n_āpdılā?
 öldürü_öldürüvəriyolā dēyolā. bu sāfā baqıcı buluyolā. hökümāt ginī yādım_ēdiyo.
 baqsinnā ğocū_īsannarı dēyi baqıcı parasī vəriyolā. här yēden parı ğalıyorū hindi,
 här yēden. yoqsuzluq ğömüyorū_ālām uyandı da. hökümätimiz hindi sētiñ vəriyorū
 parasız. vəriyolā, dikiyolā mäccānī tälilara. bizim günnümüzdü ölü sētiñ veren mī
 450 mādī. häp dağlādan dälcilādān qaldıdık qaldıdık dā aşıladık aşıladık dı zētın sālfatı
 ölü ğōdük. çocuqlāmız sūcek safāsına. ğusaqlarını mārīmāt. baqālāsan baqceklē.
 baqmazlāsan dı baqmēceklē. bir_ölümümüz vā. nēdeñ ölüp ğalcez baqalım. ocaqdan
 mī_olcek, sudan mī_olcek. yataqda dī_ölüp ğalannāmız olüyō da o du kırqdı bi
 ölüp ğalıyolā. dā ğalp hastalī olūsa yataqdı ölüp ğalannā olüyo. önnā olüyo. äviñ
 455 çāvrasindā fazlı gidimāzsiñ. äviñ çāvriñlāndi bulceklē cāsātiñi. äviñ_içindi bulceklē.
 bu ğalp hastalī fazlı ş_étmez, yaşatmaz. durüvəriyo ğalbiñ, durüvəriyo. bōndān yanī
 şükür_ēdiyon hālīmī bi dē biñ kari şükü dēyon ğādeşcāzim. bān çoq_ärāzil_olmē
 oldum da. eh n_āpalım. gine di alışğın_öldümdan dı dümeyō canım, dümeyō. dā hu
 bunu -hindī ineğimiz yoq çocum. inēm_ōsa. inēmiz yoq da alibilimiz dēyi baqıp-
 460 duruz da bu onnarī- hasıl_ēdivəriyoz_inā di ondan biçiyoz. ēdīmīyoz, şeje fazlı
 māsıl_ēkip dī. ävāl çocuqlām günnündākā ēkādik. hāman patoz dövürüdük. daha
 ävällādān hāman patozlā yoqđun, parılā yoqđun dā kändiğiñ malıñ vāsı üş dōt sığırıñ
 vāsa sığırıñnan hāman ğovülūdun. ondan söru hāman nahal ğovülūdun? hāmanī yivā
 yivāsıñ. ondan söru āliñi bi dīğān_alisıñ. onnan hōlä ēdi_ēdi tirsiklā tirsiklāsıñ. hōlü
 465 ağıl_ēdāsıñ. sän bilmāzsiñ dī duyāsıñ görānnā vāsa. bizim günnümüzdü_ölādī. bōlü
 ğocūman bi avıl yapāsıñ. bunu bōlä aççıq_aççıq işē_ēdāsıñ. hāmān bidān
 dī_ētmāzsiñ_onu hā bidān dükādān dēyi dē. iki gün dü ūraşibilisıñ, üş gün
 dü_ūraşibilisıñ. ēdāki_ēdāki_ēdāki tirsik yapıp bu yō avıl yapāsıñ. kändiñ sığırıñ
 yoqmuşdü sözüñ çalımında. vā, hayvañ vā. bëyğilāri ğoşālā çatı bëyğilāri vā
 470 hālī_ämmā. sığırı birā dolū zāri, bēş sığı vāsī härif birā dolū zāri vērī dī
 ğovdurülādın, malı olmyan. malı_olan kändi_olū. hāmanī ölä bitirīdik. altını dī
 ğānā aççıq ğānā kīp dēlā ona avlyı atālā atālā, ğovālā ğovālā. onnādan söra o avli

aççıK_aççıK insan bulusuñ gänä işci. onnara atdırışıñ atdırışıñ atdırışıñ, ñovasıñ.
 samanıñ olduñdan söru òlän_olü. sıgırıñı sulā gälisiñ. o ěkăklā, bulduñ_ısannā o
 475 samana bi yo hõlü aqdarillā. altdı ĝari saman ĝalıyo ya oldü gibi, onu aqdarillā
 dıĝanni ěcem ěcem bõlü_işē_édälā, aqdarilā hāmanı. ondan söru bi daha ĝoşālā
 onü ĝovālā. ondan sörecim n_olü? ävälkı_işlā zor_işdin. hindi_ölā mi? ondan
 söru gänä o samanı toplasıñ hõlā. onu topladıñ mı ötüdän bāri uzadısiñ. uzatdıñ
 zaman tınas dēlā, tınas dēriz. orıyā –hāmanıñ ĝocumansı hāmanıñı görü yirmi çıbık
 480 mı_étceñ, hāmanıñ güççüĝüsü on çıbık mı_étceñ- çıbık dikilı. onu nēden
 dikıyoñ_o çıbıklara? yabı_olü, yabēnan savırısiñ şēdeñ yanı özĝädāñ yanı. hõlü
 étدیñ mı hõlü saman gidā. burē tāni ĝaşmasın, samanıñ_içini tāni ĝaşmasın dē o
 çıbıkdañ öteyı fazlı savımeceşiñ. boynu bu yanı bu yanı_işē_étcēsiñ. samanı bu yanı
 gidā, tånası bureyı gidādi ĝādeşcāzim. bõlü bõlü édāsiñ. ondan söra bunu örüzgā olü.
 485 üsdüñü bāri gālı samanı. bıĝlā dutmaz. örüzgā dutmaz dēdıñ zaman. gidāsiñ oreyı
 ĝahısınısiñ, tāsısiñ. i ärāzillik. bi havtıdı zõ çıkarısiñ. hāman dı_aççıK
 ĝocūman_olūsa bi havtıdı zõ çıkarısiñ. ē az_osañ dı gāni_ölü dēdıñ gibi.
 ävälkı_işlā batıllık, zordun. şindi_ölā mı? härif bi gündü ĝatıyo hāmanı. bi gün
 çäkiyoñ yivini täladan. insan bulıyoñ, çäkiyoñ_oreyı ĝöyoñ. bu säfā n_oldu. bi
 490 patoz. ölü ĝurütmu gālesi yoq, étmi gālesi [yoq]. tälada ĝurüyo ya yivini, tästāsi.
 tästāsi ĝuruyo. o gün_o gün, alıp satıyoñ ĝadınım. nē ēyı_oluyo ĝādeşcāz. patoz_işi
 dı_ēyi. o zamannādı patoz yoq, parı yoq. fakirlik gündü nēde? yoq yoq. bi gündü
 gālesi olmeyo. samanıñ ĝalıyorü_ödu. o samanıña da ātāşı gün gänä kändiñ
 yapıysañ yapıñ. yapmadıysañ ĝādeşcāzim -ĝālıyorü dayıñ- onü da samana dı bi
 495 adam bulusuñ parañla. ona dı moturuñ vaĝonü ĝatdırışıñ. moturūmuz vā bizim,
 taqşimiz di vā gāni. taqşimiz vā. ē bu adamıñ, bu dayıñ gözü ĝömeyorü. bunu
 çocuklar_olūsü çocukları ĝatdırıyon parasınnañ. çocuklarıñ_olmassı ēldän bulıyoñ
 söz çalımı. hindi bānim_olanıñ birı dışı gitdi, çalışı gitdi. dā ho äviñ säbı. o du
 bānim_olandı. o äviñ säbı o bānim_olan. bunüñ_ävı hūda. bunüñ_ävı būda. birisi
 500 dā işēdı çocūm, o yanda örātmān. birıcāzi ĝaldi. ó äv hunuñudu. ancı gitdi. düññ vā
 hūdu da dūñü gitdi bānim ēñ böyüK_olan. ho tarafdı mūlanıñ ilärdä –hān di mūlē
 bilmāziñ, duyāsiñ.- mūlanıñ ötāsındı ulu dēlā, bu ödu oqul fadımāşı_oldu da. ödu
 dūdü için oreyı_üç ĝat ĝatı vā bunuñ, böyüñ. bõn ĝaldi ginā. hūdeĝı ävini masraf
 yapıyo ĝari äsgidiniñ säyasını. birı o yanda. ikisi hayātını ĝütādı da üçü vā işde. budü

505 yanımdı bi ğız vā. bunūĝ ĝocası çalışı gıtdı mülü tarafını. iř bulüşü çalışcek.
 çalıřıyōmuř. ĝül baççesı suleyōmuř. ĝül baççesiniĝ çapasını yapıyōmuř. buncāz dı
 tütün dikiyo. ancek ĝālān dı tütün dikiyo ĝādeřcāzim. āvāl zaman_iřlāri bōlü
 ĝādeřcāzim. hindi hār yēden_ēyi. şükü baķ motōlāımız vā, tāstılāimizi
 kāndimiz_atıyoz, yıvınıımız kāndimiz çākiyoz. āvāl hayvannı hayvannı çākilīdin
 510 yıvinnā. hindı_imkanı mı mā? ōlü_işi başını zō başını girāñ vā mı? yoķ.

ĝā baķalım. buyruĝ. bu hāniĝ yanıĝ ōrātmān bulunmuř ĝālmiř. bū hāndān –
 otū- āvāl zaman muabbātlāri, ĝeçmiř naflādan naf_aıvēcēmıřiĝ bunu hān. ĝāzmā
 ĝālmiř. ōrātmānımiř bu da. annat baķalım dēzi bāni_acıķ naf_aıvē dēyo,
 aıvėriyon.

515 ēyi bu da. aççıķ ĝözcāzi kō ĝāri bunūĝ dū bi ĝözü ĝōmeyo da pāriřannařıyoz
 ĝāri. řükür_ēdiyoz hālimizā. anekdı bānim_ōlanıĝ ĝözünūĝ biri di kō. ancek
 bureyi ĝālāniĝ yoķ mu onuĝ ĝözünūĝ biri di kō. onuĝ du kō dū inip çıķıyolā izmiri
 gidiyolā. tāmirlādiK ĝāliyolā amaleT_olcāsi amaleT_ol dēyorülā. onu ĝörē ileş
 ĝaleř ĝatıyörülā. bu dū_ōlā. bu du gitcek hindi ĝānā izmiri_ařara.

520 aççıķ bānim ĝız yēmeK_ēdi-batı. bān biřiriverān. yēdiĝ mı bugün yēdiĝ mi?
 yalan sōlümü açseĝ ĝāniĝı doyūralım. eh kāndiĝ bilıřiĝ ĝādeřcāzim.

dūñ vā hūdū yaķında. ķamıraĝ vāsa ōdū āřam baķıdıřıĝ. amını ĝoyañ yoķ
 ķamıraĝ ōlā mı? bu nafları_aıvımaķ_içiñ ķamıraĝ yoķ.

I-A1/5

Derleme Yeri: Bozdoğan-Örencik Köyü

Derleme Zamanı: 04.08.2009

Kaynak Kişi: Nursena Erdik (80)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Örencik Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Çocukları ve emekli aylığı bağlanması, Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Gelin süsleme, Gelininin hastalığı.

adım nursinā. soyadım ärdik. bubalarınıḡadı, osman_ärdik. yaşımı bilmeyoñ yārùm hindî çocuklā biliyo mü bilmeyoñ. vādî ällî_atmış. yetmiş vāmiş hele bubaḡ_öldündü_älli yaşındēdim. otuz sānî_oldu. sêkseñ yaşındēn yārùm.

Nine, nasılsın? Neler yapıyorsun?

5 e n_āpen. bēlim dutmeyō ḡadıñ yārùm_ämmä. bubalāniḡ_aççıḲ_aylî vā onuḡ saycāzi. hadi ölü gidālim. ölü gidālim hadi.

bāñ yēdim_ana yatdım... yat_ölüm dēdim. hōdü_aç zēyinnāri var_onuḡ kirāÇ_ēdi gitmiş de yorulmuş. ālinî_ayānı yumuş, yēmiş, yatmış. bu mülādî_oturüyō da. bu eḡ böyüK_ölüm bānim. bu ävālî gitdi vādî bu dü dā esgēden 10 ḡaldî. orman_okuḡlunu ḡidi. ōdan ämäklî_oldu. būdan_ävāriḡēdik. iki denî_ölu vā sän gibi. ölädi ḡaldî. bu da esgerî gitdi, furuldu ḡaldî. hūdū dūmadî_ävāriḡēdik. eḡ güççük buyūdu. daha güççük ḡız vādî_onū çıkādıḡ. bubalarî_öldü_otūs sānî_oldu. bi o nāzilliyî gitdi, bi o yatıkanı, bi o müleyî. ḡāzip-yörü. ābēsî ḡavḡî_ēdiyo, bān ḡavḡî_ēdiyon_arıdı duşman_oluyorü. hān hūdū_otusaḡ_ölüm dēy bān_ölüp 15 gidārin bu ävdî dēyā. e ḡāziyorü_işde. ḡānini baḡsaḡ her yanî çetāl. bölü bölü yaçılmış ḡānnari ölädi_huruldūndan. iş ḡānî_açılmış. mūlayî toḡturü çıkmış. o dü_izmiri git dēmişlā. bān dî hān yēmāyî kēymāyî baḡmı dēdim bān. dōrū toḡturü git dēdim. e bān hanḡıḡızı baken bān bi_ḡocū ḡari dēdim. bāñ işti bubācāziniḡ_aylıḡlāniḡ sayasini... bārikî gibi bān_ävāli yoḡsuz_ayli aldım. hanî yaş 20 atmış_ayli aldım. bāñ yēmān dēdim āliḡ haramını dēdim bāñ. horayî_örātmānnā ḡālmış_oreyî gitdik, oturü gitdik. ōda dî muhdar dı ḡālmış. e bölü bölü_al dēdi. bān_alman dēdim. bān kändî_ēkmēmî bilî yēyip yēmiyon dēdim. suyü soḡup yēyoñ ḡurū_ēkmē dēdim. otūdum_otūdum. bölü bi çocuk vā bānim_olanıḡ biri hanımı_öldü. üş çocuḡu ḡaldî. bām baḡdım böyütdüm. oḡuyü gitdi. esgēlinî ḡari 25 bıraḡdı. aynı sāñ gibi. nānām dēdi. parî yoḡ. e bu övey_ana parî_atdırı mı? ävländi. o mülülādî çalışıyo. boḡaza mî baḡcek, çocuk mü baḡcek? ōdan_otūdum_otūdum

bän dä yavrum dedim bän, bi dani̇ yetim çocuk vā, oqūyō. ašsam_olū mü dedim. olū olū nani̇ daha eyi̇_olū dedilā. ondan kari̇ bi yazivēdilā bänä. iki yüzden üç yüzü çıqdı. üç yüz_otuzü çıqdı. bāñ ğayri̇ bırağdım. bunnā ämäkli ya. bu ormandi̇

30 çalışdı_ötäki_huruldu ğaldi. ē anı dedi_ötäki bilgisayarđi görünüyō dedi sāniñ_olannāñ_ämäkli deyi̇ dedi. parı yatırılcek dedi. e neysi n_āpalım, n_iřlālim? tālamıñ bi dölümü, doğuz dölüm yerim marıdı. bi dölümünü vēdim ho olanı bi millon pari̇_alıvēdi. aççıq da dāmatlā ēdivēdi. yav varıdı satdıq. iki bucuq millari̇ yatıdıq biz ğayri_oreye o aldım pareye. e hindi ğayri̇ bubalanıñ_aylini̇_üreřivēdi dāmatlā. onu

35 yatıdıla aldıla. oncāzılı yeyoñ yārüm. bi iřlāmiyon bāñ. bēlim du^lmeyō būdan. ondan bu mūladan ğalmış. o ğalmış. o dü ğalmış. ondan ğayrı... savol yārüm. e geni gözlari̇ di_o_ävländä. dümeyolar ki̇ bän hūdū ğıvrılıp yatıyon bi ğişi. āřam namazi̇ düneyon. ğeci bi dani̇_uyüyamiyon. äsgi oldū äräziliklā, ğıtlıqlā aqlımı ğäliveriyo bi dani̇_uyüyamiyon. bunnā nēlā çekdi yalıñ_ayaq, baři ğabaq. e hindi_hār řey

40 bol_ämmä. biz di̇ yeyemiyoz_iřde. su içämädim hindi bi kekik ğaynatdım. onü_içän deyi̇ onü çalıřdım. su açıq yavan ğaliyō içamiyon. kändim di̇ toqturū gidipdurüyon. zō yārüm. ötēn_hōlū horu basdır horū basdır eři göbām çıqdı deyi̇ bi yo dü toqturū gitdik. toqturū vādıq. sāniñ dedi̇ sarfi̇ kāsāñ sıřmıř dedi̇ damlameyō dedi. bi di̇ ğalp damarıñ ārizalı dedi. üç_ay bu hapı davām_ētcāsiñ dedi. o hapları_atasıyi̇

45 dı gözlām alārji̇_olüveriyō. göz tansiyonu varımış bändä. işti bölü miñğiriyōñ hülādi yārüm. n_āpceñ. savol yārüm.

demek sän_aydıñdāñsiñ. eyi̇ yārüm_eyi̇. çalış yārüm çalış. hindi_örätmäm mi̇_olduñ? örätmän miñ? āh āh işti biziñki dä deñizliniñ ne köğündü_āřam_amcası tälāfon_ētdi dä. o dü_örätmän_olan deyi̇ çalıřıyō_işte. ğädrōsuz hindiyi̇ çalışdı

50 da hindi oquyō ğädrō geçen deyi̇. anaları öldü. bubaları da marmarisdi̇_otaldı çalıřıyo orū gitdi. e burda dā_aldı hanımıla aldiniñ çocū iki_ekiz çocuq_oldu. biri dōt bucuq sāni̇ süründü_izmirde. o dü_öteki̇ kötü hastalığımıř, öldü. bi dani̇_ölü ğaldi ğayrı. hatmı ğalin būdu ğayrı. anası būda. e biri_esgēde ölünüñ. n_āpceñ yārüm. ādi̇ ğalan_olüyorū_ämmi ğā sän sō nahal_oluyō? zō. n_āpceñ yārüm.

55 anañ bubañ nahal? vā mi? ösuñ, nēdi̇_olüsü_ösuñ, sav_ösuñ da. eyi̇ yārüm_eyi̇. eyi̇ yārüm. sav_ösuñnā yārüm. eyi̇ yavrım.

ēřiniñ_içini̇ bığırık sovan dōradıydım bän қоқup-batıdı. onü yeyen deyi̇ çalışdım. canım_isdāmeyō da. yalıñız di_olasıyi̇. bunnā biri̇ yemiş gitmiş, bu du

yatmış. bān ğayrī_orayī_otūdum, bıĝırık bi sovan dōradım ēşiniĝ_içiniŋ onu
60 ğaşıqladım. nē_āpceŋ yārùm ölmeyişilī_hār şeylē görünüyö. n_āpalım. işti kaç
yaşındeyin baĶ_işte. atı dānī çoculū ğaldım bubalarī kızādan_öldü dü_o hōda.
dārāyī ğaşıdıla on_iki dānā mī_on dānā mī_īsanī dārāyī ğaçıdıla. āşam namazını
ĝadā īsan gömdülā. e bunnā bi sürū çocuk. namaz ğılıyon hūdū_āleyö. birī
hūdū_āleyö, birī hūdū ğucaĝdı_āleyö. birī doĝuz yaşında mī ğaldı, birī sēkiz yaşında
65 mī ğaldı. oŋ yaşında mī bilmiyōŋ. e buncāzlām kāndilārī_āvlāndi. häpicāzī_āvlāndi.
e bān nasıl_āvārān. āvlāndilā, bōçlānī kāndilārī_ōdedilā. n_āpceŋ yārùm. zor ya,
zor. zō. zor_olma mī_hiç? zō. ē hindi_iki ğarı bi yerī ğaldi mī_iki ğadın ē dul
ĝarılā hōlū_oluyo. dul ğarılar_oluyorū_ämmī nahal_oluyō. alıp yēyemiyō,
kēyemiyō. başıĝdı_īsanıĝ_ōsū bōş dāt bulū ğālī yārùm. çoĶ_ärāzil_öldü
70 çoçlām_o yandan yannı haĝĝını_alī bāndān. bi kilō et, bi kilō tomatı_alıp
yēdirāmādim. nahal yēdirān. nē ğazanıp dı yēdiriyon. e birī_āvlāncek, birī çıĝcek.
çoĶ_ärāzil_olduĝ yārùm. hindi_ölū dovā_ēdiyon_allahım dēyon hōlū_iki_üş
sāni yaşa dī dēyon -māvliT_okuduvēdim bubalānı- bi yo dā okuden_allahım dēyon.
n_āpceŋ yavrucāzım, zor.

75 ***Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?***

hā yēlisiyīn. bubam būda. anam_öldü dü bubam saĝ_hindi. bōn_orī gitdim
bi yo hāsTa. āvälī_ölū_aldı gitdiydi baken dēyī tālilānī_aldı da. işdi_o. yüz
yaşındēĝi bubam_o bānim. o yatecīndī yatıp-durū. āvälī ölünüĝ_ölū_aldı gitdi. ölū
götüsū_ēyī_olcēdi. ölünüĝ_ölū götūdū. e ēl baĝā mı? o dü_atıyörū zobāyī bi
80 kāl_ödāyā zobū ğurūvēmişlā. o dü_hūdan bi odun_almış çatıvēmiş. o dü_is_oĝarı
çıĝıvēmiş. ona dī_o ğālin bi hūmuş_hōlū_étmiş_ārdını. onu bilmiş ğayrī
ĝocū_īsan. bān_āvīmi gitcēn dēmiş. óndan_āvini ğālmış ğayrī āvindī_hindi. bōn
bān_açĝık çırı odun çāntdim. ödeĝi çoçūĝ birini götūtdüm. gitdim ğayrī_olarī
süpürüvēdim. bıĝırık yēmek hurūvēdim. yatıp-duru hasdēyīn dēyā. yalnız yalnız.
85 işti_ölū_aldı gitdiydi tālilānī_aldı dī_onnā da. ödū duramamış. ğahī. hatēşsiz
dūmaz bubam. e bu zobāylān ısınī mī? yaĝıvēreŋ yoĶ_ēdeŋ yoĝ. ālām_işi ğaydı
gidiyō. onnā ocā çatmeyī_alıĝĝın. ondan āvini ğālmış ğayrī dı bōn bi yō vādım ğaldım
tāmin dā. ärāzil_olcek yārùm. anecīm varĝı varıydıĝ ğānī hān bān ğālīdin. hindi kim
ĝāsin. ĝocū_īsanıĝ yannı ğālāŋ yoĝ. ärāzil_olcek. yüz yaşındi. hān_ānī nēden
90 duyduĝ? işti bubam_o. āvälī_āpı yēdik, ayrıŋ yoĝüt yenīdi. e hindi yēñi çıĝdı

ğarı_ötübəri yëniyö. ondan hastalığ çovalıyö baq. e bubam hindi kändicāzi
dēlim_ıstı_iki cumādī gälāmèyö ğayrı_ävälî cumāyî ğlî gälîdin. hindi_iki cumādī
gälāmèyö. bubacāzim_ıstı_o.

ödü baqîdî vādî_ayran.

95 ***Eskiden hangi işlerle meşgul oluyordunuz?***

nêlâr_édâlim_ıstı bês_altı geçimiz vādî geçi gütdük çocuklarılan. êkin
bişdik. dâlarî göşdük gitdik. hî göçüyöz_êkiniñ başına. ävâlî tütün mü mâ? ävâlî
tütüñ yok. êkiniñ başını bi çadağ yapılyö, tâtî_äv yapılyö. orü göçülüyörü. yirmî
ğadâ om bês ğadâ geçî_olüyö, güdüyö çocuklâ. hâ hâ işti çadâ. yaz_ävi
100 dèyöz_oreye. yāmî yādı mı dâ üsdünü toprağ_atılıyor_ämmî e nereyî görücek.
hindi_älâm_äv yapıdı bütün dâlara. ävâlî bi döt mâtäK_atasıñ. hurü dayasıñ.
üsdünü toprağ_atıvêrisiñ. ävâlî_ölâydi. hindi_älâmiñ_ävi vâ dēlim dâlādî
ğoyüolâ kañkârâ. tütün dikiyolâ. bizim zamanımızdî_o yoğudu. tütüncülük vâ
būdū_älâm tütün dikiyö. bu yıl soñ baqâ dèyölâ kimini silmişlâ dâ. gānî_az çok
105 kimini bêsê yüz_altısa yüz vemişlâ hanî gānâ. çoğunü silmişlê. e ğayrı yok dēlâ. bu yıl
ğayrı hani yok dēceklê ğayrı dèyölâ. e tütün_olmıyası n_ēşlêcek bu millät bilmen. äv
yapıyolâ tütün, motur_alıyolâ tütün. nēsî_ıstı dūn_édiyolâ tütün. e tütün
dū_olmıyasıya né ğidâ zārāñ_ösü kaş parî vēceklê. hayvan dı yok bu yō_älâm hâp
satdî_hayvañ yok ğayrı. hâp_orman. orman dı ğomadılâ bülādî bizim
110 yēlāmızdî_ormañ yok. äliñ köğlândî kömü vâ, orman_ışı vâ. bülādî bi şey yok. e
n_âpsıñ ğızan. gānşlâ duru mü? hadî bizim gibisi duruyö. işlâyamiyöz. dışarı gidiyolâ
yavrüm hâpsi.

Köyünüze neden Örencik adı verilmiş?

örāncik dèyolar_ıstı bura. örāncik dēlāmiş_tî_ävälî göşmüş örān
115 ğomuşlar_adını_örāncik dèyolar_ölü gidiyö. yörük dē di işti_adi_ävälî_örāncik.
ävâl göşmüş bu da. bi dāni burü_oturmuş bi yörük, bi dāni ho davî ho
davî_otumuş_üç yörük. işti_onnâ burü göşmüş. būdu ğāmiş ğayrı. ğāmiş. ğalmış.
dağlādemiş biri_ho dağdeymiş yörün, biri ho yandı, biri būdu_otumuş yörüklâ.
äbācım_ölü dēdî_ävälî_äbām marıdî_anamıñ_anası. üş yörük ğalmış. biri burü
120 ğalmış. biri_o dağlādî. hâpsi buräyî_inmişlâ. ölü dēdin hana. anamın_anası
varıdî_ävälî dādāmgillâ sâfärbêrlikdî ğalmış da.

Büyükleriniz buraya nereden gelmiş?

yārüm kimi gübbeydän dèdi, kimi hōdan dèdi. äbäcīm_ölü_añādī gübbeyli
 nèreyī bilmeyon_ōdan göşmüşlä. gübbeyliyiz biz dèdi_äbäcāzim_irāmätlik.
 125 göşmüşlä. biri nēden bi yeri gāmiş göşmüş. üş yörüK_otmuşlä bureyē. būdū
 ğalmışlä. ävālī_örānemiş. örāncik dēmişlä gitmişlä ğayrı. tabi yörüz de yörüz canım
 häpimiz yörüz. yörüK_olmıyam mī mā ämmä. işti_ävālī yēleşmişlä ğalmışlä bülādī
 yārüm. bubam bilī ämmī_o gulāci duymuyō beg. o biliyō, här şeyi biliyō. onuñ yannı
 kaç yō ğaymaķamlā ğaldi aydıñdañ hanā. äv yapībērālim_işti parī vērālim, işti
 130 hunū_alivērālim. bubam_isdāmādī_hiç. bān_āliñ hindiyi haramını yēmādim dèdi
 hindän kārī yēmān dèdi. paralāna dā_almadı. kaç yō ğaymaķam ğaldī. soñrū ğayrı
 būdan ğaymaķama yav yolleyivēmiş, inci yolleyivēmiş şöfālārli_älli millon vēmiş dā.
 biz di ğavġi_ētdik häni müteş mī_o dēyā. e ğari bānī dēyō ğadışlıK_oldum,
 bānī_aradī sōdū ğaldi dēye yolleyivēmiş. hindī_o dū_aydıñi göşmüş. yoġumuş o
 135 ğaymaķam ğayrı nāzildegī ğaymaķam. ğaldilā burū candırmasinnī_arabasinnī
 ğaldilā bubamıñ yanna. bam_isdāmādi. parī vērān dēyi bölü çiginnēni şey_aldilā,
 baķıtdilā, ğonuşdulā, här yēlēni çekdilā. hālā tälāzonnādī bilī gömüşlä hana. çıķmış.
 mülādī çıķmış bubam hana. bölü gomuşlä da. ētdi, naf_ētdīdiler_ona ğonuşdulā.
 häpsini_aldīdilā. o var_işdi_ēñ yaşlı.

140 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?***

äsgidän düünnā bi dānī_ēkāk baķdı mī_oynamazlā. hindi ēkeklā di bölü
 ğarilā dī bölü. bān gidip baķmıon hindī ğayrı. kōķuyon. allah bi daş_assın_oķādan
 dēyon. hanı kōķuyon. ävālī_ölā mī dī_hōdan bi dānī_ēkāk baķdı mı daşlālā
 ğorülādı. ē taveyli_oyñālādī. şindi çalgıñıñ_öğündü_oyneyölā hindi. bān dī_ölü
 145 dēyon. allahıñ_ötāsī bārī ğālīp-batī dēyom bān. dūñyā bozulcek dēyon. ävālī bi ēkek
 baķdı mī_oynamazlādī. ğancıķlā ğaçādı. e hindi ğancıķ bāhāñiyō dū hān_ārivēriyoñ
 ğızıña. äsgi zamānı mī mā yārüm hindi? yok ğayrı geşdi. tabi üş gün_oluyo.
 un_açıyoñ. kınası_olüyō. un_aşmī dēriz biz. kıñı ğatirilā ētāsī gün. üş gün_olü. ē
 hindi bi gün_ēdip geçıyolā. tabi äsgi zamannā vā mı? bi dānī çıķasıñ_ōdan
 150 ğaşılı_oyñālā. bi dānī_ēkāk baķmaz. hindi kimidini bilī bilmāyoñ. ēkeġi
 ğarisī_içindi, çocū içindi. bölü ğağġışıyolar_oķarı_oķarı. hōdan dī_ēkāk çaliyō
 tımbıdıya. bāñ gidip baķman hanı. sāmān zātī kaķam_almaz. hūdū_oyñālā,
 oķuluñ_öğündü_oyñālā, gidip baķmam bilā.

155 kını türkü çekälä. parı çavirilä. gi'män yârum bän hanı. düünnäri äsgi zamanındı_hani çocuklâm marķi gidädim. hindi di çocüñ göluñ bälli_olmuyo, bilinmiyö. hōdan ho giriyo. bölü_okarı_okarı gañğışiyolä tälävzondeği gibi. bän dı_onü sâmiyon. äsgi zamañ yoķ gayrı.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

160 fasillı yapıli. ödan hayvan käsili. pirinÇ_alını. salatı_édili zamânında. hindi dı_édiliyorü_ämmä äsgi dadı_uymeyö. hinciki_uymeyö gayrı. bi gündü_édip çıkarıyolä. äväli üş gün baķilidi. äläm üş gün êmek yēdi, yemek yēdi_ävdä. odunu gidälä çalgıylı. kēşgek dövü gidälä äväli. horeyi_öñünü gidä odunculä, öñünü çalgı äväli. şindı_o mü mā. atı minälä. atı mindirilädi gälinnäri. bän kändim dı_atı mindim. hindi taķsiyi ğatıP_alıp gidiyolä. al dovaK_olüyo. hindi aķ gälın_olüyo. 165 taķsiyi mindi bununı gälini. bänim günümdü_öläydi.

Eskiden üç etek giyer miydiniz?

biz kēymeyiz_üç_etēge. dā ho yaķalilä kēyar_ona. incāz yanı kēyā. biz_üç_etek kēymeyiz. incāz yanı kēyar_o üç_etēge. onnā kēyā. üç_etēği biz kēymäzdik.

170 ***Eskiden gelini nasıl süslerlerdi?***

nahal süslüceklē gälinä. äväl baş yapılmaz. al_édiveriyolä hōläli. altını_édiyolä dı al ötüvèriyolar_älini yüzünä. e gänä dı bölü pısat kēydirilä. üsdünü_al_édiverilä. e hindi_ölä mı_hindi būdan bi geçirivèriyolä ap_apak sürüyüp gidiyo. bi dı başını çiçeK_édiyolä. gidiyolä düzdürüp gäliyolä başına. 175 äväli_o mü mā. äväli kını yaķasıñ kändiñ_örüvèrişin. ğarafil daķasıñ. ölü_édilidi. e hindi_ölü gälın yoķ. ölü gälim mı mā? äsgi zaman nēdi_a yârum. bän här zaman_ölü dèrin. ässi zamanı dönä bu ämmi dèrin bän gömän dèrin. e bu bolluķ, bu intişammıķ döncek bi yo. e iki daķım yataK_édiveri_anañ bubañ. bi ğara çul_olü. ya hadıl çul_olü. bi sandıķ. onülü gidäşin. e hindi_ölä mı_äv sarıverip gidiyoñ 180 ğızlara. äv düzüyoñ gidiyoñ oluñ_ösa dı ğızın_ösa dı. äväli_öläydı yârum. e hindi_ölü yoķ gayrı. e hūdū_endiri hō çatal_ävi çıkarivèrişin. hindi_ayrı_äv_isdäyö ğancıķlä. bän ho çatal_ävimiñ_ötü_üzünü iki dani gälın ğatdım. hindi_o yoķ. äviñ varisi_ölä. hām şähäri gidiyolä. bülädi bi dani ğız ğalmeyo. häp dışa... dışı gälın_olüp gidiyolä. alıp hanımlanı gidiyolä. hindi 185 bänim_iki dani_ölan çalışiyö dışda. öladan bu gälın öları behenmiyolä. cıbaķ

- gäziyölä, başı ğabağ gäziyölä dëyi behenmiyolar_ölara. e n_äpceñ. dävir_ölü
gidiyorü_äläm. hân_ötseñ dı hâni biz_ötülmecez dëyorü_äläm. dışı gidiyö.
hindi_o yok. hindi_ki zaman_ölü zaman. âhir zamañ yârüm_hindi.
tälâzondan_ölüyö zâten n_êşlensî. hindi hu ğidâ çocuk vâ yârüm başı bi yeri gidiyö.
190 e ävâli_ölâ mîdiK_ävâli hōdan çağrâlâ, doleşilâ, bölü_oturulâ. kütük ğöverilâ
altlâni_hōlû. hindi sandârî vâ. birâ birâ birâ doleşdirilâ hanî oynâlim dëyâ. e
hindi_o yok. hân çamadan giriylolâ çocü çolañ_içini. êkeği ğancığı giriylorü_içinâ.
canım biz_ävâli_olumuz_olüsü bağadıK_oynâsa. başıñdı beyiñ_olüsü oynanısı
bağılı, elî bağılmazdı. hindi_o yok ğayrî. âlâm içini ğicek hindi. bân gitmeyon da
195 bân_ölü_ölü dëyon. hanî vâman. allahım bi daş_atsın_oğâdan dëyon. êkek ğari
bâlisiz. hayât yok. nê ğidâ hân kändi_anağdan bubağdan doğuyon ğiddâtdân pısat
këyyon. e ölü këyilcek. êkeğî di bâlisiz ğancığı dı bâlisiz pontuldan. biz_ölü ğömâdik.
ölü dëseñ hindi çocuklâ çığırişiyö ässi zaman mî mâ hindi dëyi bânâ, hân_âsğı
kağayı_at orü dëyi. nahal_atan. atameyon_işde.
200 bunun ğalincâzi_eyidi. bu ötülü dü bunun ğalini. hanî bânim
ğalinnâm_ölü_eyidi dâ. ölü başı ğabağ ğazmâzlâ. e hindi_kiler_ölü_işde. n_äpceñ.
düyyâ. düyyânîñ yerindî yârüm dî_ısannâ. n_äpceñ hindi. n_äpceñ. dövseñ çâpsañ
hindi... ammî dövmeğ vâ. ävâli biz nêlâ çekdik. ağañdı çoculan êkin biçi gidiyon
âliñdi bağırlan aşıñlı_ekmêñli. hindi_o mü mâ. motur_olüsü gitceklê. olmassî yok.
205 ê tütün dikâdik soğurü soğurü. hindi bi dâni ğancî ğosağ ğäsâğ, tütün dik dëseñ bân
bilmân dē. biz çivîli dikâdik tütünâ. on sâñâ mî kaş sâñâ bân mülü_ovasını gitdim
âlli tütün dikmäyâ iki dâni çocuğula. nêlâ çekdim. şindi_ölü dē. illi motur_olüsü
gitcek hanımlâ arabî_olüsa. şükür_halimizî yavrım. allahım kusularini_av_ëssin.
n_äpalım yârüm. duvâmi ğabul_ëssin.
210 ***Eskiden çok zorluk vardı ama bu kadar hastalık da yoktu değil mi?***
yoğudu. hindi hu bânim ğaliñ vâ yüz yirmi kilō ğalmış. hu almeciği_ävâli
çıkış. tapetyalı boğâ sürdüğ_ōdan buldu ğaldi bi çocuK_hurüvemiş. geçi mî
kağmış düşmüş mü hūdan_almecik çıkış. e künyeylen dı basasıyi basasıyi hazî
topalladı. üç_ayaK_oldu. bi yo horü götūdülâ, bi yo burü götūdü çıkık mı dëyâ.
215 adamlâ ävâldâñ ğaynamış demiş. soğ baş müleyi gitdi yücâlenlerle amelat_oldüdü
iki millara mî_oldü_üş millara mî. hūdeğî kâmik ımış da başğı yeri soğulmuş kâmik.
o kâmiği kâmişşâ êtmışşâ, ğavanozü doldümüşlâ. amalet_olmuş. hindi çocuğü

bağıyo ğarı. üç yō dōt yō māneyi gitdi. yüz yirmı kilov gälmiş. yağdan bıçağ
 kasmāmiş. ğañ yoğūmuş, yağmış. ondan hindī_olan çocuğū vā. aççık_olan çocuğū bi
 220 çēreK_ekmek ğoyūyorū kepeklī_ekmek. az vēriyorū çayı_ekmē kilov_almi dēyē.
 kilovdan düş dēmiş doğdū. kilovdan düşmässāñ ğaynamaz dēmiş. pilensit ğomuşlā
 hureyē. o dū düşvēmīş_öteyn bi çatlamış. bi dā gitdilā oreye. canım āsgidī hastalık
 mī_olū. āsgidī_ayrañ yoğūt yēyoñ, tānī_aşı bulğur_aşı yēyoñ. tomatī böberīñ
 çıkāsī_ölū. hindī_öle mī. hiç ğaçıyo mū kışıñ tomatesi. bıçağ kasmēyo onū yēyölā.
 225 biz_onnarī yēmāzdik. olmazdın dī yēmāzdik de. kändimiz nē_zman çıkarısaK_ölū
 yēdik. e hindī_hanī gübrū_atmēsili hūdeği gübrelī hōdeği_ekin hēşil ğalıyo hōdeği
 böyüyō. o gübrelī. e fidanıñ_öle. ıleşli. e bunnādī_hastalıK_olma mī yārūm?
 biz_ävāli bölū şey ğōmedik bağ. hindī_hastalık çovaliyō kändiñ bilīyoñ.
 dahā_ātcēnī sōlāmiş. yēdiñ yēde hu ğidā ğoduñ mū hu ğidā olūyō dēyölā ıleşden.
 230 bunū çıkarıyolā. meydanī ğätiriyolā. yēniyorū_işti_hastalık türēyorū bölū. bizlā
 äväli_ölū şey ğōmedik. ayrannı yoğūdülā olduğ. āpī_ekmeğinnī_olduğ.
 hindī_älām bıdeyi behenmiyō dū has_ekmeği yēyiyo. bazar_ekmeği yēyiölā. biz
 yuğū yaparız. deymanımız vādī su deymanī_ävāli_āpeyi_üğüdā gälīdik.
 hindī_el_āpı dāl bıdeyi bilī_ēdemiyoğ dēye bazar_ekmeği yēyölā hūda.
 235 biz_ävāli_öleydik yārūm. mūlayi gitdik ğini_ōda dī_ölū_ētdik. yuğū_ēderiz
 yēriz. hanī āşgiyi hindī horeyi_iki ğadın_otūdu mū āşgilā ğadā yaşameyceğ dēyölā.
 e aççık boğazıñızı kəsiñ. biz_ävāli bazar_ekmeği mī yēdik? böbē tomātā mī yēdik?
 nēydini bilmāzdik. nē_zman kännimizden çıkāsī_ölū yēriz. e hindi yazdı kışdı geş...
 ıhı bū böber_almış gälmiş hōlū isan kōkçek ğilīndan ha. ölū_olūyō yārūm_öle. biz
 240 hindī bizim tomatilāmiz bölū ğocu ğocu_olū yārūm. bi dōradıñ mī bi çanağ gälī.
 ētmeği ıslā kış tomatāsi. asarız_horeye. dā zehmeriyi ğadā yēriz, o tomatā. ölū
 tomatā mī mā hindī dağ ğibi tomatē_oluyo. bıçaği kāssem içi_apapağ. suyū yoğ, bi
 şēsi yoğ. o yēnī mi? danī_āti ğibi. ónnā yēyiyorū_aliyolā. deyil_onnāñ_içindī
 tohum_olmeyō. biciK_o hōlū mazī ğadā bi şey_olūyo ğöbēndi ğapğatı. bāñ yēmeñ
 245 yārūm_hiç. onnarī yēmen.

kōtikādī duymuş bubamı bağşēñ. ğulā duymuyō. kōtikādā dī vā ya hağrıbalā
 biliyon. tālib_ēdāşēñ hōle. onu üreşcēsīñ, ōndu düyyāniñ ğadā şēsi vādī. duymeyō.
 onu ğulağlık vēdilē ğaymağam ğādī di ğulağlık. bi yō du başımı_arıtdı dēdī. çıkā
 bubam dēdim bān. çıkā bubam dēdim bān māydam dēdim. ğulağlık vēmişlē dī bi yō

250 dū onu ğulaqlı dađdıdılā. ōlū yazsañ baş_olmēceK_onuñ ğonuşduğū. āsgı_ısan.
hanı häpsi dı vā içindē. hāman savıdı, çatmı ğovdū, nēlār_ētdı häpsi_içindı_onuñ
du ğulağ duymeyō. bān duyüren dēke di başım_arıyō_ona.

Eskiden büyükleriniz size masal anlatır mıydı? Bildiğin masal var mı?

masal duymadım yārüm. bilmem masal. aa masal_añlatmadılā hiç. masalı
255 bilmem bān. onu biliyon. kāl çocuqlā bilı dēyorū_ona bānı_aldadan_anecik
bubecik dēyā. üş çocuk. alıp gidip bubası dı tıñ tıñ ğabecik bānı_aldadan bubecik.
horey_ıazatlamış bubası. bān taķırdā durun dēmiş. ona dı çocuqlā taķırdeyıp-duru
dēye tōbeyı dālīvēmış arfat taşlāka. onū yavrularım_aqlāmış dökülümüş, aqlāmış
dökülümüş. ğarañı_olmuş. vāmişlā çamıñ yannı, ğabāñ yannı. bubu yok. tıñ tıñ
260 ğabecik bizē_aldadan_anecik bubecik dēyi başlamışlā. ōdan nēri gidelim_allah
demişlā. çıkmışlā bi bēleñe. horaz_öteñ yēre mı varalım, köpeK_öreñ yēre mi,
duman tüt[eñ yēre mi]? duman tüteñ yēri varalım. horaz titē dēmişlē, köpēk... ona
dı_ödū dēv dēv ğāsı varımış. ēñ güççük köpü çocū yemiş. o çocuK_of dēdik sirı
buranıñ pirālāri_ısanı yē dēmiş. öteKılā dı_aççıK_aķıllıymış_onnā ğaşmış. onnā
265 gitmiş ğayrı ğaşmış da. hani bō çocuqlā sūtēdı_hunnā. başģi bilmāñ yārüm.

sān dı savol yārüm. sān dı savol. allah_ömülē vēsin. qazā belā vēmesiñ
yārüm. işallah yārüm. bubecāzimiñ ğulā duysu dünyā ğadā bilı de. ğulā duymümek
zor. gözü gömeyō dū yatıp-durū_hūdū bi tutam hāmāñ. gözü dū gömeyō.
āvālī_ēyīdi. bi dānı nafı duymeyō. duysu ğulāñ dibini varıyoñ tēs añleyō. işti ğulaqlıķ
270 dı dađdıılā dı_ōlū_añlatdı ğaymaķamları. ğulaqlı hanı hureyi işden dađdıılā. ona dı
soñurū_alışıvēdı duycek, ēyi_olcek. bi yō dū beynimı hurüyorū dēdi. bān dı_at
bubu endēğini dēdim, atdı. beynimı hurüyorū dēdi. onuñ ğōdüklāri_onuñ ğōğülāri
başā mı çıkā. ğaymaķamları_ōlū_ētdi. ikı yō üç yō ğāldılā onuñ yannı.
candımılānnan hanımlānnañ ğāldılā. varıñ baķalım bi yō_añladıbilıseñiz. o bōlū_o
275 ğaymaķamları ölūğodū_o sāmeşi sāmeşi aradı ğāldi bānı dēyi. hōlū_añladıñ
baķalım_āvālī nēlār_ētdiñ_işlediñ dēye. köpē tavū yokdur_onuñ.

I-A1/6

Derleme Yeri: Bozdoğan-Körteke Köyü

Derleme Zamanı: 04.08.2009

Kaynak Kişi: Melek Görgün (80)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Körteke Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Keşkeğin yapılışı, Harman kaldırma, Ölümle ilgili uygulamalar.

éyiñ yārum_éyiñ. sizi gödüm dahā_éyi_öldüm. siz di_éyişiniz. savoluñ
dü_üräşñ. melek güngör. sèkizän.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

5 äsgilär mal, ékin, tütün. odan geçimiz varıdı geçi güť, ékin biç, tütün dik. işti
bu. hā çalışılma mĩ_a ğadıñ yārum? bubalarĩ_otuz_üç seni_öldü_ölälĩ. bēş denĩ
çoculũ ğaldıķ. ävädik bākādıķ. torun sābı di_olduķ. savol yārum savol. kendim
çalışdım. işti cihangil biliyō ya. ğoñşu bu.

siz nelā édiyōsuñuz gā? éyi yārum_éyi.

Eskiden köyünüzde çok keçi var mıydı?

10 olma mĩ yavrum? hindi her tālilarĩ séytin dikildi ondañ yoķ geçi. äsgidāñ
ğoyun, geçi, sığı. hindi alecē_eneklē vā ahīdan çıķmāyō. evelĩ davlādĩ güdülüdü
yavrum_işti_ölü_öle. hindi çamlā yasaķ. séytinnē tālada. ondan dikilmeyō hindi.
ğatādıķ ğoşana hanĩ avillāna. ondan kārā işiñĩ ğörũ gelişñ. yayladĩ fidanıñı çapılāsñ,
sulāsñ. aa ğoşmāzdik. ha ğoçen di_olũ biz ğoşmādik.

15 ***Köyünüze neden Körteke adı verilmiş?***

nē_bilēñ ğadıñ yārum o sudan gezēki_ōdan su çıķmış. ōdan nēysi çoban
geçiye güdarimiş. dākāniñ saķalı kılu sulu ğälirimiş. ōdañ bu suyũ areşdimişlē. ōdañ
su çıķmış. ondan kōtiki dēyolā. dāki bulmuş suya.

20 körtiki_işte. nē_bilen ğadıñ yārum_ölāni ğā. işte ben bileliden bureyi
ğälälidān geçi, ğoyun, sığı yārum. yapma mız hiç? ğoyunumuz dü varıdı geçi di varıdı.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

25 ğadıñ yārum düünnē nahal_olcek işte davulula zūneyle. davul zūna. cumā
gün başlanıdı, cumātesi, bazā öle. mülũ bazarĩ gün alinıdı. bazālādĩ_alinıdı.
ışdı_öle. onũ siz_ölũ dēşiniz. ben_ölũ anlemeyōn. mülũ bazarĩ, dēnek,
çāşambĩ_işti_öle. mülũ bazarıniñ bi gün_ävāli. işti düün_édiliyo. odunu dü ğälir
meydañ yaķılıdı. bölũ ğāniş yerĩ meydañ yaķılıdı. yavrum_o_zmannādĩ sandāre mĩ

vā? göcu göcü kütüklē dizilāsiņ. meydanı gālānlā oturū kütūņ_üsdünü çatālā ğārī_odon. işti odunuğ ğāşisimı hem düün_édālā hem oturulā. cumātesi gün –bazā ha bazā gün_aliniyōdu ğayrī- kınası_oluyō. cumātesi kınası_oluyō. bazā gün alımı_oluyō. hā atıla. bölü_ötālā al dovaķ üş çeşit. ölü_işde. onu ben üç_etē né_zman biliyon biliyō muņ. oñ yaşlāndeyki ebālām nenālām keyādī_ona. biz keymādik üç_etā. biz_ó_zmannādī hūdu ğuşaķ, hūdu gönek. ondan kārī ğayrī bunnā çıķdı. ölü_yavrum_işde.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

35 ét, fasilla, ó_zmannādī bizim günümüzdü sāma dī sarilidī, sāma. odan ğabaķdan bekmāzilī datlı_édilidī ğabaķdan. ó ğayrī ğabaķ şeyle bekmāzile. yavılı ğavirisıņ. ondan kārī bekmāzī bi ğatāsiņ. hafif hateş_altına. o ğārī bölü topan topan dōrāsiņ. ondan kārī_işte ét, pilaf.

Düğünde keşkek yapılır mıydı? Keşkek nasıl yapılır?

40 olma mı hēc kēşkek? kēşkeK_ó ğazanī hurūsuņ. kēşkeklī temizlāsiņ. altınıņ_ocānī çekāsiņ. ğıylānī_édāsiņ. aşlınan dı ğatāsiņ hafif. ğapçaylı baķāsiņ. şişdi eridi mī_ondan kārī āzāsiņ. ét ğatılma mı hēc? áá bizim būdu ğatālā. normāl_işte. hanı pilafdan curu, gözel. tātiplī_édālā.

Eskiden harman işi nasıl yapılırdı?

45 hāmanlara mı. dahā_ävāl bēgirli ğovulūdu. hana televzonlādī görüşüņüz bēği. o bēgirten altı denī bēgirī bölü çatāsiņ çatāsiņ. odan ipini biriniņ çekāsiņ. bölü çipanılı ğovāsiņ. o ğārī bölü ğovā. ondan kārī onnā ğayb_oldu. moturlu ğovdulā. hindi di patoz vā yavrum_iştī_öle. savirisıņ. o hanı bēgirli ğovdūņü savirisıņ. tenesi bi yeri gidā samanı bi yeri gidā. bölü çibıķ dikāsiņ. tınas. çibıķ dikilī bölē. çibıķdan bu yanı saman gidā bu yanı evin gidā. ondan kārī bi dī holuzlāsiņ. ondañ çovalī ğatā ävi gätirisıņ.

50 hu bāmaķlara işden bölü bölü şişādi bāmaķlā hāman savuraķi. e tabi bi deni bēgirli ğovasıyi dāviliyuru, dıgenni topleyōņ. ğarışdırıyōņ altını_üsdüne. ölü_ölyü yavrum_işte. biz çekdiK_ärāzilline. hindi golēy. né vā? ğat hazī. äldikī bāmaķlā bölü şişā äkin biçen hāman savuren... yāmī yavā, o hāmanı toplāsiņ bölü äv gibi hāman ıslanmasın dēye. äväli_çoK_ärāzillidī yavrum. hindi né vā. cennet.

Köyünüzde tütüncülük yapılıyor mu?

e hindi yoğ ğayrı. cèhan bèş seni_olmamışdı mæn_olalî dē tütünnâ? oldu mu? ävâlî varıdı. ondan kârî yavrum köv êmekli. üsdünü vâmadilâ örencik yandı
60 tütün. ödü atmış, yétmiş ballâ. älli, kısecik yirmiden_aşâ düşmeyö. e bûda bèş altı om balla. onnan devlet de ona mî_üreşsin üş bèş balleye. mæn_êdivêđî buranıkını_ıştı bu.

Siz de küçükbaş hayvancılık yaptınız mı?

yapma mız ğadıñ yavrum? yâğın ğaldı bi işlâmâdik. dönseK_o dü göcâdı. bèş
65 denî_evlat baķılı mî bubu yoğ. zö. hindi ğolêy. hindi cennet ğenşlê. biz ärâzillîni çekdik. -oturüyö bidän çöküyö.- dav dav gez. sözüm hüdü hu davdan durusuñ ho davdan_inâsiñ ğeçiyile. âkanî dal_alisñ oğlaķlâ ävdi yésin dèye, ğübanñî_olü önnâ yésin dèye. hiç_êtmâzsiñ boş ğalmâzsiñ bi odun_alisñ çğniñe. dâralâra. yîkâniyö. ävâlâ yârum hindi bizim su başpñâdan ğâliyö yaylamızdan. o_zman
70 çğnimizilî ğüğüm_olüdü_ıbrık ğüğüm, onuğülü ğâtirîdik suya. hindi abdaslıkdı sulâ. dükenmez bizim_ärâzillik ğenşlikdeğî_ärâzillik yavrum, dükenmez.

Eskiden elektrik de elektrikli aletler de yoktu? Bunun zorluğunu çektiniz mi?

yoğ. yâma, çıra. onuñ_öñündü durusuñ. soñurü ğandil çıķdı. lambı
75 çıķdı_işde. allahım cennet ğülislanlıkdı_otusuñ_ó işi çıķarannâ. hasdalık çok hindi. bizim ğünümüzdü hasdalık yoğudu. hana bi sıtmî_olüdü hocalâ hureyî bi sıtmî bağleyivèriydi, oķuyüvèriydi. hasdalıK_oydu bizim_ufaķlimızda. hindi çeşit hasdalık.

Ölen kişinin ardından neler yapılır? Belli günlerde hayır yapılır mı?

yapmazlâ mî hiç. üş ğün_âdnî loķmü_êdâlâ. ällî_üçündü mävrit yapâlâ.
80 aynî dèdîm gibi êt, pilaf, salta, çöba, kèşgek. yapmazlâ mî yavrum hiç. ölü êdâlâ. yıllık dî_êdâ hâli vaķdı_olan. odan loķmü_êtmâyân içiniñ halvasınnî_êtmek davidî birâ deni äv başına.

Komşular birkaç gün cenaze evine yemek getirirler mi?

getirilê. hanı ölesiye getirilê birâ tabaķ. êtmek. biz yuķu biliyöz. ölü_eltêlê
85 yavrum.

Evde ekmek yapar mısınız? Çoğunlukla yufka mı yapılır?

yuķa. ğapamîlî o arısıra. eñ çok yuķa. işde o arısıra. yuķa. onü dâ bir_aydı bi
iki_aydı bi canî_isdâyân. furunü_olañ yapma mî yavrum? emmî bēñ yapmeyon. furunü_olañ yapâ. ğenşlê yapâ. yımşak dî_olü. soñru bölü_êdâsiñ hafif

- 90 tavlayiverişin. simit mî déyolâ? yuqayâ? édâşin_édâşin bölü yivâşin_incecik. hâ ırmızandı yeyâlim déyi? e biz om bês gündü bi, havtadı bi ölü yapıliyö. işti bizim_örencikde henîş dedîş gibi bi yö tütün dikildîndî yapâlâ. ondan kâri bi de gîmeyî gîdiklândâ. iki yö etmek yapâlâ yazın iş vâ déye. e bûdü_ış yoq yârum havtadı_étmek. bi ekin, bi di inâş_otu.
- 95 ***Köylüler şimdi hangi işlerle meşgul oluyorlar?***
- séyтин. işti äviniş_öşündü_olan älması, ayva tâlîlânda. işti bu yavrum. başğı bölü üzüm. ölü başğı bi şey hanî fındık gibî fıstık gibî şey_olmeyö bûda. aâ örencik demişlêdir_ona. aa yavrum hêkez_ävdedî. bundan bir_ay om bês gün_ävâlî göbê gidiyolâdı. o_zman bulunmazdı_ısâñ. bizim gibî göcu ğarîlayî. biz hâ göbek dêriz
- 100 hõle. o_zmâñ hep göbê gidiyolâdı genşlê yürüyübilen. işti ben gibi göcü ğarîlâ ğalyödü yürümäyän.
- henden dî allah razî_ösüñ yârum. allah razî_ösun. allah_ömülê vêsın. dõt tekêlêş_üstündesin belâlâ qazâlâ vêmesiñ yârum. savol yârum savol. allah hene dî savlık vêsın. biz n_ölcek göcadıq_olduk ğayrı göcadıq. yö biş kere. biş kerî yatâkı
- 105 dovalar_éderin_allahıma. allahım gözümü ğayb_étme, aqılımı ğayb_étme. sabîli vê allahım. êkmemî gelinnâ édiverî bâzı. hen ben_ışde. ölü yavrum. ölü_ölcek göcayesiye. baqıtmasın. baqıtmasıñ yavrum. savol savol.

I-A1/7

Derleme Yeri: Çine-Kavşit Köyü

Derleme Zamanı: 28.07.2009

Kaynak Kişi: Naciye Orhan (76)

Doğum Yeri: Çine-Kavşit Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Hayvancılık.

nâciye orfan. soyadım ävâlî âşi orfan da bänim_ adım nâciyi_ vèrilmîş.
nâciyi_ orfan dèniyorü ğalâñ. yaşım yè^tmiş_ altı.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

yâvrum äsgidâñ ileşbâcilik vâdîn, sürülüdün, darî_ ekilîdin. çapî çapla, oraḶ
5 biş. gècî gündüz_ oraḶ bişâdik. yayañ ğalî gidâdik –irezillik vâdiñ. babış bilek
gömezdik.- oraḶ bişmeyè ovülâda. ondan sörè hâmañ ğovâdik ğatılânâñ bēġilânâñ.
makinilâ çıkdı hindî ğarî makinilâ ediyorü ğalâñ. ölü_ edâdik yâvrum. bişiyodük.
doğuz ğün yatdım ğaldım bân, aşâlâdı. umbalimîñ tâlilarî_ epèy vâdiñ ya. bi haFti
sörü çocüm_ oldu ğälâsiyâ. topleyyodük, bēġilânâñ ğovulüyödün. âķilâmıznañ, hõlü
10 çatalnâñ topluyodük. bõle dēneK_ olüyorü_ oķarî ğâşı, çatal_ olüyorü hõle, onnan.
çatal dēneK_ işdi ya. dirgen. dirgen dēmiyolâdın onü_ äväli? yaa anat dēmiyolâ.
nabî_ olü, naba. nabî_ olü. hõlü māmā^klı, dīmıķ. o dü o naba hõle çatal māmā^klı dē
mi? bi di dīmıḶ_ olü hõlü hõle, bõlü bõle toplanî ğıylânî davilâñ. çinnetdiriyoz.
dävılânân ğatiridik. basâdik hõle harâlara. harâ dēdik kıldan_ oludun_ äväli hindî
15 nayloñ vâ ya. onü dävılânân ğatiridik, indäridik. yayañ ğalî gidâdik. uzaķ, tâ işti
çini_ ovasındî tâlilâ ğalâñ. pākizi ğüççük çocukdu. âķamnâñ ğatidim, götüdüm. söru
alî_ amcañ bi yõ alivēdî hayvanıñ başındî ğucânî ğalîkâñ. çocüm ödü_ o hâmanıñ,
pıynarıñ kölgesindî ğıpgırmızı yandı ğüç çocukâñ. bänim çocüm_ işte, ilk çocüm.
ġänşkene. n_ idelim yârum.

20 Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

ävâlî düünnè yârum nambı yoķdun_ äväli. maşırî yaķâdik çırılânâñ hõle. bi
yēden bi tōngâ töfeK_ atilidiñ. oriya iki_ üş_ adam toplandı mî gidâlâ çalgıcılâ o
adamları_ alî ğalîlâdin, oynadilâdın. bi dâ ativēdi mî bi dâ alî ğalîlâ oynadı
oynullâdın. ölü_ öle. çırâynañ, onnan götürülâdin. işi^k mî_ mâ?

25 düün bazarētāsı gün bayrağ dikilīdin. sali gün oğuntü gālīdin. çarşambı gün
kını_olūdun. bazar gün, hani pērşambi gün gālīn_āması_olūdūñ. édādik çocum,
cumā gün duvağ_olūdun.

da^lī_édādik dā sinī çıkarılādıñ. çalgıcılā gālīdin. sinī_içi
bölü_ällāñ_alilādıñ. oriya olan_ävinī götürülādīñ oymağ, hana tarafıñ. bütüñ
30 akirībāñ gālāñ işte. çarşambı gün kını_olūdun. pērşambi gün gālīn_āması_olūdun.
ayrı_oyñalādıñ. êk^klā oyunu baçcaz dēdilā mi gādinnā gölādın_onnarı. gālīn
gāzmāsı_olūdun da hazılanıdığ. yemek yapadığ, toplanıdığ. illi olan gızannarı
pençirilādāñ oyun baçcaz dēlādin. oca^klī^kdan bilek toprağ_ati atıverilādin. sobu
yoğdūñ ävālī. ävālī_ölü şelā... hindī nē vā īsan_olmasına. hī böbā işte. oca^klīñ
35 tepesini böbā atālādıñ. o koğdu mu īsan tısrıñ_içindī galcağ. pühō dēmiyo muğ?

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

yemā^klāri ävālī düünnādā pıransı_aşı_olūdun, bulğur_aşı_olūdun. ödāñ
çöbū_olūdūñ. gabağ_aşı, gabağ_aşı dī hurülūdun be^kmezilāñ. ölü_olūdun. hā hā
gabağbasdı dēyoğ_iştī_ona.

40 geçi kāsālādin bi. ölü_édālādin. hindiki gibi yeme^k mī_olüyodun_ävālī? iki
geçiyñāñ düün_olüyodun. odun_é^tmeyi gidālādin, düün_odunu. édālā gālilādin.
gini tarafıñ hana oymāñ ediverilā gāl[ilā]. düün_odunu indäri^verilādin gine.

Düğünden önce değirmene tahıl götürülür müydü?

dēmana mī. dēmanımız vādın bizim. bubam dēman bā^klādin. suyūñāñ
45 dönādin. hā taraf köglādāñ hayvannāñ gätirilādin, zähri gätirilādin,
bubam_uyūdūdun. hayvannāñ sarālā gidālādin. ävālī çiniden bilek galdi biliyōñ.
āmat çavuşuğ hacī dēlādin ya esmā yengāñ_adam. o hayvanıñ_ākasını_ā^tmiş hōlü
şeyi de dēmanī galdi. fabirkilā ó vakit daha fabirki yoğdun. biz gızanıdığ_o vakit.

Gelin ata bindirilir miydi?

50 atı, atı minādin yārum. gālīniñ başını duva^klālādıñ. hūdāñ çaki sarālādin. altın
dağālādin. ālī dēlādin gālīnā. kafasını hōlü hōlü_édādin gālāñ çalgılā nahā
çalınıyosa. hōlü tütālādin ālısağ, kafañı sallısağ dēlādin. hī kını yağālā ya. bi
gün_ävālī başını yağālā da. bazartāsı gün yağıyolā. aya^klāñ_ällāñı yağālā.

Nişanda kız evine tatlı alınır mıydı? Erkek tarafı neler yapardı?

55 gız_ävi_édā olan_ävinā. da^lī sininēñ gidādin ya hep. olan_ävi, gız_ävinī
gätirilādin. hazılanıdın gız_ävi o gādā gişiyi yimek verilādin. o nişana bölü_sārālādin.

düün_olüdün, dışarâ ügan gārālādin_oları sārālādin ötābarıyā, avlüya. çeñizlärä. bizim haççanıñkınnā dāvānān galdı. ha ya bi o dāvānān galdı yükü. hayvannāñ. hayvannarı sarālādıñ. sandı^klara, yata^kları sarālādıñ. hayvannāñ gidıyoduñ, eşānāñ
60 bēgirnāñ. gālın_alması gün gidıyodun galāñ. äväli gölä gälilādin. hindi bi haFti_ävāli, om beş gün_ävā äv düzülüyoru ya.

Köyünüzde geli-batı, gidi-batı gibi kullanımlar var mıdır?

batı, batı mı? biz fazlı ölü gonusmeiz. onnā mutaflā “oturū-bahı, éy mi gā, né deyi-batıñ sāñ”. här tarafıñ ädyatı vā. här tarafıñ gonusması vā ayrı. hindi kür^llā
65 onuñ, kür^llāñ dēdini_añleyibilyōmuz mü biz? ē gonusmü_ayrı. hindi bağ äldärälilā ibramgāvā^klilā vādı “ha ya galañ, né vā galañ, éyi misıñiz galañ” dēlā de mi? “né vā yoğ, éyi misıñiz” dēriz biz. olādan galāñ vāsa. galañ dēnmāz būda.

bu haftā sünedı var birisiniñ. süneT_étcek çocūna.

bunuñ gocası -bu otuz_üç yaşındı galdı- mādendē kazādāñ öldü.
70 bānikı_ölāli yirmi bir sene mı né oldu. biz bībirimizi bağıyoz bunnan galāñ. né edelim. beş_ayıñ altı_ayıñ_içindēyin bunuñ buriyi galāli. altı_ay oluyorū, bunu ba^kmeyi başlıyalı. gādeş bu.

nēden gulce^klē. gülünce^k bi şe mı dē-bağıyız biz.

Köyünüze neden Kavşit adı verilmiş?

75 äväli buriyā bi İsan iki_İsan göşmüş de. gavşit demiyolā mı buriya. yörük yörükmüşüyüz biz äväli. bilmiyon yārum. işti göşmeñ yörük. gōndu^kları ibramlāñ gavağ mı vāmış. oru ibramgāvāyı. buriyi gāvşit. gāvuşmuşları bağā būda. çatağ, äldärāsi de mi. ölü_ölü. çulhullā. bilmiyoz yārum.

Köyünüzde küçükbaş hayvancılık yapılır mıydı?

80 olma mı hēç? bizim geçimiz vādın. ginē yüz gadā vāmışdı. üş gişı bağādık ya. bubalım geçisi, ölden seyı bölüşdük ya. vāmışdı. kıkıyoduk, mutaflālilā çul doğūdun hōle çoval kıl. ğarı çoval. onnarı satādık. südünā pēyni dutādık, mayalı pēyni. dutādık, hōlü kāsā kāsādık de tānkāniñ_içini gōduğ. bazarı götürüdüğ, satādık. işti kändimiz_ōsuğ, beylāmiz_o vakit savdın onnā götürülādin.

Keçi kılından yapılmış iplerle çorap örülür müydü?

85 yaa biz_ōmezdiK_ondañ. onnarı göyundāñ örülü de göyünüñ tüyündēñ, geçiniñkindēñ olmaz. geçiniñki diri_ölü. hā hā hōlü yazımlık çul_ölü. bizlāñ bilek vādın_ävāli hāp alıdıK_ölü.

Hayvanlarla birlikte başka yere göçüp kıl çadırlarda kalır mıydınız?

- 90 yapmışlādī, yörū^klā yapmışdı. dā göşmen şēlā gālīlā de onnā éder_ona. dā başğı yēden gāliyolā. davlarī hindī çināniñ oqā yannı bilek göşüyolā, çadī ğurüyolā, ğoyunnānnāñ ödū durüyolā bēş_altı_ay. gidīP-bariyolā. yazıñ gidiyolā ğalāñ. ğışıñ gāliyolādı. nēden gāliyorū? deñizli yandan gāliyorūmuş, deñizlideñ. ğışıñ gāliyolā, yazıñ gidiyolā. burası o ğadā pek souḲ_olmaz. olā daha souḲ baqā da.
- 95 bi ğayvī bi filcan ğayveyī işseñiz hīz. doqanmaz bizim ğayvamız. ē hiz bilīsiz_o vakit. savol savol. hada, allah hayırlı yolculuq hada.

I-A1/8

Derleme Yeri: Çine-Kavşit Köyü
Derleme Zamanı: 28.07.2009
Kaynak Kişi: Adile Yaşar (63)
Doğum Yeri: Çine-Kavşit Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Karışık sohbet.

Köyünüzde farklı söylenen kelimeler var mı?

hindi başğı yēde ğaşım dēlā, bizim būda ğaççım. köşkū tokturū gitdik de kübrē yēngēñ iki ğişi mindik arbäyā. iki ğişi giddāriz. ğaççım dēdim bāñ köşkū varasıya indārivā bizi dēdim bāñ. dāzā hiz nēdensiñiz dēdi. çinīdāniz dēdim bāñ. hār kövüñ dēdi ğonuşmasi deĝişiK_olüyorū dēdi. bağ ğaççım dēdiñ dēdi. bān o tarafdandī hemen bunnā dēdim dēdi. hana hār kövüñ_işēsi ayırıyorū. bazı yēlādā ğaşım dēlāmiş. ödū da mı dēyolā? ğaççım biz hanī bülādī_ölü dēriz.

ādile yaşar. yaş a¹miş_üç. āmin ğaççım_āmin. cümlāmizā.

Köyünüzde geK-geli, gidiK-gidē gibi kullanımlar var mıdır?

gāk-gālī dēriz giddāri dēriz. hā ya ölü dēriz. yaa yaa –patī dēmēiz biz. ölü gālī-batī gidī-batī dēmēiz. ölü dēmēiz. “ta ödāñ İsanā gāk-gālī, giddālā” ölü dēriz.

Rahatsızlığınız nedir?

bān kāmiK_ërimāsi_oldum da. bēlimdāñ amālāt_oldum. sağ_oluñ, allah_ırazi_ōsun. ödāñ izmiri kınturunū gitdim. ödā bölü sandāridā bi kıaydı sandāre. ayām_üsdünü dūşdü. ayak būdan ğırıldı. sağolasıñ, allah_ırazi_ōsun. allah ğaçärindeñ vēsin.

bişirivē abla. işme misiñiz. aman bişirivē abla.

ōdan izmirā on_üç yō izmiri ğaldim gitdim. on_üç yō. ödāñ ği¹miyon ğalāñ. ilāş yidim. hindi hālimi şükū, hap bilēñ a¹miyon ğalāñ. yavāş yavāş ğāzi-bağırın, hālimi şükū. o ğidā dēriz ğini canım.

üş dāni_ölum mā. biri aşāda çinīdi_oturuyorū. ikisi būda. otuz seni_öldü. çocla ufacığ bi şēdi. ē nē ēdelim dūnyā. şükū gānā hālimize.

bunnā hindi dā şoray ğāziyorū, öle mi? ē bizim ğonuşmulāmıza ğülālā öläda. hā ēyi. anañi bilēñ ğonuşdümadıñız mı? dē-baği, öcek mōcek dē.

{-yuru} Bölgesi (I-B)

I-B/1

Derleme Yeri: Karacasu-Yaykın Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Hatice Sümbül (80)

Doğum Yeri: Karacasu-Yaykın Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Zeytin yağının sıkılışı.

onnā çalışmeyerī hindī_öldülā ğāri.

siz dī_oturuñ yavrum bi şey yoK_ōda.

5 ēyīyin_işti gāzip-börün ğaymām. yaşarım otur hureyē. hā bān ğardeşiyin. ğardeşimiñ_evlati_onnā bānim. çoğuz bīz. çoğuz burdu bīz. o yūseğ_āvlā bilān bānim ğardeşimiñ_ölünüñ_āvi.

hatīce. soyadım hatīci sūmbül. yaşım çok canım. sēkizān, yaşım sēkizān. kim bilī halam vā mı? hā amcēñ böyün ya bān. işē işte şükürünüñ böyün bān ya. kim bilī ğadā a yavrum. bān ne bilen işēmī. hē ğaymām.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

10 bān mi? ğoyun bağıyorun. bağ üş ğoyunum mā. ğoyunu bağıyorun. ğoyunuñ ğuzularını beslēyorun. hayır_ēdiyorun. bağ, mevrü^llü hayır_ētdim dört yō. mevrüt. sēkiz denē toğlu kāsdim ğocu dādāñ_ölāli. sēkiz toğlu kāsdim bağ. ikişā toğlu kāsdim şēkārim. ēkin ēkivēmeyollā. ğırdan_ot bulup bulup ğāliyorun, beslēyorun bağ.

15 Eskiden hangi işlerle meşgul oluyordunuz?

20 āsgidāñ yē işleri yapcen. çift sürdüm. tarlī_aldım. çalılıkları_aşdım. de gidi de. sētinnik döşedilā hindi. sētini satı-batillā yavrum. yağını satı-batillā yavrum. gini_ölēkēñ “sān n_işlediñ?” dēyorülā bēne, bağ. evlā^llē “sān n_işlediñ” dēyorülā. bānim tarlilā olmusū bānim_ayğı^llā olmusū_onnā nērden geçincek. de gidi dē. çok çalışdım yā. bağ hu yēr_āvinā mūlayī gitdim. dört yıl mūlayī gitdim. bi yō bunu yaptım yēr_āvī bağ. o zumannādī bölesī_āv varıdı yavrum. ordan bi yıl gitdim tarlī_aldım. bi yıl gitdim öküz_aldım. bi yıl gitdim āvimiñ_içini_ēşğā aldım bağ. dört yıl mūlayī gitdim. tā mūlayī biliyorusuñ dē mi, biliyorū muñ? eşğā aldım_işte ötübārā. ötübārī_āldım, ötübārā hana āvimiziñ_içindi bi şē yoğudu. onū_aldım.

25 öküzümüz varıdı, sürādik şēker_olum. ikişā yüz dolu buydē kıaldırıdım_o aldım

yēdān, çalīlī ašdīm yēdān. ikişā yüz dolū. erolū_okutdum, erzulumdā. erolū
 bilmāzsiñ sēñ. yaşar al vā bu yō ävīni gēç. vā vā, hindī_ävdā. huriyī_tur bu yō
 canım. bacāñ_ārımasıñ. bacāñ_ārımasıñ şékārimiz. öküzümüz varıdı. öküzülü
 sürādik. āşamilī sabālī gidādik göcū dādāñile. baq dādāñ sēkiz yıl_oldū_ölālī. sēkiz
 30 yıl_oldū. yaşār, tah bu yıl gāldi düşümdā, ğıyı gitdik. ğıydī hızmaT_işlādik. tarleyī
 gitTik. bēğirimiz_oluyoru. bān dēdimi ki dayıñā bēñ giden ğāri dēdim tarlıdan baq.
 ğıydēdī_ó ğāri. bēñ giden ğāri dēdim. hā işti düşümdü yavrım. o dü dēdī ki
 bēğirimizi dēdi hēbilerimizi_ardalım dī_ölü gidelim barab dēdi baq bēne. tah vīrā
 ólları_üreşip-yörü, tarlılara. e hindi bānim_olum dört denī haqım mā sētīn. sētīnnē
 35 güzā ğaymām baq. yē dēdim ya bān_ölannara. ölüm dēdim silkiñ dēdim, baqıñ
 dēdim bāni bi ğalom yağ vēriñ dēdim. bāni başğı şey_ılazım del, bān çalışımēcen ğāri
 silkimēcen dēdim. içini sürmādilā baq ğadın_olum. hu dālī_ıulafı_onuñ_içindān
 bışdım gāldim yavrım bān. onuñ_içindān bışdım gāldim. bi haqını_öldüm çocūm.
 hēş ğomadım_emme. hā üç haqını_öldüm, bi haqını_ällēyimādım yavrım. yaşār
 40 göcū harımıñ_içindi bilen bi dālī_ıulaf var halām. bölü yatmış yavrum bölü. o
 sētīnnāri nasıl silkem mān halām. amalī silkcek yavrum, amale. çok sētīn, çok
 yavrum. baq üç millarlık yağ satdım. üç millarlık yağ satdım bi satımda. hāp kāndim
 silkdım baq oña. çalışıyorun yā. yaşār, yē dēyorülā bāni kōlülā ya, hani göcū
 ğāri_oldümdan. yē dēyorülā ya, yē dēyorülā ya. ā malları baqıp baqıp hayır_ēdiyorū
 45 hāreT_ētdik dēyorülā. ğayvilādī bilān añālarımiş bēne, ğayvilāda. bi şēmiz yoğudu
 bāq, bi şēmiz yoğudu. hāp çalışıK_ēdindim bu ayğı'lara. baq bunu bırağdım hureyī
 hanēy_äv yapıdım. bāñ yapıdım_onā. olanī_okutdum, hocū_ētdim. äviñ_üsdünü
 çıkdım. yamazımı gēçirmādım, yamazımı ğıldım. yamazımı ğıların. hāpsini_ēdārin
 baq. gödüñ mü nānāñā. ğonuşüvēdim dē mī gülüm.
 50 aneñ sağ mı. aneñģ ğonuşuvū benim ğonuşduğlarıma. bi göcu nānām mā dē. baq
 dişim dutmecek dēdilā. parasızlığdan deyil bu baq. param muram çok. hāp
 eroluñ_üsdüne, eroluñ yanda. ā o ğadā çok dēl canım. o ğadā sāniñ dēdiñ ğadā dēl
 halam da hanı bāni yētiyorū ğāri. harcanmamī yētiyorū yavrum, harcanmama.
 harcanmamī yētiyorū. aylığ_ēdivēmādilā. n_ēliceñ_āliñ_itiminiñ satımınıñ
 55 parasını dēdilā. pareñ vā, yētcek dēdilā. hindī_erol beni harcanēm ğidā
 vēliyorū_olum. harcanıyorun yavrum. temin yē dēdim yaşar biliyoru muñ.
 bān_ırmızan dutcen_olum dēdim. hā oruç. ordan bāni dēdim ğatıq ğatir dēdim. hār

şē. gēcī dēdim ēkmek yiyīmen bān dēdim. gātirelim_anī dēdi. ēkmeğ_ētdim bān
 bōn. yuķū_ētdim. yuķū_ētdim. ğatmar_ēdivēdim ğızağnara. iki denesini_oreyī
 60 yolladım, eroluğ yanna. iki denesini bureye yidilā halām. ēkmeğ_ētdim mān hadeğ
 yicēseğiz yiyiğ bakem bi yo. yuķū_ētdim yavrum yuķa. hā yuķu yapılı. aa yavrum
 yapılmaz. somun_ēkmēni biz parēylī_alıyoruz hār ğün. hindi ğālī_çocūm hurdan. aa
 aa aa şēkerim_aa, yapımēyoruz biz, yapımēyoruz. fırınımız bilen var ē. fırınımız
 bilen var_emme yapmēyoruz yavrum, yapmēyoruz.

65 çocūm gözüm_āleyorū bānim. gözüm_āleyorū. ğocalıķdan dēye şē_ētmēyorū
 ğızağlā. gitmēyoruz toķturu muķtura. yaşār, bānim bōynum ğārīlivēdi halam bu yo.
 bōlū bullarım ğārīlivēdi. erol nāzillīdān bi ilāç_aldı ğaldi. bullarımı ğızı sāldı.
 değizim bullarımı_ovūvēdi, ovūvēdi, ovūvēdi. geşdi. hā damar ğārginnī
 olūyorū_iştē. hanī tārlāyorun yavrumuz_iki yaķa işlākāñ, ondañ. yoruyorun çocūm
 70 yoruyorun. yē dēyorun kändī kändime allah bānī_nē erezillī dayanır_īsanmışın
 dēyorun baķ. kändī kändimi dēyorun hem dī_ōna. baķ bunnā bışmēlē ğāliyoru.
 ballıları basıyorun, sarıyorun ğālıncı bu yo ālimilī ğırıyorun. malları vēriyorun. yaşār,
 ālimilī ğırıyorun, mallarımızı vēriyorun. ğoyunlarımızı vēriyorun. eşşēmizi vēriyorun.
 eşşēm di vā bānim_ölüm. eşşēm di vā. e sētīn_alıp ğāliyorun çocūm ya. sētīnimizi
 75 silkiyorun, alıp ğāliyorun. hōlū kōmür kāsileri vā yaşār. āmiziğ_içinde. hōlē kōmür
 kāsileri vā hanī ya onnarı_aççıķ_aççıķ ğatıyorun halam. hēbē bi ğatıyorun.
 aççıķ_aççıķ endiriyorun burda, ğatıyorun.

Eskiden zeytin yağı nasıl sıkılırdı?

hā onā ayāmızlañ sıkādıķ yavrum. hindi ğāri... yaşār buriyā yağ sıkıcı ğācāk
 80 halām. ğālcek. yağ sıkıcı şey_ētceklē buriya. pabırķa, pabırķī ğüceklē yavrum. çok hī
 imm yārum. hār taraf sētīn_öldü hindi_ölüm, hār taraf. tütün dü hindi dikilmē
 durdu.

bu yaşār dayığ_äviniğ ğıyında mī_äviniğ? aydındı bānim_ölüm vā ya.
 biliyoru muğ? du baken. oķan, oķan sümbül. baķ işē oğarıyorū, bilgisayar. ehē dayī.
 85 bīseğ bi ölümüğ yannı varīdığ. bilgisayar oğarıyoru, bilgisayar. ölüm_işte. torun
 torun, ölümüğ. bilgisayar_oğarıyorū yavrum_orada. bilgisayar_oķulunu sādıķ yaşār
 biz_onū ya. halam ğinī_alıyorū_ēpēy pareyī kim bilī kaç parī_alıyoru. buriyī
 bubasınī yolleyivēriyoru. abılasınī ğālin_ētdiK_ölüm. abılasınığ hār şeylārınā ödeyī-
 bat çocūķ. ablasınığ hār şeylārini_aldıķ. abılasınī_izmiri vēdik.

- 90 çamarasî_hurdan_ölüm çamarasından_emme. ordâ bidâ mî yaparîmiş né yaparîmiş. bidâci mî néci bilmêrin măn ya. oreyî gitdi. orda hindî güççük bi nênnimiz_oldu. ölümüz_oldü. bi kaFalı yarımı dağdım gızıma. bi göyun kâsdım düğününde. yaşâr, bi susdu ğaldılar_emme bi göcü ğarı kaFalı yarımı dağdı gızını déyê. häpiñizi dağcen dëdim sağ_olûsam dëdim gızağnara.
- 95 ***Köyünüzün aslı yörük mü?***
onu bilmêñ çocuğum. bân_o ğadâ ävâldän dëlin yavrum. yörük mü_ölü yavrım buru kim bilî. bân bölü bildim zattı. bölü köğümüzü bölü bildim. aa äsgi dëlin bân çocüm. onu bilmeñ yavrum_onü bilmen bân. bân oğumuş yazmış_İsan mın çocuğum, cāhil_İsan. né bilîrin çocuğum bân. ölü_ölü_işti çocüm
- 100 dëvëdim_ëtdiklärimizä. dëvëdim yavrum. ävâlkî_ëtdiklärimiz_işti böle. çalışdık, çabiladık, işladık, pasladık, yidiK_işdik çocüm. işte gidi-barız ğari. yëtirdik bitirdik. ıhı bu ölüm bānim. indāniğ bacā topal_oldü_ölüm, motur_altındi ğaldı indā yaşar. motur_o zuman çignedi_indāne. o zumannā topal dëldi soğrudan topal_oldu. ta bëlindän. bağıtcek para mî bulüyorü. bağıkurü_otuz millar_olmuş bağı, bağıkura.
- 105 mādem ödemecësiğ, yazılmassığ. arbası vādî_indāniğ ävâl minibisi varıdı. bu yo minibisi ğırdı dağıtdı. bu yo deñizliyi_oğartdık yeñiden. ëtmädî mî mar_indāniğ. bu yō motoruğ_altındi ğaldı. dā makinesi vā bağı tütün dikcek. ölüm aydındımış bu ölan. bizim_ölümüz dü vā dëyorun, bilmëyorun dëyoru. soyadınnāñ sorā sorā sorasa. dëvëdim mān ya. oğan sümbül dëdim, oğan sümbül. bilgisayar oğarıyorumuş
- 110 dëyê soru soru mekki bili bulünü. e dü ğonuş bu yo dayıñgilîne ğonuş bu yo. sāniğ büber här gün sulana miyoru? ğurudu ğaldı. bân_olları gitmädim bilmeñ. gömädim. o yağıları bilen beK gitmêrin mān, bazî bazî gidiyorun hemêñ. dükkänleri bilen gitmān. gitmān dükkänleri_ëkmēm_aşım häpsi vā. yağım duzum mā. gitmān hiş dükkän mükkän. tā ilāzım olcağkan gidärin. şeker_alırın, çay_alırın. ölü gidärin.
- 115 teşekkür_edärin mān dî çocüm sene. aneñi bubeñi selam_et. bi göcu nānām mā dë ğari ğonuşuvëdi dë. göcü nānāsini ğonuşdurdü_ölan ğari bene. n_işlāriğ, ävâlkî_işler nahal nāni dëkänām çiFt sürdük, falan_ëtdik dëyivëdim ğari. bağı hāmān_eräsım çekdiğ. çek vā. çek vā né olsun, eräsım né olcek. çıksıñ bāñ kötü bi şey dëmedim ya. yazığa. anā häp_ağlıña_aldıñ mı? hu mü_aldı? vay keratı vay. bağı
- 120 bilgisayarı ye dëdim mān ya. gızağnā dëdi ävâlkî türküden bi türkü çekivi bubanni dëdi oğan bānim. ordan bān dî dëdimi kî a yavrum unutmuşun ya dëdim bān bağı.

ordan bilgisayar yè dē ya, yeden_ unutduŋ ya dēdi. vayyy dēdim mǎn a yavrum indā
 ğonuşduklarımı_ alı mıyorū dēdim bǎn. ēyi ğini_ çekivēi_emişñ. çekivimādim_ēyi.
 bilmēñ bilmǎn. bilmǎn türkū bilen. aā yavrım aā. onnarī bilmēñ şékār çocūm bǎn.
 125 onū hacı dayıŋ vā şükürū onū sor ğārī sǎn, işti_ onu soruŋ. o bilī masala. bǎn bilmēñ
 bilmǎn yavrum zatti_ölü masal masal bilmǎn bǎn. bǎn işilī işē édārdin. masalī
 musalā ğulāmī vēmǎn mǎn falanı filene. bǎn işilī müşğül_édārin. hayırlī_ aqşamlā
 yavrum.

I-B/2

Derleme Yeri: Karacasu-Bingeç Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Melahat Aydın (74)

Doğum Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Tarhana yapımı, Kış hazırlıkları.

onu bakıdan deyiş ondan diñälip-durun.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yêrlîn yêrlîn. dıŝadan gâldim ävâdân ämmâ hindi yêrlisîn. toĝuşdamından.
yolaltı dël dî da onuĝ toĝuşdamî mâdir. yolaltı_ayrı. hâ bölü köĝü bayĝallı. ödan
5 gâldim. hindi ĝızaĝ kılsaĝ daĝıldı gitdi. burda bân duruyorün_iş çocuĝlâ göşdü
gitdilâ aşalara. hâ gâlin gâldim.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

hiş bi şe. üreşmiyorün_ölum. äsgidân baĝ tütün -hu tarlı bânim- tütün
dikâdik. êkin_êkâdik. êkin bıçâdik. yıĝın ĝaldırık yıĝın çekêdik. öküzlârlî çatmı
10 gövâdik, savırıldık. ölü_ölü faĝıt geçirdik. hindi yalnız_olunan işlimârin. ölü_ölü
durup-börün. yalnızım hindi ĝâri işlimârin. ävâdân çatmı gövâdik, hâmannâ
ĝaldırıldık çok. ölü_êdâdik. çivt sürâdik. hurlâdı_arık çekâdik. ölü_öle. işte vaĝıt
geşmiş zamânı. işti_ölü_ölü faĝıt geçirdik. n_êdâlim.

Buraya gelin olarak geleli kaç yıl oldu?

15 bân bureyi gâlâli_âlli sâni_olmuşdur. yetmiş dört yaşındên bân. on_altı
yaşındı gâldim buraya. ĝaş sâni_olmuş? hî âlli sêkiz sâni_oldu burayı gâlâli bân.
melêhat aydıĝ. işti dêvêdim ya yetmiş dört. işallah_ölum sân di savol.

Burada yalnız mı yaşıyorsunuz?

yalnız duruyorün_işti göşularlı. çoluk çocuk häp göşdü gitdi
20 gârmânciklârlî_incirliövülara. orlâdı_işlârlî vâ. biriniĝ manavsı vâ loĝantıdı
çalışıyorü. birî tākâldêdı_âmâkli. ölü_ölü orlâdı duruyorülâ. ondan_ölü_ölü duruP-
börüz_ölum. nahal_êdâlim.

çivt sürdük dêriz. êkin_êkdik dêriz. tütün dikdik dêriz. onü soruyoru.

Tarhana nasıl yapılır?

25 êdâriz. tarnayâ domatasını bübârini bişiriz. unuĝ_içini ĝarışdırız. soĝru bi
yo dü yoĝurdulü yuĝuruz. bir havtı durdu mü sârâriz. çok datlı_ölü. bi gündü

gurur_o. bi gündü gurüyorü. uhülâriz. toppan toppan sârâriz. gurüyası
uhülêvêriz_âşamüstü. âläkdân di geçiriz. üsdünñ_uhularız, inceciK_édâriz.
30 eşî_oluyoru. eşî_oluyorü târnılâ. eşî_oluyoru. bulgur_édâriz. guruduruz, üğüdü
gâliziz. ölü_ölü yiriz. ğaynadıyoruz, guruduyoruz. bi dî dêmendî_üğüdüp gâliyoruz.
âlâriz, çaykâriz, savırıyoruz. piriş gibi_oluyorü. hâ ävâ daşdı yarādık. hindi yoğ ya
daşlâ ğayboldu. bu yazırlādî_üğüdüp gâliyoruz_un_üğüdüümüz yêlâdî_ölüm.
orlādî yapıvêriyorülâ haphazır. ölü_ölü fağıt geçiriyoruz_işte.

Kış hazırlığı için çeşitli sebzeler kurutuyor musunuz?

35 guruduyorüz. domatı guruduyoruz, böbêr, badılcân, fasillê. kış yemeklî içi
hâp gurutduğ. domattamız çok. hunü bağ hurlādî yicêseñ_al git. bahçı dêriz. harım
dêriz biz harım dêriz. başğı yêdi bahça. harım dêriz. burdu bânim doğuz yidi gitdi bek
çoğüdü ğavın. gâlmış di yidi gitdi. hiş yimâdim dolup-durüdü. om beş ğavını yidi gitdi.
40 ğeci gâlmış, yimiş gitmiş. bölü bölüvemiş. ölü_ölü_ölüm_iş doğuzdan alınmêri
hindi.

mâmât_o mu? o dël mi? o du ğâsi né vâ. bi yö bânim_älâttiriñ başucundeğî
şey hõlü ğırılıvemiş_ölüm da cêran ğaçıklığı_édâ dêyi_ondan bi yö bağıtcen
ceryancıya. hâ durdurdu mu? êyi hurdü duruvêsiñ bi yo. bi yo bağıvêsiñ baken.

45 allah bânim ğonuşdümü hâp_aldırdı bi zarar çıkâ da. çıkâ mî hiç. hâ
ğamerayı yoğ yâ_âdem.

sâim bi yo halam bânim ceryan ğaçıklığı_étcek yalım ho ğırık yêri bağıvê.
ğırılmış hõlü ğapağları_iki dânesiniñ. hâ tavandî_ikisiniñi dâ. üsdündeğî_altindeğî
ğırılmış dî_açık ğâ. halam zarar ğâceksi bân_alên. bi yo bağıvî gâlivê. gâlivê bi yo
bağıvê halam. bi yö bağıvî halam dî_ölü git gâlivê. ceryan ğaçıklığı_édâ dî_ävim
50 yanâ. ölü_âl dı geçir dêseñ_alen di geçirden. bi yo bağıvî dêyi_ondan beklârin. dün
beklâdim dî_açık bân_ävî gitdim, ğêşdiñ.

savol sän dî_ölüm hada. häpsini ğonuşuvêdim bağ. öküzlerli çivt sürâdik.
öküzlerli hâman ğovâdik.

55 dömâlidik çiviylâ. arık çekâdik. ğüñlârimizdî_arık çekennâ ölü ğalidı. yâ. çay
bişirivêren hadî_iç. varisñ hindi_alt tağsılı dē mî bu. hindi varisñ tağsılı dē mî bu
dêyorü_ölüm. sât sêkiz. tam sêkiz_oldü doğuzdu varisñ. bi sâtdı varılı mî? biz bu
fağıt mindik. ğärmancı vâdik ğaranğıdı doğuzlâda mî_onnâda. burdan bânim_olan
ğaldı burayı gitdik dâ. düünü gitdik dâ bu vağıt gitdiydiK_işte.

hadî_ugür_olü_ölum. éyi_ölum hadî hayırlı yolculuğ. sānî dî hayırlı yolculuğ
60 hadi.

I-B/3

Derleme Yeri: Karacasu-Bingeç Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Aydinten Erdem (63)

Doğum Yeri: Karacasu-Bingeç Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Tütün işleme, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Köyün adı.

aydinten_erdem. bu bänim ğonuşdüm nē olceğ_emme. ha bi saşıncası yok
dē mi? naş_atmış_üç.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

ha biz burları tütün işi_işlāyoruz. ārpı buydēy_ēkiyoruz. başkī bi işimiz yok.
5 tütün_olmıdan_önce nē bilen aynı bildiğ gibi_ārpı buydēy. baya da bän bildi bilāli
vā tütün. bän bildi bilāli vā. ışcağdı zor. sabah beşdi başlıyōrular biri ğadā, ikiyi_ğadā,
on_ikiyi_ğadā o_zmanı ğadā ğıriyōrūlā.

bänim ğonuşdüm şinci burayı mı ğiriyōru?

Tütün işi ne zaman başlıyor? Bu işin ne gibi zorlukları var

10 burey kölgüdü diziyōrūlā. zor. çapası zor. dikmäsi zor. makinidā gini dā sän
zahmet çekiyōrusuğ. fidanıymış suyūmuş bilmän nēyimiş sän_ūraşiyōrusuğ ginā.
yapdım. bän ta üş sänādir yapmıyōrūn. ğerisini hep yapdım. çocuk bu zāten bi ölüm
vā būdū_o yapıyōru. ğerisi yok burda. ikisi denizlidi, biri ğarıcısuda. ölü_ölü_işte.
ällän dikiyōrūduğ. tütünün_işi ocağdı şubatdı ocağ oğarması başlıyo. onnan sōnu
15 fidan dikiyōrusuğ. ondan soğru böyüdü mü yoluyōrusuğ, tarleyi dikiyōrusuğ
makinele. beşli makine, beş kişi oturuyōrusuğ. tırağtör_ōğünçe aslıyōru dū
dikiyōsuğ. āşgidän ālimizilāñ böle bi dāmir_oluyōrūdu. o dāmirlän böle açiyōrūduğ.
bi di çivi_oluyōrūdu bölü sivri, onuğulan bölü dikiyōrūduğ. zordu tabi. āşgidän arığ
çekmäsi zordu böle. şöle ağzı bölü_oluyōrūdu. bölü çekiyōrusuğ. o biraz tabi bölü
20 böyüğ_oluyōrūdu. adamlā ğadınnā heş farğ_étmez. ğadınnā dī_ēdiyī. ērkeklē
yētirimādi mi ğadınnā dī yapıyōrūdu.

Tütünü suluyor musunuz?

hayır sulanmıyo. burdu su sādici işmāmizi yētiyōru. sādici bi dikerken
suluyōru. ondan soğru yok. havecik allah vērise sulanıyōrū. vēmāzsā... bağ bu yıl
25 çapıdan bālī heç sulanmadı. gini dā oluyōru. ovülādı tabi ölādı sularla. suyu

çoğ_olan yēlēđi suladıñ mı güzāl_olū. härkesiñki böle. bu ğarīcasudan bu yannı geşdiñ mi hepisi böle. tütün, yicēñ ğadā arpı buyday işti bu. susuz nē dikceñ.

Köyünüzde çok zeytin oluyor mu?

30 härkes sētın doldurdu bahçilerine. sētın doldurdu. yeñi yeñi dikdilē dā geçen sänidän_äväl sänidän çok dikdilā. çüñkü härkesiñ sētini çoğaldı mı bāncı bıraķırlā tütünā. erezillik. zor. bitiyoru ğarī nērdese. bi işlēđi martdı nīsandı başlıyosuñ dikmēyē. mart, nīsān hazīrandı bitiriyorusuñ dikmäsini. çapıleyorusuñ_ondan sönu ğiriyorusuñ. ālimizilän_ālimizilän. şimci nērdēsi härkes bitärmēğ_üzere. iki_üş günnük, bir havtalık tütün vā. ondan soñrū härkes bi iş yok ğari, yatcez ğari.

35 ***Tütün kaç defa kırılıyor?***

dörT_äl ğırılıyor. dördü dā ayrı_ayrı_oluyorū. onnarı tüccerlē ayrı_ayrı_alıyoru. birinci_äl, ikinci_äl, üçüncü_äl, dördüncü_äl. häpsi ana, ucaltı, uç, ğulaķ. dip dēyoruz_işte ğulağa dip dēyoruz. onnarı tüccer_ayrı yapıdırıyoru. ķoli vēriyoru. häpsi ayrı_ayrı ķoliyi giriyoru. balliye. balli yapan dı vā. bi geçen sāni yapıdılā ķoliyē. ondan_önce balleyi yapıyorulādı. ķasaya geçändän, bñ yıldan başladılā işte. tabi onuñ sandıķları_oluyoru. biri āllişē kilō, atmışā kilōluķ. onnarı kändimiz basıyoruz. yapıyoruz. mānginäsı vā, mānginēlen basdırıyoruz. ğalli gibē çöküyoru tütünnē. üsdündü māngini vā. bölü_üsdündü şē var. işē döndürüyoru. onuñ_için başğilēyorū_o dibindekine. onnā bölü güzā yasmalıyorū.

45 o_zman tüccerlē baķıyorū_ona. evet balli dēyoruz. şinci ķollēyi basiyorulā. ķollı vēriyorū tüccerlē hanı kağıtdan bölü bu ğadā ğadā. oreyi basiyorulā.

hāpsini yarın burdu gösdārip di işēy_ētcēsini bānā de mi hurda? ğonuşdümü_alıp-durū. öretmānisini sāñ. yalan sōlāsini. bazıları yalan sōleyoru. kızlā baķsini_işte. simgā, babeñi çağır gā.

50 ***Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?***

ävāldän düünnē aynı bildimiz gibi_olūdu, ävāldän. şinci arıbē miniyorulā. äväli atı miniyorulādı, bēgire. şinci di_ayni_oluyoru. burlādi_ölü_oluyoru. ķımı gēcesi_oluyoru. ertäsı gün bi dā olüyoru. aynen_oluyoru. cumartesı gün_aķşam başlar, tādil gün gālın_almı_olū. aynen äväli atı miniliyorūdū_iştā. şinci arıbeyi

55 miniyorulā.

Düğünden önce odun kesmeye gidilir miydi?

biliriz. baḡ bu odunnarī hāp biz yapıdık gāldik. hayır düğünŭ kim yapıyorŭsu
burda hārkes kāndi yapādı. ōlŭ_ortakleşmī bilān_olmaz. düğün kimiñise o alī gālī
60 meydan_ocā yaḡarlādı. o_zman ışık mī mā. meyden_ocā dēyī yaḡā
onuñ_etrāfında oynarlādı gece. o_zman_ōlēdi. şinci hārkaş bi. davuļ zurnu. bölü
orḡcu yoḡudu o zumannāda. aynı şinciki gibi sayılı da o_zman_orḡcu yoḡudu_iştī
davulcu zurneci_olūdu.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

hār yemekdeñ yapāşın. hār yemekden. kēşgek, hāpsindeñ yapāşın. gücün né
65 gıdā yēterse.

Keşkek nasıl yapılır?

kēşgek nasıl yapılcek. suyunu ḡaynadırşın. kēşgekġni_içini ḡatarsın. ondan
sōru āti haşlarsın. ufecicik didersin didersin. kēşgēñ_içini ḡatarsın. ōdan bölü
ḡocuman bi işēş_olū. ona ḡarışdırısın, ḡarışdırısın, ḡarışdırısın. güzā ōlŭ buydēsi.
70 o_zman çok güzāl_olū. dövme. şinci dövmüyorŭlā. āvālī döverlādı. şinci
hazır_alıyorŭlā.

Köyünüzde geli-batı, gidi-batı gibi kullanımlar var mıdır?

yoḡdur bizim burda ōle. olur da bizim bu köḡdü_ōlŭ_olmaz. gāliyor gidiyor
bōle. né yapıyorŭsuñ. hayır bizim burdŭ dēmezlā. bāzı kōlēdi dērlā. bizim burdŭ
75 dēmezlā.

buranın ḡonuşması aynı şehirlilā gibēdir. ōlŭ ḡonuşurlā çŭnkü. tā bu gibi ḡızlā
dā bundan böyŭklē tā güzā ḡonuşuyorŭ. biz tabi gine yaşlı sayılırız. oturuyorŭ musuñ
dērlā. fāzlı dēmāzlā. oturuyorŭmuş dēriz. hayır bizim burlāda çoḡulu bölü ḡonuşuruz.
oturuyor musuñ dēriz. çoḡŭ bölü ḡonuşŭ bizim burda. çŭnkü gānşlā daha güzā
80 ḡonuşŭ. bölü bizim gibilerin ḡonuşmasına...

orlādı_olubilī. burdŭ_ōlŭ_olmaz. baḡ bān heç_ōlŭ ḡonuşmadım de mi.
burdŭ_olmaz. çŭnkü orlādı_ōlŭ ḡonuşurlā. biz_ōlŭ ḡonuşmēiz. né yapıyorsuñ
dēriz. bāzı köḡlŭlā bölü ḡonuşŭ. çŭnkü bizim buramızdı_ōlŭ ḡonuşañ yoḡdur.
ḡocasī_ōsuñ, gānci_ōsuñ hārkes āynı bān nasıl ḡonuşuyorŭsam ōlŭ ḡonuşurlā.

Köyünüze neden Bingeç adı verilmiş?

āvālī ōlŭ ḡoymuşlar. bilmiyom. yörŭmüşdür_ōncüden çoçŭm. bān bilmiyom
ḡārī. orasını bilmiyorŭm. bingeç_āvālkilāri ōlŭ ḡomuş_adına ōlŭ gidiyorŭ_işte. hār

kögləriñ_adı var_ışte. hu gödün kögləriñ bütün_adı vā. yaykındı ğonuşduñ mu?
bānim gibi ğonuşduñ mu?

90 ancı burdēdi nānā gitdi. hayır o şu ta beyaz binā vā ya oreyi ğitdi_o. ordu
arbeni durdur. bulubilisiñ. tam yandı sāniñ gibi gānÇ_olan vā o du ğonuşur. gülü
güle. ğonuşdurcēseñ orda, bul.

nērdi ğonuşdurceñ bānim ğonuşdūmu ğāri? kimi diñletceñ? kāndiñ.
mān, ğidi-barī ğali-barī... ğonuşuvēmādilā mi? daha nē ğonuşdurceñ sān bānā
95 dutuyorēñ_oreyi? nē ğonuşdurceñ daha dī_oreyi dutuyorēñ? e yētsiñ ğāri
ğonuşdūmuz. bān_onnāñ ğonuşdūnū dēdim bōlū dērlā dēye.

I-B/4

Derleme Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü
Derleme Zamanı: 06.08.2009
Kaynak Kişi: Ayşe Çakar (80)
Doğum Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Karışık sohbet.

bu tarafı gitdâri. hâpsi gitdi. bânîkilâdi gitdi.

burlâda olmadı. pilatın çıkı çıkıvêdi kıt kat kıt kat kıt kat. e yörümâdim. hâ üş
 sâni_öldü_ölüm üç. iki sâni_adıdı durdum. ğız vâ ördü dâmat vâ, ölüm mâ. ördü
 durdum. hastânîdi yatdım. ondan kâri_eyi_olmadı. burdan göcü hârifili gini gitdik.
 5 tekirâdâñ işeyâ özâlî_êtdirdik ğâri. ölü_êtdik. ilk_özelî_êtdirseK_eyîmiş_ölüm.
 baçalım durup-duruz bi yö yârüm. bi yerî basımêrin اساسız ğatîyen. bu aselî
 gidîyorün_işte. bölü_اساسız ğatîyen bir_adım_atimêrin. bunü_ativêrisem
 âviñ_içindî_êmekliyî_êmekliyî_alıK_ğalîyorün her şeyî. çok zor yârüm. yaş dı
 geşdi. geşdi yavrüm, geşdi. savol.

10 aşe. âşî çaçar dêrlâ bizi. yaş kaç_ölüm. geşdi. bilmêrin yaşıma. sêkizândan
 bilî geşmişindir ben dê mî? -âbêmilî yaşıdımışîñiz siz. bân sizdân_iki yaş_ancî
 güççüm dê mî?- anam_ırahmatlıK_ölü_dêdî. anamız dî_öldü bubamız dî_öldü
 hâpsi_ğayıntamîz dî_öldü hâpsi gitdi. hâpsi gitdilâ yârüm. ancıdan ölü dêrin_ó ğıza
 bürdü kimsî yok dâzâm dêrin. bürdü beş_altı_ısañ vâ işti nè_olcêk. ğalıbalığidî
 15 bizim köğ. ğalıbalığidî yârüm_ämmâ ğalan_öldü. ölan gitdî. yetişân gitdî_aşaları,
 izmirâ, aydıña. gitdilâ hâp. hârkäs işi vâ. bazı bidâci, bazı işêci dêki gitdilâ. ónnâ
 gitdilâ.

bi yö dü_ördan_orayî mı çıkdı hele. bu nâzillidî durüyorü. isañ yok. işti
 biz_ölü bunnarılı ğoşüz_işte. yâtâr_âlimdâdî_öldündâ. yörünmâri yârüm,
 20 yörünmâri. bütün ğanc_ısan bu damarasındemiş_ävâldâñ.

onü da öteyîn ğaldi hocen_işte yapalım, yapalımeyiñ, oñaralîmeyîñ dedilâ.
 hu mâhällilâ ğalmâdi. ğalmâdilâ ya. yapalımeyîñ dedî dayıñ ya. bunu sökâlim dî
 yapalımeyîñ dedî. ğalmâdî_ó mâhällilâ. bizim bûdu hoculâ çok durdüdü_ölüm.
 apdillâh hocu dürdu. çolü çocü bürdu dü_oyneşdi dürdu. mistivî hocü vardî_o
 25 ordêdi. ğarisuda işê var niyâzî hoca o du dürdu. o bânim topraK_â varidî
 höllü_ölüm. hâp_ördü_durdülâ ikisi de. iki dâni hocu dürdu. ónnâ çok dürdu dü bu

hocu dürmadı. bu gitdi vādı dürmadı. tayinnīdī işti gitdi. tayini mī çıqđı. çocū, iki dānī
 çocū vā oqūcek. ondan būdū oqul uzax dēyī ondan ētdi zattañ.
 çoQ_ēyīdī_āmmā, çoQ_ēyīdi. çoQ_ēyīdī_ölum. ē ōmadī burda. işti_oreyī
 30 cāmımız vādī_ışdē, cāmıyī gōmūşundū ya. gidān_oreyī çok güzā içinī çul_aldı.
 ondan kārā işē münāresinī her şēsini yapdırdıdī_ışti_āvālki mıhdar. ēyīdi. hinci bi
 ezān sesī yoq ğārī. baqalim bulū gālirlā mī_o gibi. gālī bālki dā.

anasī vādī_ondan gārā gālīn_öldu gitdi. birisi, güççük ğız nārāyā... ā onū
 dēmērin. iki dāni ğız gālīn_ētdi, bi ōlan_āvārdi bu ğadın. hincī bi ōlū vā ğārī. bi
 35 gāndī yalnız durūyorū.

baq gā dāzām öñkū çocū.

sētīn āvālī sētīn yoğudū_ölum. sētīn dōşedik hāp. hāp sētīn dōşedik.

yērlī. yērlīz yārūm, yērlī. yērlīz.

bacaq hastalī çok. nārā hastānē vā. bütūn bacaq hastalī.

40 dāzi ğızanariz biz bunnan.

dā hordū tütūn dizānnā vā. vācek miñ yannarīna?

bōle mī gitceñ_ölum? o gün ginī_oñardı gitdilā ölum ya. çok gözā ētdilā
 hincī yollarī_ölum ya. her tarafı yol_aşdı. yaykından_oreyī gāçivērisiñ yārūm.
 orıyī gāçivērisiñ bingāşe.

45 öküzülū sürādiK_öküzüle. biz_arqamızılı yıgın dı çakdiK_ölum, çatmı dı
 ğōduq, ēkin dı bışdıq. hincī_ālām ēkin dı bıçmēri. bi gündā gāliyoru. āviñ_öñünū
 gātirivēriyoru zārāsini, samanına. şinci çoQ_ēyi. bizlā ārāzil_olduq. hinci gözā.
 hinci ğızanlā ēyī yaşayī-batī.

bi yo malimeyī çıkarıdık öküz çıkmassa. çok çakdiK_ārāzillik çakdik. tütūnū
 50 dü makinēlī dikilēri. biz_ālimizilī dikdiK_ölum.

gālīni nēdān_ónuñ? böyüK_olan mī_o? hā hā onnā mī_onnā? maşallah yā
 çoQ_irālmış_o ya. kilō almış çocuk. āvālī_ölū dēldi.

bān gitcen_ölum da. gitcen dēyī kaqđım yārūm. ilkindi yaqın mı? az mı ğaldı.
 kapalı mı? hurdeğī çocuqdadır_inahdar. hurdeğī çocuqdadır. mādıf vā hoca. ó
 55 çocuk ğıldırivēriyorū cumālādā. inahdar_ondadır_ölum. ğılmadıñ namazıña.
 kilitlēgomuşdur_ona. açivēsi_ēyimiş_olarī ya. ğıl_ölum burlādī_āvlādi ğilcēseñ.
 burdu ğilcēseñ ğıl. qaş baq baqalim_ölum. bān_ölū namazımı ğıldım dı
 ğāldim_ölum. bān_ölū namazımı ğıldım dī_ölū ğāldim yārūm.

I-B/5

Derleme Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü
Derleme Zamanı: 06.08.2009
Kaynak Kişi: Fadime Ökek (82)
Doğum Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Günlük işler.

hâpimizîñ varıdı_ölum. bänim bili üş dänî_ölum marıdı. yoķ, burladı yoķ
hâpsi.

sékizändän_aşarı dälisiñ. bän bili sékizän_iki yaşındēn baķ. bu bändän_iki
yaş güççük.

5 nârdi! bi şey bili ğalmadı.

Köyünüzün gençleri köyde kalmıyor galiba. Şehre göç fazla mı?

ğalmadı yârum. ğañşlık yoķ. hârkâşiñ_ikişâ üçâ oğulu vâ. hişbiri yoķ bûda.
bänim üç_ölan varıdı. ikisi dapu müdürü çıķdı. birisi dî_örätmen çıķdı soñuru
mühättiş_öldü. onnâñ biri nâzillidâ, biri âdrâmitdâ, birî sâlihliidâ. ğızım mâ eñ
10 güççük ğız hâmşeriği o bi âsgârlî_âvländi, albayla. ô anķırayı çıķmış tayını işēden
iskendurundēdi. ē bû ğızım mâ işti. bi bu ğız varıdı bu dâ firansidēdi firansayı gitdilâ.
ödan ğaldi bu da. köğdü bi tek bi ğız vâ. başğı yoķ. bubularî_ölâli yêtmiş birdî_öldü
baķ. kaş sâni_olmuş baķ ğari. bän_altı dâni_çoculan ğaldım_ölum. öküzülen çivt di
sürdü, tütün dü dikdim. bunnariñ hâpsini_ävârdim_oķutdum, ğalîn_étdim. bu
15 yaşı ğaldım. hindî bacaķlarımdayn yörümâyorün ğari.

onü mıhdarlı_ilgilâncâK_onü mıhdar_ardını_almeyinci.

altı yedi sâni durdü apdillah hocu ya. çok durdu burlâda. bu yanâ vēceklē mî
hiş bilmâñ. hindilik hocu du ğaldî yoķ.

hurdü_oķardî_ârzâ vâ âķıdı mahallide. oreyî varibilisiñ bâlki_ölum. oreyî
20 varivē. ğonuşcēseñ oreyî vâ. tabî ya biziñili ğonuşu-vatdın yaşlı ğadınnarlan_eyi.

hâ güççük çocü var dâ bi buçuķ aylî_olmuş. o da ğâridî duruyoru dü
burdü_anası varı da. anasının yanni ğazmâ ğalmış. ğâyra ğalîn_öldü gitdi. yoķ onun
du yoķ âri duran. bu köğdü durmērilâ hindi. buranıñ_işi toprağ_işi bütün biliyorü
muñ. tütünē êk. bu tütünnän, her şēdän kōrķusuna ğızlâ burdü duranı vâmēri köğün
25 ğızları. oğlanıñ_aķıl dî_ordan_âvlâniyoru, hâp gidiP-barıyoru da.

bänim iki_ölan vardı baḡ. burdan gitdi vādīlā. dapu müdürüdü. ikşiniḡ hanımı dī hāmşāri. orlādī yêrlāşdi ḡāldılā. biri mühättiḡ o dā nāzillidi yêrlāşdi ḡāldı. ḡızım hāmşārīdi burlādī_olannarı vāmadi. o du bi albaylī_ävländi. o dü_äsgār. o du hindī_anḡırayī_çıḡdı tayını. iskendurundēdī_iki_şānādir. iştī_ölü_ölü yavrum. bän
30 burdü bi ḡız vā bänim burdü köḡdü yanımdī duran. bu da iḡē nāzillidī durūyorū. ḡızī vā hāmşārī nāzillidā. bu dü_ördü duruyorū. ölü_ölü_işte. bän yalnızın köḡde.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yêrlisiyin bän. aa biz yêrlisiz. aā bänim_anam bubam buralādī zatteñ. bänim hiş ḡardeşim di yoḡ. tek_olmuşun bän. dāzi ḡızaḡız. tek olmuş. olmamış başḡa.
35 bänim di altı dānī_öldü maşşallah. altıcıḡı dı saḡlıḡları ēyi. çocuklarıma hana hōle bir kelām acinā sözläriniñ duymadım. häpisi di beg baḡıyoru. kiminiḡ yanını gidiyorun. ädrāmitdeḡiniḡ yanını gidiyorun. orlādī durup ḡāliyorun. ḡızımıḡ yanını gidiyorun. orlādī_durup ḡāliyorun. iştī_ölü_ölü yaşēp-börün_ölüm. yalnız hindi bacaḡlarımdan yörümērin ḡāri. bacaḡlarım dutmārī. āriyoru. bölēn_işte.

40 bu da -yanını ḡāldimiz- bänim bubamıḡ ḡardeşiniḡ ḡızınıḡ ḡızī_oluyorū. aḡırbāmız. ondan ḡāldik burıyī. bänim_äv dī hurdü_oḡarda. ölü_ölü_işti yārum. ne_olcek. dünnā dē mī bu şān dā. ḡāldik ḡēçip gidāriz_işte.

bunuḡ du bi ölunnan bi ḡızı vā. ḡızı hāmşāre nāzillide. ölu du firansıdı bunuḡ. ḡocası dı firansıda. bu burda duruyorū. iştī_ölü_öle. oḡlü_ordan_ävländi zatten.
45 ölünüḡ_iki dānā ḡızı vā. firansıdāñ ävländi. hā çok çok. bänim_om beş dānī toruñ vā. hī om beş denī torunum mā māşallah. torunnarım ḡālin_olu-battī, ävlāni-battī. ölü_ölü_işte. häpizini görü-batırın_işallah. allah bundan kötü_étmāsiḡ yavrum.

tabī tabi. her yaḡı aynı, yêrimiz yurdumuz.

ḡadīdamīdī_ävāl bu. hindī yolaltı dāddārī ḡārī. o burdan başḡı māmlikāti
50 gidār_ó köve. başḡı köḡü gidā. yayḡını vādıḡ mı? hī orayī mı gitceḡ? ordan gisseḡ ḡörlü yaḡınıdī tabī ya. burdan dı yaḡın gini ḡörlē arıbı gidiyoru ya. hā burası_öndan dī yaḡın_oru. ḡadın_asvałt yolu dü dümdüz çabuḡ varlıyoru gine. yollā ḡözā. ö aşā ḡörlē ḡadā buranıḡ yolū ḡözāl dā aşā ḡörlüden_oḡarī ḡörleyī gidākān ölü_asvałt yoḡ. arıdan gidiliyorū_oriya. yayañ yol. ḡārī_ö tākālilā tarafınnan ḡarıḡölden oḡarı
55 ḡörlē vā mī_asvałt yol orasını bilmērin_ölüm. orası yoḡ_ordu yoḡ. asvałt yoḡ. ó ikşiniḡ_arasındı yoḡ. burdan yayḡını dı vā, bingeşi di vā. vā, asvałt vā. hā ölü_éT_ölüm. ödan yaḡın zattan bingāç.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

60 äsgidän ğadın_ölüm_ekin_ekilidi, arpı_ekilidi, buydèy_ekilidi,
nohuT_ekilidi. öküz çivti varıdı. bänim_êşim öldünde moturuğ_äsarı yoğudu.
öküzülän sürülüdü. häp_arçamızılı çekädik. hindi bıçardöver var_ölüm.
ekin_ekişiyorü_adam. évinini, samanına äviñ_öñünü ğoyüvèrip gidiyoru. her şey
hindi basit hindi her şey ğäri. bizlâ çoK_äräzil_olduK_ölüm. hindi gözä.
hindi_ötalık gözä. biz bir_ay çatmı ğovadıK_ölüm. bölü ğocu hāmanı
65 yğadıK_ağıl_édädik. öküz içindi dört dani bês dani_öküz ölü_āşamı ğidā
pırlanıdı. sapını_atā atādık saman_édädik. ondan soñuru tınas_édädik, ğarädik,
savırıldı. tănäsini_ölü_ayırıldı. yā peey. nêlâ çäkdik nêlâ çäkdik. hindi ğäri hindiki
yêtişännâ ékin di bışmêri. bi tāk_işlādī tütün. tütünü ğırıyorülâ. onü da şêli
dikilişiyorü gini makineli dikilişiyorü. fidan_atıcısı vâ. biz_ävâli_älimizili dikädik.
70 älinän_arıç çekädiK_älili dikädik. hindi_ó yok. hindi bês dani_atıcı
makinanın_üsdünde fidan_atıK gidiyorular. bês dani ğız sırlanıyorü_o motor
sürüyorü_işte. ölü dikiyorülâ. hindi_älämmidi ğırı-batırlâ ğäri_işte. ğırı dı batırlâ,
sıyırı-batırlâ çoğlarımız da.

fadimä ökek. yaş sèkizän iki.

75 hā gülsär yalım bu. ğälini, oğlu. işti_orlādan_ävlandi ya. işè gidip-barilā
oçara. è gülsär ğäliniñ bi oğlü yok mu zattı. o hacı mullu süléymanın_ölu ya. è şişmiş
çıkmiş mâşallah. kilō almış. bi çanti var_älindi_işti. oçarı kimiñ_orıyı gidiyorülâsa.
dāzäsıgilı gidip-barilādır sultangilä.

80 dāzi gitcen dèyi diñaldı kağdı ğaldi zattı. biz di gitcez di hū iki_üş
tütünü_ösu soğuvēsiñ o bänim ğız da. az ğaldı ğäri sāt bēşi ğälip-ğälidir_āşi. bēşi
yağındır. hā cāmıdı ölü hocu yok yavrum. işède hurdü menduf vâ hurda.
ınahdar_ondü_oluyorü. éyi sağol yavrum sağol. ğaňşsi_allah ömür vēsın. bänim
bilı sāt bileñ yok ğäri_ölüm. bänim zattı oçumuşlüm yok dü bän yazı mazı bilmērin.

I-B/6

Derleme Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Ayşe Dinleyen (70)

Doğum Yeri: Karacasu-Yolaltı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Çocuklara.ad verme, Tütüncülük, Ölümle ilgili uygulamalar, Düğün törenleri.

Eskiden hangi işlerle meşgul oluyordunuz?

ileşbärliK_édilīdī_öküz varīdī_o_zmannādı motur mū marīdı. moturū tā tütün çıkıncı oldū_aldı millet. ävāl_almeyī gücü mū marīdı. öküzülū çivt sürādıK_ekin bıçādıķ. onuğülū_idārī_olūduK_ıştā. çalışı gidilīdi. incir_aylını 5 gidādık. pamıģı gidādık. ävdi duran_olmazdı. hindi bu tütün çıkalı pamıģı_inciri beg gidāñ olmadı ğārī. pamıķ batdı hindi dī_incir dī batdı heralde. hiş duyüşumu görü hurlādan_inciri pamıģı gidāñ yok heral. başģı yēlāden gālīsā. hem hindi fāzlı pamıK_ékāñ yok dērīlā ya. ölü_ölü. tütünē çoK_oldü çıkalı gine.

Pamuk işine gittiğiniz yerde bir müddet yatılı olarak kalır mıydınız?

10 pamıK_ışinā dā om beş yirmi gün, bir_āy durdumuz vaqıd_olūdū_étmēmizli her şēmizli gidilīdī_unuñu munuñu_alī gidādiñ, tōkänivēdi mī_édādiñ. ta ävāl mūlu varīdı bi yo. mūleyī gitdik. oreye altı_ay durādıķ ğārī. tütün dikimindi gidiverīdik tütün bitāsiyi ğadā o patronuñ_ordü çalışıdıķ. hu yandı hu yandı yatıģan yandı_ıştā. üş sāñı gitdim bāñ ğızıķañ. ävlendikdāri gitmādik 15 ğārī da.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yerlisin bayı yerlisin. köğüñ yerlisin. ävāl bizim burdü dışı varan_olmazdı_olum. hep köğü varilādı. hindi ğārī nerē tā izmirdi_ösu da ıstamboldü_ösu dü gidiyorū_ālām variyorū tütün_işi zor dēye. e tütün zor dā 20 motur kändiñiñ_oluncü beg zor dēl de. işlāriñ gini de moturuñ_olması -hindi çivt sürdürüyoruñ, ē gübürü_atıyoruñ, dikdiriyoruñ_älä- o_zman beg emēñi ğorumēri. kändi_emēñ zattı vā. ölü_olmusū hindi moturu tütün_olmusū hindiyē_ävlārī di yapımazdıķ biz e. indē moturū du gömāzdi millāt ginā. tūdünüñ çoķ feydası_oldu millätā.

25 ***Tütünden önce neler ekiyordunuz?***

vèrim_az_oluyorū burları_ıştā. arpı buydèy_ékādiğ_ölum, arpı buydèy_ékilīdi. onū dū_öküzlārli sürādik. nēli sürceñ başka. onu bir_ay_iki_āy_üreşī iki_ay_üç_ay_üreşīdiK ġāri bışcez_ğaldırcez_dèyā. öküzülü ġovulūdu, āliñili bıçılıdı. hindī_ālām motur_oldūndan ēkin bıçañ yok, hāmāñ 30_ğaldırañ yok. bu yıl āpeyi būdèyi dövāri bıçdırivēdi_ēkin_olannā. hāmanı bi gündü ġatdı dī_oturūgodū_ıştā hāpsinā. samanını dī ġatirivēriyorū_hurları ya. āviñ yanī dökceK_ōsu oreyi dī döküvēriyorū_ordan ambar vā zārāsini di onuñülü ġatirivēriyoru, rōmō ġatirivēriyoru. ondan çoK_èyi hindi. āvāl_ārāzilik çoğūdu.

āşa. hī āşa. āşı diñlāyān. yaş yātmiş. yātmiş dērlā. bān beg bilimiyorun_ölum 35_cāhil_īsāñ. biz āvlāndik dī_iki_üş_sāni soñru yapıldī_oğul yoğūdu bizim burdu. biz bi yeri gitmādik. oğul yapıldıġdāri oğuanā gini az çoğ her şeyi biliyorū. e biz bi şe bilmēriz cāhil_īsan. āl nē dēsi_onū dēriz. e nē_ētceñ. biz gitmādik gitmādik. biz_āvlāndik ta iki_üş_sāni soñrū yapıldı bizim bureyi_oğul. tā ilk vērānnā hu yolūsdū dēnen köğdū varidī_oreyi_āvāl yapıldı. oreyi gitdilā. orlādi_oğuanarıñ 40_bazısı bayā hocū mucu oldulā ginā. çalışanı. çalışmıyan bi şe dī_olmadı. ōlū hindī ġāziP-börū burlādi_ışdā.

Çocuklarınız hangi işle meşgul oluyor?

bāndī çolūğ çocuk yoK_ölum. bānīm çocuklā yaşımadı. bi çocuk vā. bi ġız varidī_o soñ başdı bi ġız ġaldīdi. onū du ġālīn_ēdivēdim. bēyi bidāci_ışdā aydını 45_ğōşdü gitdī_aydındī_oturūyorulā. geceñ havtı bazar ġün ġaldıydī cumāy ġün gitdī_ışdā. üç ġün_ışē durdu. hī ōlū_oluyorū zağā. āmin. ālīmiz_ayāmız dutāki_ölüvērālim di ġurtulalım ġidālim. ēñ_èyisi_o. yatağ_çataK_ölūsü beK_ārāzil_olurūz.

Tütünü nasıl kurutuyor sunuz?

ġırmandālī_alī varī dī ġoyüvērīlā. hī saġmek. āsgidān ballī_ēdilīdi, sandıġi basılıdı. biz dī_onuğūlü dikādiK_ıştī_āvāli. makinī_çıkalı makinēli dikiyorū_ālām ġāri hindi. ōlū_olūdu.

Çocuklara nasıl ad verilir?

nahal vērīlcek. hindī deñşik deñşikiK_ad çoK_ölum. āvāl nē_olcek. āşı, 55_fatma fadimā hunnarī vērīlādī_āvāl. hindi çoğ deñşik deñşikiK_ālām nerden bi ad duyā ġālīsī_onū vēriyorū. yō. āzan_oğumek muğumek yoğudū_ölum. hindi gini yok bizim burlādi_āzan_oğumek. şāhirdi vā. aşālādī_oğunuyorū. çoçūñ ġulānā

azan_oxunuyorü hindi. oldu mü bi hocu bulup gäliyoruñ, onü_oxudüyoruñ illä.
burlädi_ölü şe yoğudu_ölüm.

60 ***Doğumdan önce çocuğun cinsiyeti tahmin edilebilir mi?***

gaç_ölü bi şe mî_marîdi_ölüm hindi. doğdor yoğudu, bağıdan çekidän
yoğudu. hindi_äläm gövdäsindëki bağıdıyorü. gızdini_ölandini_öraniyorü. kim
bilî. ciğär yişey dudâ yarıK_olü dërlädi bizim günümüzdü_ölüm. indëli şey yoğudu.
kim bilî. duymadım bän. ävâl dünnäyi çıkasıyı ğadâ çocüñ neydini_allah bilidi_sän mi
65 bilceñ? yokudu yok. kim bilcek? hindi_ordü toktur_olmënciyi ğadâ o yaşli_olannä
bilî mî_ona? hindi_äläm_olturüsonü giriyorü du ölesini biliyorülä ona.

Ölen kişinin ardından neler yapılır?

në gibi_olcek. örda bi yo hindi cämî_olalı sälä veriliyoru. äväli_ölandi_sälä
mî_mä. gonum goşu habar_ëdilidi. e hinci_sälä veriliyorü cenäzi_vä kaçcek deyë
70 harkäs toplanıyorü. hocu du yok da hurdu köden biri_oxumuşlü vä di_o
ëdiveriyorü. hocu du gitdi vadi hocu yok gari hindi. hi yikaniyoru, gonulup
galiniyorü. hindi yapiliyorü_äväl_äväl_olmazdı. hindi hindi yapiliyorü. hindi hindi
ëdiorülä gari_aşam topurağ mävliidi_oxuduverilä. äväl_o dü yoğudu. ölan öldü mü
gonülü galinidi. tä yilladan sonru bi yo mävliid_oxuduveren oxuduveridi. gonum
75 goşu gätiri. hindi beg gätirmërilä burlädi bayi da. hindi hindi_äläm mävliidini
çoğ_oxuduveriyorü gini_älli_ikinci gëcesini_oxuduveriyorü_ondan sonuru bi dâ
oxuduveriyoru. üçüncü gün ğatmar_ëdiveriz dâ dağıdiveriz gonum goşuğa. ölü
yedincisi yokdur burlädi_ölesi. aa, ölü yapılmaz. başğı yelädi_o üş gënnüğü, yedi
gënnü, on_üş gënnü, kırk gënnü, yirmi gënnü deyî_ëdilip-yatıyoru.
80 ölädi_ëdiyorülä. burdu yok.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

üş gün_olüdü_ölüm düün_äväl. üş gün_ëdilidi. iki gün tamşî_ëdilidi. bi
gün dü çayiz_alti_ëdilidi. ertäsi gün dü galin_almi alinidi_aşami ğadâ gini_olüdü.
aşamuttü tä bu vağıd mindirivëmazlädi bilî galinä. gün batıK-gidäki mindiriverilädi.
85 cumäy gün başlädi tädil gün bitädë. äväl_üş gün_olüdü ya. hindi_iki gündü bili
bitiriveriyorü_äläm. o ğidâ uzun sürü düün_ëdän yok hindi hindi. bi gëci bi gündüz
çaldırdı mî tamam. aşam bitiriveriyorülä. hindi_olmari ö. ölü düün_ölüsü tärs düün
dëri_äläm. onü tärs düün dërlädi burläda. cumäy gün, cumäy gün_aşamuttü galidi
çalğı zatta da, aşam tamşî_ëdilidi. ë o guñ verilmazdi_ertäsi gün gündüz yemek

90 vèrilîdê. aşam gälânî_aşam yemek vèrilîdê. ölü_ölü_ölü gidâdê. bazar günü
yemeK_olmaz gârî. gız_almî_ölü gârî gız_âvini gidârlâ, çalarlâ, her şey_édârlâ.
aşamuttu mindirivèrilâ gün batılâk, alî gidâ gälîn_alcı. e işdâ bu vaqıtlarî tâ
mindirivémâzläř tâ bundan soñru mindirivèrilâdi. hindî hindî êkân mükân
démâri_âlâm aşam mîşam bitivèriyorü hindi düün. çâyizâ, ävâl çâyiz mî marîdi_ävâl
95 çâyiz_olmazdı burlâda. hindê çâyizâ bir_ay_ävâl döşü gâ isdâseñ. äv dutduñ mü
döşü gâ. äsgidân gälînälî bi gidiyorüdu zağâ. hindî hindâri dışı gidâsi döşeniK-
gäliyorü. burda ginî kōdü_olanıķı dî döşeniK-gäliyorü hindê. bir havtı_om bês
gün_ävâ döşeniK-gäliyorü.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

100 ē nê yêmê yapceñ? fasilli, patatiz, pirinç, dolma, nohut. nê_étceñ başğa.
käsilmâ mî? käsilî. iki dâni kâsân bilî_ölü. göyun bulan göyun kâsâ, geçi bulan geçi
kâsâ. nê nasîP_olüsü_onü kâsârlâ. alırlâ da. kândindî_olmiyan_alıyorü.

Köyünüzün aslı yörük mü?

105 yok bân bilmârin_olum. bân dünnâ ğurûlalî vâ mıñ_o ğidâ häpsini bilip-
yatcaķ. nê bilem bân. duysam bilî_aqlımdan gitmişdir hincî hincî bânim ğocu_ısan
aqlındî durüp-duru mü câhil_ısan. hurdü_alceğ_oldüñu oreyi
varıncî_unudüyoruñ. bilip-yatcek bân dünnâ ğurûlalî vâ mıñ dērin baķseñ.

110 orları häp vâdiñ mı sän gârî? ävâl dâ bilip-durüsuñ her yeriñ ğonuşduğü. onnâ
ävâ mî gâli-batî dî_onnâ şimdî iği diziyorüdur tarlıda. o beg ğatlanılcek mî_aşamî
ğadâ. gälinci savâdır_ordü durüğorlâdır.

I-B/7

Derleme Yeri: Bozdoğan-Olukbaşı Köyü
Derleme Zamanı: 02.08.2009
Kaynak Kişi: Fatma Kurt (80)
Doğum Yeri: Bozdoğan-Olukbaşı Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı.

bänim_a^d mı? fa^tma. soyadıñ mı? bi şē mĩ mā? hayır_olā. ğurt.
 nē_bilen_ölum. kaçındı_oldümü bilmēyorun. biz ufaḶ ğadığ_anamızdāñ.
 bilmēyorun. beyim dī_öldü bu sänā. yēdī_ay_öldü_ölāli. fa^tmı ğurt. fāzlayındī.
 fāzlayındī, yē^tmiş bēş, sēkizān dē. nē dēseñ dē. e güççük deĝilin ğārī_ölum. bēş
 5 denī_ölum mā. iki denesi –bilīsiñ. biliyorū muñ?- ğurtuluş kövünde. āvländī_ōda.
 ōdu ğaldılā, āv yapıdlā. ikisi būdu āvli. biri beker. seniñ gibi bi ölum mā. bekēř, ince.
 o beker daha. hanī_āvländī yok daha.

Doladığınız bu kumaş parçalarından ne yapıyor?

tēzĝah doḶunuyorū bunnādan. āvlāri yazılıyor, satılıyor. naha baḶ, aş baḶ
 10 ğapıĝi dā. ōlū burası mıtıvaḶ gibē bänim aşā da. oḶadı yok. oḶadā kilim mā. ıhı bu
 pārçları ğırı^kları. ğocumannarı_ölū. āvlāri döşeyyorūlā bñnlādan. ōlan doḶuyorū. o
 doḶup-duru. bēn sarivēriyorūn daha ğızım. bu ğırı^kları. metireylēñ satılıyor_ó da.
 top hālindi gidiyorū būdan. dikiliyorū malları maşāĝĝa^lları bilēñ. āvlere dikiliyorū.
 yazınıyorūlā. e bänim mā. bi ğocū ğārī n_ēniyem bāñ. kilimim mā. ōlangillā dī
 15 yapıyorū biribirlik iki ğādāş hūda. ōdaḶinnā ē^tmēri_ölādı. ōdaḶinnā birī belediylıkdī
 çalışıyorū, biri ğayvecilikdā. nē yapalım_ölum. iştı bō çalışcaz.

Köyünüze neden Olukbaşı adı verilmiş?

çoḶ sōle. kövñ_adı mı? oluḶbaşı dēlā burıyī. bozdūvaniñ_oluḶbaşı. āvālā
 birāssēdin. nē_bilān_ölū ğomuşlā. bozdūvaniñ_oluḶbaşı dēyırlā hindi. bazarī
 20 duruyorū buranıñ. ğālīlā dışlādāñ. kenāĝi etiraf köĝlāden ğālīlā. bazarī duruyorū.
 ēyidī.

Başka hangi işle meşgul oluyorsunuz?

n_ēdālim ğārī ğocalıḶ var_ölum. iştı bō çalışcaz. ğocalıḶ kepāzālik ğadınım.
 ğēşlikdī şēye ğorūñ cannarıñıza. ğorumadım bēñ. anı ğōmādim. yā anı ğōmādim bēñ.
 25 āmcam marīdın bi. edepsizdin. onuñ ğāsı baḶdı. dēzemiz varīdın. nāzillē ğōşdü ğitdi
 soñura. būdēdin. o āz bāḶdı. e vādıḶ bi ōsüz_ādama. ōsüz ōsüzü gidiyorū. nē_ōce^k

30 erezil terezil geçindiK gitdik. ğocadıķ. nē_āpalım_ölüm? avzımızdı dış ğāmadı,
 başımızdı sař ğāmadı. nē olū ğārı kim n_ēnē bizi bundāñ kārā? āltıřar_okķu sayı
 ğazılı_igı̄dim beñ sāmāci ğazılı. āvāli sāmāci ğazılı_olūdu. kıl kıl, geçi kılı. āltıřā
 35 ğārı_okķu kılı bōlū darādıķ, atādıķ, dūrā dūmūlādık, çuvalı ğatādıķ. igı̄ri ğālīdik
 çā^klāda. biz_ōsüz_oldūmuzdan_ölüm çoĝ_ärāzil_ōldūķ. ğazıl ğazıl, kıl ğazılı. geçi
 kılı. geçi kılı_igı̄dik. hindi yoķ ğārı_o geçi kılları. vā da sērek. dā çadır_ēdiyorūlā.
 arabisdannarı gidiyorū çadı. onnarā biz_ēdādiĝ_āvālā. biz_igı̄ridik. bēylārimiz
 doķūdu üř giri^lilen. üř giritden. girit dālār_ona. sōzūlāri sōzūlūdün.
 35 āvālī_ärāzillikdin_ölüm bu kō. hindī_aççıĝ_ēyi ğārı. bu çapıT_işi ēyi ğādi millātā.
 ğocu ķomsa çoluķ çocuk sarıyoru. nē_āpcañ. ğāziP-bōcēni ğızañnā sādıyorūlā.
 ğocu ķōmsu işti bō ğocāsañ onu dālā. hā ğocadıñ mı ğocu ķōmsa nē olcaķ dālā. e
 ğocu ğārı ğocū_adam nē_iřlēbilir_ölüm. iřti baķ. baķ dul_o hindi. beker_o adam.
 kim baķā buna? iřti bunū dālā. ğārısı mī_ōldü āvlat ğālcāk dā baķıcaķ.
 40 erezil_oluyorū_īsan ğızım geni, erezillik. ğadın_erezil_ōmeyır da ēkek
 erezil_oluyorū. ğadın yūp yākeyorı, ēdiP_ēylēyorı. ērkek bilmēyyorū. bizim bülādī
 loķantı dī yoķ. ğızı varısa ğızı baķıyorū. ğālīni varısı ğālīni baķıyorū. ğādařı varısi
 ğādařı baķıyorū. nē yapalım.

45 bunu sēcāsıñ bi kilo ētcēsıñ dā yüz liri parı_alcāsıñ. çoķ dāyil. çoķ dāyil
 45 ğānı_ō. on_okķu sādıñ mı on niri_alcāsıñ. on_iki_al, ōm bir_al. alıbilıřıñe.
 malı_ēyi gidiyorū bunun, malı. e malı dı ğızım bōlā doķunmēyorū ya. bōlū sarılıyorū
 dū_ōlū_iřlānıyorū. ahā arabistandan ğālıyorū bu ta. ğocu ķamyonnā ğocu tirlā alıp
 ğālıyorū. buralilā alıyorū, yapıyorū. nē_āpalım. iřti_ōle.

50 āķıdaki āv mi? aķırbālādan_o. gir_orāya. çapıt onnā dı bō sarıp-batīdi,
 50 doķūp-batīdi. ğı. bizden_onnā gene. bubāmgillēden_aķırbā. onnā dı
 bunū_iřlāyyorū. oturan yoĝ_ölüm. zēngin fakir sarıyorū. boř dūmāyırılā. canları
 sıkılıyorū.

bunun hanımın mī biri? biri ğādařıñ mı? ōrāncı.

55 bizim günümüzdü okul yoĝūdun bizim būda. hindī_okullā vā ğayrı. ğızañnā
 55 dıřı bilān gidiyorū, okūyorū. hindi bānim ōlanıñ_ōlu vā iki dānā. dıřdı_okūyollā.
 gidiyorū_ōnnā. ğadınnādāñ gidānnā, ğızım mā, ōlanıñ ğızı. o dū gidiyorū dıřa.

asıl asıl gâlin. asıl gâdınım. âyşamî gâdâ asıl gollarıñlâ. âşam_oldu mu ârî.
çolûñ çocûñ yo^k mü? dâ yeñi mî_âvlândıñ yoğusa? éyî allah geçim mēsiñ. gülü gülü
geçiniñ yavrûm.

60 bânım dî_ışti bi dâñi dâ hu vâ. âvlänmäyo. sâniñ_aññicēñ sanâyidâ elîniñ iki
māmānı bōlü kâldidî, âldidî da sanâyidâ. ödu gâmiş. öndan. gâni bu işi yapıyoru.
doğumayî yapıyorü gänä, bunnarî doğumasına. yalıñız sözgü
çoğ_ilâzım_oluyorü_ısana, dutana, sarana. hōlü gâziñ, aşaları dolaşñ. bânım_äviñ
biri_aşâ tarafda. ölanıñ_ävi_öda. beker_ölanıñ_ävi bilän_öda. ölä gâmañ çōman
65 durup-duru. âvlänmädi. hadî_âvlänîsi dēdim beñ häpisi bi ösuñ dēdim. onuñ du
yasîbi çı^kmeyorü_ölüm äli saqat dēneyorü. bizim burası yafçı. äli saqatsî_oturüT-
duru mu? çalıñı^p-durü. ölü dēmēyōllâ. nē yapalım. nē_âpcağ? işti bu işi yapıp-yörü
ğâri. başğı bi iş ya^pmeyorü_ölüm.

éyi mi gızım, éyi mi çapit? zahme^li zahme^li bunnâ yavrım, zâme^li. parasını
70 bağâsañ heç çalışmēcēsiñ. nē yapcağ?

Eskiden ne yapıyordunuz?

âsgidän mi? âsgidän nē dēyon sâni gâzil_igirîdik. bu yeñi, bû. bēn. topanına,
bōlü topanına. ön dâñi_édârin_öm beş dâñi_édârin. âncî_édârin. bēñ gızım bē yî
yēmeg_édâ gidârin bē yî yatâ uzanı gidârin. bânım bälim saqat da. gırık büdâñ.
75 davamlı çalışmēyiyorun. yalıñız buna bağ İni du^tmaz. buru bağlanıyoru bōlü incä.
hindi bu öldü mü bunuñ_üsdünü bunu bi dâ göyorüşuñ. önu dikiyorüşuñ. İni bağ
başımda. ölü iki_ucü_inci_öldü mü düğünnevēriyorün. ödu kâşiyorular_óna.
sözâlâke kâşiyorü. işti bōleyiz. nē yapalım_ölüm. sâmiyan yok buna. gızılıköğ,
dudağaş köğü, üş köğ davamlı çalışıyorü buna. n_âpsıñnâ. yok, iş yoğ_ölüm.
80 ölannâğ dōt dâñisini éyî ävâmişim bân zamanında. hindi_ävârimēcēdim. göcadım
ğâri_ölüm. ävâli bıgır uyķumu uyūmazdım bân gecä.

bağ gâlık-gâli bizim gız. bağ çapit sâdirî-batırın munnarî_éyi dâ mi?
hindi_oriya väca^klâ. sēn dî sâdi. dâ sän yaslândıñ gâdıñ mî nâzilde? fa^tmî dēzem
yatdı ah ka^kmadı yalım dēseñi bi yō. e hasdî_oluvēdim bân nâ. hasdeyîn_üzâriñi
85 sâlık. böğünnâñ dün_ēdi-batırın_ışte. é^tmâdim. nahâ çocu^klâ éyi mi? gızıñızlâñ
ğonuşduğ ğâri_öndâñ duydum.

savol gızım. gälinnär_ol. onu oñarın bân. ölü bozulâ yığdım mı sarıyorün.
davamlı büdâñ sarımēyiyorun bân. göl du^tmeyorü da. savol. memnūnun_ölüm.

I-B/8

Derleme Yeri: Bozdoğan-Olukbaşı Köyü

Derleme Zamanı: 02.08.2009

Kaynak Kişi: Pakize Gürer (65)

Doğum Yeri: Bozdoğan-Olukbaşı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler, Nişan âdetleri.

bän bilmēñ. pākize gürär. a¹mış bēş.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

bizim zamanlarımızdı davullū olūdun. a¹larī minādik. başlarımızı allı
bürünūdük. çālgıcılā gālīdin. çekēdin İsannara. bölü dümbe^klarlāñ olūdun bizim
5 günlärimizdä. bölü or^ēlā omazdın. e işimiz ip iğirīdik kıl. bēylärimiz dē tēzghah
doğūdun. işti bölēdin. hindī onnā bitdi, bū çapı¹lā gāldi. köğümüz işti bölä.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

esgidän dōlmū olūdun. māhni olūdun. türlü, türlü olūdun. çöbū olūdun.
pilav, hasillā, çöba. hindi dī āynī oluyor. kēşgeğ olūdun. buydaydāñ. ätilāñ
10 bişiriz. yēnceriz. ondan kārī guyrux yavı ısdı dökādī Küsdünä. yeni yēncāşıñ. sağız
gibi bi kēşgeğ olūdun. dōvmeyī gārī bölä göcu kapsī oluyorū ya gazannāda.
adamlā yēncādin buydayı hōlā ätinnān yağı özeşmeğ için. ölü olūdun. işti bunnā
olūdun çocūm.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ekinnā ēkilīdin, bıçılīdin. esgidām bölü a¹larlāñ bizim zamanlarımızdı a¹lā
govādın. äzilīdin bölä. hārman olūdun. hindi onnā kākıdı gārī. bizim
zamanlarımızdı ölēdin. gadinnā bıçādn. a¹larlāñ bölü dönü dönü dönü dönä o
buydaylara saman ēdādin. tenisni ayrı bi yerī bölü gadinnā adamlā gidādin.
bubularımız savırīdn. hindi o işlādāñ yok gārī. hindi dövär. bi yanındağ
20 tenisni ayırıyoru, bi yanındağ baki¹lıyoru.

Çocuklarınız köyde mi yaşıyor?

vā. iki amānetim mā. āvlilā. būda. būdū oturuyorūlā ikisi dā. işti ölü
çocūm. iki amānetim mar işti. āvlendilē. işti onnarıñ dı vā. biriniñ yok çocuğu.
ikişiniñ bi dānesiniñ vā. onnā dı ūraşıyorū işte.

25 talibi yalım o daha bakşağa dā mi? yēni āvlenmiş heral. yēni āvlenmiş.

Eskiden nişanda neler yapılırdı?

e nişan bölü daqılıdı_ışti aynı daqılı-batan nişannā gibı daqılıdı. soñru bi yō nişan_ādı_édādik. kız_ävi_oreyi götürü. bölä tavıq pilā bişiridik. böreğ_édādik. sinilärilän üstlärinı hō eşāp göduq bölä. alı gidādik. hindı_onnādāñ ömėyörü.
 30 esgidām bölü_olūdun. evelē olan_ävindāñ gāliyorü. olan_ävindāñ gālī nişanı daqālā. öm beş gün soñuru_äsgidāñ, bizim zamanlarımızda öm beş gün soñru biz götürüdüK_öle. täpsiläri döşādik. alı gidādik.

davıllāñ peK güzā olüdü düvünnā. bu ne olcaq bizim bu ğonuşdumuz bölä. éyi_añladıverälīm. ösun n_ēniyēñ, açık bi yerim mi vā bānim? aşā tälidi
 35 ğazıl_ıgirıdim. gā ğonuş deyi çākıñ_öñündü iresimlärimı çekelē çekelē gidālādin ğazıl_ıgirike. qamarayı_alı gidādin. ırāme'lik bi āmet dayı sān ğonuş ğarı ahan aşākı tälidi ğazıq “bu köşesi yāvrum, bu iği yāvrum” ölü dēdin rahme'liK_āmet dayı.

ışti bölü hācarıñ dēdiği gibi ğarı_ıştā. evelā ödan.

sezā bānim sezā çocu^klā vā. bölü ğazıl_ıgirip-durü qamarayı āmişlā. ē
 40 benim_ışti çocu^klarım. çocu^klā vā, yanındı oñuzumūla ozanım mā. ğaç. hām bölü çekiyorü sezā hām bölü ğonuşuyoru. baq aynı ākıdaş añlatdı_ışti bölü_olūdun. baq salı bözzoan dēdımız aynı äsgidām bölü denıdin. ışti bölü_olūdun çocum. ışti bölü gālın_olü gidādik. üçümüz dü bölü atı mindik biz.

Köyün yerlisi misin, başka köyden gelin olarak mı geldin?

yērlisi yērlisi. yaa yērlisiiz. dışdan gālmādik. bēylārimiz eşläri yērlisi. bizim bēy ğolāñ doqūdun. o ğolāñ doquduğu yere sēnlidi^klėyın talibilā gālīdin. biz bundāñ ódev_alcāz dēlādin. hu qaş çapālı, ó qaş_ışelı deyi bizim_adamı sorālādı. añıverı dēdin. onü_ölü yazālādıñ. çoğ_alilā gidālādı_äsgidāñ. ğolāñ doqunūdu hani eşe^klē olūdun ya. onnarıñ bēllerini sarilıdın semēlerinnen ğolāñ. sēnlėyın di o zumañ
 50 talibilā gālīdin liseli ünıvesteli de ónnā yazā gidādin. çocu^klā kıldāñ tēzğah doqūlāqa bölä qamarıya alilādin. iresimlerini çekelē gidālādıñ. çoq gādilā äsgidāñ. bölü özariñ bānim doquduğu yere bölü aynı gibi bi şey_ādılā gādilā. ğarañlığıdın da. ölü hurdulā āydınlaşdıdılā öda. ölü çoğ_édālādin. yapmeyörüz ğarik. ıgrilmeyır ğarı şindi. çoq nādir_ıgirāñ. sērek. işlā bitdi ğarı äsgidāñ köğümüzün_ışlāri hāp ip_ıgirıdik biz
 55 kııl_ıgirıdik. ölü toplu bölü düzlü^klā vādıñ. olādı ğazıl_ıgirıdik.

äsgidāñ düğün_odununu du gidilıdin. düvün_odununu gidilıdin. pērşēmbi gidilıdı dē mı_āşa? pērşēmbi ğüñ.

I-B/9

Derleme Yeri: Bozdoğan-Olukbaşı Köyü
Derleme Zamanı: 02.08.2009
Kaynak Kişi: Hacer Aydın (63)
Doğum Yeri: BozdoğanOlukbaşı Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Nişan âdetleri, Düğün törenleri.

Eskiden nişanda neler yapılırdı?

ölan_ävindän tahannı gälirdi. tahannı pide. tahannı pidē_oluyoru ya ondan gälirdin. ondan soñrū ba^klvī gälirdin ölan_ävindän. ondañ soñrū nişanī dağālā gidālādin. soñurā ğız_ävindän tavıķ, pilav götürüdük. kēyim, corap, mändil, a^llet 5 ğōduķ ölan_ävīnā. ölü gidālādi. sinīniğ ğāşılı gidādin çocum. işte a^lları minādik. davıllan zurneylän gidādik. ondañ soñūrā ölan_ävini varī... gülmā. gülüp-duru.

atī bindirilādin. hindi ölan_ävi ğız_ävini gälirdin gälīn_āmağa.

bānim_adım häcer_aydın. a^lmış_üç.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

10 ölan_ävinden ğız_ävini gälinirdin. atı bindiridin babamız. kändi babam atı bindiridin. ğızıñ babası ğolundan dutādın. atı bindiridin. uğurlādın. āşamızı sıvādın. bälimizī ğuşaķ kuşadıdın. ayakğabımızī kēdiridin. ondan soñrā davıllan zurneylän kapıdan çıkarıdın. ölan_ävi alī gidādin. ölan_ävini_äviniğ_öñün_ävılsını vādıñ mı ölan dāmāt bi yo oynarıdın. parı çevirilādin. pareyi çevıdilā mi öndan soñru o bitdi mi 15 dāmat gälini atdan_āndiridin. ğuca^klā āndiridin. ondan sö parı atılırdın. āndi mi āķış yapālādın. gälīnā içarı ğatālādın dāmādılan. birā şāpet verilādin. öndan soñrū dışarı çıkādınlā. otutdurulādın. gälīn rahat oturū diğñanırdın bi yó. āşam ävi gircek tabi. ölü_ölüdü çocum.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

20 yeñişā, ğarısı, salı. pazartesiye ğarısı, salıya yeñişā, çarşambeyā birāssi bazarı, pārşembeye nāzilli dādık. cumāya cumā dādık. cumārtesiyi_amassı dādık. pazā āski iris. āsği bozzovan bazarı denıdin. āsği şēlā bölādin çocüm. ölü denıdin.

Düğün ne zaman başlardı? Hangi günlerde neler yapılırdı?

25 çarşambı gün_āşamüsdü bayraķ dikilirdin tüfeg_atılırdın sēkiz yó, doķuz kārā. o bayraķ oreyē balkona asılırdın dün_ävīnā, ölan_ävīnā. öndan soñura pārşāmbi gün ğonumdan ğoşudañ köğlūdāñ a^llā, eşe^klē, merkeplē toplanırdın. yirmi

ğadā, otuz ğadā toplanırdın. öndan soñru o a^larıñ boynuna çañ daķılırdın. hani
geçilärä çañ daķılıyorü ya o çañdan daķılırdın. o gün pärsşämmi gün ğa^tmär_{olurdun}.
yemek yapılırdın. helvā ğarılırdın, ilmiK_{helvāsı}. häp bidäk düvün_{odununu}
30 gidärdin köğlü bölü_{häp bidäk toplanırdın}. tahreylen_{olūdun}äsğidän. odunü
dağları gidilirdin. o odunnā eşe^klen, a^lan sarılı ğalirdin kırk ğadā, älli ğadā
topleyibilişinā. ölan_{ävini yıķılırdın}o odunnā. yıķılırdın. härküz ğonum ğöşu
daşırdın, yığādın_{oreyē}ölan_{ävini}. ğonum ğöşu yādım_{édädin}. ondan soñra o
gün düvün_{odununnan} ğälännā ölan_{ävindä} yemek yilädin. ätäsi gün, cumā gün
35 buğday dövülürdün. şüdu ğavāñ dibindä ğocaman bi dibek vardın. häküz soğularlan
buğday dövädin. o buğday dövüldü mü ğanı_{o buğday dövännäri} yemek verilirdin
ölan_{ävindän}. ölan_{ävi} o buğdaya cumäertesı gün kēsğek yapardın. yēmēñ yanı
kēsğek yapılırdın. onā buğday dövännā, ğonum ğöşu yıdin. tādil gün ğız_{ävindi}
yinirdin dē mı ğı? cumäertesı gün ölan_{ävindi} tabi kēsğek yapılırdın yinirdin. o
40 buğdayıñ yarısını ğız_{ävini} yollälädin. ölan_{ävi} göndäriyorü_{oräya}. bi
bacağ_{ätılän} göndärilädin. oreyi ğälın_{ameyi} gidännā dā onnā dā yemek yapādın.
ölan_{ävini} yidirilädin. ödan ğälını mindiriverilädin ata. ölan_{ävi} alı ğalirdin.

hanı buğdayı_{äri}meğ_{için} bölä paça^klanmağ_{için}, özeşmeğ_{için}.

davillañ ğalirdi. davı bölü_{ähälı} gidärdin_{oreyi}. dağdan ğäliken o eşşek
45 sürüsü ğarı sölümesi_{ayıp odunnarıla} sırsı ğarı_{o çañnarlan} tängır tungur. o
günnā nēymiş. ğaş ğı, ğaş. işti bölü_{çocum}. bölü_{ğälın}olü gidädik.

säniñ yo^k mu? sän dā yeñi mı_{ävländiñ}?

bi dā düün_{odununu} sölevëriñ ğari. bāñ hindı_{namaz} ğılcan. düün_{odunu}
ğonuşuvëriñ. bārağ_{dikilidin}. çañlā daķılıdm.

50 yēmeK_{édilidin} ğari. buyday dövülürdün. büdü dövülüdü. kēsğek yapılıdm
yēmēñ yanını. yemek dı_{olūdun}. kēsğek yapılıdm. tādil gün ävdi o ölan_{ävindi}
yinidin ğari. ğız_{ävini} gidädin. ölan_{ävi} bi bacağ_{ätılän} göndäridi.

kimisi_{nāzilli} gün_{olūdun} kimisi_{tādil} gün_{enādin}. bāñ nāzilli gün_{ëndim}.
tās düün. bizim işeyi tās düündü. çarşambı gün ğarı_{ya}. bazā gün dēyırız_{ya birissi}
55 bazarı gün, o gün güzel_{olūdun}. isāñ çoğ_{olü} dēye ğalbalığ_{olü} dēye tās
düün_{édilidin}. hölü_{ğaliñ} äviñ_{öñünü} ğaldı mı ğarı hölü_{hā} tarafdāñ toplanilädin.
baķılıdm. odunnarı bilāñ ba^kmā gidädik. hā odunnara ba^kmā gidädik. eşe^kleri_{ba^kmā}
ğarı.

men Bölgesi (I-B1)**I-B1/1****Derleme Yeri:** Karacasu-Nargedik Köyü**Derleme Zamanı:** 06.08.2009**Kaynak Kişi:** Dudu Yapar (68)**Doğum Yeri:** Karacasu-Nargedik Köyü**Eğitim Durumu:** Okur yazar değil.**Meslek:** Ev Hanımı**Konuşulan Konular:** .Yemeklik bulgur yapımı, Tarhana yapımı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler.

hasdalık dı vā çócum. eyilikdän mi bäs_édälim, kötülükdän mi bäs_édän?
 men hastēñ yārim. ķolestoruñ vā dērlā, ķānsonuñ vā dēyorülā, kāmīK_erimāsi vā
 dēyorülā. bi de şē vā dēyorülā. ķafanıñ bozuķlı dū vā. hā siñir hastalim mā. nē
 dēyem. saol yārim. nāzillidi ũlkerōlu dē bi toķtur vā ya ona yatdım, yirmi gūñ yatdım.
 5 sinirsāl toķturuna yatdım. gini gitceñ yarından bir gündeñ ķonturanı gitcen. bu du
 hastalıklı. hāpimiz hastalıklız biz. olan. astım mā. nē dēyen? nē nafı soren? nē nē
 sōlēyēn?

bulğur ğaynadıyorun.

mānīm_adım dudu yeper. yaş kır^k bir doumlū. órasını bilmārin, cāhilim. meñ
 10 yēdī yaşındı ğaldım, bubam öläli atmış sānī_oluyor. yēdi yaşındēdım. atmış sēkiz.
 sēkiz yaşlarındı ğaldım bubamdan. bilmāriz. ē başğı nē dēyālim?

Şimdi ne yapıyorsunuz?

bulğur ğaynatdım, bulğur sārçen, aşlık. ē ğurutcen, temizlēcen, yicēz.
 n_édälim. onā üğdüyoruz bulğura, yiyoruz. dēmendī_üğdüp ğalıyoruz. bulğur
 15 hālini ğatiriyoruz. bulğur yīyoz. bunu yiyoruz. fasilli yiyoruz. bōrölcü yiyoruz.
 buldūmuzı yiyoruz ğadın_ölum. nē dēyālim? n_édälim? un çorbası dī huruyoruz.
 un çorbası dī huruyoruz. ālimizdän ğaldī ğadā buldūmuzı yiyoruz. başğı bi
 ğır_işlārini gidimēyorun. ķānsonuñ yūsek dēyorülā. ķolestoruñ vā dēyorülā. işti būna
 sabālī hurduK_oriya onuñ başındı ğimıldanıyoruz. hurayī dōkcēz, ğurutcēz.
 20 n_édälim. tā ne sorceñ? sor baken, sēñ sōr.

Tarhana nasıl yapılır?

tarneyī yuñuruyoruz. ayrıanı ğatıyoruz_içinā. oru ēşidiyoruz. ona bölü
 sāriyoruz. yincek hālini ğatiriyoruz. ondañ soñra aş_ēdiyoruz. ğurüncē ğadā
 duruyoru. uFaķlērız bölü bölü_uFaķlēyoruz. bölü bölü_uFaķlēyoruz. ona çendireyī
 25 hurduķ mu aş_oluyor. ovķuladımız dī_oluyor, dirisi dī_oluyor. diri

dĩ_édiyoruz. hõlü hõlü_uFacèK_uFacèk dĩ_édiyoruz. ovkülê dĩ yoruz. bulğurũ yarĩ dı yoruz.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

30 äsgidän düünnâ aynı_olüdü. davıl_olüdü. saz_olüdü. horğ_olmazdı. davılılan şeylen édärlädi. üş gün_oluşdu. cumey gün_âşam_alattalá alĩ gälilâ. cumertesĩ gün_édärlâ, bazar gün_gälĩn_alırlâ. ölü bitirirlâ. üş gün_édärlâ. âşamatdan gälidi. kıını gécäsi édärlâ ordu hindi dĩ_édiyorülâ kıını gécäsi cumey gün. hindi cumertesĩ gün bitirivëriyorülâ ğari. ölü ämir_oldu. här yëdi_ölü hindi. gini bāzıları_édiyō canım da. hā masaraf çok, yimäsi_ışması_çoK_olüvëriyoru.

35 sen ğonuşmũ herif. seni soñru ğonuş dedilâ.

ē sor. tā ne sorceğ?

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

40 düünnâde här_ışē yapılı. çorbu yapılı. tärnĩ_aşı yapılıdı äsgidän. bulğur_aşı yapılıdı. hindi bunnâ kaçdı. hindi pilev, patatız, dolmâ yapıyoru. şey yapıyoru, kēşgek yapıyoru. ölü_ölü gäliK geçiyoru. yiniyoru.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yërlisĩn. aa anam bubam yerli dlünü. anam dışdan gälmiş. ben büranıñ yerlisiz_ikimiz di yerlisiz büranıñ köğlüsüz. bürdü doğduğ. bürdü böyüdük. bürdü meydan_aldığ. bürdü çalışdığ. bürdü yidik. här bi şe bürdü.

45 ***Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?***

50 äsgidän tütüñ yoğüdü bizim ğeñşlimizdi yārim. ğeçi vardı. ğoyuñ vardı. inek vardı. ónnarılı müşğöl_olüdüğ. ékin_ékmek, härman ğaldırmek. bunnarılı meşğöl_olüdüğ. başğı né éddälim. ódunu gidädik. suyümüz yoğüdü. hindi yeñi çıkdı. bũ yıl dört seni_oldu dā suyü çıkalı. hu yüzdü ğuyü vādır ordan alĩ gälidik dāsdirililāñ. tuluğ_édädik_äväl. dārilāri tuluğ_édädik. çoK_üzē olüdü tulüñ suyu. tarlıları tulü ğötürürdük. onuñ_ıçindi buz gibi_olüdü. üsdünü bi örtädik tarlılada. ónuñ suyü_ölü_aynı buz dolabındı ğomuş gibi durā dururdu. ğeçi dārisindän yapadığ. hõlü ğeçi gibi hõlü ğolları mulları_olüdü. huriyi ğadā ğadā ğolları_olüdü hõlü kāsädik. bölü İsan gibi, dikältseñ_İsan gibi_olüdü. ğaFası dĩ_ó ğadā olüdü. ğüzel_olüdü. ē hindi_onnā batal_oldu. su ävlädi_oldu ölüm. här_ışē ävde. üş deni_çeşmi vā. biri_ıçädĩ vā. biri salondü vā. biri aşā yurtdu vā. üş deni_çeşmi vā. allah yasdımızıñ_altındemiş. nelâ gälmiş, nelâ ğemiş. hindi

köğüñ_çindāñ su çıqđı gāldi yārüm. allah tarafından. hindi ävālki gibi ğuruqluğ mu
 du? hindi bildilā hurdū su vā dēdilā. hurdulā ordan çıqđılā. hā
 60 ğuraqlığdan_ävāl_ölü sulā yētmāzdi de. nēlā çekdik, nēlā çekdik ğızañlımızda. sabā
 ğadā sū bekledik. bizim o mehelli köglē bizim burdan götürüdü suyü_onnarıñ hēş
 yoğūdu. biz bu yö_ävāldān hōrdan ta horlādan aşşālādan su aldık hep_ortak hu
 köglēden, mehelli köglēden. onū da bunnā biz_alcez dēye durdurmadılā, dāli
 dālivēdilā, āşdı_āşdı ğitdilā vanōsuna. ónnarı tāslim_ētdik. hindi bu yö du biz bī
 65 çeşmi çıkarıncı ğadā biz ondan dī_alcez dēyi ğālivēmişlā geçē_ıl, ävā seni bñ yıl dōrt
 seni_olcaK_o ya. vēmedilā. hōkūmet vēmedi. ävālki suyü bunnā sizi vēmiş ya
 dēdilā. hindi bi dā mī mēceklē ğāri. bunu bu suyā hārkās kendi çıqarmış dēyi dēvlet
 vērmādi. siz dī_areyiñ, siz di buluñ dēdilā.

diñlēcek tabi. baqşey yā bandi_aldırı-vatı ya. n_ētcek. tā nē dēycen. tā ne
 70 sorcañ. sor baken tā varısa.

Eskiden her yerde doktor yoktu. Bunun sıkıntısını çektiniz mi?

yoğudu bānim ilk. varıdı da o ğadarlıq. beg dıqqatlı doğdur yoğudu yāni
 hindiki ğadā. doğdur zamānındı zattan baqmāzdi. bu işlārā hām toqturu bilmāzdik.
 ölü bi hastalımız vā şē dēyi vāsey hemen birā şē édivēridi, bi hap yazivēridi. ahā
 75 tamam mı? tamam. hindi findistendēsinnāri dēmmēriyorū müllet hāp. mindistendeği
 hār şeye biliyorūlā. bñreyi baq bñrdū isannā görüyoruz telēzendı ya. nērdi nē varısa
 hāpsini telēzendi görüyoruz.

oturmadıñ sandalyanıñ_üsdüne. götüññ_altını_al_ēndāne. bacāñ_ārır.

örlādı nē varısa findistendeği ğadā dı dāhı görüyoruz hindi_oryi ğadā dı
 80 görüyoruz. ē hacidā işēlārinı dı görüyoruz. türkōnñ_ötübaşını ğadā görüyoruz
 hindi. ē ävāli_ölü_ışē mī marıdı. benim bubam marıdı. siz dēdi öññüzdü çeççal
 oynēcek di dēdi göcēsiniñ dēdi. hah hindi zamānı gāldi. görüyoruz. nēreyi görüyoruz.
 türkōnñ dā türkō zā hurdu ğalıyorū ya cavuruñ dünyā ötübaşını dı ğadā görüyoruz.
 biliyoruñ kendin. n_ēdālim. hāpsini biliyoruz. yalnız cāhillıđdan biz nēyiñ nē oldūnū
 85 bilmāriz. ordū_oyennāri baqıyoruz, säyr_ēdiyoruz. ben nēyiñ, kimiñ kim_oldūnu
 bilmēyorun. ikimiz di bilmāriz. tā şeyi yeñi_aldı da dedeñ. sāt yoğūdu. sātı
 yeñi_aldığ. ävāldān hār yēri gösdāridi ya. hindi de o silinici ğadā sāt_almadı, üş
 sänādir_almadı. bu yıl_alcem men onū dēdim. men_ölūsem yatāndı ğālışın. alıvı
 baken benē. oreyi bureyi gidiyō. gitmārin oturuT-durcen hirt zirt telēzenimiñ başındı

- 90 d d m. bu yıl_aldı g ldi g ari alıv di g ldi. onuŋ başındı_otur T-duruyor n, bağıp-
duruyorun.  y  k t  g r yorun. h r yeri g r yorun. hocasın  d  g r yorun_ onuŋ,
cingenin  di g r yorun, cabarın  d  g r yorun. n  bul seŋ g r n yor _ordu y r m.
  t  n  d yen? v  mı t ? hadi bi  ay bişir lim, bi g ayv  bişir lim i alim. s n yalnız
mı? i irem bay  bi  ay men. bi filcan g ayvanıŋ kırk sen  hatırı varımış. h  b yd den
95 yi. b n y yor n ya. haşlım  gibi yiy -batırın me n ya. bulgur b yd s  bu. g zel_ol  bu.
alen g len.   sen bil siŋ. biz t kliF_ tdik. sen_oturen n men  ay bişiren g len.
dedeŋ  di g nuřdurceŋ mi? g nuşdur bağalım.

 kad stur  geşdi burdan y r m da  iv lik dağıtdı.

I-B1/2

Derleme Yeri: Karacasu-Nargedik Köyü
Derleme Zamanı: 06.08.2009
Kaynak Kişi: Nuri Yapar (71)
Doğum Yeri: Karacasu-Nargedik Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Yaşadığı zorluklar.

benim_adım nūri yapar. yaş otuz sēkiz doumlu. yētmış bir_ıştı yaşım da.
 yētmış biriñ_çindēn.

Eskiden ne gibi zorluklar çektiniz?

benim bilivēdīm tārihde bu māmlikātđi yol yođdu. arıby yođdu. bütūn
 5 mārkeplārđi gidā gālīdik işēye, şaracasuya üş sātlik. ondañ sōrā yol yapıldı, arby
 çoğaldı. āllī_altıda çiv^llik dağılması_oldū_āllī_altıdan_ävāl bi cızım toprāmız
 yoğūdu. bu topraklār bütūn alī nihāt amassalīnıñ dērlādī yāñi. amassalīnıñ dērlādī
 yāñi nāzillīdeñ. amassalīlāñ çiv^llī dēñīđi ya. bi kısım toprāmız yoğūdu. āllī_altıda
 māndirāz gündū dağıdım_oldū. otuz yēdişā dönüm yē vēdīlā. āvlārıñ yatāñi
 10 paramızılı_aldıķ o günūñ bārinde. o günūñ bārindī yāñi_ēllī_altıda.
 āllī_altıdı_aldıķ yāñi bu yēlerī biz, paramızılı_aldıķ. çalışdıķ, çapīladıķ, yāvrandıķ.
 çoluķ çocuk çoğaldı, işē oldu. ondan sōru mal melal goyūn_ēdindik. bu āviñ_ōnde
 yüz_otuz bacaķ goyūñ yapıdım. çoluķ çocuk yētişdi. tütüncülū başladıķ. aşā uķarı
 yirmī bēş_otuz seni tütüncülük yapıdıķ. ēkin_ēkādıķ. āşāmī gidā ēkin bıçādıķ.
 15 döverlī gödurūduķ. altī sāt yēdi sāt sap_atdīmız gün dū_oldu bēş_altı gişī toplanıp
 gēcīlādī sabā gidā. dōrt_tüz dolu buydē galdırdīmī bilirin. şimdī pareylī_alyıom.
 o_zmannāda şēle döverlī gödurūduķ yāñi, patozu gödurūduķ yāñi. şimdī
 pareylī_alyıom. ēke de miyūm, çalışdı miyūm. aylıķ āllī biñ oldū zaman benim_üş
 millar lirī parī çıķdı gāldi. bunū yatırmē ğudretim yoķ. param yoķ. çolū çocū
 20 dūün_ētdim. dōrt deni bayraķ dikdim, dūün_ētdim. parē bulcaķ vaķtim yoķ. faķat
 aynı bölū bīda sēkīzen bēş model bi tıraķtōrūm mā. çolūmuñ çocūmuñ
 sāyasını_aldım. ó tıraķtōrē param yoķ. üş millar lereyī_ōsuñ devlet o_zman toķtur
 baķıyuru ezzāñ_ılāş vēriyo. baķdım dūşündüm yani hem yaşlı, hem hasta.
 yaşlı_adam hār zaman hastadır. baķ yaşlı hār zaman her yanımız hastī bizīm. yani
 25 hār gün yani toķturdan gāldīm zamañ yoķ. bünūñ bi di ilāşlarını bütūn yani raporlu. o
 moturā irektevī yapırdım. yāñi moturu satılı çıķādım. on yēdī sāt mı yirmī yēdī sāt

mī bi sāt doldurdum tah bir gün çivt sürmedim. param yok. düşündüm hem hastēn
 hem yaşlīn. moturu satılı çıkādım. motura altı millar lirī parī vēriyōrülā o günün
 bārinde. altı millar sēkiz_zūze moturū satdım. arīdan ğurban bayramī gāldi. ğurban
 30 bayramındı yāni hazırladım parıya gitdim yatiren dēye. benim_üş millar lere
 dört_tüz kırk_iki millar lirī faiz ğazanmış. faiz yarī yarī gidiyorū. dört_tüz kırk_iki
 millar lirī faiz ğazanmış. yāni ırmızan bayramındañ ğurban bayramını
 iki_ayın_çinde. ha órasī ha burasī üş buçuğ millarlı_emeklı_olduğ. yaş geşdi
 zatten yaş doldu. asgerlik borşlumasī falāñ ödenmādi. ödümādim yāni. bağkurdañ
 35 emeklı_oldum. ğalan parālā bi tırağtör tā aldım. biz tırağtörsüz yapımeiz. hindi
 mendī_af_édāsiğ ótuz yēdi dölüm tarlam mā. tarlayī gitdim midi bunūlu gidiyón.
 yörümeyón zatten yörümeyon. bu çillerle işē hökümet ğurdū ya erbağan. o zumannā
 yüzdü yüz bi zam mēdilā. onu ğälāsī ğadā biz_älli biğ niri_alıyoduğ. o kış yüz_älli
 biğ niri_oldu. hindi_allāmızı şükür yani üç yüz biğ niri_falan aylığ_alıyorun.
 40 onülü_ideri_oluyorun. başğı bi ğälirim yok. yani çalışımıyon meñ. bu ölandı dī
 hastım mā. işē vā. bunū dāvlätimiz sağ_osuğ. bölü geçinip gideriz. ben
 bunū_ävärām dēdim, ävärimedim. az kafıdan. af_édāsiğ sāb_olımacağ.
 ölü_ömusü çoğdan_ävärin. o yüzden ben_ölüsem çoğ_erezil_olcek onū
 düşünüyom. olcek. kim bağā ben öldden sö. ğardeşleri_ösu ğardeşleriniğ yanda bi
 45 ölan ğardeşī vā, üş ğız ğardeşī vā. ğız ğardeşleriniğ yanda äl_ölü vā, ölanıñ yandı äl
 ğızı vā. yāni_af_édāsiğ ben bobamī bağcen hölü_oldu du bölü_oldu du asarın
 kāsarin sāni dēseğ imkañsız. āyli tarafı hasılatdan eğeri dizdennişī bi adamığ
 dizdennişī halal süd_emdise. adam bize atamız bubamız nasıl bağdise biz dī_ónu
 bölü bağcez dēse bağā. değılse ölan ben_illi asarın kāsarin... ölan bi sāt durū_iki
 50 sāt durū üçüncü sāt... yāni tävzondü görüyoruz. benim sätim mā här gün dinlēp-
 durun. ğaynanası kafasını minip-durū. ğayıntası bi yayrı. bilmen çocūnu bi şe_tmişlā.
 bilmen_onu ölü_étmişlā. häpsini görüp-duruz bunuğ. bunnā häpsī_olmuş dā
 çāvriliyorū o film_oreyē ävāl çāvriliyorū zāten biz_onuğ_işēsini görüyoğ kölgisini
 görüyoğ. bu günnārimizi çoğ şükür. allah dā bundan kötū_étmesiğ. ben kırk_iki ğitli
 55 varımiş kıtlığ_olmuş da -kötū_ölüp du biz gödüümüzü ğälmiş geçmiş ğonuşuyorūz.
 hēş yāni ğälmiş geşmiş gāldi geşdi. biz yāni fakirlikden meydanī gāldik.- anam
 ıramatlığ yāni öda ğoşu varımiş. ğoşunuğ hāli vağtı_eyiymiş. bi kilē un vē dēmiş. ó bi
 kilē unū_etcēmiş di beñ yani yēdi sēkiz, altı yēdi yaşladı. ó gödüğ ğēri vādır o arı bi

yēde. orlara ēkin bıçı gidādik yāni orağıla hāman. ırğat_oluyōduķ yāni. on_om bēş
60 ğışı toplanı dı gidādik_óryı biz. bi kilē un vē dēmiş. yani onū_ēden
dī_étmeğ_ēden de orā giden dēmiş de bi kilē paqlı vēceK_ōmuş. bi kilē paqlayı
un_étcēsiñ de étmeK_édip de yani orā gitcēsiñ. bu günnāri_yaşadık biz. allāmi çok
şükür. paqla paqlāyā un_étcēsiñ di un hālini_ğätircēsiñ, étmek yapcēsiñ. paqlı_unu
étmeK_olū mü? biz bu günnāri_ğōdük. allahım bundan kötū_étmesiñ.
65 hōkūmeti_allah zavar vēmesiñ. ó günnāri_ğōmeyelim bi dā. çoK_erezillik çekdik.
bu günnārimizi_çok şükür. sen dī sağol. teşekkür_étdik_ğaldıñ_ıçün.

I-B1/3

Derleme Yeri: Karacasu-Nargedik Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: İbrahim Dobur (78)

Doğum Yeri: Karacasu-Nargedik Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Çiftçi

Konuşulan Konular: Köyün adı, Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlük işler.

Köyünüze neden Nargedik adı verilmiş?

kim bilī. biz_äsgidän bõle duyuşumuz äsgiden_inargädik dëniyörü_işti bõle
galiyo işte. äsgidän_inar mınar dē bi şē yoķ. bizim bilivēdimizdi şu dā ho dirēñ
dibinde yoluñ ğıyındı bi inar gibī bi şey varıdı. inarıdı da hāni yoluñ
5 kānārindī_olūndan. tahā_äsgisini bilmiyoruz biz hānā inargädik dëniyó ölü
dëniyoru äsgidän. bizim bildimizden_öle. ayrı deñişän bi şē yoğudu_onda.
soñurüdañ daķmı değıldi ki. äsgidän nahal gödüseK_öle. taha bizdeñ yaşlılā vā onnā
bile aynısını biliyoru meselē bürülarıñ. başğı bildimiz yoķ.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

10 äsgidän çobancılık varıdı. hāni üfaķ tefeK hāni üfaķ baş hayvannā varıdı.
çitaķ sığırlā varıdı. işti bunnā varıdı_äsgidän. şindi onnā kaķdı. mal melal ğalmadı
burda. şindi millet hāni azçık güççük tütün dikiyoru_iştī_o. onnan dī geçiniyorülā.
başğı bi geçinmi yoķ. ğāñş üfağıñ hani ğāñş soyları böyük şehirläri gidiyorülā. ğāñşlā
dā hō çocuk gibiläri bunnaş durmār burda. dōru aşā. istädī yeri ği nērdī_ekmek
15 buldüsü_ori ğadā gidiyoru.

Şimdi hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

aş çok tütün dikiyarılā ölüm yerinä. yerī yurdü_olan haķından ğalibilen
işlēbilennā aş çok dikiyo. haķından ğalibiliseñ. bizim gibiläri tütünüñ haķından mı
ğalcäk. çalışmayıncı ğıdā. yaşlılık oturüp-durü. çobancılık burda yoķ. önnā batdı. ē
20 işti bu ğıdā. bu mühdar. mänim_olan_o. kō mühdari. biz bölü_işti bir kaç ğişi
çalışmayan burī dāriliyoruz_işti öleni ği aççık oturük kaķiyoruz ävi gidiyoruz. işi
bitirän. işi bitirmiyän gini işindä, çalışıyo. bürularıñ durumu bõle.

Köyünüzün aslı yörük mü?

yörükleriñ çäşidi önnā aşırı yörüklā vā ó ayrı. bu kō yörügü ayrı. kōde üş beş
25 geçisi ğoynü_olan önnā dī_aynı yörük sayılı da yalnız dışı ğitmāri. ävindi dünēnde
aş çok ğüde ğalī yatadı. şindi önnā ğayboldü tütüncülük çıkası. yayılcek yē olmēnci

ğadā millet tütünü_üsdünü döndü. mal mälal ğalmadı. sētın yeni şe_olmuş yirmī
 sänidän bäri. yirmī sänidän bäridä di^kdik biz bü_aşıları da. äväl sētın_olmazdı
 burda ğar buz çoĝ_olüdü hänä äsgidän. souĝ_olüdü. faĝat älätirik ğaldikdän söra
 30 bilmem ondan mı sētinnā dikmeyī başladılā. äsiden sēytin_olmaz bürdü dēdilē. gini
 olmazdı_emmē. bizim dēdīmiz zamāñ sēytin olmazdı. kış çoĝ_olüdü. ayaz_olüdü.
 şindi ğar buz bāzi_oluyoru. bāzi_olmēri bile ğar. şindi_äsgidän ta bölü
 sürgün_atadı ğar. şindi şükürler_ösuñ ğar buz_olmuyo.

bunun bürası ğaracasuyü baĝlı, aydınā. bozdoanıñ kōlāri dahā_ilerde
 35 aĝçaydan_ötüde. çay vādır_ördü çaydan_ötüdü bozdoanıñ kōleri. bu çaydan bārāsi
 aydın ğaracasuyü baĝlı. şindi şurdü_ilärdä şe vā. äsgidän ğarigöldü_ismi ya şindi
 gölbaşı dērlā onü ya. onnā davazı baĝlı. onuñ bāri yandı köĝ vā tākälilā köĝü dēriz. o
 aydını ğaracasuyü baĝlı. ordan bu çevri bölē görle onnā hep ğaracasuyü baĝlı. sänin
 dolaşceñ yē hūdan gitdiñ yolüsdü vā. yolüsdünden tākälilā köĝü vā. tākälilā köĝden
 40 ileri geşçe miñ bilmiyom_ama ğarigöl vādī. ğarigöl mıntıķasını geşmicēsiniñ dē mi?
 o_zman yolaltını gitcesiniñ. tākälilā köĝü vādīñnañ tākälilā köĝünden döncēsiniñ. şü
 isdāsāñ_ordan görle mi gitceñ, ondañ sönü yaut tākälilā köĝünden bäri ğalcēsiniñ gini
 de şurda yolaltı vā. yolüsdü dēdiñ şe vā. yolüsdü ondan söra yaykin vā ğarı_orāñ
 yanda. bölü ğaracasuyüñ mıntıķası, köĝü. sen burları gezcēsiniñ.

45 ***Eskiden düĝünler nasıl yapılırdı?***

amcam_äsgidän düünnā şindi bi davıl bi ğıratı_olüdü. şindi_adam
 okestürü ğatiriyorü. kadın erkek ğarişık yapıyorülā düünā. ässiden kadın hordü
 durādı, erkek hurdü durādı. äskiki durumdan durum ğalmadı zatte. yok. şindi erkeĝi
 ğarısı ğadını ğarişip-duru, säyrēdiyollā.

50 ***Düĝün hangi gün olurdu?***

tādil günnādi_olüdü. pärşambi tādil günnādā olü düünnā. ölü säyir zamandı
 düün dutulmaz. düünün hanı günü_öledir. çarşambidi_olmaz, pärşambä. kınası
 tabi çarşambı_olü. şindi cumā. yāni adam ucu ğurtulceĝ_olüsa cumārtesi_ün
 başlēri āşamättā bitirivēriyorü burda şindi. bir hafti_ētcek mi. äsgidän üş gün
 55 yaparlādı. cumāy gün başlarlādı. ondan söru cumāy gün başleyilā cumārtesi gün, tādil
 gün bitirilādı. şindi adam cumārtesi gün sabalı başlēri. āşamättän ğızı çıkçēsi ğızını
 çıkarivēriyorü. ğalın_alcēsü üteki_ākideşlerilē_añneşiyoru, māñ bu gün_alcen dēri.

şindi bõle. sãn nasıl hallédâseñ_õle. yāfu bãn iki gün dā çaldırcen dēsāñ o sãniñ kēfiñi bi şē. anneşmeki bağı. õlü_anneşiseñ õlü_olü.

60 ***Düğünde hangi yemekler yapılır?***

düünnärdä kēşgek yapılır_amcam. ondan sōra fasillidän, patatizdän, turşusundan her şēden häpsinden vādır_ōda. düüdü bulundurülä. şindi bāzi yemek bili yapēri_adam dı bidi gätirdiyorü loqantıdan onu yedirip dağıdiveriyorü. õle. gücü hani yētärli oldü zaman yaut işē_ētdi zaman yemäkläni tabi düünnädi.

65 cumārtesi_ün üç gün yapceğ_olüsa cumārtesi_ün yemek yapıdı yēdirilä. tādil gün ğızını çıkarıverē. õle. yōķ tādili bıraķmassa adam cumārtesi_gün sabalı gätiri çalgısına. hem yemek yapıķ yēdirē hem bura dutā bitiri. bi gündü bitiri çıka işiñ_içinden. şindilädi_õle. bizim bildimiz zamandan bāri_õle. şindi o atı minilän óndan otuz kırķ sãni_äväl mindirilädi. kırķ sãni_äväl. şindi taķsi. arıbeyli gätirilä. arıbi bol. atı
70 nērdi bulceñ şindi. at mĩ mā. yōķ. o_zmannädi_atılı. üşpēs keyärlä. gödüñ mü hēç üşpēs keyän? äsgidän keyim deñişğidi. deñişik. qadinnāñ üşpēs keyardı. şindi ónnā qakalı çoğ_oldu. nērdäsi kırķ älli sãnä oldu. şindi keyim deñişdi. isan deñişdi. her şē deñişdi. deñişmedik bi şey ğalmadı. äsgi durumdan durum ğalmadı.

sãn_işti burdan ğitdäriñ tākälilärä. iläri yolüdü vā ya hurda. yolüsdünden
75 iläridi tākälilä köğü vādır.

Buradaki köyler birbirine çok yakın. Bu köylerin konuşmaları birbirine benzer mi?

üyä. üyä yakın köglē üyä. ordan ğaracasu işēsi tākälilä köğü vādır ya orda. hindĩ hu günnädä isan yoқdur_órläda. hana adam bizim burläda az çok hanı tütünü mütünü bitirännä duruyo. şindi_o yandı taha çalışan çok. bulünü gini_ısan canım.
80 tabi ēsik mi_olcaķ köğ yerinde. vādır mutlaķā bi isan. dānk ğalı. ordan yolüsdünü vācesin sãn yolüsdüñden ötü yannı tākäliläri geşcesin. ordan ötü gitmecēsāñ görleyi_enmecēsāñ bāri döncēsāñ yolaltını gitcēsāñ. yolaltından tekirā isdāsāñ görlü yan_enēsāñ. ordan tekirā döndüñ müdü yäykinĩ varē. yäykinden_ölü dolaşı ğalışin. mingāşli di_orða. yäykinin bāri yandı mingāş. bu çävri işti sãniñ dolaşcēñ yē burlä.

I-B1/4

Derleme Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Durdu Cünlü (80)

Doğum Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri,.

durdı. soyadım durdu cünlü. cünlü. ē yaşımlı bilmiyarin kaç yaşındı gā. anamdan doğalı yaşamışın. ē gārā kim bilī. yaşımlı bilmiyarin_ölüm, bilmiyarin.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

5 nē işlärnē üreşcēm men. óraK bıçādık. ē hōlü göcu göcu balamıt dalları vardı balamıt silkādık. armit silkādık sözüm. işti_önnarlī_üreşidik. vardı, vardı. hayvancılık dī vardı bayä. geçi vardı, göyun vardı, sığır vardı. häpsi di vardı. gütdüm. ē y_äpcek yününü satādık. südünü yiyādık. ölü_édādık. pēynir yapmadık, yoğurt yapādık. yağ yapādık yoğurtdan. dövādık. ayran dövādık. tārī yağī yapādık. yā alīdik. azıdı. azıdı işti kändimizi_ıdārī_étcək gādā. hindī tütün yapılıyuru. öle tütün yapıp-
10 bōrülā işte. tütün gırıp dizip-bōrülā hindi. êkinni az êkiyorülā ondan soğra. başğı bi şē yok.

yèrlisīn baya. yèrlisīn.

Şimdi hangi işler yapılıyor?

15 tütün yapıp-bōrülā işti. tütün vā hindi, tütün vā. hī tütün vā, tütüncülük vā. tütün yapı-batırlā.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

nahal_olcek? bi boy davılcı gālīdi, bi boy zurnacı gālīdi. virādī doğmağa. üş gün. cumërtesi, tādil. e garı bir haftī_olüdū_ışte. ters düğün. nē décez? haftī soğunū_olan...

20 ***Düğünlerde hangi yemekler yapılırdı?***

kēşgeK_olū. fasillī_aşī_olū. pilev_olū. patetiz_olūdu ävällādän. başgā... nērdi bulcek? vā mıdı yok mudu kim bili.

I-B1/5

Derleme Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Durdu Yıldızçoban (79)

Doğum Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlük işler, Eskiyle yeni arasındaki farklar.

durdı yıldızçoban. yaş yetmiş dokuz_ölüm. sekizani buluyor. savol_ölüm.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

ē üş gün dün_olüdü. at t_olüdü. at minärlädi, hoşdurülädi. gälini_arkası
 5 sekärlädi. ölü_ölü_olüdü. bayram_olüdü da hurá tirki çaladıq, oynadıq. tirki
 çaladıq d_oynadıq gadın kısmı. hanı hamır tirkisi_olüdü çaladıq, oynadıK_ölüm
 bayramlada. hind_ó gännä kaçdı_ölüm. ó dünnä d_kaçdı. ó bayramla d_kaçdı.
 dün_olüdü tah gälini hu yüzden alı d_ölü dolaştırıldı. arkasınan sekärlädi. at
 hoşdurülädi. yarış yapardı. birinci gälani, gazananı gari ne veriyorüladı? az buçuk
 beş liri_on liri veriyorülä mid_ilmērin_ölüm orasına.

10 üş gün. üş gün davıl dövülüdü. hind_älem bi gün edip geçiyor. kışgeç_olüdü.
 bi gün çēiz_alt_olüdü. inägäd_ı davül büdē dövü gidärlädi. büdē
 dövmēyi gidiyorüladı. bi gün büdē dövmē gidiyolädi. bi gün gız_ävi_öñündü
 çalinıdı. ertäsi gün olan_ävi_öñündü çalinıdı. dēnek gün ölē gadä çalinıdı gini
 gız_ävi_öñünü gidädik. dēnek, bazar gün. çalınıyoru, ordan gälini aliyorülä, gün
 15 batırek ävi gälirlädi. ölü_ölü_olüdü gadın_ölüm mēn gari başı ne bilēn.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

sıgır gütdük. göyun geçi gütdük. orağ galdi mi ekin bışdıq. öküzülü harman
 govadıq. fırlanı fırlanı fırlanı başımız dönädi. bir_ay_arp_ora bışadıq, bir_ay.
 bir_ay harman kaldırıldıq. ölü_ölü galdi geşdi_ölüm günümüz eräzillilän. varıp dı
 20 sävk safaylan mı geşdi? ne eräzilliklä çekdik. yalnız_olannä tam om beş gün, bir_ay
 dömälidiK_arp_oran_arkasındı, bir_ay. arp_oran_arkasinn_ekin bışcez
 deye. ekin büydē bışadıq gadın_ölüm. bir_ay, iki_ay dömälidik. bir_ay harman
 kaldırıldıq öküzün_arkasındı harman govcez deye. öküzülü harman govadıq. o
 gännä gitsin di gälmesiñ. görmäyiz gari_ölüm ya yeñi yetişmilä di gömäsın. tı
 25 görläläri, çinättiri suyü gidädik. inät di su aldırılmaz, su tükäniveridi. görläyi, çinättiri
 dēriz. görläya, çinättiri suyü gidädiK_ässi gurban dārilärini tuluğ_ēdädik.

yıkanmeyî sırtlan dârasını gidâdik. guyû gidâdik. ävlâdî su olduğdan kârî bi şey
 yoğudu. o çulları birâ yıldı bi yuyâdik dârlârî sarâ gidâdik de. dâriyî dâriyâ dâ
 göldârasınâ. burlâdî su yoğudu yârim. gini yoğ. hindi gini_âlem_ırât.
 30 moturü_äviñ_öñündü miniyorü tarlıdî_eniyorü. tarlıdî miniyorü
 äviñ_öñündü_eniyorü. äz çok çeşmilârî di vâ. hindi_âlemm_ırât. bizim çekdîmizi
 bizim çekdiklârîmiz çekilmâsî_ölüm. çekilmâsî görülmâsin de. suyü ta görlü çinattiri
 dârlâ görlüde. sırtlağ dârasını_êşşek çıkâdî_ävâl. hindi guşlâ bilen çıkmêrî. guyülâ
 tükânivêdî hindi inâgâdik dî su vēmâzdi bizâ. bizim mülkümüzüñ_çiçindî halbisi guyû
 35 kändimiz ğazdırdıq. gini vēmâzlarîdi. vēmâzlarîdi yavrum.

çay bişirivêrân mî_ölüm. sän bilîşiy yârim. işcêseñ bişirivêcen. êdivêdim_ışti
 ğâri yavrum.

İnsan ilişkileri açısından eski ile yeni arasında ne gibi farklar var?

ğayınrı ğayıntı sayılı sävilîdi. hindi_o dü yoğ. ihdiyârlara anî bobu dênîdi.
 40 geçi güdâdik. olağ ğuzulâşî gâlîdi. ğoyun ğuzulâşîdi. ölü_ölü vakit geçirdik yârim
 bizlâ. olañ vâ aşşam_ustü_oryî gidiyorün. sabâlâ ävîmi gâliyorün.
 aşşam_ustü_olan vâ dâ köğün_aşşâ_üzünde, orı gidiyorün. bağıyoru.
 olannarîmüñ_üş dânesî dışda. biri çinide. ikisi ğärmâncikdî. biri ğayvâci, birisi
 tākaldân emekli_ayrıldı. tâ dün_ävâl gün gitdilâ. hâpsi dî gâliyoru. savol
 45 gini_ölüm, savol. allah acılarını gösdärmâsin. hindi ğari bi şey_şlimêrîn_ölüm. olan
 dî tütün ğiriĶ gâliyoru. tütün ğiri dizcen dē hacâ hazırlanırdım ğârî gitcêdim. gâldilâ
 mi nê_bîlem bilent. tütün vâ hindi. başğı bi şey yoğ yârum. ónnarî tütün
 dizivêriyorün, yârdım_êdiyorün. aşşam_üstü_ordu ğalıyorun, sabâlî_ävîmî
 gâliyorün. oturüyoruñ yatıyorün_ölüm. bi şe işlimêrin meñ yârum ğâri bi şe de. bayî
 50 bêlim dutmêri, dizlerim dutmêri.

yârim bunuñ_êrgini varîsî hadî yi bu yō nasîP_ōsun. hadî yi ölüm bicîni ha.
 yi bilent. yi dēzem. ölü_ölü vakit geçirdik. üsümân dâdâğ yannî_al git_innânâ. ó
 äsgilârî beg bilî. sän di savol yavrum.

Köyünüzde geli-batî, gidi-batî gibi kullanımlar var mıdır?

dâyâdik. gälân gidân çoğ_olüdü_ölüm. gâli-vatı, gidi-vatî dârlâdî. davaz
 55 yannâğ candırmılâ gâlîdi, ğuruğ kâsi gâlirlâdî. bit bağı gâlirlâdî men çocuklümde.
 çocuklümde hâpsî_olüdü. hâpsi gâldi geşdî hâpsini gödük yârum. bit_olüdü_ävâl
 bit. ó bit bağıcı gâlîdi. ğaçadıĶ_ónnâdâñ ğuyrümüzü kâscâk dēyâ. saşları kâscâk

déyā. hindi nērdī_ónnā. bit, piri ğayboldu gitdi yavrīm, nērde. hindi_ılaş çıkdı bi şey
60 ğalmadı ğārī. ilaç ılaç. ónnā ğayboldu git[di]. piri_olüdu. çadır_ävlärini göçā
gidārdik tā yol_aşşarı, yol yoķara. göçādīk. geçimiz vardı, ğoyūnumuz vardı yārum.
göşdük. yūñünü döşşēK_édādīk. bāzını satādīk. geçiniñ kılını_ēġirīdik. dā kıl hōlū
kıl çul_olüdu. yapādīK_olüm_işti yapdīk. burū tā vā ya. üsdünū hunū yazıyorūn.
bunu ğaldırdım_atdım dī bunu, sāriñ_ōsun dēye. bunnarı kändimiz doķuduk biz.
65 kändimiz doķuduk. ēġiriyoruz, büküyoruz. ısdar_aycı_oluyorū. çözüyoruz,
doķuyorūz. ısdar. ölü doķunūdu. ölü_ölü ğaldik geşdik yārum. çadır dı bundandı.
üsdü dü bundandı, altı dī bundandı. çadır dī burlādandı yārum. häpsi dī ğaldi geşdi
ğārī. hindi_o hārmannā dı ğaldi geşdi. ālem bi gün_ēkiyorē. bi gün ğaldırīk dī
ġatığoyüyorū. dövärbiçā ğaldī. nērdī_ävāl_ölü bi şey yoġudu. érāzildik. érāzildik.
70 fatmī_ēngi yoķ mü_ävdā. neri_itdī ki.

Herhangi bir hastalığın var mı?

hastı dēlin_ölüm dü tāsīyonum mā, tāsīyon. tāsīyonum_olüyorū. iscā çıkdım
mī tāsīyon. hindi māmādiñ_äviñ yanni nahal varın dēP-börün. tāsīyonum mā.
ġocadım ğārī_ölüm, ġocadım. ġocadım ğārī. bi şey_işlimērin. māmādiñ_äviñ yanni
75 varıp būdan būriyi ğālsām būrdan_oriyi varıncı canım çıķıyorū. bēlimiñ_ārisınnan
oñ yō diñāliyorūn. bēllerim bāt_āriyorū. bēl fiti vā dēdilā. sököyü götürdü
çocuklarım. filimī ġatdılā. biri bēl fiti vā dēdi, biri kāmīK_ērimāsī dēdi doķduruñ.
hanķını_işlēcēñ. hinden kārī_amaliT_olseñ n_ölceK_ölüm, olmiseñ n_ölcek?
ölüncü bölü geçincez_işşī bölü durcez. allah ğārī_amānātīmizi yoķlasın_ölüm
80 boķumu sidīmi ğarmıdañ ğadın_ölüm. ğızım yoķ. ğızım yoķ yārum.
bir_ävāl_ölän_ölüm, ölän. boķumū sidimī kim baķcek. āliñ ğızı baķmaz. baķsı dā
döġüş ğavġı baķā. allah_āldän_ayaķdan... huriyi yatırıP_ölüm būriyi ġapīlari
baķıtmasın. kimsi ġālīp di sän nē_dīcēsiniñ dēyāñ yoķ. çocuklarım ġalıyorū_ordan om
bēş gün bu yō. ē olan_ävlāti n_ētcek sänā. alän gidän gidālim dēri ġiniñ çocuk ya.
85 hindi_ıscaK_orlā ölüm dēdim. bayramdı gidālim dēyi gitmādim. n_āpceñ yārum.
allah çēksiniñ ğaylamızı ğārī. allah, ġüzel_allahım çēksiniñ ğārī. yapcek yanī yoķ.
māhmādiñ_oriyi gidārin män_ölüm. gidārin_emmi_ıscaķdı nahal gidän dēy
düşünüp-durūn_işde. huriyi başımı bi işey dā bōrülā dī gidārin. sıcaķ bāt çoķ yārum.
gidākī kölgülādī diñālıyorūn. sän di saġol_ölüm. allah hayırlı yolculuķ yavrum. hadi
90 yavrum, hadi gülü gülü yavrum, gülü güle.

I-B1/6

Derleme Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Fatma Yıldızçoban (80)

Doğum Yeri: Karacasu-Yolüstü Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Eskiyle yeninin karşılaştırması.

Herhangi bir hastalığın var mı?

hasdî_öseñ n_êtceñ. hatmı yıldızçoban. nârâniñ öratmânîsiñ? èyi, ğonuşmeñ
tâ èyi_ölum ya. èyi ya.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

5 burlâdı bizim bi işimiz yoĶ_ölum. mân bi işi gitmiyorün zattañ. bi allahî
şükür, kändimiz yiyip, içip, kaçıp, yatıp-yörüz. başġi b_îşimiz yok.

Çocukların bu köyde mi yaşıyor?

mänim ġızımñ biri nâzillidâ, biri deñizlidâ. yalnız duruyorum **adsî** . kändim
nê işim vâ dı görüyorun? hâ yemâmi yapıyorun. başġi nê yâpiyörün mân. hâ
10 çameşirimi yîķârın. buleşimî di yîķârın. işti kändim yalnız başımî duruyorun. nêyim
mâ ġârî_ölum? gitceñ eliñ_ävindî kaç gün durceñ? hâ'. sän bubêñ yanda kaç gün
durceñ ävlânsâñ sözüm_ävli_ol. bôn durduñ, yarın durduñ, бүr gün durduñ értâsi
gün äviñî dönâsiñ dē? müsâFir gibi äliñ bi_işini ġarışımassıñ. ġaydını dı ġarışımassıñ.
hiş b_îşinâ. sän müsâFir gibi_äliñ ġoyunuñ soĶ dü_otur dur. işti bänim dēvēcēm
15 bu sänâ.

Ekmek yapar mısın?

bän_ekmek yapmêrin_ölum. êkmê deñizlideġi ġız ġäliveriyoru. allâmı şükür
tam dörT_ay_öldü êkmâmî_êdivêrali. dörT_aydır_o êkmê yidim. o gun bi tâ
êdivêdi. çulları yîķêvedî tamam. ġızım dörT_ay_öldü_êkmeġi_êdivêrip gitdi. biz
20 yukü yapariz_ölum. onu bi êdâriz. ġävraq di bişiriz. bi yîġârîz_orya. ört basdır.
ordan tavlâ tavlâ yîşîñ. ölü êkmeĶ_olddarî hiç dörT_aydır sacî_ocâ bilî ġomadîķ
tâ. dörT_aydır_o ġız_êdivêdiydi. nîsanıñ_om bêsindî_êdivêdi. bôn_ay_on
yêdî_öldü dē mî? tam dörT_ay_öldü.

Kaç yaşındasın?

25 sêkizêñ. mâşallah nârâmî nê èyi mâşallah? hâ'. èyi_yêrîn hindilik. hâlimî şükür.
tâ n_êden_ölüm. mân ġızlarıñ yanını gitsem durâ ġälirîn_ämmâ kändî_ävimden

çıķıp da liņ_vindi durumn. orđu iki_uş gn, uş gn biriniņ_ordu ğaldım. d deņizlideĝi ğız bnım on sni_olceK_or gidli. b yıl ocuK_okuľu gircek. t d_vini varıp d bi up ayını_ışmmişindir. gitmn. kimsniņ_vindi yatıman. 30 biliyor muņ. bi hasd_osam, laniniņ_vini vsam, vimi gidn d durman. byn burd yatalım dsil uyķum ğlmz, yatıman_olum. kimsniņ_orda. allahım kimsilri muhtec_tmesiniņ_allahım_olum. kimsilri muhtec_tmesiniņ_allah bi canımı_alivsiniņ tamam. all dovm ğeci gndz bu. tm başı ğecm yoK_ĝari_olum.

35 ***Oĝlun yok mu? Onlarla beraber yaşamıyor musun?***

v, bi lum m. hu ysK_v_onuņ_işde. bn_yri durarın_olum. yri durarın. her şmi gine lan ğtirivri bazari ğiĝik. unum d_uĝud ğtirivri. yalnız kndim_yri durarın. kimsniņ_sdnd yk_olmK_istimn_olum. kimsniņ_vini_allah muhteç d_tmsiniņ, siK d_tmsiniņ. hindi sn driņ ki 40 “ĝizini v baķma mı, luņ v baķma mı?” luņ_osa aş gn durceņ_liņ_vinda. ĝizini_osa ĝizini yandı_l_l v aş gn durceņ? bi ğadiņ varımış.  ğadın_annadıyor buna bundan_om beş gn_nce. bi ğadiņ varımış. bi vi varımış ğadınıņ ğocasından. e anı dmiş. ĝız d ğlin_olmuş, lan d_vlnmiş. anı dmiş sni biz neyis bu viņ dapısini bni v anı dmiş. yi. biz baķalım. baķalım. 45 laniniņ_sdn vriyor dapıĝa. lan neyisi dışları gitmiş. anasini d_almış gitmiş. anası rdu bn durvmiş, yarın durvmiş, bn durvmiş, ğlin dıķ daķ bi y hiĝ ğonuşmamış. bun ĝari kndi_annadıyor. rdu bnım ĝızgiliņ ğoşusu. bn durvmiş, yarın durvmiş. ĝari ğocasını ğonuşmamış, ğayınnasını d ğonuşmamış. burdu n duryor dy dmek ĝari.  lum dmiş. bn durdum, yarın 50 durdum dmiş. bn bl aş gn duran_olum dmiş. rdan bi ablası mı ğardeşimiş_işti ĝız ğardeşimiş ĝari ya. laniniņ ĝız ğardeşimiş, ğadınıņ ĝizimiř. dmiş lum mn dmiş giden di dmiş ĝızımıņ yandı bli duren_olum dmiş. burd sizi aş gn duren ble. nse ĝızlarını bi tlfon_ıyor. mn_aneņi_arbiyi bindirivren sn_ordan_al dmiş_anasına. yi, aln dmiş. anamini_ayli –bubası bĝurlumuř, o 55 ğocu ĝari bĝurn_alırımış. nsi bizim abla mı ddi n ddişi ğdeşim dmiş. orasını_annımadım ğuz. dmiş sn bu aneņi baķ dmiş. aneņ_aylini sn yi. mn bi ĝurřunu_istimrin dmiş. aneņi sn baķ. ğadın bi ğaldım dri ĝız_işi gidiyor dri. beyndim ğibi yi iarin dr. sn n yi-yi-vatiņ, n ii-vatiņ, n duruyor dmez ĝızım

dēri. kändi_ölumdan_eyi_çıkdı_éliñ_ölu dēri. yā “gövenmi dayıñı dēmiş,
60 ekmeK_al yanıñı.” dēmiş. dā nē dēyivēren sänä. işti bñ. yā. kimsäyā
muhtāc_étmäsini_allah. ēsik dī_étmäsini, muhtāş dī_étmäsini. yā kimsiləri. yatırıp
қапıғı dı baқıtmasıñ. bi dā hó köğdānin mān ya, hu ilärdäğı köğdāniñ ya. bi ğarı vādı.
ō işti nānāmiñ ğızı_olūdū_o. ğarı bñlü bi daldan düşdü, bōynu ğırıldı. acıķ saқat
ğaldı. soғru bi hasdī_öldü. iki yıl mī yatdı, üş yıl mī yatdı hindī_orasini bilimicēñ. bi
65 yatıvēdi, bi yatıvēdi, bi yatıvēdi, bi yatıvēdi. ğızları varıdı_iki dene. bi dī_ölu varıdı.
ğızları dēmiş ki e ölüm –durmuş dayıñ ābāsē- olum dēmiş mān ābāñı_alan ğālen om
bēş ğün baқalım dēmiş. aa ğätirmī_anı dēmiş. burası ğocū ğarı yatā dēl. ğätirmi
ölüm dēmiş. öteki ğız dēmiş. om bēş ğün biz baқalım. her ğün dayıñ baқmaz. her ğün
onuñ ğarısı dī baқı baқı canındañ yandı. biz baқalım_om bēş ğün. ē aççıķ tārıası
70 varıdı ğocu ğarıñ. tārıasını e dayım sürüyörū_ıştı ya dayım baқsıñ. ğätirmeñ burıy.
ğocū ğarı_ēñ soñ başındı bunnarı ğarı duyduğdan soñra mī_öldüdü, duymudan
mī_öldüdü bilmān. ölüm dēmiş. süleymandı_o ya. o adam dī_öldü ya. incirlovayı
ğöşdü gitdiydı_ördü_öldü. ölüm dēmiş bān_ölümācān_ölüm dēmiş. māni kāsivı
dēmiş. yatāndan қақımeyi қақımeyi қақımē acızlanmış ğalmış yatı yatı yata. birisi dā
75 işti ğızlarıñıñ biri_alıp ğālip dā bir haFtı baқmadılā. dēcēm_ölüm_ışte allah
cenāb_allah bi hayırlı_evlet. ğocū_adam nē dēdi dā bizim. ē hiç ho ğızım baқā, bu
ğızım baқā dēyi dēdi biriniñ yanı gitmi dēdi_ırāmatlıķ. saқın hā dēdi. sāni dēdi
āldān_ayağdan düşāsı dēdi biri baқā dēdi. hayırlı_çıkā dī dēdi.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

80 mān_ötäki_köğdāniñ_ölüm dā sırıdamlı, ğadıdamı dē-vatdıķları köğdānin.
yolaltı köğü. ondan dēyörün mān. n_ēdēyin_ölüm. işti işē bilip-durū ya bilent bilip-
durū ya hindi bānim_ördü ğardeşimiñ_ölannarı vā ya iki dānā, üş dānā.
biriniñ_āvini varıp da bir_ķupu çayını işmāmişindir tahā_ölüm, bir_ķupa. īsanı yakın
dēl. birisi dī_īsanı yakın dēldir. bi sän ğāsāñ dā bi_ķupū çayını içān dēsāñ, yahut
85 mānim_oreyi ğāsāñ. n_ēşläyi-vatāñ dēyi ğālān dī_olmaz. bi ābēm mā işti bāzi_o
ğāliyorū bureyi. ötekilā, onuñ_ölannarı biri ğālmāz bu ğidāni, biri ğālmāz. hem īsanı
dı ğödü mü dü sāndān yanı_çıkarlā. o köğ_ölü. köğüm_āmmā. gitmäyi
canım_ısdimāz baқ. nē işliyerin. aқırībām hāpisi_āmmā. ğarçi nē ēylēyen, nē
işlēyen_orda. burdu rātım ēyi_ölüm. az yidiñ dēyānim yoқ, çok yidiñ dēyānim dī
90 yoқ. nē işläyi-vatēñ dēyēnim dī yoқ. oturūp-durun. tabi allah_āldān_ayağdan

düşürməsiñ. dəcən_ısti bu. eñ soñ başındı_allah bi hayırlı_ölüm mēsiñ. kimsiləri di muhtac_ətməsiñ. kimsäyi muhtac_édäsä çok yannıç. hindı hureyi vāseñ ē sāniñ_aneñ burda mī durcek demäkdän di ğalmazlā. hāñ häpsini mān hēr yerini düşünüyörün. bi dam ğızıl dari_ösu dü demiş hesep_ēdiyörün. sāñ
 95 zandətmı_ölü_annāşdän göründüm gibı dēldiriñ. bağıyörün görüyörün. hēr yeri görüyörün. etcēñ dı yoq, dutcēñ dı yoq. hinden kəri uşseñ uçumecəsiñ, ğoşseñ ğoşumecəsiñ. ğanadıñ ğırılıvēcək dı yeri düşcəsiñ. ğödüñ mü.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

āsgiden biz hı? biz öküzülü çift sürälädi_ävöldän. älimizilı bıçadı_ekinä.
 100 sırtımızılı çekädik yığına. hindı äläm nē vā. hindı_ırat. äviñ_önden min motura, tälidi_en. tälidan min, buriyi gätir. äväli ärazillik_ösa hindıkilär yatāndan bili kalğmaz. sän biliyörü muñ? biz nē ärazilliklä... bänim bälki bi gitmedim davaz yanı vādır bağ. her yakē ävāl çalışmeyı gitdim māñ her yakē. mūlasını dı gitdim. bozdoan yannarındı_ekin di bışdıq, bıçı gitdim. yeñici yannarını dı gitdim. bi gitmedim davaz
 105 yanı ğaldı. orları bilmērin bağ. gitmedim yē ğalmadı bu muhitdi_ölüt da. çalışmēli vaqıt geçirdim. nērdi bulceñ hindi? hindi her yağıdan ğaldıq da umudumuz yoq dü gidimäyiz ğā.

Köyünüzde küçükbaş hayvancılık yapılır mıydı?

ūuh. óndan_ävälci kaç sāni_ävā satıldı. ğoyuñ varıdı bi bölük ğoyunumuz
 110 vādi. kaç sāni_ävā satıldı. biri bilı ğalmadı hindi ğarı. hindi bi allā can borcuñ vā. hiş bi şeñ yoq ğarı. hā āsgidän yirmı beş_otuz ğoyunumuz varıdı bizim. ğoyunculuğ du varıdı. o ğoyunu ğuyüdaräsindän -ināğadı ğödüñ biliyörüñ dē- ināğadikdän ğuyüdan sudan ğälidik, ekmeğ_édädik, tārleyi gidädik. tārlıdı_ekinı bıçadıq, āşam_oktu bi dā ğuyüdaräsini_enädik. māğadikdeği ğuyü vādır ó dārāniñ ölü dārāniñ_içindä.
 115 ordan eşşekləri birā yük dü su saradıq, burayı ğälidik. hindı_ösa... ävāl hāp o ğazākän çalışқан farımışız. hindı_ösu ğatıyen ğocumacemişiz_ölüm. yā nērdi bulceñ hindi.

Eskiden çok fazla zorluk çekilmesine rağmen hastalık azmış. Bu neye bağlı olabilir?

nēden hasta. ğarı kim bilı ölüm çalışmadıklarınnan hasta mı_ölü hiç. onnā
 120 hindı_ırat_ēdi-vatı ya. āsgidän hasdalıq yoğudu. āsgidän hasdalıq yoğudu hiş bi dārt dı yoğudu fāzla. hindi her şe zābzi her şe ilācılı böyüyoru. yiyoruñ yiyoruñ. o bi hasdalıq yapıyoru. onu yimācəsiñ aslında. hā her şe ilāşlı, morfını. ó sāni_ordu yi yi

yı yı hasdı yapıyoru. bizim_ordu fidan yatā vā ya ó ancağ gitdiñiz yeri yöneti gitdiñiz ya. ó äviñ_aşşā... -men dayiñ_ordēdim ya. gādim.- orda bostan_ékādik biz. bu
125 äviñ_öñü dü_ävāl hindi sētin_oldu bu. ğocū hārif_ölmāzdān bi sāni_ävāl mī_iki sāni_ävāl mi, üş sāni_ävāl mi sētin dikilīT-durūdu. burdū_olan ğavùn hōlū hiş bi yēdi_olmazdı. ölü ğavùn döşeniđi hurdū_ékādik. mayisıñ yēdisindi_ékādi bostana. ğavùn döşeniđi hūdū. sāni dēdi bān o ğavūndan filāni vėrimādim, feşmāni vėrimādim, fālāni vėrimādim dēdi. bān dēdim ki ónnari düşüncāñi sän bi yō dēdim
130 mān hani bi şē işlēp ğālmēriñ ya dēdim mān. tāleyi gitmāzdi_o. tarleyi gidimāzdi. gidādi de çalışmazdı. hasdalıķ vardı. óndi ğalp vardı, ondan kəri borıset vardı. her şē vardı. ondan onu vėrimādim, bunū vėrimādim. bu yarın dēdi bānili barab gidā bāndan soñuru birini_ėkip di yiyān_olmaz dēdi. ğini_onuñ dēdi dōrümüş. hindi birini_ėkip di yimārilā. äväli_ämmā burası boşudu. o sētin mētin yokdu.
135 äväli_olūdu, her şē olūdu. domat dikādik, bōrölcü_ékādik, bōstan_ékādik. her şē olūdu. her şē o gitdi, onölü barab gitdi māzari yatıgodu. hiş bi şē hindi_ėkip dikmārin. dā ordu bi dölüm yer vā fidān_ėkiyorū_olañ ya. oreyi hindi sän dēriñ, dēdilā sözüüm dış köğlülā dēdi bunū ya burdan_ölü bi dēyāñ yok ya. ē bostan_ėkseñ kāsēr_olurmuş. bostan_ėkseñ kāsēr_olurmuş dēvedilā. hindi_iki_üş sänādir
140 bostan mustan_ėkeñ yok ğari_ölüm. ğkmērlā kāsēr_olurmuş dēdiklārinñāñ. hindi_ėken di yok. ālām ğarsudan_alī ğāliseñ hindi yiyoruñ. satıcı ğālisi_alıyörün. başğı_ondan başğası yoK_ölüm. hā hindi_ėken mekeñ yok ğari. e ğırlari_ékādik biz ğini_ävāli bostan beg dikādik. hindi doñuz durdurmēri dēyi_ėken bilī_olmēri. doñuz dü durdurmēri_ämmā. äväli her şē boludu. hindi her şē ğıdaldı_ölüm. nēden
145 dē. bi doñuz ğāliveriyorū, tamam yiyiP_ıçıyorū, gidiP-barıyorū parçılāyıp da. bi doñuzuñ yimādi bi soğañ vā. bi di domateyi yimēri. domateyi yimēri. soğani dı yimēri. ğalan her şēniñ_oldu mudu -bi di tütünü yimēri- ğalan işē dumannēri. olmēri ğari hindi.

Köyünüzün aslı yörük mü?

150 yō. äväli_ämmi yörük ğibēdi burası. äväli herkäsiñ ğoyunu vardı, ğeçisi vardı. herkäs o dā görünü-vatan dağ maldan görünmāzdi. hindi hadi baķalim biri vā mī. dā hordu bizim dūñürlāriñ_ölünüñ vā bi bölük ğoyun. ordū bi di mānim amcamıñ_ölundu vā bi bölük ğoyun. başğı mal yok. bi di dā saddamdı vā mal. burdu

malı kim_édincék. ālām hindi bi tütün tütün. başğı bi şē édineñ yoq. ämmĩ tütün dü
155 parĩ_étmēri bāzi. cüvarĩ_ıçen dı_olmēcek hindi_đuraq_đuraq.

bağ bi bilent tütünü_oldu dü_oturuğodu. bōñ gitmädiñiz ya. kim bilĩ başā
gitcez dēp-börüdüñüz ondan dērin.

Köyünüzde şu an hangi işler yapılıyor?

hindi tütünden başğı bi şey yoq ğārĩ_ölum. bi tütüñ vā. ékin_ékıyoruñ. onū da
160 aççıK_ékin_ékıyoruñ. ālām sabā ğadağ ékin beklēri doñuz ğalcek doñuz yıcek dēyi.
onu bilen_éken_olmēri ğārĩ hindi. bu yıl_éken ğälān sāni_ékmēri. ékilmēri.
zaman_olcekdi_éken_olū da hindi_ékilmēri. sän_ékmēriñ, män_ékmērin. eldi
yērlā. kim béklēyi gitcek doñuza? sabā ğadā doñuz béklērlē. bayĩ
bānim_olan_ékādi. bu yıl o bilĩ_ékmācān dēyiT-durū her gün doñuz béklēyi
165 gidiyorūn dēyi. tārılı dı_uzaq. bñ yıl yaqındı ya hadĩ. ğälān sāni_ékcē yē çoK_uzaq.
git ğäl, git ğäl. bilmērin ğārĩ gitcēni gitmecēni_órasını bilmērin. sağol, sän dı
sağol_ölum. bān_olannarı dēvēriyorūn sāni_ävāldēki zaman işlāriñi dēvēriyorūn.
hindidān bi şey_işlēmēriz, dutmēriz ya. ondan dērin.

I-B1/7

Derleme Yeri: Karacasu-Tekeliler Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Ayşe İnkay (85)

Doğum Yeri: Karacasu-Tekeliler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri.

āşī_inkay. kim bilī sēkizān. sēkizāndan gēçik ya doḡuzanına mī mādı ḡari
bilmārin. bayī köḡüñ_çindānin. hī o dū köḡüñ yērlisi.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ē ēkin biçādıḡ. çiv^t sūrādik_ışti. ōlū ilāşbārliḡ_ışlādik. hinci ḡari ḡāñşlā tūtūñ
5 yapıyoru, bizlā ışı çönüp-duruz. nē yapalım hindān kārī_e yavrum.
zorudu. yoḡudū dā āvālā çiv^t sūrākī_öküzlārimiz_olūdu. öküzülū sūrādik. ḡāñşlīmdi
mān on dōrt sānā saban salladım tamam_o bi evlatı bāsleyān dēyā. on dōrt seni
saban salladım dı çiv^t sūrdüm de o bi evlet di māñī ḡodu dū gitdi vādı ḡōmāriñ mi.
ālimizī kötürkē_ētdik, saçımızī sūpürkü_ētdik āllāriñ ḡapısındı ḡōmālīm bāslālim
10 dē de o dū bizi ḡodu dū gitdi vādı gine. hī o dū bizi ḡodu dū gitdi vādī_ōlum. ışı
buncāziñ yandı sıḡınıp-yörüz. buncāziñ dı bi ōlan çocū vā, ḡulacī duymāri, accıḡ dili dī
sōlümāri. onnarıñ yannarı sıḡınıP-börüz. yapcaḡ yanī yoḡ. ēh hindilik ḡımıḡdaşıK-
ḡörüz aş ḡalmā-batırız_ışti_ōlum ya.

oncāzlā yapıyoru mān n_ēşlārin_ōlum hinden kārī. mān bi şey_ışlimārin.
15 mān_ışti hurlādı çönüyorūn.

Köyünüz ne zaman kurulmuş?

mān nē bilān_ōlum nē_zman ḡuruldu. āsḡi dēyārīlā ışı. mān nē bilān_a
yavrum. mān nē bilān.

Köyünüze neden Tekeliler adı verilmiş?

20 e adı tākālīlā ḡalmış. hār köḡüñ_ādī yoḡ mu. hindī sān ōdemişlīn dēriñ,
aydıñdı durüyorun dēriñ. ḡarçsuyuñ ḡarçsu āydāti vā, nāzilliniñ nāzillī_ādāti vā. ayrı
köḡüñ_ışēsi.

Köyünüzde küçükbaş hayvan sürüleri var mıydı?

vardı birā ikişā olanı, olmāñı dı vardı. olmāñı dı vardı, olanıñ dı vardı.

25 ***Ev ekmeği yapar mısınız?***

yuğu yapıyoz. somun_ékmanä ölü satannādan alıyorüz_ölüm. öteki gibi yapmāriz. hī indēnden yiyāriz. indēnden yiyāriz_işte. allah kapımızdan_āsımāsin.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

nahal_olcağ_ölüm. bi çalgıcı bulū gälirlādı_ışti. çaldırı çayirlā dı édärlādı.
30 cumaértäsi gün_olūdu. cumā gün dutulūdu. dērnāk gün bitādı. kim bilī ğārī hinci
düünü müünü gitmārin dosdōru. hinci bāzını balo édiyorū_ālem, bāzını hu bu
dēyāri. kim bilī_ölüm män nē bilān.

Köyünüzde tütüncülükten başka bir iş yapılıyor mu?

başğı nē işi yapılcağ burda. su yoğ, süvet yoğ. tā suyu dārmāncikdi_ışēy
35 gāliyoru, parālī_ıçı-vatışı. ē başğı nē yapılı bürdü yavrum. accığ tütün yapıyorulā
ışti. o du havı yağāsı_oluyo havı yağmassı_olmāri. büranığ gāliri mī_mā. büranığ
gāliri yoğ_ölüm. o dü tütün, işledīğ tütün ğarınığ doyurmāri.

ışti bi dī_ō olan çocū vā. oncāz ğulacī duymāri. dilī dī_añlımāri. o dā içardı
yatı-batī. işti muncāzlarığ yandı sığınıp-yörün män_éyi kötü. yapcağ yanī yoğ_ölüm.
40 yapcağ yanī mī mā?

I-B1/8

Derleme Yeri: Karacasu-Tekeliler Köyü

Derleme Zamanı: 06.08.2009

Kaynak Kişi: Fadime Gencay (70)

Doğum Yeri: Karacasu-Tekeliler Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Köyün adı, Günlük işler,.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

gãñşlãriñ séyirini baķãdık. ē çalgısı, gãlinnãriñ oyununı diñlãdik. ónnarı séyredãdik. nasıl_édãlim.

Düğün kaç gün sürerdi?

5 üş gün_üş gün. üş gün sürãrdi. äsgi düünnã üş gün sürãrdi. bizim bürda ölü balö mulö yapmazlã. üş gündü bitirilã. bürdü_ölü_édãriz biz. şindi cumã gün başlã, gãlcãk pazar, işe pazarëtesinnãn bitã. biz ölü ğarsu bazarına, dërnãyã pazar dëriz. ónnara pazar dëriz. o günnãri bitã. öle. ğarcasu bazarı dünüdü, dün. düñkü günüdü. hĩ aynı düñkü gündü. ölü_öle.

10 mãnim baķ_aĝızımdı dişlã bili ğalmadı. bi hasdılaşdım, dişlã bi arıdı. nê gün çekdirdim gãldim. adam ēde hindi dëdi sãniñ dişriñ zamãni geşmiş dëdi, intãp ğapmış dëdi. İni hurdu, morfin ğodu. gini canım çıķdı gitdi. bunnãri daķıvı_ölüm dëdik. hindi dëdi damaĝların dëdi yaşıñ bitmiş dëdi geşmişeñ dëdi hindi dëdi bunnã dutmaz dëdi yemek yiyemezsiñ dëdi. e nasıl_édãn hindı_ölüm. yaşıñ yetmişdãn geşgin. ē nasıl_édãn hindi. etcek yanım yok zaten. çocuk -ó olan vã mãnim hurdu-daķdırıvıran dëdi. ē adam, daķı-batannã dutmaz dëri. e mãn nasıl yemek yiyãrin hindi. çörbü_édã içãsiñ dëri. e çörbãlan davamlı çörbãlã_adam maķıt geçiri mi? e nasıl_édãlim. ē mãnim dişim yok yok.

20 sãn nêyilãn gãldiñ? ē başĝı yok mü yanıñdı_ısan. eyi hada öle. eyi_ölüm_eyi. saĝol gini, çok saĝol. nahal_édãlim.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

düünnãdã mi? fasilli yapılı. pilãv yapılı. kësgeç dëriz_o yapılı. öle patatizilãn ğarişık ölü át yapılı. köftü yapılı. hãr şe yapılır_ölüm.

Köyünüze neden Tekeliler adı verilmiş?

25 tākālilā dēmāzlā mī bunūḡ bürası susuz mämlékāt, susuz. dā su gätirdilā bu
mämlikāti_ämmä bi käsiliyoru, ondan kārī bi gäliyoru. su yoḡ bu mämlikät-di su. yoḡ,
bu mämlikät-di su yoḡ.

Köyünüzün aslı yörük mü?

30 onnarı ġārī_örlānī tanımārın_ölüm. äsgidän bilirdim. ġārī bilmän. saḡol hadi
baḡalım ġārī. yētā ġārī yētā. män zatten ırātsızın da. vādır hullādī_önnarıḡ
yannarındı ġonuḡ ġā bi yo.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

35 äsgiden_ekin bıçādıḡ. e hindi ġinī tütüñ vā, ékiñ vā. bu işlārlān_ürāşiyōdıḡ.
bu çocuḡlā mī_aldı ġaldī sänä. e ġāz bi vādır gine ġonuḡ örlādī_isan çöḡ. olma mī
hiç? tütünden ġaldilā ġārī hunnarıḡ yannı vā. önnā dı vā ya. isannā ġaldı. saḡol hadi
baḡalım. éyī saḡol.

II. Bölge {-yomaz} Bölgesi

II/1

Derleme Yeri: Karpuzlu-Ektirli Köyü
Derleme Zamanı: 16.07.2009
Kaynak Kişi: Hacer Akçay (75)
Doğum Yeri: Karpuzlu-Ektirli Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Günlük işler, Zeytin yağı sıkımı.

hācer akçay. yaş gocuman çocūm, ye'tmişin_üssündä. ye'tmiş yedi dël. bēşden geşdi mī bilmāñ.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

gānşlā siz dēvēseñize. āsgī dūnnā gālinnārī bēgiri mindirīdik. tabi k̄apalī
 5 duvağ furarız. altı yēdī_deni yazmı bālārız başına. k̄apalī duvağ_ēdārız. pazartesī
 gün başlādık. öñ düün_ēdādık. sali gün bùyde dövādık. o gün bùyde dövcez dēyā
 kēşgeğ_ētcez dēyā aşşamı çalgı çaldırī oynardılā. içelē. dāvīlānāñ odun gātirīdik şu
 dağlādan. pazartēsī_ün o gānşlā içā sıçā tabi. ölü geçādın. çarşambī gün k̄ınalık
 yapādık. pērşāmbī gün gālīn_almı yapādık. cumā gün duvağ yapādık. duvağda tabī
 10 ēke^klē olmazdın gārī o zuman. gādın gādıneydi hep düünnāmiz. ēke^kolmazdın.
 bölü yapādık çocum. ölūdü düünnāmiz çocum. gālin_atnan gidādın. būdēse evi, bu
 aynı köğdü gālcāsī dolaşdırī gālī gini_āviñ_öñün_ündārīdik orayī_āvinā.
 umbalīniñ gāyınnasınıñ yanīnī_ēnā. altinnā üsdünü bölü inādin. şindīkī düünnāmiz
 gārışık ēkek gāncık oyneşiyosunuz. onu biliyoz gārī.

15 *Düğünde hangi yemekler yapılırdı?*

yēme^klāmiz, āt yēmē, kēşgek yēmeyi, fasilli, gūrū fasilli, yaş fasillī zamanī yaş
 fasille, gūru fasilli zamānı. makānā, sū'lū çōbū pişirīdik. gocu gabağdan
 basdī_ēdādık pilavlañ makānānān yinsin dēyā. ölü_ışti. dağlı. gocu gabağ hani
 dēcāmiz hindi қоşaf gibē. āvālī āvālī üzüm müzüm қоşafı gibi ölü gabağbasdaynan
 20 yinsin pilavla makānīlā dēyā onū yapādık.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

āvālī biz çocum bölü ağaşlāñ_üsdündü sētīn sıkādık. yuvarlādık toparlağ
 daşlānan. köv_arilāndı vādır. ayāmıznan çignā, yağınī çıkarīdik. āvāldān biz susuz,

25 aq, beyaz dari_oludun, onu kaldiridik. civ^t cit okuznen suradik, hayvannanan
 suradik. susuz_oludun tabi o_zman sulamiz yok. vardin da bilgimiz, moturumuz
 yok. bi semiz yok. iste ola el guvatinneñ islädik. äsgî_ishlä tütün dikädik. onu tabi
 bilisiniz siz di. äsgî_ishlämiz ölü cocum.

Zeytin yağını nasıl yapardınız?

30 yağı ayamıznan çignäriz. tōbanıñ_ıçını ğatarız. yağı aqā gidā. altını bureyi bî
 bu_ğidā toprak bādağ, dağar göduğ. toprak dağar. uyüşağ bi şey, ğap bi şey.
 hurasından deliğ_olū, hurasından. ödan altından suyunu aqidırız. üstünü yağ gālî.
 onu ayrı ğaP_ıçını_alırız. tanikeynen daşırız daşıcāmız yerä. sızımı yağ. gödüğ.
 ye^tmiş sänäniñ_ıçını_ıçındı_epëy işläri_ışledik cocum. arqamıznañ bu odunnarı daşidik
 dağladan_emme. silkdimiz, çipTimız sētini di arqamıznan çok gätidik. hindiki
 35 yaşimeyi ne vā cocum. yol yoğdun. eşek, hayvan hākāsdi yoğdun. daşiyimazdik taha
 tükcesi biz_açık yerişmedik_onū ya gätirānimiz_öldü gine. āqamıznan gätirdik.
 bānim aneycim cocum aşşamı sētini silkermiş gündeliğinnen. buriya o gündü bi
 gündelikcesi vecä^klā dëyā āqasını sarili gälirimiş. o çovalıñ parasını ayrı_alen dëyā
 aha sētini sarili gälirimiş_āşam. bölādin tabi bizlā onnarı yerişmedik. ölü cocum
 40 onnarı yerişmedik. biz hayvannan gätirdik. çalışdik çalışmasını çok ya. hindi ğalañ
 vesāyit guvatınnañ olū-batı her şey cocum. hindi vesāyit guvatınnan. allah uzun
 ömülē vēsin de sizlere hārkāsā başımızdan düzennā vēsin allah yavrum da yaşağ.
 yeşdidimiz_ävla^tlā dünyālā gösün.

II/2

Derleme Yeri: Karpuzlu-Ektirli Köyü
Derleme Zamanı: 16.07.2009
Kaynak Kişi: Duran Akçay (54)
Doğum Yeri: Karpuzlu-Ektirli Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Tarhana ve makarna yapımı.

Tarhana yapar mısınız? Nasıl yaparsınız?

yapıyorūs. taran buydēden yarılıyuru. sōnū_ona tomatē kırmızı böbē
 çoqçılam gıyoz sovan. hāpsinī ğarışdıroyoz bişiriyoz. torbū kāsı yoğūdunnan bi de
 yuğuruyoz_ona çoq. tabi ne ğidā yapışını göre. kāsī yoğūdunū yuğuruyorūz_ölü,
 5 yuğuruyoruz. ondū sōnū bi ğün be^klėyuru. aqıq e^kşimtire^kleñ_oluyuru ğāri.
 ğabarıyuru. ondū sōna ğüneşī sāriyos. ekşiceK_aqçıq. yoğūt ğaldı mī ğabarıyorū_o
 yuūdūmuz yēde. hamī yuurū gibi yuuruyos yoğūdunañ, ğatı yoğūdunañ. onu
 yuuruyos, sōnā ğünece sāriyoz. ödū_avqılıyos. sōnu bi dā elekden ğeçiriyoz
 inci_elekden incecik. ğuruduyos tōbayı ğatıyos. kıpqırmızı hāli ğāliyorū. faydalı,
 10 ğidālı.

Eskiden ev makarnası yapar mıydınız?

ben kāsmdim dā anamgillā āvāldāñ kāsālādīn. ğinī kāsān_oluyuru. kāsıyolā
 ğini. yımirtāynān yuuruyosuñ una. o ğolay. saşdı bişiriosuñ_az. aqıyosuñ yukānān.
 saşdı bişī, ufācık ğıy.
 15 yaa biz yapmazız onū yörū^klā başğī yēdī yapıyolā. bizlā ölü_ışē yapmazız. yapmazız.
 ē^kmek yaparız biz ēkmek. çōrek yaparız bōrek dēdīmiz. sac_ē^kmē yapıyoz. biz ē^kmek
 diyoz. bazırmī dēyolā biz sac_ē^kmē dēyos, sacıñ_üsdündü yapıyos. dēmeziz.
 bazırmayı yörū^klā... aynī dēdī dōru.

Köyünüzde gek-gelī, gidderī, geli-batī gibi kullanımlar var mıdır?

20 ğeK-ğelī dēriz. ğāliyo kim acabī geK-ğelī dēriz. gidiyorū dēriz. ölü dēmeziz.
 başğı yē dēyorū_ona. biz ğiddāri dēriz. ölü dēriz de bizim ğonuşmulāmız bōlū_ışte.
 bizim buranıñ ğonuşması aynī duydūñ gibi. ğalañ dēyos dēyos. gidiyorū ğāliyorū
 dēyos. ğeK-ğelī ğalañ dēyoz. ğiddāri ğāri dēyos. gidiyorū ğāri. ğiddāri. yaa biz ölü bi
 şē dēmiyoz. onu başğı taraflā dēyorū. ölü dēmeziz. ğōk köyü taraFı mī
 25 dēyorū_anī_ona. bizim būdū dēmezlā. ben biliyoman_ölü bi şey būdu. karpuzlu
 taraFı, ğōk köyü taraFındī dēyolā. oranıñ_aç dā uzadıyorū. biz yaqınız_emme

yağın_ōsağ dı ayırıyoz. arpuzlu yağın bizi_emme bizim_aç dā farkımız_olūyorū.
uluonānan bizim onuşmamız_aynīdī. abaq eřitdī.

II/3

Derleme Yeri: Karpuzlu-Hatipkişlası Köyü

Derleme Zamanı: 16.07.2009

Kaynak Kişi: Tahsin Sevinir (84)

Doğum Yeri: Karpuzlu-Hatipkişlası Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Çiftçi

Konuşulan Konular: Köyün adı ve tarihi, Askerlik anıları, Düğün törenleri, Günlük işler, Köye içme suyu getirilmesi.

Köyünüze neden Hatipkişlası adı verilmiş?

buranın adına şundu bu geldin, sen gelirken gövuğdan geçdin. bunun ākasını sýtinnin ādında ev yıķılıları vā ōda. ōda gūyā oranın hatıbyımış. gışın gışın gelmiş buriya. bizim būdu göcu gavağ vā. dibindi o suyu bulmuş. o
5 zamannāda balķanımsdı burū daha çamlıgımsdı ya. ōdu gelī gelī gışlarmış ōda. ondan hatıbyın gışlası dēyolā gālañ. isimā ōdan gālyoru hatıbyın gışlası olarak. biz bölū biliyoz. hārkās kimī sorāsañ dī ōlū dē zāten.

Köyünüz ne zaman kurulmuş?

órasına hindi tārinihi pek bilimēcez yāni şēsina. şindi bi tārihdi gāymaķam
10 gāldi. gāymaķamın ādından biz gitdik. köyū hōlū dolaşcağ oldū da o suyuñ öñündeki gāvāñ yannı vādıķ. gāymaķam dēdi. gāvāñ yaşına şētmeğ isdedi. e zirāteci dī vādī. zirāteci soralım dēdilā. zirāteci tahminen beş yüz sānālik. gāvāñ kaç yüz sānālik oldūnu biliyomaz. hindi isdāsāñ taķsiylen bi yo orē gāvāñ dibini çıkāren sene. yaa uzak dēli. kögūñ iķindi zāten. hani kögūñ iķindā.

Köyünüzün aslı yörük mü?

o zumannāda nē bilem yörük dū dēlmiş bu. bu āsgiden nē bilēm bülāda yāni bu dağ balķan oldū için bögcüden bōrtüden, ayıdan bütün büyük kayılar üsdünā gōvanni^klā ya^pmişlā. hani nēdi büyük daş varisa bölē dēmek mādiven^emişlē. daş çıkārtı^klāndan çok gōvannıķ vā. baldan şe ēdārimışlā. yörü^klūk tabi sığır sıpı dı
20 olcağ tabi. bān bilālīdāñ ōlū geçi yoķdu bizim köyümüzde. ufağ hayvandī yāni sığır varıdı. sonrū bāñ asgerī gidesiyī gādā geçi ēdinānnā di olmuş da sonrū çok sūmedilā. gine onnā da sōrū kıldırdılā.

Askerliği ne zaman ve nerede yaptınız?

asgerde bān kırķ üşdü gitdim. kırķ üçün on üçündü āvdān çıkđım, kırķ
25 yediniñ şubātında āvī gāldim. dōt sene aşı yukıya. om beş gün bi gālmışım mā. yirmi üç aylıķken om beş gün bi izini gālibildim. asgerliğā bi şēdi yapmadım da

asgerlî çok yapıdîmî dî yanmeyon zâten de mâmlîkât gōmedi^k biz_ōle. hūdāñ izmirden balîkesiden ādrāmîti vādîk. ādrāmîti körfezindâ dōt seni paslandıq.

Köyünüzde gek-gelî, gidderî, geli-batî gibi kullanımlar var mıdır?

30 dēlê dēlê geli-batî gidi-batî. yaa pek ōle hindi yeñiden duymadım ben_ōlü bi şey ya. millet aççık sosyetileşdi ğari. kibarlaşdı. esgiden zâten bizim bu egeniñ şēsine allah rahmet eylesiñ bubam irāmetli ōlü derîdi hep. bizim bi ākıdeş vādı siziñ çine mıntıka aydınıñ şēsine sâdan say dedîlê mi di bilirin ben deñdi. niden sen dēmiş a^tmış dēmezlê di a^tmış dēlê dēmiş.

35 ***Köyünüzde hangi gibi işler yapılır?***

burayîñ geçimi aşı yoķa bi ğarı sētî. ovamız_azdır bizim. şindi bu köy şindi hu anda bi yarısı yaylıda. yaylası olañ ōdu yaylıyı göçüyoru. ovu tarlası vâ ovūda. ekserî hani geçim sētinden. yıl_aşırî_oluyorü sētî de. bugünnerde yağîñ fiyatı da çok ucuz. yāni masarafını göre. bununı ĩmarı vâ, aşkısı vâ, sil^kdîmesi vâ şēsî vâ. üç bin 40 kusur filen yağ. yāni ucuz biliyosuñ. ĩmar yāni başına bōle arılāsîñ ğurūsunu işēsine. aşkısı dibiniñ etrāfındı çalısnı dēyelim ki mıntıkasına é^tmesseñ ağaşlā yağsız_olū tabi. dibini_acıyosuñ. aşkı dēyoz_onu ğari. şindi bāzilarî dî şēden yapı-batî ğalañ. bi ilāş çıkdı. o du bölü yazın ilāş, çalıları ğuru^tmağ_için ilāÇ_atıyolā. esgiden çapeylen tahreylen şeylen açılıyorüdi. yıl_aşırî yāhut şēde. sētîniñē açmassañ pislikden nahā 45 alıbilceñ? temizlicēsîñ de ōlü_alıncağ tabi. o bakımndan.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

esgi düğünnē nē_olcağ çocum bullāda. bi haftı düğün_olurdu. bi cumādan bayrak dikilî, pērşembî ğün gelîñ_alımı verilirîdi. cumā ğün bayrak dikilî. odun ğimî dēlêdi. hayvannarılan ormanı gidelê odun getirilê yancağ. daha esgiden bu ceyrannā 50 yoķkanalı düün yerindi maşırî dēlêdi, çam çırıları, şēlê alilā gelilê bi ğovanîñ üstünü tikelêdi. kayrak gölā orda etrāfında düün ş_ētdirî. çalgılı_olurdu esgi düünnē bütün zātēñ. şindi pek çalgı yapan yoķ ğari. şindi cumā ğün başlıyore, cumartesi üş ğün. aslındı şehirlê daha kibarlaşdêrdê. bi ğün_ēdi-batilā. filan ğün ōleyî ğadā yemek, āşam gelîñ_alıp geliyolā. o daha kibar_olum_aslında. düün_işi bōle.

55 ***Düğünde hangi yemekler yapılırdı?***

yemek bu zamannādî ğalañ et mēşur. adam iki_üz kiloluğ danî kessi zō yetiyorü dēyorü. tabi onuñ yanındı pilavı şuyü buyü_ötüberesi çeşi^tli gine şēlê yapılyō ya sebziden_ōsun, şēden_ōsun. yeme^klê bölü yāni. daha esgiden bu gibi

60 hindi bõlũ has_ékme^k mĩ marĩdĩ. é^kmeğ_eden_ayrı_olurdu. unu dēmanda üğdũ
gelĩşĩ de é^kmeğ_eden_ayrı_olurdē gayveci bişiren_ayrı_olurdē esgi dũnnēde
şõle. hindi_õlũ şey yok ğari. şekā dağĩdĩveriyolā.

Kõyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

enek enek südi. te^kmen bir_iki senedĩ biz ğalañ hastā_olũyoz. ben
gõçüyoman da şurda tarlaya õlan göçüyoru. aşam çıķĩ geldilē. k̄apız õtüberi heş şē.
65 yanĩndĩ ğõşũlarĩlan onnā çıķĩ geldilē bu sırĩda. aşamdan başğı römoğā k̄apız
hazĩrlamĩş. şurıy_õtey tũbu tarafĩna saten dēye. irezillik k̄apız. bu sene ne bilēm
tarlasĩ_olan k̄apız_e^kmişĩ baķā. õle afat aņĩ-batĩlā k̄apıza. satĩbilce^k mĩ bilmeñ. orey
dõru gezip gidē. hu bizim āķĩ tarafda bi restoran tũbu dēriz biz õlara. orey dõru
gitcen dēyĩ-batĩ. dolaşĩp gelceğ_ĩşte. satĩbilĩşĩ satcaķ dēdĩğ gibi. zũlāmiğ ovũdan bi
70 şey ğalmadı. dahā_esgiden böber_ekeşdik biz. bu k̄arpuzludan gũnde ne bilem yāni
tavātir_ĩşĩ_olmasĩğ om beş yirmi deneli bõbē k̄amyonu k̄aķardĩ. ne bilem şĩndi her
tarafĩlā baraj_oldu. vatandaş_uyandı, saķsĩdĩ şũdu bũdu du yicēni hani af_ēdēşĩğ
yetiştĩmeyĩ başladı. böber yok. evel tũtũn varĩdĩ ovũda. tũtũn dũ yok. fıstığ_ekişyosũğ
onũ_alan yok. parĩ yok. mısır darĩ_ekiyo vatandaş. sığırĩ varĩsa ona silas yapıyo onu
75 ĩşte. başğı bi şey yok hindi. k̄apız_ĩşte bir_iki senedir parĩ_ēdĩ-batĩ dēye şĩndi asılı
kõpeli hēkes k̄apızĩ dayandı. e^kmiseñ_ēyĩmiş dēdim ben. çapĩlatdĩmiş hindi benĩndi
de. şekēř darĩ_ekdi de biliyosũğ ēyi kötũ masarafilĩ_õ da satĩlyo. onun yatānı bi di
kõpũ k̄apız_e^kmiş_õlan. õlum bunu masaraf_ē^tmiseñ_ēyimiş dēdim ben. bu seni bu
k̄apuz sõkũlmez dĩ satĩlmaz dĩ dēdim. nasĩb neyĩsi o olũ da.

80 ***Yaylaya göçenler orada hangi işlerle meşgul oluyor?***

ordu da heşkesiğ kendini göre harımı hani bahçası var, işeyisi var. diyem
çevirĩli yēleri var. sığırĩ varsa õları ğatıyoru. õdu yatıyo, ş_ēdiyoru yāni. yāni yaylıdan
ormandan herkes boroylan su getĩmiş. evlēniğ_õñnēnde aķıp-durı su. yaylı bõle.
fazlı yüksek deil ya yaķın. istēseñ gidē vādirĩ gelirin seni yaylıya. yayleyĩ ğadā varĩ
85 geliriz. yayla bizim çok güzē. hattā benim dũnũr vā yaylıda. bi mahanĩ_olmaddan
sõna gidilmeyoru. bizim dā esgiden yaylı_iki pāça. biri kõşek yaylası dēnir. biri
çamkõy yaylası dēnir. biziñķĩ kõşekteymiş. bubam_ĩrēme^tlĩ_alla rāmeT_ēlesĩğ beş
senē_esirdi ğalmış. esirden geldi^kden sõnalı oveya tařlasĩ_olannā bũtũn esgiden
daha dũnũ ğadā yaylıdeydi. esirden geldi^kden sõnu dağĩ_çĩ^kmamış ğalağ. oveya bi
90 çalıdan malıdan_ev ya^pmiş. kĩbet ğũmuş hanĩ hõle. kĩbet dēdĩmiz bizim tattıdan

mattıdan hani direğ_üzerine. bunu kîbet dēlê. ödu édiyoru. yayleyî çı^kmıyoru. sōnu ovudu da sōna bütün envā çeşit meyvā bizim tâlıdeydi. ölü dēlerîdi. ingilizîñ içindi çalışmayî_örenmiş gelmiş dēlerîdi.

Babanız İngilizlere nerede esir olmuş?

- 95 çanağgalîden_esir düşüyoru. çanağgalîden götümüşlê ingiliz içini_ışte. ödü nēdî dūdum dēdi. o_zmannādı bu kıbrıs bileneli onnāñ ellēndemiş şēde. nil neheri mi dēdi ne dēdi daşdı da mı dēdi kıbrısı kaldıdı bizî dēdi. kıbrısdı dūduğ dērdi. şindi kıbrıs bizim şē oldu ya. ne_zman mevzū_o ya. hani başından geçennere öladaki esirde şunnarî şēleri.
- 100 tabî bu dünyā hindi şē. ğurulu şindi. ğaňşlık dēyelim hazır_üstünde. hindi asgēden gelenleri ben bi şēylê soruyon da. evēkî_adamnā avanağmış dēyiverilê. avanağ deiliz biz. ne bilem sabālanalî potin temelli ğalmamış. ayā yalıñ_ayağ. onnara yere iştimā étdim ben, çavuşdum_asgēde, bölük kıomtanı geldî zamanalı. yo^k mu sefer depoylānda? dolup-durî. ne bilem vēmeyolā. yapıdî dēyolā. e
- 105 yapıdicağ_adamıñ parasî vā mē? hunu şāhidin ben. dōt sene asgēlik yapıdım. dōt seni zarfında memliketinden bēş ğuruş parasî gelmiyen_ākıdeşlê varıdı. bēş ğuruş. o zamanda. ya. ama şimdi dünyayı biliyosuñ sen de. hindi bizim burey bu çini kazāsını ği^lmeğ_ için çaylādı köpürü yoğıdı. çaylā daşā. camız_arıbasınnan dōt iki tēkerle^kli, bi yo geçdik yedi ğēşi. çay bölü dolup-durē. töbü_olmasın_emmî beri yanı vāsın bi
- 110 dā geşmem dēdim ben. hindi_adam sabālan būdan miniyorē, izmirdî_işini görüyorē, aşam_evñi geliyorē. ya erilî mi bū? canım_o günnerî di gödük bu günnerî di. çok şükü hepsini di gödük. tabi allāñ vēdî ömür sāyasındı tabi. ceyrannā geldî zamañ anam_irēme^lli ceyranı gömedi. bubam_irēme^lli gödü. ye^lmiş dōtde mi kaç şēdi geldi. ceyrannā geldî zamanalı burıya anam_irēme^lli görımedi. sōna şindi
- 115 her_evde çeşme. yaylıdan ğaynağ sudan gelip-duru. bizim ufa^k şēlîmizdi yok. sabālan işi gidēsiñ sētini gidēsiñ. sētinden gelî ğadınnā desteyî ğapdīnnan hindi dēdīm o ğavāñ dibine. ödan su doldurup gelecek de işcēsıñ, ğullancāsıñ. şindi ben heyetiñ_içindeydim. murācāt_ oldu bu o suya aslında yēden bölē çümönte arılan barab kōlü getıdı köğüñ_üstünü ğadā. suyü getıdik biz dēye dağıtım porusu dēyē bi
- 120 murācāt_étdik. aşādan bi ākıdeş salmışlā. geldi, vādık gitdik. yokādan suya bekçiyi çevî ğē dēdi. öladı başğası su sulayı-batırı. paldî küldü su, arılan gelen su n_olcağ ğara bulanık. bu işmeyi_elverişli olmaz dēdi. e nahal_olcağ? şurası burası. en_az

elli millon lère teberü édeseñiz ölü_ölü. ē bībirimizij yüzünü baqđıq bi yo. aydıñdı hindi benim bacınaq varıdı, öre^lmen şöle. sōnu dēdim ben muqđdar_olan_ākıdeşe.
 125 ule dēdim iki_üz hānalıq üç yüz hānalıq kövde şu ğıdā vēsilē, şu ğıdā olü. imzālī gē.
 köv_arasını parayī çıqđıq evden_eve. yāni çok zō. ğadinnāñ bāzıları ne dēmiş. bi dahā gelilēse başlānı pālıcaz dēmişlē. sōnu bölü başadıq, su geldi. geliyorğanī ē kövüñ birqaç yerini yapıbēñ çeşme. evini kim su aıcaq canım. şöle. ne oldé? hindi apartomannarı çıkarı-batılā şey_ēdi-batılā. bizim su bu çineniñ madranıñ suyundañ
 130 üstün yāni. kaliteli yāni. hindi hē yaqıdı baq su. cennet gibē. her tarafı su oldé. tabi çalışmı sāyasındı. bu işlē öle.

otuz bir doğumlu bu aslında. ya bunā yāni ben yaşını böyütdülē bunun seniñ_annıcāñ. beñ asgēden geldim. dūn_ētcēm zaman yaşı daha bi seniñ daha dūsu şey_olcāmış. yaşını böyütdülē de bi yaş dūnü_ölü_ētdik. oqulā nahāsı ğoc ğalmış.
 135 bubası muqđardı bunun. salmamış.

hindi dēmeK_istedī tahsıldā gelī eğleşī, candırmı gelī eğleşī. şöle. şindi öle ahsi mī_mā. hindi vatandaş ölü bi şe vā mı, gidip elinnen kendi yapıp geliyor dutup geliyor. esgiden ölü yok. esgiden öle çilī_ölü dēmesi, insansız ğalmazdı.

dā seniñ kür^lleden dağıtdıqları zamanalı kövleri birē deni vēriyolā. onu dēyi-batī. o ğı^llık zamannarı bi yo kür^lleden dağıtdılā her muqđdarlığa. ölü birē ikişē ğişi vēdilē kövlēde de onü dēyi-batī.
 140

benim_isimi dī zāten esirden_almış gelmiş bubam_irēme^lli. tahsilli bi ākıdeşī varımış. esir_olmuş_o. esir_olmasının sebebi di şöle yāni ben buıları düşmücēdim dērimış laf_ēdivērimış. bubam_irēme^lli anlatırdı. iki ğādeşimış_onnā.
 145 ötekī ğādeşi o oqūka ölüvēmış. anasī bu oquyū-batan da evden gidēse ben aqıla mī_aldıcan dēye soñgalteyī salmamış. anamıñ yüzünden düşdüm ben bu tellerī, buları nasib_olmıcādın dērimış ihsan bey. ōdu ben yazı mazı ōrencen dēmiş bubam_irēme^lli. maktāp sōnu benden görineğ dēdi maktāp hālinde hēkesi dēs vēridin dēdi. aşam_oldu mu dēdi dēs_annadırdın dēdi. ihsan bey dēye.
 150 onuñ_adını_ondan vēmiş bene. ondan almış gelmiş. şindi benim_adım tahsin de aslındı ihsan da bizim būdu yazılışda eveldi muqđdālāñ şēlēni inaniverilēmişlē. tahsin yazılıp-durē. benim küçüm ihsan_oqunuyorē, ben tahsin_oqunuyom. seniñ_annıcāñ kütükde ölü ğalañ. kütükde tahsin geçiyon ğāri ben. aslında būdu şe_ēdēlē ihsan bililē. hindi asgēden geldim zaman bāzı ākıdeşlē vādı. selam sabah

155 bōlü tahsin çavuş n_āpīp-baķī dēyolā. bāzı tahsin nē tabi benim isimnēñ deġişiK_öldünü. tahsin çavuş mu dēyolā. çavuş dēldi.

şindi baķ o gōmedi. hindi buriya bizim muhdar esgiden önünde su aķıyoru. iki deneli şōlŭ ahar vardē. ederlen ġazdīdilā. su biraz_aşarı_indi. aşarı_indi işēden. önünde dereniġ_içine çümentüden havut, üstlēni otūcaķ yēlē şēlē yapıdılā.

160 ġavāñ_etirāfına paket daş döşedilē. yāni bi şēlē oldu. onu gōdŭ yoķ. cāmımız şu cāmi ġubbalı güzē yeñi_öldü. onŭ du gōmedi bu.

II/4

Derleme Yeri: Karpuzlu-Hatipkişlası Köyü

Derleme Zamanı: 16.07.2009

Kaynak Kişi: Emir Ayşe Sevinir (78)

Doğum Yeri: Karpuzlu-Hatipkişlası Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kayınpederinin esirliği, Geçirdiği hastalık, Çocukluk anıları.

Kayınpederiniz esaret anılarını anlatır mıydı?

- o ğocü_ısan_olmalidê, naf_êdivêmelıdi sene. âlardıñ êdivêrıkene. o esirlêdi ğaldı^klâna. êdivêrêdi, âlardıñ. êdivêrîdî dedeñ. oranıñ naflâna êderdi, âlardê. âlardê. naf_êdivêsem_olma mı? ahan şu şe_olmısa, taket_ôsa êdiveridim ben seni naf da.
- 5 tagadım yok. bu zenni ne demezdi alla irêmet_êlesıñ. ben vâsam huleni hem_âlardê hem_oranıñ nafını_êdivêrîdi bene. hani ölü bi ısanıdın. de gidî_de. hêkesleñ çoculan çocuk êdivêrîdi. hanî sen çocuk, êdivêmiyen demezdi. êvlenmiş di ği'miş. gelesiyî hanımını bilimemiş. ölü yêdî sene. hanımını bilimiyesiyyî bu ısan kim demiş. seniñ hanım dê mî_o demişlê. âlardê. ne günnâ geçîmiş.
- 10 ğödünj çok şükü sen di baķsaña haci. sen di ğödünj baķsaña. o günnê de ğödük. ğödük ğalañ çok şükü. hunu bubañ dı ğömüş_ôsü bu günnere.

Çocukluğunuz nasıl geçti?

- dêdeñ_eyî naf_êdivêdi ğalañ ğödünj mü. emir_âşa sevinir. yaşımî bilibilcê min çocüm ben. ne_bilem ben çocum. ben ğalañi oğulü ği'medim satti. ölü hesap
- 15 bilmeyon. buvam mi^kdar_oldê, olmuş. salmadê. anam_ufa^klê, çocu^klê. çocuk baķdıca^klâ. âķamî çocuk sarıvêrîdinnê. âķamî sarıvêrîdinnê. oğul yapılı-batî. oğulü giderdik. çocu^kları_alî dı orıyî giderdim ben. çocuk baķdıca^klaķ. ondan. sıkî_ôsa onu giderdin_olurdun o dü_o_zmannâdı sıkı mê? ğızlâ oğuk du kâtip mî_olcek dêlêdî_eveli, kaç seni_eveli. çocüm ba^ksaña kaç yaşını ği'mişiz. evelî
- 20 mi^kdarıñ_oreyî çî'lî_olurdê. nahallıñ mi diceñ? naf_êtdîcêsıñ sen beni. hani çî'lî_olurdun dêyon. ötüden gelen ğalırdı gece. birê havtî durâlardê arbî_olmadından. candırmılâ gelî, geci ğalırdınnâ. isañsız ğalmazdê. anam_irême^li ğalañ ufa^klê. çok candırmılâñ ğuca^klâni otütdüdulâ bene ufaķ çocuk, ğızañ. bilîrin hindi. mâcirlâ geldi mâcır düdi bizim_ôda. bubam miķdâ ğalañi. yayleyî ğöçerdik di
- 25 o_zmana, ğızañķana. yayleyî ğöçerdik de. o mâcır ğalañi âlardı. beni ğuca^klardın ğalañ dı âlardı ğalañ. niden âlayî-batî. nişannısı varmış da. boncuķ geçirîvêrîdi

boğazıma. unu'meyon ben hindi gızañlıqdeki_olana unu'meyon. ufādım_o_zman
 tabi. unu'meyon. o candırmılâ nêlê getirivēce^klêni bilimezdi bize. gecı ğalîlardî_ödü
 30 yaylıda. niden ğalîlâ. hindi ğalan mî mâ. dışâdan gelen ğalmeyorê hindi. ni vâ ölü
 muğdar_olmıya. anamıñ hêş ocağdan yemeği êsilmezdin ğalañı. yemek di yirdinnê.
 evêkî_işlê zordun çocüm. naf_êdivêridim ben sene tagatim_ōsa. êdivêdim gini
 bağsaña, êdivêdim. toktülâ ölcek dedîdi bene. hanı ölü hastı_oldum beñ. ölcek
 demiş doktü. ê ölmedim yâ işemiz vâ yâ bilmen. ölmedi^k bağsaña. dedeñ baken dē
 üreşî-batî. gelînim vâ ğızım vâ. bağı-batîlâ da evleri_ayrı. gelînim kövdü_olsa hurda
 35 bağâ édê. hindi bahçidî-durê. e dede o benî bağıyorü beñ onu bağıyon. dedeñ di
 hastı_olü_olüvêri-batî bu yıl. ihtiyarlık vâ ölüm ğalañı. ihtiyarlık vâ. çok şükü. aşam
 götürelîk dēdilê bahçeyî götürelîk dēdilê. gidesimiz gelmeyorê.
 îsan_evindî_ıhraT_êdiyorü gini ni ğıdar_ōsa. ödî çamık ğuva^llê. sığı bağca^klâ su
 suluca^klâ. ölü ya. çamık ğuva^llî dēyon ğayıt çok dēcen ğalañı. çamık dēyoğ biz ğalañ.
 40 amaleynen çapî çapladiyolâ. ölü ya. su vēcesıñ, yeme^k vēcesıñ. benim_ê^tmeyi
 ğudüratım yok. emencen_ōda. ölü_oldündan eviñdi dü. ihtiyar mihtiyar evimdi
 bağıñ dēdim ben. evdi bağıñ. aydindeki_ölan götüren dēyorê. çok şükü hâlımıza.
 güvēm, bûdeki güvēm çok êyidî. allah başını_âritmasıñ. çok êyidî.
 olannâmdan_êyidî. gündü gelmese gün_aşırî herhal gelî. ölü bazarı gisse dolduru
 45 gelî burıyı_ayrê, evini_ayrê. ülen_ölüm ê^tmi bōle dēyerin. sen dovâ êdivê anî dē.
 çoğ_êyidî allah ırazî_ōsuñ. kaç yō dovâ êdivêriyoğ ğalañ. allah ırazî_ōsuñ. belli.
 dovâ êdivêrip-duruyon çocu^klâna. iki ğızı vâ. biri aydında, biri bûdü köyde.

Çocuklara nasıl ad verilir?

babanne şeyiñ annannilêñ bubannilêñ adlânı vëriyolâ. benim dedemiñ ğâdeşi
 50 varımış. iki ğâdeşimişlâ. emir âşe o ğâdeşiniñ adını vëmiş dedem irême^lli. ölü ondan
 çoğ_oluyor ğalañı köv yerinde. bu hindi bağ iksan sevñir torünüñ adını iksan vëdi.
 iksan sevñir. köv yerindî_ölü_êdiyölâ çocum. siziñ_ölâdî_êdêlê mi?

dedê_adı dı alidî de dedê_adı. ondañ aliksan dēmişlêdir. aliksan bizim bûdu
 du vâdî aliksan.

Köye adını veren pınarın yeni hâlini gördünüz mü?

ben gömedim ya. yaa hastalîmdan gidimedim. iki_üş seni_oldu benim
 hastı_olalı. ben çocum kapıdan çıkıp da gidimeyi-batırın bi yağıya. soluğdan
 gidimeyon. tagetim kesilivëriyorü. ben ahan kapıdan çıkıp ahan göşü hasteymiş.

adami hastı-durê. melasdı ğızı vā, göçücen demiş_anasına telfon_é'miş. gidesim yok
 60 çocum, ben gelmicen demiş. e bubamı_alalık gelelik mādem sen gelmicēseñ demiş
 ğızı. ğōdüm ğüvēsine. bunū dēdim ğötürüyōlā heraldı dēdim ben. hastı-durū, ihtiyar.
 ihtiyar dēl_o daha da hastalık. hadı dēdim beñ yaviş yaviş gidelik dēdim beñ ğötū
 benı_oriya. aha hūdu ğapınıñ dibinde. hanı orıy ğadā zō gidiyon. ğādeşlēm hep
 dūn_etti bu yıl. ğız çığādı_ōlan_evēdilē. ğötūceğ_oldulā. oturūmucan dēdim ben.
 65 gidimicen ben dēdim beñ. gidimicen. hani ğapıdan dışı heç çı^kmeyon. bağ üş sene
 mı_oldē hastı_olalı? bağ aha ğapınıñ dibindi cāmi. bağasım mā, gidesim mā. nahā
 giden? gidimicen. taket yok. eviñ_içindi bölü gini ğüççük ğüççük dedeñi odun_alivē
 ğē bene dēyom ben hani ocağ yağcaĒ_olūsam. odun_alivērip geliyoru bu bene
 odunnuğdañ. bi şey ğocaĒ_olūsam harannı_alivē benı dēyom beñ. dedeñ el yulā
 70 olüyorū benim. ölü_olması bağımcıcaz kendimize. e yicēni_ēdivēriyon gini çok şükū.
 zofreyı ğōyon hureyı. ödu yiyoz çok zamani. fureya ğōyon hazıleyon. al ğē hacı
 dēyon. ben getirimeyon. al ğē. ellēm titreyorē. ölü çay may getirip ğötürümeyon.
 ğansız_oldūmdan mı bilmen titriyorē. çok şükū bunū da. allahım. bağalım ğalañ.
 allahımı çok şükū. bu ğıdā bu ğıdā bağı-batırız kendimizi. ölcez_engücü de. işte
 75 allah nē_zman emır_édēsı_o_zmana. āmin allah hayırlı ölüm vēsiñ. allah
 İmannan gidennēden_étsin_allah.

II/5

Derleme Yeri: Karpuzlu-Kovuk Köyü

Derleme Zamanı: 16.07.2009

Kaynak Kişi: Mediha Çetinkaya (65)

Doğum Yeri: Karpuzlu-Kovuk Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Nişan âdetleri, Günlük işler, Tütün işi.

dövüştü^k mé bi dövüşüyoz oñuşuyoz déyo. barışdıq déyo. oñuşduq déyo.
öľü déyo. yāni. bi dī_ölādī çıkarī-gōsuñ beni sīdīlēñ_ıçlēne.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

nasıl_olū. pazarētesī gün başlaşdıq. salı gün çarşamba pērşembe cumā gün
5 bitirīdik. o gūnnāde pazartesī gün odun ğīmī dēriz. hayvannarī çekēriz. odunu gidē
ēke^klēmiz. ğadinnāmız sali gün davul varısī düvünümüzde destisini_alan
bādānī_alan çayī suyu gideşdi yoķā kövlēde. ta ilerdēdik biz yoķāda. o du suları
doldurū gelī düün_evini dökeridik. odan bi dā evimizi getirīdik suyū. çarşambı gün
de kınī_olurdun, kınī_ēderdik. pērşambı gün gelīn_almī_ēderdik. cumā gün
10 dovağ_ēderdik gelīne. gelinī bölū gezdirdik mahallide. getiridik. ğız_evililē duvağī
gelīleřdi. yēme^klerdik. bitiriverīdik düvüne.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

et, köfte, darī köftesi yapardıq etinnen. ğızā^tma, çōba, pilav. yuvarlımı hindī
hindī çıkdı_o_zmannādī yuvarlımī yoğūdu. yoğūdun geñşlīmizde. kövümüzdü
15 kēşgeğ_olmaz bizim. ben bilmen kēşgeñ_öldünū yāni. da^tlı_olur. evelden paqlavı
dēriz fırındı pişirīdik, sareyli dēriz bölē onu pişirīdik. düğünnēde da^tlı_onu vėridik.
hindi ilmit halvası alıp gelip veri-batılā. evdi yapādıq hep. bölū çocūm. biz başğī bi şē
bilmedik.

Nişanda kız evine hediye getirilir miydi?

20 gelirdin. sinē götürēdik. incaķ dērdik biz onnara incaķ. o inca^klarī götürene o
ğız evine. o ğız_evinden olan_evini gitdi mi olan_evililē o sinīleri bi odiya ğölā.
sōna ğonum ğōşuya dağıdılādı o sinīnēdekine. giden geñşlere parı ğatālādın cebine.
üş beş ni varısa, vėrilēse. onnā yoķ hindi. elinī birē poşeT_alan gidiyo. sinīniñ
ğāşılina olan_evililē cerez ğatālā, meyvā ğatālā. olanī elbisi ğatālā. ğayınnı būğū çeki
25 onu ğatālā getirīlēdi. öľü gödük biz yāni. hindī yoķ.

Kız evine helva alınır mıydı?

bizim būdū yoḡdun. almazlā. alsı dı loḡum_alilā. üş ḡasa, eviḡ durūmunu göre dōt ḡası alilā. onu ōdu nişan götüreni daḡıdılā. daḡıdılı yinirdi yāni. orı toplanan yinī. sinilēḡ_üstünū ḡonū, yinir. az hani sātī ḡinī loḡum leblebī cerez götürülū sözde.
30 bi ḡası loḡum götürülū. ona daḡıdılā. ōdaḡı bulunan yinī. o daḡıdılmazdın.

Eskiden hangi işlerle mesgul olurdunuz?

biz çocum ev hanıméydik. bi şey işlimedik. dā yayleyī göçerdik biz ävimizdeyken. yaylıdan oveyī göşdük. ovüdan sōnū bunnā aldılā bene işte. aynı kövdeniz. alimdos yaylasını göçerīdik. hindi_ödū bi sülālamızdan bi ḡişi vā göçüp-
35 durı. biz satdık. babam satdı. oveyī göşdük. hayvan yicēmiz ḡadā bēş_altı ēnēmiz_olurdū bi ēşēmiz_olurdū hayvanımız. odun çekerdig_onnan da. yaylıda havtumuz, şēmiz vā su havtumuz vādı, ḡaynaḡ su. havt dēdiK_ona. havuz yāni. odan tākemizi sulā, sovanımı ḡompirimize ḡaldırī alı gelirdik buriya. sovan, ḡompir, fasille, patatiz. tāri di zebzi_ışte. evelden -yörük gidelim ḡāri- tāki dēdik biz_onnara.
40 hindi ōnnarı sulādık. güz_ayı ekim ayı geldi mī ḡinī yaylıdan kövümüzü göçerīdik. babam deḡirmān döndēmiş. bēñ onu çok bilmem yāni. az bilīrin. yörük işde yörük gibi gidēriz biz. dā hūlārī yörük dēriz anneşdeḡi_İsannara. ōle çocum. ēḡ başdı bizim havuz vādın. ḡocūmān ahan şey gibi dēyelim. böyükdün biziḡki. baraşıḡ ufaḡı yāni. ōdan ḡoyüverīdi bubam irahma^{li}. çoḡ_a^kmasın dēyi bis sürü bölü sopu geçirīdin
45 oriyī suyuḡ_āzına. su azalcık sırı birini_alī ikisini_alıḡan su tükenī gidēdi. bi yüK_unū_üḡdürdü_ōda.

Köyünüzde gek-gelir, gidderī, gelip-batī gibi kullanımlar var mıdır?

gelméyō, ḡi^lméyō, gel buriya, git, dön_ādıḡa. bunū_ölü ḡavḡi_ēdērin bēñ hindi. otū, git, gelmē, du^tmā. çocū^klālāñ ölü dövüşüyoz yāni. sōnu oḡuşuyoz,
50 barışuyoz. dēlē ḡalaḡ, ḡāri, giddārī, gek-gelī. giddārī, gek-gelī denī. ē başḡı ḡonuşcām bi şē yoḡ. evden çıḡmazız çocum biz. bi yēri di ḡi^tmeziz iki ḡişi dedeḡnen çok fazlı.

Eskiden tütün diker miydiniz?

dikerīdik. yirmī senīden geşdi biraḡalı biz. ḡocūman ḡızı çıḡardık, biraḡdık. zō, yapışaḡ. hindi_ösü_elleşmen di ba^kman da. pısa^lānī tosman zatte. ōlēdin tütün
55 çocum. acı^dn_emme bizdi hastı_olunmazdı hēç. o ellēlen zētın, ē^kmek, sü ḡondūması yirīdik şōle onnālan. orası ḡaldı mī_atıvērīdim men, yiyēzdim zatte. acı_olūdun. ēkmek sūmesī dēyelim. yaḡı ḡonduruz. onū_ödū_acıḡasıyī yirdik. tomāte, ēkmek, zētın. ezennen giderīdik. ḡēci dā güzē olū da biz ḡi^tmeziz. ben

yalıñızdım, gi^tmezdim. hindi^ñ di^kmeyolā mı? bülādī_ölü^ñ çocum kaç seni^ñ_oldu bülā
60 bırağalı.

Tütün işinde çalışmak için başka köylere gittiniz mi?

ben eviñ bi ğızıydım. bubam beni hêş bi yêri salmadı. bi işi salmadı. burey
geldim bunnāñ yanını. bunnā dī salmadılā gine. bi yêri gi^tmedim. evde kendi^ñ_işimizi^ñ
kendimiz görüyoğ. zêtin, mısır, bunū ğaldırıldığ. pamığ ğaldımazdığ. arāzılēmiz az
65 zāten būda az hani. êkseñ de onnāñ yatāñ gine mısır_ékilirıdı. suyumuz_azıdı.
hindi^ñ su çoğ ğanalda.

II/6

Derleme Yeri: Karpuzlu-Kovuk Köyü

Derleme Zamanı: 16.07.2009

Kaynak Kişi: Osman Çetinkaya (72)

Doğum Yeri: Karpuzlu-Kovuk Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Çiftçi

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Köyün tarihçesi, Yayla işleri.

yé^tmiş bir de yé^tmiş iki anı yaşımız. yāni otuz sêkiz doğumlu.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

5 bizim esgî_âdetler pazartesi odun ğımı yaparıdıq biz. herkes hayvanını çeker dağa, odun ğimáya düğünün_odununa. ödan odunu getirisiñ, o āşam düünde ēlence yaparsıñ. kimisi içer, kimisi oynar dēdiñ gibi. davul zurnā_o biçim. értesi gün, salı gün ğadınnar çeniz dizmi yapālarıdı. értesi gün kına olurdu. kıneyi gidēlē ğız_āvine. kınidan geliler. pērşembi gün gelin_ammî_olurdu. értesi gün bi di duvağ yapardı ğadinnā kendî_arilānda. böylece bitirirlerdi. böyleydi.

10 ölü sayılı. üş dört gün davul çaldıdık. içilirdi, işki içilirdi. āşamdāñ oturuşuñ sabā ğadā oturuşuñ mañğıda. öle zandāli mandāli yok. yérde hasır, hasırın_üzerinde. böyle üş beş ğişi mañğı hālinde oturduğ. yāni sorālā kaçlı mañğı varıdı. üş beş mañğı varıdı. sabā ğadar_oturulā başında. o meydañ yerindi bi şey vā maşırı dēlerdi_ona. esgi ğóvannā varıdı_oyma. onu dikēlē üstünü bi kayrak yanmasıñ dēye. onuñ_üstünde. onunnan düğün_olurdu meselā. sōnū sōnu lōküslē 15 çıkdı. lōküs lambilānna. şindi her şe modernleşdi tabi.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

yemeklerde et yēmē, ğızartma, şindiki_aynı olū-batı gibi_işte. o şekildēdi. kēşgek pişermiş arı sırdı. biz onnarı pek yetişmedik. onu dü yaparlarımışmış. atılan gelirdi gelin. duvağlı telli duvağlı, örtüli. şindiki gibi_apaçık değil. ğırmızı duvağ.

20 ***Köyünüzde gek-gelir, gidderi, gelip-batı gibi kullanımlar var mıdır?***

var, ölü kövlēdi var. būdu du pek yoğdū heralde. bizim türkçemiz normaldi_eyidir. gidiyo, gēdi-batı, geli-batı onnar hu dağ kövlēndi_olubili. sōna çomağ dağı dēdimiz yēlē vā şu ilerde. olādi_olur. geli-batı, gidi-batı, bu şekilde şu karşı uluğonağ şeyi dalbant dēriz biz ovupınarı yāni.

25 geK-gelī, giddāri dēriz biz ekseriye. geK-gelī, giddāri, gidiyori, geliyori işte bu şekilde. yāni gidi giddāri. ötüden gelene geK-geliri. bu şekilde. esgidenki_gibi yaşlı

kişi ğalmadı. esgi sohbe¹leri şindi arıyoz aliksān bey. yoğ. esgi ĩsannā esgi lafları_ēdivēri¹di. yoğ şindi. şūdu bi bu hindi seni getiren çocūñ amcası varıdı. yaşlı sēksen doğuz yaşındēdi. duyulmuşdū, ğastilēdi_oğumuşdūsuñuz. hanımınan yirmi 30 yēdi sene dargın durdulā. aynı iki saat olur_ommaz arķı_arķasını_öldülē. bu köydeydinlen. bizim babamıñ dayısınıñ_ölēydi aķırabāmız. arı sıı giderıdı ben yanına. bu binānıñ altında adam, üstünde ğadın. dōru bağdı bu adam, metin usta. hanımı kömdük geldik arķasından hemen o du ği¹miş. onu dü_aldığ gitdik āşam namazıñ ğarañķısında. ğarpuzlu ğovuk dēmişdi.

35 gelmiş ğalañ, ği¹miş ğalañ, öle o şekilde. yaa o şekilde ğullanan pek yoğ. ötübere. ötüberi di dēnibilı tabi.

Köyünüzün ne zaman kurulduğu hakkında bilginiz var mı?

bilmiyoruz tabi. nē bilelim. çoğ_esgiden ğurulmuş. şindi herkes birā ikişā, birā ikişā inmeyı başladı. su, elektirik bureyi gelince yoğadı kimsi ğalmıyasıya ēñ soñ 40 indik hep beraber. ye¹miş yēdi senesinde öbür tarafdeki ölanıñ ävine yaptım. oreyı göşdük. ölanları ğızları_ōdan ävādik çıkādık. işte ye¹miş yēdide indik. bülāñ geçim ğaynağı zētın_ölüsü dağda yıl_aşırı zētın olur. ovüdan mısır. pamık eken pek yoğ. esgiden çoğ tütün ekilirdi. o ğalkdı. mısır, fıstık, zebisi, mebsi şunnarı_ēkiyolā işti. onnarıñ geçimneri. sığırcılık tabi o du var.

45 sıcā ben pek gelimiyom hoca. bende buroşit vā. ağşamı bölü ter siliyoz biz. vantilatōre çalışdısağ o du doğunuyo. onūñ_için ğa¹lanalım dēyi_ürasıyoz. sıcak kırğ dereci dēdi bugün_aydına. kırğdan_aşayı düşüyomaz zāten. kırğdan_aşayı düşüyomaz. dün biraz esgiñ varıdı. bugün esgin di yoğ bek.

Oğlunuzla beraber mi yaşıyorsunuz? Bu çocuk torununuz mu?

50 annesi oğuyüp-duru bunuñ ğur'anikerimi de. şindi daha dı pişirelim dēye bizim köy_imamınıñ hanımı hoca. ödü çalışıyolā, oğuyolā. birāzdan toplasıla. şu ev de öteki taraf ölanıñ_evi. ödu dü vā bi torun. o du yalnız ğalıp-duru. babası marañozhānidı çalışıyo hūda ğayınçılāñ_ōda. ödeki bunuñ bābasıdi. bi seni_oluyo bırağdı. bağķurū_ödümedi metin_usta. o da kendi_aķırabāmız. öteki ğaytçi. böyle 55 hoca.

şünü bağ bu böbe^klīndeyken üzerini ötülen çekisine paşçı paşçı_ommuş bira^kmıyo bi türlü. yenisini di_ammeyo. ablası vā o da cāmiye gidiyo. çoğ inatçı

kerātā. ğādeŝi vā ğız. bunnā böyüK_olanıñ, bu güççüK_olanıñ. bi ğız vā oqumū bitti mĩ ğēcek ŝindi.

60 ***Yaylada hangi işlerle meşgul olurdunuz?***

äsgiden su deĝirmeni varıdı beş_altı tāni yaylıda. yazın bi çay vardı, devamlı_ağardı. o havıt böyüĝüdüñ, büyük havız. ğaynağ sulānan dolarıdı. havuta üç sāt, dört sāt areylan ğoverilē. herkes bülādan bütün hayvannālan deĝimanı gidēdik yaylıya. oda bi yük zāhreyi ancı_üĝüdü bi havut. ğōverisiñ güldü güldü güldü. su

65 deĝimeni. sen ğōdüñ mũ bilmeyom. işti o ŝekildēdi. bu dēmandan öbür dēmana aqā su. o, o, o, hePisi de o havutdāki suylan dönderilē. bi dā eñ yoqādeki havutü tıqālā. dolasī bi dā ğölā. ölēdi. havuzuñ bu ğidā delī vādī. orıya bi sopū ğölā suyū onu göre ğullansın dēye. odan oban varıdı bölü yoqādan aşāyī tahtıdan yapılmıŝ oban. yoqāsi geniş, aşāsı ŝu ğidādī, dar. bōrā mĩ dēlē orıyī bi ŝē dēlerdi. orđan çıkan su çok tanzī^kli

70 çıkā. çarğ vādī aşāsında çarğ. yāni ağaşdan yapılma. o çarğa bölü hurdū zaman o dönüyo, o dēmanı dönderiyo. bu ŝekildi unu üĝüdüyo.

ödemiŝdi dī_olū tütün heralde. karacasuyuñ bi kövü varımış odu çok dikiyolāmıŝ. su yo^kmuŝmuŝ. arāzī dī_avır.

bizim bildimiz ğonuŝdümüz bu ğidā.

II/7

Derleme Yeri: Karpuzlu-Çobanisa Köyü

Derleme Zamanı: 16.07.2009

Kaynak Kişi: Fadime Akbal (74)

Doğum Yeri: Karpuzlu-Çobanisa Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Keşkeğin yapılışı, Köyün adı, Günlük işler, Tarhana yapımı.

hadime. bubā_adım nurқанıdè. hindî_evlenesî aқbal_oldè.
ye^lmişñ_üstünde. ye^lmiş altı yèdi vā mî_ali?

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

5 davullu surnalè. bazā günden_oқuntu daғıdıdık. daha esgi bizim evlendimiz
sırılada sobucu günden düğün başlardı. bayraқ dikilirdi davullan surneylen. sobucu
günden başlardè. işti cumā gün dü gini gäliniñ duvā olurdè. işti bu ğıdan
düğün_olurdü_işte. çarşambı günü қıneyi gidilidi. gälini қınā_atılidè. sobucu gün
odun ğimey gidilidi dağlara. dā dağladı yolu ğadan çalgılā öñünü varıydı o odun
ğimecilèñ işki_iş baқalım bi sürü pislik_işte. e şindi èyi. pèrşāmbi günü gälîn_almı
10 dènidı. gälin gätirilidi. davullū surnāl_atıñ_üstünde, çalgılı, işkili. ölü gälidi.
bir_adım_atımazdıñ işkilè içen dèlèken. gälin başındı dī_otümeçi. sēñ hindi
ğonuşuvè dèdiñ ya. ölü_işte.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

15 dānı kesèdik, düvü kesèdik nèyiñ varısa. kendiñden kesilidi_o_zmannāda.
halı vaқtı_olannā tabi. hepsi èdilidi. kèşgek bişèdin. hindî_o yoқ ğalañ. köftü
dövülüdü. yinidi_işte. hindi nè olcek üş döt çeşit yèmek vā. et yèmənden başğı bi şey
yiyomazlā sanki. eveldèñ èdilidi_ölu huzulī huzulī. sāmī sarilidè, ğabaқ çobası
bişirilidi. hepsi_olüdü. hindî_onnā yoқ ğalañ.

Keşkek yapmayı bilir misin? Nasıl yapılır?

20 bilirin. irēme^li sağıқан ğübannādī hep_èdivèridim. oṛtu yèri dā hōlü
meydana daşñ_üstünñ_ocaқ yaқālādè. maқsus kèşgek ğazanī_olüde. māsus
kèşgekci bi dèdeñ varidè. onu çi buydey ğatālādı ğalañ_oreyi de bişirilèdi ğalañ.
dövelèdi_onu. hani çoқ evzi_olüdü_o ğalañ zor_olüdü. onu ğalañ ğazanıñ başındı
çoluқ çocuқ kövlücek yilèdi. düvün bitinci bilī dūdūmazlādī_onū hani. hindî_o dü
25 қақdı ğalañ.

Düğünde tathı yapılır mıydı?

yapıyoduğ. hep ğadinnā kendi yapādē. e işti hindi demīderilēdī_ettirīp geli-
batilā ya hınnāda. ālīmizdi yazādıq. sinīlēdī sareylī_ēdēdik. aynı şebet dökēdik
30 bunnā gibi ğene. ēdēdik da^li. bi di birbilerīñ sinī_ēdēlē gelilēdī. çalgılālī getirilēdi
oğuntularī hep ğāri. onnā dı kākđi hindi.

Nişanda kız evine hediye götürülür müydü?

giderīdi. e hindi onnarī ben_unuttum ğalañ çocum. olan_evi alırmışdı. alanı
dī_olū, almeyan_olū. halıñı vaqtıñı görü_o dü_işte. hindi di gidiyorū_o gine.
nişan dēlē. olan_evī nişan vēri. ğız_evī nişan ğāşılı ēdē. aynı aynı hindi kēyim.
35 hindiki_iş göley gine. hindi nişandı vērivēriyosuñ. sōnu duvağ gün bi şey_olmeyerū
ğalañ. evēki intişam daha çoğ_ıdē. hindi altın bollū vā alağ.
altın_ēdivēriyorū_olan_evi. e ölü_işte. ēdişıñı anleşiñi bālī çocum.
olan_evinnen_anneşiseñ onu görü ēdiyosuñ. istē evhan yoldan git, istē derin yoldan
git dēdiñ gibi. evhan dēdiñ iki ğişi_anneşiñ mi golē. o onū_alivēriyoru, o
40 onū_alıyorē. arı yeriñ... tēlettiñ benē. tēlettiñ ğalē ğan teriñ_içindi ğaldım.
ğonuşmecen ben ğalē. alī ğonuşvēsini ğalē.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

bazā ğünü, bazarētesī ğün dēdik. oldū gibi saycāsem. sobucu ğün, salı, pıynā,
çine, cumā, bazā. ölü dēdik. pıynā çarşambī_oluyoru. ben pıynā dēdim mī bunnā
45 gülüyorū hindi. ben ölü pıynā, çini biliyorūn. çini bazarī dēniyorū_onu ğalañ.
bilmen. ben_orasınī bile mī batın çocum. pıynā, çini dēniyorū_işte. çini ğünnerī hep
umālālilā hep çineyi bazarı gidēdi. biz_umālar_ovasındī_oturēydik de. bu harım
bizim hindī bubalīmdan geşdi. oreyī kendimiziñidi. tā umālar_ovasını göçēdik biz
de. umālālilā ğalañ –biz_ödū_ayrı köydēz e- çini bazarı dēyi ğalañ bi ğün_eveldēñ
50 hazılanilādı. çini bazarını gidēlēdi. bi biz bazā ğünnerī gidēdik.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yaa ğālin ğālmedim. yerlisiyim būdū doğdum, böyüdüm. bu yaşı ğadā
geldiğ_işti. ahan çobanısıdan tağ ırıyı bi ğün başğı köyü gidip di bi yağıdı misāfilī
dāhi ği^lmedim ben. hep köydü dūdum hep. acısınnan da^lısınnan bu ğünü ğadā
55 yaşadıq.

Köyünüze neden Çobanisa adı verilmiş?

çobanisā İsā varımış bi. ğālmiş kövüñ eñ yūsek yerini dā yoğadı bi dam mādē.
bi di pıñā vādır_ōdu su vādē. oreyī ya^pmiş bi ev. ödū dutunmuş. o çoban_İsā

İsâyımış_o ğalañ. çobanisi dèniyorü_o ğalañ İsânıñ_adınnan. hep oreyi yēleşmişlē.
 60 hep olādēdik biz_işte. sōna ālem ovü_etēni èndi döküldi arbilā varyomaz dēye. e
 èndik işti ovē biz. ğoca evlēmizi bırağdık. burē olanı ev yapıdırıvēdik. burē kendimiz
 di geldik bi di irēme^lliyle. o dü bırağdı gitdi me'fāt_étđi. hindi olādeği eyle hep ğaldı
 ğalañ. herkes_ovayi_èni-batī. durup-durular_ōdu. yıķılani yıķıldı. yıķıp dı
 getirennere mi areñ. ölü_ölü_oldü_işte. hindi_oları_ev yapıdıran yoğ ğalañ.
 65 bureyi_èni-batılā.

Köyünüzde gek-gelir, gidderi, gelip-batı gibi kullanımlar var mıdır?

daha mı ğonuşen. nē ğonuşen ğalañ. nē ğonuşen ğalañ. dēriz. yaa o ğıdañ
 yobaz değildiriz gine. gidi-batı dēriz. gāk-gālī dēme min nē dēceñ başğa. ali bazarı
 gitdi gälmedi bōn dēyoz. ali gälmedī ya bazādan kimī buldü_acap dēyoz. anā oluğ
 70 gāk-gālī dē gälē. gidik-gidē dēriz. nē dēyelim. yaa ben_ölü bilmiyon. bereñari dēriz
 canım. nahasıñ éyi miñ dēriz. bereñari dēriz hani. bizim bülāñ yovundü ğonuşması
 çocüm işti bu ğıdā. yovun yamū ğonuşurüz biz. nē bilen ben nē dēmekdīne. ğabı
 dēmeK_işti, ğabı dēmek.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

tütün dikēdik. biz_evlenivēdimiz yıllāda –kim o ali süpügeyi iki buçuk nēreyi
 75 satdıran şey_o? onu bırağā mī véren- mendirez yeñi ğımiş. ah dēdi mistı
 dayıñ_irēme^lli. esgeri ği'cek yıl bulduğ dēdi hani. ileşberinğ etti^kleri parı_ederimiş
 ğalañ dī_ettiği. bi süpüğe dāhi pareyli satdırmış_o adam ğalañ da. undan soñru bi
 tütün_ekivēdik ğalañ. ahan_ovanıñ_arası her yağı tütün_oldu bu gidennē. ğōdünğ
 80 yē tütün_oldē. tütün parı_ēdivēdi ğalañ masrafı yoğ. sōnu gel zamañ git zamañ
 édēken bi dī_o dü_oturuvēdi. ğēci gündüz tütün_işlēdik. onan soñra yēdi_üz kilō
 tütünümüz varıdı. tütünüş_işlimesi çok zō. bilıyo muñ bilmen tütüne. yēdi_üz kilō
 tütünümüz varıdı. başğı bi şēmiz yoğudu. bi yicēmiz ğadā otuz dolū darımız_oldē.
 o_zman bölü has_ék^kme^k mī_mā. mısır darıyı_ūdük geliyosuğ dēmannāda. saşdı
 85 bişiriyosuğ yiyiyosuğ. o dü tütünü bizim almadılā. ğırmızı ğalem çekivēmişlē
 üstündeñ tütün kayadına satımassıñ dēye. başğı yeri dī satımeyosuğ. yēdi_üz kilō
 tütün bizim ölü ğaldı. bi di o atışlencek dēye ğaz parası_almışlā mistı
 dayıñ_irēme^llideñ. o tütün dü_oturuvēdi. ölü_ölü ğalañ. bi di pamū kākındı. pamık
 yeñi çıķdıydın daha ya. pamık çoğ_éyiğidi_emme o pamık dı hindi o du otūdu
 90 tütün gibi. hindi_ahan darılāñ yüzünü baķıp-duruz ğalañ cingennē gelip dī_alcağ

déye. bunnāṅ bi māzası bi dā satcaḡ yeri di yoḡ. cingennē gelisi_alı-batı bunnarı almazsı sıḡı yemeklı olu-batı.

Eskiden çalışmak için başka köylere gidilir miydi?

olu olu. biz kendimizinkileni gidedik. beş gün gitdim ben mıstı dayıṅ
95 irēme^linen yeṅiken. gi^tmiyālim bunu vazgeçelim dēdi uzaḡ daḡları hani. bizim kövlülē gidēdi hep zētine gündelige. biz gi^tmediḡ_ölü. beş gün gitdim ben_ıṣtı bi dā gi^tmedik. kendimiziṅ_anıdan bubudan ḡalannā yetēdin de onnālī_idārē_oluduk. sōnu mıstı dayıṅ da mırascılāndan_aldē, saḡdaṅ soldan_aldē. güççük kendimizi toplā gibi_oluduk ḡalaṅ. gi^tmedik bi yaḡıya. hani onu muhtaÇ_olmadıḡ gine. el
100 ḡaydını gi^tmē muhtaÇ_olmadıḡ gini biz. kendi_ıṣimizili_oluduk.

Eskiden hayvancılık yaptınız mı?

beslēdik. iki deni bi çivt_öküzümüz_oludē. bi di yanındı danı yetiştirirdi. çiv^t sürēken beslē-gōduḡ. çiv^tlē bitesiyē onu birini beslēdik, onū satādıḡ. bi saḡınır_inēmiz_oludū. çoḡ_ēdeseṅ bi çivt_öküzü bi bēgiri nahā baḡceṅ? hindi
105 yēygil^k darı_ēkiliveri-batı da ēyüdü ba^kması. o_zmannāda o yēygil^k bölü ḡırıḡ darı_ē^kmek bilinmezdi. ondan çoḡ sıḡır_ēdinimezdik.

Köyünüzde keçi sürüleri var mıydı?

yaa bizim bülā gēçi bilmez. ḡoyun sürüleri varıdı isannāṅ, kövlülēṅ_emme biz_ēdinmediK_ona. çocüm hōlā açıḡ ḡırdı_o_zmaṅ. aha oḡul geldi_otudū
110 hurıyı. onuṅ saḡını solunu. hindi mer'aları hep hōkūmet satdı_otudu. hindi çobannā mecbur satdı ḡoyunnāna. nēdi yayce^klē?

Tarhana nasıl yapılır?

tāna mē. yaparız. yōḡut çalāşıṅ. kēseyi süzdürüsün suyına. buydēsini yarāşıṅ. sovan dōrāşıṅ, domatı dōrāşıṅ. ḡavurulcusū ḡavırışıṅ. pek güzel_olu gök tānası
115 ḡalaṅ. gök tānasını yışıṅ bi yó. ötü yannı üş gün harannıdı yatırışıṅ gēce. üş gün sōru dam başı yapıp serēşıṅ_ona. ḡurūdusuṅ. ḡışın onu ḡaynadı yışıṅ. ḡurütduḡdan sōru biz_evel ḡapaḡ_ēdēdik ölü ḡurūduduk. hindı_incecik dövü-batılā, inceldi-batılā. ölü bişiri-batılā. aynı_o da. tez ḡurıyı-batı. ilk_avḡılımazdıḡ hindı_avḡılēyoz ḡalaṅ. hindı tānı bilı yiyomazlā çocüm ḡalaṅ. aḡbaş_olmazdı_o_zmannādı, gereviz_olmazdē. hindi tāneyi māneyi yice^k mi millet. ḡışın yazın bellı_oluyomaz.
120 her vakit senzivat vā. evelı senziva^t mı varıdı ḡışın. bölü güzün bi ḡuruydü_iki yaḡa. tāneyli bölceyle. būḡū ḡaynadıdıḡ. harımnādı bölcü_oludū bölcü bişirıdıḡ.

ōlŭ_ōlŭ_olūdu. hindilik hindi yeñi ğalañ hēr ŝē. yaz ğış senzivat sovuğ havā
depōlānda. evelŭ ğurudŭsek yŭdiK_onnara.

II/8

Derleme Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü

Derleme Zamanı: 30.07.2009

Kaynak Kişi: Meryem Aygül (75)

Doğum Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Hastalığı, Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlerin adlandırılması.

benim_ adım mērem, mērem_ aygül. yaş yemiş bēş. saĝol. allah_ irazī_ ōsun.

Rahatsızlığın nedir?

kemiK_ érimesi vā bendi dē ondañ yatdım ğaldım, çökdüm ğaldım. aydına
yēdi yō gitdim, sekiz yō. hastāñidi yatdım. hap bēdilē, ilāş vēdilē. vādım geldim,
5 vādım geldim. iki yō yatdım_ ōlāda. iki yō yatdım. ilk_ evē kireçlimi dēdilē. sōna
kemiK_ érimesi dēdilē. ondan çöküp-durun, bacağılām āryi-batī da.
allah_ irazī_ ōsun. benim dādım bu. āryi hir tarafım. bi bū bacağı dēli kemiklemin
hāpsi_ āryi-batī. hāpsi_ āryi-batī. ondañ yatıp-durun ahā yēde. kaļķiyon gini
gidiyon yaveş yaveş tuvaleti ğadā. geliyoñ yatıyon. bi nenēyinen bi dēdēyiz biz. satdıK
10 ğalañ çıkādıK. bunnā torun. torūnuñ torūnu. nenē dēdē. ğız gitdi. aha üs tarafımda
haneydi ōlañ vā ğızınnan bi ōlañ bi ğız. onnā ōdü-durulā. ben būdeyīn. iki ğişeyiz biz
yavrum.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

nē dēcez biz hinci. n_ apcaz biz. evēki_ işşēden nē vā hinci. eveli odun
15 getirīdik, çalı getiri[dik]. hinci bi şey yok. ğēdimecen, gelimecen. gidimecen. ovuları
giderīdik. ovulādan pamıK_ ellerdik. sētini_ işleyi giderīdik. e böyledin. kendi
sıĝilāmız vardın, onnarī baĝarıdıK. hinci çökdük. eli baĝı-vatız ğalan kim ğalcek,
kimnen ğonuşcaz dēye. savol yavrum. allah_ irazī_ ōsun.

nē_ zman ğaldıñiz sız? ēyi yavrum, ēyi. bēñ ahannāñ yēr_ evi misāfirlē
20 geldiydi_ onnādan sanı-batırın sizi. geldilerdin ahā yēr_ evi yoĝarı geldilē de
onnādan sanı-batırın ben sizi. nē olcaĝ bu bölü ğonuşasıyī. nē dēcem bēñ hindī
n_ āpcan ben? dā ğayvilādı dedilē nenilē vā, ōlarī gidiñ. ğayviyī gidiñ di
ĝonuşdurun_ ōda, ğayvilāda. benim ğonuşuvēdim bu. kendi dādimi_ aĝnadı-vatırın.
kendi dādimi_ aĝnadı-vatırın. sabālan gitdiK_ āşam ğaldık. āşam gitdik, yarın gini
25 gitdik. her ğün gitdiK_ oriyi, aydına. hinci_ aççıĝ bereñāryiñ. iscānan vādi_ ondan
mı bereñāryiñ, havilā soĝuyasıyī gine mi çökcen bilmēñ. inşallah_ ēyi_ olū.

pamıK_ellerdik eveli. pamı giderdiK_ovayı da. hā yōmeyīye. yatlı giderīdik hem. yatarđıK_ölāda. buriyī çoçarli_ovasına. çoçarli_ovasını giderīdik. e hinci her şēlē ğaldı ğalañ. orları hinci pamıķ bilem_ellediyomazlā ğalañ ya. makinası varī bēzē
 30 hinci. hinci pamıķ dī_ellediyomazlā. durūbılçēñ ğadā. istēseñ bir_ay dur. durubılçēñ ğadā, çalıřıbılçēñ ğadā. kendimiz yataķ gōtūrēydik. yēmēmizi kendimiz_ēderīdik. evelī_evelī yēmē onnā vērīlerdin de sōnū sōnu kendimiz_ētdik ğalan. kiloynan ēder, ellerdik. kiloynāñ ellerdik. e hinci her şēlē ğaldı. dālādı ğozāmız varīdın. ğozāmız çamlādı fıstı^kları dōkerīdik, gātirīdik. e bizdēñ ğaldı ğalañ. bunnā
 35 işleyīp-bōrūyorū hinci torunnar. vēriyollā, işleyollā dı vēriyollā bize. zōr. zor_olma mī hīç? zor_olūyoru. uzaķ. siz çamları yollādı gōvēmīyosuñuz. ē onnāñ başı çıķılcaķ, dōkülcek de hayvannan gātirīseñ, arbiynan gātirīseñ ğalcek buriyī. çoK_ğozak varīdı bu yıl. oldūdulā ğalañ. dōkdü. çoK_ğozak varīdı. makini vā, dōvdūdülē. ölü_öle yavrim. n_apcañ. ğocuyasıyī her şē zor. ha çocu^klā ēdiyorū. çocu^klā ēdiyorū ğalañ.
 40 torunnā ēdiyorū, çocu^klā ēdiyoru. bunnā -bu torūnuñ torūnu- bunnā işleyī-batī_aççına. aççına öteki torun işleyī-batī. onnā işleyīp-bōrülē işte. kendimiz dēdeñ zatti çıķımaz, dōkūmez, toplayımaz. ben zatti ğı^lmen. ğoley bir şey yok. hēr şey zor, her şey. ğoley bir şey yok.

Hayvancılık yapar mıydınız?

45 sığırlāmız varīdın. hayvanımız varīdı sığırlāmız varīdı. kendimiziñdin. kendimiziñdī satdıķ ğalañ. bakımáycaz zatti. taşlı_arasını ğoyumáycaz. suláyımaycaz. satıvedik. ğeñşlē ēdīñsiñ ğalañ n_apcaz biz sığıra.

Köyünüzde zeytin işi var mı?

50 oluyor. oluyor, vā köy_içindi sētinnē vā. uzaķdı sētinnēmiz. dālāda, uzaķda. köy_içindi vā bülāda. aha mezēlik taraşı yannāndı hōlū vā. köy_içindi vā. ğafāları ğadā vā.

Köyünüze neden Mersinbeleni adı verilmiş?

55 nē bilem ben. ğoçarli mersinbeleni. ğoçarlınıñ köyü bura. ölü ğomuşlā adını. ğafarlā baķ, ğafarlā dēyolā, çeşmi dēyolā. köylēñ_adı vā hep. dāriköyü, çavdā. dēyolā ölarıñ_adları vā hep, kölēñ_adı vā. nē bilem ben. ben bile miyon. ben çocu^klu^kdan ölü dēdilē ğalañ. nē bilem ben. mersin nēdī_olcaķ būda. bülā zatti aççık bi köydün bura. böyüdü gitdi. böyüdü gitdi.

Ev işlerini kendin yapabiliyor musun?

e yēmēmi yapıyon gini yavrum. bunnā édivērīlē é^kmēmī bunnā yapıbērīlē, bu
 60 çocu^klā. yēmēmi kendim yaveş yaveş éderīn mutfağda. gidēsem iki dēnēnen gidiyon.
 ōlū bi dēnēnen gidimeyon. iki dēnēnen giderin. uzağ gi^tmeñ. hureyī gōşūlāñ_ollarī
 ğadan giderin. çoK_ oldu bi_seni_ oldu. bölū çökelim benim bi sene, bu ayda. bi
 senīden bāti çöküp-durūn. ğışın hemen bir şey_édimedim. yatdım. hinci_aççık
 bereñārī_iscāñ tāsirinnen mī bilmeñ. yeñi geldim tokturdan daha. aydını gidiyon.
 65 toruñ vā benim, arbası vā torūnuñ. o götürū, dédeğ di götürū. torunnan gideriz. uzağ
 yā uzağ.

siz_aydınıñ hangi köyündensiniz? ā siz_ōdan būdansınız. o
 aydınıñ_ıçindeki hastānīlēdekiler hep yabancı, hep yabancı. ğurbetden, hep
 ğurbetden. né ğadā talebi, né ğadā hemşerī varısı geliyor. hep_uzağdan geliyolā.
 70 filan köyden, falan köyden dēyī dēyivēriyolā İsana.

né déceğ sēñ hinci bunū né olcağ siz bunu bölū benim naf_ettirip dī alı-
 batıñızda. kaç kişiniñ yanını vādıñız hinci? başğı yēri di vādıñız mı? –sen mī bulduñ
 geldiñ yavrum bunnara? hā- e bēñ hinci dédeğ beni furāsī né_olcağ. ó dédeğ beni
 furāsī emirē getmiş ben biliyoman. iki_ōlan çocū geldilē. benē aldatdılā mī
 75 n_apdılā biliyoman ben. ben naf_édivedim_onnā diñnedī dērim ben. emirē getīdī
 dērin. seni neriye götürüsū götürüsūñ ğalan. yavrum né bilem bēñ. bu yō gelmişlē di dā
 óllāda dédeñi türkū sōle^tmişlē de gülüşdülē yörūdülēdin tā bu yağıdı bunnādan
 tarafdeki yağıda. gülüşdülerdin ōlādı. türkū sōletdilē beni dēyī dēyorēydī dédeğ. evē
 zaman ğocū_adam dē mi bu. o sēkizen bēş yaşındī-duru dédeğ. ğocū_adam dē mi
 80 evē zaman nafī vādī belki, bilī belki. né bilem ben. ōle dédeğ, ōle. bēñ on_altı
 yaşındı vādım_ona. o bendēñ aççık yaşlı. beñ ye^tmiş_altı, ye^tmiş bēş yaşındeyīn.
 ye^tmiş_altı yaşındeyīn. o benden büyük. olmuşdū, olmuşdū.

sen yoğarı çıkdıñ mı len? anağ nēde? ōda mı?

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

düünnē esgiden būdan kendi kōmüzden davulcū_oluřdun. başğı yēden
 85 çalgıcı gelirdin. ōlū ayğıdıman_édēleřdi kamānēynen. hē çalgıynāñ édēleřdi. hinci
 bilmen nēden çalgıcı geliyōrū birē millara. çaldırıyolā davullānı. zurnularī vā,
 davullarī vā, ğancık çalgısı vā. her şey vā būdu ğalāñ.

cumāşamsı gün gelīn_almī_olū. çarşambı gün kını_oluř. hinci cumā bōn
 90 tadil. cumātesī gün kına, bazar gün gelīn_amma. tēs düün dēyolā bunu ğalāñ. o oñ

düün. bi havta. cumā gün bayrağ dikilirdi, salı gün gurulurdu. hinci cumā gün bayrağ dikiliyorü cumartesı gün kıni_oluyorü galāñ. kıni yapıyolā.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırdınız?

né bilem bēñ. ğocu ğarı lafi. sali, çarşambı bilmezdim bēñ. sökü bazarı,
95 cumāşamsı, cumā, cumātesi, tadil. ölü dērdik. ğoçaırlı bazarı, ğoçaırlı bazarı. hı sobucü
bazarı. sēñ bunları hinci öre^tmen çocu^klā mı oğucağ bunnarı. n_apaçak bunnarı siz
bunu alı-batıñızda. hı dēs mi göce^klē. amāñ hadı heç_ağıl yok. dā ğocu ğarı şeyi. bi
ğocu ğarı bizi né ğadā naf varısı_ēdivēdi dēyi varıp sölücēsıñiz hinci. beni damı
ğoyālāsı n_olcaK_o_zman. e bilmēñ. né bilem bēñ. damı ğatālāsı ben
100 bilmen_olları.

o kim lē. dāzeñ mı_o? gitdi.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

çoğ. eĝē sayivērem ben sene. her türlü yemek. her türlü yemek vēriledin. hinci
gini_öle aynı vērıp-durulā. bülāda vērıp-durulā. düündü ğoca bi danı keselē. ondan
105 bişirilē. nohut bişirilē. fasilli bişirilē. ödan maķanı_ēdēlē. sāmı sarālā. köftü_ēdēlē.
böle. yemek bu. çoğ, om bir_on_iki çanaK_olū. ı yapmazlā. kēşgeK_evelı vardıñ.
hinci_ē^tmeyolā galan. batıdılā onü bülāda. başğı yēlēdi_ēdiyolā. başğı yēdi_ēdiyolā
dı būdū_e^tmeyolā. bilmēñ. seviyolā da zor geliyorü_allah_ālem.
bişiren_olmeyorü. bizim būdu bişiren_olmeyorü. bırağivēdilē.

Gelin ata bindirilir miydi?

hinci bilēñ miniyorü daha bu köyüñ gelinleri yaban köyden gelennē bilen
miniyorü da gezdiriylolā būdū köyde. yaban köyden gelin geliyorü bureyi di
mindiriylolā, gezdiriylolā. köyüñ_içindi gezdiriylolā. yassı_ezende indirilē.
evelı_öleydin de hinci ğalañ tüplēlen bişiriylolā yēme^klere. evelı_öleydin_odun
115 ğırālā gelilerdin. bēş_altı kişiyi sölēlerdin. hayvannāñ ēdiverilē gelilerdin. hinci
her şey golē. her şey golē hinci.

hade damı göçümeñ yavrım beni di. n_āpā[sañız]. adıñı biliyoman. adıñ nē?
adıñı yazan. adıñı yazeñ yavrım. né adıñ? aleksan mı? seniñ_adıñ yavrım? hā benim
dēdeniñ_adından hadı_ēyi. benim dēdi_öle ırmızan_adı. ēyi yavrım hadağ
120 sağoluğ baķēñ. e ēdivē dēdiñiz. n_āpen dēyi_ēdivēdim_iştı. bunnā hep olup-
duran_iş. işallah yavrım. siz di sağoluğ hadağ uğür_olağ. sağoluğ.
allah_ırazi_ōsun.

II/9

Derleme Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü

Derleme Zamanı: 30.07.2009

Kaynak Kişi: Siddike Erçetin (77)

Doğum Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Hikâye, Günlük işler, İkinci kez evlenmesi.

biliyoz dē-vatışınız olādı çul bölü çul vā mıdı?

benim_adım siddika ärçetin. yaş ye'miş_altı mı ye'miş yēdi mi. onu dēvēcēdim_işdi. bu köğdenin çocūm, bu köğdenin.

evelī gızını gelin_ēdivēmiş adam. siz naf_ētdicēsiñiz ya. ben çıkarıveren. a
5 hūdan çıkācan. gōcāyī satmış gızına. onū du bubasī_evine gezi gālmişlē gız
güveyīnen. evlēndeyken gāçilārī varımış. bilīsiñiz gāçiyī dē mi? bubā bubā dēmiş_o
gız. ay dēmiş. bu gāçilāñ başındē dēynek gibi gibi şeylē nē dēmiş. gızım sēñ ilkin bu
evden gi'mediñ mi dēmiş. e gitdīm. sēñ onnāñ başindekınıñ n_ēydīni biliyoñ -
buynuzları gālañ dēynek dēmiş- sēñ onuñ başindekılāñ n_ēydīni biliyoma mıñ
10 dēmiş. evelī būdāyқан buynuzdun hindi gözünge mī gāçı-vatī buynuzlā dēmiş. başgī
türlü dēmiş ya. ben olū dēmiyen gālañ. añnadıñ mı? başgī türlü dēmiş bubası. hindi
gözünge mī gāçı-vatī gālañ dēmiş. sēñ onnāñ n_ēydīni bilip-durusuñ dēmiş. nēyī beni
soru-vatıñ dēmiş. onuñ havasında bunnā çul dēyi_ondan dē-batırım çocūm. bilī
misiñiz bilmen. āsgī_işlē bunnā. bülādı künē vā. bunnā gullanılıyōrū. hā üslerīni
15 künē serilirdin_eveli. hindī seriliyomaz beton çıkdı çıkalīdan bēri. betonnā vā. hē
yağı beton. küner dēriz. bu çamlāñ fisdīna künē dēriz.

sizlē nahalsıñız? n_işleyip-durusuñuz? evli miñ, bekar mıñ? anañ vā mı,
bubañ vā mı? sağ_olsunnā çocūm sağ_olsunnā. çolūñ çocūñ_oldu mu? yeñi
mī_evlendiñ? gülē durusuñuz benim nafları gāyri dē mi? naf_etdiri geldiñiz beni
20 buriyā heralde. seniñ_anañ bubañ sağ mı çocūm? eh allah bağışlasın. bu benim
gızım. gelinim değıli. iki gızım marıdı. biri öldü. bi bu vā. āmin çocūm.
cümleñevladınnan. başım_üsdüne. cümleñevladınnan. siz nēden beri geK-
gelīsiñiz? çavdardan beriyī mi gelīK-gelīsiñiz? oriyī geşcek misiñiz çavdar yanına?
satılādan hā timincilē satılā çulfulā odan beri gelīk-gelīsiñiz. -bōn mü geldi bunnā?-
25 çocūm aş mısıñız, to^k musuñuz? yēmek yēdiñiz mi? yēmedīseñiz aş gālmañ çocūm. -
hadeñ bi gāyvi_ēdivēñ geliñ bunnara. gōç gōç gōç çocūm. ēdivē gē.- siz bilīsiñiz. nē

déyen ben çocüm daha. né dēvēren? hā acısañız yèmek ğoyalım, yīñ. ğurbetdesiñiz, ğurbet çocusuñuz. n_āpcañ. bōle ğocalık.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

- 30 bizim işlimedimiz mī marıdın_äsgiden çocüm. çırıynan giderīdik sētine. sēytin iki üş sāl'lik yē bizim sētinimiz, ayācımız, kökümüz. çırıynan giderīdik. ōdan gün_aşmıdan ōdan gelirīdik. ğeçe yassı oğunurğan gelirīdik eve. äşgi_ışlē bōleydin. ōraq biçerīdik. ileşbārlik_ederīdik. sabālāñ ezennen çıkarīdık. aşam seriñinnen biçerīdik ğayrı. ısağdı tabī oturuşuñ. dā bağarası yanına, sökü yanına darī kesi
- 35 giderīdik. ağ darı ekēlerīdin_eveli. hindi pamıK_eki-vatilā ğalañ ya. dālādañ su gätirīdik däs dilēnen. odun gätirīdik. äbciden işey gätidim ben käsma, äbci pıñarlāñıñ yanından. o bilip-duru äbci pıñarına. äbci pıñarlāñıñ yanından käsmi ğırdım. āğamınan iki sāl'lik yol bu. iki sāl'lik yol. ğarığan biçerīdik ğarığan, eşşe^klē yecekleyīn. hindēki gibi arba mī marıdın çocüm. o eşşe^klēnen sētini giderīdik, odunu giderīdik,
- 40 tälēyi giderīdik. eşşe^klē yecekleyīn bir şe yok. ğarığan biçē gelirīdik āqılāmıznan. çovallāñ_içini dāperīdik. onu yēdirīdik bu yó dü_āşam gelesiyi eşşe^klere. onēynen gitcēsıñ onēynen göcēsıñ işiñi. n_apcañ. ahan çullāñ_içini saman gatarīdık. āğamıznan getirīdik. harā, bunnā harā ğalañ. ğoca ğoca çullā āğamıznan getirīdik. ayran döverīdik -yannık siz yannık dēsıñiz- bōle ğovannānan. tātıdañ yapılip-durū
- 45 ğovannā. hindī çat çat çat çat künē sıyarīdık. iki dolū küneri āşami ğadā gücün sıyarīdık. onu aldımıznan te^knilēmiz varıdın dā tepeyi -ğarığölü gödüñüz mü?- tā oreyi āğamıznan künē götürēydik, savıcaz. onu savırıydıK_ölāda, ällerīdik. älliymedik ğalanı āşam çırıları yağarıdık tā avlıyi. -lambı nēdē, aletirik nēdē? lamba mī mā, ğaz mı vā- oriyi savırıydık. ōdu ällerdik ällerdik. ğalanına āşam çırı yağarıdık
- 50 äviñ_önünü onēynen ällerīdik. bunnā bilem bilmez_ona. zāfer bilem bilmez. ayran döverīdik ğovanda. inek sağardık. hindi inek dağıveriyolā memilāne. ayranı dā gini cäyrannı tar tar tar tar. pusat dı tar tar tar tar. ben dāreyi giderīdim dē bunnāñ bubuları_işde ğalañ dağı giderīdik dārē eveli. eviñ_öndü nēdi şavk? çameşır çameşır yākımeyī. aña benim_etdım nafa. pusat yākeyi dağları giderīdik. bunnāñ
- 55 bubuları areyi gelirīdin ādimi ğeçe. āşam_ezeni_oğundündü daha pısat yākeyi-batırī_olurūduğ dağlarda. hindēkileriñ ayran ğovanda, inek cäyrannan savılı-batı. ondan sönu ğarı su eviñ_önde, açar su eviñ_önde. buleşık makinıda. acı su, yavañ su buranıñ suyu. iki türlü suyümüz. ğullanı-vatımız su ayrı, işmi suyümüz ayrı. yavañ

suyu işmëyoz. birini da^lı su dëriz, birini acı su dëriz. acı suyümüz äviñ_öñündü-durū
60 baķ. biz ğalañ ğarı suyu işmëyoz da^lı su içiyoz. (açā su: Kaynaklardan gelen tatlı su)
toprāñ_içindi böyüdük bız. nēdi ävāki gibi, hindiki gibi bölü beton. beñ ahan ğadā bi
äviñ_içini girdim ğālñ. bi ğóz yër_äv, üstü topraķ. siziñ_ölādı vā mī_ölü topraķ? o
toprāñ_içindi üş dene, iki deni çocuk üş deneydin bi ölumunan iki ğızım marıdın.
çocüm hemen ölüm hemen yēdi sēkiz_aylık, doķuz_aylık_öldü. bunuñ_ablası
65 varıdın. bē yō o du öldü. bi bu vā hindi. üş deni dōt denē hindi on deni äv yapıdırıyollā
gini az ğalıyorū. ben bi ğöz_äviñ yēr_äviñ_içindi_öldüm, böyüdüm. hindi hē
yaķı_äv, hē yaķı ötü bārā. yazğı mı yētē iki yaķıyı bölēnen. ben bi hasırñ_üstündü
böyüdük. hasır hasır. hasırñ biliyo muñ? işti onnara dāreyi ğitcēmizdi bi o vā
altımızda. altındı hart hurt hart hurt künē diri künē. hindi ālem çovalıyoz, ballileri
70 ğatıyoru künere, ğoyuyor. äv çok, dam çok. iki yaķı çok. ävāki işlē bölēdin çocüm.
hindi on deni_äv_ösu gini az ğali-batı. on deni äv_ösa gini az geli-vatı. buranıñ bu
eşyā ötü beri yākimeynen tükeni mi. ävāli biz āķamızdı bi ğat pısat, eviñ_içindi zattı
hasır. çul yoķ, çoval yoķ. hasır. silkiveridiK_ona taķ taķ taķ sövennen. onuñ_içindi
tahtı kenesi di_olurdu. hindi kilim yāķıycan. üş gün, dōt gün badını_ētdik biz bi yō
75 hindi. üş gün dōt gün badını_ētdik. iki gün kilim, halı, hu bu iki gün onnarı yākēdik.
ē bunu can mı dayanı. n_āpcañ çocüm. hindikileri canıñ ğıymatını bili-batı. aha
yēden_alı-batılā, hureyi ğō-batılā. öleyken yorulduķ, yorulduķ, yorulduķ... öldük
bayıldık. ē bu iki sāl^lik yēden odun getiridik. kāsmi getiridik. sētini gideridik çırıynen,
odunnan, eşēnen. o_zman yorulunmadı mı? o_zman yorulmadı^k mı biz? yorulduķ
80 dē mi? yalnız baķ äsği_işlē gini_eyimiş. hindi yoruluyomazlā heli_emme hastalık
çok. yēdimiz_ötü bäre häp gübre. olmeyoz ki gübresiz hiş bir şe olmeyoz.

Şimdi hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

bizim vā vā. sığırımız dı vā, tālamız taķķamız dı vā. sētın kökümüz dü vā.
allahı şükür. allah_olmıyannarı vēsiñ. yoķsuzluķ çok zor. vā çocüm. zebzi tākelimiz,
85 harımımız harımlamız dı vā. tütün_ē^kmezlē bulādı. çocüm oraķ bilen biçiyomazlā
hindi. beñ yapıyalıñız iki yüz_elli dolu buydey bişdim tālıda. bu mēmedi
yü^kliydim_o_zman. hani bedenimdeydi. iki_üz_elli dolu ğaldi işēniñ buydēsi.
buydey dēdim māsıl. on kilō om beş kilō. ölü_ölü. iki_üz_elli dolu buydeyi ben
yapıyalıñız bişdim. hindēkiler bişcek hā. ğolē deil_o. eliminen_eliminen. sabālan
90 ezennen bi gideridim. āşam_ezenindi ävi gelirdim. hayvanı minē gideridim de. ölü

motur arba mī mā. bēgir varīdi. ōlū_ōlū_ışte bu yaşı yaşadım. allā şükür. bundan sōnu nè gōcez daha bilēñ yok. allahım gine hatā kezā vēmiden hayırlı_ölüm mēsın çocūm. n_āpalım.

bu ğonuşma^klādan sōnu bizī zarar ğālmisi bāri.

95

hindi makini çıkdı holuz_öldü. onu dövüyomazlā ğalañ.

seni ben bir şey dā dēyvērēñ. güzē dut. hem künē yē. bunnāñ bubuları ilkin ki bubuları öldü. hani bi yēde mī_oturuyosuñuz dēdīñden çıkācan. bunnāñ_ilkin vādīm_adam_öldü. bu iki çocuk ğız çocū ondanıdı. bu benim sōneki vādīm bunuñ adamı işde bi çocuk, ōlan. ğız vā da ōlan bi dene. bunnāñ ğızlā dı ğoceyī gitdi. onuñ
100 bubasının ğāsı dı öldü. ben di gencidim daha o_zmannāda. bunu aldık vēdik. allah ōlū yazmış. yazı ōleymiş. bēñ onu varasıyī... yō ilkin bunu vēdik dē mi? hā ilkin bunu vēdik. bunu vēresiyī ē ölüm bēñ ävlencen dēmiş bubuları, ğalañ bubası. ävlencen. sen aldīñ él. él_anası gelecek burē. o él. geçinimezsiñiz. ğayınnañı alivēñ bene, sōleñ dēmiş. añneyī-batī mıñ dēdīme? ğayınnañı aleyīñ, ğızınnan bi yēdī_ōsun. e olū mu
105 olma mı. ha bunnā bōlū bōle... olmaz dēdim bēñ. olū dēdilē gine. olū, bōlū_ōsū_ēyī_olū. sōnu dayım marīdın, ābēm marīdın. äsgi mıķdar dēlerdi bu benim vādīm_adama. sēñ äsgi mıķdar_alcaķ dā ğızıñ dı ödū-durū. sēñ alcaķ dı sēñ ya^pma. hepıñiz bi yerlī birleşıñ dēdi borūzāñ. borūzan dēdīm dayım. aldık vēdik añladıñ mı? ondan sōnā buru bizim äsgi kendi ävlāmiziñ bunuñ ilkin ki bubasının
110 ävleri bura. onnāñ_evlerī -o ötü_üzzeri geçmemişdir bunnā de mi- mıķdargiliñ, turğutgiliñ eviniñ ğarşısındı-duru o. bu ğālin oreyī girdiydi. ōdan bunnā ben ävlenesī, bu ävlenesī çekildilē. oru ōlū mal, sığır, hayvan -saman, ot biçeriz- oruy sığır yatā. hayvannā mallā ōda. bura ilkin ki ğocamıñ_ävi ğalañ. onnā dı çekildik bureyī. hayvannā mallā ōdu-duru. añladıñ mı çocūm? bōlū_oldu. o dü_öldü hindi. çok dēyerli bi adamıdı. hana köğüñ sayğılısı, sevgilisi. müseFir geldi mi... açivē ğapıyī dı baķsinnā. başbaķannānan şē olup-durū, foturaflarī çekilip-duru. köğü bi adam ğāsi müseFir ğāse hemen_alī ğālī yēmēni yēdirī içirī. kim_olūsü_ōsun. baķ bu ēyi, bu kötū, bu hōlū dēmezdi. aldīnnan_ävi ğālīdi. nè dēdi bili-vatī mıñ bene beni alasıyī. ğarı dēdi seni bi kelem bir şey söylīcen. söyle. evi müseFir ğāldi mi dēdi aldīm ğāldīm
115 müseFiri dēdi baķ ävi müseFir ğātīdim mi ben dēdi -ävālī yumulūlardıñ ya üslūnen - yumulmīcasıñ dēdi. yumulmīcasıñ hoş ğāldıñ uğūr_ola. hana beni ğaş göz ē^tmīcesıñ yumulmīcasıñ dēdi. ē yumulsañ nè olcaķ_ulen dēdim bēñ. o müseFir dēdi çekinī,

būdu bi ötü bāri yéyimez dēdi. aṅneyī-batī mīṅ çocūm? ilk vazīfasını bunu tembehledi bene. emme gelen giden gündü yēdi sēkiz yō, oñ yō işē ğorduk. ätsiz ğalmazdın_ev. ğaldi geşdi. bölü çocūm. ğonuşurun ben yāşaqdırın helī_emme. a^klīmī ğalennēden ğonuşdum. n_apcaz. bu ğüvēmiṅ yanındeyīn bēñ hindi, sığilāmız, ötü bārilāmız ōda.

bunnā benim torun ğalaṅ. iki torunnā vā bi ğızımnan bi ölüm mā. bu oğudu. yalnız ōre^tmen işēlik geçici ōre^tmennik yapı-batī ğız. öteki lisi bir. geçici ōre^tmennik yapı-batī. -bēş seni de mī_olduṅ?- yalnız hindi boşdu-duru. yēr yok. bağalım. siz di sağoluṅ. allah_ırazī_ōsun.

II/10

Derleme Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü
Derleme Zamanı: 30.07.2009
Kaynak Kişi: Perihan Erçetin (46)
Doğum Yeri: Koçarlı-Mersinbeleni Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Günlük işler, Tarhana yapımı.

yé^tmişij_üsdündü-durü_işde. otuz_üç doumlü_işdi ğāri.

ben ne ğonuşcan. zāten benim bildi^klēmi siz di biliyōsuñuz az çok vā yok dēyeniñ havasında. bānim_adım perihan_ärçetin. yaş dı kırk bēş kırk_alti_işde. o arıda.

5 bekci gezdirep-duru baķ. bilmēñ sōna. bekci gezdireyoru. bilmen onū göre.

Kış için ne gibi hazırlıklar yaparsınız?

tarnı yapāriz, bulġū yapāriz. yapāriz_ōnnara. hār şeyi yapāriz. domatis suyu çıkarız. böber ba^lıcan dōrā ğurudūruz. ōnnarē hāp yapāriz. ğozaķ dövēriz. hā işdi onnā ğışiñ yēncek, badılcan. ğozaķ mōzaķ dövüyozişde. hóluz yapāriz. onnādan hep. ğozaķ
10 dövēriz_elimizde. ōnnarē hóluzlāriz. bölü onuñ ğabīnnan künerini_a^kleşdiriz ğāri. holuz dēyoziş onu biz. ölü_işde ōnnarē_işlēriz. tāleyi gidēriz. zebzi dikēriz. bostan_ékēriz. darı marı yapāriz. ölü_işde. iş çok işlēcēK_olddan sōna. sığır baķāriz hayvannāmıza.

Tarhanayı nasıl yaparsınız?

15 tarneyi biz öncü yararız. ondan sōncim sudu ğaynadırız, bişiriz. bişidikden sōnū dū çıkarız_ōdan ğazandan. yōġūdunan ğarışdırız_ōna. yōġūdunan ğarışdidikdan sō iki ğēci, üş ğēci yatırız. harannıdı ğazandı biraġiriz. ondan sōnū sārāriz. bölü қаpaķ tānası dı yaparız biz bölü bu ğadā bu ğadā. ğüçük ğüçük ğōruz yēmiş yapra^klāniñ_üsdünü. yēmiş yapra ğōruz_altını. yēmiş yapra^klāniñ_üsdünü
20 ğōruz_ōnnara. o ğayri ğuruyasıyi ğadā bē^klā. oñ ğün durā, yirmi ğün durā. hani ğuruduşunū baķarız ğayri. ölü be^klediriz. bulġurumuz zāten tēz işē olū. onū yararız. biz ölü yapmazız. bizimki ayrı tarnē. bizimki_özü deil. biz öteki gibi қаpaķ tānası dēriz biz. o ovalımaķ için o öteki gibi un tānası. bişirirken aynı gini suyu ğōruz_ocā. suyu ğoduķdan sōnu da işē yapāriz ğaynadırız. bölcü ğatāriz_içine bişerken. böber
25 ğoyarız. ölü ğaynadırız bişiriz. ölü yapāriz. ölü_işde.

Şimdi hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

ğozā gidēriz davva. sētini gidēriz. sētinnēmizī ğoza^klāmızı toplāriz, édēriz.
hālimiz ğadā işlēyoz_ışde. bu benim_annem zatten. berāber_oturuyoz. ōlū_ışde.
bu künē dēdīmiz bizim bu işte.

II/11

Derleme Yeri: Söke-Çavdar Köyü
Derleme Zamanı: 01.08.2009
Kaynak Kişi: Sultan Ak (66)
Doğum Yeri: Söke-Çavdar Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Tarhana yapımı, Nişan âdetleri.

Tarhana yapar mısınız? Nasıl yapılır?

yaparız. tãnĩ dı yaparız. topan tãnı yaparız. un taşnası yaparız. bulğur du
ğaynadırız. ölü bi şeylê yaparız_ışte. e tãneyĩ göcũ_ederiz. buydáyı kãpãrdırız,
yayarız. ğazandı bişiriz, yuğuruz. iki gün yatırız. ondãñ sönũ dam başını topañ topañ
5 sãrãriz. içinã bi şey ğa^tmayız topan tãnanıñ_çinã. yoğurdulañ yuğuruz. hã bazılari ğo
du bãn ğoman. ğoman ğoman. bazılari ğo. un tařnasınıñ_çiniñ ğatãlã endãnã. topan
tãnanıñ_çini ğa^tman. un taşnası dı fazlı e^tmen. öteKini sãvãrim bãn. un taşnasına
ovkularız. öteKini óvkulũmayız. onũ bölũ topan topan sãrãriz, çeviriz. ğurudu mũ
kãsãyi ğatã asarız. ölü_onu bişiri yiriz.

10 düünnãdi bi güzã dãnK ğãtidıñ mĩ düünnãdi ğircãsiñ, bunu alcasıñ.
tãlãzonnãdı görüyo biz ğãziyolã köğlãdã. aynı_ölü yapcasıñ sãn onu da. düünnãdi
ğãlcãsiñ, onu görü baķcasıñ.

Gelin ata bindirilir mi?

ğullanili. isdiyãn_atı minã. süslãlã. atı dı süslãlã, arbyi dı süslãlã. ğãlini
15 kãpalĩ_édãlã atı mindi mi. al duvağ_édãlã. başını çiçe^klãlã. hãr taraFını süslãlã.
ğipğırmızı ğãlin_ölũ aldırĩ pullu. öteKi gibi arbyi mincã^k mi bãyaz ğãlinnĩnnãn
minivëri. bãyaz ğãlinnĩnnãn mindirivërilã arbyi minãsä.

Nişanda kız evine hediye götürülür mü?

nışanıñ ğãşilini gidiyö_o sayti. nışanı_ödan ğãtirilã ğız_ãvinã. bu döğlã
20 da^tlyi ğız_ãvi_édã. alilã ölü oreyi ğãşilini yanığ vërillã. olan_ãvi datlı vëmãz.
olan_ãvi_o bẽz bãdilik iki dãnı sandığı doldurũlã ğãlilã bizim bũda. nışan ğãtirĩ. bẽz
bãdilik nẽ sãledilãsi bũda. ilkiñ sãlãlã o ğızı satãķa. onu sãledilã mĩ_onu sandı^klarĩ
doldurũlã ğãlilã cãrazini dĩ_alilã, halvasını dĩ_alilã. onu ğız_ãvini yıkdilã mı ónnã
ğãşilini_oreyi yanığ vërilã. hindi tavıķ gidiyo. kaç danĩ tavıķ gitcek? bi dãnı ğosun,
25 iki dãnı ğo. tavıķ_ösũ nẽ olcaķ. bizim_ölãdi_olmaz_o o ğadã de mi? hiç
ğõmãdim. ğini_ölũ ğãliniñ annacını tavıķ vëmãzlã hiç. annecini ğini

- gälîniñ annacını dolmasını olaḲ_édālā bizim būdu, tavīḲ_étmazlā. onu dolmu dèriz. yanıġi nıṣandı_olū. hindī_o ġadā ō nıṣanı yanı^klı manı^klī_édiyomazlā ġāri. bāliyī pa^leyorū. hār ṣéy bahalı. ävlänimeyi-batılā. çoḲ_altın isdäyolā būda. ē bi
- 30 ġız_isdäyī vādiñ mī bi sürū dū basaraf çıkarıyolā. ē hāñķı birini_édibiceḲ_ölan? óndan ō masraflā қақdı da hindī dolması gidiyo ġāri. onu ġayıl_oluyolā. dolduması né bunun bā? pilavını_ayrı_édiyolā dī onu büsbütüñ ġızardılā ġaynadılā da. dolmu bu. oreyī varıncıyı ġıymıḲ_ġıymıḲ_yidirilā gäläninä gidäninä. ölü_olū. daġı^tmazlā. onū adamları hayķirilā hocē mocē. ävdi yémäk hazırlālā. ödu yidirilā ġonum ġošē.
- 35 kändi_arılānda hısımlāni yidirilā. oḲuntu bizim ölan_ävini_aldırılā dı ġız_ävindän daġıdılā. ölä ṣākār_aldırılā, öteKī gibi çeki, pāça, ṣu bu ġız_ävi daġıdır_onu.
- anamgiliñ ġünüdü_o sobucū yāṣanmıṣdı mandıca, sökū bazarı.
- mazındı bilāñ fazlı ġullanmazlā, ödu ġullanılā.
- bazı dēyān_olū, çekdirān_olū. ġayrı dēlā. he ya bān ġullanman_hiç. hey yā,
- 40 ha ya dēlā. çoḲ_çekdimeyi ġonuṣdūcasañ budañ ġi^tmā, bu yoldañ git. māsınbelāñini vā. ödañ ġaç. nahal_ösu aydını gitcäsini.

II/12

Derleme Yeri: Söke-Çavdar Köyü

Derleme Zamanı: 01.08.2009

Kaynak Kişi: Rahime Kaplan (74)

Doğum Yeri: Söke-Çavdar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Ekmek yapımı, Küçükbaş hayvancılık, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Günlerin adlandırılışı, Keşkeğin yapılışı, Nişan âdetleri.

irahimä qaplan. häraldi yüz. ordan çıqıvê. daha golê işti yüz devemek. ye'miş
döt heralda. otuz beş_oluncu.

savol. hasdeyîn, hasdî_oldum.

Ev ekmeği yapar mısınız?

- 5 ediyöz. hurünü gatariz. ê bazdırmı yapariz ocâ sacıla. onâ tâpsî_ê^kmeği yapıyoruz. siniyi gatiyoz_ona. tâpsî_ê^kmeği yapıyoz. oluyo, güzâ olü. arâşa, arıda. bazı sacı döndäriz, bazdırmıya. ölü_ölü_işte.

Eskiden köyünüzde küçükbaş hayvancılık yapılır mıydı?

- 10 ê hiş di galmadı, yapılyodu du bırakdılâ. işey_ê^tmedilâ gârî tu^tmadılâ. satdıla hâp. hindi yok baqan. geçi yok. geçi çoğüdu. hindi tutañ yoq_älindi gayrı geçiyi tutañ yoq gayrı. satdılâ hâp.

Köyünüzün aslı yörük mü?

- 15 aslı göşmen. işti bi tâ asya mı nêrâ olâdan gâlmış burê yerleşmişlâ. ortü_asyadan gâlmışlâ. burê yerleşmişlê gi^tmişlê. e bilmän, orasını bilmiyon gâri. onnarî bilmän bän dâ.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

- 20 aynı. aynı hindiki gibi_olüyodu. dovullan_oluyö. aynı günnädâ aynı bölü_oluyodu. far^klısı yok. çoğunnu^knâ ölü_olüdü. çoğunnülü_ölü_olurdu. oñ düün. soñ düünü cumertäsî günü döndü hindi. cumädâñ bayrağı dikiyolâ. êtäsi gün düün guruyolâ. o oñ düün. täs düün deyolâ. oñ düün_ölâ. ölü deyolâ. cumâşamsı gün gälîn_alınırđı. çarşambı gün kını_olurdu. salı gün dü çalgılâ gälirdi. salı gün gurulurđü düün.

Eskiden haftanın günlerini nasıl adlandırırđınız?

- 25 ävâl ölü deyän_olurmuşđur. hindi dênmeyo. o zamannädî_ölêmiş. girê mi? onnarı bilmeyon bän. girê mirê dedi^klânâ onnarı o zamannädî bilmeyon. ämmâ o duymuş. unu^tmamış. bän duyđisam unu^tmuşun.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

här türlü. sâma, turşu, ât, ot, zâbizâ, kêşgek. çöba ballı çöbu yapardık
buydédân. aşure. allı çöbu dêriz biz_ona, aşureyî.

30 ***Gelin ata bindirilir miydi?***

atılâñ. atı mindirilâdı. gâlin_atılañ gidâdı. atıñ_üsdünü çıkıp atılan
götürülâdı. hindi taqsilärâ mindiriyolâ. at beK mênşur deyil. vardı. üç_ätêK
kêyâlârdi. gâlinî üç_ätêK kêydiriyolâdı. hindi_o yoğ. âsgidâñ ölü kêyiyolâdı.

hâmi bi şeylär dağallardı boğazları_ıştı_o ğadar. al_ötâlâdı canım. çâşafı
35 ötâlâ. çâşaF_olurdu, ötâlârdi.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

biz çobancılık yaptık. geçilâmiz varıdı, sığırımız varıdı. işlâmiz buyüdü. bu
çoK_önâmlîdi. bunuñ_üsdünü çoK_olurdu. ê hindi yok. âsgidân gänşlîmiz_ölü
geşdi. göçârdik dağa. dağları göçârdik. olma mî_hiç. bâlli bi yêr_olurdu. çoK_uzâK
40 gi'mâzdik gini bu mâmlikatda. varıdı, olurdu gine. varıdı, sağardık. pênir yapardık.
bol bol satardık. kândimiz yirdik. dâ aydıdam bilâñ gâldilâ bânim yanımı pênire,
pennir_almeyî. namlydı bânim pënnir. ondâñ ordam bilâñ gâllilârdi.

çadırı burlardı beK ğullanmazlâ çadıra. başğı mâmlikatdı ğullanilâ. bânim
gitdîm yêdi varıdı. çadır varıdı. ödu çadırları varıdı. bûdu buralilâ bilmâz.

45 ***Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?***

bân buralên. buralên da mârsinbêlân dèyolâ burê tâ uzak. bâñ odañ
gâlmâdim. bûdan oreyî bânî bûdan_oreyî götüdülâ. sürâdilâ bânâ zorlêy. ğaçıdilâ.
ğaçıdilâ da tekirâ bubam bureyî gâtîdi bizâ buralı oldümüzdan. bubam dı bûdêdi.
bubam_ödan bureyî gâtîdi. çobannardı onnâ da. ónnâ ayrı bi yörük dêlârdi_ónnara.
50 onnâñ_adı yörügüdü. ónnâ dî dağıldi_ödâñ hindi ğârî. kağdılâ incirlovü yanını
gitdilâ. bazasî mâsinbêlâni gitdi kövâ. dağıldılâ. ónuñ_adı yoğüdü. ô mârsinbêlâni
dèyolâ işte. mahalli dèyolardın_oreyî. çoğ deyildi_o ävlâ öda. yirmi ğadâ bi şêdi. dâ
yañğıñ ğulesî vâdır_öda. o ğuleniñ yandêdi_o äv, bunnâñ_ävlâri.

sân bunnarı_almağdan né annéyoğ? işe étceğ hindi né annamî_olcağ?
55 ónnarı areşdiriyosuñ. çayıñ_iç baken sân. bi bânâ mî ğonuşdurüT-durcağ sân?
mâmâdi ğonuşdü aççığ. tâ dayıñ ğonuşdü. bânâ mî ğonuşdücağ? mâmâ^t mî buldu
sânâ? başğı_ısannarı ğonuşdümadıñ mî? e epêy_aldıñ ğârî yê^tmâdi mî daha? né
isdäyoğ sâñ?

Köyünüzde geliyomaz, biliyoman gibi kullanımlar var mıdır?

60 gäliyomaz, gidiyomaz dënmä mî_ö? dëni. onnāñ dilî_ayrı. onnā çekdiriyö. onnā çekdirî. büdü çekdîmāzlā. gäli-vatî, gidi-vatî dëlā. büdü_uzatmazlā fazla. gäK-gälî hülāñ gişi gäK-gälî, hülāñ gişi giP-barî dëni bilî. dëniyo tabî. günü görü dëni. dëniyo. yoK galañ. galañ vādır. gidiK-gidāri ona beK çekdîmāzlā. büda giP-barî dëlā. nahal_eyî miñ? bārāñāreyiz. nahal_olduñ? bārānāri_ oldum dëni.

65 ***Keşkek yapar mısınız? Nasıl yapılır?***

yapıyoz yapıyoz. keşgek yapılıyoz. e buydēsini ğatariz_o suyūñ_ içinā. ātini ğatarız. nē ğatılcaşî ğatġisnî ğatarız, başġî ğatılcağ varisa. başlālā onı dōmēyā. kürā^klāri vādır_onuñ. āzālā içinde aha ó ğazanıñ_ içinde. ğazan_ içinde_ āzālā. dökālā. onü sōnū dökālā bişdi^kdāñ sōnu.

70 ***Nişanda kız evine hediye götürülür mü?***

götürülā. bi ölaK ġızardilā hurunda. onu ġölā sininiñ_ üsdünā. da^lî_ edālā, da^lı yapālā. ondan sōnu sininiñ_ üsdünü ġölā. önnāñ hāpsini dā başlandı tēpīlāndi götürülā. yanıK, dolma. o ölaK dolma. o hurunu sürdün_ ölaK dolmu dëlā adına. o yanıK ġāri. yanıK götürüK gidālā dëlā. ölü_ edālā. ġız_ āvi_ ediyö_ ona. ġız_ āvi yapā da^lıya.

75 oġlaqlā bahalı hindi dî_ ondāñ. āsgidān çoġūdu büdü sürülāñ varıdı. kāsdiñ vaqıt ġö, ġötü. hindi taviK. gitceK_o.

sāñ āvli miñ? çocūñ vā mı?

ġayvıları varisıñ bu yo. ġaldıñ mi kövü hēc. sāniñ yanıñdı başġî_ ākıdeşıñ vā mı? yalıñız. e biz bu ġadā biliyoz ġonuşmağ.

II/13

Derleme Yeri: Koçarlı-Çallıbayram Köyü

Derleme Zamanı: 30.07.2009

Kaynak Kişi: Kezban Gezer (73)

Doğum Yeri: Koçarlı-Çallıbayram Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Düğün törenleri, Zeytinyağı sıkımı, Gelin süsleme, Ekmek yapımı.

beñ yé^tmiş_üç yaşındēn. iki yō amalēt_oldum. bizim ğonuşmamız bu esgî_isannāñ.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

5 kömür yaqdıK yidiK, te^kni yapdı ēşlāmız_onu yēdiK. zāhri_ügüdü gälirdi deymennēdi su deymennēdi_ügüdürdün onu yēdiK. yōK çocum pısat te^knesi, çamaşır te^knasi. onuñ_içini çamaşırı... gidā satā gälir di evi masraf_alı gälirdiK. ölü_işti_onnarı gödüK geçidiK.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

10 düğünnāmız dā aynı bizim sali gündāñ gälirdi çalgılāmız. üş gün düğün yapardıK. hurunnarı_ē^kmeK_atardıK. hurunnāmızı_atardıK baK bizim_eviñ_öndü vā hurūnumuz_ölā. ğoñşuları toplanırdın hurunnarı_ē^kmeK yapardıK. yādım_ēdēdi ğoşulāmız. ğış düğünü_ētdi^k mi maşırby yaqardıK, hateş yaqardıK çalgıcılāmız_üşümesin dēye. ölü bizim düğünnēmiz_ölesi düğün_olurdu. hā maşırby yaqardıK. bilisiñ de mi süleman? bizim bölā.

15 kezbañ gāzār. yaş yé^tmiş_üç. yaşım yé^tmiş_üç çocum. ölā.

Düğün hangi ğin başlardı? Salı günü başlayan düğünlere ne ad verilirdi?

20 āsgî düğünnemiz sali gündāñ ğurūlurdun bizim. oñ düğün dēriz_ōna. bu hindiki düğünnē tēs düğün gitdi_adı. ölü_oluyorū. bān di_ölesi düğün_ētdim çoclāmı hep. n_apcañ. köğüñ_işēsi sürāsini gitcēsiñ ğayrı. hep_ölü_ētdiK çocum. bānim bēş_ölümūnan bi ğızım mādı. ğızı ğoçarlıyı gälīn_ētdim. olannām biri_ōre^tmen manısdı_oturuyorū. ikisi yañğıncı. torūnum şırnaqđā subay. allahım çobannarı_ōsuñ ğāri. ó ölü çocum. o dū ónuñ a^klımı gātidi mī bu yo ş_ēdiyōn ğāri kōkuyoz_ōndan. allah ğorūsun çocum. ölü_işti biziñki bölē.

Düğünün yapıldığı üç gün içinde hangi etkinlikler yapılırdı?

25 bizim düğünümüz salı. salı gündeñ yēmeK yapılırdın. ē^kmēK_atardıK hurunnāmıza. çaleynan di yaqarız hurūna. ē^kmēK ğatarız. çarşambı ğüñ yini.

pêrşembî güñ gälini bölü atı mindiriz. kıını çarşambî gün_olü. çarşambî güñ kıını yanâ. çalgēnēñ suyu gidardıK pınarlara çalgı_öñüñdä, İsanâ âdında. -bilî süléyman_üna.- önu bıraқdılä hindi ğayrı. hâ ölü gidärlärdin çocum, suyu gidälädî
 30 çalgēlan. birâ evelî desdilâ olurdun. ó destiläri_omuzlä bayanâ. çalgıla öñdü çalâ gidâ. içelē bölü zāroşlä, pınarlädāñ su doldurü gälillâ düğün_evinä. öledin düğünnemiz_öledî. hindi_onu ğāri_ı kaldıdılâ. bölü_ēdiyolâ. cumartäsî pazar_olüyoru. ben bunnāñ düğünnēni hep ölesî düğün_ēdivēdim. bi buncazım bu ēñ_ufa^kları bunuğu bi gün_oldü. pazar gün_oldu. o ğadâ ēdibildim çocum. başımdî
 35 ölü ya ēkēm yoğdun. bi zenni bu ğadâ haқındañ gälibildim. ētdim çocum, hepsini birē ev_ētdim. bunu şükür. halımdan dı memnunun çocum. ēyiyiz ēyiyiz çocum.

Zeytinyağını nasıl sıkardınız?

sētinnēmizi silkē dî çocum ayāmızdı sıkardıK. yurgulāmız vādî deymennēmiz. onnara kendimiz sıkardıK şırnılāda. şırnılāmız vādî. kendimiz çığnardıK. yağımız
 40 bölü_akaқardın dağar dēriz_ónuñ_içine. ödan_alırdıK ğuyca^klāmızı, yērdiK çocum. күnēlēmiz baK bu çamlāñ başını çıkādî çoclāmız. bu bānim_ölüm. bēş deni_ölüm mā bānim. biri_öre^tmān. ğalañ ikisi yañğıncı. biri_ bu yıl eme^kli_ayrılcaK. biriniñ vā dā üş dōrt sänäsi vā. ölü çocum. bān anıларыñ_işti bubulāniñ_öleli çoğ_oldu. otuz yēdî yaşındı ğaldım. çoclāmıñ hepsini başğöz_ētdim_işde. şükür halimā. allahımı
 45 biñ kerı şükür. bülādî çönüt-duruz_işti geziP-börüz, yaşēp-duruz. ēyi güñ geçiriyoğ. şükür halımdan memnunuñ. halımdan memnunun çocum. bölü çocum_işde.

Hayvancılık yapar mıydınız?

olurdun gine, hayvannamız_olurdu. biz sabälāñ sağariz_ine^klāmiziñ südünü_alırız. dağı ğölarız. āşamüstü evi dönēlē. buzälāni_evdi_alığöruz. ine^kle
 50 ğāri dönē. işti baK bunnā benim_ölanıñ_ine^klāri. ölü kōkūlā vā bu sänî dağlādî beK sığırlā ğüveniliyomaz ğāri_ ya. kōkūluyoru. otunu gidiyorü, çalıyolâ çocum. ölü_işti çocum. ölü, biziñki bölä. köğlē bölä. bunu başını çıkıyolâ, ğözaK döküyolâ baK. ē çıkıyolâ bunnā işti döküyolâ. dibindän topleyoğ. atıyoğ_arbeyi, evi gätiriyoğ. evel dağdı aynı çamlı^klāmız ğöza^klāmız ğalırdı heş bi şey_olmazdı. şinci ğüvenilmeyorü
 55 ğayrı. evi gätiriyoğ çocum. şinci bölä. tabi herkesiñ malı_ayrı. herkesiñ malı_ayrı çocum. baK ó çevrilēñ_içi başği biriniñ. aşşādî bi deK tel çekilîT-durü baK órası başği biriniñ baK. burası başği biriniñ. bölü_işde. hēkes kendi malını toplâ. eliñ malı varılmaz. burası ölü gülüm. bizim köğümüz ğörinēmiz bölä. bölēz çocum.

sen benim yana mĩ_aldıñ galdıñ ğalañ. bēñ bu ğadā becēceñ ihı. aķırbēz, el
60 dēliz gülüm. aķırbēz, benim ĩsanım_o. bubasınnañ ğādeş çocıyız. bōn_ōnnāñ
sünne'leri vārdın. hā oreyĩ ğāldilē. n_apcañ çocum, sağlıK_ossun. allahım bundañ
kötü_é'mesin.

geçiñ buyruñ_evimize. siz nēdeñ ğāliyosuñuz?

Köyünüzde geK-gelĩ, gidiK-gidē gibi kullanımlar var mıdır?

65 ölü bi şēlē ğonuşmēz ğayri de ğonuşmeyoz. ēyi mĩ_ölü dēseñ? ğüzē mi ölü
ğonuşsañ? biz dēyoz, ğāliyoru gidiyorü dēyoz. ölä. ö kim dēseñ ğäK-ğālĩ müsāfirimiz
ğäK-ğālĩ dēoruz. gidiP-barĩ dēyoz. bizim dillēmiz bölü gülüm çocum. dē mi? bizim
bölä. ēdi-batırız, işlē-batırız. bizim bölü çocum.

Kına gecesinde gelin ağlatılır mı?

70 ğāliñ ğızımızı_ötu yeri oturturuz. yas_ēdē ađleşilä. yasdıK_ğölä, delĩnāñ
üsdünü_oturdülä. ğālĩn_ağlar_ōda. ğālĩn_olcaK_ğız_ađlā kıını ğēcesindä. hindi
ķaldidilä önnari da. bizim ğünümüzdü_ölēdin.

Gelin nasıl giyinir? Gelin başı nasıl düzülür?

75 bizim buranıñ adyatımız_ölä. a onu ğāliñ ğız kendi yapıyorü dı bilennē vā
tabi, onuñ_ustularĩ vā. ölü duva^kleyyolä ğālĩnä. onu murat ğörüyoru ğayrı. onu bi
murat ğōmeK_o, tamah ğōmeK. kendi yapıyorü ğāliñ ğız_óna. ğoñşularını
yapdırıyolä, kendileri yapıyorü. fes, altıñdañ kēydiriyolä fese. onuñ_üsdündem
bōdan bi yazmĩ bāleyyolä. onuñ_üsdünnän duvaK_yapıyolä ğalañ, uştuñları_atıyolä
üsdünä. onuñ_üslēñĩ dı çekilēñēñ yazmılānı ğoyolä. uştuñ_o öñündeki
80 pullü_ıldireyi-batannari_uştuñ dēriz biz. ıldireyiñ pullü ışleyyoru ya ğünnän, önnä.
önnari biz_uştuñ dēriz. ayāndeki kēyip-duranı dı ğumeş şalvaş dēriz. bu ne kēyip-
durü bilmēyom. ben bēK ũrumadım_ōnnāñ yannı. ne kēydi ğālinninen mĩ mindi
bilmēyon gülüm bēñ. fark_ē'mēyoñ ğalañ_ora ğada. bēK_ilgilānmādiK hanı.
ödēdim bēñ sezeriñ_ödēdim. bēñ hindi yēñĩ ğāldim dahā_ölādan daha. yēñĩ ğāldim
85 çocum. aççık cananıñ yandı_otüdum, yēñgemĩ sordum. ğonuşmuyorēmiş ğülüm hēç.
hēç ğonuşmuyorēmiş. yarıñ gitce^klē yannı gine. hēş ğonuşmuyorēmiş. hasdamız vā,
ābimiñ hanımı ğülüm de. yoğum baķımdı yatıyorü_aydın dövlet hasdānesinde.
sağoluñ ğülüm, allah_ırazı_ōsuñ. ölcez_ölümün ğālmēceK yeri yoK da. öñdeñ
gideñ yanılıyorü_işde. öñdeñ gidennē yanılıyorü çocum. n_apcañ. bu çari yoK
90 ğälcek başa. ğälcek, ölümün ğālmedĩ ķapı_olmaz. ilgendi ğarılıp-duru bi ķına, hēkez

yaqıncaQ buna. gāliñ ğızıñ aya^klānı qını yaqarız biz ellēne. baQ ben dī yaqđım_āşam. ōdāñ vēdilē qınılara. gālīnnē beni vēdi qınılara. ben dī_aldım gāldim, ğardım dī yaqđım. ğarılıp-durū vēdilē bene, ğarılıp-duru. halılarım ben. hemeñ ğonuñ ğōşē vērilē, bi aqırbı dēli. ōreyī gālāniñ hepsini vērilē hanī_ōlā. qını ğecesi 95 dēniyorū qını dağılıyorū ğayrı_ōdu. ōlū_olūyorū çocum.

ikiñiz de mī_ōretmen? allah zihin_açıklı [vēsin].

Hayvanlar böyle otlāğa mı salınıyor?

yaa ōnnarı çevrili^kleri ğatıyolā tālīlara. dā_āşamüssü çıkarıQ gāliyolā. āşamüs çıkarıQ gāliyolā sabālı ğatıQ gāliyolā.

100 beni ğonuşdücek. ben di ğonuşuvēri-batım. ğonuşuvēdim çocum. n_āpen. gālmişñiz buriyi ğada. e ğonuşuvēdim ğayrı ben dī elimdān bildim ğada. bildim bu, becēdim bu. amalat_olaldan bāri bēK dēngeli ğonuşumēyon. bēK dī dēngeli ğonuşumēyon. bi dī tānsiyonum yūsēK. ğalp hapı ğullanıyon. hasdalıq çoQ ğayrı.

n_āpiyoñ_olum_endeki sen? acı büber_alıyoro_ōdan. o el 105 düğün_ētdi_o ğōzaQ döğdü. ha aççıQ vādi gāldi_oreyi vādi gāldi serqanıñ_oreyā. dāvi gitdi mī sülēman? ēyi hadi. ceñgiz godu gāldiyi bezā. qaçı gāldi sülēman_o? iki millarımış dēyorū canan. ōlū deildī dēdim bān. iki millar mī_olū ğini dē mi? ō arbağñi_çini nēdi çıkādıñız_ōnu siz? qamyonuñ_çini nāhāl çıqdı dēyon. alışğannıği vā. alışğannıği vādır_ōnuñ. alışğannıği vādi. çocum biliyodū çıkar_o. 110 n_apceñ çocum dūñyā bu.

Ev ekmeği yapar mısınız?

yēmeklē ē^kmeklāmizi saşdı_ēdāriz. hamırı yuğuruz_ellāmiznen. saci qapadıñız_üstündü yaparız_ē^kmeklāmize. bazıma, sac_ē^kmē dēriz. hurunnāmizi_atarız da^llı mayēnan. nohut mayası yapıyoz.

115 siziñ kendiñiz_aydınlı mısıñız, başği yēlēden mi? bu uş^klı? ikiñiz bi oquldu göräviñiz? tamam çocum. hayırlısı_ōsuñ çocum. hayırlısı_ossuñ. siz dī sağoluñ çocum. sizi dī hayırlı_āşamlā çocum. hadi allah hayırlı_işlerneñ ğāşileşdirsiñ. sağol çocum. dūnnādi_āhretdi_evlatım_ol çocum. ikiñiz de. sağoluñ çocum.

III. Bölge {-yI} Bölgesi

III/1

Derleme Yeri: Koçarlı-Orhaniye Köyü
Derleme Zamanı: 17.09.2009
Kaynak Kişi: Selahattin Özçelik (69)
Doğum Yeri: Koçarlı-Orhaniye Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar değil.
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Günlük işler.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

- yā bizim bulları hayvancılīnañ ūruşan bi kimse. bunnar burdan aşā oqarı_on
om bēş kilometrē yoqardan. bu radar var yoqarda. onuñ_arqasındı esas köyü. o
zuman bizim yaşdāki_ısannar cannı hayvancılīnañ ūraşıyū. biz sıgırnañ ūraşıyuz
5 çiftçilīneñ. bunnarda geçi var, geçi göyun. terekelikleri var efendim dağlarda zebze
ekilen yēr. şindi esgi gonusmu dedıñ ya tereke demek bahçe olmuş hindi
bahçi_oluyu. bi bölü badılcan zebze ğışın da pıransa sovan sarımsağ... yāni bunnar
tereke. bu bölē. bunnar bölē. şimdi biz buda ovāda yaşıyuz. şöle yaşıyuz. çiftçilīnen
ūraşıyuz bölē. bunnar da orda göyunna geçiyne ūreşıyu. yaşamı daha güzel. ben
10 şahsen dağ kesimde olmamı çok istiyüm. zāten ora ğadar da benim şiyim bunnarıñ
māllesinden de aqrabāmız vardır. aqrabā değil de bobamıñ dostu. oraya geliriz biz
gideriz gonusuruz. onnar bura gelir. o zuman yaşam bölē. keşke o yaşam gelse de
bundan kırk beş elli sene olabilse. para ğıt diyülerdi ama tükenmiydi para. ben iki
buçukdan aydını gidiyum, bayramı gidiyūdum yim beş ğuruş geri getiriydum.
- 15 yāni ne bileyim ki ben kendimi ölü aynı... ben hastı oldum. aqılı da ğaçırdık.
unuduyum baq. kelime unuttum. martda ğalp kırizi geçirdim. yoğun bakımında yatdık
izmire ğetdük. bu benim ğardaşım çocū. öretmen bu. allah herkeze bölē... bi evlat
bobasını yapmadı, yapmaz. allā rāzı ossuñ. herkeziñ_evlatınıñ burasına mēramet
vēsiñ. ben kimseden bi şey isdemiüyüm. bu bene çok... çünkü bununı yapıdı bi evlat
20 şurda bobasını yapmıyu. boba sıgır baqıyu, evlat ğavede bobam né durumda demiyü.
her şeyi şayidiz biz. benim şaınsım çok. beni şu köyde aş yoqarē yaşsı yaşsız ne dēse
ğazanmışım bi şeyler. kimseyē sayğısızlık yapmadım. gelir geçerkene nasısiñ dērim.
bu bene geçer sōlenir. yaşamımız bu.

III/2

Derleme Yeri: Koçarlı-Orhaniye Köyü

Derleme Zamanı: 17.09.2009

Kaynak Kişi: Fadime Yılmaz (73)

Doğum Yeri: Çine-Hacıkabasakallar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Nişan âdetleri, Günlük işler, Küçükbaş hayvancılık, Tarhana yapımı.

benim adım emir. anam bubam emir gömuş da burda hadime yılmaz diyiler. ye^tmiş üç heral. ye^tmiş üç yaşındayın. dörde de mi giriyim bilimeyin. hana o ğadar varın çocüm.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

5 he ye he ye hindi annadiyi^ñ bakşaşa, annadiyi^ñ. nadar vardır annarsuñ duyduñ mu. nadar vardır orda. ordanız biz çocum. ordan yukardan dağdanız. kirezderesi mällesindeniz. işti ben öleyin çocum. ben bahçeyi^ñ gidiyin hindi. he ye bahçeye gidiyin hindi. orda mandeli bahçesi var bizim, ona gidiyin. doñuz felen girdi mi diye onu bağıK gelcen. geliyi çocum, geliyi. kövün içini geliyi. yiveriyiler çocum mısır darılara. mısır darısını yi^ñi, başkı bi şe yimēyi. hıstı köklēyi. mısır darısı bizim. hıstı köklēyi virē salättin. bizim hıstı iki üç yō girdi kökledi doñuz.

başğı ne ğonuşdurceñ bene? bağ aqlımı geleni ğonuşdum çocum. ne ğonuşdurceñ çocum? iki torünüm mā bi ğız bi olan. bi güvēne bi ğızım mar. başkı bi şeim yok çocum. tek evlatıñ torunu. allah acılānı gösdermesin bir teK evlatım mar. 15 o da bene bağıyu. hiç bubasızlını yoğsuzlūnu bildirmedi çok şükür bu zamana ğdar, hiç. bazara gitsem gidemēyin ğoçsam ğoçamayın çocum. hepsini o görüK geliyi^ñ, ediK geliyi. sağōsun çocüm. hēc ne ğonuşan ğalan. sağol, sağol sen de.

Eskiden düğünler nasıl olurdu?

20 esgiden düvünnē çocum pazartesinden dikilēdin bayraq. sali, çarşamba cumāşamı ğün gelini alē gelēdik. yapan duvağ yapar. ölü olūdun. yapan yapādın yapmayan yapmazdın duvāna. hani bullāda köv şehir yerlēnde yapallādın bizim gibi dā mahallelēde yapmazlādın. ölēdin çocum. başğa bir havta düvün olūdun çocum esgiden. kendimiñki di ölü oldu ğülüm. âdetleri salertesē ün kınyāi yapaşlardın. kınyāı yağallar gelillēdin. cumāşamı ğünü de gelini alilā gelilēdin. sali ğün 25 sali ğün. onu ne dellēdin. o sali ğününe ne dellēdin salättin. unuttum. tamaşa ğecesi

dellēdin tamaşa. ónu tamaşa gecesı dellēdin çocum. tamaşa gecesı dellēdin o salı gün. penşembi gün bayrā dikimi bayraq dikmesi dellēdi. başğı bi şe dēmezlēdi çocum.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

30 hayvan kesellēdin çocum. aynı hindiki gibi hayvan kesellēdin. bulduklāndan yapallādin_o yemeklē yapallādin. maķarnasını, ğızartma yaptıkları hani hayvanı kesdikleri. ğızardırlaşsa ğızardırlaşdın. ğızartmassalaş suyunu yēmēni yapařlādin. ölü_öly yapařlādin hazırlallādin çocum. yapařlādin pilovu esas ğalan, o pilovu esas ğalan gülüm. pilov yapařlādin çorba yapařlādin. salāttin_amcağı baķ, ğabaķbastı da⁴lısını unutmamış baķ.

35 ***Düğünde keşkek olur muydu? Keşkek nasıl yapılır?***

keşgē hindiki zamanı gibi yapmayılādin gülüm. aşuru çorbası bişirilēdin çok zaman hani da⁴lısı ösun dēye. öly yapařlādin. başğı bi şe yapmazlādin. geliniğ çeņizi gelinne bi gidēdin. esgiden gülüm deveynen gelinne gidiydi. nahal yerleşdiriyileş çocum. gösdermişlerdir çocuya canım esgi zaman şelerinden görmüşdür.

40 ***Nişanda kız evine hediye götürülür müydü?***

nişanda da aynı. nişanda bi gün eletirlēdin. ó nişan bi şe değildir ğalan hani nahal_annatsam sene. nişanı ğorlar gelileşdin. nişanı ğorlar gelileşdin hōle. esgiden ğızlara altın para daķmazlādin. hindi çıķdı o çocum. ğızları gelin_olcek ğızları görmezlēdin bile nişan eletennē.

45 ***Kız evinden oğlan evine nişan karşılığı götürülür müydü?***

50 ha o ayrı. o ayrı çocum. bir ay soņara, iki_ay soņara, sene soņara. hani dūn iki sene üř sene soņara ossa o bi senedēken gidiverēdin yanık. öle edeşdin ona. adını yanık diyileş ğalan. ğuzu ğızadırlar giderleşdin da⁴lısınnan hunnan bunnan pilavınna tavūnna. öle götürüllēdi. olan tarafı yanık_eletennere parı verişdin çocum. o para da çok bi para ossa. hindi para diye ağılmaz dē mi dursun.

Kız evinden gelen şeyler oğlanın akrabalarına dağıtılır mıydı?

55 ğorlaşdın. ğonuyu ğonuyū. onu eletdikleri ğonuyū. eletdikleri ğonuyū. canım parçı ğonū. ğöñnüđden ne ķoparsa çocum ğöñnüđden ne ķoparsa onu ğorlaşdı. baķ aķırabāslı olūsa altın daķardı. aķırabāslı olmassa parça, bi parça götürü gelillēdi. ğorlar gelillēdi. o dēdiđ dōru baķ. sen benden_annāyiđ. annayi. onu eletdikleri gün yani eletdiklerinde yanıkçılara yēdirilēdi. eletdiklerini sōra hazırlar onu yēdirilēdin. nişan uzaķdansa nişancılara da ğorlādin yēmek. bōle o zuman. paķlavı getirilēdin.

paqlavı sinisini çanānı kapadırlādın. çanā parāna açdırıllādı. ölēdin_ādet çocum, esgiden_ölēdin. hindiki ādetleř çeşit. hindikinner değişdi gitdi.

60 ***Kız evinin davetiye olarak dağıtılması için helva, şeker gibi şeyler alır mıydı?***

ölan_evi gız_evine çok helva alıdın hemi iki_üz kile, yüz kile, üç yüz kile. çok o ğadar_alıdın çocum. hindi şeker_oldu ya. hindi şekere döndü. iki çuval, üç çuval şeker alıylā hindi. hindi hindi temelli kaķdı ğalan çocum. tebirē kaķdı. tebirik tebirige kaķdılar. kayada kaķdı. tebirik dēyiz oķuntu dēyiz. ne dēycez? hediye oķuntu dēyiz ğalan. ne dēycez çocum?

Kız için çeyiz eşyası ne zaman alınır?

hepsini_ nişanda alıllādın çocum. bi ğalıplı terlik_alıllādın. bi çit babıÇ_alıllādın. elbisi alıllādın. hemen hazır_elbisi yoğudun o zumannā. hep parça alıllādın. dikdinilī. ölü_olūdun çocum.

70 ***Köyünüzde geliyi, gidiyi gibi kullanımlar var mıdır?***

geliyo gidiyo dēmek? bizim burda geliyiz dēriz biz. biz geliyiz dēriz. çine yöresinde değil_o gülüm her tarafda var_o geliyiz gidiyiz. geliyiz gidiyiz dēriz. geliyiz deriz biz, geliyiz gidiyiz dēriz. biz geliyik dēmeyiz.

elbiseyi_ entāri dēriz biz. dēriz, pısat da denir. hep elbise denī, hep elbise denī çocum. enkile dēnīdin_işte çocum. şindi sındı dēnī. öle dēdilē mi annamazdın haķkat, kimi yer_annamazdın dursun. bizde de maķas dērlēdin çocum. annamazlādın çocum, annamazlādın. dēller ārıberi ēsikleri aldıķ dēller. ha öle dēller. dēmemiz? belenārası dēriz.

hadiņ ben giden ğāri. çocum ben güzel_annatdım_emme. ben bu ğadar_anlatdım. benim ğadar da benden fazla annayandan da annadan_olur.

Genliğinde küçükbaş hayvan güttün mü?

güderdim. ben çok gütdüm hem çocum. ben geçi de gütdüm ğoyun da gütdüm. çok gütdüm hem çok. sağma mın? yannık yayardıķ tulumda. tulumda yayardıķ. öteki_öle tatta yoğudun_ēsgide. tulumda yayardıķ. üş çatal ağaç. hā geçi tulumunda. yannık dēriz. baķ televzonnāda gösteriyile bāzı. yayıyılar, şoray çok yayıyı işte. biz yannık dērdiK_ona çocum. tuluma yannık dērdik. yününü kırkıardıķ. bi yu güzün kırkıardıķ, bi yu baharın kırkıardıķ ğoyunnarımızı. hindi hindi kırkımayılar_onu gülüm. hindi benim ğardařlāda ğoyun var. kırkımayılaş. bi bahardan bahara kırkıyılaş. yünşüz tüysüz ğoyunnar da onnan kırkıyılaş.

90 ***Koyunların yününe ne yapardınız?***

satıyıldık çocum. eğiri çullar doğurduk, herşeyleri ederdik çocum. dört_âç
gorduk. dört_âç dibini oturmam hani zehmeti getirmedi dedî gibi eveli
isannarıñ. zehmet galan ısdara diyiler. ısdara denili, adını da dört_âç. ben di
doğudum. hindi doğumamış gibiyin galan çocum. ısdar denî. üstündü **vardır** bi mazi,
95 bi mazi altında vardır. birine sarılırız, birini goyvır.

Koyun yününden neler yapılırdı?

baya öredik çocum doğuduk çul hani halıları doğudukları gibi. görmüşündür.
e ölü her şey_örenne vardın da ben golañ molañ doğumadım çocum, onnarı
doğumadım. bi ısdar doğudum. yaa onu doğumazdık. at heybesi dedî hağget
100 öteki_öle yoz_ısdarı doğuduk, halı doğumazdık. yoz_olanını doğurduk. yoz derdik
galan, düz_olanına yoz derdik.

Keçe yapar mıydınız?

keçe yapmazdık. bullarda yapan yoğ_onu. çocum gullanırız.

Köyünüzün aslı yörük mü?

105 bilmen çocum yöryüdür zağar, yöryüdür.

Hiç kıl çadırda kaldınız mı?

ğalmadım çocum. benim günümde ğalmadı. eveli bubamgil durmuş da benim
günümde ğalmadı. göçmüşle. e kövümüz burda de mi hõle dağın tepeniñ başına
burda de mi tepeye çıkmışla hayvannā serinlesin deye. ölü_olup-duru çocum. üç ay
110 ğalyılā, orđan geliylā. yayla denir galan. köve damlar deriz. ev de demeyiz de galan
damlar öle deriz. kışla oldündan damlar deyiveriz oraya.

Terekede neler yetiştiriyorsunuz?

terekede ne var. mısır var gülüm, hıstık var, balcan büber var. tomate onnar
var. başga bi şey yok.

115 hora çöğürlüğe vadiñ mı? çöğürlüğe vadiñ mı? hacıkabasağallañ yazalādın
mahallesine döndüñ yere çocum.

elimizi yuduk deyiz. ğoñşuyuz hepimiz. etirğatil ğarışık. benim_adam
tarafdan ağırabā bunnañ hep. ben dağdanın da adam tarafdan. var ğardaşım var. öle
ğonuşuyular. kirezderesi eveli hacıkabasağallardın, hindi dõru kirezderesi geçmiş
120 galan. eveli_ölēdi çocum. yaykayız, çamaşıruları yıkadım kaldırdım deriz.

Tarhanayı nasıl yaparsınız?

yoğurtlana buydeyi alıruz bazardan. çekili buydeyi yoğurdıla ğarışdırı yaparız.
ğırmızı büber ğatarız. tomate ğatan_oluyu. tomate ğatmayım ben. tomate
ğatan_olur. ğırmızı büberi ğatārın, sovan ğatārın, nene ğatārın tamam. başğa bi şey
125 ğatman. yuğuruyuz, āşam yuğuruyuz, sabālan seriyiz. ğuruduyuz sinīleriñ_içleri
bölüp bölüp serivēriyiz. ōdu avqālāvēriyiz, un_oluyu. un_oluyu ōda, un_oluyu
çocum.

III/3

Derleme Yeri: Germencik-Çarıklar Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Yakup Aydoğdu (78)

Doğum Yeri: Germencik-Çarıklar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Çiftçi

Konuşulan Konular: Köyün adı ve tarihçesi, Yunan işgali, Günlük işler

Köyünüz ne zaman kurulmuş?

- şindi bu kö yürükmüş. bu kö bu köleş içinde eş sōna bizim kö ğurulmuş. dā
 orda, yaylada çadırda ta o yakada çineniñ dağlānda ollādı yaşyanlā vāmişmiş. tabī
 çadırdı yaşadıkları içi candarmalā geliyomuş. kent ğurcāsıñ -atatürk emir vēmiş ya-
 5 şēlēni çadırlāñ ipini kesi kesivēriyomuş. çadırlā yēri iniyo, gerilip-duru zāten çadır
 bili misiñ señ? dirlik bulumamışlā. burda çarıĶ ali isminde bi yürük varımış. nereyē
 toplanalım dēmişlē. çarıĶ aliniñ oldū yēre toplanalım. ordu da bi işme suyū bizim
 köğün girişinde bi işme suyū var. işme suyū da var orda. ora toplanalım dēmişlē.
 ordākī yürük gelmiş burayā bi topraĶ Tan ev yapmış şōle. hindi bōle evlē değil
 10 hemen topraĶ ev. ağaş Tan mağaş Tan düveri çam ağacından mertekleri
 çam ağacındañ yapmışlā. om beş hāne bi olmuş burası om beş hāne. ērēñ de
 mahallesī olmuş bura. daha muhtarlık yokmuş, ērēñ mahallesimiş. om beş hāne
 ğurulmuş burıya. çarıĶ aliniñ oldū yē. köğün adını ne ğoalım dēmişlē.
 çarıĶ aliniñ oldū yēri toplandııkları için çarıklar köğü ğoalım dēmişlē. ordan
 15 çarıklar ğalmış burası. ondan sonrā om beş hāneden yirmī hānē olmuş, otuz
 hānē olmuş, kırk hānē olmuş. dērkene muĶ Tarlı almış kö. irellemiş yāni
 genişlemiş burası. ērēñ mahallesinden baĶ ērek eski kö. bizim köden geri. bizim kö
 irelledi çoğaldı. orası çoğalmıyī işte. burası çoğalmış bōle. bu burda bi sırt vardı o
 sırtda hu yüzdēdi köğ. bu yanni hiş kö yok Tu, ev yok Tu benim erividim zamannāda.
 20 onnan sōna bu yanni kö ğuruldu ğurıldı. köğümüz genişledi. köğümüzün yāni aşā
 yoĶarı şehirdi, Ķazālardı diyelim tanımmış köğ oldū yāni dēyerli bi şē oldū
 hindi hindi. sor, nerde güzel yemiş çıkıyór. çarıklāda. çarıklarını işēni alıp-duru.
 isānatlıdī. bu köğü bi misāfir gelse aş ğalmaz. bekçi der ki kōde misāfir vař nazınıñ
 geş Tī bi adama, yēmek hazırla kōde misāfir var. o o ğün yēmek hazırlaş o misāfiriniñ
 25 ğarnını doyūruyūlā, ordan onū uğurlayılā. aş da ğalmaz, açık da ğalmaz bura gelen
 misāfir o zumannaş. ama şindi şindi ğāri deñiştī başğa. deñiştī yāni öle.

Savaş zamanında köyünüze Yunan askeri gelmiş mi?

allāh nasıl hemi. dē gidi dē. yonan yonan burda ev biraqmamış yaqmadık baq.
o zuman için ğurulmuş beş altı, om beş yirmi hāne ev hepsini yaqmış yonan bura
30 gelmiş de. şindi ğarşiyi ğarşiyi firañsız ğarşıdağı firañsıza o yaqa hā itallan itallan
tamam işte. buranığ efeleri çeteleri buranığ ireli gelen adamları burdan né ğidā
vāsa hayvannarığ ayaklānığ altı taqıramasığ dēyē bū asfatlā bütün covur ğarığolū
vāmiş ollāda. hayvannā aşşā dōrū ğidēken ömerbēliñiğ üstünü aşā ğidēke çatırdı
35 taqırı tuqur etmesiğ hayvan dēyē. yoq ülen ne zımañ ne asfatı. yayan. yayan
gidemiyōduğ. ne asfatı arıyosuğ sen. yayañ yolda patıki yolunū aşşā. orda öñden
gidiyomuş māfız asfatTan yonan var mı ollāda dēye bi öñden māfız gidiyomuş gece.
yoqsa o habar vēriyimiş geliyōmuş. bu köğüñ halkı ordan sessiz sedāsız geçiyōmuş
aşşā mendireze. mendireziğ içindi bullara çıkarak suyuğ içindi ötü akaye
40 geşmişlē. o itallana geşti mi itallan ellimeyomuş. yonan bullādi kesip yaqıyomuş.
çaltı köğünde bubam tam iki bıçık sene ğalmış. ordū ileşberlik yapmış, qum
darı ekmiş yāni orda. bubamıñ hanımı ordū ölmüş çaltı kövündü ilk hanımı. iki
bıçık senē orda ğalmış. neneğ varmış orda bi dene. -çocuq olmadan yonan
zamanı evlenmiş işti yonan gelmeden. çocuq olmadan ölmüş orda.- öle dēmiş
45 neneğ varmış orda. yonan covuru da gitmedi bitli mācırılā da gitmedi diyomuş yāni. o
zuman çeteler hindiñ seniğ iki göz o çaltıda bi adamıñ iki göz evi varsa bi gözünē bi
hāneyi yerleştiriyomuş burdan götördüne çete. bi şe diyemiyōmuşuğ
efelēñ emirinde de orda bi ğoca ğarınığ bi gözüne bubamgili yerleştirmiş. öle
dērimiş neneğ çıkarımış dışarı, yonan covuru da gitmedi bitli mācırılā da gitmedi.
50 mācır dēmiş bubamgillere. ordū iki bıçık sene ğalmışlā. yonan burdan gitTikTen
sōnā afyonda duñlupınarda son şēni izmiri denize dōkmüşlē. yonani ordan
sürmüşlē çıkarmışlar. onnan sōnū herkes buriya gelmiş yonan gitTikTen sōna.
baqmışlā evlē yanıp-duru. n āpcaqlā? ule gidiñ başı bi yerlere kō ğuruñ bāri. burayı
terk etmemeK için o yonaniğ yaqtı evlere burlā ğarılā marılā gidemiş ollādan
55 çamlādan ağaç kesēlēmish hu ğalıñlıqTa düver. onu düveri ğorlāmış merteklernen
üsdünü bi topraq. içine girellēmish. bōle ğurulmuş bizim kō. topraq ev baq bu
topraq. hindi baq burda dümdüz yapıyılā. düveri baq düveri, bunu buriya bōle ğoyülā
bōle. bunun üsdüne bōle mertek bōle mertek bu duvardan duvara mertek döşeyilā.

üstüne bi çalı vāsa o zuman çalı döşeyilāmiş. üstüne çalı, çam dalı, başga bi ağaç
 60 hunuñ yaprā gibi altını toprak geşmemesi için. döşeyilāmiş çalıyı, üsdünden bi
 toprak. tamam ev. bōle ğurulmuş. nēlē çekmiş bubamgillē. yonan geliyomuş, buranıñ
 halkı ğaşmış. o zuman öle bi fen yoķmuş. hindiki fen olsa. şu yüzde ğarabacaķ
 deresi dēyiz biz, ora heP ora ğaçırmişlā o dereye. dā o tepelere çıkarmış covurlā da
 āşā, fatmā covurlā gitdi ğāri geliñ dērlēmiş o yüzde duysunnā dı gelsinnē gibisine. hā
 65 hā türkçe bilenneri vāmiş. öle yonannan çoķ ezikli gōmüş bizim kō. yaķmadıķ yer
 bıraķmamışlā. búbamgillē ekinnē varımış harallānan dā orıya saķlamışlā. geri
 dönüşde -yāni arpi o zumannā başğı darı buydey mī mā. arpi hep- ordan geri
 dönüşe ğadā doñuzlā yimiş zāten onū parçalamış oldū gibi. covur yerli doñuz
 bıraķmış burda. bütün gelmişlē bu kövüñ işlēndi o yonanıñ yaķTı yerlē bütün
 70 doñuzmuş bullā. gömeçlēñ içlēndi, dalgannāñ içlēndi doñuz yatıyımış. onnan sōnā
 millet öldümüş bura yerleşmiş. te ordan ğuruldu bizim kō. yoķsuzluķ. o zumannā bağ
 baççe... bu bağ baççe yeni oldu dā. o zumannā gelir hayvancılıķ vardı. ğoyun eden
 ğoyun, sığır eden sığır, bēgir eden bēgir. öle edē tarlılā bōle otüz dönüm kırķ
 dölüm tarlañ oldū gibi ekin ekiyosuñ çolūñ çocūñ rızgını çıkarıyosuñ. bōle
 75 hindiki gibi baķğaldı ekmek mī vādī. bazarı gidip di ekmek... biz çocukķanā ufaķ,
 búbam bazara gidēdi de bazar ekmē alıķ gelecek bubam bazardan dēye uyķu bile
 uyumazdıķ baķ. gece gelidi bubam dı bazardan. uyķu bile uyumazdıķ baķ. hā
 merkebile gidiyo. uyķu bile uyumeyóz bubamı bekliyóz. bazar ekmē çarşı ekmē
 alivēriþ gelecek bazardan yicez dēye biz uyķu uyumuyóz baķ. hindī nē var yā. ekmek
 80 baķğalda. biz dünyāyi erken gelmişiz. on ğuruş, on ğuruş hu diyelim ki şunuñ bu
 gibi öle ğaradiminiñ metiresini oñ ğuruş oldūnu biliyim men, on ğuruş. hu
 alacalāñ ğaradimi dēyóm zıbn. ğaradimi dērlē óna. oñ ğuruşTu bunuñ metiresi. bi de
 işē vādī bōle çıbıķlı çıbıķlı alaca dēniđi -onū isannā ğāri- o da on ğuruşTu baķ. on
 ğuruşa biz çapıT alıp geyiyóduķ.
 85 delik baķ. iki bıçık ğuruş vardī bi dene. bi ğuruş vardı. bi de ğıyları dilgelī
 vardī sonra bi ğuruş bi dā çıkTı ortu yerī delik öle. beş ğuruşā çoķ gevreK aldık
 yidik. yāni bullāda dışdan satıcılā dā aķşehirden mi geliyodū onnā aķşehir
 tarafındañ onnā gelidin de beş ğuruş öle. o zamanıñ parası öle. búbam baķ elli
 ğuruş benē elli ğuruş vēridin de bazara salıdın da gelince artTı mı para dērdi baķ. elli
 90 ğuruşunañ baķ. de gidi günnē. nē günnē geçirmişiz biz yā. elli ğuruşunan ben bazara

masraf görmē gitTim, elli ğuruşunañ elli ğuruş. ben iki lera yī çok yövmiyēye gitTim. iki lera bu, iki. biz ōle mi yā. biz nērdi yā. para mī gördük biz yā. delik ğuruş tilgelī ğuruş, beş ğuruş, on ğuruş. iki lera baķ iki lera. hindī çay_iki bıçık lera baķ. iki leraya biz çok yövmiyēye gitTik yani bōle para ğazanmaķ_ıçıñ. nēde? para mī_mādı.

95 o zaman bullādı dā yonandan_eveli yerli covur vāmiş bullāda. malcılıķ_ēdiyomuş. ğocu manav dēyolāmiş_iki dene. birisi beriki biri ōtede çarıķ_alıñıñ damınıñ_evıñıñ_oldü yēde, birisi beridāki alıñıñ beriki bahçesi onnāñ dutlāñıñ_ötü yanda orda oturu yolāmiş yerli covurlā. bubama dēmişlē ula mustiva dēmişlē. yımırta bişircēñ zaman dēyomuş yağcī ēyice ğızartÇāsıñ dēmiş. içine birāz su
100 ğatıvicēsıñ, onnan çaķçaķ bi datlı_olur yımırta dēmiş. ulan bubam dēmiş bununı yapTını yapem meñ dōrū mu yannış mı. ocaķTa yāģi ğızartmış adamaķıllı, aççıķ_ıçine suyū bi damdırmış, cart havayā_ataç. dā gidi külün_ıçını_tatmış dıģana. amāna ğodumūñ covurū beni yakmaķ_ıçin sōlemiş bunu dēmiş. hiş ğızaran yağıñ_ıçini su ğatılı mı kafasī çalıřmāyı. covur tabi.

105 yāķuP_aydoğdu. yētmiş altı işē yētmiş yēdi. yētmiş sekize giriyóz yāñi. bunnā yētmiş sekiz yaşında, beñ yētmiş yēdi yaşındayın. şındi bunnā yētmiş doķuzuñ_ıçine giriyıla, beñ yētmiş sekiziñ_ıçine giriyim. biz nelē gördük deliģanni. şındi nē vā yā. kō aynı kō. yabancı yokTur būda. ev_aldı şehirden_ev_aldı da göşmedi yāni. köğümüzüñ düzenni eyidir. yani kōmüz birden_irelledi. baķ nēden_irelledi.
110 düzgünnünden_irelledi. hiç aşşā göç çalışmā malıřmā gitmez bizim genç. burda evlatı diyelim iki_evlatı vāsa ikisini de düğün_ēdiyi_everiyi bāķarıyı_ayırıyó iki_hānē_oluyó. bu ayırıyó iki_hānē_oluyó. bōle bōle çoğaldı köğümüz yāni. ōle kente mente göç yapmaz bizim köğün genci. gitmez yāni. çalışmaķ_ıçin ōle burdan birkaç dene mēmur çıkTı_ışte. bir_iki_ōretmen bir_iki_uzman çavuş filān. işti
115 başģā ōle. şındi bizim sālıķ_ocamız_olmasi_ılāzım. o ğıdā mūracaT_ēdiyoz gelen_adamnara. yok.

Başka köyde akrabalarınız var mı?

hindī çineniñ bahçarasī köğü aşşā yoķarı_ō bahçarasınıñ_üstündeģi kōlē aynı bizim bu kō gibi ğonuşur. hēş farķ_ētmez, aynı. yalnız orda baķ, ordan gelmemiş çoģu buranıñ. hā ollā deyili ğarşıda ğarşıda bu. bahçarasınıñ yoķarısında yani ğızıltepe dēniyó. savranderede -bunnarıñ bubaları- esas savranderede_aķırabāları vā de mi. hacıķabasaķallā, hā biliyóm biliyóm hacısaķal

kirezderesi. onun_üstündeği köydü_işde daşoluğ diyólâ bi yêr vâ. orda var
 bizim_aķırabalâ. işti aynı olâ. bizim buraynan_oranıñ_aynı ğonuşması. aynı_oluyó
 125 yani ğıziltepe yörükleri. zâten aķırabâ o daşolun_ışeleri yörükleri heP_aķırabâ. hâ
 hâ hardal yörü. ordan hindi bağ. şindi o yörüklêñ bi kısmı şindi_atatürk zamâni
 onnar_ordaymış. bizim burladağinnâ bura birikmiş, onnarî_orıya yapmışlâ yâni
 aynı yêrine yapmışlâ köğü. aķırabâ. gelip gidiyoz biz, çok gidip geliyóz_orıya. onnâ
 bizim düünnere cemiyetlere gelir, biz_onnarıķına gideriz. daşolun_ötü_üzünde
 130 kirezderesi vâ, hacıkabasağallarımız. zamânında ôle ğurulmuş_ollar. yarısı_orda
 ğalmış, yarısı bura gelmiş. bi kısmı aķırabalân_orda bizim. bi kısmı bu aydın
 yaylasında, ğarlık dândı yoķarda. işê beykögünün daha işeyinde. vâ vâ, şêde canım
 paşáyaylasında. benêora gitmedim Çallığa. yalnız bizim_aķırabalâ var. çok
 gitTiK_o yaylaya. dibekÇiler. bizim_aķırabalâ heP_orda. vardır, hâ hâ
 135 dibekÇilerden doğru tamam.

tireniñ, dibekÇilê tireniñ. dibekÇilê esgi kô. yörük. yalnız bi kô olmamış. bi
 dene câmi yapTırdı bi oğul yapTırdılâ. câmide imam yoķ. oğula çocuk yoķ. birisi
 burdasa, biri dâ orda. biri_orda biri_ordu_işti. dağnağ dağnağ. adı kô.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

140 yoķ yaylayâ gidiyólâ yâni. o yaylalara gidiyólâ yâni. bizim bura göç yapmayı.
 göçüyólâdır. develere sarıyólâdı. o zumannâ yol mu vardı? devênen gidiliyodu.
 bullâdan bile çok geçiyólâdı_devênen.

Eskiden hangi işlerle meşgul oluyordunuz?

biz_esgiden bu yerleri öküzünen sürüyóduğ, öküz çivtinnen. öküz çivti biliyó
 145 muñ sen? öküz çivtinnen sürüyóduğ. bubam yayladan bi öküz_almış gelmiş. ğışın
 çivti sürmüş, buriyi yazın haziranda hu köprünün yanını ğomuş_öküzü. öküz tabi
 bura ısağ_olunca dikili öküz bi gecede bi gidiş gitmiş. ta yaylayı bulmuş_orayı bağ.
 gitmiş ta yaylayı bulmuş. ta yayladan buldu geldi bubam_oradan. o yoldan gitmiş
 öküz bura ısağ gelince. ollâ seriñ çünkü. bura ısağ gelince bi gecedi bi gitdi_öküz.
 150 yoķ yoķ yoķ. sôna bubam sâhibine sormuş. öküz geldi yaylaya demiş. nası gitmiş bağ.
 şindi bizim yörüklê dağdan bi toplanmış buriya, bi dâ göçüş yapmamışlâ ğari. yâni
 gitmemişlê. yalnız seniñ dediñ gibi bu yeni ödemiş yaylâlâna hayvannan, devênen
 göçüş yapallâdı. ğışlıkTan yazlığa gidellêdi yaylalara. bizim_orası nasıl gelmiş, ôle
 ğalmış. ordağî_aķırabalâ orda ğalmış burdağinnâ burda ğalmış.

III/4

Derleme Yeri: Germencik-Çarıklar Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Gülperi Yavuz (72)

Doğum Yeri: Germencik-Çarıklar Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Köyün adı, Düğün törenleri, Düğün yemekleri

gülpäri yavız. yaşı bilmen dörüsü. vâ yétmiş. yétmiş bilene heralde. dinş dēlin ğārī çocūm, dinş dēlin, yaşlandık ğāri. ārlādan dirīm yok. sağol gülüm. ayaklarım_āryı da. ğaybetdim kändimī ğāri éyicem. baqınamayın kändi kändimā. yaşlandımız belli ğāri. öle o ğıdarlık ğēne. o ğıdarlık éyiyin ğēne.

5 ***Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?***

ileşbāriz biz. ileşbāriz biz. çalışdık. orağ bişdik, ékin_ekdik, bahça dikdik, sētın dikdik. ileşbāriz. vardın. kändimize göredin. öküzümüz, çift sürceK_öküzümüz vardın. bi ineğimiz, iki_inēmiz_olūdun. hā äv_ıçine yétcek ğıdar. öle fazla sürücü deyildik. olüyódun. ğoyun vādın, bir_iki bir_iki_ısanda vādın. çok deyildin. sōna satdı_olan da satdı. hindi yok. vāsa bilen birā dene ğurban vāsa vādır. öteki gibi yok ğāri. ğēci yokdun burda da ğoyun vādın. birkaç ğişi ğoyun baqdı.

Köyünüzün aslı yörük mü?

yörükmüş bura. yörükden_üremiş burası. bān bilmiyón gülüm. bobasī_ōsa annadıvırdın bildī ğıdā da. o bilir gine az çok. duyduğundan bilen dēvērir. öle o yörüklēden biz bilmiyoz_onnarı. ävālden yörükmüşmüş. yörüklēden ğālmış bizim bu kō ğurūluğana. yörüklēden ğālmış bölü_ıştı çadırlādan. çarık kéyeniğ biri ğālmış. bizim kōñ_adı çarıklādır. çarık kéyen_adam ğālmış, ğonmuş bura. çarıklā ğālmış. var, da irelde var. bu irelde girişde var. o suyūğ başıña ğonmuş. o su yéter mī ğārī, kō böyüdü bizim. onnan sōna dışarıdan su geldi. o suyūnan yaşāyız biz hindi. ğarlıkdan gāldi.

Köyün yerlisi misin, yoksa başka köyden gelin olarak mı geldin?

yērlisīn_olum. yok yok yērlisīn ben. yērlisīn bān. bizim dādālāmiz bubalāmiz bullāda oldūndan biz de bullādayız. bizim bura biziñkinnē çadır_olmamış da başğı kōlāde da yoqarlāda yörüklāde ğālmış çadır. ollāda vāmışmış, épē uzağda. e ğāliyilādır bēlki. biz sōna sōna biz böyüdüğçene öle yörünen bilen pek birbirimiz_olmadı için pek bilmedik. öle.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

30 cumartesi pazar dünü_olüyodu bizim zamannamızda. ölü_olmazdın. ölü_olmazdın. e hindi ğarı cumartesı dünü bile oluyü_hindi. millet ğarı yapıyı_her çeşit. öle bi günde de yapannā vā ğarı_hindi. aşşā yèrlē öle. ovā yèrlānde vā öle bi günnük. bizim burlāda genellikle iki günde bitirişölā gine. ölü_olüyó. evet bullā öleydi. ekserēti bütün ölü_olūdun.

Düğünde hangi yemekler yapılır?

35 yimek çeşidi çoK_olur bizim bullāñ kōlük yèllēniñ. yimeklāri her çeşit yimek yaparlā. yaparlā. yapallā yapallā gülüm, yapallā. her şē yapallā. ét yēmē sebzi zamanısa sebzi yēmē. her şē yapallā.

Gelin ata bindirilir mi?

40 bāzi_oluyü ya, çok deyil ğari. çok deyil. hindi_atınnan çok deyil ğari. esgiden_atınnandın heP_atınnandın. hindi arıbaynan ğā. ğolay_işī bağıyīlā ğarı_hindi. ölü_oluyü_hindi. éyi yètdi mī bu ğıdar. yoğ yoğ kusura bağmam hiç. sağol. öle. öle gülüm. varı kı ğonuşdurdūñ yérde bi şey ğonuşdurdūñ. hadi sağol. éyi günnē hadi.

III/5

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Ayşe Akkan (84)

Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Köyün adı ve tarihçesi, Yunan işgali, Günlük işler, Düğün törenleri, Düğün yemekleri, Tarhana yapımı.

āşe ağğan. sekizen_üş sekizen dõt dëyólâ. nè işleyón mu? gücün édi-batırın bunu, gözüm görmëyi. hâ hâ mecbur. bene ét dëyen yok bunu. étme dëyólâ ya canım durmayı_ışte. n_âpcañ.

benim şeyimi mĩ_alıyıñ?

5 ***Köyünüzün aslı yörük mü? Kurucuları nereden gelmiş?***

bu köv, aslı_heraldë_hacı dedengiliñ bobasındañ yalım. evel ğonuşullardı. hani öteKĩ_gibi ben bilmëyin. nerden gelmiş bilmëyón da ölü dërlëdi. esgi çoban. ğoyun, esas geçi. çadır dağlarda. dâ, arķası dağ_oldünnan öñü_ormannıķ bütün. ormanın_içiniñ bi çadır ğurallâ ağıl_édellë. hâ kııl çadır. öda ğârĩ hindi beñ yerleşmişin, yarın señ yerleşmişin, bi gün o gelmiş yerleşmiş. köğ köğ olmuş. bizim bu ğidâ tâ vâdĩ bizim köğ ya. hep gitTilë genşlë. aklı başını gelen germencige, izmire, selçuğa dağıldılâ. gene hindi bile gidiyólâ taha.

Savaş zamanında köyünüze Yunan askeri gelmiş mi?

yonanı_onü sorma ğâri. onü sorma ğâri. ğömedim de atalarımız ğömuşlë. hâ annadırlardı_o masal gibi. biz de diñlerdik. gelmişlë, kômüzü üç yō yakmışlâ. oldü gibi yanmış. onnāñ köğü bizim yeñiköğ vâdir hurda, hu ğonşu köğ. aha çamköy vâdir. onnâ bizim köğden zeñgindir. bizim köğü_üç yō yakmışlâ. anamgil ğârĩ gelin_olmuş. seniñ şeyi_añnadıvëren beñ ğâri. bu yaylı yanĩ dërlë hurda. anacim yeñi gelin_olmuş ğâri. ödan ğârĩ bu cavur o zuman_emme cavurlâ burdâķana bi ğat pusat bi ğat yataķ baçça beklimë gitmişlë. bi duymuşlâ köğ yanmış. ödan ğârĩ bubam ödan gelmiş. yanmış, yanmış. her yakılâda sandıķlâ öle yandı gibi büsbütün ölü durup-durullâmış. içi yanmış ya, kömür olmuş ya. cavurlâ yakmış çocum. o çetelë kesTĩ kesTik, bışTĩ bışTıķ öle. bizim köğ ölü_olmuş. esgi_ısannarımız ğalmadı. esgiden ısannardan eñ büyük beñ vâ gibi_bi şeyin. hanĩ ben bu ğidâ biliyón. öle esgilë taha biliyólâdı. nelë ğömuşlë. laf_édıvërilëdi_esgilë olsa da diñlesëdiñ sen hindi başından geçennerĩ. biz ne gördük.

Köyünüz kimler tatafindan kurulmuş?

30 bilmeyin çocum. onu hacı dedeñi soruñ. hacı dedeñ buvası ğurmuş zandédersem bureyi. ilkin o gelmiş heral. ölü_laf_éderlêdi. o kafasındadır, beñ yari_unuduyóm. dedeñe soruñ_onu siz. esgi_ısannardan da o vâ emme. biz varız.

sen nerdensiñ çocum? ödemişTen. öledir.

gözüm görmeyi ya, gözlerim işē göriyi ya. bunun başını bekleyirin de ondan hemēñ hu sinide hunu baķan dēdim. görmeyi gözüm.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

35 esgiden nē işlenīdi bizim bullarda çocum. sētın_oluyó, baççı_oluyó. ekin_éderiz\ oraķ bıçarız. harman_éderiz aldırırız_işte. vādı vādı. ödu bu dağ işē çobandı. ho hu taraf ğuşalañ yanī dēriz hu dağlar çobandı. çadır, bēgir, geçi, ğoyun. geçi çoK_olūdu. yō çadırdı işte. şēleri gidiyólā, güdük geliyólā. hora çadır ğari ya. āşam_oldu mū çadırı getiriyólā. onnā yērlileri_oluyó ğari. esgi çadır_ısannarı

40 yērlī_oluyó ğari.

hindikinnē... aa sonķu elini de aldırivēriyó. ölü çocum. tā hōlü ben b_işē bilmeyin ya.

Yunan askerleri bu köyde mi kalıyormuş?

45 ē çocum cavurlā gelmiş_emme tā dübekÇi_alilēñ dēriz hu üs yaķaya. oriyi çadır ğurölü, oriyi yatarlarmış. olları_arımasını bilmezlermiş mi ne bilen. dönmüşlē dönmüşlē, köğü dönmüşlē, köğü yaķmışlā. hura hura bilinme mī na hu ormanıñ_içi? oru tepe bilinme mī? hindī ğari_inneniñ delinde hē bişey. bi de nē dēyólā, uçānan zehir_atÇaķlāmış, öldürceklēmiş. esas ölü dēyólā hindi. her şēlē fennī ğari.

Yunan askerlerinin yaktığı evde insan kemikleri çıkarılmış. Onlar hâlâ duruyor mu?

50 duruyū duruyu. durūT-duru kemī. senelē sōnū_onu yeñikōğdeĝi deveci_alī dēyólā, deveci veli onuñ bubası. onuñ_anasınnan ğız ğardaşımış_o. ödu yaķmışlā da şē_tmişlē. ğızinnā_anası ollardalarmışımış. ğızını dutmuşlar cavurlā. ó işey gelmiş zāti buriyi ya. çocümü vēriñ, çocümü vēriñ, çocümü vēriñ dēken hārat damı dērlēdi öle hu işeyi gelen hayvanını daķardı cāminiñ_öñünde, hōlü bi daķı şeyi vādı, ev. o

55 zuman ğari onu yaķmışlā. yanaķan içini ativēmişlē işti bu. can_alametinnen apınıñ_altını ğadā gelmiş hani hatılıñ altına. ödu kemini bulmuşlā. o kemicini_oriyi gömüvēmişlē onuñ. ölü senelerden beri duruyódu. o deveci veli o étTirdidin_onu, anasınnan ğız ğardaşınıñ mezerine. işti_o kemī mezer şeklinde

60 éđivēdilē. cavurlā peK_erezil_étmişlē bizim köğü çok. iki üş dene biri hacı gulünüñ
 -ābēsi mī_oluyó- ābēsi_oluyı. ondan sōna biri ötü başdağı halañ yok mudu
 ümmünüñ –gayınnası o oluyó- işē gayınbubası. ordan –biri hā iki iki dört denelē- iki
 denesi de yoğarkı enişteñgil –biri işey biri halibram- ónnarı ğāri götürmüşlē
 mersinderesiniñ –hanı köprüdēdi hani o- köprünüñ ahā_altındı mersinnik var ya. o
 mersinnikde kimisiniñ mezeri vā, üş denesiniñ. biri üç ay yaşamış yaralı. öteKinnē
 65 oldū yēde ğalmış. onnarı būdan kōden bi dutuyólā, ipe cizip gidiyólā. orda
 sıraylı_öldürüveriyólā. esgi_īsannarıñ hindı sen esgi_īsannā vākan ğēseñ desten
 gibi tükenmezdi çocūm ya. ben Pek o ğadā duyuyón, bu ğadā biliyón. tükenmezdi
 masal gibi nelē gōmüşlē. nelē gōmüşlē.

Yunan işgali sırasında köylüler nereye kaçmışlar?

70 ho taraf o dağyenı köğün. bu bura ğayınnamıñ anasınıñ bubasınıñ yurdu.
 ekizlē dērlēmiş sulālasına. onnarı ğāri cavur üç yō yakınca burdan kākmişlē yeñikōğē
 yerleşmiş. oreyı vardınız mı? oreyı yerleşmişlē. hindı_ora ölü bu kō ğadā vādır.
 köğün yoğarsı bizim sülāla. ē ğayınbubam... yō ğayınbubam dē. genē_ōle. şē ölmüş
 ğayınbubam hindı çanağgale harbinde ğalmış ya. ödan ğāri ğayınnamı
 75 ğayınbubamdan ğaçırıp nenesi dedesi vėrmemiş. ğayınnam illā ana ğocayı gitmicen
 dērmış. çetelē vėrcez dērlēmiş. evelē çeteleriñ kesÇeği kesTik asTıği_asTık. ölēmiş.
 ödan ğaçmış olan ğardaşınıñ yanına yeñikōğē burda. oreyı gitTini duyuncū_oreyi
 varmışlē. olan ğardaşınıñ başını ğeşmişlē. nerdēse bul öldürcez. ölü dēmiş ğāri
 ğardaşım git bāti dēmiş. benim sāyama ölme dēmiş. gitmiş işte gene būda çadıra. o
 80 çadıra gitmiş gene dağ yanda dā orda. o çadıra gitmiş bi yo. onnar da sā taha ya.
 işti_ölü çocum. esgi_īsannā olsa da o köv desteni tükenmez başından geçen. bizlē o
 ğıdā biliyóz. biz cavurdan ne sōna türemişiz. anam bobam cavur zamāni_evlenmiş.
 olan olmuş, ğalan ğalmış da duydūmu deyiveriyón sene. yalnız hacı dedeñ işte ölü
 dērdi bāzı lafTan geçerdı de. hacı veli onuñ adı da mī velmiş, almiş onu bilmeyin
 85 ğāri de. bu ğurmuş heraldı bu köğü. işte hōle dağ, arğası dağ. işdi o ğurmuş.

Keçi sürünüz var mıydı? Küçükbaş hayvan güttünüz mü?

gütmedim. havyan gütTüm. çadırlara hōle varıdık. ğonum ğōşunuñ dēye
 varıdık çadırlara. yatmadım ya hu tarafTa yatTım öle. o ikizleş dēdım yēre, burdan
 gidennere onnarıñ orda yatTım. geçi gütmedim, hayvan gütTüm ben. inek hu bu onu
 90 çoK gütTüm de. arasında ğoyun da vādı. onnarı çoK gütTüm.

Köyünüzün aslı yörük mü? Hangi yörüklerden olduğunuzu biliyor musunuz?

bilmeyin çocüm öle beñ. şeye geçili dëyilā işti ya birinci çoban dëye geçilgiliñ dedesi. geçili, soyadları geçilī ya onnarıñ. nizam yörū dëyólā. nizam ölü dëyellēdi. bi de nē o? aqlımı getirimicen. bilmeyin çocum bilmeyin. yaşlarım gitTi zaten de unuduyón. hacı dedeñ yanına var da sor. o bilī.

tirē bağı. bizim çocuklumuzda. heyāl meyāl biliyóm ben. tiriye bağıdı. sōna aşādan şē_tTilē.

Eskiden düğünler nasıl yapılırdı?

esgi düünnē nahal_olcek? hindikinnē gibi. cingennē gelişdi. davıllı zurnalı düünnē olūdu. Pek güzel_olūdu düün. çarşamba peşsembe esgi zaman işi ölēđi çarşamba peřsembēđi. nē bilen beñ. e ölü düün işti şē yā. esgi şē düünnē. hindiki düünnē fennī düün ğāri. şē tersine tersine. cumeştesi pazar ters düün_oluyu.

Düğünde hangi yemekler yapılırdı?

ne yēmē olcek çocum? birincisi kēşgeK_olū. bu dedeñe sor, o bilī. birincisi eT_olū, ikincisi keşgeK_olū. ondan sōnu turşū_olū, pillav_olū. bulūnannařdan bişirillē velāsılı. dođuz_oñ çanağ feleñ olū yēmeklerimiz. yēmēmiz bol_olurdu çorbadır hu bu.

yaa çarşamba peşsembe olunca esas çarşamba gün bişer. sālī gün bişerdi de çarşamba gün musāfirimiz gelī, cumā gün gelin gider. ölü_olūdu. yaa peşsembe gün gidiyi de cumāşamı düün bitiyó ğāri. davıllı düün. āşam namazı_oldu mu düün paydos. hindi gecı yarısını ğadā balōlu. aqıllarım ērmeyi sāten. yene duydüm mā benim de unuduyón işte.

ibrām eveli duyduñ mü laf_ēderlēdi bizim bu köğü dedeñiz ğurmuş dē mi hacı dedēñ bobası. hā dedesi. dedemgili hoca dutmuş mu? onū sorūyo da hacı dedeñgil bilī onū esas dëyóm ben.

Köyünüz nasıl kurulmuş? Buraya neden Dampınarı adı verilmiş?

arķası dağ. işeyiñ hacı dedēñ sülālası dedesiniñ dedesi mi nasıl nasıl? arķası dağ. hurīya çadır ğurmuş. ğāri señ yerleşmişñ, beñ yerleşmişin, köğ çoğalmış.

develē olurdu ğatarınnan, sürüynen geçilē olurdu hayvan. yörük köğü burası. develē bile hura hu şeyiñ_arķası böle deve damıdı esgilerde. hōlü güldür güldür tülülē bile inil_inil hurīya aşşā suya. bi o su vādī da sulamā gideşlerdi. güldür güldür o tülülē inilē gideşdi. ordan sularlā gelilēdi.

dampuşar buranıŷ adı. dam gibi yerĩ grdŷ m suyu. ha iŷte ondan dampuşardır bura. dampuşar dni.

125 ***Tarhana nasıl yapılır?***

tarnayĩ ocum biz -irmik vdır bazarda bile satılıyĩ- irmikTen ğatarız. un ğatarız.  zeyr_otu dyl -biz tarnĩ_otu driz de- onu ğaynadırız. onuŷ suyunnañ ğatarız ble, bb domatĩ ğatarız_ine. ğatarız, deriz. seviyosaŷ yi. bu ğarĩ hindi bi y ğarıŷdırlıcaķ ya ķaķdĩm yok. e ğarĩ_eliŷ_ini bi y iŷ_tm durdu mudu yarın

130 ķaķar. l ğalbırlan avķarız, ğalbırlarız ble. yarın ķaķar. iki gnde ķaķar. on da yuŷurup-dur bekledirlermiŷ. biz aķşam yuŷurduķ mu sable sereriz. atadan le grdk. seviyosa ŷ_div ibram. yisıŷ. onu biŷirceklerinde ıslarlarmıŷ. grmedim de duydum. biz un gibi avķarız, ğalbırlarız, srteriz, ğuruduruz, ğatarız.

bizim buraya nizam yrkleri dnmy m? bolacalı mı?

135 h h n_teŷ. zorla. gzm grmeyi gzlerim iŷ gry. zorlayın yĩ kt baķıyın. iindeĝĩ ğalannarı grdm. lan dyi, sde daŷ ii dyi. gcn baķı-batırın iŷte. l dmek ğarĩ baŷĝa n diyen. gcn baķı-batırın. zornan demek ğarĩ_o. iŷ zornan dmek o da. gcn baķıyn.

bi ŷ deĝil. zti ķaķcan ben de. hunu den de. n ğonuŷvdim ocum, bi ŷ

140 ğonuŷvmedim. bi ŷ bilmyin de. aŷlıķ tokluķ v mı? bi ŷ deĝil saĝol.

Kynzde bereŷarı, aŷberi gibi kelimeler kullanılır mı?

gz de driz de. gz de driz de iŷte gz dmeyiz de bereŷarı deyil driz. gzel dmek ğarĩ_le ğocaman dyz ğarĩ.  hindi_le ķarPızl v, dana gibi_erde.

145 gz oldu safiy_aba da yılda krp_oldu. bu_zman_ĝadar anca ererĩdi. bu sene azıķ_asĩ_oldu bizim ŷ de. gzel_olmuŷ. asĩ gibi v mı?

bilmen. l_ev arıtm gitmiŷldir gitdilse. arıtdıķ mı ddi, arıtcaz mı ddi ocukl gnldir gmyoz hiç. eveli gn, dn grdm.

ĝocalıķ zor ocum. ĝocalıķ kepzalıķ ğarĩ bundan sna. min. isdedĩmiz o.

150 İsannarıŷ l canĩ_ısdeyi de deŷiŷiriyl. nasıl ğonuŷcaķlarını bilmiyil. hindi tirede biri bykleri bunnarıŷ -ķaŷ senel oldu adamı ld hindi altı sene leli- hiç ğonuŷmayĩ bozmadı. ynı. biz leyiz. ble dury aynı. le cannarı_ısdeyi_İsannarıŷ da...

III/6

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Hatice Akkan (54)

Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Yunan işgali, Nazar bozma, Hastalıkları sağaltma, El dokuma işi, Günlük işler, Hayvancılık.

bununı gene bakÇaK_olanı vâ. düşüp de elden_ayağTan bi de bakılmıyannâ
vâ. bu anam né ğada elden_ayağTan düşse de yatsa da bakarız. emme bakılmıyannâ
da vâ, bakılmıyannâ da vâ. né yaşlı_erezillê vâ. biz né ôsa bunu bakırız
sağ_öldümüz sürece. bakarız, erezil_etmeyiz de. çolumuza çocumuza
5 örneK_olmamaK_ için, allah rızası için, elimizden geldiği ğadar, gücümüzü yetTî
ğadar bakmayâ çalışÇaz çocum. yarın biz bakarsak yarın çocuklar da bize bakarla.
yaş elli dörT_elli beş o sırada.

Büyükleriniz savaş yıllarını anlatırlar mıydı? Yunan işgaliyle ilgili neler duydunuz?

çok dinlerdim. devamlı dedemiñ yanda durudum ben. dedem baya yüz yaşını
10 geşTi ölü_öldü benim dedem. bubamıñ bubası. dedem_oluyü ğari. devamlı
dedemgil beni_anamgiliñ yanına salmazlâdi dedemgiliñ yanda durudum. her gün
ğonum ğoşu gelilêdin savaş lafı yapırlâdın. savaş lafını yapıldâ bitirdilê mî bi de
beni_oynadıllâdın ufağ çocuğum ben. ondan sôra nenem bene bi çaPıt tütüTürdü
çocua nazar_êtÇësiñiz dëye. herkeziñ_elbisesinden kırkar kırkardın birâz birâz
15 tütüTürdü bene hastı_olmasıñ dëye. ben savaş lafını_êtTilêr midiñ yorganı
tepemden_aşırî yatarım. çok kırkardım. üryelerime girerdi. dedem günnük geçirdi
olayları annaTırdı. ğonum ğoşu da heP_onü_annatdırmâ gelillêdi. ben kırkardım.
devamlı_üryemde savaş_ışeyî görüdüüm rüyâsı görüdüüm.

Nazar değmemesi için orada bulunanların elbiselerinden kesilen kumaş mı yakılırdı?

20 hindi dëyelim bi ev ğadın_erkek toplanıllâdı. ben beş_altı yaşında çocuğum.
dëyelim bununı çamaşırınıñ iç yüzünden, hurasından kırkardı nenem azık. azık
senikinden kırkar, azık onuğundan. hepıcinden kırkar, hôle ucunu bi tutar bi kirpit
dëdirî yağar. kafama böyle çarşaf bürüler benim. o hepsiniñ çaPıdınıñ dumanını
tütüTür bene. ben ğari hapşırıK_öksürük ğırla gider bende. nazar değmesiñ dëye.
25 nenem çok_öle tılısımlıdın bâbannemiz ğari. hastı_olan ğadınarıñ ğarnına -hiç

toqtura gitmezlēdin- ebegōmeci, kekīk, yumurta, hayit onnardan ğir kekiklerīnden toplardın. yaqı yapardın, ēyī gelirdin. amel_olsuñ irsal dēniyi ya hep mīdī_ārılarına bārsıK_ārılarına heP_ēyī gelīdin. hiç toqtura gidilmezdin. nenem yaqıcidın. ondan ben hindi_eve bi misāFir geldi mī yaqı yapmāyın ya tuĝla ısdıvēriyīñ ğarnī_āriyana.

30 göbēne kekik ğōvēriyīñ, hayit ğōvēriyīñ, ēyī geliyī. nenemden gördüm_ōle ya. hep ğōvērīn ğarnī_āriyan_īsannara. tülū_ısdırīñ sobanıñ_üsdünde. ğışın_onu ğōvērīn. ayānıñ_altına da ğonū, ğıçınıñ_altına da ğonū. üsdünñ_oturusun. göbēne o kekikTen mutlakā ğordum. hayit, onnā ēyī gelir, kekik hayit.

Köyünüzde dokuma yapılır mıydı? Dokuma yapılırken gördünüz mü

35 gördüm. arqa ğōşu, o yükseK_eviñ ğadınī da doqurdū, bu ğarşı ğōşumuz da doqurdu. avarayız, güçükkene iş mī mā? devamlı o ısdar doquyan ğadınarıñ yandī_onnā da çok severdi beni. onnarıñ yanda durūduq, baqardıq ğāri. küt küt küt darā oludun ğocaman. arasından ipi geçiri geçiridi öte baş beri baş. küt küt doqurdu ğāri. çul doqurdu. namazlā doqurdu. çoval doqurdu. benim hindi ceñizimdē çovallā

40 bilen o doqūvēdī. durıyī, qaryolanıñ döşşēniñ_altında durıyī tā hiç ğullanmadım. o ğadın doqūvēdi. hēbeme, ekmek yapÇaq itaamı, inek gütmē gidince ekmek ğatÇaq çentemi heP_o ğadın doqūvēdi. şindi biz sērcek kilim gibi, ona itaa dēyiz. itaa bi metīre bi buçuq metīre şeklinde doqunup-duru. ōle duruyo hiç ğullanmadım tā. itaa dēyiz. ondan doqūvēdi. onun_üsdünde un_elēyiñ, hamur yuğuruyuñ,

45 hamurū_örtüp saralāyiñ işte_ona. ğalıñ doqunup-durū. el doquması. hiç ğullanmadım. burda durdümüzdan anamıñ şēlerīni ğullanıyın. benim şēlē ğullanılmadı. el doquma şeyim de vādır, çulum eviñ_içine yazcaq. onū da ğullanmāyın. çocuqlarım soñunda dēyin hātīrā gibi ğullanır. onū da ğullanmāyın. o da qaryola döşşēmīñ_altında duruyu. hali, kilim ğullanıyın. o el doquma çulum bile

50 doqunux. ğullanmāyın. çok güzē doqunup-durūdur. o nenelē doqūvēdi.

Hangi işlerle meşgul oluyorsunuz?

biz çocum incir yapıyız, sētın yapıyız. tütüncülük vādı. tütün biraqıldı ğāri. almadılā. yüz kilōya inderdilē. yüz kilō tütün elimizi bulaştırdımıza deymēyō. biraqTıq. herkez biraqdı ğāri tütünü. bayī yirmī dōrt sene tütüncülünē_ūraşTıq.

55 yapTıq. ondan sōna biraqTıq. ekin_ekiyōz hayvannarımıza arpa bıyda. arpayī tavuqlara yidiriyīz, hayvannara yidiriyīz yardırıyız da dēmende. bıydayī da kendimiz yiyiz. işti_ōle hepsinī yetiştiriyiz kendimiziñ yicē ğada. qarpız_ēdiyiz. karpız

çoK_oluyü ya satmâyız_ışte. telefÇilinen, hayvannarna, tavuqlarna barabâ yiyiz
 60 çarpızları bile. inek sâti vâ. inēmiz üş dört deni_oluyü devamlı. yazın ben göçüyün
 çadira. ibram_ābiñ çadır ğurüvëriyi. kendi tarlalarımız vâ. iki_ay. gündüz ben
 güdüyün, āşam bu geliyi yanima. gündüz bullardağı_ış oluyó. köğ yandağı_ışini
 görüK gidiyi, ben baççada baqıyın ğoyün_ineklere. āşam_oldu mü bu geliyi,
 inekleri sâyız. bāzı motura biniyiz köĝe geliyiz, bāzı ğalıyız çadırda. inekleri
 bıraĝivëriyiz_or da.

65 ***İneklerin sütünü nasıl değerlendiriyorsunuz? Sütler sütçüye mi veriliyor?***

hî devamlı vërilü_üş dene dört dene inēmiz_oluyü. hiç ben bu қаpiya geldim
 geleli devamlı üş dene dört dene ineK_oluyu. sâten ben hindi birinci tasam_o. hindi
 dëyin ben ğocarsam inek saamassam dëyin eliñ yapıdî südü, yördu, peyniri nasıl yicen.
 başĝa şeyi_önem mërmem ben_ille yiçeK_ışcê çoK_önem mërin. devamlı süt,
 70 aĝartı şëlerini kiloraqlı suynan, ğaynağ suynan yıkamalıyın. onu her bi İsan yapmaz
 dëyin ben nasıl yicen dëyi_onü tasalanıyın hindi. bi de her yimekte yört yicen ben.
 iki gün üş gün üşenen soFraya yört ğomıyan başım döner, zikzaqlı yörürün yolda.
 düpdüz yolda yürüyemem. yört yidim zaman başım dönmeyi, düzenli_oluyü
 yaşıntım.

75 ***Köyünüzde küçükbaş hayvan sürüleri var mıydı?***

vâdi. gördüK_onnarı gördük de. yalnız bubam baççıya, sëtine çoK_önem
 mëridi kendi bubam. bi dene tâ tek de oşa evde ğullanmazdın. ğurbandan bi
 gün_eveli, kesÇëmiz ğurbannî bile bi gün_öñcesi_alıdın. incir baççasına sëtin
 baççasına bi dene dal yise bubamıñ_aqlı giderdin. ondan bi dene geçi ğoyün
 80 dağmazdı eve zarar vercek baççalarıma dëyi. çoK_önem mëridi baççeyi çocuk
 böyüdür gibi böyüdüdü_o incir sëtin_âçlarını. ğatmam dërdi. eve geçi ğoyun
 ğatmam dërdi. inēmiz_olurdun da geçi şë çok zarar vëri baççaya sëtine. burda da
 görmedim. bunnâ da ğöşmedi. yannız göçennë köĝde oldu, gördük ğonum ğöşudan,
 hınım hısımdan. yörükmüş. bi de tütünnë bahalandı ya. tütüncülë vërdi millet
 85 kendini. hayvancılıK_azaldı. tütüncülü de batırdılâ. şindi köĝ dar durumda ğaldı.
 herkes bağ baççeyë_önem mërmedi. bağ baççeye önem mërrennë erezil deyil. bağ
 baççeye önem mërmeyip de bi tütüne önem mërrennë bayâ sıkıntı çekiyi şindi. köĝ
 bizim avrupa gibidin hani öledin bizim köĝ. bütün bağ germencikden, tire ovasından
 biz buryi_amele getiridik. ğöşu köĝlerden amele getiridiK_ışci tütün işi vâkana.

90 gel sen de göy bildiklênden. seniñ ğayınbubañ da çoĶ_aķıllıdı. bildiñ duydūñ vādır gel_aba.

hindi sen olaydıñ çocum, eniştem vādı geçen sene bile geleydiñ. çok bilgili, çok yeñi şey_õrenıdiñ. erdoğan dayım namazda yok mudü_hindi çağırsadıĶ_o şe éderdi. çok bilirdi. çoĶ_aķıllıdı bunuñ ğayınbubası.

95 ben de deñiřdirmedim. ben de çok durdum izmirdi_egiden, genşlimde. deñiřdirmedim hiç.

māzziz sosyete yerinde deñiřtiriyo mü bizim? aynı duruyo ya.

III/7

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü
Derleme Zamanı: 21.07.2009
Kaynak Kişi: İbrahim Akkan (55)
Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü
Eğitim Durumu: İlkokul
Meslek: Çiftçi
Konuşulan Konular: Köyün adı ve tarihçesi, Yunan işgali.

Köyünüz kim tarafından ve nasıl kurulmuş?

döru. habiplerden_uyukTurmuşlâ o adamı. koğlamışlâ habiplerden
 kölamışlâ onü da burayı zētinnî_ıçını_aşmış. ondan sōna dutmuş hacıya gitmiş
 gelmiş. ondan sōna bizim dedemgili burıya hoca dutmuş molla sâlihoğlugili. şındı
 5 köğün gurucusu birincisi ó, ikincisi dedemgil. onun_adına esgî_alı dēyilâmışmış.
 köğün gurucusunun_adına esgî_alı dēyilâmışmış. habiplerden_o adamı kölamışlâ.
 gelmiş hurda dere var köğün gurü_üzünde, orayı köklemiş. onnan sōnū_o bir_iki
 çoğalınca hacıya gitmiş. hacıya gidiK geldikTen sōna bubamgiliñ dedesiniñ dedesini
 burıya imam dutmuş gelmiş. köğün gurucusü_onnâ oluyó ğari. bunnâ tire tarafından
 10 gelme, armutlu tarafından.

Köyünüzün aslı yörük mü? Buraya neden Dampınarı adı verilmiş?

çobancılınan idārî_öldü için yörük köğü has burası yāni. burda yabancı
 yokTur. onun_ıçın burası burıya ğurmuşlâ. dâ o ğavağlarıñ dibinde bağ dam vâdır.
 dampınarı diye ordan alıp-duru adına. pınar vâmiş_orde. ordan_alıyó ğarî
 15 köğ_adına dampınar diye. yörük köğü_öldündan hayvannâ burda daha güzē
 barıncak diye burayı yerleşmişlê.

vallâ şındi benim o yüzdeki akrabâlarımızdan öğrendīme göre sarıtekeli yörü.
 şındi tam kesin de şu diyemicem. amcam var o bilmiyó. ben diyó sordum diyó bileñ
 yok diyó. ben sordum. biz dēdilē sarıtekeli yörüyüz dēdilē. bizim kökümüz sarıtekeli
 20 yörüyümüz. öle dēdilē. bizim de kökümüz ortü_asyadan gelme. hepimiziñ şeyi_aynı
 da. ben bu ğadar biliyóm yāni.

Savaş zamanında köyünüz çok zarar görmüş mü?

bu köğ üç sefer yakılmış yonan tarafındañ. şu binānıñ_altı dāhi yakılıp-
 durüydu burası. ğazıldında bütün esgî şeyler çıkTı burdan. hu cāminiñ_öbür
 25 yüzünde bi şē vâdır. orda bi ğızı yakmışlâ. hâlen dahâ da mezarı órdadır yāni. burda,
 öbür yüzde mersinderesi dēriz bi yer vâdır. orda da üç dört dene genci süngülemişlê,

bütün öldürmüşlê. hattâ bi tânesi yaşamış. şu andâki fen tıp olsaydı o genç yaşardı
 yâni. buriya getirmişlê. iki_üç_ay tahâ yaşamış, onnan sönü_ölmüş. süngüyle işê
 yapmışlâ. o hayli bi yaşamış. şu köğ çete çok durdūnnan burda çok rezil_étmişlê. şu
 30 çamköğ meselâ teslim_olmuş yunana. yunan gelirken yunan bayrâ çekmiş. oriyî bi şê
 yapmamışlâ. fağat burda çete çok_oldūndan esgî_efelê burayî çok yakmışlâ. üç
 sefer yakmışlâ burayî.

onnariņ yapTî şey bōle kayrak kayrak_oluyó. avkılamıyolar da ōle
 beklediyollar. hindi bunnâ meselâ bugün şindi goyduklarî zaman biraz tahâ
 35 kayrak_olur. bu tamâmen gevresiņ diye beklediyollâ. bunnarî bōle avkılamazlâ
 onnâ. toz hâлинд_olmaz. seniņ dedikleriņ bōle el gibi el gibi kayrak kayrak_olú.
 onú güzê gurusuņ diye beklediyó gayri.

Köye adını veren pınar hâlâ akıyor mu?

köglü daha esgiden suyünü_ordan_alıyî. bu sulâ yeni geldi köge. ordan
 40 milleT_alırdı. senede bi sefer temizlelerdi_onu köglü_olarak, imece usulüyle.
 köglü kōpile işÇê suyu ordan_alırdı. tabi destiyle. desti dēyóz, desti. ğadınnar,
 bütün_erkekler arkasına sarınırdı destiyî. onna çekellēdi_evlerine. bütün köglü
 ihdiyâcını_ordañ alırdı. kögüñ ğadınnarî da çamaşır yıkamayî_orıya giderdi. orda
 hayıtlık vardı bōle. başğa yérde su olmadıandan orda çamaşır yıcallâdı yâni. orda
 45 ihdiyâcını sağlâdı bütün köglü. hayvannarı dî_ordan şey_olurdu ğullanırdı, insanları
 dî_ordan ğullanırdı. bütün_ōle. köglü sâti yüzde doxsanı dağda. nerde bōle su var,
 bilmen ne var ollarda durullardı. kögdü_olannar da ordan ğarşılardı_ihdiyâcına.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

hayır şu anda yok. şindi şu anda sâdıce incir bahçesine göçellê. yok şu
 50 ğarşılara. gördüñ o şêlê bütün bahçedir. göşmeyi başladılar. burda on_om beş gün
 sōna insan bulamassıñ köğde. bütün herkes meselâ ekimiñ_ilK günnerine ğadar
 bütün dağda durulâ, o mahsülünü ordañ alıncayâ ğadar. o aldı mıdı ondan sonra gine
 köge geliller geri.

Köyünüzde geli-batı, gidi-vatı gibi kullanımlar var mıdır?

55 hayır. oturup-batı dēnir. seniņ dēdiñ öbür yüzde geçiyó o başköy tarafında.
 baķı dēyi_orda geçer. burda batı dērlê. oturup-batı, gelip-batı, gidip-batı burda ōle
 dērlê.

bolacalı var. meselâ o şu göcu durmuşgil var ya onnâ bolacalı yörû. onu şurda
 yukarda meselâ yêtmiş yaşlarındaki kişilere soruvēseñ daha güzel
 60 teferruatnı annadırlar saña. bilillē. bi de orda baķ halibram tutķun diye bi şē vardır.
 onuñ amcasını falan süngüledilē şē yapTılâ. o daha bilir o şēleri. o annadıveri yāni.
 sōra bizim enişte vardır, erdoğan ünâl. az sōna çıkar. onuñ buvası çoķeyi bilirdi.
 o hattâ bi banda mī alınmış nè yapmış onuñ seslerini falan aņnadırken. onda bi
 şēler olcaķ ğālibâ o şēlerde.

65 ***Burada çoĝu zaman geliyi, gidiyi mi deniyor?***

geliyó gidiyó evet var. hah burda var o işte. ğalañ yok. burda vardır o yāv.
 bu ğalañ şey, anâ bu ğalañ şē hangi köĝde sōlüyóllâ onū be ğalañ deye? esgi yörüklē
 ğalañ deyiódü burda de mī esgiden? daha esgiden deniyódu yāni. daha esgiden
 bizim nenelerimiz dedelerimiz ğalañ sözü vardı.

70 aşşı oķarı bunnâ biliy onū seksen dört yaşındı şindi. bunnâ aşşı oķarı
 bilir.

gözüm görmēyi diyi gücün baķıyón deyi yāni. zorla baķıyon deyi yāni.

señ yalnız mı geldiñ? e sen bizim eniştēyi falan görürseñ onnâ da daha güzel
 teferruatlı şēlē annadılâ sene.

III/8

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Bahriye Yenişen (72)

Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Karışık sohbet.

Bahçeden yeni mi geldiniz?

hâ bahçadan geldim ben. zerzevat_elledim. tomatı_elledim, badılcan_elledim, her şeyi_elledim_ışte. hâ topladım. topladım hâ. zerzivat topladım. tomat topladım, hepsini_ topladım.

- 5 bahriye yenişen. yaşım kim bili_anam. hâ yaşımı bilimen. çocuk burdâka dëyivë. yëtmiş ikidî baksåna. ben bilmem de çocuklâ bili.

Geçmiş olsun. Rahatsızlığınız nedir?

- hâ ya alla ırazî_ösuğ anam. felç_oldum ben. bellerim gırılıp-duru benim. zor yürüyüm baksånı_anam. alla ırazî_ösuğ. felç felç_oldum ben de. bi de tiriye çekTirdik. bi de gırdırdık belimi. gitmeyi_ğarı_ışte. topal saķat duruyun ğari o felçTen ben.

burda mı? anam gelsiñ_eyi. bu çok bilişli.

Belinizi çektirmek için Tire'ye mi gittiniz?

- 15 hi'. çocum ben neler çekTim_o felçTen. ben_eyi_oldum da. işte bu beli ğırdık. ora eyi_olcam bel baķıcısı vâ dëdilë. onü da gitTik, asılaķan temelli ğırvëdi. hindi benim_iki deni_eyë kemim ğırlıdı. bitmeyi_ğarı_yaşlı_oldümdan anam.

- 20 yaa ben çiçek sulâ-batıdın dî zerzivatlıkTan geldim de. hoş geldiñ baķan safiye bacî. nahalsiñ_eyi miñ? eyi_ol da. nahal denk geldi bu da sâfiye halañ. bi bunnâ vâ yaşlı bizim kōde. başĝa yaşlı yoķ_ölum. ben varın bizim yaşlılâ vâ işte. bu çocuk ĝonuşTurcaķ_ışte. işte öle. bu ğari çok bili.

III/9

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Safiye Bircan (83)

Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Kıl çadır, Köyün tarihçesi, El dokuma işi, Isdar dokuma.

geldi mi benim tirelim? nēdē? bahriyemiz_orayı_kaçıyı_oturmuşuñ ya.
geldiñ mi ğārī? sen nahal_ōsū_elimi_öpersiñ benim hadi. hadi hoş bulduğ. sen de
hoş geldiñ bağan. sen de hoş geldiñ bağan. nē vā yok? öteki hāfize gelmeyī mi? ana,
incirlē ērdi dökülcek dēmediñ mi? geli beliki_isdē gēsiñ_isdē gelceK_ōsuñ.

5 sen de hoş geldiñ çocum. ha sen bene ne sorceñ bağan? ben çadırda büyüdüm
çocüm. ben bilirin çadırların şēsine çocüm.

sāfiye bircan. yārum ben yaşıımı bilmeyīn ya. yaşıım sekizen mi sekizen iki mi
bilmen. efeñgilne yaşııt değıliz biz ya. öle de hindi onuñ_anamıñ_ilk_adamı işēmiş.
halilmişimiş. ölüyó. ondan soñura hasan_üsēneñ yaşıT_oluyón ğārī hindi_emme.

10 o zaman anacimīñ_öteKi_adamdan_olan çocukları ölmüş de ondan sōna bubama
varddan sōna ben_olmuşun. geçen sene doğTura gitTim_izmir, aydına da yaşıım
yārum men dēdim kaç yaşıındı-durū bilmeyin dēdim. nohüs kayadına bağTı tam dēdi
sekizen_iki yaşındasıñ dēdi. ölü dēdi çocüm. doğTur dēdi_onu da kendim
söluemedim.

15 ***Hiç kıl çadırda kaldınız mı?***

hā sor bakalım çadırı nē etÇem ben? çadırın nēsini sorcañ sen bene. çadırda
yıllarca da çadırda durduğ yārum bē. dünyā ğadā çadırda durdum. çadırlā başğadır.
bağ hindi bene çadıra geşÇeñ mi hura saraya mi göşÇeñ dēselē, çadıra göçerin saraya
göşmen. nēden? yaşamaK_için işē temiz havadan_için ileri gitmeK_için çadırıdır.

20 hā on sekiz buzā sağdım o çadırda. işē yüz_atmış geçi sağdım_o çadırda. ē hepsi
satıldı. olannā ayrıldı gitTi. adam_öldü gitTi çocum. yirmi_iki seni_oluyū
benim_adam_öleli. hā çadır başğadır çocum. e hindi bağ baçça vā. ona göçüyöz
gidiyöz. onu du kendim_etmeyīn gine. çoluğü çocuğa vėri vėriyón. hā ben varın
burda çocum ğārī. sen güzel_otursaña çocum huraya. çadırlā böledir çocüm. çadırda
25 sağım sağarız. o zumannar hindiki gibi sütÇü yokTu. kendimiz yayar deri tuluğTa. -
altıña gö çocum. anē. sen hemeñ ğaçakÇı gibi_oturölü mü çocum?- yannıç yayarız

tuluḡTa. onu ġaymaḡ yaġını tenkeye basar emme ġaleyli harannara götürüz tiredē satar geliriz. emme üç emme bēş fiyeti. o zumannar fiyeti nēyisi_öle satardıḡ çocūm. geçi tulūndañ. teke erkeç tuluḡ_éderdik. hālen tahā bi dene tahā vā atılıp-duru
 30 orda. bi yaḡayı dı vērmen. hindi millet süT_etmēyi_ḡınem. süt vëren de etÇek çocum. hā ya satın_alıyóz.

Deri tulumda yayık yayar mıydınız?

çatal deġil çoccum. baḡ üç dene söven çekeriz hōle demiriñ_üzerini baġ demiriñiñ. söven söven böle ağaşTan söven. pıynar ġazī éderiz onnarı bōlü_uzunca.
 35 onu dikeriz ona. ordan örtü yērden tulū yazarız. altına döşşēni yazarız. döşşek dēdīm di eñgücü altına deriyi_yere gelmesiñ emme ḡayat emme sini ġo. onu ġoruz, gereriz, ġatarız tulū. yayarız yayarız yayarız iscāna. ondan sōna yaġ_oldu mu alırız yaġını ayrı yāḡar ġatarız. kesini_ayrı ġoruz ġazana çocūm. ölü_éderdik. başġa nē_delim yavrum.

Köyünüzün aslı yörük mü?

hepsi yörükmüş çocum. emme biz de daġdāḡana köġ zāten böle iki_üç mehelle vardı_hullarda ileri gelen bu mehellelē öbür mehelle. yörük çoḡ. bize saritekeli bizim kökümüz emme menend yörü dēmişlē bize. menend yörü dēmişlē çocum saritekeli. hindi bi bölük geçiyi_getirmişlē iki ġardaş. işē dēmişlē. anası bubası
 45 ölmüşTür_eñgücü. meres_etÇeklē geçiyē elli, yüz elli geçi emme iki yüz geçi geçi sürüsünü sürüye. sen hindi ġardaşını ben de ġardaşım. hadi ġardaşım dēmişlē. hā geçiyi_toplayalım birikTirelim. bedellē vādır_onuñ başındı çoban. ötüdü topladıyollar. ordan édince ġadan geçiyi_bi çomaḡ_atmış çoban ġarı_sürüye. atma dēmişlē. siz iki ġardaş diñeliyósunuz ġarı_hindi. bi yanı saritekeli geşmiş teke
 50 geşmiş. teke varmış içinde. eñgücü geçiniñ tekesi_olma mı? bi yanı ġara teke geşmiş. ona ġaratekeli dēmişlē, öteKine saritekeli dēmişlē. hā geçiyi_öle bölmüşlē ġarı. işti ötüden beri böle yārum. kimini saritekeli dēmişlē kimini menend yörü dēmişlē öle. esasındı dedelē ġarı_göçüK geliyólā. muġla varmış ollarda aydıñ yannarında mı nerde. ordan göçü göçü göçü sökū_ovasına geliyólā. sökū_ovasında bullara
 55 gelekene bu merā ġarı çoḡmuş bu daġda bu köġüñ ġarı. emme o zumannarı zarar ziyañ yoḡ. ġölāvēdiñ yerde çobannā başında durüyómuş. sığırı dı_orda geçisi dı_orda bēġiri dı_orda. nē olcaḡ? sökeye gelmişlē ya o buldan tarafından mı geldilē bilmēyiñ çocum. saritekeli yörü ordan geliyó ġarı. ordan geliyólā burayı yerleşmişlē

60 ğāri. molla halil dedēmiş_o dedeleri. onu da ğaşmaları ğızı işē
aydınıñ_ötü_annarına şeye gelekene bozdoğāna gelekene ğızınıñ birini_ısdemiş
orda yörün biri. onū du vėrmemiş bubası. bi ğacıyó. olannā üş deni_olan yola
yatmışlā öldürcez dēyi_om bēş gün tūfēne beklemişlē furcaz dēye. ondan sōna o
molla halil dede ğorğmuş. sökū_ovasına göşmüş gelmiş. sökū_ovasından bulları
gezip gidiyó. burda orman da çok, su da çok. ora geçimiz malımız irāT_étÇek dēyi
65 bullara göşmüşlē gēmişlē çocum. ben dēyivēren sene. hā olēmiş_anam.

onnarı bilmen kī çocum. nē bilen_ónnara. o zuman beñ bullarda bōmüşün,
işē olmuş yetişmişin. bağsaña sekizen_iki yaşıdayın bağ. onnarı bilmen de
mı_ollar nē yörū. hindi ödemişTe vā bizim burdan gidennerin yarısı, emmileri
dayıları. geçen günner burda düğün_oluyó. iki deni_adam beni çağırıyó. bunnā nē
70 acaba? vardım. dēze sen dēdi molla halīlerdenşiñ_emme. sen işē miñ dēdi. ben dēdi
şēdenin dēdi. ödemişTenin dēdi. biz dēdi_ödemmişTen saritekeli yörū. seni sorduğ
geldik. bu vā hurda dēdilē dēdi. beniñ yavrum dēdim. geldilē, ellerimi_öpTülē. seni
biz götürēm gidelim. gidemeñ yavrum dēdim.

Ödemiş'teki akrabalarınız o taraha neden gitmişler?

75 ben ne bilen ğāri_onnā ordan dağılmışlā heral. ya ğızları gitmişTir. ya eñgücü
kendileri_ gitmiş. ötüberi satıyolā hindi ya. öle işē edekene ödemişTe göçükene
yaylasına göçünce ordan ödemişe öle ev dutüyollā ğāri. yerleşiyollā. öle. onnā da
yörükmüş dā gine çadırları varmış_onnarın_orda ovasında. o gün bennen
ğonuşuğan_ölü dēdilē. iki tenemiziñ tahā çadırı vā dēdilē. hadi çocum hayırlı
80 yolculuğ dēdim. nē dēyen hindi yārum.

yörükÇülün soğu kimisi_ileşberlik yapmış kimisi_ovudan dutmuş
kimisi_ordan burdan_işte. bu da köğ işte yörük köğü bu köğ.

Dokuma yaptınız mı? Siz dokudunuz mu?

85 kıllı doğursuñ_eğirisin. dararsın bölē. çırparsın_ondan sōna. işti_öle esas
çadır. elde doğuyuz. makine yóğ yóğ, isdar_ağacı. oñü_ėdiyóduñ. hurdan_işē derel
nanası olurdu. gezerdiñ_onu çezardiñ_öte baş beri baş_işēyi isdari. ondan sōna
getiri gelisin demir nananın_içine ğatarsın_aşşā. ondan babıyı dağarsın hōle
ėdersin de. onnan sōna ötü_ėnden beri_ėdersin. beri yanı_ötü_ėne
işēsinı_alırsın_iplīne. getirisiñ_onnan sōna. emmē çıbık ğorsuñ_arasına.
90 öteKı_gibi_arasını_açamassın. hōlü_ėdi_ėdē hōlü_ėdi_ėde de ondan

sõnũ_ıştı doķuruz. ısdarımız_olũdũ_ayrı, ısdar. ısdar dẽrlẽ onũ. iki dene bõlũ
 tattası_olũ. ũsdũne gelemmarayĩ ğorsuņ_onuņ bazısına. onnan sõna altına gine
 altından gine içine çıbık ğoycaķ ğadã çıbı düzdũñ müydũ kaç çileden_ediyoņuz? yedi
 çileden. kaç çileden? beş çileden. ona ğöre. hẽbe nẽden doķuyuņ? ũş çileden. çoval
 95 kaçTan? ğolaņ... onnarĩñ heP_ışesi vãdır. ona ğöre çezersĩñ çocum.
 dığdılarsĩñ_onu, doķursuņ.

asĩ basbaya ẽtTik. çavış dedeņ gelirdi. iki dene keletir sarınĩ gelirdi. kõk
 yatãnda çok ğuzel_oludu bizim de. bereņãrı dẽriz çocum. bereņãrı ğuze dẽriz hep de
 mi? yıl yıla baķıyõdur_ãşa. geçen seneki bõlũ_oldu mu? ğuraķlıķ_oldu mudu nẽ
 100 ğadã dẽseņ ekseņ dı_õle mĩ_oluyõ? gine bu yıl pek ğuzel her_ekTĩmiz. ğüzũñ iki
 yaķılã tavlı_oldũndan pek ğadın_oldu. yağmır yãmasãdĩ_olcaķ mıdĩ_o da? illã
 ası_ış. ası ğüzũ_ẽrilmez. hadi çocum ğal sãlıcãnan çocũm hadi ğarĩ. hayırlı yolculuķ
 senẽ. huru benim_õlanıñ yanına varcam baķan_evde mi yoķlã mı. nere gitTilẽ
 baķam bu yõ. arıtTilã geldilẽ õñcũ onũ ya. arıtTilã geldilẽdĩ ya.

105 mẽrem duduyũ ğördũñ ñũ sen? mẽrem duduyũ ğördũñ mũ, ğõrmemişĩñdir.
 hadi çocum sene hayırlı yolculuķ.

III/10

Derleme Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Derleme Zamanı: 21.07.2009

Kaynak Kişi: Ümmü Ünal (59)

Doğum Yeri: Germencik-Dampınarı Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Karışık sohbet.

nerden geliy' bu? hâ. tire yandan geliyöllâ. tire yandan geliyöllâdı da bizim oriya ondan dëyin. ğayınbuvama bâbalı_ogullu geldilëdin bunnâ. bõle annatdılâdı işte ğayunbamâ bõle bõle şë dëye. ğayunba da ğari annatdı onnara. annatdı ğari bu köğün ğuruluşundan bitişinden dëdîñ gibi hepicideñ annatdı_aqlımdı_olsa da 5 sõlëvësem sene. hâ benim_adam burdü_olsü_annadıverı_onü da. hattâ hepimiziñ futurafını çekdidi, veli dayıñ bile vâdın. onnâ bizim hepimiziñ... hâ kitabı da çıkdı_onuñ. kitabı da çıkdı. hâ kitabını da vërdilë. tireliyiz dëdilë çocum ya nerdendini bilmëyin. hâ tireliydi.

telifonü çaldırivë enişteñ gelı. çaldırivë telëfonu, gelı enişteñ.

10 ***Siz nerede yaşıyorsunuz?***

ķarabağlardı_oturuyuz_aydın mällesinde. ëtdimiz yok. adam oğulda çalışıyidi, emeklî_oldu. ë burda işte bubamgil ölünce mal düşdü birâz. burdayız_işte baççada. çocuklâ orda, biz burda dëdîñ gibi.

Uzun süre İzmir'de yaşamamız rağmen konuşmanız değişmemiş?

15 yaa yaa deñşirmedim çocum, aha ben bõleyin heP_orda bile. ben deñşirmedim_işti dilimi milimi deñşirmedim. aha bildîñ gibiyin. ben nasılım bõle orda dı_õleyin.

yõ muazzeziñ_ora dı_õle bi şë deyil ya. ora dı_aynı.

İzmir'de kaç yıl kaldınız?

20 orda otuz sekiz mî_öldü_otuz doğuz mü_oldu bilemecen ya. e benim büyük ğız bi yaşında çocukdu o da hindi otuz_altı mî_otuz yëdi mî_õle bi şë. otuz_altı heralda.

III/11

Derleme Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü
Derleme Zamanı: 02.05.2010
Kaynak Kişi: Zeliha Yazgılı (62)
Doğum Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü
Eğitim Durumu: Okur yazar (Kendi imkânlarıyla)
Meslek: Ev Hanımı
Konuşulan Konular: Karışık sohbet.

bullardáydn_hindi ya nêrdi bilmäyin.

Bu köyde mi yaşıyorsunuz?

bän burdanım_ışti. hurdu doğdum ğara çadırı_çindä. hu arğa tarafda yurt
dêriz biz çadır ğurulañ yêre, orda doğdum. sesim_alyoñ bezä. om bir yaşına ğidar
5 çadırdı_oturdum. o çocuklümüzda işte bütün süt yoğurt... atmış_iki yaşındayın
bän. kırk sekiz doğumluyun. oğul yoğudun. çok seviyodu_okumayı. babam bi
öretmen tanımış dereköyden. annem vèrmädi. bän dedî ğız çocunu vèrmän dedî deli
miñ sän dèye. ölü bubamı_alıp ğaldî ğastilere bağa bağa, ğumlará yazá yazá her
şeyi_örändim. her matematik de toplarım. çocuklara ders de yapıdım. hiç oğul
10 görmedim. her şeyi yapıyóm. kırk sekiz doğumluyün. işte om bir yaşında
yenipazarı_indik. bábam dedî bu iki çocümü şahirä götürcem dèyê. gitdik şahirä.
ordu ayrı hu mahalleden_evländim. bu ğaraçakal bês mahalli_üzärinä.
ordü_evlänince ğayınnamgiliñ geçisi vardı. on yedi yaşında ben on doğuz yaşında
beyim. ufacı_evärdile. o asgere gitdi. dört sene ğaynanamıñ çadırında yaşadım.
15 ondan sōna tekrar gine indik. e hindi de öle şey yok. yörüklük mörüklük bitdi. beyim
ticāretciydi hayvan ticāreti yapıyó. hacca gitdik. emekli_olduğ.
çocuklarımız_okudu. torünümüñ biri seniye ğidä mühendizi_çıkcağ. biri
sınıf_öretmeni çıktı. öteki torunnarım ufağ ğäri_ışte. ğızıñ bi deni_ölanıñ_iki
deni. öle hayat sürdürüyösün. yenipazardı_oturüyöz. bu şänniñ ğörevli
20 ğişilärindeniz. bi tāni di bizim ğaliñ vā. bu ablam. altı ğardášıdık.
üçümüz_öldü_üçümüz varız. annem babam_öldü.

Savrandere'de akrabalarınız var mı?

var. soyismini sōle dèyivèren. deyil. çetin soyadlı. ordu māmūt dayım mardın
bubamıñ halasınıñ torünuydun. onuñ biri cincinde mi nêrdi_öretmen ölünüñ. işte
25 musa ğāzim var musa ğāzim çetin. ē ğäri ónnā çocum_esgi ğälirdin ya hindi
ğälmäyöllä. biz di çoluk çocuk bağarkeñ gidimez_olduğ. yörük ağrabā olmadı yèr

yoğ. her yaqadá var. ispartadá. baq bugün_antályadá serikdeñ vardın.
 hindi_ugurladık. cenâzelâri_olmuş. dağılıp-durüyöz_işte. sürdürüyöz yörüklük. biz
 süt yoğurt çökellik yidimizden çarşı_êti yimeyiz. ben hayatta hindi balık yimem baq.
 30 bilmedimizden. bi et canımız_isdâdi mî keser bi geçi bişiririz. yarısını ğavırır
 kıaldırırız. bitdi mi iki_ay bir_ay sōna bi dâ. ōle yaşadıK. ōlû_işte. başğa nê dèyelim
 ğârî çocüm. allah sağlık vèrsiñ. gel. ben kıorқыuóm_ısannardañ yalıñız.
 mafyacılar_olüyó bilmem nê olüyó. ödüm kıopuyó. sahde yapıyollar.

benim ğardeşimiñ_ōlu da docent manisá celal bayardá. selim uzunoğlu.
 35 biyoloci insan_araşdırma. o docent_oldu. bu bağıran benim_ōlan
 ğardeşimiñ_ōlu. ercan aslan. aydın borsü_okulunuñ müdürü. ónnan tanış git sâñ.
 ğaraçaqal. abimîñ_ōlû. işte ğayınbubû_olañ vardı ya. ğalîn_almâ ğaldi. onuñ_ōlu.
 o bānim_ābim. yenipazardayız biz. bizim dağdı burada kimsemiz yoğ.
 yaylî_evlārimiz var çıkan çıkıyó. herkez_arındı. okudu gitdi. dört beş_şüz
 40 vardır_okumuş ğaraçaqal yörüklärindān. köyde beş kişi vā. beş kişi ğaldi. beş_āyile
 ğaldi. onuñ da üş denesiniñ beyi yoğ. e iki_adam mar. ōle yaşāyollar_işte. çocuklar
 izmirdē_ablamıñ. biri müdürüdüñ_emekli_oldu. biri_istambulda bi firmada
 müdür. birisi gine izmirde sızıntı dersānesinde çalışıyó. çocuğu yoğ. bi ğızı
 var_atçadá ğalın. ō okuyüp-duru deyil.

45 nê sorcañ_ona? televzona vèreğorsuñ dèyóm. baq bu
 ğalın_iştî_istambuldü_oturüyó. bu ōlu baK_ablamıñ. baq bu
 müdürden_emekli_oldu gine bi bölge müdürlünde çalışıyó. ablamıñ çocukları.
 bānim hêş kimsem yoğ yenipazardá. bi ğardeşimiñ çocuğu var bi de emekli_oldu
 ğaldi bu sene. nevat_aslan. ordu ğonuşma yapıyó. o dü_izmirdeydi. bi o var. öteKî
 50 gibi hāpsi dışdı_okuyüp-durū. anqaradan dut ğazakistanda var bi denesi. ōle
 çalışıyollar. ne yörüklükdeñ yörüklük ğaldi ne çobannıqdan çobannıK ğaldi.

ödemişin_içinden misiñ? kirazda nîmet hemşire var tanıyó muñ? o bizim çok
 yaqın_aqrabamız. o da çokdan bēri_orde on_iki_on_üş sānadı. sān
 hangî_ünivārsitādı_okuduñ? okuduñ_orde ğaldıñ. nêrde yapıñ_ōrātmānı?
 55 iskenderun hatay.

deyil. ödemişliymiş bu. sesimi_alıp-durū baqsāñá. demēcekdım. eyvah yañnış
 yapıdım. bu seni ğonuşuvırı mıñ dèyi. ğonuşuvırı mıñ yörüklükden dèyi. bilmāyin. geç
 horā ğonuşuvirsıñ.

bağ horda yörüK kitabı var_al. aldın mı? bizim_aslımız häp_orda. bänim beyim
60 bilän_içindä yazılıp-duru. oñ biñ lîre. alıvıräm gäläm_isdäyósañ. hem tanış bänim
yëğänim_o. izmirdän_emekli. kändi deyil başğaları satıyó.

III/13

Derleme Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü

Derleme Zamanı: 02.05.2010

Kaynak Kişi: Emine Karamenderes (72)

Doğum Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Yayla işleri, Hayvancılık.

bizim yürük kitabı var_órda. alacāsañ_āl. bānim hoturafım bileñ vā. āl. bāñ
gāndim bilen_āldım. kāndi_ālır_o.

bānim_adım_ēmine ğaramāndēres. yaş yētmiş_iki. yaş yētmiş_iki.
atatürk_öldüğündā kırK ğunnüğimışım bāñ. bağ bān hu tāpāniñ_ardında çamlar
5 görülüyo ya orda doğmışım bān. doğma böyüme buralıyız. orda doğmışım kıl çadırdā
bu kıl çadırıñ_içinde. bunun_içindē_vlāndim bān kıl çadırda. burdū_vlāndim.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

nēler? biz geçi güdārdik. ināk güdārdik. ben oñ yaşından berī_ināk
güdüyóm. atmış yıldır_ināk güdüyóm gene di_ināğim mā. varıdı yetmiş sekisān
10 varıdı. biz dört yō göçüyóduğ. dört defā. hindi bi yo göçüyóduğ bağ nīsanda. ondan
sōnā hazīranda bi dā göçüyóduK. güzün eylülde bi dā göçüyóduK. kışın kāsımda bi
dā göçüyóduğ. dört sefer göçüyóduğ. bölü dana gibi gibi_ärkāçlārimiz_oluyódu.
bölü_ōlağlarımız_oluyódu. nērde mallar_hindi. hapis_hapis. hasdalıklı
aynī_īsannar gibi. İneynen_ilacınan yaşıyı. hāpisi hasdalıklı.

15 bu ğālīnim bānim. isdamboldū_oturuyó bu. izmirdān gāndisi. üşğuyulardan.
hayır bu māmur deyil. ölüm müdür. bugün_antepdē. toplantıları varımış da.
isdambolda bi şirkātdā müdür.

Hayvanlarla birlikte nereye göçüyordunuz?

20 aynı bu çevrādā. aynı bu çevrādā bölē dolaşıyóduğ. hayvan boğunuñ -hindi
hayvanıñ tārsi satılıyo o zaman satılmāyódu_hayvan tārsiñ_içindā ğaldı diye
göçüyóduğ bi yó. kışın yağmır yüyüp yaykāyódu. aynı yatağda değilī ya. kışın yağmır
yüyüp yaykāyódu. bölē böyüdük, bölē evlāndiK. hālen çalışıyóz. ömrümüz bitiK-
gidār, çalışıyóz. sen nē görāvlisiñ? aydında. ēyi ēyi çocüm_ēyi. aydına
dağıldığ_izmirā dağıldıK. aňğaraya vardıK. dış dēvlete vardıK. dağılıp-duruyuz.
25 dağılıp-duruyuz.

bunnar dışdan. bunnar ıspartalı bunnar, köglü. dışdam bunnar. äsgidän aqrabâyımış. hindi bizim yörükler burda kışlarıymış da bin sekiz züz seksännärdä burda kışlalar, çivrilij dağlarında yaylalarıymış. gumalar yaylası varımış. orda yaylalarıymış. hökümät çävirmiş. o zaman İsañ gıtlığı varımış çocüm. göşmäñ 30 demişlä. asger gomuşlar nāzilliyä çävirmişler_orda. göşmäñ demişlä. burda duruñ, yerläşdirij, yerläşij. İsañ gıtlığı varımış çocüm_o zaman. Öñdeñ gideñ gitmiş. arkada ğalanı gerı çävirmişler. bizim yörügün yarısı_oriya gitmiş, yarısı burda ğalmış. ölälikcä dağılmışlä. hindi antalyada ıspartada bizim çoğ_aqrabalar varımış. hindi hindi tanışıyöz da äsgi nänälärimiz sağ_olsaydı hindi onnarı ğonuşdursağ bilillerdi. e 35 biz bilmäyöz ki nänälärimizdän duyduğumuz varısı_onu ğonuşuyöz. öteki gibi bilmäyöz.

çağal yörügüdür. bälki bullardañ gitmädir. burdan ta manısaya bileñ gitmişler. kiraz_ödemişij. var, orda da var. hindi burdan bu ödemişij beydağına biri oraya göşmüş gitmiş bizim yörügün. buba nänäm bänim oyun_arkadaşım dërdi. bi 40 ğız varımış. eşeymiş_adı. ğızıñ_adı eşeymiş. bänim oyun_arkadaşım dërdi buba nänäm. buba nänäm on_iki yaşındaymış yörük buraya yerläşdinde, çävirdinde. onnar_o yaqaya beydağına göşmüşler. bubam birgiyä ziyarata gidärdi biz_işti altı yedi yaşındayқанanı. evlärindä yatdım dërdi, selam gätirirdi de “e biz_onuynan_oynardıh.” nänäm çırpınırdı bölä, buba nänäm. çırpınırdı nänäm 45 de... bābam selam gätirirdi ó ğadından. eşe dërdi nänäm. eşi yaqım yaqarıymış. ğıza yanmış da yaqım yaqarıymış.

evlärimizdä bağlamalar çalar oynanır
eşe seniynäm bize bir arada görselär acab bize nelär sölänir
dërimiş.

50 odalarımızda bağlamalar bağlammaz_oldu
ğälän geçen çalıp eylenmäz_oldu
eşe seniynäm bizi bir arada görselär
nelär sölänmäz_olur

dërimiş. ğaçırmış sōna ğızı. da bubam evindä bağlama var asılıp-duru dërdi. 55 “çocuğdağ çalardın_onu” dërdi nänäm, çırpınırdı bölä. ordü_aqrabā varımış da biz bilmäyöz. aqrabālar varımış dá bilmäyöz çocüm.

gäl bi yô. sen zâliha dēzāñ ğızını biliyó muñ_ayşeyi? ōrâtmân_onuñ güvâsi
 dî_aydında. âmet çeñgäl. benim yeğenimi_alıp-durü_ó. bu zâliha dēzāñ
 ğızını_alıp-duru. ō hasdānādā çalışıyó. sigortü_hasdānāsindā narķozcu. ayşe çeñgäl.
 60 o çoĶ gäliyó buráyá. ben_hurdan_arsa vèrdim_ona ev yapıcáĶ. hu arábaların
 ğonduĶü düz yer var ya orayı_ev yapıcag_ō yazlıĶ. beñ vèrdim_arsayı. onnar gätiri
 gälir seni. âmet gätiri. âmet çeñgäl. hanımı ayşe çeñgäl.

Büyükleriniz size masal anlatır mıydı? Bildiğin masal var mı?

çōĶ. oldu. hâ şindi mi? e şimdi annadıyım. masal çoĶ_annadıldardı. ay paşa
 65 varıdı déllärdi. bizim yörüklär göçüyómuş dèrdi nänäm. bî ēşe varımış, gälinnäriymiş.
 bi de fatma varımış. fatma ay paşaynan_evlānicāĝımı, ayınan. düğün_étmişlär.
 burada düğünü yapallarımış da gälini_ata bindirillärimiş. āşama ğadar gälini
 götürüllärimiş. nèrdi_āşam_öldü_ordü_evlānillär, çadıra ğatallar, sabaylan bi dā
 göçellärimiş. hindi fatma bän sänä dèmiş ay paşayı artan_aşları_ékmekläri
 70 gätirivèrän dèmiş. bi çıvala dolduruşmuş, bi çıvala dolduruşmuş. bi topal dävā
 varımış. däväyi saklamış fatma. göçücäĝ_olmuşla. fatma bu né olıcaĶ? gidärkän
 köpäklär yir dèrimiş. däväyi saklamış. aramışlar_aramışlar bulamamışlar. bän dèmiş
 bu däväyi bulan da gälän siz gidiñ dèmiş. gitmişlär. däväyā sardıĝınnan_o
 aş_ékmeĝi ay paşanın_evinä gitmiş dèrdi nänäm. ay paşaynan_evlänmiş dèrdi. ay
 75 paşadan çocuĝu_olmuş dèrdi. aramışlar bulamamışlar. sönä bulmuşlā. ayıyı
 öldürmüşlär eve götürmüşlär. nänäm bölä dèrdi. bölē bölē masallar sōlāyivèrirdi.
 daha çoĶ.

Savrandere'de akrabalarınız var mı?

var, savrandärädi_aķrabamız var. cincindä dā var. yalnız onnarı biz
 80 tanışmāyóz. savrandärädäkinin yanına bubam çoĶ gidärdi. bubamın halasının
 ğızının_ölu varıdı, öldü. hindi torunnarı varımış da biz bilmāyóz. bubam çoĶ
 gidärdin de biz bilmāyóz. orda yoĶ. onu vardır da bilmāyóz. cincindä var, yalnız
 kökdän var. e ōlädür. kökdän var cincindä. tabi biz bilmāyóz. orda yóĶ, böcäKdä
 yóK. ha onnar farsaĶ yörüğüymüş. bunnar äsgidän dağılmış. hî ōlāymış. hindi bänim
 85 gälin çinädi_aha baķ bu yeñgäñ düğürüm bänim. çinädäm bu. bu yeñgäñ bēyi bizim
 de dädämiz nänämiz diyó ğumalar yaylasında yaylarımış diyó. savrandärädäm bu.
 ordan da çinädi_oturuyó bunnä. bu çaķırbēylidän çinädi_oturuyó hindi bunnä.

bağ bu b yaz şapğalı ğardaşım b nim,  laņ ğardaşım. onuğ d _olu aydında
 r tm n. hanımı d _ r tm n. matamatiK_ r tm ni, mine aslan. bi  lu
90 g rm ncikd  m d r, oğul m d r . aydınd _oturuy ll . ta aşşad  y ni  onuklarda,
otobana yağın.

al  halimey  ğom  gitdi_ave, g lini. n  olcad _al ? g lir_o hindi. g lc k
hindi halimey  ğoyup da g lc k.

bu bizim g lin,  bimiņ hanımı.  bim vef t_ dip-dur  otuz_ uğ seni_odu.
95 b nd n_iki yaş g c c K_o yetmiş yaşında. bunuğ nuhusda ğuzid .
teyz niņ g lini_ .  r tm n bu.

bu g r mc m. k yd  duruy z_aynı. hu ev v  han  aş bişiril n y r
bunuğ_eviydi. bu  oK durdu burd . bunuğ_evi. eşi  ld  de hindi k gd n  ıkm y z
ğ ri. bura yaylasıydı bunuğ.

100  d mişli mi m lalı mı d di. ha  d mişliyimiş. bu  d mişd nimiş.
aydınd _ r tm nmiş. k k  y r ğ m ş_heralda y r k seviy  bu ğiz n.

bu bu t p d  doğup b y d . yenibazarda. bunu bu hevd n  g lin_ tdiK biz,
b le d ğ n_ tdiK burda buna bu t p d . yenibazarda bu. evl ri dip dib . arada bi
soğağ v  z liha t z n m bunuğ_evi. dayımıņ g lini bu. d rs g sderm  mi g liy n?
105 bunuğ_evi yağın, oğula yağın. k pr d n doğuya g řdiņ mi yağın. z liha d z n n n
dip dib  bunn . bi soğağ var_arada.

 yiyiz  oc m, sen nasılıņ? ann n  kim bağıy  b y n?  yi  yi. bobaņ
nasıl_oldu?  laņ gitdi mi, burda mı?  yi. bu izmird , bu g lini. bu izmird  duruy .
 oK,  lum  oK. dış d vl t  bil n  gitdiK. dış d vl td  y genim mar. benim ğiz
110 ğardařımıņ_olu var ğazağısdanda. dış d vl t  bil n  gitdiK. benim  c_olum bi ğızım
m . ikisi_izmird , biri isdambolda. ğızım_hurd _a çada. o a çada g lin. dağılıp-
duruyuz.

kim bili. b nim tor nuğ_adını_ meT_ mir ğodu_olan.
babamıņ_ad _ meTidin.  meT_ mir ğodu.

115 biz gitdik bi y _ısbartaya.

hanım mar mı?  ocuK?

III/14

Derleme Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü

Derleme Zamanı: 02.05.2010

Kaynak Kişi: Zeynep Tanır (73)

Doğum Yeri: Yenipazar-Karaçakal Köyü

Eğitim Durumu: Okur yazar değil.

Meslek: Ev Hanımı

Konuşulan Konular: Günlük işler, Küçükbaş hayvancılık, El dokuma işi.

zēnep tanır. yaşım yétmiş_üç.

üle yörüklük yapma mıyım? İhı çadırıı_çinde mäydana ğäldim.

bu darā tanıyóllar hoş çaķılımış tahtanı_üsdünü dēye. kıl darā bu. çadırlarıı
kılı ondu daranır. yapıdim. hindi daha ğılı ğodular_oriya vāli gelise darayiviricādim
5 görünsüñ dēye. oklā getirdim vurucam dēyā. vāli ğälmedi heraldı darayivi
dēyen_olmadı. var mı? hā öle ğätirillēse darayivēricem görmeğ_ için.

Eskiden hangi işlerle meşgul olurdunuz?

ısdar doķudum, ğeçi ğütdüm. bu çadırları doķuduĶ. kıl_işlādiĶ. çobanıdıĶ,
yörügüz. işde hayvañ ğütdüĶ. ğöşdüĶ. çadırnañ ğöşdüĶ häp. hindi ğöşmeyöz. hu
10 çam ğäläsiyi ğöşmez_ olduĶ. çam yirmi_iki sänä yirmi_üş sänı_ oldu ğäläli. ondan
sönu bu dağdı_ısañ ğälmedi. bu dağıñ her yanı ğara çadırıdı. bizim yaylamız ta ev
görülüyó baĶ yoķarda. soñda baĶ ğırmızı kiremitli_ev var. ordu yaylardıĶ biz
ğeçiyen bubamıñ_evindeyken. iki yüz, yüz_elli ğeçimiz_olurdü_ēñ_aşşā.
sığırımız varıdı, bëygir_örā varıdı. yaylamayı buru çıķardıĶ. ğışlımayı yēñibazara
15 yaķın_ēnārdıĶ. yazın buru çıķardıĶ. çadırıı_çinde böyüdüĶ çocüm. çadırıdı
dünyāya ğäldiĶ.

köğdü duruyóm. üle zeliha dēze kim diyü saña dayımıñ_ölunda. émineylen...
tamam onnar ğoñşum bu köğde ğoñşum. ben_hindi assan hu ködeydim ävālından.
otuz sänı_ävāli aşşā mahalliden yer_aldıĶ. bizim ğış sēytinniklārimiz, yerlārimiz, ğış
20 yerimiz ğeldiğiñ mahalliden_aşşāda, minārādan_aşşāda. ondan_ordañ yer_aldıĶ,
ev yapıdıĶ, içinē ğöşdüĶ. yétmiş dörtde ğöşdüĶ. benim_esas ğeldiğim yer evim
köğüm burda. emirinen_éminēnen ğöñşuyuz. hindi bir_áy sönu gelirim ben
geni_oriya. hindı cāminiñ yandayım, mināranıñ yanda. buru
yoķarā_emirnen_émineniñ yanı gelcem. evim burda, yaz_evim burda. esas
25 ğayınbubamıñ_evi burda. aşşā ğışın sēytin_işlemeĶ_ için, hayvan baķmağ_ için
gidiyöz. äsas yerimiz bura.

gız ğardaşım yoĶ. var dı burdu yoĶ. oğlannar var. turan aĶrabāmız. turanığ
bubası, turan tākāniğ bubası benim_anamınan hala dayı çocuğu.
anamığ_halasınığ_oğlu turan tākāniğ bubası. tūran her zaman ğalıp gidiyó
30 allah_rāzı ossuğ.

Başka köylerde akrabalarınız var mı?

çōĶ çoĶ. her köğdü var_ölum. māmur çoĶ. biz_aĶkaraya ğadar gidip-
duruyüz. vardır vardır. aĶlım_érmeceK hindi. vardır. savránderide gideñ vardır.
äväldāñ yörük bura ğäläsiye yüz yimı bēş sāni_ävāli, yüz_otuz sāni_ävāli belki
35 burda dörde bölünmüş bu yörük. bi yarısı -ihdiyar nānāmiz_öldü elli_altı sānäsindi
ğonuşuyódu- mazına gitmiş. mazın nereniğ ben bilmeyóm çine tarafı. çine tarafını
ğitmiş bi yarısı ordu hayvañ yeri ğüzäl diyı. bi yarısı burdu ğalmış. bi yarısı antallē
ğitmiş antalle ğüzäl dēye. bi yarısı dı manısaya ğitmiş. dörde bölünmüş burda.
manısadá kim mar bizler bilmeyó ğārı. biz dünyadı yoğūkan_olmuş_o işlär. vardır.
40 vardır vardır. yörük her yaĶaya yayılmış. atatürk salmamış. ğonuğ, köv_oluğ,
ev_oluğ dēmiş. bedava yer vērālim, dağılmağ dēmiş. satığ bu hayvannarı, ovadá
ğüdüğ, dağa çıĶmağ dēmiş. biz_ovadá tavıĶ boĶu çığnāmāyız, dağda durūruz
dēmişlär. dävilar bozulaşmış yayleye gidāmādik dēyi. çivrilde yāylarımış bizim yörük.
bozularımış dävälär, yayleyı ğitcez dēyi eñilärimış. ğeçilär mälāşmiş, köpāklär yönünü
45 dönmüş yayleye uluşmuş. köpāklär dāhi bildi dērdi nānāmiz. on_iki yaşındaydım
burdu ğaldıĶ... burdan hu ğördüğüğ dağdan şamığ_içindän bi dävā ğaşmış burdan.
arpazdañ ğeşdini habar_almışlar. yayleye gitmiş dävā, ardınnañ gitmämışlär.
hayvannar dāhi, ineklär dāhi feryāt_étmiş burdu ğalınca. ölelikci yörük
paçavri_olmuş bura ğäläsiye. çoğu birbirini_aramamış. arayan di_olmuş. ondan
50 bağ Ķopmuş. her yaĶada hısım_aĶrabā var. yalnız çoĶlarını bilmeyóz. bizler
bilmeyóz.

Köyünüzde yaylacılık var mıdır? Yaylaya göçüyor musunuz?

ğışlaĶ, yayla häpisi_aynı. yaa yaa gideñ yoĶ. öñcadän gidiyómuş
dädälärimiz. bu yeñbazar havālesine ğışlīmā ğāliyólarımış aydıña ğadar. yaylamā
55 çivriye gidiyólarımış. eğirdiriğ dağına çıĶıyólarımış. yaylamā yoĶarı gidiyólarımış.

sen benim sesi_aldığ nere vēriceğ bunu hindi. yaa yaa biz_öle ğā ğı
bilmeyiz_ölum. yörük dilinde ğā ğı yoĶdur. ağladım. yörükde ğā ğı ölü dil yoĶdur.
hindi ceñgiz_altınĶaya burdan_aĶkarāya māmur gitdi ya yeñbazardan. eñ düzgün

dil ısdambul dili yörük dili var dedi. ısdambul diliymiş yürüğün gonusduğu dil ğari.
 60 bizler_öle ğalik-ğaliri, gidiK-gidäri, ğa ği öl laf_étmeyiz. tek kelimeyenen_anıladırız.
 émeK dirler. émeK mi_olur? ekmäK yav kısacıK_ékmäK. émeK dinir mi? çoK
 yerde émeK diyolar. émeK äyi giriyó. ä var. günah bu yäni.

Büyükleriniz size masal anlatır mıydı?

yavrum çocuK_öldünda masaļ sölardığ_ämmä unuttuK. bu kafadan kaç
 65 türlü teläşe geçiyó. çoK çoK. yürüğün masalı çoğudu. unuttum hindi, unuttum. yaa
 mäne bilmän. anamıñ_amcası varımış. hurdañ gidene bi mäne sölärmiş. o ğıdar dı
 yaşıdırırımış. çoK sevellärimiş. oğumuş. yedi kere imtāna girmiş asğar_alamamışlar.
 yedi kere ısdambulda imtāna girmiş. asğar_alamamışlar_oğumuşluğundan. evde
 oğutmuş, ölu varımış. asğardı subay_olmuş bubasınıñ_oğutdündan. hep_asğardä
 70 ğalmış_onnar. harpde ğalmışlä. çoK_acı günnär geşmiş. allah_o günläri
 gösdemmesiñ.

İsda nasıl dokunur?

ısdar dörT_ağaşdır, dikilir. ipi iyarsıñ_arasına. ıydıktan sönu kücü
 yapılır_ona, kücü. arasındam bölä ipinän_çitirsıñ_onu. ayrı ıplığ_ıpinän,
 75 pamıK_ıplınnän ğalıñ_çitirsıñ aynı o iplär ğalıñlığında, ölü çoğ_inci deyili.
 arasındañ geçirip bölü çibığa_çitiyyórsuñ. ğalıñ_ağacı vardır_onuñ. dörT_ağacıñ arı
 yerine ağaç ğarilir ğol ğalıñlıkdä. onuñ_üsdünä çitime yapılır. ölü doğunur_ısdar.
 öteki ğibi arasına ip geçirilmäz. ölü doğunur. kücü dendir_onuñ_üsdünü,
 kücü_ağacınıñ_üsdünü varañğälän dendir. arasını_ayrı bi dahä_ağaç ğonur.
 80 onü_aşsağa bi basdıñ mı ip_açılır. geçirisiñ. yoğarı bi çekdiñ mi kapanır. bi daha
 ğalir. o kücü ğatirip götürüyör_onü ğari. açıyó, ğapadıyó. varañğäläm basdırıyó.
 kücü bağlayıcı, açıcı. yoğardam basdıñ mı açılır, yoğarı çekdiñ mi kapanır gene ğalir.
 ölü doğunur. ısdar, mutaf dendir_ona. ısdar dendir. iki çeşit. biz mutafını doğuduK.
 dahä daraKları, demir daraKları. bunuñ ağaş daraK kısmı var. onä -dik dikilir_o-
 85 ısdar dendir. bizim doğuduğumuza mutaf dendir, benim doğuduğuma. aççıK başı
 yatığ_olur_onuñ. ısdara bölü dik dikärsıñ, mutafı eğik. bi yağaya dayarsıñ_ağacıñ
 ikisiniñ başına.

ölümlü dünyä nelär geçiyör_ölüm. sağ_olana nelär ğaliyó nelär geçiyó.
 ödemişden bi doğdur var tanımañ_ilāzım. kiräzdan_olması_ilāzım_onuñ.
 90 ödemişli ya. ali günär. daş ğırıyó. böbräK daşı ğırıyó. izmirde

āsancağdı oturuyór_o. bilmeyó muğ? ävöldän gälmişdir di bälki_ondan tanımaybilirsıñ. genşlär ne bilsıñ. benim böbräK daşım ğırlıdı_iki yó da izmir_āsancağda. ödemış çeşmedenim mi dēdi, kirāzdanım mı dēdi. ödemışli yalıñız. ali günär. çoK mahramatlı doğdurudu.

- 95 öledir. duyüyóm duyüyóm. ihı hu mahalle di köselär_işde. duyüyóm, gidän çoğ du ben gitmädim. yörüK_olübililärdir, yörüK. yörüK_onnar dı. yörüK_olması_orü_oru göşmäz. yörüK_onnar da. bi dā harp gelesiyi_ölüm millet birbirine aramamış. genşlär_ölmüş. hindi genşlär harpdē ğalıncağ ihdiyarlar burda iräzil_olmuş. arğasından çätä gälmiş. bēş ğuruş parası_olanı, bi gēçi satanı o
- 100 çätälär gälmiş. vēr parayı... ğoñşuğdam bi älçi_olurumuş çätäläri parayı ğırışmaK_için. filem bi gēçi satdı, filem bi inek satdı... älçi, aracı. hindi_aracı dēniyó, älçi. ordu parı var. o ğün çätä gälirimiş. çıkar parayı, gēçi satmışıñ, inek satmışıñ. çıkar parayı. bundan İsanar çoK_iräzil_olmuş. çoK_pärişan_olmuş. ölüläri ğadınnar ğaldırmış. her yağadä_ölü_olmuş. ğadınnar sala ğirmış häp. allah o
- 105 ğünnärä, acı ğünnäri ğösdärmäsin. allah dövlet millet düzenniği vērsiñ. çoğ şükür. alihsän, aliksän yörüK_adı ğızım. eyi yörüK_adı. hindiki_adlar sölenmecek. bizim_ihdiyar_amcamız varıdı, öldü. hocamız varıdı. ğuranda ğeşmeyem bi ad ğonduğü zamam mävtä talğını vērilinek adını bilmäcäK ğomañ dērdi. ğuranda ğeşmädiK_adı ğomañ dērdi. hindi hüü ot çöp ğoyup-batıllar. ğeşmedini kim bilcek.
- 110 e yörüK dağılıp-durü_ölüm. türküyenıñ her yanına yörüK dağılıp-duru. bi yörüK sarıgēçili varımış, ğaratäkäli varımış. turangil ğaratäkäli yörüğüymüş bizim burdu bilindiği ğadar ävöldän. turanıñ bubasıgil ğaratäkäli yörüğüymüş. macar yörüğü varımış. hacı hasannı yörüğü bizim burda ğalañ yörüK, hacı hasannı yörüğü. ğaraçağal_ämmä yörüK çeşit çeşiTimiş. hindi yörüK dēniyörü bi yarısı geyğäl.
- 115 tātacıymış_ónnā.

Yaylaya ne zaman gelirsiniz?

- bu mayısıñ soğundu gäliriz. aşşā ēniyóm. hava soğuyuncaK_aralıK_ayındi_ēnäriz. aralığdı_ēnäriz sēytin_işlāmā zamanında. burdu soğuk gäliyó hayvannarımız_aşşā alışğın. aşşānıñ_iklimi burdan ısağ_oluyó
- 120 ğışın. bura ne ğadar_ossa yaylá. bura soğuk_oluyó. hava soğudu mü_ineklär bizden_äväli ğaşmaK_isder. buyruğ gäliñ. turan_ābēñe söle, bizı götür dē. turannan tanás. burdeki derneK başğanı ya. ğonuşuyó böyün tanışmassıñ. beni götür

dé. o her vaqıt gâlip gidiyórü bizä aqrabâımız ya. turan tākä. ğaratākäli
 yürüğüümüş_ onnar da äväli bizim yaşlılarımız_ öle dërdi ğaratākäli_ onnar dëye.
 125 ondan tākä soyadları dëyē_ ölü ğonuşurdu yaşlılar. buyur gäl çocüm. al gäl tanışalım.
 ülen ne hanımları gâliyó. turanıñ hanımı gäldiğĭ zaman çekinirdi. oturü hureye. e
 yemeK_ olcek dëye sâliyâ қаҚ ğızım, çanağ_ al gäl yiyälim. işde meyvâ var hurda ğat
 gäl yiyälim. alır gâliir. hindi_ alışdı, bana sormaz. bulaşını yur da gidär. alışdı ğâri. tabi
 äväl_ alışasıyĭ ğadar yabancılık çekdi. kim_ ossu çekinir çocüm. ben hindi_ seniñ_ evi
 130 varsam hemen hop ğarışa mĭ bilirin. al gäl yiyälim, ğó gäl yiyälim, al gäl hurda hu var
 dëdiñ mi yiyeniñ yemeğĭ yüzü_ olur. eviñ_ İsanĭniñ al gäl dëmesi_ ilâzım. gätir
 dëyecek bi hanımısa. yōҚ äli_ ayâ kınalı da ällimeycek bi şësi dënmez_ o.
 geni_ İsanĭna dënir_ o. buyruñ gäliñ.

o bizim ğoñşudan, burdan_ o. köğden. izmirdeydi aydıña ğäldi. telekomcuycu
 135 ämäkli çıқdı. yë nibazädĭ_ oturuyórü.

nahasıñ? hurdü_ oturuyódum, üsdüme güneş gäldi huráyĭ çekildim.
 aydıñdĭ_ oturuyórümüş bu.

ğoyunnarınañ ğoñşu köğüz. ğoyunnar, alollar häp yaқın. alollar aççığ_ uzaқ
 ya ğoyunnar burdāñ ğörünüp- durü. ğoñşu köğüz.

140 yaz. dā hordan bi kāt қoparıvē ğıyını yaz temiz yërine kādĭñ varısa. çobam
 bunnā. geçisi var da mahalläniñ_ içinden_ aççıҚ dışdá duruyó. yürüK yürüK. ğeçĭ
 var.

değĭşikdir_ ó köğlär, değĭşikdir. alollar değĭşik. ğalañ dëllë. biz ğalañ
 dëmeyĭz. ğalañ dëye dëye ğonuşullā. yaa biz gâliyó dëriz. gâli-batĭ, gidi-batĭ biz_ onu
 145 dëmeyiz. sōlemişimdir bälki de. olmuşdü. hele alollar, ğaracören köğü var_ ötü
 gitdiñ mi? ğonuşurқан hĭ hĭ hĭ hĭ dërler. biz hĭ hĭ hĭ hĭ dëmeyĭz. olucaҚ_ olmayıcaқ.
 tek söz. hĭ hĭ hĭ hĭ ne bilem ben èyi mi hĭ hĭ kötü mü? hĭ hĭynän_ olmaz. hayır
 olmācaқ. bi laf. olıcaқ dërsiñ, bi laf. olmayıcaқ, bi laf. hĭ hĭ hĭ hĭ neyĭ bilem ben neyĭ
 hĭ hĭ.

150

SÖZLÜK

A

ā-: almak I-A/17-62, I-A/31-43

ābē: ağabey I-A/11-127

abıla: abla I-B/1-84

ablı: abla I-A/7-60

acal: zor, güç I-A/33-40

aççı bazarı: Atça pazarı, salı I-A/32-15

aççık: azıcık, biraz I-A/6-5, I-A/32-50, I-A/41-36, I-A1/1-31, I-B/1-74

adam çalgısı: düğünlerde erkekler için davul zurna çalan orkestra I-A1/3-101

adr: Kuşadası I-B/4-3

adıl: galiba, herhalde I-A1/1-8

afatsız: afetsiz I-A/45-43

ağartı: süt, yoğurt, peynir, ayran vb. yiyecek ve içecekler I-A/50-46

ağıl: biçilmiş ekinlerin toplandığı yığın, harman I-B/5-7

ahır: hayvanların su içmesi için yapılan küçük beton havuz I-A1/3-80

āka: arka, geri, sırt I-A/34-46, I-A1/3-10, I-A/26-34

aķbaş: karnabahar I-A/15-35

aķgovanlık: Akkovanlık I-A/20-15

ākı: arka, geri I-A/4-10

ākideş: arkadaş I-A/51-23

aķırbā: akraba I-A/24-25, I-B/7-47

aķırbā: akraba I-A/1-18, I-A/43-13, I-A/34-26

ākideş: arkadaş I-A1/1-3

ākidış: arkadaş I-A/1-20

āla-: ağlamak I-A/35-7

alaca: alaca, karışık renkli III/3-80

alāç: sarmaşık diye bilinen, yemeği yapılan bir ot I-A/28-218

alāş: sarmaşık diye bilinen, yemeği yapılan bir ot I-A/28-216

ālbisi: elbise I-A/11-209

āle-: ağlamak I-B/1-63

aletirik: elektrik I-A/28-244

aliksān: Ali İhsan I-A/49-100

ālöllā: Alioğullar köyü I-A1/1-37

almañy: Almanya I-A/12-5

almi: elma I-A/42-67

altındı ğal-: bir şeyin altında kalmak **motur_ altındı ğaldı* I-B/1-97

amalāt: ameliyat I-A/37-3

amale: amele, işçi I-B/1-39

amālet: ameliyat I-A/35-35, I-A1/1-35

amānat: emanet I-A/14-13

amcī: amca I-A/38-1

āmıt: armut I-A/43-86

ancr: biraz önce, demin I-B/3-78

ane: ana, anne I-B/1-110

anş: ana, anne I-B/1-56

annaç: karşı I-A/7-57

- annam:** anlam I-A/15-67
- annaşıl-:** anlaşılma I-A/17-9
- annat-:** anlatmak I-A/7-38
- annimaK:** anlamak I-A/32-47
- aḡ-:** bir şey hakkında konuşmak, söz etmek I-B/1-43
- aḡābere:** nesne, eşya I-A/29-52
- aḡgire:** ankara I-A/10-12
- āpa:** arpa I-A/21-20
- āpaz:** Arpaz I-A/3-105
- apdillah:** Abdullah I-B/4-23
- āpī:** arpa I-A/44-38
- arba:** araba I-A/25-14
- arbeynen:** araba ile I-A/41-54
- arbi:** araba I-A/7-49
- arbr:** araba I-A/8-5, I-A/33-43, I-A/1/1-45
- areşdirmeci:** araştırmacı I-A/42-34
- arı sıri:** ara sıra I-A/42-71
- ārī-:** ağrımak I-B/1-26
- arı-:** aramak I-A/3-106
- arıbr:** araba I-B/1/2-3
- arık:** tütün dikmek için açılan ark
- yalım:** galiba I-B/5-70
- arpi:** arpa I-A/15-89
- ārşbercılık:** çiftçilik I-A/30-64
- art-:** at, eşek gibi yük hayvanlarına yüklemek I-B/1-31
- asr:** erken yetiştirilen sebze, meyve, hayvan *asılı kōpeli* II/3-74
- aş-:** [I] açmak I-A/21-88, I-B/4-42
- aş-:** [II] ağaç veya çalıları keserek tarla hâline getirmek I-B/1-14
- aş:** yemek I-B/1-108
- aşā:** aşağı I-A/9-2, I-A/1/3-44, I-B/5-50
- āşā:** Ayşe I-A/41-1
- āşam:** akşam I-A/23-22
- āşam:** akşam I-A/34-4, I-A/1/3-12
- āşām:** I-A/34-38
- āşamulī:** akşamleyin I-B/1-27
- āşamley:** akşamleyin I-A/50-11
- āşamneyīn:** akşamleyin I-A/39-64
- āşamuttu:** akşamüstü I-B/6-78
- āşamüttü:** akşamüstü I-A/3-35
- aşarī:** aşağı I-A/1/1-15, I-A/1/3-10
- aşcr:** aşçı I-A/31-7
- āşı:** Ayşe I-A/39-4
- aşlık:** yemeklik bulgur I-B/1/1-12
- aşūri:** aşure I-A/7-13
- aşūru:** aşure I-A/12-54
- aşūru:** aşure I-A/22-8
- ātet:** âdet I-A/24-28
- atraf:** etraf I-A/51-83
- āvā-:** erkek çocuğu evlendirmek I-A/11-22
- avaç:** ağaç I-A/27-44
- āvāç:** ağaç I-A/33-67
- āvāç:** ağaç I-A/10-92
- āvāl:** evvel, önce I-A/24-25
- avasdos:** ağustos I-A/45-43
- avaş:** ağaç I-A/33-42
- aveç:** ağaç I-A/11-109

avıl: [I] ağıl I-A/43-133
avıl: [II] bahçe I-A/33-69
avır: ağır I-A/11-248
avkılı: II/2-8
avlu: bahçe I-A/33-66
âvul: ağıl I-A/16-9
ayeç: ağaç dalı I-A1/3-87
ayeş: ağaç I-A/18-77
aygıt: eşya I-B/1-45
ayî: ayırım yapmak I-A1/3-4
âylî: aile I-B1/2-46
ayırım: ayırım (yol), kavşak I-A/11-177
âl:- satın almak I-B/1-22
ğut:- [Allah] mutlu etmek; sağlık, esenlik vermek I-A/35-79
âç: avuç I-A/15-51

B

bēgir: beygir I-B/1-29
bābā: biber I-A1/1-24
bābuç: ayakkabı I-A/32-29
bacağ parası: otlak kullanımı karşılığında küçükbaş hayvan sayısına göre ödenen para, otlak kirası I-A1/3-71
bacaqsız: kısa boylu I-A/10-113
baççe: bahçe I-A/12-25
baççe: bajçe I-A/12-25
badılcan: patlıcan I-A/12-28
bahçimannık: bahçivanlık I-A/15-7
bahçi: bahçe I-A/33-68
bahşüz: bahşiş I-A/3-22

bahşüz: bahşiş I-A/3-22
bağarnî: makarna I-A/55-92
bağçe: bahçe I-A/12-16
bakēne: makarna I-A/16-83
bāket: bereket I-A/28-270
bağıt:- baktırmak, muayene ettirmek I-B/1-99
bāla:- bağlamak I-A/43-72
balcan: patlıcan I-A1/3-98
bāle:- bağlamak I-A/9-35
bāl: bağlı I-A/1-42
bāl: bağlı I-A1/1-38
balқан: II/3-5
balle: balya I-A/11-102
balle: balya I-A/11-108
balle: I-A/39-44
ballr: büyük çuval, balya I-B/1-70
bāmağ: parmak I-A/28-4
bağğa: banka I-A/48-21
bağır:- bağdırmak I-A/10-87
bağır:- bağdırmak I-A/11-238
barab: beraber I-B/1-31
barabā: I-A/38-11
barac: baraj I-A/43-32, I-A1/1-2
baravā: beraber I-A/43-12
barbā: beraber I-A/6-104
barbā: beraber I-A/6-104, I-A/9-60
baribā: beraber I-A/53-73
bāri türlü: başka türlü I-A1/4-31
bārim: beri I-A/39-64
bāsağ: bağırsak I-A/39-5
bāsa^k: I-A/39-5

- başğa:** başka I-A/26-3
- başğı:** başka I-A/17-49, I-A/7-38, I-A/31-43, I-B/1-34
- başı bozğun:** kocası ölmüş kadın
* *ävli_olcek. yalnız başı bozğun olmécek.*
gocası_ölgün_olmécek I-A/51-77
- başsâli:** baş sağlığı I-A/55-91
- başşik parasî:** I-A/40-35
- bat-:** bir şeyin revaçtan düşmesi I-B/6-5
- batâl_ol-:** revaçtan düşmek I-A/9-18
- bavır-:** bağırarak I-A/45-47
- bayâ:** epey, oldukça, bir hayli I-A/1/1-4
- bazâ:** pazar I-A/2-29
- bazar:** pazar I-A/20-8
- bazar_âşamsr:** salı akşamı I-A/1/2-15
- bazartesi:** pazartesi I-A/32-5
- bazırmı:** saç ekmeği, köy ekmeği I-A/39-81
- bazîmu:** bazlama I-A/15-99
- beber:** büber I-A/31-19
- beg:** pek I-A/33-35
- beK:** pek fazla I-B/1-107
- bēket:** bereket I-A/14-30
- be^kle-:** beklemek I-A/26-18, I-A/1/1-8
- benzi-:** benzemek I-A/1/3-89
- beregarî:** ne iyi ne kötü, orta halli I-A/11-207, I-A/15-65
- besmet:** peksimet I-A/15-98
- béşyüzzük:** beşbirlik deni-
- béygi:** beygir I-A/1/3-2
- bezîmi:** mayalı köy ekmeği I-A/15-112, I-A/39-85
- bıcık:** sarmaşık diye bilinen, yemeği yapılan bir ot I-A/28-215
- biç-:** biçmek I-B/4-44
- biçdir-:** biçtirmek I-B/6-24
- bigır:** biraz, çok az I-B/7-77
- biş-:** biçmek I-A/19-5, I-B/1-36
- bydey:** buğday I-A/43-45
- bi yo:** bir defasında I-A/33-5
- bi:** [I] beraber I-A/1/3-113
- bi:** [II] bir I-B/1-19
- bidâ:** pide I-B/1-86
- bidâci:** pideci I-B/1-87
- bilen:** bile, dahi I-A/1/3-104, I-B/1-38
- bili:** bile, dahi I-B/1-105
- bimbaşî:** binbaşı I-A/10-9
- biş-:** biçmek I-A/11-107, I-A/1/3-2
- bişir-:** biçirmek I-A/4-6
- bişirici:** aşçı I-A/57-9
- bizâ:** galiba, herhalde I-A/1/3-3
- bōlesî:** böyle I-B/1-19
- bōlü:** böyle I-A/33-6, I-A/53-23, I-B/1-38, I-B/7-70, I-A/11-236
- bōn:** bugün I-A/39-6, I-B/1-57
- boba:** baba I-B/1/2-45

bobanni: babaanne I-A/28-228
bolal-: çoğalmak, fazlalaşmak I-A/8-7
bojaz: boğaz I-A/39-68
bozdoan: Bozdoğan I-A/51-28
böbē: biber I-A/11-165, I-A/12-27, I-A1/3-98
böbek: bebek I-A/12-6
böber: I-A/7-26
böğcüden börtü: II/3-17
bölük: bölük, on beş yirmi küçükbaş hayvandan oluşan sürü I-A1/3-67
börükdümü: I-A/40-5
böyük: büyük II/3-17
böyün: bugün I-A/7-3, I-A1/1-24, I-A/11-212, I-A/6-99
böyüt-: büyütmek I-A1/4-25
böyün: bugün I-A/33-35
bu yo: bir, bir kez I-B/1-100
buba: baba I-A/11-126, I-A/33-25, I-B/1-84
bubalıg: kayınpeder I-A/49-52
bubanni: babaanne I-B/1-115
bube: baba I-B/1-110
būda: burada I-A1/1-11
būdan: buradan I-A/31-41
būdū: burada I-A/1-17, I-A/32-43
bullā: buralar I-A/17-14, I-A/47-13
bulun-: bulunmak I-A/25-66
bunnā: bunlar I-A/3-44, I-A/14-47

buru: bura I-A/33-30, I-A/42-21, I-A1/3-23, I-B/1-91
buva: baba I-A/16-29, I-A/25-114
buydē: buğday I-A/1-60, I-B/1-23
buydē: buğday I-A/1-60, I-A/34-31
buydey: buğday I-A/2-16
buydēy: buyday I-A/25-46
buyruḡ_ēt-: davet etmek I-A1/3-3
buzā: buzağı I-A1/3-13
bübē: biber I-A/11-164
büber: I-B/1-106
büççe: bütçe I-A/55-93
bühe: büfe I-A/36-1
bürgü: baş örtüsü I-A/6-84, I-A/51-154
bürü: (<*bür-ü-g) baş örtüsü I-A/52-38
bütün: hep I-A1/3-105
bē^kmez: pekmez I-A/27-65
bī-: tanımak, bilmek I-B/1-80
bīsī: birisi I-A/24-69

C

candırır: jandarırma I-A/9-80, II/3-136
cānlāt: cennet I-A/48-46
canni: canlı III/1-4
cenāzi: cenaze I-A/4-2
cızım: parça, kısım I-B1/2-7
cimle: cümle, bütün, hep I-A/35-27
cizi: pamuk, tütün, mısır gibi bitkilerin bir hat üstünde ve belli

bir düzen içinde dikildikleri yer,
dizi, sıra I-A/61-74

coloz: cadı kadın I-A/10-72

covü: gâvur, düşman I-A/15-14

covur: gâvur, düşman I-A/26-10, I-A/10-22

cumäy: cuma I-A/28-17

cüvari: siğara I-A/38-83

Ç

çēki: kadınların başlarına
bağladıkları başörtüsü I-A/1-26

çabıla-: çabalamak I-B/1-95

çāk: keçi kıllarını iğirmek için
kullanılan alet, çark I-B/8-30

çaleş-: çalışmak I-A/5-21

çalışgan: çalışkan I-A/44-14

çameşī: çamaşır I-A/11-210

çāmık: iş II/4-37

çanağ: çanak I-A/26-75

çandırımı: jandarma I-A/9-69

çānti: çanta I-B/5-72

çāñiz sār-: gelinin çeyizlerini
sermek I-A/1/3-109

çapīlā-: çapalamak I-A/33-56

çārşambī: çarşamba I-A/32-15

çārşamma: çarşamba I-A/49-10

çāşaf: çarşaf I-A/15-80, I-A/24-66

çāşambı: çarşamba I-A/46-27, I-A/50-17

çatmr: harman dövmek için
kullanılan ve öküzlerle hareket

ettirilen tarım aleti I-B/2-7, I-B/4-44

çāyiz altr: düğünden bir gün önce,
çeyizlerin götürüldüğü gün I-B/6-69

çékildeksiz züm: çekirdeksiz
üzüm I-A/40-14

çenciri: tencere I-A/27-71

çeniz: çeyiz I-A/1-7, I-A/40-15, I-A/51-45, I-A/1-9

çéti: çete I-A/16-7

çıkā-: çıkarmak I-A/5-18

çıkış: ortaya çıkma, davranış,
hareket etme I-A/1-43

çıññ-: çınlamak I-A/13-37

çıPlag: çıplak I-A/25-3

çırı: çıra I-A/6-99

çıvğın: (<çiv-gın) ağaçların
budanan yerlerinden çıkan taze
sürgün I-A/1/4-157

çini: Çine I-A/39-38

çitime: dokuma iplerini birbirine
bağlama III/14-70

çiv'ci: çiftçi I-A/36-9

çivtcilik: I-A/37-9

çobancılık: çobanlık I-A/30-5

çöbu: çorba I-A/28-52, I-A/31-5, I-A/3-112

çoğunluk: çoğunluk I-A/29-22

çoқcılam: II/2-3

çorbu: çorba I-A/1-62

çoval: çuval I-A/50-75

çovalla-: çuvallamak, çuvalalara koymak I-A/22-18

çökellik: çökelek II/11-27

çöreK: I-A1/1-8

çuldurma: etle yapılan bir yemek I-A/15-52

çuldurmu: etle yapılan bir yemek I-A/15-52

çümöntü: II/3-128

çāşaf: çarşaf I-A/43-71

çīné-: çiğnemek I-A/41-45

D

daġācık: daġarcık, tulum I-A/30-54

daġařcık: deri tulum I-A/30-55

daġġá: dakika I-A/30-3

daġıdım: daġıtım I-B1/2-8

daş-: takmak I-A/29-8, I-A1/2-5, I-A1/3-37, I-B/1-88

dařġi: dakika I-A/31-14

dal: omuz, sırt I-A/5-19

dalgan: (< dala-gan) ısırgan III/3-67

dāli_ ulaf: yabancı yulaf I-B/1-35

dam: hayvan barınaġı, ahır I-A1/3-20

damarasış: Damarası (ahırların bulunduġu mevki) I-A1/3-20

damıcanı: büyük kavanoz I-A/7-36

dāniř: tane I-A/41-26

daş: daş I-A/5-11

daşlı: tatlı I-A/15-96

dav: daġ I-A/43-133, I-A1/1-4

davaşcık: deri tulum I-A/27-138

davıl-: daġılmak I-A/15-48

dāvut-: daġıtmak I-A/1-41

dāvūt-: daġıtmak I-A/4-6

dāviř: deve I-A/11-218

daybaşı: I-A/38-25

dāzā: teyze I-A/3-14

dāzi ġızař: teyze çocuġu I-B/5-31

dāfiř-: deġiřmek I-A/51-31

dē: deġil I-B/1-21

dedi: dede I-A/9-2

deġiř: deġil I-A1/3-104

deil: deġil I-A/41-21

del: deġil I-B/1-34

delişanniş: delikanlı I-A/27-76

dē-: demek, söylemek I-B/1-16

dēmen: deġirmen I-B/2-25

dēnek: deġnek I-A/18-30

dā: işte I-B/1-102

dādā: dede I-B/1-27

dene: tane I-B/1-11

deneli: tane II/3-70

denişik: deġiřik I-A/8-21

denişik: deġiřik I-A/8-21

deniş: tane I-A/17-13

deniş: tane I-A/7-28

deņiřiK: deġiřik I-A/19-1, I-A/41-31

dēř-: deġiřmek I-A/22-14

dēřir-: toplamak I-A/1-10

dēvamnr: devamlı, sürekli I-A/17-59, I-A/17-64

- deyil:** değil I-B/1-49
- deyman:** değirmen I-A/2-18
- deyman:** değirmen I-A/2-18, I-A/3-3
- dēyman:** değirmen I-A/43-46
- dēzē:** teyze I-A/7-37
- deñiş-:** değişmek I-A/43-19
- divañ ğa'mārī:** gözleme, sac böreği I-A/16-83
- dibek:** ağaç yayıklarının içindeki uzun ağaç sopa I-A/9-17
- dibek:** buğday dövmek için kullanılan taştan yapılmış alet I-A/28-18
- dikini tut-:** dikiş tutmak I-A/13-62
- dinnen-:** dinlenmek I-A/13-7
- dinş:** dinç I-A/26-2
- diñâl-:** ayakta durmak, beklemek I-A/1/3-37
- diñne-:** dinlemek I-A/21-1
- diñni-:** dinlemek I-A/42-52
- dirgen:** ot taşımak veya toplamak için kullanılan bir alet I-A/1/7-11
- divt-:** küçük parçalara ayırmak I-A/15-83
- dizi:** kurutulmak üzere doğranmış ve iplik üzerine dizilmiş biber, patlıcan gibi sebzelerin oluşturduğu bütün, sıra *bābā dizisi*, *kağ dizisi* I-A/57-83
- doğdur:** doktor I-A/33-36
- dolmu:** dolma II/11-24
- dolur:** on kilo ağırlığındaki ölçü birimi I-B/1-23, II/9-85
- domat:** domates I-A/11-230
- doğuz:** domuz I-A/26-54, I-B/2-31
- dōra-:** doğramak I-A/22-31
- dōru dūrūs:** doğru dürüst I-A/52-82
- dosdōru:** dosdoğru I-A/25-66
- dov:** dağ I-A/9-42
- dov-:** doğmak I-A/10-2
- dovā ét-:** dua etmek II/4-45
- dovā:** dua I-A/40-71
- dovaK:** duvak I-A/43-77
- dovul:** davul I-A/3-12
- dovulcu:** düğünlerde davul çalan kişi I-A/53-58
- dōğüş:** dövüş I-A/25-10
- dönembeşlik:** dönemeç I/A-18-25
- dōşe-:** meyve, sebze, ağaç gibi bitkileri bolca dikmek I-B/1-15
- dōvār:** biçerdöver I-B/6-24, I-B/8-16
- dōvlet:** devlet I-A/38-18
- dōvü:** (<*dōv-ü-g) dövülecek tahıl I-A/11-63
- dōy-:** dövmek I-A/22-5
- dōt:** dört I-A/32-1; I-A/41-26
- dū-:** durmak I-A/14-17
- dud:** dut ağacı I-A/19-20
- dūdū-:** bir şeyin sağlam olarak kalmasına müsaade etmek I-A/1/3-75

dūn: düğün I-A/1-4, I-A/57-7, II/3-102

dur-: başlamak *dikilmē durdu dikilmemeye başladı I-B/1-78

durna: zurna I-A/6-27

dutgun: tutkun, düşkün I-A/55-99

duvā: dua I-A/10-39

duvaḳ fur: II/1-5

duvaḳ: düğünün ertesi günü yapılan eğlence, I-A/1/2-12

duz: tuz I-B/1-108

dükkār: dükkân I-B/1-107

dümbek: darbuka I-A/25-6

dümū: dünür I-A/1/3-41

dünnā: dünya I-A/35-21, I-B/5-39

düş: rüya I-B/1-28

düün: düğün I-A/32-22; I-A/34-7

düvā: du'a I-A/33-40

düvām_ēt-: devam etmek I-A/1-12

düven: I-A/38-34

düvün: düğün I-A/12-32, I-A/3-2, I-A/1-35, I-A/3-2, I-A/40-23

düzenniK: düzenlik I-A/14-10

dévamn: devamlı I-A/1-49

dīgen: dirgen, ot taşımak veya toplamak için kullanılan bir alet I-A/1/6-46

E

ēci: iyice I-A/1-61

ēkek: erkek I-A/32-11, II/1-10

ēkēñ: erken I-A/17-66

ēleṣ-: oyalanmak I-A/1/3-43

āl: yabancı, başka insanlar I-B/1-52

ällē-: dokunmak I-B/1-37

älli-: toplamak I-A/20-13

ārāntile-: rendelemek I-A/15-190

ārkāç: iğdiş edilmiş üç yaşından büyük erkek keçi III/13-11

āsgī: eski I-B/1-92

āsgidān: eskiden I-A/1/3-101

ās^{*}lik: eksiklik, sıkıntı, zahmet I-A/28-26

ātesī: ertesi I-A/55-12

āvāl: önce I-A/31-29, I-B/1-100

āvālā: önce, önceden I-A/1/3-105

ebi: ebe I-A/5-5

ēdin-: kazanmak I-B/1-44

eğleş: oyalanmak II/3-136

ehsen: iyi, güzel I-A/33-40

e^kşimtire^kleḡ: II/2-5

elāzim: lazım I-A/18-36

eleş: sarmaşık diye bilinen, yemeği yapılan bir ot I-A/28-216

eletirik: elektrik I-A/28-244

emek: ekmek I-A/23-4

emici: imece I-A/6-103, I-A/9-22

emme: ama I-B/1-37

endir-: indirmek I-B/1-75

enek: inek I-A/1/3-12

enginişli: inişli I-A/26-80

ēñābārā: nesne, eşya I-A/15-61

ēñābārī: nesne, eşya I-A/15-61

ēpēy: çok miktarda I-B/1-83

erāsim: resim, fotoğraf I-B/1-113

erezil: rezil, perişan I-A1/3-63, I-A/38-30

erezillik: sıkıntı, zahmet I-B/1-68

erzulum: erzurum I-A/27-5

esgi: eski I-A/4-9

esgin: esinti, rüzgâr II/6-48

ēsik: eksik I-A/17-29

esinaf: esnaf I-A/15-176

ēşî: ekşi I-B/2-23

eşkef: pullarla süslenen kırmızı örtü I-A/6-13

eşkep: pullarla süslenen kırmızı örtü I-A/6-15

ēşşek: eşek I-B/1-71

etiraf: etraf I-A/57-16

étmeK: ekmek I-B1/2-63

evelē: önce I-B/8-25

evsen: ahsen, güzel I-A/35-58

eylenci: eğlence I-A/6-44

ēyîci: iyice I-A/22-26

ezen: I-A/34-43

ēy: ev I-A/6-2

F

fabırkı: fabrika I-A/33-58

faḥîr: vakit I-A/55-46

faḳîr: vakit I-B/2-8

fapirke: fabrika I-A/43-126

farı-: hızla geçip gitmek I-A/30-38, I-A1/4-40

fasille: fasulye I-A/1-48, I-A/2-22

faşla-: haşlamak I-A/52-29

fazlı: fazla I-A/17-29, I-A/29-62

fenÇ: felç I-A/45-4

fesset: vasiyet I-A/9-82

fistan: bir tür elbise I-A/19-87

fizlî: hızlı I-A/52-112

filcan: fincan I-A/30-82

fur-: vurmak, ateş etmek I-A/9-2

furaz: horoz I-A/10-69

furun: fırın I-A/50-8

fîrâ: I-A/40-63

G

ġâ-: kalmak I-A/19-4

ġaba^klık: domates, biber, patlıcan gibi sebzelerin dikildiği küçük bahçe I-A1/3-99

ġabıdayı: kabadayı I-A/21-37

ġabil_ét-: kabul etmek I-A/23-11

ġabristannık: mezarlık I-A/16-20

ġaç-: kaçmak I-A1/2-2

ġadâ: kadar I-A/38-58, I-B/1-50

ġadâfi: kadife I-A/51-36

ġādaş: kardeş I-B/7-40

ġādeş: kardeş I-A/33-3, I-A/35-75

ġadın çalgısr: düğünlerde kadınlar için getirilen, sadece kadın müzisyenlerden oluşan orkestra I-A1/3-101

ġadın: [I] kadın I-A/48-45

ġadın: [II] güzel I-B/1-35

ġāgi: I-A/38-42

ġâl-: gelmek I-A/15-15, I-B/1-28

ġalaḳ: artık I-A1/3-11

ġalāñ: artık I-A/30-61

- ğalbalıK:** kalabalık I-A1/2-15
- ğalğa-:** hoplamak, zıplamak I-A/6-30
- ğalgat-:** hoplatmak, zıplatmak I-A/6-36
- ğalgî-:** I-A/40-14
- ğälin_ét:** gelin etmek, evlendirmek I-B/1-84
- ğalom:** galon, sıvı maddeleri taşımak için kullanılan silindirik şeklindeki kap I-B/1-34
- ğalp:** kalp I-A/57-59
- ğälîn_alma:** gelini babasının evinden alırken yapılan tören I-A1/2-19
- ğämāncik:** Germencik I-A/18-87
- ğān:** karın I-A/39-5
- ğānāllî:** genellikle I-A/15-183
- ğānāvçî:** kaneviçe, işleme I-A/51-23
- ğancık:** dişi II/1-14
- ğāniyarık:** karniyarık I-A/12-53
- ğānş:** genç I-A/33-55
- ğānşlik:** gençlik I-A/26-39
- ğantar:** kantar I-A/20-15
- ğapğarî:** kapkara I-A1/3-87
- ğarafil:** karanfil I-A/7-21
- ğārāK:** gerek I-A/24-55
- ğarībübē:** karabiber I-A/15-37
- ğarışdî:** karıştırmak I-A1/4-14
- ğārî:** artık I-B/1-29
- ğaş-:** kaçmak I-A/48-28
- ğaş-:** kaçmak I-A/8-12, I-A/15-19
- ğāşdî:** karıştırmak I-A/9-14
- ğāşî:** karşı I-A/19-50
- ğaşık:** kaşık I-A/9-16
- ğāşîlik:** karşılık I-A/1-41
- ğāşîyaKa:** Karşıyaka I-A/49-5
- ğat:** kat, apartman I-A1/4-21
- ğat-:** katmak, bir şeyin içine koymak I-B/1-74
- ğatık:** yiyecek malzemesi I-B/1-55
- ğā'mā:** katmer I-A/56-58
- ğatmar:** katmer, sacda pişirilen ince ekmek I-B/1-57
- ğā'mē:** gözleme, katmer I-A/6-93
- ğāvāğ_āğıcı:** çınar ağacı I-A/32-38
- ğāvaltî:** kahvaltî I-A/12-4
- ğāve:** kahvehane I-A1/1-24
- ğāvğî:** kavga I-A/25-10
- ğāvūma:** kavurma I-A/7-12
- ğāvūmu:** kavurma I-A/7-10
- ğāvūmü:** kavurma I-A/9-15
- ğayatsız:** işi olmayan, boşta olan I-A1/1-4
- ğayînta:** kayınpeder I-A/18-4
- ğayît:** bağ, bağlantı I-A/30-77
- ğaymakçılı:** Kaymakçılı I-A/20-42
- ğaynā su:** kaynar su I-A/15-77
- ğayrın_ğayınna:** kayınpeder ve kayınvalide I-A1/2-15
- ğayva:** kahve I-A/30-82
- ğayve:** I-A/39-87
- ğayveci:** kahveci I-A/39-85

ğayvr: kahvehane I-B/1-43, I-A/26-69

ğazıl: keçi kılı I-B/8-30

ğā-: gelmek I-A1/2-1, I-B/1-76

ğē-: gelmek I-A/8-13

ğéceli gündüzlü: geceli gündüzlü I-A1/3-101

ğéci: gece I-A/39-64

ğéçr̄: gece I-B/1-58

ğéçci: keçi I-A/19-25

ğeçincime: (<*geçin-ceme)
geçinme, anlaşma I-A/28-14

ğēgef: gergef I-A/6-83

ğencer: bayramda kurulan Pazar I-A/11-80

ğenellī: I-A/2-24

ğerçek: gerçi, aslında I-A1/1-24

ğere: geri I-A/38-27

ğereviz: kereviz I-A/12-28

ğeş: geç I-A1/1-8

ğeş-: geçmek I-A/11-11, I-A/31-30

ğēş: genç I-A/13-35

ğeşgin: fazla I-A1/3-65

ğēşr̄: kişi I-A/8-13

ğidā: kadar I-A/1-21, I-A/36-10, I-B/1-53, I-A/9-4

ğidan: kadar I-A/7-29

ğil-: kılmak I-B/1-46

ğılvan: düğünün ertesi günü yapılan eğlence, duvak eğlencesi I-A1/2-12

ğipğirmızı: kıpkırmızı I-A/18-58

ğır-: küçük parçalara ayırmak, bölmek I-B/1-70

ğır: şehir, kasaba ve köylerin dışında kalan boş ve geniş alan; kır I-B/1-12

ğırañ: sarp arazi I-A/30-58

ğırık: herhangi bir nesnenin parçası I-B/7-10, I-B/7-70

ğısmad: kısmet I-A/9-45

ğısmat: kısmet I-A/9-45

ğışla-: kış mevsimini geçirmek II/3-5

ğışlaK: kışla, kış mevsiminin geçirildiği yer III/14-48

ğıy: [I] kıyı, kenar I-A/24-63

ğıy: [II] tarlalar arasındaki sınır I-B/1-28

ğıymat: kıymet, değer I-A1/3-100

ğıymık: parça II/11-30

ğız: kız I-A1/3-102

ğızanñ: çocuk I-A/33-24, I-B/1-57

ğızanlık: çocukluk II/4-25

ğızāt-: kızartmak I-A/40-51

ğızā^tmr: patates, biber, patlıcan, kabak gibi sebzelerin kızartılmasıyla yapılan yemek I-A/41-65

ğızā^tmī: patates, patlıcan, biber gibi sebzelerin yağda kızartılması ile yapılan yemek I-A/1-48

ğī-: girmek I-A/12-15

ğidiş-: kaşınmak I-A/37-20

- gini*: yine I-A/12-19, I-A/11-68
- gini*: yine I-A/12-19, I-B/4-4, I-B/1-16
- girey*: pazar günü I-A/32-18; I-A/49-33
- gişî*: kişi I-A1/2-4
- go-*: [I] bırakmak I-B/1-37
- go-*: [II] koymak I-A/1-18
- goa*: kova I-A/14-2
- goca-*: yaşlanmak I-A/1-18
- gocalık*: yaşlılık I-B/1-63
- gocü garî*: yaşlı kadın I-B/1-41
- gocu kımsa*: yaşlı I-B/7-33
- gocu*: büyük I-A/7-35, I-B/1-11
- gocu-*: yaşlanmak I-A1/4-16
- gocu*: yaşlı I-A/25-101
- gocü İbrahim*: Koca İbrahim I-A1/3-52
- gocüman*: büyük I-A1/3-90
- göla-*: kovalamak I-A/10-20
- goléy*: kolay I-A/30-6
- golum göşu*: konu komşu I-A/6-10, I-B/6-60
- gonuş-*: konuşmak I-A/1-20, I-A/8-22, I-A/30-76, I-B/1-48
- goş-*: koşmak I-A/33-34, I-A1/4-25
- göşe*: köşe I-A/50-34
- goşmeci*: koşturmaca I-A/12-17
- göşu*: komşu I-A/38-65, I-A/34-26, I-A1/1-15
- gov-*: çatma denen aletle harman dövmek I-B/2-8, I-B/4-44
- govak*: çınar ağacı I-A/42-11
- gövanı^k*: II/3-18
- govat*: kuvvet I-A/30-24
- govat*: kuvvet I-A/30-24
- govgu*: kavga I-A/6-54
- goyun*: koyun I-A/30-54, I-B/1-9
- gözak*: kozak I-A/49-16
- gö-*: görmek I-A/42-7, I-A1/2-2, I-B/1-106
- göş-*: göçmek I-A/20-22, I-A/42-43, III/13-35
- gövenç*: güvenç, dayanak I-A/38-76
- göveş*: sebze ve etle yapılan yemek, güveç I-A/12-52
- gözâ*: güzel I-B/4-41, I-B/5-59
- gü-*: kurmak I-B/1-76
- güban*: kurban I-A/37-24
- gübannık*: kurbanlık I-A/9-51
- gubat*: biçimsiz, kaba I-A/19-57
- gudret*: kudret I-A/11-250
- gulağ*: kulak I-A/30-1
- gumuş*: gümüş I-A/49-51
- gundağ*: kundak I-A/19-89
- guraqlık*: kuraklık I-A/29-41
- guru-*: kurumak I-B/1-106
- gurut-*: kurutmak I-A/2-14
- guva^l*: kuvvetli I-A/33-16
- guvvat*: kuvvet I-A/11-250
- guycâk*: büyük tencere I-A/1-74
- guyruklü İldız*: kuyruklu yıldız I-A1/4-11
- guzu*: kuzu I-B/1-10

gücülē: I-A/38-42
güççük baş: küçükbaş I-A/1/3-62
güççük: küçük I-A/17-12, I-A/39-9, I-B/1-87
güçük: küçük I-A/39-64
günnük: günlük I-A/4-3, I-A/29-32, I-A/55-85
gürep: gölet, su birikintisi I-A/10-94
güt-: hayvan otlatmak I-A/1/3-72
güvey: damat I-A/1/1-37
güzā: güzel I-A/15-58, I-A/15-71, I-A/31-9, I-B/1-33
güzē: güzel I-A/1/1-39
güzün: sonbaharda III/13-10

H

habā: haber I-A/23-8, I-A/1/3-3
habar: haber I-A/1/1-17, I-B/6-57
hacar: Hacer I-A/1/3-37
haçça: Hatice I-A/1/3-41
hādime: Fadime I-A/1/3-38
haFtı: II/3-47
hak: hisse, pay I-B/1-32
hākās: herkes I-A/23-2, I-A/48-14
hākāz: herkes I-A/32-39
hakget: hakikaten I-A/45-64
hakid: vakit I-A/14-4
hakir: fakir I-A/27-72
hakirlik: fakirlik I-A/27-26
halazır: şu an, şimdi I-A/11-91
hālvā: helva I-A/1-41
hāman: harman I-A/11-212

hāman: harman I-A/26-17, I-B/2-10, I-A/57-43
hamī: hamur I-A/15-82, I-A/3-122
hān: sen I-A/1/4-24
hana: hani I-B/1-22, I-B/5-32
hanéy_āv: iki veya daha çok katlı ev I-B/1-45
hāp bidāk: hep beraber I-B/9-25
harannī: büyük tencere I-A/1-80
hāreT_ét: hayret etmek I-B/1-43
harım: domates, biber, patlıcan gibi sebzelerin dikildiği küçük bahçe I-A/1/3-99, I-A/33-68, I-B/1-38, I-A/3-34
harkāt: hareket I-A/46-52
harkeT_ét: hareket etmek, kıpırdamak I-A/1/1-31
harikāT: hareket I-A/46-52
hasillā: fasulye I-B/8-7
hasilli: fasulye I-A/43-60
hastı: hasta I-A/7-49, I-A/35-48
hateş: ateş I-A/56-21
hatī: hatır I-A/21-2
hatma: Fatma I-A/43-2, I-A/1/3-37
havta: hafta I-A/32-13
havtı: hafta I-A/23-10, I-A/3-3, I-A/23-9
havtı: hafta I-A/3-3, I-A/52-32
hayraT_ét: hayret etmek I-A/30-76
hazıla-: hazırlamak I-A/23-1
hazır: fazla I-A/1/3-43

hēbī: heybe I-B/1-31
hēç: hiç I-A/33-4
hēkes: herkes I-A/50-5
hen: sen I-A1/1-5, I-A1/1-39, I-A1/3-30
heni: hani I-A/1-42
heral: her halde I-A/33-8, I-B/6-6
heralda: galiba, herhalde I-A1/3-17
hēs: hiç I-A/33-66, I-B/1-37
hēybi: heybe I-A/50-81
hınım hısım: akraba I-A/9-53
hızmaT_ışlā- iş yapmak, çalışmak I-B/1-28
hilim: film I-A/35-39
hinci: şimdi I-B/4-46
hindi: şimdi I-A/4-2, I-A/31-3, I-B/1-32, I-B/5-63
hindī: şimdi I-A/1-29, I-A/16-76
hiş bi şey: hiçbir şey I-A/7-20
hişbir: hiçbir I-A/52-76
hiz: siz I-A1/3-43
hōle: şöyle I-A/34-14, I-B/5-32
hōlū: şöyle I-A/11-155, I-A/6-3, I-A/33-4, I-A/33-19
hocū: hoca I-A/11-9
hocu: hoca I-A/18-44, I-A/28-113, I-A/48-44, I-B/4-23
holuz: büyük kalbur I-A/15-88
hoturaf: fotoğraf I-A/46-5, III/13-1
hotūraf: fotoğraf I-A/9-69
hoturaf: I-A/38-16
hökümet: hükümet I-A/57-37

hu: şu I-B/1-18
hunnā: şunlar I-A1/1-11
hunu: bunu I-A/33-3
hur-: vurmak, üstüne koymak I-A/45-52; I-A/56-21
hure: şura I-A/26-56
hurmu-: vurmamak I-A/45-52
hürüm hürüm: hep beraber, topluca I-A/7-38

I

ıççık: azıcık, çok az I-A/19-49
ıhr: işte I-B/1-97
ıhrat: rahat I-A1/3-64
ılâç: ilaç I-B/1-65
ilâzım: lazım I-B/1-34
imahdar: anahtar I-B/4-53
ıraķı: rakı I-A/24-67
irāmatlık: rahmetli I-A/19-20
ıras getir: I-A/38-16
irāt_ēt-: rahat etmek I-A/19-7
irātsiz: rahatsız I-A/13-69
ırfat: Rıfat I-A/49-18
ırmızan dut-: oruç tutmak I-B/1-55
ırmızan: ramazan I-A/7-41
ırzaķı: bir üzüm türü I-A/11-95
ışcaķ: sıcak I-A/9-13, I-A/9-14, I-A/33-35
ısan: insan I-A/34-19

İ

ıbik: tulumun ağız kızmı I-A/30-56
idāra: [I] lamba, idare I-A/39-22
idāra: [II] idare (etmek) I-A/39-3

idārī_étdir-: idare etmek, geçinmek I-A1/3-95
iğir-: keçi kılını ipe dönüştürmek I-B/8-30
iğimi_: eğirme, bükme I-A/55-43
ihdiyēc-: ihtiyaç I-A/30-23
iki yağa-: etraf, sağ sol I-B/1-67
ikki-: iki I-A/49-3
ilāna-: lahana I-A/7-29
ilāş-: ilaç I-A/33-14
ileşbā-: çiftçi I-A1/4-35, I-A/26-67
ileşbācilik-: çiftçilik I-A/30-64
ileşbālik-: çiftçilik, rencberlik I-A/37-10
ileşbārlik-: çiftçilik I-B/6-1
ileşbēlik-: çiftçilik I-A/12-36
ilgen-: leğen I-A/13-25, I-A/34-21
illī-: illa I-A1/1-24, I-A/33-29
incirlóvu-: İncirliova I-A/45-75
inci_: incir I-A/15-161, I-A/22-16
indā-: şu I-B/1-97
intişam-: ihtişam I-A/32-32
irahmetli-: rahmetli I-A/13-3
irāl-: kilo almak, irileşmek I-B/4-51
ircā-: rica I-A/1-45
ircāci_: ricacı, aracı I-A/1-45
irēmet-: I-A/37-1
irēme'li-: rahmetli I-A/34-37
iresim-: fotoğraf I-B/8-45
irezil_ol-: sıkıntı çekmek, rezil olmak I-A/37-6

irim-: [I] iki tarla arasındaki yol I-A/44-43
irim-: [II] sokak I-A/44-43
isdī-: istemek I-A/23-19
ispīti-: I-A/34-28
istambol-: istanbul I-A/30-78
iş-: içmek I-A/16-16, A-A1/3-41, I-B/1-96
işallah-: inşa allah I-A/31-49
işcek-: içecek I-A/6-17
işci-: işçi I-A/11-16
işē-: şey I-A/23-2
işgenci_: işkence I-A/11-121
işgi-: içki I-A/28-94
işki-: içki I-A/44-13, I-A/6-28
işlā-: çalışmak I-B/1-67
işlāmlī-: işlemeli, nakışlı I-A/48-37
işlenti-: elle yapılan örgü, dikiş, oya vb. ürünler, el işi I-A/28-61
iştık-: işte I-A/31-33
işti-: işte I-A/5-21, I-A/32-19, I-B/1-94
iştik-: işte I-A/31-6
iştimā-: II/3-103
itim satım-: yetim I-B/1-52
izinnī-: izinli I-A/14-26
īni-: iğne I-B/7-72

K

kaFalı yarım-: yarım cumhuriyet altını I-B/1-88
kafi-: kafa I-A/12-38
kağ-: kalkmak I-A/1-16

ķaltaķ: tekne, zeytin sıkma işleminde kullanılan tekne I-A/41-34

ķamarı: kamera I-A/33-26

ķapıma: etli sebze yemeği I-A/40-53

ķāpız: karpuz I-A/42-3, II/3-66

ķāpuz: karpuz I-A/15-190

ķaryolū: karyola I-A/28-63

ķāsi yođūdu: II/2-3

ķāsi: [I] kasa I-A/41-44

ķāsi: [II] kese, torba I-B/1-73

ķaş: kaş I-A/3-50

ķāt: kağıt I-A/17-19

ķayat: kâğıt I-A1/3-208

ķayraķ: yassı I-A/15-27

ķelbaş: karnabahar I-A/15-36

ķelot: karnabahar I-A/15-35

ķemel: olgunluk, kemal, rüşt I-A/33-56

ķepçi: kepçe I-A/11-168

ķesdāne: kestane I-A/22-12

ķesdāne: kestane I-A/31-21

ķesdīne: kestane I-A/37-14

ķēy-: giymek I-A/25-2

ķeyfi: hususi, keyfe bağlı olarak I-A1/3-55

ķēyim: giyecek I-B/9-3

ķezā: kaza I-A/35-63

ķımışdē: I-A/40-57

ķını: İkına -A/6-35

ķıpirā-: hareket etmek, kımıldamak I-A/40-58

ķıpirı-: hareket etmek I-A/33-17

ķısı: kısa I-A/28-10

ķıstīma: patlıcanla yapılan bir yemek, patlıcan oturtma I-A/12-53

ķilē: kilo I-B1/2-56

ķipirit: kiprit I-A/51-24

ķirāz: kiraz I-A/11-229

ķirez: kiraz I-A/42-69

ķīne-: kitlemek I-A/17-35

ķōFār: kuaför I-A/51-81

ķofu: I-A/38-87

ķōķ-: korkmak I-A/18-37

ķolū: kola, iķecek I-A/55-93

ķómpir: patates I-A/51-67

ķoşaf: II/1-19

ķóftü: köfte I-A/50-21

ķöfün: büyük küfe I-A/25-58

ķöğ: köy I-A/19-57, I-A/26-42

ķöğ: köy I-A/32-37

ķökānnik: domates, biber, patlıcan gibi sebzelerin dikildiği küçük bahçe I-A/26-89

ķötürke: (< ET *ķöter-* yükseltmek) I-B1/7-9

ķöv: I-A/34-51

ķöv: köy I-A/2-23, I-A1/1-38, I-A/6-98

ķözlümü tüşü: közlenmiş patlıcan ve biberin sirke ve sarımsakla

karıştırılmasıyla yapılan yemek I-A/40-4

köpe: geç yetiştirilen sebze, meyve, hayvan *asılı köpeli* II/3-74

köpü: köprü I-A/14-27

kusukusu: kuskus I-A/15-90

küllük: yağ çıkarmak için kullanılan alete I-A/41-35

kıbet: tahtadan yapılmış kulübe II/3-99

L

laylon: naylon I-A/50-75, I-A/22-24

liri: lira I-A/54-11

lokmü: lokma I-A/4-5

laylom: naylon I-A/28-170, I-A/28-242

len altın takı I-A/1-20

lo^kmu: yağda pişirilerek yapılan bir tür yiyecek, lokma I-A/15-44, I-A/17-60

M

mā: var I-B/1-32

mācır: II/4-24

mācır: muhacir, göçmen II/4-23

madallī: madalya I-A/10-4

madelle: madalya I-A/10-10

mādimen: merdiven I-A/7-57

mafāT: vefat I-A/10-3

māfrat: mağfiret I-A/30-17

makēne: makarna I-A/7-35

makerni: makarna I-A/7-35

makğaycı: maydanoz I-A/49-46

mal: koyun, inek gibi hayvanlar I-A1/3-80, I-B/1-70

malıma: un ve samanla yapılan hayvan yiyeceği I-B/4-48

mandıcı: salı günü I-A/50-14

māndıf: Memduh I-B/4-53

manısı: Manisa I-A/49-65

mapırkı: I-A/34-34

mar: var I-A/50-75

maraj: baraj I-A/57-14

marej: baraj I-A/57-90

masaraf gō: ihtiyaç olan şeyleri satın almak I-A1/2-5

masıraf: masraf I-A/24-35

māsul: mahsul, ürün I-A/50-44

maşırı: düğünde yakılan büyük ateş II/3-50

maşırpa: sürahi, maşrapa I-A/11-155

mayı: maya I-A/15-96

māzi: çeşitli ürünlerin saklandığı depo I-A/15-168

mēdinoz: maydanoz I-A/3-117

mekki: Mekke I-B/1-105

memi: meme I-A/10-26

memlikat: memleket I-A/40-37

mencilīs: küçük topluluk I-A/50-5

mendirez: Menderes Nehri I-A/15-15

menengeç: menengiç, çitlembik ağacı I-A/15-74

meneş: menengiç, çitlembik ağacı
I-A/16-33

meñgirek: I-A/38-35

mesē: mesela I-A/6-35

mēşur: meşhur I-A/47-73

mevrüt: Hz. Muhammed'in doğumunu anlatan mesnevinin okunduğu dinî tören I-B/1-10

meydan ocā: düğünde geceleyin yakılan büyük ateş I-B/3-52

mıḳdā: muhtar I-A/25-89, II/4-24

mıstıfı: Mustafa I-A/40-63

mıstıvış: Mustafa I-B/4-23

millarlıḲ: milyarlık I-A/56-41

min-: binmek I-A/11-117, I-A/48-36, I-A1/3-12

mindēr-: bindirmek I-A/6-37

mindir-: bindirmek I-A/1-10

minibis: minübüs I-B/1-100

miñgılis: küçük topluluk I-A/6-27

misāfı: misafir I-A1/1-20

misāvi: misafir I-A/51-71

misāvır: I-A/34-5

molle: molla, hoca I-A/48-44

mollu: molla, hoca I-A/48-43

motur: [I] motor I-A/13-46

motur: [II] traktör I-A1/3-8, I-B/1-97

muabbet: muhabbet I-A/32-51

muhdālıḲ: muhtarlık I-A/43-18

muhommet: Muhammet I-A/49-104

muḳdar: muhtar I-A/10-13, I-A/13-9, I-A/35-7

mūla: Muğla I-B/1-18

mūlu: Muğla I-A/35-44

musāfı: misafir I-A/24-20

mustuvū: Mustafa I-A/36-4

mutaf: I-A/38-36

mutafçılıḲ: kıl bükme, kıl eğirme I-A/38-36

muttaḳā: mutlaka I-A/3-31

mühättiş: müfettiş I-B/5-7

müsādi: müsaade, izin I-A/12-64

müşgöl ét-: meşgul olmak, uğraşmak I-B/1-122

müzüm: II/1-19

N

n ēli-: (<ne eyle-) ne yapmak I-B/1-52

nēdi: nerede I-A/41-47

naf: II/4-13

nâf: laf I-A/40-48

naf: laf II/4-18

nahā: nasıl I-A/34-2, I-A/13-34

naha: nasıl I-A1/2-9

nahaḲ: nasıl I-A1/3-19

nāzillı: Nazilli pazarı günü, perşembe günü I-A1/2-18

nēci: ne, neci I-B/1-87

neher: nehir II/3-97

neket: rekat I-A/10-29

nēnni: bebek I-B/1-88

nēşan: nişan I-A/11-18

nikâhlan-: nikâhlanmak, nikâh yapmak I-A1/2-6

nişannr: nişanlı I-A/51-149

nofut: nohut I-A/15-100

noḡtu noḡtu: nokta nokta I-A/15-49

noḡum: lokum I-A/32-29

nuhus: nüfus I-A/27-3, III/13-88, I-A/1-52

nūhus: nüfus I-A/12-8

O

o zaman: o zaman I-B/1-19

ō-: olmak I-A1/1-29

ocaḡ: tütün fidanlarının yetiştirildiği yer I-B/3-12

odur: oda I-A1/3-33

oḡā: yukarı I-A/42-19

oḡarī: yukarı I-A1/3-35, I-B/5-50

oḡuntu: davetiye I-A/6-20, II/7-4, II/11-32, III/2-64

ol-: bir işi bitirmek, tamamlamak I-B/1-1

ōlā: oḡlan, keçi yavrusu I-A/43-10

ōlaḡ: oḡlak III/13-12

ōlan: oḡlan I-A/33-49, I-A/1-4

om: on I-A/11-16, I-A/52-76

onnā: onlar I-B/1-17

ónnar: onlar I-A/5-16

oḡar-: tamir etmek I-B/1-80

oḡart-: tamir ettirmek I-B/1-101

ori: oraya I-A/46-60

orkestırı: orkestra I-A/6-73

orū: ora I-A1/1-50

ōtalıḡ: ortalık I-A/27-52

ō'luḡ parasr: otlak kullanımı karşılığında küçükbaş hayvan sayısına göre ödenen para, otlak kirası I-A1/3-72

otū-: ikamet etmek I-A1/3-80

oturaf: fotoğraf I-A/10-96

otur'fmu: patlıcanla yapılan bir yemek, patlıcan oturtma I-A/50-24

otuz millar: otuz miyar lira I-B/1-99

ove: ova I-A/39-29

ovḡat: avukat I-A/10-11

ovḡula-: küçük parçalara ayırmak I-A/2-7

ovtū: hafta I-A/10-16

oyū: oya, işleme I-A/51-20

ōl-: bir işi bitirmek, tamamlamak I-B/1-37

Ö

ōle: öyle I-A1/1-29

ōlü: öyle I-B/1-31, I-A/32-11

ōlū_ōlü: öyle öyle, öylece I-A/1-17

ōlgün: ölmüş *ävli_olcek. yalnız başı bozgun_olmecek.

ḡocasī_ōlgün_olmecek I-A/51-77

ōmī: ömür I-A/35-45

ōncü: önce I-A1/1-15

ōnivēsté: üniversite I-A/52-110

ōḡcü: önce I-A/31-24

örüzgē: rüzgar I-A/21-22, I-A/25-119
ötegi öteki I-A/30-79, I-A/43-55
öteki: öteki I-A/43-138
ötü: öte I-A/8-23, I-A/27-15
ötübārā: öteberi, eşya I-B/1-22
övke: öfke I-A/45-46
özengi: üzengi I-A/3-21
ōrādicī: öğretici, rehber I-A/51-107
ōrā'mān: öğretmen I-A/53-23
ōrātmen: öğretmen I-A/31-38
ōren-: öğrenmek I-A/42-35
ōre'men: öğretmen I-A/29-66, I-A/40-58
ōre'mennik: öğretmenlik I-A/28-27
ōsüz: öksüz I-B/7-23

P

pēnir: peynir I-A/28-251
pēnī: peynir I-A/28-251
pēşembe: perşembe I-A/46-27
pabırқа: fabrika I-B/1-76
pağāt: paket I-A/32-29
pa^klāvı: baklava I-A/32-31, I-A/16-95
pa^klavī: baklava I-A/24-5
pa^klefi: baklava I-A/56-55
pa^klr. bakla I-B/1/2-60
paṅgulot: banknot I-A/57-36
papırқа: fabrika I-A/33-58
parı çevir-: parayı oynayan kişinin başı üstünde döndürmek I-B/9-12
parī: para I-B/1-83

pasırı: I-A/39-43
patatiz: patates I-A/32-23
patetiz: patates I-A/15-34
patiki: patika I-A/16-89
pāyatlı: payitahtlık I-A/8-4
pençiri: pencere I-A/16-20
perşamba: perşembe I-A/32-15
peygambar: peygamber I-A/51-100
piçağ: bıçak I-A/16-59
pıransı: pırasa I-A/12-28, I-A/15-194
pırlan-: dönmek I-B/5-62
pısat: elbise I-A/26-106
pişman_ol-: pişman olmak I-A/1/3-31
pilâf: pilav I-A/1-48
piriş: piriş I-A/17-45
portıgal: portakal I-A/49-52
potin-: II/3-102
pusat: elbise I-A/11-209

S

sētın: zeytin I-A/22-14, I-B/1-15
sētinnik: zeytinlik, zeytin bahçesi I-B/1-15
sā-:[I] (<sal-)göndermek I-B/1-82
sā-:[II] (<sar-) sarmak I-A/39-57
sāb: sahip I-A/1-37
sabālen: sabahleyin I-A/16-19, I-A/14-5, I-A/31-15
sabālr. sabahleyin I-B/1-27
sabaylan: sabahleyin III/13-63
sabbālen: sabahleyin I-A/39-35

- sābī:** sabah I-A/56-15
- sādi:** sadece, yalnızca I-A/5-20, I-A/42-52
- sāfā:** defa, kere, kez I-A/31-15
- sāgi:** tütün, incir gibi bitkilerin kurutulduğu yer I-A/15-169
- sağsı:** saksı I-A/3-33
- sağılık:** sağimlik I-A/19-16
- sal-:** salmak, göndermek I-A/44-8
- sāl-:** sürmek I-B/1-65
- salamurī:** salamura I-A/28-253
- salçr:** salça I-A/20-43
- sālen-:** seslenmek, laf atmak I-A/3-1
- sāliK:** sağlık I-A/36-15
- sālik:** sağlık, sıhhat I-A/14-10, I-A/46-87
- sāli:** salı I-A/47-7
- salmi:** salma, bırakma I-A/42-5
- saltı:** salata I-A/3-112, I-A/53-72
- sāmr:** çeşitli bitkilerin yapraklarından yapılan yemek I-A/1-50, I-A/4-5, I-A/50-21
- sāniyī:** saniye I-A/30-3
- sarā-:** sararmak I-A/29-89
- saş bōrē:** gözleme, sac böreği I-A/6-93
- saş:** sac, üzerinde ekmek yapılan metal panel I-A/39-81
- sāt:** saat I-A/31-13
- sāten:** zaten I-A/19-42
- sātēñ:** zaten I-A/33-17
- satım:** satış I-B/1-40
- sav-:** sağmak I-A/42-4
- sāvın:** sağım I-A/27-136
- savır-:** savurmak I-A/25-12, I-B/2-8
- savır-:** savurmak I-A/47-13
- seap:** sevap I-A/7-53
- sebāb:** sebep I-A/4-9
- sefēbēlik:** seferberlik I-A/9-85
- sehīhi sehīhe:** sayfa sayfa I-A/34-15
- sékizān:** seksen I-B/1-6
- sékizēn:** seksen I-A/54-11
- séksānnik:** seksenlik I-A/27-50
- sēlān-:** seslenmek I-A/54-15
- señnenmeç:** saklambaç oyunu I-A/28-239
- serinni-:** serinlemek I-A/38-67
- seş-:** seçmek I-A/22-18
- seşmi:** seçme I-A/26-75
- séytin:** zeytin I-A/18-31, I-A/33-56
- sıgī:** sığır I-A/43-3
- sıgīcılıK:** sığırcılık I-A/41-4
- sıf mī:** sıtma I-A/57-64
- sızmi yağ:** sızma zeytin yağı II/1-32
- sigortū:** sigorta I-A/38-18
- silas:** yaş mısırın saplarının öğütülmesiyle elde edilen hayvan yiyeceği II/3-74
- sini:** büyük tepsi I-A/34-19
- siñnenmiÇ:** saklambaç I-A/21-29
- sōle-:** söylemek I-A/3-4
- sobucū gūñ:** pazartesi günü I-A/40-10

sobucü gün: pazartesi günü I-A/40-10
sobucu: pazartesi günü I-A/48-3
sofru: sofraya I-A/23-11
soķu: (<*sok-u-g) dibekte veya havanda tahıl dövmeye yarayan tokmak I-B/9-31
soķul: girmek, yanaşmak I-A1/1-24
somun_ekmē: yuvarlak ve şişkin ekmek I-B/1-60
sōna: sonra I-A/31-13
sōnalr: sonra II/3-87
sōnu: I-A/35-39
soņ baş: en son I-B/6-37
soņ: son I-A1/3-102
soņru: sonra I-A/39-31
soņrudan: sonra I-B/1-98
soņūru: sonra I-B/5-62
sōru: sonra I-A/45-11, I-A1/3-105
sosyeti: II/3-32
sovan: soğan I-A/7-28
sovu^kluķ: soğukluk I-A/6-55
sōkü: Söke I-A/47-5
sōndār-: söndürmek I-A/51-22
sū-: sürmek I-A/26-23
sūd: süt I-A/16-8
sūlāyi: sülale I-A/30-42
sūpūgü: süpürge I-A/43-82, I-A/51-168
sūre-: sürdürmek I-A/1-34
sūTcü :sütçü I-A/42-5

süyür-: sürdürmek I-A/30-68
süzgü: delikli çanak I-A/2-18
sōzgü: (<çöz-gü) dokumacılıkta atkılarının geçirildiği uzunlamasına ipler I-B/7-59

Ş

şē: şey I-A/31-21, I-A1/1-29, I-B/1-22
şāhār: şehir I-A/51-32
şakī şakī: şakır şakır I-A/51-18
şārfoş: sarhoş I-A/28-22
şekē: şeker I-A/11-29
şékē: şeker I-A/34-27
şennik: şenlik I-A1/1-37
şincī: şimdi I-A//3-7
şincī: şimdi I-A/1-15
şindi: şimdi I-A/1-41, I-A/31-6
şişī: şişe I-A/24-68
şōle: şöyle I-A/31-16
şōlü: şöyle I-A/2-27, I-A/31-13
şofor: şöför I-A/52-86
şovķ: ışık I-A/6-101
şūdū: şurada I-A/42-70
şuğul: iş, güç, uğraş I-A/41-6
şükürū: Şükrü I-B/1-120

T

tādīl: pazar günü, tatil günü I-A/28-17, I-A1/2-11, I-A/41-28
tādīlertesī: pazartesi günü I-A1/2-24
tah: daha I-B/1-28
taha: daha I-A/11-56

- tahannı pide:** tahinli pide I-B/9-1
- taket:** II/4-4
- tâ^kni:** tekne I-A/57-41
- tâla:** tarla I-A/14-28
- tälâğizon:** televizyon I-A/43-36
- tälât:** Talat I-A/49-54
- tâle:** tarla I-A/39-34
- tâli tağgi:** tarla I-A/17-38
- tamşr:** temaşa, eğlence I-B/6-68, I-A/39-20
- tanışgın:** tanıdık I-A/54-39
- tāni:** tane I-A/31-17
- tāni:** tane I-A/1-6
- tāni:** tarhana I-A/3-125
- tāni^{ke}:** II/1-32
- tañtanı_ét-:** tantana etmek I-A/6-53
- taran:** tarhana II/2-2
- tarav:** taraf I-A/56-46
- tārffı:** terfi, rütbe I-A/44-15
- tārlä-:** terlemek I-B/1-67
- tarlı:** tarla I-B/1-29, I-A/19-11
- tārs:** hayvan gübresi III/13-18
- tāsiyon:** tansiyon I-A/57-59
- tātāmiz:** tertemiz I-A/41-45
- tavātir:** II/3-71
- tavık:** tavuk I-A/11-30
- tayın:** tayin I-B/5-8
- tefā:** defa, kez I-A/10-35
- tehnāl:** defne yaprağı I-A/15-103
- tehnel:** defne yaprağı I-A/15-103
- tekā tekā:** teker teker I-A/41-73
- tekirā:** tekrar I-A/3-19, I-A/20-24, I-A/3-48
- tekrā:** tekrar I-A/3-21
- telēzon:** televizyon I-A/51-17; I-A/54-17
- temin:** demin, biraz önce I-B/1-54
- tenki:** I-A/34-22
- tenile-:** bezelye, barbunya, yer fıstığı gibi kabuklu bitkilerin tanelerini çıkarmak I-A/1-30
- tēs:** ters I-A/26-110
- tezi buzālī:** taze buzağılı, yeni doğurmuş inek I-A/1-3-14
- tınas:** tınaz, ekin yığını I-B/5-62
- tik-:** dikmek I-A/18-9
- tōba:** torba I-A/43-136
- toğlu:** bir yaşındaki kuzu I-B/1-11
- toğtur:** doktor I-A/18-27, I-B/1-64, I-A/38-56
- tomatē:** II/2-2
- tomati:** domates I-A/3-128
- tomati:** domates I-A/12-17
- topannı-:** yuvarlak hâle getirmek I-A/15-45
- topāñ:** yuvarlak hâle getirilmiş küçük parça I-A/15-51
- torbe:** torba I-A/55-36
- torbü:** torba II/2-3
- tovuğ:** tavuk I-A/1-5
- tovuğ:** tavuk I-A/56-59
- töbū:** tövbe I-A/51-105, II/3-109
- tüşü:** turşu I-A/40-3

türkçü: Türkçe I-A/31-38

türkü çek-: türkü söylemek I-B/1-115

tîrâki: tiryaki I-A/44-33

U

umba: baba I-A/13-4, I-A/14-41, I-A/35-69, I-A/39-32

umbalık: kayınpeder I-A1/3-49

ûraş-: uğraşmak I-A/31-20

ûreş-: uğraşmak, çabalamak I-B/1-32, I-A/38-82

urf: ruh I-A/10-40

urFu: Urfa I-A/55-38

urkéyi: Rukiye I-A/49-6

uş-: uçmak I-A/33-33

uvcula-: küçük parçalara ayırmak I-A/31-16

uvkala-: küçük parçalara ayırmak I-A/2-12

Ü

üğüd-: öğütmek I-A/20-26

ünüm ünüm: avaz avaz I-A/45-45

üryâ: rüya I-A/44-47

üsek: yüksek I-A/57-59

üsên: Hüseyin I-A1/3-49

üsin: Hüseyin I-A/49-60

üslük: üstlük, başörtüsü I-A/32-30

üş millarlık: üç milyar liralık I-B/1-40

üş: üç I-A/3-4, I-A/32-4, I-A/52-87

üyüd-: öğütmek I-A/43-119

Ü

ürsüm: I-A/40-42

V

vâ: var I-A/2-25, I-A/32-41, I-A1/1-36, I-B/1-72

vâ-: varmak, uğramak I-A1/3-43

vaḥd: vakit I-A/55-67

valis: varis I-A/29-57

vizdan: vicdan I-A/15-131

vîrâ: devamlı, sürekli I-B/1-31

Y

yēgi: (<ye-y-gi) hayvan yiyeceği I-A/11-102

yēnç-: inceltmek, dövmek I-B/8-8

yafçr: lafçı, dedikoducu I-B/7-63

yağ sıkıcr: yağ sıkma makinesi I-B/1-76

yağlık: mendil I-A/13-32

yākā-: yıkamak I-A/20-26, I-A/23-1

yakr: [I] (<*yak-ı-g) ağırlı bölgeye yapıştırılan ilaç III/6-27

yakr: [II] (<*yak-ı-g) yakılacak odun I-A/11-63

yakr: [III] taraf I-A/33-17

yakım: mani III/13-41

yakın-: (kına) yakınmak I-A/24-16

yahğız: yalnız I-A/17-76

yahıız: yalnız I-A1/1-12

yahğüzlü: saç üzerinde yapılan bir ekmek türü I-A/41-15

yaliğüzlü: saç üzerinde yapılan bir ekmek türü I-A/41-14

yamaz: namaz I-A/35-55, I-B/1-46

- yameş:** yamaç I-A/1/3-7
- yāmū:** yağmur I-A/51-18
- yaneşli:** nakışlı I-A/48-37
- yanık:** nişan karşılığında kız evinin erkek evine götürdüğü hediye I-A/13-18
- yāniş:** yanlış I-A/35-28
- yānız:** yalnız I-A/8-2
- yannéş:** yanlış I-A/44-27
- yannık:** yoğurdu ayran haline getirmek için kullanılan alet, yayık I-A/1-48
- yaş:** nakış, işleme I-A/48-37
- yaşlı:** nakışlı I-A/48-36
- yapıcı:** inşaat ustası I-A/37-5
- yapıcılık:** inşaat ustalığı I-A/37-5, I-A/39-11
- yar-:** küçük parçalara ayırmak I-A/7-16
- yarantı:** yarar, fayda I-A/1/4-50
- yāru:** yavru, çocuk I-A/32-5
- yassı:** I-A/34-40
- yataç:** yer, mahall III/13-19
- yāv:** yağ I-A/1-62
- yav:** yağ I-A/53-78
- yav^klı:** yavuklu, nişanlı I-A/48-41
- yavut:** yahut I-A/25-59, I-A/44-15
- yayğı:** I-A/38-39
- yayka-:** yıkamak III/13-19
- yayla-:** yaz mevsimini geçirmek III/13-25
- yaylı:** yayla I-A/11-229
- yayran:** ayran I-A/39-7
- yaz-:** halı, kilim gibi şeyleri sermek I-A/15-81
- yazğr:** yere serilmek için kullanılan halı, kilim gibi şeyler I-A/25-45
- yazıl-:** (kilim, halı) serilmek I-B/7-8
- yazmı:** yazma, başörtüsü I-A/51-84
- yécek:** yiyecek I-A/6-17
- yéme^klik:** yemeklik I-A/7-33
- yénc-:** ezmek, döğmek I-A/53-86
- yéñbazā:** Yenipazar I-A/26-53
- yeñbazar:** Yenipazar I-A/1/1-38
- yeñiden:** tekrar I-B/1-101
- yeñibazā gün:** çarşamba günü I-A/1/2-18
- yép-:** ekmek yaparken hamuru iki yandan elle bastırmak I-A/15-38
- yér_āvi:** tek katlı, müstakil ev I-B/1-18
- yıkıntı:** yük, masraf I-A/24-33
- yumuşıcık:** yumuşacık I-A/21-52
- yimti:** yumurta I-A/29-88
- yiv-:** üst üste yığmak, biriktirmek I-A/11-109, I-A/29-72
- yiviñ:** yığın I-A/16-85
- yi-:** yemek I-B/1-56
- yōmū:** yevmiye, günlük I-A/39-31
- yōmici:** gündelikçi, yevmiyeci I-A/18-13
- yō:** kere, defa I-B/1-10
- yōgan:** yorgan I-A/6-19
- yogūd:** yoğurt I-A/31-14

yoğud: yoğurt I-A/14-2
yoķā: yukarı I-A/11-75
yoķara: yukarı I-A/3-83
yoķarī: yukarı I-A/3-22
yoķsuzluķ: yoksulluk I-A/4-26
yonan: Yunan I-A/9-84
yörü: yürümek I-A/1/1-16, I-A/2-21
yörük: yörük I-A/30-61
yu-: yıkamak I-A/11-206
yuğūd: yoğurt I-A/3-132
yuka: yufka I-A/3-5
yuku: yufka, sacda pişirilen ince ekmek I-A/1-45, I-A/4-5, I-B/1-57
yuyur-: yoğurmak I-A/20-32, I-B/2-21
yūseğ_āv: yüksek ev, iki katlı müstakil ev I-B/1-4
yūsük: yüzük I-A/1-16
 yuvarlımı: un ve kıyma ile yapılan bir çeşit yemek I-A/1-50
yuvarlımı: un ve kıymayla yapılan bir yemek I-A/3-111, I-A/1-50
yuvķa: yufka I-A/3-5
yuvķu: yufka I-A/3-6
yuvur-: yoğurmak I-A/11-167, I-A/31-14
yü-: yıkamak I-A/30-55, III/13-19
yūsū: yüzük I-A/52-39
yüz bacak: yüz tane küçükbaş hayvandan oluşan sürü I-A/3-71

Z

zētin: zeytin I-A/31-20
zādi: pirinçle yapılan bir tür tatlı I-A/24-38, I-A/32-24
zādi: piriçle yapılan bir tür tatlı I-A/17-53, I-A/7-16, I-A/32-24
zāhmāri: kış I-A/43-7
zāhre: buğday, arpa, yulaf gibi bitkilerin taneleri, zahire I-A/28-126
zand_ēt: sanmak, zannetmek I-A/3-16
zāPzi: sebze I-A/41-5
zārā: zahire, tahıl I-B/4-46, I-B/6-26
zāruş: sarhoş I-A/17-41
zarzived: sebze I-A/2-21
zāti: zaten I-A/2-2
zatten: zaten I-A/28-32, I-B/2-33
zattr: zaten I-B/1-92, I-B/6-18
zatti: zaten I-A/44-58, I-A/38-63
zebāb: sebep I-A/30-12
zebzi: sebze I-A/34-11, I-A/20-13
zelve: serlvi I-A/10-84
zizi: sızı I-A/13-44
zigari: sigara I-A/9-82
ziple: batırmak I-A/32-37
zō: zor, güç I-A/31-47
zofru: sofraya I-A/55-17
zohri: sofraya I-A/49-83
zopa: soba I-A/33-37
zuman: zaman I-A/34-10
zurnu: zurna I-B/3-53

KAYNAK KİŞİLER
KAYNAK KİŞİLERİN DERLEME YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI
I. Bölge
{-yo}, {-yuru} Bölgesi

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Merkez İlçe	Alatepe	Kadriye Karacasulu (57)	1
		Muammer Karacasulu (65)	1
		Gülsüm Bilen (55)	1
	Baltaköy	Fatma Şahbaz (52)	1
		Emir Tullah Karayılan (80)	1
	Danişment	Hatice Ünal (76)	1
		Durdu Şenyuva (77)	1
		İsmail Özdemir (75)	1
	Gözpınarı	Hatice Akcan (76)	1
		Arziye Yetim (42)	1
		Turgut Günay (52)	1
		Fatma Akcan (65)	1
		Hatice Günay (43)	1
	Kenker	Sabriye Babacan (75)	1
	Kuyucular	Hacer Çayır (70)	1
Toplam	6	15	15

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Bozdoğan	Akseki	Şengül Çetin (58)	1
		Gülizar Özdemir (80)	1
		Fadime Goruk (80)	1
		Şerife Sağdıç (68)	1
		Emine Tekin (58)	1
	Dutağaç	Suzan Aydın (52)	1
	Güvenir	Hatice Yurdakul (77)	1
	Kılavuzlar	Nurten Ergün (67)	1
		Fatma Çiltepe (55)	1
		Hatice Atalay (75)	1
	Kızılcaköy	Nimet Akman (62)	1
		Emine Eldeniz (55)	1

		Mihriban Sakarya (65)	1
	Koyuncular	Kübra Türkoğlu (68)	1
	Körteke	Melek Görgün (80)	1
		Naziye Tünay (70)	1
	Olukbaşı	Fatma Kurt (80)	1
		Pakize Gürer (65)	1
		Hacer Aydın (63)	1
	Örencik	Nursena Erdik (80)	1
Toplam	9	20	20

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Buharkent	Ortakçı	Emine Bağcı (78)	1
	Kızıldere	Emine Çaydaş (77)	1
Toplam	2	2	2

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Çine	Bağlarbaşı	Hayriye Uyar (73)	1
		Hanım Ayşe Özdon (70)	1
	Bahçearası	Saniye Ünal (85)	1
	Bereket	Kezban Aslan (83)	1
		Kazım Aslan (85)	1
		Melahat Özdemir (70)	1
	Kavşit	Naciye Orhan (76)	1
		Adile Yaşar (63)	1
	Mutaflar	Kezban Kılıç (79)	1
	Sarnıç	Ayşe Sever (84)	1
	Tatarmemişler	Nurşen Sever (40)	1
		Fatma Sever (80)	1
		Kamil Sever (79)	1
Toplam	7	13	13

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Germencik	Habipler	Ayşe İlken (79)	1
		Gülümser Demir (60)	1
	Meşeli	Sultan Sarıkaya (80)	1
Toplam	2	3	3

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
İncirliova	İsafakılar	Hatice Özdemir (54)	1
	Karagözler	Sultan Kaya (71)	1
		Meral Sapmaz (47)	1

Toplam	2	3	3
---------------	---	---	---

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Karacasu	Bingeç	Melahat Aydın (74)	1
		Aydinten Erdem (63)	1
	Nargedik	Dudu Yapar (68)	1
		Nuri Yapar (71)	1
		İbrahim Dobur (78)	1
	Tekeliler	Ayşe İnkay (85)	1
		Fadime Gencay (70)	1
	Yaykın	Hatice Sümbül (80)	1
	Yolaltı	Ayşe Çakar (80)	1
		Fadime Ökek (82)	1
		Ayşe Dinleyen (70)	1
	Yolüstü	Durdu Cünlü (80)	1
		Durdu Yıldızçoban (79)	1
		Fatma Yıldızçoban (80)	1
Toplam	6	14	14

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Koçarlı	Timinciler	Emir Ayşe Odacıoğlu (79)	1
		Emir Hatice Karayığit (79)	1
Toplam	1	2	2

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Nazilli	Çobanlar	Ariye Köse (46)	1
		Fadime Ünal (74)	1
		Durdu Öz (81)	1
	Kahvederesi	Ayşe Akkuş (72)	1
	Sinekçiler	Rukiye Kelekçi (82)	1
		Emine Kelekçi (52)	1
	Y. Yakacık	Fatma Güngör (83)	1
Toplam	4	7	7

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Söke	Demirçay	Emir Ayşe Kavaklıçay (72)	1
	Kaygılı	Safnaz Atalay (75)	1
	Sayrakçı	Refika Gümüş (70)	1
		Nazife Totur (84)	1
Toplam	3	4	4

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Sultanhisar	Demirhan	Nazife Kazancıoğlu (75)	1
	İncealan	Dursun Turan (70)	1
		Nazmiye Nayman (81)	1
		Şevkiye Yılmaz (60)	1
		Malgaçemir	Saffet Çetintürk (73)
	Salavathı	Saniye Baranoğlu (89)	1
Toplam	4	6	6

II. Bölge

{-yomaz} Bölgesi

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Karpuzlu	Çobanisa	Fadime Akbal (74)	1
	Ektirli	Hacer Akçay (75)	1
		Duran Akçay (54)	1
	Hatipkişlası	Tahsin Sevinir (84)	1
		Emir Ayşe Sevinir (78)	1
	Kovuk	Mediha Çetinkaya (65)	1
		Osman Çetinkaya (72)	1
Toplam	4	7	7

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Koçarlı	Mersinbeleni	Meryem Aygöl (75)	1
		Sıddike Erçetin (77)	1
		Perihan Erçetin (46)	1
Toplam	1	3	3

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Söke	Çavdar	Sultan Ak (66)	1
		Rahime Kaplan (74)	1
Toplam	1	2	2

III. Bölge

{-y/} Bölgesi

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Germencik	Çarıklar	Yakup Aydoğdu (78)	1
		Gülperi Yavuz (72)	1
	Dampınarı	Ayşe Akkan (84)	1

		Hatice Akkan (54)	1
		İbrahim Akkan (55)	1
		Bahriye Yenişen (72)	1
		Safiye Bircan (83)	1
		Ümmü Ünal (59)	1
Toplam	2	8	8

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Koçarlı	Orhaniye	Fadime Yılmaz (73)	1
		Selahattin Özçelik (69)	1
Toplam	1	2	2

İdari Birim	Derleme Yeri	Kaynak Kişi	Metin Sayısı
Yenipazar	Karaçakal	Zeliha Yazgılı (62)	1
		Emine Karamenderes (72)	1
		Zeynep Tanır (73)	1
Toplam	1	3	3
Genel Toplam	55	115	115

KAYNAKÇA**Kitaplar:**

AKALIN, Mehmet (1988), *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, Ankara.

AKAR, Ali (2004), *Muğla Ağızları*, Muğla Üniversitesi Yayınları 50, Muğla.

_____ (2006a), *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yayınları 597, İstanbul.

AKDOĞAN, Hüsnü (2004), *Aydın*, Tibyan Yayıncılık, İzmir.

BANGUOĞLU, Tahsin (2011), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 528, Ankara.

BAYATLI, Hidayet Kemal (1996), *Irak Türkmen Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları 664, Ankara.

BAYRAKTAR, Nesrin (2004), *Türkçede Fiilimsiler*, Türk Dil Kurumu Yayınları 838, Ankara.

BOZ, Erdoğan (2002), *Afyon Merkez Ağzı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.

BURAN, Ahmet (1996), *Anadolu Ağzlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 660, Ankara.

COŞKUN, Volkan (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 752, Ankara.

DEMİR, Necati (2001), *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

DENY, Jean (2012), [çev.: Ali Ulvi Elöve, haz.: Ahmet Benzer], *Türk Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

ECKMANN, János (1988a), [çev.: Günay Karaağaç], *Çağatayca El Kitabı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 3412, İstanbul.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2002), *Kars İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları 797, Ankara.

_____ (2004), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları 603, Ankara.

ERDEM, Metmet Dursun - BÖLÜK, Ramazan (2011), *Antalya ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler)*, Turkish Studies Publication X, Ankara.

ERGİN, Muharrem (1993), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul.

ERTEN, Münir (1994), *Diyarbakır Ağzı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GEMALMAZ, Efrasiyap (1995), *Erzurum İli Ağızları I-II-III*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

GÖKBEL, Ahmet (2007), *Anadolu'da Varsak Türkmenleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını 349, Ankara.

GÖKBEL, Asaf - ŞÖLEN, Hikmet (1936), *Aydın İli Tarihi Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, C I, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul.

GÜLENSOY, Tuncer (1988), *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 536, Ankara.

_____ (2011), *Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası*, Akçağ Yayınları 452, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer (2002), *Uşak İli Ağızları (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 814, Ankara.

_____ - BOZ, Erdoğan (2004), *Eski Anadolu Türkçesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

GÜNŞEN, Ahmet (2000), *Kırşehir ve Yöresi Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

HACIEMİNOĞLU, Necmettin (1992), *Türk Dilinde Edatlar*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları 193, Ankara.

İLKER, Ayşe (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Türk Dil Kurumu Yayınları 679, Ankara.

KALAY, Emin (1998), *Edirne İli Ağızları*, Türk Dil Kurumu Yayınları 694, Ankara.

KARA, Mehmet (2012), *Türkmen Türkçesi Grameri*, Etkileşim Yayınları, İstanbul.

KARAHAN, Leylâ (1996), *Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması*, Türk Dil Kurumu Yayınları 630, Ankara.

KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 579, Ankara.

Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I -Fiil- Basit Çekim, (= KTLG I 2006), [Proje Başkanları: Ahmet B. Ercilasun-Leylâ Karahan-Şükrü Haluk Akalın – M. Fatih Kirişçioğlu], Türk Dil Kurumu Yayınları 879, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1994a), *Güney-Batı Anadolu Ağzları Ses Bilgisi (Fonetik)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 583, Ankara.

_____ (1994b), *Nevşehir ve Yöresi Ağzları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

_____ (1994c), *Bartın ve Yöresi Ağzları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (2003a), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 827, Ankara.

ÖNAL, Mehmet Naci (2005), *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla.

_____ (2011), *Muğla Masalları*, Muğla Üniversitesi Yayınları 115, Muğla.

ÖNER, Mustafa (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları 703, Ankara.

ÖZKAN, Nevzat (1996), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 657, Ankara.

ÖZTÜRK, Rıdvan (1997), *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, Türk Dil Kurumu Yayınları 680, Ankara.

RAYET, O.-THOMAS, A. (1997), *Bir Karya Kenti Tralleis*, [çev.: Osman Saçıkara], Özen Ofset, Aydın.

SEREBRENNİKOV Boris Aleksandroviç-GADJİEVA Ninel Zeynalova (2011), *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihî Grameri*, [çev.: Tevfik Hacıyev-Mustafa Öner], Türk Dil Kurumu Yayınları 1033, Ankara.

STRABON (2000), *Antik Anadolu Coğrafyası*, [çev.: Adnan Pekman], Arkeoloji ve Sanat Yayınları 1, İstanbul.

SÜMER, Faruk (1972), *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 170, Ankara.

TEKİN, Talat (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Simurg Yayınları, Ankara.

TOPRAK, Funda (2005), *Harezmi Türkçesinde Fiil*, Ankara.

UĞURLU, Mustafa (1999a), *Memlûk Türkçesinde Zarf-Fiilli Parçaların Dizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları 712, Ankara.

ÜSTÜNER, Ahad (2000a), *Anadolu Ağzlarında Sıfat-fiil Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları 753, Ankara.

WITTEK, Paul (1986), [çev.: Orhan Şaik Gökyay], *Menteşe Beyliği: XIII.-XV. Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Makaleler:

AKAR, Ali (2001), “Muğla Ağzında Şimdiki Zaman Biçimleri”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S 4, s. 1-10.

_____ (2003), “Muğla’da Ağız Tabakalaşması”, *Millî Folklor Dergisi Prof. Dr. Ethem Ruhi Fıçlalı Özel Sayısı*, C 8, S 60, s. 135-140.

_____ (2005), “Muğla Ağzı”, *Journal of Turkish Studies (=Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi) Orhan Okay Armağanı-I*, S 30/I, s. 43-74.

_____ (2006b), “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları”, *Turkish Studies*, Volume 3/3, s. 43-51.

_____ (2008a), “Dede Korkut Kitabında *tur-* Fiili”, *Turkish Studies*, Volume 3/1, s. 1-5.

_____ (2008b), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Eski Bir Sıfat-fiil Kalıntısı: (-cı)”, *Turkish Studies*, Volume 3/3, s. 1-7.

_____ (2009a), “Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunlar -I-”, *Turkish Studies*, Volume 4/4, s. 1-11.

_____ (2009b), “Ağız Sözlükleri: Yöntem ve Sorunlar -II-”, *Turkish Studies*, Volume 4/8, s. 216-224.

_____ (2011), “Ağızlardaki {-dikliğin} Zarf-fiil Ekinin Yapısı”, *Turkish Studies*, Volume 6/1, s. 305-309.

ATAY, Ayten (2002), “Eski Türkçe *ma/me* Edatının Anadolu Ağızlarındaki Kalıntısı”, *Türk Dili*, S 610, s. 826-828.

BAŞDAŞ, Cahit (2007), “Türkiye Türkçesinde Aslı Uzunluk Belirtileri”, *Turkish Studies*, Volume 2/2, s. 89-101.

BENZER, Ahmet (2010), “-sA Ekinin işlevleri ve Dilek-şart Ayrımı” *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 28, s. 131-140.

BOZ, Erdoğan (2008), “Ağız Atlasları”, *Turkish Studies*, S 3/3, s. 152-166.

CAFEROĞLU, Ahmet (1955), “Anadolu Ağızlarındaki Metathése Gelişmesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-7.

_____ (1958), “Anadolu Ağızlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-11, Ankara.

_____ (1963), “Anadolu Ağızları Konson Değişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-32.

_____ (1964), “Anadolu ve Rumeli Ağızları Ünlü Değişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-33.

_____ (1965), “Aydın İli Ağızlarından Örnekler ve Etnografya Bakımından Özellikleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-28.

_____ (1967), “Akhisar ve Cihanbeyli Ağızları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 1-38.

DEMİR, Necati (2003), “Türkçede Gereklilik Kipi ve İşlevdeşleri” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 11-22.

DEMİR, Nurettin (1995), “Alanya Ağızlarında ‘Şimdi’nin Varyantları” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995*, s. 99-114.

_____ (1998), “Ağız Araştırmalarında Kaynak Kişi Meselesi” *Dursun Yıldırım Armağanı*, [yay.: Metin Özarslan-Özkul Çobanoğlu], s. 171-180, Ankara.

_____ (2000a), “Birleşik Fiiller ve Vurgu -iver Şeklinin Görevlerini Tespitte Vurgunun Rolü”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1997*, s. 225-235.

_____ (2000b), “Derleme Sözlüğü’nde Şimdiki Zamanla İlgili Veriler”, *İlmî Araştırmalar 10*, s. 19-27.

DİLAÇAR, Agop (1988), “Türk Lehçelerinin Meydana Gelişinde Genel Temayüllerin Koyulaşması ve Körlenmesi” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1957*, s. 83-93.

ECKMANN, János (1988b), [çev.: Mehmet Akalın], “Harezmi Türkçesi”, *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 173-210, Ankara.

_____ (1988c), [çev.: Mehmet Akalın], “Çağatayca”, *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 211-245, Ankara.

EFENDİOĞLU, Süleyman (2009), “Ağrı İli Ağızları”, *Turkish Studies*, Volume 4/3, s. 808-840.

EMECEN, Feridun (1991), “Aydın”, *İslam Ansiklopedisi*, C 4, s. 235-237, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1983), “Muğla Ağzında Kullanılan Bir Şimdiki Zaman Şekli”, *Şükri Elçin Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s. 261-262, Ankara.

_____ (2000), “L, N, R’den Sonra Niçin T”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 191-194.

EREN, Hasan (1953) “Türk Dillerinde Methathése”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 161-180.

ERDEM, Mehmet Dursun (2008a), “Anadolu Ağızlarında Görülen Birincil Ünlü Uzunlukları Üzerine”, *Turkish Studies*, Volume 3/3, s. 502-562.

_____ (2008b), “Birincil Ünlü Uzunlukları ve İmâle”, *Turkish Studies*, Volume 3/6, s. 136-261.

FOY, Karl (1900), “Das Aidinish Türkische”, *Keleti Szemle I*, s. 177-194, 286-307, Budapeşte.

GABAİN, Annemarie von (1953), “Türkçede Fiil Birleşmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 16-28.

_____ (1988), [çev.: Mehmet Akalın], “Codex Comanicus’un Dili”, *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 67-109, Ankara.

GÜLENSOY, Tuncer (1985), “Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki”, *Türk Kültürü Araştırmaları İbrahim Kafesoğlu Armağanı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, s. 281-296, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer (1990), “Türkçede -sA Şart Gerundiumu Üzerine” *Türk Dili*, S 467, s. 276-279.

_____ (1992), “Türk Dilinde Kelime Başı Ünsüzü Üzerine” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1987*, s. 173-200.

_____ (2000), “Türkiye Türkçesindeki Zaman ve Kip Çekimlerinde Birleşik Yapılar Üzerine” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1997*, s. 215-224.

_____ (2001), “Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-fiiller” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C II, S 2, s. 122-143.

_____ (2002b), “Eski Türkiye Türkçesinde ‘İstek Kipi’ Üzerine” *İlmî Araştırmalar*, S 13, s. 35-50.

_____ (2003), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında h Sesi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001*, s. 129-146.

_____ (2005a) “Ağız Araştırmalarında Yaygınlaşmış Yanlışlıklar I: ‘bu+ra mı bur ara mı?’”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, s. 333-335, İzmir.

_____ (2005b) “Ağız Araştırmalarında Yaygınlaşmış Yanlılıklar II: Değişmenin İstikameti Bakımından Yapılan Yanlılıklar”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C V, S 1, s. 59-63.

_____ (2005c) “Ağız Araştırmamızda Yaygınlaşmış Yanlılıklar (3): ‘üzüm/yüzüm; öllük/höllük türeme mi düşme mi?’”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C V, S 2, s. 207-213.

_____ (2008) “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: ‘ç>ş Değişmesi’”, *Turkish Studies*, Volume 3/3, s. 378-387.

GÜNŞEN, Ahmet - ERDEM, M. Dursun (2007), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Tür Değiştirme Örnekleri”, *Turkish Studies*, Volume 2/1, s. 72-83.

HÜNERLİ, Bülent (2012), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında ‘Keri (Geri)’ Sözcüğünün Eskicil Bir Kullanımı”, *Turkish Studies*, Volume 7/2, s. 597-604.

KARA, Mehmet (2003), “Muğla Ağzının Karakteristik Bir Özelliği”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 2001*, s. 163-169.

KARADOĞAN, Ahmet (2008), “Türkiye Türkçesinde Yeni Bir Sıfat-fiil Eki : -I’”, *Bilig*, S 46, s. 57-66.

KARAHAN, Leylâ (1991), “Görülen Geçmiş Zaman Eki ‘-dı/-di’nin Tarz ve Bağlama Fonksiyonuna Dair” *Türk Kültürü Araştırmaları (Prof. Dr. Muharrem Ergin Armağanı)*, s. 335-342, Ankara.

_____ (1994), “-sa/-se Eki Hakkında” *Türk Dili*, S 516, s. 471-474.

_____ (1997), “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar” *Türk Dili*, S 550, s. 291-297.

KORKMAZ, Zeynep (1959), “Türkiye Türkçesinde ‘İktidar’ ve ‘İmkân’ Gösteren Yardımcı Fiiller ve Gelişmeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 107-124.

_____ (1961a) “Türkçede ok/ök Kuvvetlendirme (İntensivum) Edatı Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 13-29.

_____ (1961b) “uçun~üçün~için v.b. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 31-35.

_____ (1964) “Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven, -vuz/-vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 43-64.

_____ (1968) “-ası/-esi Gelecek Zaman İsim-fiil (Participum) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 31-38.

_____ (1971), “Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 21-32.

_____ (1976), “Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 143-172.

_____ (1984) “Türkçede -°N Zarf-fiil Eki ile -pan/-pen Eki ve Türemeleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 155-165.

_____ (1996) “Türkiye Türkçesinde Fiil Çatısı Üzerine Görüşler (Alm. Diathesis, Fr. Voix, İng. Voice, Osm. Binâ, Fiil Binâsı)”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 159-165.

_____ (2003b), “Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1999*, s. 159-167.

_____ (2005a), “Türkçede -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 3-11, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/1, Ankara.

_____ (2005b), “Türk Dilinde +ça Eki ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 12-84, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/1, Ankara.

_____ (2005c), “Türkçedeki -arak/-erek Zarf-fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 128-132, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/1, Ankara.

_____ (2005d), “Türkiye Türkçesindeki -madan/-meden<-madın/-medin Zarf-fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I*, s. 151-159, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/1, Ankara.

_____ (2005e), “-sa/-se Dilek-Şart Kipi Eklerinde Bir Yapı Birliği Var mıdır?” *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C I, s. 160-167, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/1, Ankara.

_____ (2005f), “Batı Anadolu Ağızlarında Aslî Ünlü Uzunlukları Hakkında”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C II, s. 123-127, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/2, Ankara.

_____ (2005g), “Bartın ve Yöresi Ağızlarındaki Lehçe Tabakalaşması”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C II, s. 162-178, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/2, Ankara.

_____ (2005h), “Batı Anadolu Ağızlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekimi Ekleri ve Fonologie-Morphologie Bağlantısı”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C II, s. 222-231, Türk Dil Kurumu Yayınları 629/2, Ankara.

MANSUROĞLU, Mecdut (1988), “Eski Osmanlıca”, *Tarihî Türk Şiveleri*, [çev.: Mehmet Akalın], Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 247-276, Ankara.

ÖNER, Mustafa (2003), “Türk Edatların ‘Karşılaştırma’ ve ‘Sınırlandırma’ Bağlantıları” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1999*, s. 147-157.

PRITSAK, Omeljan (1988a), [çev.: Mehmet Akalın], “Kıpçakça”, *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 111-122, Ankara.

_____ (1988b), [çev.: Mehmet Akalın], “Ermeni Kıpçakçası”, *Tarihî Türk Şiveleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları 73, s. 123-132, Ankara.

SAĞIR, Mukim (1995a), “Anadolu Ağızlarında Ünlüler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 377-390.

_____ (1995b), “Anadolu Ağızlarında Ünsüzler”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 391-409.

SARIKAYA, Mahmut (2003), “Muğla Ağzında Şimdiki Zaman Çekimi Üzerine”, *TUBAR Türklük Bilimi Araştırmaları*, S XIV, s. 65-75.

_____ (2009), “Teklik İkinci Kişi Emir Çekimlerinin Anadolu ve Azerbaycan Ağızlarındaki Değişik Örnekleri Üzerine” *TUBAR Türklük Bilimi Araştırmaları*, S XXV, s. 145-157.

TİKEN, Kâmil (2003), “Türkiye Türkçesinde Basit ve Birleşik Zarf-fiillerin İfade ve İşlevleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1999*, s. 281-364.

TOK, Turgut (2008), “Denizli İli Ağızlarında Vurguya Dayalı Ünsüz Düşmesi”, *Turkish Studies*, Volume 3/7, s. 841-848.

TUNA, Osman Nedim (1960), “Göktürk Yazılı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, s. 213-282.

TÜRK, Vahit (1999), “Türkçede Şimdiki Zaman Kavramı, Çekimleri ve Ekleri” *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1996*, s. 291-340.

UĞUR, Abdullah (2003), “Aydın Şehrinin Kuruluşu ve Gelişme Evreleri”, *Ankara Üniversitesi Coğrafi İlimler Dergisi*, S 1, s. 41-62, Ankara.

UĞURLU, Mustafa (2000), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve ‘Abayyolu’ Romanı”, *Bilig*, Güz/2000, S 15, s. 59-80.

ÜSTÜNER, Ahat (2000b), “Türkçedeki +A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanımı” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 10, S 1, s. 189-206.

YÜCEL, Bilâl (2000), “Türkiye Türkçesinde Zarf-fiil Eklerinin Yapı Bakımından Sınıflandırılması Üzerine”, *TUBAR Türklük Bilimi Araştırmaları*, S IX, s. 75-114.

ZÜLFİKAR, Hamza (1992), “Doğu Anadolu Ağızlarında Zaman Kavramı Taşıyan -ip > -if Eki”, *DTCF Türkoloji Dergisi*, C X, S 1, s. 13-20.

Tezler:

AKBULUT, Serpil (2002), *Nazilli ve Yöresi Ağızları*, Celal Bayar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Manisa.

AKTAŞ, Mahmut (1971), *Söke-Yörük Ağzı*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Erzurum.

AKYOL, Senem (2006), *Manisa Merkez Kuzeybatı Köylerinin Ağız Özellikleri*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa.

ALİMOĞLU, Güler (2011), *Bozköy (Aydın-Germencik) Köyü Ağız Özellikleri*, Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Muğla.

AVCI, Ali (1981), *Aydın-Germencik Ağızı*, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Konya.

BARANOĞLU, Şahin (1981), *Aydın Yöresi Ağızları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

CENGİZ, İbrahim (1940), *Aydın Lehçesinden İzmir Ağzına Ait Bir Plağın Tetkiki*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Lisans Tezi, Ankara.

ÇİLOĞLU, Meral (2008), *Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Tasvirî Fiiller*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

DEVECİ, Fethiye (1987), *Karacasu ve Yöresi Ağızı*, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Elazığ.

DİNÇOĞLU, Onur (1960), *Aydın Ağızı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Lisans Tezi, Ankara.

DORA, Hüseyin (1975), *Aydın'ın İncirliova Nahiyesi ve Köyleri (Hacıaliobası, Sandıklı, Kardeşköy, Eğrek, Kızılcaköy) Ağızları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

DURUEL, Üstün (1968), *Nazilli Ağzının Fonetik ve Morfolojik Tetkiki*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

ERALTAY, Sevda (2007), *Alaşehir ve Yöresi Ağızları*, Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

İPEK, Birol (1997), *Anadolu Ağızlarında Yabancı Kelimeler -Fonetik İnceleme-*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.

KAÇAR, Güner (1972), *Bozdoğan Ağızı*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Lisans Tezi, Ankara.

KAHYAOĞLU, İhsan (1977), *Aydın İli Bozdoğan Kazası Ağız Özellikleri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

KANAÇ, Işıl (2010), *Denizli'nin Babadağ İlçesi Ağız*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

KARADELİOĞLU, Bülent (1983), *Aydın İli Karacasu Kazasına Bağlı Yenice Nahiyesi Ağız Hususiyetleri Üzerine Bir İnceleme*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Erzurum.

KARASAKALOĞLU, Nuri (2005), *Aydın Merkez Ağız*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

KAVAKLIÇEŞME, Hüsna (2010), *Kars ve Iğdır Azerileri Ağız*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

KOLKIR, Nuri (1974), *Aydın Ağız Fonetik ve Morfolojik İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

KORGALI, A. (1982), *Nazilli Yöresi Ağızları Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Lisans Tezi, Ankara.

KÖSE, Fahrettin (2006), *Anadolu ve Rumeli Ağızlarında Edatlar*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

MADRAN, Şakir (2010), *Kavaklı Köyü (Aydın-Bozdoğan) Ağız*, Muğla Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Muğla.

MANAV, Aslı (2006), *Denizli'nin Güney İlçesi Ağız (Fonetik-Morfoloji)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

MUTLU, Hüseyin Kahraman (2008), *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

ÖÇALAN, Muharrem (2004), *Sakarya İli Ağızı 1. Cilt (Giriş-İnceleme)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.

ÖZİŞİK, Sevi (2007), *Muğla İli Ağızlarıyla Türkmen Türkçesi Ağızlarının Karşılaştırılması*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

ÖZKER, Aysel (1986), *Çine ve Yöresi Ağzı*, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Elazığ.

PEKER, Ahmet (1969), *Karacasu Ağzı Üzerine Bir Dil Araştırması*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

SARHANLI, Mehmet (1981), *Aydın Yöresi (Germencik, Kuşadası, Eceköy, Sınırteke ve Karaağaçlı) Ağzıları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

SARI, Serkan (2008), *XV-XVI. Yüzyıllarda Menteşe, Hamid ve Teke Sancağı Yörükleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Isparta.

SAVAŞ, Emine (2012), *Tepecik Köyü (Aydın-Karacasu) Ağzı*, Muğla Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Muğla.

SEZER, Önder (2006), *Türkiye Türkçesi Ağzılarında Zarflar ve Zarf Yapımı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon.

SIRTI, Ezgi (2011), *Türkiye Türkçesi Ağzılarında Birleşik Kelimeler ve Türkçenin Zenginliği Bakımından Önemi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ŞAHİN, Savaş (2008), *Türkmen Türkçesinde Tasviri Fiiller Üzerine Örnekli Çalışma*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

TEKİN, Necdet (1972), *Aydın Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Erzurum.

TOK, Turgut (2002), *Denizli İli Güney ve Güneybatı Bölgesi Ağzıları*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Denizli.

TÜYLEK, Ali (1974), *Söke'de Çepni Ağzı İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, İstanbul.

YAVUZ, Serdar (2010), *Türkiye Türkçesi Ağzılarında Bağlaçlar*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

YAZICI, Muhammed (2002), *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, İzmir, Aydın, Denizli) Türkmen Yerleşimi ve Demografik Dağılım*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

YEDİNCİ, Sibel (2000), *Germencik Ağzı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Isparta.

YORGUN, Ömer (1983), *Aydın / Çine (Akçaova) Ağız İncelemesi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Lisans Tezi, Erzurum.

Bildiriler:

ALYILMAZ, Cengiz (1999), “Zamir n’si Eski Bir İyelik Ekinin Kalıntısı Olabilir mi?”, *Türk Gramerinin Sorunları II*, Türk Dil Kurumu Yayınları 718, Ankara, s. 403-415.

AKAR, Ali (2007a), “Lehçelerarası İlişkiler Bağlamında Muğla Bölgesi Ağızları Örneği”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı*, (Çeşme-İzmir / 9-15 Nisan 2006), C I, s. 47-54, Ankara.

_____ (2007b), “Menteşe Bölgesi Ağızları”, *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (Denizli / 6-8 Eylül 2006), C II, s. 302-306, Denizli.

_____ (2009c), “Bodrum Ağızlarında Şimdiki Zamanda Süreklilik Bildiren Bir Tasvir Fiili: {-l gat-}”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, (Şanlıurfa / 25-30 Mart 2008), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 27-32, Ankara.

_____ - YAPICI, Ali İhsan (2010), “Bozdoğan Ağızlarının Fonetik ve Morfolojik Yapısı”, *Bozdoğan Çevre ve Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (Bozdoğan / 13-14 Mayıs 2010), C II, s. 361-383.

AY, Özgür (2009), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekiminde Görülen Eskicil (Arkaik) Unsurlar Üzerine”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, (Şanlıurfa / 25-30 Mart 2008), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 75-99, Ankara.

BOZKAPLAN, Şerif Ali (2009), “İzmir ve Yöresi Ağızlarına Dair”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri* (Şanlıurfa / 25-30 Mart 2008), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 157-161, Ankara.

BURAN, Ahmet (1999), “Anadolu (Türkiye Türkçesi) Ağızlarının Karşılaştırmalı İncelemesi ve Bu Konu ile İlgili Sorunlar” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 89-91, Ankara.

DEMİR, Nurettin (1996), “Güneybatı Anadolu Ağızlarında Kullanılan Şimdiki Zaman Eki -ik gelir” *Uluslararası Türk Dili Kongresi (26 Eylül 1992-1 Ekim 1992)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 632, s. 43-56, Ankara.

_____ (1999), “Ağız Araştırmalarında Derleme Teknikleri” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 78-88, Ankara.

_____ (2000c), “Anadolu Ağızlarında Birinci Çoğul Kişi İstek Eklerinin İkilik Bildiren Bir Değişkesi” *Türkçenin Ağızları Çalıştayı Bildirileri*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, s. 65-71, İstanbul.

_____ (2007), “Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunu”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler*, Erciyes Üniversitesi Yayınları 155, s. 63-72, Kayseri.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1999), “Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 43-49, Ankara.

GEMALMAZ, Efrasiyap (1999), “Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 4-13, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer (2009), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 1: g>v”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, (Şanlıurfa / 25-30 Mart 2008), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 251-258, Ankara.

KARAHAN, Leylâ (1999), “Ağız Araştırmaları Alanında Yapılması Gereken Çalışmalar” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 24-28, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1999b), “Anadolu ve Rumeli Ağızlarının Tarihî Devirlerle Bağlantısı Üzerine” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 62-69, Ankara.

SAĞIR, Mukim (1999), “Ağız Çalışmalarında Çevriyazı” *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni (9 Mayıs 1997)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 697, s. 126-138, Ankara.

TANÇ, Mustafa (2008), “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Çağdaş Kıpçak Lehçeleriyle Ortaklık Gösteren s>h Değişimi Üzerine”, *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı*, (Şanlıurfa / 25-30 Mart 2008), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 671-678, Ankara.

UĞURLU, Mustafa (1999b), “-ArAk ve -p ile Kurulan Zarf-Fiilli Parçalarda Sınır Vurgulayışın Rolü”, *III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildiri Kitabı (1996)*, Türk Dil Kurumu Yayınları 678, s. 1181-1187, Ankara.

_____ (2001), “Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi”, *Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, (20-23 Mayıs 1999 / Doğu Akdeniz Üniversitesi / Gazimağusa) s. 197-206, Gazimağusa.

_____ (2009), “‘Birleşik Fiil’ Üzerine”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi UTEK 2007 Bildiriler I, Türkçenin Söz Dizimi*, (İstanbul / 27-28 Ağustos 2007), [yay.: Hayati Develi], İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları 95, s. 399-412, İstanbul.

YAPICI, Ali İhsan (2011), “Aydın ve Yöresi Ağız Haritası”, *IV. Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, (Muğla / 22-24 Aralık 2011), C I, s. 331-336, Muğla.

YILDIRIM, Faruk (2004), “-(y)XşXn Zarf-fiili Üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, (Ankara / 20-26 Eylül 2004), Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 3207-3218, Ankara.

İnternet Adresleri:

Aydın Valiliği: http://www.aydin.gov.tr/default_b0.aspx?content=1009

Aydın Valiliği: http://www.aydin.gov.tr/default_b0.aspx?content=1228

Türkiye İstatistik Kurumu: <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ali İhsan Yapıcı

Doğum Yeri : Ödemiş

Doğum Yılı : 07.08.1975

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lisans 1994-1998 : Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Y. Lisans 2003-2006 : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

1998-2002 : Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni - Dört Yol Lisesi (Hatay)

2002-2008 : Arş. Gör. - Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

2008-2013 : Öğr. Gör. - Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi